Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Het Rooms-Hollands-regt: waar in de Roomse wetten met het huydendaagse Neerlands regt, in alles dat tot de dagelijkse onderhouding kan dienen, met een bysondere kortheit, so wel in de vaste regts-stoffen, als in de manier van regts-vordering over een gebr

https://hdl.handle.net/1874/216486

L. M. Rollin Couquerque

2900

EAC VIII
Lee

Legaat van

Dr. L. M. Rollin Couquerque

Instituut voor Rechtsgeschiedenis
der Rijksuniversiteit te Utrecht

Ex libris.
Mr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE
DEN HAAG.

B. Dordts — 2-2-4

Ed. 1732 en 1744 alleen in 't drukken verbrinkt onderscheiden, en naar sommiger meening zoo ver niet boven een gelde onder te stellen.

(Procureurs-woordenboekje, Amsterd. 1777 p. 108)

HET ROOMS-HOLLANDS-REGT,

Waar in de

ROOMSE WETTEN

Met het huydendaagse

NEERLANDS REGT,

In alles dat tot de dagelijkse onderhouding kan dienen, met een byſondere kortheit, ſo wel in de vaſte Regts-ſtoffen, als in de manier van Regts-vordering over een gebragt werden.

Met allerhande Ordonnantien, Placaten, Hand-veſten, Keuren, Gewoonten, en Gewijsden deſer en omleggende Landen beveſtigt.

Ten ſevendemaal herdrukt,

DOOR

Mr. SIMON VAN LEEUWEN, R. G.

t'AMSTELDAM,

By HENDRIK en de Wed. van DIRK BOOM, Boekverkopers, 1698.

Met Privilegie.

PRIVILEGIE.

DE Staten van Hollandt en West-Vriesland, doen te weten, Alsoo Ons vertoont is by HENDRIK ende de Weduwe van DIRK BOOM, Boekverkopers tot Amsterdam, dat sy besich waren met het herdrucken van de werken van Mr. SIMON van LEEUWEN, in sijn leven Substituit Griffier van den Hogen Rade van Hollandt ende West-Vriesland, bestaande in dese navolgende Boeken, als *Censura Forensis Theoretico practica, id est totius juris civilis Romani, usuque recepti & practici methodica Collatio &c.* In Folio: *Het Rooms Hollands Recht, waar in de Roomse Wetten met het huidendaags Neerlands Recht over een gebracht werden*, in Quarto: *Nederlantsche Practycq, ende oeffeningh der Notarissen, en andere gemene schrift en rechtvorderers, waar in verhandelt werd, alles wat de sodanige hebben waar te nemen, met een Woordenboek van allerhande kunst, en Bastaartwoorden tot de voorsz. practycq gehorende*, in Octavo: *Manier van Procederen in civile, en criminele saaken met de aanteekeningen op de Ordonnantie van Justitie in de Steden in onse Landen van Hollandt, en West-Vriesland in dato den 1. April 1580. &c.* in Octavo: *en het Proces Crimineel in rechtelijke beweeringen over het voorval, of en hoe verre in lijfstraffelijke saaken de wil voor de daad mochte opgenomen, en gestraft werden*, in Octavo: en alsoo sy Supplianten beducht waren, dat haar de voorsz. Boeken, off wel eenige van dien door baatsoekende menschen soude mogen worden nagedrukt, waar door sy Supplianten considerable schade souden komen te lijden, soo keerden sy Supplianten haar in alle onderdanigheyt tot Ons dat het Onse gelieste sy de Supplianten te willen begunstigen met Ons Octroy, en Privilegie voor 15 a 20 jaren, om alle de voornoemde Werken hier in onsen Lande alleen te mogen drucken, doen drucken ende verkopen in sodanige formaten, als sy soude te rade worden, met interdictie aan alle anderen om de voorsz. Boeken in 't geheel, oft ten deele, oft sommige van dien, in dese onse Landen niet te mogen drucken, oft elders buyten Lands nagedrukt sijnde in dese onse Landen in te brengen, oft te verkopen op seckere pœne, tegen de contraventeurs te stellen, Soo ist, dat wy de saake, ende 't versoek voorsz. overgemerkt hebbende, ende genegen wesende, ter bede van de Supplianten uyt onse rechte wetenschap, souveraine macht, en Authoriteyt deselve Supplianten geconsenteert, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, consenteeren, accorderen, ende octroyeren mitsdesen, dat sy geduyrende den tyd van vyftien eerst achter een volgende jaaren de voorsz. Werken, genaamt *Censura Forensis Theoretico practica, id est totius juris civilis Romani, usuque recepti & practici methodica Collatio &c.* in Folio: *het Rooms Hollants Recht, waar in de Roomse Wetten met het huydendaaghs Neerlands Recht over een gebracht werden*, in Quarto: *Nederlantsche Practycq ende oeffeningen der Notarissen, en andere gemene schrift en Rechtvorderers, waar in verhandelt wert, alles wat de sodanige hebben waar te nemen, met een Woordeboek tot de voorsz. practycq gehorende*, in Octavo: *Manier van Procederen in civile, en criminele saaken met de aanteekeningen op de Ordonnantie van Justitie in Steden in onse Landen van Hollandt, ende West-*

Vrieſlant in dato den 1. April 1580. &c. in Octavo: *en het Proces Crimineel in rechtelijke beweringh over het voorval, oft en hoe verre in lijfſtraffelijke ſaaken de wil voor de daat mochte opgenomen, en geſtraft werden* in Octavo. Binnen den voorſz. onſen Lande, alleen ſullen mogen drucken, doen drucken, uyt geven, ende verkopen, verbiedende daarom allen, ende een ygelijken deſelve Werken in 't geheel, ofte ten deele, ofte eenige van dien naar te drukken, ofte elders naargedrukt binnen den ſelven onſen Lande te brengen, uyt te geven, ofte te verkopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebrachte, ofte verkochte Exemplaren, ende een boete van driehondert Guldens, daar en boven, te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier, die de calange doen ſal, een derde part voor den Armen der plaatſe, daar het caſus voorvallen ſal, en het reſterende derde part voor de Supplianten, alle in dien verſtande dat wy de Supplianten met deſe onſen Octroye alleen willende gratificeren tot verhoedinge van hare ſchade, door het nadrukken van de voorſz. Werken, daar door in genigen deele verſtaan den inhoude van dien te authoriſeeren, ofte te advoueren, ende veel min het ſelve onder onſe protexie, ende beſcherminge eenigh meerder credit, aanſien, ofte reputatie te geven, nemaar de Supplianten in cas daarinne iets onbehoorlycx ſoude influeren, alle het ſelve tot harer laſte ſullen gehouden weſen te verantwoorden, tot dien eynde wel expreſſelijk begerende, dat by aldien ſy deſen onſe Octroye voor deſelve werken ſullen willen ſtellen, daar van geen geabrevieerde, ofte gecontraheerde mentie ſullen mogen maaken, nemaar gehouden ſullen weſen, het ſelve Octroy in 't geheel, ende ſonder eenige Omiſſie daar voor te drukken, ofte te doen drukken, ende dat ſy gehouden ſullen ſijn, een exemplaar van den voorſz. Werken gebonden, en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van onſe Univerſiteyt tot Leyden, ende daar van behoorlyk te doen blyken, alles op pœne van het effect van dien te verlieſen, ende ten eynde de Supplianten deſen onſen conſente, ende Octroye mogen genieten als naar behoren, laſten wy allen, en ygelyk, die 't aangaan mach, dat ſy de Supplianten van den inhoude van deſen doen, laten, ende gedogen, ruſtelyk, vredelyk, en volkomentlyk genieten en gebruyken, ceſſerende alle beleth ter contrarie, gedaan in den Hage onder onſen Grote Zegele hier aan doen hangen op den achſten Octobr. in 't jaar onſes Heeren en Zalighmakers een duyſent ſes hondert ſeven en negentigh.

A. HEINSIUS. Vt.

Ter Ordonnantie van de Staten

SIMON VAN BEAUMONT.

OPDRAGT
EN
TOE-EYGENING

Aan d'Ed. Achtbare Wijse Voorsienige

HEEREN

M^r. GUALTHER VAN LANTSCHOT.
CORNELIS PAATS.
QUIRYN VAN KRIMPEN.
JOHAN VAN BANCHEM.
PIETER VAN ASSENDELFT.
M^r. MAGNUS VAN AKEREN.
M^r. GERARD DE MUNT.
NIKLAAS VAN DER AAR.

Schepenen en Raden der Stad Leyden.

Ed. Agtbare HEEREN,

HEt late haar Ed. Agtb. *welgevallen dat het jegenwoordig hervormde* Rooms-Hollands-Regt *so niet naar verdienſten immers in verſchuldigt toebehoren*, uwer Ed. Agtb. *waardigheyt werd toegeëygent, Wie kan het meer eygen en toebehoortig opgeoffert en toegepaſt werden, als die gene de welke na den uytſlag van dit Regt der luyden ſaken en geſchillen na de regtmatigheyt en evenredenheyt ſodanig juyſten, datter niet onevens overblijft, en niemand ce-*

nig ongelijk of onregt hebben te lijden. Dit getuygen de onfeilbare gewysdens deser Agt Radiger Regtbank, daar van, hoe kwaataardige Dings-luyden en Pleitsugtige het ook mogen weesen, geen of weinig hoger beroep valt, of het werd en blijft voor goed gekeurt, als bestaande in een onsijdige uyting van regt en regtigheyt, sonder aansien van personen, sonder gunst of afgunst, waar mede het menschelijk verstand lichtelijk kan besoedelt werden, en allereerst van regt en regtvaardigheyt komt af te wijken, Quatuor enim modis humanum judicium maxime pervertitur, Timore, cupiditate, odio, & amore, *cap. Quatuor modis* 11. *quæst.* 3. à quo judex maxime cavere debet. Nam quicunque aut consanguinitate, aut amicitia, vel hostili odio, vel inimicitiis ducitur, pervertit judicium Christi, qui est Justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem damnationis. *cap. quicunque. eod. caus. & quæstione. Sijnde dese Regt-bank van ouds voorsien geweest, niet alleen van goede en voorname Regtsgeleerden, maar ook van Burgerluyden de welke haar de koopmanschap, en burgerhandel wel verstaande, daar in van geen minder agting sijn. Want dat het in de Steden, en lager Regtbanken niet nodig, en ook niet dienstig is, dat al de Regters en Leden van de Regtbank, Regtsgeleerden sijn, is een kennelijke saak, en werd dat voor de beste Regtbank gehouden, de welke gematigt en sodanig geschikt werd, datter eenige Regtsgeleerden onder sijn, de welke de manier van procederen verstaan, (uyt onkund van het welke veel misslagen kunnen ontstaan) eenige koopluyden, en eenige die den toestand en gelegentheyd der burgerlijke saken wel bekent sijn, om dat voor der selver Regtbank allerhande burgerlijke saken voorvallen, en wel minst de welke alleen in de scherpsinnigheyt van Regten bestaan, daar by komt dat deselve Regtbank altoos voorsien is van een goed* Griphier *dat een wel geoeffend Regtsgeleerde moet sijn, en buyten dien in swaarwigtige saken, tot kosten van de Stad, en buyten kennis van de Dingsluyden onsydig geraadpleegt werd, met den* Raad-Pensionaris, *en andere Stads* Advocaten, *alle van de voornaamste Regtsgeleerden en Regtsoeffeners.*

Het

Het is ook een kennelijke saak, dat de kennis en wijsheid van verstand, niet altijts met de geleerdheyd t'samen gaat. Waar in somwijlen de ongeleerde de geleerde overtreffen, so ook de ervarentheyt leert, dat vele luyden uyt haar aangeboren begaaftheyt, van kennis en verstand, sonder uyterlijke geleertheyt tot den hoogsten trap van agtbaarheyt en wijse matigheyt gekomen sijn. De geleertheyt is wel een groot behulp tot de natuyrlijke wijsheit, en oeffening van het verstand, maar daar het verstand en bevattelijke kennis niet in is, sal de geleerdheyt geen of weinig vrugt doen. Het is dikmaal beter, seid Cicero in oratione pro Archia, *innerlijk wijs te sijn, sonder geleerdheyt, als geleert te sijn sonder kennis en verstand. Dat ook luyden, dewelke geen Regtsgeleerden sijn tot Regters gestelt mogen werden, als sy maar kennis van saken hebben, leerd ons de Kaisarlijke wet selve* in l. 17. Cod. de judiciis. Quid enim obstaculi est, *seid de Kaisar*, homines qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare, quam sciamus omnes tales homines, per usum quotidianum jam esse approbatos, ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui & legis scientia, hujusmodi altercationibus finem imponant.

Dat de Regtbank der Stad Leyden *van ouds de naam gehad heeft van sonderlinge regtmatigheyt in bescheidenheyt in 't wijsen van hare vonnissen, is genoeg kennelijk uyt der* Stede Vonnissen, *de welke andere Steden in swaarwigtige saken van Schepenen van Leyden quamen halen, als onder andere die van der* Gouda, *die van* Oudewater *en* Woerden, *die van* Wesop, Muyden *en* Naarden, *de welke daar mede in't bysonder sijn begunstigt*, dat haar deselve Regten wierden toegelaten die de Inwoonders tot Leyden hebben. Item van wat saken Schepenen souden oordeelen, de welke sy niet verstaan, sy souden gaan tot de Schepenen van Leyden, en 't gene Schepenen van Leyden souden oordelen uyt hare sententie, dat soude van waarden gehouden wesen. *Hoedanige Vonnissen ten versoeke van deselve Steden, gewesen, verscheyden ten Dingboek op den naam van* gestelde Vonnissen, *bekent staan. Daar van de manier van doen te sien is in sekere verklaring van de Secretaris*

taris Jan van Hout van den 28. Augusti 1595. in het nader bewijs van de korte beschrijvinge der Stad Leyden by my onlangs uytgegeven pag. 530. ingelijft. Sonder dat men kan seggen dat de Regtbank der Stad Leyden oyt anders bestaan heeft, als ten delen uyt Regtsgeleerden en Regts-oeffeners, en ten delen uyt burger luyden, en uyt deselve de nutste, en bequaamste.

Het gene dat ik U Ed. Achtb. op-offere is van U Ed. Achtb. eygen doen, en noodsake, een verhandelinge van het dagelijkse Regt so dat by ons werd onderhouden, niet in een vreemde, maar in ons eygen taal beschreven. Waar in so ik den grond en eygenschap van onse taal niet in alles stip heb waar genomen, is by sonderlijk in de manier van Regts-vordering, daar in verscheyde konst-woorden zijn, die wy te gelijk met de saken van anderen ontleent hebben, en niet wel als met omspraak en hardigheyd in onse taal gebragt kunnen werden des ik my om de al te groote verandering 't selve niet allesins heb derven aanmatigen, so dat behoorlijk en andersins wel doenlijk was. Immers in het verder heb ik getragt naar het voorbeeld van den Groten Hollandsen Regts-geleerden onses tyds, die in syn noyt volpresen Inleydinge tot de Hollandse Regts-geleerdheyd den voet geleid heeft, te betonen dat gelijk als alle saken, en wetenschappen, so wel, en (behoudens de waardigheyt van andere algemene) beter in onse Nederlandse spraak en taal kunnen werden beschreven, en dat de onse so wel kan dienen, tot een kragtsinnige uitboeseming van alle wijs bedagte voorstel, en spriet-ogend uitslag van stoffen en saken, als eenige andere, ook de Regtsgeleertheyt so wel in onse taal kan werden geleerd, en beschreven als in eenige andere. Waar in grootelijks is te verwonderen, dewijl de Duytse spraak en taal in sig selven so volkomen is, dat se self niet aan de Griexse of Latijnse yets schuldig is, maar in tegendeel die aan dese, als ouder van tijd, en meer eygen in haar wesen: so dat sekerlijk betuigt werd uit gemeenschap van onse taal met de oude Kelten, en van die metten Chaldeen en Hebreen, (het welk seer klaar ende ontwijvelijk werd aangewesen by den naukeurigen Taal-kunder Adriaan Schriek,

Hee

Heer van Rodorne, *in sijn* Begin en Oorspronk van de eerste Volken van Europe) *hoe dat nogtans de Grieken en Latijnen met veragting van al dese, en alle andere, haar talen so gemeen hebben kunnen maken, dat in deselve taal alle kunsten en wetenschappen beschreven zijn geworden, so dat nog huydensdaags om tot eenige meerder wetenschap en kennis van saken te komen, van noden is deselve Talen met groote moeyten, kosten, en tijt verlies, voor af te moeten leeren, al eermen tot eenige saken kan komen. Ontwijfelijk voortgekomen uyt de albeheerschende magt van deselve over andere Volken, daar by komende de goede Oeffeningen van saken en wetenschappen, en daar toe de opgestelde Scholen, en leer-tucht Plaatsen, daar in sy anderen overtreft hebben, de welke metter tijd het selve, ook met veragtinge van het hare, hebben aangenomen, en hare Kinderen overgesonden hebben om aldaar de taal te leeren, en met eenen in wetenschap en wijsheyt onderregt te werden, tot dat daar na, selfs in onse Landen, gelijke Scholen zijn opgeregt. Daar wy met grote lof van spreken moeten, niettemin het onse niet moeten verwerpen, of verloren laten gaan, en onse eygen saken, so niet moeten veragten, dat men niet goeds waand in onse oogen, dan het geen van buyten komt, en t' huys den honing laten verloren gaan, om elders met swaren arbeyd te soeken, het geene suyr en bitter is. Uit welke saak so wy ons erinneren, tastelijk te vinden is, dat so weinig beschrijvinge van onse oudheyd overig is, met dat de weinige onder onse Voor-ouderen de welke door sodanige moeyten en arbeid tot den trap van wijsheyt en geleertheyt gekomen zijn geweest, de Griekse en Latijnse spraak als het eenigste middel om tot kennis en wetenschap te komen, so hoog geagt hebben, dat sy selfs niet alleen haar eygen taal met veragting hebben aangesien, maar ook haar eygen saken hebben verwaarloost, en voor het merendeel by gebrek van ervaren Leermeesters in haar eygen taal, en wetenschap van eygen saken, onkundig zijn gebleven en onbequaam gehouden, haar eygen kennis en wetenschap van saken, hare nakomelingen met*

ge-

genoegsame beschrijving, tot leering van andere, te kunnen nalaten. Dat wel door hulp van wijse en geleerde Mannen onses tijds in de suyverheyt van onse taal is beginnen herstelt te werden, so dat men in onse eygen taal ook al saken van wijsheyt en wetenschap begint te verhandelen. Dog nog veel en het meest gebreekt aan bequame Luyden die haar tot Leer-meesters van de jonge Jeugt willen laten gebruyken. Daar van de bequaamste haar selven om de veragtheyt by de onwetende, en het weinig voordeel, haar selven ontrekken, en andere, om de so verre ingedrongen misbruyken in de quade manier van lering, onder deselve of onmagtig, of onbequaam zijn, niet alleen om de Kinderen eenige goede saken te leren, maar selfs ook onbequaam om de Kinderen een goede Letterkonst en verder gronden van haar eygen taal te leren. Het welk niet staat te beteren, so lang Wevers, en Snijders, die haar kost niet winnen en kunnen, bequaam genoeg geagt werden, voor School-meesters de jonge Kinderen te gaan leren, of in den eenen hoek of den ander toegelaten werden een Kinderschool te mogen opregten, het welk dan also tot in het binnenste van de Stad door kruipt. Onder de welke de sommige die wat Frans kunnen spreken, op dat sy wat meer Meesters souden schijnen, haar vermeten de Franse taal te kunnen leren, en, oh armen! van het een so weinig weten, als van het andere, en het hemd glad over den rok heen halen, so weinig kennis of oordeel van taal hebbende, dat sy niet eens weten, dat yemand een ander taal te sullen leren, hy eerst den grond van desselfs eygen taal wel verstaan moet, en het buyten dien niet wel mogelijk is yemand twee talen gelijk te leren. So komt het voort, dat de gemene Luyden de welke alleen by onthoud van haar Schoolmesters, sonder grondige wisredenen (die sy selfs niet weten) geleerd hebbende, niet wel Lesen of Schrijven kunnen, en so veel missen in de grondige t'samen-stelling van letteren en woorden, d'een voor d'ander, en dikwils twee voor een gebruykende, de welke als men die na den galm van den uitslag van de grond-spraak sal toetsen, of een anderen uitslag souden maken, of niet kunnen uitgesproken werden. Daar door is

het

het Schoolmeesterschap in sodanige kleinagting gekomen; dat geleerde en wijse luyden haar daar niet mé willen bemoeyen. Het welk nogtans anders behoorde te weesen. Waarom soude men dog niet also wel een Duytse School kunnen opregten, daar men de Kinderen tot den hoogste trap van welsprekentheyd, kennis, wijsheyd, en oeffening van verstand en redenkaveling soude kunnen brengen, als de Latijnen en Grieken gedaan hebben? Geen andere redenen sijnder dan dat de Latijnse en Griekse taal so veel geagt sijn, om dat de luyden van die eeuw in haar eygen taal Scholen van wijsheyt, en oeffening van verstand en kennis hebben opgeregt, en de alderwijste tot Leermeesters over de jonge Kinderen gestelt hebben, wat waren dog Socrates, Plato, Diogenes, Cato, Aristoteles, en andere Wijsgieren anders als Schoolmeesters over de jonge Kinderen. Die het so verre gebragt hebben, dat men hare schriften, en Leringen in deselve tale heeft voortgeplant, en hare tale als een algemene tale is aangenomen, en geen tale nevens deselve is geagt geworden, om dat in geen andere taal so veel wijsheyt en wetenschap beschreven is, om waar toe te komen, van noden was eerst die tale te leren, om dat sodanige Leer-oeffening in onse taal niet gebruykelijk waren, gelijk nog tegenwoordig niet sijn, het welk te beklagen is. dat de jonge Kinderen al haar tijd verquisten, met een taal te leren, die sy nog naulijks wel kunnen als sy Mannen beginnen te worden, en daar vele om de moeilijkheyt van die taal, in blijven steken, en als sy nu al agt, tien, of meer jaren daar mede doorgebragt hebben, hebben sy nog maar een andere taal geleert, daar by sy in andere Landen en by andere Volken kunnen verstaan werden, maar wijsheyt, en wetenschap van saken hebben sy nog niet, die sy dan nog eerst moeten leren, het is wel een grote agting vele handen taal te kunnen spreken, maar wel en wijslijk te spreken, kennis en wetenschap te hebben, is nog meer, dat onse taal daar toe so bequaam is, als eenige andere, is sedert enige tijd herwaarts genoeg betoont. Wat sijnder niet al goede boeken in onse taal overgeset, en sodanig overgeset dat de oversetting het overgesette in cierlijkheyt en kragt van eygen woorden in alles gelijk is, ja in vele te boven gaat.

Dit heeft my ook bewogen om de Roomse Regtsgeleertheyt de welke de Nederduitse Regts-oeffeners, lang is onthouden en seer spaarsaam mé gedeelt, tot ons dagelijks gebruyk te brengen, en aan te wijsen waar in dat algemene Regt, dat in de gantsche Christen wereld daar eyge wetten of andere Costuymen, en vaste gebruyken ontbreken, voor goed en aannemelijk gekeurt werd, van het onse verschild, of met het onse overeenkomt, en hoe verre 't selve by ons werd onderhouden of niet. Het welk ik daarom de naam van Rooms-Hollands-Regt gegeven heb. Ik weet wel, hoe qualijk dat by andere is opgenomen, dat ik den arbeyd van die gene de welke met soo groote moeyten en kosten tot die kennisse gekomen zijn, so gering en so kleyn geagt heb, dat uyt dese en andere

mijner schriften, de Duytse aanquekelingen so ver in de Regts-oeffening gekamen zijn, dat sy sommige van de sodanige derven beschamen. Dank heb de naarstigheyt van die luyden, die geen tijd nog moeyten sparen om alles, wat daar van regt is, te ondersoeken, voor de welke men niet verborgen behoord te houden. Den Tabbard nog de Muts maakt de Man niet, veel zijnder die het maar om de naam te doen is, die verder of anders tot de saken niet doen. Die gene, de welke haar naarstigheyd soeken aan te wenden om haar wetenschap die sy in de Scholen geleerd hebben, tot de dagelijkse Regts-oeffening te brengen kan het ook niet ondienstig zijn, hare studien sodanig aan te legen, als het voorschrift van dese mijnen arbeyd, haar aanwijst, het welk ik met geen ander oogmerk heb by den anderen gestelt, als om beyde sijds dienst te kunnen doen, so wel voor die gene, de welke de Latijnse tale verstaan, als diese niet en verstaan, dog wel meest voor de Duytse aanquekelingen. In't verder kunnen haar die gene de welke de Latynse taal verstaan, dienen van de Censura Forensis Theoretico practica verscheidemaal uytgegeven, het welke doorgaans en met een Tweede Deel vermeerdert raakende de Manier van Procederen so in Civile als Criminele saken, tegenwoordig op nieuws uytgegeven is.

Dat dit Rooms-Hollands-Regt niet ondienstig nog onaangenaam geweest is blijkt genoeg uyt het verkopen van het selve, het welk meermaal herdrukt, de sevendemaal nu in deser voegen overgesien en vermeerdert op de pers gebragt is. En gelijk het eerste, so ook dit laatste U Ed. Agtb. in schuldige dienstbaarheid werd opgedragen en toegeëygend. Ontfangt dese mijnen arbeyd, so gunstig, als het dienstpligtig werd aangeboden, door die gene, die U Ed. Agtb. toewenscht een goede en wijse handhavenis van een gejuyste en ongekreukte regtvaardigheyd in een onsijdige geregtigheyt geuytet. En blijft

U. Ed. Agtb. Heren Schuldpligtigen vriend en Dienaar

In Leyden desen 20. Octob. in den Jare M. DC. LXXV.

SIMON VAN LEEUWEN.

Kort

Instituut voor Rechtsgeschiedenis
der Rijksuniversiteit te Utrecht

Kort Inhoud, en grondige verdeling

VAN HET

ROOMS-HOLLANDS-REGT.

HET I. BOEK.

Voornamentlijk van het regt der perſonen, en hare verdeling.

In de verhandeling van Regt dient geweten, wat en van hoedanige werking en onderſcheid dat regt is. Wat voor-regt, en hoe het ſelve by ons werd onderhouden: en daar in van den oorſpronk van het Hollands Regt, ſo in Landſtands in 't gemeen, als der onderſaten ſaken in 't byſonder. Daar in van de eerſte Regters en Regt-bank deſer Landen. I. DEEL. II.

De Wetten, tot onderhouding van het regt, beſtaande in het gebieden, toelaten, verbieden, en ſtraffen, zijn van buyten ingevoert, of by onſe Hoge Overheid ſelve gemaakt, of toegelaten, daarom deſelve ſijn geſchreven of ongeſchreven, algemeen of byſonder, die alle by alle ſonder onderſcheid hoges of lages ſtands moeten werden onderhouden. Deſe ſo veel het gemeen aangaat ſijn *Edicten, Ordonnantien, Placaten, Solutien, Reſcriptien, Approbatien, Confirmatien, Revocatien, Alteratien, Inſtructien, Moderatien, Ampliatien, Interpretatien, Conſenten, Authoriſatien*, en diergelijke. En aangaande yder Menſch in 't byſonder ſijn Handveſten *Privilegien, Pardonnen, Remiſſien, Abolitien*, brieven van *Legitimatie, Reſpijt* of *Atterminatie, Suretè des Corps, Beneficien van Inventaris, venia ætatis*, en diergelijke. III. IV.

Het Regt werd verdeelt in het regt der perſonen daar van in het I. Boek: in het regt der ſaken en het bekomen van dien, ſo in enkele, daar van in het II. Boek, als veel-begrijpende ſaken daar van in het III. Boek. In de onderhandelinge van deſelve onder de perſonen by verbintenis en ſchuld ſo gemene als lijfſtraflijke ſaken daar van in het IV. Boek. En in de middelen daar by 't ſelve voor den Regter werd vervolgt daar van in het V. Boek.

Het Onderſcheid der perſonen aangaande het regt beſtaat daar in, dat by ons alle Menſchen ſijn vrye Luyden, en onder deſelve andere Mannen V.

of

of Vrouwen, Bloedverwanten of vremden, wettig of onwettig geboren, Edelen of Onedelen, Ingeboren, Burgeren, of Uitheymen, Geeſtelijke, of wereldlijke, Mondige of Onmondige.

VI. Het onderſcheid tuſſchen *Mannen en Vrouwen* komt uit de ingeſchapen aard, volgens welke het mannelijke geſlagt meerder bequaam ſijnde tot ſaken van verſtand en oordeel dan de Vrouwen, en Mannen tot de bedieninge van alle ampten tot beſtier van Landſtands of andere gemene ſaken geſchikt zijn, en de getrouwde Vrouwen geheel en al overgaan onder de voogdije en beſtiering van hare Mans.

VII. Het regt van Bloedverwantſchap, dat meeſt te pas komt in het beuren van erftenis en laſt van voogdije over onmondige, beſtaat in afkomſtige geboorte uit een en deſelve Man en Vrouw, daar in het onderſcheid tuſſchen Wettige of Onwettige: of door Huwelijk in ſwagerſchap.

VIII. Maagſchap is van Swaard of van Spilſijde opgaande, nedergaande, of ſijdeling verder of nader, by trappen en leden van maagtaal. Volgens den Regel: So veel perſonen ſo veel leden, uitbeſondert een.

IX. Het onderſcheyd tuſſchen *Edelen* en *Onedelen* beſtaat merendeels in uitterlijke lof en eertijtelen van vrome daden van haar en hare voorouders: als ſijn Hertogen, Graven, Ridders, Barons, Banderheren, en hare afkomelingen met voorregt van de vrije Jagt en Vlugt.

X. Uitheymen ſijn die buyten Landſchap geboren ſijn; *Inheymen* ſijn andere Borgers of Inboorlingen, die 't Burger-regt uit geboorte van haar of hare ouders hebben, andere Poorters maar Inwoonders zijnde die het Burger-regt gekoft hebben. Van Poorters Inboorlingen die tot des ſtads ampten en bedieninge voor de Buyte-landers en Poorters verkoren werden.

XI. Tuſſchen Geeſtelijke en Wereldlijke, het Regt en Regtsvordering aangaande, is by ons geen onderſcheid, als alleen dat de deſelve wagt en togt vry zijn, en onder deſelve de Arme Godshuyſen vry zijn van Excijs en Impoſten.

XII. *Meerderjarige* zijn die boven de XXV. jaren oud zijn, dewelke als tot de jaren van verſtand en wijsheid gekomen zijnde, toegelaten werden haar ſelve en hare goederen te beſtieren. Alle andere ſijn *Minderjarige* de welke ſtaan onder de magt van haar Ouders, of onder de opſigt en voorſorg van haar Voogden.

XIII. *De magt en het gebied der Ouders over hare Kinderen* beſtaat in matige kaſtijding en tugt, in het bewind en voogdy van der Kinderen aan beſtorven goederen, en in het toeſtaan of weygeren van der Kinderen Huwelijk, het welk in Jongmans tot haar XXV. Jaar, en de Dogters tot

tot haar XX. jaar vollagen is, maar na deſelve jaren in wettelijke reden van weygeren bepaalt is. Deſe magt houd op door 't Huwelijk en der Kinderen; door handligting; en meerderjarigheid: welke magt en gebied voort-komt uit de opvoeding en byſtand de welke de Ouders de kinderen ſo na de aangeboren als gegeven wetten ſchuldig zijn. 't Welk een gemene laſt des Boedels is, en ſo wel by de Moeder als by de Vader of de langlevende van dien, ſo wel ſonder als met behouden goed en by gebrek of onvermogenheyd der ſelver by de Groot-vader en Groot-moeder, mitsgaders Broeders en Suſters moet voldaan werden.

Het *Huwelijk* is een verknogte en onſcheidbare gemeenſchap van een XIV. Man met een Wijf in leven en in ommegang. Mag niet beſtaan als by perſonen Jongmans boven de 14. en Dogters boven de 12. jaren. En op dat het ſelve niet geſchiede tegens voorgaande beloften met een ander, te Namaagſchap in nedergaande en opgaande ſonder eynde, en in Zijd-magen binnen de drie eerſte leden, of ook ſonder toeſtaan of bewilligen van de gene die daar in moeten gekent werden, moeten deſelve perſonen ter plaatſen daar ſy haar vaſte woonplaats hebben drie Sondags of Merkt-dagſe geboden hebben, binnen de welke een yder die daar tegen heeft hem mag bekent maken, ſonder de welke geen Huwelijken voor wettig gehouden werden. Het ſelve is voor een XV. Menſch ſijn leven, mag niet geſcheyden werden als om overſpel, of onbequaamheyd tot voorteling, als alleen van Tafel en Bedde in val van onverſoenlijken haat en oneensheyd tot gevaar van lijf en leven.

Voogdye is een Regtelijk beſtier over Ouderlooſe, Minderjarige, en XVI. andere toeſigt behoevende perſonen, die haar ſelve nogte haar goederen magtig zijn. Daar toe ſekere perſonen werden geſteld by uitterſte wille, de welke onbepaald is, of by gebrek van dien de wettige Overheyd, daar toe in de Steden en Dorpen byſondere Weeskamers zijn opgeregt, de welke onder haar oppervoogdije de naaſte en bequaamſte uit de bloedvrienden onder behoorlijk ſeker, tot het ſelve beſtier en voorſorge verkieſen en ſtellen.

Der Voogden magt en pligt beſtaat in het beſtieren en uitvoeren van al der Weſen ſaken, in het maken van een Staat en *Inventaris*, van der Kinderen goederen, de penningen van deſelve wel en gelijk als eigen te beleggen, en volgens deſelve beſchrijvinge jaarlijks of om de twee jaar behoorlijke rekening te doen: tot dat de Voogdye door Meerderjarigheid, dat is, vijfen-twintig jaren de Weſen, of eerder huwelijken ſtaat, of handligting van de Overheid komt te eindigen.

Van het regt der Saken, en het bekomen van dien, so veel in enkele Saken beſtaat.

I. DEEL. *Saken* buiten de Perſonen aangemerkt, en ſo veel deſelve in hen regtelijk onderſcheid den Perſonen werden tegen geſteld, zijn of enkel, of veel begrijpende en beherende ſaken.

Enkele ſaken werden genomen na haar eigen aard, of ten opſigt van het gebruik der ſelver; na haar eigen aard zijn deſelve wederom lichamelijk of onlichamelijk. Daar van de lichamelijke wederom zijn tilbaar of ontilbaar, dat is, roerende of onroerende. En onder die de *tilbare* of roerende, beweeglijk door haar ſelven, als ſijn Menſchen, Beeſten, Vee; of door andere, als Hout, Steen: of onbeweeglijke en *ontilbare* of onroerende, als Huyſen, Erven, en 't gene daar toe behoord.

Ten opſigt van het gebruyk ſijn deſelve yemand, of niemand toebehoortig.

Jemand toebehorige ſijn toebehoortig alle Menſchen, als de Zee en Lugt, of eenige gemeenſchap der Menſchen, als zijn Wateren, Stromen, Rivieren, Wegen, Wateringen en Vaarten, Goederen van Steden en Dorpen, &c. of byſondere Menſchen toekomende, de welke veel en verſcheiden zijn, wandelbaar of onwandelbaar.

II. Het regt tot eenig goed beſtaat in eigendom of beſit-regt. Daar van den *eigendom* is *volle*, daar by yemand benevens den eigendom ook het volkomen en onverhinderd gebruik heeft, of gebrekelijke, daar van een ander 't gebruik heeft, of yets aan gebreekt, daarom hy niet alles daar mede kan doen dat hy begeerd.

III. Het bekomen van niemand toehoortig en ongeëigend goed geſchied door *aanvaarding* en behering, met onderſcheid tuſſchen leven of ademloos, door *natrek*, by aanwas of ſaaks gevolg.

Onder 't levende behoren alle *wilde* en ongevangen *Dieren*, de welke wederom in driederhande ſoorten, werden verdeelt. Als ſijn de *viervoetige* die haar op de aarde onthouden, de *Vogelen* in de Lugt, en de *Viſſen* in de Wateren, de welke van den beginne van een yder ſonder onderſcheid gevangen en beheerſt werden, die deſelve eerſt konde beſlaan en bemagtigen: Dog naderhand is bepaalt, en 't voornaamſte daar van, als zijn, het grof wild, Herten, Hinden, Haſen, Konijnen; en ander gevogelte, Perdrijſen, Puttoirs, Reygers, Quakken, Kranen, &c. den Edelen alleen werd toegelaten: en aangaande de Viſſerijen komt wel het

het Vissen in de Noord en Zuyder Zee toe alle Vissers der aanpalende Landen, maar in de Stromen en andere Wateren komt het regt van met netten te vissen het gemene Land toe, en die het regt daar van by verpagting verkrijgen, blijvende alleen de vryigheid van metten Hengelroede over al te mogen vissen.

Al ander ongeëigend Ademloos goed komt onder den eigendom van de geen die het eerst aanslaan. Als sijn de *onbekende Landen* in de Zee, verlaten en *weg geworpen goederen*, Geld dat te grabbel werd gesmeten, het geen de Zee uit haar selven opwerpt, den *buyt* en roof der vyanden, *Verborgen Schatten* die op en in het sijne gevonden werden: andere komen den Grond-eigenaar half toe.

Door *natrek* by aanwas verkrijgt men de aanwassen in de Rivieren IV.
ten wedersijden, so ver men die met een mis-wagen mag berijden, of van sijn Land gaande met sijn swaard kan bereyken.

Door *natrek* by saaks gevolg verkijgt men het geen op onsen grond V.
gebouwd, gesaayt, of geplant werd, en 't geen uyt verscheide stoffen by gedaantgeving vermengt werd, komt den gedaantgever toe, behoudens vergoeding van des anders toegedane stoffe.

Onder saaks gevolg behoort mede het verkrijgen van de vrugten van VI.
een anders goed, ter goeder trouwen als sijne besseten.

Het goed 'twelk alrede by een ander is beheerscht en hem toebehoord, kan niet anders verkregen werden als by willige overgift en levering des vorigen Eigenaars, het welk van tilbaar goed onder de hand geschied, maar van ontilbaar en onroerend goed, niet anders als by *opdragt* voor 't Geregt van de plaats daar 't goed leid. So nogtans dat het selve niet bestaat als van de gene die des magtig zijn, 't zy dat het by haar selve of door haar gemagtigde, aan ons of onse gemagtigde geschied.

By *Besit-regt* verkrijgt men het regt en eigendom tot enig goed, door VIII.
het besit van 't selve ter goeder trouwen, en onbelet een derdendeel van honderd Jaren gehad.

Gebrekelijken eigendom werd wederom verdeelt in togt ofte minder ge- IX.
regtigheid.

Togt is volle, anders *vrugt gebruik*, van alle baten en inkomen van eens anders goed sonder vermindering van het selve, of gebrekelijk, als enkele bruyk, met alle vrugten, maar van dit of dat in 't bysonder.

Volle togt of *vrugt-gebruik*, is andere lijf-togt tot yemands leven, andere Erf-togt de welke met het leven van den Mensch niet is bepaaalt, maar by overlijden van d'een op d'ander overgaat. Gelijk als Erf-pagtregt, en Leen-regt.

***

On-

X. Onder *Erf-pagt-regt* behoren, *Erf-pagt*, *Tiend-regt*, *Cijns-regt*, of *Pagten metten houde*, *Tijns regt*, en diergelijke.

Erf-pagt is een erflijk onverſterflijk regt daar by den Heer van het onbebouwde land, het vrugt-gebruik van 't ſelve aan yemand om een jaarlijkſe erkentenis tot pagt eeuwig en erflijk uitgeeft, op verbetering. Werd verkregen en mag verhandeld werden, gelijk als al ander onroerend goed, behoudens den Heer ſijn regt van naaſting, of overboekregt, dat ook by elk verſterf betaald werd met een halve pagt en een kanne Wijn, vervalt door uitſterven van het geſlagt, door verjaring en des ſaaks ondergang.

XI. *Tiend-reyt* is van een tiende, of om het tiende, een gelijk tiende, dat is, het elfde deel van de Zay. en Vee-vrugten te mogen genieten, de welke ſijn drie derhande ſoort, Koren-tienden, als van Rogge, Tarw, Haver, Garſt, Weit. Smaltienden, als van Moes, Hout, Gras Hoy, Rapen, Radijs, Appelen, Peren, Noten, by ons in ongebruik, en krijtende tiende, als van Voolnen, Kalveren, Lammeren, Jonge Varkens, Ganſen, Bijen, de welk mede van ouds voor een ſeer kleinen penning ſijn afgekoft.

XII. *Cijns-Regt* is een jaarlijkſe pagt by den Verkoper op het verkofte gehouden en inbedongen, met den houde, dat is het regt van naaaſting van het ſelve telken verkoping, anders Oud-eigen, of pagt metten houde, weinig van het Tijns-regt verſchillende, als in verval en verbeurte van wan-betaling, het welk nu ſo niet werd onderhouden.

XIII. Alle andere om geld gekofte renten zijn losbaar, volgens het beding 't welk daar in moet werden gevolgt, anders tegens den penning ſeſtien, ten waar in ſekere ſlag, getal en gewigt of waarde was uitgedrukt, de welk moet gevolgd werden, maar indien geen ſekere ſoort van gewigt van geld, of wel ſekere ſoort, ſonder gewigt of ſekere waarde werd uitgedrukt, ſoude de waarde van dien op en aflopen.

XIV. *Leen-regt* is een uitgift van onroerend goed tot erffelijke onſplisbare togt, onder onderlinge laſt, van ſchut en manſchap tuſſchen den Heer en ſijne Leenman. Daar van andere ſijn quade lenen die alleen ſterven op het oudſte naaſte mannen hooft, en by gebrek van dien aan den Heer vervallen, andere goede en onverſterffelijke Erf-lenen, dewelke niet en vervallen ſo lang als yemand werd gevonden van ſwaard of ſpil-ſyde, dewelke door verſterf erfgenamen ſoude zijn van den laatſten beſitter, alleen dat den Jonge Man gaat voor dat ouder Wijf, daar ſy

XV. beyde even na zijn. Het ſelve mag ook verkoft, en door toelatinge van den Heer by uitterſte wil verdeelt, geſplift en weg gemaakt werden, anders

anders gaat het selve by versterf gelijk al andere onleen goed, ten waar by de uitgift 't selve was bepaalt. Dog by verkoping behoud den Heer het regt van naasting, en telken verandering moet den volgenden (sulks ook by verkoping) daar in verlijd werden, en daar van Betalen de Hof- XVI.
regten, en Heer-gewaden, by de Brieven van uitgift uitgedrukt, de welke volgens *Costuyme* met een sekeren penning werden afgekoft, of anders so daar geen sekere Heer gewaden uitgedrukt zijn so betaalt men boven de Hof regten, voor een groot Leen, het welk hoog ende laag Regts gebied in sig begrijpt, en voor een middelbaar Leen, welkers jaarlijks inkomen is boven de tien ende beneden de dertig gulden, XVII.
eens tien guldens, en voor een klein Leen dat boven de tien guldens 's jaars niet inkomen heeft, een jaar Renten. Werd verloren door saaks ondergang, door verjaring, door onderlinge quijting, door verbeurte, versuim, en gebrek van een regten Leen-volger.

Onder *Erf-togt* werden ook gerekent de geestelijke *Proven* of *Pra-* XVIII.
benden, van ouds tot geestelijke diensten opgesteld, by de naaste van de afkomelingen, door een begiftigde Besitter telken verval uit te voeren, daar van huidendaags met den herstelden Gods-dienst, (blijvende de gifte en het besit) de verdere diensten ophouden.

Minder geregtigheid van gebrekelijken eigendom als togt, is *dienst-* XIX.
baarheid, dat is, regt om yets boven ofte buyten 't gemene regt te doen, of verbieden op eens anders grond of getimmerte, tot voordeel van 't sijne: te verkrijgen door beding, of Besit-regt by verjaring sonder geweld, niet heimelijk of by versogte toelating ter bede.

Dienstbaarheid is andere Huis, andere Veld-dienstbaarheid. XX.

Huys-dienstbaarheden, die eigentlijk de bewoning van Huys of een bewoond Erf betreffen, zijn doende en lijdende, of verbiedende en lijdende. Doende en lijdende zijn Last-of Gebouw-dragende, In-ankering, Overstek of Overhang-regt, Drop-regt, Water-loop, Goot of Kruyn regt. Verbiedende en lijdende sijn belet van hoger Timmering, vry Ligt, vry Uitsigt, Venster-regt, Gesigt-verbod

Veld-dienstbaarheden, die eigentlijk tot de Land bouwery behoren, XXI.
doende of lijdende, zijn een Voet pad, een Ry-pad, een Dreeft een Weg, Noot-weg, Lijd weg, of Uit pad, Water-gang, Water-losing, Water leyding, of Water-togt, en regt van Deur-vaart. Verbiedende en lijdende zijn belet van hoger Bomen, hoger Schuttingen, van vuyl Waterloop, en diergelijke.

Dienstbaarheden werden verloren door vermenging, afstand, stry- XXII.
dige toelating, ongebruyk, of saaks ondergang.

Het III. Boek.

Van veel begrijpende Saken en het bekomen van dien, by uitterſte wil of Verſterf-regt.

I. Deel. VEel begrijpende ſaken beſtaan in Boedel-regt en deſſelfs behering, dat verkregen werd onder *Ervenis* by uitterſte wil of *Verſterf*. By *Ervenis* verkrijgt men niet alleen het waar beſit van des overledens goed, maar ook van deſſelfs in en uitſchuld.

II. *Uitterſte wil* is een opentlijke verklaring van 't gund dat yemand wil dat van of met ſijn goed ſal geſchieden, het ſy by *teſtament*, dat is, volle Erf-ſtellinge, of by *Codicille* daar by alleen yets werd gemaakt of beſproken ſonder gevolg van Ervenis. Andere is *mondeling*, ander *ſchriftelijke* ingeſteld, voor Notaris en twee bejaarde Getuigen, of voor den *Secretaris* of Geheimſchrijver en twee van 't Geregt van de plaats daar 't geſchied. Daar van werden uitgeſondert de uitterſte willen van d'Ouders onder hare Kinderen, of ten behoeve van den Armen gemaakt, die by enkel geſchrift, en de uitterſte willen by tijde van Peſt, onder den Huis-luiden, of by Krijgs-luiden in den Oorlog gemaakt, de welke alleen voor twee Getuigen ſonder ſchrift beſtaan kunnen. Ten waar deſelve op gelijke wyſe dat die gemaakt ſijn, waren weerroepen, het ſy by opentlijke vernietiging, of by ſtilſwygende door een later uitterſte wil in tegendeel van dien gemaakt.

III. Uitterſte willen mogen gemaakt werden by alle die ſulks by de Wetten niet en is verboden, als ſijn Mans perſoonen beneden de 14. ende Dogters beneden de 12. Jaren. Die by de Vyanden overlopen, die by de Gods-huiſen werden onderhouden, volgens Hand-veſt aan haar vergunt. Van alle goederen, en van wie men wil, uitbeſondert aan Overlopers, Ballingen en Banditen, Overwonne Baſtarden, Voogden, Curateurs, en Adminiſtrateurs, Klooſters, Geeſtelijke Vergaderingen, en verboden Collegien, Paus-geſinde geordende Notariſſen, by het teſtament voor haar gemaakt, Man en Vrouw buyten het Kintsgedeelt van een der Voor-Kinderen.

IV. Tot Erfgenamen mag men ſtellen wie men wil, en ſo veel men wil, die naar regten niet verboden is by uitterſte wil te mogen ontfangen, in 't geheel of voor ſeker gedeelte. Onder de welke kinderen en Ouders, mitsgaders Broeders en Suſters, (by ſeker geval) voor ſeker gedeelte moeten gekent werden, en niet als om wettige reden kunnen onterft of voor by gedaan werden.

V. Het ſeker gedeelte, anders *legitime portie*, daar in de Kinderen, Ouders of

of Broeders en Susters (by seker geval) tot Erfgenamen moeten werden gestelt, is in de Ouders en Kinders min dan vijf in getal, en in de Broeders en Susters, (by de Erflating aan oneerlijke in haar plaats) een derdendeel, en in meer dan vier Kinders de helft van 't geen sy anders by versterf souden hebben gehad, daar in gerekent werd het geen sy te voren uit den Boedel van den Overleden eenigsints hebben genoten.

Erflating anders *institutie*, bestaat in volle beheering des Boedels, en VI.
onder het woord van Erfgenamen verstaat men niet de nagel naaste, maar die gene die volgens versterf-regt daar toe geregtigt zyn. En geschied by en aan die gene de welke by uitterste wil bevelen en genieten mogen regt uit, of in sekere indien en mits, of op dat het welk eerlijk, doenlijk, en mogelijk is.

Deselve is *vrye* uitterhand, of verbonden over de hand, en kan niet VII.
alleen gelaten werden aan een of meer, maar by *substitutie*, dat is, onderstelling van een of meer leden aan een, by gebrek van veel, veel by gebrek van een, of veel by gebrek van veel, daar in der selver aandeel naar haar luider getal, en voorts in alles plaats heeft dat in de erfstelling was ingesteld.

Verbonden of beswaarde ervenis is, daar by den Erfgenamen belast VIII.
werd, dat hy de ervenis naar sekeren tijd of na sijn overlyden, aan een ander voor 't geheel of voor seker gedeelte sal laten overgaan; het sy dat het selve regt uit, of onder eenig gevallig indien, op dag, of voor, of naar eenigen tijd werd opgeleid, uitdrukkelijk of by stilswygend gevolg.

Onder deselve beswaarnis behoorden ook de makingen en *legaten*, IX.
die by den Overleden yemand besproken by den Erfgenaam moeten uitgekeert werden. De welke mede onder een indien, mits of op dat, tegens, of op sekeren tijd, gemaakt kunnen werden.

De uitwerkende kragt van een vervallen ervenis vereischt aanvaardin- X.
ge, daar door den Erfgenaam hem aan de verder wil en uitvoeringe van de uitterste wil, en betalen van des Overledens schulden vast maakt, daar toe hy sijn beraad heeft of hy deselve wil aanvaarden of verlaten, en in het twijfelagtige, of de lasten meer waren als het goed, mag hy deselve anvaarden onder *Beneficie van Inventaris*, van de Hoge Overigheid te versoeken, onder dien hy niet verder verbonden blijft, als den Boedel van den Overleden kan toereyken.

Boven dien heeft een Erfgenaam met verband van overgang, of ma- XI.
kingen belast zijnde, regt dat hy so wanneer by hem niet, of minder als een vierdedeel des Boedels soude overblijven, van de verbonden goederen of van makingen een vierdedeel, de genoten vrugten daar onder gere-

kent, voor hem mag aftrekken en behouden, dat men noemt *Trebellianique* of *falcidie portie*, ten waar het selve by de uitterste wil was verboden: uitbesondert in Kinderen in de welke sulk verbod geen plaats heeft.

XII. By gebrek van uitterste wil heeft het *Versterf-regt* plaats onder de naaste Bloed-verwanten, daar van de nedergaande dat sijn Kinderen en Kinds-kinderen by plaatsvullinge en by klutten gaan voor de opgaande, en die voor de Zijd-magen, so alleen zijn, anders benevens Broeders en Susters, met onderscheid van heelen of van halven Bedde, agter de welke eerst komen de Zijd-magen sonder onderscheid. In dese Ordre: dat de plaats-vullinge (daar by de Kinderen in plaats van de Ouders erven gelijk offy nog leefden, benevens de gene die met haar Ouders even na geweest souden hebben,) in de nedergaande sonder einde is, en in de Zijd-magen plaats heeft tot Broeders en Susters Kinderen en Kinds-kinderen, en Omen en Moeyen Kinderen, deselve binnen gerekent, en buiten deselve de gene die even na zijn hooft voor hooft erven, en den nader den verder uitsluit.

XIII. In het welke buiten dien nog twederhande regt werd onderhouden, daar van het eene het *Gemeenlands-regt* genoemt werd, ten delen

XIV. gemeen met het Oude Schependoms Regt, na den Regel, dat het goed moet gaan daar het van daan gekomen is, volgens de *Politijque Ordonnantie* van den Jare 1580. over al ingevoert: dog naderhand is aan enige Steden als *Haarlem, Leyden, Amsteldam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuisen, Edam, Woerden, Naarden, Monikendam, Medenblik, Muyden* en *Purmerend*, het *Dijk-graafschap van Rijnland*, het *Land van Woerden*, en de *landstreek* beoosten en benoorden *Rijnland en Woerden*, uitbesondert *Waddingsveen, Reuwijk, Buskoop, Sluypwijk, Blommendaal en Middelburg*, op haar versoek by *Placcaat van den* 18. *December* 1599. een bysonder regt vergunt, ten deelen gemeen met het Oude Aasdoms-regt, naar den Grond-regel, het naaste bloed erft het goed, in die gewesten van ouds gebrui-

XV. kelijk. Tot grondig onderscheid van beide diend gelet: I. Dat in het *Gemeen-lands Regt* van de *Politijque Ordonnantie art.* 27. het Bedde gescheurt zijnde, het goed altijd gaat aan de bestorven sijde, met splissinge des Boedels aan Vaders en Moeders sijde, en nimmer opklimt of te rug gaat. Maar volgens het *Placaat* sonder onderscheid komt op de naaste van de laatste Besitter. II. Dat de naaste afkomelingen van Broeders en Susters Kinds-kinderen, volgens *Politique Ordonn. art.* 24. 28. gaan voor Groot-vader en Groot-moeder beide nog in het leven. Die volgens *Placaat art.* 8. voor deselve en voor Omen en Moeyen gaan, III. Dat plaats-vullinge volgens het *Plac. art.* 11. alleen

plaats

plaats heeft in ongelijke leden, de welke volgens de *Politie. Ordonn. art.* 28. ook in ongelijke leden plaats heeft en daar in onbepaalt is. Beyde tot Broeders en Susters Kinds-kinderen, en Omen en Moeyen Kinderen, buiten de welke die in gelijke leden even na sijn, gelijk en hooft voor hooft moeten erven, en in ongelijke leden de naaste voorgaat met uitsluytinge van alle andere. Tot uitvinding van welke naderheid, de maagtalen en leden van dien opgetelt moeten werden, in de regte op en nedergaande lijn van de een geboorte tot de ander, op of nedergaande, van den Overleden, tot desselfs naaste Erfgenamen. Maar in de Zijd-magen met een kromme, of overgaande dobbele lijn en tellinge, eerst van den Overleden opgaande tot de gemene stam die hem en sijne Magen heeft voortgebragt, en van daar weder sijdeling nederdalende, tot de gene die sijn naaste Maag in 't leven is, volgens desen Stok-Regel: *Hoe veel personen van d'een tot d'ander, so veel leden, uitbesondert een die niet mede telt.*

De Kinderen of Kinds-kinderen t'samen ervende moeten tot gelijkstellinge voor alle delinge in brengen, of werd haar afgekort, het gene sy of haar Ouders ten Huwelijk gaande, of anderstints voor, of na van eenige merkelijke waarde hebben genoten. XV.

Het IV. Boek.

Van Verbintenis en onderhandeling, by onschuld, so in gemene, als lijfstraffelijke Saken,

Verbintenis, en het regt op eenig Persoon om van hem yets te genieten, komt voort uit toesegging of onevenheid. I. Deel.

Toesegging geschied uitdrukkelijk by overkomst, of stilswijgende by wet-duyding, en overkomst gelijk.

Overkomst geschied als den eenen Mensch den ander in gelijkheid van het geen aan hem gegeven of gedaan is, of gegeven of gedaan sal werden, yets beloofd of toeseid te geven, of te doen.

Stilswijgende Verbintenis by wet-duyding is, daar by yemand sig uit een daad aan een ander verbind, gelijk of hy overkomst met hem had gemaakt.

Verbintenis uit onevenheid geschiet uit baat-trekking of schade, een ander by misdaad, ofte misdaads gelijk aangedaan, tot vergoedinge en straffe.

Verbintenis uit *overkomst* is een onderhandeling van twe personen daar by den een den ander kragtelijk verbind tot een of beyder nut: geII.

schiet

schiet en voor en door sig selven, of voor of door een ander, als Kinderen, Dienaars, Last- en Bevel-hebbers: *ten lasten van sich selven*, mag deselve geschieden by een yder die sulx niet uit onbequaamheid belet, of anderstints verboden werd, als dolle, malle Menschen, en Jonge Kinderen, of andere Stads of Hofs Kinderen, en boven Kintse Minderjarige sonder toestand van haar Voogden. En dat van allerhande saken daar
III. van de handeling niet is verboden. Andere *slegtelijk*, de welke sonder vertrek sijn kragt heeft, andere *op dat*, onder een *indien*; het welk vervult moet werden.

IV. Sig *voor een ander* te verbinden geschiet op twederhande wijse, benevens een ander, of in 't geheel voor een ander.

Benevens een ander sig te verbinden, is *mede schuld*, voor een ander. by gebrek van betalinge is *borgte*.

Mede schuldenaars zijn maar voor haar aandeel verbonden, ten waar sy haar *elk een voor al*, verbonden hadden, of van haar voor-regt van Splissing afstand hadden gedaan.

Borgen mogen zijn alle die haar selven kragtelijk verbinden kunnen, uitbesondert Vrouwen die by voor-regt daar in niet gehouden zijn, ten zy sy uitdrukkelijk en daar van wel onderregt zijnde, afstand gedaan hebben van 't selve haar voor-regt, dat men noemt het *Senatusc. Vellejan.* En dat voor allerhande schulden, uitbesondert misdaden daar op lighamelijke straf toe staat, hebben dat Voor-regt dat sy niet mogen aangesproken werden, voor dat de self-schuldigen of het onderpand daar voor gestelt, is uitgewonnen, en onder meer Borgen, is elk maar voor sijn aandeel gehouden, ten zy van deselve Voor-regten uitdrukkelijk afstand is gedaan.

Die eens Borg werd kan niet ontslagen werden voor de betaling, ten waar de Schuld-eyscher nalatig was, de schuld op zijn tijd te vorderen daar toe hy hem kan dwingen, op verval van de Borgt-togt, of dat hy met den Schuldenaar sonder toestaan van den Borg schuld-verniewing gemaakt had, of dat hy hem nieuwe tijd van betaling gegeven had.

Overkomst is van driederhande soort, dadelijke, schriftelijke, en gewillekeurde.

V. *Dadelijke overkomst* is, so wanneer de overkomst alleen niet genoeg is, maar daar boven de overgift van een saak moet by komen, als sijn Verbruyk-leen, Bruyk-leen, Bewaar-geving, Pand-geving, geven om geven, geven om doen, doen om geven, doen om doen.

VI. *Verbruyk-leen* is een overkomst daar by sekere saak die meetbaar, telbaar,

baar, of weegbaar is, aan yemand werd overgegeven, te verbruyken met ſodanigen ſin, dat den Ontfanger op ſekere tijd, of anders tot vermaning ſo veel van gelijke ſlag en waarde weder geeft. Waar onder de *Geldlening* de voornaamſte ſoort is, de welke gelijk alle ander Verbruik-Leen uit ſijn eygen aard weldadig is, ſoo dat men daar voor niet geniet, ten ſy ſulks uitdruklijk werd bedongen.

Het genot of gewin van uitgeleend geld werd genaamt *Intreſt*, het welk, op dat niet al te hoog geſchat werde, van tijd tot tijd jegens het gebruik gejuſt is, eerſt jegens agt ten hondert, daar na tegen den penning ſeſtien, daar na tegen den penning twintig, en eindlijk vijf-en-twintig in 't jaar, welk gewin ook ſonder beding begint te lopen van het geen dat wettelijk genaamt zijnde niet betaalt werd, item van makingen en beſwaarde Erffeniſſen, en Kuſting-penningen van gekofte Huiſen en Landen. VII.

Van welke gemene loop van Intreſt uitgeſondert werden de bank van Lening, of Lombard, Bodemerije en Geld-lening op den Bodem van het Schip, en *Aſſurantie*, dat is, verſekerheid van behouden Koopwaren. Daar van de gene om de grote onkoſten die daar op vallen, de deſe om het gevaar van de Zee en roof van de Vyanden, die ſy t'haren laſten nemen, werd toegelaten, twaalf, ſeſtien, twintig, en meerder ten hondert in 't Jaar te bedingen. VIII. IX.

Bruyk-leen is alleen van ſeker goed dat in weſen blijft, ſonder gewin, mits dat het ſelve onverargerd gegeven werd. X.

Bewaargeving is een handeling daar by eens anders goed voor niet te bewaren werd aangenomen. Daar naaſt aankomen onder regt-legging, gewillige tot voorkominge van lopende intreſt, of onwillige die yemand by *proviſie* by den Regter werd opgeleid, andere *ſequeſtratie*, daar van de gene om niet, de deſe om loon werd aangenomen, en de gene t'allen tijden mag wederom geëiſcht werden, de deſe niet, als na gedane beſlegting van de ſaak en onder Borg-togt. XI.

Pand-geving is een overkomſt daar door men yemand enig goed, tot verſekering van ſijn ſchuld in handen ſteld, om daar aan ſo 't ſelve niet binnen behoorlijke tijd werd geloſt, de ſchuld by regtlijke uitwinning te mogen verhalen. XII.

Andere is van roerend, andere van onroerend goed, anders *Hypotheeq* of onderſetting, de welke wederom is, andere die by beding, andere die ſtilſwijgende by de wetduyding geſchied.

Onderſetting van onroerend goed is, andere van alle goed in't gemeen, anders *generaal verband*, het welk over al voor den Geregte van de plaats

mag

mag verleden werden, andere van dit of dat Huis of Land in 't byſonder, anders *Speciaal Hypotheeq*, het welk niet als voor den Geregte van de plaats daar het goed leid, beide onder't Zegel van de plaats; en mits betalende den 40. penning van de ſchuld, ſo die in 't byſonder werd veronderpand, beſtaan mag.

XIII. *Pand* of onderſettinge mag geſchieden van en op alle goed, dat en voor ſo veel den onderſetter toekomt. Daar van de ſtilſwygende anders *legale* en by de Wet geveſtigde verbanden, de welke verſcheiden zijn, als zijn het Gemene Land, voor de gemene ſchattingen en omſlagen: Doodſchulden, Schulden uit Voogdye van Wees-kinderen, en dergelijke, in kragt en uitwerking benevens de byſondere onderſettingen, elk naar ſijn tijd, en ordre voor alle andere by uitwinninge van het ſelve goed betaalt werden, en van jonger tyd, voorgang regt hebben voor de algemene verbanden die ouder van tijd en verly zijn. Uitbeſondert t'Amſteldam daar geen onderſcheid tuſſchen generaal en ſpeciaal verband gemaakt werd, maar deſelve van een en gelijke kragt zijn.

Verband van roerend goed voor *Notaris* en twe Getuigen, of anders voor drie Getuigen bekragtigd, heeft gelijk regt op roerend, als byſondere onderſetting op onroerend goed, dat het benevens, deſelve elk naar ſijn ouderdom voor alle andere Hand-ſchriften en lopende ſchulden, uit het ſelve roerende goed by uitwinning moet betaalt werden.

XIV. Een handeling of overkomſt van *geven om geven*, *geven om doen*, *doen om geven*, *doen om doen*, kunnen mede ſonder overgang van de ſaak niet beſtaan.

Geven om geven van enkele ſaken werd *ruiling* genoemt, dog de andere drie ſoorten hebben geen byſondere naam in regten: daar in een dubbeld verband is, dat voldaan moet werden, 't geen bedongen en toegeſeid is, of het geen gegeven is, weder gegeven moet werden, ſo daar op door verſuim of nalatigheid niet volgt het geen belooft is: gelijk in alle andere handelingen het gene tegens regt, om een oneerlijke ſaak, uit vreſe of dwang, ſonder ſchuld, ofte over werd gegeven, wederom mag geëiſcht werden.

XV. *Schriftlijke overkomſt* is de welke alleen door het ſchrift werd bekragtigd door Schepenen kenniſſen, verband Brieven door Notaris en Getuigen, ook door enkele Handſchrift by den Toeſegger geteikent, daar door den ſelven kragtlijk werd verbonden: Sonder dat hy tegens deſelve, als met volle bewijs daar van aanſtonds kan blijken, mag werden gehoort, anders werd hy uit ſijn Hand-ſchrift by voor-oordeel verweſen.

Gewille-

Gewillekeurde verbintenis, is de welke tuſſchen twe perſonen ten weder- XVI.
ſijden ter goeder trouwen geſchied, ſonder dat daar toe ſaaks overgang,
ofte ſchrift tot het beſtaan van deſelve van noden is. als zijn Koop,
Huyr, Maatſchap of Gemeenſchap, Trouw-beloften en Laſt-geving.

Koop beſtaat uit wederſijdſe toeſtant van de verkofte en gekofte ſaak XVII.
om ſekeren prijs en Koop-ſchat, maar werd het verkofte goed den Ko-
per niet eigen voor dat de Koop-penningen zijn betaalt, alwaart datter
levering op gevolgd was, ten waar de Koop op dag geſchied was, en
den Verkoper het credijt van den Koper gevolgd had, met hem tijd
van betaling te geven: ſonder het welk hy eigenaar van het goed blijft,
tot dat de penningen ſijn betaalt, al was het in een derde hand geko-
men, daar het den Verkoper t'allen tijden mag vervolgen, dog is het
ſelve vervolg-regt in verſcheide tijden binnen ſekere tijd bepaalt.

Koops gevolg is volle en vrye levering by overgift, of opdragt van XVIII.
het verkofte, daar onder verſtaan werd *waring* van alle namaning ſon-
derling op onroerende goederen, daar voor veeltijds borg bedongen
werd, en op ſommige plaatſen den Verkoper ook ſonder beding gehou-
den is, dat men *Waarborg* noemt: En ſo hy des onmagtig is, werd het
goed by *decreet* gelevert, en by *præferentie* van alle laſten geſuiverd.

Indien het verkofte enig heimelijk gebrek heeft, daarom het den
Koper ſoude gelaten hebben indien hy 't geweten had, mag het den
Koper wraken.

Onder den vollen eigendom behoort ook de juiſte levering van het
uitgedrukte gewigt en maat, ten waar het goed by den hoop ſonder
maat verkoft was, welke *Clauſule* in verkofte Landen die by de Mergen
of ſes hondert Rijnlantſe roeden verkoft werden, benevens het uit-
drukken van ſekere maat geſteld, met deſe woorden: *dog by den hoopſon-
der maat, &c.* geen weder plaats heeft als tot vijftig roeden, in kleine
ſtukken van minder gedeelte na het aandeel.

Onder Koop bekoord *naaſting* het ſy dat deſelve uit beding, of ſtil- XIX.
ſwijgende Wet-duyding, voorkomt.

Naaſting uit beding, is daar by den Verkoper bedingt dat den Ko-
per hem 't ſelve goed, tot ſijnen believen, of ook wel na ſekeren tijd,
ſo hy wil, voor ſekere ſom wederom moet over doen, of by verkoping
voor den ſelven prijs de naaſte zijn.

Naaſting by Wetduyding, is het regt der naaſte bemaagtaalde, daar
by ſy het verkofte dat onder de hand gekoft is, binnen 's jaars dat de
koop beſegelt of anders t'haarder kennis gekomen is; voor den ſelven
prijs mogte benaderen, 't welk al om ten platten Lande in gebruik is.

Hoedanig regt ook hebben de Schuldenaars by verkopinge van de inſchuld, tot haren laſten, om een minder ſom als ſy ſchuldig zijn, gedaan.

XX. Wyders mogen alle bedingen in koop beſtaan die eerlijk en by de Wetten onverboden zijn: maar was yemand over de helft bedrogen, ſoude daar van herſtellinge mogen verſoeken, of was de koop in een dronken gelag geſchied, mag ten platten Lande de Koop binnen 24. uyren daar afgegaan werden.

XXI. *Huyr* is een wederſijdſe onderhandeling daar by het gebruik van een ſaak, of dienſt van enig werk, of doen voor een ſekeren penning, werd toegeſeid.

Het gebruik van ſaken beſtaat meeſt in Woon-huiſen en Landen, die voor enige jaren werden verhuyrt, welken tijd uit zijnde, ook de de Huyr uit is.

XXII. Huyr van werk of dienſt beſtaat in het werk of dienſt van Menſchen, of van Beeſten, voor ſeker gewin aangenomen.

XXIII. *Maatſchap* is overkomſte van gemeenſchap van goed of dienſt met meining om winſt daar mede te doen, het ſy van alle goed, of van ſeker goed in het byſonder, ook wel van ſekere handeling en Koopmanſchap, het ſy uitdrukkelijk of ſtilwijgend. Gelijk als by het Huwelijken ſonder Huwelijxe Voorwaarden, daar door ſtilwijgend tuſſchen Man en Vrouw alle Goederen gemeen werden, ſonder onderſcheid, ſo wel in het twede of verder, als in het eerſte Huwelijk, ook in ſchulden voor 't aangaan van het Huwelijk gemaakt, ſo die ſtaande 't ſelve Huwelijk werden gevordert. Uitbeſondert Leenroerige en *fidei commiſſaire*, dat is, verbonde goederen, die in geen gemeenſchap komen.

De winſt of verlies werd genoten en gedragen na aandeel van het geen yemand in de gemeenſchap heeft, of anders voor ſodanig deel als by het beding is uitgedrukt.

De gemeenſchap houd op met de inbedongen tijd of anders met de dood van den deel-genoot, ſo ook tuſſchen Man en Vrouw by het ſcheyden van 't Huwelijk.

XXIV *Huwelijkſe Voorwaarden*, zijn bedingen voor banden van Huwelijk, daar by men van de Land-gemene gemeenſchap tuſſchen Man en Vrouw ſo veel afgaat als men wil: 't welk ſeer nau genomen werd, ſo dat in het geen daar in de gemeenſchap niet uitdrukkelijk is uitgeſloten, verſtaan werd de gemeenſchap plaats te hebben: So dat de gemeenſchap van goed uitgeſloten zijnde, evenwel blijft gemeenſchap van winſt en ſtaande Huwelijk te vervallen, daar in de Vrouwen een Voor-regt hebben, dat ſy haar vrye Keur bedingen mogen, of ſy de gemeenſchap van winſt

winst of verlies by 't scheiden van 't Huwelijk verkiesen willen, dan niet, dog gemeenschap van goed, winst en verlies uitgesloten zijnde, blyven de Vrouwen verbonden voor de helft van de schulden tot onderhoud van de Huishouding gemaakt.

By Voorwaarden mag men so veel tot voordeel bedingen als men wil, behalven in het twede Huwelijk daar Voor-kinderen zijn, in welken geval men niet meer by overkomst, uitterste wil, of anderssints mag genieten als een het minste Kints gedeelte. Voorwaarden die kragt van uitterste wil hebben, moeten ook gelijk als uitterste willen verleden werden, en kunnen niet als by uitterste wil met beider bewilging en volherding ten einde toe, gebroken werden.

Trouw-beloften, zijn een onderlinge toesegging van een toekomend Huwelijk, van sodane kragt, dat den Onwillige van beide tot het voltrekken van die kan werden gedwongen. Ten waar hy wettelijke reden van berouw en vernietiging had, ter bescheidenheid van den Regter, of dat een Minderjarige die sig selve niet kragtelijk verbinden kan, hem met sijn Minderjarigheid wilde behelpen. XXV.

Onder de wettelijke reden in de Minderjarige, werden gehouden, de gehoorsaamheid aan de weigerende Ouders, sonder kennis en in weerwil van de welke de beloften waren aangegaan. II. Onmagt van sijn schulden te kunnen betalen, die aan een Dogter een groote som ten Huwelijk belooft had. III. Verloop met een derde hangende de beloften. IV. Onbequaamheid tot voorteeling. V. Komen deselve te vervallen door verjaringe van twe Jaren verloop, na dat een Jongman behoorlijk aangemaant zijnde, in gebreke is gebleven sijn belofte te voldoen.

Last-geving, is volmagt, daar by yemand eenige last om yets voor een ander uit te voeren, voor niet aan neemt. Is algemeen van alle saken, of bysonder, van dit of dat: enkel, of niet volle magt van alles tot de saak behorende, is uitdruklijk of stilswijgende. Dewelk aangenomen zijnde moet uitgevoert werden, behoudens vergoedinge van kosten, schade, en winst-derving. Houd op I. met de uitvoering. II. Met de dood van een van beyden. III. Door tijdelijke opsegging of wederroeping. XXVI.

Tot last-geving behoord Wissel-teikening, en *Assignatie*, of overwijsing.

Wissel-teikening, is een overkomst daar by yemand seker geld by hem ontvangen, voor seker gewin aanneemt, op sekere tijd en plaats aan een ander te doen tellen. XXVII.

Assignatie, is een enkele overwijsinge, op des Schuldenaars Schuldenaar.

XXVIII. Verbintenis by overkomst gelijk, geschied by onderwind van eens anders saken, het welk yemand stilswijgende verbind in deselve saken te doen, al wat in redelijkheid daar toe vereischt werd.

XXIX. Daar onder mede gerekent werd gemeenschaps deyling, uit gelijkenis van maatschap, Erfscheidinge van mede Ervenis, of t'samenbelending, anders grond-schaarding.

Gemeenschaaps deyling, of Erfscheiding van mede Ervenis, geschied by stukken, of delen, in 't gunt by stukken deylbaar is. Anders by verhoging en aan de meestbiedende, of by stelling te geef of neem, daar in den oudsten delen steld, en de jongste kiest.

Grondschaarding geschied in de lengte van de Zee-kant, of de Rivier af te beginnen.

XXX. *By gelijkenis van overkomst* werd yemand uit een aangenomen geschenk, en vrywillige gift by hem aangeboden, verbonden, 't selve te voldoen, Andere is *onder den levende*, andere *ter sake des doods*, die by yemand op sijn siek Bedde leggende, aangeboden werd, soo hy quam te sterven, te genieten, de welke by het overleven van den selven, wederom komt te vervallen. En mogen geschieden van soo veel als men wil, alwaart van al sijn goed, te weten van het tegenwoordige, maar niet van het toekomende. Dese vervallen door geboorte van Kinderen, d'andere vervallen en mogen weerroepen werden door groote ondankbaarheid, en ondaad den Schenker aangedaan.

XXXI. By gelijkenis van Maatschap, zijn de Reders van een bevragt Schip tot *Haverye* verbonden, dat is, gemene vergoeding van onkost, en schade tot behoud van het Schip en goederen gehad en geleden, elk naar aandeel van sijn ingeladen goed, en waarde in de gemeenschap.

XXXII. Door verbintenis uit *Misdaad* vervalt yemand tot de straf en boeten, tot weringe van dien by de Wetten gesteld, en tot weder-evening aan de beschadigde, daar van de straf en boeten by den *Procureur Generaal* en andere Schouten en Baljuwen van de Steden en Dorpen staat te vervolgen, de weder-evening by de beschadigde selve.

Misdaden werden onderscheiden in misdaden tegen de Hooge Magt en Overheid, andere tegen het leven, andere tegen het lichaam, andere tegen de aangeboore vryheid, andere tegen de eer of goede naam, en andere tegen of in het goed.

XXXIII. Misdaad tegens de Hoogste Magt en Overheid in de meerder soort, is *Conings* ofte *Princen moord*, *Land-verradery* en *t'samen-swering*, daar in

in de wil voor de daad werd aangenomen, en daar aan ſchuldig werden gehouden die van het verraad wetende 't ſelve niet hebben ontdekt. Daar van de gemene ſtraf is het Swaard, ten waar de omſtandigheid de ſaak verſwaarde, tot Vierendelen, Rabraken, Branden, Worgen: of verminderde in Geeſſelen, Brand-merken, Bannen, &c.

Minder ſoort is *Kerk-roof*, die met den hals geſtraft werd, en *Land diefte* in de Gemene lands, Stad of Arme Beurſe begaan, by die gene die deſelve was toevertrouwt, *Knevelery* en af-perſing van Schatting, buyten laſt en boven 't geen daar op de luiden ſijn geſteld, *Corruptie* en omkoop in regt en geregtigheid, en diergelijke, de welke met gemene Lijfſtraf, Bannen, verbeurte van Ampten en Bedieningen, en dubbel voudig wedergeven, geſtraft werden.

Hier toe behoort mede *Valſche Muntery*, by den Munt-Meeſters begaan in 's Lands eige Munt, de welke mette viere werden geſtraft, maar vervalſching in andere Munt, en by andere gepleegd, ſchrojing en ander bedrog, werd minder dog meeſt met den ſwaarde geſtraft.

Gemene *Valſchheid in ſchriften*, valſch *Onder maat*, of *quaat gewigt*, werd meeſt by openbare Geeſſeling en den Ban beregt. Gemaakte Dierte in Eet-waren, met den Ban en verbeurte van goederen.

Misdaad tegen het leven, is *doodſlag* moet willens en met quaad op- XXXIV.
ſet begaan, daar van de gemene ſtraf is onthalſing, boven vergoeding aan de Vrunden van de neder geſlagen. Anders by ongeval, en uit nood-weer geſchied, is onſtrafbaar.

Misdaad tegens het Lighaam is alle leet en verkorting die yemand XXXV.
aan ſijn Lijf werd aangedaan, als *verminken*, *bloed-ritſen*, *quetſen*, daar van de ſtraf en vergoeding ſtaat tot beſcheidenheid. Tot wering van het welk, en van verder ongemak op het Mes-trekken, Kamp-vegten, uitdagen, laſteren en ſchelden. by *Plac.* en op veel plaatſen by Keuren ſcherpelijk voorſien is.

Misdaad tegen de aangeboren Vryheid, is opentlijk *geweld*, *Vrou-* XXXVI.
we-kragt, *Huysbraak Omſchaking*, *en Vervoering*, dat gemeenlijk met den hals geſtraft werd.

Misdaad tegen de eer en goede naam, is *laſter* met woorden, ſchrif- XXXVII.
ten, of werken yemand aangedaan, *Laſter-ſpraak* met woorden werd gebetert met *honorable en profitable amende*.

Met geſchriften, anders *fameuſe libellen*, werd met geld boete van honderd gulden voor de eerſte maal, voor de twede maal verdubbeld en met lijf-ſtraf beregt. Met werken, anders *Hoon*, is alle daad daar door een ander in ſijn eer en goede naam werd beledigt: Als onteering en

Ont-

Ontmaagding, de welke met de Dogter te trouwen, of anderſints met geld ter beſcheidenheid gebeterd werd. *Overſpel* en onteering van eens anders Egt-genoot, dat met eerloosheid en verbeurte van alle Ampten en bedieningen boven een geld-boete beregt werd, boven vergoeding, van de Beſchadigde tegen den Overſpeler, tot ſcheiding van het Huwelijk, of andere vergoeding.

Bloed-ſchande, is, vermenging van twe perſonen die om te na Maagſchap niet trouwen mogen, dat volgens het gevoelen van ſommige ſwaarder als Overſpel moet geſtraft werden.

Sodomie, is verkeerde en onmenſchelijke vermenging, het welk ſwaar geſtraft werd.

XXXVIII. Misdaad tegens of in het goed is *Diefte*, dat is, een heimelijke en bedriegelijke aanhouding van eens anders goed. Andere enkele diefte, de welke voor de eerſte reis met Geeſſelen en Bannen, voor de twede maal met Geeſſelen, Bannen en Brand-merken, en ten derde maal verdubbeld, met de Galg beregt werd. Andere met geweld vermengd, als Roof, Huis-braak, Koey, Paard en Schape Diefte, de welke ten eerſten metter dood geſtraft werd

XXXXI. Verbintenis uit *ſaak gelijk als misdaad*, komt voor door het doen van de gene die wy in onſe magt of dienſt hebben, of door ſchade die een ander uit en door ons goed komt te lijden, tot vergoeding van de ſchade, maar niet tot ſtraf. Hoedanig gehouden is den Huis-heer, uit wiens Huis yets werd geworpen of genoten dat yemand ſchade doet, een Schipper of Herbergier, voor de ſchade, die de luiden aan haar aangenomen goed, komen te lijden, een Eigenaar voor de ſchade by ſijn Beeſten yemand aangedaan, en diergelijken.

XL. Alle Verbintenis vergaat en eindigt door voldoening van de ſchuld, het ſy delelve geſchied by *betaling*, of *Compenſatie*, dat is, wederſijdſe vergelijkinge van het geen den Schuld-eiſcher daar tegen ſchuldig is. Item door *quijtſchelding*, *verjaring*, *en ſchuld-verniewing*.

XLI. Yemand de welke vreeſt overvallen te werden van ſijn Schuld-eiſchers, heeft deſe behulp-middelen daar uit hy boven vermogen niet en kan geperſt werden, als *Boedel afſtant*, of *ceſſie*, dat is, een vrywillige overgift van al ſijn goed ten behoeve van ſijn Schuld-eiſchers, daar door hy van gevankenis bevrijd werd, en in't verder niet boven vermogen gehouden is.

Soo hy hoop heeft ſijn Boedel te kunnen redden, verſoekt hy *Surettè des corps*, dat is, vryheid voor ſijn perſoon voor den tijd van enige maanden: Of, *Brieven van uitſtel* voor den tijd van vijf jaren, mits ſtellende Borg voor de voldoening.

Die

Die in de onderhandeling groflijk misleid en bedrogen werd, mag daar tegen binnen vier jaren *herſtellinge* verſoeken, de welke hem van de Hooge-Overheid verleent werd met *committimus*, dat is, op nader onderſoek van den dagelijkſen Regter. XLII.

Misdaden werden voldaan door het lijden van de ſtraf met en door de ſelve verdiend. Ten waar de ſelve door *abolitie* uitgewiſt, of door *pardon* of *remiſſie* quijt-geſcholden wierden. XLIII.

Het V. Boek.

Van de middelen daar by het Regt en verband op Perſoon of goederen voor den Regter werd vervolgd.

MEt dat niemand ſig ſelve vermag te beregten, zijnder in elke Stad en op elk Dorp onpartydige regters van noden die de ſaken tuſſchen twe of meer, volgens het gene regt is, kunnen beſlegten: ſittende ter Vierſchaar, met hulp van een Schout, wiens bediening is de Vierſchaar te ſpannen en de ſtemmen te vergaderen, met een beëdigden Schrijver die alles by geſchrift ſteld, en des nood daar van affchriften geeft. I. Deel.

Aan deſelve is buiten het Hof en den Hogen Raad, de welke een algemeen Regts-gebied over alle oeffenen, een byſonder *Regts-gebied* elk in ſijn omring gegeven, en daar toe *Regts-dwang*, tot uitvoering van het geen by haar beregt werd. Ander is *civijl* in onſtraflijke, ander *crimineel*, in lijfſtraflijke ſaken. Het welk in de Steden by Schepenen ſonder onderſcheid werd geoeffend, maar ten platten Lande werd het onſtraflijk regt alleen by Schepenen, en het lijfſtraflijke by Welboren Mannen beregt. II.

De perſonen in en omtrent de Regtspleging beſig, zijn andere die de ſaak ſelve aangaat, andere die de ſaak voor de ſelve bedienen. III.

Die de ſaak ſelve aangaat ſijn *Aanleggers* of *Verweerders*, anders Eiſchers, of Gedaagdens. En mogen zijn al de gene, die 't ſelve niet is verboden, of van haar ſelven onmagtig zijn, als zijn Minderjarige, ſonder byſtand van haar Voogden, Getrouwde Vrouwen, Uitgebannen, ongeoorlofde Vergaderingen: ten waar in *criminele* en lijfſtraflijke ſaken.

Niemand kan voor een ander ſonder laſt aanſpraak doen, nog mag voor de ſchuld van een ander aangeſproken werden. Uitbeſondert een Man voor ſijn Vrouw, of dat by *repreſſalie* en geweigerd regt, yemand wierd afgevorderd het geen een gantſch Burgelijke gemeenſchap ſchuldig is.

*****

An-

IV. Andere zijn die de saak voor de Aanleggers en Verweerders bedienen, als zijn *Advocaten*, *Procureurs*, *Deurwaarders*, en *Geregts-boden*.

Advocaten of Regts voorspraken zijn, die eens anders pleit-saken volgens het gene Regt is, by monde, of by geschrift beweren, en daar toe na gedaan onderzoek bequaam geoordeeld zijn.

Dese hebben tot haren dienst een *Procureur* of Taalman, die het dingtaal houd, en de voortgang van de saak in al de delen van 't geding waarneemt. De welke in de Steden en ten platten Lande, tot seker getal toe werden aangenomen, en aldaar ook de bewering van de gehele saak waar nemen, als in saken van gewigt, daar in sy een Advocaat te hulp nemen. En mogen alle saken voor een ander in regten uit te voeren aannemen: dog moeten daar toe behoorlijk gemagtigd zijn, de welke mede eindigd, met het uitwijsen van de saak, of dat deselve tijdelijk is weerroepen of opgeseid, anders door de dood van een van beyde, ten sy deselve werden vernieuwt.

V. Tot uitwerking van de bevelen van de Regters zijn de *Deurwaarders* voor het Hof en den Hogen Raad, en Geregts-boden in de Steden en Dorpen. De welke in het wedervaren van persoonlijke dagingen, aanseggingen, en 't geen verder de uitvoering van haren dienst raakt volkomen geloof hebben, en deselve in het te werk leggen van hare bevelen geen tegenstand mag werden gedaan, op groote straffe en boete.

VI. In het aanleggen van een saak moet den Aanlegger volgen den Regter en het *Regts-gebied* van den genen die hy in regt roepen wil. Het welk *gefundeert* en gevest werd uit verscheide oorsaken, als uit de eigen persoon, of uit de waardigheid en bediening van deselve, of uit enkele tegenwoordigheid van de persoon, of gelegentheid van het goed, of uit enige verbintenis, of by overdragt en wederzijdse toestand, of uit de eigenschap van een saak buiten de persoon, of uit een Voor-regt van een hoger Regter.

Uit de eigen persoon is yemand gehouden te regt te staan voor den Regter van de plaats daar hy woont. En uit de waardigheid, bediening, en Voor-regt van de persoon, behoeven de *Suppoosten* en onderhorige van den Hove, nergens anders als aldaar te regt te staan; de Studenten, voor haar Meesters Vierschaar; de Krijgsluiden voor den Krijgsraad. Dog Weduwen, Wesen, en andere *miserable* personen, hebben mede het Voor-regt van ter eerster aanleg voor het Hof te regt te staan, dog niet als by *præventie*, en als sy yemand anders eerst roepen, en belet niet dat sy voor haar dagelijksen Regter eerst geroepen werden.

Uit

Uit de *enkele tegenwoordigheid* van de perſoon, of de gelegentheid van het goed, doet men beſetting of *arreſt* op den perſoon, daar men hem vind, of op het goed, dat hy ergens uitſtaande heeft, om daar door voor dien Regter daar het ſelve geſchied, bank-vaſt te maken. Het welk ook buiten dien om verdagtheid des Schuldenaars, onder ſijn Regtsgebied gedaan werd. VII.

Beſetting mag gedaan werden by alle en aan alle, en op alle der Schuld-eiſchers goed of inſchuld, ook in eigen handen, uitbeſonderd Voogden van Wees-kinderen, voor der Wees kinderen ſchulden, geen Onderhorige van hoger Regters, geen Borgers of Inwoonders van eene Stad buyten deſelve, geen Ingeſetenen van de grote Steden in Holland ten platten Lande in haar perſoon, geen Studenten Boeken, noodſaaklijk onderhoud, Jaarlijx Wedde van *Profeſſoren*, *Advocaten*, *Prædicanten*, geen doode Lighamen, op geen vrye Jaarmakten.

Dog mogen ſodanige Beſettingen onder Borg-togt en ſeker, van aldaar te regt te ſtaan, en regt te verbeyden, altijts ontſlagen werden.

Regts-gebied *by verbintenis* heeft plaats als yemand ſig een anderen Regter, als daar hy onder behoord, uitdruklijk onderwerpt, anders *prorogatie van juriſdictie*. Het welk ſtilſwijgend geſchied, als yemand ongehouden zijnde aldaar te regt te ſtaan, ſonder verſet te nemen, in regten antwoord, ook door voor aangeleide *reconventie*, en weder geding, de welke gemeenlijk voor of te gelijk met het antwoord, op dat beide de ſaken te gelijk ſijn voortgang mogen hebben, aangeleid werden, heeft geen plaats als in ſaken van gelijk regt, en eigenſchap met de eerſt aangeleide. VIII.

Regts-gebied by *overdragt*, is twederhande, andere by de Hoge Overheid van *gedelegeerde Regters* overgegeven, andere by de Regters uit den hare tot het byſonder onderſoek van deſe of gene ſaak geſteld, die men *Commiſſariſſen* noemt. IX.

Regts gebied by *Willekeur* en wederſijdſe toeſtand, ſijn *Arbiters*, dat is Keur-regters, de welk de ſaak na regt moeten uitſpreken: Andere *Arbitrateurs*, dat is, goede mannen of Kersluiden, aan de welk de bemiddeling van een tuſſchen beide oneffen ſaak ſonder juſte aanſchouw van regt, verbleven werd. Welke beider uitſpraak, met dat ſy geen regts-dwang van haar ſelven hebben, by Vonnis van den onderhorigen of anders hoger Rechter, daar in die Dings-luiden, (tot weer van *Appel* of hoger beroep) hebben verwilligt, moet werden bekragtigt.

Uit Regts-gebied het welk voortkomt *uit de eigenſchap van de ſaak* buiten X.

ten de perſoon, mag een yder ſijn goed vervolgen daar hy het vind, en moet een Verkoper de verkofte ſaak tegens allen aantaal vryen en waren voor dien Regter daar den Koper gemoeit werd, gelijk ook de ſaken rakende beſit van erffenis, maken en leveren van Staat en *Inventaris*, Voogdy en bewind, geſlegt werden ter plaatſe daar het ſterf-huis is gevallen, of het bewind gedaan is.

Daar onder behoren ſaken van Gemeen-lands Middelen, de welke mede ſonder aanſchouw van perſonen voor een byſonderen Regter beſlegt werden. So ook plagten de Geeſtelijke ſaken, by ons verwurpen en tot de gemene Vierſchaar gebragt te werden: Item Leen-roerige ſaken die mede een byſonderen Regter, en Regts-gebied hebben.

XI. Uit het Regts-gebied dat *uit Voor-regt van den Regter* voort-komt, hebben de *Univerſiteit* tot Leiden het Regts-gebied over hare *Studenten*, en Ledematen, en is het Hof en den Hogen Raad magt gegeven over ſaken ter eerſter aanleg te oordelen.

XII. *Actie* of Regts-aantaal dat men op yemand heeft door regts-dwang te doen voldoen het geen hy ſchuldig is, is van verſcheide ſoort, andere uit de daad en manier van inſtelling lijfſtraflijk, of onlijfſtraflijk, anders *Civijl* of *Crimineel*.

Andere uit de ſaak ſelve, is *poſſeſſoir*, by voor af beſit, het ſy om te verkrijgen, om te behouden, of wederom te krijgen dat verloren was, by *maincktenue*, of *complaincte*, of *petitoir* by eind-oordeel. Daar toe ook behoord het onderſcheid tuſſchen de *proviſien*, en de ſaken ten *principalen*.

Anders werden de *Actien* verdeeld, in ruim of eng genomen regts aantaal, by *præcijsheid* van regt of billikheid.

XIII. De aanleiding van een ſaak begint by *daging*, voor Hoge Regters na verſogt bevel door een Deurwaarder, voor andere op eygen bevel door een Geregts-bode van de plaats aan de perſoon ſelve, ſo men hem vinden kan, of anders t'ſijnen huyſe aan yemand van ſijn huisgeſin, of daar niemand t'huys is aan ſijn naaſte gebuyren. So verre hy binnen 't ſelve Regts-gebied woond, woond hy buyten, door *letteren requiſitoriaal* aan den Regter van de plaats daar hy hem onthoud, dat hy door ſijn Bode gelieve 't ſelve te laten doen, woond hy buyten de *Provincie*, en het algemeen Regts-gebied deſer Lande, werd de daging by *Edicte* en openbare uitroeping naar voorgaande klokke geſlag op de uitterſte Landpalen gedaan, en den Gedaagde daar van dubbeld toegeſonden.

XIV. Den Gedaagde ten geſetten dage niet verſchijnende, werd tegens hem by het eerſte, twede, en derde *default*, en overlevering van de bewijſen, Regt gedaan: Daar van ſommige op het eerſte, en andere op het

twede

twede *default* werden afgedaan. Daar tegens den Gebrekigen in tijds werd toegelaten ſijn verſchoning van ongelegentheid te doen.

Den Gedaagde ten dage dienende verſchijnende, moet den Eyſcher XV.
tegens hem eyſch doen, daar in ſekere manier van inſtelling gebruykelijk, gevolgd werd, of werd by *comparuit* van de ſaak verſteken, en den Gedaagde ontſlagen.

Tegens den eyſch van den Aanlegger mag den Gedaagde uitſtel en XVI.
dag van beraad verſoeken, ten waar in al te kleyne ſaken, die ſtaande rolle moeten werden afgedaan: welke uitſtel en tijd van beraad op elk termijn vergund werd, daar by yets nieuws werd ingbragt.

Voor het antwoord van den Gedaagde moet hy wel letten of hy geen XVII.
verſet of *exceptie*, tot afwijking van den Regter, tot verder uitſtel, of vernietiging van de ſaak heeft hy te brengen. Daar van de uitſtelling en vernietigende *exceptien* te gelijk en benevens het antwoord moeten voorgewend werden. Dog de afwijkende moeten voor het antwoord ingebragt werden, en is een Regel dat onder de afwijkende en vernietigende driederhande ſoorten zijn, daar by den voortgang van de ſaak werd geſchorſt, en daar op alvorens Regt gedaan moet werden: namentlijk *Renvoy*, dat is, overwijſing aan den dagelijkſen Regter; *litis-pendentie*, dat is, dat de ſaak voor een anderen Regter bank-vaſt is, en *litisfinitæ*, dat is, dat de ſaak by voorgaande afgedaan. Alle ander verſet kan den voortgang van de ſaak niet ſchorſen maar werd te gelijk met het antwoord voorgeſteld.

So den Gedaagde in tegendeel mede yet van den Eyſcher te eyſchen XVIII.
heeft, mag hy voor het antwoord *reconventie*, dat is, weder aantaal doen, en voorts antwoordende op den eiſch van den Aanlegger, gaan beyde deſelve ſaken te gelijk voort. Anders ſo het na het antwoord werd ingebragt, kan het den voortgang van de eerſt aangeleyde ſaak niet ſtuyten.

Den Gedaagde antwoordende, werd de ſaak voort by eyſch, antwoord, XIX.
replijq en *duplijq* voldongen, daar toe ſeker manier van inſtelling van verſcheyde ſoort in de ſaken gebruykelijk, werden onderhouden, waar op wiſſeling van ſtukken volgt, en de ſaak ſo die in Regten beſtaat, of mondeling bepleyt, of by *memorien* en *Advertiſſementen* van regten werd beſchreven. Maar in ſaken die in feyten beſtaan werd geſchreven by eyſch, antwoord *replijq* en *duplijq*, en werden daar op is 't nodig de Getuygen over en weder gehoord.

Het *vol bewijs* van ſaken die in feyten en doen of ſeggen beſtaan, XX.
werd gedaan by openbare geſchriften of by Getuygen. By geſchriſte door zegel en brieven, of anders by *Notaris* en Getuygen bekragtigd

Daar onder ook aangenomen werden oude Leggers, een getekent handschrift tegen den Schrijver, Koop-luyden Registers met Ede gesterkt in saken de Koopmanschap betreffende, Makelaars aanteikeningen, Kerf-stokken, Schrift aan de Wand.

Bewijs *by Getuygen* bestaat in de verklaring van twe of meer geloofwaardige Getuygen van haar sekere kennis en wetenschap, met Ede bevestigd.

XXI. *Buyten Getuygen* kan ook bewijs gedaan werden, by *confessie* en bewesen bekentenis van den Schuld-pligtige, voor 't Geregt of buyten regt in tegenwoordigheid van den Tegendinger met volkomen kennis geschied.

Daar toe mede behoord de *oculaire inspectie*, en aanwijsing, op de plaats en grond, in saken daar over erf-scheidinge en grond-schaarding gedongen werd.

XXII. Een *halve preuve* of bewijs is, daar by den Regter wel eenige kennis vande saak krijgt, maar niet volkomen om daar op Regt te doen, als is, eene Getuygen, gemeen gerugt, of andere omstandige waarschijnlikheid Daar toe den een tot vervulling van het bewijs van den Eischer, of tot onschuld van den Verweerder by den Regter d'een of d'ander naar gelegentheid werd opgeleid. Andere en buyten by de Dings-luiden aangeboden eed, mag wel aangenomen werden, en gaat daar over vonnis van den Regter, dog mag wel geweygerd werden, volgens den Regel: Die sijn seggen niet en bewijst, moet sijn Tegen-dinger sien verontschuldigen.

Den eed by den Regter opgeleyd mag sonder verlies van de saak niet geweygert werden, moet geschieden in tegenwoordigheid van den Tegendinger. Heeft geen plaats in lijfstraflijke saken, in geen saken van sluykery, in geen Huwelijks saken, ten sy tusschen luyden van ere en waarschijnlijke omstandigheden, nog in geen saken van *injurie*, of laster-spraak, ten sy tot ontschuldiging.

XXIII. Alle Ding-pligtige mogen voor het uitwijsen by verdrag en *dading* afgedaan werden, ten waar over saken van noodsakelijk onderhoud, over uitterste willen nog niet geopend, of over lijfstraflijke saken.

XXIV. *Vonnissen* of Gewijsden, sijn *Interlocutoir*, dat is, tusschen-vallig, als sijn *Appointementen*, *Interlocutien*, en *Provisien*, of *diffinitijf*, dat is, vellig, anders eynd-oordeel.

Interlocutien of tusschen-vallige, hebben ondertusschen sijn voortgang, en gaat de saak ten *principalen* voort ten eynd-oordeel, het welk maar tien dagen, sonder Hoger beroep, voor een vaste waarheid werd gehouden, en tot uitwinning geleid mag werden.

Appel

Appel en Hoger beroep moet binnen de tien dagen naar het wijsen van het vonnis aangetekent, en binnen de twintig dagen daar na vervolgt werden, welken tijd verlopen zijnde, ligtelijk werd verschoont, en den Versoeker daar tegens hersteld. XXV.

Andere is *Appel* met de *Clausule* van *inhibitie*, dat is, verbod van schorsing van de uitwinning, andere *Reformatie*, dat is, enkele hersinning, daar toe geen schorsing van noden is. Daar onder ook behoort *reductie*, dat is, Hoger beroep van een uitspraak van *Arbiters* en Keur-regters, geschied met trappen van de Steden en Dorpen tot het Hof, ten waar de Dorpen eerst het seggen van Welboren-Mannen wilden horen, daar sy onder behoren, en van het Hof, tot den Hogen Raad, en van daar in *Revisie*.

Van alle Vonnissen mag hoger beroepen werden, uitbesonderd van *Provisien* en voor-oordelen, die ten *definitive*, dat is, by eynd-oordeel kunnen werden hersteld. Van geen lijfstraflijke saken op de bekentenis van den Schuldpligtigen gewesen. Van geen saken in manier van *Correctie* en Vaderlijke kastijding by *Politijque* Overheid gewesen. Van geen Pagters of Gemeen-lands saken, van geen saken uit de Steden beneden de vijftig, en Dorpen beneden de twintig guldens. Daar in Gemeenlands saken, en tegen de Vonnissen vân de grote Steden ter somme van 300. guld. van de andere besloten Steden tot 150. op de Dorpen van Baljuw en Mannen tot 60. en van Schepenen tot 40. gulden, en van het Hof tot 800. guld. geen *inhibitie*, dat is verbod van uitwinning werd verleend.

Alle Vonnissen daar van binnens tijds niet Hoger en werd beroepen, mogen binnen 's jaars of anders by nieuwe letteren van *executie* tot dertig jaren toe ter uitwinning geleid werden by *sommatie*, *renovatie*, en *aanwijsinge van goederen* te 24. uyren, of by weigering of gebrek van dien by *arrest* op persoon, en goederen, en by verder uitwinninge, eerst op de roerende en daar na op de onroerende goederen, na vier Sondags en Markt-daagse geboden, ter naaste plaatsen daar het goed leyd. Daar tegen so een Derde wat te seggen had, of hy als mede Schuld-eischer hem wilde bekent maken, hy op sijn versoek werd toegelaten, en in *oppositie* ontfangen, het welk ook in de Steden plaats heeft in de *geëxecuterde*, selve, so hy wil seggen datter in de manier van *executeeren* werd gemist, daar tegen hy voor het Hof by *pœnaal* moet klagtig vallen, die ook betaling en *compensatie* tegen de *executie* mag inbrengen. XXVI.

Saken in feiten en doen bestaande, werden by *gijselinge* en gevangenis van de persoon uitgewonnen tot hy voldoe.

De

XXVII. De *aanklagt van de misdaden* werd by de Baljuwen in de naam van de Hoge Overheid aangeleid en uitgevoerd. By gevangenis, so den Misdader te vinden is, so niet, by openbare inroeping, een, twe, drie, en vierde werf, ter schuld en straffe.

So de Beschuldigde in hegtenis is, of in geroepen te voorschijn komt, werd om de Misdaad, *ordinarie*, dat is, op de gemene manier van aanleggen, of *extraordinarie*, op de bekentenis van den Beschuldigde regt gevorderd so men daar toe kan komen, dat van sodanige kragt is, dat hy van het vonnis niet hoger beroepen mag.

XXVIII. Om tot bekentenis te komen in saken die van selven by na genoeg zijn om te verwijsen, is het *pijnigen* ingevoerd, so dat by ons niemand, immers selden yemand ter dood werd veroordeeld, of hy heeft de misdaad met sijn mond beleden. De halsterrige die de pijn door staan, werden op de bewijsen so die genoeg zijn evenwel gestraft.

XXIX. In de *Criminele* en lijfstraflijke saken komt boete en straffe.

Boete is een gedoem, dat in geld bestaat.

Straf is lighamelijke pijn, dodelijk of niet dodelijk, beide van verscheiden soorten.

Dodelijke straf volgt gemeenlijk verbeurte van goederen, dog mag by het merendeel van de Ingesetenen van de Steden in Holland met een kleinen penning, als met XL. LX. en LXXX. ponden, elk tot XL. groten vlaams, afgekoft werden.

XXX. De *Gemeenlands middelen* en Schattingen, werden metter daad en by *parate executie*, dat is, na gedane sommatie van vier-en-twintig uyren, met aanhouding van persoon en goederen ingevorderd, en de Sluikers en Smokkelaars verwesen in een boete van twe honderd gulden voor de eerste maal, vier hondert gulden voor de twedemaal, en ses hondert gulden voor de derde maal, boven bannen en verklaringe van eerloosheid, behalven de bysondere boete, op elke soort van verpagting gesteld. Buiten opentlijke smokkel en sluikery, heeft alleen de enkele boete van overtreding plaats.

Tot welke saken sijn Schepenen, *Commissarissen*, in elke Stad, en over de Dorpen onder deselve verpagting behorende, in 't bysonder by kort regt gemagtigd, welkers Vonnissen mits ondertusschen voldoende by hoger betrek aan de gecommitteerde Raden van de Staten van Holland kunnen werden gebragt.

Verpondingen werden by de Steden en Dorpen t'haren lasten ingegaart, by gelijke dadelijke uitwinning, sonder boete of breuke.

De penningen by *Dijk-graaf* en *Heemraden* over de Ambagten, of andere

andere tot onderhoud van Sluiſen, Dijken, Molens, Bruggen, &c. om geſlagen, werden by panding op dubbel gewin, en daar op gevolgde ſchatting ingevorderd na Dijkregt, daar tegen wederom indien te onregt of te hoog gepand werd, mits ondertuſſchen voldoende, pandkering mag werden gedaan.

XXXI. Het onderhoud van gemene Wegen, Kaden, Dammen, Wateringen, en Sloten, werden jaarlijks met een *Schout* en ſijn Kroos-heimraden, of Polder-meeſteren, by eerſte, twede, derde ſchouw, en eintlijke beſteding op ſekere boete beregt, het welk mede op dubbel gewin by den Schout werd uitgeleid, en by panding als voren mag werden uitgewonnen. En is't dat het werk ongeheerd gebleven is, of anderſints onſeker is wie het maken moet, werd het verſchil by Zeventuyg, dat ſijn ſeven van de naaſtgelanden, daar over wetlijk geroepen, beſlegt.

De gemene ſaken, na dat die over en weder met haar gewoonlijke dingtalen, voldient ſijn, en in regten geconcludeert is, werden die ſo in regten beſtaan mondeling bepleyt indien daar van de plano en ſonder verder onderſoek kan werden geoordeelt, anders indien nader onderſoek van noden is, werden deſelve beſchreven by Memorien en Advertiſſementen van Regten; maar de ſaken die in ſeyten beſtaan, werden beſchreven by eyſch, antwoord, *replyq*, en *duplyq*. en indien datter getuygen moeten werden gehoord by Reprochen en Salvatien; En in Materie van Rekening ſchrijft men by debat, Contra debat, Solutien en Superſolutien.

XXXII. Het Regts-gebied over het Jagt-bedrijf werd geoeffent by den Hout-veſter en Meeſter-knapen tot drie in getal, twe maal des Jaars, in Mey en in October, by kort regt ſonder trein van procederen, wijſen tot hondert gulden by Arreſt ſonder appel, boven en buyten welke ſomme niet aan het Hof Provinciaal maar aan het Leenhof geappelleert werd, en van deſelve aan den Hogen Raad; ende en mag ſig niemand, door *Mainctenue*, *Complainte* ofte andere middelen *poſſeſſoir* de *Judicatuyre* van Houtveſter en Meeſter-knapen ontrekken. De dienaars van de Juſtitie ter bekeuringe ſijn Koddebeyers en Duynmeyers, en werden de gewijſdens te werk geleid by de Deurwaarders van den Hove

******

TAFEL

TAFEL
EN
BLADWYSER
DER
DEELEN.

Het I. Boek.

I. Deel. *Van Regt, en desselfs werking, en onderscheid.* Pag. 1
II. *Van den Oorspronk van het Regt van 's Lands Overheden in Landstand saken, van Regters en Regtbanken.* 4
III. *Van Wetten.* 17
IV. *Van de magt der Overheden in't geven der Wetten.* 24
V. *Van den stand en onderscheid der Persoonen.* 26
VI. *Van Mannen en Vrouwen, en der selver regtlijk onderscheid.* 28
VII. *Van Maagschap of verwandschap, van wettig en onwettig geboornen.* 32
VIII. *Van Maagtaal.* 36
IX. *Van Edelen en Welgeborne.* 42
X. *Van Inlanders en Uitlanders, Burgers en Poorters.* 49
XI. *Van Geestelijke en Wereldlijke.* 53
XII. *Van Meerderjarige en Minderjarige, Mondige en Onmondige.* 58
XIII. *Van de Magt der Ouderen over hare Kinders.* 60
XIV. *Van Trouw of Huwlijk.* 69
XV. *Van Egtscheyding.* 84
XVI. *Van Voogdy en Voogden.* 89

Het II. Boek.

I. *Van de gestaltenis der saken, en der selver onderscheyd.* 102
II. *Van Eygendom en het bekomen van dien.* 107
III. *Van't bekomen van ongeëygend goed door aanvaarding en behering.* 108

IV. *Van*

IV. *Van't bekomen van eygendom door natrek en aanwas.* 116
V. *Van natrek door saaks gevolg.* 119
VI. *Van't bekomen der vrugten.* 121
VII. *Van't bekomen van Eygendom by overgift.* 122
VIII. *Van Besit-regt en verjaring.* 130
IX. *Van gebrekelyken eygendom en van togt.* 137
X. *Van Erfpagt-regt.* 144
XI. *Van Tiend-regt.* 149
XII. *Van Chynsen, Tynsen, Pagten metten houde, &c.* 253
XIII. *Van losbare Renten, en hoe de lossinge geschied.* 158
XIV. *Van Leen-regt.* 165
XV. *Hoe Leen bekomen werd.* 172
XVI. *Van Hof-regten en Heer-gewaden.* 178
XVII. *Hoe Leen verloren werd.* 183
XVIII. *Van Geestelyke Gestigten en Proven.* 186
XIX. *Van Dienstbaarheden in't gemeen.* 189
XX. *Van Huis-dienstbaarheden.* 193
XXI. *Van Veld-dienstbaarheden.* 198
XXII. *Hoe dienst-baarheden verloren werden.* 203

Het III. Boek.

I. *Van Boedel-regt, en Erfenis.* 205
II. *Van Uitterste Willen en hoe deselve bestaan.* 206
III. *By wie en aan wie de erflatingen mogen werden gemaakt* 218
IV. *Van erflating in 't gemeen, wie men mag of moet Erfgenaam stellen.* 226
V. *Van legitime portie.* 232
VI. *Van Erflating in 't bysonder, en hoedanig deselve geschied.* 237
VII. *Van veel ledige en onderstelde erflating.* 244
VIII. *Van Verbonde en Fidecommissaire Erfenis.* 247
IX. *Van Legaten en Makingen* 256
X. *Van het aangaan en verlaten van erfenissen of makingen, en het vervallen van dien.* 266
XI. *Van Falcidie en Trebellianique portien.* 272
XII. *Van versterf-regt en desselfs verdeling.* 278
XIII. *Van versterf volgens Gemeenlands en den grond van het Schependoms regt.* 284
XIV. *Van het versterf der Steden in 't bysonder na den grond van het Aasdoms regt.* 288

XV. *Van het verſterf na den grond van het Aasdoms en Schependoms-regt in't gemeen.* 293
XVI. *Van Collatie of inbreng van te voren genoten goeden.* 298

HET IV. DEEL.

I. *Van verbintenis in 't gemeen en hare verdeling.* 303
II. *By wie en door wie verbintenis geſchied, en van wat ſaken.* 305
III. *Toeſegging hoedanig geſchied en van wat kragt* 313
IV. *Van Mede-Schuld en Borgtogt.* 315
V. *Van dadelijke overkomſt, en hare verdeling.* 325
VI. *Van Verbruyk-leen.* 326
VII. *Van Geld-gewin en Intreſt.* 328
VIII. *Van de Bank van Leening en de Lombard.* 333
IX. *Van Rodemerye en Aſſurantie.* 335
X. *Van Bruyk-leen.* 338
XI. *Van Bewaargeving, &c.* 339
XII. *Van Pand en Hypotheeq.* 341
XIII. *Welke goederen mogen werden verpand, en van byſondere en Stilſwijgende onderſetting, en van præferentie.* 344
XIV. *Van geven om geven, doen om doen, &c.* 358
XV. *Van ſchriftelyke Verbintenis.* 362
XVI. *Van gewillekeurde Verbintenis.* 365
XVII. *Van Koop.* 366
XVIII. *Van Koops gevolg en Waring.* 372
XIX. *Van Naaſting.* 377
XX. *Hoedanige bedingen in Koop beſtaan mogen.* 386
XXI. *Van Huyr van Huyſen of Landen.* 390
XXII. *Van Werkhuyr of Dienſt.* 396
XXIII. *Van Maatſchap en Gemeenſchap.* 398
XXIV. *Van Huwlijxe-voorwaarden* 406
XXV. *Van Trouwbeloften.* 417
XXVI. *Van Laſtgeving.* 425
XXVII. *Van wiſſelteikening en overwijſing.* 428
XXVIII. *Van Verbintenis by overkomſt gelijk en van Onderwind.* 430
XXIX. *Van gemeenſchaps deyling en grond of erfſcheyding.* 431
XXX. *Van geſchenken en giften.* 434
XXXI. *Van Havery.* 438
XXXII. *Van Verbintenis tot misdaad.* 441

XXXIII. *Van Hoogſte Magtſchending, als Princen moord, Valsheyd, Kerkroof, gemaakte Dierte, &c.* 444
XXXIV. *Van doodſlaan en Moorden.* 451
XXXV. *Van Misdaad tegen't Lighaam en van Quetſen.* 460
XXXVI. *Van misdaad tegen de aangeboren Vryheyd, als Geweld, Vrouwekragt, Huys-braak, Oniſchaking, Brandſtigting.* 467
XXXVII. *Van misdaad tegen d' Eer en goede naam, als laſter, hoon, Overſpel, Hoererye, &c.* 469
XXXVIII. *Van Misdaad tegen het goed, en van dieſte.* 477
XXXIX. *Van Verbintenis uit ſaaks gelijk, als misdaad.* 482
XL. *Van de middelen daar by verbintenis vergaat of ophoud, en betaling, verlijking, quytſchelding, ſchuld-verniewing, overſetting, wiſſel, &c.* 485
XLI. *Van Boedel afſtand, Brieven van Uitſtel, Surretté des corps, &c.* 490
XLII. *Van Herſtellingen.* 494
XLIII. *Van Straffen der misdaden en Pardon of Remiſſien.* 497

Het V. Deel.

I. *Van Regters en der ſelver Vierſchaar of Regtsbank en wat daer toe behoord, daar onder van Schouten, Griffiers, Secretariſſen.* 503
II. *Van Regts-gebied en Regts-dwang.* 509
III. *Van Aanleggers en Verweerders* 511
IV. *Van Advocaten en Procureurs.* 518
V. *Van geregts Boden, Deurwaarders, &c.* 524
VI. *Van den dagelijkſen of eygen Regter.* 527
VII. *Van Arreſten op perſoon en goed.* 532
VIII. *Van Prorogatie van jurisdictie.* 540
IX. *Van Arbiters en Arbitrateurs.* 544
X. *Van Regts-gebied uit de eygenſchap van de ſaak buyten de perſoon.* 548
XI. *Van Regts-gebied uit voor-regt van den Regter.* 556
XII. *Van Actie, dat is, Regt-aantaal, en het aanleggen van dien.* 560
XIII. *Van Daging.* 563
XIV. *Van Defaulten.* 566
XV. *Van Erſch en Concluſie.* 570
XVI. *Van Uitſtel en dag van beraad.* 573
XVII. *Van Verſet en Exceptien.* 576
XVIII. *Van Reconventie* 581
XIX. *Van Voldingen en concluderen in Regten.* 583
XX. *Van bewijs by geſchrift, of Getuygen.* 597

XXI. *Van bewijs buyten getuigen, by confessie en oculaire inspectie.* 603
XXII. *Van halve preuven by præsumptie en eed sweren.* 606
XXIII. *Van Verdrag en overkomst.* 611
XXIV. *Van Vonnissen en Gewijsde.* 613
XXV. *Van Appel en hoger betrek.* 623
XXVI. *Van Executie en uitwijsning.* 637
XXVII. *Van Regts-pleging in criminele saken in't bysonder.* 647
XXVIII. *Van Pijningen.* 659
XXIX. *Van Straffen en Boeten* 662
XXX. *Van Regts-pleging in Gemeen-lands Middelen, en invorderen van Stad of Land-gemene Schattingen en Omslagen, als mé schouwen en onderhouden van gemeene Wegen, Dijken, Kaden, en Sloten, Dammen, &c.* 672
XXXI. *Van de manier van Procederen by geschrifte of Mondelinge Pleydoy.* 631
XXXII. *Van de Regters, Regts-gebiet en manier van Procederen, van het Jagt-bedrijf en saken de Wilderniſſe aangaande.* 687

Hoewel volgens Rom. als R. Holl. Recht waar – buiten het geval van een reederij of waar een door vennoten aangeduld bevrachter (institor) aanwezig was – de medevennoten niet verantwoordelijk jegens derden voor de handelingen hunner medevennoten behalve voor zoverre de vennootschap daardoor gebaat was.

Rb. Oldenb., 30 Oct. 1901 W. 7736.

ROOMS-HOLLANDS-REGT.

HET EERSTE BOEK.

HET I. DEEL.

Van Regt, en desselfs werking en onderscheit.

1. *Regt wat?*
2. *Regtsgeleertheit?*
3. *Regtvaardigheit?*
4. *Werking des Regts.*
5. *Regt, is algemeen of bysonder.*
6. *Godlijk of Menschelijk.*
7. *Aangebore regt.*
8. *Aller volker regt.*
9. *Burger regt.*
10. *Van buyten ingevoert of selfs gemaakt.*
11. *Het Roomse regt overal ingevoert.*
12. *De Geestlijke regten of en hoe ver by ons gebruyklijk.*
13. *De Leen-regten by wie en waneer ingevoert.*

Regt (anders gerechtigheit) is een gejuiste evenheit des deugds, in yders eygenschap en toebehoren. *l.* 1. *in fin. pr. ff. de just. & jure. l.* 90. *ff. de Reg. jur.* Grot. *de jure belli. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 3. 4. Daar van de kennisse Regtsgeleertheit, en de oeffening Regtvaardigheit genoemt werd. 1

Regtsgeleertheit is een kennis van Godlijke en wereldlijke saken, in wetenschap van regt, of onregt. §. 1. *instit. l.* 10. §. 2. *ff. de justit. & jure.* 2

Regtvaardigheit is een volkome wil om een yder, volgens 't geen dat regt is, 't sijn te doen hebben. *pr. instit. l.* 10. *in pr. ff. de justit. & jure.* 3

De werking des Regts bestaat in eerlijk te leven, niemant te beledigen, en yder 't sijn te doen hebben. §. 3. *instit. l.* 10. §. 1. *ff. de justit. & jure.* 4

Het regt is of algemeen, of bysonder: waar van het eerst de algemene welstand, en staat van 't Land raakt, het ander het voordeel en nut van yder Mensch in 't bysonder, ten opsigt van de menschelijke omgang onder den anderen, §. 4. *instit. l.* 1. §. 2. *ff. de justit. & jure.* daar van hier eigentlijk staat te handelen. 5

Het byſonder regt is wederom of Godlijk, of menſchelijk.

6 *Godlijk regt*, is het geen God door toe-doen van den geeſt, en godlijke ingeſtorte ziel in ſijn ſchriften na ſijn wil openbaart: daar van een Regts-geleerde niet verder handelt, als voor ſoo veel daar van regt, of onregt is.

Menſchelijk regt, is wederom of aangeboren, of aller volker regt, of byſonder burger regt. *l.1.l.2.l.3.ff.de juſt. & jure, toto tit inſtit. de jure nat. gent. & Civ.*

7 *Aangeboore regt*, is het aangebooren reedlijk verſtand daar by den Menſch de ſaken uyt haar eygen aart voor goed, of quaad keurt, als zijn t'ſamevoeging van man en wijf, voort-teling en opvoeding van kinderen, en ſo voort. *pr.& §.1 inſtit.de jur.nat.gent.& Civ.*Grot. *de jure belli lib. 1.cap. 1.num. 10.*

8 *Aller volker regt*, is het welk van den begin tot beſtand en nootſaaklijke onderhouding des menſchelijken geſlagts by alle volkeren in 't gemeen is aangenomen, als daar zijn, God te dienen, ſijn Ouders en Overheit te gehoorſamen, andere te doen datmen wilde dat hem geſchiede, en ſoo voort. *l.2.3.& ſeq.ff.de juſt. & jure.* §.3. *inſt. eod.*

9 *Burger-regt*, is een algemeen volker regt, ten opſigt van yder volk in 't byſonder. §.2. *inſtit.de jure nat.gent.& civ.* dat zijn wetlijke bevelen door yemant die 't geſag over enige gemeenſchap tockomt, gebiedende, verbiedende, toelatende, of ſtraffende ingeſtelt. *l.1.l.7.ff.de legib.l.5. Cod. eod.*

10 Dit is van buyten ingevoert, of by 't Volk ſelfs gemaakt. *l.d.l.9.ff. de juſt. & jure.*

11 Alſo wert het Roomſe Regt huydendaags als een gemeen Volkerregt by na over al en by alle Volkeren onderhouden, en in ſaken daar eygen wetten of gewoonten ontbreken, aangenomen. *arg l.32. de legib.& l.32.§.ult.Cod.de appell.* Sulks dat na het voorſchrift van dit regt de uytleggingen van alle *Conſtitutien*, *Ordonantien*, *Placaten*, *Statuyten* en gewoonten die niet opentlijk daar tegen ſtrijden, geſchikt en geleyd moeten werden. Ja alwaart dat daar in yets tegen ſcheen te ſtrijden, ſo ſoud nochtans in het twijfelagtige het ſelve ſodanig ingetoomt en ingebonden moeten werden, dat het geſeyde Roomſe Regt, ſoo weynig als moglijk is, beledigt, of gekreukt werd. Doch by de ſommige is het van minder, en by de ſommige van meerder geſag en aanſien.

Dat het in onſe Nederlanden ſodanig gebruykt en onderhouden wert, getuygen Grot. *Inleyd, lib. 1.tit. 2. num. 26.* Merul. *prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 1. in fin.* Chriſtin. *vol. 1. deciſ.* 343 Gudelin. *de jure Noviſſ. lib. 1.*

lib. 1. *cap.* 13. Nicol. Burgund. *ad consuetud. Flandr. in proœm. num.* 5. Sande *lib.* 2. *tit.* 2. *defin.* 2. *& 7. in fin. & lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 1. *in fin.*

So ver dat de Raads-heren van beyde Hoven van Holland met gestaafden Eede moeten beloven: dat sy in hare gewijsden sullen onderhouden en agtervolgen de beschreve Regten, &c. Merula *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2. *num.* 1.

En de Staten in hare Wetten en *Ordonantien* dikwils deselve herhalen, en als tot een algemeen regt daar toe wijsen: gelijk als in het *Plac. van de succ. ab intestato van den jare* 1599. *art.* 14. en andere.

Benevens het Roomse Regt, is ook ingevoert geweest het Geestlijk 12
Regt, bysonderlijk Kerklijke saken, en luyden betreffende, by de Pausen elk in den sijne ingestelt: het welk als nog in Vrankrijk, Duytsland, en in de Nederlanden by den Paus en sijner Kerkelijke instelling onderhorige, werd onderhouden: maar is in Holland en andere plaatsen, die den Paus en sijn instelling afgevallen zijn, sedert de herstelde Kerk en veranderden Gods-dienst, het selve t'eenemaal verworpen: Als dat somwijlen in enige weynige saken, by den Roomsen onbekent: gelijk als in Uyterste-willen, Huwelijk-saken, Eedsweren, en diergelijke, na de manieren van ons Land, voor een wel-levens rigt-snoer, 't selve gebruykt en aangenomen werd. Sie Neostad *Cur. Holl. decis.* 22. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 88. In 't verder hebben de Geestelijke by ons geen bysonder Regt buyten andere, nog ook geen bysondre Regtbank, en in 't Kerkelijke moeten sy haar gedragen na de *Kerk-Ordening*, haer by de Grootmoog: Heeren Staten van Holland voorgeschreven in den Jare 1591. daar na in den Jare 1612. en ten anderen tijden verniewt.

So zijn ook metter tijd beneven dien als een algemeen Regt inge- 13
voert de Leen-regten by Kaisar HENRIK, LOTHARIUS, KOENRAAD, en FREDRIK den BARBAROSSER, die het Kayserrijk aannam in den Jare 1155. uyt der Langbaarden instellingen t'samen vergadert, als te sien is *lib.* 2. *feudor. tit.* 11. 34. 57. *lib.* 5. *tit.* 2. 3. 4. die de selve gelijk sommige menen, den *Franken* ontleent hadden, dewelk sodanig Regt al lang voor *Christi geboorte* gebruykt hebben: so dat getuygt wert by Carol. Molinæus ad Consuetud. Paris. *lib.* 1. *tit.* 1. *des fiefs num.* 12. Connan. *lib.* 2. *comment. cap.* 9. Dat en hoe de selve by ons onderhouden werden, getuygen Christin. *vol.* 6. *decis.* 1. Neostad. *de Feud. Holland. succes. cap.* 3. *num.* 12. Gudelin. *de feud. in prolegom. num.* 5. *Instructie*, van de Leen-kamer van Holland, *art.* 1. *verb. van regtswegen.*

HET II. DEEL.

Van den oorspronk van 't Regt, van 't Lands Overheden, in Lands-stands-saken, van Regters, en Regt-banken.

1. *Het Roomse Regt, wanneer, en van wie by ons ingevoert.*
2. *De Regering van 't Land, hoedanig van ouds.*
3. *De Graven van Holland waneer en hoe gestelt.*
4. *Hoedanige Wetten onderworpen.*
5. *Waneer en by wie overtreden.*
6. *De Pacificatie van Gent.*
7. *De Unie van Uitrecht.*
8. *Koninck Philips van sijn Graafschap vervallen en verbeurt verklaart.*
9. *Prins Wilhelm tot Veld-Overste gekoren.*
10. *De vergaderinge van de Generaliteit.*
11. *Den Raad van Staten.*
12. *De Admiraliteit.*
13. *Generaliteits Reken-kamer.*
14. *De Staten van Holland.*
15. *De Gecommitterde Raden.*
16. *De Finantie.*
17. *De Graaffelikheyts Reken-kamer.*
18. *Stadhouders van Holland en hare magt.*
19. *Regering in de Steden, by Burgermeesters en Schepenen hoedanig.*
20. *Schout, Burgermeesteren en Schepenen, hoedanig, en waneer by correctie mogen Regt doen.*
21. *Schepenen, Vierscharen en Regts-banken, hoedanig in de Steden ingestelt en onderhouden.*
22. *Ten platten Lande, Schout, Ambagts-bewaarders, Geswarens en Schepenen haar ampt.*
23. *De naam en bediening van den Schout en Baljuw hoedanig.*
24. *Azingen en Gebuyren, waneer in Schepenen verandert.*
25. *Baljuws Vierschaar van Wel-geboren Mannen, Mans-mannen, &c. hoedanig by wie en waneer ingestelt.*
26. *Dijkgraaf en Heimraden van Rijnland, by wie en waneer ingestelt.*
27. *Houd-vester en Meester knapen.*
28. *Provintialen Raad in den Hage, by wie en waneer opgeregt.*
29. *Den Hogen Raad tot Mechlen, by wie en waneer ingestelt, en waneer in den Hage overgebragt.*
30. *Het Leen hof by wie en waneer opgeregt.*
31. *Verandering in de regering A. 1650. en 1672.*

1 WAneer en by wie het Roomse regt in dese Landen is ingevoert, werd seer getwijfelt, en is tot dese tijd toe niet seker. Sulks dat de sommige niet sonder redenen meynen dat het om sijn bysondre deftigheit so nu en dan den Regtren tot een voor-beeld voorgestelt, metter tijd stilswijgend ingekropen, en soo ten laatsten voor Regt aangenomen is. Grot. *Inleyd. lib. 1. tit. 2. vers.* (*So waneer*) sie Mer. *prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 1.* Het welk met het gevoelen van die gene over-een-komt, dewelk meynen dat het Roomse regt by KONINK WILLEM de twede van dien naam, en de *achtiende*, of gelijk sommige tellen, de *veertiende Graaf van Holland*, hier te Land is gebragt: om die redenen; dat hy omtrent twintig jaren out zijnde, by de Rijksvorsten

vorſten tot Rooms-koning zijnde gekroont, en beveſtigt, by die gelegentheyt ook getragt heeft, dat de Hollanders voorts-aan het Roomſe regt ſouden gebruyken. Daar by komt dat den ſelven in het Graafſchap van Holland met groter eeren ingehaalt, en ontfangen zijnde, in *s' Gravenhage* een Vorſtlijk-huys heeft doen bouwen, daar men over ſwaarwigtige ſaken van het Land, vergadering ſoude houden. *teſte Joan. Beka. in Otthon. III. Epiſcop. XXXVI. & Hadriano Barlando de Principib. Holland. cap.* 18. Sulx dat ſo veel daar van ſeker is; dat de plaatſe van de algemene regts-handling voor de tijdt van KONINK WILLEM nu op d'een, dan op d'ander plaats gehouden zijnde, als tot *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *s' Graveſande*, en andere, den geſcyden KONINK WILLEM de eerſte is geweeſt die de ſelve een ſekere en vaſte plaats heeft vergunt, daer toe geen bequamer achtende als *den Hage*, aan welke plaats van die tijd af het gene de Algemene Regts-handling aangaat als vaſt gehegt is geweeſt en gebleven, als Merula *lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 2. getuigt, Welkers gevoelen wel voor ſo veel ſchijnt tegen-geſproken te werden by *Willem van Goudhoven*, in ſijn aantekening op de *Chronijk van Holland*, *pag.* 99. daar hy tegen het gevoelen van *Adrian. Junius*, en *Ludovic. Guiciardin.* beweert, dat het *algemene pleithof* in Holland in den *Hage* eerſt opgeregt ſou zijn by Hertog *Philips van Bourgonjen*, in den Jare 1428. Dog beyde onderſcheidentlijk van een andere inſtelling, en andere ſlag van Regters, en andere manier van regts-vordering als wy ſedert de inſtelling van den ſelven Hertog *Philips* onderhouden hebben, te verſtaan is.

Wat de algemene Land-ſtands-ſaken aangaat: is ſeker; dat de Neder- 2
landſchappen van alle tijden af, tot huyden toe, voor volſlagen en Vrye Landſtaten zijn geagt en erkent geweeſt. So dat in den begin het beleyd van 't Land beſtond by de treflijkſte en voornaamſte van verſtand en middelen: waar by ſomwijlen tegen 't gewelt vande Vyanden een Veld-Overſte gevoegt wierd. Dan alſo door verloop des tijds het gebied van de ſelven, maar tydlijk en ongeduirig ſijnde, niet genoegſam was, is daar na goedgevonden, behoudens de Vryheit, een Vorſt over het gehele lighaem van den Staat te ſtellen onder den naam van GRAAF, waar 3
toe buyten alle twijfel, die van Adel en magt onder de Heren en Overſten de voornaamſte was, is gekoren geweeſt. In welkers beurten de Hollanders wel hebben verkoren de naaſte der ſelver af-komelingen; dog evenwel niet met ſodanig inſigt, dat der ſelver Gebied ſoude ſpruiten uit een Vaderlyke erffenis: maar uit des volks, dat is der Staten bewil-

ging; niemand kennende voor haren Vorst, eer dat hy hem aan de Staten had verpligt, 's Lands Wetten en Gewoonten te onderhouden. Het welk also gedaan zijnde, wierd hem wederom trouw en gehoorsaamheit belooft in 't gunt hy na de Wetten sou hebben te gebieden. Sie hier van *den eed by Koninck Philips* de laatste Graaf van Holland, aan de Nederlanden, gedaan *in den jare* 1555. ingelijst in 't vijfde dagrol van Mr. *Jan van Dam*; Griphier van 't Hof van Holland, *pag.* 45. *versa*. En is het gebied der Vorsten in dese Landen so met Wetten, als met der Staten Raadbesluyten altijd so nauw gematigt, en bepaalt geweest; dat sy de hoogste en opperste magt aan haar selven nimmermeer hebben gehad.

4 De Wetten daar hy aan verpligt was, waren voornamentlijk dese: 1. Dat geen Gravin een Man sou nemen dan na het welgevallen van de Staten. 2. Dat de Ampten van Raden, Penningmeesters, Baljuwen, en andere, aan geen andere als Inwoonders souden werden begeven. 3. Dat het de *Staten* vry sou staan Staats-gewijs te vergaderen, daar, en so dikmaal als het haar sou gelieven, sonder daar toe oorlof van den *Graaf* van node te hebben. 4. Dat geen nieuwe Tollen of Gabellen opgestelt souden werden, nog ook van de oude, yemand vrydom gegeven, dan by bewilging van de Staten. 5. Dat geen Oorlogen by den Vorst souden mogen aangenomen werden, het zy tot bewering, het zy tot vergoeding van aangedaan ongelijk, anders dan by goed-dunken van de Staten. 6. Dat de Vorsten in haar schrijven de Nederduitse Taal moeten gebruyken. 7. Dat de Munt by den Vorst ingestelt, en verandert sou werden na dat de Staten sulks oirboir souden vinden. 8. Dat den Graaf geen deel sijns Graafschaps hem quijt sou maken. 9. Dat de Staten niet souden mogen ten dagvaart beschreven werden buyten het Landschap. 10. So wanneer den Vorst enige bede, of schatingen van noden sou mogen hebben, dat hy sulks selfs, en niet door sijn Stadhouder sou moeten versoeken. 11. Dat hy Regt sou moeten doen handhaven door de algemene Regters. 12. Dat de oude *Wetten*, voorregten en herkomen onverbreeklijk souden zijn, en indien den Vorst daar tegen yet beval, dat daar aan niemand gehouden sou zijn. Alles uitwijsende de oude Hand-schriften daar van nog in wesen, so van Vrow *Maria van Bourgonjen*, als anderen. Welke Wetten en Regten voor langen tijd onverbreeklijk zijn onderhouden geweest, en de tegendoenders by de *Staten van Holland*, en de omleggende Bondgenoten, t'elkens in toom gehouden; gestraft, en de aangeboorne Vryheit van de Landen altijd voorgestaan en gehandhaaft zijn geweest.

Eerst

Eerſt hebben de BOURGONIONS geſproten uit een Koninklijk 5
Huis, wel geſogt een trap te maken tot een Heerſchappy: maar is egter
de Vryheit niet alleen in haren uyterlijken ſchijn; maar ook voor een
goet deel in haar volle kracht en luyſter gebleven. KAYSAR KAREL
op andere plaatſen *Kayſar* en *Konink* zijnde, heeft qualijk kunnen verdra-
gen dat hy hier maar een Vorſt was; maar PHILIPS ſijn Soon, heb-
bende een Imborſt die niet te vreden was als met een volſlagen, en over
al heerſchende magt, was als met een ingeboren haat ingenomen tegen
alle volken die hare Vorſten een Wet ſtelden, ſodanig, dat hy met een
ganſch vremde en tegen de aangebore Vryheit ſtrijdende heerſchappy,
een overheerſchende en volkomen magt in deſe Landen ſogt in te voe-
ren. Het welk by ſijn Vader KAREL een heimlijk begin, by hem een
voortgang, en onder het beleit van *dien groten Tyran* den HERTOG VAN
ALBA, den val en ganſchen ondergang van ons Neerlant ſcheen te
dreygen, en te voorſeggen. Dat de STATEN VAN HOLLAND, aan
welke toeſtont ſo wel de Wetten, als het gemene en haar eygen regt te
beſchermen, genoodſaakt heeft (na het voorbeeld van de *Romeynen*, de
welke tot meermalen, ſo wanneer hare Overſten na heerſchappije trach-
teden, haar toevlugt tot de wapenen hebben genomen) ook de wapenen
voor hare Vryheit in de hand te nemen, en hebben in den Jare 1572. op
den 12. Julij met een gemeen Raads-beſluit den Oorlog tegen den *Her-
tog van Alba* aangenomen, waer toe ſig weynig tijds daar na de *Staten* van
andere omliggende bondgenoten hebben bygevoegt: tot dat tot voor-
ſtand en beſcherming van de algemene Vryheit by de *Staten van Holland* 6
en *Zeeland*, met de Staten van de andere Nederlanden, eerſt in den Jare
1576. ingegaan en gemaakt is het vredeverbond en *Pacificatie van Gent*:
daar by beſloten wierd: dat men voor af met gemeender hand den
Spangiaarts en Uitheemſe uit deſe Landen ſoude quijt maken. Daar na
in den Jare 1579. is gemaakt de *Unie*, en het vaſt Verbond tot *Uitrecht*, 7
waar by de ſeven Bondgenoten, als *Gelderland Holland, Zeeland, Uitrecht,
Vrieſland, Over-Yſſel, Groeningen en Omlanden*, haar met elkandren vere-
nigt en verbonden hebben: nimmermeer van elkandren te ſcheyden,
maar elkandren by te ſtaan, gelijk of ſy maar een lighaam waren,
en hebben by openbare af-kundiging den 26. Julij 1581. die naam
van *Graaf* weer-roepen, niet meer willen erkennen, en daar by 8
verklaart dat *Konink Philips*, ter oorſake van het verbreken van de
Wetten van het Land, na regten, en metter daad van ſijn Vorſtendom
was vervallen: nemende tot haren Beſcherm-Heer *den Prince van Oran-* 9
gien,

gien, WILHELM, als eerſte en voornaamſte Voorſtander van onſe Nederlandſe Vryheit. Al het welk geen kleyne verandering in het beſtier en in den Staat van deſe Landen heeft veroorſaakt.

10 Dewijl dan by de ſeven *Verenigde Bondgenoten*, aangegaan was gemeenſchap van Oorlog, van Vrede, van Uitheemſe Bond-genootſchap, en van vele andere ſaken: ſo hadden de ſelve ſomwijlen een by-een-komſt, om ten gemenen beſten te beraadſlagen, daar toe elk ſijn Gemagtigde gewoon was te ſenden: en wierd dit genaamt, *De Vergadering van de Generale Staten.*

11 Dog alſo door aanwas en menigvuldigheit van ſaken de ſelve Vergadering niet magtig was alles te volvoeren; is daar na een geſtadige Vergadering en Raad by gevoegt: *Den Raad van Staten* genaamt. Tot wiens opſigt naaſt deſe, en by der ſelver goed-vinden, bevolen wierd, benevens andere, de ſaken van de *Unie*, en regering van 't Krijgsvolk waar te nemen en te handhaven, de *Ordonantien* en bevelen van de *Generaliteit* en bond-genootſchap te volvoeren, en uyt te regten, en de dingen van groter gewigt, als hare laſt lijden koſt, aan de *Generaliteit* over te brengen, en daar op een algemene beſchrijving te doen.

12 Daar-en-boven ſo zijn noch door *Holland*, *Zeeland* en *Vrieſland* enige vergaderingen van *Admiraliteit* of Scheeps toeruſting verdeelt, die toeſigt hebben op de Zee, en op de middelen die uyt de Zee komen: de welk haar laſt van de *Generale Staten* hebben. Elke *Provintie* en bondgenootſchap ſend daar ook hare Gemagtigden, en verandert de ſelve by beurten.

13 De Reekeningen van het algemeen beſtier werden by ſekere luyden, en op ſekere plaatſe daar toe geſtelt, overſien, en wert genaamt *des Generaliteits Reken-kamer.*

Dit alles rakende de gemene beſcherming voor ſo veel die by de *Unie*, of by byſondere overdragt aan de *Generaliteit* is opgedragen; blijvende voorts alle andere ſaken ter beſtiering van de Staten van de *Provintien* en bondgenoten, elk in de ſijne.

In Holland werd by na de ſelve ſchik en manier van beſtiering gebruykt en onderhouden.

14 De hoogſte magt hebben *de Staten van Holland*, dewelke ſo dikmaals als het de ſake vereyſt, vergaderen: beſtaande in de *Ridderſchap*, *Edelen*, *en afgeſondene uyt de Steden*, *diemen Gedeputeerde noemt.*

Den ſtaat van de Ridderſchap en den Adel, wert bewaart by enige die

die de voornaamſte zijn, ſo ten aanſien van haar Geſlagt, als van de Heerlijkheden die ſy beſitten, tot twaalf in getal.

De Steden die gewoon zijn hare Gemagtigde daar toe te ſenden, zijn *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delf*, *Leyden*, *Amſteldam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Gorrichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Briel*, *Alkmaer*, *Hoorn*, *Enkhuyſen*, *Edam*, *Monikendam*, *Medenblik*, *Purmerent*.

En indien enig geſchil valt over de omſlagen en *Schattingen*; van *Oorlog* aan te gaan, of *Vrede* te maken: So zijn wel in voortijden daar by geroepen de Gemagtigden van *Woerden*, *Geertruydenberg*, *Naarden*, *Muyden*, *Oudewater*, *Heuſden*, *Weſop* en *Workom*, dog deſe hebben in veel jaren geen plaats in de Vergadering gehad, en zijn daar van eerſt om haar onvermogenheyt, en nu uyt ongewoonte verſchoont.

Door den Oorlog de ſaken ſeer zijnde vermenigvuldigt, gelijk als ge- 15
ſeit is, is mede daar beneven een andere vergadering ingeſtelt, om over de gemene middelen, en andere Land-ſtand-ſaken in af-weſen van de *Staten van Holland* opſigt te hebben, en alle geſchillen, daar uit ſpruitende, te verrigten, en werden genaamt, *De Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en Weſt Vrieſland*. Deſe beſchrijven mede de Staten als het van noden is, en voeren uyt het gene by de Staten beſloten is.

Onder deſe zijn zommige *gemagtigt tot het horen van de Rekeningen* van de Ontfangers van de Gemeen-lands Middelen.

In 't verdre hebben ſy ook hare *Reken-kamers* (anders *finantie*) dewelk 16
by hare *Commijſſen* en onderluyden waargenomen werden.

Aangaande de *Domeynen en inkomen*, van de Graaflijkheyt, dat is de 17
goederen, voorregten, en andere inkomen die de *Graven van Holland* wel eer in groot getal waren toegeſchikt, is een byſondere Kamer en ſitplaats, *de Gravelikheyts Reken-kamer* genaamt: beſtaande eertijts in het getal van vijf, nu in ſes hoofden, by de *Staten van Holland* daar toe geſtelt, waar van de vier eerſte *Raden en Reken-meeſters*; de twe andere *Auditeurs* (de welke met het horen en opnemen van de Rekeningen beſig zijn) genoemt werden.

Om dat de Graven niet altijd tegenwoordig waren, ſommige uytlan- 18
dig, andere in optogt, ſo hadden ſy hare Stedehouders als hoofden en beſtierders der Land-ſtand-ſaken. Het welk ſedert het affweren van Koning Philips, aan WILLEM Prince van Oranjen is overgegaen. Aan dewelke om ſijn byſondere goede dienſten en vertrouwen, na het affweren vanden Koning van Spanjen, de Graaflijke Magt deſer Landen in den jare 1581. by na volkomen is opgedragen: dog by hem niet anders,

als in den naam van *Gouverneur en Kapiteyn Generaal*, der vereenigde Nederlanden tot uytvoeringe des Oorlogs saken in 't gemeen, en als *Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Vriesland*, in het bestier van des Lands stands en handhavenis van gemene regts saken aangenomen en bedient is. Het welk na sijn overlijden in sijn afkomelingen van d'een tot d'ander is overgegaen. Eerst in MAURITS aan wien na sijn Vader WILHEMS dood in 't Jaar 1585. 't selve is opgedragen. En na hem in FREDRIK HENDRIK die in 't Jaar 1625. na sijn broeders dood in desselfs plaats gestelt wierd. Die na een tagtig jarigen oorlog tegen den Koning van Spanjen, de saken herstelde en na vele overwinningen in den Jare 1647. voor en met sijn dood tot een onverbreeklijke vrede gebragt heeft. Als wanneer aan WILHEM de II. in 't begin van 't Jaar 1648. gelijke waardigheid in sijns Vaders plaats is opgedragen. Dog vermits desselfs ontijdig overlijden met den uytgang, van het Jaar 1650. deselve magt en hoge waardigheid gebrekende, de saken in de tijd van twintig jaren, so ver sijn komen te vervallen, dat deselve van den hoogsten trap daar die door Gods segen, onder het beleid van die van den huyse van Oranjen toe geraakt waren, plotslijk tot het allerlaagste sijn komen te dompelen, en geschapen stonden ten enemaal te gronde te zullen gaan, indien den selven door de opregtinge vande oude Stadhouderlijke regering in den tegenwoordigen WILLEM de derde, niet waren herstelt, Aan dewelk op den 3. Julii 1672. het *Gouverneur en Kapiteinschap Generaal* der vereenigde Nederlanden en het *Stadhouderschap van Holland, Zeeland en Vriesland*, in alle sodanige *digniteiten* en waardigheden als deselve voor desen by de Princen sijn Voorouderen hoog-loffelijker gedagtenis bekleed sijn geweest, is opgedragen.

De Stadhouder van Holland is van allen ouden tijden geweest de eerste, waardigste, en meest geachte persoon naast den Prince van den lande, uyt den naam van dewelk hy als Stedehouder desselfs plaats beklede om in en op alle voorvallende saken en swarigheden goede ordre te stellen so wel de Landstands als handhavenis van gemene regts saken betreffende. Aaan dewelk vermits de afswering van den Graven deselve waardigheyt als aan het eerste hooft van het ganssche landbestier is komen te vervallen.

Der selver last en magt bestaat niet alleen, *in het bewaren en doen bewaren van de Landen, Steden, Sloten, Frontieren, en Plekken binnen den Lande leggende, en al te doen dat tot bewaarnis en beschermenis van den selven Lande, Steden, Sloten en Plekken behoort*, maar ook, *voor te staan, te bevorderen en bewaren, de*

Ove-

Overigheyt, gerechtigheyt, privilegien, en welvaren van dem Lande, Leden, Steden en Ingesetenen van dien, het gebruyk van den herstelden Godtsdienst te doen onderhouden en beschermen, van alle overlast, oneenigheyt, afbreuk en schade. Voorts in deselve Landen te doen gebruyken en handhaven regt en Justitie, de provisien van Justitie behoorlijk te doen verlenen, en deselve te doen executeren. Alles aangaande de Landstand rakende saken en den Oorlog betreffende by goed dunken van de Staten of met advijs van der selver gecommitteerde Raden, en de saken de Justitie en handhavenis van gemene regts saken aangaande by advys en goed dunken van den Præsident en Raden over Holland, Zeeland, Westvriesland. Voorts de Magistraten, als Burgermeesteren, Schepenen en Raden in de Steden, elk naar luyd en inhout van hare handvesten en oude herkomen, sommige naar voorgaande overgeleverde voorstellinge, en sommige by enkele en onbepaalde verkiesinge te stellen en maken. Sie de Articulen en *Instructie* gegeven aan *Mathias van Oostenryk* als Gouverneur der Nederlanden en *Prins Willem* als *Stadthouder* van den 8. *Decemb.* 1577. by Pieter Bor. 12. *boek, pag.* 7. Eman. van Meteren 7. *boek*, aan *Prins Maurits* van den laatsten Novemb. 1585. by den selven Pieter Bor. 12. *boek, pag.* 85. en aan *Fredrik Hendrik* op den 24. Mey 1625. by L. Aitzema. 1. *deel.* 5. *boek, pag.* 99. Sie mede de *Instructie van den Hove van Holland. art.* 1. 2. 3. *en volgende.*

Het bestier en voorsorg over de Steden in 't bysonder, is by den *Raad* 19
en den *Geregte* van elke Stad, waar van de Raden (anders *Vroedschappen*) zyn geduyrig, die van den Geregte Jaarlijks. Onder den *Geregte* hebben de *Burgermeesters* het regt van de Gemeente, en des Stads welstand voor te staan, en *Schepenen* zyn over het regt gestelt, so in gemene als lijfstraflijke saken, in welke de *Baljuwen* of *Schouten* als Hooft-amptenaars, bedienen het ampt van aanklagers, of beschuldigers. Doch in sommige Steden werd in swaarwichtige saken, rakende het bestier van de Stad, raad-gepleegt by *Schout*, *Burgermeesters* en *Schepenen*: en wert genoemt *het Collegie van die van den Geregte*, de welk daar toe, des van node, by *Burgermeesters* werden geroepen. Dese 20
oeffenen ook somwijlen het Regter-ampt, in saken de gemeene rust van hare Ingesetenen betreffende, als tegen oproerige, wederhorige, en wederspannige Borgeren, dewelk tegen hare Overheden, en der selver bevelen op staan, ook in saken van grote twist, laster en onenigheyt onder den anderen, daar meerder onheil uit te wagten staat, by manier van *Vaderlijke kastijding*, dat men gemeenlijk noemt *in materie van Correctie*, daar by op de aanklagte van den *Schout*, sonder trein van regtvordering kort-regt gedaan werd, en de wederhorige, of in een

geld-boete ten behoeve van de Stad, of den Armen, na gelegentheit van saken, veroordeelt, of ook wel als een onbequaam lid de Stad uitgeset werd. Tegen hoedanige gewijsden geen hoger beroep werd toegelaten. *arg. l. 3. §. 1. ff. de offic. Procurat. Cæsar.* Sie hier van Hugo de Groot in het *derde deel der Consultatien van de Hollandsche Regtsgel. Cons.* 326. *num.* 65. En hoedanig 't selve bepaalt moet werden tegen der sommiger misbruiken, sie de *Remonstrantie van den Hogen Rade op 't stuk van de Justitie en Regering van den Lande van Holland*, aan de Staten van Holland gedaan den 22. Martii 1617. Daar toe dient mede de *Resolutie van de Staten van Holland van den 24. Junii* 1598. tegen alle quaatwillige en verdagte luyden, daar by de *Officieren* en Burgermeesteren van alle Steden van Holland en West-vriesland, werden gemagtigt en belast *alle die met woorden of werken, yets geseyd, gedaan of aangevangen sullen hebben, strekkende tot nadeel van den gemenen welvaren van den Lande, of de Steden in 't bysonder, mitsgaders die gene die de voorsz. Overheden in haar gemoet en gewisse by meerderheit van* Stemmen *sullen houden voor verdagt dat den dienst der Landen en van de Steden sulks vereyst, sonder enig figuyr van proces, of andre proceduyren, binnen sonnenschijn of eer, te doen gaan of leyden uit de voorsz. Steden. En sal het selve effect sorteren, niet tegenstaande Contradictie, oppositie of appellatie.*

21 In andere gemene saken werd het regt by *Schepenen* gehandhaaft so in de Steden als op de Dorpen, die daar toe tot seven, by de sommige tot agt in getal verkoren werden: met dit onderscheit, dat in de Steden de *Schepenen* sonder onderscheit alle saken, so wel burgerlijke, gemene, als misdadige, of *Criminele* saken beregten, daar van den *Schout* het Hooft is, anders *Hooft-Officier*: die wel geen Regter is, maar der Regters bevelen doet uitvoeren, de Vierschaar spand, de stemmen vergadert, het regt van de Graaflikheyt in gemene saken moet waar-nemen, en in lijfstraflijke saken, de aanklagte en ondersoek doen moet.

22 Ten platten Lande is mede het bestier van Dorps en Land-saken by *Ambagts-bewaarders* en *Gesworens*, daar van de *Gesworens* zijn schatters van Dorps-lasten, den inwoonders eygentlijk betreffende, dewelk sy in gelijkheit van yders middelen en gelegenheit, eerst met stippen, halve en hele schreven, tot oorden, halve en hele stuyvers, tot een kleyne somme op yder huisgesin setten, en t'samen opgerekent, eerst in 't geheel, en daar na elk in 't sijn so menigmaal verdubbelen, dat het de gehele vereiste somme van de Dorps-lasten uitmaakt, by de sommige genoemt *Bede*, by andere de *Steek*, by andere *Schildtaal*.

De

De *Ambagts-bewaarders* hebben het bewind over alle Ambagts-saken, als over de gemene wegen, wateringen, sluysen, bruggens, en wat des meer is.

Het Regts-bestier is in twe bysondere vergaderingen verdeelt, daar 23
van dat het eene bestaat by *Schout* en *Schepenen* in gemene saken, het ander by *Baljuw* en *Mannen*, in misdade en *Criminele* saken. Sulks ook het onderscheid van de woorden *Schout* en *Baljuw* mede brengt. Het woord *Schout*, komt van *Schult*, by de Duytsen *Scholtes*, om dat hy is gelijk als een in-maner van gemene schult. Sulx Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 28. vers. die den oorspronk*: aantekent, dat men in de oude schriften *Sgout* en *Sgoudig*, voor *Schult en Schuldig* geschreven vind. Het woort *Baljuw*, is een Frans woord, en betekent Opper-voogd, of Overste. By de oude Vriesen wierd hy *Aesge*, of *Aetga* genoemt, en was een Opperhoofd, die met de gemene Gebuyren van de Dings-luyden, t'samen geroepen, regtsprak in gemene saken. En *Schelde* was by haar die uit den naam van den *Koning*, of van den *Grave* de breuken invorderde, en *van den Hoogsten*, dat is in *Criminele* saken regt-sprak. Daar in het oude Frieste regt *Aesga doem*, dat is een gewijsde van den Aesge, in gemene saken, en *Schelte ban* een hals-geregt, of *Crimineel* vonnis betekent. Het welk, te weten met *Azing* en *Gebuyren* regt te spreken ten platten Lande van *Holland* van ouds, en nog seer onlangs gebruiklijk is geweest, als te sien is in de *Costuymen van Rijnland art.* 15. Daar van de naam van *Aasdoms-regt*, ge- 24
sproten is. Tot dat eerst by *Handvest* van GRAAF FLORIS van den Jare 1291. aan die van *Kenmerland* gegeven: de *Azingen* en *Gebuyren*, in *Schout* en *Schepenen* verandert zijn: met dese woorden: *Dat de* Azingen *wijsen souden in* Kenmerlant, *dat souden de* Schepenen *wijsen in al sulk regt als 't die* Azingen *wijsen souden*: met deselve woorden hervat by *Handvest* van HERTOG WILLEM VAN BEYEREN van den Jare 1415. Dat eerst na het voorbeeld van die van *Kenmerland* op den 9. Octob. 1577. by de *Staten van Holland* in *Rijnland* is verandert, tot welke tijd aldaar by *Azingen* en *Gebuyren* regt-gesproken wiert. Sie verder Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 28. vers. Om nu.*

Beneffens de *Schepenen* ten platten Lande, is nog een twede Vier- 25
schaar, die men noemt *Wel-geboren Mannen* Vierschaar, en de Regters *Wel-geboren Mannen*, by de sommige, *Mannen*, of *Mans-mannen*, also genoemt, om dat het Wel-geborene, dat is, vrye en niemand onderhorige Luyden mosten zijn, dewelk over een Vry-man vonnissen souden: so wy in verscheide oude *Handvesten* gelesen hebben: voor

de welke alle *Criminele* en lijfstraflijke saken werden berigt, daar den *Baljuw*, als geseit is, het Hooft van is, en op welkers aanklagt *Regt* geschied *van den Hoogsten*, dat is, uit den naam van de *Hoge Overheyt*: voor de welke ook de gewijsden van de Schepenen in *Civile*, en gemene saken, by hoger beroep, tot herstinning, of die wel, of qualijk gewesen zyn, gebragt mogen werden. Dog by wie, en wanneer die elk in den sijne zijn ingestelt, is onseker.

In *Rijnland* houdmen voor een gemeen gevoelen, dat de eerste instelling van de *Wel-geboren Mannen* in den jare 1295. by GRAAF FLORIS de V. van dien naam, soude geschied zyn, welkers Vierschaer van ouds verdeeld is geweest, in *Criminele*, of *Civile* saken, die afsonderlijk en by bysondere Mannen wierd bedient: in *Criminele* saken met dertien, en in *Civile* saken met seven mannen: tot dat op der selver te kennen geven, en klagte, weynig tijd voor de *Troubles*, aan die van de *Finantie*, doen ter tijd tot *Brussel*, gedaan, den *Baljuw* vergunt is: *dat hy de Justitie soude mogen administreeren, met dertien geëligeerde en goede Mannen, so in* Crimineel *als in 't* Civijl, *te samen*. Welke vereniging by andere bysondere *Heerlijkheden* en *Baljuwschappen*, sedert dien tijd gevolgt is: 't Welk die van *Noortwijker-hout*, die bevorens mede een verdeelde Vierschaar oeffenden, by de *Staten van Holland* op den 15. Martii 1614. in negen *Wel-geboren Mannen*, op het versoek van *Andries van Thienen*, doen ter tijd *Baljuw* aldaar, mede also gesamentlijk te oeffenen, vergunt is.

In *Kenmerland* hebben van ouds alle *Leen-mannen* magt gehad met den *Baljuw* in Regte te sitten, en Vonnissen te wijsen, daar van het *Handvest* van den selven GRAAF FLORIS van den Jare 1291. aldus tuygt: *Voorts so mag elk* Man *Vonnisse wijsen voor ons en onsen* Baljuw, *die onsen* Man *is van goede, over eenen bede schuldigen (dat is boet schuldigen) man*. En dat van ouds van *Schepenen* Vonnisse aan *Baljuw* en *Mannen* beroep gedaan is, betuigt het selve *Handvest* in dese woorden: *Waart dat yemand die* Schepenen *wederseyde, dat sal die* Baljuw *beregten metten* Mannen.

Van gelijken is van aloude tijden in *Zuid-Holland* gebruiklijk geweest, dan den *Baljuw* Vierschaar moste spannen met *Mans-mannen*, dats te weten, *Mannen van Leen*, die Leen hebben onder eenen anderen Leenman, die het *Leen regt*, of *Leen-mannen-eeds* gedaan heeft, ten minsten tot seven, en daar-en-boven van den lijve vijftien: als breder te sien is in de *Handvesten van Zuid-Holland*, *pag.* 512. *en* 470.

Dit

Dit was de eerſte Regtbank in *Holland* en *Weſtvrieſland*, by dewelke 26
allerley ſaken, ſonder onderſcheid, beſlegt wierden: tot dat naderhand by *Koning* WILLEM VAN ROME, als GRAVE VAN HOLLAND in den Jare 1255. het *Collegie* van *Dijk-Graaf* en *Heemraaden van Rijnland* is opgeregt, de welke over de ſaken de Dijken en Wateren betreffende, ſouden oordeelen: En al voor den Jare 1376. een byſondere Regt-bank van *Houd-veſter* en *Meeſter-knapen* is opgeregt, de welke over ſaken van de Jagt en Wilderniſſen regt-ſpreken. En is daar na by *Hertog* PHILIPS VAN BOURGONJEN in den Jare 1428. een *Provincialen-Raad* in den *Hage*; en by HERTOG KAREL DEN STOUTEN, *den Hogen Raad* tot *Mechlen* opgeregt in den Jare 1474. die in den Jare 1582. om de verdeeltheden van de Nederlandſe *Provintien*, in den *Hage* overgebragt is, waar by buyten de ſaken dewelke van de lager tot de hoger Regters by beroep en *Appel* gebragt werden, de lager Regters verſcheyden ſaken zijn ontrokken, daar van te ſien de *Inſtructien* daar by deſelve ingeſtelt, en naderhand vermeerdert zijn. Welke beyde *Hoven*, tot vermijding van de onkoſten en tijd-verlies, met een dobbel getal van *Raden*, ſo men meent; tot eenen *Raad* ſullen werden t'ſamen gevoegt. 27 28 29

So is ook by den ſelven HERTOG KAREL in den Jare 1469. een *Leen-hof* opgeregt van een *Stadhouder* en *Leen-mannen*, dewelke in alle ſaken van Lenen en den Lenen, betreffende, regt ſouden ſpreken; by KAYSAR KAREL de V. met een byſondere *Inſtructie* in den Jare 1519. vernieuwt. 't Welk met het Oorlog aan het *Hof Provinciaal* vervallen was, dog op den 7. April 1661. wederom herſtelt is, beſtaande uit den *Stadhouder van de Lenen*, *en den Præſident*, *en Raden van Holland in het Hof-Provinciaal*, dewelke tot dien eynde alle *Leen-mannen* moeten zijn. 30

Al 't welk is een kort begrip van den Stand en Regering van ons Land, ſodanig die was voor en in het Oorlog, waar van ten delen ſeker *Manifeſt* tot behoudenis van de Vryheden, Geregtigheden, *Privilegien* en loflijke Gebruyken van den ſelven Lande, den 16. Octob. 1587. by de *Staten van Holland* is uytgegeven. Sie mede Hug. de Groot in *het derde Deel van de Conſ. en Advijſ. van de Hollandſe Regtsgel. conſ.* 326. en *in ſijn Apologia cap.* 1.

Dan is na de Vrede-handeling tuſſen PHILIPS de IV. *Konink van Spanjen*, en HEEREN STATEN GENERAAL *der Vereenigde Nederlanden*, geſloten den 30. Januarii 1648. en het af-

af-sterven van de twe onverwinlijke hoofden FREDRIK en WILHELM, *Princen van Oranjen*, enige verandering veroorsaakt, daar by het gesag van de Overheden, elk in het sijn, vry herstelt, vergrotet en aangewassen is. Sie de *Herstelde Leeuw* van *L. Aitzema*.

31 Also zijn by verscheyde *Resolutien* in de *Provinciale Vergadering* in den Jare 1650. en 1651. in den *Hage* op de *grote Zale* gehouden, aan de *Staten Generaal* verscheyde waardigheden, bedieningen en uitvoeringen, toegekomen en aangewassen: bysonderlijk in saken betreffende den *Godsdienst*, *de Unie*, *en't Krijgs-volk*, in't geven van de *Patenten* en verandering der *Garnisoenen*. Siet *L. Aitzema hier voor en Hist. op't Jaar 1651. en 1652.*

Aan de *Staten van Holland* was ontrent dien tijdt, en daar na, daar door vervallen het vergeven van alle Ampten en Voor-regten die te voren van tijd tot tijd aan de *Gouverneurs* en *Stadhouders* van de selve *Provintie* waren opgedragen en gelaten.

Aan de *Steden* was met de dood van Prins WILHEM de II. die in 't laatst van het Jaar 1650. overleefde by *Octroy* van de welgemelte *Heeren Staten*, vergunt hare eygene Overheeren te stellen, en te kiesen, in sulker voegen als deselve *Octroyen*, die van sommige *Steden* wat verschillen, en van de sommige over-een-komen, mede brengen: in plaetse dat de selve van te voren voorstelling deden van een dubbel getal, en daar uit by den *Stadhouder* in der tijd de helft gekoren wierd. Dog met het herstellen van het Stadhouderschap op den tegenwoordigen Prins WILHEM de III. op den 3. Julii 1672. in gelijke waardigheden als sijn Voorouderen Princen van Oranjen 't selve hadden bedient, opgedragen zijnde, sijn alle deselve Octroyen by af-stand van deselve vernietigt, en wederom komen te vervallen, so dat al het selve beneffens de verkiesing van *Burgermeesteren* en *Schepenen* in de Steden na luyd harer oude handvesten, wederom aan den *Stadhouder* is komen te vervallen.

HET

Het III. Deel.

Van Wetten.

1. *Wet wat, en waar in beſtaat.*
2. *In het gebieden.*
3. *In het toe laten.*
4. *In het verbieden.*
5. *In het ſtraffen.*
6. *Of en hoe ver den Regter aan de ſtraffende Wet gebonden is.*
7. *Wetten by ons gemaakt, zijn geſchreve of ongeſchreve, algemene of byſondere.*
8. *Algemene Wetten by wie te maken.*
9. *Byſondere Wetten by wie te maken.*
10. *Coſtuymen algemeen of byſonder.*
11. *Hoedanig te bewyſen.*
12. *Het gewyſde van een Hoger Regter, wert voor geen Wet gerekent.*
13. *So ook niet het gene in een vryheid van doen of laten beſtaat dat geen gevolg maakt.*
14. *By wie en wanneer de gegeven Wetten onderhouden moeten werden.*

OM een yder in gelijkheid van regt en geregtigheid, eerlijk te doen leven, met niemand te beledigen, en een ygelijk 't ſijn te geven, heeft den alwijſen God het menſchelijk geſlagt, en onder dien de in Hoge Magt geſtelde, tot een ry en pas-loot van 't gene regt of onregt, gelijk of ongelijk is, het beſtuyr van Wet of Regt gegeven:

Wet is een algemene wil der *Hoge Overheid*: na het rigtſnoer van de billik gejuſte evenheit, ten gemenen beſte opgeſtelt. *l.* 1. *l.* 2. *ff. de legib.* daar van de weſentlijke kragt beſtaat in 't gebieden, en toelaten van 't gene dat goed is, en in het verbieden en ſtraffen van 't gene dat quaad is. *l.* 7. *ff. eod.* 1

In *het gebieden*: om dat niet mogelijk is dat yets, dat toe een rigtſnoer en pas-loot van 't Regt te verſtrekken heeft, anders kan werden geoeffent, als door een onderling verband van de Oppermagt, den onderhorigen tot het gene uit ſijn eygen aart goed is, te onderhouden opgeleit, door welk gebod, en daar uit ontſtaande verband, alles onverbreklijk gemaakt werd, en een onderhorigen indruk werd gegeven, van alles ſodanig te volgen, en onderhouden in duſdanigen grond-ſnoer, dat waar het een geboden is, het tegendeel van dien ſig ſelfs verbied. 2

In *het toelaten*: om datter vele dingen zyn die by de Wetten nog geboden, nog verboden werden, en nogtans als een gevolg en gelijkheit, by toelating en gewoonte, voor goed opgenomen werden. *l.* 12. 13. *l.* 32. *ff. de legib.* en op dat daar-en-tegen blijke, dat het gene niet uitdruklijk geboden, of ſtilſwijgend toegelaten is, immers alſo ongeoorloft is, als of het uitdruklijk verboden was: want een toelatende Wet ook gebied. 3

4 In *het verbieden*: op dat het Regt, en de gejuſte even-redenheit des te ruymer en onverhinderder uitſlag krijge in kennis, en regt onderſcheid van goed en quaad, ſtellende mede tot een grond-beſluit, dat al wat niet by de Wetten als quaad is verboden, te doen, of uyt ſijn eygen aart, daar toe niet behoort, geoorlooft, en goed is.

5 In *het ſtraffen*: tot uitwerking van de gebiedende, en vermijding van de verbiedende Wet. Het zy dat het gene tegen de Wet gedaan is, in 't geheel vernietigt, en metter daad voor kragteloos wert gehouden. *l.5.Cod.de legib.* Gelijk als is een Huwlijk, daar in niet alles, wat de Wet tot het beſtaan van dien noodſaaklijk keurt, onderhouden en waargenomen is. *§.pen.Inſtit.de Nupt.* daar mede over-een-ſtemt. *het* 3. *Art.van de Polityque Ordonantie van den Jare* 1580. Een uiterſte wil daar in niet alles waargenomen is, dat de Wet tot het beſtaan van de ſelve vereiſcht. §.7. *in fin.Inſtit.quib.mod.teſtam.infirm.* §. 3. *Cod.de teſtam.* en dierſgelijks. Of wel meer en meeſt om die gene, de welk ſig door overtreding van de verbiedende Wet, ſtraf ſchuldig gemaakt hebben, door de ſtraf, ten voorbeeld van de andere, tot de onderhouding van de ſelve Wet te dwingen. *l.7.in fin.ff.de legib.* Daar toe de Regters elk in den ſijne geſtelt zijn, de welk als de levende ſtemme des Wets. *l.8.ff.de juſtit.& jure.* de Wetten in een gedurig leven onderhouden, en moeten doen onderhouden. *l.2.§.13.ff.de Origin.jur.* in ſodanige beſcheydenheit, als de omſtandigheden der menſchen, ſaken, tijden, plaatſen en voorvallen onderſcheydentlijk komen te vereyſchen. *l.* 12. *l.* 13. *ff.de legib. l.* 13. *ff. de teſtibus.* neygende niet alleen na het gene dikwils, en te meermalen, *l.* 4. *l.* 5. maar na het gene geduyrig voorgevallen en onderhouden is. *l.*32. *l.*35. *l.*37. *& ſeq.ff.de legib.*

6 Waar in ſonderling den Regter toeſtaat de Wet te volgen, als de welk geen oordeel daar over toe komt. *l.ult.Cod.de legib.* Maar ſig daar in te gedragen heeft als uitvoerder, en dienaar. Die ook in dingen, daar de Wet een opentlijke ſtraf vordert, met de daad ſelfs in ſijn gewiſſe tot daadlijke uitvoering verpligt is: niet gelijk ſomige meenen, om het gemeen ſeggen, van de Roomſe Regtsgeleerden: dat het beter is een ſchuldigen onſtrafbaar te laten, als een onſchuldigen te veroordelen. *l.5.ff.de quæſtion.* Daar van Cicero *pro Roſcio Amerino* verſcheyde voorbeelden geeft, derhalven de ſtraffen der misdaden te verligten, en te verſwaren, aan het goed gemoed en beſcheidenheid van den Regter ſoude ſtaan, welken regel wel tot de twijfelagtigheid van de ondaad te pas komt, of en waneer yemand yet begaan heeft, dat by de Wetten ſtraf-

ſtrafbaar is, of niet, of minder, of meerder ſtrafbaar is: Maar in 't gene daar opentlijke ſtraf toe geſtelt is, den Regter ſtip aan de Wet gebonden is; *Arg. l. 1. §. 4. ff. ad Senat. Turpillian.* Sie hier van het 13. *en 59. Art. van het Edict en Ordonantie op 't ſtuk van de Criminele Juſtitie by* KONING PHILIPS in den Jare 1570. en 't geen daar op by my is aangetekent; de welk, alſo de boosheid der menſchen, ſo die niet met de hardigheit van de ſtraf wierd ingetoomt, ſteeds ſoude toenemen, als pond ponds gelijk daar tegens geſtelt, te ſcherper is in te ſien, om dat het onmoglijk is, dat de Wet, willende de goede luyden in een geduyrige welſtand houden, ſonder dien tot haar eynde en oogwit gerake: dat ook geen ſtrafbare Wet, hoe hard de ſelve ſchijnt, uit enige gunſt, of afgunſt voortgaat, maar alles regtelijk beſlegt wil hebben. Daar by komt dat de ſwaerſte uitwerkingen der ſelver, beſtaande in ſtraffen, verbeurten, breuken, boeten, regts, en goeds-benemingen, niet ſlaan als op het toekomende. *l. 7. Cod. de legib. l. 65. Cod. de decurionib.* en een yder voor een waarſchuwing, tot verhoeding van ſchande en ſchade, opentlijk werden voorgeſtelt: derhalven niemant ſig daar tegens kan beklagen: maar des te meer daar aan verbonden werden: En daarom ook de ſtraffende Wet, met dat, vermits om de boosheit der menſchen, het quaad niet anders is te weren, vry hard en ſwaar mag zijn. Sonder dat daar toe, gelijk ſomige Schrift-geleerden meynen, een gevende juſtheit tuſſchen de ſtraf, en het quaad in ſig ſelve, en ſo veel het is een belediging van een ander, genoeg is: maar door ſodane ſlappigheit in 't ſtraſſen der misdaden, de welk in den begin ſcheen genoeg te zijn, omtrent menſchen die ſig meer en meer, ſelfs tegen het geen uitdruklijk verboden is, onderſtaan te verloopen, de ſodanige veel te vaardiger ſoude maken tot het beſtaan van dingen, daarom ſy geen gevoelige ſtraf hadden te vreſen. So dat het een ontwijflijk beſluyt is, dat hoe de Wet ſcherper leit, en nauwer onderhouden werd, de ſelf des te heilſamer is, en met het weg-nemen vaneen al te ſtrafloos vertrouwen, ook de wortel van het quaad tot den grond toe uitroeyd. Behalven dat alleen de *Hoge Overheit* toekomt, en in haar vermogen heeft (al-hoe-wel men daar ſo ligt niet toe en komt, by ſonderling in ſtrafbare ſaken) de hardigheit van de Wet, ſo daar enige was, mewaardiglijk, na den toeſtand van de ſaken, door barmhartigheit en vergifnis, te bematigen, en de middelen, ook wel in 't geheel te doen ophouden, en buyten regts-vordering te ſtellen. *l. 11. ff. l. ult. §. fin. Cod. de legib.* Om dat ſulks by onkunde van de Regters in de Steden en ten platten Lande dewelk alles na haar ingebeelde

evenredenheit, en gewaande billijkheit sonder aanschouw van de wetten pogen te uyten, gelijk of de wetten hard, en buyten die een beter evenheit en billikheit te vinden was, te veel misbruykt, en te weinig in agt genomen wierd, bysonderlijk in het straffen der misdaden daar in de selve uyt een malle barmhertigheit, de nootsakelijkheit der straffen- de wet in vele te buyten gaan, en na haar bewegende toegenegentheit te veel wierd versagt en vermindert, so dat vele ondaden niet na behoren gestraft en somige geheel ongestraft bleven, so in hare vonnissen en gewijsden opentlijk te kennen gaven, gelijk of het aan haar stond de wetten te veranderen of verminderen, met dese clausule: Præfererende gratie voor rigeur van Justitie. Is daar op by de *Staten van Holland* op den 27. September 1668. wel duydelijk voorsien, en geboden; Dat voortaan geen Regteren in *Holland* en *West-Vriesland* haar sullen hebben aan te matigen om in haar sententien te doen influeren de clausule. *Prafererende gratie in plaats van Rigeur van Justitie.*

De Wetten dan, als wy voor henen hebben aangewesen, zyn of *van buyten ingevoert*, (daar van in het 1. Deel) of *by ons selfs gemaakt.*

7 Dese zyn of *geschreve*, of *ongeschreve*. §. 3. §. 9. *Inst. de Jure Nat. gent. & Civ. l. 32. ff. de legib.*

De *geschreve Wetten* zyn wederom, *of algemeen*, de welk haar tot alle volkeren van ons land, en over al hare magt en verbintenis uytstrekken, *l. 2. ff. l. 9. Cod. de legib.* of *bysonder*, de welk maar alleenlijk somige plaatsen, of somige luyden eygen zyn, gelijk als *Statuyten*, *Keuren*, *Privilegien*, *Voor-regten*, &c. *arg. §. 6. Inst. de Jure Nat. gent. & civ. l. 1. §. 2. ff. de constit. princip.*

8 De *algemene Wetten* werden alleen gemaakt en gegeven by de *Staten van de Landen. §. 4. Instit. de jure nat. gent. & Civ. §. 6. Inst. eod. l. 1. 9. & ult. in fin. Cod. de legib.* of andere *Overheden*, de welk de selve magt van haar wetlijk is opgedragen, gelijk als daar zyn den *Præsident*, *en Raden over Holland*, de welk magt hebben over sommige saken Wetten te maken: als in saken beroerende den stijl van de Regtbank, en anders, dienende tot vordering van de plait-saken, straffen van de misslagen en ondaden, die begaan souden kunnen werden by den *Griffier*, *Advocaten*, *Procureurs*, hare *Klerken*, en andere. Merul. *lib. 1. tit. 4. cap. 4.* Christin. *vol. 2. decis. 51. num. 8. & decis. 65. num. 3. & 4.*

9 *Bysondere Wetten* worden niet alleen by *de Staten*, of *Overheden van de Landen* gegeven en gemaakt, maar selfs de voornaamste *Steden*, *Dorpen*, en *Wijken van Landen* hebben volle magt verkregen, om yder in

in ſijn omring *Keuren* en *Ordonantien* te maken, tot haar, *Stad* of *'s Lands* nut en oirboir; mids dat ſy daartoe nemen, en over roepen den *Schout*, of *Baljuw*, in den name van de *Hoge Overheit*, en vervangende het bewilligen van den *Prince van de Landen*, ſie Merul. *lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 6. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *tit.* 2. *verſ.* (*de plaatſelijke.*) *Handveſt van* Graaf Floris *aan die van* Leyden, *gegeven Sondags na St. Luce*, *Anno* 1266. *by* Graaf Willem *aan die van* Amſteldam *in den Jare* 1342. *by* Hertog Jan van Beyren, *geconfirmeert den* 18. *January* 1420. *by den ſelven* Graaf Willem aan die van Haarlem op *St. Clemens dag Anno* 1245. en *aan de Stad* Delf *in den Jare* 1246. *by* Hertog Philips van Borgonjen *aan* Naarden *de* 2. *Juny* 1459. *by* Kaiſer Karel *aan* Weſop *den* 2. *September* 1552. Sie *Handveſten en Coſtuymen van Zuid-Holland pag. mihi* 536. *art.* 37. 31. Merul. *prax. Civil. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 6. Reinking *de regimine ſeculari lib.* 2. *claſs.* 1. *cap.* 10. *num.* 3.

Dat *Dijk-graaf* en *Hoog-heimraden van Rijnland* en van *Delfland*, mede magt hebben, om in ſaken, het *Heimraadſchap*, en 't gene daar toe behoort, byſondere *Keuren* te maken, is te ſien in *de Inleydinge van deſſelfs Keuren van Rijnland van den* 2. *December* 1609. en *van Delf-land van den* 4. *Juny* 1598.

Maar of *Baljuw* en *geſworen Wel-geboren Mannen van Rijnland* magt hebben om *Keuren* te maken, wert by vele, niet ſonder redenen, getwijffelt, ſo lang daar van niet meer blijkt. Imers is ſulks, dat ſy haar in de *Inleyding van hare Keuren van den leſten Juny* 1620. 't ſelve niet vol uit, en niet anders als dat ſy daar van in beſit ſouden zyn, toe ſchryven.

Al deſe *Keuren* uyt kragte van ſodanig voor-regt gemaakt, en opgeſtelt, hebben ſo veel kragt als *Wetten*, ten waar daar by yets opgeſtelt was, over ſaken daar haar *Privilegie* niet van ſpreekt, en ſulks buyten hare magt, of tot nadeel van het gemeen beſte, *arg. l.* 5. *Cod. de legib. Vaſq.* 1. *illuſtr. controverſ.* 47. *num.* 9. of ook tegen het beſchreve regt by ons aangenomen, tegen het gemene Land-regt, of ook in verkorting, of nadeel van een derden, yets was geſtelt. *l. ult. Cod. ſi contra jus vel utilit. public. l. ult. ff. de colleg. & corporib. l.* 1. *ff. de uſuris. l.* 3. §. 5. *de ſepulchro violato. l.* 11. *ff. de Reg. Jur.* Sie mede Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 2. *verſ. Over de kragt.* Hoedanige *Keuren* ik verſcheyde malen by het Hof heb ſien voor-by gaan, ſonder daar enig op-merk op te nemen. Het welk dikwils heel nauw geſogt en gehairklooft werd: Sulks als maar het minſte gevaar daar in te verwagten is, het ſekerſt is, ſo-

ſodane *Keuren* by de *Staten* te laten geſtaden. Gelijk ook ſomige *Steden* hare magt om *Keuren* te maken duſdanig is bepaalt: *Mits hebbende aggreatie (dat is geſtading) van die van de Rekening in Holland*: als is het *Privilegie* aan die van *Weſop* onder dusdanig *mits* vergunt.

De *Voor-regten*, of *Privilegien*, daar mede ymand in 't byſonder werd begunſtigt, werden vergunt by al die gene, die en voor ſo veel ſy magt hebben om *Wetten* te maken. Sulks dat een lager Regter, niet tegenſtaande hy ſelfs onder een hoger magt en *Overheit* ſtaat, aan yemand enig byſonder of Voor-regt kan vergunen. So nogtans dat de *Wetten* van de *Hoge Overheit* gegeven, dar mede niet te kort geſchieden, of gekrenkt werden, *arg. l. ult. ff. de jurisdict.*

Deſe zijn mede of *algemeen*, de welk het ganſche Land in 't gemeen aangaan, of *byſonder*, de welk enige Landen, Steden, Dorpen, Vergaderingen, Lichamen, ſekere ſoorten van Menſchen, als Weduwen, Weſen, &c. of byſondere perſonen alleen aangaan en toekomen. Merul. *prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 3. per tot.*

10 De *ongeſchreve Wetten* (anders *Coſtumen*) of gewoonten, zijn wederom of *algemeen*, die door 't geheele Land gebruikt werden, gelijk als by voorbeeld, de gemeenſchap van goederen tuſſchen Man en Vrouw in *Holland*, of *byſonder*, die in deſe of gene plaats maar alleen ingevoert werden; gelijk het regt van Naaſting in *Rijnland*, *Delfland*, *Kennemerland* en *Voorne*, *&c.*

11 Om een *Coſtuyme* de welk niet vol uit tegen de Wetten ſtrijd, te beweren en te bewijſen, is juſt niet nootſaklijk dat de ſelf met een gewijſde *in contradictorio judicio*, gelijk als men ſeid, werd beveſtigt. So als by den *Hove van Uytregt*, en den *Hogen Raad tot Mechelen* verſtaan is: volgens getuygnis van Radelant, *trajectenſ. deciſ. 13. num. 4.* en Chriſtin. *vol. 4. deciſ. 187. num. 9.* De welk het ſelve gevoelen ſo ver uitrekt, dat het ſelfs niet in *Coſtuymen* en gewoonten, die vol uit tegen de beſchreve Regten ſtrijden, ſoude behoeven.

12 By ſomige werd ook onder de *ongeſchreven Wetten* gerekent, het gewijſde van een Regter: maar dewijl den *Hogen Raad in Holland* ſelfs geen volkomen magt heeft om Wetten te maken, ſo volgt daar uyt dat het gewijſde van den ſelven Raad, of van enig ander, geen kragt van Wetten heeft, of volkomen verbintenis maakt in andere. *l. 13. Cod. de ſententent. & interloc.* al-hoe-wel anders een ſaak te meer-malen ſo geweſen in gelijkenis van andere veel doen kan. *l. 38. ff. de legib.* So verhalen dat geoordeelt is in den *Hogen Raad* in *Holland*. Coren. *obſerv. 30. num. 2. 3. 4.*

en

en van *Mechlen*. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 1. & *vol.* 2. *deciſ.* 51. *num.* 5. *cum ſequent.* & *deciſ.* 63. *num.* 3. *cum ſeqq.* & *deciſ.* 65. Zypæ *Not. jur. belg. tit. de legibus verſ. igitur.* Maar indien op den ſin en op de uytlegging van eenige Wetten, of Keuren ſwarigheid valt, is men gewoon hem na het gewijſde daar over gehad, te gedragen, & *tunc legum perpetuo judicatarum authoritas, vim legis obtinere videtur. d. l* 38. *ff. de legib. Quum minime ſint mutanda ea, quæ interpretationem certam ſemper habuerunt. l.* 23. *ff. eod.* So werd ook voor geen gevolgelijke gewoonte of *Coſtuym* gehouden, dat men iets gedurig dus of ſo gedaan heeft, het geen dat met men anders had kunnen of mogen doen, en verlieſt men het regt niet, door niet te doen, of anders te doen, als men heeft mogen doen, *quæ meræ facultatis, aut voluntatis ſunt, l.* 2. *ff. de via publica.* Als hier na breder in 't II. boek X. deel.

By wie, en waneer de *gegeven Wetten*, als Wetten moeten werden 13
onderhouden, en yemand verbinden: is by ons vaſt geſtelt, dat vermits van ouds *de Staten*, ja ſelfs de *Graven van Holland* de onderhouding van des *Lands Wetten* en *Handveſten* hebben moeten beſweren, de ſelve by yder een hoges en lages ſtands, ſonder onderſcheid moeten werden onderhouden. Sie Grot. *de jure belli lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 8. & *de antiquit. reipub. Batav. cap.* 5. Merul. *prax. civil. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 5. *num.* 22. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 9.

En dat ſo haaſt als de afkundiging daar van ter plaats daar men af- 14
kunde gewoon is te doen, is geſchied. *l.* 9. *Cod. de legib. Novel.* 14. 15. & *paſſim* Het welk in de een plaats dikwils eerder geſchied als in d'anders. Sulks dat een algemene afkunde by de *Staten*, of het *Hof van Holland* in den *Hage* gedaan, niet genoeg is, om de Ingeſetenen van andere Steden en Plaatſen, darr men afkunde gewoon is te doen, te verbinden. Gelijk als wegens de Stad den *Briel*, en Landen van *Voorn* den 23 Juny 1621. en voor de Stad *Woudrichem*, en onderhorende *Dorpen*, in den Jare 1618. is verſtaan: Namentlijk dat geen Land-gemene *Ordonantien* of *Placaten* de Ingeſetenen van byſondere *Steden* verbinden, voor en al-eer de ſelve, na behoren ter plaats daar men in hare *Steden* gewoon is afkunde te doen, zyn afgekundigt. Sie Coren *obſerv.* 1.

HET IV. DEEL.

Van de magt der Overheden in het geven der Wetten, verlenen van brieven van Gratie, of gunst en herstelling.

1. *Hoe velerhande soorten van wetten by ons.*
2. *Waar in de magt en het gesagh der Overheden voornamelijk bestaat.*
3. *Privilegien, Voor regten, of gratien aan yemand in het bysonder vergund, hoe te verstaan, en wanneer die haar volkomen voortgank niet hebben.*
4. *Interinement of gestading by den dagelijksen Regter, of en hoe ver mag werden geweygert of toegestaan.*

1 DE naakte wil en beliefte van de *Overheid* is een Wet voor de Onderdanen, *leg.* 1. *Cod. de legib.* De welke moeten gedenken dat den *Prince*, dat is, de *Land-Overheid*, van God gestelt zynde, sijn wil op gewigtige oorsaken, en sijn beliefte op billijkheit, en behoorlykheit gegrondvest heeft, en alles schikt tot Gods eer en sijner Onderdanen welvaren. Het zy dan dat het self met het woord van *Edicten*, *Ordonantien*, of *Placaten*, of by manier van *resolutie*, *rescriptie*, of anders werd voorgedragen, hoedanig het soude mogen wesen: als daar zyn *approbatien*, *confirmatien*, *renovatien*, *alteratien*, *instructien*, *moderatien*, *ampliatien*, *interpretatien*, *consenten*, *authorisatien*, en diergelijke, de selve werden altijd als Wetten onderhouden, en onder de selve gerekent, Van de welke Merul. *prax. civ. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 2. *num.* 14. Indien maar seker en ongetwijfelt is, dat de meyning van de *Overheid* sodanig is, dat haren wil, of believen, als een Wet onderhouden sal werden, *l.* 2. 3. *Cod. de legibus.* want men anders na geen voor-beelden, of enkele gewijsden, maar na Wetten moet ooordeel uyten. *l.* 13. *Cod. de sect. & interloc.* tot welken einde by ons tot bevesting van de *Ordonantien*, en *Placaten* veeltijts dese slot-reden bygevoegt werd: *Want het ons also gelieft, en wy sulks ten dienste van den Lande bevinden te behoren.* De welk van wat kragt en uitslag is, en by wie de selve van ouds heeft moeten gebruikt werden, onderscheydentlijk werd verhandelt by *Mr. Dirk Graswinkel*, in sijn betragting en sin-rijke opmerkinge over de *Placaten op het stuk van de Lijftogt*, *het seste Hooftstuk.*

2 Der *Overheden* magt werd wel meest erkent in 't verlenen van *Gratien*, als yemand buyten het beschreven regt, uit een bysondere gunst, yet werd vergund, of quyt geschouden, als daar zyn, *Pardonnen*, *Remissien*, *Abo-*

Abolitien: brieven van *Legitimatie*, *Reſtÿt*, of *Atterminatie*, *Suruté des corps*, *beneficien van Inventaris*, *Venia ætatis*, en diergelijke: Daar van t'ſijner plaats. Anderſins ſo kunnen alle voorvallende ſaken voor verſoek-ſchriften aan deſelve gebragt, en daar op een toeſtandlijke gunſt verſogt en verleent werden: ten waar het verſoek tot achterdeel en ſchade van een derde, of van het gemene beſte ſtrekte, *vide* Mæſtert. *de Juſtit. Rom. Leg. lib. 2. dub. 20. & ſeqq.* of wel kenlijk tegen het regt ſtreed, noch den verſoeker voordeelig was. *l. 3. i. 7. Cod. de precib. Imp. offer.* Ik ſeg (alle voorvallende ſaken) ſonder onderſcheid, als waren het ding-pligtige, waer tegen men met verſoek-ſchrift, *vulgo requeſt civijl*, van de *Hoge Overh.* (wiens plaats den *Hogen Raad* in die ſaken bekleet) te verkrijgen, noch altijd kan werden herſteld en geholpen, alwaar den toeſtand van ſake ſulks komt te vercyſchen. *Contra tit. Cod. ut lite pend. vide* Chriſtin. *vol. 2. deciſ. 73. num. 5. 9.* ſelfs tegen het gewijſde van den *Hogen Raad*, by manier van herſinning, anders *reviſie*, of om andere gewigtige oorſaken. *lib. 5. Cod. de precib. Imper. offer.* Inſtruct. *van den Hogen Raad, art ult.*

Dog de *Privilegien, Voor-regten*, of andere *proviſien*, aan yemand by 3
de *Hog. Overh.* vergunt, hebben niet altijd hare volkomen voortgang, gelijk als die verkregen zyn. Want voor eerſt, ſo is het dat de *Reſcriptien*, de welk tegen het regt, of de nuttigheit van het gemene beſt vergunt zyn, by de Regters, ja ſelfs by al die gene', die niet alleen de kennis, maar ſlegts het geſtaden, en voor goed opnemen, van dien is bevolen, (*vulgo* op het *interinement*) kunnen en behoren vernietigt en afgeſlagen te werden. *l. 3. 4. & l. ult. Cod ſi contra jus vel utilit. publ. l. 3. l. 7. Cod. de precib. imper. offer.* Ten anderen, ſo wanneer aan de *Hog. Overh.* yets *ſub* en *obretijf*, dat is, onwaaragtig, ſo buyten als tegen waarheit, is te kennen gegeven, ſo maakt het den verſoeker de vrugt en het genot van ſijn vergunde bede onwaardig. *l. 2. Cod. de legib. l. pen. Cod. ſi contra jus vel utilit. pub.* Waar op in het geſtaden mede aanſchouw genomen werd. Welke uytſonderingen beyde met de ſtilſwygende mening van de *Hog. Overh.* verſtaan werden over-een te komen: De welke niet vertrouwt werd yets te willen, of begeren, 't welk tegen regt, of nuttigheit van het gemene beſt ſoude ſtrijden, of anders als, onder dit voorbeding: (*Si preces veritate nitantur*) dat het te kennen geven waarheit is. *l. 7. Cod de diverſ reſcript. cap. ex parte X. de reſcript*, Gail. *lib. 1. obſerv. 14.* & DD. com. *ad tit. Cod. ſi contra jus vel utilit. public.* Sie mede Grot.. *Inleyd. 1. boek. 2. deel. §. verſ. Over de kragt.*

Welken aangaande op het *interineren*, en geſtaden van de vergunde brieven van quytſchelding, herſtelling of gunſt, als ſijn *pardonnen, remiſſien, abolitien*, en diergelijke, daar in den Regter aan de welk deſelve ten *Interinement*, en geſtading geſchikt werden niet anders te doen ſtaat als naukeurig te onderſoeken of het te kenne geven waarheyt is, en by het ſelve niet is verſwegen, dat tot de ſake dient, of iets tegen de waarheit is ingebragt, dat den verſoeker ſijn verkregen gunſt onwaardig ſoude maken. In welken geval hy deſelve gunſt mag afſlaan. *l.* 7. *Cod. de diverſ. reſcript. l. pen. Cod. Si contra jus vel utilitat. publ.* Maar het ſelve waar en onberiſpelijk bevonden ſijnde, vermag hy de verleende gunſt niet weygeren of uytrekken. En tuſſchen enkle herſtellingen uyt ſake van miſleyding, bedrog, of verſuym, daar in den regter op het Interinement en geſtaden, niet alleen blijft aan bevolen te onweerſpreken, of het te kennen geven waaragtig is, maar ook of de ſaak daar toe leyd, dat den verſoeker na regten mag herſtelt werden. *l* 3. *ff. de in integr. reſtit.*

HET V. DEEL.

Verdeling van het Regt, en deſſelfs werking, en van den ſtaat, en onderſcheid der perſonen.

1. Verdeling van het regt.
2. Waar in het regt, of gelijk beſtaat,
3. Werking der regtvaardigheid door ſlegte evenheid, of even-redenheid, hoedanig te verſtaan.
4. Alle Menſchen van geboorte vrye Luyden, en ſlavernye by ons onbekend.
5. Verdelinge en onderſcheid der perſonen.

1 HEt Regt in deſer voegen geſtelt en aangenomen, beſtaat in het regt der perſonen, of in het regt der ſaken, of in regtlijke middelen tot het vervolgen en verkrygen van beyde. §. *ult. inſtit. de jure nat. gent. & civ. l.* 1. *ff. de ſtatu hominum.* Want volgens de lere van den Wereldwijſen *Epictetus*, ſo iſſer niet van al 't geen dat is, en weſen heeft, of het is een menſch, dat is, een perſoon, of het is yets buyten den menſch, dat is, een ſaak, of het is een geregtlijk middel tot de gejuſte evenheid, in den toeſtand en gebruik der ſelver.

2 Welke verdeling genomen en geſchikt is, uit en na den toeſtand van 't geen in alles regt is, beſtaande in een yder het ſijn te doen hebben, dat men *gelijk* ſoude mogen noemen, niet dat het ſelve in alles over al, en altijd even gelijk is, als by voorbeeld: twee en twee, vier: en vier en vier, agt maken: maar dat ook 't ſelve gelijk, in de burgerlijke welſtand dikwils in ongelijk beſtaat, in welkers opſigt een en drie, ſo wel

wel vier; en vijf en drie, so wel agt maken; als twemaal twee vier; en twemaal vier, agt. In sig begrijpende de twe werkingen der regtvaardigheit, de welke voorgestelt werd in *l.* 1. §. 1. *ff. de Instit. & jure.* daar van de een op het toebehoren let in vergelding, door een slegte evenheit, daar door twe dingen met elkander in evengelijkheit, sodanig werden vergeleken, dat het een niet een hair van het ander verschilt, gelijk als twe stoffen, beyde wegende een pond, elkander even gelijk zijn: de ander op de waardigheit agt neemt in begeving, door een even-redenheit, daar door twe dingen geseid werden even en gelijk te zyn, ten opsigt van yets anders; schoon sy in haar selven ongelijk zyn. So is het dat in getal, een, so veel doet, als drie, en in twe gelijke delen, ten opsigt van de waardigheit, vier, en drie en vyf, agt maken, en in gewigt en mate, het minder met het meerder, een gelijk gewigt en maat uitbrengen. Om het welk te klaarder te beseffen, genoeg is het voorbeeld van *Cyrus den Konink der Persen*, die by *Xenophon* van sijn meester geleert wierd, dat hy het laken dat sijn krijgsknegten tot roof gemaakt hadden, om een yder daar van het sijn te doen hebben, niet in gelijke delen aan de selve moste uitdelen, maar aan een yder van de selve, na dat hy groot of klein was, en na dat hy veel of weynig verdient had.

Dit werd by den *Philosophen* en wijs-geeren onderscheyden in een 3
evenredenheit volgens een *Arithmetise* of *Geometrise* evenheit, de welk ook by den Regts-geleerden schijnt gevolgt te werden. *in l.* 1. § 1. *vers. bonos. ff. de Instit. & jure.* Dese werden by Grot. in sijn *Inleydinge* 1. *boek* 1. *deel*, een *begevende* en een *vergeldende* regtvaardigheit genoemt, daar van de vergeldende de slegte evenheit, en de begevende de evenredenheit meest gebruykt. Woorden, die sonder duydelijker uitlegging seer duyster sijn. Daar van klaarder en met meerder opmerking gesproken werd in sijn noyt volpresen boek *de Jure belli ac pacis.* 1. *boek* 1. *deel. num.* 8.

So dat om een yder 't sijn te doen hebben, voor al in te sien staat, waar in een yders regt gelegen is, en wat een yder is. Welkers kennis dan bestaat, of ontrent de personen, dat is, het regt dat yemand ten aansien van den stand en hoedanigheid van sijn persoon toekomt, of in het regt dat yemand heeft, in, en op de saken buyten aanschouw van sijn persoon: en daar na in de regtlijke middelen om het selve van den onwilligen en weygerende te verkrijgen.

Wat de personen aangaat, zyn by ons alle menschen van geboorte vrye 4
luyden, en is de slavernye by ons t'eenemaal onbekent, en in ongebruik:

ſodanig, dat tot voorſtant van de aangeboren vryheid, de Slaven en Lijf-eygenen, die van andere Wijken hier gebragt werden, ſo haaſt als ſy de Grenſen van onſe Landen genaken, metter daad, in weerwil van hare Heren en Meeſters, voor vrye luyden verklaart werden, Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 80. *num* 2. *& ſeq.* Gudel. *de Jure Noviſſ. lib.* 1. *cap.* 4. Grot. *Inleyd.* 1.4.§.2. *deel.* Zyp. *Not. Jur. Belg. lib.* 6. *Hand-veſt* by *Graaf Floris* aan die van *Monikendam* gegeven in den Jare 1288.

5 De vrye perſonen werden, voor ſo veel daar van in Regten te paſſe komt, verdeelt in *Mannen* en *Vrouwen*, *Bloed-verwanten* of *Vremden*, *Wettig* of *on-Wettig* geboornen, *Eedlen* of *on-Edlen*, *Inboorlingen* of *Uytlanders*, *Geeſtlijken* of *Wereldlijken*, *Geleerde* of *on-Geleerde*, *Mondigen* of *on-Mondigen*.

HET VI. DEEL.

Van Mannen en Vrouwen, en der ſelver regtelijk onderſcheid.

1. *Onderſcheid tuſſchen Man en Vrouw haar ingeſchapen aart.*
2. *Wanneer haar ten Huwlijk mogen begeven, met of buyten bewilging van Ouders.*
3. *Vrouwen van de bediening van alle ampten en waardigheden uitgeſloten.*
4. *By de Roomſe Wetten toegelaten haar eygen perſoon en goederen te beſtieren.*
5. *By den Duytſen, volgens de oorſpronklijke inſtelling, in geduyrige Voogdye, dat in Over-Yſſel en Gelderland gevolgt werd.*
6. *Of en hoe ver in Holland.*
7. *Getroude Vrouwen of en hoe ver de ſelve ſtaan onder de Vogdye van haren Man.*
8. *Of en hoe ver een getrouwde Vrouw haar ſelven en haar Man kan verbinden.*

1 HEt onderſcheid tuſſchen Mannen en Vrouwen, de welk ongetrouwt zyn, aangaande het regt, is weynig, en beſtaat by na nergens anders in, als in de ingeſchapen bewegentheid, die daar anders is in een Man, anders in een Vrouw, als onder anderen, dat een Vrouw, in ingeſchapen aart, eer tot voort-teling bequaam is, als een Man, al hoewel onder dien den een vroeger, en den ander later aankomt. Dieshalven onder de oude Regts-geleerden, de ſommige die bequaamheid uit de uiterlijke geſtalte hebben willen geoordeelt hebben. Andere wederom, het ſelve met een ſeker getal van Jaren hebben willen bepaalt hebben, 't welk ſo niet op alle, immers op 't meerderdeel ſoude paſſen: na welkers voorſchrift de wet een Manspersoon niet eerder toe laat ſig ten Huwlyk te begeven, als na uitgang van ſijn veertiende Jaar, dat een Vrouwspersoon na haar twalf Jaar wert toegelaten. *l.* 24. *Cod. de Nupt. l.* 10. *ff. de condit. & demonſtrat. pr. Inſtit. de Nupt. junct. pr. Inſtit. de tutelis.* 't Welk

2 by meeſt alle Volken wert gevolgt. So mag ook by ons het Huwlyk van een

een Dogter van twintig Jaren, by de Ouders sonder voorgaande wetlijke redenen, niet tegen-gehouden werden, dat in een Jongman eerst na de vijf-en-twintig Jaren plaats heeft. *Politic. Ord. art.* 3. en diergelijke.

So komt het ook uit den aangeboren aart voort, dat, doorgaans der 3
Wyven geslagt, uit een ingeschapen swakheit, minder bequaam zijnde tot saken van verstand en oordeel, als het geslagt der Mannen, de Vrouwen van de bedieninge van alle ampten en waardigheden, tot bestier van luyden en saken behorende, zijn uitgesloten. *l.* 2. *ff. de Reg. Jur. l.* 10. *ff. de Statu hom. l.* 7. *ff. de bon. possess. l.* 12. *ff. de Judic. l.* 3. §. 3. *ff. de Muner. l.* 1. §. 5. *vers sexum. ff. de postulando.* en met dat sy selfs bevonden werden in veel dingen, nog haar selven, nog haar saken met volkomen wijsheidt te kunnen bestieren; ja merendeels tegen haar eygen voordeel komen aan te werken. *l.* 5. *Cod. de Sponsalib.* van ouds geheel en al gestaan hebben onder de magt en voogdy van de Mans, als de wijste, den welk het toekomt, over den minder, te gebieden.

Het welk nogtans merendeels bestaat in een gewillige gehoorsaam- 4
heid, en onderlinge pligt: dat ook de ingeschapen aart in vele so swak niet is, als men wel meent, so dat ook in vele Vrouwen het verstand groter, in vele Mannen wederom kleinder bevonden werd, ja dat vele Vrouwen den Mannen in verstand en beleid van saken te boven gaan (daar van *H.C. Agrippa de nobilitate & præcellentia fœminei sexus, I. Beverwijk in sijn Uytnementheit der Vrouwen*) derhalven het ook by de Roomse Wetten aan Vrouwen tot haar Jaren gekomen zijnde, onverboden en toegelaten is, haar selven, en hare goederen selfs te mogen bestieren, en haar wil daar mede te doen. *l.* 8. *Cod. de pact. conv.*

Maar by de *Duitsen* is, en wort als nog de eerste en oorspronklijke 5
instelling stip gevolgt, by de welk op dat niet het gebied van alle Mans over alle Wijven, verwerring veroorsake, de ongetrouwde in geduyrige Voogdy en magt zyn van wettig, of gekore Voogden, en de getrouwde Vrouwen in het geheel en al, over-gaan in de Voogdy en magt van hare Mans, *Constit. Elect. Saxon. part.* 2. *constit.* 16. Reinhard. *de differ. Jur. Saxon. lib.* 2. *part.* 4. *differ.* 14. Het welk, aangaande de ongetrouwde Vrouwen, in *Gelderland*, *Over-Yssel*, en omleggende plaatsen, de welk haar aan het oude *Saxense-Regt* houden, als nog mede onderhouden werd, volgens getuygnis van Jan van den Sande. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 3.

En in *Holland* van ouds schijnd in't gebruik geweest te zijn, dat ook 6
bejaarde, ouderloose Maagden, of Weduwen, niet regtelijks mogten

doen, nog enige goederen vervremden, dan door haar gekoren Voogds-hand. Het welk, als t'eniger maat ſtrijdende tegen de aangeboren vryheid van ons Volk, door langheid van tijd in ongebruik gekomen is, en daar van nog wel overgebleven is een gewoonte, dat een Vrouw tot haarder ſekerheid, in het berigten van hare ſaken, een by-ſtaanden en gekooren Voogd verkieſt, die men een *Straat-Voogd* noemt: maar ſonder noodſaak, Grot. *Inleyd. 1. boek, 4. deel.* So ook te verſtaan is, dat *Willem de Groot* in ſijn *Inleyding tot de Hollandſe Practijcq, lib. 1. cap. 2.* ſeid, dat daar van nog in *Noort-Holland* enige overblijffelen gevonden werden.

7 Dog aangaande de getrouwde Vrouwen werd by na over al onderhouden, dat de ſelve geheel en al ſtaan onder de Voogdy, en beſcherming van hare Mans, Sie Grot. *1. boek. 4. deel.* en *het 11. deel.* Johan van den Sande *lib. 2. tit. 4. defin. 1.* Zyp. *Not. Jur. Belg. de tutel. in fin.* So dat alles van harent wegen door haar Mans moet en mag werden gedaan: de welk voor haar Vrouwen in regt ſpreken, haar goederen beſwaren, en vervremden, ook die gene, de welk ſy buyten de gemeenſchap hadden gehouden, ſonder der ſelver bewilliging daar toe van noden te hebben. Als verſtaan is, by het *Hof van Holland*, volgens tuig van Nieuwſtad. *tract. de pact antenupt. obſerv. 10.* by den *Hove van Uytregt.* Radelant. *Cur. Traject. deciſ. 21.* en by den *Hove van Frieſland.* Joan van den Sande, *lib. 1. tit. 2. defin. 3.* Ten waar hem die magt byſonderlijk by Huwlijkſe-Voorwaarden was benomen. Nieuwſtad. *de pact. antenupt. obſerv. 21. & obſerv. 9. in not. Coſtuymen van Antwerp. tit. 41. art. 15. Coſtuymen van Zuid-holland* in den Jare 1571. aan den *Hove van Holland* over-gegeven. *art. 6.* (Dat, of en hoedanig tot nadeel van een derde mag beſtaan, hier na t'ſijner plaats ſal werden geſeid:) of dat om ſijn quade *minagie*, en quiſtery, by de Vrouw ſcheyding van goederen was verkregen, en hem als een deur-ſlag en quiſt-goed, het bewind van ſijns Vrouwen goederen, opentlijk was verboden, *l. 24. ff. ſolut. matrimon.* Neoſtad. *de pact. Antenupt. obſ. 8. in not.* Herbai *rer. quotid. cap. 13. §. 10.* Nog, dat de Vrouwen, ſonder haar Mans, in Regten niet beſtaan mogen, en de Vonniſſen, tegen haar geweſen, van geender waarden zyn, ſo verklaren Imbert. *Enchirid. Jur. Gall: verb. Authorité de Curateur.* Joan. Papon. *lib. 7. tit. 1. Arreſt. 10. 11. & ſeqq.* Chriſtin. *vol. 2. deciſ. 153. num. 4.* Ook, dat, wat handeling en over-komſt een Vrouw, buyten haar Man, gedaan hadde, metter daad ſou komen te vervallen. Siet Argentr. *ad Conſuetud. Brittan. art.*

art. 424. *gloss.* 1. Gomez. *ad. l. tauri* 54. *& seqq.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 9. *art* 4. *num.* 38. *& seqq.*

Uitbesondert, dat een Vrouw, doende openbare koopmanschap en 8
nering in het geen haar koopmanschap en nering betreft, verstaan werd haar selven, en haar Man te verbinden, ook de goederen van de nering mag vervremden, en belasten. Volgens *Costuymen van Zuid-holland*, aan den *Hove van Holland* overgesonden in den Jare 1571. *art.* 35. *Costum. van Uytregt. Rubr.* 22. *art.* 4. *Costum. van Antwerp. cap.* 41 *art.* 13. 34 40. en volg. *Keuren van Leyden*, *art.* 142. *Land-regt van Over-Yssel*, 2. *deel. tit.* 2. *art.* 5. *Costuymen der Stad Deventer*, 3. *deel tit.* 2. *art.* 9. *Stadts-regten van Zutphen, tit.* 26. *art.* 7. Zie mede Joan van den Sande *lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 4. Dat ook een Vrouw yets borgende, 't welk tot voordeel van de gemene huys-houding verstrekt is, daar door verstaan werd haar selven, en haar Man te verbinden. *arg. l.* 33. *ff. de Jure dot. l.* 78. *§.* 2. *ff. eod.* Sulks dat uitdruklijk mede-brengt het *Land-regt van Over-Yssel*, 2. *deel. tit.* 2. *art.* 5. En by den *Hove van Holland* verstaan is *den* 6. *Novemb.* 1603. *in de saak van Cornelis Jakobsz. Laken-koper, cum socijs, contra, Juffrouw Maria Diert*, en *den* 26. *Martij* 1607. *in de saak van de Gravin van Solms, tegen verscheyde Crediteuren.* So is ook by *Handvest* van *Graaf Willem* aan de Stadt Haarlem *op Sint Klemens dagh anno* 1245. *en aan de* Stad *Delft* gegeven in den Jare 1247. by *Philips van Bourgonjen* voor Paas-mis van den Jare 1448. nader bevestigt, en by *Graaf Floris de vijfde*, aan die van *Monikendam* op Lieve Vrouweboodschaps-dag van den Jare 1288. vergunt, ('t welk Grotius in sijn *Inleyding* 1. *boek*. 5. *deel.* voor een gemeen regt verhaald) *Dat een Man, die een Wijf hevet, die pleget te Bakken,* " *of te Brouwen, by haar mag verliesen een Oven vol Brood, als ook een Browte* " *Biers, dat haar Man daar niet tegen doen mag: en op die selve manier, waart* " *dat enig Mans Wijf pleget wollen, gaarn, of linnen te verkopen, of kopen, die* " *mag by haar 't gewigte, dat een steen hiet, verliesen. Ist ook enig Mans-Wijf,* " *die niet en pleget openbare koopmanschap, haar Man mag by haar komen in* " *schade van vier penningen..* "

Behalven dat in *Vriesland* na *Costuyme* geen gemeenschap van goederen door 't Huwlijk plaats heeft, ten zy sulks werd bedongen, en daarom den Man sijns Vrouws goederen aldaar, sonder haar bewilliging, niet vermag te vervremden, of belasten; so is het verder aldaar mede gebruiklijk. Zie Joan. Sande *lib.* 2. *tit.* 4 *defin.* 2.

HET

HET VII. DEEL.

Van Maagschap of Verwantschap, van Wettig en Onwettig-geboornen.

1. *Verwandschap en hoe veelerhande.*
2. *Wettig geboornen.*
3. *Onwettig geboornen welk en hoe veelerhande.*
4. *Regtlijk onderscheid tusschen de selve.*
5. *Speel-kinderen of en hoedanig te wettigen by naarvolgende Huwelijk, of gunst van de Land-Overheid.*
6. *Van wat kragt.*
7. *Overwonne Bastarden niet te wettigen.*

VAn Geslagt en Af-komst zijn de Menschen metten anderen Verwand, *l.* 1. *in fin. ff. quod pro tutore*, *l.* 5. §. 11. *ff. de reb. eor.* of Vremd. *l.* 19 *Cod. de jure delib.*

1 *Verwanten* zijn de welk in Maagtal onder een geslagt behoren, door Geboorte, of door Huwlijk, daar van de dese Bloed-verwandschap, d'andere Sweerschap of Swagerschap, genoemt werd. *l. ult. ff. de justit. & jure.*

Vremden zyn die den anderen, nog door Geboorte, nog door Huwlyk bestaan. *d. l.* 19. *Cod de jure de lib. l.* 6. *ff. de ventre inspiciendo.*

Verwantschap is andere uit een enkle geboorte, en voort-teling, uit een en deselve Vrouw. *l.* 4. §. 2. *ff. de gradib:* andere uit een wettig Huwlijk en Man en Wijf. *l.* 23. *ff. de statu hom.* Daar uit voortkomt, dat andere zyn wettig, andere onwettig-geboornen. *l.* 1. *Cod. de nat. lib.*

2 *Wettig geboornen* zijn die van getrouwde Ouders, en sulx uit een wettig Huwlijk voort-komen. *l.* 6. *ff. de his qui sui vel alien. jur. l.* 11. §. 9. *ff. ad leg. Jul. de adulter.* Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 97. Het welk heel ruym genomen werd, so dat genoeg is, dat der kinderen Vader en Moeder, t'eniger tijd van de dragt, 't zy in 't begin, of in 't eynd, getroude Luyden waren. *pr. Instit. de ingen. l.* 2. *ff. de Statu homin.* Want na Regten, den Man voor de Vader werd gehouden van het Kind dat sijn Vrouw voort-brengt. *d. l.* 6. *ff. de his qui sui*, 19. *ff. Statu hom. l.* 29. §. 11. *ff. de probat.* ten waar dat bleek van sijn onbequaamheid tot voortteling, of van sijn geduyrig afwesen. *d. l.* 6 *ff. de his qui sui vel alien.* of dat den Man met ede wilde verklaren, dat hy sijn Vrouw, voor het Huwlijk, noit bekend had, volgens het gene wy breder, 't sijner plaats, sullen handelen; Daar van schryven Gail. *lib.* 2. *obs.* 97 *num.* 12.

Sande

Sande. *l.* 1. 10. *defin.* 2. So ver dat men voor Wettig-geboorne houd, die op de sevenste Maand, of ook wel op den hondert-en-twe-en-tagtigsten dag, na het voltrekken van 't Huwlijk, en het by-slapen geboren werden. *l.* 12. *ff. de Statu hom. l.* 3. §. 12. *de suis & legitim.* En wederom een Vrouw die van goed leven, en buiten op-spraak is, binnen de elfde Maand, na haar Mans dood, een wettig-geboren voortbrengt. *Novell.* 39. *cap.* 2. Sie daar van Sande *lib.* 4. *tit.* 8. *defin.* 10. J. Beverwyk *Schat der gesondheit.* 2. *deel. cap.* 4.

Onwettig-geboren zyn de welk buyten wettig-Huwlijk geboren werden; Dese zyn wederom andere die uit ongetrouwde, andere die uit getrowde Personen, in Overspel, of wel uit ongetrowde, maar de sodanige, de welk om te na Verwantschap, in Bloed-schande, geteelt werden. §. 12. 13. *instit. de nupt.* Daar van de gene Speel-kinderen, anders Bastarden, de dese Overwonne-Bastarden genoemt werden. 3

Tusschen deselve, het Regt aangaande, bestaat het onderscheid merendeels in 't beuren en nalaten van erffenis. En so veel den Speel-kinderen, of enkele Bastaarden aangaat, deselve werden gerekent, gelijk of sy geen Vader hadden, mogen sijn naam niet voeren, en komen van hem, nog van sijn Bemaag-talde geen goed te erven, so het haar by Uiterste-wil niet gemaakt werd. *l.* 23. *ff. de Statu hom. l.* 15. *ff. de in jus vocando. l.* 2. *l.* 4. *l.* 8. *ff. Unde Cognati.* 't welk op sommige plaatsen tot een seker gedeelte bepaalt werd, als hier na, onder erffenis, sal werden geseid. Maar van haar Moeder, en haar Bemaag-talden, erven sy als andere kinderen, volgens het spreekwoord: *De Moeder maakt geen Bastard. l.* 29. §. 1. *ff. de inoffic. testam.* §. 3. *instit. de Senatusconsult. Orphicianno. l.* 2. *l.* 4. *ff. Unde Cognati.* 4

Maar *Overwonne-bastarden*, en die in Bloed-schande gewonnen werden, konnen, of mogen van haar Vader, nog van haar Moeder, of harer Bemaag-talden, niets by erffenis verkrijgen, al was 't haar by Uiterste wil gemaakt. *auth. ex complexu Cod. de incest. nupt.* uitgenomen so haar yets, tot haar nodig onderhoud, gemaakt was. *cap.* 5. *in fin. extr. De eo qui duxit in matrim. quam polluit adult.* Sie de *Costuymen van Antwerpen tit.* 47. *art.* 7. 8.

In 't verder plag het onderscheid van *Wettig*, of *Onwettig-geboorne* in oude tijden so groot te zyn, dat de *Onwettige* als eerloose wierden gehouden, en derhalven uit alle eerlijke Ampten, en Land-stand-rakende bedieningen, waren uitgesloten, en jegens *Wettig-geboorne* niet mogten tuygen: als men sien kan uit het *Handvest* van *Graaf Floris*,

toegenaemt *de Vette*, aan die van *Monikendam* gegeven op Vrouweboodschaps-dag, in den Jare 1288. 't welk onder anderen inhoud; *dat Papenkinderen, of eniger luyden, die van genen Egten-bedde gekomen zijn, geen oirkund dragen en sullen in goeden Luyden Regten*, en by den selven *Graaf Floris* aan die van *Kenmerland*, gegeven tot Aalberts-berg des vrydags na Half-vasten in 't Jaar 1291. daar na verniewt by *Hertog Willem* den 3. April 1417. inhoudende, *Dat hy hen een* Baljuw *soude setten, die hy hen met eren setten mogt, die geen Kevis-kind en was*, dat is, gelijk dat van *Hertog Willem* nader verklaart werd, *die van enen Wet-agtigen bedde is*. So nog in *Hoog-Duitsland*, aangande de Ampten, en waardigheden, volgens de Saxense Land-regten, werd onderhouden, die by ons anders in vele dingen gevolgt werden: dat geen *Onwettig geboorne* enig Regter-ampt mogen bedienen, al ist dat sy door volgende Huwlijk, of gunst van de *Land-Overheid* zyn gewettigt: so dat getuigt Minsinger. *Centur.* 4. *obs.* 31. Welken volgende op de *Academijen* en hoge Scholen van *Duitsland* doorgaans, *van yemands Wettig geboorte*, nauwkeurig onderzoek werd gedaan, eer hy tot het *Doctoraatschap*, of andere hoge waardigheid werd toegelaten, daar sy ook in de Tuyg-brieven gewoon zyn gewag van te maken, dat des gebleken is. Maar by ons werd sulk onderscheid so nauw niet meer genomen, so dat *Speel-kinderen*, de welk van haar selven vroom, en van onbesprooklijk leven zyn, de vlak van haar geboorte, ligtlijk komen uit te wissen, en om haar bysondere deugden, beneven andere, in eer en waardigheid werden gestelt, en wy daar in de beschreven Regten volgen, de welk de misdaad van d'Ouders, den Kinderen niet toe rekenen, nog haar van enige harer waardigheid, of eer onthouden. *l.* 26. *ff. de panis. l.* 6. *ff. de decurionib.*

5 *Speel-kinderen* buyten Wettig-Huwlijk geteelt, werden gewettigt, en verkrijgen in alles gelijk regt met de *Wettig-geboorne*, so haar Ouders naderhand met elk anderen Wettig-Huwlijk aangaan. §. *ult. instit. de nupt.* §. 2. *Instit. de heredit. quæ ab intestat.* alwaar het sulks dat een van beyde, na de geboorte, met een ander gehuwlijkt waar geweest. *Novell.* 74. *cap.* 2. *in fin.* Sonder dat daar toe nodig is, als sommige menen dat de te voren gewonne kinderen, in 't bevestigen van de Trouw, self tegenwoordig zyn, en gelijk als door den Prediker self voor wettig verklaart werden, gelijk somtijts wel ten overvloed geschied, daar van het spreek-woord, *Het Kind onder de Hoik trouwen*, schijnd voort-gekomen te zyn.

So

So de Moeder komt te ſterven, of ander belet tuſſchen komt, dat de Vader met haar geen wettig Huwlijk aangaan kan, en nogtans genegen is, dat het kind, of kinderen, by haar buyten Huwlijk verwekt, Egte en wettige mogen geagt, en gerekent werden, kan hy ſulks, by gunſt van de *Land-Overheid*, verkrygen: de welk ſodanige gunſt ligtelijk toeſtaan, ſonderling ſo hy geen andere Kinderen heeft, of dat de ſelve daar in mede verwilligen. *Novell.74.Nov.89.cap.10.l.24. ff.de Natalib.reſt.*

6 Welke gunſt den *Speel-kinderen* wel in alles gelijk regt geeft met de *Wettig-geboorne*, ſo veel de Vader ſelfs aangaat, maar raakt d'andere des Vaders Magen niet, dan die daar in uitdruklijk verwilligt hebben, en ſtrekt ook niet over de Leen-goederen, ten zy ſulks ſonderling werde uitgedrukt. *Cap.naturales. Si de feudo defuncti contentio.* Sie Grot. *Inleyd.1.boek.12.deel.* Neoſtad *de feudi Holland. Succeſſ. cap. 5. in fin.* Andr. Gail.*lib.2. obſerv.* 140.*num.*8. Gudelin. *de Jure noviſſimo lib.1.cap.15.* Zyp. *Notit.jur.belg.de naturalib.lib.* Chriſtin.*vol.1.deciſ.*199.*num.*18. *& vol.3.deciſ.*145.*num.*20.*& ſeqq.*

7 *Overwonne-Baſtarden* konnen door geen volgend Huwlijk gewettigt werden, vermits het Huwlijk met die gene daar men te voren in Overſpel mede geleeft heeft, na de Geeſtelijke Regten, niet beſtaan mag. *Cauſ.31.quaſt.1.cap.1.cap.5.extr.de eo qui duxit in matrim. quam polluit adulter.* En by de *Land-Overheid* geen gunſt tot het wettigen van die gene, de welk in ſodane ſchande ontfangen zyn, vergund werd, als by *Edict* van KAYSAR KAREL *van den 20.Octob.* 1541. *art.31.* en *Ordonantie, nopende remiſſien van Doodſlagen, brieven van legitimatie, &c. van den 19.Mey* 1544. *art.28* geboden. *Dat geen brieven van legitimatie ſullen verleent werden voor Baſtarden, gewonnen by perſonen, geduyrende henluyden Huwlijken-ſtaat.*

HET VIII. DEEL.

Van Maag-tal.

1. *Maagſchap van ſwaart, of ſpil-zijde hoedanig te onderſcheyden.*
2. *Het onderſcheyt der Maag-tellingen van Chriſtus, anders by Matheus, anders by Lucas hoe te verſtaan.*
3. *Maagſchap werd onderſcheyden in lijnen en trappen of leden.*
4. *Lijn der Maagſchap, andere regte, andere zyd-lyn.*
5. *Regte-lijn tuſſchen Ouders en Kinderen in hare Leden, hoedanig te tellen.*
6. *Zyd-lijn hoedanig in ſijn Leden te tellen.*
7. *Maagtal hoedanig te doen, volgens de beſchreve Regten.*
8. *Waar in van de Maag-tal der geeſtlijke Regten verſchild.*
9. *Swagerſchap hoedanig in Maag-tal en Verwantſchap te rekenen.*

ONder die gene, de welk elkander in Maagſchap, door geboort, beſtaan, is wederom onderſcheid te maken, of die elkanderen beſtaan in afkomſt van een en deſelve Tronk, uit een Man, of uit een Vrouw voort-gekomen.

1 De welk elkander in een Tronk des Geſlagts, door een Man, beſtaan, die noemt men van *Swaart-zyde*, door een Vrouw van *Spil-zyde*.

Maag-ſchap van Swaart-zyde, behoud den ſelven toe-naam, en Wapen van het Geſlagt; gelijk als in twee Broeders-kinderen, en verdere afkomelingen van Mans oir. §. 1. *inſtit. de legitim. agnat. ſucceſs. l. 7. ff. de legitim. tutor.*

Maag-ſchap van Spil-zijde verlieſt de naam, en gaat over tot deſſelfs Verwandſchap. *l.* 196. *ff. de V. Signif. l.* 10. §. 2. *ff. de gradib.* als zijn twee Sulters-kinderen, en haar af-komelingen. *d.* §. 1. *inſtit. de legitim. agnator ſucceſſ.*

2 Dit onderſcheid ſpeurt men in de afkomſt en maagtelling van *Chriſtus*, anders by *Lucas*, anders by *Matheus* genoemt, daar van Matheus volgens de Hebreuſe manier van telling het geſlagt van Chriſtus door de ſwaart-zijde getelt heeft van Joſeph op Jacob de Vader van Joſeph, en Moeders broeder en oom van Maria, die by gebrek van ander Mans oir de benaming van het geſlagt van Maria moſt houden, onder welk geen Vrouwen het getal of benaming konden maken. Daar Lucas het geſlagt ſonder ſodanige opmerken na de ware voort-teling ook door de tuſſchenkomende Vrouwen getelt heeft.

Maag-

Maagſchap het zy van Swaart, of van Spil-zijde, werd onderſcheyden in Lijnen, en Trappen, of Leden. *l. 9. ff. de gradib.* 3

Een lijn is een verknogte vergadering van verſcheyde perſonen, de welk uit een gemene Stam voort-komen, gelijk als met een ſchakel aan den anderen gehegt.

Deſe is *Regte-lijn*, of *Zijd-lijn. l. 1. de gradib.*

Regte-lijn is tuſſchen Ouders en Kinderen, op-gaande tot Vader, Moeder, Groot-vader, Groot-moeder, Over-groot-vader, Over-groot-moeder, en ſo voort; neder-gaande tot Kinderen, Kinds-kinderen, Agters-kinderen, en ſo voort. *l. 10. §. 1. ff. de gradib.* 4

Zijd-lijn is de welk ter zijden afloopt, door twe, of meer Broeders, of Suſter, en der ſelverver af-komelingen. *d. l. 10. §. 8. ff. de gradib.*

De *Lijnen* werden wederom onderſcheyden in Trappen, of Leden, daar mede d'een aan d'ander vaſt geſchakelt werd, door de welk van den een tot den ander werd geteld, van en tot die gene daar uit ſy al zyn voort-gekomen, *d. l. 10. §. 10. ff. de gradibus.* Waar van de nader, of verder Maag-tal, het onderſcheid in het Regt geeft: beſtaande wel merendeels in het beuren van erffenis, en aanneming van Vogdy, de welk de naaſte van het Geſlagt toe-komt. *d. l. 10. in pr. ff. eod.* ook in het Huwlijken, 't welk binnen ſekere leden van Maagſchap verboden is. *§. 1. & ſeq. inſtit. de nupt.* Daar van hier na in 't byſonder.

Welken aangaande, dewijl t'ſijner plaatſe veel werd verhandelt, het welk t'enemaal hangt aan het wel op-tellen van de trappen, of leden van verder, of nader Maagſchap, nodig is daar van in 't byſonder te handelen.

Tuſſchen Ouders en Kinderen teltmen regt-op, of regt-neer, door den Regel, *ſo veel Voort-telingen ſo veel Leden* als by voorbeeld; in op-gaande, is Vader het eerſte, Groot-vader het twede, Over-groot-vader het derde, Oud-over-groot-vader het vierde, Bet-oud-over-groot-vader het vijfde, Meer-bet-oud-over-groot-vader det ſeſte lid, van my af te rekenen; van gelijken, in Moeder, Groot-moeder, Over-groot-moeder, en ſo voort. So ook in neder-gaande, is mijn Kind het eerſte, Kinds-kind het twede, Agters-kinds-kind het derde, Na-agter-kinds-kind het vierde, Bet-na-agter-kinds-kind het vijfde, Meer-bet-na-agter-kinds-kind het ſeſte lid, en ſo voort. 5

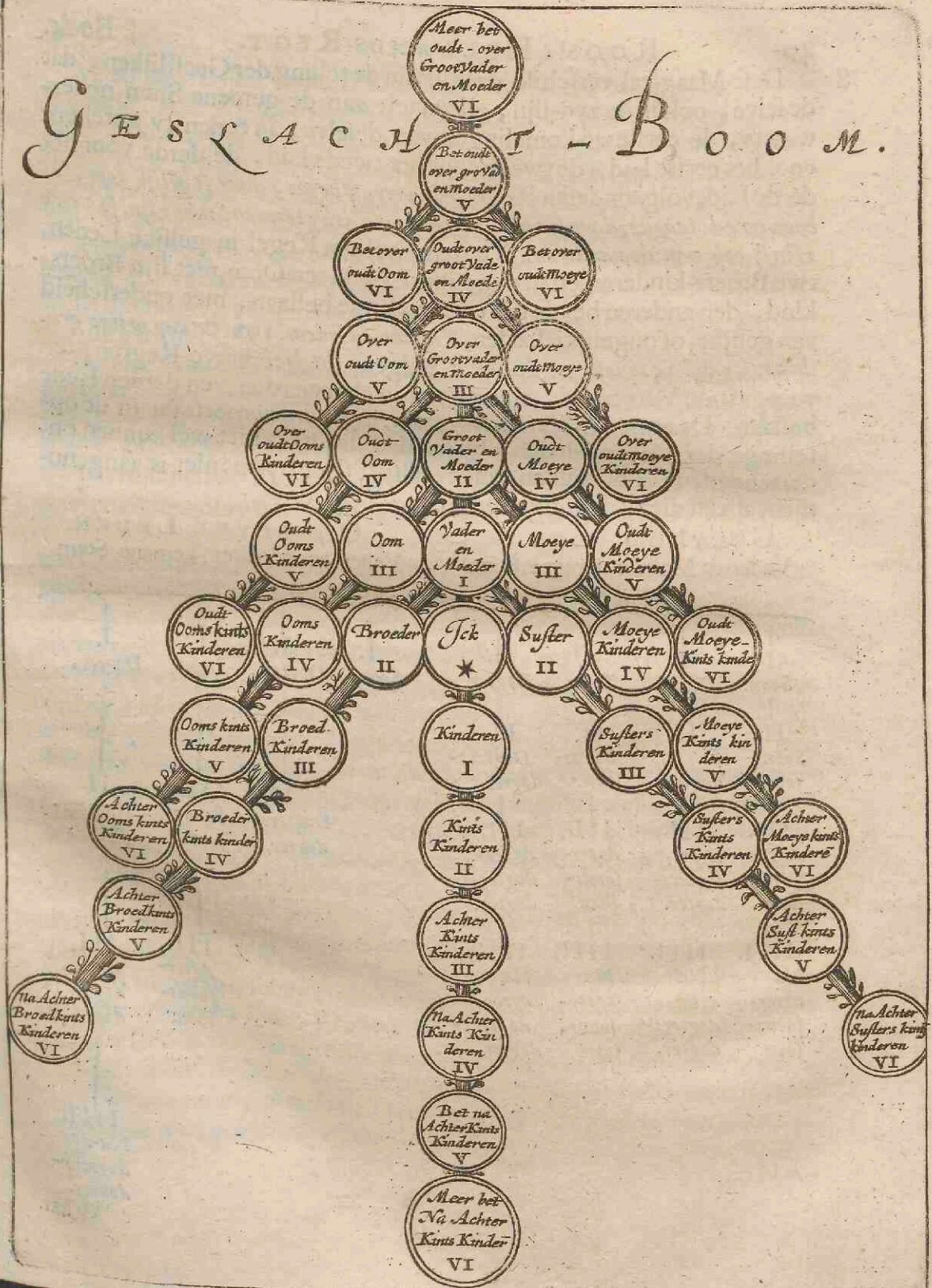
Maar in de *Zijd-lijn*, om dat deſelve over-ſpringt, en in verſcheyde Spranken uitgebreid werd, de welk al uit enen Tronk voor-komen; So moet men eerſt zydling opklimmen tot den gemenen Stam, die haar al 6

heeft voort-gebragt, en van daar wederom zydling neder-dalen, tot de gene van wiens Maagschap gevraagt werd. *d. l.* 10. §. 9. *ff. de gradib.* en also tellen, volgens den selven Regel, *So veel voor-telingen tusschen my, en die gene, vans wiens Maagschap werd gevraagt, soo veel Leden.* Of anders, *So veel Personen, so veel Leden, uitbesondert een*; het zy dat men daar voor aftrek, den gemene Stam, de welk in sig selven geen Lid, of Voort-teling maakt, of dat men daar voor de eerste persoon, van wien men begint te tellen, af-trekt, de welk mede van sig selven geen Lid, of Voort-teling maakt, so dat de twede Persoon altoos het eerste Lid is.

7 Het welk is de juste Maag-tal van de beschreve Regten, die men in het tellen van de Leden der Maagschap volgt, volgens de welk wy alhier tot nader onder-regting, een Voorbeeld hebben ingelijst, tellende van het middel-punt *, genomen voor die gene de welk het vraagd, regt op-gaande, of neder-gaande, en in de kromme, of zydlijn, schoins, of zydlings, op en neder-gaande door den gemenen Stam, tot die gene van wiens Maagschap gevraagt werd, tot in den sesten graad, volgens den Regel: *So veel Personen, so veel Leden, uitbesondert een.* Als by Voor-beeld, om te weten hoe na dat Broeders en Susters-kinderen, metten anderen in Maagschap bestaan, sal men aldus tellen: Ik, mijn Vader, mijn Groot-vader, (daar wy al uit gekomen zijn) mijn Oom, mijn Ooms-kind, zijn vijf Personen, een afgetrokken, de welk niet me telt, blijven vier Personen, so bestaan wy den anderen in het vierde Lid. Of anders volgens den Regel, *Hoe veel Voort-telingen, so veel Leden*, soude men aldus tellen: mijn Groot-vader (die ons al heeft voortgebragt) heeft voortgeteelt, mijn Vader, en mijn Oom, die wederom voort-bragten Mijn, en mijn Neef, 't welk zyn twe Voort-telingen, so dan ook twe Leden, elke voort-teling voor een lid gerekent, ten waar het dubbeld en aan beyde zijden wierd gerekent, de welk dan mede vier voort-telingen en sulks vier leden soude maken, en in dat voorbeeld op een soude uytkomen. Dog dewijl de andere tellinge sekerder gaat, en by ons in alles gevolgt werd, hebben wy de selve voor de bevatlijkste gehouden, en aller wegen gevolgt als ten genoegen in alle Leden, so in op-gaande, nedergaande, als zijd-lijn, tot in het seste Lid toe, gelijk by het navolgende Af-beeld, werd aangewesen, en dan voort ligtlijk tot alle verder Leden kan werden toe-gebragt.

Dese

GESLACHT-BOOM.

8 Deſe Maag-tal verſchild daar in van de telling der Geeſtlijken, dat de ſelve, ook in de zyd-lijn, alleen telt van de gemene Stam neder-waarts, de eerſte af-komelingen van deſelve, in eenen ry gerekent voor het eerſte Lid, de twede voor het twede Lid, de derde voor het derde Lid, volgens deſen Regel, *hoe verre ſy beyde, daar ſy gelijk zijn, of hoe verre de laagſte, daar ſy ongelijk zijn, van den gemenen Stam zijn, ſo verre zijn ſy ook van den anderen.* Volgens welken Regel in gelijke Leden, twe Broers-kinderen, en in ongelijke Leden, een Oom, met ſijn Broers-kind, den anderen beyde ten tweden Lede beſtaan, met onderſcheid van gelijke, of ongelijke Leden, *Vid. cap. ad ſedem.* 192. *& cap. primo gradu* 106. *cauſ.* 35. *quæſt.* 5. de welk volgens de beſchreve Regten, en voorgaande Voorbeeld, elkanderen in den vierden, en derden Lede beſtaan. Daar uit dan dikmaals verwerring werd veroorſaakt in de op-tellinge der Maagtal-leden, by Lieden die ſulks niet wel kunnen on-derſcheyden: Tot welken eynde, alſo 't ſelve by ons niet is aangenomen, alleen diend deſe ingelijfde ſchets.

GELYKE LEDEN.

Vader en Moeder gemene Stam.

I.	I.	I.	I.
Soon.	*Dogter.*	*Soon.*	*Dogter.*
II.	II.	II.	II.
Soons-ſoon.	*Dogters-dogter.*	*Soons-ſoon.*	*Dogters-dogter.*
III.	III.	III.	III.
Agter-ſoons-ſoon.	*Agter-dogters-dogter.*	*Agter-ſoons-ſoon.*	*Agter-dogters-dogter.*
IIII.	IIII.	IIII.	IIII.
Na-agter-ſoons-ſoon.	*Na-agter-dogters-dogter.*	*Na-agter-ſoons-ſoon.*	*Na-agter-dogters-dogter.*

ONGELYKE LEDEN.

Vader en Moeder gemene Stam.

I.	I.	I.	I.
Soon.	*Dogter.*	*Soon.*	*Dogter.*
	II.	II.	II.
	Dogters-dogter.	*Soons-ſoon.*	*Dogters-dogter.*
		III.	III.
		Agter-ſoons-ſoon.	*Agter-dogters-dogter.*
			IIII.
			Na-agter-dogters-dogter.

Waar

Waar uit te ſien is dat deſe manier van Maag-tal met die van de Roomſe, in de regte lijn in op-gaande en nedergaande over een komt, maar in de zyd-lijn verſchilt, de welke, volgens de Geeſtlijke, beſtaat in twe verſcheyden, of verdeelde lijnen, van den gemenen Stam neder-dalende in gelijke, of ongelijke leden, en alſo alleen van boven af, van de ene voort-teling, tot de ander neder-gaande, telt: daar den andere van die gene, de welk het vraagd, op-klimt, tot den gemenen Stam, en van daar neder-daalt, tot die gene, van wiens Maagſchap werd gevraagd, volgens het ſnoer en voorbeeld, hier voor ten genoegen uitgedrukt.

Deſelve Maag-tal die is in Bloed-verwantſchap, is ook in Swa- 9
gerſchap. *l.* 4. §. 5. *de gradib.* door dewelke twe verſcheyde Maagſchappen, door Huwlijk, aan den anderen werden verknogt, *l.* 4. §. 3. *ff. de gradib.* dog blijvende tuſſchen den Man, en ſijn Vrouws Magen, en wederom tuſſchen de Vrouw, en haar Mans Magen, ſonder dat het verder gaat, tuſſchen des Mans Magen, en der Vrouwen Magen, onder den anderen. *d. l.* 4. §. 3. *ff. de gradib.* of dat men waarlijk ſeggen kan datter Swagerſchap is tuſſchen de Man en de Vrouw ſelf, ſchoon deſelve in elks opſigt in elks der ſelve ſijn begin heeft. Daar wel op te letten ſtaat, op dat het mis-ſlag van den gemenen Man, daar in ontdekt werd, de welk menen, dat twe Mans die aan twe Suſters, en twe Vrouwen die aan twe Broeders getrouwt zyn, den anderen in Swagerſchap beſtaan, daar van dat den een ſijn Vrouw, en den ander ſijn Man, met des anders Man, en des anders Vrouw, Swagerſchap heeft: maar geenſints de twe Mannen van twe Suſters, of de twe Vrouwen van twe Broeders, onder den anderen: die elkanderen vremd zyn, en blijven, nog met des anders bloed, door Huwlijk, verknogt zyn, dat eygentlijk Swagerſchap maakt: ſchoon ſy elkanderen, om d'eerbaarheid van haar Vrouwen en Mans wegen, Swagers noemen: 't Welk t'ſijner plaats, daar van de perſonen, de welk om Bloed, of Swagerſchap metten anderen niet mogen Huwlijken, gehandelt werd, breder ſal werden aangeweſen.

So zyn dan des Vrouws Magen en Bloed-verwanten, des Mans Magen in Swagerſchap; en ſo wederom, zyn des Mans Magen, en Bloed-verwanten, des Vrouws Magen in Swagerſchap, in een en deſelve Leden van Maag-telling: als Schoon-vader, Schoon-moeder, Schoon-ſoon, Schoon-dogter, Schoon-broeder, die men anders Egt-ſweer noemt, Schoon-ſuſter, anders Snaar, en ſo voort. *l.* 4. §. 5. *& ſeqq. ff. de gradib. & affinib.*

HET IX. DEEL.

Van Edele en Wel-geboorne.

1. *Het regt onderscheid der personen, Adel, en Edelen, wat en wie.*
2. *Hoedanig ee bewijsen.*
3. *Graven en Baronnen speel-kinderen werden mede voor Edel-luyden gehouden.*
4. *Oorsprong van den Hollandsen Adel.*
5. *Hertog wie en wat.*
6. *Graaf, Dijk-graaf, Pluym-graaf, Landgraaf, Mark-graaf, Pals-graaf, Burggraaf, wie en wat.*
7. *Wanneer tot een ervelijken staat gebragt.*
8. *Ridders wat en wie.*
9. *Baronnen of Baander-heren, wat en wie.*
10. *Schild-knapen.*
11. *Baronnye van wat regt.*
12. *Burg-graafschap.*
13. *Baanrodschap.*
14. *Onderscheid tusschen hoge, middelbare, en lage Jurisdictie, en wat daar onder behoort.*
15. *Nader onderscheid tusschen Edelen en Onedelen.*
16. *Wel-geboren Mannen, hoedanige Luyden van ouds.*
17. *Dienstbare hoedanig en welke by ons van ouds.*

1 IN het slot van het vijfde deel werd geseid, dat alle personen deser landen sijn vrye personen, het selve is te verstaan, van de wrede slaverny der lijf-eygenen by de Romeinen, en als nog in der Onchristen wereld bekent, by de welke de Heren regt van leven en dood over hare lijf-eygene slaven hebben, maar wat aangaat de gemene dienstbaarheid deselve is hier in dese gewesten behoudens de natuyrlijke vryheid mede enigsins bekent geweest. Want van ouds in dese landen de luyden verdeelt sijn geweest in Edele, Wel-geboorne, en Dienst-luyden, het welk den selven Staat was van personen, de welk by den *Franken* en *Saxen* daar wy onsen oorsprong van hebben, *Edlingi*, *Frilingi*, en *Lassi* genoemt wierden, dat is *Edele*, Vrye, of *Welgeboorne*, en verlatene, of *dienstbare*, als te sien by Joann. Pontan. *Origin. Francicar. lib.* 6. *cap.* 15. by Paulus Math. Wechner. *Pract. observ. de Verbor. Signif.* in verb. *lassi.* en by *Sententie van den Hove van Holland van den* 4. *Marty* 1532. in de sake van Welgebore Mannen van Maasland Impetranten, en de Rentmeesteren van Noord-holland en enige Huys-luyden van den selven ambagte uytdrukkelijk erkent werd. Sie mede Math. Van der Houve in sijn *Handvest-Chronijk het* 8. *boek het* 18. *deel.*

Adel is een voordelige uitstekenheid en waardigheid, boven andere, in Geslagt, of in eygen daden, en werken. Edele zyn, de welk sodanige waardigheid, boven andere Onedele, besitten, uit geboorte, of uit eyge verdiensten.

Edele van geboorte zyn, de welke door wettig geboorte zyn voortgeteelt,

teelt, uit een Vader, de welke ſodane uitſtekenheid en waardigheid van ſijn Voor-ouderen beſat, het zy dat hy konde bewijſen, dat hy was afgekomen van een *Kaiſar*, *Koning*, *Prince*, *Graaf*, *Baron*, *Ridder*, of *Vry-Heer*, of dat ſijn Geſlagt, van alle oude tijden, voor Edel is erkend geweeſt, ſodanige by ons veel en meeſt zyn, dewelke wel niet tot den eerſten Stam en oorſprong van haren Adel, van d'een tot d'ander weten op te tellen, nogtans van al oude tijden daar voor zyn erkent geweeſt, dat men voor bewijs genoeg houd: als zyn die gene, de welk men van ouds gewoon is geweeſt, in ſodanige waardigheid, ten Dagvaard in de vergadering der Heren Staten van den Lande te beſchrijven.

Tot het bewijs van een Adelijk Geſlagt, is genoeg dat yemand van een Edelman, uit een wettig Huwlijk is voort-gekomen, al waar het uit een Onedele Vrouw, de welk door haar Man veradelt werd. *l.* 13. *Cod. de dignit.* maar van een Onedele, al waar het uit een Edele Vrouw geboren, mag voor geen Edelman gehouden werden. *l.* 19. *ff. de Statu homin.* want een Vrouw geen Adel geeft, of neemt aan of van haar Kinderen, de welk geheel en al volgt den ſtaat, waardigheid en gelegendheid van haar Man. *l.* 10. *in fin. ff. de Senatorib. junct. d. l.* 19. *ff. de Stat. hom.* Sie Tiraquel. *de Nobilitate cap.* 18. *num.* 15. 20. *& ſeqq.* 2

Graven en *Baronnen* kinderen, alwaart dat die uit ongetrouwde perſonen, of By-ſitten verwekt zyn, (*vulgo*, van het lage koutsjen) werden mede onder Edel-lieden gerekent, met dit onderſcheid: dat ſy het Wapen niet anders voeren mogen, als met een baar, of ſtreep, van de linker-hand ſchoins opwaarts gaande naar de regter-hand toe, doorgehaalt. Sie Chaſſan. *ad Conſuetud. Burgund. rubric.* 8. §. 3. *num.* 18. *& ſeqq.* Tiraquell *de Nobilitat. cap.* 15. *num* 25. Zypæ. *Notit. jur. belg. de dignitat. verſ. Ut ſpurio.* Daar van het oude ſpreek-woord ſchijnt voortgekomen, *Daar loopt een ſtreep door*, daar mede men wil beduyden, dat yets ſo geheel ſuyver niet is. 3

Wat den Hollandſen Adel aangaat, deſelve is niet ſo ſeer geſproten uit een aangeboren voor-regt van Geſlagt, als wel uit begiftigde vergelding van grote en kloeke eyge daden: door dien van al oude tijden gene Koningen nog Graven, een erffelijk beſit, of voortgang, regt in Holland hebben gehad. So ook niet by de Duitſen, uit welkers boeſem de Hollandſe *Graven* meeſt afkomſtig zyn. Want voor den Jare negen-hondert, waren ſo veel trappen van Adel niet, en waren niet dan Kaiſars, Koningen, en Princen; de Hertogen, Graven, Marquijſen, Mark-graven, Pals-graven, Ridderen, Baronnen, 4

Baander-heren, waren namen van *Officiers*, maar geen erffelijke Heerlijkheden.

5 *Hertog* was een Overhooft over het Krijgsvolk, by den Prince gekoren, en in een feker Landfchap gefet. So blijkt by fekeren brief van de oprigting van een Klooſter tot Lucerne in *Switſerland* van den Jare 840. beginnend aldus: *Ik Wighard, en mijn broeder Rupert, Hertog van den krijgsvolk van Swabe, onder Konink Louys, &c.* So ook een Hertog by den Latijnern niet anders genoemt wert als *Dux*, dat is, Voorganger, Leydsman, of *Heer van den Togt*.

6 *Grave* was een Regter, of Opper-hoofd, by den Kayſar, of Koning geſtelt, over fekere byſonder Regts-gebied, of geregtigheid. So nog by ons zyn de *Dijk-graven*, dat zyn Oper-hoofden van Dijk-regters, en *Pluym-graven*, die over de Swane-drifften, en Vroon-viſſcheryen den opſigt hebben.

Land-graven waren Regters van een feker Landfchap.

Mark-graven waren Regters over fekere Marken, of Schey-palen van Landen.

Pals-graven waren Regters, die des Konings plaats bewaarden in een Stad, of Land, dat met de Wapenen verkregen was.

Burg-graven waren Regters over fekere Dorpen, genaamt Vryheden, of bewaarders van fekere Sloten, en Kaſtelen.

Tot alle welke dienſten en *Officien*, gemeenclijk genomen werden, die van Adel waren, en voornamelijk uit den Baronnen, de bequaamſte.

7 Dog ſedert *Kayſers Otto*, tijden, die het Kayſar-rijk aan-naam in den Jaren 936. zijn Hertogen, en Graven tot erf gemaakt, en geſet boven de Baronnen, en Baander-heren: en zyn aan haar het beſtier en beſit van gehele Landſchappen en *Provincien* erffelijk overgegeven.

Met welke Titelen, voornaamlijk van Baronnen, of Baander-heren, en Ridders, de Hollanders, ook, om hare kloeke daden, door de *Graven* (de welk haar alſints in de hoogſte magt van Land-ſtand-ſaken indringende, haar, met der ſelver begunſtigde onderhorigheid, groot en ontſaglijk maakten) zyn vereert, en daar by begiftigt zyn geworden, met een erflijk beſit van Baronyen, Burg-graafſchappen, Baanrodſchappen, Ambagten, Kaſtelen, Sloten, en andere goeden en inkomen, onder laſt dat ſy den gemenen Lande en Graaflijkheid, in alle Heer-vaarten en Oorlogen, op de Land-palen vallende, ten dienſte moſten zyn.

Ridders waren die geen, de welk tot den hoogſten tijtel van eer en waar-

waardigheid, in een sekere orden, met heerlijke Waapenen, tot een teyken van kloekheid en dapper-heid, om haar eygen daden, met sekere grote omstandigheid, waren ingelijft, en daar by met het besit van heerlijke goeden, als geseid is, begiftigt.

Barons waren Vry-heren, de welk het hoogste Regt-gebied oefsenden, en welkers Heerlijkheden vry waren van de Graven beden. 9
Als te sien is by d'uitspraak van Hertog *Philips van Bourgonjen* van den 11. Junii 1452.

Bander, of *Baander-heren*, wierden also genaamt, om dat sy Heren waren der Banden, of Benden, die sy leyden, of Heren der Banieren, en Vendelen, die sy oprigten. Sie de *beschryving van Zuid-Holland. pag.* 101.

Dese waren in groot getal: want men leest, dat op de Hulding van *Graaf Willem* de derde, binnen Haarlem, in den Jare 1305. alDaar verschenen duysent Hollandse Ridderen, en hondert Baanderheren. Sie de *Chronijk van Holland* onder den selven *Graaf Willem* de XXII. Graaf.

De welk alleen den Adel, en besit van sodane goeden uit haar Ge- 10
slagt besaten, wierden *Schild-knapen*, en *Schild-boertige Mannen*, genoemt, die mede in sekere ordre bestonden, tot dat sy uit haar eygen daden, tot den trap des Ridderlijken Ordens geraakten, die men nu sonder onderscheid Jonkers, of Jonk-heren noemt.

Onder de Voor-regten, de welke sy besaten, waren de voornaamste, Barony, Burg-graafschap, en Baanrodschap, daar van sy ook Baronnen, Burg-graven, en Baander-heren genoemt zyn, daar onder dan alle ander minder geregtigheden, van Thienden, Beden, Erf-pagten, Renten, Chijnsen, Thijnsen, Gruyd-gelden, Kapoen-gelden, en andere erffelijke inkomen behoorden.

Onder *Barony* behoorden, het hoogste regt te mogen voeren, so 11
in *Civile* als *Criminele* saken, en daar toe te mogen houden een Galg met vier voeten, of stijlen, (dat wy noemen Galg en Put te voeren) te mogen branden, hangen, slepen, onthalsen, brandmerken, oren af te snijden, te bannen, het regt van goeden aan te slaan, en verbeurt verklaren, openbare merkten op te stellen, den vijfden penning te trekken van alle boeten, daar by men hem mogt verbinden by schrift, of brieven, erffenis van Bastarden nalatenschap, (welkers erffenis aan de Graaflijkheid plag te vervallen, dog in meest alle Steden by *Handvest* is gequeten) en wat des meer is.

12 Onder *Burg-graafſchap* heeft van ouds behoort middelbare *Jurisdictie*, of Regts-dwang, te kennen tot tſeſtig ſchellingen van boeten ten hoogſten, den Dief te doen hangen aan een Galge van twe voeten, of twe ſtaken, ſonder meer, geen Galg te houden, of hebben, ten zy wanneer ſulks van node was, en dat van diefte geſchied in ſijn Heerlijkheid, en moſt die Galg geveſt zyn in der aarden, ſonder ſtijlen bezijden, en indien dat die ter neder viel, by enig geval, ſo mogt hy die niet wederom opheffen, ten waar dat hy enen nieuwen Dief hadde te doen hangen, dat hy Keuren mogt maken, aangaande den Ougſt, en van geen Krijgs-wapenen te gebruyken, en daar van eens des Jaars onderſoek te doen.

13 Onder *Baanrodſchap* behoorde, dat niemand van den Onderſaten brood mogt bakken, dan aan den Oven van den Heer, onder wien dat regt van Baanrodſchap was. Dat ook niemand ſijn koorn mogt doen malen, anders dan aan den Molen van den ſelven Heer, op verbeurte van het brood, en meel; Dat ook geen andere Ovens, of Molen mogten werden geſtelt. Daar van als nog ſchijnd over-gebleven, het regt van een Dwang-molen, by ſommige Dorpen nog tegenwoordig in treyn, op welke Molen al d'Ingeſetenen gehouden zyn te laten malen, als mede het regt van de Wind, zijnde een geregtigheid dat geen Molens mogen werden geſtelt, ſonder bewilliging van den Heer, die daar voor een Jaarlijks' erkentenis bedingt.

14 Daar in van ouds het onderſcheid van hoge, middelbare, en lage *Juriſdictie*, of Regts-gebied beſtaan heeft. So dat getuigt *Jan Bottel-gier* in *ſijn Somme Ruraal cap. 272. en 274. en volgens.* Die nu alleen in hoge, dat is, *Criminele*, en lage, dat is *Civile Juriſdictie* onderſcheyden werd, waar van de Dorpen, die ſodanig regt hebben, genoemt werden Vrye, of Hals-heerlijkheden, d'andere Ambagten, of Ambagts-heerlijkheden.

Onder welke *Civile*, anders middelbare en lage *Juriſdictie*, de welke by den Schout, uyt den naam van den Ambagts-heer beregt werd, behoord: Ordre en bewind van de dagelijkſe *Politie* en Land-beſtier, van de *Juſtitie*, en regts-oeffening, het ſtraffen van breuken en verbeurten en onderſcheid van *crimen*, en grote miſdaad, aan het beſtraffen van de welk de Hoge Ov. en gemene faak ſeer veel gelegen is (de welk alleen by den Baljuw berigt werden, en daarom *Hoge Juriſdictie* genoemt wert.) So ook daar toe behoort de Schouw en onderhouding van dijken, kaden, wegen, ſtraten, het beſtier van Weſen, en kerke-goeden, Toeſigt te hebben

op

op de Kerkmiſſen, Jaarmarkten, Vaſtenavonden, Cramers, Tafelſpeelders, en diergelijke. Hier toe behoort ook het geniet van een derdepart van alle lijfſtraffelijke en grote boeten, de welke by den *Baljuw* onder het ſelve regtsgebied beregt werden, daar van hy den Schout rekening moet doen, en ontfangen. Ingevolg van het *groot Privilegie van Vrouw Margriet* in den Jare 1346. gegeven, daar by de Ambagts-heren van den lande vergunt werd den derden penning van alle verbeurteniſſen in heur ambagten vallende, of dat daar uyt roerd, welkers regt by den Schout werd waargenomen. Het welk door verſuym en onkunde van ſommige Boereſchouten in ongebruyk ſchijnt geraakt te ſijn, het welk nogtans niet belet, dat andere ſodanig regt oeffenen en invoeren, om dat het verſuym van een ander, my niet mag hinderen, of mijn regt mag weg nemen. *l.* 27. § 4. *ff. de pact. l.* 3. *ff. de tranſact. l.* 1. *& tot. tit. Cod. Res inter alias acta.* Gelijk in verſcheyde dusdanige voorvallen verſtaan is. Als breder te ſien is in myn aantekeningen over de *Coſtuymen van Rijnland art.* 10.

Buyten dien beſtond het onderſcheid tuſſchen Edelen en Onedelen, dat een quetſe, of doodſlag van een Edele, veel hoger geboet wierd, als aan een Onedele. Als te ſien is by *Hand-veſt* van *Jan van Henegouwen*, aan die van *Kennerland*, gegeven op St. Wilbrods-avond van den Jare 1303. *Dat een Onedele over een Edele geen regt wijſen en mogt*, en in vele ſaken niet mogt oirkonden. Nog dat ſy van ſchot en lot vry zyn, dat is, van de ſchatting, die van ouds, tot onderhoud van het Hof, vyver, bruggen en wegen, en als nog by de Ingeſetenen van de Dorpen, elk na ſijn aandeel, onder den naam van *Herbſt-bede*, *Bottinge*, en *Riem-talen*, betaalt werden, daar van alleen het laatſte in gebruyk gebleven is.

In 't verder hebben de Edel-luyden de vrye Jagt van haſen, konijnen, en al andere wilde, en edele beeſten, en vogelen, ſulks als dat in 't lang verhandelt Paul. Merula, in ſijn boek *van de Wilderniſſen*, 2. *boek.* 2. *tit. cap.* 1.

Onedele werden wederom onderſcheyden in Wel-geboorne en gemene Luyden.

Wel-geboren mannen zyn van ouds geweeſt die van Ouders, en Voorouders van vrye en eerlijke Luyden gekomen waren. Vrye, dat zyn die gene, die van haar eygen inkomen geleeft hebben, en noit enig dienſtbaar handwerk, of ambagt gedaan hebben, hoedanig haar van ouds veel te lande-waart metter woon begaven: Deſe zyn veel al tot Regters van den hoogſten, dat is in *Criminele* Vierſcharen, verkoren geweeſt: So ook vele *Handveſten* mede brengen, dat niemand, dan ſodane

vrye

vrye Luyden, daar toe beroepen mogt werden, als te sien is by *Handvest* van *Graaf Floris* des vrydags na Half-vasten in den Jare 1291. aan die van *Kenmerland* gegeven: *Dat genen Baljuw, nog Ambagts-heer, of Schout, genen vryen Man ter boete winnen en mag, ten zy met vrye Luyden.* Item: *Die Schout sal wesen vry en wel geboren, die over een vry Man regten sal.* En nog: *So wie wijsen sal over enen vryen man vonnisse voor den Schout, hy sal wesen vry en wel geboren.* So ook by *Handvest* van Kayserin *Margriet* aan die van *Noort-holland*, gegeven dings-dag voor Pinxter in den Jare 1346. aldus: *Wy en sullen, nog onse nakomelingen, niemand nemen tot onsen gesworen Raiden, by sy Welboren-man.* Daar van nog de Regters, de welk by den Baljuw sitten, om regt van den hoogsten te doen, gemeenelijk genoemt werden *Wel-geboren mannen*; Daar van men seid dat *Wel geboren-mannen van Rijnland* van ouds regt gehad hebben haar Wapen opentlijk te voeren, en met een spoor te rijden. Daar andere by versiert hebben, dat *Graaf Floris*, die van sijn tyd, tot Edel-lieden, en Ridders heeft gemaakt. Daar van te sien is by *Mathijs van der Hoeven*, in sijn *Handvest-Chronijk, het 2. boek, het 3. deel, pag.* 89. *Oude Hollandse Chronijk divis* 19. *cap* 21. *Willem van Goudhoven in de beschryving van* Graaf Floris *pag.* 329. *Handvesten van Zuyd-Holland pag. mihi* 579. Waar van ik de waarheid late tusschen God en den Molenaar, gelijk men seid voor een gemeen spreckwoord. Waar uit enige van haar hebben willen drijven, dat sy beneven de Edelen schot en lot vry souden zyn, daar van de pleit-sak aan een spijker hangt, en merendeels anders onderhouden werd. So dat deselve, het regt aangaande, by ons in alles gelijk zyn met de gemene Luyden, en geen voor-regt hebben, als dat sy, terwijl sy in bedieninge zyn, vry zyn van tot Schepen-ampt verkoren te mogen werden, so wy ten anderen tijden breder hebben aangewesen. Sie hier van breder in mijn *Redening van het Regt en oorsprong der Edelen en Welgeboren in Holland.*

17 Dienstbare, waren die in schuldige dienst-baarheid onder den Heer behoorden, het welk sijn oorsprong schijnt te hebben, dat doen dese landen gelijk als verwoest en verlaten lagen, het sy uyt de *Cimberse* overgebleve Inwoonderen, de welke in dese landen het eerste besit gehad hebben, of gelijk sommige menen uyt den *Hessen* of *Catten*, die men *Neder-Saxen* noemden by Edele en uytstekende mannen der selver, deselve sijn beheerscht en aangeslagen, de welke gevolgt sijn van hunne lijf-eygene en dienst-bare Mannen en Vrouwen, aan de welke sy het

het volkomen regt en eygendom, over de gronden en verdeelde Landen hebben toe geweſen, met en onder ſekere dienſtbare *tribuyten* en ſchattingen, en andere onderhorige plegten; Dog niet in gelijkenis van de hardigheid des Roomſe en Heydenſe Slaverny, de welk by ons noyt bekent is geweeſt. Dit onderwerp en onderhorigheid beſtond voornamentlijk daar in: *Dat ſy niet mogten trouwen ſonder bewilliging van den Heer*, en *mits gevende ſekere bruidſchat*; *Dat ſy niet doen mogten als Landbouwery. Dat ſy by verſterf het beſte pand aan den Heer moſten laten*, het welk men noemde, het *doden pand*; *Dat ſy den Heer tegens ſijn uytheime Vianden te hulp moſten komen*, en diergelijke. Dog al't ſelve is by ons me te niet gelopen.

Het X. Deel.

Van Inlanders en Uitlanders, Burgeren en Poorters, en der ſelver onderſcheid.

1. *Inheymen, of Inlanders.*
2. *Uitheymen, of Uitlanders, wie en waar in, het regt aangaande, te onderſcheyden.*
3. *Burgers, wie?*
4. *Poorters, wie? of en hoedanig van de Burgeren te onderſcheyden.*
5. *Wie en welke Steden vrydom van Tol hebben.*
6. *Brieven van Naturaliſatie.*

TUſſchen Inlanders en Uitlanders, Burgers en Poorters, plag vry groot onderſcheid te zyn, haar-lieden regt aangaande.

Inlanders zyn, die men *Inheymen* noemt, de welke in een Landſchap geboren zyn. *l. 1. §. 1. ff. ad Municipal.* 1

Uitheymen, zijn *Buytenlanders*, die in een ander Landſchap geboren zyn. 2

Van ouds plagten de Buyten-landers, hier te Lande, van haar goed by Uiterſte-wil niet te mogen weg maken, maar verviel hare nalatenſchap, in 't geheel, aan de Graaflijkheid. Mogten ook tegens Inheymen niet tuygen, als te ſien is by *Handveſt* van *Graaf Floris* aan die van *Monikendam* en *Waterland*, gegeven in den Jare 1288. Over het ongelijk, of beleding die haar geſchiede, was minder ſtraf en vergoeding, als over 't gunt aan een Inheim geſchiede; en ſy waren uit alle aanſienelijke ampten en bedieningen uitgeſloten. Als daar van te ſien is by *Handveſt* van *Hertog Jan van Braband*, aan de Stad *Delft* gegeven den leſten February 1424. en van *Vrouw Maria* den 14. Maart 1476.

aan die van *Holland*, *Zeland*, en *Vriesland*, in 't gemein gegeven, *art.* 4. Sie mede Merul. *Prax. Civil. lib.* 4. *tit.* 9. *cap.* 1. Christin. *vol.* 5. *decis.* 35. *num.* 13. Daar van het ander in 't geheel, en het laatste voor so veel is verlopen, en vervallen, dat sedert het *Edict* van *Kayser Karel* van den 27. May 1555. het selve niet is geoeffent, dan tegen die Uitlanders, die 't selve jegens Inboorlingen van desen Staat gewoon zyn te gebruyken. Sie Merul. *Prax, Civil. d. lib.* 4. *tit.* 9. *cap.* 1. *num.* 7. *Historie van* P. Borre *in het* 21. *boek, blad* 68.

Inlanders, zijn wederom ingeboren Burgers van een Stad. of Poorters dat is, Inwoonders van buyten. *l.* 1. *in pr. & §.* 2. *ff. ad municip. l.* 7. *Cod. de incolis. l.* 228. *l.* 239. §. 2. *ff. de Verb. Signif.*

3 Voor geboren Burgers, werden niet alleen gehouden de welke en hare Voor-ouderen in de Stad geboren zijn, maar ook die in de Voorstad, en Regts-gebied van dien, haar onthouden: als zijn Bleykers, Molenaars, en andere, de welke de Burgeren van de Stad ten dienst zijn, en in alles Stads-regt onderworpen zijn: om dat een Wet, of gewoonte van een Stad, ook in de Voor-stad plaats heeft. *l.* 2. *l.* 87. *ff. de Verb. Signific. l.* 99. §. 1. *ff. eod. l.* 1. §. *apud Labeonem. ff. de aq. pluv.* En mede, benevens de Burgeren, Stads voordelen genieten. *arg. l.* 11. *ff. de Reg. Jur.* Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit* 19. *defin.* 17. *num* 3. Joan van den Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 5. Tot welken insigt by *Hertog Jan van Brabant* by *Handvest* van den laatsten Februarij 1420. aan de Stad *Delf* vergunt is: *Dat al die gene die Zuidwaarts uit van der Stede van Delf, tot in de Mase toe, binnen veertien roeden aan beyde zijden van de Vaart wonen, of namaals wonen sullen, alle al sulke Vryheden, Regten, en Privilegien gebruyken sullen, als die Ingesetene doen, behoudens elken Ambaghts-Heer sijn Regt:* en by *Handvest* van *Joan Grave van Holland*, op Sint Valentijns-dag in den Jare 1290. aan die van *Haarlem* gegeven, *Dat de gemene Luytjens die buyten Stad wonen in Rijsevoort, met een Brug afgescheyden, in't Noorden, na Schoten toe, en aan d'ander zijde, na't Zuyden, die buyten in't Bos wonen, onder de Stad, het regt van des Stads Burgerschap sullen hebben, en behouden, en onder het getal van Burgeren gehouden en gerekent sullen werden.*

Voor Ingeboren Burgers werden ook gehouden die gene, de welke by geval buyten de vaste woonplaats van haar Ouderen geboren werden. Gelijk of yemant by geval uit de Stad sijnde, of in dienst of besending van 't Gemeen in een andere Stad woonde, en sijn huysvrouw aldaar quam te bevallen; soude het kint volgen het Burger-recht, niet

van

de plaats der Geboorte, maar van de plaats daar de Ouders haar vaste en eygentlijke woonplaats hadden; de welke sy by geval of door besending voor 't Gemeen niet verstaan werden te verlaten. *arg. l. pen. ff. de Senator. Sie Consult en Advijsen het* 1. *deel Cons.* 152. Sulx hier na in het III. boek XII. deel *num.* 10. mede werd aangeroerd.

Wyders is by verscheyde *Keuren* en *Costuymen* regt, en werd op veel plaatsen onderhouden: dat yemand die een Vrouw trout, dat een ingeboorn Burgers dogter is, daar door ook een Burger werd, en hare Kinderen, schoon die naderhand buyten de Stad geboren werden, voor ingeboorne Burgers van hare Moeders geboorte-Stad gehouden werden. *arg. l.* 196. *ff. de Reg. Jur.* So als Gomez. Leonius *decis.* 89. getuigt, dat in *Sivilien*, om goede redenen, werdt onderhouden.

Poorters zijn sodanige, de welke buyten de Stadt geboortig zijnde, 4 het regt van burgerschap, en van Burgers nering te mogen doen, gekoft hebben, dat yder een op sijn versoek, voor een kleynen penning, mids doende den eed van getrouwigheid, vergunt werd. De welke na dat sy enige Jaren Poorter zijn geweest, me volkomen regt van Burgerschap verkrijgen, en tot alle Stads-ampten en waardigheden, benevens andere Burgeren, mogen aangenomen werden. So is by *Handvest* van *Vrouw Jacoba*, van den 20. Decemb. 1317. aan die van *Delf* vergund, *Dat aldaar niemand Burgermeester, of Schepen mag wesen, of hy hebbe vijf Jaar lange, of langer Poorter geweest.* Gelijke *Handvest* is die van *Leyden* vergunt, en by *Graaf Willem* op Clemens-avond 1351. bevestigt, *Dat aldaar niemand Schout, nog Schepen, nog Raad nog Kerkmeester, nog Gasthuys-meester. nog Heyligen-geest-meester wesen sal, hy en hebben eerst Poorter geweest seven jaren lang*; Daar na vernieuwt by *Hertog Aalbert* op den 15. Junii 1386. Gelijke *Handvest* is die van *Amsteldam* by *Hertog Aalbert van Beyeren* den 20. January 1394. vergunt, *Dat niemand Schout, Schepen, of Raad wesen sal, hy en hebbe binnen der selver Stede Poorter geweest, en stadelijk gewoont seven jaar lang, t'eynde een volgende.* Gelijk by *Handvest* van *Graaf Floris*, aan die van der *Goude*, gegeven Donderdags na den Feest-dag H. H. Peter en Poul. En by *Handvest* van *Hertog Willem van Beyeren*, aan die van *Naarden* gegeven den 20. May 1355.

De Poorters hebben voorts in alles gelijk regt met den Burgeren, daar 5 van verscheyden by *Handvesten*, vrydom van alle Tollen, op hare in en uitvarende koopmanschap en goederen vergund is: als by *Graaf Floris* aan die van *Haarlem*, gegeven des Saturdags agt dagen na Paaschen, in

't Jaar 1266. By den ſelven *Graaf Floris* aan die van *Delf*, op Sint Pontiaans-dag in het Jaar 1266. Daar na by *Graaf Willem* in den Jare 1311. en 1314. vernieuwt. By gemelten *Graaf Floris* aan die van *Leyden*, op Sondag na Sint Luce van den ſelven Jare 1266. By den ſelven aan die van *Amſteldam*: Sondags voor Sint Simon en Judas in het Jaar 1275. en des Sondags na Sint Agaten-dag 1291. Daar na vernieuwt by *Graaf Willem* 's Maandags na Sint Niclaas in den Jare 1342. by *Hertog Willem de twede*, op Mey-avond in den Jare 1409. en by *Hertog Jan van Beyeren* op den 18. January 1420. By opgemelte *Graaf Floris* aan dien van *Monikendam*, op onſer Vrouwen-boodſchap-dag in 't Jaar 1288. Vernieuwt by *Graaf Willem*, Dingsdags voor Pinxter in't Jare 1400. En by *Hertog Aalbert* op Sint Lambregs-avond in den Jare 1400. En by den ſelven *Hertog Aalbert* aan die van *Weſep* gegeven op onſer Vrouwen-ontfangnis-avond in 't Jaar 1401.

Poorters ſijn gehouden haar Poorterſchap te houden en alle Stads Laſten en dienſten te helpen dragen en aan te nemen, en in de Stad te blijven wonen, of ſouden ſo ſy om des t'ontgaan buyten de Stad quamen te vertrekken, voor't Regt dat men *Exuve* of *Iſſue* noemt ten behoeve van de Stad betalen moeten den tienden penning van hare Roerende Goederen. Daar van in verſcheyde Steden byſondere handveſten en keuren ſijn. Sie de keuren der Stad Leyden *art.* 83. En *Handveſt* aan deſelve vergunt *den* 13. *July* 1493. *den* 3. *November* 1525. *en den* 14. *November* 1542. Hantveſten van Amſteldam van den *Jare* 1613. *pag.* 36. *Octroy* van den Kaiſar Karel aan die van Delf gegeven *den* 27. *Maart* 1545. Daar van hier na breder III boek, XI deel, *num.* 13. Sie mede Chriſtin. *vol.* 5. *verſ.* 31. *Num.* 16. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 35. *Num.* 9. *&c. obſerv.* 36. *Num.* 10.

6 Buyten het welk het regt aangaande, weynig onderſcheid is tuſſchen In-of Uitheymen, Burgers of Poorters, beſtaande wel meeſt, als voor heen geſeid is, dat de Uitheymen ſo niet tot hoge Ampten en waardigheden, en tot beſtier van Land-ſtand-ſaken, gevordert werden. Daar toe de ſommige by gunſt van de *Staten des lands*, om haar verdienſten, Inheim-brieven werden verleend, daar by ſy verklaart werden tot alle Ampten en waardigheden van deſen Staat, te mogen aangenomen werden, met en benevens den Inboorlingen, die men noemt brieven van *Naturaliſatie*.

HET

Het XI. Deel.

Van Geeſtlijke en Wereltlijke, Geleerde en Ongeleerde en der ſelver regtlijk onderſcheid.

1. *Geregtlijk onderſcheid tuſſchen den Geeſtlijken en Wereltlijken.*
2. *Geeſtlijke Vierſchaar, en vrye toevlugt der misdaders in de Kerken, of op de Kerkhoven, en andere gewijde plaatſen, hoe ver plaats plag te hebben.*
3. *Vrydom van togt en wagt. Item, van Exciſen en Impoſten, of en hoe ver by den Geeſtlijken werd genoten.*
4. *Goederen der Geeſtlijk geordende perſonen, of en hoe ver die aan de Geeſtlijkheid by erffenis hebben mogen komen.*
5. *Geeſtlijk Regt en Vierſchaar, of en hoe ver by ons onderhouden*
6. *Geleerde en Ongeleerde en haré voorregten.*

TUſſchen de Kerklijke, doorgaans qualijk genaamt Geeſtlijke en Wereltlijke perſonen, is wel het meeſte onderſcheid geweeſt, aangaande het Regts-gebied en Regts-vordering, als dat van eeen Geeſtlijk perſoon niemand kennis hebben mogt dan den Geeſtlijken Regter, daar van de hoge Vierſchaar tot Uitregt gehouden, en door den Biſſchop beleid wierd. Dat ook een yder om wat ondaden hy mogt vervolgt werden, ſijn vrye toevlugt had in de Kerken, Klooſters, op de Kerkhoven, en andere der Geeſtelijken gronden, en als Gode toegewijde plaatſen, ſonder dat hy daar van daan mogt gehaald werden, of enig hinder, of letſel in ſijn perſoon mogt aangedaan werden. *tit. Cod. de his qui ad Eccleſ confug.* Het welk alſo ſeer misbruikt wierd, met dat vele onder Geeſtlijke door-gingen, dies niet en waren, en vele grote misdaden daar door ongeſtraft bleven, is tuſſchen *Roelof van Diephout, Biſſchop van Uitregt*, en *Hertog Philips van Bourgonjen, als Graaf van Holland*, den laatſten February 1434. een overkomſt gemaakt, de welke daar na, by en van wegen den ſelven *Hertog*, ſijnde verniewt, den 26. Septemb. 1464. is afgekundigt, *Dat geen Man de vryheid van Klerkſchap genieten ſoude, die geen geſchoren kruyn had, nog geen behoorlijk Kerklijk habijt en droeg, nogte leefde als een Klerk ſchuldig was te doen, en waart dat enig Paap, of Klerk, overdaad bedreef binnen der* Graaflijkheit van Holland, Zeland, *en* Vriesland, *het waar in Vrede-braak, in vegten, in dronkenſchap, of om enige ondadelijke ſaken, die genen reedlijken Klerk toe en behoorden, den* Hertog van Bourgonjen *die ſoude hem mogem doen vangen by ſijnen Baljuw, of by ſijnen Regteren, en dien leveren in handen des Biſſchops, ſijnen Deken,*

1

2

of Proviſoir, daar de ſake geſchied was, als kennelijk was dat ſy Klerken waren, die ſy niet en mogen uit laten, eer ſy den Grave na der breuken, die ſy miſdaan mogten hebben, gebetert ſouden hebben. Ook dat yemand om enige miſdaad wille, die hy miſdaan hadde in der Kerk, of op der Kerkhoven ging, die de vryheid van der Kerke niet en ſoude mogen beſchudden, volkomelijk na den beſchreven Regten Dat den Grave van Holland *die miſdadige mogte doen nemen van der Kerkhof, of uit der Kerken, ſonder die Kerk, of Kerkhof daar in te* violeren. *En dat de vryheid van der Kerke niet te baate en mogte komen, den genen, die met ingeſetter laige yemand dood-ſloeg, dat kenlijk op hem geproeft waar: nog ook den genen die van den Grave, of den Geregten in den Landen Heerlijkheid gebannen zijn, om ondadelijke feyten, alſe miſdaan te hebben tegens den Prince van den Lande, of tegens ſijnen Lande, dat men hieten mag* Crimen læſæ Majeſtatis, *of andere diergelijke, maar den Grave ſal dien mogen doen nemen van den Kerke, of Kerkhoven, ſonder die Kerk, of Kerkhoven daar mede beſlagen te wezen.* So ook daar na by ſekere *Articulen* en *Memorien* voor d'Officiers van de *Kayſarlijke Majeſteyt*, en verſcheyde Over-komſten, tuſſchen *Kayſar Karel*, en den *Biſſchop* en de *Dom-kerke van Uitregt*, ſo den 1. February 1528. als den 28. Auguſti 1538. is beveſtigt, inhoudende al deſelve poincten, en daar by: *Dat de Officiers van de Kaiſarlijke Majeſteit, bewarende het regt van den Kaiſar, tegens alle Wereltlijke perſonen, by* præventie, *kenniſſe mogten nemen van alle delicten in hare Juriſdictie, en van allen ſaken die men ſoude mogen ſeggen te zijn* mixti fori, *toebehorende ſo wel den Wereltlijken als Geeſtlijken geregte.*

3 Gelijke vry-plaats is mede geweeſt binnen de Stad Leyden op de Visbrug, onder de beſcherming van ſekere *Capel*, de welk op den hoek van deſelve brug langs het water, tot op de hoogſtrate uyt ſtrekkende, geſtaan heeft, de welk by den Burgermeeſter Orlers de *Viſch Capel* genoemt werd. Tot een teyken van welke vry-plaats boven op deſelve brug in 't midde van deſelve een grote *Wuteſteen* vertoont werd. In onderſcheyt van de *Blaweſteen* op den Bredeſtraat, daar op de ontpoorteering om ſchuld geſchiede, daar van mede by den Burgermeeſter Orlers in ſijn beſchrijving der Stadt Leyden pag. 33. En den *Rodenſteen* op het Maren-dorp, daar wel eer *Juſtitie* gedaan en de lijfſtraffelijke miſdaden beregt wierden.

Onder de andere Voor-regten der Geeſtlijken, waren wel de voornaamſte vryheid van togt en wagt. Als ook van alle *Excijſen* en *Impoſten, auth. l. 5. & ſeqq. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. auth. Item nulla. Cod. de Epiſcop.*

Epiſcop. & Cleric. Waar van het eerſte in de Geeſtlijke perſonen in het byſonder, het ander in de arme Gods-huyſen in 't gemeen, als nog coorgaans werd onderhouden.

De Geeſtlijken hadden ook *arg. l. 2. Cod. de Epiſcop. & Cleric. contra* 4
Auth. licentiam & ſeq. Cod. eod. ingevoert, dat alle goeden van die gene, de welke haar in enige Klooſteren, of Geeſtlijke vergaderingen, onder ſekere Ordre quamen te begeven, geheel en al moſten blijven, en komen ten voordeel van het ſelve Klooſter, of vergadering. Daar mede de Geeſtlijke ſodanige ſchatten quamen te vergaderen, dat geſchapen ſtond, dat ſy haar meeſter ſouden maken van meeſt al de landen, renten, en erven van den Landen, om waar jegens te voorſien by *Hertog Philips van Bourgonjen*, by Rade van de *Ridderſchap*, *en Steden* van den Lande *Holland*, *Zeland*, en *Vrieſland*, omtrent den Jare 1440. *Sekere Commiſſariſſen geſtelt waren, die den Staat van de Geeſtlijke Orden ſouden overſien, en daar na ſouden ſtellen het getal, en grootheid van de huyſen, en vergaderingen van dien, en ook te overſien hare rijkheid en renten, en daar na te voegen, hoe rijk ſy ſouden weſen om haren ſtaat eerlijk en reedlijk te houden, en ook goede en reedlijke Ordonantie met hun te maken, en te verdragen, hoe en in wat ſchijn ſy voortaan erven ſouden innemen en uitgeven.* Welke Commiſſariſſen begonnen hadden voor hun te doen komen, en ontbieden de Overſte van ſodanige van den Klooſteren, en Vergaderingen, hen opdoende die maniere van de voorgenoemde *Ordonantie*. Dan alſo ſy in gener manieren hen willden ontdekken den ſtaat van hunne Klooſteren, nog goeden, menende altoos te blijven in het beſit van ſodanige erve te mogen nemen; heeft den gemelten *Hertog Philips*, ten *Advijſſen* als voren, by *Placate* van den 28. October 1446. *geordoneert*, *Dat voortaan geen geordende Luyden, van wat Ordre ſy mogten weſen, in den Lande* Holland, Zeland, of Vrieſland, *enige erven ſouden mogen nemen, van heuren Oderen, Magen, nog Vrienden, in eniger manieren, nog ook meer landen, nog erven ſouden mogen kopen, nog verkrijgen by Teſtamente, nog anders, totter tijd toe dat deſelve geordende Luyden, by den Commißariſſen, daar toe gelaſt geweeſt, geſonden ſullen hebben, om met hen dien aangaande een Overdragte, en Ordonantie te hebben.* So ook ten anderen tijden by *Kaiſar Karel*, eerſt op den 6. July 1515. en daar na den 20. Marty 1524. is vernieuwt, en *geordoneert*, *Dat gene Klooſters, of Godshuyſen enige Lenen, erven, huyſen, erffelijke renten, of andere onberoerlijke goeden, op enige harer huysgenoten, by aflijvigheid van heuren Magen, te beurt gevallen,*

aan

aan haar en ſullen mogen behouden, maar na het overlijden van deſelve, op wien ſodane goederen waren beſtorven, deſelve goeden ſullen moeten overgeven, en laten volgen den naaſten Wereltlijken erfgenaam, op den welken deſelve goeden behoren te ſuccederen. Het welk als nog by ons werd onderhouden, ſelfs in de Godshuyſen, daar arme en gebreklijke menſchen werden onderhouden, de welk van hare huisgenoten, ſo die by erffenis, of anders yets quamen te verkrijgen, niet verder, of anders yets quamen te genieten, als een reedlijke vergoeding van het gene aan haar te koſt is geleid. So in ſommige Steden uitdruklijk is gekeurt. Sie de *Keuren van Leyden, art.* 91. Uitgenomen ſodanige Godshuyſen, de welk ſodanig regt in 't byſonder, by *Handveſt* vergund is. Hoedanig voor-regt *Katrijnen-Gaſthuys* binnen *Leyden*, by *Hertog Aalbert van Beyeren*, den 14. Auguſti 1401. vergund is, *Dat die gene, de welk in den ſelven Huyſe ontfangen werd, ontfangen werd met al ſijne goeden die hy heeft, en met al dat hem opkomen mag te beſterven, den ſelven Gaſthuyſe te blyven. Ten waar dat hy alſo rijk was, dat hy met Voorwaarden goeden buyten hielde, daar ſoude die perſoon, Man, of Wijf, ſijn wille mede mogen doen.*

5 Wat het Regts-gebied en Vierſchaar der Geeſtlijken aangaat, zedert den Geſuyverden Godsdienſt, en dat met de Neerlandſche beroerten alle Klooſters, en Pauſlijke ordren in *Holland* zyn uitgeroeid, en der ſelver goederen ten behoeven van het gemene Land *Holland*, ten onderhoud van de Kerken, Arm-huyſen, en Scholen, als andere gemene ſaken, zyn aangeſlagen, is het gehele Geeſtlijk of Kerklijk regt, en Regts-gebied, en met een hare Vierſchaar komen te vervallen. En hebben de Kerken-dienaren by ons geen byſonder voor-regt voor Wereltlijke perſonen, nog ook enige byſondere Vierſchaar of Regts-gebied behouden, als alleen in ſaken de Kerkelijke tugt betreffende, onder hare Ledematen, de welk ſy om opentlijk quaad, en ergerlijk leven, de Kerkelijke tugt doen onderwerpen, ingevolg van het 34. en volgende Artijkelen van de Kerk-ordning, haar by de *Staten van Holland* in Mey 1591. voorgeſchreven. Behalven dat in *Vrieſland*, na het getuygnis van Jan van den Sande *lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 1. de Kerken-dienaren voor-regt hebben, dat ſy voor den Hogen Rade rauwlijk mogen te regt ſtaan.

6 Tuſſchen Geleerde en Ongeleerde is dit onderſcheid. Dat de Geleerde, de welk tot den hoogſten trap van wetenſchap gekomen ſijn, daar onder ook die gene behoren de welk om daar toe te komen in de Scholen en Academien hare vlyd en naarſtigheid doen, by Kaiſar Frederik den Barba-

baroſſer in den Jare 1158. *auth. habita. Cod. ne filius pro patre*, en anderſints by den beſchreven regten zijn begunſtigt. I. Dat ſy en hare goeden van alle Tollen en Gabellen vry en ongemoeyt mogen keren en gaan. II. Dat in haar perſoon of goeden geen brieven van Repreſſalien, beſetting en aanhouding om des gemene ſaaks wille, ſullen te werk geleyd werden. III. Dat ſy van het herbergen en in-nemen van Soldaten, en Krijgsknegten, van alle togt en nagt-wagten, en alle andere borgerlijke dienſten en laſten ſullen vry zyn. IV. Dat ſy haar byſondere Vierſchaar en Regtbank voor haar Meeſteren en Schoolraad ſullen hebben en houden, en diergelijke meer, *d. Authent. habita. Cod. ne filius pro patre.* Waar toe dient het 38. en 39. *artic.* van de Wetten en Statuten van de Univerſiteyt der Stad Leyden, daar by het 38. artic. aldus luyd: *Den Rector, Profeſſoren en Officieren van de Univerſiteyt, mitsgaders de Doctoren, en Magiſtri die haar titul in deſelve Univerſitey- hebben verkregen, en alle Studenten die aldaar nog continuelijk tot goede Studien hare naarſtigheyt doen, niet doende enige koopmanſchap, ambagt, handwerk, of poorters nering ſullen voor hare huyſen, en huysgeſinden vry en ontledigt zijn van enige ſoldaten of hovelingen te logeren, daar en boven van alle dag-en nagt-wagt, ook van alle contributien tot alle gemene der Stede werken of fortificatien, ten waar om enige dringende nood en gewigtige oorſaken by advys en goed vinden van den Rector en Senaat der Univerſiteyt anders mogt werden verſtaan.*

Welke uytſondering in den Jare 1672. en 1673. in dien hoogdringende nood, dat alles by na tot de poorten der Stad Leyden toe van de Franſen overweldigt zynde, niet anders als den verder aantogt tot op en aan de ſelve Stad te wagten ſtond, de Studenten ſelf in wapenen heeft doen komen, de welke dag-en nagt-wagt haar een Rond jaar lang, onder het goed beleyd van haren Leer-meeſter en *Profeſſor Chriſtianus Meller*, als Hopman en aanleyder der bende boven de burgeren in meer als gemene Wapen-oeffening erhouden hebben. Daar by komt, dat de lidmaten van deſelve Univerſiteyt by de Staten van Holland vryheid van Excijs en Impoſt werd gegeven van ſo veel wijn en bier als hy voor ſich oirbairlijk kan genuttigen, het welk bepaalt is voor die gene de welke beneden de twintig jaren zijn tot veertig, en boven de twintig jaar tot tagtig ſtopen wijns in een jaar, alle vierendeel jaars op te halen, en boven dien voor de eenlopende alle maand een half vat bier, en voor de huys-houders twintig half vaten in een jaar.

Het 39. artic. ſprekende van der ſelver beregting ter Vierſchaar luyd

aldus: *Dat al de Studenten, en al die gene die tot de Universiteyt behoren, so wel in civile als criminele saken, 't sy dat sy aanleggers of verweerders sijn, niet dan voor den Rector en Assesseurs metten Burgermeesteren en twe Schepenen der Stad Leyden, sullen te regt staan, 't sy of deselve met Studenten of met Burgeren geschil mogten hebben.* Waar van hier na breder in het 5. *boek* 6. *deel, num.* 3.

HET XII. DEEL.

Van Meerderjarige en Minderjarige, Mondige en Onmondige.

1. *Meerderjarige, of Mondige wie.*
2. *Overjarige wie, en van welke lasten en diensten sy haar verschonen mogen.*
3. *Minderjarige of Onmondige, wie en hoe ver te rekenen.*

HEt verschil tusschen Meerder en Minderjarige, Mondige en Onmondige, is vry groter.

1 Meerderjarige, of Mondige zyn, de welke tot de Jaren van volkomen verstand en wijsheid, om haar selven en hare goederen selfs te mogen bestieren, gekomen zyn. *l.* 1. *in fin. ff. de minorib.* De welke zyn andere meerderjarige, also geseid, andere boven, of overjarige.

2 Wanneer dat boven, of overjarigheid zyn begin neemt, is niet seker, en staat aan de bescheydentheid van den Regter te oordelen: ten waar in sodane saken en gelegentheden, daar de Wet sulx uitdrukt, als in saken van Voogdye, en andere lastige bedieningen van 't gemeen, als zyn togt en nagt-wagten, heervaarten, en diergelijke, daar van een man van t'seventig Jaren, na Regten, op sijn versoek, verschoont werd. §. 3. *Instit. de excusat. tutor. junct. l.* 2. *ff. de Vacat. Muner. l.* 3. *ff. de Jure immunitat. l.* 3. §. 6. *&* 12. *ff. de Munerib.* So ook in alle gemene Land, of Stede-stands-bestierende diensten; daar van yemand op sijn tseventig Jaren sig mag verschonen. *d. legib.* Al-hoe-wel den ouderdom, so lang geen opentlijke onbequaamheid tusschen komt, in Land-stand-saken, voor wijs van raad geagt, en voor den Jongeren gemeenlijk gestelt werd: Derhalven ook in de meeste Steden, den groten Raad, daar by van Land-stand-saken werd verhandelt, bestaat uit een seker getal van Luyden, de welke haar levrn lang gedurende, daar voor werden aangenomen.

Min-

Minderjarige, of onmondige, zyn alle ongetrouwde Jonge ge- 3
ſellen, beneden haar vijf-en-twintig Jaren, het zy dat ſy Jongmans, of Dogters zyn. *l.* 1. *ff. de minorib. pr. Inſtit. de Curator.* tot ſo lang ſy geen meeſter zyn haar ſelf, nog haar eygen goederen, mogen beſtieren. *d. l.* 1. *ff. de minorib. & pr. Inſtit. de Curatorib.* So dat ook in-houden de Keuren van de Weeskameren van meeſt al de Steden in *Holland*, dat in voortijden maar tot vijftien, en daar na tot agtien Jaren bepaalt was, op welken tijd onſe Voor-ouders, de jonge Luyden bequaam geagt hebben, haar eygen koſt te kunnen winnen, en met dien ook toegelaten hebben, haar ſelven, en haar eygen goed te beſtieren. Volgens getuygnis van Grotius. *Inleyd. 1. boek, 7. deel, in't begin.* en de *oude Schriften daar van nog in weſen.* Daar uit voortkomt, dat als nog ten platten Landen, by vele, bond-brieven van het uitkeren der Kinderen erfportie, tot laſten van de langſt-levende Vader, of Moeder, niet juſt op de vijf-en-twintig, maar wel op agtien en twintig Jaren werd genomen, blijvende niet-te-min de Kinderen, onder het beſtier van hare Voogden, tot hare vijf-en-twintig Jaren toe. So is ook by de Weeskeuren van *Rotterdam* van den Jare 1593. *artic.* 37. uitgedrukt: *Dat ſo wie belooft de Kinderen te onderhouden tot haren mondigen dagen, die ſal de Knegtkens of-ſetten tot haren agtien Jaren, en de Meisjens tot haar ſeſtien Jaren.* En by *Coſtuymen* der Stad en Lande van *Heuſden*, *art.* 58. is een oud regt. *Dat Wees-kinderen gekomen zijnde tot haar agtien Jaren, haar ſelfs perſonen zijn.*

Onder minderjarigen, werden ook gerekent doven, en ſtommen, dulle, malle, en krankſinnige, of die door ander opentlijk gebrek, onbequaam zyn haar ſelven, en 't hare te beſtieren. §. 3. 4. *Inſtit. de Curator. l.* 1. *ff. de Curator, furioſ.* Ook alle quiſt-goeden, of Stads-kinderen, de welk het beſtier van hare goeden, opentlijk is verboden. *d.* §. 3. *Inſtit. de Curator. l.* 6. *ff. de Verb. oblig.* §. 2. *in fine. Inſtit. quib. non eſt permiſ. fac. teſtam.* Sie Grot. *Inleyd. 1. boek. 7. en 11. deel.* Coſtuym van Antwerp. *cap.* 43. *art.* 24 *en art.* 90.

Daar van dat andere zyn huwbaar, andere onhuwbaar, als zyn de knegtjens beneden de veertien en de meisjens beneden de twaalf Jaren. *pr. Inſtit. quib. mod. tut. finit.* en ſtaan, of onder de magt van hare Ouders, of onder de magt van hare Voogden. Daar van elk in 't byſonder.

HET XIII. DEEL.

Van de magt der Ouderen over hare Kinders.

1. *De Vaderlijke magt, waar in die huyden-daags beſtaat.*
2. *Het vrugt gebruik der Kinderen goederen by de Ouders niet verder te genieten, als tot der ſelver opvoeding.*
3. *Aanneminge en opvoeding van Kinderen, hoedanig by ons.*
4. *De Vaderlijke magt houd op, en werden de Kinderen haar eygen meeſter door het huwelijken.*
5. *Door handligting.*
6. *Meerderjarigheid.*
7. *Opvoeding van Kinderen, hoe en by wie te doen.*
8. *Vondelingen, hoe en by wie te onderhouden.*
9. *Uitkoop en bewijs, aangaande opvoeding van Kinderen, en anderſints, hoe te doen, en hoe ver te verſtaan.*

1 DE grote en byſondere magt die de Romeynen over hare Kinderen hadden, komt met de manieren van ons Land niet over een. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 5.* Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib. 1. cap. 13. verſ. quid moribus.* Conſult. en Advijſen *tom. 1. conſ. 44.* Sodanig dat deſelve huydendaags by na nergens anders in beſtaat; als in de eerbiedigheid, die de Kinderen, van Godes wegen, hare Ouders ſchuldig zyn: en aan de ander zyde, in een ſekere byſtand, en hulp by de Ouders in 't mede uitwerken, of uitvoeren van hare Kinders ſaken te doen. Alſo is nog huydendaags den Kinderen, de Sonen beneden de vijf-entwintig Jaren, en de Dogteren beneden hare twintig Jaren verboden, ſonder volle bewilliging van hare Ouders, een Huwlijk aan te gaan. *Politic. Ordonn. art. 3.* So werd een Vader toegelaten ſijn Kind om oorſaken matelijk te kaſtijden. *l. 3. Cod. de Patr. poteſt.* En komt den Vader het bewind, en de Voogdy van ſijn onbeſtorven Kinderen goeden toe. *l. fin. Cod. de Curat. furioſ.* Ten ware daar toe by die gene die de erfeniſſe nalaat, Voogden waren geſtelt, als hier na breder.

2 Sonder nogtans. dat hy het vrugt-gebruik van ſijner Kinderen goeden, die haar van buyten aan komen, voor hem mag genieten, als by de beſchreven regten was toegelaten: maar 't ſelve voor de Kinderen moet laten op-lopen. *contra. l. 1. & tot. tit. Cod. de bonis maternis, & tit. de bonis quæ liberis.* Coſtuym. van Antwerp. *tit. 36. art. 10.* Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib. 1. cap. 13.* Chriſtin. *vol. 1. deciſ. 96. num. 21.* Vinn. & Groenew. *ad §. inſtit. per quas perſonas cuique acquiritur.* Uitgeſondert alleen dat de Kinderen daar uit mogen werden opgevoed, en 't ſelve daar toe mag werden verſtrekt. Want een Vader is niet gehouden ſijn Kind

Kind te voeden, dat selfs heeft waar uit het onderhouden kan werden. *l. 5. §. 7. ff. de agnosc. lib.* Costuym. van Antwerp. *tit. 36. art. 5.* Consult ende Advijs. 1. *Deel Consult.* 146. *ende* 2. *Deel Coes.* 129. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 9. num. 9. 10.*

Het welk, *secundum d. l. 1. Cod. de bonis matern.* van ouds in Holland so ver wel in gebruyk plag te zyn, dat een Weduw, jonge Kinderen hebbende, den Boedel in 't gemeen bleef besitten, onderhoudende deselve Kinderen voor de vrugten, ter tijd toe dat de outste Soon mondig was geworden, maar het selve heeft nu geen plaats meer, dan by Uiterste-wille, of uitkoop, Grot. *Inleyd. lib. 2. tit. 13. num. 2.* en behoudens de Kinderen haar vrye, onbelaste *legitime portie*: waar van de vrugten by de langst-levende, alwaar 't by Uiterste-wil sodanig gemaakt, evenwel niet mogen werden genoten, maar deselve *legitime portie* altijds vry, en onbelast, moet komen op de Kinderen, als hier na sal werden geseid. Sie Sande *lib. 4. tit. 7. defin. 1.* Gail. *lib. observ. 144. num. 1.* Hier van is een gewijsde by het Hof van Holland gegeven, en by den Hogen Rade bevestigt, op den 17. September 1613. tusschen Vrouw *Elisabeth van Arkel*, Vrouw van Waardenburg, en *Thomas van Thienes*, Here tot Heukelom en Castren, *Impetrant in cas d'Appel*, en *Adriaan de Nuyelles*, Ridder, Heer van Marles, &c. *Gedaagde.*

De aanneming tot Kinderen die de Ouden plagten te gebruiken, is 3
ook by ons in ongebruik en onbekend, en mogen wel de Kinderen die by ons 't huis gehaalt en op gebragt werden, gelijk als andre personen tot onse Erfgenamen gestelt werden; dog sonder noodsaaklijkheid, en souden deselve nog als Kinderen, nog als Bloed-vrunden, *abintestato*, kunnen erven. Vinn. *ad. pr. instit. de adopt.* Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 6. in pr.* Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 13. infin.* Christin. *vol. 4. decis. 185. num. 4. 5.* Imbert. *Enchirid in verb. filii Adoptiv.* Fons *practiq des cours, ad. tit. instit. de Adopt.*

De magt dan die, en sodanig de Ouders over hare Kinderen hebben, is niet geduyrig; maar houd op, en eyndigt by sekere voor-vallen: blijvende niet-te-min de Kinderen altijd schuld-pligtig, hare Ouderen gehoorsaamheid, en alle eerbiedigheid te bewijsen, volgens de aangeboren; en gegeven Goddelijke Wetten, *Exod. 20.*

Eerstlijk door Huwlijk: daar door niet alleen de Kinderen uit de 4
magt van hare Ouders gaan, maar ook selfs de minderjarige mondig, en haar eygen meester werden. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 9. & cap. 10. num. 3.* Sand. *lib. 2. tit. 7. defin* 5. Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap*

13. *circa fin.* Christin. *vol.* 4. *decis.* 185. *num.* 7. *& ad leg. Mechlin. tit.* 9. *art.* 14. *num.* 7. Zypæ *notit. jur. belg tit ad Macedon.* Argentr. *ad consuet. Brittan. art.* 499. Gomes. *ad. l.* 47. *Taurinum.* 2. So ver dat een Weduw, niet tegen-staande so nog bencen de vijf-en-twintig Jaren is, by ons voor mondig gehouden blijft. *l.* 18. *Cod de Nupt.* en niet wederom onder de magt van haar Ouders vervalt. *Ita lata* Tiraquel. *in legib. connub. gloss.* 3. *num.* 1. *&* 2. *Ubi inter alios citat.* Bour. *decis. Burdigal.* 197. *dicentem hanc opinionem ubique servari*; het welk ook also in de Keuren en Ordre op 't stuk van de Huwelijxe-saken binnen *Amsteldam*, duydelijk is uitgedrukt, *art.* 13. Daar mede over-een-komen de gewoonten en Keuren van meest al de steden in *Holland*, als hier na sal werden aangewesen. Welken volgende over de Voogdy van sijn Hoogheid WILLEM *de derde*, Prince van Oranjen, by den *Hove van Holland* den 30. May 1651. by den *Hogen Rade* bevestigt den 29. July daar-aan-volgende, verstaan is: dat haar *Koninklijke Hoogheid*, sijn *Vrouw Moeder*, schoon sy nog minderjarig was, door het Huwlijk het regt van meerderjarigheid verkregen hebbende, niet-tegen-staande sy Weduw zynde, nog minderjarig was, het selve regt behield, en door dien bevoegd was te hebben de Voogdye van haren minderjarigen Soon. Als daar van in 't lange te sien in de *Herstelde Leeuw van L. van Aitzema*, *pag.* 348. *en* 362. en by d'Heer *Jacob van Heemskerk* in de aanmerkingen op sijn *Hollandse Arcadia*, jongst vermeerdert, uitgegeven in de Jare 1662. *pag.* 140.

5 Ten tweden, geraken de onbestorven kinderen uit de magt van haar Ouders door handligting, of uitset, en niet alleen door handlingting die duydlijk en uitdruklijk geschied, daar van in §. 6. *instit. quib. mod. jus patr. potest. solv.* maar ook door stil-swijgende toelaten: gelijk als de Kinderen met woning en nering van haar Ouders afgesondert, en op haar selven leven: waar door de Kinderen, en het bewind van haar eygen goed verkrijgen, en voor haar selven in regten bestaan mogen. *Novel l. leon.* 25. *in fin.* Godhofred. *ad l.* 3. *Cod. de Emancipat.* Grot. *Inleyd lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 10 *en* 11. Christin. *vol.* 4. *decis.* 186. *num.* 11. Costuym van Antwerp. *tit.* 43. *art.* 73.

6 Ten derden, werden de onbestorven Kinderen haar eygen meester, so haast als sy boven de vijf-en-twintig Jaren gekomen zyn. *Quod etiam inter tacita Emancipitionos modis refertur* à Christin. *vol.* 4. *decis.* 186 *num* 9. Boer. *ad consuetud. Biturig. tit.* 1. §. 2. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 1. *cap.* 13. waar van hier na breder.

De

De Vaders magt en voogdy over de Kinderen houd ook somijlen op, sonder dat nogtans de Kinderen haar eygen meester werden.

Als eerstelijk, so wanneer de Vader selfs in Voogdy werd gestelt, §. 2. *instit. qui testam. tutor dant.* Grot. *Inleyd lib.* 1. *cap.* 6. *in fin.*

Ten tweden, werd de Vaderlijke magt niet aangesien in 't bewind van de goederen, de welke de Kinderen, by erffenis, of making, &c. van buyten aankomen, van welke goederen de sorg, en het bewind, de Ouders wel gelaten werd; maar werden daar in niet anders gerekent als andere Voogden. Vinn. *ad §. ult. instit. quib. mod. patr. potest. solvatur.* Wat voorts de waardigheid en bediening van Staten, Ampten, of *Officien* van de Kinderen aangaat, daar door de Vaderlijke magt veel wierd ontknogt. §. 4. *inst. quib. mod. jus patr. potest solv. jovell.* 81. *cap.* 1. & 3. heeft by ons in desen weynig twijfeling, of daar door de magt van de Ouders over hare Kinderen op houd, of niet. Aangesien de geseyde waardigheid, of bediening bestaat, of in een Staats-ampt, als in Burgermeester, Schepen, of Raad van een Stad, of Burgerlijke gemeenschap, of gelijke hoger Land-stands-bediening, waar toe niemand kan werden aangenomen als die boven sijn Jaren is, of in een minder, de welke de bysondere magt van de Ouders over hare Kinderen niet kan ontbinden. Sie Arnisæ. *de Repub. lib.* 1. *cap.* 4. *sect.* 7. 7

Tegen de Vaderlijke magt en schuldige pligt van de Kinderen ontrent hare Ouders, komt de opvoeding en onderhouding, de welke de Ouders aan hare Kinderen, na haren staat, en gelegenheid, schuldig zyn, en haar regtelijk afgevordert kan werden. *tot. tit. ff. & Cod de agnosc. & alend. lib. vel parentib.* ten waar dat de Kinderen haar selven door enige konst, of handwerk, kosten onderhouden, of aan deselve van buyten enig goed waar aanbestorven, of opgekomen: waar van de vrugten tot onderhoudinge van deselve mogen aangeleyd werden. *l.* 5. §. 7. *ff. de agnoscend. lib.* Costuym. van Antwerpen, *tit.* 36. *art.* 6. Consult. en Advijs. *part.* 1. *cons.* 146. & *part.* 2. *cons* 129. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *part.* 9. *num* 9. maar verder niet: Aangesien den Vader by ons geen lijftogts-regt over der Kinderen goederen heeft, gelijk als wel eertijds: maar het selve, op sodaniger wijse als der Wesen Voogden doen, moet verantwoorden, als hier voor *num.* 2. breder is geseid.

De opvoeding en onderhouding van Kinderen is een gemene last, en komt so wel tot lasten van de Moeder, als de Vader. *l.* 5. §. 1. *ff. de agnosc. & alend. lib.* alwaar't dat die buyten Egt geteelt waren. *cap* 5. *in fin. x. de eo qui duxit in matrim. qnam. poll. adulter.* Christin. *ad leg.*

Mech-

Mechlin. tit. 18. *art.* 6. *num.* 1. Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 14. *num.* 4. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *het* 35 *deel*, *num.* 20. Dog indien een van beyden geen middelen, of bequaamheid had, soude in sodanige gelegentheid den ander in 't geheel gehouden zyn. *Gloss. in. dict. cap.* 5. Christin. *d. art.* 6. *num.* 4. *in fin. & num.* 9. Surd. *de aliment. tot. quæst.* 14. *num.* 7. *& tit.* 7. *quæst.* 8. *& quæst.* 13. Gabriel. *lib.* 6. *de aliment. conclus.* 1. *num.* 43. Benincas. *de Privileg. paupert. cap. secundum speciale in judicio.* So dat de Speel-kinderen, daar van de Vader bekent is, me by de Vader moeten werden onderhouden. *arg. d. cap.* 5. *in fin. extr. de eo qui duxit in matrimon. quam poll. adult.* So nogtans dat 't selve in het twijfelagtige moet werden beweesen. *l. ult. Cod. de Alend. lib.* Het welk also in sig selven swaar valt te bewijsen, en aan de zijde van de Vader niet wel regt uit beweesen kan werden. *arg. l.* 83. *ff. de Cond. & demonstrat.* So werd het daar voor gehouden, indien die geen die de Vader genoemt werd, onder Ede niet derft ontkennen, dat hy t'eniger tijd des Kinds-moeder vleeslchelijk bekend heeft, en het Vrouw-mensch hem het Kind, als de Vader, opsweert. Maar konde hy met Ede verklaren dat hy het Vrouwmensch noyt bekend had, soude sy in het opsweren geen geloof hebben al waar het in barens-nood geschied. So daar van getuygen Grot. *Inleyd.* 3, *boek*, 35. *deel*, *op't einde.* Sand. *lib.* 1. *tit.* 10. *defin.* 2. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 18. *art.* 5. Costuymen van Antwerp. *tit.* 45. *art. art.* 9. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 27. Sie me de Cons. en Advijsen van de Hollandse Regtsgeleerden *het* 1. *deel*, *cons.* 301. *ende het* 3. *deel*, *cons.* 156. Mascard, *de probat. vol.* 2. *conclus.* 786. *& seqq.*

De Vader en Moeder ontbrekende, of onvermogen zijnde, zyn daar in gehouden, de Groot-vader en Groot-moeder: so wel van Moeders als van Vaders zijde. *d. l.* 5. *ff. de agnosc. lib.* in welk geval ook een Groot-vader soude moeten opvoeden, en onderhouden het Kind, 't welk sijn Soon, buyten wettig Huwlijk, by yemand heeft verwekt. Faber *ad Cod tit. Ne filius pro Patre*, *defin.* 3. Surd. *de aliment. tit.* 4. *quæst.* 12.

Met gelijke pligt zyn de Kinderen gehouden hare Ouders die tot armoede vervallen, te onderhouden. *d. l.* 5. §. *item rescript. ff. de lib. agnosc. Parentibus*, *inquit Cicero de respons. Aruspic. nos primum natura conciliat*, *quos non alere*, *nefarium est.*

Buyten desen is een Broeder gehouden te onderhouden en voeden sijn Broeder, Suster, of Swager, so wel van een halven, als gehelen Bedde, indien sy tot armoede vervallen zyn. *Bartol. in tractat. de aliment. num.*

num. 15. Sande *lib.* 2. *tit.* 8. *defin.* 2. Conſult. en Advijſ. 4. *deel. conſ.* 70. *num.* 5. ook ſijn *naturelijken* Broeder. *Novell.* 89. *& auth. licit. Cod. de Naturalib. lib.* maar verder heeft de opvoeding van ſijn Vrunden, of Magen geen plaats. Sulx dat een Oom in de opvoedinge van ſijn Neve niet is gehouden. Sande *dict. defin* 2. Sie me Conſult. en Advijſ. 2. *deel. conſ.* 278. *enda* 279.

Die ſig ſelve niet onderhouden kan, en ſodanige vrienden niet heeft, die hem moeten, of willen opvoeden, en onderhouden, komt tot laſten van de arme beurs, van die Stad, of plaats daar het voor-valt; ten waar dat het Wees-kinderen waren van kleyne en weynig Jaren, daar toe in vele plaatſen byſondere Gods-huyſen zyn geſtigt, met den naam van *Arme Wees-huyſen.*

Alſo werd by ons deurgaans onderhouden, dat die gene die ergens 8
te vondeling werd gelegt, van den Armen van die plaats, in wiens gebied het voor-valt, moeten aangenomen en onderhouden werden. Sie Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 1. *art.* §1. Sande *lib.* 2. *tit.* 8. *defin.* 4. Daar toe ook by de Paus-geſinden in *Vrankrijk*, *Italien*, *Braband*, en elders, byſondere Vonder-huyſen geſtigt zyn, alwaar tot voorkoming van verder onheyl en gevaar (in het verlaten, en ombrengen van jonge, en eerſt-geboren Kinderen, 't welk daar veel voor-valt) alle Kinderen, de welke aldaar bedektelijk werden gebragt, en op ſekere plaatſe daar toe, *clam teſtibus*, en buyten afgemaakt, neder geleyd, aangenomen, en voort onderhouden werden. Welk middel niet altyd uit armoede, daar toe het ſchijnd geſtigt te zijn, geſogt en gebruykt werd; maar veel en wel meeſt by ſelfs vermogene, die hare veyligheden daar mede weten te helen en bedekt te houden: gelijk men aan de luyren, daar men ſodanige Kinderen in gewonden vind, haar naam aan den hals geſchreven hangende, ook wel een penning daar een ſtuk uyt-geſneden is, en andere teikenen, daar men ſodane Kinderen, als ſy volwaſſen geworden zyn, aan ſoude kunnen kennen, en het ſtil-ſwijgende gevoelen, dat de Beſtierders van ſodane Huyſen daar van hebben, wel beſpeuren kan. Waarom het ſelve by ons ſedert den herſtelden Godsdienſt voor een open deur, en aanleyding tot onkuisheid, en een quade toeverlaat, verworpen en gedoemt werd.

Onder het woord van opvoeden en onderhouden, werd niet alleen gerekent ſpijs en drank; maar ook kleding, woning, haafnis, gemak, tugt, onderwijſing, en lering, ſo in de vreſe des Heren, als in andere konſten, of handwerken, na yder ſijn ſtaat en gelegenheid.

d. l. 5. non tantum ff. agnosc. lib. l. ult. ff. de aliment. legat. & l. 1. Cod. de alend liber. l. 4. ff. Ubi pupil. educari.

9 Buyten desen geschied ook dikwils beloften van opvoeding by een langst-levende van twe Egt-genoten, aan Vaderlose, of Moederlose Wees-kinderen in boedel-scheyding, by schattting, bewijs, of uitkoop. Ook werd deselve wel by Uiterste-wil de langst-levende opgeleyd.

In Boedel-scheyding, werd in 't bewijsen en uitkopen, uitdruklijke schatting, en aanwijsing vereyscht, by de Wees-keuren van *Rhijnland*, *artic.* 32. Maar by de Wees-keuren van *Leyden*, *artic.* 25. van *Oudewatter*, *artic.* 176. vermogen de Wees-meesteren op het goed betrouwen van de langst-levende, sonder levering van *Inventaris*, d'uitkoop te doen.

De langst-levende, 't zy Vader of Moeder, hare Kinderen by manier van uitkoop ter Wees-kamer bewijsende, of anderssins by scheyding, of Uiterste-wille, &c. tot haren lasten nemende, zyn gehouden deselve te onderhouden, om de vruchten van 't bewijs (hoe klein die ook zyn) en om behouden goed, tot haren mondigen dage, huwelijken, of anderen gekeurden state, *arg. l. 5. §. 7. ff. de Agnosc. & alend lib. l. 14. §. 1. ff. de aliment. legat. l. fin. §. 6. 7. Cod. de bon. quæ. liber.* waar op in 't maken van de uitkoop aanschouw genomen werd. Keuren van de Wees-kamer van *Edam*, *Monikendam*, en *Purmerent*, *tit.* 4. *art.* 2. van den *Briel*, *tit.* 4. *art.* 59. van *Alkmaar*, *tit.* 4. *art.* 2. 3. sonder dat daar in te bate sullen komen de vrugten van d'andere goederen, die de kinderen naderhand by Uiterste-wil, of anderssins van buyten mogen aan komen. Ten waar het selve by de making ware verwilligt, of anderssins by de scheyding, uitkoop, of bewijs bedongen. Wees-keuren van *Amsteldam*, *art.* 31. van *Alkmaar*, *tit.* 4. *art.* 4. en van *Monikendam*, *tit.* 4. *art.* 4. van den *Briel*, *art.* 61. het zy om dat dat de Ouders tot het onderhoud yets meer by scheyding, of uitkoop werd toegevoegt, of dat de vrugten merkelijk meer bedragen, als tot der Kinderen onderhoud van noden is.

So de Kinderen by hare Ouders, of anderen niet onderhouden werden als 't behoort, sal men die, by rade van Wees-meesters, elders besteden, tot lasten en kosten van die gene die de lasten van 't onderhoud aangenomen hadden, of daar in gehouden waren, die daar voor by *parate executie* sullen werden gedwongen. Keuren van de Wees-kamer tot *Leyden*, *art.* 54. *Alkmaar*, *tit.* 4. 13. *Amsteldam*, *art.* 33.

Maar quam de langst-levende Vader, of Moeder, met het onderhoud van de Kinderen belast, te overlijden, eer dat deselve opvoeding was uytge-

gevoert: hoe dat het in ſodanige gelegentheid ſoude moeten gaan, is ſeer bedenkelijk: hier van zijn in ſommige Steden by ſondere Keuren.

Tot *Leyden* uitkoop, of bewijs gedaan zynde, met laſt om de Kinderen te moeten opvoeden; in geval de langſt-levende daar na tot een ander Huwlijk gekomen zynde, komt te overlijden, geduyrende deſelve opvoeding; ſal de Weduw, of Weduwnaar van ſodane langſt-levende, gehouden zyn, tot behulp van 't vorder onderhoud, voor uit den gemenen Boedel te laten volgen, ſo veel, als Wees-meſters na diſcretie bevinden ſullen te behoren. Wees-keuren van *Leyden*, *art.* 28.

Tot *Delf* houd de voorſz. opvoeding met de dood van de langſt-levende op, ten ware in de uitkoop uitdruklijk anders was bevoorwaart. Wees-keuren aldaar, *art.* 12.

Tot *Rotterdam* moet in de *acten* en beloften van bewijs, of uit koop te maken, byſonderlijk uitgedrukt werden, of het onderhoud ſal te niet zyn met de dood van den belover of niet. Wees-keuren aldaar, *art.* 37.

Maar die van *Middelburg* willen, dat Weſen, mids genietende hare beloofde, of beweſen erffenis, geen vorder regt op den Boedel van den overleden, die 't onderhoud tot den mondigen dag belooft hadden ſullen mogen eyſchen: maar dat den Boedel van verder onderhoud ſal weſen, en blijven ontlaſt; ten waar dat de Voogden, of Wees-meeſteren raatſaam gevonden hadden, om merkelijke redenen anders te bevoorwaarden. Wees-keuren aldaar, *art.* 30.

Tot *Alkmaar* blyft den langſt-levende Boedel daar mede belaſt, ten ware anders bedongen was of dat des overledens Erfgenamen, of den Boedel-houder te vreden waar, de Wees-kinderen te laten volgen die goederen die haar ſonder bewijs ſouden aangekomen hebben, of ten minſten het bewijs, tot ſeggen van Wees-meeſters, te verhogen. Wees-keuren tot *Alkmaar*, *tit.* 4. *art.* 23.

Tot Antwerpen, mag ſodanigen Weduwnaar of Weduwe volſtaan met den uytkoop ſo die leyd te voldoen, en de opvoeding van de kinderen voor de vrugten van het bewijs en behouden goed aan te houden, of den Weſen te laten volgen de goederen de welk haar buyten de uitkoop ſouden toe gekomen hebben. Conſtum. van Antwerp. *tit.* 43. *art.* 32.

Maar daar geen byſondere Keuren van zijn, ſoude men in deſen de gemeender en waarder *opinie* van de DD. moeten volgen, de welke willen, dat ſodanigen laſt met het overlijden van de lang-ſtlevende geheel te niet loopt, en van ſig ſelf komt te vervallen. Aangeſien, met het

overlijden van de langſt-levende, al de goederen van den gehelen Boedel komende op de Kinderen, het onmondige Kind ook ſijn aandeel genietende, nu ſelf heeft al de middelen, op de welk het by den langſt-levende wierd onderhouden. Alleen ſiende op het behouden goed, blijvende de verder beloften niet anders als *perſoneel*, met geen ander of verder verband, als voor ſo veel ſy kunnen en des magtig ſijn, gelijk wel menigmaal geſchied: dat de langſt-levende Vader of Moeder voor geen of weinig behouden goed, de opvoeding van de Kinderen t'haren laſten nemen: daar door men verſtaat dat ſy (te weten als de goederen ſo ver niet kunnen ſtrekken) haar niet verder verbinden als ſy anderſints uyt haar ſelven ſchuldig ſijn. *l. 4, l. 5. ff. de agnoſcend. & alend. lib.* Het welk met de dood ophoud, en tot de erfgenamen of andere Kinderen niet over gaat.

Als alleen in geval de langſt-levende daar na ten tweden Huwlijk was vertrouwt, ſonder Huwlijxe-Voorwaarden, en ſulks met gemeenſchaap van goeden, in welken geval, het behouden goed, daar uit de opvoeding moſt komen, kan werden vervremd en vermindert, of dat de langſt-levende in verloop en *notoire inſolventie* komt te geraken, waar in de gemelte grondreden komt op te houden, en de Kinderen met dat ſy niet konnen gekrijgen de goeden die haar anderſins, ſonder bewijs, ſouden hebben opgekomen, haar regt van opvoedinge behouden, en daar van moeten werden vergoed. Sulx ik te meermalen, benevens andere, heb verſtaan, en dien-volgens is geoordeelt, dat een Weduw, of Weduwnaar van ſodane langſt-levende, die aan ſijn Voor-kinderen, by bewijs, of uitkoop boven ſekere ſomme, de opvoeding en uitſet tot mondigen dage, of eygen ſtate had belooft, na de dood van deſelve langſt-levende Vader of Moeder, in verder opvoeding, of uitſet, gehouden was.

Maar meerderjarige Kinderen zyn niet gehouden, na het overlijden van Vader en Moeder, de opvoeding van haar minderjarigen Broeder, of Suſter, tot haren laſten te nemen, nog mogen de minderjarige ten dien opſigte enige vergoeding genieten, maar by ſcheyding ſodanig Kind, of Kinderen, elk met ſijn geregt aandeel, moet te vreden zyn, ſonder enig onderſcheid. Sie Conſult. en Advijſ. *het 1. deel, conſ.* 46. *en* 172.

HET

Het XIV. Deel.

Van Trouw, of Huwlijk.

1. *Trouw, of Huwlijk, wat en deſſelfs oorſprong.*
2. *Een Man mag maar een Wijf in Huwlijk hebben, den oorſprong daar van en hoe en by wie 't ſelf is aangenomen.*
3. *Wat tot voltrekken van een Huwlijk nodig is.*
4. *Of de Huwlijx-geboden mogen werden verkort, en of het trouwen in een ſieke voor 't bedde mag geſchien.*
5. *Of en hoe yemand uitlandig zijnde, door volmagt kan getrouwt werden.*
6. *Het Huwlijk van de minderjarige mag niet beſtaan ſonder bewilliging van Ouders, of de langſt-levende van dien.*
7. *Wettelijke oorſaken van weygering welke, en hoedanig daar in te procederen.*
8. *Tegens ſodanige uytſpraken niet te appelleren.*
9. *Bewilliging van de Voogden onnodig.*
10. *Wettelijke oorſaken tot belet van een Huwlijk.*
11. *Voorgaande beloften.*
12. *Te na maag ſchap, hoe en wanneer en deſſelfs oorſprong.*
13. *Hoedanig in Swagerſchap.*
14. *Twede, of verder Huwlijken, binnen wat tijd, en onder wat bepalinge toegelaten.*

DE magt van de Ouders over haar Kinderen beſtaat voornamelijk in het weygeren, of toe-laten van haar Kinderen Huwlijk, by welke gelegenheid alhier van het Huwlijk diend verhandelt, tuſſchen wie, en hoe het ſelve, na de Regten deſer Landen, mag beſtaan.

Trouw, of *Huwlijk*, by de Duitſen *Ehe*, daar van ons woord *Egt* 1
ſijn oorſpronk heeft, is een verknogte eenigheid van Man en Wijf, tot een onſcheidbaar gemeen leven en omgang. *pr. Inſtit. de patr. poteſtat. l. 1. ff. de Ritu Nupt.*

Het welk daar uit ſijn oorſpronk heeft, om dat de opvoeding van Kinderen niet ſo wel konde werden behertigt, ſo niet yder de ſijne afſonderlijk kende, 't welk niet konde geſchieden, ſo een Wijf omtrent een tijt haar quam te vermengen met meer als een Man, wederom hoe de liefde van een Man tot de opvoedinge van ſijn Kinderen ſterker is, hoe die minder verdeelt is, ſo heeft de reden, en het beter beſtaan van 't Menſchelijk geſlagt, het Huwlijk genootſaakt, daar door een Wijf onzijn, dat ontwijfelijk uit het voor-beeld van *Adam* en *Eva* is aangemerkt, en als een gebod in de Ziele van den Menſch ſchijnd ingeſchapen, dat elk de ſijne kend, en hem daar alleen aan houd. So werden de afſcheidelijk aan een Man, en een Man aan een Wijf gebonden ſoudee Phariſeen en afgeſonderde Schriftgeleerden van ons Heer *Chriſtus* by *Mathæo Cap.* 19. beriſpt; en gevragt, of ſy niet geleſen hadden, *Dat die van den begin den Menſch gemaakt heeft, dat hyſe gemaakt heeft Man en*

Wijf, en geſegt, deſe twe ſullen tot een Vlees zijn, verklarende het ſelf met deſe nadruk: *'t geen God t'ſamen gevoegt heeft, en ſcheyde den Menſche niet*, daar uit de onſcheidbaarheid volgt, So 't ſelve gebod by *Moſe* werd aangetekent, *Geneſ. 2. verſ. 24.* 't welk door *Noach*, *Japhet*, *Gomar.* en ſo voort tot de jegenwoordige Europeſche Volken is over-gebragt,
2 en onderhouden. So dat by de Chriſtenen een doorgaande Wet is, dat een Man maar een Wijf, en een Wijf maar een Man te gelijk in Huwlijk mag hebben. Die anders doen werden daar over als Overſpeelders geſtraft. *l. 30. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult. Novell. 134. cap. 10.* Sie Sande *lib. 5. tit. 9. defin. 16.* Menoch. *de Arbitrar. judic. caſu 420. num. 2. & ſeq.* Al-hoe-wel ondertuſſchen, en voor, en na de tijd van *Moſes*, was toegelaten dat een Man meer als een Wijf mogt hebben, en met dat *God* door het voorbeeld van *Adam* en *Eva* wel had aangeweſen, wat dat goed en beſt was, daar uit niet volgt, dat het ſelve altijts, en eenparig goed geweeſt zy, of dat het ongeoorloft was anders te doen. So heeft *Sara* hare onvrugtbaarheid uit haar dienſtmaagt *Hagar* ſoeken goed te maken. En het was goed in Gods ogen. *Geneſ. cap. 16.* So ook uit de veelvuldige voorbeelden des Ouden Teſtaments te ſien is, dat 't ſelve ook na de tijd van *Moſe*, niet in allen, en t'allen tijden onderhouden is, en in ſig ſelf niet voor quaad is geoordeelt, maar voor een middelmatige ſaak is opgenomen geweeſt; het welk by vele Volken in oude tijden ſo is aangenomen. So ſeid Joſephus *in ſijn boek van de Joodſche Outheden, het 19. cap. 1.* dat het by de Joden een algemeen gebruik was, meer, en veel Wijven op een tijd te mogen hebben. Van die van *Athenen* leren wy, uit het voor-beeld van *Socrates*, en andere, dat het hun geoorloft was, meer als een Wijf gelijk te hebben. So nog by den *Perſen*, *Turken*, en andere Volken, werd onderhouden, dat een Man ſo veel Wijven mag trouwen, als hy kan onderhouden, en by deſelve, uit de veelheid van die, de grootheid van magt en ſtaat werd uitgebeeld. Dog van de *Duitſen* getuigt Tacitus *de Morib. Germanor.* Dat onder alle Uitheemſe Volken, ſy-lieden alleen, yder van haar, ſig met een Wijf te vreden hielden. Sulks onder de *Romeynen* altijts is onderhouden geweeſt, en daarom by haar, in den *Duitſen*, 't ſelve gepreſen werd. Sie Grot. *de Jure belli lib. 2. cap. 5. num. 9.*

De perſonen de welk Huwelijk mogen aangaan, moeten zijn, Jongmans boven de veerthien, en jonge Dogters boven de twalf Jaren, §. 1. *inſtit. de nupt.* geen dolle, malle, of ſinloſe, *quorum nullum*

animi

animi est judicium. l. 5. ff. de R. Jur. Volgens de oude *Duitse* Wetten en gewoonten, wierd het voor schande gerekent, dat een Dogter voor haar twintig Jaar haar ten Huwlijk begaf, volgens getuignis van Cæsar *Comment. VI. de morib. Germanor.* en van Tacitus *eod. libr.* Daar uit schijnd voortgekomen te sijn, dat een Dogter op haar twintig Jaar voor Huwbaar geoordeelt zynde, de Ouders, sonder wettelijke redenen, niet kunnen tegen staan, sulks sy voor de twintig Jaren, sonder enige reden te geven, vermogen te doen. *Politic. Ordonn. art.* 3. Sie me de Keuren van *Zeland* van den Jare 1496. *cap.* 2. *art.* 25. Daar van hier na *num.* 6. breder.

De verder noodsakelijke onderhouding, de welke tot het voltrek- 3
ken van een Huwelijk vereischt werden, zyn van ouds in dese Landen seer weynig, en van klein gewigt geweest, bestaande by na alleenlijk in het by-slapen, met kennis van de naaste Magen van weder-zijden, het welk in veel gelegenheden seer sorgelijk, en gevaarlijk zynde, so dat somwijlen gebeurde, dat sommige haar ten Huwlijk begaven tegen hare voorgaande beloften, of aan hare na-Maagschap, of Swagerschap, ook wel sonder voorgaande bewilliging, of toestaan van die gene, die daar in behoorden gekent te zyn. So is naderhant ingevoert, dat een Huwlijk niet eer voor voltrokken sal gehouden werden, voor en al-eer dat de Trouw, na drie wetlijke afkundingen in de Kerken, of voor het Geregt, na het voorschrift en ordre, by de *Politijke Ordonantie* daar op gestelt, behoorlijk is bevestigt: Het welk met de Geestlijke Regten mede over-een-komt: *cap.* 4. *extr. de clandestin. sponsal. cap. cum in tua* 27. *extr. eod. cap. aliter.* 3. *quæst.* 5. *Et hoc fuisse vetustissimum Ecclesiæ Christianæ institutum, ex Tertulliano, Hottomannus, illustr. quæstion.* 2. *refert. Illudque etiam Imperatorum Græcorum Leonis & Alexii constitutionibus cautum esse scribit* Constantin. Harmenopulus, *lib.* 4. *epitom. tit.* 4. Het welk by ons seer eng genomen werd, en sodanig, dat by-aldien daar het minste aan gebrak, sulk doen voor geen Huwlijk verstrekken mag. *Politic. Ordonn. art.* 3. *arg.* §. *ult. instit. de nupt. junct. l. non dubium.* 5. *Cod. de legib. & l. relegatorum* 7. §. 4. *ff. de interdict. & relegat.* Sie Joann. Sand. *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 1. en wederom een sodanig voltrokken Huwlijk sijn volkomen kragt moet hebben, alwaart dat daar geen beslaping op en volgde; so als verstaan is van de nieuw-getrouwde, de welke in 't weederkeren na huis, beyde in 't water verdronken. by Neostad. *de pact. antenup. observ.* 15. 16. 17. Coren *consil.* 26. *num.* 64.

Het geen tot het wesen van een Huwlijk by ons werd vereischt, be-

staat

ſtaat hier in: Dat alle perſonen die haar ten Huwlijk willen begeven, gehouden zyn te verſchijnen voor den Geregte, of Kerken-dienaren, harer woons-plaats en maal-ſtede, alwaar ſy Jaar en dag haar laatſte vaſte woon-plaats gehouden hebben; en aldaar moeten verſoeken drie Sondagſe, of Merktdagſe Geboden, te doen in de Kerk, van het Raadhuis, of andere plaatſen daar het Regt werd gehouden, ten einde een yeglijk, die enige beletſelen ſoude willen voorwenden, het ſelve middlertyd, op peine van verſteken, ſoude mogen en moeten doen. De wettelijke verhinderingen de welke den voortgang van een Huwelyk kunnen beletten, ſijn voorgaande beloften, of te na-maagſchap daar van hier na.

4 Of van deſe noodſaaklijke onderhoudingen, ymand in val van nood, de welke geen uitſtel lijden mogt, enigſins kan of behoort te werden verſchoont, is bedenklijk. Gelijk of ymand om ſiekte, of haaſtig vertrek, verſogt dat de drie Huwlijxe afkundigingen op enen dag, en een reis mogten werden gedaan, by een-werf, ander-werf, en derd-werf, of dat yemand ſiek te bed leggende, door een Predicant, voor ſijn bed ſoude mogen werden getrouwt? werd verſtaan, dat ten aanſien de drie Huwlijxe geboden, alleen voor het regt van een derde, en het trouwen in de Kerk maar is een uiterlijke *Ceremonie*, tot een opentlijke beveſtiging, alſo tot meerder ſekerheid ingevoerd, men daar van, om wettelijke reden, kan en mag afwijken, behoudens een derde, ſo veel de drie Geboden aangaat, ſijn regt, ſo yemand enig mogt hebben, des dat ſulx by, en door de *Land-Overheid*, na voorgaande kennis van ſaken geſchiede. DD. *ad l.* 31. *ff. de legib.* Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 14. *num.* 6. Maar de meeſte ſwarigheid is, in geval de noodſaaklijkheid ſo groot is, datter ſo veel tijd niet is, dat men ſulx van de *Land-Overheid* verſoekt, en verkrijgt. In ſulk geval zijn de ſommige van gevoelen, dat by den daaglijxſen Regter ſulx mag werden toe-geſtaan: om dat alle noodſaaklijkheid van de onderhoudinge van de Wet verſchoont; voornamentlijk ſo de ſelve ſodanig is, dat het leven, eer, of waardigheid daar aan hangt. Gelijk ſulx met het gemeen gevoelen der DD. beweert werd by Hieronym. Cæval. *ſpecul. Commun. opin. quæſt.* 506. *num.* 53. 54. en ook met de inſtelling van het *Concilie van Trenten* over-een-komt. *Seſs.* 24. *cap.* 1. in deſe woorden: *Voor het voltrekken van het Huwlijk, moeten drie Kerk-geboden gaan, op dat, ſo enige verhindering is, 't ſelfte ligter mag voor-komen: ten waar den ordinaris Regter oirboir dogt, deſelve Geboden te remitteren, ſulx ſijn goede voor ſorg werd aanbevolen.* Het welk, of den *Gereformeerden* tegenwoordig mede kan werden toegepaſt, niet ſeker is:

om

om dat deselve *remissie*, en verschoning van de Wet, door de straf, jegens de tegen-doenders van dien, begrepen in het 3. *art.* van de *Politijque Ordonnantie*, aan de hoogste magt werd vast gehegt, en tot een saak gemaakt werd, daar in den daaglijxsen Regter niet doen kan.

Wyders dat yemand uitlandig zynde, door brieven, en volmagt kan 5
getrouwt werden, sonder dat hy self tegenwoordig is, werd by de DD. beweert, *ex l.* 5. *l.* 6. *l.* 34. *de Ritu nupt.* Duaren. *de nupt. cap.* 2. Sulx ook met de Geestlijke regten over-een-komt. *l. final. de procurat. in* 6. Gloss. *in cap. cum societas* 27. *quæst.* 2. En *Groenew.* getuigt dat by ons me onderhouden werd. *tract. de legib. abrogat. ad d. l.* 5. *de ritu nupt.* So ook by myn tyd, een persoon in Indien zynde, door een ander, die tot sulx in sijnen naam te doen en ontfangen, volmagt gegeven was, alhier in de Kerk, met sekere Dogter is getrouwt geworden.

Vorders mogen de minderjarige Jongmans beneden de vijf-en twin- 6
tig, en Dogters beneden haar twintig Jaren, geen Geboden vergund werden, voor en al-eer dat van het vrywillig toestaan van de Ouders, of de langst-levende van hun beyden, duydelijk is gebleken. *Politic. Ordonn. art.* 3. Welke bewilliging na beschreven Regten van de selfstandigheid des Huwlyks is, so dat de Huwlijken sonder bewilliging van de Ouders aangegaan, van sig selve kragtloos zyn. *Polit. Ordonn. art.* 13. *l.* 2. *l.* 34. *ff. de ritu Nupt. l. Paulus* 11. *ff. de statu hominum l.* 7. *l.* 12. *Cod. de Nup. l. unica* §. 1. *versic. oportet. Cod. de Raptu Virg.* Schneidewin. *ad tit. instit. de Nupt. part.* 2. *requisito* 4. & Tholosan. *Syntagm. Juris lib.* 9. *cap.* 3. *num.* 9. 10. 20. Joan. van den Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 4.

't Welk ook de reden self leert: dat de Ouders, de welke haar Kinderen nu so ver opgebragt hebben, die Eer slegts mogen hebben, dat sy in het Huwlyk van hare Kinderen, daar uit sy haar erfgenamen verwagten, bewilligen. *l.* 12. §. 3. *ff. de capt. & postlim. rev.* Sonderling in den minderjarigen, welkers oordeel te swak is, en die veel lagen en verleydingen onderworpen zyn. Theophil. *ad pr. Instit de Nupt. l.* 1. *ff. de minorib.* Dat voor al in de Dogters noodsaaklyk, is welkers ongestadige swakheid, den wijsen raad van haar Ouders niet kan derven. *l.* 1. *l.* 2. *ff. ad Senat. Vellejan.* Als de welke merentyds tegen haar eygen voordeel bevonden werden aan te werken. *l.* 4. *Cod. de Sponsalib.* So dat by den *Romeynen* het den schuld-pligt van de Vader was, sijn Dogter uyt te Huwlijken, en daar voor een bequaam Ehegade te soeken. *l.* 19. *ff. de ritu. nupt. l. fin. Cod. de dot promission.*

Daarom by sommige DD. onderscheid gemaakt werd, tusschen de Va-

der en Moeder, als of de bewilliging van de Moeder, maar om eerbaarheids wil wierd vereiſcht. *Ut teſtantur*. Maſuer. *de Nupt. pag.* 331. Menoch. *l.* 2. *præſumpt.* 4. Covarruv. *de Matrimonio part.* 2. §. 8. Maar by andere tegen-geſproken, de welke de bewilliging van de Moeder, daar geen Vader is, ſo nodig agten, dat door het ontbreken van dien, een Huwlijk voor onwettig ſoude verklaart werden. *per. l.* 18. *& l.* 20. *Cod. de Nupt.* Cujac. 3. *obſerv. cap.* 5. Donell. *lib.* 3. *Commentar. cap.* 20. en werd alſo by ons me verſtaan, om de woorden van de *Politique Ordonantie art.* 2. *Conſent van de Ouders, of de langſt-levende van dien.* Dog deſe bewilliging van de Ouders, werd ook verſtaan ſtil-ſwijgend, *& per ratihabitionem* te geſchieden; ſo waneer de Ouders, willens, en wetens, de Geboden van de Kinderen hebben laten afkundigen, en het Huwlijk daar op laten voltrekken, ſonder daar jegens te ſeggen, of 't ſelve te beletten. *per l.* 5. *Cod. de Nupt.* Peck. *de Teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 5. Cujac. *lib.* 16. *obſerv. cap. ult.* En alſo is me in *Vrieſland* verſtaan, *teſte* Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 2. So nogtans dat het Huwlijk, ſonder kennis, of weten van de Ouders, heimlijk voltrokken, niet ſoude kunnen beſtaan, en by haar ſoude mogen vernietigt, en voor geen Huwlijk verklaart werden. *arg.* §. *ult. inſtit. de Nupt.* So als by mijn tijd verſcheyde malen is geoordeelt. Sie Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 4.

Maar waren de perſonen meerderjarig, te weten de Jongmans vijf-en-twintig, en de Dogters twintig Jaar, de welke van ouds op de twintig Jaren voor houwbaar zyn geoordeelt; als te ſien is in de Keuren van den Lande *Zeland* van den Jare 1496. *cap.* 2. *art.* 25. So werd me wel het bewilligen van de Ouders, of de langſt-levende van dien vereiſcht: Dog werden als dan de Ouders genootſaakt, of het verſoek toe te ſtaan, of goede en wetlijke redenen van hare weygering in te brengen; Tot welken einde deſelve, in ſulk geval, voor de Kerken-raad, of Overheid ontboden werden, om hare redenen te komen geven: alwaar ſy niet verſchijnende, werd haar ſtil-ſwijgen voor bewilliging gehouden: of haar gegeven redenen niet goed en wetlijk bevonden zynde, werd daar geen agt op genomen, en werden, des niet-tegenſtaande, de Geboden vergund: waar op by niemand binnen deſelve tijd enig tegen-ſeggen vallende, of de tegen-ſeggers in haar regt gebrekende, moeten, en mogen de verſoekers wetlijk, en opentlijk in de Kerk, of voor 't geregte, werden getrouwt. *Polit. Ordon. art.* 3. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 5. *verſ. Namentlijk dat.*

7. Welke de oorſaken ſijn waarom de Ouders den Voortgang van de Meer-

Meerderjarige Kinderen Huwlijk mogen beletten ſtaat ter beſcheidenheid van den Regter. Daar toe voornamentlijk in agt genomen werd, I. De al te grote ongelijkheid van ſtaat, geſlagt, en middelen, daar door het geſlagt van de aangetrouwde ſoude werden onteert, of vermindert, en de jongman onmagtig om de laſten des huwelijks te kunnen dragen, anders de ongelijkheid van middelen ſo veel niet werd toegegeven, om dat een yder vry ſtaat ſijn voordeel met een goed Huwlijk te doen, te ſoeken, en het goed eygentlijk van het ſelfſtandig weſen van een Huwelijk niet is: facit *l.* 12. §. 1. *ff. de Sponſalib. l.* 12. *l.* 18. *Cod. de Nuptiis.* Vide Covarruv. *de matrimon. part.* 2. *cap.* 3. §. 7. *num.* 3. II. Indien de toekomende egt-genoot van enige ondaad beſchuldigt of van een oneerlijk leven is. *l.* 20. *Cod. de Adult. l.* 41 *l.* 43 *in pr. & §. ſeqq. ff. de Ritu Nupt. l.* 3. *ff. Si quis a par. manumiſſ.* III. Verſcheidentheid van geloof. *l.* 19. §. 1. *Cod de Hæretic. en Manich.* ook tuſſchen de *Gereformeerde* en Pausgeſinden. Al hoewel ſommige willen, dat het by ons de welke geen vervolg tegen deſelve en van deſelve tegen ons willen doen of lyden, ſo nauw niet behoort genomen te werden. Sie Henric. Brouwer *de jure Connubior. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 17. IV. Dat de dogter tegen de vermaning van de Ouders misleid en bedrogen is. V. Dat tuſſchen de Ouders kinderen een onverſoenelijken haat, en verder onheylen te wagten ſtaan, en diergelijke, waar in den Regter de regtvaardige klagten van de Ouders wel meeſt behoort te volgen, en ſo veel werd toevertrouwt, dat by *Reſolutie van den* 5. *Dec.* 1597. by de Staten van Holland was verſtaan: *Dat in matrimoniele ſaken daar in de verklaringe van de Magiſtraat met de verklaringe van de Ouders of de langſt-levenden van deſelve over een komt, van deſelve verklaringe niet en ſal mogen werden gereformeert, geappelleert, geprovoceert, of enige proviſie daar tegens ſal werden verleent.* Waar over in de ſake van Joffr. *Agata Welhouk*, contra *Geraldo Welhouk* haar Vader tot Delf, in de welke Schepenen der Stadt Delf, uyt oorſaak dat deſelve Joffr. *Agata Welhouk* by *Arnoldus Bornius*, *Predicant* aldaar, onder dekſel van deſelve dogter in de Catechetiſe en Kerklijke oeffeningen te onderregten, nog ver minderjarig ſijnde, tot ſijn genegentheid beweegt en misleyd was, en daar in niet tegenſtaande alle aangewende vlijd en betoonde weerwil, weerſpaltig tegen haar Ouders bleef volherden, by Vonnis *den* 16. *Decemb.* 1661. haren eyſch, van met den ſelven *Arnold Bornius* te mogen trouwen, op en tegen den Heer ged. haar Vader was ontſeyt, en ſy haar ſelven van het ſelve Vonnis geſtelt had *Appellant*, of *reformant* aan den Hove van Holland,

en de saak tot in den Hogen Rade vervolgt sijnde. Is daar op gevolgt het volgende *Edict* van de Staten van Holland van den 27. Septemb.
8 1663. Daar by, *by renovatie en ampliatie van de voorgaande resolutie goed gevonden, geordoneert en gestatueert werd by forme van eewigduyrend Edict: Dat in het toekomende quæstie ontstaande tusschen kind, of kinderen ter eenre, en de ouders of langst-levende van deselve ter andere sijden, in materie van Huwelijken, sodanige differenten en saken afgedaan sullen werden ten aansien van de Edele en Suppoosten van den Hove, by den selven Hove, en ten aansien van alle andere behorende onder de jurisdictie van de Geregten in de besloten of bemuyrde Steden, van den Lande (den Hage daar onder begrepen,) by het Collegie van de Wet, of van de Geregte uyt deselve Steden, daar over so veel doenlijk in vollen en completen getale en immers niet beneden twee derdeparten van de vergadering tegenwoordig sijnde, uytgesondert binnen de Stad Delf, daar't selve sal geschieden by Schepenen, mits insgelijks, daar over so veel doenlijk in vollen en completen getale, en immers niet beneden de twee derdeparten van deselve Schepenen tegenwoordig sijnde, en dat die van onsen Hove, Wetten en Geregten, mitsgaders Schepenen voorsz. daar in na verhoor van partyen met behoorlijke kennis van saken sullen disponeren, summarie en de plano, so als sy luyden bevinden sullen te behoren. En so wanneer der selver dispositie of verklaring over een sal komen met't goedvinden, en gesustineerde van de Ouders, of langst-levende van deselve, dat als dan de voorsz. dispositie of verklaring by den voorseyden Hove by die van de Wet en Geregte, en by Schepenen als voren gedaan volkomen effect sorteren sal sonder dat daar van geappelleert, gereformeert, en geprovoceert, Revisie, of enige andere provisie van justitie verleent sal mogen werden, met dien verstande dat het selve tot geen andere als de voorsz. plaatsen, Magistraten, of Regters, in den voorseyden Lande sal werden ge-extendeert.* Sie van desc oorsake breder by Basil. Moner. de *Matrimonio cap.* 2. *num.* 13. Menoch. *consil.* 69. Covarruv. *part.* 2. *de Matrimonio cap.* 3. §. 7. Cypræ. *de Sponsalib. cap.* 13. 35. Alber. Gentil. *de Nupt. lib.* 3. *cap.* 4. Henric. Brouwer *tract. de jure Connubior. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 11. *& seqq.*

9 Het bewilligen der Voogden is tot het voltrekken van een Huwlijk van hare *Pupillen* niet noodsakelyk. *arg. l.* 8. *Cod. de Nupt.* Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 8. *vers.* 't *Huwelijk.* So dat het van 't bewind der Voogden, of Magen niet is, of de Dogter trouwt, of niet. *l.* 20. *ff. de ritu Nupt. d. l.* 8. *Cod. de nupt. Quod latius tractat.* Georg. Tholosan. *Syntagm. Jur. civil. lib.* 9. *cap.* 3. *num.* 13. & Schneidewin. *ad tit. Instit. de Nuptiis part.* 2. *requisito* 4. *num.* 40. *& ad tit. de actionibus* §. *omnium. num.* 49. 50. alwaar

by

hy onder andere ſteld, dat ſodanige *Keuren* daar by een Dogter, of Jongman, ſonder bewilliging van haar Voogden, of andere Magen, verboden werd te mogen Trouwen, niet mogen beſtaan, om dat die tegen de vryheid van het Huwlijken ſouden ſtrijden. *per* DD. *in l. Titia* 132. *ff de Verb. Obligat. & alia ibid. allegata.* Maar werd alleen om eerbaarheids wil daar toe vereiſcht. En ſtaat dat wel op te merken, dat by ons, al-hoe-wel een Huwelyk ſonder bewilliging van de Voogden, huydendags, en by ſig ſelven beſtaan kan: evenwel die gene de welke met minderjarigen, tegens de wil van hare Voogden, Huwlyk aangaan, van deſſelfs goederen by Voorwaarden, Uiterſte-wil, of anderſins, niet mag genieten, *Placaat van* KAYSAR KAREL *van den* 4. *Octob.* 1540. *art.* 11. *Politic. Ordonnant. art.* 13. *in fine.* Sie Sande *lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 5. & Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 36. *art.* 1. *num.* 9. Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 43. *num.* 93. Dog menen ſommige dat vermids de hardigheid van het gemelte *Placaat van* KAYSAR KAREL, in andere delen, geheel in ongebruik is geraakt; derhalven ook in dien dele, ſo veel de ſtraf aangaat, geen plaats ſoud mogen hebben. En werd verſtaan dat deſelve ſtil-ſwygend hebben verwilligt, met dat de Kerk-geboden onverhindert voortgang hebben gehad. Om dat ten tijde van het placaat van Kaiſar Karel ſodanige ordre nog niet geſtelt was, of de kinderen konden ſonder kennis van de naaſte Magen of Voogden komen te trouwen. Waar jegens by de Politijque Ordonnantie ſodanig voorſien ſijnde dat ſulx niet toegaan kan of ſy kunnen het weten, en indien ſy reden meinen te hebben kunnen haar daar tegen ſtellen, volgt daar uyt dat die ſtraf, daar mede van ſelfs komt te vervallen. Sie Peck. *de Teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 5. Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 2.

Sulks dat het Land-regt, daar de gemeenſchap van goed is ingevoert in de ſodanige, voor ſo veel het den minderjarigen ſchadelyk mogt zyn, me geen plaats heeft. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2. *& ſeq.* Maar dat moet op ſijn engſte genomen werden, indien de Voogden, voor de af kundiging van het derde Gebod, geen goede en wetlyke redenen van haar weygeren hebben ingebragt, dat het ſelve voor ſtil-ſwygende bewilliging gehouden werd; Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 2. *in verbis, ſuccedit.* Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 5.

Behalven in *Zeland*, en in ſommige andere Steden in *Holland*, alwaar volgens ſekere byſondre ordre op 't ſtuk van de Huwelyſe ſaken gemaakt, de minderjarige niet alleen moeten vertonen de bewilliging

van haar Ouders, of de langſt-levende van dien, maar ook indien ſy geen Ouders hebben, van haar Voogden, of naaſte vrunden; *Politic. Ordonantie, van Zeland, art.* 8. *Proviſionele ordre op 't ſtuk van Huwelijxe-ſaken binnen Leyden, art.* 3.

Het geen van het-laten en bewilligen van de Ouders, in 't Huwlijk van hare Kinderen is geſeyt, heeft me geen plaats in het twede Huwelijk. Al-hoe wel den minderjarige Weduwen, ook door handligting, haar eygen ſelfs magtig gemaakt zijnde, na de beſchreve Regten, het Huwlijken, ſonder bewilliging van de Vader ongeoorloft ſchijnd, *l.* 18. *de Nupt.* So ook in *Vrieſland* is geoordeelt, volgens getuygnis van Jan van den Sande *lil.* 2. *tit.* 1. *defin.* 3. Het welk na den uitſlag van het Geeſtlijk-Regt, verſtaan werd allen uit eerbaarheid, ſonder noodſaak te geſchieden. *ſecundum* Gloſſ. Bartol. & Salicet. *ab d. l.* 18. *Cod. de Nupt.* Covarr. *de ſponſal. part.* 2. *cap.* 3. §. 8. *num.* 4. & Gloſſ. *in cap. ſufficiat.* 2. *cauſ.* 27. *quæſt.* 2. *cap. ult. & ibi.* Gloſſ. *cauſ.* 32. *quæſt.* 2. Dat ook met de woorden van de *Politijque Ordonantie* over-een-komt, daar *art.* 3. alleen geſeid werd van jonge Geſellen, en jonge Dogteren, welke woorden niet wel anders als tot het eerſte Huwlijk werden geduid, en toe te paſſen zyn; en is alſo by de Keuren van *Amſteldam* uitdruklijk verklaart. *Inſtructie van de Huwelijxe-ſaken aldaar, art.* 13. Daar toe doet, dat het Huwlijk by ons deurgaans zyn eygen Voogd en Meeſter maakt, ſonder dat de minderjarige Weduwen of Weduwenaars, wedrom in de magt van haar Ouders komen te vervallen, ſo wy in het voorgaande, en volgende Delen, daar van de magt der Ouders over hare Kinderen, en van Voogdy werd verhandelt, breder hebben aangeweſen.

10 Onder de wettelijke oorſaken, de welke het voltrekken van een Huwlijk kunnen verhinderen, en beletten, zyn deſe voornaamſte: Voorgaande beloften, ofte na Maagſchap.

11 Indien yemand ſig aan meer als een perſoon met Trouw-beloften heeft verbonden, moet de eerſte voorgaan, en de andere voor kragteloos gehouden worden. *arg. l.* 29 *ff. de Reg. Jur.* aangeſien een Man maar een Wijf, en een Wijf maar een Man te gelijk in Huwlijk mag hebben. *l.* 18. *Cod. ad leg. Jul. de adult. l.* 2. *Cod. de inceſt. nupt. Polit. Ordonant. art.* 14. 15. *& ſeqq.* Behoudens nogtans den tweden ſijn regt van vergoeding, voor ſo veel hy daar door is verkort, dat de gedane beloften niet hebben kunnen werden voldaan.

12 Wat de Maagſchap aangaat, leert de blinde *Natuyr* en ingeſchapenheid,

heid, dat hoe nader Maagschap, hoe groter toegenegentheid, en dien volgende van den begin niet quaat, of ongeoorloft, maar noodsaaklijk is geweest, dat Broeders en Susters haar metten anderen vermengden, in welke onderhouding ontwijflijk *Adams-Kinderen* van den begin aan, so ook na de Sundvloet, de Afkomlingen van *Noachs-Kinderen* geleeft hebben. Welke manier van doen met de Babylonise verwerring tot alle Volken is overgebragt, en lang is onderhouden geweest; so ook nog by de sommige *Barbaren* onderhouden werd. Van die van *Athenen* getuigt Æmilius Probus van Cimon, *dat hy hem in Huwlijk begeven had met Elpenezen, sijn volle Suster, niet so seer uit de uiterlijcke liefde. als wel na de wijse van het Land.* Dat ook van de *Ægyptenaren* en *Persen*, by de Historyschryvers door-gaans getuigt werd, dat deselve niet alleen haar met Broeders en Susters, maar ook met Ouders en Kinderen vermengden. Vide Cyrill. *contra Jul. Imp. lib.* VI. Lucian. *Dialog. de Sacrificiis.* Strab. *lib.* X. *de Cretensib.* Theodoret. *Orat.* IX. *de legibus.* Diog. Laërt. *in Proœm.* So ook Jul. Cæsar. *de bell. Gallico comment.* V. Van den *Brittannen* der *Duitsen* Verwanten en Bondgenoten, getuigt met dese woorden: *Uxores habent deni duodenique inter se communes, & maxime fratres cum fratribus & parentes cum liberis.* Dat is: *Sy hadden met huntien en twaalven onder den anderen gemene Wijven: en wel meest Broeders met Susters, en Ouders, met Kinderen.* En derhalven de Reden die de Schriftgeleerden geven: dat het verbond van het Huwlijk onder de al te na Gemaagtaalde, soude bestaan in een geboorne afkeer, en een al te nauwe verpligt heid en schaamte tusschen den een en den ander, de welke door het Huwlijk soude werden verkort en vermindert, als dat een Man aan sijn Moeder, so veel eer niet soude kunnen bewijsen, so hy die te Wijf had, als hy schuldig is: dat het ook onbetaamlijk, en als tegen de *Natuyr* strijdig soude zijn, zijn, dat Broeder en Suster elkanders schand ontdekten, en diergelijke nauw-gesogte gronden, daar van breder by Grot. *de Jure belli lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 12. 13. niet genoeg zyn, als de welke alleen in open neder-gaande een by sondre nadruk hebben, en in 't verder al te ligt souden kunnen werden weer-leid, so daar niet de *Politijke* en Weltelt-wijse reden by quam; dat is, dat door aanwas van Menschen bevonden is, dat door sodane verenigingen, sommige Geslagten so magtig wierden, dat sy haar boven andere, die so sterk niet waren, hebben beginnen te verheffen, en die te overheerschen, daar uit den Oorlog voortkomende, sig in vele, die elkander, om de grootheid van haar Geslagt, onder den anderen, niet verdragen konden, so hevig uitspatte, dat

dat den ondergang van het Menschlijke Geslagt daar uit te vresen stond; derhalven tot het beter bestaan van het selve, de burgerlyke Wet heeft ingevoert, dat hoe meer verdelingen van Geslagten onder den ander, hoe vaster en hoe sekerer gemeenschap van vele te samen. So is tot dien einde, by meest alle Volken als een gemeen Volker-regt, na de Wet van *Moyses Levit.* 18. *vers.* 7. *Numer.* 36. *vers* 11. het Huwlyken binnen sekere Maag-talen, voor quaat en schadelyk geagt.

Volgens welke voor al te na bemaagtaald om met den anderen in Huwlyk te mogen vergaderen, gehouden werden alle opgaande en nedergaande Magen, sonder einde. *Politic. Ordonn. art.* 5. *Politic. Ordonn. van Zeland, art.* 13. §. 1. & 2. *Instit. de nupt.* Maar in de zyd-Magen tot het vierde Lid toe, het selve uit gesondert. So dat het Huwlyk tusschen Susters en Broeders-kinderen en anderen in 't vierde Lid bestaan kan, nog by Godlyke, nog Wereltlyke Wetten is verboden. *l.* 3. *ff. de ritu nupt. l.* 19, *Cod. de nupt.* §. 3. *Instit. eod. exemplum est in l.* 78. §. 8. *ad S.um. Trebellian. Levitic. cap.* 18. *vers.* 7. *en volgende*: siet Augustin. *de Civitate Dei, cap.* 16. Tusschen de welke-alleen na de Geestlyke Regten, (die by de Paus-gesinden van dese Landen daar in mede werden onderhouden) geen Huwlyk bestaan mag, *cap. non debet.* 8. *de consanguinitat. & affinitat.* Vide Beat. Thomam, *late in* 4. *libro sentent. distinct.* 40. *quæst.* 1. *art.* 4.

13 Het self heeft ook plaats in Swagerschap, en tusschen die gene die elkander in opgaande en neder-gaande linie, sonder einde, of in zyd-Maagschap in 't derde Lid van aanhuwlykens wegen, in d'eerste soort bestaan. § 6. *Instit. de nupt. Politic. Ordonn. art.* 8. *van Zeland, art.* 16. In d'eerste soort: dat is, tusschen myn, en myn Vrouws Vrunden, en myn Vrouw, en myn Vrunden, over een weder. *l.* 4. §. *ff. de gradib. & affinib.* maar niet tusschen myn Vrunden, en myn Vrouws Vrunden, of myn Vrouws Vrunden, en myn Vrunden, de welke elkander nog van Bloed, nog van Swagerschap bestaan, sulks dat de Vrouw en de Man zyn het begin en de grond van de Swagerschap, so wy hier voor in het 8. *Deel, num.* 8. hebben aangewesen.

Wie eygentlyk die personen zyn, tusschen de welk geen Huwlyk, so om Maagschap als Swagerschap bestaat, werden tot verligting van die gene, de welke de leden niet wel kunnen rekenen, by Hugo de Groot in sijn *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 5. *vers. Onder Bloedverwanten, en volgende*, meest al seer sorgvuldig uitgedrukt, waar van wy maar alleen eenige van de twijfelagtigste voorvallen sullen stellen.

Voor-

Voorgevallen zynde, of yemand ſijn voor-overleden-Huisvrouwe-Susters-Dogter, of haar voor-overleden-Mans-Broeders-Soon, ſoude mogen trouwen, was den 27. April 1580. by de *Staten van Holland*, op het verſoek van *Dirk Janſz. Stierman*, verſtaan, dat hy ſijn Huisvrouwen-Susters-Dogter wel mogt trouwen: maar het ſelve naderhand nader ingeſien zynde, dat tuſſchen de ſodanige gelyke pligt is, als tuſſchen Ouders en Kinderen. *arg. l. 39. ff. de ritu nupt.* is geoordeelt, dat ſodanigen Huwlyk tegen de *Politijke Ordonantie*, de Godlyke Wetten, en tegen de gemene eerbaarheid was ſtrijdende, en daarom het ſelve den 7. April 1584. aan *Gerbrand Borrez.*, wonende tot *Voorburg*, en den 26. February 1609. aan *Gillis van Flory*, *Procureur Generaal*, na genomen *Advijs* van den *Hogen Raad*, geweygert, en naderhand doorgaans afgeſlagen. Sulks is ook *Claas Corneliſz. Nieuwland*, Burgermeeſter in *Gravenhage*, in den Jare 1629. met ſijn overleden Huisvrouwe-Susters-Dogter, met bewilliging van den *Princen van Orangien*, twe Geboden gehad hebbende, ſijn derde Gebod geſchut, en hem het Huwlijken verboden, niet tegen-ſtaende hy by ſijn Huisvrouw geen Kinderen had gehad, en daar op is by de *Staten reſolutie* genomen van diergelijke Huwlijken namaals niet te ſullen toelaten; ſo is ook het ſelve daar na aan *Niclaas Ley*, wonende tot *Amſteldam*, in 't Jaar 1627. en in den Jare 1638. aan *Willem Engelſz. Viffer*, wonende tot *Bergen op den Zoom* geweigert, Daar van een *Advijs* van de *Profeſſoren in de Theologie der Univerſiteyt van Leyden* van den 23. Septemb. 1638. te ſien is in de Conſultatien en Advijſen het 3. *Deel*, *Conſ.* 323. Welk aangaande om daar over geen twijfel meer te hebben by de Staten van Holland den 2. May 1664. nader is verklaart en al om doen afkundigen. *Dat de Huwlijken met ſijn overleden Huisvrouwe broeders of Susters dogter, niet tegenſtaande daar van geen byſonder verbod in het 7. 8. en volgende art. van de Polit. Ordonn. is gedaan voor ongeoorloft, en van onwaarden ſullen werden gehouden.* Daar uyt dan volgt dat alle andere leden van Swagerſchap de welke in de *Politic. Ordonn.* niet uytgedrukt werden, en by geen nader verklaring verboden werden, voor geoorloft moeten gehouden werden. Op hoedanigen grond ik nog onlangs heb geoordeelt dat het Huwlijk met een overleden Vrouws Moeye voor geoorloft moet werden gehouden.

By de *Politijque Ordonantie* werd alleen geſproken van de eerſte ſoort van Swagerſchap, maar niet van de twede, gelijk die by de ſommige werd genoemt, waer door yemand op den ſelven trap van Swagerſchap

myn al evenwel so na niet bestaat. Gelijk in opgaande en dalende Swagerschap zyn, mijn Stief-vaders, of Stief-soons-Weduw: en in de zyd-linie, myns Huisvrouwe-Ooms, of Broeders-Weduw: Sulks is de Vraag, of de Huwlyken in de tweede soorte van Swagerschap by ons verboden zyn? en al-hoe-wel by de Geestelyke Regten, *per tit. in decret. Gregor. de consanguinitat. & affinitat.* al sulke Huwlyken schijnen vry te zyn, evenwel dewijl *in l. 15. ff. de ritu nupt.* gesegt werd, dat yemand sijn Stief-soons-Weduw niet trouwen mag, so werd verstaan, dat in op-gaande en neder-gaande Swagerschap, sulke Huwlyken verboden zyn. *arg. l. 7. de grad. & affin.* dog niet als de Swagerschap van ter zyden komt: Sulks so word verstaan dat ik myns Huis-vrouwen-Broeders-Weduwe wel trouwen mag; midsgaders ook haar Ooms-Weduw, al-hoe-wel het selve, om eerbaarheids wil, wat tegenstrijdig schijnd, sonderling so daar weder-zyds Kinderen zyn. Sie de Consultatien en Advysen *het 2. Deel, Cons. 256.* en *het 3. Deel, Cons. 107. en volgende.*

Onder de verdere verboden Leden, de welke niet al te seer tegen de eerbaarheid strijden, als dikwils onder Swagerschap voorvalt, werd somwylen toelating en *dispensatie* vergund. Grot. *Inleyd. l. 1. cap. 5. num. 17.* Sie Coren *consil. 21. num. 27. 28. in not.*

Hoe, en in wat voege de Maag-talen moeten werden gerekent, en wat tot verligting van 't selve diend, hebben wy hier voor in 't *agtste Deel* aangewesen.

Wel eer plag tusschen Voogden en Wees-kinderen; Overheden en Onderdanen, geen Huwlyk te mogen bestaan. *tot. tit. Cod. De interdict. matrimon. inter. pupil. & tutor. & tit. Si quacunque prædit. protestat.* maar zedert dat in het voltrekken van een Huwlyk, sodanige noodsaaklyke onderhoudingen tusschen beyden gekomen zyn, dat alle bedrog daar door verstaan werd uitgesloten te zyn, is het den Voogden met haar verpligte Wees-kinderen, nog ook de Overheden met haar Onderdanen, niet verboden in Huwlyk te treden. Zypæ. *not. jur. Belg. tit. de sponsal. in pr.* Gudel. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 2. in fin.* Montan. *de tutelis, cap. 31. in fin.* Argentr. *ad consuetud. Brittan. art. 35. not. 1. num. 4.*

14 Volgens onse Wetten, heeft een Man niet meer als een Wyf, en een Wyf niet meer als een Man te gelijk in Huwlyk mogen hebben, als hier voor in 't begin is aangewesen; Dog de tweede en verdere Huwlyken, die agter den anderen aangegaan werden, zyn nog by de Wetten, nog by de daaglykse onderhouding verboden. *tot. tit. Cod. de secund. nuptiis.*

tiis. als alleen dat een Weduw, om bloed-roering te schouwen, den tijd van ses Maanden, na de dood van haar eerste Man, moet verbeyden, ten waar sy ondertusschen van de vrugt, daar sy swanger van ging, waar verlost. *Instructie van Huwlijxe-saken tot* Leyden, *art.* 14. *tot* Delf, *art.* 9. *tot* Amsteldam, *art.* 14. So dat een Vrouw binnen 's Jaars, na de dood van haar Man, tegen de beschreven Regten, werd toegelaten te mogen trouwen, sonder *infamie*, of schande. *contra l.* 1. *l.* 2. *Cod. de secund. nupt.* So als by den *Hove van Holland* is verstaan in de sake van Vrouw *Anna van Charu*, Eysscherse in *reconventie*, tegen Mr. *Otto van Arkel*, *anno* 1586. En met de Geestlijke Regten over-een-komt, *cap. penult. & ultim. extr. de secund. Nupt.* Covarruv. *de Sponsalib. part.* 2. *cap.* 3. §. 9. *num.* 5. Zanch. *de Matrimonio lib.* 7. *disput.* 87. *num.* 23. *cum seqq.* Peck. *de testam. conjug. lib.* 1. *cap.* 12. *vers. Utrum.* So is ook geoordeelt by Anton. Faber *ad Cod. lib.* 5. *tit.* 6. *defin.* 1. Sie me Coren *consil.* 11. Dog zyn de straffen van de beschreven Regten tegen een Weduw, of Weduwnaar, ten voordeel van den Voor-kinderen opgestelt, *l.* 3. *l.* 6. *Cod. de secund. nupt.* als nog in vol gebruik. *Resolutie* van den *Hove van Holland* in 't *visiteren* van het *Proces* van de voornoemde Vrouw *Anna van Charu*, tegen Mr. *Otto van Arkel*, genomen den 14. February 1587. Sande *lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 1. *& seq.* Christin. *vol.* 1. *decis.* 223. *decis.* 271. *num.* 21. 22. *decis.* 336. *& vol.* 3. *decis.* 131. *num.* 9. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 1. *cap.* 12. *in fine.* Zypæ. *Notit. Jur. Belg. de secund. Nupt.* Coren *consil.* 11. *num.* 11. *& seq.* Consult. en Advijsen *eerste Deel*; *Consult.* 47. *vers. ten laatsten*, Volgens welk, om dat de Mans, of Vrouwen, om haar tweede Man, of Vrouw te believen, dikwils aangeport werden, en haar niet ontsien de Kinderen van het eerste Bed ongelijk aan te doen, en haar, door omwegen, in haar geregtigheid dikmaals verkorten, is daarom ten voordeel van de Kinderen in dese Landen mede ingevoerd: Dat yemand met een Weduw, of Weduwnaar, die Voor-kinderen heeft, Huwlyk aangaande, niet meer by Uiterste wil, Voorwaarden, Gift ter sake des doods, of anderssins, by het tweede Huwlyk mag genieten als een 't minste Kinds gedeelte. *juxta l.* 6. *Cod. de secund. nupt.* mits dat daar door evenwel de gemeenschap van goed, de welke door het gemeen Land-regt werd ingevoert, niet verhindert werd, gelyk hier na, t'sijner plaats, sal werden verhandelt.

HET XV. DEEL.

Van Egt-ſcheyding.

1. *Egt-ſcheyding, wanneer, en om welke oorſaak plaats heeft, en van wat kragt.*
2. *Scheid-brieven te geven, of en by wie gebruiklijk, en om welke oorſaken.*
3. *By ons noit in gebruik aangenomen, maar wel ſcheyding van Tafel en Bed.*
4. *Het Voor-beeld van Vrouw Jacoba.*
5. *Egt-ſcheyding om onbequaamheid tot voort-teling.*
6. *Inval van ſcheyding, hoe, en by wie de Kinderen moeten werden opgevoed.*

1 HEt Huwlijk is voor een Menſchen leven. §. 1. *Inſtit. de patr. poteſtat. l. 1. ff. de ritu nupt.* En werd geen Egt-ſcheyding toegelaten, als door de dood van een der Egt-genoten. *d. §. 1. inſtit. de patr. poteſt.* of door voorgaande Overſpel, *Matth.* 19. 9. *l. 1. 8. cum Auth. ſeq. Cod. de Repud.* ſo 't ſelve by de beledigde werd verſogt, in welk geval ook by 't leven van den Overſpeelder, de beledigde met een ander mag trouwen. Sie de *Politic. Ordon. art.* 18. van *Zeland, art.* 33. Rittershuſ. *de differ. Jur. Civ. & Canon. lib.* 2. *cap.* 8, 9. Bezam. *de divort.* Kerk-ordning van Geneve *art.* 145. 146. Sulks merendeels in het wijsdom werd uitgedrukt. So is geweſen by den *Hove van Holland*, tuſſchen *Guiliaam de Gordijn, requirant*, op en jegens *Anna van Hohenlo* daar by de Man toegelaten is een ander te mogen trouwen; en in de ſaak van *Janneken Lexyes, Impetrant in cas van divortie*, op en jegens *Niclaas Egger*; *Gedaagde*, daar by de Vrouw vry geſtelt is een ander te mogen trouwen, geweſen den 3. Julij 1617. Maar den Overſpeelder mag, na de Kerklijke Regten, niet wederom met een ander trouwen, *cap. litteris* 12. *extr. De præſumpt. & Canon. quædam cum fratre* 32. *quæſt.* 7. *Can. Si quis viduam, Can. qui dormierit. Can. concubuiße cauſ. & quæſt. ead.* Dog werden by ons de ſodanigen ook ten anderen Huwlijk toegelaten, ſo en na dat de beledigde alvorens met een ander is getrouwt, en derhalven alle hoop van weder-eniging weg-genomen is. Sie Bezam. *tract. de divort. per. Adult.* Rittershuſ. *de differ. Jur. Civil. & Canonici lib.* 2. *cap.* 9. *in fin.* Conſult. en Advijſ. 1. *Deel, Conſ.* 307.

Wy ſeggen op 't verſouk van den beledigde, om dat deſelve Egtſcheydinge niet metter daad door en met het Overſpel gegrondveſt, en als verbeurd werd: maar alleen op 't begeren van de beledigde, en niet ſonder deſſelfs wil mag geſchieden. *arg. l.* 65. *ff. pro Socio.* Van welk

regt,

regt, na dat het hem geboren is, de beledigde mag afwijken, en den Overſpeler ſijn ondaad quijt ſchelden. *l.* 7. *ff. de divort. & repud.* Sulks ook ſtil-ſwijgend verſtaan werd te geſchieden, ſo een Man, na dat hem het Overſpel van ſijn Vrouw bekend was, deſelve vleeſchelijk had bekent, dat voor ſtil-ſwygende quijt-ſchelding werd gehouden, ſo dat hy naderhand daarom Egt-ſcheyding verſoukende, niet ſoude werden gehoort. *l.* 13. §. 10. *l.* 40. *ff. l.* 2. *Cod. ad leg. Jul. de adulter.* Joan van den Sande *lib.* 2. *tit.* 6. *defin.* 1.

Na de Burgerlijke Wet *Moſes Deuteronom.* 24. mogt den Man, die 2
een Vrouw getrouwt had, die geen wel-gevallen vond in ſijne ogen, om dat hy yet oneerlijks aan haar gevonden had, haar, voor thien getuygen, een ſcheid-brief geven, en daar me uit ſijn Huys laten gaan, inſgelijks den Vrouwen niet was geoorloft. Sie Grot. *Annotat. ad Deuteronom. cap.* 24. *verb. dederitque ei libellum repudii.* Dat by de *Romeynen* in den begin, volgens de inſtelling van *Romulus*, buyten het Overſpel, ongeoorlooft is geoordeelt, en ſo lang onderhouden tot dat ook 't ſelve in onbequaamheid tot voort-teling is verſtaan. *l.* 10. *junct. auth. ſeq. Cod. de repud. l.* 39. §. 1. *ff. de jure dot.* Om welke oorſaak *Spurius Corbulus*, anders genaamt *Servilius Corbilius Ruga*, de eerſte aanleyding gegeven heeft, na getuygenis van Valer. Maxim. *lib.* 2. *cap.* 1. en van Aul. Gell. *lib.* 4. *cap.* 3. *& lib.* 17. *cap. ult.* Tot dat eindlijk den *Kayſar Domitiaan*, na getuygnis van Plutarchus in ſijn *Roomſe Vraag-ſpreuken num.* 50. de Scheidbrieven en Egt-ſcheydingen, om onenigheid, heeft toegelaten. 't Welk tot meer andere ſaken naderhand is uitgerekt. *tot. tit. ff. & Cod. de divort. & repud.* Waar van het misbruik onder den *Romeynen*, 't welk ook den Vrouwen was toegelaten, ſo groot was geworden, dat de Vrouwen 't ſelve tot een voor-regt van hare ongeſtadigheid, hebben beginnen te misbruiken. So den Poët Juvenal. *lib.* 1. *Satyr.* 6. *verſ.* 228. daar op ſchimpt met deſe woorden:

Sic creſcit numerus, ſic fiunt octo mariti
Quinque per autumnos.

Dat is:

So waſt der Vrouwen luſt, door een verſiert beklag,
Tot d'agſte Man, ten vijfſten Herrebſt-dag.

So ook den Wereld-wijſen Seneca, *de benefic. lib.* 3. *cap.* 16. de bedorven-

heid der Zeden beklaagt, dat sommige Vrouwen de Jaren niet meer na het getal van de Burgermeesters, maar na haar afgegane getrouwde Mans begonden te tellen, dat wel by Diocletianus en Maximianus *in l. 8. Cod. de Repud.* is bepaalt, dog naderhand by den *Kayser Justiniaan Novell.* 140. so veel te ruymer uytgerukt geworden. Sie me Dion. Cass. *Roomse Histor. cap.* 54. en Barnab. Brisson. *ad leg. Jul. de adulter. tract. singul. verb. divortia septem.*

3 Om alle welke oorsaken, daarom by de beschreve Regten, Egtscheyding wierd toegelaten, daar van *in l. 6. Cod. de repud.* en *in Nov.* 140. buyten de dood, en het Overspel by ons van ouds onbekend geweest zyn: Grot. *Inleyd. 1. boek, het 5. deel, vers. Volgens Christus vermaning.* Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 7. 8. en nog zyn. Als dat alleen, so waneer om de hardigheid van Man of Wijf, het bywonen ondraaglyk werd bevonden, so dat'er enig ongeluk uit te vresen staat, scheyding van Tafel, en Bed, en bywooning, werd toegelaten, blyvende niet-te-min den Egt-band in sig selven ongekrenkt. *l. 15. ff. de act. rer. amotar.* en onder geduyrige hoop van verening, volgens de instelling van de Geestelijke Regten, de welk daar in by ons gevolgt werden. *cap. litteras, in fin. extr. de restitut. spoliator. & cap. ex transmissa eod. cap. 1. Ut lite non contestata.* Sie me Grot. *d. loco.* Neostad. *d. observ.* 8. *in not.* Sande *lib. 2. tit. 6. defin. 1.* So is omtrent den Jare 1426.

4 by het *Hof van Rome*, in de saak van Hartog *Jan van Braband*, en *Vrouw Jakoba*, Hartog *Willem van Beyerens* enigste Dogter, de XXV. *Gravin van Holland*, verstaan, en uitgesproken, dat sy qualyk, en te onregt, van gemelten Hartog *Jan van Braband*, haren Man, gescheyden was, met vernieting van het Huwlyk, 't welk sy ondertusschen met *Hunfrid, Hartog van Cloucester*, Broeder van Konink *Hendrik de V. Konink van Engeland*, had aangegaan, en dat sy haar most begeven by Hartog *Amadeus van Savoyen*, haar behoude-Oom, die haar bewaren soude, tot dat sy met denselven, haren afgeganen Man, wederom soude zyn verenigt. Sie daar van breder by Petrus Scriverius onder deselve *Vrouw Jakoba. pag. mihi* 392. J. van Heemskerks *Batavise Arcad. pag.* 567. *en volgende.*

Dog indien een van beyde de Egt-genoten, den anderen moetwilliglyk sonder enige oorsaak, sonder meyning van weder-keren, enigen langen tyd komt te verlaten, werd om die oorsaak ook wel Egt-scheyding toegelaten. Sie Beza *de divort. per. disert.* Amef. *de casib. conscientiæ lib. 5. cap. 38. num. 6. 7.* Zanchez *de operib. Dei lib. 4. cap. 1. thes. 5.*

Also

Alſo is by den Geregte tot *Amſteldam*, daar ſulks ligt voor-valt, verſcheyde reyſen, en nu laatſt den 29. Junii 1650. in de ſaak van *Mathijs van Gerven*, en *Arnolda van Eyk*, om ſodanige oorſaak, niet alleen Egt-ſcheyding, maar de verlatene toegelaten met een ander te mogen trouwen. Sie Peck. *de Teſtam. conjug. cap.* 4. Beza *de divort. per diſert.*

En tot *Leyden* anno 1644. in de ſaak van *divortie*, tuſſchen *Maria Dammen*, *Eyſſcherſe*, contra *Freuri Beuricant*, de welke eerſt uyt een Kloofter gelopen, en hem veynſende van de *Gereformeerde Religie* te zyn, met haar was getrouwt, en ſtaande Huwlyk, hem wederom tot *Parijs* in een Kloofter had begeven, is het ſelve Huwlyk, volgens het *Advijs* van verſcheyde *Profeſſoren Theologie* binnen *Leyden*, geſcheyden, en ſy toegelaten een ander te mogen trouwen. So ook nog onlangs den 2. Octob. 1662. by vonnis van Schepenen in Leyden tuſſchen *Jan Kneliſzoon van Oudshoorn*, *Eyſſcher*, en *Katrijn Schaak*, die hem was afgegaan, na de derde en vierde wetlyke beſchryving, en inroeping, ſonder enig antwoord te bekomen, of verantwoording te doen, de ſelve verklaart is, een *malitieuſe deſertrice*, en hy ontſlagen van den band des Huwlyx, met toelating van een ander te mogen trouwen. Welk Vonnis, om de manier van procederen daar in gehouden waardig is na-geſien. In gelijke ſaak is me by het Hof van Holland ſententie geweſen den 26. Febr. 1658. tuſſchen *Andries Dois* en *Katharina del Beek*. Sie *Henric. Brouwer de jure Connubior. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 12. Landregt van Overyſſel *part.* 2. *tit.* 1. *art.* 18.. Daar van me te ſien is de *Kerkordening van Geneve*, de welk in *Vrankrijk* deurgaans onderhouden werd.

Yemand buytens-lands vertrokken zynde, ſonder dat men in enige Jaren daar van tyding gehoort heeft, willen de ſommige, dat deſſelfs Wyf wederom met een ander mag verſoeken te trouwen, en 't ſelve haar toegelaten moet werden. *arg. l.* 6. *l.* 7. *Cod. de repud. junct. Novell.* 22. *cap.* 14. Dog het ſelf is te verſtaan van moedwillig verlaten: want indien datter Oorlog, of aangenome reyſe tuſſchen komt, hoe veel Jaren datter tuſſchen beyden mogten zyn, dat de Vrouw geen tydinge van haar Man gehad heeft, moet ſy 't ſelve verbeyden, tot dat ſy ſekere tijding krijgt. *l pen. ff. de ſponſalib. auth. hodie Cod. de repud.* 't Welk evenwel ſo nauw niet werd onderhouden, en werd by lang jarig verloop, ſonder enige tyding, de Man voor dood, of quaadwillige verlater gehouden. So is by den *Hove van Holland* verſtaan in den Jare 1645.

daar

daar van het gewijsde, en Ding-talen, verhaalt staan in de *Papegay*, *pag.* 57.

Insgelijx indien by geval een Huwlijk was aangegaan, met een per-
5 soon die van *Natuyr*, of door een ongeneeslijk gebrek, onbequaam bevonden wierd tot voor-teling, soud sodanigen Huwlijk, op het versouk van de beschadige *Party*, verklaart werden van onwaarden, immers wetlijk gescheyden, en de beschadigde toegelaten met een ander een wettig Huwlijk aan te gaan, *arg. l.* 10. *cum auth. seq. Cod. de repud. l.* 39. §. 1. *ff. de jure dot.* Christin. *vol.* 1. *decis.* 338. *& volum.* 5. *decis.* 192. Gelijk by Sententie van 't *Hof van Holland* den 24. April 1593. is verstaan, tusschen *Juffrouw Maria van Bekestein*, en *Dirk Fijk van Hove*; welke *Sententie* te vinden is in het *negen-en-twintigste Bouk van de Nederlandse Historie van* Pieter Bor, *tom.* 4. *pag.* 15. en de *Proceduyren* van dien, onder onbekende Namen ingelijft zijn, in de *Papegay*, *pag. mihi* 57. *& seqq.* Sulks is me verstaan tusschen *Adriaantje Adriaans*, contra *Jacob Harmensz.* den 17. Martii 1617.

Den Egt-band by 't leven van de Egt-genoten gebroken, en ge-
6 scheyden zijnde, moeten de Kinderen by de Egt-genoten van weder-zijden, gelijklijk na vermogen, en grote van den Boedel, sonder onderscheid, opgebragt en opgevoed werden. *cap. quum haberet.* 5. *extr. de eo qui duxit in matrim. quam poll. adult.* Grol. *Inleyd. lib.* 3. *part.* 35. *num.* 20. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 18. *art.* 6. Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 14. *n.* 4. Het welk ook so den 12. Decemb. 1644. by den *Hove van Holland* in *contradictorio judicio* is verstaan.

Maar in wiens Huyshouding, en Voor-sorg, in sulken geval, de Kinderen moeten blijven: mogt yemand vragen? En werd het selve de bescheydenheid van den Regter toevertrouwt, de welke na gelegenheid, of de Knegtjes by de Vader, en Meisjes by de Moeder, of ook wel anders, dat is, of by de Vader, of by de Moeder in 't geheel, sonder onderscheid, laten blijven; *per Gloss. in l. unic. Cod. de divortio facto.* Menoch. *De Arbitr. Judic. caus.* 168. Dog soude de Moeder *cæteris paribus*, en indien geen redenen ter *contrarie* dienen, de naaste zijn, indien sy wil. Gelijk als ook in andere voorvallen, en selfs in de opvoeding en houding van Speel-kinderen en Onwettig-geboorne verstaan werd, Gelijk als in *Vrankrijk* na getuygnis van Annæus Robertus *lib.* 1. *rer. judicatar. cap.* 9. in *Braband*, en andere omleggende plaatsen, van Christinæus *ad leg. Mechlin. tit.* 18. *art.* 8. en in *Vriesland* van Joan

van

van den Sande *lib. 2. tit. 8. defin. 1*, werd verſtaan: Sie Anton. Peref. *ad tit. Cod. ubi pupill. educari deb. in fin.* Maynard. *lib. 6. deciſ. 50.* Anton. Fab. *ad Cod. eod tit.* *Ordonantie* van de Wees-kamer tot *Alkmaar* en *Edam*, *tit. 4. art. 5. 7.* Coren *Conſil. 5. ende 17.*

HET XVI. DEEL.

Van Voogdy en Voogden.

1. *Voogdy wat, en Voogden wie.*
2. *Wanneer, by wie, en hoedanig te ſtellen.*
3. *Wie by Uiterſte wil Voogden mogen ſtellen.*
4. *Voogden by de Overheden, hoe en welke te ſtellen.*
5. *Weygering en verſchoning van geſtelde Voogden, hoedanig, en hoe ver by ons werd aangenomen.*
6. *De magt en pligt der Voogden, in't uitvoeren van de Voogdy, in het leveren van Staat en Inventaris, en Jaarlijxe reekening, en 8.*
7. *Geen goederen van den Inventaris te houden op ſtraf.*
8. *De penningen der Weſen te beleggen, hoe en by wie.*
9. *Onroerende goederen der Weſen, hoe en wanneer by de Voogden te verkopen.*
10. *Wanneer en hoe de Voogdy eyndigt.*
11. *Het Huwlijk maakt een minderjarige mondig.*
12. *Waar voor de Voogden, ten eynde van de Voogdy, mogen aengeſproken werden.*
13. *Wees-kamers-regt wat.*

VOogdy is een regtlijk beſtier over yemands perſoon, die ſig ſelfs om minderjarigheid, of onbequaamheid niet magtig is. §. 1. *Inſtit. de tutel.* *Voogden*, anders *Momboirs*, of *Mond-borgen*, zyn de Beſtierders en Toeſienders van Weſen; dat is, van alle Ouderloſe, Vaderloſe, of Moederloſe Kinderen, beneden haer vijf-en-twintig Jaren, ſo wel Dogters als Jongmans, *ſublata ſexus differentia, & diſtinctione tutelæ aut curationis quam jus civile Romanorum facit inter ætatem pupillarum, quæ ſub tutela, & minorum, quæ ſub curatione erat.* Coſtuym. van Antwerp. *cap. 43. art. 66* Chriſtin. *vol. 3. deciſ. 148. num. 14. & ad leg. Mechlin. tit. 19. arn. 27.* Montan. *de tutel. cap. 37. num. 86.* Andr. Gail. *lib. 2. obſervat. 96. num. 1.* Grot. *Inleyd. lib. 1. part. 7. num. 1.* Vinn. *ad pr. inſtit. quib. mod. tutel. finitur. & ad pr. inſt. de curator.* 1

De Voogden werden tot opſigt over de minderjarige geſtelt, of by Uiterſte wil, of by de Wettige Overheid. Zypæ *Notit. Jur. Belg. de Tutorib. in verbis tutela.* Daar van de Voogdy verdeelt werd in *Teſtamentaire*, dat is, by Uiterſte-wil geſtelde, en wettige. 2

De gebore-Voogden, anders *Bloed-Voogden*, die eertijts de magt van Voogdye van haar ſelven hadden, werden huydendaags niet aenge-

nomen, ten zy die van de Overheid, na genomen kennis en onderſouk, daar toe zijn gemagtigt. Neoſtad. *ſupr. cur. deciſ.* 59. *circa fin.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 19. *art.* 3. *num.* 10. *& volum.* 3. *deciſ.* 147. *num.* 4. 5. Rebuff. *ad conſtit. reg. de ſentent. proviſ. art.* 3. *Gloſſ.* 2. *num.* 3. uitgeſondert alleen in't Land van *Voorn*: alwaar de langſt-levende Vader of Moeder Voogd blyft, voor yemand anders, en daar Vader nog Moeder was, het outſte en naaſte Manshooft van des Vaders wegen, en alſo van den outſten tot den naaſten, altijd den naaſten van des Vaders wegen, voor des Moeders zijde, mids ſtellende borg, en by onbequaamheid, of onvermogenheid, in het ſtellen van den borg; en ſekerheid voor den Weſen, den naaſten daar-aan-volgende, ſoo lang tot dat men yemand vind. Volgens het 74. *Artijkel* van harc *Keuren*, by *Kaiſar Karel* in 't Jaar 1519. beveſtigt.

Welke manier van doen, in het verkieſen van Voogden, by ons ook wel meeſt werd onderhouden, dog niet anders, als met genomen kennis, onderſouk, en verkieſing, blyvende altijds de magt en keur by de *Magiſtraat*, om in 't verkieſen van deſelve, ſonder aanſchouw van de naaſte van den Bloede, te verkieſen ſodanige perſonen, als haar, tot meeſten dienſt en oirboir van de Weſen, goeddunken mag.

3 By uiterſte-wil, werden over de perſonen van minderjarige Voogden geſteld, ſo wel by de Moeder, als by de Vader. *contra l.* 2. *ff. de teſtam. tutel. l.* 40. *ff. de adminiſtrat. tutor. l.* 1. *Cod. quando mulier.* en alwaart dat by de eerſt-overlydende Voogden waren geſtelt, ſou een langſt-levende, daar na me Voogden mogen ſtellen, met gelijk regt. *contra l.* 27. *ff. de teſtam. tutel. & tot. tit. Cod. in quib. cauſ. tutor. vel curat. habent.* Ja mag by ons yder een, ſonder onderſcheid, over ſijn goederen Toeſienders, en Verſorgers ſtellen, ſodanig als het hem belieft. *contra* §. 3. *inſtit. de tutel. &* §. 4. *inſtit. qui teſtam. tutor. dar. poſſ. & l.* 12. *cum ſeq. ff. de teſtam. tut.* vide Vinn. *ad d.* §. 4. *inſtit. qui teſtam. tutor. dar. poſſ.* Grot. *Inleyd.* 1. *boek*, 7. *deel*, *op 't einde.* So ook in *Vrankrijk* onderhouden werd, volgens getuygnis van Argent. *ad conſuetud. Britan. artic.* 474. *Gloſſ.* 2. *& art.* 475. *Gloſſ.* 5. *num.* 4.

Maar tot *Alkmaar* moeten ook de *Teſtamentaire*-Voogden by Weesmeeſters al-voren daar toe geſtadet, dat is, voor goed gekent werden. Sie *Ordonantie van de Wees-kamer aldaar*, *tit.* 7. *art.* 2. en mogen,

om

om redenen, by Wees-meesters voor-by gegaan, of een ander Voogd nevens hen gesteld worden. *ibid. art.* 12.

De *Testamentaire*-Voogden, of een van hun, by overlijden, of anderssints ontbrekende, moeten terstond by die gene, die by 't selve *Testament* daar toe zijn gemagtigt, of anderssins by de Overheid, anderen in haar plaats gestelt werden. *l.* 11. *ff. de testam. tutel.*

Het welk nogtans te verstaan is, sonder verder bemoeynis der Wees-meesteren, in de Regering en bewind van der Wees-kinderen personen, of goederen: Als strijdig tegen den grond, en eygenschap van de *Testamentaire*-Voogdy. *arg. l.* 9. §. 1. *ff. de Tutel. & rationib. distrah.* & *d. l.* 11. *ff. de testam. tit.* Waar by de wettige Voogdy noyt plaats heeft, als by gebrek van *Testamentaire*: en de *Testamentaire*-Voogdy eens plaats hebbende, by geenig geval de wettige in plaats kan komen, maar schoon die by de Wet wert vernieuwt, is en blijft een *Testamentaire*-Voogdy. So dat de Wees-kamer by Vader en Moeder regt uit, en sonder eenig onderschied, eens uitgeslooten zijnde, blijft deselve altijd uitgesloten. Sie de Consult. en Advijs. *het Amstel.* 3. *deel cons.* 65. *en Rotterd.* 3. *deel cons.* 77. Al-hoe-wel by sommige Wees-kameren, dog te onregt, dit so nauw niet genomen werd, dewelke by het minst verval, of versuym, drijven, dat de Voogdy aan haar vervalt; gelijk als ik verscheyde reysen heb gesien, dat de Wees-kamer onbepaalt, en volkomentlijk uitgesloten; dog geen verkiesing van Voogden gedaan zijnde, of by twe egte-luyden, by weder-zijdse Uiterste-wil, de wees-kamer uitgesloten, en de langst-levend tot Voogd gestelt zijnde, met magt om een ander Voogd nevens hem, of by overlijden, in sijn plaats te verkiesen, de langst-levende, sonder daar op voorsien te hebben, insgelijks komende te overlijden, en in dier-gelijke voor-vallen; by de Wees-kamer, tegen het gevoelen van Regts-geleerden verstaan is, dat daar door de Voogdye, en sulx den Boedel aan haar quam te vervallen. Sie me de Consult. en Advijs. 4. *Deel, Cons.* 167.

Wanneer by Uiterste-wil van de Ouders, of een van beyden, op het stuk van de Voogdy van onmondige nagelatene Kinderen niet was voorsien, plag van ouds de Voogdy der Wesen, den *Grave* toe te komen, tot dat by *Kaysarin Margriet*, aan die van *Zuid-Holland*, by *Handvest* den 10. May 1346. is vergund: *Dat Voortaan geen Voogdyen aan den Grave besterven sullen, maar de Wees-kinderen sullen Vervoogd werden van den oudsten, en naasten, die hem aangaen souden van swaart-zijde, daar sy af Verweest werden.* So is ook by deselve *Kaysarin Margriet* Vrydag na Ascensions-dag, aan die van *Kennerland*, in den selven Jare vergunt,

gunt, dat *de vier vier-en deelen*, dat is, de naaſte van 's Vaders-Vaders-zijde, van 's Vaders-Moeders-zyde, van Moeders-Vaders-zijde, en van Moeders-Moeders-zijde, *enen Man ſouden ſetten die de Kinderen Vervoogden, en Jaarlijks eens aan haar rekening ſoude doen.* Sie de *Coſtuymen van Zuid-holland, pag.* 684. en de *Handveſten van Kennerland, pag.* 14. Dog in *Zuid-holland*, wie dat de Voogdy hanteerde, moſt alles doen, ten overſtaan, en met goed-vinden van den Geregte, en aan deſelve alle Jaar rekening doen, ſo dat breder inhouden de geſeyde *Coſtuymen van Zuid-holland, pag.* 501. En ſo geen Bloed-voogden waren, of als deſelve de Voogdye binnen s' Maands niet aan namen, moſt den *Ambagts-Heer*, of den *Schout*, de Weſen Vervoogden. Sie de ſelve *Handveſten, pag.* 502. Dan alſo de naaſte Magen niet altijt de bequaamſte waren, is daar na goedgevonden, dat by de Overheid, dat is, by het *Hof van Holland, Cur. Holl. deciſ. ult.* of by de Geregten, of Wees-kamers (in Steden, en ten platten Lande daar toe geſteld) van de plaats daar het Sterf-huis is gevallen, Voogden en Toeſienders over de minderjarige, of andere toeſigt-behouvende, ſoude werden geſtelt. Tot welk einde de langſt-levende, 't zy Vader, of Moeder, met yemand van de naaſte Magen van den Overleden, of by gebrek van Vader of Moeder, twe van de naaſte Magen alleen, van elker zijde een, gehouden zijn binnen ſekeren tijd te verſchijnen voor 't Geregt, of Wees-kamer, daar het Sterf-huis is gevallen, en begeren, over de na-gelaten Wees-kinderen, Voogden geſtelt te hebben; die dan, na genomen kennis, wel gewoon, en gehouden zijn daar toe te ſtellen twe, de outſte en naaſte van des overledens zijde, by ſo ver ſy daar toe dienen; indien niet, de outſte en naaſte daar aan, en ſo voorts; en by gebrek van Magen, twe andere bequame Mans-perſonen, het zy den overleden geheel vremd zijnde, of van de langſt-levende zijde beſtaande, na dat voorgaande kennis van ſaken, en onderſouk, op haar-luyder bequaamheid, en getrouwigheid genomen ſal zijn: welverſtaande, dat Vader, of Moeder, Groot-vader, of Groot-moeder, daar toe bequaam en willig zijnde, voor alle andere, met byvouging van een ander Voogd, of Voogden, ſullen voorgaan, *tit. Inſtit. de legitim. parent. tutela authent. Matri & avis. Cod. Quando mulier tut. offic.* Sie Grot. *Inleyd. 1. part. 7. verſ.* overſulx: blijvende evenwel altijt het hoogſte opſigt by 't Geregt, of Wees-kamer. *arg. l. 1. ff. de Juriſdict.* Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 43. *art.* 1. ſie Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 7. verſ. Waneer, & ſeq.* Vinn. *inſtit. de legitim. agnator. tutel. in fin.* Sie de Keuren

van

van *Zeland* van den Jare 1496. *cap.* 2. *art.* 27. en van den Lande *Voorn* van den Jare 1598. *art.* 74. Keuren van de Wees-kamer van *Leyden art.* 13. van *Rotterdam*, *art.* 8. En dit alwaar 't dat sy by Huwlijkse-voorwaarden, of anderſins, van hare Kinderen erffenis waren versteken. Ordon. van de Wees-kamer tot *Alkmaar*, en van *Monikendam*, *Edam*, en *Purmerend*, *tit.* 7. *art.* 9. van den *Briel*, *tit.* 7. *art.* 107. Anders mogen de Vrouwen geen Voogd weſen over onmondige Kinderen. *l.* 16. *l. ult. ff. de Tutel.*

Maar tot *Amſteldam*, mag een Vader, ſo hy van ſijn Kinds erffenis, by Making, of Voorwaarden is uitgeſloten, ook geen Voogd weſen. En mogen aldaar geen Vrouwen enige Voogdy aannemen, alwaar het ook Moeder, of Groot-moeder, ſelfs niet als sy erfgenamen van hare Kinderen mogen zijn: in welken val, ſo sy daar toe bequaam zijn, het bewind van de goeden, haar Kinderen of Kinds-kinderen toe-komende, onder borg-togt hebben mogen. Ordon. van de Wees-kamer aldaar, *art.* 35. 36.

Maar Vader of Moeder Voogd zijnde geſtelt, moeten in ſtuk van deling, of geſchil met haar Kinderen, ſtilſtaan, en moet een ander, voor die tijd, in haar plaats geſtelt werden; gelijk ook, ſo wanneer tuſſchen een ander Voogd, en de Weſen, enig geſchil in 't byſonder was ontſtaan, gedaan ſoude moeten werden. §. *ult. inſtit. de author. tutor. l.* 21. *Cod. de Excuſat. Tut.*

Deſe Voogdy behouden Vader en Groot-vader geduyrig, en ten uiteinde toe, ſonder onderſcheid, gelijk als andere Voogden; maar Moeder en Groot-Moeder alleen, tot hertrouwen toe. *auth. Sacramen. Cod. quando mulier. tutel. offic.* Anton. Fab. *ad Cod. tit. Quando mulier tut. offic.* Sande *lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 3. en meeſt ſonder afſtand van 't *beneficie Senatus-conſulti Vellejani*, en goede verſekering, het welke de ſommige meynen, dat huydendaags niet verder gebruiklijk is, dan op die plaatſen, daar het ſelve uitdruklijk by *Keuren* is geſteld, ſo als wel meeſt geſchied, als te ſien is by de *Keuren* van *Leyden*, *art.* 13. en van *Amſteldam*, *art.* 36. *Keuren* van *Rijnland*, *art.* 17. en andere, Sie Groeneweg. *de legib. abrog. ad auth. matri. Cod. quando mulier. tut. offic.*

De *Overheden* en *Magiſtraten* moeten in 't verkieſen van de Voogden, voor-al wel letten op de vermogenheid van de Voogden, en daar voor, indien daar enig bedenken was, goede Borgen nemen. *tit. inſt. De Satisdat. tutor.* Grot. *Inleyd.* 1. *bouk*, 9. *Deel.* Sande *lib.* 2. *tit.* 2. *defin.* 9.

Die of Schuldenaer, of Schuld-eyſcher van een Wees-kind is, mag des ſelfs Voogd niet weſen, en mag daarom gewraakt werden. *Novell.* 74. ten waar hy by uiterſte-wille, na voorgaande kennis van de ſchuld, geſteld was, na het gevoelen van de ſommige: Sie Sande *lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 1. Weshalven hy, voor de aanneming van de Voogdy, gehouden is het ſelve bekend te maken, of verlieſt ſijn ſchuld, ſo hy Schuld-eyſſcher is. *d. Novell.* 74. *cap.* 4. Sulx ook tegens een Voogd, die by uitterſte wil, met kennis van de ſchuld, geſteld was, by het *Hof van Holland* is geweſen den 17. Februarii 1615. in de ſaak van *Jan Pieter Maarteſz ſo hy procedeerde Impetrant in cas d'Appel*, contre *Pieter Bolle, Gedaagde.* welke ſaak meer andere ſtukken inhoud, daarom deſelve waardig is na te ſien.

Indien de Voogden, of hare Erfgenamen, tot verantwoording van hare uitgevoerde Voogdy, niet genougſaam vermogen bevonden wierden, plagten de *Overheden*, die haar geſtelt hadden, daar voor in te moeten ſtaan. §. *ult. inſtit. de ſatisdat. tutor.* & *tot. tit. de magiſtrat. conv.* §. 2. *inſtit. de ſatis dat. Tutorum.* het welk over-een komt met het geene ſtaat in ſekere *Handveſt* aan die van *Zuid-Holland*, gegeven by *Graaf Jan van Henegouwen*, des Sondags na S^t. Bonifaas-dag 1303. onder andemede-brengende: *En waart ſake dat den Voogd het goed van den Weeskinderen vervremde, als hy tot ſijn mondigen dage quàm; dat ſoude den Ambagts-Heer betalen, in wat Ambagt dat het verſturven waar: en die Ambagts-Heer ſoude hem verhalen aan die Voogd, of hy konde.* Sie de Coſtuymen van *Zuid Holland*, *pag.* 466. Maar alſo by ons het ſtellen van de Voogden, met volkomen kennis van ſaken, en ter goeder trouwen toe-gaat, alwaar 't dat de Weſen daar eenige ſwarigheid af hadden; werd by veel geoordeelt, dat het ſelf niet tot laſten van de *Magiſtraten* gebragt ſoude kunnen werden; ten waar dat daar enig quade trouw, of bedrog was by gekomen. Gothof. & Autumn. *ad tit. Cod. de Magiſtrat. conven.* Perez. *eod. in fine.* Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 181. *num.* 4. Zypæ *Notit Jur. Belg. de Tutoribus. in verb. Magiſtrat*, Vinn. *ad* §. *ult. inſtit. de Satisdat. Tutor. num.* 2. Sie me Grot. *Inleyd.* 1. *bouk*, 6. *deel.* Dog vermids 't ſelve regt den Wees-kinderen nergens uitdruklijk is benomen, nog van een algemene gewoonte in tegendeel van dien, als alleen dat ſulx ſelden, of noyt voorgevallen mogt zijn, ſo ſeker blijkt, is het een regtmatig gevoelen, dat de *Magiſtraat*, of *Overheyd*, voor het kort, gehouden is ſo by-aldien hy kan overtuigt werden, dat hy geen, of ten tijde van de ſtelling der Voogdy, geen genougſame Borgen genomen

men heeft. *l.* 1. § *fi. Præſes. & ſeqq. ff. de magiſtrat. conven.* Soo ook den 23. May. 1646. by den *Hove van Holland* is verſtaan, in de ſaak van *Kaſper van de Buſſche*, *Impetrant*, tegen *Arnold Altera*, en by den *Hogen Raad* den 30. May 1653. beveſtigt. 5

De Voogden, ſo wel die by uiterſte wil, als die by de *Overheid* werden geſtelt, indien ſy onvermogen waren, of anderſins grote ongelegenheid hadden, mogen voor het Geregt haar af keer, en redenen inbrengen, de welke, na beſcheydenheid, daar op agt neemt, en daar in voor-ſiet, na dat ſy-Luyden, tot voordeel van de Weſen, dunken te behoren. Keuren van de Wees-kamer tot *Alkmaar* en *Edam*, *tit.* 7. *art.* 17. *Briel*, *art.* 115. *Amſteldam*, *art.* 38. *Rotterdam*, *art.* 11. *Leyden*, *art.* 16. 17. Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 43. *art.* 26. maar indien de Voogden haar door geen wettelijke, of genougſame redenen, na beſcheydenheid van 't Geregt, kunnen vry-ſpreken, mogen ſy onwillig zijnde de Voogdy aan te nemen, tot deſelve by Gijſeling gedwongen werden. *arg.* §. 3. *inſtit de Statisdat. tutor.* 6

Wat aangaat de magt, en pligt der Voogden, in 't vitvoeren van de Voogdy, is dit byſonderlijk, in onſe dagelijkſe onderhouding, aan te merken dat de Voogden, ten ingang van de Voogdy, moeten maken behoorlijken ſtaat en beſchrijving, anders *Inventaris*, van der Weſen goed, *l.* 7. *ff. l.* 24. *Cod. de adminiſtrat. tutor. l. ult.* §. 1. *Cod arbiter. tut.* aan de naaſte Vrinden van de beſtorven zijde, midsgaders aan de Wees-kamer, daar deſelve niet is uitgeſloten, Jaarlijx, of om de twe Jaar, behoorlijke rekening doen van haar bewind; en het overſchot, na der ſelver raad beſteden. Zypæ *Notit. Jar. Belg*: *tit. de Tutor. in verb. Tutor. contr. l.* 1. §. *fin. l.* 4. §. 1. *l.* 2. *l.* 9. §. 4. *l.* 10. *ff. de Tutel. & rat. diſtrah. Quibus demum finita tutela rationes redduntur.* 't Welk by *Kayſar Karel* eerſt in den Jare 1548. tot *Augsborg* is *geſtatueert*, en nu doorgaans agtervolgt werd. Keuren van de Wees-kamer tot *Leyden*, *art.* 53. van *Rijnland*, *art.* 44. van *Oudewater*. van den Jare 1606, *art.* 197. van *Alkmaar*, *tit.* 8. *art.* 5. van *Monkendam*, en den *Briel*, *tit.* 9. *art.* 1. Alwaar het ſo dat ſy van de beſchryving en rekening te doen by Uiterſte-wil waren ontlaſt, waar op by de Wees-kamer, of die van het Geregt, na beſcheydenheid, ten meeſten oirboir werd gelet, ſonder dat ſy haar t'eenenmaal daar in aan de Uiterſt-wil behouven te binden. *arg. l.* 2. §. 44. *ff. ad Senatus conſ. Tertull. junct. l.* 10. *ff. de confirm. tutor. l.* 5. §. 7. *ff. de adminiſtrat. tutor. & l.* 7. *ff. de ann. legat.* Covarruv. *var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* D D. *ad d. l.* 5. §. 7. *de ad-*

administrat. tutor. Montan. *de tutelis cap.* 32. *regula* 5. Neostad. *decis. Cur. Holland* 20. Ordon. van de Wees-kamer tot *Rotterdam art.* 16 *Alkmaar, tit.* 9. *artic.* 2. Sie me Consult. en Advijs. *het* 1. *deel, cons.* 30.

7 Die in de beschrijving, enige goederen ter quader trouwen verswygt, verbeurt daar me sijn aandeel in deselve goeden, so hy daar enig regt toe hadde *l.* 59. *ff. ad l. falcid. l.* 48. *ff. ad Senat. Trebel. l.* 5. *Cod. de legat.* So ook by den *Hove van Holland* is verstan, dat plaas heeft in een Weduwnaar, of Boedel-houder, de welke in 't maken en leveren van Staat en *Inventaris*, enige goeden ter quader trouwen had verswegen, in de saak van *Henrik* en *Mayken Geurs*, als erfgenamen van *Elsjen Claas van Swieten*, contra *Marijtje Boddin*, Weduwe van *Gerrit Pietersz. Knuysting* den 10. Novemb. 1662. Sie de Wees-keuren van *Amsteldam, art.* 5, van *Leyden, art.* 29. *Oudewater, art.* 177. *Wesop, art.* 16. *Alkmaar, tit.* 2. *art.* 8. Indien sodanige verswyging by andere Voogden gebeurt, zijn daar over strafbaar, en tot vergoeding van schade gehouden. *l. ult.* §. 1. *Cod. arbitr. tut.* Tot *Leyden* verbeuren deselve de regte waarde van het goed, uit haar eygen goede, ten profijt van de Wesen, boven *arbitrale Correctie*: Wees-keuren aldaar, *art.* 29. So enige goederen onwetend zijn verswegen, of naderhand op-quamen, zijn de Voogden gehouden de beschrijving daar me te verhogen, by de Wees-keuren van *Amsteldam, art.* 5. *Briel*, 29. *Alkmaar* en *Edam, tit.* 2. *artic.* 8. van *Leyden, artic.* 30. Costuym. van Antwerp. *tit.* 43. *artic.* 34.

8 Den bewind-hebbende Voogd, moet ook de penningen, tot voordeel en goede versekering van de Wesen, metten eerslen op goed onderpand, of onder goede borgten uitsetten, en besteden, of soude by sommigen na twe, by sommige na drie Maanden nalatigheyd, selfs den behoorlijken *Interest* daar van moeten by-leggen. *l.* 7. §. 11. *ff. de administrat. tutor.* sie Neostad. *suprem. Cur. decis.* 51. Sande. *lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 13. *& lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 6. Grot. *Inleyd.* 1. *bouk*, 9. *deel, vers, De penningen.* Consult. en Advijs. *part.* 1. *Cons.* 117. Ordon. van de Wees-kamer van *Leyden, art.* 39. tot *Alkmaar* en *Edam, tit.* 8. *art.* 9. 11. *Rotterdam, art.* 26. van *Middelburg, art.* 37. van den *Briel, art,* 124. 126. van *Monikendam, tit.* 8. *art.* 9. Costuym. van Antwerp. *tit.* 43. *art.* 41.

De magt van de Voogden over de Wesen is so volkomen, dat alle handelingen, hoedanig die zijn, den Wesen betreffende, by der selver Voog-

Voogden, en op der selver naam moeten geschieden. *tot. tit. inst. Dig. & Cod. de authoritate tutorum.* en souden de handelingen, of verbintenissen by den Weesen, buyten hare Voogden, aangegaan, buyten regtsdwang, en voor kragteloos gehouden werden, voor so veel sy by de handeling waren bedrogen, of beschadigt, maar waren deselve by de handeling verrijkt, soude het selve bestand blijven, sulx dat sy wel yets tot haren voordeel mogen bedingen, en een ander daar toe verbinden, en voor soo veel ook mogen aan gesproken werden: maar tot haar nadeel mogen sy haar selven niet verbinden. §. 2. *Instit. quib. alienare licet.* Dese bestaat wel meest in weder-zijds handelingen, als koop, huyr, of diergelijke.

Roerende goeden der Weesen, mogen by de selve ten oirboir verkoft werden, met kennis van de Wees-kamer, daar deselve niet is uitgesloten, *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. eorum qui sub tutela.*

Maar onroerende goederen mogen niet anders verkoft werden, als 9
met kennis van het Hof, of het Geregt van de plaats. *tot. tit. Cod. de præd. & aliis reb. minorum.* Ordon. van de Wees-kamer van *Leyden*, *artic.* 34. van den *Briel*, *artic.* 103. *Alkmaar* en *Edam*, *tit.* 8. *artic.* 15. 16. *Rotterdam*, *artic.* 25. Het welk niet anders toegelaten werd, als so wanner sulks nodig is om de schulden te voldoen, de Weesen te onderhouden, of anderssins tot opentlijk nut voor deselve. *l.* 5. §. 9. & §. 15. *ff. de reb. eor. qui sub. tutela. l.* 5. *Cod. de præd. minor. arg. l.* 8. §. 17. *ff. de transact.*

In beyder gevalle moeten de goeden openbaarlijk, en aan de meestbiedende, verkoft werden: *arg. l.* 1. *Cod. de fid. & jur. hast. fisc.* Rebuff. *ad constitut. reg. tom.* 2. *de vestit. artic.* 2. *gloss.* 7. *num.* 8. of so veel de roerende goeden aangaat, indien daar schade by wierd geleden, 't self soude komen tot lasten van de Voogden, en soo veel de onroerende goeden aangaat, soude de verkoping boven dien van onwaarden zijn. *d. l.* 1. *Cod. de fid. & Jur. hast. fisc.* wel te verstaan, indien de Weesen daar door schade quamen te lijden, dat de verkoping niet in 't openbaar was geschied: maar anders niet, gelijk als by den *Hogen Rade* is geoordeelt in de saak van *Meester Gijsbert van Netse*, als Voogd van sijn overleden soon, tegen *Joost Henrixsz.*, en *Gerrit van Bracum. facit l.* 11. §. 2. *l.* 27. *de minorib.* Montan. *de tutel. cap.* 33. *num.* 450.

Behalven het overlijden van de Weesen, of Voogden, § 3. *instit.* 10
quib. mod. tutel. finitur, mitsgaders het onbequaam, of onmagtig

werden van deſelve, of enige van haar, *tot. tit. ff. & Cod. de ſuſpect. tutor.* plag van ouds de Voogdy te eyndigen, by de ſommige op haar agtien, by de ſommige op haar twintig Jaar, ſo als uit verſcheyde oude *Handveſten* kan werden geſien; tot dat eyndlijk daar in gevolgt zijn de beſchreve Regten, volgens welke nu doorgaans de Voogdy, ſo wel van Dogters, als van Jongmans (*confuſâ curationis & tutelæ diſtinctione*) ophoud met het vijf-en-twintigſte Jaar, of Huwlijken-Staat der Weſen. *pr. inſtitut. de Curator.* Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib. 1. cap. ult. in fin.* Chriſtin. *vol. 3. deciſ.* 148. *num.* 14. 16. *& volum. 6. deciſ.* 82. *num.* 9. Zypæ. *Notit. Jur. Belg. tit. de Tutoribus. verſ. Matrimonio. Quod in Germania receptum eſſe teſtatur.* Gail. *lib. 2. obſervat.* 96. *& in Gallia.* Baro *ad pr. inſtitut. quib. mod. tutel. fin.* Ten ware om grote redenen, ook na de vijf-en-twintig Jaar, of na het aangegaan Huwlijk, de Voogdy in 't geheel: immers ten aanſien van onroerende goeden, wierde verlengt. Het welke in de geſtelde Voogden, op veel plaatſen gelaten werd, tot beſcheydenheid van 't Geregt, of de Wees-kamer. Keuren van de Wees-kamer van *Leyden art.* 59. 60. van *Rotterdam, art.* 38. 39. Keuren van den Lande *Zeland, cap. 2. artic.* 31. alwaar ſelfs de meerderjarige, of gehuwlijkte perſonen, niet eer haar eygen Voogd werden, voor dat ſy wettelijk, na gedane onderſoek van de Wees-kamer, zijn ontſlagen, en tot haar eygen Voogdy toegelaten.

11 Ik ſeg vijf-en-twintig Jaar, of Huwlijken-Staat: om dat by ons doorgaans het Huwlijk yemand zyn eygen meeſter maakt: als te ſien is by de Keuren van de Wees-kamer tot *Dordregt, artic.* 59. *Haarlem. artic.* 6. *Amſteldam, artic.* 24. *Briel, tit.* 10. *artic.* 154. *Alkmaar, Edam, Monikendam, Purmerend, tit.* 10. *artic.* 5. Soo als die van *Delf*, by *Handveſt* van *Hartog Aalbert* op S^t. Klaasdag in den Jare 1389. vergund is: *Dat de Raadsluyden, des Wees-kinderen Voogden ſullen zijn, ter tijd toe dat ſy twintig Jaar oud zijn, ten waar dat ſy Hylijk deden by horen gemenen Vrienden.* En over-een-komt met de manieren van *Gelderland*, Land-regt van de *Veluw, cap.* 26. *artic.* 1. van *Braband*, Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 43. *artic.* 94. van *Mechlen, tit.* 19. *artic.* 27. van *'s Hartogenbos, cap.* 23. *art.* 22. van *Friesland*, Coſtuymen van Friesland, *artic.* 9. van *Zeland*, Ordonantie van de Wees-kamer der Stad Middelburg, *artic.* 25. en van *Vlaanderen*, Coſtuymen van Gent, *Rubric.* 22. *art.* 10. van *Brugge, tit.* 18. *art.* 2. van *Sluys, Rubric.* 18. *art.* 15. En geheel *Vrankrijk* door werd onderhou-

houden, volgens getuygnis van Montan. *de Tutel. cap.* 15. *num.* 18.

Dog de minderjarige werden, by oorlof van de Land-Overheid, somwijlen om redenen toegelaten, self voor haar volkomen ouderdom het vry en volkomen bestier van haar goed te hebben, en haar eygen meester en Voogd te zijn. Het welk de Jongmans, die haar wel droegen, op haar twintig, en de Dogters op haar agtien Jaren plag verleent te werden, dat sy van die tijd haar selven, en hare goeden, sonder toedoen van Voogden, mogten bestieren, en haar eygen saken beschikken. *l.* 1. 2. *Cod. de his qui ven. ætat.* Dog werd by ons het selve by de *Staten van Holland*, aan de welke het selve versogt moet werden, uit haar volslagen magt, ook wel beneden de 18. Jaar verleent. In deser voegen: dat het selve by *Requeste* aan de *Staten van Holland* werd versogt, welke *Requeste* aan de Overheid van den Versoeker, overgesonden werd; om daar op, na genomen kennis van saken, van het leven, handel, en wandel van deselve, te dienen van haar luyder *Advijs*. Het welk gedaan zijnde, werd sodanig oorlof verleend, of geweigert, na dat de gelegenheid vereischt.

Maar die aldus mondig zijn gemaakt, mogen evenwel hare onroerende goeden niet vervremden, als met kennis van het Geregt, ten waar het selve in de Brieven uitdruklijk was vergunt. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 10. *vers. Ten derden.* Zypæ. *Not. Jur. Belg. tit. de integr. restit. & tit. de Tutorib. vers. Matrimonio.*

Ten eynde van de Voogdy, mogen de Voogden aangesproken wer- 12
den voor vergoeding van alle schade en ongemakken, de welke door der selver opentlijk versuym, of nalatigheid in der Wesen saken zijn veroorsaakt. *l.* 7. *Cod. arbitr. tutel.*

Behalven dat het ongeluk, of schade, het welke by geval, buyten der selver schuld, of versuym op quam, by deselve niet gebetert moet werden, maar tot schade van de Wesen selfs soude moeten komen. *arg. l.* 23. *ff. de Reg. Jur.* Also soude (by voor-beeld) een Voogd, indien hy de penningen van de Wesen, ten meesten oirboir van deselve, in hadde beleid, onder luyden, de welke, ten tijde van het beleggen, by yder een voor goed geoordeelt wierden, en in haar vol *credijt* saten; of dat hy de penningen op *Obligatie*, onder die gene, daar de Vader, of Moeder van de Kinderen, deselve hadde gestelt, om dat hy van de onvermogenheid van deselve niet wist, had laten staan: Indien deselve daar na quamen te vervallen, of bank-brekig te werden, tot vergoeding van schade, die de Wesen daar door mogten komen te lijden, niet

gehouden zijn. *l.* 37. §. 1. *ff. de Negot. geſtis. d. l.* 7. *Cod. arbitr. tutel. junct. l.* 3. *ff. de cond. & demonſtrat. & ibi* Caſtrenſ. Cyn. & Alberic. *ad auth Noviſſimo Cod. de adminiſtrat. tutor. quos ſequitur.* Hartman. Piſtor. *lib.* 1. *quæſt.* 40. *num.* 29. Sie Sande *lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 13. en is alſo by het *Hof van Holland* geoordeelt, in de ſaak van *Claas Lottenſz. Gaal, Impetrant*, op en jegens *Hendrik Bakker, Gedaagde*, den 18. December 1613.

Gelijk ook een toe-ſiende Voogd niet gehouden is in enige ſchade, op der Wees-kinderen goed vallende, ſo lang de bewind-hebbende Voogd kan betalen: om dat den bewind-hebbende Voogd, moet toeſien op ſijn doen. En ſulks hebben de Voogden, die geen bewind gehad hebben, het *beneficie van excuſſie*, inhoudende dat eerſt moet aangeſproken, en uitgewonnen werden, den Voogd die van haar het bewind heeft gehad, en de ſelve bevonden weſende *inſolvent.* als dan eerſt, voor het kort, gehouden zijn de toe-ſiende Voogden, die geen bewind gehad hebben. *l.* 3. §. 2. *ff. de adminiſtr. tutor. l. ult. Cod. de divid. tut. l.* 2. *verſ. cum alter. ff. Si Tut. vel Curat. non geſſ.* Gelijk als me by het *Hof van Holland* is verſtaan, in de ſaak van *Jannetjen Aerts Appellante*, tegen *Gillis Gerards* den 25. Martii 1615. Sie hier van Carpſov. *defin. for. part.* 2. *conſtit.* 11. *defin.* 45. Nic. Everh. *conſil.* 91. *num.* 2. *& conſil.* 191. *num.* 7. 8. 2. Montan. *in tractat. de Tutel. cap.* 39. *num.* 149. 155. 160. 178. *& ſeqq.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 19. *art.* 23. *num.* 3. *& vol.* 1. *deciſ.* 180.

13 Tot voor-deel van de Weſen, ſtaat te letten dat: Alle Acten voor Wees-meeſters gepaſſeert, beroerende den genen, welkers goeden ter Wees-kamer beruſten, werden gehouden, en zijn van gelijke kragt, als Schepene kenniſſen. Ordon. van de Wees-kamer van *Leyden, art.* 42. tot *Amſteldam, art.* 29. *Handveſten* van *Weſop, pag.* 30. Reſolutie van de *Staten van Holland* den 2. Septemb. 1592.

Inhoudende onder andere, dat de Hooft-ſom van Wees-renten mag werden opgeſeid, en moet werden afgeloſt, als de Kinderen tot haar Jaren zijn gekomen: dat ook t' allen tijden, de Hooft-ſom, ſes Maanden te voren opgeſeid zijnde, moet werden opgebragt, en dat die gene die deſelve wil loſſen, drie Maanden te voren moet opſeggen, Des dat in cas de Kinderen tot haar Jaren gekomen zijnde, ſo ſy deſelve Renten willen geloſt hebben, de opſegging binnen ſes Maanden, na dat de Kinderen tot haar Jaren zijn gekomen, moet werden gedaan, of dat daar na die op Rente ſullen moeten blijven ſtaan, tot dat het den ſchuldenaar gelegen komt de loſſinge te doen: nog, dat de betaling van de Renten *precijs* ten verſchijn-dage moet geſchieden, en dat ſonder korting van be-

bekende, of onbekende laſten, en dat de loſſing geſchiedende, tot de Rent-heffers keur ſtaat, de loop en *cours* van de munt, die ten tijde van de loſſing, drie Maanden te voren, of daar na is. Eindelijk dat de Borgen gehouden zijn, als ſelf-ſchuldige, elk in 't geheel, en de Vrouwen me verbonden zijn, ſchoon dat ſy van het voor-regt *Senatusconſulti Vellejani, Ordinis, Diviſionis, & Excuſſionis*, geen afſtand hebben gedaan. Het welke alles onder het woord van Wees-kamers-regt begrepen werd, ſonder dat verder, of andere uitdrukking van noden is. Sie de Wees-keuren van *Leyden*, *art.* 42. 43. 44. *en volgende*, van *Delf*, *art.* 26. *ende* 27. en van *Alkmaar*, *art.* 6.

By de Ordonnantie van de Wees-kamer tot *Haarlem*, *art.* 29. is mede gekeurt, dat Wees-kinderen penningen, by Wees-meeſteren uitgeſtelt, *gepræfereert* ſullen werden voor alle andere ſchulden, ten waar daar ouder Brieven waren. En dat het Wees-boek van gelijke kragt ſal weſen, als Schepene bezegelde-Brieven, en gelijke magt hebben in de goeden, die ten Wees-boek ſtaan, ſo lang als die niet gequeten, en afgeloſt waren. *Holl. Consult. VI e. 211 p. 760*

Gelijk regt hebben die van *Wormer* en *Giſp* verkregen, by *Octroy* van de *Staten van Holland* den 10. May 1617.

De welke haar ſelven om onbequaamheid niet magtig ſijn, ſijn andere, de welke om het gebrek van haar verſtand haar ſinnen niet magtig ſijn, als dulle en krankſinnige menſchen: over de welke een toeſiende Voogd geſtelt werd. §. 3. *Inſtit. de Curat. & tit. ff. de Curat. furioſ.* Andere de welke uyt loſſigheid, en onbedagtheid, of uyt welluſt en quaad leven haar goed verquiſten, de welke met kennis van ſaken onder Voogdy werden geſtelt, hare goederen gelijk als van minderjarige wel beſchikt, en aan een yder by at kundiging verboden met haar te mogen handelen. *d.* §. 3. *Inſtit. de Curator. l.* 1. *ff. de Curator. furioſ.* Sie Grot. *Inleyd.* 1. *boek*, 11. *deel.*

Weesmeesters van vreemdelingen aangestelt, R. Ob. 9. de Groot Jrd. II, p 208-211

ROOMS-HOLLANDS-REGT.

HET TWEDE BOEK.

HET I. DEEL.

Van de geſtalte der ſaken, en der ſelver geregtlijk onderſcheid.

1. *Saken wat.*
2. *Saken na haar eygen aart genomen, zijn enkele.*
3. *Veel begrijpende.*
4. *Lighamelijke.*
5. *Onlighamelijke.*
6. *Roerende, of Onroerende.*
7. *Actien, Crediten, Renten, &c. hoedanig te rekenen.*
8. *Saken ten opſigt van het gebruik hoe veelerhand.*
9. *Niemand toebehorige ſaken, hoedanig te verſtaan.*
10. *Yemand toebehorende ſaken, hoe veelderhande.*
11. *Alle menſchen toebehorende ſaken, welke en hoe ver te verſtaan.*
12. *Enige gemeenſchap toebehorende ſaken, hoe velerhande, welke en hoedanig.*
13. *Het regt van 't Viſſchen en Viſſcheryen, hoedanig, en by wie te gebruiken.*
14. *Volk-gemeene ſaken, welk en hoedanig.*
15. *Byſondere Menſchen toekomende ſaken.*

1 HET ander Deel der Regts-handeling, beſtaat in de ſtof der ſaken, buyten de perſonen aengemerkt.

De ſaken werden genomen, of na haar eygen aard, of ten opſigt van het gebruyk der ſelver.

De ſaken na haar eygen aard genomen, werden onderſcheyden in enkel, of veel begrijpende ſaken.

2 *Enkel* is, dat niet meer, of anders in hem begrijpt, als het geen dat voorgeſteld werd uitwijſt, gelijk als die Man, dat Land, dat Geld.

3 *Veel-begrijpend* is, dat yets meer in hem begrijpt, als wel het geen dat voorgeſteld werd uytwijſt. En beſtaat of in een geheel, waar in veel delen komen, gelijk als erffenis: of in een geſlagt, waar onder veel

van

van deſelve ſoort behoren: als by voor-beeld, onder het woord *Dier*, behoort Menſch en Beeſt; onder het woord *Beeſt*, behoord een Paard, een Os, een Ezel; onder Menſch, behoort Jan, Pieter, Paul; onder erffenis, behoort al 't goed van den Overleden, als Huys, Hof, Have &c. en ſo voort. *l.* 1. §. 7. *ff. ad l. falcid.*

Het *Enkel*, werd wederom onderſcheyden in *Lighamelijk*, en *onlighamelijk*.

Lighamelijke ſaken zijn, de welke in haar ſelven met de uiterlike ſinnen kunnen omvat, en begrepen werden, gelijk als dit Huys, dit Land, dit Kleed. §. 1. *inſtit. de reb. corp. &. incorporalibus.* 4

Onlighamelijke, de welke in ſig ſelven met de uiterlijke ſinnen niet kunnen omvat en begrepen werden, gelijk als Regt van erffenis, het Regt om over dat Land te gaan, en dierglijck. §. 2. *Inſt. de reb. corp. & incorporalib. l.* 208. *ff. de Verb. Signif.* 5

Lighamelijke dingen, zijn wederom *tilbaar* en beweeglijk, of *ontilbaar* en onbeweeglijk. 6

De *beweeglijke* wederom *die haar ſelven bewegen*, gelijk als Beeſten, Paarden, Koeyen, &c. *l.* 93. *ff. de verb. ſignific. & l.* 3. §. 13. *ff. de acq. vel amittenda. poſſeſſ.* of moeten *beweegt* werden *door anderen*, als een Steen, een Swaard.

Ontilbaaar goed, zyn Huyſen Erven, &c. waar onder ook gerekent werd al het geen dat aard of nagel-vaſt is, als een gevolg van het ontilbare, *l.* 17. *in pr. cum* §§. *ſeq. ff. de act. empt. Quod eleganter tractat.* Mantica *de tacitis & ambiguis convent. lib.* 4. *tit.* 15. *&* 16.

Maar om te oordelen, of inſchulden, *Actien*, en *Crediten*, voor roerend, of voor onroerend goed gerekend moeten werden, ſtaat dit te onderſcheyden; dat de *Actien*, en het regt dat men heeft, op, of tot onroerende goederen, ook voor onroerend goed gerekent werden; en alle andere voor roerend goed gehouden werden. Bartol. *in l. ſi ſic.* 75. §. *fin. ff. de legat.* 1. *& in l. moventium.* 93. *ff. de verbor. Signif. & conſ.* 50. Chaſſan. *ad conſ. Burg. rubr.* 4. §. 3. *verſ. Omnium mobilium. num.* 9. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 9. *art.* 8. *num.* 16. *& tit.* 16. *arm.* 2. *num.* 14. Gail *lib.* 2. *obſerv.* 11. *num.* 9. Tiraquell. *de retract. municit.* §. 1. *gloſſ.* 7. *num.* 1 Zypæ. *Notit. Jur. Belg. de hæred. vel act. vend.* waar uit voort komt, dat by de ſommige ſonder onderſcheid de Jaarlijxe Renten ook voor ontilbaar goed gerekent werden, indien deſelve op onroerende goederen geveſt, en verſekert ſtaan. Sie Chriſtin, *ad leg. Mechlin. tit.* 11, *artic.* 25. *num.* 8. 9. 7

& vol-

& vol. decis. 212. *num. & decis.* 213. *num.* 7. *l.* 14. *Cod. de secund. Nupt.* Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 19. *defin.* 11. Dog is het selve te verstaan, dat alle sodanige *actien* voor onroerend goed gerekent mogen werden, de welke waarlijk in het genot en besit van onroerend goed bestaan: als sijn Erfpagten, Chijnsen, Pagten metten houde, of regt van naasting, anders oud-eygen, daar van den Besitter voor so veel den waren eygendom besit en behoud: maar andere gemene versekerde of *gehypothequeerde* los-renten, die in een geld-som tot hoofd-geld, en in een Jaarlijxse geld-rent bestaan, schoon dat by gebrek van de selve enig onroerend-goed daar voor veronderpand is, (dewijl het veronderpande den Schuld-eysscher noyt eygen werd, maar alleen na voorgaand gewijsde van den Regter mag uitgewonnen en verkoft werden, om uit depenningen de hooft-som mette verlope rente te werden toegeschat, so dat het altijts is en blijft een *actie* om geld te verkrijgen) kunnen niet anders als voor roerend goed gehouden werden. Sie *Argentr. ad Conf. Brit. art.* 61. *gloss.* 1. *n.* 5. *& art.* 219. *gloss* 6. *per tot.* En is also by den Hogen Raad verstaan in Maart 1661. In de saak van Willem Lauwer, *Contra* de Erfgenamen van Niclaas Lauwer, en laast den 24. Junii 1664. In de saak van Maria van Santen, Wed. wijlen Doctor Johan van Blenkvliet, *Contra* Adriana van Geesdorp, Wed. van Dominicus van Blenkvliet.

8 Ten opsigt van het gebruyk der saken sijn de saken *yemand toebehorig* of *niemand toebehorig*.

Niemand toebehorige saken zijn, die onder niemands eygendom behoren, of beseten werden, gelijk als nieuw gevonden Eylanden, Schelpen by de Ze opgeworpen, Wilde, noyt gevangene Dieren, weg geworpen of verlaten Goederen.

9 De saken niemand toebehorig, plagten wederom verdeild te werden in saken, die, al-hoe-wel die niemand toe komen, nogtans onder yemands eigendom en besit kunnen gebragt werden, gelijk als goederen die leeg leggen, noyt Eygenaar gehad hebben, of goederen die verlaten zijn van haren Eygenaar: als zijn de Visschen, Voglen, en wilde Dieren, die by niemand te voren beseten zijn geweest. §. 6. 7. 12. *inst. de rer. divis.* en die goederen de welke van haren eersten Heer verlaten werden, gelijk Ze vonden, en verborgen schatten, dewelke den Vanger en Vinder toebehoren. *d.* §. 12. *junct.* § 46. *instit. de Rer. divis. l.* 1. 2. *ff. pro derelict.* Daar van hier na in 't bysonder.

En in saken die op geenderley wijs onder den eygendom van yemand kun-

kunnen gebragt werden, gelijk als by de Oude waren, de Heylig en Gode toegewijde plaatſen, als Kerken, Graven der Doden, Stads Veſten, en diergelijke. §. 7. *junct.* §. 12. *inſt. eod. Novell.* 76. *cap.* 1. *&* *Nov.* 131. *cap.* 7. *&* *tot. tit. X. &* *in* 6. *de Eccleſ. Conſec.* Het welk by ons geen plaats heeft, als de welke zedert den herſtelden Gods-dienſt, ſo ver daar van geweken zijn, dat wy de Kerken in haar ſelven geen eer toe ſchikken. Calvin. *Inſtit. lib.* 3. *cap.* 20. *num.* 30. Ameſ. *Anti-bellarmin. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 7. *quæſt.* 3. 5. *&* *ſeqq.* Rivet. *controv. tract.* 2. *quæſt.* 41. En de Graven die in de Kerken zijn, by ons met volkome regt van eygendom beſeten, en by den regten Eygenaar, als eygen goed verkoft en vervremd mogen werden. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 1. *num.* 24.

De ſaken yemand *toebehorig*, kunnen wederom geſeid werden toe 10
te behoren, of *alle Menſchen*, of *enige gemeenſchap der Menſchen*, of *byſondere Menſchen. pr. inſtit. de rer. diviſ.*

Alle Menſchen toebehorende ſaken, zijn de Zee en de Lugt: item, het 11
Zand en Strand van de Zee. §. 1. *&* 3. *inſtit. de rer. diviſ.* Sulks dat volgens het algemeen regt, een yder vry ſtaat deſelve te beſeylen, te beviſſchen, en na zijn gevallen te gebruiken, ſonder nogtans een ander te beſchadigen. *l.* 4. *ff. de rer. diviſ.* §. 5. *inſtit. eod.* Het welk hoe ver by ons plaats heeft, te ſien is by Grot. *de Jure belli lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 9. *ejuſd. mare lib. cap.* 5. Selden. *mare clauſ.* & Pontan. *contra Selden.* J. van Heemskerk in ſijn *Bataviſe Arcadia. pag.* 462. *en volgend*, in den Druk van den Jare 1663. *pag.* 298. 300. *en volgend.*

De Lugt mag yeder een tot betimmering, regt boven ſijn Erf, oneindelijk gebruiken, in de langte en brete, gelijk ſijn Erf. *l.* 8. *Cod. de ſervit.*

Saken enige gemeenſchap toebehorende, zijn of Land-gemeen, of 12
Volk-gemeen.

Land-gemeen zijn, die een gantſche Burgerlijke gemeenſchap toebehoren: gelijk als de Wateren, Stromen, Rivieren, 's Heeren-wegen, Wattingen, Vaarten van elk Landſchap: ſo ook den grond en den Oever van de Wateren, voor ſo veel die met het Water den meeſten tijd bedekt werd. §. 2. *inſtit. de rer. diviſ.* & *cap. unic. quæ ſunt Regalia in feud.* by Voorbeeld: de gemeenſchap van *Holland* en *Weſt-Vriesland*, komt toe den Rhijn, de Waal, de Maas, den Yſſel, de Lek, de Meren, en andere bevaarbare Wateren, met den Grond en Oever, tot deſelve beborende, voor ſo veel die binnen de palen van *Holland* lopen: en hebben magt

en regt om over deſelve Tollen, Gabellen, en andere ongelden te ſtellen voor de Vremden, die by toelating deſelve Stromen en Wateren me gebruiken. Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 1. num. 15. 16. 26. & de jure belli lib. 2. cap. 3. num. 14.* Dog alſo deſelve van ouds de *Graven van Holland*

13 zijn gegund voor haar onderhoud, ſo is van die tijd af het voornaamſt gebruik, en regt van dien, altijd aan de Graaflijkheid gebleven, waar onder me de Viſſcherijen van de ſelve Wateren waren begrepen, de welke nu nog niet by elk een *ſecundum §. 2. inſtit. de rer. diviſ.* mogen gepleegt werden: maar alleen blyven ook aan de Graaflijkheid, of die geen die by deſelve duydlijk daar me werd begiftigt, of by verhuyring, of anderſins toegelaten. *Placaat den 10. April 1550. den 8. Septemb. 1552. den 13. April 1558. den 14. May 1568.* behalven dat het viſſchen met den Hengel-roede, elk een, en op alle plaatſen, ſonder ſchade van een ander, vry ſtaat. Sie *Placaat den 13. April 1558. by de* Staten van Holland *den 3. Junii 1609. junct. 't Placaat van den* Hove van Holland den 3. *Auguſti 1613. en den 18. May 1643.* Daar by op lijfſtraf werd verboden, onder dekſel van met de Hengel-roede te viſſchen, uit te lopen op de Landen in *Rijnland*, en Rijn-lands-gevolg, en yemand enige ſchade aan te doen, het zy in het Hoy, Turf, Riet, Elſt, of ander gewas.

14 *Volk gemene ſaken* zijn, die een minder als gants burgerlijke gemeenſchap toebehoren, als zijn de goederen van Steden, Dorpen, Ambagten, Bannen, Gilden, Geſlagten, Vergaderingen, en andere gemeenſchappen: gelijk Raadhuyſen, Gemeen-lands-huyſen, Dorp en Ambagts-huyſen, Markten, Kerken, Gilden-huyſen, Doelen, Schou-ſpel-plaatſen, Begraafplaatſen, Regt-banken, Vierſcharen, en diergelijke. *arg. §. 6. inſtit. de rer. diviſ.* Welke goederen tot verſcheyde gebruiken dienen, dog moeten elk in het ſijn, daar toe deſelve zijn geſchikt, alleen gebruikt werden: ten waar met gemeen toelaten, anders geſchiede.

15 De ſaken *byſondere Menſchen toekomende*, zijn veel en verſcheyde, de welke wederom onderſcheyden werden in *wandelbare, en onwandelbare* ſaken.

Wandelbare ſaken zijn, die uit haren eygen aard, ſo wel den een als den anderen kunnen toebehoren, en van een yder met wil van den Eygenaar verkregen, en verhandelt kunnen werden.

Onwandelbare zijn, die yemand ſo toebehoren, dat deſelve van een ander op geenderley-wijs verkregen kunnen, of mogen werden. *l. 34. §. 5. ff. de contr. empt.* het zy deſelve *geheel en al* buyten handeling zijn, gelijk

gelijk als de Logt, de Zee, of alleenlijk *met seker opsigt*: gelijk, die dingen welkers vervremding en verhandeling by het Regt en Wetten, waar van hier voor *num.* 8. of by wille van den vorigen Eygenaar werd verboden, als zijn *fide-commissaire*, en verbonden goederen: Item, alle Geestlijke goeden, Preuven en Præbenden, waar van hier na elk op sijn ordre.

Het II. Deel.

Van eygendom, en 't bekomen van dien.

1. *Eygendom, wat, volle, of gebreklijke.* 2. *Hoe te bekomen.*

ALle regt op enig goed bestaat, of in eygendom, of besit-regt: *Eygendom* is het regt daar uit yeders saak hem eygen toebehoort. *l.* 17. *ff. ad l. Aquil. l.* 16. § 1. *ff. de Usu & habitat.* Het zy dat hy de selve besit, of niet, om dat ook den bloten eygendom sonder besit, en het blote besit sonder eygendom bestaan kan. *l.* 12. *ff. de acq. vel amitt. possess.* Derhalven den eygendom onderscheyden werd, in volle, of gebreeklijken eygendom. 1

Vollen eygendom is, als yemand beneffens het regt van eygendom, ook het volkomen gebruik heeft.

Gebreeklijke, so wanneer den eygendom hem wel toekomt, maar of het gebruik een ander heeft. §. *ult. instit. de usufruct.* of immers yets ontbreekt, waarom hy niet alles daar me kan doen wat hy begeert. *l.* 15. §. 1. *ff. de servitut. l.* 5. §. 9. *ff. de oper. Nov. nunciat.*

Vollen eygendom is wederom of van enkele, of veel begrijpende, van lighamelijke of onlighamelijke saken, volgens onderscheid hier voren aangewesen.

Den eygendom van enkele saken, het zy die van niemand anders besseten werden, of alrede yemand anders toebehoren, werd door veelderhande middelen en oorsaken bekomen, de welke verscheydentlijk werden gerekent, by de sommige tot elfderhanden, by andere tot negen, by andere tot seven, by andere tot vijf en minder: Dog kunnen gevoeglijk en bequaamlijk in driederhande onderscheyden werden, namentlijk door het bekomen: 1. Met aanvaarding en onderwinding van yets dat ongeëygend was. 2. Door natrek, by aanwas, of saaks gevolg. 3. En door over-gifte van den Eygenaar. Waar van de twe eerste middelen tot het bekomen van ongeëygend goed, en het laatste tot het bekomen van een anders goed behoren. 2

HET III. DEEL.

Van 't bekomen van ongeëygend goed, door aanvaarding en behering.

1. *Het bekomen van ongeëygend levend goed, waar in 't beſtaat.*
2. *Het vangen van Wilde-Beeſten, hoe te doen.*
3. *Door de Jagt.*
4. *Door de Vlugt.*
5. *Swane-drifſten.*
6. *Vogel-koyen te hebben, wie, en hoedanig geoorloft, en haar voor-regt.*
7. *Door het Viſſchen.*
8. *'t Bekomen van ademloos, dat is, van al ander ongeëygend goed, waar in voornamentlijk beſtaat.*
9. *Zee-vonden, geſtrand, en verloren goeden, by wie te eygenen.*
10. *Den buyt en roof der Vyanden.*
11. *Onvrugtbare verlaten Landen.*
12. *Boeſem-regt wat?*
13. *Verborgen ſchatten.*

1 IN 't aanvaarden, of onderwinden van yets dat ongeëygend is, komt twederhand goed: namentlijk: levend, gelijk als de wilde en ongevangen Dieren, of ademloos, gelijk al ander goed.

Ik ſeg van wilde Dieren: om dat deſelve zijn of tam uit haren aard, of door gewoonte tam gemaakt, of heel wild van aard: waar van alleen de wilde door het beſit en vangen, yemands eygen kunnen werden. §. 12. *inſt. de rer. diviſ.* Want de Dieren, de welke by gewoonte uit en t'huys gaan, en komen, gelijk als Bijen, Duyven, End-vogels, Ganſen, en diergelijke, ſchoon die wild van aard zijn, en dikwils ver af-dwalen, werden verſtaan in onſen eygendom te blijven, en mogen van niemand beheert werden, als na dat ſy over haren tijd zijn weg geweeſt, en van ons, ſonder hoop van wederkeeren, zijn verlaten en opgegeven. §. 15. *Inſtit. de rer. diviſ. l.* 4. *l.* 5. *ff. de acq. rer. domin.*

Alle andere wilde Dieren, als Vogelen, Viſſchen, en andere Beeſten, haar in de Ze, of andere Wateren, in de Logt, of op de Aarde onthoudende, mogen, volgens de eerſte inſtelling der Wetten, van een yder, ſonder onderſcheid, gevangen en beheerſcht werden. §. 13. *Inſtit. de Rer. diviſ. l.* 3. *ff. de acq. rer. domin.* Sie *Geneſ.* 1. 9. Cicer. 1. *de offic.* Sulks van den begin een algemeen regt is geweeſt, en by een yder, ſo wel arm als rijk, gepleegt is. Tot dat de Jagt en de Vlugt van de voornaamſte wilde Dieren, den Prinçen en Heren, en andere Hoge Overheden, eygen, en als erve geworden, en onder ſekere ordre bepaalt is, als breder te ſien is by Merul. *van de Wilderniſſen lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1. Grot. *Inleyd.* 2. *boek*, 4. *deel.* Sie me Chriſtin. *vol.* 5. *deciſ.* 84. Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 2. *cap.* 2,

Andr.

Andr. Gail. *lib. 2. observ. 68.* Daar van ook de sommige haar eygen Wild, in haar besloten Waranden en Visscherijen houden, welken aangaande mede verstaan werd dat wie eenig Wild, in sijn eygen besloten Warande houd, daar van den eygenaar blijft, sonder dat het selve by yemand anders, wie dat het ook zy, opgevangen mag werden. *arg §. 12. inst. de rer. divis. vers. Quicquid autem. junct. l. 3. §. 14. ff. de acq. vel amit. poss.* Zyp. *not. Jur. Belg. tit. de jure fisci vers. feræ.* Waarom verscheyden malen, op sekere grote boete is verboden, dat niemand sal mogen visschen in de Wateringen, Vijvers, Houwers, &c. toebehorende sijn *Kayserlyke Majesteyts*-Vasallen, of andere Ondersaten, nog enige harer Swanen, Ganzen, en Duyven, of andere Vogelen te doden, schieten met Bussen, Bogen, nog ook de selve te vangen met Netten. Touwen, Knippen, of enig andere *Instrumenten*, of ook de Nesten, en Eyeren van de selve Vogelen te beroven, storen, &c. *Placaat den 10. April 1550. den 8. Septemb. 1552. en den 14. May 1568. en den 27. Februarii 1602. en den 11. Januarii 1642.*

Om dan in 't bysonder aan te wijsen, by wie, en hoe ver de Jagt van de wilde Dieren by ons is toegelaten, of niet: staat te letten dat de aanvaarding en eygening van de wilde Beesten, geschied op driederley wijs: of langs het Aerdrijk, of door de Logt, of in 't Water, en werd gemeenlijk onderscheyden met de woorden van Jagen, Vliegen en Visschen; §. 12. *inst. de rer. divis. & l. 2. §. 1. ff. de acquir. rer. domin.* Sie Merula *van de Wildernissen, lib. 2. tit. 2. cap. 1.* 2

Daar van de Jagt van het grof Wild, gelijk als Herten, Hinden, Rheden, Deynen, of Swijnen, &c. by niemand mag geoeffent werden, als die van de Graaflijkheid daar toe is gelast (behoudens de Vry-heren haar regt van een Hert 's Jaars.) Zypæ. *Not. Jur. Belg. tit. de Venat. ferar.* Merul. *van de Wildernissen lib. 1. tit. 2. cap. 1. inpr. Placaat den 26. Dec. 1517. art. 19. den 19. May 1544. en den 12. Februarii 1561. art. 7.* 3

Het kleyn Wild, gelijk als Hasen, Konijnen, mogen Vangen en Jagen (uitgesondert in sekere plaatsen by de Graaflijkheid van ouds afgesondert) alle Edel-luyden en voornaamste Ampt-luyden van 't Land, de welke by Merula in de *Wetten der Wildernissen* opgetelt werden *lib. 1. tit. 2. & 3.* alwaar ook in 't brede werd verhandelt, in wat voegen en manieren, de Jagt geoorloft is, en moet toegaan.

Buyten de selve personen mag niemand, nog Hasen, nog Konynen vangen. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 14.* selfs niet in sijn eygen Land. Grot. *lib. 2. cap. 4. num. 27.*

4 Wat de Vlugt, en het vangen van de Vogelen aangaat, deſelve is ſo ſeer niet bepaalt, maar is alleen den gemene Luyden verboden met Roof-vogelen, Netten, Strikken, &c. te vangen de Edele Vogelen gelijk als Perdryſen, Veld, of Kor-hoenderen; Phaſianen, Putoris, Reygers Quakken, Kranen, Wilde-ſwanen, Trap-ganſen, Scholvers, Lepelaars, &c. welcke Jagt alleen tockomt de Graaflijkheid, en Edelen, den welke ſulks by de Graaflijkheid werd vergund, ſtaande tot kennis van Houd-veſter en Meeſter-knapen. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *tit.* 4. *verſ. Dan moet.* Placaat *den* 25. *September.* 1549. *en den* 18. *November* 1555.

5 So is by *Placaat den* 13. *April* 1559. verboden, dat niemand enige oude, of jonge Swanen ſal mogen ſchieten, nog ook met Netten, of andere *Inſtrumenten*, of met Honden doen jagen, of byten, en voorts dat men geen Swane-eyren, of Jongen roven ſal mogen, op een boete de eerſte reys van vijf-en-twintig guiden, en voor de twede reys van dertig gulden, boven *arbitrale* en *exemplare correctie.* En dat voorts niemand enige Swanen, wilde of tamme, getekent nog ongetekent, ſonder hoofden of voeten, ſal mogen te koop brengen, of verkopen op Markt-dagen, nog ook buyten Markt-dagen, nog ook yemand ſchenken of geven, ſonder te verklaren en vertonen van wie deſelve gekomen zijn, en toebehoort hebben, en wie ſulke laſt gegeven heeft, 't ſelve te doen, op peyne als boven. By ſententie van den Hove van Holland tuſſchen Heer *Philips van Leigne* Heer van Wasnaar Impetrant in rauw actie, en *Jan Oom van Wijngaarden* gedaagde, den 22. *Decemb.* 1555. werd vraags wijs verklaart: dat in Holland een oude gewoonte is, dat de geen die enige Swanen ophaalt, of yemand ontneemt, 't ſelve den Pluymgraaf moet beteren in deſer manieren: Dat deſelve Swaan, of Swanen aan een balk gehangen werden in een grote Saal een voet van de aarde, die hy als dan moet begieten met goeden roden tarw, tot dat deſelve bedekt is, welke tarwe als dan verbeurd verklaart werd ten profijte van die geen wiens pluymgraaffchap en het regt van dien *gevioleert* was geweeſt, boven een *pecuniele amende* ter arbitrage. Sie *Sententie boek*, *num* 42.

Indien yemand enige edele Voglen, ſonder opſet, had gevangen ſoude onſchuldig gehouden werden, indien hy deſelve brengt in 't Valkhuis in den *Hage*, en geniet daar voren redelijk loon. *Placaat den* 22 *Septemb.* 1549. *en den* 18. *Novemb* 1555.

Al ander gevogelt, in 't wild vliegend mag by yeder een, ſonder onder-

derſcheid, gevangen werden, en die het ſelve vangt, werd daar van den eygenaar. §. 12. *in de rer. diviſ.*

Dog aangaande de Endvogel-vangſt, is by *Placaat den* 20. *Decemb.* 1550. *den* 30 *Januarii* 1604. vernieuwt, om de ſchade die daar door in de Thienden, Gras-en Koorn-landen quam te ontſtaan, geſtelt, dat niemand van doen voortan, enige Vogel-koyen van nieuws, binnens Dijks, heeft mogen opſtellen, op een boete van veertig gulden, en dat deſelve ſullen werden afgebroken, ten waar dat yemand alſo veel Lands had, ter plaats daar hy enige Vogel-koyen ſoude willen ſtellen, dat hy daar by waarſchijnlijk ſijn gebuyren geen ſchade ſoude konnen doen, 't welke hy by *ſupplicatie* aan den *Hoge Overheid* ſal mogen verſoeken. Item, dat al die gene die binnen thien Jaren herwaarts, enige Vogel-koyen geſtelt hadde, en geen agt morgen Land op elken Koy had, deſelve ſoude moeten afbreken, behoudelijk den Ambagts-Heren, die daar van behoorlijke Tijtel hebben, het Vogelen met de lange lijn; (het welk me verſtaen werd des Graaflijkheids regt te zijn.) Dat me al die Koyen houden, 't zy binnen, of buyten Dijks, gehouden zijn haar Vogelen op te ſluyten in de Zaey-tijd en Maey-tijd, van half Maart tot den eerſten May, en van half Julii tot den eerſten September, op een boete van ſes ponden, boven de ongehokte Vogelen. 6

Gelijk me by *Placaat den* 28. *Januarii* 1591. in *Rijnland*, *en den* 13. *May* 1610. *en den* 20. *May* 1611. in *Delf-land* is verboden, dat niemand niet geland zijnde ter nombre van twaalf morgen Lands, 't zy in eygen, of bruik waar, daar van in *Delf-land* ſes morgen al Jaar ten minſten moet werden beteelt, of gebroken, enige Duyven ſal mogen aanhouden, of enige Duyf-huyſen opregten, op een boete van ſes gulden voor d'eerſte reys, twaalf gulden voor de twede reys, en voor de derde reys *arbitrale correctie*, en dat de Duyf-huyſen ſullen werden geſtopt en gebroken.

Welke Vogelvangſt by *Placaat den* 8. *Januarii* 1585. ſodanig is begunſtigt, dat niemand hem vervordere by dag of by nagt, by of op vijf hondert Roeden na omtrent de Vogel-koyen, of driften, nog in of omtrent de Kreken, Killen, Rivieren, of andere Wateren, daar by of aanlopende, nog op enige Werven, daar omtrent gelegen, enige lange of korte Roeren af te ſchieten, nog op haar luyden Schutten te kloppen, nog ook haar luyder Zeylen te ſchudden, of over te werpen of ander diergelijk geluid, met roepen of krijten, in of omtrent de voorſz Kreken, Killen, Rivieren, of andere Wateren te maken, daar by 't Ge-

Vogel-

vogelte uit de voorſz Vogel-koyen en driften, verjaagt of verſtoort ſoude mogen werden, op peyne, te verbeuren de Buſſen of Roeren, en boven dien een boete tot tien guldens voor d'eerſte reys, en op *arbitrale correctie* voor de twede reys; Verbiedende me alle Vogelaars, met de Lange-lijn of met Vogel-getouwen, op vijf-hondert Roeden omtrent enige Vogel-koyen of Driften te mogen komen leggen, op een boete van ſes gulden, en verbeurte van de Lijnen en Getouwen, voor d'eerſte, en op thien gulden, met *arbitrale correctie*, voor de twede reys.

So ook by *Placate den* 2. *May* 1605 *den* 10. *Septemb.* 1608. *en den* 27. *Octob.* 1610. is verboden, enige Duyven, of tamme End-vogels ten platten Land te mogen ſchieten, op een boete eerſt van twaalf, en daar na van vier-en-twintig gulden, boven verbeurte van het Roer of Buſſe, en *arbitrale correctie*.

Yemand enig Wild opdoende, en vervolgende, of geſchoten hebbende, dat het niet daadlijk ter aarden vald, verkrijgt daar me geen regt, maar mag by een ander gevangen werden. §. 13. *inſtit. de rer. diviſ. l.* 5. §. 1. *ff. de acq. rer. domin.*

7 Het viſſchen in de Noord-en Zuider-Ze, komt toe alle Viſſchers van de aanpalende Landen. *l.* 1. *ff. de acquir. rer. dom.* Sie de *Bataviſe Arcad. pag.* 300.

Maar in de Stromen en andere Watren, (*quæ, ut ſupra diximus, inter regalia relata ſunt*) ſtaat alleen vry met de Hengel-roede te viſſchen, *Placcaat van den* 13. *April* 1558. *en van de* Staten Holland *den* 3. *Junii* 1609. *art.* 21. wel verſtaande dat onder het dexel van te viſſchen met den Hengel-roede, niemand vervordere op lijf-ſtraf de Ingelanden in *Rijnland*, in haar Hoy, Riet, Turf, Elſt, of ander Gewas ſchade te doen. *arg.* §. 12. *inſtit. de rer. diviſ. verſ. Plane. Placaat van den* Hove van Holland *van den* 3. *Auguſt* 1613. *en den* 18 *May* 2643.

Met ander viſch-tuig in de Stromen en vaarbare Watren te viſſchen ſtaat die alleen vry, die het regt van de Graaflijkheid hebben verkregen. *Placaat den* 10. *April* 1550. *den* 8 *Septemb.* 1552. *den* 13. *April* 1558. *en den* 14. *May* 1568.

Van de manier van viſſchen, en wat Tuig men daar toe moet gebruiken, ſo in de Noord-Ze, op den Haring-vangſt, en Grote-viſſchery, als voorts op 't ſtuk van 't Viſſchen, en 't Viſch-gewand, in de Rivieren, Meren, en Binne-watren, ſo buyten als binnens- Dijx, ſpreken de

de *Placaten den* 8. *Februarij* 1521. *en den* 26. *April.* 1578. *den* 9. *Maart* 1580. *den* 10. *April* 1582. *den* 3. *Juni* 1609. *den* 5. *Maart* 1610. 20. *May* 1624. *en den* 13. *Maart* 1648.

Ander ongeëygend Ademloos goed, komt onder den eygendom van die gene die het aanslaat sonder onderscheid. *l.* 3. §. *ff. acquir. vel amit tend. posseß.* 8

Voor sodanig werden gehouden onbekende Landen die in Ze werden ontdekt. §. 22. *instit. de rer. divis.* Item: goederen die van haren Heer verlaten zijn. §. 45. 46. *Inst. de rer. divis. l.* 2. *ff de his quæ pro derelict.* Groeneweg. *ad* §. 47. *ad.* Geld dat te grabbel werd gesmeten. §. 45. *Instit. de rer. divis.* Item het gene dat de Ze uit haar selven voortbrengt, en op werpt. §. 18. *inst. de rer. divis.*

Anders, wat aangaat de gestrande goederen, de welke door hoge Vloeden, of Schip-breuken verloren, of geworpen, by de Ze opgevist, en aan Strand gevonden werden, blijven onder den eygendom van haren voorgaanden Heer, en eygenaar, sonder dat die by yemand anders kunnen geëygend werden. §. 47. *inst. de rer. divis. l.* 1. *Cod. Naufrag. l. ult. ff. de incend. ruin. & Naufrag.* Welke Wetten metten eersten by ons in ongebruik zijn geweest, en verstaan wierd, dat gelijk als enige na buyrige, deselve goederen hun nog daaglijx toeëijgnen, ook alle Schip wrakken, Ze-vonden, en gestrande goederen aan de Graaflijheid by ons mosten vervallen. Dog is in der tijd de billijkheid van de Roomse Regten hier in te merendelen plaats gegeven.

En eerst ter oorsaak van een Hamburger-Schip in den Jare 1442. by *Schevening* gestrand, opgesteld dat voortaan gebruikt en agtervolgt soude werden, uitgesondert in de Ingesetenen van van die Landen, daar anders tegen de Ingesetenen van *Holland* gedaan werd, en is dien-aangaande daar na verscheyden malen *gestatueert*, dat yder een sijn verloren en gebroken goed wederom mogt aanvaarden, waar dat hy het vond: het welk voor den regten eygenaar sorgvuldlijk, en met trouwe opsigt van een *Rent-meester Generaal van Espergne* bewaart, en gade geslagen, en ten meesten oirboir, van die gene, welk in tijd en wijlen bevonden mogten werden daar toe geregtigt te zijn, tot geld gemaakt, en aan deselve voor een reedelijk bergloon wederom gegeven word. Die sodanige goederen aan slaan sonder deselve bekent te maken, of aan den selven Rentmeester, of sijn onderhebbende toesienders op haar reedelijk bergloon over te geven, werden daar over als dieven, en andere die de luyden haar goed nemen en onthouden gestraft. Sie de *Placaten*

den 10. *Maart* 1529. *den* 13. *September* 1549. vernieuwd *den* 27. *Julii* 1556. *den* 8. *Julii* 1559. *den* 12. *Julii* 1563. *den* 9. *Maart* 1567. *den* 5. *Julii* 1559. *den* 17. *May* 1574. *den* 29. *Februarii* 1579. *Placaat den* 4. *November* 1606. *den* 24. *May* 1613. *den* 20. *April* 1620. *den laatsten October* 1626. *den* 4. *Februarii* 1648. *den* 17. *Mey* 1651. *en den* 2. *December* 1663. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *tit.* 4. *in fin. vers. Wat belangt. & de Jure belli lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 1. Andr. Gail *lib.* 1. *observ.* 18. Zyp *not. Jur. Belg. tit de jure fisci in verb. bona Naufraga.* Christin. *vol.* 5. *decis.* 94. *Batavise Arcadia pag.* 447. en jongste Druk van den Jare 1663. *pag.* 288. *en volgend.*

Sodanig werd ook gehandelt met al ander goed dat van den regten eygenaar buyten menig van verlaten, afdwaalt, verloren, of vermist word, wiens eygendom by de regten eygenaar daar me niet verloren werd. *l.* 67. *ff. de rei vind,* Maar moet by den vinder *publicæ constodiæ* aangebrogt werden. Burgund. *ad consuetud. Flandr. tract.* 12. *num.* 2. 3. 4. Welk goed, indien den regten eygenaar daar van niet verschijnt, blijft en vervald eyndelijk aan de Graaflijkheid. *tot. tit. Cod. de bon. Vacant.* Costuym. van Antwerp. *titul.* 58. *artic.* 3. Goris *adversar. Miscell. tract.* 3. *cap.* 22. *num.* 1. *& seqq.* Chassan. *ad Consuetud. Burg. rub.* 1 §. 2.

10 Voor sodanig ongeëygend goed, werd me gehouden den buyt en roof, de welk de Vyanden ontnomen werd, waar van de ontilbare goederen aan de gemene saak vervallen, en de havelijke en roerende goederen aankomen, die de selve bekomt. §. 17. *instit. de rer. divis.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 4. *num.* 31. Het welk te verstaan is van het gene by sekere bysondere uitvallen, of op vry-buit werd gehaalt, en verkregen. Maar het gene anders, door den Oorlog, by den Krijgs-luyden in haren algemenen dienst werd gekregen, en verovert, verstaat men dat 't selve ten behoeven van de gemene saak moet komen, behoudens alleen een kleyne uytdeeling, tot een dankbaarheid onder de selve. Grot. *de jure bell. lib.* 3. *cap.* 6. Vinn. *ad* §. 17. *inst. de rer. divis.*

11 By de Roomse-regten werden hier onder me gerekent de onvrugtbare en verlaten Landen, de welke van een yeder, na twe jarig verloop, mogten aanvaard werden. *l.* 8. *& tit. Cod. de omni agro deserto.* Dog werd het selve by ons niet onderhouden, en verstaat men dat de selve by geen ander mogen aanvaard werden, maar blyven onder den eygendom van den Vorigen Heer, selfs niet door een verjaring, so wanneer de selve om Oorlog, of in breuk van Water, of ander over-val en on-

magt

magt waren verlaten. So als *Philips de* II. als hy in den Jare 1587. de Landen, de welk by de eygenaars om den over-val van Oorlog, en grote dierte, verlaten waren, yder des begerende aan te vaarden en te behouwen, by opene brieven dede aanbieden, dese *Clausule* daar by voegde, tot dat de kosten en verbetering daar aan gedaan, by den vorigen eygenaar soude mogen werden vergoed. Sie Zyp. *notit. jur. Belg. De jure Emphyth. in fin.*

En aangaande de Dijks lasten in *Zuid-holland* en *Gelderland*, is een 12
oud regt, dat niemand sijn Landen, om het onderhoud van des Dijkslasten daar op gestelt, mag verlaten, sonder met een te verlaten alsijn verdere Landen, Huysen, Renten, en andere goeden, onder den selven Dijk-ring gelegen, welke last daar op mag verhaald werden, en so die niet goed genoeg zijn, op sodanige andere Landen, en den gehelen boesem, daar uit de selve dijk-pligtige Landen, van ouds oit uit zijn gesproten en aangekomen, het welk men noemt *Doesem-regt.* Sie de *beschryving van Zuid holland pag.* 578. *Gereformeerde Deijk-regten van't rijk Nymegen, over-en-neder-Betuwe, sampt Maas en Waal, cap.* 11. *art.* 3. 4. So mag ook niemand in den lande Voorne sijn land verlaten voor den Onkost van den Zeweer, of den Schout die sijn penningen uyt geleid heeft, vermag so het land daar niet goed voor is, 't selve aan sijn andere goeden verhalen. Sie *Keuren van de landen Voorn. art.* 69. *en volg.*

De verborgen schatten, die yemand op, of in sijn eygen grond vind komen hem in eygendom toe. Maar het gene yemand onverdagtlijk in een anders grond vind, komt voor de helft den grond-Heer, en voor de weder-helft den vinder toe. §. *thes.* 39. *Inst. de rer. divis. & unic. Cod. de thesaur.*

Op vele plaatsen werden de gevonden schatten, waar dat die ook gevonden werden, by den Heer, of *Land-Overheid* in't geheel aangeslagen en geëygend, dat by na over al plaats heeft, volgens getuygnis van Christin. *ad consuetud. Mechlin. tit.* 1. *art.* 51. en Grot. *de jure belli lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 7. Dog by ons is het selve onseker seid Grot. *Inlyd. lib.* 2. *in fine.* Van wegen de Graaflijkheid werd wel beweerd, dat de selve daar toe geregtigt souden zijn, maar aangesien daar noyt volkomen blijk van is geweest, werd by andere met goede reden geoordeeld, dat men daar in beschreve Regten volgen moet. *Propterea, quod nempe quicquam de eo cautum reperiatur legibus propriis, neque Romani juris vigor disuetudine usuve contrario hac in parte enervatus sit.* Sie Groenweg.

de legib. abrogat. ad §. 39. inst. de rer. divis. en de *Batavise. Arcadia, pag.* 441. en den Druk van den Jare 1663. *pag.* 282. *en volgend.* Hier van is een goed voorbeeld in *Knelis Pietersz. van Langeveld*, de welke in den Jare 1636. in 't delven van seker Kelder in *'s Gravenhage*, gevonden hebbende een kanken, waar in enige goude penningen waren, hebben die van de Reken-kamer, haar regt tot deselve penningen niet kunnen bewijsen, maar alleen van over-komsten in diergelijke gelegenheden voor-gevallen. Dan also 't hem ongelegen was met de Reken-kamer, daar over in *Proces* te treden, zijnde te vorens met den Eygenaar van de grond verdragen, so heeft hy by *Request* versogt, dat die van de rekening, al het regt dat de Graaflijkheid op deselve penningen had te spreken, onvermindert elks regt, aan hem souden willen overdragen: 't welke na voorgaande *Advijs* van den *Rentmeester van d'Espergnes*, en *Advocaat Fiscaal*, ten opsigt van sijn armoed is geschied, volgens de *Brieven* daar van zijnde, in date den 30. Junii 1636. mids ten profijt van de Graaflijkheid, betalende sesthien van deselve goude penningen. *Register B A. fol.* 136.

HET XI. DEEL.

Van 't bekomen van eygendom, door na-trek en aanwas.

1. *Na trek wat? geschied door aanwas, of by saaks gevolg.*
2. *Aanwassen. hoe, en by wie te eygnen.*
3. *Ambagts-Heeren met enige Ambagten, verlijd, of, en hoe ver het regt van aanwas hebben.*
4. *Door overloop van Water, en overstuyving van Sand, of, en wanneer dee eygendom werd verloren, en nieuwe aanwassen verstaan werden.*

1 NA-trek is, wanneeer van twe t'samen-gevoegde saken, d'een d'ander na hem trekt.

Dit geschied, door aanwas, of by saaks-gevolg.

2 Aangaande de aanwassen, werd van wegen de Graaflijkheid in *Holland* en *West-vrisland* beweert. dat deselve, als een gevolg van de Watren, aan de Graaflijkheid behoren toe te komen. *Plac. den* 22. *May* 1559. Het welk wederom van anderen ontkend werd, sulx om dat de verscheidenheid van de Gewoonten en gewese Vonnissen, wat dien aangaande voor regt mogt gehouden werden, vry onseker is. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 9. *vers. In Holland.* Dog is wel het waarschijnlijxst: dat

dat wel de Eylanden en aanwaſſen, de welke in de Revieren en Landgemene Wateren alleen, en van het ander Land afgeſcheiden, (anders *Waarden*) opgeworpen werden, de Graaflijkheid aankomen. Want dewijl huydendaags de ſtromende Rivieren ſelf aan de Graaflijkheid behoren, en onder 's Lands middelen gerekent werden: ſo volgt daar uit, dat ook de aanwaſſen in deſelve daar aan behoren. Hoedanigh te verſtaan is het *Placaat den* 22. *May* 1559. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *tit.* 9. *verſ. Dat ſodanig, & de Jure belli lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 10. Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 86. *num.* 7. Goris *de differ. jur.* §. 23. Zypæ. *notit. jur. Belg. tit. de jure fiſci, verſ. Res communes.* Perez. *ad Cod. de alluv. num.* 8. Conſult. en Advyſ. *tom.* 2. *conſ.* 26. Maar het ſelve kan niet toegepaſt werden tot het geen de Ze, of de Stromen ongevoelijk aan yemands Land aanbrengt, en alſo waſt en aangroeid. Van het welke alſo niet uitdruklijk by ons is *geſtatueert*, moet het verſtaan werden, volgens het voorſchrift van de Roomſe Regten, toe te komen den Eygenaar van het Land daar aan het aanwas geſchied. §. 20. 21. *Inſtit. de rer. diviſ.* Want het overloop van Water, het welk afneemt en aanneemt, en den Luyden ondertuſſchen toelaat hare Landen te ſien en gebruiken, kan niemand geen eygendom benemen. §. 24. *inſtit. de rer. diviſ. l.* 7. *l.* 6. *l.* 30. §. 3. *ff. de acquir. rer. diviſ.*

En is van ouds gebruiklijk dat de aanwaſſen in de Rivieren, ſo verre behoren aan de naaſt-aangelegen Landen, ten weder-zijden, als men die met een mis-wagen mag berijden, of volgens de oude *Coſtuymen* van den Lande *Putten*, daar van voor den Geregte van *Maas-ſluys* in den Jare 1568. een Turbe van ſeer oude Luyden beleid is geweeſt, ſo ver in de Rivier, als men van ſijn Land gaande, met ſijn Swaard kan bereiken. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 13. 17. en *de Jure belli lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 14.

By de Ambagts-Heren in *Holland* en *Zeland* werd beweerd, dat ſy 3
uit kragt van haar Ambagts-Heerlijkheid, regt van aanwas hebben, of het ſchoon in de Verly-brieven niet uitgedrukt werd (gelijk wel in enige werd bevonden) ten waar dat het ſelve regt by de Brieven uitdruklijk was uitgeſondert; Sulks is in den Jare 1557. en 1560. by de Graaflijkheids Reken-kamer verſtaan.

Den Rentmeeſter van *Beooſter-Scheld* belaſt zijnde een ontfang te maken van alle de gorſen en aanwaſſen, die de Ambagts-Heeren, onder ſijn ontfang beſittende waren; en hy, door weygering van deſelve, tot geen ontfang kunnende geraken, heeft daar van ter Kamer kennis

gedaan, en ten bevele van deſelve, aan 't volle *Collegie* van den *Hove van Holland* gebragt zijnde, is in den Jare 1561. me verſtaan, dat de Ambagts-Heren tot ſodanige gorſen, ruigten, en aanwaſſen, geregtigt waren, mids verheffende hare Ambagten, en betalende de geregten daar toe ſtaande.

Maar in de Landen die by de Graaflijkheid op ſekere roe-talen uitgegeven werden, blijft het regt van aanwas aan de Graaflijkheid. *l.* 16. *ff. de acquir. rer. domin. l.* 1. §. 6. *ff. de fluminib.* ten waar dat het Land opgedragen was tot de Revier toe, of by den hoop, ſonder juſte maat uit te drukken, in welken geval den eygenaar me regt van aanwas heeft. Grot. *de jure belli lib.* 2. *cap.* 9 *num.* 12.

4 En door over-loop van Water, werd by ons voor verlaten, en aan de Graaflijkheid vervallen gehouden, het Land, 't welke door Ze, Rivieren, of Land-gemene Wateren overvloeid zijnde, met de ſelve gemeen blijft leggen den tijd van tien Jaren, en daar na wederom door het ſlibber aanwaſt, en tot Land werd. *arg.* §. 21. *in verb. longiore tempore inſtit. de rer. diviſ. & pr. inſtit. de uſucap.* Grot. *de jure belli lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 10. *contra* §. 23. *inſtit. de rer. diviſ.* So ook door overſtuyving van Zand in deſe Landen, den Heer van enige Duynen, of Wilderniſſen, aankomt het aanbepaalde Land, 't welke den tijd van tien Jaar met Zand bedekt (ſodanig dat het de Wildernis gelijk werd) onafgeheind blijft leggen. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 9. *verſ. Door overloop.*

Sulx is in den Jare 1525. by verſcheyde Sententien van den *Hove van Holland* verſtaan, tegen die gene die grote opkomende aanwaſſen in de Zuid-Hollandſe-Waart beſaten, uit dien dat haar Voorſaten voor de grote Vloed van den Jare 1421. daar in geland waren geweeſt. Ten waar datter van tijd tot tijd enige teikenen van beſit waren geweeſt, en onderhouden, ſo ver dat men ſelfs met Viſſcherijen, als men anders niet konde, ſijn beſit mogt behouden. Contra *l.* 23. *quib. mod. uſufruct. amitt.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 9. *verſ. Hoewel. & de Jure belli d. loco.* Conſ. en Advijſ. *tom.* 2. *conſ.* 26. *num.* 2. *Beſchryving van Zuid-holland pag.* 578. Gelijk by den *Hove van Holland* verſtaan is in de ſaak van de *Procureur Generael*, de welke al de Ingelanden van den Zuid-hollandſen-Waart gedagvaard had, ſeggende, mids de overvloeying van den Jare 1421. geregtigt te zijn tot alle de Landen en Viſſcherijen die ſy daar in beſaten, waar tegen Burgermeeſters van *Dordregt*, uit den naam van hare Poorters, Ingelanden van de ſelve Waart, beweerden, dat hy tot ſodanigen algemenen eyſch niet was geregtigt

maar

maar hy gehouden soude zijn sijn *actie* dien aangaande, in 't bysonder te *instituëren* tegen den gene die yets besaten, dat hy soude menen des Graaflijkheids geregtigheid te wesen, waar op in den Jare 1502. *Sententie* gegaan is tegen den *Procureur Generaal*. So me by den *Hogen Rade* is verstaan den laatsten Januarii 1588. voor d'Erfgenamen van *Gerrit van Roon*, tegen den *Procureur Generaal*, en *Dijk-graaf*, en *Hoog-Heemraden van Bonaventura*, welke *Sententie* daar na in *Revisie* is bevestigt.

Die regt van aanwas hebben, mogen den selven aanwas helpen met Dammen te leggen, met Rijs te steken, en met andere werken, sonder hindernis van een derden, of van de gemene Vaart. *arg. tot. tit. ff. de flumin. Ne quid in flum. publ.* Peres. *ad tit. Cod. de Alluvionib. num.* 2. tot welken einde, op dat de gemene Vaart, yemands Visschery, of de Gronden daar beneven, of tegen over gelegen, door sodanig doen niet beschadigt, of verhinderd werden, is daar tegen op sommige plaatsen met sekere *Keuren* en *Land-wetten* voorsien. Sie hier van de Gereformeerde Dijk-regten van het Rijk *Nymegen*, *Over-en Neder-Betuwe*, *Samt Maas en Waal*, by de Staten *des Vorstendoms Gelder en Graafschaps Zutphen*, bestedigt op den Land-dag tot *Arnhem* den 25. Augusti 1640. *cap.* 16. *en* 17.

Het V. Deel.

Van na-trek door saaks-gevolg.

1. *Na trek door saaks-gevolg, wat?*
2. *Dat op yemands grond gezaeid, of gebouwt werd, volgt den grond-eygenaar.*
3. *Twe stoffen met den anderen vermengt, of, en wie verstaan werden te volgen.*
4. *Een schildery, of geschrift, op eens anders paneel, of papier.*
5. *Vermenging sonder gedaant-geving, ten weder-zijde gemeen.*
6. *Of, en wanneer vergoeding plaats heeft.*

NA-trek door saaks-gevolg is, wanneer van twee t'samen-gevoegde saken de waardiger den minder, of onwaardiger tot hem trekt, door gedaant-gevende vermenging. 1

Alsо werd verstaan, al wat dat op yemand anders grond onafscheidlijk gebouwt, of gezaeid werd, den grond-eygenaar te volgen. *l.* 2. *ff. de superfic. & l.* 50. *ff. de acquir. rer. domin.* §. 31. *inst. de rer. divis.* Het zy dat yemand op sijn eygen grond, uit eens anders stof, op op eens anders grond, uit sijn eygen stof, het selve dede. §. 29. 30. *instit. de rer. divis.* 2

In-

Indien uit een anders ſtof, een beeld; uit eens anders mout, bier; uit anderens wijn en honig, Mee en diergelijke; of ten delen uit eens anders, ten dele uit het ſijn gemaakt wierd, om dat in ſulken geval de t'ſamen-gevoegde ſtoffen niet wel kunnen geſcheyden werden, en de gedaante meer doet tot het weſen van de ſaak, als de ſtof, ſo werd den gedaant-gever den eygendom toegeweſen, mids doende vergoeding van het gund by, of op het ſijn is gebragt §. 25. *inſtit. de rer. diviſ. l.* 13. §. 1. *ff. de verb. ſignif. l.* 6. 5. §. 1. *ff. de auro & arg. leg. l.* 9. §. 3. 3. *ff. ad exhibend.* Ja 't gebeurt dikwils, dat het bygevoegde, ſchoon het vry waardiger en koſtelijker is, als het gene daar het bygevoegd werd, evenwel het gene daar het bygevoegd werd, volgen moet, gelijk als wanneer yemands ſijn goud in een anders laken ingeweven werd. §. 26. *inſtit. de rer. deviſ.*

4 Ik ſeg *door gedaant-gevende vermenging*: om dat indien de twe t'ſamen-gemengde ſtoffen wederom bequaamlijk van den anderen kunnen geſcheyden, en tot haar vorige geſtaltenis kunnen werden gebragt, gelijk als het geen van ſilver of van goud gemaakt is, ligtelijk wederom tot rouw goud of ſilver kan werden gebragt, den eygendom niet verſtaan werd te verwandelen, maar elk ſijn goet eygen te blyven. §. 25. *Inſtit. de rer. diviſ. l.* 38. §. 4. *ff. de leg.* 3.

Alleen dat ter eeren van de Schilder-konſt werd verſtaan, dat wie ter goeder trouwen op een anders doek, of berd, yet geſchildert heeft, deſelve Schildery hem volgen moet. §. 34. *inſtit. de rer. diviſ.* Het welke ook by ons ſo verſtaan werd van het geſchrift dat op een anders papier geſchreven werd. Contra §. 33. *inſtit. eod.* Want ſo wel yemand yets kan ſchrijven op een papier daar hem meer aan gelegen is, als het papier waardig is, als een Schilder op een paneel, of doek: by voorbeeld, yemand ſchrift ſijn rekening, of ſijn gedagten, of yet ſonders, dat hy niemand wil uitten, op een anders papier. Sie Grot *Inleyd. l. l.* 2. *cap.* 8. *verſ. Dog hier op, op 't eind.* Mynſinger. Vinn. & Fons *practiq. de cours ad d.* §. 33. *inſtit. de rer. diviſ.*

5 Indien geen nieuwe gedaant aan de t'ſamen-gevoegde ſaken gegeven werd, en evenwel de ſtoffen van twe verſcheyde Eygenaars onverſcheydentlijk vermengt zijn, werd het vermengde wel gemeen, maar elk trekt daar van ſo veel als hy aan de ſtoffe gehad heeft. §. 27. *inſtit de rer. diviſ.*

6 Tot beſluit diend wel gelet: dat in de t'ſamen-menging van des enes goed met des anders ſtof, of des enes ſtof met des anderens ſtof, indien

de

de vermenging ter goeder trouwen geschied, dat dan die geen de welke den eygendom toegeschat werd, gehouden is, na reedlijkheid, vergoeding te doen aan den anderen die het sijn moet afstaan. §. 26. *instit. de rer. divis. & ibi.* Vinn. *num.* 4. *jure enim naturæ æquum est neminem cum alterius jactura fieri locupletiorem. l.* 14. *ff. de condict. indeb l* 206. *ff. de R. Jur. lib.* 2. *feudor. tit.* 28. Anders indien enige vermenging ter quader trouwen geschied, so moet den Eygenaar van de stof sijn regt behouden, en den Vermenger den arbeid en sijn stof verliesen. §. 30. *inst. de rer. divis.*

Het VI. Deel.

Van 't bekomen der vrugten.

1. *'t Bekomen der vrugten van eens anders goed, ter goeder trouwen, als eygen beseten.*
2. *Onder vrugten wat te rekenen.*
3. *Wanneer eyndigt, of hoe, en wat aan den regten eygenaar te vergoeden.*
4. *In besit, ter quader trouwen, wat te vergoeden.*

DOor het besitten van goed, dat men ter goeden trouwen meinde dat hem eygen toe quam, verkrijgt men ook, by saaks-gevolg, den eygendom van de vrugten van het selve goed. §. 35. *instit. de rer. divis. l.* 48. *ff. de acquir. rer. domin.* 1

Onder vrugten werden gerekent al 't geen het beseten goed Jarlijx kan opbrengen, als zijn alle boom-vrugten, aard-vrugten So ook het gene van en uit het Ve werd voortgebragt, als kalveren, veulens, lammeren, bijen, kuikens, jonge duyven, ganzen, melk, boter, kaas, en dergelijke. §. 19. & §. 39. *instit. de rer. divis. junct l.* 7. § 12. 13. *ff soluto matrimon. l.* 19. *l.* 28. *l.* 36. *ff. de usur. l.* 62. *de rei vind. l.* 3. 4. *ff. de usufr. ear. rer. quæ usu consum. l.* 121. *ff. de verb. signific. & ibi Gœddæus.* 2

Welk besit en genot van deselve vrugten, verstaan werd op te houden, so haast het goed van den regten Eygenaar opgeëysicht zijnde, daar op volle regts-pleging is gevolgt, en moeten alle vrugten en baten, van die tijd af, weder gekeert werden. *l.* 22. *Cod. de rei vindicat. l.* 2. *de fruct. & lit. expens.* §. 2. *instit. de offic. jud. Idque nulla amplius distinctione facta fructuum naturalium aut industrialium, & rejecta stricti juris & bon. fid. item realium aut personalium actionum distinctione.* Mornac. & Autumn. *ad d. l.* 22. *Cod. de rei vind. & Confer. du droict in l.* 45. *ff. de usur.* Rebuff. *ad constit. reg. de fruct. art.* 1. *in pr.* Sande *lib.* 5. *tit.* 15. *defin.* 1. 3

En werden de selve gerekent voor de onkosten en verbetering die daar aan gedaan zijn: maar waren de onkosten en verbetering, die den besitter aan het goed gedaan had, groter als de vrugten die hy had genoten, sou hy de selve onkosten, of verbetering in 't geheel mogen wederom eyschen, mids daar van afgetrokken, en daar me verrijkt werdende, so veel als de genote vrugten, in 't geheel, so voor als na bedragen *l.* 31. *ff. de petit. heredit. l.* 48. *ff. de rei vindicat. l.* 11. *de Noxal. action.* Sie hier van breder Joan. van den Sande *lib.* 3. *tit.* 15. *defin.* 2. 3. 4. & D D. *ibi alleg.*

4 Maar yemand, die yets ter quader trouwen, en wel wetende dat hy een ander Mans goed besit; kan daar geen baat uit trekken, *nemo enim ex suo scelere compendium habere debet*, maar moet niet alleen het goed met de genote vrugten, maar ook selfs al het geen daar uit by den Eygenaar getrokken sou hebben kunnen werden, (de kosten al voren afgetrokken) wederom geven. *d.* §. 35. *instit. de rer. divis. l.* 22. *Cod. de rei vind. l.* 3. *Cod. de cond. ex lege. junct.* §; 2. *instit. de offic. jud. l.* 62. §. 1. *ff. de rei vind. l.* 5. *Cod. eod. l.* 12. *ff. quod met. caus. l.* 7. *in pr. ff. solut. matrim. l.* 36. §. *ult. ff. de petit. hæred. l.* 51. *in. pr. ff. famil. erciscund.*

HET VII. DEEL.

Van 't bekomen van eygendom by Over-gift.

1. *Eygendom hoe te verkrygen.*
2. *Van tilbaar goed.*
3. *Rei vindicatie en vervolg van goederen om contant geld verkoft, en onbetaalt gebleven, of, en binnen wat tyd te doen.*
4. *Van ontilbaar goed.*
5. *Levering, of Opdragt by wie te doen.*
6. *Den eygendom en besit van goederen, door wie te verkrygen.*
7. *Het geen de Kinderen in de kost komen over te winnen, of, en hoe ver 't selve de Ouders toekomt.*
8. *Wie geen levering, of Opdragt mogen doen van haar eygen goed.*
9. *Heymlijke en bedrieglijke transporten, hoe te vernietigen.*
10. *Of den schuldenaar, tot nadeel van sijn schuld-eyscheren, sijn regt van erffenis, dat hem toekomt, mag afstand doen, of quijt-schelden.*
11. *Of men aan sijn schuld-eysscher, tot nadeel sijner schuld-eysscheren, by* rabat *betaling mag doen van 't geen men op dag schuldig is.*

1 OM den eygendom dan van het goed dat yemand anders toebehoort, te verkrygen, werd Overgift, en levering vereyscht. §. 40. *instit. de rer. divis.* Sulx dat de toesegging, of overkomst alleen, niemand Eygenaar maken kan. *l.* 40. *Cod. de pact. l.* 15. *Cod. de rei vind. arg. l.* 3. *ff. de oblig. & act.*

Wat

Wat tilbaar goed aangaat, is genoug dat het ſelve onder de hand werd gelevert, ja ſelf indien yemand my verkoopt, of ſchenkt yet van ſijn goed, dat ik had in mijn bewaring, of de vrugten, die by my, als huyrder, werden genoten, werd het ſelve *per fictionem brevis manus* gehouden voor gelevert. §. 44. *inſt. de rer. diviſ.* Alſo werden ook de Koopmanſchappen in een Schuur geſloten, voor gelevert gehouden met het overgeven van de ſleutel. §. 45. *inſt. eod.* Maar wat levering aangaat, die op koop volgt, gaat den eygendom niet over, ten zy de koop-penningen daar van werden betaalt, of den Koper daar voor ſeker gedaan, of de ſelve penningen hem by den Verkoper zijn geborgt. §. 41. *inſtit. de rer. diviſ. & ibi* DD. *l.* 5. §. *pen. ff. de trib. act.* Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 58. *art.* 7. 2 3 So mag een Koopman ſijn verkofte goed vervolgen en als ſijn eygen goed wederom eyſſchen het geen hy om gereet gelt by de levering, overgift of opdragt verkoft heeft, en onbetaalt is gebleven, alwaar, en onder wie het ſelve nog in weſen is, het welke verſtaan werd ſijn eygen te blijven, ſo lang tot de koop-penningen daar voor uytgelooft ſijn betaalt. *d.* §. 41. *inſtit. de rer. diviſ. l.* 23. *ff. de Rei vindicat. & l.* 16. *Cod. de Evict.* Ten waar het ondertuſſchen op een openbare markt wierd verkoft daar door men verſtaat dat het ſelve goed werd geſuyvert, om dat men op de openbare markten niet wel kan onderſouken, hoe den verkoper aan het gekofte goed is gekomen, en den koper op des verkopers perſoon en goede trouwe niet kan ſien, om dat ſy den anderen merendeel onbekent ſijn, en ſonder verſekering van den eygendom van het goed de toegang van de markt ſoude vervallen, in welk geval den koper het gekofte goed het welke hy op een openbare markt ter goeder trouwen heeft gekoft, aan yemand die het ſelve om ſodanige of gelijke oorſaak komt opeyſſchen niet behouft te laten volgen, als mits hebbende vergoeding van de koop-penningen by hem daar op betaalt. Sie Grot. *Inleyd* 2. *boek*, *cap.* 3. *verſ. Uytgenomen.* Coſtal. *ad. l.* 36. *ff. de Condict. indebiti.* en de DD. by my aangeweſen Cenſur. Forenſ. *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 3.

Maar op dat door het opeyſſchen van ſodanig goed het welke om gereet geld verkoft en onbetaalt gebleven ſijnde, by een derde ter goeder trouwen is gekoft en betaalt, hard valt voor die geen de welke het van den laatſten beſitter heeft gekoft, niet beter wetend of het was ſijn vry eygen goed, is daar tegen op ſommige plaatſen gekeurt, dat ſodanig regt van opeyſſchen van goederen om gereet geld verkoft en onbetaalt gebleven, maar duyrt tot ſekeren korten tijd, binnen welke het ſelve moet werden vervolgt, tot Amſteldam binnen ſes weken, keur aldaar *den* 31. *Jan.*

Jan. 1685. en tot Leyden binnen den tijd van 14. dagen, keure aldaar *den* 24. *Septemb.* 1659.

In Rijnland is ten platten lande me gebruyklijk, dat men bedingt dat het schip, schuyt, paart, of koebeest, voor de koop-penningen verbonden sullen blijven, tot dat deselve sijn voldaan, alwaart dat die in een derde hand waren gekomen, en heeft de Vindicatie en opeysschen van sodanig verkoft goed aldaar plaats. Sie de *Costuymen van Rijnland art.* 48. en 't gene aldaar is aangewesen.

En is een algemene Costuym in de bijl of water-brieven daar by het schip sodanig werd verbonden voor de koop-penningen, dat over al waar het vaart, of seylt, en in wiens handen het bevonden werd, voor de koop-penningen so lang die betaalt sijn mag werden aangesproken en uytgewonnen. *arg. l.* 2. *ff. de leg. Commissoria. & l.* 18. §. 2. 3. *ff. de pignorat. act.* 't Selfde heeft ook plaats in *getransporteerde* en opgedragen roerende goederen, die yemand *precario* en ter bede is blijven besitten, daar op een derde door sodanigen besitter het sy door uytdruklijk, of stilswijgend verbond, me geen regt sou verkrijgen: So by het *transport* en overdragt, van sodanig toegelate besit, en inbedonge regt en eygendoms behoud, ten genoege komt te blijken, volgens *turbe binne Amsteldam beleid den laatsten May* 1631. te sien in de *Cons. en advijs. Rotterd.* 3. *deel. Cons.* 174.

4 Van ontilbaar goed, is de Wet, om het bedrog en de onsekerheid van den eygendom te voorkomen, niet te vreden met allerley levering, maar is van tijd tot tijd sekere manier voorgestelt, hoe dat het selve sou moeten werden gelevert. Also werden de Landen, Huysen, Erven, &c. by ons niet voor gelevert gehouden, voor en al-eer deselve wetlijk voor de Magistraat, en 't Geregt van die plaats, daar onder deselve gelegen zijn, in *allodiale*, of onleen-goeden, anders voor den Leen-heer en Leen-mannen, werden opgedragen, *Placaat den* 2. *May* 1523. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 5. *vers. Maar ontilbaar.* Christin. *vol.* 1. *decis.* 240.

Op dit middel is mhden voorzien (Procureurs-ordonnantie, Amst. 1777. pg. 107.)

En is daar na *den* 22. *December* 1591. by de *Staten* daar by gevoegt: dat de opdragten gedaan werdende van goederen, spruytende uit verkoping, of vermangeling, den veertigsten penning daar van, tot profijt van 't Land, betaalt moet werden, op peyne van *nulliteyt* en onwaerden, al wat anders wert gedaan. *Sie Placaat van den* 40. *penning, art.* 11.

Maar aangesien de *causa impulsiva*, en aanradende oorsaak van de ge-

geseyde Placaten, niet anders is geweest, als om daar me voor te komen, dat goede Luyden, in het kopen, handelen, en veronderpanden van onroerend goed, het welk dikwils met geen vollen, vrijen, of regten eygendom wierd besoten, sodanig als anders konde geschieden, niet soude werden bedrogen, en misleid, en dat men door dat middel altijd soude kunnen weten, de rijkdom, gelegentheid, en hoedanigheid van de ingesetenen haar beseten goed, in elx plaats: Soo is by den *Hoogen-Raad* tot verscheyde malen verstaan: dat de geseyde Placaaten, voor so veel de opdragte, verkoping, vervremding, en belasting anders gedaan, daer by nul, en van onwaarden verklaart werden, alleen plaats heeft ten opsigt van een derde persoon, maar niet ten opsigt van de Handelaars selve. Sie Neostad. *Suprem. Cur. decis.* 70. *in fin.*

Daar van werden ook uit besondert alle vervreemding, de welk *titulo universali*, by Erffenis, Huwlix-gaaf, making by Uiterste-wil, Huwlijx-gemeenschap, Boedel-scheyding, of diergelijke regtlijke aankomst verkregen werden. Sie Neost. *Suprem. Holland. decis.* 8. Christin. *vol.* 1. *decis.* 362. Zyp. *notit. jur. Belg. tit. de rei vindicat.*

By de *Keuren van Leyden* werden me dese twe *casus* uitgesondert, te weten: wanneer den Koper daadlijk in het gebruik van het verkofte goed werd geset: of dat de verkoping op een openbaren Sit-dag, na voorgaande aanplekken van Biljetten, is geschied. *Keuren aldaar, art.* 112.

Het goed dat yemand ontstolen en ter quader trouw is ontvremt, verkrijgt men door daadlijke aantastinge, en opeysching tegen de geen, die het selve besit. Alwaart dat hy 't selve ter goeder trouwen had gekoft en betaalt, ook sonder den prijs weder te geven, *l.* 3. *l.* 23. *Cod. de rei vind. l.* 16. *Cod. de Evict. l.* 2 *Cod. de furt.* Handvest van Vrouw Mari van den *Jare* 1476. Dog om dat een yder sig selven niet regten mag. *l. unic. Cod. ne quis in sua caus. jud.* moet de aantasting met kennis en hulp van den Schout geschieden. Sie de Keuren der Stad Leyden, *artic.* 127. Willekeuren der Stad Amsteldam, *Keurboek A. fol.* 23. In de gedrukte Handvesten van den *Jare* 1613. *pag.* 107. Handvest van Zuid-Holland. *pag.* 114. Keuren van de Lande Voorn. *art.* 105. *en* 106. Keuren van Zeland. *cap.* 3. *art.* 23.

Dog werd op veel plaatsen daar van vry gehouden, het goed dat op Kermis of openbare Markten is gekoft, 't welke den Koper niet gehouden is weder te geven sonder vergoeding van den Koop-schat. Zyp. *not.*

jur. Belg. tit. de rei vind. verſ. jure. Hoedanig regt ook doorgaans hebben de Lombarden, Oude-Kleer-verkopers, Gout en Silver ſmeden, na dat ſy het gekofte goed agt dagen voor haar deur ten toon hebben gehangen of geſtelt. Plac. van de Staten van Holland den 17. *Maart* 1663. Sie Grot. *Inleyd.* II. Boek. III. Deel *verſ. uitgenomen.*

5 De levering of Opdragt, mag geſchieden door den Eygenaar, of ſijn Gemagtigde. §. 42 *inſt. de rer. diviſ.* mids dat tot Opdragt van enroerend goed, van die magt blijke by byſondere volmagt me wetlijk voor Schepenen gepaſſeert. Ja gaat by wijlen den eygendom door Opdragt over (ſelfs tegen wil van den Eygenaar) door Wets-bevel: gelijk als het Geregt aan den Schuld-eyſcher levering doet van het pand dat hy in bewaring had, of al ander goed van den Schuldenaar, of het geld daar van gekomen, by manier van *executie*, en uitwinning. *tot. tit. Cod. ſi in cauſ. jud. pig. cap. l.* 15. §. 3. *ff. de re jud. l.* 3. *Cod. de execut. rei jud. l.* 3. *Cod. de jure dominii impetrand.*

6 Den eygendom en beſit van goed werd niet alleen verkregen by ons, van, en door ons ſelf, maar ook door die geen die men in ſijn magt, en onder ſijn gebied heeft. *tot tit. inſtit. & Cod. per quas perſon.* Ook door die gene, die men laſt geeft om voor ons yets te doen, en onſe ſaken, tot ons voordeel uit te voeren, beveelt. *l.* 8. *Cod. de acq. poſſ.* Sie Jacob Coren *obſ.* 25.

7 Alſo werd by ons, het geen de Kinderen in de koſt van haar Ouders zijnde, door haar winſt, of arbeid komen te verkrijgen, de Ouders in vollen eygendom geworven. §. 1. *inſtit. per quas perſon. arg. l.* 5. §. 7. *ff. de lib. agnoſcend.* Gudelin. *de jure noviß. lib.* 1. *cap.* 12. *in fin.* Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 36. *art.* 7. Sande *lib.* 2. *tit.* 7. *defin.* 3. En behouden daar van niets voor haar ſelven: als alleen, indien een Soon door ſijn arbeid of kunſt, ſijn Vaders Boedel merkelijk had vermeerdert, by vele niet ſonder redenen billijk geagt werd, dat daar op in de deling van den ſelven Boedel agt genomen werd, dat hy daar voor yets byſonders, meer als andere Kinderen, voor uit trekt, ſo veel als goede Mannen in reedlijkheid bevinden te behoren. Tholoſan. *Syntagm. jur. lib.* 11. *cap.* 8. *num.* 21. Sand. *dict. loco.* Grot. *Inleyd, lib.* 1. *cap.* 6, *num.* 3. Coſtuym. van Antwerp. *d. loco.*

8 Nu zijnder wederom ſodanige perſonen, de welke niet magtig zijn hare goederen ſelfs te vervremden, gelijk zijn alle minderjarige, welkers goederen door de Voogden, en die geen die over haar geſtelt zijn, gelevert moeten werden. §. 2. *inſt. quib, alien. lic.* Item, alle ſlegte, raſende,

en

en uitsinnige Menſen. §. *fin. inſtit. eod.* glijk ook de quiſt-goeden, of Stads kinderen, wien het bewind van hare goederen by openbare afkunding is benomen. *l.* 1. *Cod de curat. furioſ.*

Hier onder werden by ons gerekent alle getrouwde Vrouwen, ſtaande onder de magt van hare Mans: niet buyten redenen zijnde, dat ſy die geen die ſy haar lighaam vertrouwen, den ſelven ook hare goederen laten beſtieren. *l.* 8. *Cod. de pact. conv.* Sie Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 10. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 33. Sande *de prohibit. rer. alienat.* Herbai *lib. ſing. cap.* 13. §. 5. 6. So ver dat een Vrouw haar eygen goederen niet vervreemden, of beſwaren mag, ſonder toeſtaan van haar Man, en buyten hem, met, of door haar handling niet verbonden werd, uitgeſondert alleen ſo veel het Huis-houden aangaat; en Vrouwen openbare Nering, of Koopmanſchap doende, ſo veel haar Nering, of Koopmanſchap betreft. Joan. à Sande, *lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 4. Grot. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 37. Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 41. *art.* 13 34. 40. 42. 43. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 9. *art.* 10. Gudelin. *de jure noviſſimo lib.* 1. *cap.* 7. als hier voor in *het* 1. *boek het* 6. *Deel, num.* 8. breder is verhandelt: En ſouden de Borgen voor ſodanige *Obligatien* geſtelt, me niet verbonden zijn, om dat de ſelf-ſchuldige, te weten de Vrouw, niet aanſpreeklijk is, glijk als by het *Hof van Holland* is geoordeelt den. 20. Decemb. 1613. tuſſchen *Thomas Janz. Zeilmaker* contra *Cornelis Adriaanſz. cum ſociis, Gedaagden.*

Eyndelijk mogen de achter-uitvaarders, en bank-brekers, geen vervremding van hare goederen doen, waar door de Inſchulders enigſins ſoude werden verkort. *Plac. den* 8. *October* 1540. Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 65. *art.* 4. 5. Maar werd inſodanige gelegentheid een *Curateur* geſtelt, en gemagtigt, om, der ſelver goederen, ten voordeel van de beſt-geregtigde van de ſchuld-eyſſcheren, na behoren, tot geld te maken. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *in pr & l. fin. ff de Curator. bon. dand.* Waar toe ook yemand van de Schuld-eyſſchers ſelf ligtlijk werd aangenomen *ſecundum l.* 2. § 4. *ff. eod.* als verſcheyde malen by den *Hove van Holland* is verſtaan, niet-tegen-ſtaande dat het ſelve in ſommige Steden in ongebruik mogt weſen.

Behoudelijk nogtans dat yemand meer ſchuldig zijnde als hy goed heeft, voor bank-breking, en terwijl dat hy noch in *credijt* is, aan ſijn Maners betaling mag doen. *l.* 6. §. 6. *l.* 10. §. 16. *l.* 24. *ff. de his quæ in fraud. creditor.* midsgaders ſijne onroerende goederen aan hun in betaling, of tot hun verſekering, op te dragen, mids dat alles opregt, en

deugd-

deugdlijk toega. *contra l.* 10. §. 13. *& l.* 22. *ff. eod.* gelijk dat by het *Hof van Holland* verſtaan is in de ſaak van *Pieter van Raveſteyn, cum ſociis*, eerſt Impetranten van *Mandament pœnaal*, en daar na Eyſſchers in rauw actie, contra *Wouter Alewijn, cum ſociis*, den 3. Januarii 1631. en tot *Amſteldam* om de Koophandel alſo doorgaans onderhouden werd.

9 Anders vermogen alle vervremdingen, *tranſporten*, of Overgiften, tot verkorting van de andere ſchuld-eiſſcheren, om een kleyne waarde, by yemand die meer ſchuldig was als hy betalen kon, gedaan, binne 's jaars by deſelve ſchuld-eyſſchers vernietigd werden. *l.* 1 *l.* 6. §. 8. *&* § 11. *ff. de his quæ in fraud. creditor.* en moet in ſulk geval by ons de ſaak weder gegeven werden, met de vrugten, behoudens de vergoeding, en wederkering van het geen daar op ſoude mogen zijn betaalt, *contra l.* 7. *& l.* 8. *ff. eod.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 5. *num.* 10. Maar in den lande *Voorn*, yemand jaar en dagh de goederen vreedelijk beſeten hebbende, indien de ſelve daar na uitgewonnen werden, is hy geen pagt nog vergoeding van vrugten, voor *litis conteſtatie*, dat is, volle regts-pleging, ontfangen, gehouden uit te keren, ten waar dat het ſelve beſit ondeugdelijk en met bedrog was onderhouden. *Keuren aldaar, art.* 55.

Wyders is geheel Holland door ingevoerd, dat yemand die meer ſchuldig is als hy betalen kan, zijn roerend goed aan d'een of d'ander van ſijn Schuld-eiſſcher *tranſporteert* en overdraagd, mids dat hy 't ſelve *precario* en by gedogen blijft beſitten. Hoedanige *tranſporten* en overdragten van waarden blijven ſo ver die deugdelijk ſijn. Sulx by deſelve *Coſtuyme* in het lange verhaalt werd in het 2. *derdendeel van de Conſultat. en Advijſen. Conſ.* 174. *num.* 1. 2. Dog werd deſelve merendeels misbruikt, en ter quader trouwen tot nadeel van andere Schuld-eiſſcheren aangeleyd; om welke bedriegelijke en ſeer ſchadelijke vonden, waar mede de Koopmanſchap, Nering, en wel-vaart van de goede Luyden merklijk wierd veragtert, en verkort, te gemoet te komen, en te weren: zijn by ons in de Nering en Koophandelende Steden, by byſondere Keuren en Ordonnantien, als onder anderen tot *Amſteldam* den derden Decemb. 1644. tot *Leyden* den 21. Martii 1650. tot *Delf* den 16. May 1652. en ter *Gouda* op den 8. December 1659. Alle met *approbatie* en *aggreatie* van de *Staten van Holland*, tegen de frauduleuſe *tranſporten*, en andere bedrieglijke acten, de welke tot verſekering der Schuld-eyſſcheren, by de Bankquerottiers, korts voor haar bankbreken werden gepleegt, ſeer wel voorſien, en goede ordre geſtelt,

de

de welke alhier te lang soude zijn te verhalen: bestaande wel meest daar in, dat geen *transporten*, of overdragten van roerende goederen tot voldoening, of versekering van vorige schulden, of lasten, van waarden sullen zijn, ten zy deselve binnen sekeren korten tijd, na dat deselve zijn gepasseert, in een publijk Register, daar toe ter Secretarie te houden, sullen wesen bekend gemaakt, ten minsten vier, en op sommige plaatsen ses weken, voor dat sodanig over-gever, pand-gever, of verlijder, voor vlugtig, of anders sijn schuld te betalen, en te onmagtig sal bevonden werden, alwaart dat deselve goederen metter daad aan handen van den schuld-eysscher waren overgegeven, en verplaatst, &c.

Maar mogt yemand vragen, of buyten sodanige heymelijke *transporten*, en vervremding, het versuym, en de nalatigheid van den Schuldenaar, daar by hy sijn regt, tot verkorting van sijn schuld-eysscher, versuymt, verwaarlooft, quyt-scheld, of afstand doet, den schuld-eysschers tot agterdeel kan strekken? en hem daar over geen vergoeding behoord te werden gedaan? Dog om dat de verkorting, als zijnde *facti* in sodanige gelegentheid, niet wel bewesen sou kunne werden, werd daar op so seer geen agt genomen. Vermids men niet verstaat, dat de schuld-eysschers verkort werden, indien yets by den Schuldenaar nagelaten werd te verkrijgen, maar dan alleen so van sijn albereeds verkregen goed, yets werd vermindert. *l. 6. ff. de his quæ in fraud. cred. l.* 134. *ff. de reg. jur.* Annæ. Robbert. *rer. jud. lib.* 3. *cap.* 12. Sulx dat een Soon van sijn Vaders erffenis, ja selfs van sijn *legitime portie* tot agterdeel van sijn Schuldenaars, mag afstand doen en quyt-schelden. Fachin. *lib.* 13. *cap.* 46. Sand. *lib.* 3. *tit.* 13. *defin. ult.* Groeneweg. *de leg. abrogat. ad l.* 6 *ff. quæ in fraud. cred. & l.* 14. *ff. de suis & legitim.* So is by het *Hof van Holland* den 29 Junii 1663. verstaan in de saak van *Jaquelina Spiljeurs*, en *Pieter Koenen*, *Impetranten in relief d'appel*, contra *Frans van Cingelshouk*, Curateur van den verlaten Boedel en goederen van *Johannes Spiljeurs*, *Gedaagde*. Dat deselve *Johannes Spiljeurs*, tot nadeel van sijne schuld-eysscheren, vermogt te *repudieren*, en afstand te doen van de erffenis van sijn *innocente* Suster, korts na het verlenen van de *Curatele*, en hangende deselve, *ab intestato*, en me *ex clausula fideicommissi* van desselfs Groot-Vader op hem vervallen. Dog is van deselve saak, om de quade trouwe van de voorgegeven en bedriegelijke afstand, en andere redenen aan den *Hogen Raade* geappelleert. Daar van den uitslag eerst-daags verwagt werd. 10

Van gelijken werd getwijfelt, of men aan sijn schuld-eysscher, tot na- 11

deel van andere schuld-eysscheren, van den selve, voor den tijd, betaling mag doen, van 't geen men op dag schuldig is. *arg. l.* 10. §. 12. *& l.* 14. *ff. Quæ in fraud. credit.* Dog dewijl deselve texten alleen spreken van handelingen, geschied na dat den schuldenaar onmagtig verklaart, of yemand in sijn goed gestelt is; *secundum l.* 6. §. 7 *l.* 9. *ff. eod.* en anderssins men een schuld op dag, in weer-wil van sijn schuld-eysscher, voor den verval-dag mag betalen. *l.* 38. §. 16. *&* 50. *l.* 41 *l.* 137. §. 2. *ff. de Verb. Oblig. l.* 70. *ff. de solut.* Heeft het self geen bedenken, of zulx mag wel geschieden, sonderling by ons, by de welke een gemeen gebruik is in de Koopmanschap, de schulden op dag, by *rabbat*, en *reductie*, dat is, af trek van den gewoonlijken geld-winst, na beloop des tijds, in gereed geld te ontfangen.

HET VIII. DEEL.

Van Besit-Regt.

1. *Besit-regt, wat, en waar in dat het bestaat.*
2. *By wie, en hoe te bewijsen.*
3. *Wanneer het regt van eygendom geeft.*
4. *Verjaring, en præscriptie, hoedanig van ouds.*
5. *Hoedanig huydendaags, so in Civile, als Criminele saken.*
6. *Hoedanige uitsondering van verjaring, tegen de gemene loop van een derdendeel van hondert Jaar.*
7. *Een Obligatie, daar uyt in tien, of twintig Jaar niet is gemaant, of de selve is verjaart.*
8. *Of, en wanneer een erf-pagt, of onlosbare rente.*
9. *Een gemeen gehypothequeerde rente, of, en wanneer.*
10. *By Boedel-scheyding verdeelt zijnde, en tot eens anders laesten gelaten, of het hypotheecq daar door, by verloop, kan ontslagen werden.*
11. *Salaris van Advocaten en Procureurs, &c.*
12. *Welke, en hoedanige actien en geregtigheden nimmermeer verjaren.*

VOllen eygendom werd niet alleen verkregen door dadelijke Overgift, waar van hier voor, maar ook door langduyrig besit van een anders goed ter goeder trouwen gehad.

1 Besit-Regt is alleen een naakt en blote aanhouding en onderwinding van een saak, om die als sijn eygen te gebruiken. *l.* 3. §. 1. *ff. de acq. vel amitt. posses.*

Het selve bestaat daar in: dat yemand Jaar en dag in sodanig besit zijnde van enig goed, of enig regt, so lang in 't selve besit moet blijven, tot dat yemand anders, die hem daar tegen steld, dien eygendom regtelijk

lijk heeft ingenomen. *l.* 1. *Cod. unde vi. l.* 7. §. 3. *ff. quod vi aut clam. l.* 3. *ff. de just. & jure.* Grot. *Inleyd. 2. boek, het 2 deel, vers. Het regt hier uit.* ende *het* 7. *deel. vers. Want in de Handvesten. Keuren der Stad Leyden, art.* 103. Sonder onderscheid te maken, of het selve besit ter goeder, of quader 2
trouwe begonnen is: om dat het enkel besit genoeg is, en yemand van verder bewijs, dat, en hoe hy daar toe regt heeft, verschoont. *l. final. Cod. de rei vindic.* §. 4. *instit. de interdict. l.* 11. *ff. de petit. hered.* So ver dat yemand yets als het sijn opeischende, altijts voor den besitter *moet geoordeeld werden*, so lang hy sijn regt niet klaar bewijst, al is 't dat den besitrer aan sijn zijde geen bewijs doet. *d.* §. 4. *instit. de interdict. l.* 2. *Cod. de probat. l.* 5. *Cod. de edendo, l.* 14. *ff. de probat.* Menoch. *lib.* 6. *præsumpt.* 69. *num.* 5. Sie me Peck. *tract. van besetten en hand opleggen.* 16. *deel, num.* 6. Het welk so wel in onlighamelijke saken (als sijn regt en geregtigheden tot yets te doen, hebben, of doen lijden) als in lighamelijke saken, plaats heeft. Sie Schneiduin. *ad* §. 2. *instit. de Action. num.* 54. Cæpol. *de Servit. cap.* 20.

Welk besit, wanneer het selfs is ter goeder trouwen, onbelet, en 3
daar by komt verjaring, overgaat in vollen eygendom: en het goed also wetlijk verkregen, mag by yder een, sonder onderscheid, met een goed gewisse behouden werden. Covarr. *in cap. possessor. de Reg. Jur. in* 6. *part.* 3. §. 2. Lessius *de justit. & jure lib.* 2. *cap.* 6. *dubit.* 17.

En vermag een besitter, tegen den gene die hem in sijn besit-regt wil verhinderen, hem selve, en sijn besete goed, ook met schade van sijn tegen-dinger beschermen, staande houden, en sijn ontnomen, of verhinderd besit vervolgen. *l.* 6. §. *ff. de acquirend. possess.* als het selve maar op verse daad, en sonder ophouden geschied, het welke nog also verstaan werd te geschieden, dewijl den beschadigde, toeleid, en sig gereed maakt, sijn vrunden, of wapenen samen vergadert, of anderssints vlijd aanwend, om sijn besit te helpen beschermen, alwaart datter twe, of drie, of meer dagen tusschen beyde waren, *arg. l.* 3 §. 7. *& seqq. ff. eod.*

Welke verjaring by de Roomse regten verscheyden was. Andere drie- 4
jarig, daar by alle roerende goederen verkregen wierden, *pr. instit. de Usucap. l. unic. Cod. de Usucap. transform.* Andere vier-jarige, daar by des *Kaysars, of 's Lands* aangeslagen, of onbeheerde goederen wierden verkregen. *l.* 1. §. 2. *ff. de jure fisci.* §. *ult. instit. de Usucap. tot. tit. Cod. de quadrienn. præscript.* Andere tien-jarig, daar by alle onroerende goederen van tegenwoordige, en twintig-jarige, van uitlandige wierden verkre-

gen. *pr. & §. 1. inſtit. de Uſucap. d. l. unic. Cod. de Uſucap. transform. l. 9. l. pen. & ult. Cod. de præſcript. long. temp.* Andere dertig-jarig, daar by alle ſaken ſonder enige tijtel, of goede trouwe, tegen de tegenwoordige, en in veertig Jaren tegen den uitlandigen wierden verkregen. *l. 3. 4. 7. Cod. de præſcript. longiſſ. temp.* Andere veertig-jarig, daar by Kerke, Godshuyſen, en Stads goederen van een yder wierden verkregen. *Auth. quas actiones. Cod. de Sacro ſanct. Eccleſ. Novell. 111. junct. Nov. 113. cap. 6.* Andere over-jarige, daar af van het begin geen geheugenis is, daar by alle ſaken wierden verkregen, de welke anders door enkel beſit niet konden verkregen werden, als zijn het regt van Munten, en andere *Staats* of *Kayſars* Voorregten. Die men *Regalia* noemt. *l. 3. §. 4. & l. ult. ff. de Aq. quot. & æſtiv.*

5 Dog huydendaags, werd alleenlijk de verjaring van den algemenen langſten tijd, ſonder onderſcheid, aangenomen. In welke hoe veel tijd tot het bekomen van een vollen eygendom vereiſcht werd, onder de Doctoren niet wel over-een-komt. Onder de welke ſommige meynen dat dertig Jaar genoeg is, en dat wy in dien delen van de beſchreve regten niet zijn afgeweken, daar me over-een-komen de oude Keuren van *Zeland, cap. 2. art. 2.* volgens welke uitdruklijk werd gekeurt, dat alle onroerende goederen van tegenwoordige, in twintig, en uitlandige, in dertig Jaar komen te verjaren. En de Keuren van den Lande *Voorn, art. 56.* Daar by een dertig-jarige verjaring, van onroerende goederen, werd vereiſcht, en genoeg is. Sommige daar-en-tegen vereiſchen een derdendeel van hondert Jaar. Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 7. in fin.* Radelant. *Cur. Traject. deciſ. 47. numer. 6.* Goris *adverſ. miſcell. cap. 9. num. 12.* Anders maakt men onderſcheid tuſſchen roerende en onroerende goederen, ſo dat in de roerende dertig, genoeg, in de onroerende een derdendeel van hondert Jaren, van node ſoud zijn. Welkers meyning wel de waarſchijnlijkſte is, om deſe redenen.

Eerſtlijk: om dat de *Handveſten* van Vrouw MARIE *Hartogin van Bourgondien*, en *Gravin van Holland*, gegeven den 14 May in 't Jaar 1476. en andere, daar op den Heer Hugo de Groot in ſijn *Inleyd. de loco.* ſijn gevoelen wil vaſt maken, alleenlijk ſpreekt van onroerende goederen, namentlijk van Lenen, en Erfgoederen. Sie de voorſz. *Handveſten, art. 7.*

Ten tweden: dat het gewijſde van de *Leenmannen* in den Jare 1530. daar van insgelijx by de Groot *d. loco* gewag werd gemaakt, tot de roerende goederen niet kan uytgerekt werden.

Ten.

Ten derden: dat het geen het welke by de geſeyde *Handveſten*, en algemene *Coſtuymen van Holland* niet uitdruklijk is bekend, den uitſlag van de Roomſe Regten moet volgen, gelijk als wy elders hebben aangeweſen.

Dog werden hier van uitbeſondert alle ongemene, korter, of langer verjaring, om byſondere oorſaken van de gemene verjaring afgeſondert, de welke men niet ſeggen kan, in 't byſonder vernietigd, of door ongebruik verouderd te zijn. Als inde Jaar en dagſe verjaring van hoon- en laſter-ſpraak. *l.* 5. *Cod. de injur.* twe-jarige, van arg-liſt en bedrog. *l. fin. Cod. de dolo malo.* vier-jarige, van herſtelling *l. ult. Cod. de temp. in integr. reſtit.* van verkorte *legitime portie*, dat is regtlijk deel des nalatenſchap, *l.* 8. §. *fin. ff. de inoffic. teſtam.* en vijf-jarige, van boedel-ſcheydinge, *l.* 1. §. 13. *de Separat.* en van Overſpel, *l.* 5. *Cod. ad leg. Jul. de adulter.* Als me het twintig-jarig verloop, daar by dat alle *criminele actien* vernietigt werden, *l. querela* 12. *Cod. ad l. Corn. de falſ. cap. quum venerabilis extr. de except.* de welke daar by niet verſtaan werden te niet gedaan, of verſwaard te zijn. Sande *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 2. Anton Matth. *de criminibus. lib.* 48. *tit.* 20. *cap.* 4. *num.* 14. 6

Waar by komt dat VROUW MARGRIET aan die van *Noord-Holland* by *Handveſt* in den den Jare 1346. heeft vergund; dat alle misdaden, uitbeſondert, moord, moord-brand en dieſte door verloop van Jaar, en dag, dat is, een Jaar en ſes weken, ſullen werden, en blijven vernietigd, ten ware dat den Baljuw binnen die tijd ſijn *actie* aangeleid had. Sie Hogerbeets *van 't aanleggen der Proceſſen circa pr. Handveſten van Monikendam. pag.* 2. Conſult. en Advijſ. *het* 3 *deel*, *Conſult.* 116. 117.

Item dat alle geld-boete en *Civile amende* niet meer in vijf, *ſecundum l.* 2. *Cod. de vectigal. & commiſſ.* maar binnen 's Jaars vernietigd werden, *Placaat van de generale gemene middelen* den 4. September 1603. Anton. Matth. *de criminib. lib.* 48. *titul.* 2. *cap. ult. num.* 9. *& ult.*

Dog vermits by ons alle Baljuwen, op verbeurte van hare ampten, ſtip gehouden zijn tegen de bekende misdadigers, metter daad, en tegen verſchuylende en voorvlugtige, by indaging, met klokken geſlag, by *default*, verſtek, *contumacie*, of anderſins tot ſtraf en beregting van alle misdaden voort te varen, en dat van verjaarde en ongeſtraft gebleevene misdaden, het *Hof van Holland*, na verloop van Jaar en dag, door den *Fiſcaal*, de kennis neemt. *Inſtruct. van den Hove*, *artic.* 8. ſo

ſo kan het nauwlijks voorvallen dat een bekende misdadige, door een verloop van vijf, twintig, meer, of minder Jaren ſoude ongeſtraft blijven, immers by ons geen, of weynig voorbeelden daar van zijn.

7 So werden ook van deſen gemene Regel, na het gevoelen van de ſommige, van de verjaring van dertig, of een derdendeel van hondert Jaar, uitbeſondert, de *perſonele* lopende ſchulden, en *Obligatien*, de welke in tien Jaren, onder de tegenwoordige, en twintig, onder den uitlandige niet werden gemaant. DD. *ad l.* 28. *Cod. de pact. & l.* 6. *ff. de Uſur.* Gelijk me by den *Hove van Holland* den 1. Febr. 1612. is verſtaan, in de ſaak van *Baartje Willems*, *Impetrante*, contra *Abram Dirxſz.* dat een *Obligatie*, daar uit in twintig Jaren niet werd gemaant, is verjaard, en vernietigd. Dog alſo 't ſelve op geen andere grond ruſt, als op de gemene verjaring van tien of twintig Jaar, by den beſchreve regten, in alle gemene ſaken ingevoert, de welke by ons in een verjaring van dertig Jaar is verlengd, ſoude waarſchijnlijker zijn, dat de ſelve me niet binnen de dertig Jaren komen te vervallen.

So me verſtaan is, dat Erfpagten en Jaarlijkſe lopende renten verjaren, na opſigt dat deſelve komen te vervallen met den tijd van dertig Jaren, ſo dat na het dertigſte Jaar eerſt komt te verjaren, blijvende de andere negen-en-twintig, beneven de hooft-ſom, in ſijn volle kragt, in de ſaak van *Adriaan Molen-yſer*, *Impetrant van Reformatie*, contra *Apolonia Oets* den 10. May 1613.

8 't Selve werd me verſtaan van Erf-pagten, eewige onlosbare renten, en pagten metten Houde, de welke uit haar ſelven beſtaan, ſonder dat men deſelve rekend voor rente, maar voor de hooft-ſom ſelve, de welke alle Jaar moet betaalt werden, en ſo veel hooft-ſommen alſſer Jaren verlopen zijn, *l.* 4. *ff. de ann. legat.* en dierhalven niet te gelijk komen te verjaren, maar elk Jaar op ſig ſelve, *l.* 7. §. *ult. Cod. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annorum.* Sie Maynard. *deciſ. Tholoſan. lib.* 6. *deciſ.* 34. *in fin.* Joan. à Sande *lib.* 5. *tit.* 6. *defin.* 1. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 73. *num.* 1. So als by den Hove van Holland is verſtaan den 10. May 1612. in de ſaak van Adriaan Molen-yſer *Impt. van reformatie*, *contra* Appolonia Gouſer. Dat een rent ten *principalen* niet verjaart, als voor ſo veel de rent aangaat, na dat de dertig Jaren verlopen ſijn, ten waar dat boven geheugenis deſelve pagt, of rent onbetaalt was gebleven, in welken geval 't gehele regt verſtaan werd vervallen te zijn. So als in *Vrankrijk* is geoordeelt, volgens tuig van Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 7. *tit.* 12, *defin.* 19. Guidon. Pap. *deciſ.* 46. *num.* 2. En by

den

den *Hove van Holland* is verstaan den 22. Maart 1641. in de saak van *Karel de Konink*, contra *Martinus Jacobsz.* Of dat den schuldenaar behoorlijk gemaant zijnde. de voldoening had geweygert, zedert welke tijd de verjaring sou beginnen te lopen, volgens het geen daar van schrijft Balbus *de præscript. 4. part. 4. princip. quæst. 11. num. 3.*

Anderstints so werd een gemene veronderpande schuld, en rent by een twede vremde besitter van het veronderpande goed, by verloop van dertien Jaren, sonder daarom gemaant te zijn, verjaart, en vernietigd. *l. 3. 7. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.* en van den eersten schuldenaar selve, of desselfs erfgenaam, na verloop van veertig Jaar. *l. 1. §. 1. Cod. de Annali except.* Sie *Neostad. decis. 8.* 9

Welken volgend, by den *Hove van Holland* in de saak van *Elisabet van Nieuwe*, contra *Gerrit Jansz. van der Eyk*, en *Mr. Jan Pietersz.* daar het *hypoteecq* by de 40. Jaren was geweest in een vremde hand, sonder kennis van den opstal van de rente gedaan te zijn, om dat het selve altijts wel betaalt was geweest by den eersten schuldenaar, en sijn erfgenaam, verstaan is: dat de besitters van het *hypoteecq* met een dertig-jarige verjaring vry waren geworden. Niet-te-min dewijl de 40. Jaren niet waren vervult, dat *d'Impetrante* daar tegens konde werden *gerelevеert* en herstelt, en mitsdien is *geinterineert de requeſt Civijl*, en sy tegen deselve verjaring hersteld, en zijn de Gedaagdens gedoemt de renten te betalen: en het *hypotheecq* daar voor verklaart, verbonden, en *executabel* den 5. Juny 1609. Sie me Neostad. *Cur. Holland. decis. 8.*

En in de saak van *Mr. Maarten van Naarden*, de welke een gekofte rent had doen versekeren op vijf mergen Lands, welke Land daar na wierd verkoft, sonder last van deselve rent, en gelevert by willig *decreet* van den *Hove*, en daar na verkoft aan andere, sonder dat de eygenaars van de rent haar bekend maakten, aan de besitters van het selve Land, in 39. of 40. Jaar, dewelke daar na haar *hypotheecq* komen soeken, en eyschen de Renten, het *Hof* ontseid deselve haar *actie*, in de saak van *Dorothea van Naarden*, *Impetrante*, contra *Willem Dirxsz.* geseid *Willem Cornelisz.* den 22. Decemb. 1610.

Dog by Boedel scheyding onder twe deel-pligtige verdrag gemaakt zijnde, dat den een de gehypothequeerde grond sou behouden, en den ander de Rent daar me deselve beswaard was, tot sijn lasten sou nemen, de welke deselve Rent dien-volgend 40. Jaren lang betaald hebbende, is in onmagt geraakt, mids welke den Rent-heffer den 10

ander

ander om de Rente aanſpreekt, en het *hypotheecq* ſoekt te volgen, is by het *Hof van Holland* den 28. October 1608. *arg. l. 25. Cod. de pact.* verſtaan: Dat het verdrag tuſſchen ſodane Erfgenamen, en deelpligtigen gemaakt, den Schuld-eyſſcher niet mogt ſchaden, nog ſijn regt verminderen, maar dat hy ſijn regt op het *gehypothequeerde* had behouden, en 't ſelve daar voor als nog verbonden was.

Derhalven is by vermeerdering van het 25. *Artijkel van de Wees-keuren der Stad Leyden* den 24. September 1659. verklaard: Dat ſo wanneer Voogden over Kinderen, voor-by-gaande de Boedel-ſcheyding, of Erf-ſcheyding met de langſt-levende Vader, of Moeder, ſodanig verdrag, of overkomſt maken, daar by de langſt-levende aanneemt, en belooft te ſullen betalen al de ſchulden, daar me den gemenen Boedel is beſwaart, en daar van de Kinderen te bevrijden, en aan de deſelve (by uitkoop voor haar Erfdeel) uitkeert, of belooft te ſullen uitkeren ſekere goederen, of ſom van penningen, in ſulk geval de ſchuld-eyſſcheren van den ſelven gemenen Boedel, haar regt, 't welke ſy tot laſten van den gemenen Boedel, en ſulks me tot laſten van de Wees-kinderen hebben, gehouden ſullen zijn van deſelve langſt-levende in te vorderen, of in val van vertrek, en genomen uitſtel, haar regt tegen de ſelve in Regte aan te leggen, binne drie Jaren, te rekenen van de tijd van 't aangaan van het bewijs, of uitkoop, het welke niet gedaan zijnde, door de langer loop van deſelve ſchulden, gehouden ſullen werden, als gevolgt te hebben het *credijt* van deſelve langſt-levende, of beſitter des Boedels, en geen verder verhaal hebben op de Kinderen, de welke van deſelve ſchulden ſullen bevrijd weſen.

11 By *Kayſar* KAREL is voor een algemeen regt over deſe Nederlanden, by *Edict* van den 4. October 1540. *art.* 10. en daer op gevolgde verklaring den 14. Februarii 1549. gewild: dat alle Hofsgeſinden, *Advocaten*, en *Procureurs*, Arbeyders, Dienſt-boden, ende Koop-lieden, haar *ſalaris* en agterweſen ſullen moeten eyſſchen binnen twe Jaren, ten waar datter *Obligatie* van waar, alsdan ſal men den ſchuldenaar moeten in regt betrekken, binnen tien Jaren, of deſſelfs erfgenaam, binnen twe Jaren, na dat het overlijden van den ſelven, t'ſijner kennis gekomen is, of ſullen anders gehouden weſen voor betaalt: Dog 't ſelve ſchijnd wederom door ongebruik vernietigt. Het welk in *Vriesland* uit een byſonder Land-regt als nog onderhouden werd, volgens het gene daar van ſchrijft Joan. à Sande *lib. 5. tit. 6. defin. 2.* En in Vrankrijk volgens tuyg van *Jahon Papon. lib. 6. tit. 12. Art. 8.*

Buy-

Buyten deſe zijn ſommige *actien* en geregtigheden, de welke nimmermeer komen te verjaren, alwaart dat boven geheugnis deſelve niet waren gecoeffent. Als zijn ſodanige geregtigheden, de welke beſtaan in een vryigheid yets te mogen doen, of laten, gelijk als regt van Naaſting, en het regt om over een gemene weg te gaan. Erf-pagt, daar van hier voor *num.* 7. Leenregt, Patroonſchap, en regt van *vicarye* en diergelijke, het welke niet werd verloren, al wierd het in vele Jaren niet gecoeffent, by die gene die des regt heeft, om dat daar in altijts *juſta ignorantia*, en onkunde, minderjarigheid, uytlandigheid, en diergelijke ſaken, het verſuym veroorſaken, behalven dat het in een vryigheid van doen en laten beſtaat, en dat aan d'andere ſijde den beſitter die geen goeden tijtel heeft, moet verſtaan werden ter quader trouwe te beſitten, waar tegen hem het verloop van den tijd niet kan baten, en den verſuijmden altijts moet verſchoont en herſtelt werden. *facit textus in l. 2. ff. de via public. junct. l. 10. Cod. de pignor. act. l. 12. §. final. ff. Quibus mod. pign. vel hypothec.* DD. *ad d. l. 2. ff. de via publica.* Balb. *de præſcr. part. 4. Quint. part. princ. & poſt Abbatem.* Rochus de Curte *tract. de jure patronat. Rubrica de tranſlatione jur. patron. verb. ipſe vel is à quo. n. 81. Cujus opinionem magis communem & in praxi ita aſſervari aſſerit.* Alexand. *lib. 4. conſil. 75. num. 35. verſ. nec obſtat.* Sie me Andr. Gail. *lib. 2. obſ. 18. n. 4. 5.* 12

HET IX. DEEL.

Van gebreklijken Eygendom, en van Togt.

1. *Togt, of Vrugt-bruik wat? en wat daar onder gerekent werd? wat niet? en num. 3. en 6.*
2. *Bruik en woning-regt.*
3. *Wat onder Togt begrepen werd.*
4. *Yſer-en Metaal-mijnen.*
5. *Turf-en Veen-landen, hoe in Togt te gebruiken.*
6. *Verbruikbre goederen, hoedanig in Togt te beſitten.*
7. *Huisraat, Klederen, of Inboedel, hoedanig in Togt te gebruiken.*
8. *Togt werd onderſcheyden in Lijf-togt en Erf-togt.*
9. *Lijf-togt, of en hoedanig die aan een ander mag over-geſet, belaſt, of beſwaart werden, en num. 14.*
10. *Hoedanig te gebruiken.*
11. *Hoedanige laſt by den Lijf-togter te dragen.*
12. *Lijf-togt hoedanig te verkrijgen.*
13. *Hoedanig aen den eygendom vervalt, en wanneer ophoud, en wie de uitſtaande vrugten, verſtaan werden toe te komen.*
14. *Hoedanig door afſtand van den Togter.*
15. *Hoedanig door ongebruik.*
16. *Erf-togt wat?*

DUs ver van het verkrijgen van eygendom in 't gemeen, en op wat wijs 't ſelve geſchied: volgt nu waar in deſelve in 't byſonder beſtaat,

ſtaat, ſo in lighamelijke, als onlighamelijke, enkel, of veel begrypende ſaken. En eerſt van onlighamelijke, ſo enkel als veel begrypend in 't gemeen, en daar na van veel begrypende ſaken, byſonderlijk van Erffenis, en Boedel-beſit, en wat daar toe behoord.

Eygendom is *volle*, of *gebreklijke*.

Gebreklijken eygendom (dat is, waar aan den Eygenaar yets ontbreekt, om niet al met ſijn goed te kunnen doen, het welke hem andersſins by de Wetten onverboden is, en hem vry ſou ſtaan) beſtaat in *Togt*, of *minder geregtigheid*.

Togt is wederom, of *volle togt*, of *gebreklijke*.

1 *Volle togt*, (anders *vrugt-gebruik*) is een geregtigheid, om alle vrugten, alle baten, en in-komen van een anders goed te trekken, ſonder vermindering van het ſelve, en daar mede ſijn wil te doen. *pr. inſtit. de uſufructu. & §. 1. inſtit. de uſu & habitat. l. 7. & ſeqq. ff. de uſufruct.*

2 *Gebreklijke togt* is, wanneer het ſelve gebruik tot ſekere manieren is bepaalt: gelijk als bruik, dat is het regt, om niet alle, maar ſulke, of ſulke nuttigheid van een ſaak ſelf te trekken, ſonder die aan yemand anders over te doen. §. 1. *inſtit. de uſu & habitat. l. 11. 12. ff. eod.* Als ook is regt van bewoning van een Huis, om met ſijn huis-geſin het ſelve te bewonen. *l. 2. §. 1. l. 3. 4. ff. eod.*

3 Wy hebben geſeid (ſonder vermindering van het ſelve goed) om dat wel alle baat die uit de ſaak ontſtaat, hoedanig die is, daar onder begrepen is, maar niet het gene het weſen van de ſaak ſelf angaat, gelijk als Gras, Koorn, *l. 9. ff. de uſufruct. l. 35. ff. de uſur.* geboorte van Beeſten, Wol, Melk, en ſo voort. §. 37. *inſtit. de rer. diviſ. l. 68. § 1. ff. de uſufruct.* huyr van Huyſen. *l. 7 §. 1. ff. de uſufr. l. 62. ff. de rei vind.* den houw van Bomen, die houwbaar zijn, mids dat het ſelf ſtoofs oirboir geſchied. *l. 9. §. fin. de ff. uſufruct.* ook Lijf-renten, jaarlijks vervallende, gelijk als by *Sententie* vae den *Raede* den 13. May 1525. tuſſchen *Adriaan van Stokkum*, en *Katrijn van Dorp* is verſtaan: gelijk ook de uitdeling van de *actien* in de Ooſt-en Weſt-Indiſe *Compagnie*. Sie Joan. Caſtil. Soto Major *de Uſufr. cap. 36. n. 29. & ſeqq.* Sarmient. *ſelectar. quæſt. lib. 3. cap. 10.* & Coren *obſerv. 7.*

4 Alſo werd ook het Metaal, Yſer, Koper, &c. 't welk uit d'aard gegraven werd, onder Togt-en Vrugt-gebruik gerekent *l. 9. §. 1. ff. de uſufr.* indien het ſelve jaarlijks wederom aangroeid. *l. 7. §. item ſi vir. ff. ſolut. matrimon.* Elbert. Leonin. *tract. de uſufruct.* Cujac. *libr. 15. obſerv.*

observ. 21. Hottoman. *lib.* 1. *animadverſ. reſponſ. cap.* 13. Faber *conjectur. lib.* 1. *cap.* 8. Zaſ. *lib.* 2. *ſing. intellect. cap.* 4.

Maar indien het niet wederom aangroeid, ſo vermag den Togtenaar, wel met de penningen, die daar af komen, ſijn voordeel doen, maar moeten deſelve, ten einde van de togt, wederom aan den Eygenaar overgegeven werden, DD. alleg. *junct.* Berlich *practic. quæſt. part.* 3. *concluſ.* 35. *num.* 21. 22. 23.

Sulks moet ook by ons verſtaan werden in het Vrugt-gebruik van de 5
Turf, en Veen-landen: Dat deſelve by den Togtenaar wel uytgebaggert, en tot Turf gemaakt mogen werden, maar dat de penningen daar van komende, niet met het Vrugt-gebruik verbruikt werden, maar onder den eygendom van 't goed behoren, en over ſulks wel winſt-gewin mogen doen; maar moeten ten einde van de togt, wederom aan den Eygenaar vervallen, waar voren den Togtenaar gehouden is Borg te ſtellen. *l.* 1. *l.* 9. *ff. Uſufr. quemad. cav.* Sie Sand. *lib.* 5. *tit.* 3. *def.* 2. *&* 3.

Maar of het ſelve ook plaats ſoude hebben in Landen daar Steenplaatſers, Pot, of Pan-bakkers, of andere byſondere aard in was, en of den Togtenaar het ſelve Land, op de voorgaande manier, van die aarde vermag t'ontgronden, ſou yemand om die ſelve, of diergelijke redenen kunnen twijfelen? Maar alſo het behoorlijke gebruik van ſodanige Landen daar in niet beſtaat, gelijk als wel in de Yſer, of Metaal-mynen, en by ons de Turf-en Veen-landen, de welke weynig, of anders geen vrugten konnen voortbrengen, ſo kan het ſelve ſo ver niet getrokken werden, en ſou her ſelve ſonder vermindering, van het Land, ſelf (het welke den Togtenaar beſcheydentlijk, na goede Luyden ſeggen, moet gebruiken) niet wel kunnen beſtaan. *arg. l.* 9. *& l.* 65. *ff. de uſufructu. l.* 1. *ff. uſufructu quemadmod. cav.*

Alſo is by Keur van den Lande *Voorn*, *art.* 70. geſtelt: Dat ſo wiens Land by yemand, of ſijn Voorſaten uytgedolven was, den ſelve niet ſou mogen volſtaan met afſtand van 't ſelve Land te doen.

Al het welke van Vrugt-gebruik te verſtaan is, daar van de ſaak ſelf onvermindert in weſen blijft, en ten einde van de togt ſo goed en ſo quaad als die te voren was, werd overgegeven. *l.* 1. *ff. de Uſufruct.* welkers gebruik yemand ſonder borg kan vertrouwt werden.

Maar andere ſaken welkers gebruik in verbruik beſtaat, als is gemunt 6
geld, gemaakte Kleederen, Olie, Wijn, Graan, en diergelijke, kunnen niet wel ſonder borg, en waardering in togt komen, waar in de

borg, van ten einde de togt, ſo veel van gelijke ſoort, of waarde van dien wederom te geven, komt, en in plaats van het goed ſelf is. *l.* 1. 2. *l.* 7. *ff. de Uſufr. ear. rer. quæ uſu conſumunt.* §. 2. *inſtit. de Uſufruct.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 39. *op 't einde.* Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 46. *num.* 2.

7 Dog voor ſo veel als Huisraad, Klederen, of Inboedel aangaat, dewijl deſelve, ter goeder trouwen, verargert, en verſleten wederom gegeven kunnen werden. *l* 9. §. 3. *ff. Uſufr. quemad. cav. l.* 3. *&* 4. *ff. de Uſufr. ear. rer. quæ uſu conſumuntur.* So mag den Togter dienaan-gaande volſtaan, mits ſeker doende, dat hy die behoorlijk ſal gebruiken, en de Lijf-togt uit zijnde, wederom ſal geven, ſulks die als dan bevonden ſullen werden. So by den *Hove van Holland* is verſtaan den 14. May 1612.

8 Togt in 't gemeen werd wederom onderſcheyden in *Lijf-togt*, en *Erf-togt*.

Lijf-togt is het Vrugt-gebruik, het welke met de Perſoon, en het leven van een Menſch werd bepaalt.

9 Sodanig dat den Lijf-togtenaar, ſijn Lijf-togt aan niemand anders kan over doen. §. 3. *inſtit. de uſufruct. l.* 66. *ff. de Jure dot.* als alleen dat hy wel kan vergunnen, dat by yemand anders daar uit enige vrugten werden getrokken, ſo lang ſijn togt komt te duyren. *arg. l.* 31. *ff. de pignor. lib.* 2. *feudor. tit.* 8. *in pr. verſ. rei autem. l.* 38. *cum ſeq. ff. de uſufr.* Sie Garſiam *de Expenſ. cap.* 10. *num.* 27. Chriſtin. *ad ll. Mechlin. tit.* 15. *art.* 6. *num.* 7. *& art.* 7. *num.* 3. *& vol.* 1. *deciſ.* 129. Coſtuym. van Antwerpen *tit.* 48. *num.* 9. Derhalven ook verſtaan werd, dat de Vrugten van een Lijf-togter wel mogen beſet werden, en ſijn regt van Lijf-togt: by *executie*, wel mag uitgewonnen werden. *per l.* 60 §. 1. *ff. de Uſufruct.* Vide Berlich. *part.* 1. *concluſ.* 80. *n.* 26. Math Coler. *de proceſſ. execut. part.* 2. *cap.* 3. *n.* 266. *&* 270.

Gelijk hy ook het ſelf niet mag veronderpanden, belaſten, of beſwaren. *l.* 15. §. 7. *de Uſufruct.*

10 Een Lijf-togter mag het goed niet onbehoorlijk gebruiken, ſo dat het veragterde, of verminderde. *l.* 9. *ff. de Uſufruct. quemadmod. cav.* daar voren hy ſekere Borg moet ſtellen, dat het ten eynde van de togt onvermindert en onverargerd wederom ſal overgelevert werden. *l.* 1. *ff. eod.* Sie Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 5. *cap.* 24. *num.* 4. Andr. Gail. *lib.* 2. *ob.* 47.

Hoedanige borg, en tot dien einde nodige beſchrijving des Boedels, by

by den Erf-later niet mag gequeten of verboden werden te eiſſchen, by die gene de welke om te verkrygen 't gene haar by den ſelven Erf-later gemaakt is, 'f ſelf van noden hebben, of verboden zijnde, mag des niet tegenſtaande vryelijk geëiſcht werden. *l.* 1. *l.* 2. *Cod. de Uſufruct.* Sulx hier na in 't III. Boek. VI. Deel. *num.* 18. en in het byvoegſel op 't agtſte Deel *num.* 18. breder werd beveſtigd.

Hy moet ook de vrugt-dragende, en andere tot çieraat geplante Bomen in boeten, daarder een omwaid, of anderſins uitgaat. *l.* 18. *ff. de Uſufruct.* en mag van deſelve geen omhakken, als alleen tot nodige verbetering van de Hof-ſtede. *l.* 10. 11. *ff. eod.* Sie Chriſtin. *ad ll. Mechlin. tit.* 15. *art.* 1. 2. Coſtuymen van Antwerp. *cap.* 48. *art.* 3. 4.

De Huyſen moet hy in goede raak en daak onderhouden, tot ſijn eygen koſten, maar nieuwe timmering, en andere ſelden voorvallende onkoſten, komen tot laſten van den Eygenaar. *l.* 7. §. 2. 3. *ff. de Uſufruct.* Sie Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 48. *art.* 3. 4. van Mechlen *tit.* 15. *art.* 1. 2. Conſult. en Advijſ. *het* 1. *Deel. Conſ.* 133. *queſt.* 3.

Welk aangaande ter *Goude*, en tot *Oudewater* gekeurt is; Dat « ſo wie enig Huys gegeven is, of dat hy het by Teſtament verkregen « heeft, ſijn leven lang te gebruiken, die moet het ſelf in raak en daak « onderhouden, van alles dat den Huyſe van node is, of men ſal 't aan « hem, of ſijn Erfgenamen mogen verhalen, of by ſijn leven hem 't ge- « bruik afwinnen. Wanneer 't ſelve goed behoefde enige nieuwe repa- « ratie, of fundamenten, ſou die gene, die den Eygendom prætendeert, « de materialen leveren ter plaats daar 't behoort, en de Gebruiker ſou « betalen de dag-huyren. Indien den Gebruiker in gebrek was, ſou den « Eygenaar ſulke goeden mogen aanvaarden, mids betalende den Brui- « ker, out weſende boven de vijftig jaren, het derdendeel, en bene- « den de vijftig Jaren, de helft van de waarde, dat ſulke goeden Jaarlijks « in Huyr, of Pagt waardig zijn. *Ordonantie ter Goude, art.* 210. 211. *Keuren van Oudewater, art.* 152.

Den Lijf-togter is me ſchuldig te betalen alle laſten op het goed uit- 11
gaande en vallende, als zijn alle pagtingen, ſchattingen van verponding, en diergelijke andere omſlagen. *l.* 7. §. 2. *ff. de Uſufruct. l.* 28. *ff. de uſu & uſufruct. legat.* ten zy deſelve den eygendom ſelf raakten. *l.* 27. §. 3. *ff. de uſufruct.* de welke den Lijf-togter wel moet verſchieten, dog ten eynde van de Togt wederom gegeven moeten werden. *d. l.* 7. §. 2. *l.* 27. §. 3. *l.* 62. *ff. de Uſufr.* So by *Placaat van den* 40.

„ *en* 20. *penning*, *art.* 6. me werd uitgedrukt: Dat ſo wanneer yemand „ de Lijf-togt van enige onroerende goederen gemaakt is, en op een an„ der, den Overleden van de zijde beſtaande, den eygendom, hy in ſulk „ geval den twintigſten penning aan het gemene Land ſal moeten beta„ len, behoudeijk dat ſijn Erfgenamen van den *proprietaris*, voor de over„ levering van dien, *reſtitutie*, van de ſelve betaalde penningen ſal wer„ den gedaan.

12 Lijf-togt werd verkregen door onderhandeling. §. 1. *inſtit. de Uſufruct.* of by Uiterſte-wil, wanneer yemand den bloten eygendom werd gemaakt, en een ander het Vrugt-gebruik. *d.* §. 1. *l.* 19. *ff. de Uſufruct. legat.* of door verjaring van een derdendeel van hondert jaar, daar van hier voor is gehandeld. Ook wel door toeſchatting van den Regter, in erfgemene Boedel, of Grond-ſcheydingen, daar by den een het Vrugtgebruik, en den ander den Eygendom werd toegeſchat. *l.* 6. §. 1. *ff. de Uſufruct.*

Dog op dat de Eygendommen niet vrugtlos blyven, is Lijf-togt en Vrugt-gebruik maar tijdelijk, en keert by ſekere gavallen wederom tot den eygendom §. 1. *inſtit. de Uſufruct.*

13 Als I. houd het Vrugt-gebruik op met de dood van den Lyf-togter, *l.* 3. §. *fin. ff. quib. mod. uſusfruct. amitt.* Het welk eng genomen werd, ſo dat de te Veld-ſtaande vrugten, de welke nog niet ingeſamelt zijn, verſtaan werden, niet de Erfgenamen van den Lijf-togter, maar den Eygenaar toe te komen. §. 36. *inſtit. de rer. diviſ.* 25. §. 1. *ff. de Uſur.* uitbeſondert dat Geld-renten, Huys, of Land-huyren, indien den Lijftogter den verſchijndag niet beleeft, de welk na beloop des tijds werden verdeeld, en geſpliſt. *l.* 26. *l.* 36. *ff. de uſufruct.* Soo ook by *den Hove van Holland* den 27. Februarii 1606. in de ſaak van *Sion Lus. Impetrant van beſlote Miſſive*, tegen de *Burgermeeſters van Dordregt* is verſtaan: Dat Lijf-renten betaalt moeten werden tot den Sterfdag toe.

Maar Lijf-togt aan ſekere onſcheidbare gemeenſchap gemaakt, gelijk als aan Kerken, Godshuyſen, Gilden, Steden, en diergelijke, werden verſtaan na verloop van hondert jaar te eindigen, het welke op 't ruimſte voor een Menſchen leven geſchad werd. *l.* 56. *ff. de uſufruct. l.* 8. *ff. de uſufruct. legat. l.* 23. *in pr. &* §. 1. *Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.*

II. Houd het Vrugt-gebruik op door ondergang van de ſaak, daar op de Lijf-tocht, of gebruik geſteld was. §. 3. *inſtit. de uſufruct. l.* 2. *ff. quib. mod. uſufruct. amitt.*

III. Door

III. Door af-ſtand van den Togter, of vereenigde vermenging van 14
den Eygendom, met het Vrugt-gebruik: gelijk als den Eygenaar het Vrugt-gebruik, of den Togtenaar den Eygendom op-komt. §. 3. *inſtit. de uſufruct. l. 5. in pr. ff. Si uſufruct. pet.*

Het welk me van af-ſtand des Togters, ten behoeve van den Eygenaar, te verſtaan is, want af-ſtand, of Over-dragt van ſijn regt op een ander, vernietigd, of verandert de Togt niet, maar blijft een en deſelve Togt So dat met den Over-dragt van het Vrugt-gebruik, ten behoeve van een ander, niet het gehele Lijf-togt regt, maar alleen dat genot verſtaan werd over te gaan. *arg. l. 38. ff. de uſufruct.* Sulks als te regt beweert werd by Scipio Gentil. en Joan. van den Sand. *tract. de action. Ceſs. cap. 5. num. 35.* En by Hugo de Groot *in ſijn Inleyding tot de Hollandſe Regtsgeleertheid lib. 2. cap. 39. verſ. Ten Derden.* En by Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit. 15. art. 6. num. 7. & art. 7. num. 3. & vol. 1. deciſ. 129.* werd onderſcheyden. Ten waar een bedriegelijke Overdragt en quyting was geſchied, de welke tegen regt, en tot verkorting van een derde, ter quader trouwen, was aangeleid: de welke ſodanig kragteloos is, dat daar me den Togtenaar ſijn gehele regt verlieſt. *arg. l. 1. Cod. de ſepulchro violat. l. 18. ff. ad leg. Jul. de adulter. l. 13. §. 4. ff. de his qui infam. notant.* Vid. Pinell. *in l. 1. Cod. de bon. matern. part. 3. num. 38.* Covarruv. *Var. reſolut. lib. 1. cap. 8. num. 7. & DD. ad §. 3. inſtit. de uſufr. & l. 66. ff. de Jure dot.* So als by den *Hogen Raad* in *Holland* is verſtaan: Dat een Vader, zijnde Voogd van ſijn Kinderen, van de Lyf-togt was vervallen, en by ſijn leven was verheeld, en vermengt met den Eygendom, om oorſaak dat hy, ten behoeve van ſijn ſchuldeyſcheren, het Huys had veronderpand, en daar door veroorſaakt dat het ſelve by *executie* was verkoft: en is den Koper geweſen, ten behoeve van de Kinderen, af-ſtand te doen van het gekofte Huys, en wederom te geven de vrugten *à tempore litis motæ* gevallen: in de ſaak van *Timan Lukaſz.*, als Voogd van de Kinderen van *Ysbrand Jacobſz. Bok, Impetranten van Reformatie*, tegen *Willem Dirxſz.* en *Hubert Appelman, Gedaagden* den 22. December 1605. En in *Reviſie* beveſtigt den 23. Februarii 1608.

IV. Vervalt de Lyft-ogt door ongebruik, geduyrende een derden- 15
deel van hondert jaar. *l. 20. l. 25. ff. quib. mod. uſufruct. amitt.*

Door ongebruik, dat is, niet gebruikende de ſaak ſo gelijk als hy daar toe geregtigd is, alwaart ſdhoon ſulks dat hy die anders gebruikte. *l. 10. §. 1. ff. quemadm. ſerv. amitt.* Maar waart dat hy die misbruikte, of verergerde

ergerde, so sou hy daarom niet van sijn regt vervallen. *l.* 1. §. 5. 6. *ff. quemadmod. usufruct. amitt.*

Erf-togt is, dewelk met het leven van den Mensch niet is bepaalt, maar van den een op den anderen over-sterft, sonder onderscheyd. §. 3 *instit. locat,* ten waar het selve aan seker Geslagt ware gebonden §. *fin. Cod. de Jure Emphyteutico in verb. necessitatem.*

Die is of *Erf-pagt* of *Leen-regt.*

HET X. DEEL.

Van Erf-pagt-regt

1. *Erf pagt-regt, wat? en hoedanig te bedingen.*
2. *Het verval, of, en wanneer plaats heeft.*
3. *Mag by den Erf-pagter verkoft, en aan een ander overgedaan werden.*
4. *Of by splissing van de Erf-pagt-grond, ook de pagt moet gesplist werden, en wat dien-aangaande gebruiklyk is.*
5. *Of ongeval, of geleden schade aan de pagt af slag geeft, en num.* 8.
6. *Hoedanig Erf-pagt--regt werd verkregen.*
7. *Hoedanig 't selve vervald, en verloren werd.*

IN *Holland* zyn verscheyde soorten van Renten, de welke alle Erf-pagten werden genoemt, of daar onder behoren.

1 Dese zyn Erf-pagt-regt, *prop. Emphyteusis.* Tiend-regt, Cyns-regt, Pagten metten Houde, Tijns-regt, en diergelyk meer.

Erf-pagt-regt is een erffelyk onversterffelijk regt, daar by den Heer van het ongebouwde Land, het vrugt-gebruik van het selve aan yemand eeuwig en erffelyk uit-geeft op verbetering, mids dat hy daar voor jaarlyks een heerlyke Renten geniet. *l.* 1. *Cod. de jure Emphyt. l.* 1. *&* 2. *ff. Si ager vectig.*

Ik seg *een onversterffelijk regt,* om dat het met de dood van den besitter niet vervalt, maar tot den erfgenaam over gaat. § 3. *Instit. de locat. conduct. l.* 1. *ff. Si ager vectigal. l.* 3. *Cod. de fundo patrimonial.* Behoudelyk het regt van verboeking, t'elken overgang, met een dubbele pagt, ten behoeve van den Heer: So te sien is in seker *Handvest* by GRAAF FLORIS aan die van *Monikendam,* gegeven op Vrouwen-dag in de jare 1288. met dese woorden: *Maar ist Man of Wijf, die dat pagt Land besit sterf, die naaste Erfgenaam sal behouden dat Land met een erffelijke rente, als hy betaalt heft den regten Heer des Lands twe-voudige pagt. En also van Geslagt tot Geslagt, eeuwelyk duyrende.*

Dog is nog een ander soort van Erf-pagt-regt, al-hoe-wel by ons so nie

niet gebruikelijk, dewelke van vijf tot vijf, of van tien, tot tien jaar, of na verſterf van d'een op d'ander moet werden vernieuwt, op verval van de ſelve. *cap.* 1. *extr. de precar.* Daar van Grot. ſpreekt in *ſijn Inleyd. lib.* 2. *cap.* 40. *verſ.* 't *Gebeurd ook.*

Deſe Rent komt in plaats van den eygendom, en is een weſentlijk deel van ſodanige overkomſt, de welke indien drie jaren onbetaalt bleef, ſou den Erf-pagter van ſijn regt, ten behoeve van den Heer, verſteken zijn. *l.* 2. *Cod. de Jure Emphyteutico.* So nogtans dat het by vol wijſdom van den Regter alſo moet geweſen werden. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 3. *cap.* 43. *num.* 5. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 120. *num.* 2. Rebuff. *ad conſtit. reg. in præfat. gloſſ.* 5. *num.* 64. Sententie van den *Hove van Holland*, tuſſchen *Jan Kneliſz. tot Moordregt*, *appellant*, contra *Adriaan Doens* den 22. December 1615. 2

Dog werd meeſtendeel d'Erf-pagt ſodanig ingeſteld, dat indien de jaarlijkſe Rent niet juyſt op den dag werd betaalt, den Erf-pagter ſijn regt verlieſt: maar daar tegen werd huydensdaags den Erf-pagter, al had hy het ſchoon verſuymt, na daadlijke, en ongemaande aanbieding door het behulp-middel van herſtelling, van het ſelve verval ligtelijk verſchoont, *cap. ult. extra. de locat.* Grot. *Inleydinge lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 28. Clar. *§. emphyteuſ. quæſt.* 8. *in fin.* Sententie van den *Hove van Holland*, tuſſchen d'Erfgenamen van *Mr. Dirk van Leeuwen*, *Impetranten in r. a.* tegen de *Beſitters van de Landen gelegen in de Groep*, den 2. November 1616. en by den *Hogen Rade* beveſtigt den 22. December 1623. Sulks dat by ons den Heer niet alleen niet ſonder voorgande gewijſde van den Regter, den Erf-pagter, om ſijn wan-betaling, van ſijn regt mag verſteken, als in de ſelve ſaak van *Jan Kneliſz. tot Moordregt*, *appellant*, tegen *Adriaan Doenſz.* is verſtaan. Maar ook ſelf in boetpligtige bedingen, geen gewijſde ſo ver ſou gegeven werden: waarom het ſelve meeſten tijd by Overkomſt, en ook wel by Vonnis, met een jaar Erf-pagt, of een dubbel verſuym, werd gebetert. Sie Coren *Obſerv.* 22. Sententie tuſſchen *Mr. Dirk van Leeuwen*, en de *Beſitters van de Landen gelegen in de Groep*, hier voor verhaald. Sie me Conſult. en Advijſ. *het* 2. *Deel*, *Conſ.* 5. Dat by ons deurgaans ſo werd onderhouden, en met de manier van *Vrankrijk*, die wy daar in volgen, over-een-komt, daar 't ſelve me plaats heeft, behoudelijk ſo anders uitdruklijk was bedongen. Derhalven aldaer een gemeen ſeggen is, dat de Erf-pagt-goederen voortaan de vry eygen goeden gelijk geworden zijn. Sie Charond. *lib.* 11. *reſponſ.* 20. en Chaſſan.

ad Consuetud. Burgund. tit. de fiefs. §. en choses. Anton. Fab. *ad Cod. lib. 4. tit. 42. defin. 8.*

3 So dat den Erf-pagter, behalven het vrugt-gebruik van het Land selfte genieten, ook het selve regt aan een ander mag over doen, waar toe dat hy in 't verkopen, *jure Romano*, den Heer de voor-keur moft geven, om by hem binnen twe Maanden voor deselve prijs, indien hy het begeerd, het Land aan hem te mogen houden, of een vijftigfte deel van den bedongen prijs, voor het vernieuwen van fijn Erf-pagter, tot ken-teiken van den eygendom te genieten. *l. C. Cod. de jure Emphyth. verf. Sed ne hac.* Dog het weg-fchenken en ruylen vermogt ook fonder kenniffe van den Heer te geschieden, mids dat voor verboeken, en vernieuwen van fijn Erf-pachter, me een vijftigfte deel van de waarde van het goed by hem wierd genoten. *juxta d. l. 3. in fin. & ibi.* Sichard. *num. 19. & seqq.*

Maar by ons vermag den Erf-pagter, fonder onderfcheid, fijn Erf-pagt-land, vry, en onbekommert verkopen, en vervremden, op wat manier dat hy wil, fonder den Heer daar in te moeyen. Neoftad. *Cur. Holland. decif. 50. & fupr. Cur. decif. 39. in fin.* Behoudens alleen den Heer fijn regt van Naafting, binne 's jaars, na dat het tot fijn kennis is gekomen. Coftuym. van Rhijnland, *art.* 40. Tiraquell. *de retract. lign. §. 21. num. 3. 4.* Chriftin. *vol. 3. decif. 122. cap. ult. extr. de locat.* En indien hy het regt van Naafting niet gebruikt, trekt hy voor verboeken en anders, voor het eerfte jaar een dubbele pagt, boven de waarde van een kan wijn voor den Penning-meefter, tot fijn verval: het welke gemeenlijk verftaan werd begrepen te zijn onder de *Clauful*e, op *Erf-pagt-regt*, al is 't dat het felve niet verder uitgedrukt is.

4 Dewijl dan den Jaarlijkfen pagt-penning komt in plaats van den eygendom, en verftaan werd een wefentlijk deel te zijn van de Erf-pagt: is bedenklijk, of indien den Erf-pagter een gedeelte van de uitgegeven erfpagtgrond aan een ander quam te verkopen, of anderfins te vervremden, daar door ook de Erf-pagt voor een gedeelte moet werden gefplift, en verdeelt? Dog dewijl de Erf-pagt, en yeder gedeelte van dien, ondeilbaar op de gehele uitgegeven grond geveft werd, volgd daar uit, dat al is 't dat deselve in de betaling werd gefplift, nogtans de gehele grond voor het minft gedeelte van dien verbonden blijft. *arg. l. 2. Cod. Si unus ex pluribus.* Sie Coftuym. van *Rijnland*, *art.* 41. So als by den *Hove van Holland* van een veronderpande gefpliffte jaarlijkfe Rent verftaan is, dat de gehele grond, fonder aanfchouw van de verdeling,

den

den Rentheffer verbonden blijft, en hy ſijn keur heeft, waar hy 't aan verhalen wil, by Neoſtad. *deciſ.* 4. Radelant. *deciſ.* 15. *num.* 7. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 13. *art.* 31. Derhalven ook gemeenlijk by ſodanige verdelinge deſe *Clauſule* werd bygevoegt, en inbedongen, *met hypothecatie van de gehele Pagt, of Rent*, uit kragt van welke, indien den Pagtheffer de gehele pagt op het verdeelde ſtuk wilde verhalen, hy behoudens vergoeding, 't ſelf gehouden ſoude zijn te voldoen.

Het welke ook in verſterf van meer t'ſaam beërfde Erf-genoten alſo verſtaan werd, dat yeder van hun in 't byſonder voor de gehele Erf-pagt aanſpreeklijk is. *arg. d. l.* 2. *Cod. Si unus ex pluribus.* Jul. Clar. §. *Emphyteuſis. quæſt.* 14. *in fin.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 107. *num.* 19. Al is 't dat den Erf-pagter de Erf-pagt, om ſijn verval-regt van verboeking, op een van hun allen, t'haarder keur, van den een tot den ander, behouden elk ſijn regt, doet over-boeken.

So me verſtaan werd, dat by enig ongeval, of geleden ſchade 5
van inbreuk, overvloed, oorlog, of ander ongeval, op den uitgegeven Erf-pagt-grond, den Erf-pagter egter ſijn gehele pagt moet betalen, ſo lang ſo veel in weſen overblijft, als waar uit den jaarlijkſen pagt kan werden gevonden: want gelijk als hy het voor-deel geniet van alle aankomſt, en verbetering, ſo moet hy ook de ſchade daar op vallende, alleen dragen. *arg. l.* 9. §. 2. *&* 3. *l.* 13. §. 5. *ff. de Uſufruct. junct. l.* 1. *Cod. de Jure Emphyteut.* & ibi Barthol. Salicet. Autum. *Confer. du droict.* Anton. Faber. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 43. *defin.* 36. Alvar. Valaſc. *tract. de Jure Emphyteut. quæſt.* 27. *num.* 4. *in fin.* Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 23. *num.* 23.

Het Erf-pagt-regt werd verkregen, en gegund, gelijk al onroerend 6
goed, by wettelijke gift, en over-dragt van Zegel, en Brieven: So dat by ons onnodig is verder in te ſien de twijfelagtigheid van de DD. of tot deſelve ook ſchrift van noden is. Daar van te ſien is by Arnold. Vinn. *ad §. inſtit. de locat. conduct. num.* 8. Radelant. *deciſ. Ultraject.* 24. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 119. *num.* 5. ook door verſterf, ſo wel by Uiterſte wil, als *ab inteſtato*, dat is by erffenis ſonder making, ten waar deſelve by beding van de uitgift aan ſeker Geſlagt gebonden was. *l. fin. Cod. de Jure Emphyt. l.* 114. §. 15. 17. *ff. de leg.* 1. *l.* 67. §. 2. *&* 5. *ff. de leg.* 2. Fuſar. *de ſubſtit. quæſt.* 380. *num.* 8. *& ſeqq. & quæſt.* 111. Item, door verjaring van een derdendeel van hondert jaar, dat het goed voor Erf-pagt goed gebruikt is geweeſt, en voort gelijk al ander goed verkregen werd.

7 Gelijk ook 't ſelve vergaat, of vervalt, door uitſterving van het Geſlagt, daar in het ſelve, met laſt van vernieuwing, was bepaalt, ten waar in tijds by de naaſte Magen van den laatſten beſitter, nieuwe verlening was verſogt. Sie Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 122. *num.* 4. Anton. Gabriel. *commun. Concluſ. lib.* 3. *de Jure Emphyteut. Concluſ.* 1. Fachin. *lib.* 1. *controv. cap.* 100.

Erf-pagt-regt vervald ook door verjaring van een derdendeel van honderd jaar, zedert dat het ſelf by den Erf-pagter niet is gebruikt, anders werd het Erf-pagt-regt, aan de zijde van de Pagt-heffer, ſo ligt niet verloren, ten waar dat den Erf-pagter niet alleen de pagt niet had betaald, maar ook het Erf-pagt-goed, ſo langen tijd, als vry eygen had beſeten. Sie Neoſtad. *ſupr. Cur. deciſ.* 39. en 't gene hier voor *het* VIII. *Deel. num.* 8. dien-aangaande is gehandeld.

8 Aangaande het verval door wan-betalinge en verſuym van drie jaar, daar door het regt aan den Eygenaar vervald, *ſecundum l.* 2. *Cod. de Jure Emphyt.* Of, en hoe ver 't ſelve by ons plaats heeft, is hier voor gehandelt.

Het laatſte en voornaamſte middel, daar door het ſelve komt te vervallen, is des ſaaks ondergang, te weten, ſo de ſelve in 't geheel komt te vergaan. *l.* 1. *Cod. de Jure Emphyt.* Dog ſo maar een gedeelte daar van quam te vergaan. By voor-beeld: het huys quam af te branden, het welke op den Erf-pagt-grond getimmert ſtond, ſoude men verſtaan dat egter den Erf-pagt moſt betaalt werden, ten aanſien van de overige grond. *arg. l.* 98. §. 8. *ff. de ſolut. junct. l.* 1. *Cod. de Jure Emphyt.* Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 43. *defin.* 36. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 40. *verſ. Ten ſeſten.* Ten waar de Erf-pagt alleen van het huys of getimmert uitging. *arg. l.* 1. §. 3. *l.* 10. *ff. Quib. mod. Uſufruct. vel uſu amitt.* Of dat by de uitgift was bevoorwaart, dat ſchoon het uitgegeven goed, by ongeluk, of anderſins quam te vergaan, egter de Jaar-pagt ſou moeten werden betaalt, hoedanige bedingen ook na Regten mogen beſtaan. *arg. l.* 71. §. 3. *ff. de Contrah. empt. junct. l. Cod. de Jure emphyth. in verbis ſuper omnibus.* Hoedanige bedingen by ons gemenelijk geſchieden onder de Clauſule: *Vry van alles, ſonder enigerhande korting, hoedanig die ſoude mogen weſen, &c.*

HET

Het XI. Deel.

Van Tienden, en Tiend-regt.

1. *Tiend-regt wat, en hoe te verſtaan.*
2. *Des ſelfs oorſprong, niet uit de Geeſtlijke regten, maar uit Wereltlijke handen.*
3. *Hoe veelerhande.*
4. *Smal-tienden, of, en welke beſtaan.*
5. *Kennip, of die Tiendbaar is.*
6. *Tienden hoedanig in te gaderen.*

Tiend-regt, is een geregtigheid om een ſeker deel der vrugten Jaarlijks te mogen beuren, het zy dat het ſelve is een tiende, agtſte, elfde, vijftiende, ſeſtiende, twintigſte, dertigſte, of veertigſte deel, alſo genaamt van het voornaamſte, 't welk meeſt gebruikt werd, *cap. in aliquibus. verſ. illa. Extr. de decimis.* 1.

So werd by ons het Tiend-regt verſtaan, om het elfde deel van ſekere Vrugten te mogen trekken, ſulks dat getuigt werd by ſeker *Handveſt* van *Graaf* Willem *van Henegouwen*, aan den Lande *Swijndregt* in *Zuid-Holland*, gegeven des Woonsdags na Sint-Maartensdag 1337. met deſe woorden: *Den Tienden ſullen wy behouden, dat is, te weten den elfden Schoof, en dat elfde Lam.* So ook by den *Hogen Rade* in *Holland*, in *Reviſie* is verſtaan, in de ſaak van *Bernhard van den Bongaard*, Heer van *Nienrode*, contra *Burgermeeſters en Regeerders van Naarden, Huyſſen, Blaricum, Larum, en Hilverſum*, den 21. Januarii 1623.

Welk regt by ons niet voort komt uit het Goddelijk of Geeſtelijk regt, ſo ſommige willen, de welke by navolging van de Levitiſe dienſtplegtlijke Wet, (daar van *Levitic. cap. 27. verſ. 30. Num. cap. 18. verſ. 31.* en *Deuter. cap. 14. verſ. 22. 28.* en *cap. 26. verſ. 12.*) onder de Chriſtenen me hebben ingevoert, dat het tiende-deel van alle Vrugten, geſchikt, en opgebragt moſt werden tot onderhoud van den Kerken-dienſt, en wat daar toe behoort. *tot. tit. extr. in 6. & Clementin. De decimis.* Maar uit Wereltlijke handen, eerſt aan de Hoogſte magt, tot een teken van onderhorigheid, overgegeven, de welke wederom daar me de *Grave van Holland*, in der tijd, begiftigt hebben, (So dat uit de oirkonde van den *Abt van Floricamp*, en andere by-gebragte Oudheden, ontwyflijk werd beweſen by Hugo de Groot in ſijn *Inleyd. lib. 2. cap. 45.*) en by deſelve wederom aan andere, als een gevolg van heerlijke goederen en inkomen in 't byſonder zijn opgedragen, daar van ook de meeſte Leen-roerig zijn, en met, en beneven de 2.

Lenen daar sy van uit gaan, verlijd, en verheft moeten werden: want men verstaat dat geen Leen-mannen, besittende hoge, of lage Geregte, uit kragt van haar Heerlijkheid, enig regt tot Tienden hebben, ten zy haar Verly-brieven sulks uitdruklijk me brengen. Grot. *Inleyd. d. loco. vers.* *'t Is ook sulks. Placaat van Kaysar* KAREL *van den* 1. *October* 1520.

Desen aangaande werd in de Keuren van de Landen *Zeland* in den jare 1496. een oude *Costuym* gevonden, *cap.* 2. *art.* 9. *Dat so wie enige Tiende houd van den* Graaf, *en afsyvig werd, so sal sijn wetagtigen Soon, of Sonen, gehouden wesen te betalen den* Grave, *of* Mambour 's Lands, *voor elk Gemet een pond swarten Tournois,* (na onse munt waardig omtrent twintig stuyvers) *en heeft die Dode gene wetagtige Soon, of Sonen, so sal des Doden wetagtige Dogter, of Dogteren, mogen hebben, en behouden elk Gemet om twe pond Tournois. Ende en heeft hy Soon nog Dogter van wetagtige geboorte, so sal sijn wetagtige Broeder, of Broederen, die mogen losen elk Gemet om drie pond Tournois: De welke losinge sy sullen moeten doen binnen een half jaar, na dat hy afsyvig word, op de verbeurte van den voorschreven Tienden. En is 't dat hy geen Soonen, Dogters, nog Broeders en heeft, so sal die komen aan den* Graaf, *of* Mambour 's Lands, *om daar me sijn profijt te doen. En waart dat yemand enige Tiende gave, of verkoft sijne Sone, Dogters, of Broederen, die sullen sy losen om also veel als of die by Dode versturven waar. Maar waart dat yemand sijn Tiende verkoft enige andere, die sal den* Graaf *geven, of* Mambour's Lands *van elken Gemeten, om die oversetting en verlening, drie ponden swaerte, indien hy Sone, Dogter, nog Broeder heeft levende. En heeft hy geen Sone, Dogter, nog Broeder levende, so en sal hy sijn Tienden niet mogen verkopen, ten waar by Consent van den* Graaf, *of* Mambour, *sijn* Stedehouder, *of* Rentmeester.

3 De Tienden zijn van driederhande soorten, *Koorn*, of *Maa tienden*, *Smal-tienden*; en *Krijtende-tienden.*

Koorn-tiende is van Rog, Tarw, Haver, Gerst, Weyt, &c.

Smal-tienden zijn van Moes, Hout, Gras, Hoy, Rapen, Radys, Kool, Ajuyn, Appelen, Peren, Noten, &c.

Krijtende-tienden zijn van Voolnen, Kalveren, Lammeren, jonge Varkens, Ganse, Bijen, &c.

Onder dese zijn *Krijtende*, en *Smal-tienden* van de minste soort, en werden gemenclijk ingevordert in deser voegen.

De *Krijtende-tienden*, van thien, een; en van vijf, een half; of

de

de waaarde, tot keur van beyde; beneden de vyf, van elk Lam, Kalf, of Big, een oort-ſtuyver; van een Volen, een ſtuyver; en van een Varken, een halve ſtuyver; en ſo voort van andere diergelijke, alles meerder, en minder, na het gebruik en *Coſtuym* van de plaats, daar onder deſelve behoren, En werd verſtaan, dat ſo wat Paarden, Koeyen, Varkens, Schapen, en diergelijke, t'elken Jaars-dag in de *Jurisdictie* geweeſt zijn, van hun aanwas Tienden ſchuldig zijn, niet tegenſtaande deſelve terſtond daar na vervremd, of vervoert werden in andere plaatſen, ook die voor Jaars-dag in den Ambagte weſende, door oogluiking, en verdrag, met andere Tiendenaars op andere plaatſen gedreven werden, en terſtont daar na wederom gehaalt werden. En werden gegaard t'elken May, of eerder, als daar vervremding geſchied, en later als 'er geteelt werd, en aanwas komt.

Maar aangaande de *Smal-tienden*, ſtaat te letten dat de meeſte van de- 4
ſelve van oude tijden niet zijn ingeſtelt geweeſt, maar van tijd tot tijd, by manier van indragt, by de Edel-luyden, buyten regt, de goede Luyden zijn afgeperſt. Als te ſien is by de *Placaaten van Kayſar* KAREL den eerſten October 1520. en den 9. April 1529. Daar by geordonneert werd: by deſelve, of enige andere, genig regt van Tienden te mogen gebruiken, dan ſy, en hun Voor-ouderen den tijd van veertig jaren, en daar voor, gewoonlijk hebben geweeſt te heffen, en gebruiken, of ander deugdlijk beſcheid daar van hadden. Gelijk ook op de *Remonſtrantie* van Burgermeeſters en Regeerders der Stad *Leyden*, van wegen de Warmoes-luyden aldaar, tegen de Edelen, en andere Tiendeheffers in *Rhijnland*, by *reſcriptie van't Hof van Holland* den 18. Martii 1603. aan de *Staten van den ſelven Lande* gedaan, deſelve *Placaaten* zijn verklaart, dat Warmoes- en Boom-vrugten, Kool, Peen, Ajuyn, Wortelen, Pluk-bonen, Pluk-erweten, Knollen, of Rapen, Radijs, Salade, Appelen, Peren, Noten, en alle andere gelijke Vrugten, op wat ſoorten, en parçelen van Landen die gewaſſen, en geteelt mogen zijn, geen Tiendbare vrugten zijn, en dat over-ſulks niemand geoorlooft zy, enige Tienden, Hond-gelden, of andere Ongelden, in plaats van Tienden van de voorſz. Vrugten te eyſſchen, heffen, of genieten. ten waar by *ſpeciale Titule*. of by uitgift van de Landen, bevonden werd, *expreſſelijk* daar toe geregtigt te zijn, of dat hem by *ſententie diffinitif ten principalen, en in 't petitoir* geweſen, gegaan zijnde in kragt van gewijſde, ſulk regt waar toegeweſen, of dat klaarlijk bleek dat hy gelijk regt van Tiende, voor dato van het voornoemde *Placaat* van

den

den Jare 1520. den tijd van veertig Jaren wettelijk had *gepræscribeert.*

5 Maar of ook de Kennip Tiendbaar is, werd by veel getwyfelt. Dog is dien-aangaande by Plac. van Kayſar Karel van den 19. *April* 1529. verklaart dat men me tiende ſal geven van Kennip, Raap, Vlas of diergelijke rond of platſaat, ſo wel als van Tarw en Garſt en Haver, niettegenſtaande dat men over veertig jaren dat niet ſaayde, of ſulks in gebruik geweeſt had, ten waar dat die Landen daar af *ſpecialijk* by privilegie of uitgegeven Ordonantie bevrijt waren, of by *ſententie* voor date van deſelve Ordonnantie gegaan in kragt van gewijſde daar af *geabſolveert* waren. En is dien volgend by den *Hove van Holland* den leſten Julij 1608. in de ſaak van Jonk-heer *Hendrik van Wijngaarden*, onderſcheydentlijk verſtaan: Dat de Kennip-tienden betaalt moeten werden in Schoven, en dat ſulks den Tiendenaar, ſo wel Tiende van Kennip, te weten Gelling, of Zaad-drager, als van Zaad toe-komt. Dog op ſommige plaatſen werd het ſelve voor een ſekeren kleynen penning, over yeder Hond bezaayt-Land, afgekoft.

De Tienden in 't gemeen zijn ſo wel Leen, als on-Leen, en werden bekomen, en verloren, gelijk als ander Leen en on-Leen goed.

6 Op dat den Tiend-Heer in ſijn geregtigheid niet te kort geſchiede, ſo mag den Bruiker van 't Land, daar ſodanige geregtigheid op ſtaat, ſijn Vrugten van het Veld niet halen, ten zy hy den Tiend-Heer daar behoorlijk van verwittig, en hem tot ſekeren dage dag-vaart, om ſijn Tienden te mogen nemen: Dog, ſo hy op de geſette tijd niet quam, ſo ſou den Bruiker ſijn Vrugten t'huys voeren mogen, latende de elfde Schoof voor den Heer ſtaan. Sic Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 45. in fin.* Keuren van den Lande Voorn. *art.* 99. van *Zeland*, *cap.* 3. *art.* 36. Placaat van *Kayſar* KAREL den 7. Junii 1554. en van *Konink* PHILIPS den 6. Junii 1564.

HET

Het XII. Deel.

Van Cijnſen, Tijnſen, Pagten met den Houde, eeuwige en onlosbare Renten.

1. *Cijns-regt wat, en van wat Voor-regt van ouds.*
2. *Waar in van het oude Erf-pagt-regt verſchilt.*
3. *Abts-regts, of Doden-pand.*
4. *Pagten metten Houde.*
5. *Tijns-regt.*
6. *Ontfangen en invorderen van kleyne Renten, Pagten, &c. hoedanig van ouds, en nog jegenwoordig.*
7. *Loſſing van des Graaflijkheids Erf-pagten, Erf-huyren, Cijnſen, Tijnſen, &c. of, en hoedanig te doen.*

CYns-regt, is de geregtigheid, daar by dat een jaarlijkſe Rent (*inſtar antiquarum fundationum ad pias cauſas à fundatoribus bonis ſuis impoſitarum*) op ſeker onroerend verkoft goed, by den Verkoper eeuwig en erffelijk werd geſtelt, en geveſt, by ſommige eeuwige en onlosbare Renten, by andere Oud-eygen. Het welk in Voor-tijden van ſodanig gevolg plag te zijn, dat deſelve Landen vry waren van alle andere Renten, of Ongelden, en over-erf, of ont-erf van deſelve Landen geen Schependom, of gemene Vierſchaar onderworpen waren, maar moſten by andere Pagt-houders van den ſelven Heer, beregt werden, die hy daar toe opeyſchen mogt. So te ſien is by Jan Bottelier in ſijn *Somme Ruraal cap.* 201. in deſe woorden: *So en zijnſe ſchuldig anders geen renten, nog ongelden, nog Schependom. Dan als die Heere van noden heeft te hebben regt om enige Pagt, of ſcheyding die een tegen den anderen: hy mag eyſſchen ſijn Pagt-houders, en magſe vermanen te doen, en regt te ſeggen, en ſy zijnt ſchuldig te doen ter vermaning van haren Heer. Ende en is daar anders geen Schependom, nog meer dan vier, of vijf van den Mannen houdende in Pagt, die eerſte die den Heer ontbieden wil voor den dage, ende en hebben anders geen kenniſſe dan van erf en ont-erf van den Landen, gehouden in Pagt, en het en behoort ook niet gedaan te weſen, nog geweſen by andere.* 1

Verſchilt daar in van het oude Erf-pagt-regt: dat het ſelve goed, by wan-betaling niet werd verbeurt; maar is deſelve Rent on-losbaar, ten waar by beding anders daar in waar voorſien, en beſproken. Grot. *Inleyd. lib. 3. part. 14. num. 31.* Zypæ. *notit. Jur. Belg tit. de reditibus verſ. ſub moderatione.* tot onderſcheid van andere Renten, de welke voor geld gekoft, op het een, of op het ander Land, of onroerend goed, wer- 2

den verſekert, of geveſt, de welke voor het aangetelde: of indien dat twyfelagtig is, met den Penning feſtien altijd kunnen werden geloſt. Grot *d. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 31. 32. *& lib.* 2. *cap.* 46. *num.* 3. Siet Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de reditib. & eor. luitione. verſ. & quoniam verſ. ſeq.* Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 57. *art.* 9. 10. 15. 23. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 303. *num.* 33. *cum ſeqq.* Daar van hier na.

3 In *Abswoude* hebben *d'Abten van Egmond* van oude tijden een Regt gehad, dat men noemde *Abs-regt*, of *Dood-pand*, het welke daar in beſtond, dat ſy, by overlijden, van yder mogten beuren het beſte pand, of vijf-en-twintig ponden daar voor. Het welke in der tijd is afgekoft met ſes hondert Gulden hooft-ſoms, of met een Rent van ſeven Gulden agtien Stuyvers en ſes Penningen 's jaars, waar van nog enige Brieven te ſien zijn by den Rentmeeſter van de *Univerſiteyt* binnen *Leyden*, als zijnde deſelve *Univerſiteyt* met enige Geeſtelijke inkomen begiftigt, de jongſte *de laatſten Februarii* 1588. *den* 26. *May* 1595. *en andere*. Sulx me binnen Delf een oud regt is, en als nog werd onderhouden, dat de Kerk het beſte kleed van den Overleden toekomt, of een ſekeren penning daar voor tot af koop.

4 Pagt metten Houde verſchilt van het Tijns-regt ſeer weynig, of by na niet, en komen het Erf-pagt-regt daar in gelijk: dat den Pagt-heffer by verkoping, en veryremding van het goed, daar ſodanige Pagt op geveſt ſtaat, regt heeft van *præferentie* en naaſting. Hier van wert geſproken in de *Keuren van Leyden* in den Jare 1583. *art.* 72. en in de nieuwe *Keuren* in den Jare 1658. *art.* 120. Dat tot welker tijde enige Huyſen, of Erven, met het regt van den Houde van ouds belaſt zijnde, werden verkoft, en de koop volgens de *Keuren* is geveſtigt, ſo ſullen den Verkoper en Koper, den Houw-heer, of ſijn Gemagtigde, de na-koop aanbieden, de welke ſijn beraad ſal mogen nemen tot over dwers-nagt, (dat is vier-en-twintig uyren) en middelertijd de koop aan hem mogen nemen. Van welk regt mede breder te ſien is in het 1. *Deel van de Sententien* en geweſe zaken van de Hove van Holland. *deciſ.* 18. *pag.* 46.

5 Tijns-regt is het oud Erf-pagt-regt ſeer gelijk, en is een Pagt, of Rent, dikwils maar van een duyt, of van een oort-ſtuyver 's Jaars, het welk indien me niet juſt op den tijd betaald werd, ſo vervalt het geen dat daar me belaſt is, en werd verbeurt verklaart: Me hebbend haren oorſpronk uyt onvrugtbare Landen, voor den ſelven laſt op verbetering uytgegeven. Dog aangeſien ſodanig verſuym *in judicio contradictorio* by gewijſde nog noyt is beveſtigt, ſo werd het ſelve me om een kleynig-

heid,

heid, en ligtelijk afgekoft, en gebetert, gemenelijk met een dobbelden Tijns Sulks als by den *Hove van Holland* verſtaan is, op een verſuym van een jaarlijkſe Tijns van een duyt 's jaars, met beding, indien yemand 't ſelve quam te verſuymen, het ware wetende, of onwetende, dat als dan de voorſz. duyt by de *couvering* (dat is by verdubbeling) op ſou lopen, ſo lang, en ter tijd toe het Land geheel ſou zijn verſuymt, en verbeurt, ten behoef van den Tijnsnaar, de welke daar na vry ſou ſtaan, 't ſelve Land te aanvaarden, als ſijn vry en eyge Land, en daar me ſijn goede gelieſte doen, welk Tijns wel omtrent de veertig jaren aan den anderen verſuymt zijnde, het ſelve verſuym is vervult, en gebetert, met eens betalende dobbelen Tijns voor het eerſte jaar, en alle navolgende jaren enkel: in de meer-verhaalde ſaak van *Jan Cornelisz. Schout tot Moordregt*, *Impetrant in relief d'appel*, contra *Adriaan Jan Doensz.* in date den 22. December, Anno 1615.

Twederley *Coſtuyme* werden onderhouden in *Holland*, nopende de Tijnsgoederen, beyde tegen regt, en reden.

Eerſtelijk, yemand ſtervende, en Tijns-goederen beſittende, ſo moet yder een van ſijn Erfgenamen den gehelen Tijns-penning aan den Tijns-heer betalen, en dat ter tijd toe den Boedel geſcheyden is, daar anders den Overleden plag te mogen volſtaan met een Tijns-penning, en al de Erfgenamen te ſamen niet meer als in het regt van den Overleden eens gehouden zijn, en alleen ſijn perſoon *repræſenteren*.

Ten tweden, indien yemand is Tijns-heer, en ſterft eer dat den Boedel geſcheyden is, en den Tijns aan een Man gebragt is, móet mede by elk van ſijn Erfgenamen den gehelen Tijns-penning werden betaalt.

Aangaande het ontfangen en invorderen van de kleyne Renten, Pagten, Erf-huyren, Cijnſen, Tijnſen, is van ouds in *Holland*, tot verligting van de Rentmeeſters van de Heerlijke goederen, ingevoert geweeſt een openbaren Sit-dag, op de welke de goede Land-luyden de kleyne Renten, Erf huyren, of Cijnſen moſten komen betalen, en ſo wie ten geſeyden Sit-dag niet quam betalen, wierd tegen den ſelven *geprocedeert* by openbare Panding in 't generaal, in de *Parochie* daar den voorſz. Sit-dag te voor gehouden was; en wierd daar na de onwillige betaalders, een ſekeren betamelijken dag beteikent, van Pagting te doen, ter plaats daar 't behoren ſou, die men noemen, en in de *Parochie* verkondigen ſoude. Welke verpagting geſchiede by twe Buyren, of by twe Leen-mannen, of Schepenen op den onderpand, als twe-ſchat aan geld, en drie-ſchat aan pand; En ſo wie ten dage van de 6

ſelve Panding quame betalen, en ſijne ſchade beſchudden, dat mogt hy doen, mids betalende aan den geſworen Bode, voor ſijn loon, vier groten Vlaams; en voor den Rent-meeſters, en haar Klerken, twe groten Vlaams; Maar ſo wie dan niet quame, nog ſijn voorſz. onderpand niet bevrijde, binnen 's jaars, of ten langſte eer men weder Pagting dede van de naaſt-volgende jaren, en toekomende Renten, Cijnſen, en Erf-huyren, ſo mogt den Rent-meeſter, of ſijn Klerk, voor de twe verſchene jaren, Renten, die ſy luyden dan ſchuldig weſen ſouden, de voorſz. onderpande verlore-pagten, tot profijt van den Heer, als vry aan hem nemen, by gebrek van betaling; Des dat den voorſz. Rent-meeſter gehouden was, ten dage van de verkonding, van de Sit-dag van den naaſtkomenden jare, daar van een *generale* waarſchouwing te doen openbaarlijk in de *Parochie*-Kerke, daar 't behoren ſou, van 't regt daar op haar-luyder onderpand van te vore vervordert was geweeſt, en aldaar verklaren die namen en toe-namen van die gene die in gebrek geweeſt hadden, haar-luyder voorſz, Hoffte-de, Huyr, Erf-huyr, of Cijns te betalen, op dat ſy mogten komen haar ſchade in tijds beſchudden, op dat immers niemand met reden ſeggen mogt, dat men hem verkragten, of overvallen wilde. Welke ſolemniteyten en omſtandigheden, aan een zyde geſteld, werden nog huydendaags by ſommige Heeren, Rent-meeſteren, ſodanige Pagten by Sit-dag ingevordert. En was by *Placate den leſten Octobet* 1620. by de *Staten van Holland* over de juſte betaling van des Graaflijkheids Hof-ſteden, Huyren, Erf-huyren, en Hoenderen-gelden, Grond cijnſen, Erf-pagtjens, en andere kleyne Renten, geordoneert dat de Rent-meeſters van des Graaflijkheids Domeynen, gehouden ſouden zijn alle twe, of uitterlijk drie jaren, t'elker Stede, of Dorp, daar de voorſz. kleyne Domeynen onder gelegen zijn, een Sit-dag te houden, en daar van by openbare *affixie* van Biljetten in de Kerken, en op de deuren van de Regt-huyſen, doen roepen een yeglijk die aan de Graaflijkheid enige Cijnſen, Tijnſen, Erf-huyren, Capoengelden, Grond-huyren, en andere kleyne parçelen van Rente ſchuldig zijn, en die geen die op den voorſz. Sit-dag niet kome betalen, dat de ſelve binnen 's jaars 't ſelve nog mogen doen ten *Comptoir* van den voorſz. Rent-meeſter, mids betalende dubbele Pagt, of Rente, en die binnen 't ſelve Jaar niet komen betalen, dat de Rent-meeſters de *poſſeſſeurs* van de Huyſen, Erven, Landen, en Hof-ſteden, daar de voorſz. Pagten, of Renten op ſtaan by *affixie* van Biljetten, en verkonding als

VO-

voren, doen inſinueren, datſe als nog binnen het volgende jaar komen betalen, op peyne, den ſelven tijd overſtreken zijnde, ſy-luyden boven de voorſz. dubbele Pagt, of Renten, nog verbeuren ſullen voor elke ſtuyver van de voorſz. Pagten, of Renten, een gulden, uitgeſondert de Cijnſen en Erf-pagten, die men volgens conſtitutie van de brieven van uitgift ſchuldig is, op ſekere juſten dag, en op verbeurte te betalen.

Dog is naderhand by vernieuwing van het ſelve, *den 27. September* 1658. geordoneert: Dat in plaats van dien, een yeder van deſelve, de welke enige Cijnſen, Tijnſen, Erf-pagten, Erf-huyren, of Renten aan de voornoemde Graaflijkheid mogt ſchuldig zijn, 't ſelve binnen de Maand van de *reſpective* verſcheyningen, aan des Graaflijkheids Comptoir preçijs ſal moeten opbrengen, op pœne van dat de gene, die ſulks binnen den voorſz. tijd niet doen, ſullen verbeuren dubbelde Pagt, of Renten, en binnen ſes Maanden daar na de voorſz. betaling nog niet doende, ſal de gebrekige verbeuren een *quadruplum*, of vier dubbele Pagt, of Rente, maar die binnen het ſelve jaar niet komen betalen, daar op ſullen de Rentmeeſters en Ontfangers haar behoorlijk informeren, en de beſitters van de Huyſen, Erven, Landen, en Hofſteden, daar de voorſz. Pagt, of Renten op ſtaan, by *affixie* van Biljetten, en verkonding als voren, doen verwittigen, datſe als nog binnen het volgende jaar komen betalen, op pœne, den ſelven tijd mede overſtreken zijnde, ſy-luyden boven het voorſz. vier-vout nog verbeuren ſullen voor elke ſtuyver van de voorſz. Pagten, of Renten, een gulde, die by deſelve Rent-meeſters, en Ontfangers mede geinnet, en de helft daar af, als boven, ten profijt van den aanbrenger gehouden ſal werden: Des ſullen in al 't gunt voorſz. is, uitgeſondert en uytbehouden zijn: alle manieren van Cijnſen en Erf-pagten, die men ſchuldig is, volgend de Brieven van *conſtitutie*, of uitgift, te betalen op ſekere preçijſen dag, en op verbeurte, de welke ſullen blijven ſtaan, op al ſulk regt, en verband, als deſelve vermogens de voorſz. Brieven tot nog toegedaan hebben.

En om de goede Ingeſetenen t'ontlaſten van de moeyten, en bekommering, die de voorſz. kleyne Domaynen, Pagten, Renten, &c. in 't betalen, over-boeken, en anders als boven, onderworpen zijn, is daar by me geconſenteert en geoctroyeert, dat elk een die van de voorſz. Renten ſchuldig zijn, t'allen tijd 't Capitaal van deſelve Renten ſal mogen af-loſſen tegen den penning vijf-en twintig, gelijk ook afgeloſt ſullen mogen werden de Capitalen van de kleyne Erf-pagten, be-

„ bedragende tot een Pont Vlaams, en daar beneden, tegen den penning „ veertig, en voorts tot twintig guldens, en daar onder, tegen den pen„ ning agt-en-veertig; En de Cijnſen, Tijnſen, &c. tegen den penning „ vijftig. En alſo verſcheyde Steden, de Univerſiteit tot *Leyden*, en de „ Godshuyſen, al-om in de Steden, en ten platten Land, mede ver„ ſcheyde Cijnſen, Tijnſen, Erf pagten, Renten, &c. op onderſcheyden „ Hypothequen te vorderen hebben, ſo is daar by mede geconſenteert, „ dat al de ſelve me ſullen gehouden werden van een Natuer, Benefitie, „ en Obligatie te weſen, als de goederen hier boven genoemt, tot de „ voorſz. onſe Comptoiren ſpecterende.

HET XIII. DEEL.

Van losbare Renten, en hoe, of, met wat geld de loſſing geſchied.

1. *Eeuwige en onlosbare Renten, of, en hoedanig in een verkofte Rente te verſtaan.*
2. *Afloſſinge van Renten hoedanig te doen, als daar van niet bedongen is.*
3. *Hoedanig te doen, als de Rente in ſekere ſpecie en waarde van geld geſteld is.*
4. *Hoedanig, ſo wanneer geen ſekere ſpecie, of wel ſekere ſpecie, maar niet tot wat waarde is uitgedrukt.*
5. *Hoedanig in verouderd en ongangbaar geld.*
6. *Den Rijnſen-gulden tot hoedanige waarde te rekenen.*
7. *Een Philippus-Bourgonſen ſchild anders Klinkkaart.*
8. *Den gouden Sint-Andries-gulden.*
9. *Een Wilhelmus-ſchild.*
10. *Den Wilhelmus, Dordregtſen gulden.*
11. *Den Reinaldus, of Arnoldus, en den Beyerſen-gulden.*
12. *Een gouden Bourgonſen-Schild.*
13. *Een gouden-Nobel.*
14. *Een Karolus-gulden.*
15. *Een Schild.*
16. *Een pond Hollands.*
17. *Een Schelling Hollands.*
18. *Een pond goed geld, of Komans payment.*
19. *Een Groote, Komans payment.*
20. *Een Schelling goed geld.*
21. *Den ouden Bod-drager.*
22. *Den Hollandſen Leeuw.*
23. *Dordregtſen Tuyn, en Vlaamſe Plakke.*
24. *Een Denier-Obels.*
25. *Een groote Tournoys.*
26. *Onlosbare Renten, hoedanig by wille van den Rent-heffer te loſſen, naar de gemene loop.*

1 BUyten het Erf-pagt-regt, Cijns, Tijns-regt, en gelijke uitgiften, daar by den grond ſelf werd uitgegeven, mag men by beding van jaar-

jaarlijkse Renten, geen onlosbaarheid aan de zijde van den Rent-schuldige stellen, so dat een Rent-heffer van een gekofte Rent, de Hooftsom niet mag op seggen, maar staat altijd tot vrye keur van den Schuldenaar, om deselve t'allen tijden, na behoorlijke waarschuwing, te mogen af-losen, alwaart dat het bedongen was, dat de losfing binnen sekere tijd soude moeten geschieden, hoedanige bedingen, als tegen de eygenschap van de handeling strijdende, na Regte niet mogen bestaan: om dat den Rent-heffer sijn Hooft-som aan de Rent-schuldige verkoopt, voor de jaarlijxse Rent, en het geen dat eens verkoft is, niet wederom geëischt mag werden. Het welk wel in sommige oude Rentbrieven uitgedrukt werd voor een *eeuwige onlosbare Rente*, en daar uit by onkundige so werd opgenomen, gelijk als of deselve nimmermeer by den Rent-schuldige soude mogen werden gelost: dog alleen verstaan werd eeuwig en onlosbaar aan de zyd van den Rent-heffer, de welke de Hooft-som niet mag wederom eyschen, so lang hem de Rente wel betaalt werden. Sie Molin. *de Usuris num.* 128. *en* 351. Covarruv. *var. resolut. lib.* 3. *cap.* 8 *num.* 7. Papon. *lib.* 12. *tit.* 7. *art.* 1. Zyp. *notit. jur. Belg. tit. de reditib. vers. & quoniam.* Anselm. *Cod. Belgic. tit. van Renten* §. 1. 3. 9. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 14. *vers. Dese handelinge.* Consult. en Advysen *het* 1. *Deel. Cons.* 206. Costuymen van Antwerpen, *cap.* 57. *art.* 56. van Mechlen, *tit.* 12. *art.* 3. van Utregt, *Rub.* 26. *art.* 3. by Landregt van Veluw und Veluwen-soom, *cap.* 25. *art.* 7. werd geseid: *Dat wie geld op Rent neemt, und daar toe onderpand steld, die en sal tot geene lose mogen gedrongen werden, alwaart schoon dat hy sulks in Brief und Ziegel had overgegeven, want men niet en verstaat dat dwankloſen behoren plaats te hebben.* 't Selve werd me verboden by de Land-regten des Graafschap Zutphen, *tit.* 20. *art.* 2. en by de Land-regten van Over-Yssel, *het* 2. *Deel, tit.* 11. *art.* 7. 12. 13. In *Holland* zijn daar van me in verscheyde Steden bysondere Keuren, als tot *Leyden de nieuwe Keuren* aldaar, *art.* 118. en in de voorgaande, *art.* 70. 't Selve is me tot *Amsteldam* by *Keuren* van den 10. Martii 1565. verboden, en gekeurt, *Dat sodanige Rente mag werden afgelost, ten alderhoogsten tegen den penning agtien.* By Keure der Stad *Delf* den 21. November 1460. mag men aldaar alle Renten die op enige Huysen, of Erven staan af-losen, tot alier tijd als den eygenaar van de Huysing, of Erven believen sal, den besten penning met twe-en-twintig, en niet hoger.

En is een algemeen gebruik, dat so wanneer niet bevonden werd, 2.
om hoe veel gelds dat de Rente gekoft is, gelijk men sulks in oude tijde

in

in de Rente-brieven, als ook in alle andere Koop-brieven niet juſt plag uit te drukken, als begrijpende alleen dusdane Clauſule: *Bekennende daar voor al wel voldaan en betaalt te weſen den laatſten penning metten eerſten*, deſelve Rent mag werden afgeloſt jegen den penning ſeſtien, dat is, met ſeſtien maal ſo veel als een jaar Rente bedraagt. Sie Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 14. verſ. Anderſints.* Coſtuym. van Antwerpen, *tit. 57. art. 25. en* 28. van Mechlen, *tit. 13. art. 3.* Anſelm. *Codex. Belg. d. tit. Van Renten. §. 9.* Coſtuymen van Uitregt, *Rubric. 26. art. 2.* Land-regt van de Veluw, *tit. 25. art. 5. 6.* van Over-Yſſel, *art. 6. 13.* Octroy by *Koning* PHILIPS de I. gegeven aan die van den *Hage* den 11. September 1500. Dog ſedert dat by het gemene land de renten der Capitalen ten laſten van het land lopende ſijn vermindert tot op den penning twintig, en daar na op den penning vyf-en-twintig, dat is van elk twintig of vyf-en-twintig guld. Capitaal, een van Intreſt, of Rente, hoedanige loop in het toewijſen van Renten daar die niet bedongen, en nogtans na regten toegevoegt moeten werden, by het Hof en den Hogen Raad gevolgt werd, als hier na in 't IV. *boek, 7. deel. num.* 3. werd by ſommige verſtaan, dat ook in dusdanige Renten de loſſing jegens gelijken penning by het gemene land geſteld, behoort te werden gerekent, en dat de voorgaande Coſtuymen en Ordonantien daar me ſijn vernietigt en verandert.

3 3. Gelijk de jaarlijkſe Rente, ſo is ook de loſſing van Rente van ouds merendeels bedongen geweeſt in een ſeker getal van ſekere ſoort van geld, de welke juyſt in die ſoort moſt werden betaalt, en afgeloſt, tot welken eynde ook de geſeyde ſoort van penningen op ſijn gewigt en waarde wierden geſtelt; als by voor-beeld, den Roſen-nobel tot tweën-dertig en een half in 't Mark, voor negen Schellingen vlaams, den gouden Ryder tot agt-en-tſeſtig in in 't Mark, tegen vier Schellinge vlaams, den gouden Leeuw van agt-en-vijftig in Mark, tegen vyf Schellinge vlaams, den Carolus tot vier-en-tagtig in 't Mark, tegen twintig ſtuyvers, een Philippus-gulden van agt-en-tſeventig in 't Mark, tegen vijf-en-twintig ſtuyvers, een Krabbelaar. tegen vier ſtuyvers, een Vlies, tegen drie ſtuyvers, den dobbelen ſtuyver, tegen vier groten vlaams, en ſo voort in alle andere, ſo goude, als ſilvere penningen, hoedanig deſelve penningen ontrent den jare 1400. en daar na cours gehad hebben. Met welke ſoort in geld, of uitgedrukte waarde van dien in ander geld men altijts mag volſtaan, alwaart dat de waarde van het geld, by verloop van tijd' was vermeerdert, of vermindert, om dat by

be de instelling die juste uitgedrukte waarde van die tijd is vast gestelt, volgens de opinie van Molinæus *tract. de Usuris. quæst. 92. num. 623.* Hottoman *illustr. quæst. 15.* Donell. *ad l. 10. ff. de reb. credit. num. 10. 11.* Everhard. *consil. 99. num. 17.* Consult. en Advysen *Rotterd. part. 3. cons. 333.* Ten waar by deselve uytgedrukte soort van geldlossing was by gevoegd de *clausule* of *payment dier waarde*, gelijk als gemenelijk geschied, en om de mening wel uyt te drukken in oude brieven uytgedrukt bevonden werd, *of payment dier waarde, daarmen die jaarlijks om kopen mag*, of dat in den Brief geen seker soort en gewigt van geld werd uitgedrukt, 4
of wel sekere soort en gewigt was uytgedrukt, maar niet by gevoegt tot wat waarde de selve in andere soort van geld mogt werden betaalt, en afgelost; in welke gevallen werd verstaan, dat de betaling en aflossing met de selve soort op en afloopt, en sulks de betaling en aflossing moet geschieden na de waarde van de Rente, sulks die is ten tijd van de betaling en aflossing, sonder dat in der daad daar door enige schade of voordeel werd geleden, om dat by het beding niet als de juste waarde van de gestelde Rente werd ingesien, sonder die aan enige tijd te bepalen. *l. 26. §. 4. ff. de Condict. indebiti. l. 24. ff. depositi. l. 68. ff. ad Senat. Trebell. l. 65. §. 1. ff. de Verb. Oblig.* De welke schoon die in deselve soort, en van gelijk gewigt op, of afloopt, den Rent-heffer niet minder, of meerder komt te genieten, om dat benevens het rijsen, of dalen, ook de waarde van al ander goed komt te rijsen en dalen, so dat men tegenwoordig om een Rosen-nobel, doende tegenwoordig 10. à 11. gulden, niet meer kan kopen, als men koft om deselve Rosen-nobel, doen hy maar negen Schellingen waardig was, *arg. l. 2. Cod de Vet. Numism. potestat.* Anders als het onkundig Volk haar selven wijs maakt, de welke haar verblijden, dat haar opgestapelde geld tot meerder waarde (so het schijnd) geresen is, niet denkende als sy ter markt gaan, dat alle andere koop-waren juist so veel dierder geworden zijn, als haar geld in waarde schijnd vermeerdert te zijn. Also kond men over hondert Jaar, doen het geld vry minder waardig scheen, als het nu doet, voor de waarde van honderd eyeren een paar schoenen kopen, so doet men nog, nu het geld vry beter koop geworden is, en hoger in waarde schijnd opgeresen. Sie Neostad. *Cur. Holland. decis. 37.* Jacob Coren. *supr. Cur. Holland. decis. 23.* Christin. *vol. 3. decis. 1.* Andr. Gail. *lib. 2 obs. 73.*

Dat by het beding het juste gewigt van de soort van penningen werd uitgedrukt, is, om dat dikwils door verloop van tijd de selve soort van penningen tot meerder, of minder gewigt, en ten dien aansien ook tot

minder, of meerder prijs sou kunnen werden gebragt, welke verandering in de losling van Renten niet mag werden aangesien, maar de waarde van dien moet blijven in deselve grote en hoedanigheid van deselve soort van penningen, de welke alleen de uiterlijke verandering van het op-en af-lopen van een en deselve penningen onderworpen is. Tot welken eynd het gewigt de juste proeve is. Vid. Vinn. *ad pr. Instit. quib. mod. re contrah. oblig. post. DD. supra allegat.*

Staat ook te letten, dat het gene van op-en af-lopen van het geld geseid werd, te verstaan is van de juste waarde, of *valuatie*, by de Overheden, op de kours van den gelde opentlijk gesteld, sonder dat daar toe kan werden gepast, dat door misbruyk en op-wisselen, sommige soort van gelden, buyten de juste *valuatie*, somwijl komen te verhogen. Ten waar het door een algemeen langduyrig gebruyk, gelijk als voor goed gekeurt was. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 8. *tit.* 29. *defin.* 11. en Carpzov. *defin. forens. part.* 2. *constit.* 28. *defin.* 1. 2.

5 En indien de instelling van de Rent so oud was, dat de soort van penningen daar in gesteld, niet meer bekent, of gangbaar was, gelijk dikmaals gebeurt, is men gewoon de jongste *valuatie*, en laatste kours van deselve, vast te stellen, en te houden, waar uit het voortkomt dat by ons verscheyde soort van gelden onbekend geworden zijnde, de waarde van dien, van ouds is vast gesteld; en also voortaan werd onderhouden. So ik uit verscheyde oude Brieven en Registers heb aangetekent. Als onder andere in sekere Quitantie van *Klaas de Vriese*, Raad en Rent-meester Generaal over *Holland*, van den 16. Februarii 1456.

6 Den *Rijn-gulden* gerekent voor drie Schellingen, en vier, den Obel, de welke in andere brieven niet hoger gerekent werd, als tegen vijftien stuyvers, dog naderhand is verhoogd tot op twintig stuyvers *courant*, so nog met onderscheid wierd gerekent op vijftien, of so daar *courant* by staat, op twintig stuyvers, en daar na op agtentwintig stuyvers, sulx die nog tegenwoordig in Holland en Vriesland in de koren-handel werd gedaan by goud-guldens, tot 28. stuyvers 't stuk.

7 By sekere Rente-brief, ten behoeve van de Stad *Delf*, by *Maximiliaan* en *Maria* den 19. Maart 1478. na Paasschen lank-hals, ter som van seshondert *Philippus Bourgoense-schilden*, geheten *Klinkkaarts*, werd elk Klinkkaart gerekent tot vijftien witte stuyvers, by andere op veertien, daar na verhoogt op vijf-en-twintig, en dertig stuyvers.

En

En in sekere Overdragt van het Mey-en Herbst-schot van *Naaldwijk* 8
en *Eyke-duymen*, by *Kayser* KAREL aan *Simon van der Does*, opgedragen den 5. January 1536. werd den *Gouden Sint Andries-Gulde* gerekent jegens negen-en-twintig stuyvers, de welke by andere, en gemenelijk jegens agt-en-twintig stuyvers werd geschat.

Een *Wilhelmus-schild*, werd by sommige voor vyf-en-twintig, by 9
andere een-en-twintig, dog by de meesten op twintig stuyvers geschat.

En den *Wilhelmus Dordregtsen gulden*, werd geschat op een-en-twin- 10
tig Hollandse schellingen, elke schelling jegens een blank, of twaalf penningen, dat is t'samen sestien stuyvers en een half. Maar ik meen, dat een schelling Hollands moet gerekent werden voor een stuyver, en sulke jegens een-en-twintig stuyvers, om dat men van ouds niet by penningen, maar by Deniers plag te rekenen, daar van de twaalf een stuyver uytmaken. So nog jegenwoordig in des gemeen-lands rekeningen by Deniers tot twaalf in een stuyver werd gerekent, het welke, gelijk als nog jegenwoordig wel by den onkundigen voor penningen is aangesien, en gerekent voor twaalf penningen.

Den *Reinaldus*, of *Arnoldus-gulden*, item den *Beyersen gulden*, werden 11
op veertien stuyvers geschat.

Een *gouden Bourgonsen-schild*, werd op vijftien stuyvers geschat, en 12
schijnd een te zijn met den *Philippus-Bourgonsen-schild*.

In sommige Brieven werd een *gouden Nobel* op veertig, en daar na op 13
vijftig stuyvers geschat. Dog ik meen dat de selve over-een-komt met den *Engelsen-Nobel*, of *Angelot*, de welke nog tegenwoordig gangbaar is, en jongst tot seven gulden gerest was. Ten waar men wil seggen dat daar door een *Rosen-Nobel* of *Henricus-Nobel* soude verstaan werden, de welke by sommige Brieven me op vijftig stuyvers is geschat geweest.

Een *Karolus-gulden* werd geschat op twintig stuyvers, of veertig groo- 14
ten Vlaams, van ouds ook Komans groten genaamt, het sy daar door verstaan werd den *Goude-Karolus* tot vier-en-tagtig in 't mark, die by d'eerste instelling van deselve, niet hoger is geschat geweest als op twintig stuyvers, of dat het gerekent is jegens den silveren *Karolus*, die jongst op twintig stuyvers kours gehad heeft; het welke wel het waarschijnlijst is, vermids den *Gouden-Karolus* voor drie gulden gangbaar is, en den silveren voor de waarde van twintig Stuyvers, van over lang bekend is.

Een *Schild* is gemenelijk veertien stuyvers. 15

16 Een *pond Hollands* werd geſchat op vijftien ſtuyvers.

17 Een *ſchelling Hollands* werd by de ſommige gerekent ſo veel als een blanks penning, tot twaalf penningen. Dog is te verſtaan van twaalf Deniers de welke een ſtuyver uytmaken, om dat men van ouds, niet met penningen, maar met Deniers in plaats van een ſtuyver gerekent heeft, als hier voor is aangeweſen.

18 Een *pond goed Geld*, of een *pond Komans payment*, is een gulden, of twintig ſtuyvers.

19 Een *groot Komans payment*, is een halve ſtuyver.

20 Een *ſchelling goed Gelds*, is ſo veel als een ſtuyver.

21 Een *oude Bot*, of *Bod-drager*, werd betaalt met een ſtuyver.

22 Een *Hollandſen-Leeuw*, was een penning daar van de drie ſo veel deden als twe *Bod-dragers*.

23 Een *Dordregtſen-tuyn*, en *Vlaamſe-plakke*, werd me gerekent tegens een ſtuyver.

24 Een *Denier* is een twalfde deel van een ſtuyver, de welke uit de Tournoiſſe geld-rekening, by ons onder andere in gebruik geraakt is,

25 gelijk een *grote Tournoys* van ouds by ons is aangenomen voor de waarde van twaalf Deniers, of voor een ſtuyver, ſo ik uit verſcheyde oude Rekeningen heb bevonden.

26 Al het welk van Los-renten, of losbare Pagten te verſtaan is, om dat de Erf-pagten, Pagten metten houde, eeuwige en onlosbare Renten, Cijnſen, Tijnſen, niet losbaar zijn, als met wil van den Pagt-heffer, waar in merendeels gevolgt werd den voet by *Placaat van de Staten van Holland*, eerſt den laatſten October 1620. nu laatſt den 27. September 1658. vernieuwt, het welke hier voor in het XII. Deel ter gereder heugenis is ingelijſt.

HET

HET XIV. DEEL.

Van Leen-regt.

1. *Oorſpronk van het Leen-regt, by wie, en van waar ingevoert.*
2. *Leen-regt wat? en der ſelver eygenſchap.*
3. *Beſtaat in onroerend goed, en wat daar onder behoort.*
4. *Quade en regte Hollandſe Lenen, wat, en hoedanig komen te vervallen.*
5. *Goede Hollandſe Lenen, welk, en hoedanig verſterven.*
6. *Lenen onſplisbaar, behalven in Zeland.*
7. *Hoedanig te gebruiken.*
8. *Eygen goed aan den Graaf opgedragen, en wederom van hem te Leen ontfangen, met hoedanig regt.*
9. *Oorſpronklijk onderſcheit van goede en quade Leenen in Holland.*
10. *In Frieſland waar om geen, of weynig Leenen.*
11. *Hoedanige verbintenis tuſſchen den Heer, en ſijn Leen-man.*
12. *Hoedanige Heer-vaarten by de Leen-mannen te volgen.*
13. *Of, en hoe ver van die dienſten ontſlagen.*
14. *Eed van getrouwigheid van den Leen-man.*
15. *Heerlijke en adelijke Leenen, welk.*
16. *Het Graafſchap van Holland noyt van yemand te Leen gehouden.*
17. *Agter-leenen.*
18. *Gemene Leenen.*

DEn oorſpronk van het Leen-regt is onſeker, by wie, en van waar het ſelve by ons is ingevoerd. Daar van wel het gemeen gevoelen is, dat het ſelve van den *Over-Saxen*, en al-oude Duytſe Volken in *Italien*, en ſonderling in 't Hartogdom *Milane*, daar ſy den eerſten inval deden, en lang onder den naam van *Langbarden*, verheerſcht hebben, (daar van nog de naam van *Lombardijen* in kenlijk gebruik is) om des te ſekerder te zijn van den ſchuldpligt harer Onderdanen, eerſt is opgeſteld, en uit de inſtelling van Kayſar HENRIK, LOTHAR, KOENRAAD, en FREDRIK *den Barbaroſſer*, omtrent den Jare elf-honderd ingeſteld, tot ons, gelijk tot andere Volken, ſoude overgebragt zijn. So daar van onder anderen gevoeld Hugo de Groot *De jure belli lib.* 1. *cap.* 3. daar hy ſeid, dat het Leen-regt den Duitſen Volken eygen is, en nergens gevonden werd, als daar deſelve haar wel eer ter neder geſtelt en onthouden hebben. Dog Carol. Molinæus die geſchreven heeft over het Land-regt van *Parijs*, getuigt aldaar *lib.* 1. *tit.* 1. *des fiefs*, *num.* 12. dat hy in oude ſchriften, en gedenkwaardigheden gevonden heeft, dat de *Franken* het Land *Saxen* en *Almanje*, dat is het Rijk *Sweden*, lange Jaren voor Chriſti geboort beheert hebben, 1

en aldaar het Leen-regt hebben opgestelt gehad, van waar het wederom in *Frankrijk* is overgebragt, van de welke het de *Over-Saxen*, of *Langbarden* souden hebben ontleent, en van daar in *Italien* souden hebben overgebragt. So ook Franciſc. Conan. *lib. 2. commentar. 9.* het selve den ouden *Franken* toeschrijft. Onder welke die geen, de welke van magt en middelen waren, hare onderhorige dienst-luyden hadden, die sy met haar ten Oorlog voerden; welkers staat en gelegentheid, hy segt, dat dusdanig was: *dat sy alle levens behoeften met de die daar sy onder behoorden gemeen hadden, en wederom so de die yets over quam, of enig overlast wierd aangedaan, dat sy 't met hun hielpen dragen, of, haar selven ter dood bragten.* Wat daar van zy? 't is kenlijk dat het selve me by ons van ouds in gebruik geweest is, so wy in het 1. *Boek*, 1. *Deel*, *num.* 13. hebben aangewesen. En heeft wel meest sijn oorsprong uyt de overgift van de Eygenaars selve, de welke uyt vrees van overval en ongemak van buyten, haar eygen goederen aan den Grave hebben overgegeven, en wederom van hem onder belofte van schut en scherm te leen ontfangen hebben.

2 *Leen regt* is een uitgave van seker onroerend goed, tot een erffelijk onsplisbare togt, onder onderlinge last van schut en manschap, tusschen den Heer en sijn Leen-man. *cap. unic. in fin. lib. 2. feud. cap. 23. in quib. caus. feud. amitt.*

Ik seg *een uitgave*,] om dat het selve moet komen uit een loutere mildadigheid van een Heer, sonder daar voor yets te genieten, of te ontfangen. *d. cap. unic. in quib. caus. feud. amitt. circa fin.*

Seg *onroerend goed*,] om dat van roerend goed, als het welke geen vastigheid. of duyr heeft, geen Leen kan uitgaan. *cap. unic. de feud. cognit.*

3 Onder het onroerend goed werden gereckent Landen, Huysen, Poelen, Wateren, Rivieren, Bosschen, Beemden, Gaarden, Jagten, Vlugten, Visscheryen, hoge, middelbare, en lage Regts-dwang, Erf-pagten, Tienden, Cijnsen, Tijnsen, Jaarlijkse Tollen, Gabellen, en alle andere heerlijke Renten, als van Hoender-gelden, Kapoen-gelden, of diergelijke geregtigheden; voorts al wat enigsins tot het onroerend goed behoort, en daar voor gehouden kan werden, of daar van uitgaat. Gloss. & DD. *ad d. cap. feud. cognit.* Haneton. *de Jure feud. lib. 1. cap. 4.* Christin. *vol. 6. decis. 6. num.* 13. Everhard. Bronkhorst. *method. feud. cap. 4.*

Seg *erffelijk*,] om dat een Leen eens uitgegeven zijnde, altijts overgaat aan des Leen-mans afkomelingen, sonder wederom buyten schuld en misdoen van den Besitter aan den Heer te vervallen. §. *ult. in quib. caus. feud. amitt. cap. 1. de Natura feudi, & cap. 1. de feud. sine culpa non amittendi.*

Wel-

Welken aangaande by ons twederhande ſoort van Lenen van oudts 4
bekent zijn. Daar van het oudſte is 't geen men een *Regt-leen*, of een *quaad-Leen* noemt. het welke alleen ſterft op 't oudſte en naaſte Manhooft, onder des laatſte beſitters wettige kinderen, en verdere afkomelingen, Mannen uit Mannen geboren, of by gebrek van dien, wederom aan den Heer vervalt, daar in oook plaats-vulling, waar van hier na geen plaats had: ſo dat een ouder Soon, gekomen van een jonger Soon, gaan moet voor een jonger Soon, gekomen van een ouder Soon. En verſterft op geen opgaande, nog zijd-magen, nog op eenige Dogters, ten zy ſulks in de uitgift-brief duydlijk geſteld waar: in welk geval, na des Dogters overlijden, 't ſelve wederom komt te erven op haar Sonen, en andere Manlijke afkomelingen, voor vrouwen. Sie Neoſtad. *de Feud. cap.* 3. *& obſerv. rer. judic.* 8. *&* 9. Grot. *Inleyd. het* 2. *Boek*, 41. *Deel*, *verſ. Een erffelijke.* *

Waar na, door beding van de eerſte uitgave, de Hollandſe Lenen me 5
de beſchreve Regten, gelijk gemaakt zijn, ſo dat deſelve niet ligt op den Heere vervallen, en derhalve *goede Lenen* genoemt werden.

Het welke gemeenlijk uitgedrukt werd met den naam van een *onverſterffelijk Erf-Leen*: dat niet vervalt, ſo lang als yemand werd gevonden van ſwaart, of ſpil-zijde, dewelke door verſterf Erfgenaam ſoude konnen zijn van den laatſten beſitter. Sie Neoſtad. *de Feud. cap.* 4. *num.* 11. So by ſententie van den *Leen-hove* den 26. Decemb. 1540. is verſtaan geweeſt voor Jonkvrouw *Katrijn van Wijngaarden*, tegen *Hendrik Kreuſing*, Heer van *Benthuyſen*.

Of anders met deſe clauſule: *binnen agter-ſuſters kinderen niet te verſterven*: daar me het verſterf-regt van het Leen verſtaan werd gelijk geſteld te zijn met het verſterf-regt van on-Leen goederen. Door dien eertijds het verſterf-regt van on-Leen goederen, door misbruik, beſloten is geweeſt binnen het vierde Lid, en daar na, volgens de Roomſe Regten, verder is uytgerekt. *facit. tit. feud. de nat. feud. Succeſs.* Sie Neoſtad. *de feud. d. cap.* 4. *num.* 8. Grot. *Inleid. het* 2. *Boek*, 41. *Deel*, *verſ. Maar door*, *&c. in het midden.*

Seg, *Onſplisbare*] om dat Leen-goed in *Holland* niet ſplisbaar is, 6
en alleen moet erven en blijven op een hooft. Sie Neoſtad. *de feud. obſ.* 8, *&* 9. *& de feud. Holland. ſucceſſ. cap.* 5. Bort van de Lenen, *Het* 5. *Deel.* Frid. à Sande *ad Conſuetud. Feud. Gelr. tract. pralim. cap.* 1. *num.* 34. Ten ware ſulx by *Octroy*, en bewilliging van den Heer, ter bede van een Leen-man, was vergunt, en toegelaten. Dog in *Zeeland* zijn ſelve

de

de quade Lenen deelbaar onder al de Sonen, en Erven so wel op de jonger, als op den ouder Broeder. Keuren van den Lande *Zeland, cap. 2. art. 6.* Bort. *d loco.* Welkers verval ook by de Dogteren, so daar geen Sonen zijn, of so daar geen Dogters zijn, by andere Magen met een kleyne Penning, over yder Gemet, mag werden vervult en afgekoft. Keuren voorsz. *d. cap. 2. art. 8.*

7 Ik seg *togt*] Om dat den Leen-man wel alle baten en vrugten van het Leen-goed geniet, dog niet anders als vrugt-gebruik. *arg. cap. unic. in pr. vers. Rei autem. De investit. de re alien. fact.* blijvende den regten eygendom aan den Leen-heer. *cap. unic. in fin. in quib. caus. feud. amitt.* Oversulks gelijkerwijs een Togtenaar de vrugten sodanig moet trekken, dat het sonder des saaks vermindering geschied. So mag ook den Leenman, sonder bewilliging van den Leen-heer, niet doen daar door het Leen-goed enigsins sou werden verargert, of vermindert. So is in der tijd, Heer *Jan van Montfoort*, de Heerlijkheid Adelaart woud', nu *Hasarswoude*, van den Graaf te Leen besittende, en sonder bewilliging van den selve, aan verscheyde Personen toegestaan hebbende, hun Moeren en Venen in deselve Heerlijkheid gelegen uit te delven, de Landen in te steken, en ontgronden, by sententie van den *Hove van Holland* verklaart, *qualijk en t'onregt den selven toestand gegeven te hebben, met verbod van gelijken meer te doen, op de verbeurte van duysend goude Leeuwen, en voorts gecondemneert onder Ede te verklaren, wat, en hoe veel Penningen hy ter oorsake van dien hadde genoten, en daar voor so veel Landen en Erven te kopen, als deselve Penningen souden komen te bedragen, of de waarde van dien uit sijn eygen Landen aan den Grave op te dragen, op de verbeurte van vier hondert goude Leeuwen, en daar-en-boven de waarde van alsulke Penningen, als men soude kunnen bewijsen dat hy genoten had, en nog ter sake van het* Messus *twe hondert goude Leeuwen, ten profijt van den Grave.* Gelijke sententie is ten selven dage gewesen tegen *Arent van Swieten*, ter sake van de Ambagts Heerlijkheid. *Soetermeer.*

8 De *Schut* en *Scherm*, daar by den Heer sijn Leen-man tegen alle overlast van andere in sijn bescherming nam, was eertijds by ons so veel geagt, sonderling by den *Houxs*, en *Kabeljauwsen* Oorlog, dat veel uit die insigten haar eygen goed aan den Graaf opdroegen, en dan weder om van hem te Leen ontfingen, volgens tuyg van Neostad. *de feud. cap. 1. num. 12.* en Grot. *Inleyd. het 2. Boek, 41. Deel, vers. Maar door, op 't eynde.* 't Welk haar so ontsaglijk maakte, als d'andere hare magt onderhorig en onderworpen.

Daar

Daar uit dan kenlijk is, dat de meeste Leen-goederen, niet uit de *Graven* Boesem, maar uit der luyden eyge overgift haar oorspronk hebben; so wel kenlijk is, dat de *Graven* van haar self in dese Landen noyt veel eygen hebben aan, of ingebragt. Daar uit dan mogelijk is voortgekomen het onderscheid tusschen quade, of regte Hollandse Lenen, en goede onversterffelijke Erf-lenen. Met dat by sodanige overgift om wederom te Leen te ontfangen, een gemeen beding was dat deselve goeden souden blijven erven, en voorts versterven, gelijk als den Leenman sijn eygen on-Leen goed. Anders dan in *Friesland* daar de luyden van ouds meer op haar eygen magt gesteunt, en de behoudenis van haar volslagen vryheid wat beter agt genomen hebben. Daar sulks noyt in gebruik geweest is, en oversulks aldaar ook geen, , of weynig Leengoeden gevonden werden. So by Kaysar KAREL *de* V. in der tijd, wel is gesogt in trein te brengen, dog noyt heeft willen vallen. Daar van verhaalt werd, dat by den Kaysar haar luyden op die voet schut en scherm aangeboden zijnde, seggende, dat het niet anders was, dan of sy haar bonette op sijn hooft settede, en hy deselve bonet by wisseling van sijn hoofd afnemende, met een volkomen sekerheid van niet af te vallen, wederom op haar-luyden hoofden neder settende, daar die te voor gestaan had: Sy-luyden beleefdelijk, en met een aardig antwoord 't selve affloegen en deselve voorstelling aldus wederleyden: *Dat sy meinden, en vertrouwden dat hare bonetten so vast en wel op hare hoofden stonden, als den Kaysar die soude kunnen; of willen setten.* 9 10

So was dan onderlinge verbintenis tusschen den Heer, en sijn Leenman, waar by den Heer sijn Leen-man in bescherming nam, en wederom den Leen-man hem verbond sijn Heer getrouw te zijn, des selfs voordeel te soeken, hem ten besten te raden, te helpen, en by te staan, sijn agterdeel te weren, en te ontdekken 't geen tot sijn schade soude mogen strekken, *cap. unic. de Nov. form. fidel.* 11

Het welke so ver van ouds is uitgerekt geweest, dat de Leen-mannen self, of by merklijk belet, door andere, haar Leen-heren op redelijke wedden, en kosten van deselve, ten dienst mosten staan in alle nood-en Land-weer, vallende binnen de Landpalen, maar buyten de Landpalen niet anders, als so wanneer den Oorlog was begonnen en aangenomen, met kennis en Raad van Ridderen, Knapen, en Staten van den Lande, dat men Heer-vaart noemd. So te sien is in de Handveest by *Kayserin* MARGRIET aan die van *Kennerland*, gegeven Vrydags na Hemelvaarts-dag duysent-drie-hondert-ses-en-veertig, 12

dat luid aldus: *Wy en sullen, of onse nakomelingen geen Oorlog beginnen, noch aannemen, op andere Heren Landen, buyten onse palen, of Landen van Holland, van Zeland, en van Vriesland, het en waar by goed dunken onser Ridderen, en Knapen, en onser Steden van Holland, daar sy ons in schuldig sullen wesen te dienen, en daar toe sullen ons onsen Luyden altoos bereid wesen te dienen, en als wy dienst van haar begeren sullen, sullen wy komen binnen onsen Baljuwschap van Kenmerland, en spreken met onsen Welgeboren-luyden, gemeenlijk om den dienst die wy van haar begeren sullen, als onse Voor-vaders gedaan hebben, &c.*

13 Welke toevlugten, en behulp-middelen, al-hoe-wel daar na, of niet van node zijn geweest, of immers van tijd tot tijd in ongebruik geraakt zijn, so kan men evenwel niet seggen dat de Leen-mannen oyt van haar dienst zijn ontslagen geworden. Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 41. vers. uit kragte van desen*, so nogtans by andere beweerd werd. Sie Neostad. *de feud. Holland. Success. cap. 1. num. 18.* Handvest Chronijk van Mathijs van der Houve *lib. 1. cap. 10. pag. 60.*

Alle welke diensten ophoudende, zijn de Lenen by ons, behoudens alleen de Hof-regten en Heer-gewaden, t'elk versterf, of verandering van Heer, tot erkentnis van het regt en eygen doen gelijk in *Frankrijk* de Onleen goederen in alles gelijk geworden. Sie Zyp. *notit. jur. belg. tit. de feud.* Buf. *ad l. 1. ff. Si ager vectigal.* Argent. *ad consuetud. Brit. ad Rubric. tit. 16. num. 3. 4.*

14 Den Eed van getrouwigheid werd gedaan aan den Heer en sijn Leen-mannen, of yemand in haren naam, (sie Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de feudis. vers. juramenti*) in het by-wesen, en ten overstaan van enige, ten minste twee andere des Heren Leen-mannen. *l. 2. feud. tit. 2. & 32. in pr. & tit. 58. §. idcirco.* Geschied by ons in deser manieren: *Ik sweer dat ik de Ed. Groot Mog. Heren Staten, representerende de Graaflijkheid van Holland, Zeland, en West-Friesland, en haren Stedehouder, onderdanig en getrouw sal zijn: Nogte oyt yets met raad, of daad sal tragten, het geen de Republijk, of der selver Ingesetenen enig belet, hinder, of schade soude kunnen aanbrengen, maar indien sulks yet tot mijner kennisse mogte komen, dat ik het selve na mijn vermogen sal weren; en de voornoemde Heren, en haren Stede houderen, door mijn, of andere kennis sal doen, dat ik hare Hoogheid, geregtigheid, en Domeynen, na mijn vermogen sal voorstaan, en daaren-boven haar Ed. Groot Mog. ten dienst staan, en met raad en daad by wonen, daar, en suks het haar gelieven, en van node mogt zijn; nogte tot haarder nadeel yets sal openbaren dat my sal werden toevertrouwt, en voort alles*

alles sal doen dat een goed en getrouw Leen-man schuldigh is; So waarlijk wil my God Almagtig helpen, &c. het welke by andere Leen-Heeren gevolgt werd.

Dit moet binnen den tijd van een Jaar en ses weken, t'elkens, en so dikmaal het Leen versterft, of van besitter veranderd, vernieuwt werden Neostad. *de feud. cap. ult. num.* 4. t'elkens betalende de Hot-Regten, en Heer-gewaden, daar toe staande, de welke meest in de uit-gift-Brieven werden uitgedrukt. Daar van hier na.

De Lenen werden gemenelijk verdeeld in Heerlijke, en Adelijke, en gemene Lenen.

Heerlijke, of Adelijke zijn, die van een Koning, of Prins werden uit- 15
gegeven, hebbende boven het besit van Regts-gebied, de eer-tijtelen en waardigheden van Koningrijk, Hartogdom, Graafschap, Baronije en diergelijke. *cap.* 1. *in pr. De feudo Marchiæ cap.* 1. *Quis dicatur Dux Marchio.* Hoedanige Lenen de Koningen van *Deenmarken*, *Polen*, *Bohemen*, en meest alle Vorsten in *Duitsland* van het Kaisarrijk besitten. Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 30. Gelijk me *Braband* en *Gelderland* voor Lenen van 't Kaysar-rijk, en *Vlaanderen*, *Artoys*, en *Henegouwen* voor Lenen van de Franse-Kroon van ouds erkend zijn.

So ook sommige gewild hebben: dat het Graafschap *Holland* te 16
Leen gehouden is geweest van den Keyser, met dit onderscheid, dat het een vry Leen soude zijn geweest, verschoond van alle diensten en lasten. Dat nogtans nergens me kan vast-gemaakt werden, als de welke noyt yemand onderhorig zijn geweest, maar altijts voor vrye luyden sijn erkend. So dat Math. Vossius in sijn Hollandse Historie *pag.* 3. en *pag.* 16. tuygt, dat KAREL DE SLEGTE, Konink van *Frankrijk*, by uitgedrukte *Handvest* afstand gedaan heeft van alle regt, dat hy, of zijn Voorzaten op *Holland* voor te wenden hadden. En *pag.* 24. na dat het Kaysar-rijk van den *Franken* aan den *Saxen* was gekomen, Kaysar OTTO *de twede*, met Brief en Zegel alle opspraak van Leen regt over *Holland* heeft afgegaan. Gelijk dat verder werd beweesen by Hugo de Groot in sijn Tract. *van de Oudheid der Batavise Republ.* en by Johan van Heemskerk in sijn *Batavise Arcadia*, onder den naam van *Sonne-Lenen*, beweerd werd. *pag. mihi* 186. *ende volg.*

Van dese Heerlijke en Adelijke Lenen, gingen nog andere minder 17
Lenen uit, de welke wederom van andere verder Leen-mannen, anders Mans-mannen te Leen gehouden wierden, *vulgo*, agter-Lenen. *cap.* 1. *De his qui feud. dare poss.*

18 Gene Lenen zijn, de welke sonder enig gevolg van heerlijke Tijtelen of Waardigheden werden beseten, nog enig gevolg van Adel hebben, *cap.* 1. *vers. Cæteri. Quis dicatur dux. cap.* 1. *in princ. De his qui feud. dare poss.*

HET XV. DEEL.

Hoe Leen bekomen werd.

1. *Hoe Leen bekomen werd door uitgift.*
2. *Hoedanig by versterf.*
3. *Of, en hoe ver plaats-vulling toegelaten.*
4. *Hoedanig by Uitterste-wil, door Octroy en toelating.*
5. *By Overdragt of gift, verkoping, verruyling, &c.*
6. *By Hypothecatie, of belasting.*
7. *Restoir van aangekofte Lenen, hoe, aan wie te doen, en hoedanig te rekenen.*

1 EEn Leen werd bekomen door uitgaaf, versterffenis, Uiterste-wil, of gewilkoorde Overdragt.

By d'eerste uitgaav' werd een Leen bekomen, het zy uit des gifters eygen Boedel, of uit des Leen-mans eygen goed, door wedergaaf, so hier voor geseid is, so wanneer den Leen-Heer, aan zijn Leen-man, onder beding van schut en scherm, aan d'een zy, en dienstbaarheid aan d'ander zy, het volkomen besit van seker stuk goed, voor hem, en sijn Erven, binnen sekere leden niet te versterven, onder een erkentnis van Hof-regt en Heer-gewaad, t'elken verandering overgeeft.

Van schut en scherm van den Heer, van de dienstbaarheid van den Leen-man, als me van het verval by versterf, so in quade als goede Lenen, is in 't voorgaande *Deel* genoeg gehandeld, staat alleen te letten, dat het selve verband t'elken verandering in 't besit van het selve Leen, by den navolger moet werden hervat, en vernieuwd, en den selven door den Heer in de tegenwoordigheid van twe andere Leen-mannen in het besit van 't selve Leen, onder gelijke beloften, verlijd, en ingelijft moet werden, betalende t'elkens tot erkentnis van des Leen-Heers eygendom, de Hof-regten, en Heer-gewaden. Daar van in 't volgende *Deel*.

2 Met het versterf van Leen-goederen gaat het gelijk als met andere Onleen-goederen, als alleen so veel by de uitgift anders is bedongen, het welke stip gevolgt moet werden, daar van in het voorgaande *Deel* is gesproken. Sie Gudelin. *de Jure feudi part.* 3. *cap.* 5. *num.* 10. Baro *de Acq. benef. lib.* 2. *cap.* 16. de vervolgende onderscheyden.

I. Dat

I. Dat het Leen niet deelbaar, of splisbaar is, maar alleen op een persoon, met uitsluyting van anderen, komt. Neostad *observ. feud.* 8. & 9. ten zy by toelating, als breder in 't voorgaande deel, *num.* 6.

II. Dat het Leen altijd blijft aan de Afkomelingen van de eerste Leen man, of dien den eersten besitter van die zy bestaat. *Notable poincten van Leenen, art.* 21. Ten waar den Leen-volger het Leen wederom aan den Heer had opgedragen, en op nieuw van hem te Leen ontfangen had, met beding dat het selve sou versterven, op die gene die sijn eygen On-leen goeden sou erven, in welken val die selve Erfgenamen alle andere afkomelingen van den eersten Leen-volger uitsluyten, als by den Leen-Hove, na voorgaande genomen kennis, eendragtelijk is verstaan. *Reg. D. ij fol.* 186. *vers.*

III. Dat in een Leen de zijd-Magen gaan voor de opgaande. Neostad. *de feud. cap.* 5. *num.* 35. & 45.

IV. Dat het nader Lid het verder uitsluyt, en geen plaatsvulling werd toegelaten, so ver, dat een ouder Soon gekomen van een jonger Soon, soude gaan voor een jonger Soon, gekomen van een ouder Soon. Neostad. *cap.* 3. *num.* 4. Notable poincten van Leenen, *Art.* 15.

Het welke te verstaan is van regte, of quade Lenen, daar van alleen 3
gesproken werd by Neostad. *de feud. Holl. succes. cap.* 3. *num.* 4. of tot de sodanige daar sulks by de uitgift is bedongen, hoedanige by ons geen of weynig zijn: maar in goede onversterffelijke Erf-lenen sou ik verstaan: dat het beschreve Leen-regt moet plaats hebben, volgens het welke onder Broeders en Susters, en hare Kinderen te gelijk ervende de plaatsvulling werd toegelaten. *cap. unic. de Succes. fratr. vel grad. succed. in feud.* Hoedanig ook duydlijk verstaan heeft, Neostad. *d. tract. de feud. cap.* 6. *num.* 16. So nogtans niet wel schijnd verstaan te hebben den Heer Hugo de Groot in sijn *Inleyding*, 2. *Boek*, 41. *Deel.* daar hy eerst na de Broeders en Susters, der selver Kinderen toelaat. En in het selve *Deel. vers. Maar hoe wel*, uitdrukkelijk, en sonder onderscheid vast steld: dat in het versterf van Leen-goederen, den nader, den verder van den selve tak komt uit te sluyten. Den welke onse nieuwe Regtsgeleerden onomsigtig schijnen gevolgt te hebben in de Consult en Advijs. *het* 4. *Deel, Cons.* 154. *en volg.* En aldaer *Mr. Pieter Bort*, als me in sijn *Tract. van het versterf van de Hollandse Leenen, part.* 5. *maxim.* 3. Welkers ontsag nogtans sonder bysondere Wet, of verder reden, so veel niet kan toegeven, of de geseyde beschreve Leen Regten moeten gevolgt werden; die men in het twyfelagtige altijds plaats geeft.

Met dit onderscheid, dat daar het Leen-goed splisbaar is, meer zijd-Magen by plaats-vulling te gelijk met elkander komen te erven; als by voorbeeld, een Broeder, beneven de Kinderen van een voor-gestorven Broeder, en so voort, maar daar het niet splisbaar is, en de oudste het voor-regt heeft, so by ons veeltijds, sou een Soon gekomen van een ouder Broeder, by plaats-vulling, in plaats van sijn Vader gaan voor een jonger Broeder nog in 't leven. *text. est in dict. cap. unic. De Succes. fratr. vel grad. Succed. in feud.*

V. Dat in 't selfde lid een Man voor een Vrouw gaat: en dat tusschen twe, of meer Mans, de oudste voor gaat, en tusschen meer Vrouwen insgelijks: volgens het oude spreek-woord,

d'Oudste op straat,
De naast in Graad.
De Mans voor Vrouwen,
Altijd een Hollands-Leen behouwen.

VI. Dat buyten het eerste lid van afkomelingen een Vrouw gekomen van een Man, gaat voor een Man gekomen van een Vrouw daar sy by even na zijn. So als in de oude Kenmer-regten onder den Tijtel *Van Leen-goed te houden*, verklaart werd: Dat, *So wanneer een Man Leengoed heeft, daar die Brieven afhouden, niet te versterven binnen d'eerste Lede, die jonge Man, die voorhand te hebben, voor dat oude Wijf, die beyde even na zijn. Is 't sake dat die jonge Man, en dat oude Wijf, beyde sterven voor de Man, die dat Leen-goed besit, en die jonge Man laat agter een Dogter, en dat Wijf een Soon, so sal de jonge Mans Dogter, dat Leen-goed hebben, voor dat oude Wijfs Soon, na Leen-regt, so verde als sy beyde even na zijn aan dat Leengoed.*

In 't verder heeft het algemeen versterf-regt plaats, volgens den grond van het Aasdoms-regt, van den oudsten op den naasten, niet van den Heer of uitgifter, maar van de laatst besitter. Om dat gelijk als in het voorgaande hoofdstuk is aangewesen, de Leen-goeden meest uyt de overgiften van het geslagt van den besitter of sijn voorsaten gesproten en gekomen sijn, en niet uyt den boesem van de Leen-heren, welk versterf-regt van lid tot lid opgeteld werd by Grot. *Inleyd. het 2. boek, 41. deel. vers. Een nieuw.* Sie ook Neostad. *de feud. Holland. succes.*

4 By Uitersten-wil door *Octroy*, en toelating van de Land-overheid, mag een Leen-man het Leen-goed maken aan wie hy wil, sonder bewilliging van den naasten Heer, of der naaster Magen, of Leenvolgers van node te hebben. Sie Grot. *Inleyd. het 2. boek, 42. deel.*

Neo-

Neoſtad. *obſerv. feud.* 1. Bort. *van 't verſterf van de Lenen, het* 1. *deel, num.* 18. 19. en *het* 82. *deel.* Sonder hoedanige toelating het gemaakte by de ſommige ſo nietig werd geoordeelt, dat ſelfs de waarde van het gemaakte niet mag geëyſſcht wèrden, *arg. lib.* 1. *feud. tit.* 1. *in pr.* het welke in andere Landen werd gevolgt. Sie Chriſtin *vol.* 6. *deciſ.* 24. *num* 4. en by Grot. me op onſe manieren werd gepaſt, *Inleyd. het* 2. *boek*, 42. *deel.* Dog werd by *Groeneweg.* aldaar betuigd, dat by het *Hof van Holland* is verſtaan: dat gelijk als de waarde van Onleen-goederen, aan yemand gemaakt, kan werden geëyſcht, al is 't dat de behering daar van den Erfgenaam verboden is. §. 4. *inſtit. de legat.* het ſelve ook by ons in de Leen-goederen, de welke de Onleen-goederen by na in al gelijk geworden zijn, alſo me te verſtaan is.

Door gewilkoorde Overdragt werd het Leen bekomen uit ſaak van gift, verkoping, verruyling, door Opdragt, in tegenwoordigheid van den Heer en twe Leen-mannen, daar by het Leen eerſt aan den Leen-Heer werd opgedragen, en quijt-geſcholden, de welke dan wederom den nieuwen Leen-volger daar in op nieuw Verlijd; hoedanig Verly by hem niet mag werden geweygert, nog by de naaſte Leen-volgers niet mag werden tegen gehouden in onſterffelijke Erf-lenen, de welke van den Leen-man, gelijk als alle ander goed, mogen werden vervremd, beſwaard, en verhandelt, behoudens alleen den Heer ſijn regt van Naſting, ſo het om geld werd verkoft, en voorts ſijn Hof-regten, en Heer-gewaden. Maar van regte, of quade Lenen, behoeft den Heer geen vervremding toe te laten. Sie Grot. *Inleyd. het* 2. *boek*, 42. *deel. verſ. Ten derden.* Frederic. à Sande *ad Conſuetud. feud. Gelr. tract.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1. *num.* 7. 8. 10. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 185. *num.* 26. *& deciſ.* 268. *num.* 6. Conſult. *van Hollandſe Regtsgel. conſ.* 110. Coren. *obſerv.* 32. *num.* 21. Alles op ſtraf van onwaarden ſo de Opdragt anders waar geſchied; ſo dat een Leen, hoewel verkoft, dog ſodanig niet gelevert en opgedragen, des niet tegen-ſtaande moet komen op den Leen-volger. So by den *Hove van Holland* is verſtaan, tuſſchen *Mr. Pieter de Sancto*, en *Adriana Willems*, den elfden Junii 1543. behoudens alleen den Koper ſijn aantaal op den Erfgenamen van den Verkoper, voor 't geen hem daar aan gelegen was, dat de Opdragt niet is geſchied, daar in den Leen-volger niet verder als voor ſijn aandeel gehouden is. Sie Fachin. *lib.* 7. *controv. cap.* 14. Neoſtad. *de feud. obſerv.* 5. *& de feud. Holland. Succeſſ. cap.* 5. *num.* 60. Coren *obſerv. rer. judic. obſerv.* 8. 5

So mag ook geen *Hypothecatie*, of belaſting van Renten, &c. anders 6

ders geschieden als voor Leen-mannen, als voorseid is, en dan moet sodanige Rent me te Leen ontfangen werden, en daar van betaalt werden gelijke Hof-regten en Heer-gewaden, so als van 't Leen self. Neostod. *de feud. cap. ult. num.* 26. *Missive*, gedrukt nevens de *Notable Poincten van Lenen*, Grot *Inleyd.* 2. *boek*, 42. *deel. vers. Men mag ook.*

7 Dog staat te letten, dat so wanneer het Leen om geld is aangekoft, of by yemand uit sijn eygen goed opgedragen, en wederom te Leen ontfangen (gelijk in beswaarlijke tijden menigmaal geschied is, *teste.* Neostad. *de feud. cap.* 1. *num.* 12.) so moet den Soon of andere afkomeling van d'eerste Leen-man, tot voordeel so van de Weduwe als van de andere Kinderen, vergoeding en *restoir* doen van het geen daar door den Boedel by koop, of anders is vermindert. Neostad. *de feud. cap.* 5. *num.* 12. *cum seqq.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 41. *vers. So wanneer. num.* 19. *& seqq.* gelijk by den *Hove van Holland* den 31. Julii 1611. is verstaan in de saak van *Juffr. Maria van Nierop*, contra *den Heer van Orsmaal.* Item den 13. Januarii 1547. tusschen *Philippus Godschalk*, en *Jan Harp*, welke *Godschalk* met sijn Huysvrouw sekere Landen ten Huwlijk ontfangen, als Voogt van haar aan de Graaflijkheid opgedragen en wederom te Leen ontfangen hebbende, sonder haar bewilliging *gecondemneerd* is, na haar overlijden, de helft van de selve Landen aan haar Erfgenamen vry te laten opkomen, *Register. D. ij. fol.* 169.

Ik seg *tot voordeel van de Weduw, of andere Kinderen*: om dat het Regt van *restoir* te doen niet verder over gaat, en ten behoeve van de Erf-genamen van ter zijden, of andere vergoeding behoeft gedaan te werden. *arg. l.* 21. §. 1. *Cod. de testam.* Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 41. *Deel*, *vers. So wanneer.* Neostad. *cap.* 5. *num.* 18. *&* 49. Lambert Goris *Advers. tract.* 3.

Ik seg, *by koop, of andersins is verminderd*; om dat niet alleen vergoeding en *restoir* moet gedaan werden van de koop-penningen, maar ook van al het gunt den Boedel, ten opsigt van enig wesentlijke en nodige, ten minsten gedienstige verbetering en onkosten aan het Leen-goed te kost geleid, is verminderd. So dat de andere Kinderen in plaats van dien, so veel gelds moeten hebben, als sy souden hebben gehad, so de Vader 't selve Leen-goed niet had gekoft of verbeterd. Christin. *vol.* 6. *decis.* 43. *num.* 7. Frid. à Sande *ad consuetud. feudal. Gelr. tract.* 2. *tit.* 2. *num.* 13. Lambert. Goris *Adversar. tract.* 1. *cap.* 3. *num.* 11.

mm. 11. Sonder dat hier tegens (gelijk als Mr. Pieter Bort in *sijn Tractaat: Hoe dat de Hollandse Lenen by versterf erven? het* 9. *Deel. het* 4, *Hooft-poinct num.* 5. *pag.* 184. meind) te pas komt het 20. Artijkel van *de notable poincten*, die men uſeerd in de Leen-hoven van de Graaflijkheid, &c. in deſe woorden: *Reſtoir te doen van de penningen daar om het ſelve Leen is gekoft, mids ſijn aandeel daar in genietende, endaar toe die beterſchap, &c.* welke beterſchap, alhoewel het anderſints een enkel geſchrift is, ſonder naam, het welk niemand kan verbinden, in allen geval niet anders, of verders kan werden getrokken als tot de beterſchap, die uit den ſtand, en gelegentheid, van het Leen ſelf voortkomt; by voorbeeld, of by verandering van den tijd het Leen ſelf voor veel minder was aangekoft, als het ten tijde van het *reſtoir* waardig is: Item, of het met enige aanwaſſen, of andere voordeelige gelegentheden, buyten koſten vanden Boedel, was verbeterd: maar geenſins tot andere verdere onkoſten, en verbeteringen, daar door den Boedel van den overleden mogt zijn vermindert: want de onkoſten by den Vader, ten voordeel alleen van den enen Soon gedaan, hem als een Bewind-hebber ſtellen van des Soons ſaken: en regt van vergoeding geven. Ten waar beweſen wierd dat hy 't ſelve ſijn Soon geſchonken had. So nogtans dat die onkoſten, de noodſaaklijkheid en nuttigheid van de ſaak niet te boven gaan. *arg. l.* 5. *cod. de rei vind.* Als alleen in ſulken val als de onkoſten tot çieraad gedaan, het Leen-goed by een yder daar door ſo veel waardiger maken. *l.* 39. §. 1. *ff. de petit. hered.* Of den Leen-volger 't ſelve me alſo ſou hebben gedaan, *arg. l.* 47. §. 1. *ff de ſolut. l.* 3. §. 6. *ff. de in rem verſo & ſimil.* Hier toe doet het geen Grot. 2. *boek*, 41. *deel.* hier van ſeid, *verſ. Wanneer het Leen*: in deſe woorden: *Vergoeding te doen van al het gund den Boedel daar door is vermindert, de regte waarde van dien inbrengende.* Neoſtad. *cap.* 5. *de feud. verſ. Sin autem precii nomine.* Daar by komt, dat de gelijkheid in der Kinderen erffenis moet plaats hebben, ſo veel als mogelijk. *l. cum. pater. l.* 77. § *dulciſſimis. ff. de leg.* 2 *l.* 4. *Cod. commun. divid. l. fin Cod. commun. utriuſque jud.* En anderſins, dat indien een Vader al ſijn middelen, of een groot gedeelte van dien, aan de verbetering van een Leen had te koſt geleid, de andere Kinderen door dat middel ſouden werden verkort in ſodanige gereghtigheid, als haar de ingeſchapen en onveranderlijke Wetten, onverbreeklijk toevoegen. Het welke tegen regt, reden, en billikheid ſou ſtrijden. *l. maximum vitium.* 4. *Cod. de lib. præterit.* So als ik heb geoordeeld in de ſaak van de Kinderen en Erfgenamen van den *Raad-Penſionaris Pauw, Ridder, Heer van Heemſtede, &c.*

beneven de Juridice Faculteyt in de *Universiteyt* tot *Leyden*, betreffende de aangekofte, en verbeterde Heerlijkheid *Heemstede*, by *Haarlem* den 10. May 1653. En by haar alſo is gevolgt.

HET XVI. DEEL.

Van Hof-regten en Heer-gewaden.

1. *Hof-regten wat, en welk, ſo in grote, kleine, als middelbare Lenen.*
2. *Heer-gewaden wat. en welke, en hoedanig af te kopen.*
3. *Een Jaar-huyrs tot Heer-gewaad geſtelt, of, en hoedanig te reekenen in betimmerde Leen-gronden.*
4. *Hoedanig te rekenen als geen ſeker Heer-gewaad is uitgedrukt.*
5. *Of, en wanneer geen Hof regten, of Heer gewaden by Verly nodig is te betalen.*
6. *Confirmatie wat, en wanneer genoeg is.*

IN 't voorgaande Deel is geſeid, dat het Verly van de Lenen t'elk verſterf, of dat het van beſitter verandert, moet werden vernieuwt, mids betalende de Hof-regten, en Heer-gewaaden daar toe ſtaande: welk Verly ſo niet binnen een Jaar en ſes weken werd verſogt, volgens de Leen-regten, het Leen aan den Heer ſou komen te vervallen, *tit. Quæ fuit prima cauſa beneficii amitt.* Dog het ſelf werd by ons gemenelijk met een dubbel regt verſchoond, ſo daar geen opentlijk bedrog, of quade trouw by komt, of dat den Leen-man daarom geroepen zijnde, hem had laten verſteken, daar door hy, na voorgaande gewijſde, het geheel Leen-regt, ten behoef van den Leen-heer ſou verlieſen. Sie Grot, *Inleyd. 1. Boek, 43. Deel. verſ. Ten tweden. en het 41. Deel, verſ. Manſchap en verſ. Heer-gewaden.* Neoſtad. *de feud. Holland. ſucceſſ. cap. ult. num. 6. 7.*

De Hof-regten die den Graaf voor het Verlijden, en vernieuwen van het Leen neemt, zijn deſe:

Van een groot Leen, dat is, het welk hoog, of laag Geregt in ſig begrijpt, of anders dertig guldens Jaarlijx in komen heeft:

Voor het Zegel,	7. guld.	10. ſt.
Voor den Regiſter-Meeſter,	7. guld.	10. ſt.
Voor den Klerk,		39. ſt.
Voor den Deur-waarder,		39. ſt.
Voor den Kamerling,		39. ſt.
Voor de Poortiers,		24. ſt.
Is t'ſame	22. guld.	1. ſt.

Van

Van een middel-Leen, welker inkomen is beneden de dertig, en boven de tien gulden,

Voor het Zegel,	4. guld. ——
Voor den Regiſter-meeſter.	4. guld. ——
Voor den Klerk,	18. ſt.
Voor den Deurwaarder,	14. ſt.
Voor den Poortier,	8. ſt.
Bedraagt	10. guld. ——

Van een kleyn-Leen dat boven de tien gulden inkomen niet heeft.

Voor het Zegel,	2. guld. ——
Voor den Regiſter-meeſter,	2. guld. ——
Voor den Klerk,	9. ſt.
Voor den Deur-waarder,	7. ſt.
Voor den Poortier,	4. ſt.
beloopt	5 guld. ——.

De Heer-gewaden, de welk den Heer tot een erkentnis van den eygendom, en teyken van eerbiedigheid, t'elkens neffens het Verlyden, en vernieuwen, moeten opgebragt werden, en tot dien eynde in de uitgift-Brieven uitgedrukt werden, zijn veel: een Valk, een Havik, een Sperwer, een Salm, een Snoek, Wind-honden, Sporen, Handſchoenen, en diergelijk, al het welk met ſeker geld werd afgekoft, gelijk het van ouds by den *Graaf* daar op is geſteld, en als nog onderhouden werd, het welk in der Vaſallen Leen-Hoven van gelijken agtervolgt werd. Namentlijk: 2

Een goede Maaltijd,	5. guld. 6. d.
Een rooden Sperwer,	1. guld.
Een Wind-hond met hals-banden, elken Wind-hond drie pond, en elk hals-band 24. ſt. t'ſamen	4. guld. 4. ſt.
Een zeel Winden, elk Wind 3. pond.	6. guld.
Een Jagt-hoorn, wel behangen,	1. guld. 10. ſt.
Een Jagt-hoorn, en een paar nieuw Hand-ſchoenen,	1. guld.
Een paar Wapen-hand-ſchoen,	1. guld. 4. ſt.

Een paar Hand-ſchoen, — — — 4. ſt.
Een paar witte Hand-ſchoen, — — 3. ſt.
Een paar Harte Hand-ſchoen, — — 5. ſt.
Een Marwetſe-Snoek, — — 10. ſt.
Een Taalwaarder-Snoek, — — 10. ſt.
Een goede Heecte, of Snoek, — — 1. gl.
Een roden Havik, — — 3. gl. 15. ſt.
Een goeden Havik: een gouden Engelſen Nobel, gerekent tegen — — — 4 gl. 8. ſt.
Een Noortſen-Muyter-Havik, — — 2. gl.
Een vette Pauw, — — 1. gl.
Een Kapoen, — — 7. ſt.
Een paar vette Kapoenen, — — 1. gl.
Een paar Knynen, — — — 5. ſt.
Een vetten Weer, — — 1. gl. 10. ſt.
Een ſtoop Wijn, — — 4. ſt.
Een ſtoop Rijnſe-Wijn, — — 6. ſt.
Een paar Smaarlen, — — — 5. ſt.
Een goeden Salm, — — 3. gl.
Een paar Sporen, — — 10. ſt.
Een nieuw Swaart, — — 2. gl.
Een pond goed gelds, — — 1. gl.
Een pond Hollands, — — 15. ſt.
Een pond ſwarte, daar men voor ontfangt — 6. ſt. 6. p.
Een pond ſwarten, ſeſtien penningen voor de groten, elk pond, — — 1. gl.
Tien Schellingen ſwarten, — — 7. gl. 6. p.
Vijf pond ſwarten, elken groot Tournois tot ſeſtien penningen, daar voor men ontfangt — 5. gl.
Een loot fijn puyr ſilvers, — — 1. gl. 11. ſt.
Een onçe fijn ſilvers, — — 1. gl. 8. ſt.
Een Engelſen Nobel, — — 3. gl. 15. ſt.
Een halven Engelſen Nobel, — — 2. gl. 8. ſt.
Een Vlaamſen Nobel, — — 4. gl.
Een Nobel van 48. Groten, — — 1. gl. 4. ſt.
Een Vrankrijxſen ſchild, — — — 2. gl. 2. ſt.
Een Vrankrijxſen Kroon — — — 2. gl.
Een ouden Vrankrijxſen-Schild, — — 2. gl. 6. ſt. 6. p.

Een

Een Gouden-Schild, —— —— 2. gl. 8. ſt.
Een Gouden Hollandſen-Schild, —— —— 1. gl. 13. ſt.
Een Gouden Wilhelmus-Schild, —— 1. gl. 12. ſt.
Een Bourgoenſe-Schild, daar voor men onfangt anderhalve goude gulden, tot —— —— 2. gl. 4. ſt.
Een Gouden Gulden, —— —— 1. gl. 10. ſt.
Een groten gulden, daar voor men betaald, —— 1. gl. 8. ſt.
Een groten gulden, daar voor men ontfangt een gouden gulden, —— —— —— 1. gl. 10. ſt.
Een Rijns gulden, —— —— —— 1. gl. 8 ſt.
Eenen gulden Hallink, daar men voor betaald een Ducaat van Florenſen, —— —— 1. gl. 10. ſt.
Vijf ſchellingen goeden Tournoys, —— 12. ſt. 6. p.
Seventien ſchellingen, —— —— 17. ſt.
Een gouden pennink, daar voor ſal men ontfangen enen Hollandſen ouden Schild, en den ſelven Schild gerekend anderhalf gouden gulden, —— 2. gl. 2. ſt.
Een Poſtulaats-gulden, —— —— 2. gl.
Twintig penningen Hollands, —— 1. ſt. 4. dr.
Vijf mark ſilver, yder mark gerekend tegen vier ponden Hollands, —— —— —— 15. gl.
Twintig groten Koninx Tournoiſen, daar men voor ontfangt voor elk groot, 4 groten Vlaams, 2. gl.
Tien ponden Paraſiſes, —— —— 5. gl.
Een paard, waardig weſende vyftig gulden, —— 10. gl.

Ik heb ook in de oude uytgift van ſekere heerlijkheid geſien, dat het ſelve moſt verheft werden, met *een man te paart*, en in andere, *een man in het harnas*. Waar over gevraagt zynde, was van gevoelen, niet dat den man ſelf, om dat by ons geen lijf eygenſchap plaats heeft gehad, als hier voor t'ſijner plaats, maar dat daar voor moſt gelevert werden alle toerufting, de welke tot een man te paart, of een man in 't harnas behoort, of de waarde van dien.

Anders is het ſwaarſte Heer-gewaad een Jaar huyrs, of Pagt, het welke me eng genomen werd, ſonder dat daar toe opmerk genomen werd op de vrugten, of huyr van de verbetering, of aanwas, de welke by, en door den Leen-man van buyten, en ſonder eygentlijk toe-doen en weſentlijke oorſaak van het Leen, daar aan werden gedaan, en verkregen: 2

Als by voorbeeld, indien op een Erf, of grond dat Leen-roerig is, een huys, of wat anders gebouwt is, sal het self niet hoger Verheer-gewaad moeten werden als met een Jaar huyr van het selve Erf en grond, sonder opmerk van het huys dat daar op staat, en diergelijk, want het geen op een Leen-grond werd getimmerd, en den Leen-grond van buyten, sonder toedoen van den selven grond, oneygentlijk aan of opkomt, kan niet voor Leen-roerig gehouden werden. Sie Rosenthal, *de feudis cap.* 10. *conclus.* 43. *per tot. & cap.* 12. *conclus.* 15. *num.* 12. Het welk nogtans wel by de sommige misbruikt werd; die de goede luyden, die haar met de plompe letter laten bedriegen, so wel van de verbetering en vermeerdering, als van het Leen self, een Jaar huyr, of vrugten afpersen. So als ik beneven den Heer Jacob Mæstertius Professor in de Regten tot Leyden over eenige jaren geoordeelt heb, voor de besitters van sekere verdeelde en uytgegeven Erven besuyden de kerk van Socterwoude, van ouds *de Loet* genaamt, de welke by splissing en verdeling, lang na de uytgift by den Leen-Heer, behoudens sijn regt, toegestaan, met huysen betimmert sijn, en onder de Agter-lenen van den huyse van Rodenburg behoren, tegenwoordig beseten by *Niklaas Korsteman, Heer van Rodenburg*. Staat voorts bysonderlijk te letten dat het Heer-gewaad van een Jaar vrugten, niet op groote, of middelbare, maar meest op kleyne Lenen, die tien of minder gulden 's Jaars kunnen opbrengen, gestelt is, op dat het selve den af koop van het swaarste Heer-gewaad niet te boven gaa. Sie Fred. à Sande *ad constitut. feud. Gelriæ tract.* 2. *tit.* 1. *cap.* 3. *num.* 17.

So wanneer geen Heer-gewaden by de Brieven werden uytgedrukt, so werd voor een groot en middelbaar Leen gerekend tien gulden; en voor een kleyn Leen, een Jaar rente.

Dese Hof-regten en Heer-gewaden moeten niet alleen by versterf, maar by elke vervremding of verandering, en overgift, ook by belasting en beswaarnis, so dikmaals het valt, werden voldaan. Henric. Zoes. *de feud. cap.* 13. *num.* 22. *& seq.* Haneton. *de jure feud. lib.* 3. *cap.* 5.

5 Dog by versterf van den Heer werd wel ten versoeken van den navolger, de verniewing van den Eed gedaan, dog sonder Hof-regten, of Heergewaden. Christin. *vol.* 6. *decis.* 25. *num.* 10. *& seq.*

Ook so wanneer een stuk goeds aan den Heer opgedragen werd, om het selve wederom, van hem te Leen t'ontfangen, so betaald men voor de eerste reys geen Heer-gewaden. *Notable poincten van den Leen-hove, Art.* 9.

6 Item, so wanneer een Morgen-gaaf, Waarborg-togt, of yets gelijk, op een stuk Leen-goeds werd gevestigt, of versekerd, is maar al-

leen

leen *confirmatie* van node, en geniet als dan den Kamerling niet, nog Deurwaarders nog Poortier, of diergelijke.

Gelijk ook yemand die de lijftogt van een Leen gemaakt is, maar *confirmatie* behoeft: Dog moet in sulken geval, evenwel den regten Leen-volger binnen 's jaars het selve verheffen, en ver-Heer-gewaden, hoewel hy de Vrugten van dien te buyten moet staan; geduyrend het leven van den Togtenaar. *Notable poincten van den Leen hove, Art.* 9.

En by so ver de Lijftogt gaat over een, twee, of drie Lenen, so werd het inkomen van dien op een geleid, en daar na het regt van *Confirmatie* genomen, 't zy van middel, klein, of groot, na dat het selve in komen bevonden werd, so dat men maar een regt van *Confirmatie* schuldig is, al waren daar honderd Lenen in begrepen. Maar so yemand zijn Leen overdraagt, en sijn Lijftogt daar aan behoud, so werd daar van geen *Confirmatie* gelt betaalt. *Notable Poincten van de Lenen, Art.* 7. 8. 13.

Het XVII. Deel.

Hoe Leen verloren werd.

1. *Hoe Leen verloren werd door saaks ondergang.*
2. *Door verjaring.*
3. *Door Quyting van den Leen-man en den Heer.*
4. *Door verbeurte van den Leen-man of van den Heer.*
5. *Door versuym van Verly den tijd van een Jaar en ses weken.*
6. *Door gebrek van regte Leen-volgers.*

EEn Leen werd verloren, door ondergang van de saak, gelijk als af- 1
spoelen, en inbreuk van Water, en diergelijk. *arg. l.* 1. *Cod. de jure Emphyteut. cap.* 1. *in fin. in quib. mod. feud. amitt. junct. l.* 2. *ff. de Usufructu.*

II. Door verjaringe, daar door den Heer, na het besit van een der- 2
dendeel van honderd Jaar, het Leen-goed wederom geheel aan hem trekt *arg. cap.* 1. §. *si quis. Si de feudo defuncti & ibi D. D.* of so een Leen van een vreemd, die daar niet toe geregtigt was, een derdendeel van honderd Jaar was beseten, verliest daar door den regten Leen-volger zijn regt, en werd den Leen-heer den nieuwen besitter als Leen-volger opgedrongen. *d. cap.* 1. §. *si quis.* Sie Christin. *vol.* 1. *decis.* 294. Frederic. a Sande *ad Consuetud. feud Gelria tract.* 1. *tit.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. Grot. *Inleyd.* 2. *Boek.* 43. *Deel, vers. Ten vierden.* Maar den Heer verliest sijn regt niet, al is 't dat hy 't self in een derdendeel van honderd Jaar niet gebruikte, om dat het selve niet altijds voor valt, en niet geduyrig kan werden.

geoeffend, en beſeten, gelijk in een verjaring nodig is, ook dat het is een geregtigheid van iets te doen, of laten, hoedanige nimmermeer verjaren. *arg. l. 2. ff. de via publica, & ibi D D.* als hier voor in het *agtſte Deel, num.* 12. is aangeweſen.

3 III. Door Quyting, als den Leen-man zijn Heer het Leen wederom in handen ſtelt, of dat hy ten behoef van een verder Leen-volger ſijn regt quijt-geeft, en overdraagt. *cap.* 1. *in fine pr. Qualiter olim feudum alien pot.* Welke beyde quijtingen in weer-wil van den Heer geſchieden mogen. *cap. unic. de Vaſall. qui contra Conſtit. Reg. Lothar. cap. unic. de Vaſall. decrep. atat.* Dog een volkomen quijting aan den Heer mag niet geſchieden tot nadeel van de Leen-volgers: ſo dat het ſelve niet langer duyrd, als het leven van die geen, die de quijtinge doet, na welkers dood de Leen-volgers het ſelve Leen wederom mogen hervatten, ten waar dat ſy ſelfs me de quijting toe-geſtaan, of geſtadet hadden. *cap.* 1. *de alienat. feud patern. & ibi Gloſs.*

Van gelijken door quijting van den Heer aan ſijn Leen-man, als hy hem vergund dat hy een Leen beſit als ſijn vry eyge Onleen-goed, *arg. tit. Quis juris ſi poſt alienat. feudi Vaſall. id recuperavit.*

So werden ook de quade Lenen dikmaals tot goede onverſterffelijke Erf-lenen gemaakt, en ook wel tot vrye Onleen-goederen afgekoft, merendeels om een derdepart van de regte waarde. Daar van een voorbeelt te ſien is in ſeker Octroy aan *Reynout de Grebber van Perſijn* verleent den 29. Maart 1610. in het placaatb. van *Jan Janſz.* pag. 360. En ſo *is* de Ambagts-heerlijkheid van *Soeterwoude,* dewelke geſeid wierd quaat Leen te ſijn, met het overlijden van den Heer *Mauring van der Aa Burgermeeſter der Stad Leyden,* op de welke deſelve Heerlijkheid van wegen de Stad Leyden, als Ambagts-heeren van Soeterwoude verlijd was, met dat hy ſonder kinderen overleefde, voor een ſekere erkentenis aan de Graaflijkheid, van een quaat tot een goed Leen gemaakt.

4 IV. Door verbeurt om ontrouw, of ſmaat van den Leen-man aan den Heer begaan, *cap. unic. in quib. cauſ. feud. amitt.* Het welk aan de beſcheidenheid van den Regter ſtaat te oordeelen, of, en wanneer ſulks begaan is, daar om verbeurte plaats heeft, ſo dat den Heer het Leengoed niet ſonder voorgaande vonnis mag aanſlaan, *cap.* 1. *in pr. de feudo ſine culpa non amitt.* Neoſtad. *de feud. Succeſ. cap. fin num.* 8. Chriſtin. *vol.* 6. *deciſ.* 77. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 51.

Seg *verbeurt van den Leen-man aan den Heer,*] om dat by ons door andere misdaden, jegens een ander als den Heer begaan, het Leen-niet

goed

niet vervalt, selfniet so wanneer alle goederen verbeurt verklaart werden. *cap.* 1. *& cap. fin. Quæ fuit prima cauſ. benefic. amit.* Sie Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 300. Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 43. *Deel*, *verſ. Ten tweeden.* So by *Handveſt* van Kaiſcrin MARGRIET, Sondags na Aſſens-Woensdag 1346. *art.* 14. aan die van *Noort-Holland* is vergund: *dat een yegelijk ſijn Leen goed vrylijk ſal volgen van alle misdaad, alſo verre als hy ſijnen Heer, daar hy 't afhoud, doet dat een Leen-man ſijnen Heer ſchuldig is te doen.*

By de oude regten van *Kenmerland* werd een Leen verbeurd om vierderhande oorſaken: *als een Leen-man by ſijn Leens-heeren Wijf ſlapen gaat; of ſo hy hem tegen ſijnen Leen-heer wapende, met onregt, of hy ſijn Leen-heer verraden, of vergeven wilde; of ſijn Leen-heer belegen waar met onregt, ſo is hy Leen-man ſchuldig, hem, na ſijn magt te hulp te komen, en te ontſetten, facit.* 1. §. 2. *Quæ fuit prima cauſa benefic. amitt. cap. unic. de feud. ſine culp. non amitt.*

Na de beſchreve Regten verviel ook het Leen-regt aan den Heer, door verſuym van binnen een Jaar en ſes weken na het overlijden van den Leen-man, wederom op den Leen-volger te doen verheffen. *tit. Quæ fuit prima cauſa benefic. amit. in pr.* Dog werd het ſelve verſuim na beſcheydenheid gebetert, veeltijds met dubbele Hof-regten en Heergewaden. Sie *Placaat den* 20. *October* 1580. *den* 15. *July* 1592. *en den* 23. *December* 1610. Neoſtad. *de feud. Holland. Succeſſ. cap. fin. num.* 6. 7. Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 41. *Deel*, *verſ. Heer-gewaden.*

Gelijk door verbeurte van den Leen-man, met dat hy niet doet 't geen hy ſchuldig is, aan ſijn zy het Leen vervalt, ſo vervalt het ook aan de zy van den Leen-heer, en werd voor vry gehouden, door des Heers ontrouw. *cap. unic. Qualiter dom. propriet. privet.* Het welk, ſo het een agter-Leen was aan des Leen-heers Over-heer verviel; So als men vind in de oude Regten van *Kenmerland*. *Dat, is 't ſake dat hem ſijn Leen-heer geen regt en doet van die goeden die hy van hem te Leen houd, of wil hy hem geen Verly doen, ſo ſal hy nemen twe van den Over-heer ſijn mannen, en begeeren daar voor een werve, ander werve, derde werve met bloten hoofde ongegord, en hem tot elken reyſe omkeren, en dan tuyg nemen van den voorſchreve Mannen.* 6

V. En eyndelijk werd het Leen-regt verloren door gebrek van regte Leen-volgers. Dat is by overlyden van yemand die geen Erfgenamen na laat, welke Leen-volgers kunnen, of mogen weſen. *cap.* 1. §. *qui cleric. Si de feud deſunct. content. cap.* 1. *in fin. de alienat. feud.* te weten, in regte Leenen, by gebrek van Mans oir, gekomen van den eerſten Leenman, en in onverſterffelijke Erf-lenen by gebrek, ſo ſommige meynen, van het tiende-lid. So dat gevoelen Neoſtad. *de feud. ſucceſſ. cap.* 5. *num.*

77. Grot. *introd. 2. Boek, 43. Deel.* Dan dewijl 't ſelve ſchijnt gegrondveſt op dien voet, dat in Onleen-goederen, het goed aan 't Gemeen Land vervalt, ſo daar niemand gevonden werd van des overledens Maagſchap, die hem binnen den tienden lede beſtaat, het welk by misverſtand in de uitlegging van de Roomſe wet, *in* §. 5. *inſtit. de ſucceſſ. cognator.* alwaar het tiende lid voor oneyndig genomen werd. *per l. 2. §. 1. ff. de Suis & legitim.* misduid werd, ſo hier na t'ſijner plaats ſal werden aangeweſen: ſou me daar uit volgen, dat het ſelve verſterf onbepaalt is, ſo lang daar yemand is, de welk de Maagſchap van den laatſten beſitter t'eniger wijs kan berekenen.

HET XVIII. DEEL.

Van Geeſtelijke Geſtigten, en Proven.

1. *Of, en hoe ver het Jus-Patronatus den Vryheren in het ſtellen, of goed-keuren van Kerk-Leraars toekomt.*
2. *Vicarijen, Præbenden, of Proeven, wat, en hoedanig van ouds ingeſteld.*
3. *Gift van de ſelve, by wie, en aan wie te doen.*
4. *Het onderſcheid tuſſchen Leen-goed, en Proeve, aangaande het verſterf.*
5. *De inſtelling der Proeven, hoedanig te doen, en te vernieuwen van ouds, en huydendaags.*
6. *Andere Geeſtelijke goeden, of, en welk aan de gemene ſaak vervallen.*
7. *Canoneſijen tot Utregt, de Abdije van Rijnsborg, Leeuwenhorſt, en ter Le, de Sint-Jans Ordre van de Ridders van Malta, waarom van het verval uit geſondert, en tot welken eynde ingeſtelt.*

1 ONder-Erf-togt, by manier van Leen-regt, werden by vele gerekent Geeſtelijke Inſtellingen, en Geſtigten. Daar van de ſommige tot den Biſſchoppelijken ſtoel en Kerkelijk-gebruik in 't geheel geſchikt en overgegeven waren. Hoedanige goeden, zedert den herſtelden Godsdienſt, in 't geheel voor de gemene ſaak, tot gelijk onderhoud van Kerken en Kerken-dienaren, zijn aangeſlagen; Alleen dat ſommige Vryheren van Karſpelen, of Dorpen, uit inſigt dat haar Voor-ouderen de Kerken aldaar uit haar eygen goeden ſouden hebben geſtigt, met dat voor beding, dat ſy, en hare nakomelingen, ſodanig regt altijds ſouden hebben en behouden, in 't beſit gebleven zijn, van t'elk verſterf, of verandering, een Preek-heer over deſelve Kerk te ſtellen, ten minſte by de Gemeente voorgedragen, te geſtaden en goed te kennen

nen, of te verwerpen, dat men noemt *Jus-Patronatus*, Dat by veel so ver is versturven, dat daar van niet meer blijks te vinden is, als dat sy daar van in 't besit zijn.

Andere goeden waren alleen tot sekere Goddelijke-diensten gestelt, 2.
de welke door seker persoon, het zy Klerk, of Priester van haar Geslagt, ter saliger gedagten en verdiensten, voor haar afgestorven Zielen, by gift van den naasten en oudsten van haar Geslagt, mogten werden beseten en bediend: hoedanige giften, *Vicarijen*, *Præbenden*, of *Proven* genoemt wierden, en de goederen *Proven-goeden*. Welke diensten merendeels bestonden in Nagt-waken, Ziel-missen, Afbiddingen; *Memorien* en diergelijke Waan-heylige onderhoudingen, en Bede-diensten, voor haar, en harer Voor-ouderen Zielen, in de Kerken, op het een of ander, ter ere van d'een of d'ander Heylig gestigt Altaar, te doen.

De gift van het besit der selver *Proven*, wierd gemenelijk gelaten op 3
yemand van des makers, of instellers afkomst, zijnde Priester, of Klerk, te moeten overgaan, so dikmaals deselve verviel, op den oudsten en naasten, die van des instellers Lijf, uit wetagtig-geboort gekomen was, also neder te gaan als een vry Erf-leen, met regt, dat jonger Man ging voor dat ouder Wijf, daar sy bey even na waren; na inhoud van de instelling, de welke daar in moeten gevolgt werden, dog selden veel van elkander verschillen. Anderfins daar geen seker beding van is, volgt men het regt van gemene erffenis, *ab intestato. arg. l. 8. & l. 3. ff. de jure Codicillor.*

Met sodanig onderscheid, dat het selve regt van gift, so dikwils dat 4
vervalt, niet komt op de naaste afkomeling van de laatst voorgaanden besitter, gelijk als in Leen-goederen, het Leen altijts gaat op de naast van de laatste besitter; maar altijts moet overgaan, tot den naaste van den eersten insteller. Om redenen, dat een Leen-heer sijn Leen-goed van sijn geslagt vervremd, en aan een ander over geeft: het leen ook wel uit den boesem van de leen-volgers eerst aan den Heer is overgegeven, en wederom van hem met beding van *successie* in hare afkomelingen, te leen ontfangen: daar in de *Proven* den insteller de gift altijts uyt sijn eygen goed doet, en aan en in sijn eygen Geslagt wil houden, sonder dat die tot eenig vremde mag overgaan, maar op de naaste van het bloed moet blijven. Sie Roch. de Curte *tract. de jure patronat. Rubric. de translatione jur. patronat. num. 25* So dat die *Clausule*, *neder te gaan*, *als een onversterffelijk Erf leen*, so gemenelijk in de instellinge wierd uitgedrukt, niet verder, of anders te verstaan is, als met een opligt van het bloed en

naaſte van den eerſten inſteller, en niet van de laatſte beſitter.

5 Deſe inſtelling mogt niet ſonder kennis, en beveſtiging van den Biſſchop geſchieden. *arg. cap. nullus præsbiter, & cap. placuit. de Conſecrat. diſtinct.* 1. *cap.* 1. *junct. Novell.* 67. Gelijk ook niet by aflyvigheyd van die geen, de welke 't ſelve beſit een ander in deſſelfs plaats mag werden begiftigt, ſonder dat den ſelven begiftigden, de Biſſchop wierd voorgeſteld, en hy, na gedane geſtading, daar in wierd ingelijfd, en gelijk als tot de dienſten daar toe behorende, bequaam en waardig wierden geoorloft, die ſo ſelfs geen Prieſters waren, ten minſten moſten zijn Klerken, na voorgaande geſchoren kruyn, en daar toe verleende Brieven, of andere hoger waardigheden, tot Kerkelijke dienſten gemagtigt, en aangenomen. Want of wel de gift beſtond in de magt van des inſtellers naaſte afkomeling: So mogt den dienſt en uitvoering ſonder Kerkelijke plegt niet werden bediend. *cap.* 1. 2. *Extra. De jure patronatus & ibi D D.*

Dog zijn zederd den hervormden Godsdienſt, al ſodanige Kerkelijke verdienſten, als ſtrijdende tegen de gronden van de ware leer der Zaligheid, en Chriſtelijke inſtelling, met den verwaanden Beelden-dienſt, en andere Pauſelijke inſtellingen, in 't geheel vervallen. Alleen dat de gift, en het beſit van ſodanige *Proven*, als by de Luyden uit haar eygen goed, aan, en ten behoef van haar naſaten agtergelaten, den ſelven werd gelaten te gunnen, en te geven, by, en aan die geen, als de inſtelling daar van dat me brengt: mits dat het ſelve me geſchiede na voorgaande voorſtelling aan de *Staten van Holland*, in plaats van den Biſſchop, en geſtading van deſelve daar op gevolgt, en dat in plaats van deſelve verwurpen, en afgeſtelde dienſte, ten behoeve van het onderhoud der Kerken, en der Kerkendienaren, en Scholen, een derdendeel van de Jaarlijkſe vrugten en inkomen aan de Geeſtelijke ſchatkamer werde opgebragt. En werd daar ſomwijlen by gedaan, dat den begiftigden hem ter Scholen moet oeffenen, en beſig houden: want al is 't dat de gemelte dienſten in die ſoort zijn verwurpen, ſo kan daar uit niet verſtaan werden, dat 't ſelve aan de Erfgenamen komt te vervallen, maar moet overgeſteld werden tot andere gelijke gebruyken, en onderhoudingen. *arg. l.* 18. *ff. de Uſu & Uſufr. leg. junct. l.* 21. & *l.* 26. *Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. cap.* 16. *extr. de præbendis.* Sie de *Ordonant. van de Staten van Holland den Jare* 1578. *en verniewwing van deſelve den* 12. *Decemb.* 1658. daar aangaande het derdepart van de vrugten met ſulken inſigt, ſo werd bevolen. Dog het ſelve heeft tot nog toe, om de armoede

moede van die geen, dewelke daar me als tot haar noodſaakelijk onderhoud ſteeds werden begiftigt, niet volkomen in trein kunnen werden gebragt.

Andere Geeſtelijke goederen aan de Kerken en Godshuyſen, in der 6
tijd, ſonder enig buyten gehouden dienſtelijk beſit, wel eer gelaten en gemaakt, zijn met de verandering van den Godsdienſt in 't geheel en al by de gemene ſaak, ten onderhoud van de Kerken en Kerken-dienaren, aangeſlagen.

Daar van mede onderſcheydentlijk zijn uitgeſonderd, ſodanige geeſtelijke Geſtigten, de welke, al is 't dat die geen beſit hebben behouden in de afkomelingen van den eerſten inſteller ſelve, evenwel tot een ander als Kerkelijken dienſt geſchikt zijn, gelijk als zijn der *Kanoniken orden* 7
van Uitregt, voornamentlijk ingeſteld tot een Vergadering van Staat, de *Abdyen van Rynsburg*, *Leeuwenhorſt*, *en ter Le*; tot onderhoud van verarmde Edelen, en de ordre van *St. Jan tot Jeruſalem*, by de Ridders, en Groot-vorſten van *Malta*, tot beſcherming van het Chriſten geloof, tegen 't geweld van den Groten Turk opgeregt, en in andere Landen overgebragt, daar ſy met het beſit van veel goeden begiftigt zijn, waar van de meeſte, door verſterf en verval der ſelver Ordre in deſe Landen, het beſit van haar goeden wederom hebben aangeſlagen.

Het XIX. Deel.

Van Dienſtbaarheden in 't gemeen.

1. *Dienſtbaarheid wat.*
2. *Hoedanig te verkrijgen by beding en overgift.*
3. *Hoedanig door Beſit-regt en Verjaring.*
4. *Een getimmert dat Jaar en dag onbeklaagt geſtaan heeft, is genoeg verjaard, om te blijven ſtaan behoudens vergoeding.*
4. *Of en wanneer toelating regt van dienſtbaarheid me brengt.*
6. *Een eygenaar van twe byſondere Huyſen, deſelve in 't geheel gebruykende en daar na wederom in 't byſonder verkopende, behoud elk Huys ſijn voorgaande nadelen en voordelen, ſonder regt van tuſſchen bey gebruykte dienſtbaarheden, ten zy die by de verkoping werden uitgedrukt.*
7. *Dienſtbarheden, andere Huys, andere Veld-dienſtbaarheden, en der ſelver onderſcheid.*

VOorheen is geſeid, dat gebreklijken eygendom beſtaat in togt, of minder geregtigheid.

1 Minder geregtigheid als togt is dienſtbaarheid, dat is, het regt om yets boven, of buyten 't gemeen regt te verbieden, of te doen, aan of in eens anders huys, of op een anders grond, tot voordeel van het ſijne *l.* 26. *ff. de Servit. Urban. Præd.* want anders volgens 't gemeen regt een yder in en op het ſijne vermag te doen het gund dat hem gelieft, ſonder overlaſt van een ander. *l.* 8. § 5. *ff. Si ſervit. vind. l.* 8. *Cod. de ſervitut. l.* 8. *ff. de Servit. Urban. Præd.* En hier van werd deſelve dienſtbaarheid tweſinnig verſtaan, beheerſchende, in het geen eens anders is, en lijdende van een ander, 't geen ſijns was. *l.* 3. *ff. Commun. Prædior.*

2 Het ſelve regt werd verkregen. I. Door beding en overgift. §. *ult. inſtit. de Servitut. l. ult. ff. eod. l.* 1. §. *ult. ff. de Servit. Præd. Ruſtic.* Dog een ſtuk goed dat met veel gemeen is, kan met geen dienſtbaarheid belaſt werden, als met bewilliging van alle deelpligten. *l.* 28. *ff. commun. divid. l.* 2. *ff. de ſervit.*

Welke overgift, alſo tot de onroerende goederen behoord, en de ſelve daar onder na regt verbonden werden. *l. ult. Cod. de reb. alien. non alienandis*, by ons niet anders tot nadeel van een derde, kan beſtaan, als in diervoegen gelijk de onroerende goederen ſelve, aan een ander moeten opgedragen werden, dat is, voor den Geregte van de plaats, daar het goed leyd. So dat andere toeſegging, alleen den toeſegger, en niet het goed ſelf, of ſijn ſchuld-eyſcheren ſoude verbinden. So by den *Hove van Holland* is verſtaan den 8. Feb. 1627. in de ſaak van *Jan Franſz. Bake*, contra *Jan le Cocq.*

3 II. Door beſit-regt, en verjaring van een derdendeel van honderd Jaar, *l.* 10. *ff. Si ſervit. vind. l.* 2. *Cod. de ſervit. l. ult. Cod. de præſcript. long. temp. l. pen.* §. 1. *in fin. Cod. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.* Waar van hier voor.

4 En is daar van een byſonder regt, dat een getimmert dat Jaar en dag onbeklaagt geſtaan heeft, genoeg verjaart is, om 't ſelve alſo te behouden, behoudens alleen den beſchadigde een redelijke vergoeding. *arg. l.* 1. *& tot. tit. ff. Uti poſſidet.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 14. *arg.* 45. Keuren der Stad *Leyden*, *art.* 103.

5 Welk beſit-regt te verſtaan is van yets dat nog met geweld, nog heimelijk, ſonder weten; nog ter bede, of by verſogte toelating werd beſeten. *l.* 1. *Cod. de Servit. & aqua. l.* 1. *Cod. Uti poſſidetis.* Want ſo ik, na voorgaande verſoek, yets aan mijn Buyr-man toelaat, in of over 't mijn te doen, dat ik anders niet gehouden was, werd verſtaan dat het ſelve t'allen tijde wederom mag ingetrokken en verboden werden, en dit ſtil-

ſwy-

ſwygend beding in ſig behelſt, *tot kenlijk weder-ſeggen toe. arg. l. 25. ff. de probat. l. 1 ff. de Precario.* Dog is wel het ſekerſte daar van een uitgedrukt beding te maken. Want anderſins ſo yets ſlegtelijk, na voorgaande verſoek, was toegelaten, het welk niet ſonder ſchade en verkorting van de ſaak, en die gene die het toegelaten is, kan weg-genomen, of herſteld werden, werd verſtaan, dat ſodanige toelating een Over-gift en dienſtbaarheid me-brengt, van 't ſelve altijts ſo te houden, en te gedogen, gelijk als of ik mijn Buyr-man had toegeſtaan op mijn muyr te timmeren, of een balk in mijn muyr te leggen, daar op ſijn gebouw mag ruſten. *arg. l. 4. ff. locati.* Sie Bart. Cæpoll. *de Servit. Urban. prædior. cap. 79. num. 6. 6.*

Deſe dienſtbaarheid beſtaat in het regt op of over eens anders goed, 6
niet in of op het ſijne, want niemand kan aan ſig ſelven of op het ſijn yet ſchuldig zijn. *l. 26. ff. de Servit. Urban. præd.* So dat, gelijk te meermaals gebeurd, ſo wanneer yemand een eygendom van twe byſondere huyſen beneven den anderen verkrijgt, daar van het een enige dienſtbaarheid ten behoef van het andere ſchuldig was, het ſelve regt van dienſtbaarheid daar me in en tot elkanderen komt te ſmelten, en vernietigt te werden. *l. 1. ff. Quemadm. Servit. amitt. l. 10. ff. commun. præd. l. 18. ff. de Servit.* Dog ſo naderhand deſelve huyſen wedetom in 't byſonder wierden verkoft, ſonder vernietiging van de voorgaande dienſtbaarheden, ſou een yeder van deſelve wederom met de voorgaande dienſtbaarheden over-gaan, en deſelve verſtaan werden te behouden. Gelijk ook indien hy ondertuſſchen enige voordelige dienſtbaarheden van het een op het ander gebruikt had, deſelve by byſondere verkoping wederom komen te vervallen. *arg. l. 9. ff. commun. præd. d. l. 18. ff. de ſervit. l. 2. §. 19. ff. de hered. vend.* Grot. *Inleyd. 2. boek, 36. deel. verſ. So wanneer.* Coſtuym. van Antwerp. *cap. 62. art. 14.* Keuren van de erfſcheydingen tot *Rotterdam, art. 16.* Alwaart ſo dat hy daar by geſeid hadde, *ſo die getimmert en gemaakt ſtaan, gebruikt en bewoont werden*; waar by men verſtaat dat geen dienſtbaarheden in 't byſonder begrepen werden, ten waar die in 't byſonder waren uitgedrukt, ſo als verſcheyde maal is verſtaan. *arg. l. 16. §. 3. ff. de Serv. Urban. præd.* Om dat ſodanige *Clauſule*, alleen is een enkele beſchrijving van de langte, wijte, diepte, en verder gelegentheit van het verkofte, daar by den verkoper verklaard, dat hy van 't geen dat verkoft werd, niet wil uitſonderen, ('t welk hy anders uitdrukkelijk ſou moeten doen. *per. l. 10. ff. commun. præd.*) en verder met ſodanig regt als het ſelve ſou mogen hebben,

maar

maar geensins enig byſonder regt van dienſtbaarheid inſteld of toeſeyd, So dat indien daar in yets getimmert was, het welk aan den buyr-man enige dienſtbaarheid ſou geven, dewelke hy niet behoefde te lijden, wederom ſoude moeten werden weg-genomen, want indien 't ſelve een dienſtbaarheid ſou geven aan d'een zy, ſou het wederom een dienſtbaarheid geven aan d'ander zy, dat het ſelve getimmerte noit anders ſoude mogen werden gemaakt. of hoger ſoude mogen werden opgehaalt dan het alsdan was. Het welk geheel buyten de mening is.

De dienſtbaarheden werden gemenelijk verdeelt in Huys-dienſtbaarheden, of Veld-dienſtbaarheden, de welk uit den aard en gebruik van dien werden onderſcheyden. *l.* 198 *ff. Verb. Signific. l.* 16. *Cod. de præd. & al. reb. minor. l.* 2. *ff. de Servit. Ruſtic. prædior.*

De welke daar in van den anderen verſchillen dat alle Veld-dienſtbaarheden in doen of lijden beſtaan; de Huys-dienſtbaarheden niet alleen in doen of lijden, maar ook in verband om op het ſijn yets niet te mogen doen 't geen anders geoorloft was. Als is van niet hoger te timmeren, van geen ligten te beſetten, of beletten, en diergelijk. *l.* 15. §. 1. *ff. de Servit. l.* 6. §. 2. *ff. Si ſervit. vind. l.* 2. *in fin. ff. de Aq. pluv.*

7 Ten anderen, dat ook de Veld-dienſtbaarheden, uit haar eygen aard, by poſen en tuſſchen tijden mogen gepleegt werden, daar de Huys-dienſtbaarheden een geduyrig en doorgaand gebruyk hebben. *l.* 14. *ff. de ſervitut. l.* 18. *ff. de Servit. Urban. prædior.*

HET

Het XX. Deel.

Van Huys-dienſtbaarheden.

1. *Huys-dienſtbaarheden, wat, en welke.*
2. *Laſt, of gebouw-dragende.*
3. *Op, of tegen een gemene muyr, hoedanig te bouwen.*
4. *Gebouw-dragende dienſtbaarheid is geduyrig, ſonder dat die te niet loopt.*
5. *De gemeenſchap van een muyr, hoedanig van eygen te onderſcheyden, en hoedanig te gebruiken.*
6. *Inankering, of inbalking, wat, en van hoedanig regt.*
7. *Over-ſtek, of overhang regt.*
8. *Drop-regt, wat, of, en hoedanig te betimmeren.*
9. *Drop vang-regt.*
10. *Waterloop, wat, en hoe te verſtaan.*
11. *Goot, of kruyn-regt.*
12. *Belet van hoger timmering, hoedanig regt.*
13. *Vry ligt, of regt van de lichten niette beſetten, of beletten, wat.*
14. *Vry uitſigt.*
15. *Venſter-regt.*
16. *Staande ligten mag yeder in ſijn eygen muyr maken.*
17. *Geſigt verbod, wat.*
18. *Dienſtbaarheden, de welke in verbod beſtaan, kunnen door geen verjaring van enkel beſit verkregen werden.*

HUys-dienſtbaarheden, zijn de welke eygentlijk het gebruik van de bywooning van een Huys, of bewoond Erf betreffen. 1

Deſe zijn andere, de welke beſtaan in yets te doen, of lijden, andere de welke beſtaan in yets ten geval van het nabuyrige te laten, of niet te mogen doen. §. 2. *Inſtit. de actionib.*

Doende, of lijdende dienſtbaarheden zijn, een anders laſt-dragend, anker, of balk lijdend, drop-vangend, water-leydend, uit-waterend, of diergelijk. §. 1. *inſtit. de Servit. l. 2. ff. de Servit. Urbanor. prædior.*

Laſt-dragende dienſtbaarheden zijn, daar by yemands muyr, of zuyl, een anders laſt, of getimmert dragen moet, of dat men op een anders muyr, of zuyl ſijn getimmert mag bouwen. *l. 1. §. fin. l 33. ff. de Servit. Urban. Præd.* want na de gemene regten, ſo mag niemand op een anders muyr yet bouwen, ſelf niet op een gemene ſcheid-muyr als ter halver grond, ſo de ſelve muyr ſo dik is, dat deſelve ter halver zy een timmer-gebouw verdragen kan. *l. 25. §. 1. ff. de ſervit. Urban. Præd.* Om dat hy in ſulk geval niet ſo ſeer op een anders, als op ſijn eygen grond verſtaan word te bouwen. *l. 8. l. 9. Cod. de ſervit.* Maar ſo de muyr o dik niet was (gelijk by ons meerendeels) dat die voor d'een helft op ſig ſelven eenig opbouwing kan verdragen, ſou ſulks op een gemene 2

muyr, sonder gemeen toestaan, niet mogen geschieden, of sou het selve getimmert voor so veel me gemeen zijn. *l.* 8. *l.* 13. *ff. de Servit. Urban. prad. l.* 4. *l.* 31. *ff. pro socio.* Bart Cæpoll. *de Servit. Urban præd. cap.* 40. *num.* 11. *& num.* 19. Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 73. *num.* 23. *& seqq.* Waar van in verscheyde Steden by sondere Keuren zijn, als tot *Leyden*, vermag yder een op een gemene scheid-muyr sonder weerseggen der gener daar in gemeen zijnde, te metselen; en doen werken, mits dat het selve t'allen tyden van d'ander zy sal mogen gebruikt werden, alvoren weder-kerende de helft van de kosten daar aan uitgeleid. *Keuren der Stad Leyden art.* 105.

4 Dese dienstbaarheid is geduyrig, en houd niet op, so dat die geen welker muyr een anders getimmerd moet dragen, de selve muyr daar toe bequaam moet houden, en t'sijnen kosten herstellen. *l.* 33. *ff. de servitut. Urban. præd l.* 6. §. 2. *in fin. ff. Si serv. vindicet.* Maar het ondervangen van het gebouw, terwijl de muyr hersteld werd, moet by den eygenaar van het selve gebouw gedaan, en bekostigt werden. *l.* 8. *ff. Si servit vindic.* Bartol. Cæpoll. *de servit. Urbanor. prædior. cap.* 37. *num.* 4. *& num.* 6.

5 Een muyr gesteld ter halver grond, werd verstaan gemeen te zijn, gelijk ook al wat tusschen twe naast-gelegen eygendommen bevonden werd, verstaan werd gemeen te sijn, ten waar aan d'een of d'ander sy den eygendom in't by sonder werd bewesen, het sy by klaar blijk of uit waarschijnlijke omstandigheden. *l.* 19. *ff. communi dividundo l.* 83. *ff. pro Socio. & l.* 36. *ff. de Servitut. Urban præd.* gelijk of uit sekere teykenen aan d'een zy of d'ander zy; den gehelen eygendom kon werden beweert, by voorbeeld dat een muyr van d'een zy was door-balkt, of door-ankkerd, of met een doorgaand vensser beset. Sie Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 73. *num.* 10. *& seqq.* Cæpoll. *de Servit. Urban. præd. cap.* 40. *num.* 11. *& num.* 13. Want anders sins mag niemand in een gemene muyr in te ankeren, enige vensteren te maken, of andere opening te doen, dan met gemene bewilliging, en bedonge dienst-baarheid. *l.* 40. *ff. de servit. Urban. præd.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 4. *art.* 14. Costuym. van Antwerp. *cap.* 62. *art.* 32. Dog tot *Leyden* Keuren aldaar, *art.* 106. vermag elk een in gemene muyren staande ligten stellen, ligtscheppende van sijn gebuyren Erven, so wel op de aard als op de solders, mids stellende de selve op der aard seven-half, en op solder seste-half voeten hoog uit de vloer, of solder, en de selve voorsiende met ysere gaarden in de kassynen gewrogt, ten wijtsten vyf duymen van den anderen sonder dat yemand deselve ligten mag besetten, of beletten, als met behoorlijke timmeragie, in welk geval de

selve

ſelve ligten ſullen moeten weg-genomen werden, en de gaten wederom geſtopt. En vermag aldaar een yder, volgens de 104. Keure, ſijn buyrmans zijdelmuyr door-ankeren, en daar op bouwen, mits de ſelve ankeren behoorlijk bedemlende, en de muyr ſtijvende, ten minſten met een half ſteen. So dat aldaar ſodanige teykenen, niemand geen regt van eygendom, ſelf niet van gemeenſchap, ſouden geven, al waar dat niet bleek dat ſulks by gedoge, of bedonge dienſtbaarheid was toegekomen.

So mag ook een gemene muyr met geen bak-ovens, heimelijkheden, kruynen, of goten, of yets anders beſet werden, daar door de ſelve gemene muyr enigſins ſou kunnen werden beſchadigt. *l.* 13. *l.* 19. *ff. de Servit. Urban. prædior.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 14. *art.* 14. 15. Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 62. *art.* 32. Cæpoll. *de Servit. Urban. prædior. cap.* 36. *in fin.*

Inankerende, of inbalkende dienſtbaarheid, is het regt om een anker te mogen hebben door een anders muyr, of een balk te mogen leggen in een anders gebouw. *l.* 20. *ff. de ſervitut. Urban. Prædior.* 't welk anders niemand behoeft te gedogen *l.* 27. *ff. de ſervit. Urban. præd.* want niemand is ſchuldig over ſijn grond te lyden dat yets van ſijn buyrman, buyten den regte lijn, of pasloot, uit of overſteekt, of hy mag hem dwingen 't ſelve in te halen. *l.* 25. *ff. eod.* 6

Die regt van inbalking heeft, werd ook verſtaan op de ſelve balken te mogen timmeren. Sie Cæpoll. *de Servit. Urban. præd. cap.* 37. *num.* 7. Conſult. en Advijſ. *het* 1. *Deel, conſ.* 233. En mag in plaats van de vergaane balken wel nieuwe inleggen, dog niet meer, of anders dan de vorige zijn geweeſt. *d. l.* 20. §. 2. *ff. de Servit. Urban. præd.*

Maar of yemand ſonder tegen-ſeggen had toegelaten, dat ſijn buyrman in ſijn muyr een balk had ingebragt, ſou de ſelve maar voor eens het ingebragte daar mogen houden, ſonder 't ſelve te mogen vernieuwen. *l.* 14. *ff. ſi ſervit. vind.* Cæpoll. *de Servit. Urban. præd. cap.* 30. *num.* 5.

Gelijke dienſtbaarheid is het regt van mijn getimmert te mogen overſteken, of overhangen, op of over eens anders grond. *l.* 242. §. 1. *ff. de Verb. Signifi.* 7

Drop-vang-regt is twederhand, te weten, drop en drop-vang.

Drop-regt is het regt om het Hemel-water van mijn dak te laten vallen op een anders grond. *l.* 2. *ff. de Servit. Urban. prædior.* 't welk anders niemand behoeft te gedogen, vermids een yder ſijn eygen water moet wegleyden, op en over 't ſijne. *l. ult* §. *pen. ff. Quos vi aut clam.* 8

Die eens anders drop op ſijn grond moet vangen, is ſchuldig daar voor ſekere plaats, ter breete van omtrent een half voet, ledig en onbe-

timmerd te laten. *l.* 20. §. *ult. ff. de servit. Urban. prædior* Christin. *ad. leg. Mechlin tit.* 14. *art.* 36. Cæpoll. *de servitut. Urban. præd. cap.* 41. *num.* 2. Dog in sommige Steden zijn daar van Keuren, dat een yder tot sijn gerijf, en tusschen-huysen, en drop-vangend-grond mag betimmeren, en innemen, mids dat hy den selven drop met een lode goot onder het dak bevang, en also 't water weg-ley, gelijk ook alle open-water-losingen gemenelijk onder de aarde mogen weg geleid werden. Sie de Keuren der Stad *Leyden*, *art.* 104.

9 Drop-vang is het regt om het Hemel-water, van eens anders dak, of Erf komende, t'sijnen voordeel te mogen vangen. *d. l.* 2. *ff. de Servit. Urban. prædior.* want anders het water op mijn dak of Erf vallende my toekomt. *l.* 6. *Cod. de servit. & aqua.*

10 Water-loop is het regt om sijn water te laten lopen over eens anders grond, die het voort gehouden is over sijn Erf, of door een goot weg te leyden. §. 1. *instit. de servitut. præd. l.* 28. *ff. de servit. Urban. prædior.* Het welk van schoon water te verstaan is, tot welken eynde die geen die sodanig regt heeft, gehouden is voor 't gat van de losing een rooster te houden, op dat de vuyligheid daar voor blijf. So als van een algemene gewoonte getuigt Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 14. *art.* 24. *en art.* 49. Co-
11 stuym. van Antwerpen, *tit.* 62. *art.* 52. anders werd het vuyl water gelooft door een goot, of kruyn, daar door men alle vuyligheid van heymelijkheden en anders mag losen, het welk een bysonder regt is. *l.* 7. *ff. de servitut.* Hoedanige goot so die komt te verstoppen by die geen die 't selve regt alleen heeft, moet geopend en hersteld werden, maar was die met andere gemeen, soude by die geen de welke 't self blijkelijk veroorsaakt had, moeten gereynigt en hersteld werden, anders tot gemene kosten van al die geen die daar door komen te losen, ten waar dat anders was bedongen. *l.* 1. *ff. de Cloac. l.* 8. *Cod. de servit. l.* 4. §. *ult. & seq. ff. de dam. inf.* Sie Christin. *d. tit.* 14. *art.* 22. 23. Costuym. van Antwerp. *d. tit.* 62. *art.* 58. 59. Cæpoll. *de servitut. Urbanor. præd. cap.* 62.

Dienstbaarheden daar by yemand ten geval van een ander niet alles mag doen: zijn belet van hoger timmering, vry ligt, vry uitsigt, venster-regt, gesigt verbod, en diergelijk.

Belet van hoger timmering, is het regt daar by den eenen buyr-man den anderen mag verbieden sijn getimmer niet hoger op te trekken. §. 1. *instit. de servit. l.* 1. *ff. de servitut. Urban. l.* 8. 9. *Cod. de servit.* dat hem anders na 't gemeen regt, vry staat so hoog op te trekken als het hem goed dunkt.

dunkt. *d. l.* 8. *Cod. de ſervit. & aqua.* ook tot hinder van een ander. *l.* 9. *ff. de ſervit. Urban.*

Het welk enigſins over-een-komt met het regt van vry ligt, het welk 13
in ſich begrijpt de dienſtbaarheid, dat het ligt met geen getimmer mag beſet, of belet werden. *d.* §. 1. *inſtit. de ſervit.* uit kragt van het welk men ſo ver van ſodanige ligten moet blijven, dat het ſelve door geen getimmer, of geboomt kan werden beſchaduwt. *l.* 4. *l.* 15. *ff. de Servit. Urban. præd.* Cæpoll. *de ſervit. Urban. præd. cap.* 35. *&* 36. *num.* 2. *&* 7.

Maar regt van vry uitſigt gaat verder, het welk niet alleen begrijpt 14
het Hemel-ligt na om hoog, maar een vry en onbelet uitſigt, langs de aard, regt uit, uit kragt van 't welk yemand de uitſigt in de ſelve geſtalte moet laten, daar in die was ten tijde van de inſtelling van de ſelve dienſtbaarheid. *l.* 15. *& ſeqq. de Servit. Urban. prædior.*

Venſter-regt is het regt om een venſter te hebben, hangend of op- 15
gaand over een anders Erf, het welk me regt van vry ligt in ſig begrijpt; het welk anders me niemand behoeft te gedogen. *arg. l. ult.* §. *ff. de Servit. Urban. præd.*

Dog ſtaande ligten in ſijn muyr te hebben, daar door men op eens 16
anders Erf kan ſien, mag men niet beletten. *arg. l.* 8. *Cod. de ſervit. & aqua.* Cæpoll. *de ſervit. Urban. præd. cap.* 62. *num.* 1. 2. als alleen dat men de ſelve mag betimmeren en beſetten, daar van in ſommige Steden byſondere Keuren zijn. Sie de Keuren der Stad *Leyden*, *art.* 106.

Ten zy men regt heeft van geſigt verbod, dat is een dienſtbaarheid, 17
daar by yemand werd verboden uyt ſijn Erf te ſien op een anders Erf. *vid. d. l.* 8. *de ſervit.* Cæpoll. *de Servitut. Urbanor. præd. cap.* 62.

Welk aangaande, voor een algemene regel te letten ſtaat, dat ſodani- 18
ge dienſtbaarheden, de welke yemand yets in of op het ſijn ſouden belet-ten, of verhinderen, en gelijk als een verbod beſtaan, door enkel toelaten, nog verjaring van enkel beſit, niet kunnen werden verkregen, ſo daar geen opentlijk verbod voor ga. *per.* Gloſſ. 2. D. D. *ad. l. qui luminibus.* 11. *ff. de ſervit. Urban. præd. & l.* 1. *Cod. de Servit. & aq.* So op den ſelven grond by den *Hogen Rade* in *Holland* is verſtaan, dat het regt van yemands ligt niet te beſetten, of beletten, ſonder voorgaande verbod, en daar op gevolgde verder toelating, noyt komt te verjaren, volgens tuig van Neoſtad. *Supr. Cur. deciſ.* 38. Sie Cæpoll. *de ſervit. Urban. præd. cap.* 20. *num.* 7. Conſult. en Adviſ. *het* 1. *deel*, *Conſ.* 199. Grot. *Inleyd.* 2. *boek*, 34. *deel*, §. *Venſter-regt. verſ. Dog het toelaten.*

HET XXI. DEEL.

Van Veld-dienſtbaarheden.

1. *Veld-dienſtbaarheden wat, en hoe veelerhande.*
2. *Een Voed-pad.*
3. *Een Ry-pad.*
4. *Een Dreef,*
5. *Een weg,*
6. *Hoedanig te gebruyken.*
7. *Heer-wegen en Wateren, by wie te gebruiken.*
8. *Een Nood-weg hoedanig, en waar hene te wijſen.*
9. *Een Ly-weg, wat, en waar in van een Heer-weg te onderſcheyden.*
10. *Uit-pad te Water, gaat voor een Land-pad daar het naaſt is.*
11. *Hoedanige brete voor een pad, of weg moet werden gelaten.*
12. *Een ſtuk Lands verdeeld zijnde, moet het agſterſte over het voorſte, en verkrijgt yder deel gelijk regt van Uit-pad en Uit-weg, als het geheel had.*
13. *Een Water-gang.*
14. *Het regt om ſijn Beeſten over een anders grond te drenken, of wateren.*
15. *Water-loſing, of Water-loop.*
16. *Water-leyding, of Water togt.*
17. *Regt van Deur-vaart.*
18. *Hoe, en by wie te onderhouden.*
19. *Veld-dienſtbaarheden die in verbod beſtaan, welke.*
20. *Geen hoge bomen te planten, of, en waar verboden.*
21. *Geen ſchuttingen tuſſchen de Tuynen hoger als ſes of ſeven voeten.*
22. *Geen vuyligheid in het Water te loſen.*

1 VEld-dienſtbaarheden zijn, de welke eygentlijk tot de Land-bouwery behooren. *l. 1. ff. de ſervit. Ruſtic. prad.*

Deſe zijn meandere, de welke in yets op of over een anders grond te doen, of op 't ſijne te lyden, of in en op 't ſijne yets niet te doen, beſtaan.

Veld-dienſtbaarheden in doen aan d'een zy, en lyden aan d'ander zy, ſijn een *Voet-pad*, een *Ry-pad*, een *Dreef*, een *Weg*, een *Water-gang*, een *Water togt*, een *Vaart*, en diergelijke *p. inſtit. de ſervit. præd. l. 1. ff. de ſervit. Ruſt. præd.*

2 Een *Voet pat*, is het regt om over eens anders Land, of grond te mogen gaan. *pr. inſtit. de ſervit. l. 1. ff. de ſervit. Ruſt. præd.*

3 Een *Ry-pad*, is het regt om te Paard, of te Wagen met Paarden of andere beeſten over een anders grond te mogen ryden, *l. 8. ff. de ſervit. Ruſt. præd.*

4 Een *Dreef*, is het regt om over een anders grond met Beeſten te jagen, en dryven, het welk ook een Voet-pad, en een Ry-pad in ſig begrijpt. *d. l. 1. ff. de ſervit. Ruſt. præd.*

5 Een *Weg*, is het regt om over yemands grond te gaan, te ryden, en te jagen, of dryven. Het welk me een Voet-pad, een Ry-pad, en een Dreef in ſig begrijpt. *d. l. 1. ff. eod.*

Alle

Alle welke dienſtbaarheden dit met den and'ren gemeen hebben, dat 6
de ſelve heuslyk, en ter minſter ſchade van de lydende grond moeten gebruikt werden. *l.* 9. *ff. de Servit.* So dat, al is 't dat het gehele Land, en elk minſte deel van dien, voor de ſelve dienſtbaarheid verbonden is. *l.* 21. *ff. de Servit. Ruſtic. præd.* en die geen die ſodanig regt heeft, ſoude ſchynen 't ſelf ſijn regt, op yder gedeelte van 't ſelve Land, te mogen oeffenen. *d. l.* 9. *ff. de ſervit ruſt. præd.* Om dat den Eygenaar van het lydende Land niet oneyndig gequelt werde, is daarom het gebruik; dat de dienſtbaarheid genomen werd, ter naaſter laag, en minſter ſcha, aan d'een of d'ander kant van het Land heen, en dat de Beeſten, aan een halſter gebonden, over 't Land geleid, en voort doorgedreven werden, ſonder in 't Land te laten weyden; en daar yemand eens ſijn plaats genomen heeft, mag daar na daar van niet veranderen: het welk alleen die geen die de dienſtbaarheid ſchuldig is, ſonder ongemak of hinder van die geeen die de dienſtbaarheid toekomt, vermag te doen. *arg. d. l.* 9. *l.* 13. §. 1. *l.* 22. *ff. de ſerv. Ruſtic. præd junct. l.* 2. *ff. de relig. & ſumpt. fun.* Keuren van Delfland, *art.* 213. 214. Vid. Bart. Cæpoll. *de Servit. Ruſtic. præd. cap.* 1. *num.* 7. 't Welk by die van *Mechlen* alſo is gekeurt, Coſtuymen van Mechlen, *tit.* 14. *art.* 50. daar op Chriſtin. in ſijn uitbreiding tuigt, dat ſulks over al in 't gebruik is.

Alle Heer-wegen en Wateren mogen by alle Man in 't gemeen ge- 7
bruikt werden *l.* 2. *ff. de Via & itin. publ.* tot de welke een yder ſtuk Land dat geen byſondre Uitweg heeft, van het een over het ander, tot op den ſelven algemene weg, een Overpad en Uitweg vergund moet werden, ter naaſter lage, en minſter ſcha, volgens den algemenen regtſnoer, dat-ter geen Blok-land weſen mag, het welk men noemd een Nood-weg, ſo wel te Voet, als te Wage, om de vrugten van het ſelve Land te mogen t'huys voeren, of de Beeſten uit en in te drijven. *arg. l.* 1 §. *fin. ff. de Via publ. l.* 23. §. *fin. ff. de ſervit. Ruſtic præd. l.* 81. §. 3. *ff. de legat.* 1. Joann. Papon. *lib.* 1. *Arreſt.* 3. Coſtal. *ad. l.* 10 *ff. de Servit. Urban. præd.* Coſtuym. van Antwerpen. cap. 62. *art.* 83. en van Mechlen, *tit.* 14 *art.* 51. Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 34. *Deel verſ. Een Nood-weg.* Keuren van het Heimraatſchap van Rijnland, *art.* 245. van Delfland. *art.* 212. *en volgend.* en van Schieland, *art.* 146.

En werd gemenelijk het ſelve Uitpad geweſen na de algemene 8
Weg, of Watering, daar het ſelve Land of verhoefſlaagt is, ſijn ban-werk te maken: (alſo by ons het onderhoud van de gemene Wegen komt tot laſten van de naaſt-gelanden) maar de Landen de welke geen ban-werken, nog op Wegen, nog op Wateringen maken, moeten haar Uitweg hebben op de Heer-wegen, Lijd-wegen, of gemene Wateringen, me-

de

de ter naaſter laag en minſter ſcha. Sie de voorſz. Keuren van Rijnland, *d. art.* 145. Van Delfland, *art.* 212. en van Schieland, *d. art.* 146.

9 Die ſodanigen Nood-weg aan een ander ſchuldig is, werd niet verboden ſijn Land behoorlijk met ſloten, hekken, of anders van de gemene toegank af te ſchutten, en te bevrijden, vergunnend alleen den Noodweg dan en ſo wanneer die ge-eyſt werd. Sie Zyp. *notit. jur. Belg. tit. de Viis publicis. in princ.*

Ly-wegen anders Buyr-wegen zijn, de welke enige gemeenſchap toebehoren, en tot gemene dienſt geſchikt zijn, de welke om dat ſy ten dienſt van 't gemeen ongeſloten blijven, en daar door den af- en toegang van andere me komen te lyden, Lijd-wegen genoemt werden. Daar uit dan het onderſcheid ſchijnt voort te komen, dat ſommige Landen op geen Wegen enig ban-werk maken, als de welke tot haar byſondere dienſt, de naaſtgelegen Lijd-wegen t'haren koſten eerſt gemaakt en geſchikt hebben: daar van de ſommige om haar algemenen dienſt metter tijd by de Ambagten tot algemene koſten te onderhouden, zijn aangenomen. Derhalven ook die, en geen andere Landen, haar regt en eyge Uitpad, op deſelve Lijd-wegen moet geweſen werden, blijvende het Uitpad van andere Landen, op en na die Wegen daar ſy haar banwerk maken, als geſeit is. Alhoewel door verloop van tijd, der ſelver eerſte beginſelen en inſtellingen zijn verloren, en't gebruik van dien, voor 't merendeel ſo gemeen geworden is, dat by na alle Wegen werden verhoefſlaagt, en geen of weinig Landen van het onderhoud der ſelver vry zijn.

10 Staat ook te letten, dat daar yemand ſijn aangang en toegang tot een gemene Watering heeft, of nader kan hebben, daar door hy bequamelijk aan ſijn Land kan varen, dat hy hem daar me moet te vreden houden, ſonder dat hy een gelijke Uitweg, of Uitpad na de Heer-weg te Lande mag begeren. Sie de Keuren van het Heimraatſchap van Rijnland, *d. art.* 145. van Schieland, *art.* 146.

11 De breete van een weg werd in Regten geſtelt, regt uit, op agt, en in de om dray op ſeſtien voeten. *l.* 8. *ff. de Servit. Ruſtic. præd.* Van de andere dienſtbaarheden werd ſo geen breete vaſt geſteld, de welke ſo niet by beding is uitgedrukt, ter beſcheydenheid werd gelaten. *l.* 13. §. 2. *ff. eod. l.* 6. *in fin. ff. Quemadmod. ſerv. amitt.* So gemenelijk by ons een Voetpad genomen werd, ter breete van drie, of vier voeten, een Weg, of Dreef, ter breete van agt, of daar de ſelve onder meer Luyden gemeen gebruikt werd, om de wiſſeling van twe Wagens voor by elkander, ter breete van veertien, ten minſten tot op twaalf roede voeten.

So

So wanneer een ſtuk Land aan twe, of meer delen werd gedeeld, en 12
geſplitſt, moet het agterſt ſijn Uitpad over het voorſte houden, alwaart dat daar van niet was geſproken: om dat de ſpliſſing van het Land de Gebuyren geen dienſtbaarheid kan opdringen. *arg. l. 23. in fin. ff. de ſervit. Ruſticor. præd. junct. l. 66. ff. de contr. empt.* Ten waar het ſodanig gelegen was, dat het voor te Land, en agter te Water uit mogt, ſou het verkofte met het Uitpad te Water te vreden moeten zijn: Volgens het geen hier voor is geleid. Van gelijken ſo yemand het voorſte had verkoft, en het agterſte behouden. *arg. d. l. 23. in fin. ff. de ſervit. Ruſt. præd. junct. l. 12. ff. commun. prædior.*

So mag ook een ſtuk Land, het welk een dienſtbaarheid van Uitpad, of Uitweg op, of over een ander heeft, aan ſo veel delen gedeelt werden alsmen wil: en verkrijgt elk deel het ſelve regt van Overpad, of Uitweg, van het agterſte over het voorſte, en ſo voort. *per. d. l. 23. §. 3. ff. eod.* Bart. Cæpoll. *de Servit. Ruſticor. præd. cap. 1. num. 12. & cap. 3. num. 7.*

Een *Water-gang*, is het regt om over een anders grond, uit de gemene 13
Watering, of ook wel uit een anders Put te mogen water halen, dat ook een Overpad in ſig begrijpt. *l. 1. §. 1. ff. de Servit. Ruſtic præd. junct. l. 3. §. 3. ff. de Servit. præd. Ruſt.* Het welk ook een Huis-dienſtbaarheid kan genoemt werden, onder welke veeltijts de Water-putten tuſſchen verſcheyden gemeen zijn, dewelke by ons om de onvryheid, over eens anders Erf, en moeyte van water halen, merendeels werden overwulft, en by yder door Buſſen, of lode Pijpen, tot op het ſijn werden getrokken. Ook werden de Water-putten tuſſchen verſcheyde erven ſtaande rondom afgeplankt en elk op het ſijn een venſter of gat gelaten, om daar door te kunnen Water-putten ſonder verder of andere toegang op of tot elkanders erf te hebben.

Hier naaſt aan komt het regt om ſijn Beeſten over eens anders grond 14
te drenken, of te water te leyden. *d. l. 1. §. 1. ff. de Servit. Ruſticor. præd.* Het welk ook een Dreef in ſich begrijpt. *l. 3. §. 3. ff. eod.*

Het regt van *Water-loſing*, of Water-loop, is het regt van het water 15
buyten ſijn eygen aard te loſen, en te doen lopen over een anders grond want na het gemeen regt, mag een yder het buyten-Water affloppen en af keren, ſodanig hy wil. *l. 1. §. 11. 12. ff. de aqua & aq. pluv. arc.* Sie Grot. *Inleyd. 2. boek, 35. Deel verſ. Water-loſing.*

Water-leyding, of Water-togt is het regt om het gemene Water door 16
yemands Water, op, of voor by het ſijne, te leyden. *l. 1. l. 2. §. 2. ff. de ſervit. Ruſtic.*

17 *Door vaart*, is het regt om door yemands Water te mogen varen, het welk gemenelijk genomen werd ter breete van twaalf roede voeten, en tot ſodanige diepte, datter een geladen Rhijn-ſchip door vloten mag, daar anders gemene ſcheid, of hein-ſloten niet wyder behoeven te zijn, als ſeve roede voeten, tot redelijke diepte, dat de Beeſten in elkanders Land niet lopen. Sie de Keuren van Rijnland, *art.* 147. van Delfland *art.* 163. In Schieland ſes voeten, Keuren aldaar, *art.* 157.

18 So de Doorvaart metter tijd vernauwt, of verondiept, is een gebruik, dat deſelve tot gemene koſten van die geen die daar door varen uitgebaggerd, of opgeſchoten werd. *arg. l. ff. de Cloacis.* Daar van die geen de welke dienſtbaarheid van Door-vaart ſchuldig is, het ſchot en bagger ter wederzijden op de kant van ſijn Land moed gedogen. *arg. l.* 15. *in fin. ff. de ſervit. l.* 1. §. *ult. ff. de Aqua & Aquæ pluv. & l.* 2. §. *ff. eod.*

19 *Veld-dienſtbaarheden* de welke in verbod beſtaan, daar by een ander werd verhindert niet al op het ſijn te doen wat hy anders ſou vermogen, is het Land met geen Stal-bomen te beſetten, of niet hoger als tot ſes, of agt voeten te laten opſchieten: want anders na het gemeen regt yemand ſijn Land met ſodanige hoge Bomen en Plantagie mag beplanten

20 als 't hem goed dunkt. *arg. l.* 9. *ff. de Servit. Urban. prad.* als maar de ſelve niet op des Buyrmans grond over hangen, het welk den ſelven vermag af te hakken. Sie de Coſtuymen van Antwerpen, *tit.* 62. *art. ult.* van Mechlen. *tit.* 14. *art. ult.* Keuren van Erf-ſcheyding tot Rotterdam, *art.* 101. *arg. l.* §. 2. *ff. de arbor. cædend.* By Keuren van Rijnland, en Delfland, en mag men op vijftig roeden na, aan eenige Wind-water molens geen Bomen planten. Keuren van het Heimraatſchap van Rijnland, *art.* 159. van Delfland, *art.* 206. In Schieland op honderd roeden, Keuren aldaar, *art.* 162. En mogen aldaar aan de Zuid-zy van de Dijken, of Kley-wegen, geen Bomen geplant werden, en moeten de ſelve aan de Noord-zy opgeſnoeyt werden. Keuren van Rijnland, *art.* 132. *en* 133. van Delfland, *art.* 155. van Schieland, *art.* 138.

So mag men ook in Delfland geen Bomen, of Poten ſteken, op de binlandſe Water-togten, daar Vaart is, aan de zijde daar men de Schuyten gaat wegen, of trekken. Keuren aldaar, *art.* 128.

21 Het is ook een gemene dienſtbaarheid onder de Tuyn-luyden, van de ſchuttingen daar mede de ſelve van den anderen werden geſcheyden, niet hoger, of lager te mogen maken dan ſes of ſeve voeten, uit het vlak der aarde, niet lager, om de vryigheit, en niet hoger, om de ſchaduw van de Son.

Ge-

Gelijk me, van in voorby-lopend Water, geen heymelijkheden, 22
of goten te ſtellen, daar door enige vuyligheid in het ſelve Water mogt komen te loſen.

So mag ook niemand enige dode Krengen in Schouwbare, of gemene Wateringen werpen, of laten leggen, maar moet elk deſelve begraven. Keuren van Rijnland, *art.* 144. *ende* 156. van Delfland, *art.* 136. en van Schieland, *art.* 155.

Het XXII. Deel.

Hoe de dienſtbaarheden verloren werden.

1. *Hoe de dienſtbaarheden verloren werden, door vermenging.*
2. *Door afſtand.*
3. *Door ſtrydige toelating.*
4. *Door ongebruik.*
5. *Door ophouden van des inſtellers regt.*
6. *Door ſaaks ondergang.*

GElijk de dienſtbaarheden door verſcheyde middelen bekomen wer- 1
den, ſo werden de ſelve ook door verſcheyde middelen verloren.

Als eerſt door vermenging, en het aankomen van den eygendom aan die geen, dewelke de dienſtbaarheid moſt doen, lijden, of met het ſijn niet al mogt doen, dat hem anderſins geoorlooft was. *l.* 1 *ff. Quemadmod. Servit. amitt.* want niemant enige dienſtbaarheid aan ſig ſelven, of aan ſijn eygen goed verſtaan kan werden ſchuldig te zijn, ſo hier voor is geſeyt *per. l.* 26. *ff. de ſervit. Urban. prad. & l.* 10 *ff. commun. præd.* Dog yemand Eygenaar geworden zijnde van twe byſondere Huyſen, daar van het een, aan het ander enige dienſtbaarheid ſchuldig was, houden deſelve dienſtbaarheden wel op ſo lang hy daar van eygenaar blijft, maar ſo de ſelve naderhand wederom in 't byſonder werden verkoft, verkrijgt elk Huys ſijn voorgaande voordelige en nadelige dienſtbaarheden wederom *per. l.* 9. *ff. commun. prædior. l.* 18. *ff. de Servit. l.* 2. §. 19. *ff. de hered. vend.* So hier voor *in 't* XIX. *Deel*, *num.* 9. breder werd aangetekend.

II. Werd de dienſtbaarheid verloren by afſtand en weder-ſeggen van die geen die de dienſtbaarheid toekomt. *l.* 6. *ff. de ſervit.* §. 40. *inſtit. de Rer. diviſ. l.* 35. *ff de Reg. jur.*

III. Door toelating van 't geen tegen de dienſtbaarheid ſtrijd, ge- 3
lijk of yemand toe liet dat ſijn Buyr-man den grond betimmerde daar hy een Overpad over had, of het ligt, of uitſigt betimmerde, dat hy hem ſchuldig was vry en onbelet te laten. *l.* 8 *ff. Quemadmod. ſervit. amitt.* Want ſo yemand nalatig is te verbieden het werk dat ſijn Buyr-man

met sijn kennis maakt, daar hy het kan en mag verhinderen, werd verstaan het selve toe te laten, en sou alleen vergoeding mogen eyschen, sonder dat hy hem, 't werk voltrokken zijnde, sou konnen doen afbreken. *arg. l.* 28. *ff. commun. divid. l.* 13. §. 7. *ff. de damno infect.*

4 IV. Waar naast aan komt het ongebruik by versuym van een derdendeel van honderd Jaren. *l.*7. *Cod. de præscript.* 30. *annorum l.* 13. *l.*14. *Cod. de servit.* Het zy dat de selve dienstbaarheid in 't geheel niet is gebruykt, of dat de geen die de selve toekomt een andere gelijk dienstbaarheid in plaats van dien gebruykt heeft, gelijk als of ik mijn Uitweg, de welke ik had over mijn Buyrmans Land, over een anders Land daar omtrent genomen had *arg. l.* 17. *ff. eod.* Welke verjaring hoedanig die toegaat, en wat daar van 't gebruik is, breder te sien is in 't voorgaande VIII *Deel.* Welk aangaande wel te letten staat, dat het te verstaan is van ongebruik in sodanige dienstbaarheden, de welke haar seker en geduyrig gebruik hebben, maar niet van de sodanige de welke men mag oeffenen, of niet oeffenen. *arg. l.* 14. *ff. de servit. l.* 2. *ff. de via publica.* volgens gelijke uitsondering als in het voorgaande VIII. *Deel, num.* 12.

5 V. Door ophouden van het regt van die geen dewelke een dienstbaarheid had toegestaan op of over yets dat hem maar voor sijn leven, of voor een sekeren tijd, of op sekere *Conditie* toequam. *arg. l.* 31. *ff. de pignorib. junct. l.* 11. §. 1. *ff. Quemadmod. servit. amit.* want niemand aan een ander meer regt kan geven, als hy selfs heeft. *l.* 120. *ff. de Reg. jur. junct. l.* 105. *ff. de condit. & demonstrat.*

6 VI. En ten laatsten door het vergaan van de dienstbaarheid-schuldige saak. *l.* 14. §. 1. *ff. Quemadmod serv. amit.* §. 3. *instit. de Servitut.* So nogtans dat de gehele saak was vergaan, dat die niet wederom hersteld kon werden: want by voorbeeld, het Huys was omgevallen, of vergaan, het welk een drop-regt op mijn grond had, indien op deselve plaats wederom een nieuw Huys gebouwt wierd, verstaat men dat het nieuw-gebouwde Huys het selve regt van dienstbaarheid sou hebben, om den grond die daar gebleven was, de welke mê tot het Huys behoord, en de selve is gebleven, schoon het Huys is verunderd. *l.* 20. §. 2. *ff. de servit. Urban. præd.* So ook indien een stuk Land daar ik een Pad over had, met water overvloeyde, binnen een derdendeel van honderd Jaar weder droog wierd, of dat een Put daar ik water uit mogt putten, droog geworden zijnde, daar na wederom water quam te geven, sou ik 't selve regt behouden, en wederom mogen oeffenen. *d. l.* 14. *ff. quemadmod. serv. amitt. junct. l.* 35. *ff. de serv. rust. præd. l.* 23. *l.* 24. *ff. Quemadm. Usufruct. amitt.*

ROOMS-

ROOMS-HOLLANDS-REGT.

HET DERDE BOEK.

HET I. DEEL.

Van Boedel-Regt en Erffenis.

1. *Een Boedel, wat?*
2. *Boedel regt wat, en hoedanig te verkrygen door erffenis.*
3. *Of, en hoe ver een Erfgenaam uit den hoofde van den Overleefden gehouden en verbonden is.*
4. *Erffenis hoedanig te verkrygen.*

DUs ver van enkele saken, en der selver besit, volgt nu te handelen van veel begrypende saken, de welke bestaan in Boedel-regt, en desselfs behering. 1

Een Boedel is al het geen een afgestorven of overleefde nalaat en beseten heeft, als huys, hof, have, schuld, en onschuld. *l.* 119. *ff. de Verb. Signific.*

Boedel-regt wert verkregen door erffenis, het welk is een behering van een anders Boedel, of nalatenschap. *l.* 24. *ff. de Verb. Signif. l* 62. *ff. de Reg. jur.* waar door men niet alleen verkrijgt het waarlijk besit van des afgestorven, of overleefdens goed dat in wesen is, maar ook van inschuld, dat is, alle regt, toe en aanseggen, als den Overleefden had, op en tegen een ander, en men wederom sig selve in den naam van den afgestorven verbind, in al't geen den Overleefden schuldig was, en een ander op en van hem te eysschen had. *l.* 1 *l.* 3 *ff. de bonor. poss. l.* 8. *l.* 37. *ff de acq. hered. l. ult. Cod. de hered. act.* §. 1. *instit. de perpet. & temp. act. l. unic. Cod. Ut action. ab hered. & contra hered.* Daar van alleen werden uytgesonderd de misdaden daar uit den Overleefden aan sijn lighaam straf baar was, de welke met de Dood ophouden en aan den Erfgenaam niet overgaan. *l.* 1. *in pr. &* §. 2. *ff. de privat. delict. l.* 26. *ff. de pœnis.* Om andere ondaden, daar uit alleen ge-eyscht werd boete, of vergoeding van geleden schade, zijn ook des Overleefdens Erfgenamen gehouden, om boeten, so ver des Overledens goed kan strekken, of in handen van den Erfgenaam gekomen. 2 3

is. *arg. l. 1. in pr. & §. 2. ff. de privat. delict. l. 26. ff. de pœnis & §. 1. instit. de perpet. & temp. act.* Maar om vergoeding van geleden en aangedane schade tot de voldoening toe. Sie Groenew. *de legib. abrogat. ad tit. Cod. Ex delict. defunct in quantum heredes teneantur* Christin. *vol. 3. decis. 22.*

4 Het middel daar door Erffenis werd verkregen is twederhand, te weten by Uiterste wil, of door de Wet by verstert. *§. ult. instit. per quas personas.* Daar van het middel van Uitterste-wil voor gaat, om dat de Wet sig d'uitdeling van yemands goed niet kan aanmatigen, als in sulk geval als den Overleefden van sijn goed selfs geen uitdeling heeft willen maken. *l. 39. ff. de acq. vel amitt. hered. l. 20. §. 1. ff. de pact. dotal. l. 21. Cod. Mandati.*

HET II. DEEL.

Van Uiterste-willen, en hoe de selve bestaan.

1. *Uiterste-wille wat.*
2. *Hoe velerhande Testamenten en Codicillen; of, en waarin van den anderen verschillen, en van wat kragt de clausule Codicillair is.*
3. *Mondeling, of schriftelijk.*
4. *Of en hoe by ons een Testament sonder geschrift kan bestaan?*
5. *Schriftelijke Testamenten, anders besloten, wat?*
6. *Uiterste-willen, 't zy mondeling, 't zy schriftelijk, hoe te maken en te bekragtigen.*
7. *Voor Notaris en getuygen wanneer ingevoert.*
8. *Een getuyge ten tijde van het maken van het Testament, voor 14. Jaar oud aangenomen en daar na in waarheid minder bevonden, maakt het Testament van onwaarden.*
9. *Een Testament van een blinde hoe te maken.*
10. *Of de Getuygen den inhoud van het Testament moeten weten.*
11. *Of een Testament gepasseert na de solemniteyt van de eene plaats, ook plaats heeft op een ander plaats, daar andere, of meer solemniteyt werd vereyscht.*
12. *Geprivilegeerde Testamenten, welke by ons.*
13. *Een Testament van een Vader onder sijn Kinderen.*
14. *Van een Krijgs-man in het Leger.*
15. *Een Testament by tijden van Pest, of tot voordeel van den Armen.*
16. *De Testamenten wanneer haar kragt ontfangen, en haar begin nemen.*
17. *Clausula derogatoir van wat kragt.*
18. *De Testamenten hoe te veranderen en breken.*

1 UIterste-wil is een verklaring van 't gunt yemand wil dat na sijn dood, van of met sijn goed sal geschieden. *l. 1. ff. qui testam. fac. poss.*

Dese

Deſe zijn *Teſtamenten* en *Codicillen*, dewelke den anderen na onſe ma- 2
nieren, ſo veel als de uiterlijke noodſakelijkheid ſo gelijk zijn geworden, dat ſy nauwlijks van den anderen kunnen werden onderſcheiden. Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 25. verſ. By ons.* Vinn. *ad §. ult. inſtit. de Codicill.* Coren. *obſerv. 31. poſt num. 35. verſ. Major tamen.* Alleen dat by de *Codicillen* geen volkomen erffenis kan werden gelaten of gelaten zijnde, kan benomen werden. §. 2. *inſtit. de Codicill. l. 6. Cod de Jure Codicillor.* maar alleen dienen tot enkele making, en erflating over de hand Sie Grot. *op de voor-aangetoge plaats, verſ. Wat de deelen.* Al-hoe-wel by ons ook Teſtamenten genoemt werden, daar in maar alleen en enkele makingen werden gelaten, ſonder regt van erffenis. Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib. 2. cap. 5. in pr.* Chriſtin. *vol. 1. deciſ. 247. num. 8. & deciſ 307. num. 17.* Vinn. *in §. ult. inſtit. de hered. inſtit. num. 1.* So dat wel het meeſt gebruik van die *Codicillen* is, dat daar by behalven en beneven een *Teſtament*, buyten, of anders als in 't ſelve *Teſtament* ſtaat, yetwes kan werden gemaakt, beſproken, of verandert, het welk in geen volkomen erf-lating, of erf-neming beſtaat, daar anders geen twe *Teſtamenten* te gelijk ſouden kunnen beſtaan, maar het laatſte het eerſte ſou dooden. §. 2. *inſtit. Quib. mod. teſt. infirm.* als hier na ſal werden aangeweſen, ten zy 't ſelve door de *Codicillaire Clauſule*, by ons gebruikelijk, wierd ſtaande gehouden, in het geen daar in by het laatſte geen uitdruklijke verandering wierd gemaakt. *arg. §. 3. inſtit. Quib. mod. teſtam. infir.* In alle Uiterſte willen werden gemenelijk de *Codicillaire Clauſule* bygevoegd, dat het gemaakte ſal mogen beſtaan als Teſtament of Codicil, ſo als het allerbeſt plaats ſal mogen grijpen. 't Welk van ſodanige kragt is, dat indien, uyt kragt van de ſelve Teſtamente niemand erf-genaam werd of blijft, het ſy dat den geſtelden erf-genaam voor den Teſtateur komt te overlijden, of dat de erffenis uyt andere oorſaken komt te vervallen, de geſtelde erffenis daar door wel *ab inteſtato* aan de naaſte magen daar toe buyten Teſtament geregtigt komt te vervallen, gelijk offer geen erflating gemaakt was, dog egter de Legaten en enkele makingen in het ſelve Teſtament vervat en al het gene daar in bevolen, in ſijn volle kragt blijven, en by den erf-genaam *ab inteſtato* uytgekeert en voldaan moet werden. Het welk anders me ſou komen te vervallen. *per. l. 181. ff. de Reg. jur. l. 14. & l. 29. Cod. de fideicommiſſ.* Sie And. Gail. *lib. 2. obſerv. 114. num. 1.* Joan. à Sande. *lib. 4. tit. 4. defin. 10. num. 4.* Conſult. van de Holland. Regtſg. 1. *deel. Conſ. 36. en 121. ad. l. 9. ff. de teſtam. tutel.*

De *Uitterſte-willen* zijn mondeling, of ſchriftelijk. 3

Mon-

Mondeling so wanneer den Willer sijn wil verklaard, vervolgens by monde, hoedanige soort van *Uitterste-willen* by ons meest in gebruik zijn, *teste* Neostad. *Cur. Holland. decis.* 1. *in fin.* in deser voegen, dat den *Notaris* de wil en meyning uit den mond van den Maker ontfangen hebbende, om de geheugenis wil in geschrift steld, en het selve den Maker en Getuigen voor-leest, en daar na den Maker in de tegenwoordigheid van de getuigen afvraagd, of hy het selve wel verstaan heeft, en of het selve is sijn begeerte en *Uitterste-wil*, tot bevesting van het welk, het selve by den Maker, de Getuygen, en *Notaris* werd ondertekend, en by den *Notaris* te boek gesteld, om daar van, des versogt zijnde, afschrift te geven.

4 Sulks nogtans, dat al 't selve maar gedaan werd tot meerder verseker-heid; sonder dat daar uit moet volgen, dat het geschrift, het teikenen van den Maker en Getuygen, een wesentlijk deel van een *Testament* is, maar indien by seker geval gebeurde dat den Maker door gevaar van de siekte, of anderssins, by nood verhindert wierd, het selve in alles te onderhouden, en alleen by monde voor *Notaris* en Getuygen sijn wil verklaarde, sou't selve voor goet moeten gehouden werden. *Novell. Leon.* 43. Coren *observ.* 10. Boër. *ad conf. Bitur. tit.* 2. §. 1. *littera* F. Vigil §. *fin. instit. de testam. ordinand. num.* 3. Clar. §. *testament. quæstion.* 4. *num.* 1. Bartol. *ad l.* 2. *in princ. ff. quemadmod. testam. aper.* Consult. en Advijen, *tom.* 2. *conf.* 12. 13. 14 15. 16.

Man en Vrouw mogen te samen in een geschrift, haar beyder *Uitterste-wil* vervatten. Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 17. *Deel. vers. Twe luyden.* Dog werden des niet-tegen-staande voor twe bysondere *Testamenten* gehouden, *arg. l. ff. de heredib. instit. l.* 20. *ff. de Vulg. & pupill. substit. & ibi D D.* Die yder van haar in 't bysonder, en sonder des anders kennis, oft ook wel na sijn dood nog altijd kan veranderen. Peck. *de Testam. conjugum. l.* 1. *cap.* 43. Everhard. *consil.* 79. Fab. *Cod. l.* 6. *tit.* 5. *defin.* 18. Gail. *lib.* 3. *observ.* 117. *num.* 1. 2. uitgesonderd alleen indien den een den ander *reciproce*, over en weder over eenig voordeel gemaakt, en daar by bevel gedaan had, hoe dat de goederen van haar beyder gemenen Boedel na de dood van de langst-levende souden gaan, so sou de langstlevende het voordeel genoten hebbende, of willende genieten van sijn, of haar gedeelte, geen ander *Uitterste-wil*, ofte bevel konnen doen af maken, ten waar hy al voren het gemaakte voordeel had verwurpen en afstand gedaan, *l.* 5. *Cod. de obligat. & stat.* als hier na in 't volgende *Deel No.* 8. breeder werd aangewesen.

5 Schriftelijke *Testamenten* zijn (die men anders besloten noemt) so wanneer den Erf-later sijn wil in geschrift vervatet, en by hem onderteikend en toegezegeld, besloten aan den *Notaris*, in de tegenwoordigheid

digheid van twe Getuygen over-geeft, met een verklaring dat al het geen daar in begrepen is, ſijn volkome *Uitterſte-wil* is. Het welk alſo by den *Notaris* op de rug werd getekend, daar van een *Acte* gemaakt, en van den Erf-later, neven de Getuygen ondertekent werd. Dog deſen aangaande ſtaat ſonderling aan te merken dat een beſlote *Teſtament* van twe Egt-genoten, daar in den eenen den ander eenig voordeel laat, moet geſchreven werden by een derde hand. Om dat niemand enig *Teſtament* tot ſijn eygen voordeel mag ſchryven. *tit. Cod. de his qui ſibi adſcribunt in Teſtamento.* Dat al-hoe-wel in een mondelinge *Uitterſte-wil*, de welke naderhand in geſchrift werd geſteld, ſou ſchijnen te feylen. Mantic. *de conjectur. ultimar. volunt. lib. 1. tit. 6. num. 5. 7.* Peck. *de Teſtam. conjug. lib. 3. cap. 10.* Fab. *Cod lib. 9. tit 14. defin. 1.* Sententie van den *Hove van Holland* den 23. Januar. 1648. Is by den *Hove van Holland* verſtaan, dat het ſelve by ons ſonder onderſcheid plaats heeft, volgens tuig van Groeneweg. *ad dict. tit. de his qui ſibi adſcrib.* Sie me Conſult. en Advijſ. *het 2. Deel*, *Conſ.* 147.

Op twederley manier werden onſe *Uitterſte-willen*, 't zy ſchriftelijk, 6
't zy mondeling, 't zy *Teſtamenten*, of *Codicillen* gemaakt en bekragtigt, of voor een *Notaris* en twe Getuigen, of voor den *Secretaris*, of *Geheymſchryver*, en twe van 't Geregt, dat is, twe Schepenen van de plaats daar 't geſchied. *arg. l. omnium. 19. Cod de teſt.* Keuren van Leyden, *art.* 149. van Oudewater, *art.* 167. van Amſteldam, *cap.* 44. *art.* 1. 2.

Welk gebruik van *Uitterſte-willen* te maken voor *Notaris* en twe ge- 7
tuygen in deſe Landen boven twe hondert Jaren niet oud is, So vind men in de oude Keuren der Stad *Leyden*, dat nog ontrent den Jare 1449. en daar na geen makingen van *Uitterſte-willen* beſtaan mogten, ten zy de ſelve waren bezegelt met twe Schepenen Zegelen, en met der Stede Zegel. So ook geen *Uitterſte-willen*, voor, of omtrent dien tijd werden bevonden, dan verleden voor Schepenen der ſelver Stede; het welk eerſt in volkomen trein in deſe Landen ſchijnt ingevoert, zedert dat *Kayſar* KAREL by *Placaat* den 21. Maart 1524. het *Notaris*-Ampt gebragt heeft op ſeker getal, by de *Magiſtraat* van yder plaats te noemen, en den *Hove van Holland*, ter proef van haar bequaamheid, voor te dragen, buyten de welke niemand het ſelve Ampt mogt bedienen, ſo nog in *Holland* doorgaans werd onderhouden: Daar van de eerſte *nominatie* by die van *Amſteldam* gedaan is in Auguſto 1565. in't getal van vijf perſonen, daar van de drie waren *Secretarii* der ſelver Stede En in de Keur-boeken van *Leyden* van den Jare 1545. en daar voor geen

gewag van gemaakt werd, maar eerst in de jongst voorgaande Keuren der selver Stede in den Jare 1583. *art.* 15. het seker getal van de selve tot ses Personen werd gesteld.

Op vele plaatsen was daar van buyten gehouden dat volgens de Geestelijke Regten yemant voor de *Parochy-paap*, en twe Getuygen sijn *Uitterste-wil* maken mogt. *per cap. cum esses* 10. *Extr. de testament.* Daar uit dat men gemeenlijk oordeelt, dat de seven, of vijf Getuygen, by de Roomse Regten, tot het maken van *Uitterste-wil* noodsakelijk by ons me doorgaans tot twe Getuygen souden zijn verminderd. Het welk, den grond van het Roomse Regt wel ingesien sijnde, so niet is: maar de onderhoudinge van de *Uitterste-willen* te verlyden voor *Notaris* en twe Getuygen, daar in als nog met de Roomse Regten over-een-komt; Dat de seven Getuygen, de welke volgens de eerste instelling, *l.* 21. *Cod. de testam.* daar na ten tijde van de *Kayser* LEO tot op vijf zijn verminderd. *Novell. Leonis* 41. En als uit de Inleydinge van de selve *Novell.* en het geen *Constantin. Harmenopul.* in sijn *promptuar. jur. Civil.* daar van tuigt, te sien is, vele van de oude Regtsgeleerden het selve getal, sonder onderscheid, op vijf hebben genomen gehad. De selve vijf Getuygen, onder het verlyden voor *Notaris* en twe Getuygen als nog begrepen zijn, en daar me werden gelijk gesteld: om dat een *Notaris* alleen, selfs by de Roomse Regten, so veel geloof gehad heeft, als drie andere Getuygen. *per Novel.* 73 *cap.* 7. §. 1. dewelke dan gevoegt by de twe Getuygen, als nog de vereyste vijf Getuygen uitmaken. So ook van een *Secretaris*, en twe uit den Geregte, of Schepenen te verstaan is.

De Getuygen die over het maken van de *Uitterste-wil* staan, moeten zijn twe Mans-personen, Luyden van eer en van goede kennis, en boven de 14. Jaren oud. §. 6. *Instit. de Testamentis*, *l.* 20. §. 1. & *l.* 26. *ff. qui testam. fac. poss.*

§ Het welk (voornamentlijk van den Ouderdom) so nauw luysterd: dat alwaart saak dat een Getuyge ten tijde van het maken van de *Uitterste-wil* by yder een voor 14. Jaar oud geoordeeld wierd, indien daar na bevonden wierd, dat hy niet oud genoeg geweest was, hoe weynig dat het ook verschilde, sou sodanigen *Testament* niet mogen bestaan, gelijk als ik verscheyden maal heb sien wijsen. Sonder dat daar tegen doet, dat in sommige gelegentheden ten voordeel van het algemeen, en bestaan van *Uitterste-willen*, die men, des eenigsints mogelijk, moet plaats geven. *l.* 1. *Cod. de Sacrosanct. Eccles.* een gewaande daad van yemand die hem had uitgegeven des te mogen doen, en daar voor by yder

yder een was erkend, voor goed werd opgenomen. §. 7. *inſtit. de teſtam. ordin. l.* 1. *Cod. de teſtam. & l. Barbarius Philippus* 3. *ff. de offic. prætor.* Om dat een getuygenis van minder als 14 Jaar uit ſijn eygen aard en van ſig ſelven onbeſtand geagt werd, uit onmagt van verſtand en onvolkomen oordeel, het welk door geen middel kan vervult werden: te meer dewijl by ons de getuygenis in een *Teſtament* tot ſodanig getal gebragt is, dat het van andere mede getuygen niet kan vervult werden, door dien geen waarheid kan beſtaan, of daar van kan blijken, als uit den mond ten minſten van twe geloofwaardige Getuygen. *l.* 9. §. 1, *Cod. de teſtib. junct. l.* 3. *ff. eod.*

Van ouds plagten de Blinden en andere, de welke niet ſchrijven kon- 9
den, een Getuyge meer te moeten hebben, de welke voor hem onderte-
kende. *l.* 8. *Cod. qui teſtam. fac. poſſ.* maar om dat huydenſdaags een *Notaris* en twe Getuygen volkomen geloof hebben in het geen voor haar gedaan werd, (Al-hoe-wel de ſommige in 't opmerk van een geboren Blinde die niet ſchrijven kan, niet ongeraden dunken, dat tot meerder verſekerheid, en om alle gevaar te ontgaan, een derde Getuige, nevens de twe andere, by gedaan werd) is 't ſelve ſo nodig niet, dat ſonder dien het *Teſtament* kragteloos ſou zijn, of niet ſou mogen beſtaan. Met hoedanig onderſcheid te verſtaan is de geſeyde Wet. *l.* 8. *Cod. qui teſtam. fac. poſſ.* de welk alleen ſpreekt van een *Teſtament* dat alleen voor enkele Getuygen op de wijs van die tijd onder de hand gemaakt wierd, 't welk tot andere, de welke opentlijk en voor de Wet geſchieden, niet kan gepaſt werden. Aangeſien in ſodane geſchriften geen bedenken van bedrog, of valsheid plaats heeft. *l.* 10. *ff. de probat. & l.* 31. *Cod. de Donat. l.* 17. *Cod. de Teſtam.* En is alſo verſtaan by den *Hogen Raad in Holland* in de ſaak van *Knelis Goriſz.* wonende in de *Kage*, tegen d'Erfgenamen van *Marijtge Willems*, Weduw van *Dignus Janſz.* op het gevoelen van de Heren *Petrus Cunæus*, *Profeſſor* van de Academie binnen *Leyden*, en *Mr. Cornelis Boſch*, *Advocaat* voor den *Hove van Holland*, gegeven in den Jare 1639.

Maar of de Getuygen ook de wil van den Erf-maker op 't nauwſt, 10
en al wat in het *Teſtament* begrepen is, weten moeten, en daar van getuygenis ſouden moeten dragen, is bedenkelijk: het welk in een beſloten *Teſtament* van ouds en nog huydendaags, onnodig en tegenſtrydig is geweeſt. *l.* 21. *Cod. de teſtamentis*, §. 3 *inſtit de pupill ſubſtit.* Dog aangeſien de *Nuncupativa*, en mondelinge Uiterſte-willen by ons me in geſchrift werden geſteld, ſo moet ook huydenſdaags genoeg

zijn, dat de Getuygen daar alleen kennis van dragen, dat het *Testament* den Erf-maker voor geleſen zijnde, hy verklaard heeft dat het gene daar in begrepen is, alſo was ſijn begeerte en *Uitterſte-wil*. Sonder dat het ook van node is dat de Getuygen den Erf-maker wel kennen, ten waar dat de *Notaris* hem ſelfs niet kende. *Plac. den 3. Octob. 1540. art. 9. junct. l. 9. Cod. de teſtam.* om daar me alle bedroch van mommery weg te nemen. So Jul. Clar. *lib. 3. ſentent. §. teſtament. quæſt. 59.* verhaalt, dat by ſijn tijd ſekere Vrouw de dood van haar even-geſtorven Man had weten te agterhouden, en in deſſelfs plaats een ander, van haar vertrouwd, Perſoon had doen te bed leggen, die hem, de glaſen dicht behangen zijnde, en het hooft ſeer bewonden, agter de gordijnen, gelict den ſieken Man te weſen, en op deſſelfs naam t'haren voordeel *Teſtament* maakte: So ook verſtaan heb dat in deſe Landen, op gelijke manier ſoude geſchied zijn. Gelijk voorbeeld verhaalt Ranchin. *var. lect. lib. 2. cap. 6.*

In *Vrieſland* werden de Roomſe Regten en manieren voor ſo veel onderhouden, dat over het maken van een *Teſtament*, aldaar noch ſeve Getuygen moeten geroepen werden.

11 Waar uit deſe Vrage ontſtaat, of een *Teſtement* na de manieren en noodſakelijkheid van een plaats daar het geſchied, gelijk als hier in *Holland*, voor een *Notaris* en twe Getuygen behoorlijk zijnde bekragtigt, ook ſtand ſoude moeten grijpen in andere plaatſen daar tot het maken van een *Teſtament* meer andere noodſakelijkheden werden vereyſcht, als in *Vrieſland* zijnde ſeve getuygen, en of een Man ſijn *Teſtament* na de manieren van *Holland*, in een plaats van *Holland* gemaakt hebbende, naderhand in *Vrieſland* quam te Overlyden, of onder den bodem van *Vrieſland* enige goederen had leggen, het ſelve *Teſtament* in *Vrieſland* voor goed ſou werden gekend? En werd daar over na gemeen gevoelen der DD. verſtaan, dat een *Teſtament* in ſekere plaats, na de wijs die aldaar werd vereyſcht, bekragtigd, over al plaats heeft, ſonder onderſcheid, *D D. in l. 1. Cod. de ſumma Trinitate*: om dat de manier van doen, de welke tot het beſtaan van yets werd vereyſcht, behoord tot kennis en regtsgebied van de Overheid van die plaats, daar en ſulks het daar geſchieden moet. *per. l. 6. Cod. de Evict. l. 3. in fin. ff. de Teſtib. l. 2. Cod. quemadmod. teſtam. aper. fac. l. 9. & l. ult. Cod. de teſtam.* So ook indien men de manier van doen van verſcheyde plaatſen ſoude moeten volgen, yemand die nu hier nu daar woond, ſo velderhande *Teſtamenten* ſoude moeten maken, of veelderhande manieren van doen

doen in een en 't ſelve *Teſtament* ſou moeten waarnemen, en een *Teſtament*, 't welk maar een enkel doen is, na verſcheyde Regten van doen ſou werden geoordeelt. Sie hier over Covarr. 2. *de ſponſalib.* §. 7. *num.* 8. Coſtal. *ad. d. l* 6 *ff. de Evict.* Guidon. Papa. *deciſ.* 262. Teſſaur. 2. *quæſt. for.* 8. Gail *lib.* 2. *obſerv.* 123. Joan à Sand. *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 14.

Nu zijnder *Teſtamenten*, de welke al is 't dat daar in de gemene en 12
behoorlijke manier van doen niet is onderhouden, evenwel uit byſon-
der voor-regt, voor volkomen gehouden werden: gelijk als een Va- 13
der of Moeder, de welke een verdelinge van ſijn of haar goederen onder
ſijn Kinderen maken, de welke al deden zy 't mondeling voor twe ge-
tuygen op dat daar van bleek, *arg. l.* 40. *in verb. legitimis probationibus ff. de teſtam. militari*, of by haar geſchrift, ook wel, al was het by een an-
der geſchreven, als ſy het maar hadden ondertekent, ſoude het volko-
me kragt hebben, ſo veel de Kinderen aangaat. *l. hac Conſultiſſima* 21. *cum auth. ſeq. Cod. de teſtament. Vidè* Gudelin, *de Jure Noviſſimo*, *lib.* 2. *cap.* 5. *verſ. porro obſervandum.* Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 112. *num.* 4. En werd verſtaan, het ſelve me in Kinds-kinderen en verdere afkome-
lingen plaats te hebben, volgens 't geen verhandelt werd by Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 6. Jul. Clar. §. *teſtamentum quæſt.* 21. *num.* 1. Hartm. Piſtor. *lib.* 2. *quæſt.* 1. *num.* 16. Het welk ook plaats heeft in een Blinde. Jul. Clarius *d.* §. *teſtamentum. quæſt.* 17. *num.* 2. Vaſq. *illuſtr. con-
troverſ.* 103. *num.* 11. Graſſ. §. *teſtamentum. quæſt.* 32. *in fin.* Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 8.

Gelijk ook de krijgs-luyden om byſondere redenen vergund is in het 14
Leger, of in het Veld, ſo ſy beſt kunnen, of ſo het hun gelieft, haar *Uitterſte-wille* te kennen te geven; het zy by monde, het zy by ge-
ſchrift, ſonder enige nootſakelijke onderhoudingen, als alleenlijk dat daar van den Regten genoeg zijnde blijke. *l.* 40. *& tot. tit. de teſtam. mi-
lit. Quot. etiamnum obtinere tradunt.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *tit.* 17. *verſ. Een Krijgsman*, *num.* 28. *& ſeq.* Vinn. *ad.* §. *ult. inſtit. de militari teſtam.* Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 118. *num.* 1. 6. Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 5. *cap. ult. verſ. hæc ut.* Perez. *ad Cod. de teſtam. militari*, *in fin.* Vigl. *ad rubr. de teſtam. num.* 11.

Maar of ook nu ter tijd de *Teſtamenten* by tijd van Peſt, of tot voor- 15
deel van den Armen gemaakt, onder ſodanige uitgeſonderde *Teſtamenten* mogen werden gerekent, is ſeer twijfelagtig. In voegen dat niet ſe-
ker is of in ſodanig *Teſtament* een Vrouws-perſoon, of andere onwet-

lijke souden mogen Getuygen? Item, of sodanig *Testament* mondeling voor twe Getuygen soude bestaan sonder *Notaris*. Daar op aangaande de *Testamenten* by tijden van Pest, Jul. Clarus §. *Testam. quæst.* 56 *n.* 3 *in fin.* en Gabriel *lib.* 4. *de Testam. Conclus.* 8. *num.* 3. meynen, dat de onderhouding van 't maken der *Testamenten*, by ons so nau beset is, dat daar van ook indien geval niet behoort agter-gelaten te werden. So ook in *Vrankrijk* is geoordeelt, volgens tuig van Annæ. Robert. *rer. judicat. lib* 2. *cap.* 10. Het welk me by ons geen plaats behoort te hebben in de Steden en plaatsen, daar den overvloet van de *Notarissen* en Getuygen selfs in sodanige gelegentheid, niemand soude verlegen laten. Dog werd by Gail *lib.* 2. *observ* 118. *numer.* 18. Mynsinger. *Cent.* 1. *observ* 96. Consult. en Advijs. *part.* 1. *cons.* 77. *& part.* 2. *cons.* 36. *&* 94. bilker geagt, daar in als nog de Roomse Regten te volgen, volgens het welk ook by het *Hof van Holland* verscheyde malen is verstaan, dat sodanige *Testamenten* me onder de uitgesonderde werden gerekent, en van waarden gehouden worden, al is daar in de uiterste noodsakelijkheit niet agtervolgt. Van de *Testamenten* ten behoeven van den Armen, is het onseker, also 't telve by de sommige onderhouden werd, en by de sommige niet. Als te sien is by Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 17. *in fin.* Coren *observ.* 31. Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 13. *&* 14. Christin. *vol.* 1. *decis.* 304. *num.* 12. *cum seqq.* Radelant, *decis. cur. Traject.* 125. *num.* 34. *& seq.*

Het geen by de Roomse Wetten van de *Testamenten* der Huisluyden werd gehandelt, *l. ult. Cod. de testam.* heeft by ons geen plaats, om dat yder dorp haar *Notarissen*, of *Land-schrijvers* heeft.

16 De *Testamenten* also gemaakt, krijgen niet eerder haar volkomen kragt voor dat deselve met de dood van den Maker werden bevestigt: want de wil van de Mensch is veranderlijk so lang hy leeft. *l.* 4. *ff. de adimend legat.* In voegen dat den Maker altijd van sijn wil vermag te veranderen, alwaar 't schoon dat hy by *derogatoire Clausule* in sijn *Testament* duydelijk had uitgedrukt, dat het geen dat hy in toekomend mogt maken, niet bestaan sou, als met bysondere wederroeping en verhaal van sekere woor-
17 den. Met hoedanige bevestiging hy wel verstaan werd niet te willen dat de sodanige makingen, de welk hy uit losse onvoorsigtigheyd, of misleyding van andere, mogte doen instellen, van waarde sullen zijn, maar geensins dat men sig selven de magt soude benemen van in toekomende geen ander *Testament* te mogen maken, of van wil te veranderen. *arg. l.* 22. *ff. de legat.* 3. *junct. l.* 4. *ff. de adimend. legat.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 24. *vers. Daar is nog*, als maar sekerlijk kan blijken dat hy van sijn voor-

voorgaande wil vrymoedig en onbedwongen van yemand heeft willen veranderen, ſo dat het verbond van ſodanige *clauſule* niet van noden is of yets geagt werd, wanneer duydelijk van de vrye en onbedwongen wil van den *Teſtateur* kan blijken. Sie Jul. Clar. *ſentent. lib.* 3. §. *teſtamentum*, *quæſt.* 99. Menoch. *lib.* 4 *præſump.* 166. *num.* 13. Alexander. *conſil.* 134. *num.* 2. *vol.* 1. *& lib.* 4. *conſ.* 7. Peck. *de Teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 56. Want anderſints de *derogatoire clauſulen* ligtelijk by die gene tot wiens behoef het eerſte Teſtament gemaakt werd, aangeleid werden om te beter verſekert te weſen dat den Teſtateur ſijn wil niet ſou veranderen, en om daar me altijts een later volgende uyterſte wil te mogen tegen gaan, en om ver werpen, hoedanige magt nogtans hem door geenderhande middel mag werden benomen. *d. l.* 4. *ff. de adimend. legat. & l.* 22. *ff. de legat.* 3.

Dog op dat van de veranderde wil ſekerlijk en ontwijfelijk blijken 17
mag, ſo is niet genoeg dat hy alleen verklaard ſijn wil te veranderen, of ſonder *Teſtament* te willen ſterven, maar ſoude door een twede en later *Teſtament* de verandering moeten doen, of voor 't Geregt, of voor *Notaris* en Getuygen by byſondere *Akte* van weer-roeping, en dat daar wettelijk van blijke. Sie Coren. *conſ.* 10. *num.* 24. *& ſeq.* Julius Clar. §. *Teſtamentum. quæſt.* 91. 92. Papon. *lib.* 20. *tit.* 1. *arreſt.* 3 Fachin. *lib.* 4. *cap.* 8. Cod. Fabrian. *lib.* 6. *tit.* 5. *defin.* 29. *num.* 1. 2. Mantic. *de conject. ultim. volunt. lib.* 2. *tit.* 15. *num.* 28. *& ſeq.* Neoſt. *deciſ.* 1. *de pact. antenupt. obſerv.* 22. *verſ. quod autem actores.* Ten waar yemand voor 't Geregt had verklaart, dat hy niet wilde dat ſijn gemaakte *Uitterſte-wil* kragtig ſou blyven, en daar na nog tien Jaren in die meyning en wil had volherdet. *l.* 27. *Cod. de Teſtam.*

Geſloten en by den Erf-maker ſelfs geſchreven *Teſtamenten* ſouden als nog verſtaan werden weer-roepen, en te niet gedaan te zijn, indien hy die met voordagt had doorſneden, of in 't vier geworpen. *l.* 1. *& tot. tit. ff. de his quæ in teſtam. delent. l.* 30 *Cod. de teſtam.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 14 So dat indien al het opſchrift van ſo een beſloten *Uitterſte-wil* wierde vertoond, ſonder dat het binnen geſchrift ſelve vertoond wierd, men ſou geloven, dat het by den Erf-maker weer roepen, of te niet gedaan was: immers, daar by geen voorgaande volkomen *Uitterſte-wille*, als door een twede, en later verſtaan ſoude werden gebroken, of weer-roepen te zijn. *per. l.* 11. *ff. de injuſto rupt. & l.* 11. *ff. de bon. poſſ ſecund. tab.* Maar het ſelve heeft geen plaats in *Teſtamenten* voor *Notaris* en Getuygen verleden, de welke niet anders als by

een

een twede *Teſtament* door duydelijke te nietdoening, kunnen her-roepen werden. Neoſtad. *Cur Holland. Deciſ.* 1. Conſult. en Advijſ. het *Rotterd.* 3. *Deel*, *Conſult.* 156. Clar. §. *Teſtamentum quæſt.* 93. *num.* 1. Mantic. *de Conjectur. ultimar. volunt. lib.* 12. *tit.* 1. *num.* 33. Fab. *Cod. lib.* 6. *tit.* 5. *defin.* 30.

Wy hebben geſeid, dat de verandering of vernietiging van een *Teſtament* moet geſchieden, of by een twede *Teſtament*, of voor 't Geregte, of voor *Notaris* en Getuygen, of anderſins, dat daar wettelijk van blijke om dat daar toe juyſt niet nodig is, dat een twede *Teſtament* werde gemaakt, of dat op nieuw Erfgenamen werden geſtelt, of yet anders: maar alleen genoeg is dat de weder-roeping ſo wettelijk zy als de making zy geweeſt, ſo veel het Verly van de making aangaat, maar verder niet, op dat elk gemaakte op de ſelve wijs mag gebroken werden als het gemaakt is. *l.* 35. *ff. de Regul. Jur.* Sulks ſou genoeg zijn tot vernietiging van een *Teſtament*, dat yemand opentlijk voor *Notaris* en Getuygen had verklaart ſijn goederen te willen laten gaan na verſterfregt. *l.* 1. §. 1. *ff. ſi. tab. Teſtam. null. exſtab.* of aan die geen die van regtswegen ſijn goed ſouden moeten erven. *l.* 21. §. 3. *Cod. de teſtam.* of maar alleen begeert dat ſijn *Uitterſte-wil* geen ſtand ſal mogen grypen. Sulks als by het *Hof van Holland* den 29. Julii 1644. is verſtaan, tuſſchen *Wouter van Iſendoorn*, Requirant: en *Michiel Romeyn*, Gerequireerde.

By de Roomſe Regten was tot vernieting van een *Teſtament* genoeg, dat den *Teſtateur* een later en nader volkomen *Uitterſte-wil* had gemaakt en voltrokken. §. 2. *inſtit. quib. mod. teſtam. infir.* alwaar 't dat daar by geen algemene of byſondere weder-roeping van het voorgaande was geſchied. Maar aangeſien huydensdaags de *Teſtamenten* en *Codicillen* ſodanig met den anderen zijn vermengt, dat het weſentlijke onderſcheid van Erf-lating en making daar by de *Teſtamenten* en *Codicillen* van den anderen verſchillen, by na heel weg genomen is, ſulks dat een Erflating en making, ſonder onderſcheid, ſo wel by het een, als by het ander kan werden geſtelt: ſo ſou 't laatſte *Teſtament* by ons voor een *Codicil* gehouden moeten werden, gelijk als wy hier voor, *arg.* §. 3. *inſtit. quib. mod. teſtam. infirm* hebben aangeweſen, ten waar, en voor ſo veel daar een algemene, of byſondere weder-roeping van het voorgaande by quam.

18 Ik ſeg, (*of byſondere wederroeping,*) om dat een algemene wederroeping van alle voorgaande *Teſtamenten*, *Codicillen*, *&c.* niet altijd genoeg

noeg is; Sulk, ſo kan de *derogatoire Clauſule* in 't toekomende, (daar by dat yemand wil en begeert, dat al het gunt hy na dien tijd ſou maken, van geender waarden ſal zijn en niet beſtaan ſal mogen als met verhaal van ſekere woorden) niet anders als by byſondere en uitgedrukte weder-roeping vernietigt werden. *l.* 22 *ff. de leg.* 3. als is 't juſt niet met verhaal van ſekere woorden, daar niet op geſtaan werd, als buyten dien van de vry en onbedwongen veranderde wil kan blijken. Sie Jur. Clar. *lib.* 3. *ſentent.* §. *teſtamentum, quæſt.* 99. Peck. *de teſtam. conjug. d. lib.* 1. *cap.* 10. Johann. Durant. *de arte teſtandi tit.* 10. *cautela* 1. Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *def.* 10. & D D. *ibi allegat.*

Alſo kunnen ook by algemene weder-roepingen in de *Teſtamenten* ingelijft, niet verſtaan werden weer roepen; of ontbonden te zijn, de Huwelijkſe Voorwaarden voor de banden van Huwelijk aangegaan: want algemene inſtellingen niet verder kunnen uitgerekt werden als tot gelijke voor-vallen, de welke van eender ſoort en gelegenheid zijn. Barthol. *in l. legatorum* 33. §. *fin.* & *l. Titia* 34. §. *Lucius ff. de legat.* 2. So als verſtaan is volgens tuyg van Neoſtad. *de pact. antennptial. obſerv.* 3. als alleen voor ſo veel als by den inhoud van het ſelve *Teſtament* van nieuws, en uitdrukkelijk tegen den inhoud van de Huwelijkſe-Voorwaarden, wierd bevolen, om de ontwijflijke wil van den Erflater, de welke voor een Wet is te houden *l. in conditionibus primum locum* 19. *l. Publius* 36. *ff. de Condit.* & *demonſtrat.*

Na de beſchreve Regten kan ook een *Uitterſte-wil* van een Vader onder ſijn Kinderen met ſijn hand geſchreven, en geteikent, tot nadeel van de ſelve Kinderen niet vernietigt werden, dan met een byſondere wederroeping van 't ſelve. *auth. hoc inter Cod. de teſtam.* Sie Conſult. en Advijſen, *het* 1. *Deel, Conſ.* 50. Dog is by den *Hogen Rade van Holland* verſtaan, dat dien-aangaande een algemene ſtelling van weder-roeping by den *Notariſſen* gebruikelijk genoeg; en daar toe geen byſondere weder-roeping van noden is, veel min uitdrukking van de eygenſchap van't *Teſtament.* Sie Coren *obſerv. rer. jud.* 39.

HET III. DEEL.

By wie, en aan wie de Erf-latingen mogen werden gemaakt.

1. *Hoe, en wanneer het Testament van sig selven kunnende bestaan, den inhoud daar van komt te vervallen.*
2. *Wie na Regten geen Testament mogen maken.*
3. *Of, en wanneer die geen dewelke by de Vyanden over-lopen Testament mogen maken.*
4. *Die geen die tot de dood veroordeeld zijn.*
5. *Die in Onegt geboren zijn.*
6. *Die in en van de arme Godshuysen onderhouden werden.*
7. *Van welke goederen, en aan wie men niet vryelijk Testamenten maken mag.*
8. *Vrouw en Man malkanderen eenig goed gemaakt hebbende, met, en onder conditie, dat en waar al de agter te laten goederen van de langstlevende sullen gaan, en erven, en kunnen het voordeel genoten hebbende, selfs van sijn, of haar deel geen ander Testament maken.*
9. *Wie by Uitterste-wil niet beuren mogen.*
10. *Of onwettigen, en overwonne Bastarden.*
11. *Speel-kinderen.*
12. *Voogden, Curateurs, Administrateurs, en Doop-heffers.*
13. *Kloosters, Geestelijke Vergaderingen, en andere verboden Collegien.*
14. *Aan geen Paus gesinde, geordende Personen.*
15. *Aan geen Notarissen by het Testament dat voor haar werd gemaakt.*
16. *Minderjarige sonder consent van haar Ouders, Voogden, &c. of en hoe ver elkanderen by testament wat maken mogen.*
17. *Een Weeuw, of Weduwenaar voorkinderen hebbende, of, en hoe ver aan de twede Egt-genoot.*
18. *Man en Vrou, of, en hoe ver in Gelderland, en 't Stigt van Uitregt.*
19. *Tot Delff, of, en hoe ver.*
20. *Geen overspeelder van sijn Wijf of Man.*

1 HEt gebeurd ook somwijl dat blijvende het *Testament* in sijn volle kragt, het geen daar in gesteld is komt te vervallen, in 't geheel, of voor een gedeelte.

In 't geheel vervalt het geen by *Testament* is bevolen, so wanneer het selve is gemaakt by een die na Regten geen *Testament* maken mag. *tot. tit. Instit. quib. non est permiss. fac. Testam.*

2 Dese zijn alle Luyden beneden haar Jaren, Mans beneden de veertien, en Vrouwen beneden de twaalf Jaren. §. 1. *instit. eod.* Stom en Doof ge-

geboorne. l. 7. *ff. qui teſtam. fac poſſ.* §. 3. *inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* Dolle, Raſende, en Slegte Menſchen, die haar verſtand niet magtig zijn. §. 1. *inſt. eod.* Item alle quiſt-goederen die voor Hofs, of Stads-kinderen verklaart zijn. §. 2. *inſt. eod l.* 18. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* Van welke Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 3. Dog indien de uitſinnige, de welke by ſekere tijden haar verſtand magtig zijnde, als dan haar *Uitterſte-wil* met bedaarde ſinnen hadden gemaakt, ſou het ſelf beſtaan mogen. *d.* §. 1. *inſtit. quib. mod. teſtam. infirm. l.* 16. §. 1. *l.* 17. *ff. qui teſtam. facere poſſ.* gelijk ook de billikheid by ons heeft ingevoert, dat insgelijks de quiſt-goederen het geen ſy aan hare Vrunden, Nakomelingen, aan den Armen, of diergelijke met goede meyning en ſin hadden gemaakt, daar in geen verquiſting konde aangewesen werden, bundig en van waarden behoort te blijven. *Novell. Leon.* 39. Charond. *pandect. du droict. Franc. lib.* 3. §. 2. Sande *lib.* 4. *tit.* 1. Sulks als by 't *Hof van Holland* verſcheyde malen verſtaan is. Alhoewel het ſekerſt is, der Overheden kennis, of der Voogden geſtading daar over te verkrygen. Coſtuymen van Antwerp. *tit.* 46. *art.* 8.

Onder de Luyden die geen *Uitterſte-wil* mogen maken, werden ook 3
gerekent die van ons by de Vyanden over-lopen, de welke haar Burgerregt verlieſen, en voor Vyanden gehouden werden. *l.* 19. §. 4. *ff. de captiv. & poſtlim. reverſ.* Verwy *ars teſtandi, cap.* 4. Groeneweg. *ad* §. *ult. inſtit. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam.* Sande *lib.* 4. *tit.* 1, *defin.* 2. Maar die van de vyanden gevangen werden, verlieſen by ons niet het regt, en vryheid om te mogen *Teſtament* maken, *contra* §. *ult inſtit. eod.* om dat ſy in haar ſelve van geen andere ſtaat werden, maar de ſelve blijven. *Facit. arg. l. qui à latronib* 13. *ff. qui teſtam. facere poſſ.* Vinn. & Fons *ad dict.* §. *ult. inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de Teſtam. verſ. generatim.* So dat ook die geen de welke van de Turken gevangen werden, het regt van *Teſtament* te maken niet verlieſen. *teſte.* Covarruv. *in cap. peccatum. part.* 2. § 11. *num.* 6. Sic Sande *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 2.

Volgens de Roomſe Regten, vermag mê geen *Teſtament* beſtaan van 4
yemand die tot de dood is veroordeelt, en geſtraft. *l.* 8. §. 1. *& in fin. ff. qui Teſtam. fac. poſſ.* Maar huydensdaags is het den ſodanigen niet verboden *Teſtament* te maken, indien, en voor ſo veel by het vonnis des ſelfs goederen niet verklaart werden verbeurt te zijn. *arg l.* 11. *ff. de Teſtam. milit. Quod ita conſuetudine obſervari tradunt.* Clarus. §. *Teſtamentum, quæſt.* 19. *num.* 1. *& 21. num.* 1. Vaſq. *controv. quæſt.* 96. *num* 4. 5. Comeſ. *ad l. tauri* 4. Gutier. *lib.* 2. *practic. quæſt.* 38. Farinac. *prax. criminal. quæſt.* 102. *num.* 131. 158.

Maar of die geen die in On-egt zijn geboren, ook geen *Uitterſte-wil* 5
mo-

Deze verbeurdverklaring heeft tegenwoordig geen plaats meer (Proeſenaar voordenbrekje, Amſterd. 1777 bl. 167).

mogen maken, werd t'onregt by ons tegen de beſchreven Regten getwijfelt, ſo lang 't ſelve met geen gewijſde werd beveſtigt, immers geen meerder blijk van werd getoont. Papon. *lib.* 21. *tit.* 3. *art.* 5. 6. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 82. *num.* 4. in tegendeel is by het *Hof van Holland* op de vraag: of Baſtarden by *Teſtament* van hare goederen yet maken mogen, ſonder daar toe te hebben toelating, of wettiging? verſtaan ja. En is dien-volgend den *Rentmeeſter* van's lands Vervalſchat, dat men *Eſpergne* noemt, geweſen ſekere goederen van een Baſtard die *Teſtament* gemaakt had, en daar over de goederen by hem waren aangeſlagen, wederom te geven aan de Erf-genamen by 't ſelve *Teſtament* geſtelt, in de ſake van *Lion van Boshuyſen*, ſo hy *procedeerde Impetrant*, tegen den *Procureur Generaal*, *Gedaagde*, den 17. November 1543. So was by den ſelve Hove verſtaan tuſſchen *Jacob Klaaſz. Prieſter cum ſociis Executeurs van den Teſtamente van Heer Pieter Jacobſz. Prieſter*, *contra Tielman van Dulcum Rentmeeſter* van de *Eſpergne* en *Procureur Generaal* den 5 *Auguſti*. 1504. Sie Conſult. en Advyſen. 1. *Deel*, *Conſ.* 135. *verſ. Soo veel.* en *Conſult.* 173. *quæſt.* 2. Groenewege *in ſijn Not. op* Grot. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 6.

6. Die tot *Amſteldam* uit arme Gods-huyſen onderhouden werden, kunnen by *Vitterſte-wil* van haar goed niet weg maken, maar vervalt het ſelve aan 't Gods-huis waar in ſy onderhouden zijn geweeſt, behoudens dat haar Kinderen voor ſodanig Gods-huys tot erfgenamen erkent werden, ſo de ſelve niet magtig waren geweeſt hare Ouders te onderhouden, by de Ordonnantie voor den Ouden Mannen en Vrouwen Gods-huyſen tot *Amſteldam*, *art.* 3. Van gelijken tot *Oudewater*, Keuren aldaar, *art.* 206.

Die in 't Wees-huis tot *Amſteldam* opgevoed zijn, kunnen geen andere Erf-genamen hebben als 't Wees-huis, ſo ſy ſonder Kinderen komen te ſterven, Ordonnantie van 't Wees-huis tot *Amſteldam* den 14. Febr. 1584.

Welk regt by na in alle Steden, de Arme Gods-huyſen by der ſelver inſtelling, of andere Voor-regten is vergunt, en ſulks, *arg. auth. ingreſſi monaſterium ſubject. l.* 13. *Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.* werd onderhouden.

Gelijk Voor-regt is by *Hartog* AALBREGT VAN BEYREN vergund aan het Katrijne-Gaſthuys binnen *Leyden* den 13. Maart 1401. *Dat al die daar in ontfangen werd, ontfangen ſal werden met al ſijn goeden die hy heeft, en nog krijgen mag, die in 't voorſchreven Gaſt-huis blyven ſullen.*

Van gelijken is by *Hartog* WILLEM VAN BEYREN den 3. Novemb. 1409. aan het Broer-huis en Suſter-huis tot *Delf* vergund,

gund, *Dat ſo wat perſonen binnen den Stede van Delf in't Broer-huis, of Suſter-huis komen ſullen, al ſulke Renten, Erven, en Huyſingen als ſy hebben, niet verkopen mogen, maar al de vrugten en nutſchappen, daar af hebben, en gebruiken haar leven lang geduyrende, en na haar dood ſullen die voorſchreven goeden komen en Erven die twe-deel op haar regte Erfgenamen, en dat derdendeel op den Huyſe daar in ſy ſterven ſullen.*

Maar ſtaat te letten dat het ſelve tot de gemene Huis-armen, anders *Aalmoiſſeniers*, den Heyligen Geeſt, of *Huys-ſitten* genaamt, niet wel kan werden uitgerekt. Des op veel plaatſen ſodanige Luyden die als Huis-armen van hun enig genot van Aalmiſſen hadden genoten, enige goederen na latende, en tot beter gelegenheid gerakende, volſtaan, mits den Huis-armen weder-kerende, of doende weder keren al 't gunt, of ſo veel ſy in Aalmiſſen ſullen hebben genoten. Sie *Keuren van Leyden, art.* 98.

7 Voor een gedeelte vergaan, en vervallen de *Uitterſte-willen*, ſo wanneer en voor ſo veel daar in bevel gedaan werd van goederen, daar van dat men niet vrylijk bevel doen mag, of ſo wanneer dat men yets maakt aan Luyden die by *Uitterſte-wil* niet beuren mogen.

Goederen daar van men niet vrylijk bevel doen mag, zijn eerſt alle verbonden en *fideicommiſſaire* goederen. Daar van hier na ſal werden geſproken.

Ten tweden: Alle Leen-goederen daar van dat men geen bevel by *Uitterſte-wil* doen mag, ſonder *Octroy*, en toelating van de Land-Overheid, het welke niet alleen vergund werd om eens uitter hand by Erffenis, of making bevel te doen, maar ook over de hand aan een of meer Leden te doen gaan. Grot. *Inleyd. 2. boek. 15. Deel. verſ. Een Leenman, en het 42. Deel, verſ. Ten tweden.*

8 Item: So wanneer twe Egt-genoten den een den ander enig voordeel hadden gemaakt, en daar by bevel gedaan, hoe dat de goederen van den gemenen Boedel, na de dood van de langſt-levende ſouden gaan; ſo ſou de langſt-levende het voordeel genoten hebbende, van ſijn, of haar deel geen ander bevel by *Uitterſte-wil* kunnen doen. Peck. *de Teſtam. conjug. lib. 1. cap. 43. num. 14.* Everhard. *conſil. 12. num. 11. arg. l. ſicut 8. §. venditionis 11. ff. Quib. mod. pignus vel hypothec. ſolv. junct. l. 5. Cod. de obligat. & actionib.* Jaſon & alii D D. *ad l. ſi feudum 81. ff. de leg. 1.* En is alſo over het *Teſtament* tuſſchen PHILIPPUS, *Hartog van Aarſchot*, en Joffr. *Johanna van Halewijn*, ſijn Gemalin by den *Hogen Rade tot Mechlen* geoordeelt; als breder te ſien is by Johan Decker. *Diſſert.*

Jur. lib. 1. *cap.* 1. Gelijk als me by Chriſtin. *vol.* 6. *deciſ.* 58. *num.* 6. getuigt werd, dat volgens het gevoelen van Peck. en Everhard. by verſcheide gewijsden van den *Hogen Raad in Braband* is geoordeelt. En by den *Hove van Holland* den 7. April 1645. is verſtaan in de ſaak van *Kors*, en *Knelis Korſzoon van Onderwater*, tegen de Weduw en Kinderen van *Floris Lambertz. van Onderwater*, over het *Teſtament* van *Lambert Korſzoon van Onderwater*, en *Teuntjen Floris*, Egte-luyden. Sie Coren *obſerv.* 11. 12. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 15 *in fin.* Coſtuym. van Antwerp. *cap.* 41. *art.* 51.

9 De Luyden die by *Uitterſte-wil* niet beuren mogen, zijn Luyden die haar by de Vyanden onthouden, Ballingen, en Banditen. En werd het gene aan ſodanige Luyden was gemaakt, niet alleen voor ongemaakt en ongedaan gehouden, *ſecundum l.* 3. *ff. de his quæ pro non ſcript. hab.* maar vervalt aan de Graaflijkheid, Sie hier van Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 127. *num.* 1. *& volum.* 5. *deciſ.* 4. *num.* 4. 13. *cum ſeq.* Zypæ. *notit. Jur. Belg. de jure fiſci in fine.* Het welk ook plaats heeft ſo yets by verſterf-regt op ſodanige Luyden quam te vervallen. Om welke oorſaak *Hartog* WILLEM den 13. Martii 1413. aan N. N. vergunt heeft, dat alſulke verſterffenis van haar Broeder, die by de Vyanden was, ſijn Moeder ſou aan beſterven. *Regiſter B. A. fol.* 136. En *Hartog* AALBREGT heeft in den Jare 1394. aan N. N. vergund, dat hare goederen na hare dood ſouden mogen komen en Erven op hare Sonen. Ballingen zijnde, in manieren als of ſy geen Ballingen waren. *Regiſter B. D. fol.* 195. *verſ.*

Alſo mag ook yemand die handdadig is geweeſt aan een die dood geſlagen is, of raad, of daad daar toe gegeven heeft, van den ſelven, nog by *Teſtament*, nog uit de Wet, by verſterf, enig goed beuren, maar vervalt het ſelve aan de Graaflijkheid. *l. fin. ff. de bonis damnator. l.* 1. *Cod. de his quib. ut indign.* om dat niemand uit ſijn eygen ondaad enig voordeel mag genieten, of winſt mag doen uit het geen ſtrafwaardig is. *l.* 10. §. 1. *ff. ſolut. matrim. l.* 134. §. 1. *D. de R. J. Keuren van Zeeland. cap.* 2. *art.* 26.

10 Overwonne-Baſtarden mogen ook van hare Ouders nog uit de Wet, nog by *Uitterſte-wil* yet Erven, of genieten. *auth. ex complexu. Cod. de inceſt. nupt.* maar ſou 't ſelve genoten, en by de naaſte Vrunden toegelaten zijnde, vervallen aan de Graaflijkheid, indien het binne twe Maanden ſodanige Kinderen niet werd ontrokken. *l.* 1. *Cod. de Natural. lib.* Conſult. en Advijſ. Rotterd. *tom.* 3. *conſult.* 91. *num.* 8. uitgenomen alleen het geen tot nodig onderhoud is gemaakt. *cap.* 5. *in fin. x. de eo qui duxit in matrim. quam poll. adult.* Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 2. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 117. Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 45. *art.* 7. 8. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 115.

An-

Andre Speel-kinderen, mogen gelijk andere vremden van hare Ou- 11
ders by *Uitterſte-wil* goed beuren. Groeneweg. *ad. l. 2. Cod. de Natural. lib. num. 5.* Het welk in *Vrieſland* in geval van andere wettige Kinderen niet verder als tot een twaalfde deel van 't gehele goed mag werden uitgerekt. Joan. à Sande *lib. 4. tit. 4 defin. 3.* So ook in verſcheyde Steden 't ſelve tot een ſeker gedeelte is bepaalt. Als tot *Leyden* en *Oudewater*, alwaar yemant wetlijke Kinderen hebbende, een Speel-kind niet meer als een vierendeel van een Kinds gedeelte maken mag, *Keuren* tot *Leyden*, *art.* 150. tot *Oudewater*, *art.* 178. Het welk volgens byſonder voorregt by *Hartog* AALBREGT aan die van *Amſteldam* in den Jare 1387. en aan die van *Leyden* in den Jare 1389. noch verder is bepaalt, dat ſo wat Baſtarden aldaar enige goeden werden gemaakt, en de ſelve aldaar komen te overlyden, ſonder wettig geboorte na te laten, de ſelve goederen wederom moeten gaan aan den gene van de welke die gekomen zijn.

De Voogden, *Curateurs*, en *Adminiſtrateurs* van minderjarige, hare 12
Vrouwen, of Kinderen, Doop-heffers, ſo wel Peters, als Meters, Byſitten, &c. mogen van hare Pupillen, Pillen, en Minder-jarige, by *Uitterſte-wil* geen ontilbare goederen genieten, of yets waar door haar lieder ontilbare goederen ſouden worden beſwaart. *Placaat van den* 4. Octob 1540. Zypæ. *Notit. Jur. Belg. tit. de Teſtam. in verb. ita, hæc.* Sande *lib. 2. tit. 9. defin. 19. 20.* Coſtuym. van Antwerp. *tit. 46. art. 7.* Rebuff. *ad conſtit. reg. Tractat. de donat. & aliis diſpoſit. tutor. contra l. 5. ff. de donat.* Het welk wel by Hugo de Groot *in ſijn Inleiding* uit de enkele woorden van het gemelte *Placaat* alleen van onroerende goederen werd verſtaan, met uitſluiting van alle roerende goeden, ſonder onderſcheid: Dog na Regten om een en de ſelve reden verſtaan werd plaats te hebben in roerende goeden van merkelijke waarden, de welke in ſodanigen geval, beneven de onroerende goeden, werden geſtelt. *arg. l. 22. Cod de adminiſtrat. tutor. cap. tua extra. de his quæ fiunt à Prælatis Gloſſ. in cap. 1. verb. aſſiſtentes in fin.* De *Cleric. ægrot. in 6.* Vide Cephal. *conſil.* 598. *num.* 54. *& ſeqq.* Sulks als om de ſekerheid by PHILIPS *Koning van Spanjen* over de Nederlanden onder ſijn gebied, by *Ampliatie*, het eeuwig Edict in den Jare 1611. nader werd verklaart.

Dog het ſelve is niet te verſtaan van die geen die ſonder *Uitterſte-wil* na Regten het goed van ſoodanige minderjarigen, *ab inteſtato*, ſouden moeten Erven, de welke niet is verboden by hare Pillen eenige onroerende goeden te werden gemaakt. Chriſtin. *vol. 4. deciſ. 4. num. 10.*

Zypæ.

Zypæ. *notit. Jur. Belg. de loco.* Conſultat. en Advijſen 1. *Deel*, *conſ.* 10. *en* 114. en het *Amſteld.* 3. *Deel*, *Conſ.* 147.

13 By *Placaat* den 20. Martii 1524. en den 15. Octob. 1531. mogen geen Kloosters, en verboden Geeſtelijke Vergaderingen by *Vitterſte-wil* enig ontilbaar goed beuren: dat om de voorverhaalde redenen me tot tilbare goederen van merkelijke waarden moet werden uitgerekt. *arg. d. l.* 22. *Cod. de adminiſtr. tutor.* ook de onbehoorlijke en ongeoorlofde Vergaderingen in 't geheel van alle Erffenis, by *Teſtament* werden uitgeſloten. *l.* 8. *Cod. de hered. inſtit.* Sie Coren *obſerv.* 9. Deſe zijn by ons al de Gemeenten, Vergaderingen, en *Secten*, de welke van de ware Chriſtelijk *Gereformeerde Religie* (gelijk, en ſo die in de Kerk alhier opentlijk geleert werd) niet zijn, waar van de ſommige om de noodſakelijkheid, en de gemeenſchap van andere Luyden en Volken verdragen en geduld werden, maar niet met ſulke mening dat de ſelve voor goed gerekent, of daar door yets ſoude aankomen, het welk haar anderſins by de Wetten verboden, en ongeoorlovet was. *Vide* Groeneweg. *ad tit. Cod. de hæretic. & Manich.*

14 Hier toe behoord het Placaat van de *Staten van Holland* den 4. Mey 1655. Daar by wel ſcherpelijk is verboden: *Dat van nu voortaan gene Perſonen en ſullen vermogen by Teſtament, Codicille, Legaten, giften ter ſake des doods, onder den levenden, of andere frauduleuſe en ſimulate handeling en contract, van hare goederen, geen uitgeſondert, te doneren aan of ten behoef van enige genaamde Geeſtelijke Papen, Nonnen, Kloppen, of andere Pausgeſinde, geordende Perſonen, nog ook aan enige Kloosters, Conventen, of enige andere Geeſtelijke Armen, Geſtigten, of Gods-huyſen: En dat de ſelve goederen niet ſullen ſuccederen volgens ſodanige diſpoſitien van Vitterſte-willen, Donatien, of Contracten, maar dat de ſelve goeden ſullen moeten volgen aan de gene, die, na Coſtuymen en Regten van den Lande, by verſterf, daar toe ſouden mogen geregtigt zijn.*

15 Voorts vermogen de *Notariſſen* by het *Teſtament* dat voor haar gemaakt en verleden werd, geen voordeel genieten. *l. divus* 31. *ff. ad l. Cornel. de falſis.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 350. & 351.

16 Insgelijks is by Placaat den 4. Octob. 1540. bevolen: dat ſo wie Trouw-beloften, of Huwelijk aangaat met een Jongman beneden ſijn 25. Jaren, of met een Dogter beneden haar 20. Jaren, ſonder bewilliging van Vader en Moeder, of van de naaſte Vrunden, of immers van de Wet houders van de plaats, de ſodanige van de ondertrouwde, of

In het jaar 1751 is dit placaat herzien. (Procureurs-practijkboekje, Amstd. 1777 p. 107.)

of-Egt-genoot, by *Uiterſte-wil* noyt yets ſal mogen genieten. Welk *Placaat* gemaakt is in die tijd, doe op het huwelijken ſonder wil en weten, van die geen die daar in behoorden te ſeggen te hebben, geen volkomen wet geſtelt was; en de ongebondene toelating van een dogter met een jongman die het eens waren voor den *Prieſter* te trouwen, die daar over maar alleen kennis nam en getuygde, dat ſodanige perſonen haar voor hem met trouw hadden verbonden, ſo groot was, dat dikmaals de Ouders, Voogden, en andere Magen geen voorgaande kennis en konden krijgen, maar ſedert dat by de *Politique Ordonnantie* in den jare 1580. *art.* 3. daar op ſoodanig is voorſien, dat niemant ſonder kennis van ſijn Ouders, Voogden of Wet-houders kan komen te trouwen, komt het voorgaande 11. art: van 't Placaat in dato den 4. Octob. in den jaren 1540. genoeg van ſelf te vervallen, het welk by Grot. *Inleyd. 2. boek, 11. verſ. by huwelijk* en *het 16. deel. verſ. Mans die.* onbedagtlijk geſtelt werd, gelijk of als nog konde plaats hebben, en daar toe niet anders voorſien was.

Een Man of Vrouw ſig ten tweeden Huwelijk begevende met ye- 17
mand die Voor-kinderen heeft, vermag by *Teſtament*, gift, of anderſins, niet meer verbetert werden als de minſt van de ſelve Voor-kinderen, *l. hac edictali 6. Cod. de ſecund. Nupt.* en het geen hem, of haar, daar boven gegeven, of gemaakt is, komt tot voor-deel van de Voor-kinderen alleen. *Novell. 22. c. 27.* Sulks als by den *Hoogen Raad* den 31. Julii 1620. me is verſtaan in de ſaak van *Adriana de Ruyſſer*, wonende *Ter Veer*, *Impetr. in cas d' Appel*, contra *Jacob Pieterſz. Gedaagde*: en den 3. Junii 1634. tuſſen *Philippus de Backere*, ſo hy *procedeerde Gegijſelde*, en *Requirant*, contra *Anthonis Tiſius Gerequireerde*. Sie conſult. en Advijſen, *Amſteld. part. 3. Conſult. 119.* En hier na in 't volgende *Boek*, onder den Tijtel van *Maatſchap*, *Gemeenſchap*, en *Huwlijxſe-Voorwaarden.*

In *Gelderland* en *Stigt Uitregt* mogen ook Man en Vrouw elkanderen 18
by *Teſtament* geen goed maken, dan alleen de lijftogt. Coſtuymen van Uitregt *Rubr. 22. art. 7.* Het welk alleen te verſtaan is van 't goed dat aldaar gelegen is, volgens verklaring van de Staten tot Uitregt den 14. April 1659. *art.* 1. daar in verklaard werd: dat het ſelve *Statuyt* is *reël* en alleen bepaald werd over het goed onder haar Regts-gebied gelegen: ſo dat de Luiden tot Uitregt niet verboden is, elkander te maken den eygendom der goederen in Holland of elders, buyten 't Stigt Uitregt leggende.

En tot *Delf* is een Keur, dat een Vrouw haar Man by *Teſtamentaire diſ-* 19
poſitie niet mag maken dan *reciproce*, over en weder over, mids dat haar wederom by haar Man ſo veel daar tegens werd gemaakt; als te ſien is in

seker Advijs, staande in de gedrukte Consultatien en Advijsen, *het.* 1. *Deel, Cons.* 136. So was by oude Keuren der Stad *Leyden* voor den Jare 1400. een gebruik en vaste Keure: *Dat die Man sijn Wijf, noch dat Wyf horen Man elkander, noch hoir Erfgenaam geen voerdeel maken mogten, die een buyten den ander,* Het welk eerst den 4. Maart 1460. is verandert en vernietigt.

20 Yemant doende Overspel, verliest daar door tot voordeel van sijn Egtgenoot, alle sodanige voordelen, als anderssins op den selven gekomen mosten hebben. Politike Ordonn. *art.* 18. *junct. Novel.* 117. *cap.* 8. §. 2. *cap.* 9 §. 4. Gelijk hier na in 't 4. *Boek,* onder den tijtel van *Huwlijxse Voorwaarden,* breder sal werden geseid.

HET IX. DEEL.

Van Erf-lating in 't gemeen, en wie men mag, of moet tot Erf-genaam stellen.

1. *Erf-lating, wat?*
2. *Wie men tot Erfgenamen stellen mag, en hoe veel personen.*
3. *Verdeling van Erf-lating, hoedanig te verstaan.*
4. *Voor een gedeelte by Uitterste-wille, en voor een gedeelte by versterf sijn goed na te laten, of, en hoe ver plaats heeft.*
5. *Wie men noodsaaklijk voor seker gedeelte tot Erfgenaam stellen moet.*
6. *Kinderen van haar Ouders voor by gegaan, of te onregt onterft, wat regt de selve hebben.*
7. *Ouders van hare Kinderen,*
8. *Broeders en Susters, in geval dat oneerlijke Personen voor haar gestelt werden*
9. *Wie, en welke voor oneerlijke Personen te houden.*
10. *Een By-sit, of concubijn.*
11. *Speel kinderen, of, en hoedanig.*
12. *Wettige redenen van onterfnis, welke en hoe te verstaan.*
13. *In Kinderen,*
14. *In ouders.*

HEt wesentlijk Deel van een *Testament,* of volkomen *Uitterste wil,* is *Erf-lating.* §, 34. *instit. de legat.* Sonder welk geen *Testament* bestaan kan §. 2. *instit. de fideicommiss. hered l.* 1. *in fin. ff. de vulg. & pupill. substit. l. ult. Cod. de jure Codicill.* daarom ook het selve, voor aan en voor het eerste Lid van een *Testament* plag gestelt te werden. *l.* 1. *ff. de hered. instit.* daar op dan volgden de andere makingen en bevelen, de welk den Erfgenaam gehouden is te voldoen, en uit te voeren. 116. *ff. de legat.* 1. *l.* 36 *ff. de legat.* 2. §. 1. *instit. de legat.* die, volgens onse manieren, voor de *Erflating* werden opgetelt, als een voorbeding van 't geen men wil dat den

den Erfgenaam sal hebben te doen, en te agtervolgen.

Erf-lating, is een *Uitterste-wil*, daar by men yemand in sijn gehele volkome nalatenschap instelt, met alle regt, toe, en aanseggen, so wel in doen, als in lijden. *l.* 24. *l.* 119. *l.* 178. §. 1. *ff. de Verb. Signific.* 1

Tot Erfgenamen mag men stellen wie men wil, sonder onderscheid, die maar sodanig zijn dat sy na Regten niet verboden zijn by *Uitterste-wil* enig goed te beuren. *arg. l.* 12. *ff. de jud. & l.* 43. §. 1. *ff. de procurat. junct.* §. *fin. instit. de hered. instit. &* §. 24. *instit. de leg.* daar van in't voorgaande Deel. 2

Men mag ook so veel Erfgenamen stellen als men wil. §. 4. *inst. de hered. instit.* So dat een Erf-lating mag gedeelt werden in so veel delen als men wil, de welke by de beschreve Regten vergeleken wierd by een pond gewigt, van twaalfoncen. §. 5. *instit. de hered. instit.* So dat een Erfenis gemenelijk gedeelt wierd in twaalf delen. En het was een *Regel*, dat niemant voor een gedeelte sijn nalatenschap by *Uitterste-wil* mogt weg maken, maar so yemand alleen in een minder gedeelte tot Erfgenaam was gesteld, sonder yemand beneven hem te stellen, verstond men dat het geheel in 't selve deel begrepen was, en het overige den gestelden Erfgenaam by aanwas, of aan quam, om dat niemand beneven hem gesteld was. *d.* §. 5. *instit. de heredib. instit. l.* 7. *ff. de Reg. jur. l.* 13. *Cod. de hered. instit.* En wederom so daar meer als twaalf delen waren genoemd, wierd elk deel, na sijn grote, so veel vermindert, dat al de genoemde delen de juste twaalf uitmaakten, of by verdubbeling so veel vermeerdert wierden, alsser, na rekening van vier-en-twintig, in plaats van twaalf delen, aan de vier en twintig delen der Ervenis gebrak; dat op een uitkomt. §. 7. 8. *instit. de hered. instit.* Het welk so veel de vermindering van meer genoemde delen, alsser in 't geheel begrepen zijn, uit een vergiste, en te ruim verdeelde benaming van den Erf-maker, de welk sijn uitgedrukte wil en meyning niet kan hinderen, of veranderen (daar meer op gelet moet werden op de woorden. *l.* 15. *Cod. de testam. l.* 16. *Cod. de fideicommiss.*) als nog soude moeten werden onderhouden. By voorbeeld: so yemand in sijn *Uitterste-wil* vier bysondere personen elk in een derde-deel, of vijf elk in een vierde-deel van sijn nalatenschap Erfgenaam gestelt had, soude yders derdendeel, of vierden-deel, tot op een geregt vierde, of vijfdedeel moeten werden vermindert, om dat genoeg bleek, dat hy yder van sijn genoemde Erfgenamen even veel van sijn nalatenschap heeft willen doen hebben. *d.* §. 6. *&* §. 7. *instit. de hered. instit.* 3

Maar wat aangaat den Regel van aanwas, so yemand in seker gedeelte, sonder mede Erfgenamen in de verdere deelen tot Erfgenaam ge- 4

genoemt was, werd by ons de ſcharpſinnigheid van de Roomſe Regten, ſo ver geen plaats gegeven, of men verſtaat dat in ſulk geval het verdere gedeelt, daar in niemand genoemt is, niet den genoemden en geſtelden Erf-genaam aanwaſt, maar blijft, en komt op die geen de welk den Erfmaker de naaſte van bloed is, by verſterf-regt: En werd niet ſtrydig gehouden, dat yemand voor een gedeelte ſijn Erfſenis by *Uitterſte wil* en voor een gedeelte by verſterf regt nalaat. Sie Grot. *Inleid. 2. Boek. 18. Deel, op 't einde.* Chriſtin. *vol. 1. deciſ. 305. num. 18. & 312. num. 2. & vol. 4. deciſ. 10.* Gudelin. *de jure Noviſſim. lib. 2. cap. 5. verſ. ac. ex eo.* Zyp. *Notit. Jur. Belg. tit. de Teſtam. in pr.* Joan. Sande *lib. 2. defin 2.*

Soo veel en verſcheide Erfgenamen geſtelt zijn, moet elk na aandeel van ſijn Erffenis des Boedels laſten helpen dragen. *l. 2. Cod. de heredit. act. l. 6. Cod. famil. erciſcund.*

Onder die geen dewelk men Erfgenamen ſtellen mag, zijn ook ſommige diemen noodſakelijk voor ſeker gedeelte Erfgenaam ſtellen moet, en niet als om wettige redenen mag onterven, dewelke in driederhande ſoorten werden verdeelt. I. Ouders hare Kinderen. II. Kinderen haar Ouders. III. Broeders en Suſters elkanderen voor oneerlijke perſonen. *Novell. 11. cap. 1. Novel. 115. cap. 3, 4 l. 27. Cod. de inoffic. teſtam.*

En eerſt aangaande d'Ouders, is het van haar pligt hare Kinderen, of verder afkomelingen, daar niemand voor gaat, in 't geheel, of ten minſten voor een ſeker deel tot haar Erfgenamen te ſtellen. *tot. tit ff. de lib. & poſthum.* die ſy na de Roomſe Regten niet ſtilſwygend in haar *Uitterſte willen* mogten voor by gaan, maar moſten haar, of uitdruklijk in ſeker gedeelte tot haar Erfgenamen roepen, of moſten haar om wettige en uitgedrukte redenen onterven, en haar tot het ſelve gedeelte onwaardig verklaren, of quam by gebrek van dien de gehele *Uitterſte wille* van ſig ſelven te vervallen met al 't geen daar in was begrepen, ſo de Vader ſijn Kinderen daar in, in 't geheel had voor by gaan. *pr. §. 1. & §. 3. inſtit. de Exhered. liberorum. l. 1. ff. de injuſto, rupto & irrito facto teſtam. l. 5. l. 30. ff. de lib. & poſthum.* Maar by de Moeder te onregt onterft, of voor by gegaan, (in de welke het voor by gaan voor onterſtenis wierd gerekent) wierd de *Uitterſte-wil* alleen ſo veel de Erffenis en geſtelden Erfgenaam mogt aangaan, door geregtlijke kragt van de ſelve Kinderen, dat, en ſo ſy ſonder wettige redenen waren onterft, of voor by gegaan, vernietigt. *§. ult. inſtit. de exhered. lib.* Blijvende de andere en verdere delen van de *Uitterſte-wil* in ſijn volle kragt. *l. 1. ff. de legat. præſt. contra tab. bonor. poſſ. petit. Novell. 115. cap. 3. in fin. tot. tit. ff. & Cod. de inoffic. teſtam.*

Dog

Dog werd by ons, ſonder onderſcheid, het ſtilſwijgend voorby gaan 6
ſo wel van Vader als van Moeder voor onterffenis gehouden, en blijft de *Uitterſte-wil* in alle andere delen beſtand, behoudens alleen het regt van de Kinderen tot vernieting van de geſtelde erffenis, dat ſy ſonder wettige redenen onterft, of voor by gegaan zijn. Sie Grot. *Inleyd. het 2. Boek, 18. Deel, verſ. Na de Roomſe Regten.* Gudelin. *de jure Noviſſimo, lib. 1. cap. 13. verſ. Quid moribus. & lib. 2. cap 5. verſ. Poſterior.* Chriſtin. *vol. 4 deciſ. 20. num. 8.* Neoſtad. *ſupr. cur. Holland. deciſ. 100.* 't Selve regt hebben Kinderen na haar Vaders of Moeders dood geboren. Sie Joann. à Sande *lib. 4. tit. 2. definit. 2.* door de welke mê volgens de Roomſe Regten, de gehele *Uitterſte-willen* van ſig ſelven quamen te vervallen. §. 1. *inſtit. quib. mod. teſtam. infirm.* §. 1. *inſtit. de exhered. lib. l. 3.* §. 1. *ff. de injuſto rupto.*

Gelijk de Ouders haar Kinderen, ſo mogen ook de Kinderen haar Ou- 7
ders niet als om wettige redenen onterven, of in 't geheel voor by gaan, of werd inſgelijxs op der ſelver klagten de erfſtelling t' haren behoeven vernietigt. *l. 15. ff. de inoffic. teſtam. l. 7.* §. 1. *ff. Unde liberi. Novell. 115 cap. 4.* Joan. Sand. *lib. 4. tit. 2. definit. 4. verſ. Sed quam.* Het welk by ons met onderſcheid te verſtaan is van die plaatſen daar de Ouders van hare Kinderen by verſterfregt komen t'erven, maar niet van die gene daar en welk by verſterfregt van hare Kinderen niet erven mogen, daar van hier na, de welk als van haar ſelve geen regt hebbende, wel mogen werden voor by gegaan. *l. 6.* §. 1. *ff. de inoffic. teſtam. junct. l. 8. Cod. eod.* Coren. *obſerv. 10. num. 20.*

Maar de Broeders en Suſters hebben ſo groot regt op elkander niet, 8
de welke alleen de erfſtelling t'haren behoef kunnen wraken, ſo wanneer ſy ſijn voor by gegaan, en oneerlijke Perſonen in haar plaats tot Erfgenamen zijn geſtelt. *l. 1. ff. l. 27. Cod. de inoffic. teſtam.* So dat buyten dien Broeders en Suſters wel mogen onterft, en voor by gegaan werden. *Novell. 18. cap. 1. Novell. 115. cap. 3. 4.*

Voor oneerlijke Perſonen werden gehouden, niet alleen die geen de 9
welke by voorgaande gewijſde daar voor ſijn verklaard, maar ook die van ſodanig leven zijn, dat ſy by 't gemeen voor geen eerlijke Luyden gehouden werden. Gelijk 't ſelve werd uitgeleid by Sichard. *ad d. l. 27. Cod. de inoffic. teſtam.*

Sulks ſou een By-ſit, of *Concubine*, voor ſoo oneerlijk mogen ge- 10
houden werden, dat ſy met het voor by gaan van Broeders en Suſters geen Erfgenaam ſou kunnen werden geſtelt. D D. *ad d. l. 27. Cod. de inoff.*

inoff. teſtam. Gomeſ. *var. reſolut. tom.* 1. *cap.* 11. *num.* 38. Conſult. en Advijſen, *het Amſteldams* 3. *Deel, Conſ.* 56. *en het Rotterdams* 4. *Deel, Conſ.* 73.

11 Maar of Speel-kinderen, uit ongetrouwde Ouders geboren, voor eerloſe gehouden werden, ſodanig, dat ſy voor Broeders en Suſters tot Erfgenamen geſtelt ſijnde, ſouden mogen werden gewraakt? is daar van het gemeen gevoelen, dat de ſelve, aangeſien haar ten dien aanſien geen ſchuld uit haar eygen doen kan toegerekent werden. *l.* 26, *ff. de pœn.* Ezechiel *cap.* 18. *verſ.* 19. 20. deſelve voor geen oneerlijke kunnen gehouden werden. Sie Palæot. *tract. de Not. ſpuriisque cap.* 55. *& ſeq.* Hartman Piſtor. *lib.* 1. *quaſt.* 30. *num.* 36. *& ſeq.*

Ontvenis, kan tuſſchen Kinderen en Ouders niet ſonder wettige redenen beſtaan, welke niet alleen in de *Uitterſte-willen* moeten uitgedrukt werden, maar ook buyten dien beweſen moeten werden. *l.* 30. *Cod. de inoffic. teſtam. Novell.* 115. *cap.* 3. Sie den Eed der Notariſſen, *art.* 5.

12 Welke oorſaken wettig en genoeg ſijn tot onterffenis ſo van de Kinderen als de Ouders, werd gelaten ter beſcheidenheid van den Regter te oordelen, na het voorbeeld van die geen de welke uitgedrukt werden *in Novell.* 115. *cap.* 3. *&* 4. D D. *ad auth. non licet. Cod. de lib. præterit.* Gomeſ. 1. *reſolut.* 11. Jul. Clar. §. *teſtam. quæſt.* 41. *num.* 2. Menoch. *de arbitr. jud. cauſ.* 267. *num.* 6. Graſſ. *recept. ſentent.* §. *teſtamentum quæſt.* 42. *num.* 2. 3. Derhalven op dat't ſelve niet ligtlyk, en ſonder kennis van ſaken ſoude geſchieden, is by ons den *Notariſſen* geboden over geen onterffeniſſen te ſtaan, als in tegenwoordigheid van Schepenen. Sie den Eed der Notariſſ. *art.* 5.

De oorſaken de welke in de geſeyde *Novell.* werden uitgedrukt, werden in de Kinderen opgetelt tot veertien, en in de Ouders tot agt in getal, na ſwaarwigtigheid van de welke men in gelijke andere voorvallen gewoon is te oordelen. Gomeſ. ende Jul. Clar. *d. locis.* Grot. *Inleyd.* 2. *Boek,* 18. *Deel, verſ. Welke oorſaken, en op 't eynde.*

13 Deſe zijn in de Kinderen: I. So een Kind uit euvelen moede ſijn handen aan ſijn Ouders geſlagen heeft. II. Of opentlijke laſter-ſpraak had aangedaan. III. Of deſelve van lijffſtraflijke ondaden, buyten 's Lands Hoogheid, of de algemene welvaart betreffende ſaken, had betigt. IV. So hy met geboeft, en ondaden omgang, en maatſchap gehouden heeft. V. So hy door vergif, of andere quade middelen getragt heeft ſijn Ouders na 't leven te ſtaan. VI. So een Soon met ſijn Vaders Wijf, of By-ſit hem vermengt heeft. VII. So een Kind ſijn Ouders tot haar grote ſchade verdagt gemaakt en aangebragt had. VIII. So een Soon, des magtig zijnde, ſijn gevangen Ouders geweygert had

had te loſſen of verborgen. IX. So een kind ſijn Ouders door dwang verhindert had by *Uitterſte-wil* van haar goed te bevelen. X. So een Kind ſig tot den Aſak, en oneerlijke ſchouw-ſpelen had begeven, en daar in volherde. XI. Indien een Dogter, de welke de Ouders gepoogd hadden eerlijk uit te ſetten, en uit te Huwlijken, haar in ontugtig, en openbaar leven had begeven, en daar in volherde. Want anders, de welke door verleyding van d'een of d'ander Jongman, by gebrek van gave der onthouding, tot een ongeval mogt geraken, werden daar onde niet gerekent. *arg. l. 6. §. 1. ff. ad leg. Jul de adult. junct. l. 43. in pr. & §. 1. ff. de ritu. nupt. l. 4. §. 3. ff. de his quæ not. infam.* XII. Indien de Kinderen haar Ouders, in uitſinnigheid vervallen zijnde, hadden verwaarlooſt. XIII. Indien de Ouders by de Vyanden gevangen zijnde, hare Kinderen des magtig, haar beſt niet gedaan hebben, de ſelve te loſſen. XIV. Indien een Kind van regt gelovige Ouders in kettery vervalt, dat is, in wangeloof tegen de Chriſtenheid, en het opentlijke woord Gods: ſo dat het ſelve tot de gemene verdeeltheden der aangenome Godsdienſten niet kan werden uitgerekt, ſo als by de *Pacificatie van Gent* in den Jare 1576. *art.* 23. bevolen is; dat ſo enige Kinderen om der *Religie* wil, by *Uitterſte-wil* van haar Ouders minder was gelaten als haar anders toequam, dat het ſelve door toedoen van de Overheid ſoude werden vervuld. So nog onlangs by de *Staten van Holland*, by Placaat den 4. May 1655. is vernieuwt: *Dat alle Paapsgeſinde Ouders, een, of meer Kinderen hebbende, daar van een, of meer niet ſouden weſen van de Pauslijke Religie, haar kind, of kinderen Profeſſie doende van de ſelve Paapſche Religie- niet meer ſullen mogen benificieren, 't zy by* Teſtament, Codicille, Legaat, Donatie *ter ſake van de dood, of onder de levende, of by Contract, als haar Kind, of Kinderen die van de Pauſelijke Religie niet zijn, en voor ſo veel bevonden ſal werden ter contrarie gedaan te weſen, ſullen de ſelve uit haar Ouders nalatenſchap ſo veel genieten, als yemand van de Pausgeſinde Kinderen die allermeeſt ſal weſen gebenificieert.*

De Wettelijke oorſaken daar by een Kind ſijn Ouders mag onter- 14
ven, of voor by gaan, zijn deſe: I. Indien de Ouders haar Kinderen van lijf-ſaken ter dood betigt hebben. II. Dat ſy door vergift, of andere middelen na haar Kinderen leven hebben geſtaan. III. So een Vader hem met ſijn Soons Wijf, of By-ſit vermengt heeft. IV. Indien de Ouders met dwang, hare Kinderen belet hebben by *Uitterſte-wil* van haar goed bevel te doen. V. So de Ouders elkanderen na 't leven geſtaan, of haar ſinnen door vergift, of andere Middelen onmagtig hadden gemaakt.

VI. In-

VI. Indien de Ouders haar Kind, (met raserny bevangen) verwaarlooft hebben. VII. Indien de Ouders haar Kinderen by de Vyanden gevangen, des wel magtig, niet getragt hebben te loſſen. VIII Indien Vader of Moeder van gelovige Kinderen, tot wan-geloof, en ongodlijke kettery vervalt.

Al het welk te verſtaan is van in 't geheel te onterven, of voor by te gaan, om dat het ſelve tot ſeker gedeelte geoorloft is, daar van in het volgende *Deel*.

HET V. DEEL.

Van Legitime portie, en genootſaakt Erf-deel.

1. *Legitime portie, wat? en hoe veel in de Kinders, Ouders, Broeders en Suſters.*
2. *Onterving, of wraking van een der Kinderen, of, en hoe d'andre aanwaſt in d'erfnis, of in 't getal.*
3. *De Legitime portie van d'Ouders, hoe veel als ſy met en benevens Broeders en Suſters erven, en of Broeders en Suſters onterft, of d'erffenis wrakende de Ouders aanwaſt.*
4. *Of, en wat in de Legitime mag werden gekort en aangerekent.*
5. *Of, en wat Legitime de Kints-kinderen by plaats-vulling van haar Groot, of Oude-vader te eyſſchen hebben.*
6. *Die te onregt onterft, of voor by gegaan werden, of, en wat regt de ſelve hebben.*
7. *Of en hoe 't ſelve regt op d'erfgenamen over gaat.*
8. *Legitime portie moet in vollen eygendom beſtaan, en mag met geen laſten beſwaard werden.*
9. *Ten waar ten voor-deel van de kinderen ſelfs.*
10. *Of, en hoe deſelve voor een ſekeren tijd kan werden uitgeſtelt.*

IN 't voorgaande *Deel* is geſeid, dat geen Ouders haar Kinderen, nog Kinderen haar Ouders, of Broeders en Suſters elkander in ſeker geval, by *Uitterſte-wil* in 't geheel mogen onterven, of voor by gaan, maar in ſeker gedeelte tot Erfgenaam moeten ſtellen. *Novell.* 18. *cap.* 1. *Novell.* 113. *cap.* 3. 4. Volgt nader in te ſien, wat, en in hoedanig gedeelte de ſelve tot Erfgenaam moeten werden geſtelt.

1 Het regtelijke gedeelte, anders *Legitime portie*, daar in de ſelve noodſaaklijk tot Erfgenamen moeten werden geſteld, is in de Kinderen ſo ſy vier, of minder in getal zijn, een derdendeel, en ſo ſy vyf, of meer zijn, de helft van het geen ſy anderſins by verſterf ſouden hebben moeten erven. *Novell.* 18. *cap.* 1. In de Ouders, Broeders, en Suſters, blijft het altijd een derdendeel. *arg. Novell.* 118. *cap.* 2.

Maar

Maar of onder vijf Kinderen, een van de selve om redenen onterft zijnde, of om andere oorsaak de Erfenis wrakende, deselve evenwel een Persoon soude verstrekken, in het getal, sijn gedeelte de andere Kinderen sou aanwassen, so dat de andere vier evenwel de helft souden trekken, dan of deselve moet werden gerekent, gelijk of hy sijn deel had gehad, en der andere Kinderen deel 't selve blijft, en niet groter werd dan het soude geweest hebben, indien deselve vijfde me had komen te erven? werd verscheydentlijk by de D D. geoordeeld. Dog is daar van het sekerste gevoelen, dat een onterfde voor dood gerekent werd. *l.* 1. §. *pen. ff. de bon. possess. contra tab.* §. 3. *instit. de succes. libert.* en der anderen Kinderen regtlijk deel gerekent werd sonder aanschouw te nemen op't getal van die geen die onterft is, gelijk of hy daar niet was, en na het getal van de overige alleen op een derde, of op de helft, of sy vier, of vijf in getal blyven, van 't geen sy souden hebben moeten erven, genomen werd, den onterfden niet gerekent, *arg. l.* 8. *Cod. de inoffic. testam. l.* 8. §. 8. *ff. eod.* welkers deel de andere, wel in de grote van den Boedel aanwast, maar niet in 't getal van sijn persoon, *l.* 10. §. 4. *ff. de bon. poss. contr. tab. Nov.* 22. *cap.* 90. §. *fin. & cap.* 21. In welkers opsigt de andere uit haar eygen hoofden verstaan werden tot het overige te komen. Sie Andr. Gail *lib.* 2. *obs.* 122. *num.* 11. Boër. *decis.* 104. *num.* 5. 8. Maar so een der selver Kinderen de Erffenis uit sijn eygen selven had gewraakt, en afstand gedaan, sou desselfs deel ook in de telling van sijn persoon de andere aanwassen, so dat een onder vijf de Erffenis wrakende, d'andere vier, als het regt van den vijfde verkrygende, voor vijf gerekent souden werden, en haar-lieder regtlijk deel op de helft van 't geen sy by versterf souden hebben moeten erven, sou genomen werden, *per l.* 1. *Cod. quemadmod. non petent. part. petent. accresc. l.* 3. *in fin. ff. de bonor. poss. contra tab. l.* 20. *ff. de leg.* 2. *l. unic.* §. 10. *Cod. de caduc. tollend.* 2

Welken volgende, me gevraagt zijnde, of ook de onterffenis, of voor by gaan van Broeders en Susters, het geregtlijk deel van de Ouders, de welke benevens deselve mosten erven, haar regtlijk deel groter sou maken? By voor-beeld, of Broeders en Susters onterft, of voor by gegaan zijnde, de Ouders haar regtelijk deel, het welk anders, als sy beneven Broeders en Susters hadden geërft, maar sou zijn een sesteepart van de nalatenschap, soude kunnen opklimmen tot een derdendeel, gelijk of der geen Broeders of Susters waren? Werd dienaangaande me verscheydentlijk onder de D D. verhandelt; Dog ten aansien de *Legitime portie*, of het geregtlijk deel van de selve niet meer is als een 3

derdendeel van 't geen sy by versterf souden hebben geërft, §. 3. *instit. de inoffic. testam. in verb. quarta Legitimæ partis. l. 8. §. 6. & §. 8. ff. de inoff. Testam. l. 8. Cod. eod.* In welkers opsigt de nalatenschap niet in gelijke hoofden, als by de Roomse Regten. *Novell* 118. *cap.* 2. *& cap.* 3. *auth. defuncto. Cod. ad Senat. Tertullian.* maar in tween werd gedeelt, daar van de een helft afsonderlijk de langstlevende Vader, of Moeder, werd toegevoegd, en de wederhelft de Broeders en Susters op haar selven. *Plac. op 't stuk van de Successie, ab intestato, art.* 3. de welke ook kunnen en mogen onterft werden, en geen regt van *Legitime* hebben, als in sulk geval voor de selve enige oneerlijke personen voor haar waren gesteld, so hier voor is geseid. Derhalven by ons geen twijfel heeft, of het regtelijk deel van de Ouders is, en blijft altijd een derdendeel van 't geen sy by versterf souden hebben geërft, en in geval van Broeders, en Susters, het sy of de selve in haar lieder deel sijn onterft, of voor by gegaan, of niet, een sestendeel van de gehele nalatenschap. 't Selve beweerd ook volgens de beschreve Regten, Merlin. *de Legitima, lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 7. Bachov. *ad Treutler. disput.* 14. *Thes.* 15. *lit. d.* Sie me Cons. en Advijsen *het* 2. *Deel, Cons.* 115.

4 Al het geen dat de Kinderen, of enige van dien, by het leven van haar Ouders, van enige waarde buyten haar opvoeding genoten hebben, mag haar in haar *Legitime* toegeschat en afgekort werden, *l.* 29. *l.* 36. *Cod. de inoffic. testam.* alwaart dat yemand yets by gift, of tot een *prælegaat* by *Uitterste-wil* voor uit gemaakt was: met dat genoeg is dat sy 't selve uit den Boedel van haar Ouders hebben genoten, hoedanig het sou mogen wesen. *arg. d. l.* 22. *& l.* 36 *Cod. de inoffic. testam.* En is dienaangaande een algemene regel, dat al wat de Kinderen in de Erffenis van haar Ouders jegens elkanderen voor alle deling schuldig sijn in te brengen, daar van hier na, 't selve haar in hare *Legitime* mag werden aangerekent. *l.* 20. *Cod. de collat. & ibi D D. facit. novell.* 18. *cap.* 6. Sie me *Politike Ordon. art.* 29. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 3. 4. 5. Costuym. van Antwerp. *cap.* 47. *art.* 30. 't selve werd in 't lang verhandeld, en beweerd by Merlin. *de legitima lib.* 2. *tit.* 2. *quæst.* 1. *ende* 2. en by Peregrin. *de fideicommiss. art.* 36. *num.* 121.

Wie het regt toekomt om dit regtlijke Erf-deel te eysschen, so ver hy daar in sonder wetlijke redenen is voor by gegaan, of te kort gedaan, kan genoegsaam uit het geen in het voorgaande Deel is verhandeld, werden afgemeten.

5 In 't verder staat te letten, dat aangaande het regtlijk Erf-deel onder Kin-

Kinderen, ook de Kinds-kinderen begrepen werden, de welke by plaatsvulling, in haar Ouders plaats een gelijk geregtlijk deel uit de nalatenschap van hare Groot, of Oude-vaders toekomt. §. 6. *inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer. l. 2. ff. de ſuis & legitim. l. 34. Cod. de inoffic. teſt.* Des dat ook deſelve Kinds-kinderen afgekort, en in haar deel mag aangerekent werden, het geen haar Ouders hebben genoten, om dat ſy het ſelve deel niet van haar ſelven maar uit den hoofde, en als het regt van haar Ouders hebbende, kunnen verkrygen. *d.* §. 6. *inſtit. de heredit. quæ ab inteſtat. l. 2. ff. de Suis & legit.* Merlin. *de legitim. lib. 2. tit. 2. quæſt. 13. num. 7. 8.*

Die te onregt in 't geheel ſijn onterſt, of voor by gegaan, hebben regt 6
om de Erf-ſtelling te doen vernietigen. *l. 8. §. 8. l. 19. ff. eod.* blyvende alleen de andere makingen, en 't geen buyten de eygentlijke Erfſtelling in de *Uitterſte-wil* is begrepen. *Novell. 115. cap 3. in fin.* Sonder onderſcheid te maken tuſſchen onwetlijk onterven, en ſtilſwygend voor by gaan, 't welk by ons even veel is, ſo in 't voorgaande Deel geſeid is.

Maar die in minder als haar regtlijk deel gekent zijn, mogen alleen eyſchen vervulling van het geen haar aan haar regtlijk deel komt te gebreken. *l. 30. Cod. de inoffic. teſtam.* §. 3. *inſtit. eod. Novel. 115. cap. 5.*

Het regt van vernieting van't ontregt onthouden, of vervulling van te 7
kort, of te min nagelaten regtlijk Erfdeel, gaat ook over aan den Erfgenaam van die ſulk regt heeft. Dog met dusdanig onderſcheid: dat vernieting regt van 't onregt onthouden *Legitime*, of regtlijk Erfdeel, niet aan den Erfgenaam over gaat, of moet by den Overleden begonnen weſen aan te leggen, of in 't werk te ſtellen, met mening om daar me voort te gaan. *l. 6. §. ult. l. 7. l. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoffic. teſtam.* ten ſy dat het Kinds-kinderen zijn, de welke ſodanig regt uit haar eygen hoofd kunnen aanleggen, ſo hier voor geſeid is. *per l. 34. Cod. eod.* Ten tweeden, dat het ſelve regt, na verloop van vyf Jaar, komt te vervallen. *l. 8. §. ult. l. 9. ff. l. 16. l. 34. in fin. l. pen. §. 2. Cod. de inoffic. teſtam.* Daar het regt van vervulling van 't geen aan 't regtlijk Erfdeel te min, of te kort is nagelaten, ook onangevangen tot den Erfgenaam overgaat *arg. l. 8. §. 8. ff. de inoffic. teſtam. junct. l 22 ff. de Adopt.* en niet als binnen een derdendeel van hondert Jaren komt te vervallen. *l. 3. Cod. de præſcript. 30. annor.* Sie Mantic. *de Conject. Ultim. volunt. lib. 7. tit. 8. num. 10.* Boër. *deciſ. 250.* Merlin. *de legitim. lib. 3. tit. 3. quæſt. 7.* And. Gail. *lib. 2. obſ. 120.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 26. num. 12.*

Dit regtlijk Erfdeel moet beſtaan in een vollen en vryen eygendom, 8
ſonder dat daar in enige belaſting, of beſwaarnis plaats heeft. *Novell. 18.*

cap. 3. *l.* 32. *& auth. seq. Cod. de inoffic. testam.* So ver, dat indien daar op enige belasting gestelt was, van sig selve sou vervallen, en gehouden werden gelijk of daar op geen last gesteld was. *d. l.* 32. *& auth. seq. Cod. de inoffic. testam.* Siet Merlin. *de legitima lib.* 3. *tit.* 2. *quæst.* 1. Gomez. *var. resolut tom.* 1, *cap.* 11. *num.* 25. And. Gail. *lib.* 2. *observ.* 119. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 26. *num.* 11.

So sou ook deselve niet mogen bestaan in een enkelen eygendom, sonder vrugt gebruik. *d. Novell.* 18. *cap.* 3. *l.* 36. *junct. authent. Novissim. Cod. de inoffic. testam.* Of in vrugten alleen. *dict. legib.* Dog sou in sulken val de *Uitterste-wil* bestaan blijven, en alleen vervulling mogen werden geëysscht van't geen aan het regtlijk deel gebrak. *l.* 30. *Cod. de inofficios. testam.* So als by den *Hove van Friesland* is geoordeelt, na tuig van Joan. van den Sande. *lib.* 4. *tit.* 7. *defin.* 1. 2. Sie me Gomez. *var. resolut. tom.* 1. *cap.* 11. *num.* 26. Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 143. *num.* 4. *in fin. & observ.* 144. *num.* 1.

9 Dog indien enige belasting of verband, tot voordeel van de Kinderen daar op was gesteld, of deselve niet om haar daar me te verongelijken, maar om besten wil, en uit goede insigten onterft waren: gelijk of een Soon met veel schulden belast, alleen de vrugten tot sijn onderhoud waren gemaakt, en den eygendom op sijn Kinderen, of op andere die hem de vrugten sekerlijk tot sijn onderhoud souden verstrekken, 't selve sou gestand blijven. *l.* 25. *Cod. de inoffic. testam. l.* 18. *ff. de lib. & posthum l.* 12. §. 2. *l.* 47. *in pr. ff. de bon. libert. l. pen.* §. 2. *ff. de Curat. furios.* Sic Mantic. *de Conjectur. Ultimar. Voluntat. lib.* 4. *tit.* 13. *num.* 13. *cum. seq.* Jul. Clar *lib.* 3. *sentent.* §. *testamentum. quæst.* 41. *num.* 7. Joan à Sande *lib.* 4. *tit.* 2 *defin.* 3.

10 Soo ook op den selven grond der Kinderen Erf-deel voor sekeren tijd kan werden uitgesteld, daarby de langst-levende Vader, of Moeder, het besit van den gantschen Boedel werd gelaten; onder last van deselve goederen voor de Kinderen te bewaren tot haar mondige dagen, behoudens de opvoeding en onderhoud na behoren, tot hare mondige dagen, om dat het verwagt van het geheel meer als de waarde van de *Legitime portie* komt te bedragen, in welker voegen de meeste bewijsen, en uitkopen van Wees-kinderen by ons werden aangegaan.

Also hebben van ouds Man en Vrouw vermogt den een den ander by *Uitterste-wil* te maken de lijf-togt van al des Overledens goederen, mits de langst-levende de gemene Kinderen na haren staat sou opbrengen. Welke Lijf-togt quam op te houden als de langst-levende wederom ten tweden Huwelijk ging. Handvesten van *Zuyd holland*, *pag.* 500. Sulks

is

is nog den 17. *Decemb.* 1613. by den *Hogen Raad van Holland*, tot voordeel van Vrouw *Eliſabet van Arkel*, Vrouw van *Waardenburg*, en Heer *Tomas van Tienes*, Heer tot *Heuklom*, en *Caſteren*, *impetranten in cas d' Appel*, contra Heer *Adriaan de Noyelles*, *Ridder*, *&c.* verſtaan: dat de Lijf-togt by Jonkheer *Otto van Arkel*, van al ſijn goederen aan ſijn Huisvrouw gemaakt, tot dat ſijn Dogter 15. jaren oud ſoude zijn, deſelve Vrouw *Elizabet* tot die tijd moſte volgen.

Het VI. Deel.

Van Erf-latingen in 't byſonder, en hoedanig deſelve geſchied.

1. *Erf-lating wat, en hoedanig in te ſtellen.*
2. *De miſtelling en onkunde van den ſchryver, mag de wil van den Erf-later niet hinderen.*
3. *Onderſcheid tuſſchen Erf-lating en making.*
4. *Laten en maken, of, en wanneer voor Erf-lating genomen werd.*
5. *Welke onder het woord van Erf-genamen begrepen werden.*
6. *Onder (hy) verſtaatmen ook (zy.) hoe ver 't ſelve plaats heeft, en of, onder (Soon) ook (Dogter) verſtaan werd.*
7. *Of, en hoe ver onder Kinderen, Kints-kinderen begrepen werden.*
8. *Of, en hoe ver by ons onder meer t'ſamen geſtelde Erf-genamen het regt van aanwas plaats heeft.*
9. *Of, en wanneer aan de nagel-naaſte by Voor-overlijden vervalt.*
10. *Onder hoedanige bepaling van indien, mits, of op dat, men ſijn Erffenis kan nalaten.*
11. *Het (indien) dat in uitvoering beſtaat, moet in des Erfgenaams magt zijn te doen of te laten.*
12. *Een indien van niet te Huwelijken, of, en hoe ver beſtaan mag.*
13. *Of men't geen in yemands vrye wil ſtaat te doen of te laten, onder een indien kan bepalen, gelijk als te trouwen, of niet te trouwen, als met believen van een derde.*
14. *Een indien van met ſekere Jongman of Dogter te moeten trouwen, of, en hoe ver beſtaan kan.*
15. *Een indien onder ſtraffe of boete den Erf-genaam opgeleid, of, en hoe ver plaats heeft.*
16. *Staat en Inventaris des Boedels, of ſekerheid te eyſſchen, of, en hoe ver by Uitterſte wil kragtlijk kan werden verbonden.*
17. *Mits, of (op dat,) of, en hoe ver van een (indien) verſchild.*

TOt hier toe van de perſonen die men tot Erfgenamen mag of moet ſtellen, volgt nu van de Erf-lating in 't byſonder, en hoe deſelve geſchied.

1 Erf-lating is een inſtelling daar by yemand een ander na ſijn dood de beheering van ſijn Boedel overdraagt *l.* 24. *ff. de Verb. Signif. l.* 62. *ff. de Reg. jur.*

Daar toe vereyſcht word een duydelijke verklaring met den naam, of andere ontwyffelijke beſchryving van die geen die men daar toe inſteld. *l.* 9. §. 8. *ff. de hered. inſtit. l.* 58. *ff. eod.* maar met hoedanige woorden de Erf-ſtelling werd geſchreven, is niet bepaalt. *l.* 15. *Cod. de Teſtam.* als maar volkomentlijk van de wil kan blijken. *l.* 35. §. 3. *ff. de heredib. inſtit. l.* 12. *ff. de legat.* 1. daar op in het twijffelagtige meer aanſchouw genomen werd, als op de juſte eygenſchap van de woorden. *l.* 15. *& l. pen. ff. de legat.* 1. *l.* 57. §. 1. *ff. ad Senatus conſ. Trebellian. l.* 7. *Cod. de inſtit. & ſubſtit.* So dat dikwils om de omſtandige wil van den Overleden, de eygenſchap van de woorden werd te buyten gegaan, en de ſelve oneygentlijk verſtaan werden. *l.* 101. *in pr. & §.* 2. *ff. de condit. & demonſtr. d. l.* 57. §. 1. *ff. ad Senat. Trebell. l.* 3. *Cod de juſtit. & ſubſtit. l.* 69. *ff. de legat.* 2. Te meer dewijl de *Notariſſen* van onſen tijd merendeel des regts onkundig zijn, de welke vele manieren van ſpreken gewoon zijn oneygentlijk te gebruiken, en dikwils, uit een onkundige gewoonte enige woorden, tot ſekerder beſtand van de *Uitterſte-wille*, ſo ſy menen, by voegen, die ſy luyden ſelfs niet verſtaan, en dikwils de omſtandige wil van den Erf-la-
2 ter tegen gaan. Derhalven voor een Regel is aangenomen, dat de inſtelling en bottigheid, of onkunde, van den ſchryver, de wil van den Erf-later, en het regt van den geſtelden Erfgenaam, niet mag hinderen, of ſchaden, ſo daar van in tegendeel kan blijken. *arg. l.* 7. *& l.* 24. *Cod. de Teſtam.* Menoch. *lib.* 1. *conſil.* 37. *num.* 112. Decii *Conſil.* 399. *num.* 8. Cravet. *Conſil.* 147. *num.* 5. Cephal. *Conſil.* 196. *num.* 11. So als by het *Hof van Holland* is verſtaan den laatſten July 1657. in de ſaak van de Erfgenamen van *Andries Dirxz. van Zanen*, in wiens Uitterſte-wil, den ſelven *Notaris* geroepen had des Erf-laters naaſte vrienden, *ab inteſtato*, meynende daar onder begrepen te zijn ſo wel des Erf-laters naaſte vrienden van 't Vader, als van 's Moeders zy, de welke den Erf-later duidelijk begeerd had tot ſijn Erfgenamen te ſtellen, ſonder onderſcheid, onder de welke nogtans die van 's Moeders zy uit kragt van die woorden, naaſte vrienden, *ab inteſtato* (dat is volgens verſterf-regt,) als nader beſtaande die van 's Vaders zy ſouden hebben uitgeſloten, de welke na verkregen bewijſen van des Erf-laters duydelijke wil, en des *Notatis* bekende onkunde, beneven de ſelve zijn toegelaten.

3 Het voornaamſte onderſcheid is tuſſchen Erf-ſtelling, de welke in vol-

volkomen beheering des Boedels beſtaat. *l.* 24. *ff. de Verb. Signif. l.* 62. *ff. de Reg jur.* en in enkele making, de welk geen gevolg heeft, als alleen het genot van het gemaakte, ſonder verder beheering. Waar van hier na. Het welk wel meeſt met het woord van *Inſtitutie*, en *Legaat*, dat is Erf-ſtelling, en making onderſcheyden werd, alhoewel anderſints uit de omſtandigheden van de *Uitterſte-wil* ſelf de Erf-latingen en makingen werden onderſcheyden, ſo hier voor is geſeid.

So verſtaat men dat *laten* en *maken*, het welk anders ſo het by een enkele ſaak gevoegd is, voor een enkele making gehouden ſoude werden, indien het by de beheering des Boedels gevoegt werd, en niemand anders tot Erfgenaam geſteld werd, of anderſints tuſſchen Kinderen, of Ouders die men ten minſten ſeker gedeelte by Erf-lating maken moet, geſteld werd, volkomen Erf-ſtelling beduid, volgens het geen daar van werd verhandelt by Graff. *Recept. ſentent. §. inſtitutio. quæſt.* 14. *num.* 7. Vaſq. *de Succeſſ. progreſſ. lib.* 1. §. 3. *num.* 13. *D D. ad l.* 48. *ff. de hered. inſtit. & auth. noviſſima. Cod. de inoffic. teſtam.* Sie de Conſult. en Advijſ. 1. *Deel, Conſ.* 158. 175. 265. 276. 4.

In't verder ſtaat te letten, dat men onder het woord van Erfgenamen, in de roeping by *Uitterſte-wil* niet verſtaat de nagel-naaſte, maar die geen de welke by verſterf de naaſten ſouden zijn. *l.* 170. *ff. de Verb. Signif.* Bart. *& D D. ad l.* 29. §. 13. *ff. de lib. & Poſthum. arg. l.* 69. §. 3. *ff de legat.* 2. Jul. Clar. §. *teſtamentum. quæſt.* 76. *num.* 13. als hier na in 't 8ſte deel N°. 16. 5.

Onder het woord (*by*) verſtaat men ook (*ſy*) en ſulks ſo wel een Dogter als een Soon. En onder meer *hy-en*, verſtaat men dat ook *ſy-en*, dat ſijn Dogters geroepen werden. *l.* 45. *ff. de leg.* 2. *l.* 62. *l.* 81. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *l.* 116. *ff. de Verb. Signif.* ten waar men uit de omſtandigheden van de *Uitterſte-wil* konde ſien, dat alleen de Sonen met uitſluytinge van Dogters geroepen waren. Daar van te ſien is 't gene dien aangaande werd verhandelt by Mantic. *de Conject. ultim. voluntat. lib.* 6. *tit.* 15. *& lib.* 8. *tit.* 7. *num.* 1. *in fin.* Joann. à Sande *lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 9. Het welk in de Latijnſe taal mede ſo opgenomen werd, dat onder Sonen, ook Dogters verſtaan werden geroepen te zijn. *d. l.* 62. *ff. de legat.* 3. *l.* 26. *ff. de teſtam. tutel. d. l.* 116. *ff. de verb. Signific.* Dog het ſelve ſoude niet wel op onſe taal kunnen gepaſt werden, by de welke het woord van Soon en Dogters altijts onderſcheydentlijk gebruikt werd. 6.

Maar of onder de Kinderen, ook Kinds-kinderen begrepen werden? Staat onderſcheydentlijk te oordelen: Dat wel in de Erf-ſtelling van Kinderen, de Kinds-kinderen, en verder af komelingen verſtaan werden, 7.

den, dan, so wanneer het zijn de eygen Kinderen en Kinds-kinderen van den Erf-later, maar geensins als hy een anders Kinderen had genoemt, de welke van sijn afkomelingen niet waren, en tusschen de welke en hem geen plaatsvulling by versterf regt sou plaats hebben: ten waar uit de *Uitterste-wil* kon blijken, dat hy deselve ook daar onder had willen begrijpen, hoedanig te verstaan is. *l.* 220. *ff. de Verb. Sig.* en also wert bepaalt by *Zasius*, en *Goeddeus ad l.* 84. *ff. eod. in fin.* Te meer dewijl op onse spraak, geen ander onaffonderlijk woord is, daar mede men yemands anders Sonen en Dogteren sonder onderscheid kan beduyden, die men noodsaaklijk met het woord van Kinderen van die, of die, moet noemen: om dat Soon, of Dogter niet kan geseit werden, als van de Vader self, en wederom als men seyde de Soon van die Man, men op onse spraak verstaan sou de Dogter uit te sluyten. *facit l.* 7. *ff. de Supellect. legat.* Sie me Joan. à Sande *lib.* 4. *tit* 5. *defin.* 10.

De hoedanigheid van de Erf-lating bestaat, of in het gene geërft werd, of in die persoon die het Erft.

De hoedanigheid van het gene werd geërft, bestaat in een geheel, of in een afgesonderd gedeelte.

De gehele Erfenis behoort den Erfgenaam die alleen over 't geheel tot Erfgenaam genoemt is: en so daar veel te gelijk over 't geheel genoemt zijn, werd de Erfenis aan so veel, en so grote delen gedeelt, als den Erf-later gewild heeft. §. 4. & 5. *instit. de hered. instit.*

8 [Ik seg over 't geheel,] om dat, so den Erf-later enig gedeelte had buyten gehouden, het selve by ons niet, volgens de Roomse Regten, den gestelden Erfgenaam, maar de naaste Bloed-vrienden by versterf soude opkomen: volgens het geen in 't voorgaande vierde deel No. 4. is aangewesen. So datter tusschen meer t'samen-gestelde Erfgenamen by ons by Voor overlijden van een der selver alleen het regt van aanwas plaats heeft, so en voor so ver den Erf-later deselve in 't geheel, of voor een gedeelte te gelijk, en onaffonderlijk geroepen heeft, gelijk of hy geseyd had, *Ik stel Jan, Pieter, en Pauls tot mijn Erfgenamen in al mijn nalatenschap, of elk voor een derdendeel van dien.* Of dat hy geseid had: *ik stel Jan voor een derde, Pieter voor een derde, en Pauls voor een derde, tot mijn Erfgenaam.* Of aldus: *Ik wil dat Jan mijn Erfgenaam sal zijn, Ik wil dat Pieter mijn Erfgenaam sal zijn, Ik wil dat Pauls mijn Erfgenaam sal zijn,* of in wat geval dat hy mogt willen dat deselve sijn Erfgenamen in 't geheel, of voor een gedeelte waren; Sou indien dat een van haar lieden voor den Erf-later quam te Overlijden, of dat hy de Erffenis quam te wraken,

ken, of by wat geval het mogt gebeuren dat hy geen Erfgenaam kon, of wilde weſen, ſou deſſelfs aandeel, dewijl den Erf-later alle de ſelve, en elk van hun voor ſijn andere vrienden, by verſterf de naaſte zijnde, heeft voorgeſtelt, *arg. auth. hoc amplius Cod. de fideicommiſſis.* en onder de ſelve ſijn gantſche nalatenſchap heeft verdeelt gehad, niet op de andere vrienden, de welk by verſterf daar in bevallen ſouden zijn geweeſt, kunnen komen, maar by aanwas komen op de andere mê geſtelde Erfgenamen. *per l.* 31. *& l.* 53. *ff. de acq. heredit. l.* 66. *ff. de hered. inſt. l. unic. Cod. de Caduc. tollend. junct. l.* 89. *ff. de leg.* 3. *l.* 16. *§. fin. de legat.* 1. *§.* 8. *inſtit. de legat. & ibi D D.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 57. *num.* 57. *& deciſ.* 200. *num.* 18. *& ſeqq. Et poſt eum.* Adrian. Baſſon. *tract. Quatenus hodie ceſſet jus accreſcendi in inſtitutionibus directis. circa fin.*

So een alleen Erfgenaam was geſtelt, en hy, of anders al de t'ſamen- 9
geſtelde Erfgenamen, voor den Erfmaker quamen af te ſterven, ſou 't ſelve dan eerſt aan de naaſte vrienden by verſterf-regt komen te vervallen. *l. unic. Cod. de Caduc. tollend.*

De hoedanigheid van de Erf-lating, in de perſoon van den Erf-beur- 10
der, beſtaat in de voorbedingen, de welk hem werden opgeleid. Want men kan yemand of regt uit, tot ſijn Erfgenaam ſtellen, of onder een *indien*, 't welk in ſijn magt is, of aan ſeker geval hangd. *l.* 10. *§* 1. *l.* 83. *ff. de Condit. inſtit. §.* 9. *inſtit. de heredib. inſtit.* of onder een *op dat*, of *met dat*, 't welk hem opgeleid werd te moeten voldoen. *l.* 72. *§.* 7. *l.* 17. *§.* 2. *ff. de cond. & demonſtrat.* Ook wel tot, of na ſekeren tijd, dat is, van ſulken dag af, of tot ſulken dag toe. In welk eerſte voor-beding de naaſte by verſterf, de Erffenis ondertuſſchen aanvaard, en ſo lang behoud, tot dat dien dag gekomen is, wanneêr hy de ſelve aan den geſtelden Erfgenaam overgeeft. En in tegendeel, by het twede voorbeding beſit den geſtelden Erfgenaam de Erffenis tot den geſetten dag toe, de welke gekomen zijnde, hy de ſelve aan den Erfgenaam, die by verſterf daar toe geregtigt was, overgeeft. 't welk by de Roomſe Regten niet beſtaan mogt, om dat gelijk niemand voor een gedeelte by Erflating, en voor een gedeelte by verſterf, ſijn goed mogt na laten. *l.* 7. *de Reg. jur.* desgelijks ook niet voor een ſekeren tijd, of tegens ſekeren tijd nu by verſterf, en dan by Erf-lating mogt nalaten. *§.* 9 *inſtit. de hered. inſtit.*

[Ik ſeg, een *indien*, dat in ſijn magt is, of aan ſeker geval hangt,] Op dat wy het twederhande *indien* beſluyten, het een, dat in uitvoering beſtaat, het ander, dat aan het uitterlijk geval hangt.

11 Daar van het geen in des Erfgenaams uitvoering beſtaat, ſodanig moet weſen, dat het in ſijn magt is te kunnen doen, want was het hem onmogelijk om doen, gelijk of hy geſeyd had: *Indien hy met ſijn vinger den Hemel kan bereyken, of de Ze doet verdrogen, of diergelijk*: ſou men het ſelve *indien* verwerpen, gelijk of het den Erf-later geen ernſt geweeſt had. *arg.* §. 33. *inſtit. de inutilib. ſtipulat. junct. l.* 4 *ff. de hered. inſtit. l.* 4. *ff. de lib. & poſthum. l.* 83. *ff. de Condit. & demonſtrat.* Sie Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 18. *Deel*, *verſ. Na de Roomſe Regten.*

Sodanig *indien*, beſtaat niet alleen in yets te doen, of uit te voeren, maar kan ook beſtaan in iets niet te mogen doen: in welk geval de Erffenis dadelijk mag geëyſcht werden, mits ſtellende daar voor ſeker dat het ſelve ſal weder gegeven werden, ſo ſulks van hem mogt geſchieden. *l.* 7. *in pr. ff. de Condit. & demonſtrat. l.* 77. §. 1. *l.* 79. §. 2. *ff. eod.*

12 Een *indien*, van ſig niet ten Huwelijk te begeven, het zy 't ſelve Man of Vrouw is opgeleid: werd me als onbehoorlijk verwurpen. *tot. tit. de indict. vid. tollend.* Behalven dat de eerſt-ſtervende van twe Egt-genoten de langſt-levende van hun beyde in 't geheel, of voor ſeker gedeelte mag Erfgenaam ſtellen, tot her-huwelijken toe, en met laſt om by her-huwelijk de ſelve Erffenis wederom over te geven, ſulks by ons een gemeen doén is. *arg. Novell.* 22. *& auth. cui relictum. Cod. de indict. vid. toll.* Sie Peck. *de Teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 2. 't Welk op 't nauwſte te verſtaan is, ſo ſulks duidelijk is gewild. Gelijk als in tegendeel by het *Hof van Holland* is verſtaan in Febr. 1657. in de ſaak van *Hendrik Meyſter*, en *M. Willem van Schilpenoord*, *als Executeurs van den Teſtamente van Claasje Willems, geweſen Huisvrouw van Balten Corneliſz. van Gelder*: daar by den ſelven van *Gelder* ſijn Huisvrouw tot Erfgenaam geſteld had, met laſt om 't ſelve weder uit te keren, indien ſy her-huwelijkt quam te overlijden, de welk onder wijlen met *Adriaan Corneliſz. Vosbos* enige Jaren was getrouwt geweeſt, dog den ſelven *Vosbos* voor haar Overleden zijnde, is ſy naderhand Weduw, Overleden zijnde, verſtaan on-her-huwlijkt Overleden te zijn, ſonder dat haar tuſſchen beyden Huwelijk daar tegen nadelig is geweeſt.

13 Het geen in een eygen vryigheid beſtaat van yets te mogen doen, of laten, kan ook niet kragtelijk onder een *indien* geſteld werden. *l.* 28. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 100. *ff. eod.* Als by voorbeeld; niet te mogen trouwen, als met believen en goeddunken van een derde. *l.* 72. §. 4. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 54. §. 1. *ff. de leg.* 1. Vaſq. *illuſtr. controverſ. lib.* 3. *cap.* 94. *num.* 14. Graſſ. *recept. ſentent.* §. *legatum. quæſt.* 50. *num.* 9.

Ten

Ten waar yets aan de toeſtemming van een derde was gelaten, om yemand van een loſſe ongebondenheid tot een bedaard leven, en in ſijn wulpſe kittel-jagt, tot een goed en eerlijk Huwelijk te brengen. *l.6. & ſeq. ff. de condit. & demonſtr. l.* 47. *in pr. ff. de adminiſtrat. tutor.* Gelijk of een Kints-kind by ſijn Groot-vader Erfgenaam gemaakt wierd, indien hy met goedvinden, en na het believen van ſijn Vader quam te Huwelijken, of dat een Dogter yets voor uitgemaakt, of gelaten wierd, ſo ſy met wil en beliefte van haar Oom ſal komen te trouwen. *arg. l.* 92. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 12. §. 1. *ff. Qui & à quib. manumiſſ. l. ult. Cod. de Curat. furioſ. l. ult. Cod. Qui & adverſ. quos in integr. reſtit.* Cravett. *lib.* 1. *Conſ.* 1. & *Conſil.* 80. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 23. *defin.* 18.

So yemand een ander Erfgenaam had geſteld, ſo, of indien hy met 14
ſekere Dogter mogt komen te trouwen. En hy verklaarde, met haar niet te willen trouwen: ſoude hy van d'Erffenis verſteken blijven. *l.* 2. *Cod. de inſtit. & ſubſtit.* Vaſq. *Illuſtr. Controverſ. lib.* 3. *cap.* 44. *num.* 4. *junct. l.* 19. *ff. de legat.* 2. Maar ſo hy, des verſogt hebbende, de Dogter 't ſelve weygerde, en ſulks in ſijn magt niet was, of ondertuſſchen Overleden was, ſou het ſelf *indien* voor voldaan gehouden werden. *l.* 23. *ff. de Condit. & demonſtr. l.* 39. *ff. de Reg. jur. junct. l.* 55. *ff. de Condit. & demonſtr.*

Het *indien* kan ook onder ſtraf van verval, of andere verbeurte opge- 15
leid werden. *tot. tit. Cod. de his quæ pœnæ nomine.* Als by ons zijn de gebruikelijke ſlot-reden, daar by den Erf-later wil en begeert, dat die geen van ſijn geſtelde Erfgenamen met het geen hem toegevoegt, en op ſodanig *indien* als het hem toegevoegt is, niet te vreden is, of de ſelve *Uitterſte-wille* in enig deel quam tegen te gaan, vervallen ſal van al't geen hem daar is gemaakt, of ſo het Kinderen zijn, met ſijn regtlijk deel ſal moeten afſtaan, daar in gerekent en opgeteld, al't geen na Regten daar in mag toegerekent werden, en diergelijke bedingen. Daar van mê yemand werd verſchoont, de welke uit inſigt dat hy daar by in ſijn regt mogt verkort zijn, of met regt 't ſelf wraken mag, daar yets komt tegen te doen. *arg. l.* 7. *Cod. Ut in poſſeſſ. legat. l. unic. Cod. de his quæ pœnæ nomine. l.* 5. §. 1. *ff. de his quib. ut indign. l.* 40. *ff. de hered. petit.* Gelijk of yemand na de dood van de langſt-levende van twe Egt-genoten tot 16
Erfgenamen geſtelt zijnde, op verval van ſijn Erffenis verboden was, van de ſelve borg voor het beſit, of Staat, en beſchrijving des Boedels te begeren, daar hy konde beweren, dat hem 't ſelve ſchadelijk ſou zijn, in welk geval het ſelve, niet tegenſtaande 't verbod, niet mag werden geweygert. Om dat niemand een ander ongelijk doet, die

ſijn regt vervolgt. *l.* 55. *ff. de Reg. jur.* en niemand in ſijn *Uitterſte-wil* kan bedingen 't geen na Regten niet beſtaan kan. *l.* 55. *ff. de legat.* 1. Sichard. *ad l.* 13. *Cod. de teſtam. l.* 7. *Cod. de annuis legat. l.* 10. *Cod. de Confirm. tut.* Jul. Clar. §. *teſtamentum, quæſt.* 66. *in fin.* Roland à Valle *tract. de heredis inventar. ac ejus confect. quæſt.* 222. Neoſtad. *Cur Holland. deciſ.* 20. *& ſuprem. Cur deciſ.* 33. *&* 91. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 145. Peck. de Teſtam. *conjug. lib.* 5. *cap.* 24. *num.* 3. 4. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 98. Joh. à Sande *lib.* 6. *tit.* 6. *defin.* 1. *& defin.* 7. *&* 9. En is alſo by den Hove van Holland verſtaan in de ſaak van den Armen tot Ackerſloot, contra Nanning Klaaſz, *den* 26. *September*, *anno* 1613.

17 Naaſt het *indien* komt een *mits*, of *op dat*, het welk weynig van een *indien* verſchild, alleen dat het ſelve ſiet op yets toekomende, en de Erffenis, of het gemaakte voor het voldoen van de *mits*, of het *op dat* mag werden ge-eiſcht, mits ſtellende ſeker van ſulk te ſullen doen, en na te komen, daar het *indien* alvorens moet voldaan werden. *l.* 2. *Cod. de his quæ ſub modo. l.* 7. *l.* 40. *ff. de condit. & demonſtrat. & ibi D D.*

Hier onder behoord ook een bemiddeling, of bepaling, hoe, en in wat voegen den Erf-later wil dat ſijn Erffenis van d'een tot d'ander ſal overgaan; Dog 't ſelve behoord eygentlijk tot d'Erf-lating over de hand, waar van in 't naaſt-volgende *Deel.*

HET IX. DEEL.

Van veel ledige en onderſtelde Erf-lating.

1. *Subſtitutie, of onderſtelling wat, en van hoedanige kragt.*
2. *Een onder veel, of veel onder een, of veel onder veel, hoedanig te ſtellen.*
3. *Der ſelver aandeel in gelijke, of ongelijke geſtelde delen.*
4. *In de onderſtelling wert verſtaan alles plaats te hebben, 't welk in de eerſte inſtelling was uitgedrukt.*
5. *Of, en hoe ver pupillare ſubſtitutie by ons plaats heeft.*
6. *Hoe, en wanneer de onderſtelling komt te vervallen.*

MEn mag niet alleen ſo veel Erfgenamen ſtellen als men wil, maar ook ſo veel Leden van Erf-lating maken als men wil, daar van de een uit de eerſte hand geſchied, by *ſubſtitutie*, dat is onderſtelling, d'andere over de hand, by weder overgift, en gelijk als van d'eene hand in d'ander dat men eygentlijk verband, of *fideicommis* noemt, daar van in 't volgende *Deel.*

Sub-

Subſtitutie, of onderſtelling, is een inſtelling, daar by een twede, of 1
een derde, in des eerſten, of tweden gebrekigen plaats tot Erfgenaam geſtelt werd. *l.* 1. *in pr. ff. de Vulg. & pupill. Subſtit.* Aldus: *Ik maak Jan mijn Erfgenaam, en ſo Jan mijn Erfgenaam niet is, ſo ſtel ik Pieter in ſijn plaats, en ſo Pieter mê mijn Erfgenaam niet is, ſo ſtel ik Pauls in ſijn plaats mijn Erfgenaam, en ſo voort, tot ſo menigmaal als men wil. l.* 1. §. 1. *ff. eod. pr. inſtit. de Vulg. Subſtit.* Welke onderſtelde Erfgenaam met ſodanig volkomen regt Erfgenaam is, als den eerſten ſou hebben geweeſt. *l.* 43. §. 2. *l.* 36. *ff. de Vulg. & pupill. l.* 29 *in pr. ff. de lib. & poſthum. pr. inſtit. de Vulg. & pupill. l.* 20. §. *ult. ff. de Condit. inſtit.*

Welk geval, ſo Jan mijn Erfgenaam niet is, alle gevallen in ſig begrijpt, daar by Jan geen Erfgenaam mogt zijn. Het zy dat hy voor den Erf-later komt af te ſterven; of dat hy na Regten geen Erfgenaam weſen mag, of dat hy de Erffenis komt te wraken, en geen Erfgenaam weſen wil. §. 1. *inſtit. Quib. mod. teſtam. infirm. l.* 3. *Cod. de hered. inſtit.*

So kunnen ook veel in ener plaats, of een in veler plaatſen geſtelt 2
werden, of in veel t'ſame geſtelde, elk onder elk, of den een den ander onderſtelt werden. §. 1. *inſtit. de Vulg. ſubſtit. l.* 36. §. 1. *ff. eod.*

Welken aangaande te letten ſtaat, dat als een in veler plaatſen onderſteld is, hy niet in elkx gebrekende plaats komt, maar dan eerſt in haar aller plaats verſtaan werd geroepen te zijn, ſo wanneer den laatſten van dien gebreekt. *l.* 4. *Cod. de impub. & al. ſubſtit.* Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 25. *defin.* 11.

Als een alleen in des anders plaats, of veel in ener, of veler plaats, of 3
onder veel den een den ander in gelijke delen onderſteld werd, is geen twijfel of elk heeft in 't geheel, of voor ſijn aandeel ſodanig deel, als hy gehad ſoude hebben, daar hy, 't zy alleen, of met andere t'ſamen onder geſteld is; ten zy den Erf-later daar van byſondere delen had uitgedrukt. Maar de vraag is, hoe dat te verſtaan is indien onder meer Erfgenamen in ongelijke deelen, den een den ander onderſtelt was, hoe dat by gebrek van den een, de andere des gebrekiges deel onder haar ſouden verdelen? welk aangaande werd verſtaan dat de ſelve onderſtelde ſodanig deel in de onderſtelling moeten hebben, als die geen daar onder ſy geſtelt werden, in de eerſte Erf-lating hebben gehad. Om dat in- 4
dien in de volgende Leden geen delen werden genoemt, verſtaan werden de ſelve delen verhaalt te zijn, de welk in de eerſte Erf-lating waren uitgedrukt. §. 2. *inſt. de Vulg. & pupill. l.* 5. *l.* 24. *ff. de Vulg. & pupill. l.* 1. *Cod. eod. l.* 113. §. 2. *l.* 30. §. *fin. ff. de leg.* 1. *l.* 134. §. 1. *ff. de Verb. oblig.*

oblig. So ook verſtaan werd van het *indien*, en *mits*, het welk in de eerſte Erf-ſtelling uitgedrukt, in de verder Leden van onderſtelling voor ſtilſwijgend verhaald gehouden werd, ten zy klaarlijk het tegendeel in de wil des Erfſtellers kan blijken. *arg.* 14. *ff. de legat.* 1. *& l.* 1. *Cod. de impub. & aliis ſubſtit.* Sie Anton. Faber. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 7. *defin.* 3. Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 13. *num.* 7.

5 Buyten deſe algemene onderſtelling, was een byſondere onderſtelling, daar by een Vader voor ſijn minderjarig, of ſinloos Kind, ingeval het beneden ſijn Jaren, of ſijn ſinnen onmagtig, mogt komen te overlijden, een Erfgenaam vermogt te onderſtellen. *l.* 4. *l.* 45. *ff. l.* 9. *Cod. de Vulg. & pupill. ſubſtit.* Dog de ſelve, als beſtaande in de ſonderlinge magt, de welk de *Romeynen* hadden over haar Kinderen, is by ons in geen gebruik. Sie Grot. *Inleyd.* 1. *Boek*, 6. *Deel*, *verſ. De Groote.* en het 2. *Boek*, 19. *Deel*, *op 't eynde.* Gudelin. *de jure Noviſſ. lib.* 1. *cap.* 13. *verſ. Quid. moribus. & lib.* 2. *cap.* 5. *verſ. adjicio.* Als alleen dat de Ouders voor haar Kinderen by Huwelijxſe-Voorwaarden, het verſterf-regt, dat by ons twederhand is, verkieſen kunnen, of van nieuws bevelen mogen hoe dat haar goederen by verſterf ſullen gaan, 't welk de Kinderen meerderjarig geworden zijnde, verſtaan werden voor goed op te nemen, met dat ſy by *Vitterſte-wil* niet anders hebben bevolen. Sie Neoſtad. *de pact. Antenupt. obſerv. in Not. verſ. Sed hereditas.* Sie van deſe Verkieſinge van Land-regt Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, 29. *Deel.* en hier na in 't 4. Boekx. 24. deel.

6 De algemene onderſtelling vergaat, of werd vernietigt, ſo haaſt de Erffenis by den eerſten Erfgenaam is aangevaart. *l.* 5. *Cod. de Vulg. & pupill. ſubſt. junct. l.* 6. *Cod. de legat.*

Houd ook op, of vervalt, ſo wanneer den onderſtelde voor den eerſten inſteller komt te Overlijden, want het regt van Onderſtelling gaat niet over tot de Erfgenamen, maar heeft dit ſtilſwijgend voorbeding, dat den onderſtelden den eerſten ingeſtelden moet over-leven. *l.* 9. *ff. de ſuis & legitim. junct. l.* 81. *ff. de acq. hered. l.* 1. *in fin. ff. de Vulg.*

HET

HET VIII. DEEL.

Van verbonde en beſwaarde Erffenis.

1. *Fidcicommis, of Erffenis over de hand, wat?*
2. *By wie, en aan wie gelaten mag werden.*
3. *Hoe, en op wat wijs 't ſelve mag geſchieden.*
4. *Is uitgedrukte, of ſtilſwijgend, hoe te verſtaan.*
5. *Stilſwijgend welk, en wanneer plaats heeft.*
6. *Verbod van vervremding, of, en wanneer verband maakt van Erflating over de hand.*
7. *Verbod van ſijn goederen uit ſijn Geſlagt, of bloed te vervremden, van wat kragt, en hoe lang 't ſelve duyrt.*
8. *Of daar in de naderheid van den Erfmaker, of van de Erfgenaam moet gevolgt werden.*
9. *De magt om te mogen verteren, verhandelen, vervremden, en handelen als met eygen goed in verbonden Erffenis, hoe ver uit te rekken.*
10. *Mag niet uitgerekt werden tot enig bevel by Uitterſte-wil, of gift na de dood.*
11. *Of, en hoe ver in verbonden Erffenis onder Kinderen, ook Kinds-kinderen verſtaan werden begrepen te zijn.*
12. *Kinderen onder het indien geſtelt, of, en wanneer verſtaan werden mê geroepen te zijn.*
13. *Kinderen benevens haar Ouders te gelijk geroepen, of, en hoe de ſelve tot de Erffenis werden toegelaten.*
14. *Repreſentatie, of plaats vulling, of, en wanneer in verbonden Erffenis plaats heeft.*
15. *Of, en wanneer buyten het gemene verſterf-regt kan werden uitgerekt.*
16. *Naaſte Vrienden en Erfgenaamen, wie, en welke daar onder te rekenen.*
17. *Eygendom wanneer onder vrugt-gebruik begrepen.*
18. *Eygendom, en vrugt-gebruik, hoe danig in Erffenis te onderſcheyden*

1 FIdeicommis, of Erffenis over de hand, anders verbonde, is een Erflating daar by den Erfgenaam bevolen werd, dat hy d'Erffenis na ſekeren tijd, of na ſijn Overlijden aan een ander voor 't geheel, of voor een ſeker gedeelte doet overgaan. §. 1. *inſtit. fideicommiſſar. hereditat. & tot. tit. ff. Cod. ad Senat. Trebellian.* En die geen aan de welke de Erffenis werd overgegeven, is volkomen Erfgenaam. §. 3. *& ſeq. inſtit. de fideic.* §. 3. *inſtit. comm. hered. de legat. l.* 3. *Cod. communia de legat.*

2 By wie, en aan wie ſodanige verbonde Erffenis mag werden gelaten, en wie daar mê mogen werden belaſt, is kenlijk uit het geen van Erfſtelling is geſeid, namentlijk: al die geen die *Uitterſte-willen* mogen maken, en by *Uitterſte-wil* yet ontfangen mogen. *l.* 2. *& l.* 103. *ff. de leg.* 1. *&* §. 24. *inſtit. de legat. junct.* §. 2. *&* §. 10. *inſtit. de fideicom. heredit.*

3 De manier van verbintenis is, dat 't ſelve regt uit, of onder een gevallig *indien*, ook wel op dag, en voor, of na enigen tijd geſchieden mag. §. 2. *inſtit. de ſing. reb. per fideicommiſſ. relict.* waar in 't ſelve plaats heeft, dat hier voor van Erfſtelling onder *indien*, *mits*, of *op*, of *tegens ſekeren tijd* geſeid is.

Ver-

4 Verbonden Erffenis is andere de welke met uitgedrukte woorden geschied, andere de welk stilswijgend uit de wil van den Erf-later volgt. Sonder dat de selve aan enige bysondere woorden werd gebonden, als daar zijn; *Ik wil, ik begeer, ik beveel, ik versoek*, en diergelijk. *l. 2. Cod. communia de legat. l. 21. Cod. de legat. l. 77. § 7. ff. de legat. 2. l. 19. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 21. ff. de fideicommiss. libertat.* Het welk by ons merendeels onder een manier van *mids*, werd uitgedrukt: *onder die mids, onder die last, so nogtans dat*, en diergelijk. En zijn alle woorden en manieren van spreken daar toe gebruikelijk, daar uit maar de wil van den Erf-maker kan werden aangewesen, want in verbonden Erffenis, de wil van den Erf-maaker, voornamentlijk moet ingesien werden. *l. 11. §. 19. ff. de leg. 3. l. 96. ff. eod. l. 32. in fin. §. de legat. 2. l. §7. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 16. Cod. de fideicommiss.* Doch werd het selve seer nauw genomen, dat in de minste twijfel, voor de vrye Erffenis, en tegen het verband werd geoordeeld: om dat alle Erffelijke beswaarnissen haatlijk zijn, en geen uitbreyding lijden mogen. *arg. l. 19. ff. de lib. & posthum. cap. Odia. de Reg jur. in 6.*

5 Voor een stilswygende verband werd gehouden: So wanneer den Erf-later sijn Erfgenaam verbied by *Uitterste-wil* van deselve sijn Erffenis te mogen bevelen: Daar me hy verstaan werd te willen dat sijn naaste Bloedvrinden 't selve over de hand sullen erven *l. 74. in pr. ff. ad Senat. Trebell.* om dat de selve woorden tot geen anderen eynde kunnen dienen. *arg. l. 87. §. 2. l. 34. §. ult. ff. de legat. 2. d. l. 11. §. 19. ff. de leg 3. Gloss. & D D. ad. l. 15. Cod. de fideicommiss.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art. 1. num. 45. & seq. art. 11.* Mantic. *de conject. Ultimar. volunt.*

Ook so wanneer yemand twe *Uitterste-willen* maakt, en by het laatste wil dat ook het eerste sijn kragt sal hebben, so verstaat men dat den Erf-steller gewild heeft dat de Erffenis by die geen de welke in de laatste *Uitterste-wil* gestelt is, moet werden overgegeven aan die geen welke in de eerste *Uitterste-wil* geroepen was, en hem met het aftrekken van het *Trebellianise* of *Falcidise* vierde-part moet te vreden houden. *§. 3. instit. Quib. mod. testam. infirm. l. 29. ff. ad Senat. Trebell.* Het welk na onse manier door kragt van de gewoonlijken *Codicillare Clausul* ook plaats heeft, so de eerste *Uitterste-wil* by de twede niet uitdruklijk werd weerroepen, of te niet gedaan, om dat uyt kragt van deselve clausul verstaan werd dat de eerste *Uitterste-wil* bestand blijft, in al 't geen by de laatste *Uitterste-wil* niet werd veranderd, of tegen gegaan, al is 't dat de eerste *Uitterste-wil* by de laatste niet in 't bysonder werd hervat.

Maar

Maar of verbod van vervremding een ſtilſwygend verband maakt? werd verſtaan, neen, ſo by den Erf-later geen oorſaak by gedaan werd, waarom, of geen perſoon werd uitgedrukt tot wiens behoef hy ſulks wil. *l.* 114. §. 14. *ff. de legat.* 1. *junct. l.* 38. §. 7. *ff. eod.* Gelijk of hy geſeid had, of anderſins uit de *Vitterſte-wil* bleek dat hy ſodanig verbod gedaan had, om des wil, dat ſijn nagelaten goed, in ſijn bloed, of Geſlagt ſou blyven, in welk geval verſtaan werd dat het ſelve verband maakt, en de naaſte van ſijn Geſlagt of Bloed-verwandſchap over de hand geroepen zijn. *d. l.* 114. §. 14. *ff. de legat.* 1. *l.* 69. §. 3. *ff. de legat.* 2. Petr. de Petra *de fideicommiſſ. quæſt.* 5. *num.* 41. *& ſeq.* Mantic. *de Conject. Ultimar. volunt. lib.* 6. *tit.* 14. *num.* 24. Anton. Merend. *lib.* 4. *Controv. cap.* 20. Peregrin. *de fideicommiſſ art.* 14. *num.* 11. 12. *& ſeqq.* Sande *de prohibit. rer. alienat. part.* 3. *cap.* 5. *num.* 5. 6

Welk aangaande mê ſtaat te letten dat ſo hy geſeid had: *Ik wil dat mijn goederen niet uit mijn Geſlagt, of uit mijnen Bloede ſullen vervremden,* ſonder te ſeggen hoe lang dat het verband ſou duyren, of hoe de goederen ſouden werden gedeelt, ſodanig verband niet verder plaats heeft, als tot in het vierde Lid, wel verſtaande dat het vierde Lid daar in mé begrepen zy, en ſelfs de Erfgenamen in het vierde Lid de ſelve goederen nog niet mogen vervremden. *Novell.* 159. *cap.* 2. *verſ. quod autem, in verbis: poſt. quatuor.* Conſult. van de Hollandſe Regts-geleerden 1. *Deel. Conſ.* 251. Mantic. *de conjectur. ult. voluntat. lib.* 6. *tit.* 14. *num.* 24. Ook dat het eerſte Lid niet begint van den eerſten Erfgenaam, maar van den geen op welk de vaſt-gemaakte goederen na het afſterven van den ſelven Erfgenaam eerſtlijk komen te verſterven, *dict. Novell.* 159. *cap.* 2. *dict. verb.* Conſult. ende Advijſ. *het Amſtel.* 3. *Deel. conſ.* 143. 7

Ten waar den Erf-maker uitdruklijk had gewilt dat het verbod van vervremding nog verder als tot het vierde Lid ſou uitgeſtrekt werden, ſou in ſulk geval de wil van den Erf-later plaats hebben. Covarr. *var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 4. Graſſ. §. *fideicommiſſ. quæſt.* 19. *num.* 2. Fuſar. *de fideicommiſſ. quæſt.* 381. *num.* 17 25. Fachin. *controv. lib.* 4. *cap.* 100. Mantic. *de conjectur. ultimar. volunt. lib.* 8. *tit.* 2. *num.* 21. Maynard. *lib.* 5. *deciſ.* 86. Het welk alſo mê in *Vrieſland* is geoordeelt by Sande *lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 5. En by Molinæus *conſil.* 1. *num.* 16. wert verhaalt, dat voor den *Prince van Wirtenberg* is geoordeelt. Volgens welk onderſcheid mê te verſtaan is 't geen Hugo de Groot in ſijn *Inleyding*, 2. *Boek*, 20. *Deel*, *verſ. Ende alwaar*, voorſteld.

8 So wanneer den Erf-maker maar alleen had geseid: *Ik wil dat mijn goederen niet uit mijn Geslagt, of Bloed sullen vervremden*, of diergelijk, sonder onbepaalt te seggen, hoedanig, en aan wat personen deselve van d'een tot d'ander souden versterven, werd verstaan de *ordre* van de *successie ab intestato*, plaats te hebben, en de goederen te versterven niet na de *successie*, en aan de naaste van den Erf-maker, maar aan die gene, die de naaste zijn van den laatsten besitter van d'een tot d'ander, tot het vierde Lid als voor, want als den Erf-maker in het verband en belasting niet uit drukt, hoe, en aan wie dat het sal overgaan, verstaat men dat hy daar in het gemeen regt heeft plaats willen geven van d'een van sijn naaste Vrunden tot d'ander. *l.* 3. *l.* 1. *ff. de jure Codicillor.* Marc. Anton. Peregrinus, *tractat. de fideicommiss. art* 20. Clarus §. *Testamentum. quæst.* 76. *versic. Sed hic.* Sie hier van Consult. en Advysen, *het* 1. *Deel*, *cons.* 63. Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 5 *defin.* 6. Daar wel op te letten staat, om dat andersins daar de wil van den Erf-maker sodanig leid, altijts werd gevolgt de naderheid van den Erf-maker, maar niet van den Erf-genaam. *arg. l.* 32. §. *fin. ff. de legat.* 2. *junct. l.* 41. §. 2. *ff. de vulg. & pupill.* Sie Mantic. *de Conject. Ultim. volunt. lib.* 8. *tit.* 12. *num.* 38. *& seq.* Anth. Tessaur. *decis.* 64. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 19. *defin.* 6. *& tit.* 22. *defin.* 27.

9 Gelijk als de vervremding van goederen werd verboden om daar mê d'Erftenis over de hand te doen overgaan, so werd menigmaal in tegendeel in het verband van over-hands Erving, den eersten Erfgenaam magt gegeven van ondertusschen de goederen te mogen verteren, vervremden, en handelen als met eygen goed: onder die last alleen van te laten overgaan het geen na sijn dood daar van overig sal bevonden werden: so by ons veel tusschen Man en Vrouw geschied. Het welk alhoewel de woorden dikmaals ruym gesteld werden, na redelijkheid te verstaan zy, dat sodanige Erfgenaam de goederen niet onnutlijk mag verdoen, weggeven of anders tot verkorting van den overhandsen Erfgenaam quijtmaken. *l.* 54. *ff. ad Senat. Trebell. junct. l.* 1. §. *denique ff. de aq. pluv. arcend. l.* 24. *ff. de damno infect.* En in allen geval sodanige goederen niet meer als voor drie vierde delen mogen werden vermindert: voor welk overig vierde deel den overhandsen Erfgenaam beschryving des Boedels doen, en seker stellen moet. *auth. contra quum rogatus. Cod. ad Senat. Trebell.* Sie Mantic. *de Conject. ult. volunt. lib.* 10. *tit.* 4. *num.* 21. Peregrin. *de fideicommiss. art.* 40. *num.* 46. *& num.* 50. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 27. *defin.* 25. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 145. *in fin.* Neostad.

ſtad. *Cur. Holland. deciſ.* 20. Joan. à Sande *lib.* 5. *tit.* 3. *defin.* 4. Anders ſo ſodanige magt van vervremding maar was gegeven, des van node te mogen verteren, of met diergelijke woorden daar toe konde werden uitgeleid, ſou't ſelf maar alleen tot nodig onderhoud uitgerekt kunnen werden. *l pen.* §. *fin. & l. ult. ff. de aliment. legat.* en heeft geen plaats ſo lang ſodanigen Erfgenaam andere goederen heeft, daar hy van leven en ſig onderhouden kan. *arg. d. l.* 54. *ff. ad Senat. Trebell.* Peregrin. *dict. art.* 40. *num* 49.

De vrye magt van te mogen vervremden en handelen als met eyge goed in overhandſe Erflating, mag ook niet verder uitgerekt werden, als tot vervremding onder den levendige, ſonder dat uit kragt van dien by *Uitterſte-wil* enig bevel gedaan mag werden. *arg. l.* 17. *Cod. de probat. D D. ad l.* 54. *ff. ad Senat. Trebellian.* Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 40. *num.* 43. & 50. So by den *Hogen Raad in Holland* is verſtaan, als te ſien by Jacob Koorn, *obſerv.* 11. en daar na op den leſten Octob. 1642. in de ſaak van *Pieter Ambroſius van Brunsdorp*, cum ſocijs, Erfgenaam van *Geertruid Hendriks*, *Govert van Duffelen*, contra *Dirk Corneliſz. van Leeusvelt*, en *Dirk Janſz. van Veſanevelt*, als Erf-uiters van de *Uiterſte-wil* van Zal. *Hugo Koedijk*, in ſijn leven Burgermeeſter der Stad *Leyden*, in welke ſaak den Heer *Koedijk*, de welke by ſijn Overleden Huisvrouw tot Erfgenaam was geſtelt in al haar na te laten goederen, *om daar mê ſijn welgevallen, en geliefte te doen, gelijk men met vry eyge goeden ſoude kunnen, of mogen doen, mits dat na ſijn Overlijden haar Vrunden ſoude genieten de helft van al de goederen, ſulks die by den ſelven haren Man metter dood ſouden werden ontruymt, en agter gelaten*, aan ſijn Dienſtmaagt by ſeker geſchrift verklaart had, om haar getrouwe dienſten in eygendom over te geven, het regt van ſekere *Obligatie* van vier duyſent guldens behoudende daar van de vrugten, en Jaarlijkſe inkomen aan hem, ſo lang hy leefde. Waar op by den *Raad*, niet-tegen-ſtaande den ſelven *Koedijk*, by Erfenis van ſijn Suſter, den Boedel na de dood van ſijn Huisvrouw merklijk had verrijkt, verſtaan is: dat deſelve gift niet mogt komen tot laſten van de Vrienden en geſtelde Erfgenamen van ſijn Huisvrouw, en de Verweerders is opgeleid, den ſtaat des Boedels daar mede te verhogen, gelijk of de gave niet geſchied was, blijvende deſelve alleen tot laſten van de Erfgenaamen van ſijn zy. 10

Of, en wanneer onder het woord van Kinderen, ook Kints-kinderen verſtaan werden, is in't naaſt-voorgaande 6. Deel, *num.* 7. aangeweſen. Het welk alſo, t'haren voordeel te verſtaan is, volgens 't geen daar van 11

verhandelt werd by Simon de Prætis *lib.* 3. *de interpr. ultimar. volunt dubio* 4. *solut.* 1. *num.* 38. *& seq.* en Menoch. *de præsumt. lib.* 4. *præsumt.* 94. So dat in de beswaarnis van overhandse Erffenis onder Kinderen, niet verstaan werden Kinds-kinderen, of verdere afkomelingen begrepen te zijn, ten zy sulks werd uitgedrukt, of anders uit de mening van de *Uitterste-wil* noodsakelijk volgen moet. Sie Joan. van den Sande *lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 9. 10. 11.

12 Als Kinderen onder het *indien* werden gesteld: Gelijk of ik seyde; *Ik stel Jan tot mijn Erfgenaam, indien dat hy Kinderen heeft.* Of aldus: *Ik stel Jan tot mijn Erfgenaam, en indien hy sonder Kinderen komt af te sterven, sal Pieter in sijn plaats mijn Erfgenaam werden*: werd wel verstaan dat by Voor-afsterven van *Jan*, desselfs Kinderen voor *Pieter* geroepen zijn. *arg. l.* 76. *in fin. ff. ad Senat. Trebell. l.* 41. §. 3. *de Vulg. & pupill.* maar of de selve Kinderen tot een overhandse Erffenis geroepen werden, en of *Jan* de Erffenis genoten hebbende, gehouden is de selve Erffenis, na sijn dood, aan sijn Kinderen te laten overgaan? werd onderscheid gemaakt: dat in des Erfmakers, Kinderen, Kinds-kinderen, 't selve so verstaan werd, indien uyt de omstandigheden kan blijken dat sulks de mening geweest is, gelijk of ik mijn Soon tot Erfgenaam stelde, en by gebrek van Kinderen hem een ander onderstelde, sou verstaan werden dat ook de Kinds-kinderen, uit de baarblijkelijke goede wil mê tot de Erffenis geroepen zijn. *l.* 102. *arg. ff. de cond & de demonstrat. l.* 30. *Cod. de fideicommiss junct. l. pen. ff. de leg.* 1. *l.* 64. *ff. de legat.* 2. *l.* 56. §. 1 *ff. ad Senat. Trebellian.* Sie Grot. *Inleyding.* 2. *Boek*, 20. *deel*, *vers. Wanneer yemand seid.*

Maar in Zijd-magen, of andere vremde Erfgenamen, heeft sulks geen plaats, om dat het *indien* van sig self geen uitwerking heeft, of een wesentlijk deel van des Erf-laters wil kan genoemt werden, maar alleen is een byvoegsel dat het *indien* de wil onderworpen werd, in welk geval de Kinderen onder het *indien* gestelt, niet verder, of anders werden aangesien als yets anders dat onder het *indien* gesteld sou kunnen werden, als of ik seid, ik stel *Jan* tot mijn Erfgenaam, so hy ten tijde mijns Overlijdens, dat Huis, of dat Paard besit, sou bespotlijk zijn te seggen, dat de Erffenis, dat Huis, of Paard most volgen. *text. l.* 8. *ff. Si quis omissa caus. testam. l.* 16. *in fin ff. de vulg. & pupill. l.* 16. *ff. de heredib. instit. l.* 19. *ff. quando dies legat. l.* 1. *Cod. de pact. l.* 6. *in pr. Cod. ad Senat. Trebell. l.* 17. §. 1. *ff. eod. l.* 29. § 10. *ff. de liber. & posthum.* Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 136. *num.* 18. Ten waar dan uit de omstandigheid van de *Uitterste-wil* genoegsaam kon blijken dat den Erfmaker sulks had gewild. Gelijk of hy de Kinderen onder

onder het *indien* geſtelt, in 't byſonder ergens mê had belaſt, of diergelijke. Daar van in 't lange Mantic. *de conjectur. Ultimar voluntat. l.* 11. *tit.* 2. *&* 3. *& lib.* 10 *tit.* 8. *num.* 25. Menoch. *lib.* 4. *præſumpt.* 89. Jul. Clar. *lib.* 3. *ſentent. §. teſtamentum. quæſt.* 77. Gomez. *tom.* 1. *reſolut. cap.* 3. *num.* 23. So ook in verſcheyde Pleit-ſaken is geoordeelt, volgens tuig van Teſſaur. *deciſ.* 66. Ant. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 22. *defin.* 3. *num.* 9. *& defin* 43. *num.* 4. Joan à Sande *l* 4. *tit.* 6. *defin.* 5. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ* 308. *& vol.* 4. *deciſ.* 46. Joan. Decker. *lib.* 3 *diſſert.* 1. *num.* 35. Neoſtad. *Curiæ Hollandiæ deciſ.* 22.

Als Kinderen beneven haar Ouders werden geſtelt, gelijk of den Erf- 13
maker ſey; Ik ſtel *Jan*, ſijn Kinderen, en verdere afkomelingen tot mijn Erfgenaam, wert niet verſtaan dat ſy te gelijk, maar d'een voor d'ander geroepen, en by gebrek of Voor-aſſterven van den een, den ander by onderſtelling in elkanders plaats moeten komen. So dat ook geen laſt van verder over de hand, van d'een tot d'ander te moeten Erven, plaats heeft, ten zy dat ſulks uit de verder omſtandigheid klaar blijk. *l. ult. Cod. de Verbor. Signific. l.* 32. *§. ult. ff. de legat.* 2. *l.* 8. *l.* 2. *ff. de jure Codicillor.* Sie Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 20. Mantic. *de conject. ultim. voluntat. lib.* 8. *tit.* 14. *num.* 10. Joan à Sande *l.* 4 *tit.* 5. *defin.* 6. Anton Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 22. *defin.* 10. 11. So als den laatſten April 1659. is geoordeeld by den *Hove van Holland* in de ſaak van *Korſtiaan Dirxz. van Zijl*, ſo hy procedeert, *cum ſocijs, Impetrant*, tegen de verdere Erfgenamen van *Krijn Hendrixz. van Swanenburg*, Gedaagdens, in welke ſaak den ſelven *Krijn Hendrixz van Swanenburg*, tot ſijn Erfgenamen onder anderen geſteld had, de Kinderen en Kinds-kinderen van *Frank Meeſz. van Blommendaal*; is verſtaan: dat by 't leven van bey, alleen de Kinderen van deſelve *Frank Meeſz.* geroepen waren, met uitſluyting van de Kinds-kinderen, de welke alleen by Voor-aſſterven van haar Ouders verſtaan wierden geroepen te zijn.

Maar of *repræſentatie*, dat is plaatsvulling, daar by de Kinderen in haar 14
Ouders plaats te gelijk, beneven haar Omen, by ſtaken komen te Erven, in beſwaarde en overhandſe Erffenis plaats heeft? is het gemeen gevoelen, dewijl den Erf-later, de welke ſijn naaſte Vrienden over de hand tot ſijn Erffenis roept, ſonder uit deſelf yemand uit te ſonderen, of daar by te doen hoedanig de Erffenis onder haar ſal werden verdeelt, dat hy hem dien-aangaande te gedragen heeft, na het gemeen verſterfregt. *l.* 8. *l.* 3. *ff. de jure Codicillor. l.* 57. *§.* 2. *ff. ad Senat. Trebell. l.* 77. *§. pen. ff. de leg.* 2. en overzulks plaats-vulling mê plaats moet hebben, ſodanig en ſo ver als het ſelve by verſterf, ſonder *Uitterſte-wil*, ſou hebben gehad.

Sie Joann. Castil. Soto Major *de conjectur. ultimar. voluntat. part. 3. cap. 19. num. 214.* Fachin. *lib. 4. controv. cap* 48. Hieronim. Cæval. *Specul. commun. opin. quæst.* 196. *&* 762. Fusar. *consil.* 41. *num.* 66. *& de fideicommiss. substitut. quæst.* 485. Teslaur. *decis.* 65. Gomez. *ad l. tauri* 8. *num.* 17. *& l.* 40. *num.* 41. Fab. *ad Cod. l.* 6. *tit.* 19. *defin.* 10. *& tit.* 22 *defin.* 24. Joan. Papon. *l.* 20. *tit.* 3. *arrest.* 33. Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 2.

15 Welke plaats-vulling ook verder werd uitgerekt als tot de leden van plaats-vulling in het gemeen versterf-regt uitgedrukt, so wanneer uit de woorden, of omstandigheid van de *Uitterste-wil* kan werden afgemeten, dat den Erf-later voorbedagtlijk gewild heeft, dat plaats-vulling sou toegelaten werden. Gelijk of hy geroepen had sijn naaste vrienden en Erfgenamen, by versterf, en daar by bevolen dat onder deselve plaats-vulling sou vallen. Soud men daar uit verstaan dat by Voor-overlijden van enig der selver, ook buyten de algemene plaats-vulling van het versterf-regt, de Kinderen in des voorgestorve Ouders plaats soude moeten komen, beneven de andere, schoon sy buyten de gemene plaats-vulling de naaste waren, volgens het geen daar van verhandeld werd by Petr. Sanz. *tract. de divis. bonor. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 61. So als by den Hog. Rade in Holland, volgens mijn gevoelen by geschrift ingedient verstaan is den 11. December 1664. In de saak van *Karel vander Pluym, wonende tot Leyden Impetrant van Mandament in cas possessoir contra Artus Honinga cum sociis*, over de Uitterste-wil van *Mathijs Pietersz. van Rijnsburg*, en *Geertruid Adriaans van der Hal.*

16 En is een gemeen gevoelen, dat onder de naaste Vrienden niet verstaan werden de nagel-naasten, met uitsluyting van andere, maar al die gene de welke te same by versterf-regt souden kunnen Erven, om dat die *van den Geslagte*, *van den Huyse*, *van den Bloede*, en diergelijk, voor de naaste Vrienden genomen werden. *arg. l.* 32. §. *ult. ff. de legat.* 2. En dat onder het woord van naaste Vrienden, sonder uitsondering, deselve gerekent werden ten opsigt van besterf-regt, en niet ten opsigt van naderheid in leden. *per ea quæ tradunt.* Peregrin. *de fideicommiss. art.* 21. *num.* 9. *& seqq.* Soto Major. *d. part.* 3. *cap.* 19. *num.* 304. *&* 313. Fusar. *de fideicommissar. substit. quæst.* 485. *num.* 3. *& num.* 37. *cum seqq.*

17 Yemand die in de Lijf-togt van enig goed tot Erfgenaam gestelt is, met magt om te mogen verteren, vervremden, of verhandelen, werd mê verstaan in den eygendom gesteld te zijn, al is 't dat hy belast werd het overige na sijn dood aan een derde te laten overgaan. *per ea quæ tradunt. DD. ad. l.* 13. *Cod. de hered. instit. l.* 19. *ff. de Usufr.* Menoch. *lib.* 4. *præ-*

præſumpt. 133. *num.* 4. Mantic. *de conjectur. Ultim. voluntat. lib.* 2. *tit.* 5. *num.* 14. Sande *lib.* 5. *tit.* 3. *defin.* 4. ten waar dat deſelve magt alleen tot nodig onderhoud, of anderſins was bepaald, in welken val het voor een enkel Vrugt-gebruik werd gehouden, en is alſo verſtaan by Neoſtad, *Cur. Holland. deciſ.* 20. Guid. Pap. *deciſ.* 352.

So ook indien yemand tot Erfgenaam werd geſteld in 't Vrugt-ge- 18
bruik, ſonder dat in den eygendom yemand anders werd genoemt, werd hy mê verſtaan in het volle Vrugt-gebruik geſtelt te zijn, daar onder den eygendom mê is begrepen, niet-tegen-ſtaande hy belaſt is, 't ſelve Vrugt-gebruik na ſijn Overlijden aan een derde te laten overgaan, om dat in de *Uitterſte-willen* het Vrugt-gebruik voor volkome werd genomen, het welk van den eygendom niet werd onderſcheyden, ten zy dat in 't byſonder ook van den eygendom bevel gedaan werd, in welken val alleen een enkel Vrugt-gebruik, van den Eygendom afgeſondert, verſtaan werd. *per text. in l. ult. ff de Uſufr. ear. rer. & ibi.* Anton. Fab. *in ration. l.* 34. §. 7. *ff. de legat.* 2. *l.* 15. *ff. de auro & argent. legat. l.* 31. §. 1. *ff. de donat.* Joan à Sande *lib.* 5. *tit.* 1. *defin.* 2. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 143. *num.* 7. Waar van breder of, en waar uit Eygendom, of Vrugt-gebruik verſtaan moet werden, te ſien is by Covarruv. *var. reſolut. cap.* 2. *num.* 5. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 133. & 141. Mantic. *de conjectur. Ultim. volunt. lib.* 9. *tit.* 2. *num.* 39. Joan. Caſtill. Soto Major. *de Uſufruct. cap.* 8. *num.* 23. & *ſeqq.* Hartman. Piſtor. *practic. obſervat.* 114.

Die enige goederen beſit onder fideicommis, of verband, van deſelve na ſijn dood aan een ander te laten overgaan, moet daar van niet alleen leveren Inventaris en ſtaat, dat is, beedigde beſchrijving, maar ook daar boven borg ſtellen voor de wederkering en vol oplevering. *l.* 1. §. 6. *ut legat. ſeu fideicom. ſervand. cauſæ caveat.* Alwaar 't ſulx, dat hem 't ſelf by de Uitterſte-wil was vrygelaten: So daar maar enige Reden of bedenk van verkorting of vermindering by gebragt werden. *arg. l.* 7. *D. de annu. legat. & l.* 10. *Cod. de confirm. tut.* Sie Jul. Clar. §. *Teſtamentum. quæſt.* 64. & 66. Neoſtad. *ſup. Cur. deciſ.* 33. & 91. En is alſo by het Hof van Holland verſtaan in de ſaak van Maritge Kornelis *Impetrante in cas d' Appel, contra* Aris Janſz. *den* 13. *November Anno* 1617. Sie mê Conſult. en Advijſ. het I. Deel conſ. 30. En het geen hier voor in het II. Boek, IX. Deel N°. 10. en in het III. Boek, VI. Deel, N°. 15, 16. is verhandeld en by gevoegt.

HET

HET IX. DEEL.

Van Legaten, of Makingen.

1. *Making wat, by, en aan wie te doen.*
2. *Aan onsekere personen, of, en hoedanig.*
3. *Aan Gemeenten, Steden, Godshuysen, Vergaderingen.*
4. *Een making aän den Armen gelaten, of, en by wie te genieten, en wie voor Armen gehouden werden.*
5. *Door een verkeerde, of gemiste benaming, of beschryving van de persoon, of het gemaakte, of, en hoedanig het gemaakte vervalt.*
6. *Of yemand genoemt had tien duysent die in sijn kast lagen, en daar wierden vijf of vijftien bevonden, hoe te verstaan.*
7. *Van twe saken, een sonder onderscheid weg gemaakt, van welk te verstaan.*
8. *Hoedanige goeden weg gemaakt mogen, werden.*
9. *Een anders goed, of, en hoedanig weg gemaakt kan werden.*
10. *Een beswaarde, of veronderpande saak, of, en hoedanig by den Erfgenaam te losen, en bevrijden.*
11. *Een stuk goed, dat met een ander gemeen is weg gemaakt, of, en hoe ver plaats heeft.*
12. *Leen-goed, of, en hoedanig weg te maken.*
13. *Vrugt-gebruik, of, en hoedanig in making bestaat.*
14. *Of daar onder mê verstaan werd het vrugt-gebruik van verbonde goederen.*
15. *Of, en hoe ver men yemand kan maken, 't geen een ander, of by self aan een ander schuldig is.*
16. *Onder making van een kudde, wat te verstaan.*
17. *Onder Vee, wat, en welke Beesten te verstaan.*
18. *Inboedel, wat?*
19. *Huis-raat wat, en wat daar onder behoort.*
20. *Kleynodien en Juwelen.*
21. *Goud en Silver.*
22. *Klederen, en wat daar toe behoord.*
23. *Onderhoud, wat, en hoe te verstaan.*
24. *Kost, wat, en hoe te verstaan.*
25. *Toebehoorte van Land en woning, wat?*
26. *Wanneer yets met sijn toebehoren verstaan werd gemaakt te zijn, al is 't dat sulks niet is uitgedrukt.*
27. *Tot making van een Huis behoord 't geld, 't welk gereed lag om een Huis te kopen.*
28. *Tot Klederen behoord het Laken en stof, welk gereed leid om klederen af te doen maken.*
29. *De keur van yets gemaakt zijnde, of men het beste kiesen mag.*
30. *Of een paard, of wat anders uit een Geslagt of soort gemaakt zijnde, den making-beurder de keur heeft het beste te kiesen.*
31. *Regt van aanwas, of, en hoe ver in making plaats heeft.*
32. *Makingen mogen ook gesteld werden onder een (indien) mits, of (op dat,) of tegen, of op sekeren tijd.*
33. *Making tegen sekeren tijd, of, en wanneer by voor afsterven van den Making-beurder vervalt.*
34. *Wanneer niet.*
35. *Het geen tot Huwelijks goed werd gemaakt, of mê by overlijden voor het Huwelijk vervalt.*
36. *Of, en wanneer den Erfgenaam seker stellen moet voor de uitkering van de making.*
37. *Of een Erfgenaam de making, daar beneven aan hem gemaakt, mag genieten, en de Erfenis verwerpen.*
38. *Of onderstelling en verband van verder overgank ook in makingen plaats heeft.*
39. *Binnen wat tijd de makingen moeten werden voldaan, en wanneer wints-derving kange-eyscht werden.*
40. *Jaarlijkse makingen, of, en wanneer vervallen.*

ONder de beswaarnis daar mê den Erfgenaam werd belast, is mê de uitkering van de makingen in de *Uitterste-wil* tot yemands

yemands voordeel gelaten, en bevolen uit te reiken. §. 1. *inſtit. de legat. l.* 5. *Cod. eod.*

Making is een vrywillige gave by den afgeſtorven aan ſijn Erfgenaam bevolen uit te reiken. *d.* §. 1. *inſtit. de legat. l.* 36. *ff. de legat.* 2. *l.* 116. *ff. de legat.* 1. de welke mê mag geſchieden, by, en aan die geen de welke by *Uitterſte-wil* bevelen en genieten mogen. *d. l.* 116. *ff. de legat.* 1. §. 10. *inſtit. de fideicommiſſ. hered. junct.* §. 24. *inſtit. de legat. & l.* 101. *ff. de legat.* 1. van de welke hier voor in het III. *Deel*, ten genoegen is verhandelt. 1

Deſe mag gegunt werden niet alleen aan ſekere Perſonen in't byſonder, maar ook aan onſekere Perſonen die nog te verwagten zijn, en men nog niet weet, of, en wie ſy ſullen zijn. Gelijk of ik ſeyde: *Ik beveel mijn Erfgenaam te geven, aan die geen, die ſijn Dogter aan mijn Soon ten Huwelijk ſal geven.* Of: *Die geen die na mijn dood den eerſten Burgermeeſter ſal weſen, wil ik dat mijn Erfgenaam ſal uitreiken ſeker ſtuk goed*, en diergelijk. §. 25. 27. *inſtit. de legat.* als't maar gebeurlijk is, dat ſy kunnen ſeker werden: want anders als yemand wat gemaakt was, die niet was, nog komen kon, ſou van ſig ſelf vervallen. 2

So mag men ook aan een Stad, aan een Gemeente, aan een Gods-huis, aan een toegelaten en geoorlofde Vergadering yet maken, 't welk by de Opper-hoofden en beſtierders van de ſelve, ten voordeel van 't gemeen werd aangevaard. *l.* 32. *in fin. l.* 73. §. 1. *l.* 117. *l.* 122. *ff. de legat.* 1. *l.* 20. *ff. de reb. dubiis. l.* 26. *ff. ad Senat. Trebell. l.* 12. *Cod. de hered. inſtituend. junct. l.* 24 *l.* 49. § 1. *& ſeq. Cod. de Epiſcop. & Cleric.* 3

Waar op bedenken vallende, en over een making aan den Armen gelaten: aan wie't ſelve moet werden voldaan, en of't ſelve aan alle arme Godshuyſen met gelijk regt moet werden uitgereikt; is verſtaan, ten aanſien by ons in yder Stad byſondere Arm-huyſen zijn, die men den gemene Huis-armen noemt, van andere Gods-huyſen afgeſondert; dat daarom 't ſelve niet aan eenig andere Gods Arm-huyſen, *ſecundum l.* 43. §. 1. *Cod. de Epiſcop. & Cleric.* moet werden mê gedeilt, maar alleen den gemenen Huis-armen toekomt, om dat na de gemene manier van ſpreken, de Gaſt-huyſen, en andere geſtigten, onder het woord van *Armen* niet werden begrepen, *arg. l.* 7. §. *ult. ff. de ſupellect. legat l.* 50. §. *ult. ff. de legat.* 3. *l.* 18. §. 3. *ff. de inſtruct. vel inſtrum. legat.* Sie Mantic. *de conjectur. ultimar. volunt. lib.* 3. *tit.* 8. *num.* 2. 4

So in den naam en beſchryving van de Making-beurder., of van het gemaakte goet gemiſt was, ſo dat nogtans uit andere omſtandigheid 5

daar van seker was, wie, en wat den Maker daar onder verstaan had, soude niet hinderen. §. 29. *instit. de legat. l.* 75. §. 1. *in fin. l.* 21. *ff. de legat.* 2. *l.* 33. *ff. de condit. & demonstrat. & seqq. l.* 6. *ff. de reb. dub.* Ten waar de gehele persoon, of de gehele saak gemist was, gelijk of hy yemand genoemt had, die in 't geheel, nog deel, bekend was, of in plaats van Klederen, Huis-raad, of in plaats van Goud, Tin, of een Os, voor een Esel genoemt had, hoedanig gemaakte van sig self sou komen te vervallen. *l.* 4. *ff. de leg.* 1. So werd ook verstaan, so wanneer in de hoedanigheid, of grote van de saak gemist was, gelijk of yemand geseid had: *Dat Huis, dat Land, staande of gelegen aldaar, 't welk ik van Pieter gekoft heb*, en het self niet van *Pieter*, maar van *Paul* was gekoft, of dat hy een stuk Land voor drie Morgen genoemt had, dat maar twe Morgen groot was. §. 30 *instit. de legat. l.* 33. *l.* 17. *ff. de condit. & demonstrat.* Ook of een verkeerde oorsaak was uitgedrukt, gelijk of ik seide: *Ik maak Jan, om dat hy mijn saken in Vrankrijk wel verrigt heeft*, dat hy nogtans niet gedaan had, sou de making mê niet verhinderen, §. 31. *instit. eod. l.* 2. *Cod. de falsa causa adject.*

6 Maar of 't gene van de grote, en hoedanigheid van de saak geseid is, mê plaats sou hebben in de making van een som geld, is twijfelagtig. Gelijk of ik geseid had: *Ik maak Jan de tien duysent gulden die in mijn Kist leggen*, en daar wierd maar vijf gevonden, of daar wierd twaalf bevonden? Aangaande het eerst werd verstaan dat geld in een sekere som genoemt, en daar by sekere plaats, of andere hoedanigheid werd beschreven, dat niet de som, maar het Ligbaam selve gemaakt werd so groot en klein als het is, so dat in dat geval in de making van thien, niet meer als vijf duysent sijn, en voor het selve werd gehouden dat den Maker gemeent heeft. *per l.* 30. §. 6. *& l.* 108. *ff. de leg.* 1.

Maar aangaande het twede geval, ten aansien in een meerder som altijts een minder in is. §. 1. *instit. mandati.* en men gelooft dat in sulk geval den Maker maar sodanig deel van het geld heeft willen weg maken: ten zy dat anders uitdruklijk bleek: sou daar uit volgen, dat hy van de twaalf die hy in sijn Kist had, maar tien heeft willen weg maken, om dat men na de waarschijnlijkste wil van den afgestorven moet oordelen. *arg. l.* 35. §. 3. *ff. heredib. instit. l.* 12. *ff. de legat.* 1. de welke in het twijfelagtige, voor de scharpsinnigheid van woorden gaat. *l.* 15. *l. pen. ff. eod. l.* 57. §. 1. *ff. ad Senat. Trebell. l.* 7. *Cod. de instit. & substit.* So van dese saak, en sonderling over het eerste geval, *post* Bald. Decium, Paris.

Af-

Afflictum, Simonem de Prætis, *alioſque.* Joan. del Caſtillo Soto Major *Quotidianar. Controv. de Conject. Ultimar. Volunt. lib.* 4. *cap.* 54. *num.* 26.

Van twe ſaken van gelijke ſoort een gemaakt zijnde, ſonder uit te drukken, welk van bey, mag den Erfgenaam met het ſlegſt volſtaan. *l.* 39. §. 6. *ff. de legat.* 1. *l.* 75. *ff. de legat.* 3. ten waar dat hem de keur gemaakt was. Daar van hier na. 7

Allerhande goederen de welke onder de Menſchen wandelbaar zijn, mogen aan yemand by making gelaten werden. §. 4. *inſtit. de leg.* 8

Alſo mag het goed, het welk een ander toekomt, vrylijk weg gemaakt werden. §. 4. *inſtit. de legat.* Het welk ſo den Erfgenaam toebehoort, geen twijfel is, of moet by hem voldaan werden. *l.* 14. *Cod. de rei vind. l.* 3. *Cod. de reb. alien. l.* 31. *ff. de lib. cauſ.* Maar quam het een ander toe, ſou den Erfgenaam in redelijkheid moeten 't ſelve ſien te bekomen, of ſo des niet doenlijk was, de waarde van dien moeten goed doen. *d.* §. 4. *inſtit. de legat. l.* 14. *ff. de legat.* 3. 9

Van gelijken indien yemand yets gemaakt was, het welk ten behoeve van een ander was veronderpand, of in 't byſonder verbonden, ſou den Erfgenaam 't ſelve moeten loſſen, en vry maken. §. 5. *inſtit. de legat.* Het welk te verſtaan is van verband, of beſwaarnis, daar door den gehelen eygendom kan werden uitgewonnen. *d.* §. 5. *inſtit. l.* 57. *ff. de leg.* 1. *l.* 6. *Cod. de fideicommiſſ.* Maar dat daar van ſekere Erf-pagt, Oud-eygen, Pagt metten Houde, of diergelijke kleyne Rent uitging, of dat het met enige onvryheid belaſt was, ſou den Making-beurder hem met het gemaakte, ſo goed en ſo quaad als het is, te vreden moeten houden. *l.* 70. *in pr.* & §. 1. *l.* 116. §. *fin. ff. de leg.* 1. Sie Neoſtad. *Cur. Holland. deciſ.* 11. 10

Maar of yemand den ander maakte een ſtuk goed dat hy met een ander gemeen had, ſonder uit te drukken voor wat deel? werd verſtaan, ſo hy het ſijn genoemt had, dat hy niet meer als ſijn aandeel in 't ſelve goed gemeent heeft. *l.* 5. §. *ult. ff. de legat.* 1. *junct. l.* 10. *Cod. Si certum petatur.* So ook al had hy het ſijn goed niet genoemt, in het twijfelagtige verſtaan werd dat hy ſijn Erfgenaam niet heeft willen beſwaren met het verder den Maker af te kopen, ten zy ſulks uitdruklijk blijkt. *arg. l.* 67. §. 8. *ff. de legat.* 2. *l.* 36. *in fin. ff. de Uſufruct. legat.* 11

Dog Leen-goed mag ſonder bewilliging van den Heer niet weg gemaakt werden. *cap. de Succeſſ. feud. lib.* 1. *tit.* 8. *cap. qualiter olim feudum alien. pot.* §. 1. *lib.* 2. *tit.* 9. Hoedanige making ſo nietig is, dat den Erfgenaam de waarde van dien niet behoeft te voldoen, ten waar hy ſulks 12

uitdrukkelijk had gewild. Sie Andr. Gail *lib. 2. obſerv. 154.* Chriſtin. *vol. 6. deciſ. 28.* en 't geen hier voor van de Leen-goederen is geſeid, *2. Boek, 15. Deel, num. 4.*

13 Making beſtaat niet alleen in vollen eygendom, maar ook in enkel Vrugt-gebruik, daar van een ander den eygendom heeft, als zijn Lijftogt, Lijf-renten, Jaarlijkſe uitreikingen. *tot. tit. ff. de Uſu, Uſufruct. & redit. & habitat. & tit. de Annuis legat.* En werd het ſelve verſtaan van alle vrugten, om datter niet onder yemands eygendom is, of het heeft ſijn Vrugt-gebruik in het een, of in het ander. *l. 69. ff. ad leg. falcid. l. 29. ff. de Uſufruct.*

14 Maar of yemand onder het Vrugt-gebruik van ſijn goed, ook verſtaan werd gemaakt te hebben de vrugten van het geen hy onder verband, en met laſt van overgift beſat? werd onderſcheid gemaakt dan alleen plaats te hebben, als het verband van overgift leid ten behoeven van den Erfgenaam ſelf. *arg. l. 149. ff. de Reg. jur. junct. l. 14. Cod. de rei vindic. l. 3. Cod. de reb. alien. l. 67. §. 8. ff. de legat. 1. & l. 1. & l. 29. ff. de fideicommiſſ.* Sie Joan. à Sand. *lib. 4. tit. 4. defin. 8.*

15 Men mag ook yemand maken de quijting van het geen hy ſchuldig is. §. 13. *inſtit. de legat. & tot. tit. ff. de lib. legat.* Sie Mantic. *de conjectur. Ultimar. Voluntat. lib. 9. tit. 8.* ja ſelf het geen men aan hem ſchuldig is, ſo maar in de making yets meer als de juſte voldoening van de ſchuld is: §. 14. *inſtit. eod.* Gelijk of ik yemand honderd gulden maakte, dien ik honderd gulden op den dag ſchuldig was te betalen, werd verſtaan dat meer is in de making, als in de ſchuld, om dat de making aanſtonts na het affterven ingaat, of daar van na de weygering, winſt-derving moet betaalt werden. *l. 1. 2. Cod. de Uſur. legat. l. 3. in pr. ff. de Uſu & Uſufruct. leg.*

Wederom beſtaan de makingen in enkele, of veel begrijpende ſaken, als by voorbeeld: Kudde, Ve, Inboedel, Huisraad, Bouwtuig, Kleynood, Silver, Goud, en diergelijk.

16 Een kudde, is een Vergadering van t'ſame-weydende, of t'ſamehokkende Beeſten. §. 18. *in fin. inſtit. de legat. l. 30. ff. de Uſucap.* deſe indien die vermeerderen, of verminderen, komt tot bate, of ſchade van die geen, de welk 't ſelve gemaakt is. §. 16. 17. 18. *inſtit. de legat.*

17 Onder Ve behoren alle ſoorten van Beeſten, 't zy deſelve te ſamen weyden, of niet, als zijn Runden, Schapen, Paarden, Eſels, Varkens. *l. 2. l. 29. §. 6. ff. ad leg. Aquil. l. 65. §. 4. l. 79. ff. de legat. 3. l. 38. §. 4. ff. de Ædilit. edicto.*

In-

Inboedel, begrijpt alle have en tilbaar goed dat in een Huis werd 18
bevonden, daar onder alle soorten begrepen zijn, als Klederen, Linne, Wolle, Huisraad, Goud en Silver, het geen tot het Huis-houde behoord. *arg. l. 7. ff. Si servit. vind. vers. Servius fatetur. l. 3. §. 1. §. fin. l. 6. l. 8. l. 9. l. 11. ff. de Supellect. legat.*

Onder Huisraad behoord al het geen eygentlijk tot dienst van het 19
Huis, en tot het dagelijks gebruik behoort, als zijn Tafelen, Stoelen, Banken, Kassen. *l. 1. l. 6. ff. de Suppellect. legat.*

Daar over bedenken valt, of ook onder Huisraad behoord een Gouden Kop, Silvere Schaal, of Beker? Dog uit de omstandigheid van des Makers wille, en sijn gewoonlijk gebruik van deselve stukken, is te onderscheyden, of hy 't selve dagelijks gebruikt heeft, dan of hy 't selve alleen voor pronk heeft gehouden. *l. 3. §. 5. l. 4. l. 5. l. 6. ff. de Supellectil. legat.* So ook by den *Hogen Raad* is verstaan, by Neostad. *decis.* 19.

Kleynood, of Juwelen, begrijpt al 't gemaakte Goud, Silver, en Ge- 20
steente, tot pronk en cieraad van het Lighaam, het welk van ander Goud en Silver werd onderscheiden, als Paarlen, Diamanten, Goude Ringen, en diergelijk. *l. 25. §. 10. ff. de Auro-Argento. l. 39. ff. eod.*

Onder Goud en Silver werd verstaan, al wat van Goud en Silver, ge- 21
maakt, of ongemaakt, buyten den gemeen Huisraad, en gemunt geld, in den Boedel bevonden werd. *l. 1. l. 19. l. 27. ff. de Auro-Argento. l. 4. & seq. ff. de Verb. Signif. & ibid.* Goedd. *num.* 35. Groenew. *de legib. Abrogat. ad l. 27. §. 1. ff. de auro & arg. legat.*

Tot making van Klederen, behoord al 't geen tot yemands Rug, 22
Lijf, en gerijf behoord heeft. *l. 23. ff. de auro & argent. legat.* Daar onder nog Goud, nog Silver verstaan werd te behoren. *l. 4. ff. de legat. 1.* ten zy daar aan vast gehegt, of daar in geweven was. *l. 19. §. 4. ff. de Aur. & arg. legat.*

Maar of yemand gemaakt waren Klederen tot sijn optoy, of behoef, werd 't selve uit de omstandige wil van den Maker, of anders na de gelegenheid van den Maker, en Making-beurder geschikt. *arg. l. 12. §. 4. ff. de Usu & habitat.* Sie Mantic. *de Conjectur. Ultimar. voluntat. lib. 6. tit. 11. num. 17. & seq.*

Onderhoud begrijpt mê het geheel, als Kost, Klederen, Huis-ve- 23
sting, havenis en gemak, siekte en gesontheid. *l. 6. ff. de aliment. & Cibar. legat. l. 43. l. 234. §. 2. ff. de Verb. Signif.* Sie Minsinger. *Centur. 3. observ. 12.* Surd. *de aliment. tit. 4. quæst. 4.* Peck. *de testam. conjug. lib. 5. cap. 25. num. 1.*

24 Onder koſt behoren alleen Lijf-behoeften van eten en drinken, ſo dat het nog Huis-veſting nog Kleding begrijpt. *l.* 21. *ff. de aliment. legat. d. l.* 43. *& ſeq. ff. de Verb. Signific.*

't Self duyrt beyde yemands leven lang. *l.* 14. *l.* 15. *ff. de aliment. legat.* ten waar ſulks by den Maker was bepaald, gelijk of hy 't ſelve gemaakt had aan een minderjarige tot ſijn Jaren, verſtaat men dat ſulks niet langer duyrd als tot ſijn vijf-en-twintig Jaren, de welke voor vol gerekent werden. *arg. l.* 14. §. 1. *ff. de aliment. legat.* Sic Gomez. *var. reſolut. tom.* 1. *cap.* 4. *num.* 1. Surd. *de aliment. tit.* 8. *priveleg.* 58. *num.* 4.

25 Toebehoort van Land en Woning, is al het Bouw-tuig, ſonder onderſcheid. *tot. tit. ff. de inſtruct. vel inſtrum. legat.* Gelijk of ik ſeyde: *Ik maak* Jan *mijn Woning en Landen met ſijn toebehoren*, daar onder ſou verſtaan werden begrepen te zijn, niet alleen de Huisraad van het Huis, maar ook alle tuig en gereedſchap tot de Bouwerije behorende. *l.* 12. § 12 *& ſeq.* §. 27. *&* §. 39. *ff. de inſtruct. vel inſtrum. legat. l.* 20. *in pr. ff. eod.* ook mê de Paarden en Koeyen, tot het gebruik van deſelve Woning en Landen gehouden. *l.* 1. 2. *Cod. de verbor. & rer. ſignificat.* Sie Menoch. *lib.* 4. *præſumpt.* 154. *num.* 14.

So ook verſtaan werd van een Huis met het geen daar in is, dat is, met den Huisraad, en al 't geen ten dienſt en gebruik van het Huis is geweeſt. *l.* 86. *ff. de leg.* 2. *l.* 44. *l.* 91. *l.* 79. *l.* 101. *ff. de legat.* 3. *l.* 32. §. 2. *ff. de Uſufruct.* Sie Menoch. *lib.* 4. *præſumpt.* 129. *num.* 7. *cum ſeq. & præſumpt.* 155. *num.* 4. Math. Coler. *part.* 2. *deciſ.* 145. Peck. *de Teſtam. conjug. lib.* 5. *cap.* 27.

26 Het welk ook ſomwijle ſtilſwijgend plaats heeft, al is't dat ſulks niet uitdruklijk is gewild. So verſtaat men dat onder making van het Huis, ook begrepen is de Schuyr, en den Tuin die daar aan behoord, en daar aan onafſcheidelijk gebruikt is. *d. l.* 91. §. 4. *& ult. ff. de legat.* 3. *l.* 53. §. 1. *ff. de Actionib. empt.*

27 So werd mê verſtaan, dat indien ik ſeker Huis weg-maakte, dat ik in eygendom niet had, maar het geld geſchikt had, en gereed lag om 't ſelve te kopen, het ſelve geld in plaats van het Huis tot ſodane making behoord. *arg. l.* 15. §. *final. ff. de Re judicat.* dewijl ſodane voorbedagte ſchikking het geld tot een ſeker lighaam brengt, het welk men verſtaat by de *Uitterſte-wil* weg gemaakt te zijn. *l.* 37. *ff. de Verb. obl. l.* 51. *ff. de leg.* 1.

28 Gelijk ook onder de making van Klederen verſtaan werd te behoren het Lake, of Stof, het welk by den Overleden gekoft, en geſchikt was om Klederen daar af te doen maken. *l.* 22. *& ſeq. ff. de auro & argent. legat.*

legat. Sie Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 5. *cap.* 29. Nicol. Everhard. *conſil.* 115. Sulks men tot andere gelijke voorvallen ſou konnen duyden. *arg. l.* 19. §. *final. ff. de auro & arg. legat.*

Onder veel-begrijpende makingen, behoord ook de keur om uit ſe- 29
kere ſoort, of geſlagt de keur te kieſen, als by voorbeeld: de keur van twe, of drie ſtukken Land, of Huyſen, de keur uit Paarden, uit Ringen, of diergelijke. §. 23. *inſtit. de legat.* in welk geval den Making-beurder ook het beſte mag kieſen. *l.* 2. *ff. de optione vel elect. legat. junct. d.* § 23. *inſt. eod.* Het welk ook plaats heeft, wanneer by voorbeeld, een Paard, een 30
Huis, een Schip of diergelijk, ſonder uitſondering, of vermaan van keur te maken was gemaakt, en den Maker verſcheyde Paarden, Huyſen, ofte Schepen had. *d.* §. 22. *inſtit. de legat.*

In't verder kan tot making mê gepaſt werden al het geen dat van Erffenis hier voor geſeid is, en daarom onnodig in't lang te verhalen.

Als eerſtelijk, dat in deſelve ſo wanneer een ſtuk goeds aan meer als 31
een gemaakt werd, met gelijke, of ongelijke delen, by gebrek, of Voorafſterven van enige der ſelver, het regt van aanwas plaats heeft. § 8. *inſtit. de legat.* ten zy dat den Maker't ſelve heeft verboden, of uit des ſelfs omſtandige wil, het tegendeel kan blijken. *l.* 84. §. *pen. ff. de leg.* 1. dat is, te weten, onder die de welke een en deſelve ſaak van een en den ſelve Maker gemaakt is, en onder die alleen, maar niet onder die geen, de welke verſcheyden ſaken, al is't met een uitſlag, zijn gemaakt, nog onder die de welk een, en deſelve ſaak, maar by verſcheyde gemaakt is, nog die geen de welk verſcheyde delen van een en deſelve ſaak afzonderlijk gemaakt werden. *d. l.* 84. §. *pen. ff. de legat.* 1. *l.* 16. *ff. quib. mod. Uſufruct. amit. l.* 1. *in fin. princip. ff. de Uſufruct. accreſcend.*

So mogen ook de makingen geſchieden onder ſeker *indien*, of op 32
ſeker *mits*, ook wel *tegen*, of *tot ſekeren tijd.* §. 30. 31. *inſtit. de legat. l.* 72. §. 6. *ff. de condit. & demonſtrat.* Welk *indien*, of *mits* eerſt moet vervult zijn, eer dat de making plaats kan hebben, de welke ondertuſſchen opgeſchort werd. *d.* §. 31. *& l.* 72. §. 7. *ff. de condit. & demonſtrat. l.* 17. §. 2. *ff. eod.* Maar quam den Making-beurder ſonder't ſelve te voldoen, of 33
voor dat het *indien* gebeurd, of volbragt was, te ſterven, ſou ſijn Erfgenaam daar van niet genieten. *l.* 1. §. 2. *l.* 59. *l.* 71. §. *antenupt. ff. de condit. & demonſtrat.* Sie Coren *conſil.* 28. ende Sande *lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 7. *quæſt.* 3. Het welk mê in making onder een ſekere tijd plaats heeft. *d. l.* 1. § 2. *l.* 75. *ff. de condit. & demonſtrat. l.* 4. *l.* 21. *in pr. junct. l.* 22. *ff.*

quan-

quando dies legator. Andreas Gail. *lib.* 2. *observ.* 132. *num.* 1. En was yets gemaakt, op dat yet geschiede sou, of dat het *indien* bestond in yet na te laten, mag de making onder seker van sulks te doen, of na te laten, terstont geëyscht werden. *l.* 7. *ff. de condit. & demonstrat. l.* 40. *in fin. ff. eod. l.* 2. *Cod. de his quæ sub modo.*

34 Maar indien den dag, of tijd, by het *indien* gesteld seker was, dat die kome most, al is 't onseker wanneer, gelijk of ik seyde: *Ik stel* Jan *tot mijn Erfgenaam, mits dat na sijn dood, so hy komt te Herhuwelijken, aan* Pieter *sal uitgereikt werden duysent gulden eens*, werd verstaan dat het regt tot het selve, met het sterven van den Maker ingaat, so dat alwaart dat den Making-beurder voor den verval-dag quam te sterven, hy het selve regt aan sijn Erfgenaam ondertusschen overset. § 2. *instit. de singul. reb. per fideicommiss. relict. l.* 79. *in pr. ff. de condit. & demonstrat. & l.* 99. *ff. eod.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art.* 31. *num.* 22. *& seq.* Mantic. *lib.* 4. *tit.* 5. *num.* 23. Het welk ook so te verstaan is in een Erflating na de dood van een ander, die middelerwijle het Vrugtgebruik heeft. Daar van in 't lang by den selven Mantic. *d. tit.* 5. *num.* 23. *& num.* 24. Covarruv. *variar. resolut. Vigl. ad* §. 9. *instit. de hered. instit.* Sande *lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 7. *&* 13. Andr. Gail *lib.* 2. *observ.* 31. *num.* 1. Sie mê de Consult. en Advijs. *het Rotterdams.* 3. *Deel, cons.* 191. *num.* 6.

So ook indien de Maker geseid had; *Ik maak mijn nicht duysent gulden, die mijn Erfgenaam haar sal voldoen, als sy tot haar Jaren, of Huwelijkenstaat gekomen is*, welke making al is 't dat de Nigt ongehuwelijkt, en beneden haar Jaren komt te sterven, aan haar Erfgenamen moet voldaan werden. *l.* 4. *Cod. Quando dies legat. l.* 26. §. 1. *ff. eod.* Vasq. *de Successionib. l.* 3. §. 29. *num.* 2. Gomez. *var. resolut. tom.* 1. *cap.* 5. *num.* 26. Sand. *dict. defin.* 7. *quæst.* 3.

35 Het geen yemand tot Huwelijks goed gemaakt is, werd in het twijfelagtige voor een *indien* gehouden, het welk eerst moet vervult werden, eer het gemaakte sijn ingaande kragt kan hebben, so dat het ondertusschen by afsterven sou vervallen. *arg. l.* 71. §. 3. *ff. de cond. & demonstrat. l.* 21. *l.* 22. *ff. Quando dies legator.*

36 Voor de making na sekeren tijd, die sekerlijk komen sal, heeft den Maker regt om den Erfgenaam te doen seker stellen, dat hy 't selve, de tijd gekomen zijnde, sal ontfangen. *l.* 1. §. 6. *& tot. tit. ff. Ut legator. seu fideicommissor. servand. nomine caveatur.* So mê breder onder Erf-lating is geseid.

Ye-

Yemand tot Erfgenaam gesteld zijnde, aan de welke seker stuk goeds by making gelaten was, is bedenklijk, of hy de making mag genieten, sonder de Erffenis aan te vaarden? werd verstaan, ja. *arg. l.* 87. *cum seq. ff. de legat.* 1. *junct. l.* 12. *Cod. de legat.* Ten waar uit de omstandigheid kon blijken dat den Erf-later hem het had gemaakt met die mening, *indien*, of *op dat* hy sijn Erfgenaam sou wesen, en hy hem anders het selve niet gemaakt sou hebben. *l.* 88. *ff. eod.* Sie Joan. à Sande *d. lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 7. 37

Wyders heeft ook in making plaats, al 't geen van de Erf-stelling, aangaande onderstelling en verband van Erffenis over de hand, hier voor is gesegd, so dat in deselve ook by gebrek, of Voor-afsterven d'een in des anders plaats kan onderstelt werden, en den Making-beurder kan belast werden, het gemaakte aan een ander over te laten gaan. *tot. tit. instit. de Singul. reb. per fideicommiss. relict.* 38

De makingen, daar geen tijd toe gesteld is, moeten by den Erfgenaam voldaan werden datelijk na het afsterven van den Maker, of moed daar van, na de regtlijke weygering vergoeding van winds-derving betaalt werden. *l.* 1. *l. ult. Cod. de Usur. vel fruct. legator.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art.* 49. *num.* 79. Anton. Fab. *ad Codic. lib.* 6. *tit.* 24. *defin.* 14. 39

In Jaarlijkse Makingen, verstaat men dat elk Jaar een bysondere making is. *l.* 4. *in pr. ff. de ann. legat. l.* 11. *ff. eod l.* 10. *ff. quando dies legator.* en werd het begin van het Jaar genoeg gerekent tot verval van deselve, so dat indien yemand die Jaarlijks yets gemaakt is, in 't begin van 't Jaar komt te sterven, efter het vol Jaar moet betaalt werden. *l.* 12. §. 1. *ff. Quando dies legat. l.* 5. *ff. de annuis legat. & ibi D D.* So by den *Hove van Friesland* is geoordeeld by Sande *lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 8. 40

HET X. DEEL.

Van het aangaan en verlaten van Erffeniſſen, en van *Beneficie* van *Inventaris*.

1. *Het regt van Erffenis, wanneer, en hoedanig op den Erfgenaam overgaat.*
2. *Om yemand aan de laſten des Boedels ſchuldig te maken, is niet genoeg dat hy een Kind is, maar moet door de aanvaarding, of vermenging beweſen werden.*
3. *Een Erfgenaam waar in, en hoe ver gehouden.*
4. *Stilſwygend overgang, of en wanneer plaats heeft.*
5. *Inleydinge in den Boedel, voor wie, wanneer noodſaaklijk.*
6. *Tijd van beraad.*
7. *Beneficie van Inventaris, wat, aan wie, en hoedanig te verſoeken.*
8. *Werd niet vergund ſo lang yemand van de Bloed-Vrienden ſig vol Erfgenaam dragen wil.*
9. *Afgaan, of verlaten van Erffenis, hoedanig te doen.*
10. *Afgegaan, of verlaten Erffenis aan wie vervalt, en hoedanig.*
11. *Mag niet afgegaan werden by die geen de welke by verſterf de naaſte zijn, ook niet by colluſie met den onderſtelden, of die geen die by verſterf de naaſten ſoude zijn, of moeten de makingen uitgereikt en de verbanden evenwel plaats hebben.*

1 TOt de uitwerkende kragt van yemands *Uiterſte-wil*, of anders van het verſterf-regt, is niet genoeg dat de *Uiterſte-willen* behoorlijk verleden, en met de dood van den Verlyder zijn beveſtigt: of dat hy afgeſtorven is, maar moet by den Erfgenaam de Erffenis, het zy by *uiterſte-wil*, of by verſterf-regt op hem vervallen, aanvaard werden by duydlijke verklaring, of anderſins by dadelijke vermenging, en onderwinding van des Boedels ſaken, eer hy het regt des Boedels kan verkrygen, of daar uit aanſpreeklijk is. *l.* 20. *in pr. & §.* 1. *ff. de acq. vel amitt. hered.* uitgeſondert dat Kinderen van het eerſte Lid tot haar voordeel het regt van Erffenis metter daad, en ſtilſwygende, met, en van het ogenblik des afſtervens verſtaan werden te verkrygen. *arg. l.* 14. *& tot. tit. ff. de ſuis & legitim. hered.* Daar in de manier van *Frankrijk* gevolgt werd, onder welk de Erffenis in de regte lijn metter daad overgaat. Sie Argentr. *ad Conſuetud. Britann. art.* 509. Boër. *ad conſuetud. Bituric. tit.* 11. §. 6. Tiraquell. *tract. le mort ſaiſit le vijf. in præfat. declar.* 2. *num.* 1. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 170. *num.* 2. Zyp. *notit. jur. Bel. tit. Unde liberi.*

2 So dat Kinderen tot het verkrygen en beſitten van een voordelige Erffenis, niet anders hebben te bewyſen, als dat ſy Kinderen van den af-

afgeſtorven zijn, maar tot haar nadeel, en om haar aan de laſten des Boedels ſchuldig te maken, niet genoeg is, dat ſy Kinderen zijn geweeſt van den afgeſtorven, maar moet boven dien beweſen werden, dat ſy der ſelver Boedel, en Erffenis aanvaard hebben, of haar als Erfgenamen gedragen hebben, om dat een ſchuld-eyſcher die ſijn regt moet maken op de aanvaarding, of vermenging des Boedels, 't ſelve moet bewyſen, daar tegen het enkel ontkennen genoeg is. *arg. l.* 10. *Cod. de non num. pecun.* Sie Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 99. *num.* 4. Anton. Faber *ad Codic. lib.* 6. *tit.* 12. *defin.* 2. 3. Andr. Gail. *l.* 2. *obſerv.* 128. En moet de wil van den overleefden of afgeſtorven, en den inhoud van d'Uitterſte-wil binnen 's Jaars uytgevoert werden. *Novell.* 1. *junct. Auth. Hoc amplius. Cod. de fideicom. & Auth. Sed quum teſtat. Cod. ad leg. falcid.*

3 De Erffenis by den Erfgenaam aanvaart, of aangeſlagen zijnde, gaat het regt van den afgeſtorven in alles over aan den Erfgenaam, de welke herſtelt werd in den ſelven ſtaat daar den afgeſtorven in was, ſo als hy ſtierf, het welke te verſtaan is, niet alleen van de baten en voordelen des Boedels, en van het regt dat den afgeſtorven had tegen andere, maar ook in al dat regt dat anderen hadden op, en tegen den afgeſtorven, en ſulks hem vaſt maakt, en verbind aan al de laſten, en ſchulden van den Boedel daar voor hy by de ſchuld-eyſchers van den Boedel, mag aangeſproken werden, en de ſelve moet verantwoorden, alwaar 't ſo dat den Boedel onmagtig, en meer ſchuld als goed bevonden wierd. *l* 8. *ff. de acquir. hered. l.* 2. *Cod. de hered. vel. act. vend. l. ult. Cod. de hered. act. §.* 1. *inſtit. de perpet. & temp. act.* ook in de voldoening van de makingen, en al 't geen daar mê den Erf-ſtelder ſijn Erfgenaam heeft belaſt uit te voeren. *l. ult. Cod. de fideicommiſſ.* uitgeſondert alleen dat in doen beſtaat, en de perſoon van den afgeſtorven aanging, of enige misdaad by den afgeſtorven was begaan, waar voor geen Erfgenaam moet verantwoorden. *l. crimen.* 26. *ff. de pœnis.* Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 36. *numer.* 17. *ende* 47. *num.* 7. van Mechelen, *tit* 9. *art.* 14. *en andere.* Want een Erfgenaam is, de welke in alles het regt van den afgeſtorven beheerd. *l.* 24. *ff. de verb. ſignif. §.* 1. *inſt. de hered. qual. & differ. l.* 59. *&* 62 *ff. de Reg. Jur.*

4 Sonder nogtans dat by verſuym van aanvaarding de Erffenis komt te vervallen, maar gelijk als tot de aanvaarding werd opgeſchorſt, ſo dat een Erffenis ſchoon die nog niet aanvaart was aan den Erfgenaam overgaat; en een *Fideicommiſſum*, of verband, daar door niet vervalt dat het by den *fideicommiſſarius* niet is genoten. *l.* 19. *Cod. de jure delib.* ſo als over het verval van makingen in 't lang werd verhandeld by

Covarruv. *var. resolut. lib* 2. *cap.* 2. *num.* 5. En by Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 7. En het besit van den afgestorven in de persoon van den Erfgenaam terstont na sijn dood werd verlengt, en by hertrek des tijds sonder tusschen-val overgaat. *contra l. quum heres.* 52. *ff. de acquir. vel omit. hered.* Zyp. *not. Jur. Belg. tit. unde liberi. vers. successio.* Gudelin. *l.* 2. *cap.* 18. *vers. pen.*

5 In 't verder heeft stilswygende overgang geen plaats als in Kinderen van het eerste lid, als geseid is, so als by verscheyde keuren, *arg. l. unic. Cod de Edict. div. Adrian. tollend.* mê onderscheydentlijk werd bevestigt, als tot *Leyden* en *Oudewater*, daar het selve geen plaats heeft als in Erfgenamen in de opgaande lijn, in ongehoulijkte Kinderen, daar Vader, of Moeder langst-levend is, en in alle Kinderen, en verdre af komelingen, daar Stief-Vader, of Stief-moeder blijft; maar alle andere personen regt van Erffenis verkregen hebbende, moeten deselve aldaar (indien daarom geschil valt) vervolgen, met geregte inleyding in het besit des Boedels, by *Schout* en twe *Schepenen* te doen, waar tegens men wederom gelijke uitleyding mag doen, en als dan daar op by kort regt werd geoordeelt, en het toegewesen besit gestijft en gesterkt, niet tegenstaand *Appel*, oft *reformatie*. Keuren van *Leyden*, *art.* 185. en van *Oudewater*, *art.* 133. welke manier van inleyding en uitleyding in de meeste Steden van *Holland* plaats heeft. Neostad. *Decis. Cur. Holland.* 55. *in fin.* 't Selve werd mê gevolgt in andere omliggende *Provincien*. Sie Costum. van *Utregt*, *Rubric.* 23. *art.* 14. *en volgend.* Land-regten van *Over-Yssel*, 1. *Deel*, *tit.* 8. Land-regten van *Veluw*, en *Veluwen-Zoom*, *cap.* 33. Ordonantie op manier van procederen binnen *Aarnhem*, *art.* 28. maar in *Braband*, werden de manieren van *Frankrijk* gevolgt, en gaat het besit van den afgestorven, metter daad over op den naasten, die het onder borg mogen aanslaan, en daar van die geen die by *Uiterste-wil* enig regt verkrygen, geregtlijk moeten uitwinnen. Sie hier van Costuym. tot Antwerp. *tit.* 47. Costuymen in Zuyd-Holland, pag. 495.

6 Om welke oorsaak also het seer gevaarlijk en twijfelagtig was een Erffenis op staande voet aan te vaarden, of te verwerpen, so om de schulden die dikwils verborgen kunnen schuylen, omtrent die geen, de welk haar met een ydele naam groot maken, te ontgaan, als wederom het voordeel dat men dikwils door het al te haastig verwerpen, ondankbaarlijk met de voet sou stoten: So was de Erfgenaam sekeren tijd vergund van beraad, binnen welken tijd hy na de gelegenheid van den Boedel mogt vernemen, en also met voorbedagten en wijsen Raad sijn me-

mening moet verklaren. *l. 1. & l. 5. ff. de jure delib.* Maar alſo ook ſelf de Luyden die haar beraad wel en volkomen hadden genomen, dikwils door onbekende laſten, en heimelijke ongelegenheid van den Boedel in haar mening grootlijks en onnoſel wierden misleid, is daar na door den *Kaiſer* JUSTINIANUS een ſekerder middel vergunt, en toegelaten, namentlijk het regt, van *beneficie van inventaris*, dat is een regtelijke beſchrijving van alle de goederen des Boedels te maken. Het welke na het voor-ſchrift, *l. ult. Cod. de jure deliberandi*, gedaan zijnde en den Erfgenaam niet hoger, en verder als de goederen en inkomen des Boedels toe mogten reiken, verbond, of belaſte, en de eere van den afgeſtorven ſo veel als mogelijk was, beſchermd en behield.

Dit werd by ons in deſer voegen voor goed gekent, en onderhouden; Dat het ſelve als zijnde een *extraordinarium remedium*, en begunſtigt voor-regt, (het welk een Erfgenaam, die den Boedel die aan hem onder de naam van Erffenis is vervallen, voor twyfelagtig houd, is vergunt) by oorlof aan de *Land-overheid*, voor het aanvaarden van deſelve, moet verſogt werden, en onder anderen moet den verſoeker binnen veertig dagen na het verkrijgen van 't ſelve, al de goederen, ſo roerende als onroerende, *actien, crediten, &c.* behoorlijk ten overſtaan van een *Notaris*, en twe Getuygen doen beſchryven, de roerende goederen by geſwore Schat-luyden van de plaats, daar het Sterf huis is gevallen, ſchatten, en borg ſtellen, dat hy daar af de ſchuld-eyſchers en Makingbeurders ſal betalen, ſo dat behoort, eer dat hy daar af yet ſal aanvaarden, op ſtraf van gehouden te werden voor vol Erfgenaam, welke betaling hy als dan doen mag met het gereetſte, en aan die geen die't hem gelieft, na gelegentheid van ſaken, ſo ver als het ſtrekken mag, mits begerende borg van weder te geven, indien namaals bevonden mogt werden dat het ſo behoord. *Plac.* den 20. Octob. 1541. den 19. May. 1544. en den 12. July 1611. *art.* 30. vernieuwt, en daar mê vermeerdert: dat ſodanige toeſtand verkregen zijnde, tot ſekeren bequamen dag voor de Overheid van de plaats gedagvaart werden al de ſchuld-eyſchers van den ſelven Boedel, en alle andere die hen ſouden willen tegen-ſtellen, om aldaar na gedane verkundiging en uitroeping tegen de onſekere, of onbekende ſchuld-eyſchers, indien daar eenige mogten weſen, deſelve Brieven na gedane onderſoek geſtadet, en voor goed opgenomen te werden na haar *Forme* en inhoud, of anders, ſo bevonden mogt werden te behoren. Sie *Inſtruct. van den Hove, art. 229. Ampl. van de Inſtruct. art. 5.* Zyp. *not. Jur. Belg. de jure delib. & benefic. invent.* Chriſt. *vol. 4. deciſ 22. & ſeq.* 7

Er is eene latere resolutie en eene andere, waarbij dit ook tot de Weeskamers is uitgebreid. (Procureurs Woordenb. Amst. 1744. pg 107)

Dog werden van dit verſoek verſchoont, de Arme Gods-huyſen in Holland en Weſt-Vrieſland, dewelke by *reſolutie* van de Ed. Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en Weſt-Vrieſland, den 20 Decemb. 1635. op de *Remonſtrantie* van de *Elemoeſeniers* der Stad Amſteldam is vergunt; dat de goederen die aan deſelve komen te vervallen, by affterven van yemant die in deſelve huyſen onderhouden is geweeſt, ſullen mogen werden aanvaart en verkoft ſonder *Beneficie* van *Inventaris*, en ſonder dat het ſelve huys meerder gehouden ſal weſen te betalen, aan de crediteuren van den ſelven afgeſtorven, als het goed heeft uytgebragt, ſchoon de ſelve binnen een jaar, na de dood van den overleden ſig quamen te openbaren. En in cas niemand quam binnen den verſleten tijd van een jaar ſig bekent te maken, om yet tot laſten van den afgeſtorven, of des ſelfs goederen te eyſſchen, ſullen deſelve ſchuld-eyſſchers van de voorſz. aangeſlagen goederen ſijn en blijven verſteken, ſonder des enige actie tot laſten van deſelve, of de voorſz. huyſen te mogen pretenderen, nu of ten eeuwigen dage. Des ſullen de *Regenten* vande voorſz. huyſen gehouden ſijn Biljetten uyt te geven, ter plaatſe daar het gewoonlijk is ſulks te geſchieden, inhoudende het affterven van den perſoon, en indaging van al die op den ſelven yet ſoude willen eyſſchen, binnen den voorſz. tijd.

Wanneer en binnen wat tijd dit *beneficie* moet verſocht werden, werd by de *Placaten* ſo veel de *Republijk Holland* aangaat, geen gewag gemaakt, en over ſulks nog altijd binnen behoorlijken tijd voor de aanvaarding en onderwinding van des Boedels ſaken mag geſchieden. *arg. l. ult.* §. 2. 3. & 11. *Cod de Jure deliberandi.* Sulks dat het ſelve aan de beſcheidenheid van den Regter werd gelaten te oordelen. *arg. l.* 1. § *ult. ff de Jure deliber.* So verſtaan is by Sande *lib.* 4. *tit.* 12. *defin.* 2. Het welk by het eeuwig *Edict* van den *Koninck in Hiſpanjen*, rakende *Braband* en *Vlaenderen* in den Jare 1611. *art.* 10. hier voor verhaalt, tot drie Maanden bepaalt werd.

8 Dit *beneficie* werd niet vergunt ſo lang yemand van de bloedvrunden van den afgeſtorven den Boedel als volle Erfgenaam wil aanvaarden. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 50. & *vol.* 4. *deciſ* 210. Zyp. *not: Jur. Belg. de jure delib. in fin.* mids dat den ſelve van des afgeſtorvens Maagſchap zy: waarom ſelf een Man tot ſijn afgeſtorvens Huisvrouws Erſtenis niet ſou werden toegelaten. So by 't *Hof* en *den Hogen Raad* is geoordeelt, by Neoſtad. *deciſ. ſupr. cur. Holland.* 7. Sie vorders Peck. *de teſtam. conjug.* Chaſſan. *ad conſuet. Burg. rub.* 7. §. 13. *num.* 1. *in verb. ad ſecundum.* Sommige meinen dat hy ook in gelijke leden moet beſtaan met de ge-

nc,

ne, die de Erffenis onder *beneficie van Inventaris* willen aanvaarden. Sie Chriſtin. *ad leges Mechlin. tit.* 16. *art.* 40. *num.* 7. *& art.* 50. *num.* 3. Vall. *de reb. dub. tract.* 20. *num.* 16 Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 35. Papon. *lib.* 21. *tit.* 10. *art.* 2. Neoſtad. *deciſ.* 7. Rebuff. *ad conſt. reg. de liter. oblig. art.* 3. *gloſ.* 2. *num.* 34. Dog op dat het geen yemand by gunſt verleent is, niet tot ſijn nadeel verdrayt werd, vermag den verkryger in ſulk geval, als yemand van den Vrunden ſig als volle Erfgenaam wil dragen, ſijn verkregen voor-regt te laten varen, van meyning te veranderen, en de Erffenis ſelve vol uit te aanvaarden, volgens het tuig van Charond. *lib.* 6. *reſponſ.* 35. Sande *lib.* 4. *tit.* 12. *defin.* 3. Kinſcot. *reſponſ.* 12. Zyp. *d. loco.*

Dog alſo dit middel, ten goeden ingeſtelt, veeltijds tot agterdeel van de Inſchulders van onmagtige Boedels wierd misbruikt, is inverſcheyde Steden daar tegen by Keur voorſien. Sie de Keuren der Stad *Leyden, art.* 204.

Erffenis het zy by *Uitterſte-wil*, of by verſterf op yemand vervallen, 9
mag afgegaan werden uitdruklijk by verklaring, of verlaten werden ſtilſwijgend. §. 2. *&* § 7. *inſtit. de hered. qualit. & differ. l.* 57. *ff. de acq. vel omitt. hered. & tot. tit. Cod. de repud. vel abſtin. hered.*

De Erffenis by *Uiterſte-wil*, op yemand vervallen, afgegaan zijnde, 10
vervalt ten voordeel van de Erfgenamen de welke by verſterf de naaſte zijn, en komt daar door de gehele *Uiterſte-wil* te vervallen, met al het geen daar in is bevolen. *l.* 181. *ff. de Reg. jur. l.* 9. *ff. de teſtam. tutel. l.* 17. *ff. Si quis omiſſ. cauſ. teſtam. l.* 2. *in fin. Cod. eod.* ten waar dat deſelve in het verder door de *Codicillaire Clauſule* was bekragtigt, daar door de makingen en andere delen buyten de Erffenis daar in begrepen, beſtand blijven. *l. ult. Cod. de Codicill. DD. ad l.* 3. *Cod. de teſtam.* Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 134. *num.* 3. Joan. à Sande *lib.* 2 *defin.* 2.

So yemand tot nadeel van de makinge, of verbanden in de *Uiterſte-wil* 11
geſtelt, de Erffenis op hem, by de *Uiterſte-wil* gelaten, quam te wraken, met dat inſigt dat hy by verſterf-regt de gehele Erffenis vry, en ſonder laſt ſou genieten, is ſo wel in de makingen en verbanden gehouden, dan of hy de Erffenis by de *Uiterſte-wil* had aangegaan. *l.* 1. *ff. l.* 1. 3. *Cod. Si quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Of dat hy geld genoten had om d'Erffenis af te gaan, of anders ter gunſt 't ſelve dede, op dat een onderſtelden, of die geen die by verſterf-regt de naaſt is, de Erffenis vry en ſonder laſt mogt genieten, zijn ſy bey tot het voldoen van de makingen en verband van overgang gehouden, en aanſpreeklijk, des dat den beſitter van het goed eerſt moeſt uitgewonnen werden. *l.* 1. *in fin. l.* 4. *ff. eod.*

't Selve

't Selve heeft ook plaats in *Codicillen*, en onvolkome *Uiterste-willen*, daar by yemand sijn naaste Vrienden by versterf met eenige makingen, of verbanden van overgang belast, die mede niet-tegenstaande het verlaten van de Erffenis, in de makingen en verbanden gehouden zijn so ver het goed mag toe reiken. *l.* 6. *ff. Si quis omiss. caus. testam.*

HET XI. DEEL.

Van *Falcidie*, en *Trebellianique portien.*

1. *Falcidie portie, wat?*
2. *Trebellianique portie, wat, en wanneer plaats heeft.*
3. *Of, en wanneer de selve mogen werden verboden.*
4. *De selve hebben geen plaats tegen armen.*
5. *Houden op in't geen yemand voor Legitime is gemaakt.*
6. *Of, en wanneer door nalating van Staat en Inventaris verloren werd.*
7. *Aftrek van Trebellianique, of Falcidie, hebben maar plaats in den eersten Erfgenaam, ten waar hy 't selve regt niet gebruikt had.*
8. *Of, en wat in de Trebellianique en Falcidie portie mag werden toegerekent.*
9. *Of een Soon met al gehele overgift van sijn Erffenis belast, buyten sijn Legitime, nog daar-en-boven de Trebellianique mag aftrekken, en hoe't selve werd gerekent onder vijf, of meer Kinderen.*
10. *Of't selve ook plaats heeft in verder afkomelingen.*
11. *Of't selve ook plaats heeft in Ouders.*
12. *Schatting van den twintigsten penning, by wie te betalen.*
13. *Het regt van Exuwe, wat, en by wie te gelden.*

1 OP dat den Erfgenaam niet al te onwillig sou sijn een Erffenis met *Legaten* of *Fideicommis* belast, aan te vaarden, so is tot voordeel van deselve ingevoert, dat hy van alle makingen, staande tot sijn laste, na sijn aandeel, onder de naam van *Falcidie*, so veel mag aftrekken, dat hy boven de schulden van den afgestorven, behoud het vierendeel van den Boedel, of van het deel van den Boedel, waar in hy Erfgenaam is gestelt. *tot. tit. ff. & Cod. ad leg. falcid.*

2 Insgelijks vermag hy met overgang en *Fideicommis* belast zijnde, als by hem niet, of minder als het vierendeel van den Boedel sou blyven, de *Trebellianique*, dat is, een gelijk vierde-part af te trekken, eer hy de Erffenis overgeeft. *tot. tit. ff. & Cod. Ad Senatusc. Trebell.* in welk vierendeel ook de genote vrugten gerekent werden. *l.* 22. *ff. cod.* uitgesondert in Kinderen van het eerste Lid. *l.* 6. *Cod. ad Senat. Trebell.* Sie Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 7. *defin.* 5. 6. Christin. *volum.* 1. *decis.* 318. *num.*

num. 30. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 27. *defin.* 4. Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 133. dog blijft den ſelven Erfgenaam na aandeel van ſijn vierendeel ook in de ſchulden van den Boedel gehouden. §. 7. *inſt. de fideicommiſſ.* maar niet in de makingen. *l.* 2. *ff. ad Trebell. & ibi DD.* Sulks dat indien hy by *Uitterſte-wil* in meerder als het vierdedeel bedroeg, Erfgenaam geſtelt was, ſou hy in de ſchulden voor ſijn aandeel gehouden zijn, maar in de makingen alleen, voor ſo veel als hy meerder en boven het vierdedeel genoot. *l.* 1. §. 17. *ff. ad Senat. Trebellian.*

Deſe aftrekkingen hebben geen plaats, ſo wanneer de ſelve by den af- 3
geſtorven waren verboden *auth. ſed quum teſtator. Cod. ad leg. falcid.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 316. behalven in de Kinderen van het eerſte Lid, in welke ſulk verbod geen plaats heeft. *l. jubemus* 6. *Cod. ad Senat. Trebel.* Mantic. *de conjectur. ultimar. voluntat. lib.* 7. *tit.* 11. *num.* 7. Fachin. *controv. lib.* 12. *cap.* 11. Sie mê Sande *lib.* 4. *tit.* 7. *defin.* 5. 6. En is by het *Hof van Holland* verſtaan dat deſe aftrekking ſtilſwygende verboden is, als den Erf-later de vervremding van de goederen in 't geheel heeft verboden. Neoſtad. *Cur. Holland. deciſ.* 5. *in fin.* Coren *obſerv.* 39. *num.* 8. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 23. *verſ. Tot voordeel.* en *lib.* 2. *cap.* 16. *verſ. Men houd.* Mantic. *de conjectur. ultimar. voluntat. lib.* 9. *tit.* 14. *num.* 16. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 196. *num.* 25. *cum ſeq.* Sie mê Joan. à Sande *lib.* 4. *tit.* 7. *defin.* 10.

Inſgelijks hebben deſe aftrekkingen geen plaats tegen de Gods-huy- 4
ſen, en Armen, *auth. ſimiliter. Cod. ad leg. falcid. & ibi DD. commun.* Guidon. Papæ *deciſ.* 188. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 119. *num.* 7. Covarruv. *in cap. Reynaldus* 18. §. 3. *num.* 7. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 31. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 23. *verſ. Tot voordeel.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 320. *num.* 16. 17. 18. ſelf niet in Kinderen van het eerſte Lid, gelijk als by den *Hogen Raad* den 7. Juny 1631. is verſtaan in de ſaak van Borgermeeſters en Regeerders der Stad *Leyden*, als *ſuperintendenten* der Arme Gods-huiſen der ſelver Stad, midsgaders de *Regenten* van 't Weeshuis der Stad *Amſteldam*, *impetranten in cas van reformatie*, contra *Adriaan Willemſz. Wittert*, als *procuratie* hebbende van *Anna de Queſnoy*, Weduw en geſtelde Erfgenaam van *Mr. Dirk Cornelis Barentſz. van Wieringe*, *Gedaagde.*

Deſe aftrekkingen houden mê op, in, en van het geen yemand ge- 5
maakt is, dat hem noodſaaklijk gemaakt moſt werden, gelijk of yemand yets voor ſijn *Legitime portie* was gemaakt, of dat een Vrouw yet voor uit gemaakt was in plaats van het geen ſy by Huwlijkſe-Voorwaarden

voor uit bedongen had. *l.* 36. *In pr. eod. de inofficios. teſtam. l.* 81. §. 1. *ff. ad leg. falcid.*

6 By ſommige Regtsgeleerden werd mê geoordeelt, dat een Erfgenaam, de welke de Erffenis aanvaard, en blijft beſitten ſonder *Staat* en *Inventaris* des Boedels te maken, daar door het regt van aftrek der vierde-deelen verlieſt. Dog 't ſelve werd by de meeſte alleen verſtaan van de *Falcidie*, en aftrek van de makingen. *arg. auth. Sed quum teſtator. Cod. ad leg. falcid. Novell.* 1. *cap.* 2. maar niet van de *Trebellianique*, dat is, het aftrek van de Erffeniſſen over de hand. Sulks by het *Hof van Holland*, volgens het gemeender gevoelen der DD. is verſtaan, volgens tuig van Neoſtad. *deciſ. Cur. Holl.* 3. *in fin.* Sie mê Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 317. *num.* 4. Mynſinger. *centur.* 3. *obſ.* 60. Maynard. *lib.* 5. *deciſ.* 62.

7 En is te verſtaan dat deſe aftrekkingen maar eens plaats hebben in den eerſten Erfgenaam, en verder niet. *l.* 47. *ff. ad l. falcid. l.* 22. §. *ult. ff. ad Senat. Trebell.* Ten waar dat den eerſten Erfgenaam het regt van aftrek niet had gebruikt, in welke geval men ook verſtaat dat een twede, en verder Erfgenaam over de hand ſulks nog altijd doen mag. *arg. l.* 1. §. *denique, verſ. inde Neratius. & ibi Bart. & DD. ff. ad Senat. Trebell.* Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 27. *defin.* 1.

8 In dit vierde deel mag al toegerekent werden, wat den Erfgenaam uit den hoofde van den Overleden enigſints is aangekomen, het zy by making, gift, of anderſins, hoedanig het ſou mogen ſijn. *l.* 22. §. 2. *l.* 91. *l.* 93. *ff. ad leg. falcid.* Ook de genoten vrugten. *l.* 22. *ff. ad Senat. Trebell.* Uitgeſondert in Kinderen van 't eerſte Lid, als hier voor is geſeid. Met ſodanig onderſcheid, dat in de *Trebellianique*, dat is, het aftrek van de Erfeniſſen over de hand, het ſelve te verſtaan is van het geen by tytel en manier van Erf-lating, maar niet het geen by manier van making was aangekomen, het welk alleen plaats heeft in de *Falcidie*, en aftrek van de making ſelve. *arg. l.* 91. *ff. ad l.* 30. *l.* 73. *ff. eod.* Sie Duaren. *lib.* 2. *diſput.* 10. Fachin. *lib.* 5. *contr. cap.* 15.

9 Het was twyfelagtig onder de Regts geleerden, of een Soon met een al gehele overgift van ſijn Erffenis belaſt, een dubbelde *portie* vermogt af te trekken, dat is, te gelijk, ſijn *Legitime*, en ſijn *Trebellianique*, daar van eyndelijk een gemeen gevoelen geworden is, dat hy het ſelf na uitwijs van de Geeſtlijke Regten vermag te doen. *Ita tenent*, Ferrar. *infor. lib. ex ſubſtitut. tit.* 50. *gloſſ.* 7. *num.* 5. *in verb. poſt fideicommiſſ.* Alexander *conſ.* 22. *viſo proceſſu. vol.* 2. Curt. Senior. *conſ.* 43. *Atque ita per totum mundum obſervari teſtatur.* Guido Papa *Deciſionum Delphinat. quæſt.*

quæst. 25. Sie Fachin. *lib.* 5. *controv. cap.* 2. *&* 3. Gail *lib* 2. *observ.* 121. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 20. *verſ. Hoewel.* Neoſtad. *cur. Holland. deciſ.* 3. *num.* 3. *& deciſ. ſupr. cur.* 21. *& cur. Holland.* 17. Waar uit wederom een nieuw geſchil is ontſtaan, namelijk hoe die dubbelde af te trekken *portie* moet gerekent werden: of in vijf, of meer Kinderen, wiens *Legitime portie* alleen de helft van den Boedel bedraagt, nog daar boven de *Trebellianique portie*, mag afgetrokken werden? Bald. *conſ.* 94. *lib.* 2. *quem ſequitur.* Covarruv. *in cap. Rainut.* § 11. *num.* 6. Decius *conſ.* 228. ende anderen, *quos citat.* Grivell. *deciſ.* 107. *num.* 10. ſeggen, neen. Andere, gelijk als Anton. Theſaur. *deciſ.* 252. Cujac. *lib.* 8. *obſerv. cap.* 3. Fachin. *lib.* 5. *cap.* 3. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 245. *& deciſ.* 315. Anton. Faber *de Error. pragmat. decad.* 9. *error.* 9. *& Cod.* Sabaud. *lib.* 6. *tit.* 27. *defin.* 4. *num.* 5. willen dat ook in ſulk geval buyten de helft, het af trekken van de *trebellianique portie* plaats heeft, na uitwijſen van de Geeſtelijke Regten, volgens welke eerſte de *Legitime* als een laſt en ſchuld des Boedels werd afgetrokken, en uit het verder, het vierendeel van de *Trebellianique* werd gerekent. *cap. Rainut. & Rainald. tit. decretal. de teſtam.*

Maar onſe dagelijkſe *practijcq* deſelve geſchillen aan d'een zijde ſtellende, heeft daar in een middel-weg gevonden: te weten, dat de *Legitime*, en *Trebellianique portie*, ſo wanneer dat die te ſamen komen, altijd ſonder onderſcheid de helft maken, nog meer, nog min. So dat in ſulk geval, het een in het ander getrokken werd; Sulks by het *Hof van Holland*, in de ſaak van *Gerbrand Gerritſz.* contra *Reynout van Oyen*, in Februar. 1620. is verſtaan, en nog dagelijks onderhouden werd, *teſte* Groeneweg. *ad* Grot. *lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 19. Waar uit ook moet volgen dat de aftrekking voor ſo veel die by ſodanig geval meer als de helft ſou bedragen, ook in de kinderen van het eerſte Lid mag verboden werden. Sande *lib* 4. *tit.* 7. *defin.* 3. 4. 5.

Dit regt van dubbel aftrek heeft ook plaats in Kinds-kinderen, en verder afkomelingen, ten zy 't ſelve uitdruklijk by de *Uitterſte-wil* is verboden. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 27. *defin.* 4. 10

Maar wat de Ouders aangaat, is den 4. Novemb. 1616. tuſſen *Aefgen Jans*, en *Chriſtiaan vander Meulen* verſtaan, dat de ſelve haar *Legitime portie*, en regtlijk gedeelte hebbende, de *Trebellianique* daar-en-boven niet mogen eyſchen, *contra* Ant. Faber *d. defin* 4 11.

Hier diend by gevoegt dat voor alle aftrekkingen tot voordeel van het gemene Land, tot een *Impoſt* op alle onroerende goederen, die *ab inteſtato*, by *Teſtament*, *Codicil*, *Legaat*, gift uit ſaak des Doods, &c. aan ymand 12

Op dit middel Leyn Cateau wettig (Procureurs Woordenboekje, Annotat. 1777 p. 107.)

maand van sijn Zijd-magen, of aan andere vreemde Luyden sullen aankomen, by de *Staten van Holland* is gestelt, eerst den veertigsten penning, by *Placaat* den 22. December 1598. daar na den dertigsten, by *Placaat* den 18. December 1599. en nu by *Placaat* den 18. Augusti 1640. den twintigsten penning, van de waarde van al sulke goederen, sulks die by den Geregte van de plaats, daar deselve zijn gelegen, op regtlijk sullen werden geschat; Sie hier van het 4. 5. 6. *Artijkel van het voorsz. Placaat* in den Jare 1640. En is den 27. Septemb. 1653. by *Placaat* van de *Staten van Holland* het selfvermeerdert, dat den selven twintigsten penning niet alleen over Erffenissen van ter zijden aankomende, maar ook in opgaande Magen, sonder onderscheid, sal werden betaalt, en dat niet alleen van onroerende goederen, maar ook van Rente-brieven, so op 't Land, als op andere *gehypotiqueerde*, ook *Bijlbrieven*, als mê *Obligatien* tot lasten van het Land, en de *Publijke Comptoiren* lopende.

13 Daar by komt dat veel Steden in *Holland* by *Handvest* is vergunt, of anderssins voor een oud gebruik hebben gehad, dat alle Luyden van buyten komende in de Stad by *Uitterste-wil*, of Versterf-regt te erven, van haar Erffenis den tienden penning, ten behoeven van de Stad moeten betalen, al eer sy haar geërfde goed uit de Stad komen te vervoeren. Tot het welke ook gehouden zijn de Burgers, of Poorters, de welke by weygering van des Stads diensten en lasten haar opgeleid, of anderssins, sonder bewilliging uit de Stad komen te vertrekken, en haar goederen te ontvoeren. Het welk men plag te noemen het regt van *Issue*, of *Exuwe*. Sie de Keuren tot *Leyden. art.* 83. uit kragt van haarluyder *Handvest* den 13. July 1493. den 3. Novemb. 1525. en den 14. Novemb. 1542. So danig *Octroy* is mê verleent geweest aan de Stad *Delf*: Dog in den brand van den Jare 1536. verongelukt, als te sien is in het nader *Octroy* by *Kaiser* KAREL den 27. Maart 1545. aan deselve Stad verleeent. Daar by deselve by vernieuwinge van 't voorgaande haar *Octroy* werd vergund: *Voor-regt van Exuwe te mogen heffen, opbeuren en omvangen, den twintigsten penning van alle goeden, succederende, of anderssins gaande buyten de stede van Delf, midsgaders ook so veel te mogen nemen, en omvangen van de Inwoonders, of goeden uit der selver Stede gaande in andere plaatsen, als die Wet-houders aldaar nemen van de Inwoonders van Delf, het zy den tienden, twaalfden, of vijftienden penning.* En voor die van Leyden is by *Sententie* van het Hof van Holland den 17. Feb. 1527. tusschen *Jacob Deimen*, en *Jan Jansz. Zeeuw*, Exuwe-meesters der Stad Leyden,

den, Gedaagden in cas van reformatie *Contra Floris van Boshuysen*, Impetrant verstaan, dat de Regeerders tot Leyden geregtigt sijn, te genieten het regt van *Exuwe* van alle goederen en erffenis, en die geërft werden by personen, die buyten Leyden in andere plaatsen wonen, van personen die in de Stad wonen, aldaar afgestorven, en welkers goederen aldaar gelegen sijn, al is 't dat deselve Erffenis komt van een Moeder op haar Kind, en dat deselve Erfgenaam een Poorters Kind is, weiende het selve regt den tienden penning van de uitgaande Erffenis.

Dog werd het selve regt onder de Steden die gelijk regt hebben, jegens elkanderen merendeels gequeten. So daar van verscheyden Overkomsten zijn. als in de *Handvesten* van *Amsteldam* den Jare 1613. *pag.* 36. te sien is by sekeren brief van de Stad *Groeningen* date Sint-Jans-Baptisten-Avond 1553. daar by verklaart werd, *Dat al die gene die Erffenissen en goeden binnen der selver Stede, en des Stads vryheden aangeërft en aanbestorven zijn, deselve vry sullen mogen omvangen, indien dat hare Borgeren ende Inwoonderen, desgelijks wederomme sodanige goeden en Erffenissen, in der selver Landen, of Steden vry eysschen, en omvangen mogen.* En nog by seker Accoord tusschen den Stede *Haarlem* en *Amsteldam* aangegaan den 17. April 1464. daar by besloten werd: *Dat so wanneer eenige Poorteren van Amsteldam, eenige goeden of Erffenissen toekomen, en aan bestorven sullen zijn binnen der Steden van Haarlem, dat sy die vry delen sullen mogen, en daar mê doen hun belieften, sonder de Stede van Haarlem, of yemand anders van haren 't wegen pond-geld daar of te geven, of te betalen: En voort dat allen Poorteren van Amsteldam, komende metter woon binnen Haarlem, t' allen tijden als 't hun believen sal wederom vry sullen mogen uitvaren, sonder yets daar over te gelden; behoudelijk dat de Poorteren van Haarlem, gelijke vryheid in de Stede van Amsteldam sullen hebben.* So ook by sekere Overkomst tusschen die tot *Oudewater* en *Delf* den 4. Maart 1427. die van *Oudewater* aan de Stad *Delf* beloven: *Dat sy tot genen dagen aan Erffenissen, nog aan besterveniſſen, die hare Poorteren en Inwoonderen in het regtsgebied van Oudewater mogten aan besterven, belasten, nog beswaren en sullen, met enig pondgeld van hen te eysschen, of te nemen, ten waar datter de Burgermeesters van der Stede wegen van Delf, voor eerst van haar Poorteren van Oudewater eysschede en namen.*

So dat 't selve regt tegenwoordig niet verder, of anders gebruikt werd, als tegen die gene, de welke, en al waar men 't selve, of gelijk regt tegen den anderen gebruikt, so nog onlangs binnen *Leyden* te-

tegen Ingeſetenen van *Middelburg* is geoeffend, ter oorſaak die van *Middelburg* 't ſelve regt tegen Ingeſetenen van *Leyden* hadden gebruikt.

Is ook by het *Hof van Holland* verſtaan, dat men alleen regt van *Exuwe* ſchuldig is van roerende goederen, om dat de onroerende goederen blyven, en de Steden hare ſchattingen daar van hebben. So ook in gelijkenis van de ſchattinge van de twintigſten penning verſtaan werd dat van het ſelve regt van *Exuwe* vry zijn alle Opgaande en Nedergaande Magen, als noodſakelijke Erfgenamen, de welke niet kunnen, of mogen voorby gegaan werden. *l.* 5. *l.* 30. *ff. de lib. & poſthum. l.* 7. §. 1. *ff. Unde lib.*

HET XII. DEEL.

Van Verſterf-regt, en deſſelfs verdeling.

1. *Verſterf regt wanneer plaats heeft.*
2. *Hoe velerhand, na de beſchreve Regten.*
3. *Nedergaande hoedanig.*
4. *Onder Kinderen wie, en welk te rekenen.*
5. *Onder meer kinderen uit verſcheyde Huwlijken hoedanig ſy metten anderen erven.*
6. *Opgaande.*
7. *Zijd magen.*
8. *Verſterf-regt in Holland, wat, en hoedanig.*
9. *Hoedanig te onderſcheyden in roerende, of onroerende goederen, daar het Goed leid, of het Sterfhuis is gevallen.*
10. *Hoedanig de vaſte woonplaats, en Sterf-huis van yemand in 't Verſterf-regt moet werden gerekent, en onderſcheyden.*

1 BY gebrek van Erflating by *Uitterſte-wil*, komen de naaſte Vrunden, elk in ſijn rang tot de Erffenis: want ſo lang als de *Uitterſte-wil* kan ſtant grypen, heeft de wettige geen plaats. *l.* 89. *ff. de Reg. jur.* en werd het verſterf-regt dan alleen plaats gegeven, als de Erffenis uit kragt van enige *Uitterſte-wil* niet kan aanvaard werden. *l.* 39. *ff. de Acquir. vel omitt hered.*

De naaſte Vrunden werden verdeeld in Nedergaande, Opgaande, en Zijd-magen, daar van de Nedergaande en Opgaande den anderen beſtaan, en van de eene voort-teling tot d'andere, by trappen door een regten lijn op en neder tellen, en de Zijd-magen eerſt over dwers-en zijdling op klimmen tot den gemenen Stam, daar die geen die het vraagd, en die geen van wiens Maagſchap gevraagt werd, zijn afgekomen, en alſo weder zijdling neder gaan, van d'een geboort tot d'ander, tot den ſelven van wiens Maagſchap gevraagd wierd. Het welk ſo veel onderſcheydelijke Leden maakt als 'er geboorten tuſſchen beyden zijn. Sulks hier voor in het 1. *Boek*, 8. *Deel*, in 't lang werd aangeweſen. So

So dat het Verſterf-regt verdeeld werd in driederhande ſoorten, in 2
Nedergaande, Opgaande, en Zijd magen.

Daar van de Nedergaande het goed van den afgeſtorven komen te erven voor de Opgaande en Zijd-magen. *Novell.* 118. *in pr. & cap.* 1. *l.* 7. *§. ult. in fin. ff. Si Tab. Teſtam. null. exſtab.* Waar onder gerekent de wettige 3
Kinderen, en Kinds-Kinderen, ſonder eynde, ſo, dat de Kinderen in het eerſte Lid, hooft voor hooft erven, met gelijke delen, en de Kindskinderen, of verder afkomelingen, in plaats van haar Ouders voor een hooft, neffens die geen die anderſints nader in Leden aan den afgeſtorven ſouden beſtaan, dat men noemt by ſtaken Erven, of by *repreſentatie*, dat is plaats-vulling. §. 6. *& §. fin. inſtit. de heredit. quæ ab inteſtat. defer. l.* 3. *Cod. de legitim. hered.* §. 2. *inſtit de hered. qualit. & differ. l.* 1. §. 2. *l.* 2. *ff. de Suis & legitim. d. Novell.* 118. *cap.* 1.

Ik ſeg wettige Kinderen,] Om dat de onwettige, dat is, buyten 4
wettig-Huwlijk gebore Kinderen, van haar Ouders niet Erven, daar van mê in het 1. *Boek*, *in het* 7. *Deel*, en elders, onderſcheydentlijk is gehandelt, als alleen dat Speel-Kinderen van haar Moeder mê Erven, gelijk en beneven andre Kinderen, volgens het gemeen ſpreek woord; *Een Moeder maakt geen Baſtard. l* 2. *l.* 4. *ff. Unde Cognati. l.* 29. §. 1. *ff. de inoffic. teſtam.* §. 3. *inſtit. de Senatuſconſult. Orphitiano.*

Indien yemand meer Kinderen en Kinds-kinderen, uit verſcheyde 5
Huwlijken voort-geteelt, komt agter te laten, Erven ſy het goed van haar gemenen Vader, of Moeder, ſonder onderſcheid, gelijk als andere Kinderen, maar trekken elk in den ſijnen voor uit, het geen van haar voor-afgeſtorven Vader, of Moeder, en ſulks uit den Boedel van het eerſte Huwlijk in den tweeden Boedel was ingekomen, ſo ſulks onderſcheydentlijk was uit te vinden. *l.* 3. *Cod. de Secund. nupt. & auth. ſubject. l.* 8. 9. *Cod. eod.* Maar was het ſelve ſodanig vermengt, dat het niet onderſcheydentlijk was uit te vinden, ſou 't ſelve uit kragt van de ſtilſwijgende gemeenſchap, (waar van hier na) mê met gelijke delen, ſonder onderſcheid, tuſſchen deſelve moeten werden verdeelt.

Na de Nedergaande komen eerſt de Opgaande Magen, de welke ſo ſy 6
alleen zijn, als Vader, of Moeder, Groot-Vader, of Groot-Moeder, komen ſy alleen te Erven, maar ſo beneven Broeders of Suſters, in 't leven zijn Vader of Moeder van de beſtorven zy, Erven deſelve beneven de Broeders en Suſters. *Novell.* 118. *cap.* 1. *&* 2. Het welk ook tot Broeders en Suſters-Kinderen by plaats-vulling werd uit gerekt. *Novell.* 127. *cap.* 1. Buyten deſe komen Groot-Vader en Groot-moeder,

of

of een van bey, en so voort van d'een tot d'ander, met uitsluyting van verder, of hoger: also onder deselve geen plaatsvulling te pas komt. *d. Novell.* 118. *cap.* 2.

7 Na dese komen de Zijd magen. *Novell.* 118. *cap.* 3. Onder de welke volle Broeders, en Susters, en hare Kinderen by plaatsvulling na de Roomse Regten de eerste zijn, met uitsluyting van die geen de welke maar van Vaders, of van Moeders zy alleen bestaan. *Novell.* 118. *cap.* 3. *auth. hoc ita. Cod. com. de Succeff.* En na deselve komen halve Broeders en Susters. *Novell.* 118. *cap.* 3. na welke komen de naaste in Bloed, met uitsluyting van alle andere verder Magen. *d. Novell.* 118. *cap.* 4.

Dan also daar in, en in verscheyde andere delen, de manieren en onderhoudingen van ons, en andere Landen van het Roomse Regt komen te verschillen, sal genoeg zijn 't selve dus ver aangeroert te hebben; en in 't verder nodig zijn van het besterf-regt deser Landen in 't bysonder te verhandelen.

8 Welken aangaande voor af te letten staat, dat van ouds in *Holland* en *West-Vriesland* op 't stuk van 't versterf, twederley Regt gebruikt is geweest, ten dele gemeen met de *Friesen*, het welk *Aasdoms-Regt* genoemt wierd, en ten dele gemeen met de *Zeeuwen*, het welk *Schependoms-Regt* genaamt wierd, na dat die plaatsen in *Holland*, be-Noorden *Friesland*, en be-Zuyden *Zeeland*, naast quamen, waar van den oorspronk werd verhaalt by Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 28. *en* Vinn. *ad §.* 5. *instit. de Succeff. cognator.* En van het woord *Aasdom*, is hier voor 1. *Boek*, 2. *Deel*, *num.* 23. verhandelt. Daar van den grond van het *Aasdoms-regt*, bestond in den Regel: *Het naaste bloed, erft het goed.* En den grond van het Zeeuse-regt bestond daar in: *dat het goed niet op klom, en ging aan die geen, daar 't van daan gekomen was* Tot dat de *Staten van Holland* en *West-vriesland* by de *Politijke Ordonnantie* in den Jare 1580. het selve tot een eenparig Regt hebben soeken te brengen, 't welk by sommige is gevolgt geweest, maar niet by allen. Waar van die aan de Noordzy van den Rhijn, het oud gebruik van het *Schependoms-regt*, niet t'eenmaal hebben verlaten; wederom die van het *Dijk-Graafschap van Rijnland*, en hare aanhangers, leggende so aan de Zuid-West, als aan de Noord-Oost-zy van de Rijn, die van ouds, het *Aasdoms-regt* hadden gebruikt, tot het geseyde Gemeen-Lands-regt niet verstaan konden.

Sulks dat de *Staten* de geseyde plaatsen een bysonder Regt, wat van het Gemeen Lands-regt afwijkende, en so uit het *Aasdoms*, als *Schepen-*

doms-

doms-Regt gemengt, en te ſamen geſteld, hebben vergunt by *Placaat op de ſucceſſie ab inteſtato* den 18. December 1599.

Sulks datter twederhand Verſterf-regt in gebruik is, en onderſcheid gemaakt moet werden tuſſchen het Gemene-Land-regt, gegeven by de geſeyde *Politijque Ordonnantie*, en meeſt volgende 't oud *Schependoms-regt*, en tuſſchen het byſonder Regt der Steden en plaatſen die by het *Placaat* den 18. December 1599. enigſins het oud *Aasdoms-regt* behouden hebben: waar van elk op ſijn ſchik vervolgens.

De Steden en plaatſen die haar houden by het *Placaat* den 18. December 1599. zijn *Haarlem, Leyden, Amſteldam, Alkmaar, Hoorn, Enchuyſen, Edam, Woerden, Naarden, Monikendam, Medenblik, Muyden, en Purmerent*, als mê het *Dijk-graafſchap van Rijnland*, het *Land van Woerden*, en be-Ooſten, en be-Noorden *Rijnland*, en *'t Land van Woerden*, uitgeſondert, *Waddings-veen, Rewijk, Buskoop, Sluypwijk, Blommendaal, en Middelburg*.

Sedert 1761 in Zeeuwſch Vlaanderen. Rend. Sta. Lyn.

Ten aanſien van roerende goederen werd gevolgt de plaats daar het Sterfhuys valt, maar ten aanſien van onroerend goed het Regt van de plaats daar 't goed leid, om dat de *Statuyten*, of *Land-wetten* voor ſo veel die van het Verſterf ſpreken *reël* zijn, dat is, verſtaan werden meer op het goed te ſien, als op de perſoon, ſo dat deſelve niet verder kunnen werden uitgerekt als over 't goed dat binnen haar Regts-gebied gelegen is. *arg. l. ult. ff. de juriſdict. l. 1. in fin. l. 2. l. ult. Cod. ubi in rem actio.* Sulks dat om verſcheydenheid van de plaatſen en *Coſtuymen* daar het goed leid, en daar het ſterf-huys valt op verſcheide manieren in een en den ſelven Boedel werd gedeilt, en geërft. *l. Unic. Cod. Ubi de heredit. agat.* Tiraquell. *tract. de jure primogenitura quaſt.* 46. *num.* 1. *& ſeq.* Argentr. *ad conſuetud. Brittan. art.* 218. *gloſſ.* 6. *num.* 2. 3. 4 Carol. Molin. *ad conſuetud. Pariſ. art.* 88. Nicol. Burgund. *ad conſuetud. Flandr. tract.* 1. *num* 36. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *in pr. num.* 4. 5. *& vol.* 1. *deciſ.* 59. *num.* 1. 2. 3. Gail *lib.* 2. *obſerv.* 124. Coren *obſerv. Supr. Cur.* 20. Sande *lib.* 4. *tit.* 8. *defin.* 7. 9

Het welk volgens het oud *Aasdoms* en *Schependoms-regt*, *art.* 8. ſo nauw genomen wierd, dat indien een Kind wonende in *Aasdoms-regt*, alleen quam ſpelen in *Schependoms-regt*, en daar haaſtig ſtorf, of dood geſteken wierd, in ſulk geval het goed van dat Kind gaan en erven moeſt na *Schependoms-regt*. Gelijk dat in 't byſonder werd vervat in *het* 9. *art. van de Inſtructie van het Aasdoms en Schependoms-regt*, Waar uit yemand mogt twijfelen, aangeſien by ons nog enigſins

het *Aasdoms* en *Schependoms-regt* werd gevolgt, of daarom het selve also by ons ook geen plaats behoort te hebben? Dog vermits by ons het geseyde *Aasdoms* en *Schependoms-regt* niet verder, of anders is aangenomen als voor so veel daar van in de *Politijque Ordonnantie*, en het *Placaat van de successie, ab intestato*, elk in den sijnen is uitgedrukt, en verder niet, so kan het selve by ons geen plaats hebben, en dient de voorsz. *Instructie* van het *Aasdoms* en *Schependoms-regt* nergens anders toe, als tot onderregting van een weet-lievend ondersoeker van het verouderd *Aasdoms* en *Schependoms-regt*. Daarom men in sodanige gelegenheid sou moeten volgen de gewoonte van de plaats daar des afgestorvens Kinds Ouders haar vaste en laaste woon-plaats gehad hebben. *arg. tit. Cod. Ubi de hered. ag. oport.* En is also by het *Hof van Holland*, en in andere *Provincien* verscheyde malen geoordeelt. Sie Christin. *vol. 2. decis* 166. *num.* 6. Costuym. van Antwerpen, *tit.* 47. *art.* 16. Consult. en Advijs. *het* 2. *Deel, cons.* 22.

Ik seg een vaste woonplaats,] Om dat niet het enkel verblijven van yemand, het welk dikmaals maar voor een tijd geschied, gelijk als yemand in hete siekte sig buyten de Stad begeeft, of om andere saken buyten de Stad sijn vier en ligt houd, maar het vaste voornemen om daar te zijn en blyven, sonder mening van wederkeren, yemands woonplaats maakt. *l.* 17. §. 13. *ff. ad Municipal. junct. l.* 4. *Cod. de divers. Offic. & appar. jud. l.* 5. *ff. de captiv. & postlimin. revers. l.* 26. §. 2. *ff. ad Municipal.* Sie Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 86 *num.* 2. *& seq.*

So ook verstaan werd van yemand, de welke tot bediening van enig Ampt, gelijk als een *Raads-heer*, een *Predicant*, een *Advocaat*, een *Kaptein*, een *Magistraats*-persoon in besending, een *Student* om sijn kunst, of wetenschap te vervolgen, in een andere Stad komen te wonen, de welke niet verstaan worden haar vaste woonplaats te veranderen, dewijl sy sodanige woonplaats niet uit haar eygen hoofd, maar alleen van haar bediening besitten. *l.* 13. *Cod. de dignitatib. l. ult. Cod. de incolis. l.* 14. *ff. ad municipal.* Sie Johan. Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 34.

De welke uit *Holland* na *Indien* vertrekken, wierden op gelijke grond verstaan hare laatste vaste woonplaats noyt te hebben verlaten, of sy behouden de meyning van wederom te komen. *arg. l.* 7. *Cod. de incol. & l.* 203. *ff. de Verb. Signific.* En wierd oversulks haar goed gedeelt na het Regt van die plaats, daar sy haar laatste vaste woonplaats in *Holland* hadden gehad. Volgens acte van verklaring der *Staten Generaal* den

den 2. Decemb. 1634. ten verſoek van *Jan Kroon*, wonende tot *Middelburg* in Zeland, op 't ſtuk van de ſucceſſie van de gene die uyt deſe landen na *Ooſt-Indiën* varen, gegeven, daar by verſtaan is: dat op de geoctroyeerde vaarten daar ter reſidentie-plaats geen nieuw regt op 't ſtuk van de ſucceſſie is ingevoert, de Ingeſetenen deſer landen uytvarende of op reys komende te ſterven, hare erffeniſſen *ab inteſtato* gereguleerd ſouden werden na de wetten en ordonnantien van de plaatſen deſer Provintie daar ſy uytgevaren en t'huys behoort hebben. Dog is by nader Octroy van de voorſ. *Staten Generaal* aan de Ooſt-Indiſche Compagnie den 10. Jan. 1661. verleend, verſtaan: dat dien aangaande over alle Landen, Steden en Luyden in Ooſt-Indiën, na het voorbeeld van de Ordonantien aan die van Weſt-Indiën Anno 1629. en 1636. toegeſtaan onder het beleyd van de Compagnie, als mê op de gins en herwaarts reys gevolgt ſal werden het regt van de Polit. Ordon. met de Interpretatie van den 23. Mey 1594. mogelijk uit die inſigt, dat het regt van de *Politÿque Ordonantie* is ingeſtelt, als een algemeen regt over het gantſche Land, daar van alleen ſijn uytgeſondert die geen de welke op haar verſoek by het Placaat in den Jare 1599. een byſonder regt vergunt is, het welk eng moet werden genomen, en tot geen andere plaatſen mag werden uytgerekt als die daar in uytgedrukt en begrepen ſijn.

Te Suriname en Curaçao, in de West-Indiën, is naderhand verandering gemaakt.

1 Procureurs-woordenboekje, Amsterdam 1777. p. 107.

HET XIII. DEEL.

Van het Verſterf, volgens gemeen-lands en den grond van het Schependoms-regt, in 't byſonder.

1. *Het verſterf na Schependoms-regt, hoedanig in het twyfelagtige uit te leggen.*
2. *In neder-gaande, wat, en hoedanig.*
3. *Vader en Moeder, of, en wanneer by verſterf erven.*
4. *Broeders en Suſters hare Kinderen en Kinds-kinderen, of, wanneer, en hoedanig onder den anderen na Schependoms-regt erven.*
5. *Afkomelingen van Broeders en Suſters Kinds-kinderen, of, en wanneer voor andere na Schependoms-regt erven.*
6. *Groot-vader en Groot-moeder, of en wanneer mê komen te erven na Schependoms-regt.*
7. *Wanneer en hoedanig onder de verdere Zijd-magen het nader Lid het verdere uitſluyt, en even na zijnde, hooft voor hooft komen te erven.*
8. *Verſterf-regt in Zeland, wat, en hoedanig.*
9. *In den Lande van Arkel.*
10. *In 't Land van Heuſden.*

A Angaande het Gemeen-Lands-regt by de *Politijque Ordonantie* in den Jare 1580, het welk in *Holland* over al gevolgt werd, *Politic. Ordon. art.* 19. (uit beſondert in de Steden en plaatſen, de welke by het *Placaat* in den Jare 1599. daar by haar een byſonder Verſterf-regt vergund is, werden opgetelt) ſtaat voor een Regel aan te merken, dat al wat in deſelve *Ordonantie* niet is uitgedrukt, geſchikt, en uitgeleid moet werden, niet na de beſchreven Roomſe-regten, maar na den grond van het Zeeuſe-regt, en den Regel, dat het goed moet gaan daar het van daan gekomen is. *Polit. Ord. art.* 19. Het welk ſeer nau genomen moet werden, en alleen te verſtaan is van verſterf-regt buyten *Uitterſte-wil*. Sulks indien by *Uitterſte-wil* geroepen waren de naaſte Vrunden, ſonder uitſondering, men verſtaan ſou, dat deſelve naderheid na de Roomſe-regten moet werden geoordeelt, om dat het Verſterf-regt geen plaats heeft ſo lang de *Uitterſte-wil* plaats hebben kan, de welke in het twyfelagtige tegen het Verſterf-regt werd uitgeleid. *l.* 39. *ff. de acq. vel omit. hered.* So dat tegen het 27. *Articul* van het ſelve regt verſtaan ſou werden, dat Vader of Moeder voor andere de naaſte waren. *arg. l.* 1. §. 6. 7. 10 *ff. Unde Cognat. l.* 92. *ff. de Verb. Sign.*

2. Volgens dit gemeen Land-regt gaan de nedergaande, dat is, Kinderen en hare Nakomelingen by plaats-vulling ſonder einde, voor alle andere. *Polit. Ordon. art.* 20. 't welk over een komt met het Roomſe-Regt §. 2. *Inſtit.*

Inſtit. de hered. qualitat. & differ. §. 1. & ſeq. Inſtit. de hereditatib. quæ ab inteſtato deferuntur. tot. tit. ff. & Cod. unde liberi l. 1. §. 2. & ſeq. ff. de ſuis & legitim. hered. Novell. 128. cap. 1.

Vader en Moeder beyde nog in leven zijnde, by gebrek van neder- 3
gaande, zijn Erfgenamen in 't geheel van haar Kinderen. *Politic. Ordonn. art. 21. l. 15. ff. de inoff. l. 8. ff. ſi tab. teſtam. null. ext. junct. Novell. 118. cap. 2.*

Een van beyde ontbrekende, gaat het goed in 't geheel aan de beſtor-
ven zy, *art. 27.*

En eerſt op de Broeders en Suſters. *Politic. Ordonnant. art. 22.* ſo wel 4
heel als halve, yder even veel. *Verklar. van de Polit. Ordonn.* van den 13. Mey 1594. *verſ. Ende dat deſelve.* (mids dat deſelve den afgeſtorven van de beſtorven zijde beſtaan,) mitsgaders op der ſelver Kinderen en Kinds-kinderen, by plaats-vulling. Sulks dat het Bed waar uit den afgeſtorven geboren is, zijnde geſcheurt, nog de Ouders, nog enig opgaande, nog ook zijd-Magen, die den afgeſtorven maar alleen van de onverſtorven zy beſtaan, tot de Erffenis, of enig, het minſte deel van dien, zijn geregtigt, *Politic. Ordonn. art. 26. verklar. verſ. Dat niet alleen.* So ver, dat indien de Magen van de beſtorven zy ontbraken, de Erffenis aan de Graafſchap ſou vervallen. Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 30. num. 5.* tegen den beſchreve Regten, volgens welke de opgaande niet alleen Vader, of Moeder, maar ook hoger Opgaande voor de Zijd-magen gaan. *l. 16. §. 7. ff. de grad. & affin. l. 4. §. 2. ff. de in jus vocando. d. Novell. 118. cap. 2.*

Vader en Moeder bey ontbrekende, werd als dan de Erffenis geleid aan twe gelijke delen. *Politic. Ordonn. art. 23.* en gaat de geregte helft aan 's Vaders zy, en de weder-helft aan 's Moeders zy, ſonder aanſchouw te nemen van welke zy meeſt gekomen was, mê eerſt aan de Broeders en Suſters, ſo volle als halve, hare Kinderen en Kinds-kinderen, by plaatsvulling, en by Staken. *Politic. Ordonn. art. 22.* in ſulker manieren, dat de halve Suſters en Broeders, hare Kinderen en Kinds-kinderen, tegen de volle Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen, met een halve hand delen, de welke van de volle Broeders en Suſters by de Roomſe Regten wierden uitgeſloten. *Novell. 84. cap. 1. §. 1. Novell. 118. cap. 3. auth. poſt fratres Cod. de legitim. hered.*

By voorbeeld, indien datter halve Broeders en Suſters zijn van wederzijden, dat is, ſo wel van 's Vaders als van 's Moeders zy, ſo delen de volle Broeders en Suſters met hare Kinderen, of Kinds-kinderen.

de een helft, met de Broeders en Susters haar Kinderen en Kinds-kinderen van 's Vaders zy, en d'andere helft met de Broeders en Susters hare Kinderen en Kinds-kinderen, van 's Moeders zy. Dog indien datter maar van een zy halve Broeders en Susters zijn, so trekken de volle Broeders en Susters hare Kinderen en Kinds-kinderen de een helft van des afgestorvens Boedel voor uit, en delen dan nog de andere helft met de halve Broeders en Susters hare Kinderen en Kinds-kinderen, alle by plaatsvulling. *Verklar. op de Politic. Ordonn. in 't begin.*

By gebrek van Nedergaande, Vader en Moeder t'samen, mitsgaders volle Broeders en Susters ontbrekende, werd insgelijks den Boedel in twee geklooft, en werd aan twee gelijke delen, eerst tusschen de halve Broeders en Susters van Vaders zy, en de halve Broeders en Susters van 's Moeders zy, hare Kinderen en Kinds-kinderen by plaatsvulling gedeelt: maar waren daar maar halve Susters en Broeders hare Kinderen en Kinds-kinderen van de een zy, so souden deselve met de Bloedverwanten van d'ander zy, die volgens het Gemene-Land-regt de naaste waren, gelijklijk moeten delen. *Politic. Ordonnant. art. 27. facit Novell. 118. cap. 3. vers. his autem non extantibus cum seq. auth. post fratres Cod. de legitim. heredib.*

5 De Nedergaande Magen, Vader en Moeder, t'samen Broeders ende Susters, de hele ende halve ontbrekende, volgen de naast afkomelingen van Broeders en Susters Kinds-kinderen, zijnde buyten het vierde Lid, hooft voor hooft. *Politic. Ordonn. art. 24. ende 28. verkl. vers. Dat de descendenten*, mê behoudens het onderscheid tusschen die gene die van bey, en die maar van een zy den Overleden bestaan. *Verklar. op de Polit. Ordonn. vers. Ende dat gelijke: contra d. Novell. 118. cap. 3. §. fin. junct. auth. post fratres. Cod. de legitim. heredib.*

6 De Nakomelingen van Broeders en Susters Kinds-kinderen mê ontbrekende, komen des Overledens goederen dan eerst op de Groot-vader en Groot-moeder van beyde zijden, indien die nog in 't leven zijn, *Politic. Ordonn. art. 25. ende 26. Verklar. vers. Dat niet alleen: contra d. l. 16. §. 7. ff. de grad. & affinib. & de Novell. 118. cap. 2.* Maar een der selver ontbrekende, en het Bed gescheurt zijnde, komt des ontbrekendens deel op die gene die den Overleden van sijn voor-afgestorven Grootvaders, of Groot-moeders zy naast bestaat, dat is, eerst op de Omen en Moeyen van de afgestorven, en der selver Kinderen, by plaatsvulling. *Politic. Ordonn. 14. en 28.* mê blijvende 't onderscheid, dat indien enige van deselve Bloedverwanten maar van halve Bed aanquamen, de-

deſelve tegen d'andere maar met een halve hand ſouden delen gelijk hier voor van Broeders en Suſters is geſeid *Politic. Ordonn. art.* 23. *Verklar. verſ. Ende dat gelijke.*

Deſe mê ontbrekende, komen alle verdere Zijd-magen den afgeſtorven naaſt beſtaande, met uytſluyting van andere, en even na zijnde, hooft voor hooft. *Politic Ordonn. art.* 28. op ſulke manieren gelijk hier voor is geſeid, dat den Boedel in twe gelijke delen moet gedeelt werden, en de helft moet gaan aan de Vrunden van s'Vaders zy, en d'andere helft aan de Vrunden van s'Moeders zy, mits dat die geen die maar van den halven Bed aankomen, mê maar met een halve hand tegen d'andere delen. 7

Wat aangaat de *Provincie Zeland*, aldaar werd mê gevolgt den grond van het Schependoms-regt voor 't merendeel, over-een-komende met de voorverhaalde *Politijcque Ordonnantie*, volgens de Regel: *Het goed klimt niet, en gaat aan die zy daar het van daan gekomen is*: Daar van niet verder, of anders van beſchreven bevonden werd, als in ſekere aantekening op den naam van *Inſtructie van het Aasdoms en Schependoms-regt*, by d'een of d'ander t'ſamen geſtelt, dog van geen of weinig gevolg. 8

In den Lande van *Arkel*, daar *Gorinchem* de Hooft-ſtad van is, werd het ſelve regt mê in alles onderhouden, uitgeſondert in de twe volgende hooft-ſtukken: I. Dat ſo wanneer Vader, of Moeder ſterft, een Kind agterlatende, en daar na 't ſelve Kind ſonder Kinderen by 't leven van ſijn langſtlevenden Vader of Moeder komt te ſterven, als dan delen die van de Ouders in 't leven is, de een helft, en de andere Erfgenamen van de beſtorven zy, daar de goederen van daan gekomen zijn, de ander helft. II. So wanneer het bed geſcheurt zijnde, veel Kinderen agter gelaten werden, ſo werden de goederen als in *Zuid Holland* gedeelt half en half, maar een van de Kinderen Overlijdende, werd als dan 't ſelve Kinds goed, by den Vader of Moeder in levend lijve zijnde, mê voor d'een helft gedeelt, blijvende de wederhelft voor de andere Broeders en Suſters. 9

In het Land van *Heuſden*, dat mê onder *Holland* behoort, is een oud regt. 10

Dat de Kinderen regte Erfgenamen zijn van haar Ouders, en de langſtlevende van hun Ouders beſit de goederen in lijftogt.

De Kinds-kinderen komen in de plaats van heur Vader, in de deling van haarlieder Groot-vader en Groot-moeders goeden.

Broeders en Suſters van een Bed, ſonder Kinderen afſtervende, erven

ven de goederen op de Broeders en Susters die in leven zijn, maar niet op de Kinderen, daar van die Ouders afgestorven zijn.

Daar yemand sterft sonder Kinderen after te laten, hebbende nog Suster, nog Broeder, nog Vader, nog Moeder, erven de Omen en Moeyen in 't goed, maar Omen en Moeyen Kinderen niet, daar die Ouders af dood zijn.

Halve Broeders en Susters, komen voor Omen en Moeyen.

En alle goeden daar de nedergaande linie ontbreekt, erven opwaarts nagel-naast. Sie de *Costuym. aldaar. art.* 47. 48. 49. 50. 51. *ende* 52.

In Stigt *Uitregt* en *Gelderland* werden meest de beschreve Regten gevolgt: Van welkers Regt in 't bysonder te handelen onses voorneems niet is.

HET XIV. DEEL.

Van het Versterf, na den grond van het *Aasdoms-regt* in 't bysonder.

1. *Het versterf na den grond van het Aasdoms-regt hoedanig in het twyfelagtig te verstaan.*
2. *In Nedergaande hoedanig.*
3. *Opgaande hoedanig alleen, welk, en hoedanig met broeders en Susters t'samen erven.*
4. *Uitleggiug van het* 3. *Artijkel van het Placaat in den Jare* 1599.
5. *Broeders en Susters hoedanig onder den anderen erven, hele en halve, hare Kinderen, en Kinds-kinderen.*
6. *Repræsentatie, of, en wanneer onder deselve geen plaats heeft.*
7. *Opgaande buyten den eersten graad, wanneer, en hoedanig komen te erven.*
8. *Naaste afkomelingen van Broeders en Susters Kinds-Kinderen.*
9. *Omen en Moeyen, wanneer, en hoedanig komen te erven.*
10. *Agter deselve komen de naaste in Bloed, wie, en hoedanig de Maagschap te stellen.*

1 WAt aangaat het bysonder Regt der Steden, nopende het Versterf by het *Placaat* den 18. Decemb. 1599. vergunt, 't Selve heeft een ander voorbeding: dat al't geen in't selve *Placaat* niet is uitgedrukt, niet na *Aasdoms*, of *Schependoms*, of na de *Politijque Ordonantie* in den Jare 1580. moet geschikt, en uitgeleid werden, maar na de Roomse beschreven Regten, de welke daar in meest gevolgt zijn. *Placaat* op 't stuk van de *Successie art.* 14. Sulks dat in desen in verscheyde voorvallen deselve Regten nader moeten werden ingesien.

2 In desen is mê de eerste plaats voor de Kinderen en vordere afkome-

melingen ſonder eynd, die mê te verſtaan zijn uit een wettig Huwlijk geboren, 't voorſz. *Placaat art. 4. l. 7. in pr. ff. de bonis damnatorum. l. 7. in fin. ff. Si tabul. teſtam. null. ext. l. 15 de in officioſ. teſtam. l. 13. Cod. de legitim. hered.*

By gebrek van Nedergaande, komt mê de gehele Erffenis op Vader en Moeder bey nog in levende lijve zijnde. *Plac. van de ſucceſs. ab inteſtat. art. 2. junct. d. ll.* 3

Het Bed geſcheurt zijnde, en een van bey Vader of Moeder ontbrekende, ſo deelt de langſt-levende de gehele Erffenis met des afgeſtorvens Broeders en Suſters, heel ofte halve, en derſelver kinderen en Kinds-kinderen by plaats-vulling, met twe gelijke delen, de langſt-levende Vader of Moeder in de een helft, en de Broeders en Suſters als voor in de wederhelft. 't voorſz. *Plac. art. 3.* Mits dat de halve Broeders en Suſters hare kinderen en kinds-kinderen den afgeſtorven van de beſtorven zy beſtaan. *Plac. d. art. 3.* Daar in te letten ſtaat, dat maar alleen Vader, of Moeder, beneven den afgeſtorvens Broeders en Suſters erven, en het ſelve geen plaats heeft in Groot-vader of Groot-moeder, de welke eerſt komen agter heel en halve Broeders en Suſters, hare kinderen en kinds-kinderen. *Plac. art. 7. contra Novell. 188. cap. 2. l. 26. §. 7. ff. de gradib. & affinib. l. 4. §. parentes ff. de in jus vocando. D D. & Gloſſ. in dict. cap. 2. Novell. 118. in Verb. parentes.* Als alleen ſo wanneer aan d'een zy alleen maar halve Broeders en Suſters hare Kinderen en Kinds-kinderen in 't leven zijn, in welk geval de Groot-vader, of Groot-moeder, of andere hoger opgaande, beneven deſelve met twee gelijke delen komen erven. *Plac. art. 6.* als hier na.

En als'er geen volle Broeders of Suſters in 't leven zijn, ſal de langſt-levende Vader of Moeder al de goederen by den afgeſtorven ontruimt, en agter gelaten, komen erven, en gaan voor andere Zijd-magen, alwaart ook ſo datter kinderen, of kinds-kinderen, van den afgeſtorvens volle Broeders en Suſters, of ook halve Broeders en Suſters waren. *d. art. 3. in fin.* het welk gegrond is op den Regel van het *Aasdoms-regt*, dat het goed moet komen op de naaſte in Bloed. *facit. Novell. 118. cap. 2.* 4

Over welke Woorden van het geſeide 3. *Artic. En als'er geen volle Broeders of Suſters in 't leven zijn, ſal de langſt-levende Vader of Moeder in alle de goederen komen erven, alwaar 't datter halve Broeders en Suſters waren, &c.* bedenken gevallen zijnde, hoe deſelve met het eerſte Lid van het ſelve Artikel daar geſeid werd: *Als een van beyde Vader of*

Moeder ontbreekt, ſo ſal de langſtlevende der ſelve mette Broeders en Suſters, 't zy hele of halve, &c. te ſamen komen, &c. moeten werden vergeleken, en met den anderen over-een-komen? Wierde daar op by ſommige geoordeelt, dat het voorſte Lid, door het agterſte wierd verandert, of vernietigt, ſo ver dat voor den *Hove van Holland quæſtie* ontſtaan zijnde, of volgende 't derde Artijkel van het geſeyde *Placaat*, yemand ſtervende, en agterlatende een Vader en halve Broeders van 's moeders zy, of een Moeder met halve Broeders van 's Vaders zy, die bey met gelijken delen tot des afgeſtorvens erffenis moeſten komen, dan of den Vader, of Moeder alleen mogten erven, met uitſluyting van de halve Broeders. Was dien aangaande in de ſake van *Maria Dircx Dr.* Weduw van *Ysbrand Dirkſz.* den 3. Novemb. 1608. verſtaan dat de Vader of Moeder, met uitſluyting van de halve Broeders en Suſters alleen moeſten erven. Dog is het ſelve in de ſaak tuſſchen *Adriaan Jacobſz.* wonende tot *Warmond*. Item: tuſſchen de Voogden van *Joris Janſz.* nagelaten Weeskind van *Jan Joriſz.* contra *Cornelis Gerrebrandſz.* als getrouwt hebbende *Magtelt Jacobs Dr.* alle tot *Hoorn*, nader ingeſien zijnde, verſtaan; dat een halve Broeder van 's Vaders zy geregtigt was de helft van ſijn halve Broeders goederen te genieten, latende de andere helft alleen aan de Moeder van den afgeſtorven: welke gewijſden beyde by den *Hogen Rade*, deſe den laatſten Juny 1625. de gene den 20. Martii 1625. zijn beveſtigt, en voor vaſt geſtelt, dat het laatſte lid van het geſeyde Artijkel met het eerſte moſt over-een-komen, en volgens het ſelve uitgeleid moſt werden, ſulks dat deſe woorden in het laatſte lid van het geſeyde derde Artijkel begrepen: *En alſſer geen volle Broeders, of Suſters in 't leven zijn, ſal de langſtlevende Vader, of Moeder in al de goederen by den afgeſtorven ontruymt, univerſaliter ſuccederen, alwaar 't datter halve Broeders, of Suſters waren*; alleen plaats moeten hebben in't opſigt van halve Broeders en Suſters, den afgeſtorven niet beſtaande van de zy daar in hy beſtorven is, waar mê de ſtrydigheid van beyde Leden komt op te houden. Sie Coren. *obſerv.* 29. *ende* 30.

5 De langſtlevende gebrekende, komen de Broeders en Suſters heel en halve, hare Kinderen en Kinds-kinderen met dit onderſcheid: Dat ſo wanneer alſſer te ſamen komen volle Broeders en Suſters, met halve Broeders en Suſters te gelijk, van 's Vaders en 's Moeders zy, ofte der ſelver Kinderen en Kinds-kinderen, by plaatsvulling, als dan den gehelen Boedel werd gedeelt in twee gelijke deelen, waar van de volle Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen, in de eene helft

helft delen met de halve Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen van 's Vaders zy, en de andere helft, met de halve Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds kinderen van 's Moeders zy, maar warender alleen halve Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-Kinderen van de eene zy, ſo ſouden de volle Broeders en Suſters, hare Kinderen en kinds-kinderen, eerſt de geregte helft voor uit trekken, en in de andere helft met de voorſz. halve Broeders, Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen met gelijke delen erven, gelijk hier voor in het verſterf van 't Gemeen-Lands-regt is geſeid. *Plac. art.* 4.

Volle Broeders en Suſters hare Kinderen en Kinds-kinderen gebrekende, werd den Boedel mê gedeelt in twee gelijke delen, waar van de een helft gaat aan de halve Broeders en Suſters, hare kinderen en kinds-kinderen van 's Vaders zyde, en de andere helft aan de halve Broeders en Suſters, hare kinderen en kinds-kinderen, van 's Moeders zy, indien die daar zijn. *Plac. art.* 5 maar warender maar alleen halve Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen van de een zy, ſo ſouden deſelve, als voor in twe gelijke delen komen, beneven Groot-vader, of Groot-moeder, of hoger opgaande, den afgeſtorven van de andere zy beſtaande. *d. Plac. art.* 6. ſo dat de halve Broeders en Suſters, hare Kinderen en Kinds-kinderen d'een helft, en de naaſt opgaande Maag, of Magen van de andere zy de wederhelft, hooft voor hooft moeten erven.

Staat alhier te letten, dat in de Zijd-magen geen plaats-vulling onderhouden werd, ſo wanneer al die tot de Erffenis komen, den aflyvigen even na in Leden beſtaan: Sulks dat Broeders en Suſters-kinderen alleen, dat is, ſonder eenige Broeders, of Suſters van den afgeſtorven in het leven te zijn, tot de Erffenis komen, elk hooft voor hooft, en niet by Staken, alwaart ſo dat nevens de ſelve quamen verſcheyde Kinderen van een, of meer voor afgeſtorven Broeders, of Suſters-kinderen, *Plac. art.* 11, 12. en ſo voort in andere Zijd-magen. Waar van een goed voorbeeld te ſien is in 't *Plac. art.* 3. Alwaar de langſtlevende Vader of Moeder, alſſer geen Broeders of Suſters in 't leven zijn, al de goederen van haar kind erven, alwaart ook ſo datter kinderen of kinds-kinderen van des afgeſtorvens Broeder of Suſter in 't leven waren. Daar wel op te letten ſtaat, dat het ſelve te verſtaan is van kinderen, of kinds-kinderen van des voor-afgeſtorvens Broeder of Suſter alleen, ſonder datter nevens haar een Broeder of Suſter in 't leven is, die de plaats-vulling

sou maken, gelijk als in het eerste Lid van het selve Artijkel, daar geseid werd; Broeders en Susters, en der selver kinderen en kinds-kinderen te samen. Welke twe Leden van het geseyde Artijkel met sodanig onderscheid moeten verstaan werden, of souden tegen den anderen strijden.

7 Vader en Moeder, heel en halve Broeders en Susters, haar kinderen en kinds-kinderen ontbrekende, komen de goederen dan eerst in't geheel op de naast opgaande in de regte linie, welk in een gelijken graad erven hooft voor hooft, en de naaste de verdere uitsluyt, alwaar't so, dat van de een zy Groot-vader en Groot-moeder beyde, aan d'ander zy Groot-vader of Groot-moeder alleen overig was, het welk ook plaats heeft in andere verdere opgaande. *Plac. art.* 7. Daar uit te sien is, dat de Groot-vader of Groot-moeder, beneven Broeders en Susters haar kinderen en kinds-kinderen niet erven, maar van deselve werden uitgesloten. *contra Novell.* 118. *cap.* 2. om dat in de opgaande linie geen *representatie*, of plaats-vulling kan vallen, vermits het tegen den loop van de *Natuyr* is, dat een hoger opgaande sal komen in plaats van die gene die van hem self is afgekomen, *by representatie*, dat is, plaats-vulling van de kinderen in plaats van de Ouders gelijk of die nog leefden.

8 De opgaande mê ontbrekende, komen de naaste afkomelingen van Broeders, of Susters kinds-kinderen, Hooft voor Hooft, met uitsluyting van alle andere Zijd-magen, sonder onderscheid te maken, of deselve zijn van des afgestorvens heel, of halve bedde aangekomen. *Plac. art.* 8. *& arg. Politic Ordon. art.* 28. *contra d. Novell.* 118. *cap.* 3. *in fin. junct. authent. post fratres Cod. de legitim. hered.*

Na de afkomelingen van Broeders en Susters kinds-kinderen, komen des afgestorvens Omen en Moeyen Hooft voor Hooft, als mê hare kinderen by *representatie*, me sonder onderscheid van vollen, of van halven bedde. *Plac. art.* 9.

9 De Omen en Moeyen ontbrekende, komen hun kinderen in den eersten graad (*vulgò* Susterlingen) hooft voor hooft, mitsgaders oud Omen en oud-Moeyen, so daar eenige zijn neven hun, mê hooft voor hooft, sonder onderscheid, als vooren *Plac. art.* 10.

10 Voort volgen de naaste in Bloed. In sulken verstand dat die geen die even na zijn, hooft voor hooft al de goederen van den afgestorven erven, en het nader Lid het verder uitsluyt, sonder verdeling, of onderscheid te maken, van waar, of van wat zyde de goederen gekomen zijn. *Plac. art.* 10. *en* 13.

Dog om te weten wie dat de naast in Bloed is, het welk ook sonderling

ling in het Verſterf, volgens het Gemeen lands-regt te pas komt, moeten de Maagtalen en leden van dien, wel begrepen en gerekent werden, het welk geſchied, of in de regte Linie, opgaande en Nedergaande, of in de kromme, dat is, de Zijd-linie, eerſt opgaande tot de gemene Stam, en dan Nedergaande tot die gene van wiens Maagſchap gevraagt werd, yder geboorte voor een Lid gerekent. Het welk door den volgende ſtok-regel ſeer ligtlijk kan werden uitgewrogt: *Hoe veel perſonen, ſo veel graden, uitgeſondert een.* Anders werden tot verligting van die geen, welk met het tellen van de graden, en Leden niet wel weten om te gaan, al deſelve van Lid tot Lid by Hugo de Groot in ſijn *Inleyd. lib. 2. cap. 27.* opgetelt, en is hier voor in het 1. *Boek. in het* 8. *Deel*, in 't byſonder verhandelt, en by een ingelijfde Tafel aangeweſen.

Het XV. Deel.

Van het Verſterf, na den grond van het *Schependoms* en *Aasdoms-regt* in 't gemeen.

1. *Het twederhand Hollands Verſterf-regt, waar in, en hoedanig te onderſcheyden.*
2. *Twederhande misvallen der ſelver, elk in den zijne.*
3. *Hoedanig voor te komen.*
4. *Plaats-vulling wat, en hoe ver te rekenen, en wanneer plaats heeft.*
5. *Plaats-vulling, of, en waar in van Erffenis by ſtaken, of kluften verſchilt.*
6. *Hoe ver de Bloedverwandſchap in het Verſterf-regt gerekent werd, en of ook buyten het tiende Lid, jegens het gevoelen van Grotius, en andere.*
7. *Man en Vrouw kunnen by ons, by gebrek van Bloed-Vrunden, by Verſterf, van elkander niet erven.*

DUs ver van de ordre van de Erffenis by verſterf, gelijk als die in deſe Landen gebruikt werd in 't byſonder.

Om de gronden van het welk, voor ſo veel het ſelve, volgens het geen hier voor verhaalt, in *Holland* onderſcheydentlijk is aangenomen, in 't kort te onderſcheyden, deſe navolgende grondveſten kunnen dienen, en volkomen zijn, om t'allen tijde ſonder moeyten van de naderheid van het *Hollands* Verſterf-regt te kunnen oordelen.

I. Dat in het Gemeen-Lands-regt, volgens de *Politijke Ordonantie*, het bed geſcheurt zijnde, het goed altijd moet gaan aan de beſtorvenzy, en nimmermeer op klimt, of te rug gaat. *Politic. Ordon. art. 27.*

II. Dat de naaſt afkomelingen van Broeders en Suſters kinds-kinderen, volgens de *Palitijque Ordonantie*, gaan voor Groot-vader en

Groot-moeder, bey nog in 't leven. *Polit. Ord. art.* 24. 28. de welke volgens het *Placaat in den Jare* 1599. voor Omen en Moeyen gaan, *art.* 8.

III. Dat de *repræsentatie*, of plaatsvulling, volgens *Plac.* alleen, in ongelijke Leden plaats heeft, in afkomelingen van de Nedergaande Lijn, sonder eynd, en in Zijd-magen tot Broeders en Susters Kindskinderen, Omen en Moeyen Kinderen. *Plac. art.* 11. de welke volgens *Politiq. Ordon.* ook in gelijke Leden plaats heeft, en onbepaalt is. *Politic. Ord. art* 28.

IV. Dat voorts die in gelijke Leden, en even na zijn, gelijk moeten erven, en in ongelijke Leden de naaste voorgaat, met uitsluyting van alle verdere.

2 V. Dat in yeder van deselve Versterf-regten een kenlijk misval gebleven is.

Als eerst: in het Regt van de *Politijq. Ordon.* Dat in Vader of Moeder langst-levend, in het besterf van hare kinderen goeden, dat dikwils voor een groot gedeelte uit haar eygen, of haar Ouders, en naaste Magen Boedel den kinderen is aangekomen, van de allerverste der kinderen Magen werd uitgesloten, en nimmermeer van haar kinderen yets erven kunnen: So dat het by gebrek van deselve aan de Graaflijkheid sou vervallen. Sie Grot. *Inleyd lib.* 2. *cap.* 30.

Het twede dat in het *Aasdoms*, of bysonder Regt by het *Placaat* van den Jare 1599. sommige Steden vergunt, de langst-levende Vader of Moeder, al des kinds goeden erft, sonder dat daar van yets aan de zijde van de voor-afgestorven Vader, of Moeder, daar het al, of wel meest van daan gekomen is, komen kan.

3 Welke beyde misvallen by het bysonder Versterf-regt in den Lande van *Arkel*, daar *Gornichem* de Hooft-stad van is, wel en sorgvuldelijk is bemiddeld, in deser voegen: Dat so wanneer de Vader of Moeder sterft, een Kind agterlatende, en daar na 't selve Kind, sonder Kinderen by 't Leven van sijn langst-levende Vader of Moeder komt te sterven, als dan delen, die van de Ouders in 't leven blijft, de een helft, en de andere Erfgenamen van de bestorven zy, de andere helft, so als hier voor in 't XIII. Deel N°. 9. breder is aangewesen.

Het geen voorts in 't gemeen, dat is, so voor het geseyde Gemeen-Lands-regt, als het bysondere Regt der Steden in *Holland*, nopende het Versterf-regt aan te merken staat, is seer weynig, en bestaat by na alleen in de plaats-vulling, of *repræsentatie* van Kinderen in haar Ouders plaats,

plaats, en in *collatione bonorum*, dat is, inbreng, of afkorting van het geen te voren is genoten.

Plaats-vulling en *repræſentatie* is, wanneer de kinderen in hare Ouders, of voor-Ouders plaats komen te erven, gelijk en beneven hare Omen, of andere Vrunden die den afgeſtorven nader in grade beſtaan, welk hoe ver plaats heeft, hier voor onderſcheydentlijk is aangeweſen, namentlijk, tot Broeders en Suſters kinds-kinderen, en Omen en Moeyen kinderen, deſelve binnen gerekent. *Pol. Ord. art.* 28. *Plac. art* 9. 12. 4

Dog die tot *Rotterdam*, is by byſonder *Handveſt* in den Jare 1604. vergunt, dat binnen hare Stad, en in *Schieland*, het regt van *repræſentatie*, nog twe Leden verder plaats ſal hebben, ſo wel tot de afkomelingen van des afgeſtorvens oud-Omen, en oud-Moeyen, als de afkomelingen van Omen en Moeyen.

Ik ſeg, in haar Ouders plaats te gelijk, beneven hare Omen en Moeyen] ten aanſien van het *Plac.* om dat volgens het ſelfde *repræſentatie* in gelijke graden, en ſo wanneer die geen de welke tot de Erffenis komen, den afgeſtorven al te ſamen even na beſtaan, geen plaats heeft, maar al deſelve Hooft voor Hooft erven. *Plac. art.* 11. maar volgens het Verſterf-regt van *Polit. Ordon. art.* 28. by de welke de plaatsvulling, of by Staken te erven, ſchijnt voor een en 't ſelve geſtelt te zijn, werd geen onderſcheid gemaakt in gelijke of ongelijke Leden.

Waar uit voortkomt dat onder het woord *repræſentatie*, en plaatsvulling, by veel gerekent en begrepen werd, het woord by Staken, of by Kluften te erven, wanneer verſcheyde perſonen te ſamen ſeker gedeelte van de Erffenis trekken, gelijk als met een hand, om het ſelve onder elkanderen te verdelen. Het welk wel veeltijds ſoo wanneer als daar *repræſentatie* valt, ook by Staken, of Kluften geërft werd, en daarom van ſommige ſonder onderſcheid genomen werd: het welk onderſcheidentlijk te verſtaan is, dat in het Verſterf-regt, volgens het *plac.* 't ſelve beyde onderſcheydentlijk werd uitgeſloten, als aldaer *art.* 11. Maar volgens het verſterf-regt van de *Politijque Ordon.* ſchijnt het ſelve ſodanig onderſcheyden te werden, dat daar geen plaats-vulling valt. Egter by Staken of Kluften werd geërft als aldaar, *art.* 28. So dat het ſelve niet altijd ſeker gaat, dat ſoo wanneer als'er *repræſentatie* valt, ook by Staken, en Kluften ſou geërft werden, en wederom ſoo wanneer als 'er by Staken of Kluften geërft werd, datter dan juſt. *repræſentatie* ſou vallen: Want ſoo wanneer een kinds-kind alleen 5

bene-

beneven sijn Oom, of Moey een of meer, in sijn afgestorven Grootvaders nagelaten goederen komt te erven, so komt wel het selve kinds-kind by *repræsentatie*, maar dewijl het selve so veel trekt als yder van sijn Omen, of Moeyen, so erven sy al te samen Hooft voor Hooft, en kan niet wel gesegt werden, dat het selve kinds-kind by Staken, of Kluften sou erven: Wederom wanneer den afgestorven geen nader, nog andere Bloedverwanten heeft, dan kinderen van verscheyde Broeders, of Susters, van de een Broeder twee, van d'andre drie, van de derde vier, en so voorts, soo erven al deselve Broeders-kinderen by Staken, dat is, de twee kinderen van de eerste Broeder een derde-deel, de drie kinderen van de tweede Broeder een derde-deel, en de vier kinderen van de derde Broeder een gelijk derde-deel, van al des afgestorvens goed, sonder dat in sulk geval *repræsentatie*, of plaats-vulling valt, maar sy alle komen uit eygen Hoofde. Sie de *Politijq. Ordon. art.* 28.

6 Wy hebben geseyd, dat buiten die geen, de welke in de *Politijque Ordonantie*, of in het *Placaat van de succession* niet uitgedrukt werden, de naaste voorgaat, met uitsluyting van andere verder Magen. Het welk te verstaan is, so ver yemand des anders Maagschap kan rekenen, sonder eynd, alwaar het nog so ver. §. 3. *instit. de legitim. agnator. succeff. l.* 2. §. 1. *ff. de suis & legitim.* tegen het gevoelen van de sommige, onder welke Grot. *lib.* 2. *cap.* 32 en na hem Groeneweg. *de legib. abrogat.* §. 5. *instit. de Succeff. cognat.* uit misverstand van het Rooms-Regt, *in d.* §. 5. *instit de succession. cognat.* alwaar geseid werd, dat een yder uit Bloedverwandschap tot des anders Erffenis werd toegelaten, alwaart tot in het tiende Lid, het welk aldaar voor oneyndig genomen werd, sonder eenige uitsluyting, om dat het selden gebeurd, dat yemand in des anders Maagschap in het tiende Lid, de naaste is. So dat de Erffenis dan eerst aan de *Graaflijkheid* sou vervallen, als'er niemand werd bevonden welke met den afgestorve Bloed-verwantschap kan rekenen, de welke voor de *Graaflijkheid* sou gaan, hoe ver dat hy ook mogt bestaan. *per text. in l. unic. Cod. Unde Vir & Uxor. junct.* §. 3 *instit. de legitim. agnat. succeff. &* §. *ult. instit de servil. cognat. Novell.* 118. *cap.* 3. *in fin.* Want al is 't dat het selde gebeurd, dat yemand sijn Geslagt loopt tot in het tiende Lid, of dat yemand geen nader Magen heeft, als die hem ten tienden Lede bestaan, so is het selve nogtans gebeurlijk, voornaamelijk onder grote Huisgesinden, gelijk als *Covarruv. tom.* 1. *part.* 2. *de matrimonio cap.* 6. §. 10. *num.* 13. verhaalt, dat in *Spanjen* een Vlek was van omtrent de

de hondert Huysgeſinden, al van een perſoon voortgekomen, die nog in levend lijf was. So ook hier in *Rijnland* in den Dorpe *Soetermeer*, in den Jare 1574. afgeſtorven is *Dirk Jonge Jan Kok*, die uit *Kommertje Jans*, ſijn Huisvrou, ſo kinderen als Kinds-kinderen, en verder afkomelingen, agter liet hondert en drie-en-tagtig perſonen, die op het afſterven van *Kommertje Jans* in den Jare 1602. op drie na nog al in 't leven waren, waar van den Geſlagt-boom op verſcheyde plaatſen onder deſſelfs Naſaten te ſien is, en daar onder dusdanig Rijm-digt.

Dit geſlagt van Dirk Jonge Jan Kok *was groot,*
Voor Kommertje Jans, *ſijn Huisvrouwen dood,*
By haar levend Lijf honderd en drie-en-tagtig perſonen,
Waar onder waren even juyſt ſo veel Dogters als Sonen:
Uitbeſondert een van al, die men daar in leeſt,
Daar van Kommertje *Moeder, Groot-Moeder en over-Groot-moeder is geweeſt,*
Dees waren op Kommertjes *Sterf-dag nog al in levende lijven,*
Behalven drie, die hier ſo lang niet en mogten blijven,
So dat op den dag dat Kommertje *van haar pijn genas,*
Het getal van haren bloede nog hondert en tagtig was,
Die alle haar Moeders, Groot-moeders, en over-Groot-Moeders dood verbeyden,
Tot dat ſy haar in haar agt-en-tnegentigſte jaar ten grave geleyden.

By de Roomſe-Regten, ſo wanneer de Bloedverwanten gebraken, erfde de langſt-levende Egt-genoot. *tot tit. Cod. Unde vir & Uxor.* by 't leven van de welke geen verval plaats had. *l. ult. Cod. de legitim. hered.* Dog ſodanig Verſterf-regt heeft in deſe Landen geen plaats, als metter daad vernietigt door de gemeenſchap van goederen, tuſſchen Man en Vrouw, buyten het welk de Egt-genoten by Verſterf van elkanderen niet kunnen erven. Sie Grot. *Inleyd. het 2. Boek, 30. Deel, verſ. Want* Neoſtad. *Supr. Cur. Holl. deciſ. 7.* Chriſtin. *vol. 6. deciſ. 62.*

7 In Friesland komt ook de langstlevende echtgenoot by gebreke van bloed. echten Bloedvriet by v.d. Vorm p. 195, v.

Alleen dat in *Gelderland* op ſommige plaatſen de langſt-levend het vrugt gebruik van de roerende goederen blijft behouden, en in andere plaatſen in de verdeling van deſelve, de Man, of Vrouw tegen de kinderen of Erfgenamen, 't geen tot zijn, of haar Lyf, of byſonderen dienſt behoort, voor uyt trekt, als te ſien in de Coſtuymen tot Utregt, *Rubric. 24.* tot Antwerpen. *tit. 41.* tot Mechlen, *tit. van Verſterffeniſſe, art. 13. 14. en volgende.* tot Bruſſel, *art. 249. en 252.* tot Bergen op Zoom, *art. 18. 19. 20.*

HET XVI. DEEL.

Van inbreng, of toeſchatting van voor genote goeden.

1. *Collatie, of inbreng van te voor genote goederen, by wie, en van welke goederen te doen.*
2. *Of ook plaats heeft in Boedel-ſcheyding, tegen de langſt-levende Vader, of Moeder, over genoten Huwlijks goed.*
3. *Kinds-kinderen, of, en hoe ver moeten inbrengen, het gund ſy, of haar Ouders genoten hebben.*
4. *Of, en hoe ver het gund de Kinderen in de koſt van haar Ouders overwinnen, inbreng en collatie voor alle deling onderworpen is.*
5. *Of een enkele gift moet werden ingebragt in Holland.*
6. *In Zeland, Vrankrijk, en in Braband.*
7. *Pil-giften, of deſelve voor alle deling moeten werden ingebragt.*
8. *Koſten voor Studie, of, en wanneer deſelve moeten werden ingebragt.*
9. *Koop-penningen van een Ampt, of Officie, of, en wanneer moeten werden ingebragt.*

1 DE kinderen of Kinds-kinderen die eenige goederen, of penningen tot uitſetting, vordering van haar Huwlijk, Nering, Koopmanſchap of anderſins hebben genoten, indien ſy daar na met hare mede-Erfgenamen in de goederen van hare Ouders of voor-Ouders willen delen, moeten voor alle deling eerſt inbrengen deſelve genote goederen, of de regte waarde van dien, te rekenen ten tijde dat ſy het genoten hebben. *l pen. §. 1. Cod. de Collat. l. 17. Cod. eod. l. 1 & tot tit. ff. de collat. dot. l. 6. l. 12. l. 19. Cod. de collat.* Sie Wurmzer. *pract. tit. 42. obſ. 2. num. 3.* Andr. Gail *lib. 2. obſ. 91. num. 5. 6.* het welk ſo wel plaats heeft in Erffenis by Teſtament, als by Verſterf, ten waar dat den Erf-maker het ſelve uitdruklijk had verboden. *Novell. 18. §. illud. quoque auth. ex teſtamento Cod. de collat.* of dat yemand tot Erfgenaam was geſtelt, de welke by Verſterf, geen Erfgenaam kon weſen, in de welke het regt van inbreng geen plaats heeft. *arg. l. 1. §. 5. Cod. de collat.* gelijk ook niet in Opgaande, of Zijdmagen. Gloſſ. *& DD. ad l. 1. Cod. de legitim. hered.* Gomeſ. *ad l. tauri 29. num. 9.* Boër *deciſ. 302. num. 3.* Sulks dat het Regt van inbreng, om de gelijkheid, en vrede tuſſchen de kinderen, nog huydendaags in ſijn volle kragt is gebleven, en by na in alles met de Roomſe Regten over-een-komt. Derhalven daar van alhier weynig behoeft geſproken te werden, en maar alleenlijk aangeroert het gene om de verſcheydenheid van het gevoelen der *Doctoren* op ſommige voorvallen voor onſeker gehouden

mogt

mogt werden. Onder het welk wel het voornaamste is: of ook de kinderen gehouden zijn, beneven haar genoten Huwlijx-goed, Uitsetting, of anders, daar-en-boven in te brengen de vrugten, of het gewin van dien? Dog werd verstaan dat sy sulks niet gehouden zijn, als alleen van die tijd af, dat sy in gebreke zijn gebleven, den selven inbreng terstont na de dood van den afgestorven te doen. Papon. *lib.* 21. *tit.* 7. *de Collation. arrest.* 4. Carpzov. *defin. forens. part.* 2. *constit.* 30. *defin.* 19. *& part.* 3. *constit.* 11. *defin.* 14. Imbert. *in Enchirid. Jur. Gall. verb. collationis exceptio.* En werd sulks in scheyding en deyling dagelijks onderhouden. Sie Vinn *tract. de Collation. cap.* 12. *in fin. & cap.* 16. *num.* 10. Christin. *vol.* 1. *decis.* 178. *n.* 1.

Maar of inbreng van het geen de kinderen by Huwlijks goed, Uitset, of andersins genoten hebben, ook plaats heeft in de verdeling en scheyding tusschen de langst-levende Vader, of Moeder, en de kinderen, is bedenklijk? om dat uit kragt van gemeenschap van goederen tusschen Man en Vrouw, het Huwlijks goed van de kinderen, so wel de Moeder, als de Vader aangaat. *contra l. ult. Cod. de dot. promiss.* daar uit dan sou volgen, dat het geen de kinderen ten Huwlijk genoten hebben, ten aansien van de langst-levende, welke 't selve voor sijn helft, mê gegeven heeft, tegen deselve niet ingebragt sou moeten werden. Ten waar by de *Politijque Ordonantie* in den Jare 1580. *art.* 29. uitdruklijk geseid wierd, dat deselve inbreng niet alleen komt tot voordeel van de kinderen, maar ook tot voordeel van de langst-levende Vader of Moeder, Sulks mê over-een-komt met de Keure van Zeland. *cap.* 2. *art.* 22. 2

Wy hebben geseid *de Kinderen, of Kinds-kinderen*]'t welk te verstaan is, niet alleen van 't geen de kinds-kinderen selve uit den Boedel van haar Groot-vader, of Groot-moeder genieten, maar ook het geen haar Ouders hebben genoten, so ver sy Erfgenamen van haar Ouders zijn geweest, om dat sy in sulk geval verstaan werden, de plaats van haar Ouders te bekleden. §. 6. *instit. de hered. quæ ab intestat. defer.* sonderling so sy beneven hare Omen, by plaats-vulling komen te erven. *l.* 56. §. *ult. ff. ad leg. falcid. l.* 29. *Cod. de inoff. testam.* Sie Merlin. *de legitim. lib.* 2. *tit* 2. *quæst.* 13. Anton Fab. *ad Cod. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 17. Petr. Heig. *part.* 1. *quæst.* 24. *num.* 37. 38. Tessaur. *decis.* 237. 3

Het gund de kinderen in de kost van haar Ouders door haar winst, of arbeid komen te winnen, werd haar Ouders in vollen eygendom geworven. §. 1. *instit. per quas person. arg. l.* 5. §. 7. *de agnosc. lib. ut supra diximus*, maar of het geen dat sy uit haar selfs gewonne goederen, yet 4

byſonder, of meer als d'andere kinderen hadden genoten, het ſelve na de dood van haar ouders voor alle deling in den gemenen Boedel ſouden moeten inbrengen, ſou wat te hard zijn, ſonderling alſo by veel niet ſonder reden billik en regt geagt werd, dat de kinderen die den Boedel met haar winſt, of arbeid dapper hadden verrijkt, in het delen en ſcheyden daar voor yets byſonders behoren voor uit te genieten, en ſo veel, als na het ſeggen van goede Luyden ſou geoordeelt werden te behoren: So hier voor in het 2. *Boek*, 7. *Deel*, *num.* 7. is aangeweſen.

5 Of een enkele gift by de Ouders aan de kinderen gedaan, wederom moet werden ingebragt, word ten wederzijden ſeer hard gedreven. Sie Fachin. *lib.* 5. *cap.* 80. Faber *ad Cod. lib.* 6. *tit.* 4 *defin.* 4. Bronkh. *cent.* 3. *aſſert.* 68. Gudelin. *de jure Noviſſ. lib* 2. *cap.* 19. Cujac. *lib.* 9. *obſervat.* 171. Chriſtin. *volum.* 1. *deciſ.* 178. *num.* 11. Schijnt nogtans dat het ſelf niet moet werden ingebragt, als maar ſeker is dat de Vader ſijn Soon het ſelve ſlegtelijk had gegeven, maar niet indien hy 't ſelve tot uitſet, of tot eenig ander inſigt gegeven had. *arg. l. pen.* §. 1. *Cod. de collat.* Bald. *in auth. ex teſtam. Cod. num.* 2 Vaſq. *lib.* 2. *de ſucceſſ. reſol.* §. 19. *num.* 35. Socin. Junior *lib.* 1. *Conſ.* 54. *num.* 5. Philipp. Decius, *ad d. l. pen.* Jacob Menoch. *in add. ibid.*

6 In *Zeland* nogtans moet ſodanige gift ingebragt werden. *Keur van Zeland*, *art.* 22. Everhard. *conſ.* 183. *num.* 10. Sulks ook in *Vrankrijk* onderhouden werd. *Chaſſan. ad conſuetud. Burg. tit. de ſucceſſ. rubr.* 7. §. 5. *num* 41. *& ſeq.* Molin. *ad Dec. in auth. ex teſtam. Cod. de collat. & conſ.* 59. *num.* 4. En is alſo by den *Hogen Raad in Braband* geoordeelt, volgens tuig van Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 178. *num.* 11.

Daar uit mê klaar en ontwyfelijk te verſtaan is, dat den Kinderen ook niet toegerekent mag werden de Maaltijd, of Bruylofts feeſt, als niet den Kinde, maar den genode gegeven, en de kinderen geen gelds waarde verſtrekt hebbende. *in l.* 1. *in verbis quum etiam Cod. de Negot l.* 1. §. 16. *ff. de collat. l.* 5. §. 6. *ff. famil. erciſc. l.* 21. §. 1. *ff. ad municipal.*

7 So wierd ook by den *Hogen Raad* verſtaan, dat de Pil-gaven de kinderen gegeven, by deſelve in de deling voor uit getrokken moeten werden: als niet den Ouders, maar den Kinderen gegeven, en niet gekomen uit den Boedel van haar Ouders. *arg. l.* 17. *Cod. de collat. bonor.* Dog is by het *Hof van Holland* in de ſaak van *Klaas Hals*, tot *Delf*, en ſijne *Crediteuren in den Jare* 1603. en by voorbeeld van deſelve ſaak, naderhand te meermalen verſtaan: Dat de Pil-gaven van de Kin-

Kinderen de Ouders toekomen, en dienvolgende aan de eyſſchers moeten volgen, mogelijk om dat by *Kayſar* KAREL met *Edict* van den 7. Octob. 1531. was verboden: *Dat niemand eenige Hevaders ſal mogen bidden op 't Doopſel en Kerſtenheid van ſijne Kinderen, om van hem eenig preſent, of profijt te hebben, en te ontvangen. Verbiedende den Peters van gelijken yets te geven, op verbeurte van de Pille-gave, en het dubbel van de waarde van dien, uitgeſondert arme perſonen, die men om Gods wil ſal mogen Pille-giften geven.* Dog aangeſien 't ſelve *Placaat* alleen is ingeſtelt, tot intoming van overdaad en koſtelijkheid, ſo als by nader *Placaat* den 30. January 1545. te ſien is, daar by het ſelve wederom werd toegelaten: *dat men ſal mogen Pille-gaven geven, ter ſomme van drie Karels guldens, ſonder meer, op ſtraffe van vierdubbel te betalen*: het welk mê noyt is onderhouden, maar t'eenmaal in ongebruik geraakt; ſoud als nog moeten werden verſtaan, dat de Pil-gaven, immers voor ſo veel, die van geen merklijke grote waarde zijn, niet de Ouders, maar de Kinderen toekomen, en ſulks by deſelve voor alle deeling, als aan haar tot een gedagtenis gegeven, voor uitgetrokken behoren te werden.

8 Desgelijks word ook gevraagt van de koſten die een Vader aan ſijn Soon in ſijn *Studie*, of anders heeft te koſt geleid. En werd mê verſtaan dat deſelve niet behoeven weder gegeven te werden. *l.* 50. *ff. famil. erciſcund. l.* 1. §. 16. *ff. de collat.* ten waar kon blijken, dat de Vader ſulks uitdruklijk gewilt had. *arg. l. ult. Cod. de dotis promiſſ.* Carpzov. *defin. forenſ. part.* 3. *conſt.* 11. *defin.* 17. 19. 20. Gomeſ. *ad l. taur.* 22. *num.* 16. 17. Imbert. *Enchirid. juris Gall. in verb. impenſæ in ſtudiis.* Chriſtin. *ad leges Mechlin. tit.* 16. *art.* 4. *num.* 5. Vinn. *de collat. cap.* 13.

9 Maar hoe dat het gaat met het geen een Vader in het kopen, of verkrijgen van een Ampt, of *Beneficie* voor ſijn Soon heeft te koſt geleid? moet onderſcheid gemaakt werden: indien het is een Ampt dat wel aanſienlijk is, maar wederom in ſig ſekere laſten en moeyelijkheden heeft, de welke den Soon in het bedienen moet dragen, nog daar uit eenig voordeel aan ſijn Erfgenamen na ſijn dood ſoude kunnen volgen, ſo ſou het geen dat in het verkrijgen van dien is aangeleid, niet behoeven wederom gekeert, en ingebragt te werden. *d. l.* 1. §. 16. *ff. de collat. & ibi.* Gloſſ & Barthol. Cujac. 3. *obſerv.* 30. *facit. l.* 20. §. 9. *ff. famil. erciſcund. l.* 39. §. 3. *eod. l.* 21. §. 1. *ff. ad. municip.* Alſo werden met goede reden de koſten, die den Vader in het *Promoveren* van ſijn Soon

ad gradum Doctoratus, of *Licentiatus* heeft aangeleid, by ons ook niet gerekent; Maar indien eenig Ampt, of dienst verkregen was, welk seker gewin, en Jaarlijks inkomen opbragt, sou het geen dat dies-halven den Boedel vermindert was, buyten twijfel, na de dood van de Vader voor alle deling by den Soon ingebragt moeten werden. *l. pen. in pr. Cod. de collat.* Sonderling indien het sodanigen Ampt was (gelijker veel by ons zijn) 't welk verkoft, en aan yemand anders na de dood van den besitter overgeset werd, of een sekere som by den navolger, aan de Weduw of Erfgenamen van den afgestorven voor een erkentnis moet opgebragt werden. *l. ult. Cod. de pignor, l.* 30. §. 2. *Cod. de inoffic. testam. l.* 7. *&* 11. *Cod. de prox. sacr. scrin.*

ROOMS-HOLLANDS-REGT.

HET VIERDE BOEK.

HET I. DEEL.

Van Verbintenis in 't gemeen, en haar verdeling.

1. *Verbintenis tot inſchuld wat?*
2. *Waar uit voortkomt, en hoe veelerhand.*
3. *Belofte, wat, en hoedanig beſtaat.*
4. *Toeſegging, wat, en waar in beſtaat.*
5. *Toeſegging ſonder oorſaak, onbeſtandig.*
6. *Redelijke oorſaak in onderhandeling, hoedanig te verſtaan.*
7. *Verbintenis uit overkomſt, hoe veelerhande.*
8. *Stilſwygende verbintenis by Wetduyding, hoedanig geſchied.*
9. *Verbintenis door onevenheid, hoedanig geſchied.*

TOt nog toe is gehandelt, eerſt van de perſonen, en der ſelver geregtlijk onderſcheid, en dan van de ſaken, enkel, of veel begrypend, en 't bekomen van dien, dat is het regt dat men heeft op eenig goed, hoe dat het ſelve verkregen werd, en waar in dat het ſelve beſtaat; volgt nu van het regt dat men heeft op enig perſoon, om van hem eenige ſaak, of daad te genieten. *l. 3. ff. de Obligat. & action. pr. inſtit. eod.* dat men gemeenlijk *Inſchuld* noemt, anders *Verbintenis*. 1

Verbintenis tot inſchuld, komt voort uit toeſegging, of uit onevenheyd. Verbintenis by toeſegging geſchied wederom uitdruklijk by overkomſt, of ſtilſwygend door Wet-duyding, by gelijkenis van overkomſt.

Uitdruklijke Verbintenis, is een overkomſt daar by uit een Burgerlijke omgang, de eene Menſch den ander in gelykheid van het geen aan hem gegeven, of gedaan was, yets belooft, of toeſeid te geven, of doen, met mening dat den ander het ſelve aannemen, en daar door op hem eenig regt ſal verkrygen. 2

Belofte, is het geen yemand uit ſig ſelve, ſonder dat hem ſulk ge-

vergt

vergt werd, en sonder schuld een ander aanbied te doen, of geven: de welk so die ernstig is, en aangenomen werd, den belover verbind te voldoen, volgens het gemeen spreek word: *Belofte maakt schuld. arg. l. 1. l. 7. §. 7. ff. de pact. l. pen. Cod. eod*

Ik seg, so die ernstig is, en aengenomen werd,] Om dat een Belofte de welk joks-wijse werd voortgebragt, en daar geen versoek voor gaat, of aanneming op volgt, aan een ander geen regt van verbintenis geeft. *l. 7. §. 4. ff. de pact. l. 19. ff. de ædilit. edict. l. 5. Cod. de contrab. & commit. stipulat.*

4 Maar toesegging is, welke yemand uit een redelijke oorsaak, dat is gelijk wy geseid hebben, in gelijkheid van het geen aan hem gegeven, of gedaan was, een ander op sijn versoek toeseid, en schuldig kend. *l.*

5 5. §. 1. *ff. de Verb. obligat. pr. &* §. 1. *instit. de Verb. obligat.* Want andersins een enkele toesegging, welke geen sekere oorsaak heeft, niemand geen regt geeft, om daar uit een inschuld tot lasten van den toesegger te verkrygen. *l. 25. §. ult. ff. de probat. l. 13. Cod. non num. pecun. l. ult. Cod. de Compensat.*

6 Ik seg een redelijke oorsaak,] Het welk onbepaalt te verstaan is, van een oorsaak de welk in sijn soort goed en geoorloft is, als van Lening, Koop, Huur, en diergelijke, en niet dat deselve altijd na de evenredenheid op 't nauste behoeft gejuyst te werden, om dat de minste omstandigheid een saak, groter of kleynder, en minder, of meerder waardig maakt. *l. 52. §. 2. vers. Respondi. ff. ad l. Aquil.* En in het bestand van de handeling, in den omgang der Menschen, winst en voordeel gelegen is, so dat uit den aard van de handeling, self den een den ander, in de regte waarde van het goed mag misleyden, so de misleyding niet al te groot is. *l. 16. §. 4. ff. de Minorib. l. 22. ff. locat. l. 8. Cod. de rescind. vendit.*

7 Verbintenis uit overkomst is van driederhande soort; en bestaat in een handeling de welke geschied, by dadelijke, schriftelijke of gewilkoorde overkomst.

8 Stilswygende Verbintenis geschied by Wet-duyding, uit gelijkenis van overkomst, daar door yemand uit een daad sig aan een ander verbind, gelijk of hy overkomst met hem had gemaakt. *pr. instit. de obligat. quæ quasi ex contract*

9 Uit onevenheid geschied Verbintenis uit baattrekking, of schade, een ander by misdaat, of misdaats gelijk aangedaan, want door baattrekking is men gehouden te vergoeden't geenmen by de handeling niet schuldig

sou

sou zijn; en door schade een ander moed-willens aangedaan, is men tot vergoeding gehouden, alwaart dat men daar door niet gebaat was. *l. 74. ff. de Reg. jur. l. 155. ff. eod.*

Van welke soorten van Verbintenis in 't bysonder, elk in den sijnen vervolgens sal werden gehandelt.

Het II. Deel.

By wie, en door wie verbintenis geschied, en van welke saken.

1. *Verbintenis uit overkomst? en hoe velerhand.*
2. *Wie haar selven by overkomst verbinden mogen, of niet.*
3. *Minderjarige, of, en hoe ver.*
4. *Geen derde by overkomst te verbinden, hoe te verstaan, en num. 6.*
5. *De clausule, of den toonder deses, in de Verband-brieven, hoe te verstaan, en hoe ver plaats heeft.*
6. *In welk geval men een derde by overkomst kan verbinden.*
7. *Regt van verbintenis, hoedanig door een ander te verkrijgen, als door Kinderen, of andere die men in sijn magt heeft, of onse saken verrigten.*
8. *Of, en hoe ver de Ouders voor haar Kinderen misdaden verbonden zijn*
9. *Hoedanig een Reder voor sijn Schipper, of een Koopman voor sijn Factoor, of Bewindhebber verbonden werd.*
10. *Schippers en Herbergiers, hoe ver voor haar Knegts en Dienaars verbonden zijn.*
11. *Een Vader voor geld-lening aan sijn minderjarige Soon, of, en hoe ver verbonden.*
12. *Hoedanige saken in handeling mogen komen, hoedanige niet.*
13. *Het gene in Feyten bestaat, of, en hoedanig te voldoen, en of men met vergoeding van het kort volstaan mag.*

VErbintenis uit Overkomst, is een onderlinge handeling van twee personen, daar by den een den ander kragtelijk verbind, tot een, of beyder nut. *pr. instit. de obligat. l. 1. §. 1. ff. de pact. l. 19. ff. de Verb. Signific.* 1

Seg tot een, of beyder nut,] Om dat de Verbinteniſſen aangaande de personen, welke daar by verbonden werden, zijn andere een-zijdig, de welke maar aan d'een zy verbinden, gelijk als een enkele toesegging, daar in den een is schuld-eyschcher, den ander schuldenaar. *l. 10. l. 108. ff. de Verb. Signific.* andere dubbel-zijdig, daar in elk aan sijn zy, en sulks over en weder over yets moet doen, of geven, als in kopen en verkopen, huuren en verhuuren, welke beyde schuld eyschers en schuldenaren zijn.

Verbintenis geschied door een voor sig selven, of door een voor een ander.

2 Verbintenis ten laſten van ſig ſelve mag geſchieden by een yeder die ſulks niet uit onbequaamheid belet, of anderſins verboden werd.

Alle Verbinteniſſen moeten geſchieden uit een vry en volkomen oeffening des wils. So dat het ſelve niet kan geſchieden daar het verſtand in ſijn oeffening werd belet: gelijk als dol en raſende Menſchen, en jonge Kinderen, welke nog door toeſegging, nog door aanvaarding verbonden werden. *l.* 2. §. 3. *ff. de jure codicill. l.* 40. *ff. de Reg. Jur. l.* 5. *ff. eod. l.* 2. §. 12. *ff. de obligat. & act.* §. 10. *inſtit. de inutilib. ſtipulat.* ſtom en doof geborene. §. 7. *&* 12. *inſtit. de inutil ſtip.* So werd ook niemand verbonden door yet het geen hy t'eenemaal dwalend door bedrog misleid zijnde, doet. *l.* 116. §. *fin. ff. de Reg. Jur. tit. ff. & Cod. de dolo malo.* So ver dat ook de dol raſende Menſchen, en jonge Kinderen, haar verſtand onmagtig, ſelfs niet door misdaad verbonden werden. *d.* §. 10. *inſtit. de inutilib. ſtipul. l.* 12. *ff. ad leg. Corn. de Sicar.*

3 De welke het verboden is haar ſelven te verbinden, zijn Stads, of Hofs-kinderen; dat is de welke om haar deur-ſlag en quaad leven, het bewind harer goederen is verboden. *l.* 1. *in. pr. ff. de Curat. furioſ. l.* 10. *in pr. ff. eod.* en andere boven-kindſe minderjarigen, de welke ſonder kennis en toeſtaan van haar Voogden, haar ſelve niet verbinden mogen *pr. inſtit. de auth. tutor. l.* 9. *ff. eod. l.* 3. *Cod. de in integr. reſtit. minor.* met dat onderſcheid, dat ſy by aanneming van een ander wel wat verkrygen mogen, maar haar ſelven ten behoeve van andere niet verder verbinden als voor ſo veel ſy daar door waarlijk zijn gebatet *l.* 5. *l.* 9. *ff. de auth. tutor.* §. 2. *inſtit. quib. alien. licet.* uitgeſondert door misdaad, daar door ſy ſo wel als andere verbonden werden: al-hoe-wel de ſtraffe ſomwijlen om de Jonkheid wat vermindert werd. §. *pen. inſtit. de obligat. quæ ex delict. l.* 17. §. 1. *ff. de minorib. l.* 111. *ff. de Reg. Jur.*

4 In de beſchryving van de verbintenis is geſeid: daar by den een den ander,] Om datmen door verbintenis, by Overkomſt, niemandt als ſig ſelven, en ſijn erven kan verbinden. *l.* 17. §. 4. *ff. de pact. l.* 38. §. 17. *l.* 126. §. *Chryſogonus. ff. de Verb. Oligat.* maar geenſins een derden, ten opſigt van de welke ſodanige Overkomſt kragteloos ſou zijn. §. 4. §. 19. *inſtit. de inutilib. ſtipulat*

5 Nogte geett in deſen enige verandering dat by ons meeſten tyd, voornamelijk onder de Koopluyden, de Verband-brieven inhouden: *Welke ſomme ik N. of den toonder deſes belove te voldoen.* Waar door verſtaan werd, dat den houder des Briefs, niet als een laſt, of Bevelhebber mag betaalt werden, maar by ſig ſelven regt heeft. Sie Damhoud. *Prax. civil.*

Civel. cap. 97. *cap.* 133. Peck. *de Jure sistend. cap.* 3. *num.* 7. Sande *de act. cessione, cap.* 2. *num.* 17. Radelant. *Cur. Traject. decis.* 56. Aangesien dat in sulken val den houder, of toonder's Briefs, als saakweldige en bemagtigde sijner saken, *& tanquam procurator in rem suam*, werd gerekent; De welke, mits bewysende, of verklarende, dat hy daar wettelijk aan gekomen is, den schuldenaar de betaling, sonder yemands tegen-seggen kan afvorderen, of met deselve inschuld mag doen als hy met sijn eygen doen sou. *arg. l.* 1. *cod. de obligat. & act.* Sie Neostad. *decis. cur. Holland.* 10. Nicol. Everhard. *cons.* 219.

Dog staat te letten, dat de DD. daar in niet al over-eenkomen, of in sulken val den toonder's Briefs gehouden sou zijn sijne deugdlijke en wetlijke aankomst aan te wijsen, maar by sommige werd beweert, dat sijn besit deugdelijk moet geagt werden, so lang de ondeugdlijkheid van dien niet aangewesen werd. Daar van wel der meesten gevoelen is: Dat yemand de welke uit enig Verband-brief komt eyschen die op sijn naam niet houd, niet mag gehoort werden: om dat den Brief niemand kan voordelig zijn als die daar in uitgedrukt en bekent staat. *l.* 21. *cod. de probat. & ibi DD.* alwaar *Baldus* seid: Dat die in den Brief niet genoemt werd, daar uit geen voordeel hebben kan, ten zy dat hy daar toe behoorlijk regt verkregen heeft. Sie mê Alexander. *in l. possideri, num.* 11. *& seqq. de acquir. poss.* Straccha *in tract. de adjecto. part.* 4. *quæst.* 8. & Dom. Nicol. Everhard. *in. consil.* 219. *late tractant, & post. eum* Christinæus *vol.* 1. *decis.* 286. *& ad leges Mechlin. tit.* 1. *art.* 48. De welke aldaar *decis.* 286, *num.* 7. seid, dat het onregtmatig sou zijn, dat een toonder des Briefs, daar uit regt sou mogen maken, ten waar dat het bleek dat den Brief, met wil van den saakweldige daar deselve ophoud, in zijn handen gekomen was. Om dat sodane Verband brieven yemand ligtelijk ontstolen, of verloren, en beseten kunnen werden, buyten weten en tegen wil van den Eygenaar. Derhalven Neostad. *decis.* 10. tuygt, dat op deselve gronden by *'t Hof van Holland* sonder twyfel is verstaan: dat een toonder des Briefs, die daar van geen overdragt heeft, geen regt kan hebben, of yets kan eyschen. Gelijk ook by den *Hoogen Rade in Holland* is verstaan, in April 1652. in de saak van *Johan van Leeuwen, Schepen der Stad Leyden, als Curateur in den Boedel van Johan Wijngaard den Ouden* contra *Kathrina van Toornvliet, Weduw van Dirk Zegersz. van Kampen*: in welke saak van deselve *Jan Wijngaard* sekeren Verband-brief, op 't gemene Land by een ander, buyten sijn weten, aan den selven *Dirk Zegers. van Kampen* was verpand, en beleend. Daar van t'sijner plaats breder sal

werden geſproken. Dog den ſelven Brief hield tot meerder verſchoning in: *Of den wettigen houder deſes.* Waar mê op het ſekerſt ſodanige twyfel kan voorgekomen werden.

Gelijk als men dan tot voordeel van een derden niet bedingen kan, alſo kan men ook een derden door onderhandeling niet verbinden. §. 4. & §. 20. *in fin. inſtit. de inutilib. ſtipulat.*

Sulks dat indien ik met een ander ware over-een-gekomen, dat een derde hem yet ſou geven, of doen, 't ſelve ſou dien derde in 't minſt niet verbinden: Dog wert verſtaan dat ik evenwel ſou gehouden weſen te wege te brengen, dat ſulks geſchiede, of by gebrek van dien te voldoen ſo veel als den anderen daar by, na ſeggen van goede Luyden ontbrak, indien of om dat ſulks niet geſchiede. *DD. ad. l.* 38. *ff. de verbor. obligat.* Vinn. *ad* §. 3. *inſt. de inutilib ſtipul. numer.* 1. Marant. *diſput.* 7. Bronkhorſt. *cent.* 4. *aſſert.* 40. Mantic. *de ambig convent. lib.* 14. *tit.* 34. *num.* 11. Faber. *Cod. lib.* 8. *tit.* 26. *defin.* 10. *num.* 4. 8. Tuſſch. *practic. concl. vol.* 3. *concl.* 16.

6 Het geen hier voor is geſeyd: dat geen verbinteniſſen, voor, of tot nadeel van een derden, by overkomſt, geſchieden kunnen; heeft deſe uitſonderingen. Ten waar dat hem de ſaak aanging. *arg.* §. 18. *inſtit. de inutilib. ſtip.* Of die geen, de welke de handeling dede, in onſe magt was. *l.* 17. §. *fin. l.* 18. *ff de pact.* Of daar toe van ons gelaſt was. *tot. tit. ff. &*
7 *Cod. mandati.* Gelijk als ſijn onſe Kinderen die wy in onſe magt hebben, of onſe Dienaars die onſe laſt en bevel gebruiken, door welkers daad men kragtelijk verbonden werd, en voor de ſelve gehouden is te verantwoorden: en wederom door deſelve alle aantaal en geregtigheit verkrijgd, *tot. tit. inſtit. Quod. cum eo qui in alien. poteſtat.* Sie Coren *obſerv.* 25.

Uitbeſondert in verbinteniſſen uit miſdaden. Aangeſien niemand de ſtraffe behoeft te lijden van een anders misdaad, maar een yder ſelve
8 moet boeten het geen dat hy ſelve miſdoet. Sulks dat na Regten, de Ouders voor de miſdaden van haar Kinderen, 't zy mondig, 't zy onmondig, niet gehouden zijn, gelijk ook niet de Kinderen voor die van haar Ouders. Ezech. *cap.* 18. *verſ.* 4. 20. *l. Crimen* 26. *ff. de pœnis.* Coſtuym. tot Antwerp. *tit.* 36. *num.* 17. tot Mechelen, *tit.* 9. *art.* 14. en andere. Maar daar Kinderen komende te miſdoen, en in groote boeten veroordeelt te werden, en geen goed hebbende om de ſelve te voldoen, in dien de Ouders niet vrywillig de ſelve betalen, ſou in ſulke geval de geldboete in Lijf-ſtraf, 't zy Geesling, 't zy te Water en te Brood te ſetten,

of

of yet diergelijk, dat door lighaams weedom, weligheid kan intomen, verandert werden. *per text. in l. fin. ff. Cod. de in jus vocando. l.* 1. §. *fin. ff. de pœnis l.* 7. §. 3. *ff. de Jurisdict. l.* 6. *in fin. de sepulc. violat juxta vulgare ac tritum illud: qui non habet in ære luat in pelle.* En zijn andere Luyden voor hare Knegts, of Dienst-boden in sulke gelegentheid niet verder gehouden, als hare huyr bedraagt. *l.* 35. *ff. de Noxal. act. l.* 4. §. 1. *ff. de peculio.*

De *Handvesten van Kayserin* MARGARIET aan die in *Kenmerland* en *Schieland* in den jare 1346. gegeven, seggende: *Dat een onmondig Kind niet meer mag verbeuren als sijn Lijf, en tien pond van sijn Ouders goed.* Als mê de Handvesten in Amsteldam, Goyland, en die van Schoonhoven: *Dat geen Kinderen aldaar in haar Vader en Moeders broode zijnde, meer mogen verbeuren in haar Ouders goed, dat tien ponden Hollands. Item* in Zuid-Holland; *Dat een Mans in beem-Kind dat mondig is, niet uit gegoed, van sijns Vaders en Moeders goed mag verbeuren tien pond, sonder meer:* Waar uit een strydigheid ontstaat: hoe dat het selve by wege van gunst, gift, of voor-regt, de voornoemde plaatsen toegestaan werd, daar nogtans na het Gemeen regt, als voor de Kinderen van haar Onders goed niet met allen konnen verbeuren. Andere meynen dat de *Graven* daar mê hebben willen weg nemen het bedenken: of ook de *Legitime Portie* der Kinderen, door der selver misdaad kan verbeurt worden: maar aangesien in sulk geval, de misdaad de Ouders souden beswaren, die niet misdaan hebben, en de *Legitime portie* niet eer komt te vervallen, als na de dood van de Ouders; Sie Schneid. *ad tit. inst. de obl. quæ quasi ex delict.* §. *si filius familias. num.* 2. & Perez. *ad Cod. de proscript. num.* 12. is waarschijnlijker dat de *Graven* schijnen gesien te hebben op de ouderloose minderjarige Wesen, de welke in het besit zijn van haar Vaderlijke goederen, welkers straf om de jonkheids wil dikwils werd quyt gescholden, of anderssints vermindert. *l.* 2. *Cod. si ad vers. delictum. l.* 37. *ff. minoribus. & l.* 10. *ff. de pœnis*; immers de geseyde *Handvesten*, ten opsigt van de Ouders geen plaats kunnen hebben, dan wanneer by eenig gebod, of keur, eenige bysondere boete gestelt wierd ten lasten van de Ouders, indien sy, hun Kinderen sulks niet houden dat sy de *Keur* niet komen te overtreden, en sodanigen boete meerder was, dan tien pond Hollands, 't welke selden geschied, en sulks zijnde, souden de Ouders, in de voorgenoemde plaatsen, met thien ponden, dat sijn thien guldens elk tot twintig stuyvers, uit kragt van hare *Handvesten*, mogen volstaan. Dusdanige *Keure* daar by de Ouders in de breuken van hare Kinderen gehouden zijn, is te sien in de Costuym. tot Antwerp. *titul.* 36.

num. 17. en in de *Handveſten* tot *Amſteldam*, is een *Keur*; Dat de Ouders ſullen gehouden zijn te betalen voor haar Kinderen een boete van twaalf ſtuyvers, wanneer de ſelve op de uyre van de Beurs-tijd ter Beurſſe ſpelen, of andere moed wil bedryven. *Ordon. van de Beurſſe aldaar. art.* 3. en andere diergelijke meer.

9 Een Schuld-eyſſcher, welke met yemand die van een Reder het Schip was bevolen, of van ſijn Meeſter als *Factoor*, of Bewind-hebber, over eenige Koopmanſchappen was geſtelt, rakende het Schip, of die Koopmanſchappen, had gehandelt, die plagt de Keur te hebben, of hy den Reder van het Schip, of ſijn onderſtelde, den Koopman, of ſijn Bewinthebber wilde aanſpreken, en in Regt betrekken. *l.* 1. §. 17. *ff. de exercit. act. l.* 6. §. *ult. ff. Nautæ caupon. Stab. l.* 5. §. 11. *ff. de inſtitutor.* en waaren de Reder, of Kooplieden meer als een, ſo was yder een voor al in 't geheel verbonden. *l.* 1. §. *fin. l.* 2. *l.* 3. *&* 4. *ff. de exercitor. l.* 12. §. *ult. & l. ſeq. de inſtitutor. act.*

Maar het ſelve is by ons, als zijnde voor de Koopmanſchappen ſchadelijk, niet aangenomen, en moet men altijd de Reders, of de Koopluyden ſelve aanſpreken, en in Regt betrekken, ten waar ſy de Luyden, daar men mê had gehandelt, voor haar Bewindhebbers, of onderſtelden niet hielden. Coſtal. *ad. l. ult. ff. de inſtitor. act. & ad d. l.* 1. §. 17. *ff. de exercitor.* Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 33. *num.* 9. Coren *obſerv.* 7. 8. *num.* 47. *& ſeq.* nog is dat in *Holland* (alwaar de Koopmanſchap altans en overlang in fleur is) gebruiklijk, dat in veel mê Reders, of Vennet-genoten, elk een voor al ſoude verbonden zijn: Maar in tegendeel ingevoert, dat ook veel mê-Reders van een Schip te ſamen, niet verder mogen werden aangeſproken als de waarde van het Schip, en het goed dat daar in is, bedraagt; en elk alleen niet verder als voor haar aandeel in de Koophandel. Grot. *de Jure Bell. lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 13. *Inleyd. lib.* 3. *part.* 1. *num.* 39. en dan eerſt in 't geheel mogen aangeſproken werden, als wanneer datter ſo veel in de gemeenſchap is aangeleid, ja ſelfs met het overleveren en opbrengen van het geen ſy in de gemeenſchap hebben, in voldoening van het gewijſde van het geheel mogen volſtaan. So als by den *Hoogen Raad in Holland* is verſtaan, by Coren *obſerv.* 40. *verſ. De gedaaghdens.* Sie Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 165. *num.* 11. *& deciſ.* 108. *num.* 9. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 24. *num.* 9. Hector. Felic. *de ſocietat. cap.* 30. *num.* 32. Conſult. en Advijſen, *part.* 2. *conſ.* 255. *en Rotterdams.* 3. *part.* 3. *conſ.* 321.

10 Alle Schippers en Herbergiers, al-hoe-wel ſy maar voor het bloot-

gebruik

gebruik van haar Schip, of Huis-vesting, haar loon schijnen te ontfangen, zijn nogtans gehouden het geen dat in haar Schip of Huis ingebragt werd, gade te slaan, en daar voor te verantwoorden. En zijn niet alleen gehouden voor haar eygen doen, maar ook van die geen wiens dienst sy gebruyken, ook van die geen die sy voeren, en van al die geene welke in haar Schip zijn. *l. 1. in. pr. §. fin. l. 2. naut. caupon. stabular.* Peck. *ad. d. l. 1. 2. & seq.* Christin. *ad leges Mechlin. tit. 8. art. 15. num. 4.* So ver dat den Schipper, of Waard, voor al moet instaan voor het goed dat in sijn Schip, of Herberg werd ingenomen, al waar 't dat het sonder sijn versuym beschadigt, of vermist wierd. *l. 3. §. 2. vers. Miratur igitur. ff. naut. caupon. stabul. & ibi.* Peck. Christin. *d. tit. 8. art. 15. num. 11. 12.*

Dog aangaande onse dagelijkse Marckt-schippers, wienshalven grote geschillen ontstaande, ontkennende dikwils dat het goed, daar geschil om geviel, haar ter hand gestelt, of volkomentlijk vertrouwt was, het welk wederom ter goeder trouwe by de goede Luyden geseid wierd in haar Schip gekomen, of aan haar Knegts behandigt te zijn, en evenwel bewesen wierd, niet, of ten minsten niet-wel bestelt te zijn, het welk den Regter grote onsekerheid aanbragt, is op veel plaatsen seer wel voorsien. Bestaande daar in, dat van alle goederen, by een persoon daar toe gestelt, met aantykening van den dag, den Schipper, en Luyden daar die heen geschikt werden, naukeurig werden te Boek gestelt, welke aanteikening, so wanneer daar geschil over valt, volkomen geloof gegeven werd.

En moeten boven dien de Schippers van de grote Veeren, ook wel de Knegts, ten behoef van haar Schippers, welke voor haar in moeten staan, alle Jaars tot sekere som van penningen, goede Borgen stellen, voor het geen haren dienst sou mogen aangaan.

Dog al was het sodanig, dat men door die geen die men in sijn magt had, kragtelijk verstaan wierd sig selven te verbinden. *tot. tit. Instit. quod cum eo qui in aliena potestate*; so vermogt men even wel geen Soon, die in de magt van sijn Vader was, eenig geld te lenen, om daar mê stilswijgend de Vader te verbinden, of met beding, dat het met gewin wederom gegeven sou werden, als den Soon tot sijn Jaren, of tot sijn eygen meester geworden, soude sijn, en had sodanigen uitlener geen regt om 't selve weder te eyschen, nog tegen de Vader, nog tegen de Soon. *tot. tit. D. & cod. ad Senat. Maced. §. pen. Instit. Quod cum eo qui in aliena potestate.* Het welke als nog by ons, na de gele-

gen-

genheid, plaats sou moeten hebben, in die gene, en voor so veel sy onder de magt van hare Ouders staan, en voor minderjarig gerekent moeten werden. Tulden. *ad tit. Inst. quod cum eo qui in aliena potestat. cap. ult.* En sulks is in verscheyde Steden gekeurt: Als tot *Haarlem*; Dat niemand eenige Gesellen, nog beneden haar 25. Jaren zijnde, yet meer mag borgen, of lenen, als tien stuyvers eens, op peyne dat geen Regt gedaan sal werden, op het gund boven de voorsz. som geborgt, of geleent is, en op andere plaatsen meer. Also is tot *Uitregt* den 18. Feb. 1657. gekeurt: Dat men Kinderen beneden de 14. Jaren niet sal mogen tappen, schoon sy 't betalen konnen, dan een mingelen Bier voor den dorst, gelijk mê geen Kaats-meesters eenige Jongens beneden de 14. Jaren tot hare Kaats-banen sullen toelaten, op peyne van 25. gulden. En aangaande de verdere minderjarige boven de 14. jaar: Dat geen Herbergiers, Tappers, of Kaats-meesters, de selve eenige Drink-gelagen mogen borgen of dat daar op geen regt gedaan sal werden, blyvende voorts by voorgaande *publicatien*, tegen het onnutlijk schuld-maken van jonge Luyden, buyten *consent* en weer-wil van haar Ouders en naaste Vrienden. Dog het selve voor-regt niet te pas komt so wanneer een Vader sijn Soon eygen Koopmanschap laat doen, of anderssins sijn eygen Meester maakt. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. *ult. ff. ad Senatus consult. Macedon.* Sie Sande *lib.* 3. *tit.* 2. *defin.* 2.

12 Wat aangaat de saken, daar van by overkomste mag werden gehandelt: bestaat daar in; Dat in handelingen mogen komen allerhande saken, daar van de handeling niet is verboden, so wel toesegging van yets te doen, of gedaan te werden, als van yets dadelijks te leveren dat in saken bestaat: Dog dat men voor yets te doen, of doen doen, niet volstaan mag, met te betalen het kort dat yemand daar aan gelegen is is dat het niet geschied. *secundum. l.* 14. 72. 84. *& l.* 112. *junct.* §. *ult.*

13 *de Verb. obligat.* maar by Gyseling gedwongen kan werden om te doen, het geen men toegesegt heeft. *l.* 11. §. *ult. ff. de legat.* 3. *l.* 21. §. 4. *ff. de Novi op. nunciat. Instruct. van den Hogen Rade, art* 275. *Ampliatie van den Hove van Holland, art.* 14. *Ordonnant. op 't stuk van de Regtsvord. in de Steden. art.* 31. 32. Costuym. tot Antwerp. *cap.* 68. *art.* 42. 43. Christin. *vol.* 1. *decis.* 223. *num.* 1. uitbesondert de saken daar men geen regt toe heeft, of hebben kan. §. 1. 2. *instit. de inutilib. Stipulat.* of die uit schandelijke of oneerlijke oorsaken spruyten. §. 24. *instit. l.* 27. §. 4. *ff. de pact.* of tegen de gemene saak, of tegen het algemeen regt stryden. *l.* 28. §. 7. *in pr. l.* 38. *ff. de pact.* Daar onder ook gerekent

rekent werden handelingen van toekomende Erffenis van Luyden die nog leven. *l.* 19. *l. ult. Cod. de pact. l.* 61. *ff. de Verb. oblig.*

So werd by ons geen regt gedaan op tuyſch-ſpelen, en het geen uit ſodanigen oorſaak is toegeſeid, of belooft. *l.* 5. *Cod. de Condict ob. turb. cauſ. junct. l.* 1. *Cod. de Aleatorib.* Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 54. *art.* 17. *en volgende.* Keuren in Leyden *art.* 144. Neoſtad. *Cur. Holl. deciſ.* 58. Grot. *Inleyd.* 3. *Boek*, 3 *Deel, verſ. Gelijke twyfeling.* Nogte ook op weddingen, welk aan het enkel geval hangen, en niet wederzijds voordeelig zijn. Sie Grot. *Inleyd. d. cap.* 3. *verſ. Althier ontſtaat.* en Groeneweg. *aldaar. & de legib. abrogat ad l.* 108. *ff. de Verb. obligat.*

Het III. Deel.

Hoedanig toeſegging geſchied, en van wat kragt.

1. *Toeſegging hoedanig, by ons kragtiglijk geſchied.*
2. *Hoe veelerhand gemeenlijk.*
3. *Enkele toeſegging van wat kragt.*
4. *Toeſegging op dag, hoedanig verbind.*
5. *Toeſegging onder een indien, wat, en van hoedanige kragt.*

DE toeſegging en verbintenis geſchied by ons op allerley wys, daar by van den toeſtand kan blijken, en met allerhande woorden, de welke kragtiglijk kunnen verbinden, want dewijl den Menſch niet meer eygen is, als te voldoen het geen onderling beſproken is, *l.* 1. *ff. de pact.* en geen ding ſwaarder valt, als ſijn beloften tegen te gaan. *l.* 1. *ff. de conſtitut. pecun.* hebben onſe Voor-Ouders van ouds geen ſaak groter geagt, als haar woord te houden, en te voldoen 't geen ſy eenmaal hadden toegeſeid; Daar in ſy tot een voorbeeld boven andere Volken altijts geſteld zijn, dat men haar by haar woord mogt geloven. Sie Tacit. *Annal.* 13. Cluver. *de Antiq. German. lib.* 1. *cap.* 19. *verſ. Univerſæ.* Grot. *Inleyd.* 3. *Boek*, 1. *Deel, op 't eynde.* 1

Andere is, welke ſlegtlijk geſchied, andere op dag, andere welke onder een *indien* geſchied. *§.* 2. *inſtit. de Verb. Obligat.* 2

De kragt van een toeſegging ſlegtlijk aangegaan is, dat deſelve datelijk ſijn begin krijgt, en daar door den aannemer ſonder vertrek regt en aantaal verkrijgd, volgens den Regel, dat alwaar geen tijd geſtelt is, 't ſelve datelijk mag geëyſcht werden. *d. §.* 2. *inſtit. l.* 14. *ff. de Reg. jur. l.* 56. *§.* 4. *ff. de Verb. obligat.* ten waar de voldoening van de ſaak ſelf enige tijd vernootſaakte, gelijk als de levering van onroerend goed, 3

of de toeſegging van yet op een ander plaats te voldoen, het welk ſo veel tijd beſluyt, binnen welke het bequaamlijk kan geſchieden. §. *fin. inſtit. de inutil. ſtip. l.* 73. *ff. de Verb. oblig. l.* 105. *ff. de ſolut. l.* 21. §. 1. *ff. de conſtit. pecun.*

4 Maar van toeſegging op dag, ſtaat onderſcheydentlijk te oordelen. Dat in toeſegging jegens een tijd, of dag, die ſeker is, het regt en aantaal tot het ſelve mê wel terſtont ingaat, en aan des aannemers Erfgenaam over gaat, dog niet eer kan gevordert werden voor de tijd om is, en den geſtelden dag gekomen is. *l.* 213. *ff. de Verb. Signific.* En werd verſtaan dat den dag, welke in de toeſegging genoemt is, binnen werd gerekent, en ten eynd moet zijn, eer dat de ſchuld verſchenen is, of geëyſcht mag werden. §. 2. *inſtit. de Verb. Obligat. junct.* §. *ult. inſtit. de inutilib. Stipulat. l.* 42. *ff. de Verb. obligat.* Maar was den dag onſeker, of, en wanneer hy komen ſou, deſelve ſou vervallen tot een *Indien*: En de toeſegging niet eer bekragtigt werden, voor die gekomen was. *l.* 17. §. 2. *l.* 72. §. 7. *ff. de condit. & demonſtrat.*

5 So moet ook het *indien* onder 't welk de toeſegging is geſchied, ſo het eerlijk en mogelijk is, vervult werden, eer dat die toeſegging ſijn kragt krijgt, ſo dat het ſelve maar in een hoop beſtaat, of ſulks mogt gebeuren. §. 4. *inſtit. de Verb. oblig.* Maar was het *indien* oneerlijk, of onmogelijk, ſou daar uit geen regt mogen, of kunnen werden gemaakt. §. 2. *inſtit. de Verb. oblig. l.* 72. *ff. de Cond. & demonſtrat. junct.* §. 24 *inſt. de inutilib. ſtipulat. l.* 26. *ff. de Verb. oblig. & l.* 4 *Cod. de committ. & cont. ſtipulat.*

Het *indien* kan ook beſtaan in yets niet te ſullen doen, of niet te gebeuren, het welk op dat het niet oneyndig zy, wel meeſt aan ſeker perſoon, of aan ſekere tijd hangd, gelijk als *indien hy niet na Ooſt-Indien gaat*, of, *indien dat, of dat, binnen ſulken tijd niet gebeurd*, welke tijd moet uitgewagt werden, en by het leven van die geen, welkers nalating van yets te doen onder het *indien* geſteld is, niet vervalt, om dat ſo lang hy leeft het onſeker is, of het ſal vervallen. §. 4. *inſtit. de Verb. Obligat. l.* 27. *& l.* 115. *ff. de Verb. obligat.* Maar was het nalaten van yets in des toeſeggers magt en wil geſteld, ſou hy onder ſeker, en Borg-togt van ſulks te ſullen nalaten, de ſchuld ondertuſſchen mogen eyſchen, en het toegeſeyde genieten. *l.* 7. *ff. de condit. & demonſtrat. l.* 40. *in fin. ff. eod. l.* 2. *Cod. de his quæ ſub modo.*

Toeſegging daar by yemand yets belooft, indien, of ſo veel hy ſal willen, is kragteloos, om dat geen aantaal kan werden gemaakt, jegens yemand die niet verder, als hy wil, verbonden is. *l.* 8. *ff. de oblig. & act. l.* 17. *ff. de verb. oblig. l.* 108. §. 1. *ff. eod.* Anders werden de toeſeggingen geheel eng, en na de letter genomen, ſulks dat het den toeſegger minſt beſwaart, en geen uitbreyding t'ſijnen laſten werd geleden, verder als

daar

daar by klaarlijk is uitgedrukt, maar werden de woorden altijts genomen tot nadeel van den bedinger, in wiens magt het was, het beding klaarder uit te drukken. *l.* 38. §. 18. *l.* 99. *ff. de Verb. oblig. l.* 39. *ff. de pact.*

Het IV. Deel.

Van Mede-schuld, en Borg-togt.

1. *Sig beneven een ander te verbinden, van wat kragt, en hoe ver plaats heeft, en wanneer in't geheel, of voor sijn aandeel verbonden.*
2. *Borg te wesen wat? en wie Borgen mogen zijn, of niet.*
3. *Voor hoedanige schulden Borgen gesteld werden.*
4. *Of ymand voor meer, of yets anders als den self-schuldige schuldig is, Borg blyvende, gehouden is.*
5. *Borg-togt moet duydelijk, wel wetend, en met voorbedagten raad geschieden.*
6. *Voor een misdaad, daar lighaamlijke straf voor staat, mag niemand Borg werden.*
7. *Hoedanige voorregten den Borgen zijn vergunt.*
8. *Wanneer op te houden, en niet gebruikt mogen werden.*
9. *By afstand van deselve voor-regten, wanneer verstaan werd stilswygend te geschieden.*
10. *Of den schuld-eysscher, met den self-schuldigen in regt te betrekken, den Borg ontslaat.*
11. *Waarborg, of voor de uitwinning van den self-schuldige mag aangesproken werden.*
12. *Afstand van deselve voor-regten, hoedanig te doen.*
13. *Wat regt den Borg heeft tot vergoeding, jegens den self-schuldigen, en mede-Borgen.*
14. *Cessie van actie, of Overdragt van aantaal, of, wanneer, en tegen wie noodsaakelijk.*
15. *Voor, of na de betaling.*
16. *Wanneer, en door wat middelen Borg-togt eyndigt, of vergaat.*
17. *Of, en wanneer den Borg voor de betaling, ontslaging van sijn borg-togt mag eysschen.*
18. *Of, en wanneer, door het verlengen van de tijd van betaling, de Borg werd ontslagen.*

NIemand kan yets toeseggen om daar mê een ander metter daad te verbinden. §. 3, *inst. in inutilib. stipul.* gelijk hier voor geseid is, maar wel om hem selven, beneven, of voor een ander te verbinden. *tot. tit. ff. de duob. reis. & de fidejussor.*

Wanneer meer personen haar te gelijk als self-schuldige verbonden 1
hebben, mogen elk van haar volstaan, mits betalende elks haar aandeel *Novell.* 99. *cap.* 1. *junct.* de welke alleen spreekt van Borg-togt; dog vol-

gens het gemeen gevoelen, en de gemene onderhouding, ook uitgerekt, werd tot twe, of meer ſelf-ſchuldigen. *per auth. hæc ita Cod. de duob. reis junct. l.* 11. *ff. eod.* Sie Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 97. Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 178. *num.* 13. 14. *& vol.* 5. *deciſ.* 213. *num.* 8. *cum ſeq.* Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 3. *cap.* 11. *verſ. De duob.* Gail *lib.* 2. *obſerv.* 28. *num.* 5. *in fin.* ten waar hem yder ſonderling, en een voor al verbonden had. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 54. Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 63. *artic.* 2. Handveſt van Zuid-Holland, *pag.* 409. *art.* 34. *contra*, *Novell.* 99. *cap.* 1. *& ibi.* D. D. of van het *beneficium diviſionis*, dat is, het voor-regt van ſchuldſpliſſing duydelijk afgegaan, ſo by ons merendeels geſchied. *arg. l.* 1. *ff. de ſerv. export.* Ook indien de andere mê-ſchuldigen baarblijkelijk onmagtig, of uitlandig waren, *auth. præſentit. Cod. de fidejuſſor. auth. hoc ita Cod. de duob. reis.* Het welk te verſtaan is van twe, of meer, die haar te ſamen als ſelfſchuldige, en elk een voor al, en d'een voor d'ander verbonden hadden, maar niet van die geen welk haar ſlegtelijk t'ſamen voor een ſaak verbonden hebben. Gloſſ. *in dict. auth. hoc ita.* Sichard. *ibid. num.* 4. *in fin. & ſeq.* (Het welk by ons dikwils geſchied.)

So ook, indien iemand hem Borg had geſtelt, gelijk als ſelf ſchuldig, en onder afſtand van de *beneficien Ordinis & Excuſſionis*, dat is, van den ſelf-ſchuldigers voorgaande uitwinning, mag hy voor dat de ſaakſchuldige, of ſchuldenaar ſelve uitgewonnen is, aangeſproken werden. Coſtuymen tot Antwerp. *tit.* 63. *artic.* 1. Chriſt. *ad Conſuetud. Mechlin. tit.* 7. *art.* 15. Fach. *lib.* 8. *cap.* 54. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 28. *num.* 2. 6. maar mag op het doen van de *executie* aanwyſing doen op de goederen van den ſelf-ſchuldigen, ſo daar enige zijn.

Sig voor een ander te verbinden (anders Borge te weſen) is hem ſelf voor een ander ſchuldenaar tot meerder verſekering door toeſegging verbinden. *pr. inſtit. de fidejuſſor.*

2 Borgen mogen zijn al die haar ſelf kragtelijk ergens toe verbinden kunnen. Uitgeſondert Vrouwen, welke haar aan ſodanige Verbintenis niet behoeven te houden, uit een byſonder voor-regt den Vrouwen gegeven, dat men noemt het *beneficie* van het *Senatus conſultum Vellejanum*, by het welk het eerſt is ingeſtelt. *l. ult.* §. 1. 2. *ff. ad St. Vellejan.* daar onder ook gerekent werd begrepen te zijn, als ſy haar ſelf als ſelfſchuldige voor een ander verbinden, of een anders ſchuld voor haar eyge ſchuld aannemen. *l.* 1. *in fin. pr. ff. l.* 4. *& l.* 14. *Cod. ad Senat. Vellejan.* ten waar ſy daar van afſtand deden. *l. pen. ff. de pact* En byſonderlijk niet voor geld-lening die aan haar Mans geſchied, het welk aan haar

haar mê uit een byſonder voor-regt vergunt is, dat men noemt het *beneficie auth. ſi qua mulier. Cod. ad St. Vellejan.* ten ware ſy mê daar van in het byſonder afſtand gedaan hadden. Maar aangeſien een Vrouw by ons ook metter daad gehouden is, en verbonden werd, door, en voor de ſchuld van haar Man, al iſt dat ſy haar daar voor niet in 't byſonder verbonden had (gelijk als elders geſeid is) ſo heeft het ſelve huiden daags geen plaats, dan ſo wanneer den Man ſodanige verbintenis by Huwlijxſe-Voorwaarden was verboden. Daar van ſijner plaats breder werd verhandeld.

En ſtaat te letten dat ſodanige afſtand uitdruklijk moet geſchieden in een openbaar of wetlijk geſchrift, en daar by noch blijken, dat ſy van haar voor-regt, en van de kragten van dien wel onderregt zijn: anderſins ſou enkele afſtand niet genoeg zijn. *l. antiquæ 23. Cod. ad Senatus conſult. Vellejan.* Sande *lib. 3. tit. 11. defin. 2.* Item, dat onder de afſtand van het voor-regt van het *Senatus conſultum Vellejanum*, het ander voor-regt *authent. ſi qua mulier.* niet is begrepen, maar elk op ſig ſelf, en met onderſcheid moet geſchieden. Sie Sand. *d. lib. 3. tit. 11. defin. 4.* Andr. Gail *lib. 2. obſerv. 77.* Joan. Zanger. *de except. part. 3. cap. 11. num. 204.* Berlich. *concluſ. part. 2. concluſ. 21. num. 20.* Anton. Teſſaur. *deciſ. 222.*

Voor alle ſchulden mogen Borgen geſtelt worden. §. 1. *inſtit. de fidejuſſor. l 8. l. 12. §, 1. l. 16. §. 3. ff. de fidejuſſor.* (uitbeſondert voor misdaden, daar Lighamelijke ſtraf toe ſtaat, daar van hier na): Ook voor de ſchuld van een minder jarige. *l. 127. ff. de Verb. oblig.* en voor de ſchuld van een Vrouw, of andere, die haar tegen deſelve ſchuld met enig voorregt ſou kunnen behelpen. Als daar toe genoeg zijnde, dat ſy het in waarheid, en in ſig ſelf ſchuldig zijn. Sie Herbaj. *rer. quotidian. cap. 13. §.* Carpſov. *definit. forenſ. part. 2. conſtit. 15. defin. 7.* maar voor een ſchuld die in ſig ſelf niet mag werden geëyſcht, van ſig ſelf kragtloos is, of voor yemand die geenſins ſchuldig, of verbonden is, ſou den Borg mê niet gehouden zijn, om dat een Borg niet meer, of anders verbonden is als den ſelfſchuldige *l. 8. §. 7. ff. de fidejuſſ. junct. l. 46. ff. eod. §. 5. inſtit. eod.* 3

Derhalven ſou een Borg gevraagt zijnde om Borg te weſen voor geld, voor Tarw antwoordende, om het miſverſtand van de ſaek, niet verbonden zijn. *l. 43. ff. de fidejuſſor. junct. l. 8. §. 8. ff. eod.* 4

Of een Borg in meerder, of yet anders aangenomen, als den ſelfſchuldige ſchuldig is, ook verbonden ſou zijn tot ſo veel als de ſchuld

bedraagt: gelijk of yemand Borg bleef voor twintig, en de ſchuld maar tien bedroeg? Is eindelijk alſo verſtaan. *arg. l.* 11. §. 1. *de conſtit. pecun. & l.* 33. *ff. mandat.* Sie Fachin. *lib.* 8. *contr. cap.* 51 Weſemb. *parat. ff. de fidejuſſ. num.* 5. Bronchorſt. *cent.* 4. *aſſert.* 53. Gomez. *reſolut. tom.* 2. *cap.* 13. *num.* 2. Vaſq. *contr. lib.* 1. *cap* 40 *numer.* 5. Vinn. *ad* §. 5. *inſt. de fidejuſſorib.* Dog vermits by ons een enkele toeſegging volkomelijk verbind, ſo moet ook daar uit volgen, dat die geen die in 't voorſz. geval voor twintig had geſproken, niet alleen voor de tien gehouden ſou zijn, maar ook den ſchuld-eyſſcher uit kragt van deſelve toeſegging, vermogen ſou ſijn Schuldenaar nog andere tien op deſelve verſekerheid te doen. Couvarr. *ad cap quamvis de pactis in* 6.

5 Maer ſtaat wel te letten, dat gelijk als wy van andere toeſegging hier voor geſeid hebben, dat ſodanigen Borg-togt, wel wetende, en met voorbedagten raad moet geſchieden. Anders indien yemand ſeyde, die Man is mans genoeg, u ſchuld ſal u wel gewerden, alwaar het nog eens ſo veel, of met diergelijke manier van ſeggen, een anders geloof verſterkte, ſou het ſelf, na Regten, voor geen Borg-togt mogen beſtaan. *l.* 2. §. 6. *ff. mandati.* §. 6. *inſt. eod.* Chriſtin. *vol.* 1. 110. *l.* 2. *ff. de proxenet. l. ult. Cod. quod cum eo qui in alien. poteſtat l.* 12. §. 12. *ff. mandati. l.* 7. §. *ult. cum. legib. ſeq. ff. de dolo.* Coſtal. *ibid.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 111. *& vol.* 3. *deciſ.* 34. *num.* 6. Pyr. Maur. *de fidejuſſ. part.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4. Chaſſan. *ad conſ. Burgund. rub.* 5. §. 2. *verſ. Son principal oblige.* Conſult en Advijſ. *part.* 1. *conſ.* 242. *&* 277. Dog Neoſtad. verhaald, *deciſ. ſuprem. cur.* 5. dat tot *Antwerpen* onder de Koopluyden *Coſtuym* is; dat die geen die een ander *crediit* in 't byſonder verſterkt, daar door verſtaan werd Borg te blijven, en voor hem te moeten inſtaan.

6 Na ſtijl vermag niemand Borg te worden voor een ander, die over eenige misdaad, daar lijffelijke ſtraf toeſtaat, gevangen is. Alhoewel die van *Kenmerland* ſulks by verſcheyden *Handveſten* is vergunt. *Handveſt. in Kenmer-Land, pag.* 24. 42 *en* 89. en voor deſen in *Holland* ſodanige Borg-togten ingekropen zijn geweeſt; Sie het *Regiſter van de Rekenkamer.* A. 1. D. 1. *fol.* 34. *&* 35. *verſ. Item*, A. 2. *fol.* 34. *verſo.* en D. 2. Daar by ſeker perſoon belooft hebbende op verbeurte van lijf en goed, ſijn Soon tot vermaning wederom in de gevankenis te brengen, en den Soon daar na vlugtig geworden zijnde, ſo heeft hy ſelfs in hegtenis moeten gaan, en is verklaart, verbeurt te hebben lijf en goed. Dog alſo hy ſey de ſodanige beloften gedaan te hebben uit den aart der liefde en toegenegentheid, verſogt quijtſchelding, en is vry gelaten, mits betalende

aan

aan den Heer voor de Verbintenis van lijf en goed, duysent Hollandse Schilden.

En is die tot *Amsteldam* by *Handvest* van *Hartog* AALBREGT *van Beyren* in den Jare 1387. vergund: *Dat de Officiers om gene delicten, of feyten, die een Poorter van Amsteldam begaan mogt hebben, geen Poorter vermag te Gijsselen, Vangen, nog Bekommeren, nog hinder doen aan lijf, nog aan goed, so ver hy sig ten genoegen kan verborgen, tot bescheydenheid van Schepenen, dat hy regt sal verbeyden van 't gene de Officiers op hem soude mogen hebben te eysschen, uitgeseid Moord, Brand, Vrouwe-kragt, Raroof, indien den Poorter hem met gewapende hand steld tegens de Hoge Overheid, indien een Poorter misdede binnen de Rasloot van Reygersbroek, ter ouder Amstel, en sijnes Konijnen in Goyland.*

Hoedanige voor-regten, al-hoe-wel sonder onderscheid schijnen te spreken: nogtans niet anders te verstaan zijn, als van kleyne en mindere misdaden, daar van de straf niet Lighamelijk is, en ter bescheydenheid van den Regter staat te oordelen: om dat by aldien hem yemand verbont een misdadige in handen te sullen leveren, hy wel sig selven schuldig maakt 't selve te lijden, dat den misdadige schuldig was, so hy niet komt; maar by gebrek van dien, so weynig te vinden sou zijn als den self-schuldige, en sulks de misdaden ongestraft souden blijven. *l. 51. in fin. ff. ad leg. Aquil.* Sulks ook uit de uitsonderingen van het voor-regt van *Amsteldam* vergunt, genoeg te sien is. En leert de ervarentheid dat het selve niet toegelaten werd, als in saken daar over alleen geld-boete werd geëysscht, of daar van geoordeelt werd dat den Schout niet verder is geregtigt, in welk geval by ons de gevangenen, mits Borg stellende tot sekere som, indien so verstaan mogt werden, na gelegentheid uit de gevankenis werden ontslagen. Gelijk sulks mê brengen de *Costuymen tot Utregt.* Rubric. 36. *art. 1. Dat in alle delicten daar die straf is van Lijve, Lede, openbaar Schavotteringe, Geesseling, of diergelijke, den Gevangen niet en is te ontslaan op Borg-togte, ten waar den Officier sijne conclusie Civijl genomen had, en den Regter dogt also te behoren.* En het *Edict* van *Konink* PHILIPS in den Jare 1570. *art.* 62. Het welk in *criminele* saken by ons als nog gevolgt, en onderhouden werd, in dese woorden: *Indien de saak niet te swaar en is, sullen de gevangenen geslaakt werden, tot erbieden op cautie of Borg-togt fidejussoor, of juratoir, na de qualiteyt van de persoon en der misdaad.*

Een Borg heeft dat voort-regt: I. Dat hy niet mag aangesproken 7
werden voor dat den self-schuldigen is overwonnen *auth. præsente Cod. de fidejussorib.*

II. Indien dattet meer neven hem, haar selven tot Borg hebben gesteld,

ſteld, dat hy regt heeft van ſchuld-ſpliſſing, en met ſijn aandeel volſtaan mag. §. 4. *inſtit. de fidejußorib. l.* 26. *ff. eod.* dat men noemt het *beneficie Ordinis*, en *Excuſſionis*, en het *beneficie diviſionis.*

III. Dat alle *reële* en dadelijke *exceptien*, of tegenweren, welke den ſelf-ſchuldige ſou kunnen doen, ook den Borg te baat komen. *l.* 7. §. 1. *ff. de Except. l.* 1. *Cod. eod. l.* 32. *l.* 46. *ff. de fidejuſſorib. l.* 2. *Cod. quæres. pign. oblig. non poſſit.* anders als in tegenweer 't welk ſijn perſoon alleen betreft. *d. l.* 7. *in pr. ff. de Except.* Sie Valent. Franc. *tract. de fidejuſſoribus cap.* 3. *num.* 24. *& num.* 98. *cum ſeqq.*

IV. Dat een Borg voor een ſchuld daar *hypotheecq*, of onderpand voor is geſteld, niet mag aangeſproken werden, voor dat de veronderpande ſaak eerſt is uitgewonnen. *arg. Novell.* 4. *cap.* 1. *auth. præſente Cod. de fidejuſſor. & auth. hoc ſi debitor. Cod. de pignorib. & hypoth.* So als in deſe Landen van ouds voor een algemeen regt is onderhouden, alwaart dat de veronderpande ſaak in een derde hand gekomen was; So als daar van getuygt, en derhalven vernieuwt werd by het Plac. van Koning Philips den 21. Feb. 1564. den 16. January 1574. en den 24. Marty 1584. by *Turbe* van getuygen tot *Amſteldam* is beweſen: als onder der ſelver *Handveſten* te ſien is *pag.* 175. Sie Hering. *de fidejuſſor. cap.* 20. *num.* 18. Valentin. Franc. *de fidejuſſor. cap.* 5. *num.* 176. Hartman. Piſtor. *obſerv.* 80. *num.* 3.

V. Dat een Borg voor den ſelfſchuldige betalende, van den ſchuld-eyſcher mag begeren overdragt van alle regt en aantaal, dat hy tegen den ſelfſchuldigen, of andere mede-Borgen had. *l.* 11. *Cod. de fidejuſſ. l.* 17. *ff. de ſolut. & ibi D D.*

8 Welk voor regt van uitwinning der ſelfſchuldigen, en ſchuld-ſpliſſing onder meer Borgen op houden. I. So den ſchuld-eyſcher, of mede-Borg uitlandig, of baarblijkelijk onmagtig is. *auth. præſente Cod. de fidejuſſor. l.* 6. *ff. de dolo malo.* §. 4. *inſtit. de fidejuſſor.* Andr. Gail *l.* 2. *obſ.* 29. *num.* 14. Radeland. *deciſ. Ultraject.* 99. *num.* 7. II. Indien yemand voor, of beneven een ander Borg was gebleven, welk in ſijn perſoon niet verbonden was, gelijk als voor, of beneven een Vrouw, of een minderjarige. *l.* 25. *l.* 48. *ff. de fidejuſſor.* Andr. Gail *d. obſerv.* 27. *num.* 25. Joan. à Sande *l.* 3. *tit.* 10. *defin.* 2. III. Als van de ſelve voor-regten voorbedagtelijk afſtand is gedaan. Gelijk by ons merendeels geſchied. *arg. l. pen. Cod. de pact.* Gelijk ook verſtaan werd van deſelve voor-regten afſtand te doen, welk ſig tot Borg als ſelfſchuldig, en mede-Schuldenaar elk een voor al verbind. *arg. l.* 5. *ff. de Uſuris l.* 109.

l. 109. *ff. de leg.* 1. *l.* 1. §. 1. *ff. Quod quisque juris.* Sie Peck. *de jure sistend. cap.* 4. *num.* 9 Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 28. *num.* 2. 6. Radelant. *Cur. Trajectin. decis.* 99. *num.* 8. Lambert Goris *ad consuetud. Velav. cap.* 17. *art.* 1. Gloss. 3. *num.* 5. Costuymen tot Antwerpen, *cap.* 63. *art.* 1. tot Mechlen, *tit.* 7. *art.* 15. Christin, aldaar, *& vol.* 1. *decis.* 135. Costuymen in Zuid-Holland in den Jare 1570. aan den *Hove van Holland* overgegeven, *art.* 34. staande in de beschryving van *Zuid-Holland*, *pag.* 536. *Vide tamen Anton. Fab. libr.* 8. *tit.* 28. *defin.* 22. So me die geen, welk ontkent Borg te zijn, of als Borg geroepen zijnde, versuymt hem selven met dit voor-regt te behelpen, verstaan werd van het selve regt vervallen te zijn, gelijk of hy daar van afstand gedaan had. *l.* 10. § 1. *ff. de fidejussorib. l.* 12. *Cod. eod. l.* 37. *ff. de minorib.* Sie Thessaur. *decis. pedemontan.* 50.

Maar of een Schuld-eyscher door dien dat hy den selfschuldigen in Regten betrekt, sonder den Borg te moeyen, daar door verstaan sou werden van sijn Borgt af te wijken? werd verstaan dat den Borg daar door niet ontslagen werd. *arg. l.* 23. *& l. pen. Cod. de fidejuss.* En is also gewesen by Neostad. *Cur Holland. decis.* 6. Radelant. *decis. Ultraject.* 22. Berlich. *decis.* 119. *num.* 5. *&* Capyc. *decis.* 119. *num.* 7.

Een Waarborg, of een Borg tot *indemnite*, of versekering voor het 11
kort, of schade die yemand by onmagt van den schuldenaar, of minder waarde van het veronderpande mogt komen te lyden, behoeft van sodanig voor regt geen afstand te doen, om dat hy niet verder, of anders verbonden is, als voor het kort, en de schade die een schuld-eysscher geleden sal hebben, so dat het aantaal op hem niet begind voor de uitterlijke uitwinning van den selfschuldige, of het veronderpande goed. *l.* 116. *ff. de Verb. Oblig. l.* 15. §. 1. *ff. de fidejussorib.* Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 8, *tit.* 28. *defin.* 46. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 27. *num.* 13.

Het afstand van dese voor-regten moet ook duydelijk, en met by son- 12
dere benaming geschieden: sonder dat daar toe genoeg is een algemeen afstand van alle voor-regten, het welk dikwils onbedagtelijk by den Schryver daar by werd gedaan, sonder dat de lieden bedenken, of weten wat regt dat sy hebben, so ook derhalven moet blijken dat sy van deselve haar voor-regten wel onderregt zijn, als waar in de kragt van de afstand bestaat. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 8. *tit.* 28. *defin.* 31. *num.* 3. Berlich. *pract. Conclus. part.* 2. *Conclus.* 21. *num.* 2. *& seqq.* Coler. *decis.* 220. *num.* 28. *& seqq. & de processib. executib. part.* 1. *cap.* 10. *num.* 440. Andr. Gail *lib.* 2. *observ.* 27.

13 Den Borg voor den selfschuldige betaalt hebbende, mag 't selve t'allen tijde van hem weder eyschen, met alle kosten en schaden daarom gehad en geleden. §. 6. *instit. de fidejussor. l.* 20. *l.* 53. *ff. mandati. l.* 23. *l.* 35. *ff. eod.* al is 't dat hem by den schuld-eyscher sodanig regt niet is overgedragen. *arg. l.* 38. *ff. de Edict. l.* 19. *ff. Qui pot. in pig.* Sie Hermann. Pistor. *Observ. singul.* 79.

14 Maar tot laesten van de mede-borgen heeft hy geen regt, of moet eerst het regt van den schuld-eyscher, sulk hy ten laesten van den mede-borg hadde, aan hem overgedragen zijn. *l.* 39 *ff. de fidejussorib. & ibi D D.* Everhard. *Consil.* 1. Math. Coler. *de proceff. Executiv. part.* 1. *cap.* 10. *num.* 423. Nicol. vander Hoog. *Singul. jur.* 68. Sonder dat daar toe genoeg is, dat hy hem het hand-schrift in handen geeft, maar moet de overdragt van 't selve regt duydelijk en uitdruklijk geschieden; Gelijk sulks tuygen van de algemene onderhouding, Petr. Heig. *part.* 1. *quaest.* 38. *num.* 53. en Joan. Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 16. *num.* 45. En is 't selve tot laesten van den mede borg alleen te verstaan van de schuld, maar niet van de kosten daarom gedaan, als alleen die kosten, de welke tegen hem zedert den overdragt werden gedaan, om dat hy alleen van die tijd af tegen den mede-borg regt verkrijgt, *arg. l.* 39. *ff. de fidejussor.* Bart. *ad. l.* 76. *ff. de solut.* Hartmann. *dict. observ.* 79. Ten waar dat den een den ander by de Borg-togt belooft had, van deselve Borg-togt te bevrijden, sulks by ons veeltijds geschied, in welk geval geen overdragt van node sou zijn, maar de Borgen elkander, uit kragt van haar beloften, als twe saak weldigen gehouden zijn, elk voor zijn aandeel te bevrijden. *arg. l.* 2. *Cod. de duob. reis. l.* 32. *ff. de duob. reis.*

15 By veel werd ook beweert, dat dese overdragt, van het regt en aantaal, by den schuld-eyscher, ten behoeven van den Borg, ten laesten van den Mede-borg te doen, moet geschieden voor dat de betaling by den Borg werd gedaan, en dat de betaling geschied zijnde, en de schuld daar me gelijk als gequeten zijnde, naderhand geen overdragt sou kunnen geschieden. Van welk gevoelen schijnt ook te wesen Hugo de Groot, *in sijn Inleydinge het* 3. *Boek*, 3. *Deel*, *verf. Een Borg betaalt hebbende.*

Maar de saak in den grond van het regt ingesien, werd het tegendeel van dien waar bevonden, dat namentlijk: deselve overdragt t'allen tijden, en sulks ook na de betaling by den schuld-eyscher aan den Borg moet gedaan werden, als zijnde een stilswygende wederzijdse handeling, daar by met het betalen van den Borg, den schuld-eyscher aan sijn zy verbonden werd, de overdragt van de aantaal t'sijnen behoef te moeten

doen,

doen, het welk schoon aan de zijde van den Borg de betaling geschied zijnde, niet belet dat ten allen tijde van den schuld-eyscher, werd geëyscht de voldoening van het geen hy aan sijn zy schuldig was, hem voor deselve betaling te leveren, en doen hebben. Daar van een uitdruklijken text is *in l.* 36. *ff. de fidejuss. junct. arg. ex l.* 11. *ff. de act. empt. & l.* 14. *ff. de heredit. vel act. vend. & l.* 6. *Cod. de heredit. vel act. vend.* En sou men veel eer mogen seggen, dat de overdragt van het aantaal niet kan werden geëyscht, voor dat de betaling is geschied, om dat een Borg geen regt van vergoeding verkrijgt, als na dat hy waarlijk heeft betaalt. Castrens. *ad l.* 45. *ff. de fidejuss.* Gomez. *var. resolut. tom.* 2. *cap.* 13. *num.* 10. Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 29. Voor dit gevoelen zijn Hartmann. Pistor. *obs. sing.* 44. Joan. à Sande *de action. cessione cap.* 7. *num.* 11. 12. Carpzov. *defin. forens. part.* 2. *constit.* 17. *defin.* 16. En verhaalt Neostad. *Cur. Holland. decis.* 12. §. *Dan de saak*, Dat den *Raad van den Hove van Holland* van sodanig gevoelen is geweest.

De Borg-togt eyndigt, en den Borg word ontslagen met de betaling 16
van de schuld. *l.* 37. *ff. de fidejuss.* door verniewing van de schuld. *l.* 4. *Cod.* door vermenging. *l.* 93. §. *fin. de solut.* quijtschelding. *l. fin. Cod. de pact.* en andere middelen van daadlijke ontslaging. Buyten welk een Borg-togt geduyrig is, en op des Borgens Erfgenamen tot dertig jaren toe overgaat. §. 2. *inst. de fidejussorib. l.* 4 §. 1. *ff. eod. l.* 10. *Cod. Mandati*, met dit onderscheid alleen dat yder der selver Erfgenamen maar voor haar aandeel aanspreeklijk zijn. *l.* 1. *Cod. Si cert. pet. l.* 1. *Cod. de hered. act. l.* 56. *ff. de condit. & demonstrat.*

Sonder dat den Borg voor de betaling of andere vernieting van de 17
schuld, ontslaging van sijn Borg-togt mag eyschen. *arg. l.* 10. *Cod. Mand. l.* 38. *ff. eod. cap. fin. extr. de fidejuss.* So om de moeylikheid van den schuldenaar in het soeken van een andere Borg. *l.* 17. § 3. *ff. commodati.* als om dat den schuld-eyscher den Borg niet behoeft te ontslaan, al waart dat hem een andere Borg, die so goed en beter was, wierd aangeboden. *l.* 14. *ff. de constit. pecun. l.* 45. §. 1. *ff. mand. l.* 14. *l.* 22. *l.* 51. *ff. eod.* Sie Jacob. Cancer. *Var. resolut. part.* 2. *cap.* 5. *num.* 159. Nicol. van der Hoog. *Singul. jur.* 51.

Daar tegen enige uitsonderingen zijn, by welke een Borg. ook voor of sonder de betaling kan werden ontslagen. Als I. So wanneer den schuldenaar de betaling van tijd tot tijd komt te vertrekken, en den schuld eyscher geen vlijt aanwend om de betaling te bekomen, in welk geval den Borg, op dat hy niet altijts met de Botg-togt belast

blijft, na het verloop van enige Jaren ter beſcheydenheid, den ſchuld-eyſſcher mag vergen, dat hy ſijn ſchuld innet, of dat hy hem van de Borg-togt ontſlaa. *arg. l. 3. in fin. ff. Ut in poſſ. legator. l. 9. ff. ſolut. matrimon. l. 10. Cod. mand. l. 38. §. 1. ff. eod.* Sie Valentin. Franc. *de fidejuſſ. cap. 5. num. 559. & ſeq.* Andr. Gail. *lib. 2. obſerv. 29. num. 3.* Joan. à Sande *deciſ. Friſie. lib. 3. tit. 10. defin. 7.*

II. Indien den ſchuldenaar het ſijn begint te verquiſten, en onnuttelijk door te brengen, of ſijn gelegenheid merklijk begint te verarmen, mag den Borg hem tot betaling van ſijn ſchuld, of ontſlaging van de Borg-togt dwingen. *cap. fin. extr. de fidejuſſ. d. l. 38. §. 1. ff. de fidejuſſ. l. 10. Cod. Mandati.* Valent. Franc. *d. cap. 5. num. 567.* Andr. Gail. *d. obſ. 29. num. 8.* Berlich. *deciſ 207. num. 13.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 28. defin. 39.*

III. Een Borg voor een ſchuld op ſekere tijd te betalen, mag ook de tijd om zijnde, ontſlaging van de Borg-togt eyſſchen. *l. 10. junct. l. 1. §. 1. ff. depoſiti l. 15. in pr. ff. de fidejuſſor. l. 3. ff. de Compenſat.* Hartmann. *pract. tit. 30. obſ. 6.* Ant. Fab. *lib. 4. tit. 26. defin. 24. 26.*

18 Sulks mag ook yemand, ſig verbonden hebbende als Borg, voor ſekere ſom binnen ſekere tijd te betalen, de ſchuld-pligtige ſonder ſijn wil, of kennis geen ſekeren tijd gegeven, of deſelve verlengt werden, maar ſou daar door van ſijn Borg-togt ontſlagen werden, Sie Sande *lib. 3. tit. 10. defin. 5.* Sulks me by het *Hof van Holland* is verſtaan den 30. Julii 1610. in de ſaak van de Voogden van de Kinderen van *Henrik Buyteweg, Impetranten in Rauw actie*, contra *Egbert Janſz. Timmerman*, in welke ſaak den ſchuld-eyſſcher, met ſijn ſchuldenaar nader beſprek maakte, en den tijd van betalinge met beding van *Intreſt* verlengende, den Borg den ſchuld-eyſſcher dede aanſeggen, dat hy moſt maken ſijn penningen te bekomen, of dat hy in de Borg-togt niet begeerde verbonden te blyven, en alſo den ſchuld-eyſcher om ſijn penningen, te bekomen niet ſorgde, is hy, den ſchuldenaar ondertuſſchen in armoede vervallen zijnde, ontſlagen van den eyſch van de penningen, daar voor hy Borg geworden was. Uit welke ſaak men ook ſien kan, indien den ſelfſchuldigen nalatig is op ſijn tijd te voldoen, of den ſchuld-eyſſcher tot het invorderen van de betaling ſijn vlijt niet doet, denkende dat hy genoeg verſekert is met den Borg, dat als dan een ſodanigen Borg regt heeft om den ſchuld-eyſcher ſijn agterweſen te doen invorderen, en den ſchuldenaar te doen betalen, of hem anderſins van de Borg-togt te ontſlaan. Sie Sande *lib. 3. tit. 10. defin. 7.* Andr. Gail. *lib. 2. obſ. 30. num.*

num. 3. *&* *num.* 11. Damhoud. *de tut. & Curat. cap.* 6. *num.* 66. Christin. *ad l. Mechlin. tit.* 7. *art.* 16. *num.* 3. 4. Radelant. *decis.* 46.

Andere en meerder uitsonderingen zijn te sien by Valent. Franc. *de fidejuss. cap.* 5. *num.* 559. *& seqq.* Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 29. Berlich. *decis.* 261. *num.* 8. Gomez. *Var. resolut. tom.* 2. *cap.* 13. *num.* 20. *in fin.*

Het V. Deel.

Van dadelijke Overkomst, en hare verdeling.

1. *Dadelijke Overkomst, wat?*
2. *Hoe velerhande.*
3. *Van wat kragt, en hoe ver yemand verbind.*

DAdelijke Overkomst is wanneer de Overkomst alleen niet genoeg 1
is, maar daar-en-boven nog de dadelijke Overgift van een saak moet volgen, eer deselve volkomentlijk is bekragtigt.

Dese is verbruyk-lening, bruyklening, bewaar-geving, pand-ge- 2
ving, geven om geven, geven om doen, doen om geven, en doen om doen. *tot. tit. instit. Quod. mod. re contrah. obligat. l.* 5. *& tot. tit. ff. de præscript. verb.* Daar onder ook by ons werd gerekent koop van onroerende goederen, welke niet anders als met wetlijke overgift voor den regter van de plaas voltrokken en bekragtigt werd gehouden. *Plac. van den* 9. *May* 1529. daar van hier voor 2. *boek*, 7. *deel*, *num.* 4.

In welk de kragt van het verband bestaat, en sijn begin ontfangt door 3
de overgift van het goed, niet dat men door overkomst en toesegging daar toe niet sou kunnen verbonden werden, (het welk dan soud overgaan in een andere soort van handeling, waar van hier na) maar dat de saaks overgang alleen daar toe van selve genoeg is, sonder verder toesegging, so dat ook voor de overgift van de saak geen verband is, en by berouw mag afgegaan werden, so ver de saak nog in sijn geheel is. *l.* 5. *ff. de Condict caus. dat caus. non secut.* Ten waar den een den ander buyten dien enige onderlinge toesegging had gedaan, uit de welke enig verband mogt werden vast gemaakt. *l.* 3. *Cod. de Rer. permut. l.* 27. *Cod. de pact.*

HET VI. DEEL.

Van Verbruik-leen.

1. *Verbruik leen, wat?*
2. *Waar in het beſtaat, en hoedanig in geld-lening.*
3. *Hoedanig in andere meetbare, of weegbare ſaken.*
4. *Verbruik-leen hoedanig geſchied.*
5. *Of, en wanneer daar toe ſaaks dadelijke overlevering van noden.*
6. *Is weldadig, en ſonder gewin.*

1 VErbruik-leen is daar by dat ſekere ſaak, die meetbaar, telbaar, of weegbaar is, aan yemand met ſodanigen ſin overgegeven werd, dat den ontfanger daarna ſo veel van gelijke ſlag, en van gelijke deugt, als den gever wil, wederom ſal geven. *l. 2. ff. de reb. cred.* Vinn. *ad pr. inſt. quib. mod. re contr. oblig.* Grot. *Inleid. lib. 3. cap. 10. in pr.*

Onder meetbaar, telbaar, of weegbaar goed, werd in gebruik de voornaamſte ſoort gerekent de geld-lening. *l. 30. ff. de leg. 1. & l. 14 in pr. Cod. de non numer. pecun.*

2 Sulks dat het geld dat men van yemand heeft geleent, niet juſt in de ſelve ſoort behoeft weder gegeven te werden. Vinn. *d. loco num.* 11. Het welk ook ſo ver by ons is aangenomen, dat ſelf die geen die ſekere ſlag van geld had belooft ook in ander of minder ſlag van geld, ſonder onderſcheid mag voldoen, als dat maar in gemene en gekeurde loop voor ſo veel gangbaar is, als het geen dat hy ſchuldig was. *Accurſ. in l.* 35. Bald. *in l. libera, num.* 6. *in verſ. Nota. Cod. de Sentent. & inter loc. omnium jud.* Leonin. *conſil.* 31. *num.* 4. Grot. *introd. lib.* 3. *part.* 10. *num.* 18. *& part.* 14. *num.* 39. 40. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 1. *num.* 1. *& vol.* 1. *deciſ.* 215. *num.* 8. Coſtuymen tot Antwerpen. *tit.* 64. *art.* 5. Conſult. en Advijſen, *part.* 1. *Conſ.* 216. ende *part.* 2. *Conſ.* 125. Everhard. *conſil.* 240. *num.* 15. Ten waar dat in de handeling uitdruklijk anders was bedongen, daar van hier voor II. *Boek*, XIII. *Deel*, *num.* 3. breder werd gehandeld, en te ſien is by Grot. *d. loc. num.* 19. *& num.* 41. Chriſtin. *d. vol.* 1. *deciſ.* 215. *num.* 10. *& deciſ.* 391. *& vol.* 3. *deciſ.* 43. *num.* 3. Zypæ. *de reditib. verſ. Cæterum.* Of indien yemand die een grote ſom ſchuldig was, alleenlijk om ſijnen ſchuld-eyſſcher te quellen, het ſlegt en kleynſte gelt wilde uyt ſoeken. Coſtuym. van Antwerp. *d. tit.* 64. *art.* 5. Pinell. *ad rubr. Cod. de reſcind. vend. part.* 1. *cap.* 3. *num.* 17

Van

Van andere waren die meetbaar, of weegbaar zijn, en by meting en weging in handeling komen, kan ook Verbruik-leen geschieden, gelijk als is Oly, Wijn, Graan, ook Brood, en Bier, so het in deselve soort, en van deselve deugd wederom gegeven werd, gelijk als huydensdaags het Bier en Brood, het welk op sekere prijs en gewigt werd gesteld, volgens welk het in sijn soort altijts een en 't selve kan blijven, en t'allen tijd kan wederom gegeven werden. *l.* 35. §. 5. *ff. de contrah. empt. junct. l.* 2. §. 1. *ff. de reb. cred. & ibi Bart.* 3

Verbruik-leen werd verstaan te geschieden, so wel stil-swygend, als met uitgedrukte woorden: bysonderlijk in geld-lening, daar by men uit de aantelling van een redelijke som verstaat, dat Verbruik-leen is getroffen, al werd 't selve daar by niet uitgedrukt. *arg. l.* 3. *ff. de reb. credit. & ibi Gloss. & D D.* 4

Nog is daar toe altijts een tegenwoordige overleveringe van het goed selve van node. *l.* 11. §. 1. *l.* 30. *ff. de reb. cred.* Maar is somwijl genoeg dat 't selve te voor uit een ander oorsaak in handen was gesteld, en op nieuws werd bevestigd, of dat de overgift *per fictionem brevis manus*, dat is, door een korte hand, by bevel van overdragte door een ander des magtig gedaan werd. *l.* 9. §. *fin. l.* 11. *l.* 15. *ff. de reb. cred. junct.* §. 44. *inst. de rer. divis.* 5

Alle Verbruik-leen is uit sijn eygen aard weldadig, so datmen daar voor niet geniet, en niet meer eyschen kan als even so veel als het geen dat uitgeleent is, ten zy sulks werd bedongen. *l.* 3. *l.* 6. *Cod. Si cert. pet. l.* 3. *Cod. de Usur.* Het welk noyt stilswygend daar onder verstaan werd, maar moet gelijk als by nader handeling uitdruklijk geschieden. *l.* 8. *ff. de ea quod certo loco.* 6

HET VII. DEEL.

Van *Intreſt*, en geld gewin.

1. *Intreſt wat?*
2. *Hoedanig te bedingen.*
3. *Hoedanig als de begroting van dien niet is uitgedrukt.*
4. *Hoe lang een Intreſt verſtaan werd te lopen, welk maar voor ſekere tijd is bedongen.*
5. *Betaling van Intreſt, of Jaarlijkſe rente buyten beding, of, en hoedanig yemand verbind.*
6. *Intreſt van Intreſt, of, en wanneer yemand ſchuldig is.*
7. *Intreſſen, of, en hoe ver in præferentie benevens de Hooft-ſom mogen werden gebragt.*
8. *Stilſwygende Intreſt wanneer plaats heeft, en num.* 10. 11.
9. *Den loop van Intreſt, of door arreſt geſtuyt werd.*
10. *Intreſt van makingen en beſwaarde Erffenis.*
11. *Van Kuſting-penningen, of, en wanneer plaats heeft.*
12. *Wanneer Intreſt ophoud.*

1 HEt geen voor het gewin van 't uitgeleende goet of gelt, werd bedongen, werd gemeenlijk genoemt *Intreſt*, anders, geld-gewin (om dat het merendeels in geld beſtaat) daar by men behalven het ſelve van gelijke ſoort en deugt weder te geven, daar boven nog bedingt ſo veel als men door het ontberen van dat goed of gelt te kort komt. Dit word ook by ſommige woeker (*Latine Uſura*) genoemt, dog oneygentlijk.

2 Dog op dat het geen yemand door het ontberen en miſſen van ſijn goet of gelt ontbreekt, niet te hoog geſchat, en alſo tot een onbehoorlijk gewin, anders woeker, op klimt: ſo is by *Plac.* den 4. October 1540. *geordoneert*, dat de Koopluyden haar geld op geen hoger *Intreſt* uit mogen ſetten, als tot agt ten hondert, *ſecundum l.* 26. *Cod. de Uſur.* En waar 't ſaak dat tot verſekerheid van de hooft-ſom enig onderpand was geſtelt, ſo wijſt den *Hogen Raad* niet meer toe als den penning ſeſtien, Coren *obſerv.* 4. al-hoe-wel dat het *Hof* in ſulken kas, ook ſeven ten hondert plag toe te laten. Coren. *d. obſerv.* 4. *in Not.* Sie Grot. *Inleyd. d. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 29 *& ibi notata.* En is tot *Amſteldam* den 25. April 1614. alſo uitdruklijk by *Keur* geboden: dat yemand pand ter min in de hand hebbende, geen hoger *Intreſt* mag bedingen als tegen ſes en een vierde ten hondert. *Wille-keuren aldaar.*

3 Anders, indien wel *Intreſt* was bedongen, maar niet begroot en uitgedrukt hoe veel of hoe hoog, werden deſelve gerekent tot ſodanigen *Intreſt* als men na gewoonte van den Lande, of plaats daar het beding gemaakt is, meeſt gewoon is te bedingen. *arg. l.* 1. *& l.* 37. *ff. de Uſu-*

Uſuris junct. l. 3. §. 1. *ff. de contr. Tutel. & Utili action. contra l.* 31. *& l.* 41. §. *ult. ff. de Uſuris.* tegen welk gebruik gemiſt is in de Conſultatien van de Hollandſe Regts-geleerden, *het eerſte Deel, Conſult.* 273. Sie Groeneweg. *ad d. l.* 31. *ff. de Uſuris.* Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 293. *num.* 1. *& ſeq.* Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 3.

Maar hoe lang den *Intreſt* werd verſtaan te lopen, moet me uit het beding geoordeelt werden; Sulks indien ik ſeide: *Ik belove uw ſodanige ſom als ik van uw heb geleent, op Mey toekomende wederom te geven met den Intreſt van dien*: alwaart dat ik niet ſtip op de betaling paſte: ſoud gy na ſcherpheid van Regten geen meerder, of verder *Intreſt* kunnen eyſchen als tot Mey toe: Maar is daar toe nodig te bedingen, *met den Intreſt van huyden af, tot de volle betaling toe*, want al waar eenig Verband in komt, moet het ſelve met klare woorden uitgedrukt werden, buyten welk 't ſelve niet kan werden uitgerekt. *l.* 99. *ff. de verbor. oblig.* Sie Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 1. *arg. l. creditor.* 7. *Cod. de Uſuris.* Gelijk ook by het *Hof van Holland* was verſtaan in de ſaak van *Pietertje Pieters, Impetrante*, contra *Claas Jacobſz. Koek-bakker.* Dog is naderhand in de ſaak van *Dirk Janſz. Pijt* verſtaan, en den vierden Jan. 1620. by den *Hogen Rade* beveſtigt, dat ten aanſien dat yemand die ſijn geld voor een Jaar uitſet, en daar by den *Intreſt* bedingd, de ſelve tijd daar niet by doet om den *Intreſt* te bepalen, maar om ſijn geleende geld wederom te hebben, het welk indien langer loopt, ſtilſwygend verſtaan moet werden vernieuwt te zijn, (gelijk als of tuſſchen haar lieden verdragen was dat de ſelve intreſſen ſouden blyven lopen de welke bedongen waren) overſulks ook na de geſtelde tijd verſtaan moeten werden te lopen de *Intreſſe* tot deſelve tijd bedongen, ſo wanneer den ſchuldenaar op deſelve tijd gemaant zijnde, nalatig is gebleven te voldoen, daar door hy verſtaan werd ſtilſwygend toe te ſtaan, dat de verdere intreſſe ſullen blyven lopen. *facit. l.* 12. *ff. de uſur. junct. l.* 12. *Cod. de contrah. vel commit. ſtipulat.* Sie Ant. Fabr. *ad. Cod. lib.* 4. *tit.* 24. *defin.* 1. 4

So ook indien yemand welke maar tot ſekere tijd toe, als by voorbeeld, voor een Jaar *Intreſt* had toegeſeid, evenwel na het verloop van die tijd nog Jaarlijks den ſelven *Intreſt* tot verſcheyde Jaren had betaalt, ſou daar door ook van de volgende Jaren den ſelven *Intreſt* ſchuldig zijn, en werd in ſulk geval me verſtaan ſodanige beding ſtilſwijgend vernieuwt te zijn, en is alſo geoordeelt by Sande *lib.* 3. *tit* 14. *defin.* 4. Anton. Faber, *ad. Cod. lib.* 4. *tit* 24. *defin.* 1.

5 Maar of yemand buyten eenig beding een Jaarlijkſen *Intreſt*, of Rente enige Jaren betaalt hebbende, daar door verbonden ſou werden tot verder betaling van deſelve Jaarlijkſe Renten, of *Intreſt*, werd verſtaan dat daar door de deugdelijkheid van de ſchuld genoeg werd bekragtigt, om dat niemand geagt werd meermaals, en dikwils te betalen, het geen hy niet ſchuldig was: ten waar dat deſelve kon bewijſen, dat hy niet ſchuldig was geweeſt, en uit een gewaande oorſaak had betaalt. *arg. l. 6. ff. de Uſuris.* Sie Pyr. Maur. *tract. de ſolut. cap.* 37. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 8. *tit.* 4. *defin.* 7. Joan: à Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 4. So is ook in tegendeel op ſommige plaatſen een Coſtuym, dat yemand, die, geld geleent hebbende ſonder beding van *Intreſt*, op ſekere tijd wederom te geven, na het verloop van eenigen tijd, daar van *Intreſt* ontfangt, ſonder met een de hooftſom te ontfangen, daar door ſig ſelve ſtilſwijgend verbind, tot een jaarlijxe rente, en niet bevoegd is de hooft-ſom op te eyſchen, maar alleen kan ſpreken tot veſtnis of hypothecatie van dien, volgens het gemeen ſpreekwoord, eens renten altijts renten. Van hoedanige Coſtuym in den lande Utregt gebruyklijk getuygt G. Waſſenaar *pract. notar. cap.* 11. §. 3. 6. Dog het ſelve komt met onſe manieren niet over een, volgens welke wel in de jaarlijkſe verkofte renten uyt den aart van de koop de afloſſing alleen ſtaat aan de keur van den verkoper en rentſchuldige waar van hier voor in *het* 2. *boek*, 13. *deel*. maar in andere gemeene Intreſſen den uytſetter altijts meeſter blijtt na behoorlijke waarſchuwing ſijn uytgeleende geld op te ſeggen.

6 *Intreſt* van *Intreſt* mag men ook niet genieten, al had men ſijn Renten, of ſijn *Intreſt* nog ſo lang te buyten geſtaan. *l.* 29. *ff. & l. ult. Cod. de Uſuris.* Het welk nogtans tot *Antwerpen* toegelaten werd *teſte* Leonino *conſil.* 13. *num.* 4. *verſ. Tranſgrediendo*, en is by ons in des Graaflijkheids en gemeen-Lands agterweſen in Jaarlijkſe Renten gebruyklijk. Welkers *intreſſen* wederom in Hooft-ſom opgeklamt, en verhoogt mogen werden. Chriſt. *vol.* 1. *deciſ* 49. *& vol.* 3. *deciſ.* 43. *num.* 6. *& ad leges Mechlin. tit.* 12. *art.* 9. *num.* 23. *in addit.*

Item, een Voogd die enige penningen van ſijn Pupil onder hem op Renten heeft, en de verſchene Renten niet binnen behoorlijke tijd tot profijt van den Pupil beſteed, of beleid heeft, is ook gehouden *Intreſt* van de ſelve Renten te betalen. *l. ſi. Tutor. & in l. Tutor.* §. *uſura. &* §. *ſi uſuras, ff. de adminiſtrat. tutor.* Sie Conſult en Adviſ. *het* 2. *Deel*, *Conſ.* 146. Maar wanneer den *Intreſt* ſo lang onbetaalt gebleven.

bleven is, dat de ſelve op elkander gehoopt, meer als de Hooft-ſom ſelve komen te bedragen, mag het overige niet ge-eyſcht werden, en houd als dan den loop van verder *Intreſt* op. *per. l.* 10. *ff. de Uſuris & l.* 27. *Cod. eod. Vide* Groeneweg. *ad. d. l.* 27. Joan à Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 5. *in fine.*

By *Placaat* den 26. Octob. 1572. was wel ingeſteld ten voordeel 7
van de ſchuld-eyſſchers, dat men van verſekerde en veronderpande penningen, niet meer als met drie Jaren *Intreſt* ſou voor andere gaan, maar is het ſelve niet onderhouden: Als alleen in ſommige plaatſen daar het ſelve by byſondere Keuren me ſo is ingeſteld, Keuren tot *Leyden* den 21. April 1626. Sie de nieuwe Keuren, *art.* 125.

Het is een gemenen regel, dat niemand in Regte met eenigen *Intreſt* 8
beſwaart mag werden, als uit een uitdruklijk beding, *l.* 3. *& l.* 6. *Cod. Si cert. pet. l.* 3. *Cod. de uſuris.* maar daar van zijn verſcheyde uitſonderingen, by welke ook ſtilſwijgende verſtaan werd *Intreſt* te lopen. Alſo kan buyten beding ook *Intreſt* ge-eyſcht werden van het geen dat men wetlijk gemaant zijnde, op den regten tijd niet betaalt. *l.* 17. §. *ſi pupillo. ff. de Uſuris.* En begint in ſulk geval den *Intreſt* te lopen van de *litiſconteſtatie*, of volle Regt-pleging af. Chriſtin. *volum.* 3. *defin.* 45. *num.* 2. 3. Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 1. waar van den ſchuldenaar die met ſijn ſchuldeyſſcher, aangaande de ſchuld niet wel over-een komt, ſig met onderregt-legging (daar van hier na) kan bevrijden, en den loop van ſodanigen en anderen *Intreſt* ſtutten. *l.* 1. §. *ult. l.* 7. *l.* 6. *l.* 19. *ff. de Uſur.* Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 8.

Maar of *Arreſt*, en geſloten hand, ſo wel als onder-regt-legging, 9
den loop van *Intreſt* ſou ſtutten, werd verſcheydentlijk by de D D. gehandelt: gelijk als by voorbeeld, of een ſchuldenaar gehouden is aan ſijn ſchuld-eyſſcher *Intreſt* te betalen, indien de ſchuld onder hem is beſet, of hem verbod gedaan is, niet te betalen, of dat hy geen ſeker Perſoon weet aan wie dat hy vrylik betalen mag? En is daar van wel het gemeen gevoelen van meeſt alle D D. dat hy in ſulk geval geen *Intreſt* ſchuldig is. Felin. *in cap. conſtitut.* 193. *extra de reſcript. num.* 12. om dat niemand buyten beding en nalatigheid van betaling *Intreſt* ſchuldig is. *l.* 17. §. *ſi pupillo l.* 32. §. *in bonæ fidei. ff. de Uſuris. l.* 87. §. *uſuras ff. de legat.* 2. en het regtlijk verbod yemand buyten ſchuld en boeten houd. *Gloſſ. in l.* 4. *ff. de Condict. triticiaria.* Felin. *d. loco.* Guid. Papa *deciſ.* 340. *num.* 3. Tuſch. *concluſ. practicabil. tom.* 6. *concluſ.* 480. *in verb. præceptum num.* 10. *& ſeq.* Ten waar nogtans indien aan d'ander zy bewe-

ſen wierd, of anders bedenklijk was dat den ſchuldenaar ondertuſſchen 't geld gebruikt, daar me ſijn profijt gedaan had, of had kunnen doen, en by hem het tegendeel niet wierd aangeweſen, dat hy het ſelve ledig en vruchteloos had gehouden, in welk geval den ſchuldenaar den *Intreſt*, niet tegenſtaande *Arreſt*, en geſloten hand, niet wel ſou kunnen ontgaan. *arg. l.* 14. *ff. de condict. indeb. & l.* 226. *ff. de Regul. Juris junct. l.* 34 *ff. de uſuris, & l.* 23. *ff. de pignorat. act.* Carpzov. *defin. forenſ. part.* 2. *conſtit.* 30. *defin.* 24. *in fin.* En alſo is by den *Hogen Rade* Anno 1652. tuſſchen de Erfgenamen van *Adriaan Janſz. van Koudekerk*, en *Mr. Philips van Cromſtryen* verſtaan, welke ſaak ik tot in *Reviſie* toe heb ſien ſtaaande houden.

10 Van making en beſwaarde Erffeniſſen, welke op ſijn tijd niet betaalt werden, moet ook *Intreſt* betaalt werden. *l.* 3. *l.* 17. *ff. de Uſur. l.* 34. *ff. eod. l.* 1. 2. *Cod. de Uſur. & fructib. legat.* So als hier voor 3. *boek*, 9. *deel. num.* 39. breder is verhandelt.

11 Werd ook verſtaan ſtilſwijgenden *Intreſt* te lopen van Kuſting-penningen van gekofte Huyſingen, of Landen, de welke niet op ſijn tijd werden betaalt, al is 't dat het niet is bedongen, volgens den Regel, *geld en pand mag niet zijn in een hand*; *facit l.* 5. *Cod. de act. empti.* Maar hebben in ſulk geval deſelve Intreſſen geen voorgang regt, of onderpand. Als by het *Hof* is verſtaan in de ſaak van *Jan Dirxſz. van Keulen.* contra *Willem Williemſz. van Nieupoort*, den 11. November 1609. om dat ſodanige *Intreſſen* niet uit beding, maar by wet-duyding voortkomen. Dog is op verſcheyde plaatſen by *Keur* ingeſteld en gebruiklijk, dat den *Intreſt* van de verſchene Kuſting pennigen daar geen *Intreſt* by bedongen was, eerſt begint te lopen drie Maanden na den verſchijndag van elke Kuſting, of Termijn. Alſo is den 22. Juny 1617. binnen *Leyden* gekeurt; Dat alle Kuſting-penningen ſpruitende uit koop van Huyſen, gronden, en Erven, volgen de bedingen en beloften in de Brieven daar van verleden vervat, op haar *reſpective* verſchijn-dagen, aan handen van de ſchuld-eyſchers, of deſſelfs Regt hebbende, ſullen werden betaalt; en dat van deſelve geen uitſtel voor Vrede-makers, nog voor de Vierſchaar ſal werden verleent: Dan mits by de ſchuldenaars betaalt werdende behoorlijken *Intreſt*, tegen den penning twintig in 't Jaar, gerekent van drie Maanden na de reſpective verſchijndagen tot de voldoening toe. Sie de nieuwe Keuren, *art* 124.

12 De *Intreſſen* houden op met de betaling van de Hooft-ſom, en voorts op deſelve wijs als het verband van de Hooft-ſom ſelf. *l.* 9. *l.* 11. *l.* 19.

l. 19. *Cod. de Uſur.* §. 1. *inſtit. Quib. mod. tollit. obligat.* 't Welk te verſtaan is in toekomende. Maar waar verſchene *Intreſſen* verſtaan werden op te houden, en of deſelve door het ontfangen van de Hooftſom ſonder eenig *proteſt*, of tuyg van regts-bewaar te doen, verſtaan werden gequeten te zijn? werd 't ſelve alſo verſtaan in ſtilſwygende *Intreſſen*, welke yemand buyten beding ſou ſchuldig zijn. *l.* 49. §. 1. *ff. de act. empt. l.* 4. *Cod. depoſiti. l.* 8. *in fin. & l. ult. ff. de eo quod certo loco. l.* 6. §. *ult. ff. de leg. commiſſor.* Maar niet van *Intreſſen* welk men by uitgedrukt beding ſchuldig is. *d. l.* 49. §. 1. *ff. de act. empt. & l.* 8. *ff. de eo quod certo loco.* Sie Pyr. Maur. *tract. de ſolut. oblat. & retent. cap.* 12. Anton. Fab. *ad Cod. l.* 4. *tit.* 24. *defin.* 5. Joan: à Sande *lib.* 3. *tit.* 14. *defin.* 10.

Het VIII. Deel.

Van de Bank van Leening, of Lombard.

1. *Bank van Leening, of Lombard, wat?*
2. *Onder wiens voorſorge, en by wie te bedienen.*
3. *De Mate en Tax van het gewin en Intreſt.*
4. *De beleende panden, wanneer, en hoedanig te loſſen.*

VAn den gemenen loop van *Intreſt* werden uitgeſondert de *Banken van Leening*, anders de *Lombard*, daar yder een ſijn goed voor een redelijken penning, by den dag, en by de week mag verpanden, en belenen, ſo hoog als de waarde van het veronderpande goed in redelijkheid mag lyden, waar van de Tafel-houder voor ſijn moeyte en geld-verſchot, een redelijke winſt mag trekken. Daar toe by de Overheid ſekere perſonen werden geſteld, buyten welke niemand tot ſodanige pand-lening werd toegelaten; en op dat het ſelve gewin niet al te hoog werde geſchat, tot een ſekere ſom werd bepaalt. 1

Daar over in voortyden de *Biſſchoppen* de opſigt gehad hebben, als te ſien is by het *Concilie van Trenten, Seſſion.* 22. *cap.* 8. Maar na dat de Pauslijke Regten, en Kerklijke Vierſchaar by ons is te niet gedaan, is deſelve voorſorg by *reſolutie* van de *Staten van Holland den* 17. November 1571. en den 11. April 1584. aan de Magiſtraat in 2

elke Stad opgedragen, en aanbevolen, *al sulke Christelijke, Politijque, en Gereformeerde ordere en middel, op het stuk van deselve Lening te soeken, stellen, en onderhouden, als ten meesten gerijf, en minste quetse van de behoeftige Gemeente met eer en profijt der selver sal mogen dienen.*

By de sommige werden sodanige *Banken van Lening*, by, en van wegen de Stad opgeregt, en by Luyden, daar toe om sekere loon gesteld, waargenomen, en het voordeel ten behoefvan de gemene saak aangeleid, of ook wel Jaarlijxs aan den gemenen armen uitgedeelt. By andere werd het op sekere voorgestelde maat, en ordre verpagt, om sekere som, ten behoeve van den Armen, Jaarlijxs uit te keeren.

3 In de Maat van het gewin daar toe behorende, werd in agt genomen de winst-derving van het ledige geld, daar me de Tafel-houders tot gerijf van een yder voorsien moeten zijn, haar moeyte, en omslag in het uit-tellen, en wederom ontfangen, het gevaar van schade in het schatten der panden, den loon van hare Tafel-dieners, en verdere onkosten, het welke gemeenlijk genomen werd op 't meest, en daar enige Jaarlijkse Pagt opgestelt is, jegens 24. en 21. ten hondert in 't jaar, op 't minst, en daar de *Banken van Lening* by en van wegen de Stad self werden gehouden, jegens 18. 16. 12. en ook wel tot 10. of agt: anders, en in 't gemeen op 18. ten hondert in 't jaar; waar voor de Tafelhouders hare Kassen met opgehoopt geld voor sien houden moeten, en alle verder moeyte en kosten moeten uitvinden.

4 Dese beleende panden mogen by de Leen-schuldigen geloft werden, t'allen tyden als het haar goed dunkt, mits by de losling, en weder-gave van het geleende, voegende sodanig verloop als na beloop des tijds verschenen is. Dog op dat den Tafel-houder niet al te lang met het beleende goed beset blyve, en het verstaan-geld, of winst-derving niet buyten de overige waarde van het goed op klimt, mogen de Luyden hare panden niet langer als een jaar en ses weken laten staan, en so wie binnen de selve tijd sijne panden niet komt losen, werden de selve als vervallen opentlijk verkoft, en het overschot aan den gemeenen Armen overgegeven, alwaar de eygenaars 't selve binnen sekeren tijd, by de sommige van drie jaren, nog mogen komen wederom halen.

HET

HET XI. DEEL.

Van *Bodemerye* en *Aſſurantie.*

1. *Bodemery wat, en by wie aan te gaan.*
2. *Of, en wanneer by de Schippers, buyten laſt van de Reders.*
3. *Aſſurantie, of verſekering voor Schip en goed, wat?*
4. *Hoedanig, en tot hoe hoog te doen.*
5. *Voor wat ſchade, of verlies ſchuldig.*
6. *Over wat goederen verſekering mag werden genomen.*
7. *Of, en wanneer van goeden en Koopmanſchappen die alre vergaan, en bederven zijn.*
8. *Verſekering op goe en qua tyding, wat?*
9. *Geen andere Haven in te gaan, tijd te verlenen, of reyſe by den verſekerden te veranderen, als uit nood.*
10. *Wanneer het regt van Verſekering ingaat, en op houd, en hoedanig te beregten.*

VAn den gemenen loop van *Intreſſe*, werden ook buyten gehouden en uitbeſondert geld-leningen, daar by den Uitlener 't gevaar van de Zee t'ſijnen laſten neemt, daar voor men ſo veel meer ten *Intreſt* mag bedingen, als het gevaar en het afwagten van het geval van de Zee, na gelegentheid van plaats en tijd, boven den gemene loop van *Intreſt*, kan werden geſchat, niet alleen tot tien, of twaalf, maar ſelf tot twintig, minder, of meerder ten hondert. *tot. tit. ff. & Cod. de nautico fœnore junct. Novel.* 106.

Deſe zijn *Bodemery*, en *Aſſurantie*.

Bodemerye, is geld-lening, op den Kiel, of Bodem van het Schip, om 1
ſo veel met ſekeren *Intreſt* weder te geven, ſo het Schip behouden over komt. Het welke mag aangegaan werden, niet alleen by de Reders en eygnaars van het Schip, maar ook by den Schipper tot haar laſten, ſo 2
wanneer, en ſo veel ſy buyten Lands zijnde, tot volvoeren van haar reys van node mogten hebben, maar binnen 's Lands mogen geen Schippers eenige *Bodemery* aangaan, als by duydelijke wil én toeſtaan van het merendeel van haarluyder Reders: ten waar ſy van eenige van hare Reders geen penningen konden bekomen tot uitreding van hare Schepen, in welk geval de Schippers tot laſten van ſodanige onwillige Reders ſo veel penningen op *Bodemery* mogen ligten, als der ſelver aandeel in het ſchip komt te bedragen. Sie de *Recueil* van de Coſtuymen tot *Amſteldam, cap.* 52. *art.* 1. *ende* 7. Wisbuyſſe Zee-regten, *art.* 40. Ordonnantie der Zee-regten van *Koning* PHILIPS den jare 1563. *tit. Van Schippers en Koopluyden, art.* 12. en *tit. Van verſekering, of Aſſurantie, art.* 19.

Aſſu-

3 *Assurantie*, of verſekering, is een handeling daar by yemand voor ſekere geld-winſt, welke met het aangaan van de handeling werd aangetelt, t'ſijnen laſten neemt het gevaar van de Zee, of Water, Vier, Vyanden, Zee-rovers, en verder ongeluk, op het Schip met ſijn toebehoren, of ook wel op ſeker goed, of Koopmanſchap vallende, tot dat het behouden overkomt, ter plaatſe daar het heen geſchikt is.

De byſondere Regten en hoedanigheden in de verſekering aan te merken, zijn voornamentlijk:

4 I. Dat het verſekerde goed na ſijn opregte waarde moet werden aangebragt, en met kennis ingeladen. Sie de Zee-regten van *Koning* PHILIPS van den 31. October Aº. 1563. *tit. Van Verſeker. art.* 10.

II. Dat niemand ſijn Schip met de toeredinge tegen het gevaar van Water, Vier, Vyanden, Zee-rovers, of andere gevallen, verder mag doen verſekeren voor hem, of ſijn me-reders, dan voor de helft van de waarde van dien, volgens de voorſz. Zee regten van *Koning* PHILIPS van den Jare 1563. *tit.* van *Verſekering*, of *Aſſurantie. art.* 8. 't Welk by de Coſtuymen tot Amſteldam is vermeerdert tot op twe derdeparten. *Recueil* van de Coſtuymen tot Amſteldam, *cap.* 30. *art.* 10.

En aangaande de Koopmanſchapen en goederen, dat daar van ten minſte het tiende deel van de waarde, dat deſelve ſo over koop, als anders hebben gekoſt, moet onverſekert blyven, behoudelijk dat de Koopmanſchap tot *Antwerpen* over de duyſend ponden vlaams, en volgens Coſtuymen tot *Amſteldam* over de twe duyſend ponden een perſoon toekomende, quamen te bedragen, den ſelven het overſchot in 't geheel mag doen verſekeren, blyvende alleen het tiende deel van de duyſent, of twe duyſent ponden onverſekert. Sie de regten van *Koning* PHILIPS van den jare 1563. *tit.* van *Verſekering*, *art.* 11. en het *Recueil* van de Coſtuymen tot Amſteldam, *cap.* 30. *art.* 11.

5 III. Dat ſo wanneer het verſekerde goed door hem ſelf ſonder enig uitwendig geval quam te verderven, of te verargeren, den Verſekeraar daar in niet gehouden is. Sie Coſtuymen van Antwerpen. *tit.* 64. *art.* 15. Van Amſteldam, *d. cap.* 30. *art.* 27.

6 IV. Dat men alle ſaken en Koopmanſchappen mag doen verſekeren, uitbeſondert de Vragten en Huyren van de Schippers, en Bootsgeſellen, nog ook de toeruſting van Schepen, Menſchen, Leven, Kruyt, Loot, Lijfs-behoeften, of diergelijke dingen, welke verbeſigt werden. Zee.regten van *Koning* PHILIPS, *tit.* van Verſekering,

kering, *art.* 8. 9. Costuymen tot Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 10. 11. *en art.* 17. 24.

Men mag ook doen verseekeren Schepen, Waren, Goeden en Koop- 7
manschappen, die alrê ten tijde van de verseekering vergaan, gerooft, of bedorven waren, so wanneer het ter kennis van den persoon die de verseekering neemt niet was gekomen, of so veel tijd niet tusschen beyden was geweest, dat hy het niet had kunnen weten, drie mylen weegs gerekent voor twe uyren. Zee-regten van *Koning* PHILIPS *tit.* Van verseekering, *art.* 4. Costuymen tot Antwerpen, *tit.* 54. *art.* 10. tot Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 20. 21.

Daar van duydelijke kennis moet gedaan werden, hoe lang de Sche- 8
pen uit geweest zijn, en wat daar van de laatste tyding is, dat men noemt *verseekering op goede en quade tyding*. Want anders sou een verseekering gedaan, drie Maanden na het vertrek van de Schepen in *Europa*, *Barbaryen*, of daar omtrent, en op de verdere plaatsen ses Maanden na het vertrek, kragtloos zijn, en niet bestaan mogen. Costuym. tot Antwerp. *tit.* 54. *art.* 8. tot Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 6.

V. Dat den Verseekerde den Schipper die hy bevragt heeft, geen 9
andere Havenen mag doen ingaan, of aannemen, of sijn reys in de verseker-brief uitgedrukt, mag doen verlengen, of veranderen, of is de verseekering van onwaarden, ten waar den Schipper uit nood, eenige andere Havenen buyten last van den verseker had moeten inlopen. Zeeregten van *Koning* PHILIPS *tit. Van verseekering*, *art.* 6. Costuym. tot Antwerpen, *tit.* 54. *art.* 12. Costuym. tot Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 7.

VI. Dat de verseekering begint van de tijd af dat het Schip Zeilrê 10
leid, en de verseekerde Waren gebragt zijn op de Kay, of Wal, of in de Schuyten en Barken, om daar mê in de Schepen ingeladen te worden, ter tijd toe dat deselve in de Haven ingekomen, en op het Land vry en veylig ontladen, en gelost sullen zijn, den tijd van 24. Uyren. En wat verlies, of ongeluk, ondertusschen op het verseekerde komt te vallen, moet den verseekerde sijnen verseker, daar van behoorlijke kennis en bewijs doen, het welke gedaan zijnde, den verseker hem na drie maanden, onder Borgt van 't selve wederom te geven, so naderhand anders bevonden wierd, sijn verloren en verongelukte moet goet doen, so ver het selve was verseker, en ingeval darter eenig Schip, of goed, in *Europa*, *Barbaryen*, of daar omtrent, jaar en dag, en op verder gelegen plaatsen, den tijd van twe jaren achter

blijft, ſonder midlerwyl eenige tyding daar af te horen, werd het ſelve Schip en goed gehouden als verloren, en mag men daar af de verſekeraars kennis doen, en na drie Maenden betaling eyſchen als voor. Sie Zee-regten van *Koning* PHILIPS, *tit. Van verſekering, art.* 13. Coſtuymen tot Antwerpen. *tit.* 54. *art.* 4. 5. 7. tot Amſteldam, *cap.* 30. *num.* 4. 5. 28. 33. *In deze materie is bij nieuwe Ordonnantien onz. te Amsterdam, ook te Rotterdam, en Middelburg merkelijke verandering voorgevallen; wordende nu zelfs wel alles anders niet boven de waarde geassureerd. (Reconnoitre-Woordenboekje, Amsterd. 1777. p. 108.)*

HET X. DEEL.

Van Bruik-leen.

1. *Bruik-leen, wat?*
2. *By wie, en van welke ſaken te geſchieden.*
3. *Waar in den te Leen-ontfanger gehouden is, en wat by hem te vergoeden.*
4. *Waar in den uitlener gehouden is.*

1 BRuik-leen is een handeling, daar by yets tot ſeker gebruik ſonder eenig gewin geleend werd mits dat het ſelve goed na 't gebruik wederom ſal werden gegeven. §. 2. *inſtit. Quib. Mod. re contrah. oblig. l.* 1. *l.* 8. *ff commodat.*

2 Deſe handeling mag geſchieden, by alle die haar ſelve kragtelijk verbinden kunnen, (daar van hier voor) en van alle goederen, ſo roerende als onroerende. *l.* 5. §. 6. *l.* 1. §. 1. *ff. commodati.* die maar ſodanig zijn, welkers gebruik niet beſtaat, in 't verbruiken van deſelve ſaak. *l.* 3. §. *ult. ff. eod.* ten waar dat ook een verbruikbare ſaak yemand geleend wierd om daar mê te pronken *l.* 3. §. *fin. l.* 4. *ff. eod.*

Den te Leen-ontfanger is gehouden het gebruik gedaan zijnde, het geleende, ſo goed en quaad als het was, wederom te geven. §. 2. *inſtit. Quib. mod. re contr. oblig. l.* 7. *l.* 5. §. 9. *ff. commodati.*

3 Wat ſchade of ongeluk by het minſte verſuym van den te Leen-ontfanger aan dat goed quam, moſt hy goed doen. §. 1. *inſt. quibus mod. re contr. oblig.* en by aldien hy het geleende goed anders gebruikt als beſproken was, wierd voor dievery gehouden. §. 6. *inſtit. de oblig. quæ ex delict.* Maar dat komt met onſe dagelijkſe onderhouding, welk wat ſorgvuldiger voor de goede naam van Luyden in die ſaak is, niet over een. *arg. l.* 38. *ff. ad leg. Jul. de adulter.* En is alleen genoeg, dat by misbruik of kenlijk verſuym, den uitleender ſijn ſchade of kort werd vergoed. *l.* 3. § 2. *ff. commodati.* Voor een ongeval dat buyten ſijn toedoen, of 't geen ondertuſſchen dat den uitlener nalatig is geweeſt, 't geleende wederom te ontfangen, aan de ſaak was verergerd, was hy ook niet gehou-

gehouden. *l.* 18. *inpr. & §. uit. ff. commodat. l* 5. §. 4. *&* §. 7. *ff. eod. l.* 52. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.*

Daar-tegen al is't dat de uitlener geen voordeel voor sijn uitlening heeft, so is hy nogtans schuldig den te Leen-ontfanger het goed tot bestemden, of redelijken tijd te laten uitbruiken; en so hy willens en wetens yet uitgeleend had, dat niet goed, of bestand was tot het gebruik daar toe het behoord sou in de vergoeding van de schade die den te Leen-ontfanger daar door quam te lyden, gehouden zijn. *l.* 17. §. 3. *l.* 18. §. *pen. & l. pen. ff. commod.* als mê van de onkosten welke buyten de waarden van het gebruik daar aan nodig en ter goeder trouwen zijn te kost geleid. *d. l.* 18. §. 2. *ff. commod.* 4

Het XI. Deel.

Van Bewaar-geving.

1. *Bewaar geving, wat?*
2. *Onder-regt-legging wat, en hoe veelerhande?*
3. *Willige.*
4. *Onwillige.*
5. *Sequestratie onder een derde, wat, en wanneer nodig.*
6. *Waar in Onder-regt-legging, sequestratie, en bewaar-geving verschillen.*
7. *Consignatie geld, wat en hoe hoog te reekenen.*
8. *Waar in den bewaar-aannemer, en bewaar-gever gehouden is.*

BEwaar-geving is een handeling waar by yemand een anders goed voor niet te bewaren aanneemt, om 't selve, als het den gever gelieft weder te geven. *l.* 1. *ff. depositi.* §. 3. *instit. Quib. mod re contr. oblig.* 1

Te vergeefs sou by ons getwyfelt werden, of bewaar-geving ook kon bestaan in onroerend goed: want indien een stuk Land, of een Huis, daar in twe met elkander niet over een komen, onder de sorg en bewint van den Regter kan geleid werden. *Instruct. van den Hove, art.* 89. *l.* 5. *& seq. l.* 17. *ff. depositi.* waarom sal dan ook niet het selve alsser geen geschil om is, geseid kunnen werden in bewaring gegeven te werden, en het selve bewaar-geving genoemt werden, so wanneer het selve onder de opsigt en sorg van yemand werd bevolen. *arg. l. unic. Cod. de prohibit. sequestratione pecun. cap.* 1. *de sequestrat. in clementin.*

Naast aan bewaar-geving komt onder-regt-legging

Onder-regt-legging is een verzekering van een twijfelagtige, of dingpligtige saak onder den Regter.

Dese is twederhandē, of gewillige, of onwillige.

3 Gewillige, ſowanneer mijn ſchuld-eyſcher het geen ik hem ſchuldig zy niet wil ontfangtn, in der manieren als ik het hem geven wil, of ook ſo wanneer ik niet weet aan wien ik ſal betalen, en daar geſchil over valt, als dan vermag ik hem 't ſelve wetlijk met opene beurſſe, en klinkende gelde doen aanbieden, en op koſten van ongelijk onder den Regter leggen, om daar door den loop van *Intreſt* te ſtutten.

Het welk ſo nau genomen werd, dat de enkele aanbieding en regtsbewaar-tuig niet genoeg is om den *Intreſt* te beletten, maar ware onder-regt-legging daar by, moet volgen, en den ſchuldenaar metter daad ſijn handen moet ydelen. *l.* 1. §. *ult. l.* 7. *ff. l.* 6. *l.* 29. *Cod. Uſuris junct. l.* 34. *ff. eod. & l.* 13. *ff. de pignorat. act. l.* 14. *ff. de condict. indebiti. l.* 226. *ff. de Regul. Jur.* So als hier voor in het VII. *Deel*, *num.* 9. is aangeweſen

Welke penningen by den ſchuld-eyſcher onder Borg altijd mogen werden geligt. Dog ſou hy deſelve, indien daar na bevonden wierd dat een ander daar beter toe geregtigt was, moeten wederom geven, met den *Intreſt* van dien, om dat die geen de welke yet gehouden is weder te geven, 't ſelve met alle vrugten en baten, by hem genoten, of die hy had kunnen genieten, weder moet geven. *l.* 38. §. 4. *ff. de Uſur junct. l.* 88. §. *final. ff. ad leg. falcid. l. fin ad. Cod. de petit. heredit* Sie Sande *lib.* 3. *tit* 14. *defin.* 12.

4 Onwillige is, ſo wanneer de onder-regtlegging van een twiſtige ſaak by *proviſie* yemand door den Regter werd opgeleid *l. unic. Cod. de ſe-*
5 *queſtr. pecun.* Het welk om verſcheyde redenen voorvalt: als by voorbeeld; indien datter ſorg is dat de weder-dingers elkander het beſit van dien met geweld mogten afnemen. *l.* 13. §. 3. *ff. de Uſufr.* Of datter ſorg is, dat het ondertuſſchen t'onbruik ſal gemaakt werden, of den beſitter niet mag toevertrouwt werden, en hy geen Borg weet te ſtellen. *l.* 22. § 8. *ff. ſolut. matrim. l.* 7. §. 2. *ff. Qui ſatiſ.* In welk geval het goed daar geſchil om is niet alleen onder den Regter, maar ook wel onder een derde werd geleid, en werd gemeenlijk *ſequeſtratie* genoemt, en die ſulks aanneemt. *ſequeſter l.* 5. *& ſeq. l.* 17. *ff. depoſiti. l.* 110. *ff. de Verb. Signific.*

6 Verſchild daar in van bewaar-geving, dat bewaar-geving om niet werd aangenomen, en in *ſequeſtratie*, of onder-regt-legging den geen die 't ſelve aanneemt, daar van betaalt werd. *l.* 6. §. 2. *ff. depoſiti.* en dat het geen in bewaring is gegeven, t'allen tijden, *l.* 1. § 22. *&* §. 45. *ff. depoſiti.* het geen *geſequeſtreert* werd niet eer als na beſligting van de ſaak,

en

en het geen onder-regt geleid wierd, niet anders als onder Borg wederom mag geëyſcht werden. In 't verder is des regts aangaande geen, of weynig onderſcheyd. *l.* 5. §. 1. *l.* 9. *l.* 17. *ff. depoſiti.*

In onder-regt-legging werd gemeenlijk voor Berg-loon (dat men *conſignatie-geld* noemt) betaalt van yder pond vlaams een dubbele ſtuyver, of anderhalf ten hondert, maar in de *ſequeſtratie* ſtaat het ſelve ter beſcheydenheid. 7

Den bewaar-aannemer is gehouden, het goed beneven 't ſijne te bewaren, en't ſelve ten believen van den bewaar-gever, of anders tuſſchen ding-pligtige het geſchil uit zijnde, wederom te geven, met alle baten en vrugten daar van gekomen. *l.* 1. §. 24. *ff. depoſiti.* En ſo daar eenige ſchade door ſijn kennelijk verſuym, of quade trouw aangeſchied was ſou 't ſelve moeten vergoeden. *l.* 32. *ff. eod.* Daar tegen den bewaar-aannemer niet heeft te eyſchen als ſchadeloos gehouden te werden, van 't geen by hem daar aan nodig, ten oirbaar te koſt geleid is. *l.* 5. *l.* 23. *depoſiti.* Uitgeſondert in onder-regt-legging, en *ſequeſtratie*, daar in den bewaar-aannemer ook voor ſijn moeyten en dienſt betaalt werd, als geſeid is. 8

Het XII. Deel.

Van Pand, en Onderſetting.

1. *Pand geving wat?*
2. *Andere van roerend, of onroerend goed, by onderſetting.*
3. *Onderſetting wat, en hoe velerhande.*
4. *Algemene, of in 't byſonder, hoe te doen.*
5. *Hoedanige overkomſten en bedingen, in deſelve gebruikelijk.*

PAnd-geving, is een overkomſt daar door men yemand enig goed tot ſijn inſchulds verſekering in handen ſtelt. §. *ult. inſtit. Quib. mod. re contr. oblig. l.* 238. §. 2. *ff. de Verb. Signific.* 1

Andere is Pand geving van roerend goed, andere *hypotheeq*, of onderſetting, daar by onroerend goed, ſonder daadelijke overgift werd verbonden. Dog werd wel meeſt ſonder onderſcheid genomen, alleen dat onderſetting by geſchrift, en voor de Overheid van de plaats daar het geſchied, of het goed gelegen is, geſchied: Pand-geving ook ſlegtelijk, en onder de hand, als pand ter minne. 2

Onderſetting is wederom andere by beding, andere ſtilſwygend door uit-duyding. 3

Onderſetting by beding is of van alle goed in 't gemeen, anders *generaal*, of van dit, of dat goed in 't byſonder, anders *ſpeciaal* verband, of *hypotheeq*.

4 Voor byſondere onderſetting, of ſpeciaal *hypotheeq* van onroerend goed, is de overdragt, ſlegtlijk geſchied, niet genoeg: maar moet by de Overheid, van de plaats daar het goed gelegen is, ſchriftelijk betuygt werden, en aldaar in een algemeen *Regiſter* aangetekent werden, en daar boven den veertigſten penning, van het geen daar voor het belaſt en veronderpand werd, ten behoeve van het Land betaalt werden, *Plac.* den 2. May, 1529. Grot. *Inleyd. lib. 2. part.* 48. *num.* 36. *en* 37. Maar voor algemene onderſetting is genoeg, dat het maar voor een Regter in *Holland*, ſonder onderſcheid, mits betalende den 40. penning geſchied. *Politic. Ordon. art.* 35. *Plac. den* 40. *penn. art.* 1. 10. 11. Dog vermits de onſekerheid van het geen daar voor metter daad in 't byſonder verbonden werd, wierd het betalen van den 40. penning niet verder, of anders daar op geſteld, als wanneer daar van het volkomen agterweſen voor andere werd genoten, en werd het betalen van dien niet onderhouden. En was de Stad Amſteldam tot voordeel van de Koopmanſchap by voor-regt vergund, dat de algemene verbanden die men aldaar noemt Schepen-kenniſſen, gelijk regt hebben met byſondere onderſettingen, en in 't geheel van den 40. penning werden verſchoont, en algemene onderſettingen voor een ander Overheid geveſt, over onroerende goederen aldaar gelegen, geen kragt mogten hebben, volgens Octroy den 8. Maart 1594. So dat aldaar onder algemeen verband, dat geen 40. penning onderworpen was, ging voor jonger ſpeciaal of byſonder verband, en ſo veel dede als ſpeciaal verband, alleen kuſtingbrieven uitbeſondert, als breder by het *Octroy*. Daarom ook tot Amſteldam niet anders als algemene verbanden anders Schepen-kenniſſe, verleden wierden, en de luyden ſonder betaling van den 40. penning het ſelve voorregt hadden van *ſpeciale* verbanden de welke op andere plaatſen met den 40. penning belaſt waren; Dog is op de aanklagte van de andere Steden, het ſelve Octroy by een algemene *Waarſchouwinge* en gebod *van de Staten in Holland, den* 5. *February* 1665. genoegſaam vernietigt dat uyt geen verbanden generaal of ſpeciaal hoedanig deſelve ook mogten genaamt weſen, eenige præferentie 't ſy op roerende, 't ſy op onroerende goederen ſal mogen genoten werden, dan voor ſo ver den 40. penning, daar van ten tijde van het verlijden van het verband aan het gemene land ſal ſijn betaalt.

Al-

Algemeene en byſondere onderſetting; (anders *generaal* of *ſpeciaal* verband) geſchied gemeenelijk uitdruklijk; byſonder aldus; onder verband *ſpecialijken* van, &c. en voorts *generalijken*, &c. en algemene aldus; onder verband *generalijken* van alle goederen, &c.

Dog indien ſeker onroerend goed wierd verkoft daar een Jaarlijkſe Rent op wierd gelaten, of anderſins yet Jaarlijks was op geſteld: by voorbeeld, een vierendeel Boters, of een mudde Tarw, uit de vrugten van dit of dat Land 's Jaars op te brengen, ſoud men verſtaan, dat het ſelve Goed of Land, daar voor in 't byſonder was verbonden, ſonder verder beding. Covarruv. *in cap. Raynut.* §. 10. *num.* 8. *verſic. eſt tamen dubium.* Alciat. *in. l. plebs.* §. *pignus ff. de verbor. Significatione.* Math. de Afflict. *deciſ.* 162. *num.* 2. Boër. *deciſ,* 66. Molinæ. *ad conſuetud. Pariſienſ. tit.* 2. §. 53. *gloſſ.* 2. *num.* 19. en is alſo geoordeelt by Sande *lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 8.

De overkomſten in Pand-geving, of onderſetting, waren verſcheyden, van de welke deſe alleen by ons, buyten de gemene overkomſte in gebruik is, namentlijk: dat de Vrugten van het veronderpande goed, den ſchuldeyſcher ſullen volgen voor den *Intreſt* van de hooft-ſom, die hy te buyten ſtaat, ſo wanneer maar den ſchuldenaar de magt behoud, om ſijn goed t'allen tijden te mogen loſſen. Zypæ. *Not. Jur. Belg. de pignor. act.* Sande *lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 11. *vulgo anthichreſis dicta*, in welk geval indien de vrugten van het veronderpande goed meer bedragen als den *Intreſt* van den hooft-ſom, daar voor het goed was verpand, ſou het overſchot tot mindering van de hooft-ſom moeten ſtrekken, *per l.* 14. *Cod. de Uſuris.* Sande *d. lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 10. ſtilſwygend verband, is het welk door wet-duyding geſchied, en gaat voor alle andere jonger onderſetting, ſo in 't volgende *Deel* in 't byſonder werd verhandeld.

HET

HET XIII. DEEL.

Van ſtilſwygende onderſetting, en *Præferentie*, of Voorgang-regt.

1. *Pand, of onderſetting, wat?*
2. *Wat voor goed veronderpand mag werden, en by wie.*
3. *Onderſetting van een bank-brekige, hoe ver beſtaan mag.*
4. *Ander Mans goed, of, en hoe ver mag werden verbonden.*
5. *Een ſtuk goed dat met een ander gemeen is, of, en hoe ver verpand kan werden.*
6. *Of het geen by yemand verpand is, wederom aan een derde kan verpand werden.*
7. *Voorgang regt onder meer gelijke verbanden, en onderſetting, en deſſelfs ordre.*
8. *Stilſwygende verbanden by Wet-duydinge, wanneer, en in welke ſaken plaats hebben.*
9. *Doot-ſchulden hoedanig voor-regt hebben, en wat daar onder te reekenen.*
10. *Het gemene Land, hoedanig voor-regt, voor, of beneven andere.*
11. *Een Wees-kind op de goederen van ſijn Voogd, of langſt-levende Vader, of Moeder.*
12. *Huys-huyr, of Land-huyr, wat, en hoedanig, voor-regt, met, of voor andere ſchulden.*
13. *Het Schip, en Koopmans goed, hoedanig aan de Schippers, Factoors, en andere verbonden.*
14. *Vrouwen, hoedanig voor-regt van onderpand hebben, op de goederen van haar, tot vergoeding van haar aangebragte goed.*
15. *Legatariſſen, en Fideicommiſſariſſen op des Boedels goederen.*
16. *Enkel verband van niet te vervremden binnen Amſteldam, hoedanig den beſitter verbind.*
17. *Hoedanig voor-regt onder meer ondergeſtelde, die gelijk regt hebben.*
18. *Speciaal verband, of byſondere onderſtelling, van hoedanig regt.*
19. *Generaal verband, of algemene onderſettinge van wat regt, of, en hoe ver jegens een derde beſitter.*
20. *Publijke inſtrumenten en Notariale Obligatien van hoedanig regt, en welke daar voor te houden.*
21. *Dienſtboden Loon, of, en hoe ver voor andere ſchulden werd gepræfereert.*
22. *Verlopen Renten, of, en hoe ver met de hooft-ſom werden gepræfereert.*
23. *Regt van ſeparatie, wat, en van hoedanig regt.*
24. *Tot verkoping van het veronderpande goed, hoedanig te procederen.*

1 HEt regt van onderſetting, of pand, is de verſekering van uit het veronderpande, of onderſtelde goed voor andere, geen ouder, of beter regt hebbende van ſijn agterweſen, te kunnen werden voldaan.

2 Deſe onderſetting mag geſchieden op allerhande goed, roerend en onroerende. *l.* 238. §. 2. *ff. de Verb. Signif.* en op alle geregtigheid, het welk men op enig goed heeft, gelijk als Lijf-togt, Leengoed, Erfpagt en Erf-dienſtbaarheid. *l.* 21. *ff. de pignor. l* 1. *Cod. Si pign. Pignori dat. l.* 4. *Cod. Quæ res pignori.* en by, of door al die geen, de welke haar

haar goed vervremden, en haar selven, en haar goed kragtelijk verbinden kunnen, daar van t'sijner plaats is gesproken.

Onderzetting, of verband, by een bank-brekige, tot nadeel van sijn schuld-eyschers, korts voor de breuke gedaan, mag niet bestaan, en sonderling van roerende goederen. Daar tegen in verscheyde Steden sekere tijd voor het breken, of onmagtig werden, en andere noodsaaklijke onderhouden zijn gestelt, als hier voor *in 't* II. *Boek*, VII. *Deel*, *num* 8. breder is aangewesen. 3

Ander Mans goed kan men niet veronderpanden, so ver dat den Heer daar van, daar schade by sou lijden. *l. pen. Cod. si aliena. res pignor. l.* 1. *Cod. si pignus pignor. datum sit.* 4

Behalven dat het geen by ons in de *Lombard*, of in de *Bank van Lening* verset, of verpand werd, stant grijpt, alwaar 't dat het yemand anders toe quam.

Boven dien, om dat voortaan niemand door de schuld en versuym van die geen, de welk een ontrouw Mensch 't sijn had toevertrouwt, sou bedrogen werden; So is ook ingevoert, dat indien yemand het goed dat hem was vertrouwt, of geleent, sonder bevel had verkoft, verpand, of op enig ander manier had vervremd, den Heer van dat goed geen regt tegen die geen, die het selve ter goeder trouwe, had bekomen, kan maken, anders als om het goed voor de verkofte, of veronderpande prijs te mogen loslen. Sie Costuym. van Antwerp. *tit.* 51. *art.* 5. Neostad. *suprem. Curiæ Holl. decis.* 89.

Indien yemand een gedeelte van een saak, die hy met een ander gemeen had, verpand en belast had, so was na de beschreven Regten, de verdeling daar na geschied zijnde, het een deel so wel als het ander, met het verband belast, *l.* 7. §. *ult. ff. quibus mod. pign. vel hypothec solv. l.* 31. *ff. de Usu & usufruct. legato l.* 3. §. *ult. ff. qui pot. in pignor. l.* 6. §. 8. *l.* 7. §. *ult. ff. Commun. divid. l.* 10. § *ult. l.* 20. *ff. eod.* Dog, is metter tijd tot verkorting van de *Processen*, *l.* 21. *ff. de reb. credit. l.* 53. *ff. de cond.* mê ingevoert dat het verband, en de betaling alleen blijft op dat deel van het goed, het welk de verdeling geschied zijnde, den schuldenaar is te beurt gevallen. *facit l.* 13. §. 17. *ff. de act. empt.* So is by het *Hof tot Parijs* verstaan. Mornac. *ad. d. l* 7. §. *ult. ff. quibus mod pign. vel. hypoth. solv.* Annæ Robert. *rer judicat. lib.* 3. *cap. ult. in Frisia.* Sande *lib.* 3. *tit* 12. *defin.* 27. en by het *Hof van Holland.* Neostad. *decis.* 16. *vers. Secunda quæstio.* 5

't Veronderpande en belaste goed, al-hoe-wel den schuld-eyscher daar geen Meester van is, so werd nogtans ten voordeel van de handelingen 6

toegelaten, dat ſelfs een nader verpanding van het veronderpande goed, by den ſchuld-eyſcher aan een derde mag gedaan werden, het welk op de ſelve manier, ſo lang, en ter tyd toe de eerſte belaſting afgedaan werd, ſtand grypen kan. *l.* 1. 2. *Cod. Si pignori dat. ſit.*

7 Het Voor-gang-regt onder meer verpanding, of onderſettingen, is duſdanig: dat de ſtilſwygende verbanden, die yemand uit het Regt, en by Wet-duyding toekomen, beneven de byſondere onderſettingen na haar tyd en ordre, voor andere gaen moeten: Daar van onder de ſelve duſdanige ordre en onderſcheid werd onderhouden: daar van te verſtaan is, dat byſondere onderſetting voor-gaat, daar die ouder is.

8 Stilſwijgend verband hebben een Cyns-beurder over 't Cynsbaar goed tot voldoening van ſijn Cyns. *arg. l.* 1. 2. 3. *Cod. ſine ſenſu. vel. reliq.* Item, de houders van Kuſting, of Grond-brieven, ſpruytende uit koop van Huyſen, Erven, Landen, of Schepen, daar voor de ſelve in 't byſonder zyn verbonden.

Ten twede; de Ampt-bedieners, of andere, de welke eenige penningen uitgeleid hebben, tot onderhoud van Wegen, Dijken, Kaden, Molens, en dergelijke. Neoſtad. *Cur. Holland. deciſ.* 24. & 35.

Ten derde; Die yemand geld heeft geleent om een Huys, of Schip, nodig te herſtellen, of yets geborgt tot nodig onderhoud van ſeker goed, op het ſelve Huys, Schip, of ander goed. *l.* 1. *ff. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. l.* 25 *ff. de reb. credit. l.* 24 §. 1. *de reb. author. jud. poſſid. arg. l.* 46. *ff. de damno infecto. l.* 2. *ff. de ædific. privat.* Coſtuymen tot Antwerp. *cap.* 66. *art.* 44. Anderſints, indien yemand aan een ander geld had geleent, of uitgeborgt om een nieuw Huys te bouwen, of kopen, ſoude daar op geen regt hebben voor andere ſchulden, ten waar het ſelve uitdruklijk was bedongen. Sie Hartman. Piſtor. *lib.* 3. *quæſt.* 15. Cujac. *ad l.* 7. *Cod. qui potior. in pignor.* Anton. Fab. *ad Codic. lib.* 8. *defin.* 30. En moet daar-boven in beyder gevallen blyken, dat het geleende, of uitgeborgde geld, waarlijk aan de onderhouding, of opbouwing waar beſteed, in deſer voegen: dat den ſchuld-eyſcher het geld ſelf heeft getelt aan den Timmerman, Metſelaar, of andere Werk-luyden, en daar van *quitantie* heeft, of diergelijke. *ut poſt*, Mornac. *ad l.* 5. & *ſeq. Cod. qui potior, in pignor.* Joan. à Sande *lib.* 3. *tit* 12. *defin.* 5.

9 Ten vierde; Hebben de dood-ſchulden regt van voorgang over al des Overledens goed, waar onder gerekent moet werden al het geen aan de begravenis, na de gelegenheid van den Overleden, is te koſt geleid. *l.* 24 §. 1. *l.* 45. *ff. de religioſ. & ſumpt. funer.*

By

By de DD. werden daar onder mê gerekent de Rouw-kleren voor de nagelaten Weduw en Kinderen, na gelegentheid. Sie Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 35. *num.* 11. *in addit.* Nicol. Everhard. *cons.* 198. *num.* 19. Jacob. Coren *observ.* 38. *num.* 29. 30. *in notis.* Dog is by den *Hove van Holland* op de *præferentie* van de schuld-eysschers van *Uldrik vander Dusse*, den 19. October 1615. het selve de Weduw ontseyd? en mê by den *Hogen Rade*, op de *præferentie* van *Baudouin de Vaux* sulks verstaan den 7. April 1629. na tuig van Jacob. Coren. *d. observ.* 38. *num.* 41. Sulks dat die geen die deselve dragen wil, die uit sijn eygen beurs, en tot sijn eygen kosten moet betalen.

Nog werd daar onder mê gerekent het verdiende loon van den *Doctor. Chirurgijn*, en de *medicamenten* van den *Apothecar*, waar aan den Overleden schuld-pligtig is gestorven. Christin. *d. art.* 35. *num.* 4. *& tit.* 13. *art.* 13. *in addit.* Chassan. *ad consuetud. Burgund. rubric.* 4. §. 9. *vers. Sumptusve funebres. num.* 6. Surd. *decis.* 255. *num.* 25. *& seq.* Carpzov. *defin. forens. part.* 1. *const.* 28. *defin.* 43. 45. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 94. *num.* 14. *& seq.* Gelijk sulks mede is verstaan voor de *Doctoren*, die gegaan hadden over *Mr. Dirk Schout*, den 21. Mey 1612.

Dog met dit onderscheyd, dat de kosten van de begravenis en andere doodschulden, gedragen werden by de Erfgenamen, en aan de zy van den Overleden. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 35. *num.* 1. Everhard *consil.* 232. *num.* 13. Maar de kosten van den *Doctor* en *Apothecar*, by het leven van bey de Egt-genoten gevallen, komen tot lasten van den Boedel in 't gemeen. Chassan. *ad consuetud. Burgund. rubric. de juribus.* 4. §. 9. *vers. Sumptusve funebres.*

Ten vijfde; Het Gemene-Land, voor de schuld, en op de goederen van die geen, de welke eenig bewind van des Gemeen-Lands middelen heeft gehad; Sie Sande *lib.* 3. *tit. defin.* 1. Welkers Regt mê gebruiken alle *Pagters*, en *Excijssenaars*, onder de bepalingen, dat sy haar regt moeten aanleggen, en sonder verloop vervolgen, binnen ses Maanden na dat den tyd haarder verpagting is uitgegaan; *Interpretatie* en *Resolutie* van de *Staten van Holland* den 22. Maart 1625. 10

Dit komt sedert het invoeren der collecte niet meer te pas. (Procureurs-boek, Amstel. 1777. p. 108.)

Sulks gaan ook de Verpondingen, en andere Gemeen-Lands omslagen, voor alle oude Lasten en Renten, het welk ik mê soude verstaan, gelijk als in alle andere Pagten en Excyssen, geen verder plaats te hebben, als voor een Jaar verloops, *conform* de voor-verhaalde *Resolutie van de Staten*; Ten waar by Coren *observ.* 17. bleek, dat anders by het *Hof*, en den *Hogen Raad* is verstaan, en also nog al om werd onderhouden.

Sulcks gaan de Steden, den *Hage* daar onder begrepen, met de verlope jaren Verpondinge, voor alle andere onderſtelde ſchuld-eyſchers. Maar wat aangaat de verpondingen op de Landen ſtaande is, by *Reſolutie* van haar *Groot Mog. de Staten van Holland en Weſt Vrieſland* den 7. Juny. 1605. opgeſteld, dat de gaarders daar voor moeten aanſpreken, en uitwinnen de bruikers van de Landen, en op de eygenaars, of hare Landen, niet verder mogen verhalen als den agtſten penning, en dat binnen den tijd van drie Maanden, na den uitgang van elk jaar; na den uitgang van welke drie Maanden, ſy-luyden geen regt ſullen hebben tot laſten van de eygenaars, of hare Landen; ten ware ſy-luyden binnen den ſelven tijd behoorlijke en uiterlijke uitwinning, ſonder oogluiking hadden gedaan, het welk den 1. Auguſt 1658. by de gemelte *Heeren Staten* is verlengt, van drie Maanden tot op een geheel Jaar.

Maar aangaande den 40ſten penning op de vervreemding van onroerende goederen geſteld; de welk eerſt ſijn weſen en begin krijgt uit de handelingen, en overkomſten van de Luyden, is te verſtaan: dat het Voorgang-regt van dien eerſt begint, en ſijn weſen krijgt ten tyde van de vervremding, en dat ſulks aller ouder laſten, tot den dage van dien toe, moeten voor gaan, en dan den veertigſten penning moet volgen, en ſulks alle laſten na opgeſtelt, en de Renten ook van ouder hooft-ſommen, na dato van dien verſchenen, na den ſelven veertigſten penning moeten volgen; *Sententie van den Hove van Holland*, tuſſchen *Pieter Lenaarts Jongevink*, en *Thomas Damas*, den 22. October 1608.

11 Ten ſeſte; Een Wees in ſijn Voogdens goederen, voor de ſchade die by gebrek van ſijn bediening, is geleden. *l.* 20. *Cod. de adminiſtrat. tutor. l.* 5. §. 4. *l.* 8. §. 1. *ff. eod.* Item, in de goederen van de Man daar aan haar Moeder, zijnde Voogt over haar Kinderen, is getrouwt. *l.* 2. *Cod quando Mulier tutel. offic l. pen. Cod. in quib. cauſ. pign. vel Hypoth.* Item, op het goet dat voor haar geld gekoft is. *l.* 7. *in pr. ff. qui potior. in pignor. l.* 3. *de reb. eor. qui ſub tutel.*

En hebben de Kinderen van het eerſte Huwlijk ſtilſwygend pand op alle goederen van haar Vader, of Moeder, tot verſekering van het geen dat van haar voor-afgeſtorven Vader, of Moeder gekomen is. *l.* 8. §. *ult. Cod. de ſecund. Nupt.* Ten ware dat der Kinder Moeder geen Voogt van hare Kinderen had geweeſt, of voor haar twede Huwlijk behoorlijke reekening had gedaan, en een andere Voogt over hare Kinderen was geſteld, in welke geval het ſelve geen plaas kan hebben, *per ea quæ tradit.* Sande. *lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 2.

Ten

Ten ſevende; Een verhuyrder van een Huys op al 't geen dat daar in gebragt is, en behouden werd. *l. 2. cum ſeq. ff. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit.* Het welk by ons ook plaats heeft, in een verhuyrder van Land, al is dat ſulks niet in 't byſonder is bedongen. *contra l. 4. ff. de pact. l. 4. in. pr. junct. l. 7. ff. in quib. cauſ. pig. vel hypoth. Vide* Vinn. *ad §. 7. inſt. de act.* So nogtans, dat het goed op den grond van 't verhuyrde Huys, of Erf, moet gevonden en gehouden worden, of weg gevoert zijnde, op ſtaande voet werd vervolgt en beſet, volgens het gemeen ſpreek-woord, *de roerende goederen hebben geen vervolg.* Sie Grot. *Inleyd lib. 2. tit. 48. num. 21.* Conſult en Advyſen, *conſ. 196. part. 1.* Zypæ. *Not Jur. Belg. de pignor. act. in fin.* Chriſtin. *vol. 1 deciſ. 274.* En zijn ook de goederen van den tweden huyrder, op de grond van 't verhuyrde bevonden, verbonden aan den eerſten verhuyrder, voor ſo veel als de twede huyr bedraagt. *l. 11. §. 5. de pignorat. action.* 12

Sulks is by den *Hove* verſtaan dat een eygenaar, hebbende op ſijn grond doen beſetten de Vrugten, Beeſten, roerende goederen van ſijn bruiker, ook ten platten Lande voorgang-regt heeft, al is 't dat de vrugten van de grond afgehaalt, en in Bergen geſtelt zijn, in al de penningen van den Vrugten, en Beeſten, Bouw-gereetſchap komende, met ſijn Huyr, of Land-pagten: in de ſaak van *Jonkheer Jeronimus van Staalkerken*, tegen *Adriaan Vincent*, den 20. November 1607.

Ten agſte; De Steden in de goederen van hare Bewind-hebbers, nopende hare bediening. Neguzant. *de pignoribus 4. memb. 2. part. princ. num. 119.* Montan. *de Tutelis cap. 31. effect. num. 29.* Sande *lib. 3. tit. 12. defin. 1. text. eſt in l. 4. Cod. ex quib. cauſ. Major l. 1. & l. ult. Cod. quo quiſque ordine conven. l. 3. Cod. de jure reipubl.* Het welk tot ander minder collegien als Kerken, Gaſt-huyſen, Wees-huyſen, Arm-huyſen, &c. mê werd uytgerekt. *arg. l. 32. Cod. de Epiſcop. & cleric. junct. Nov. 123. per quam d. l. 32. circa. fin. corrigitur.* Vid. Ferd. Vaſq. *controverſ. part. 2. lib. 1. cap. 9. num. 8. 9.* Weſemb. *parat. ad tit ff. In quib. Cauſ. pign. vel. hypoth. num. 5.* Bacchov. *tract. de pignorib. lib. 1. cap. 9. num. 3.* Sie de *Conſult. ende advyſen, 4 deel conſ. 364. en 565.* Sulks ook vergund is aan de *Ooſt-* en *Weſt-Indiſe Compagnie*, in de penningen de welke de bewindhebbers in deſelve gemeenſchap hebben. *Octroy van de Staten Generaal* den 20 Maart 1602. *art. 32.* en den 3. Juny 1621. *art. 33.*

Ten negende; Is het Schip en Koopmans goed, den Schipper en ſijn Schips-geſellen, verbonden voor haar vragt, en ander ongeld. Wisbuyſ. 13

Zee-regten, *art.* 57. *Ordon. van Koning* PHILIPS den leſten October 1563. *tit. van Schippers, art.* 13.

Ten tiende; Is het Schip dat den Schipper toekomt, voor den Koopman verbonden, tot vergoeding van ſijn goederen by den Schipper verkogt, mits dat den Koopman 't ſelve binnen 's Jaars vervolg, en indien 't Schip in een derde hand geraakt is, daar van doe blijken by Schippers-zegel, Wisbuyſ. Zee-Regten, *art.* 40.

Ten elffte: Een *Factoor* op de Koopmanſchappen van ſijn meeſter, voor de penningen die hy aan hem ten agteren is, of voor hem geteikent heeft. Neoſtad. *deciſ. Cur. Holland.* 45. *Recueil van de Keuren en Coſtuymen van Amſteldam, tit.* 37. *art.* 24. Conſult. en Advyſ. 1. *deel, conſ.* 203. So heeft ook een Vennoot uyt kragt van de maatſchap tuſſchen haar luyden aangegaan, voorgang-regt op de goederen tot deſelve maatſchap behorende, niet alleen tot afdoeninge van de gemene laſten van de maatſchap, maar ook voor het geen hy voor ſijn aandeel uyt deſelve maatſchap moet hebben. *l.* 27. *l.* 38. §. 1. *l.* 63. §. 5. *l.* 65. §. 14. *l.* 67. §. *ff. pro Socio.* Hector Felic. *tract. de Societate cap.* 31. *num.* 24. Conſult. en Advyſ. *Amſteldams* 3. deel, *conſ.* 6. 7. 8. *of* 6. deel, en 4. deel, *conſ.* 284.

14 Ten twaalfde; Een Vrouw op het goed van haar Man, tot verſekering van 't geen by haar ten Huwlijk is gebragt. *l. unic.* §. 1 *Cod. de rei uxor. act. l.* 12. *Cod. qui pot. in pignor. Plac.* van den 4. October 1540. *art.* 6. *in fin.* Het welk ſo veel der Vrouwen aangebragte Huwlyksgoed aangaat, ſo ver by de ſommige werd uitgerekt, dat deſelve ook voor-gang-regt ſouden hebben, voor alle andere ſtilſwygende, of byſonder ouder verbanden, en onderſtellingen, tot vergoeding van haar ingebragte goeden. *per. d. l.* 12. *Cod. Qui pot. in pignore.* Waar van een goed voorbeeld by *Schepenen* der *Stad Leyden*, is geweſen den 22. Maart 1641. voor *Odilia Bets*, weduw van *Mr. Marten van Egmond*, daar by ſy verſtaan is voor-gang-regt te hebben voor deſſelfs Weeskinderen Moeders bewys en Erffenis, by den ſelve *Van Egmond*, als Vader en Voogd, onder hem behouden. Dog werd het ſelve by het merendeel van de huydensdaagſe ſchryvers, de welke van onſe gewoonten, en Land-regten geſchreven hebben, als een onregtmatig voorregt t'eenmaal, ſtrekkende tot verkorting van een derde, verworpen, en voor ſo veel voorby gegaan: dat een Vrouw ter ſake van haar aangebragte Huwlyks-goed, maar gelijk regt heeft, met andere ſtilſwijgende, of byſondere onderſtellingen, onder de welke de oudſte voorgaat. Sie Gloſſ. *& DD. in d. l.* 12. *Cod. Qui pot. in pignor.* Sneiduin. *ad* §. 29. *inſtit. de act. num.* 58. Anton. Fab. *ad Cod. eod tit. defin.* 16. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 25. *num.*

25. *num.* 10. De welke daar van deſe reden geeft, dat het voor-regt der Vrouwen, door de wet aan haar verleent, een ander ſijn regt dat hy van te voor by beding verkregen had, niet kan verkorten, of wegnemen. *arg. l.* 2. §. *Si qui à Principe. ff. Ne quid in loco public.*

En ſtaat te letten dat het ſelve by ons niet verder, of anders plaats heeft, als ſo wanneer by Huwelijkſe-Voorwaarden, winſt en verlies, ſtaande Huwlyk, uitdruklijk is uitgeſloten: of ſo wanneer de Vrouw, hebbende daar by haar vrye keur bedongen, na haar Mans dood van de gemeenſchap afſtand heeft gedaan. Neoſtad. *de pact. Antenupt. obſ.* 9. 10. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 40. Of dat de Man de vervremding van ſijn Vrouws ingebragte goed, by Huwlykſe-Voorwaarden, uitdruklijk was verboden. Neoſtad. *dict. tractat. obſerv.* 21. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap. num.* 39. En hy echter buyten wil en wete van de Vrouw enige goederen van haar had onderwonden: Maar indien de Vrouw het beſit en bewint van haar eyge goed gehad en behouden hebbende, willens en wetens haar Man toelaat hare penningen te ontfangen, ſou ſy haar daar na met het ſelve voor-regt niet mogen behelpen, als by contrary beding, daar van afgeweken ſijnde, en ſy hen het ontfangen en onderwinden van hare effecten had mogen beletten. Sie *Grotii Inleyd.* 1. *Book*, 5. *Deel.* §. *Hoewel* in deſe woorden; en overſulx hen iets trachtende te vervremden of belaſten, ſulx regtlijk verbieden. Maar of, en hoe ver ſodanig beding plaats heeft, tot nadeel van een derde, ſal hier na onder den *tytul van Huwelijkſe-Voorwaarden* werden verhandelt.

Ten laatſten; Alle *Legatariſſen* en *Fideicommiſſariſſen* op de goederen van den Overleden voor de voldoening van de makingen, &c. § 2. *inſtit. de legat.* en de verbonden goeden *l.* 1. *Cod. Commun. de legat.*

En ſulks hebben alle *fideicommiſſaire* Erfgenaam regt om by *evictie* op te cyffchen, en hare Erffenis te verhalen op ſodanige onroerende goederen, als uit den boedel van den Erf-later gekomen zyn, al waren die in een derde hand, of verder vervremd, en gaan daar op voor alle andere *d. legib.* Het welk aangeſien in opſigt van een derde, de welk ſodanige goederen ter goeder trouwen beſit, heel hard viel, is daar op by *Plac. van de Staten van Holland* den 30. July 1624. gekeurt geweeſt, dat geen *Clauſulen* van *fideicommis*, *ſubſtitutie*, verbieding van *alienatie*, of van enigeandere diergelijke belaſtingen van onroerenden goederen, of *gehypotequeerde Renten*, geſteld in enige *Teſtamenten*, *Codicillen*, Huwelijkſe-Voorwaarden, Scheydingen, *Donatien inter vivos*, *cauſa mortis*, of enige ander Overkomſten, regt van verband ſouden hebben; ten zy deſelve aangebragt waren ter plaatſe, en aan de Geregte, onder de welke deſelve on-

roe-

In Friesland worden de fideicommissaire goederen gerejstreerd. (Procureurs-practijkboek Amsterdam 1777 p. 108.).

roerende goederen gelegen, en de *Renten* geveſt waren; dan is het ſelve om het regt van minder jarigen, de welke in ſodanige ſaken meeſt tuſſchen beyden komen, en om andere ſaken ſtrydig bevonden en niet wel kunnen in treyn gebragt werden, ſulks dat het ſelve wederom geheel is vervallen, en ſelfs in *contradictorio judicio* verſtaan, dat het geen plaats kan hebben.

16 Tot *Amſteldam* is een Keur, en werd aldaar ten voordeel van de Koophandel, ſo het ſchijnt, onderhouden: Dat enkel verband in *Teſtament*, *Codicillen* of andere *Uitterſte-willen* ingeſtelt; by voorbeeld, dat de goederen die den Erf-maker ſal komen after te laten, tot genen tijden mogen verſterven, of vervremden van den Bloede van den ſelven, of diergelijke, niet belet dat d'Erfgenamen van al ſulken Erf-later de goederen hen luyden onder ſodanige *Clauſule* after-gelaten, ſouden mogen ten oirboir, of ter nood verkopen, of vervremden, om met de penningen, daar van komende, haar koopmanſchap te hanteren, of andere hare ſchulden te betalen, als mê daar van te bevelen by *Uitterſt-wil*, ſulks en ſo het hen goeddunken ſal, waar van een *turbe* beleid is den 27. Auguſty 1567. den 6. July 1593. en den 4. Maart 1597. en als nog ſodanig onderhouden werd. Sie *Receuil* van de Keuren van *Amſteldam* door *Gerard Roſenboom*, *cap.* 44 *art.* 7.

17 Onder meer *gehypothequeerden*, of ondergeſtelden, die gelijk regt hebben gaat de oudſte altijd voor, volgens het ſpreek woord, *die eerſt komt, die eerſt maalt. l.* 2. 4. 7. 8. 11. *Cod. Qui pot. in pig. l.* 10. 11. *ff. eod.* Onder de welke de ſtilſwijgende in alles gelijke kragt en regt hebben, met de byſondere onderſtelde *l.* 8. 9. *ff. qui pot. in pignor l.* 2. *Cod. de privileg. fiſci.* Neoſtad. *Cur. Holl. deciſ.* 35.

18 By ſonder onderſtelling op onroerend goed, gaat altijd voor algemene onderſtelling van allerhande goed, ſchoon het ouder is. *contra l.* 2. *ff. & l.* 9. *Cod. dict. tit. Politic. Ordonn art.* 35. Maar indien yemand op een dag twe verbanden van gelijk regt had vertigt, werd getwijfelt wie van de twe voor den ander ſou gaan: en werd verſtaan dat die geen moet voorgaan, de welk eerſt in het Boek geteikent ſtaat, by ſo ver daar van goed Boek en aanteikening is gehouden: om dat het voor-regt op een uyr, ja op een ogenblik kan aankomen. Sie Joan. à Sande *lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 16. Mornac. *ad Rubric. ff. qui pot. in pignore.*

Uit geſondert *t' Amſteldam*, alwaar by by ſonder *Octroy* den 8. Maart 1528 het Roomſe Regt plaats heeft voor ſo veel, dat aldaar tuſſchen algemeen, of byſondere onderſtelling, geen onderſcheid is, maar die eerſt komt, voor gaat. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part. fin. num.* 49. Waar van hier na breder.

19 Algemene onderſetting, gaat voor alle andere onverſekerde ſchulden. Maar

Politic. Ordon. art. 35

Maar of, en hoe ver algemene onderstelling jegens een derden besitter plaats heeft, mag by sommige bedenklijk vallen, gelijk dien aangaande by *Keuren tot Leyden* in den Jare 1483. *art.* 71. was gekeurt: Dat een besitter van eenige Huysen, of Erve, by *particuliere titule* van koop, van eenige generale belastingen op het selve Huys, of Erve sprekende, niet mogt werden bevrijd; ten ware hy den tijd van drie jaren, de verkregen Huysing, of Erf, ter goede trouwe, rustelijk en vredelijk hadde beseten, sonder gemoeyt of vermaant te zijn van den gene die het regt van *generaal hypotheecq* op sijn gekoste soude mogen voorgeven: Maar aangesien de dagelijkse *Costuymen* en Land-gemene *Placaten* en *Ordonantien*, alle kopers van onroerende goederen, Regt van bysondere onderstelling geven, en haar van volkomen eygendom, voor alle andere, geen gelijk regt by bysondere onderstelling verkregen hebbende, als verseekeren, mits dat de opdragten van dien gedaan werden voor 't Geregt van die plaats, daar onder deselve goederen gelegen zijn, *Plac. van den Kaysar* den 9. Mey 1529. en daar boven den veertigsten penning van de koop, of regte waarde van dien, tot voordeel van het Gemene-Land werd betaalt. *Plac. van de Staten* den 22. December 1598. sou sodanige *Keur* tegen de algemene *Placaten* en *Costuymen*, het Regt van een derde, niet wel kunnen benemen, ten zy deselve formelijken by de *Staten* was voor goed gekeurt; gelijk als ik dikmaals by het *Hof* diergelijke *Keuren* van Steden, die in nadeel van een derden, of tegen het gemene-Land-Regt quamen te stryden, heb sien voor by gaan, en te niet doen: En is dien-aangaande by het *Hof* den lesten Juny 1609. in de saak van *Reyer Boot*, tegen *Cornelis Florisz.* en in de saak van *Catharina Cornelis*, tegens *Jacob Christiaansz. Molswijk*, den 23 July 1612. verstaan: Item, in de saak van *Jacob Cornelisz. Faas*, contra *Dingman Maartensz.* den 4. Decemb. 1615. Dat *generaal hypotheecq* niet langer verbind, als het goed by den schuldenaar blijft. Sie hier van mè seker *Advijs* van den Heer *Hugo de Groot*, Consult. en Advysen, *het Rotterdams* 3 *Deel*, *Cons.* 174.

In roerende goederen heeft het selve geen twysel, de welke so haast die met behoorlijke tijtel in een derde hand komen, volgens *Costuymen* deser landen, aan deselve volkomentlijk overgaan. na den Regel, *mobilia non habent sequelam*, dat is: *Roerend goed heeft geen vervolg*. Het sy dat deselve waarlijk in handen werden gestelt, of by *transport*, of, by Wetlijk overdragt yemand werden toegeëygent, alwaart dat hy die den *transportant* en overgever *precario*, dat is ter bede liet besitten, so sulks

in het tranſport en overdragt duydelijk was bevoorwaard, ſo dat over de getranſporteerde en andere vervremde roerende goederen, geen regt van voorgaand of ſtilſwygend verband plaats heeft. Sie Grot. *Inleyd. 2. boek*, 48. *deel*, *verſ. maar indien*. en Turbe dienaangaande binnen Amſteldam beleid den laatſten Mey 1631. verhaalt in de *Conſ. en advijſ. het Rotterdams* 3. *Deel*, *conſ.* 174.

Uytbeſondert de bijl of water-brieven op een gemaakt, of nog te maken ſchip, tot verſekering van de uytgeloofde koop-penningen van 't ſelve ſchip, of ook wel tot betalinge van het hout daar het ſchip af gemaakt is. Waar voor het ſelve ſchip verſtaan werd verbonden te zijn en te blijven alwaar het in een derde hand gekomen. *per l.* 11. §. 2. 3. *ff. de pign. act.* Sulks ook volgens Coſtuymen in Rijnland in verkofte koebeeſten, paarden, &c. werd onderhouden. So des by voorwaarden werd bedongen. Sie Coſtuymen in Rijnland *art.* 48.

20. *Publijke Inſtrumenten*, als *Notariale Obligatien*, en andere, hebben na regten met haar verband, over roerend goed ſodanig regt, als byſondere onderſetting over onroerend goed, en gaan voor enkele handſchriften. *l. ſcripturas.* 11. *Cod. qui. pot. in pignor.* maar over onroerend goed hebben deſelve geen regt. *Placaat van den Kayſar* den 9. May 1529. Neoſtad. *deciſ. cur. Holland.* 29. Sulks dat het verband van onroerende goederen, by de *Notariſſen* in een *Notariale obligatie* gebruikelijk, geen kragt heeft.

Dit gaat niet aan; altans de contrarie practijk ſtrekt dit tegen. (Procureur-practijkboek. Amſterdam. 1777 p. 109.)

Dog werd by Placate den 5. Februarii 1665. geboden, dat geen verbanden, 't ſy generaal 't ſy ſpeciaal, hoedanig deſelve ook ſouden mogen genaamt weſen, eenige præferentie, 't ſy op roerende 't ſy op onroerende goederen, actien of geregtigheden ſullen mogen genieten, ten ſy den 40. penning daar van ten tijde van het verlijden van deſelve ſal ſijn betaalt, ook Notariale obligatien en verbanden, hoedanig die ſouden mogen ſijn, uytbeſondert alleen de verbanden op Wees-kamers-Regt, legale Hypotequen, Bodemery-brieven en panden ter minne in der Crediteuren handen geſtelt, uytgedrukt, ſo dat volgens 't ſelve Placaat ſodanig voor-regt geen plaats meer ſou hebben, ten waar daar van gelijk als van onroerende goederen den 40 penning was betaalt Dog dewijl het ſelve Placaat alleen gemaakt is, om de Schepen-kenniſſen tot Amſteldam, alwaar volgens Octroy den 8. Maart 1591. aan haar vergunt, de *generale* verbanden ſo veel regt hadden als *ſpeciale*, daar om aldaar niet anders als generaal verbanden wierden verleden, die men aldaar Schepen-kenniſſen noemt, en daar mede het regt van den 40. penning t'eenmael vrugtloos wierd gemaakt, ſijn wel om voldoens wille van die

tot

tot Amsteldam, die anders het selve Placaat niet wilden toestaan, de *Notariale obligatien* over roerende goederen daar by gestelt. Dog werd het selve niet onderhouden, dat daar van den 40 penning werd betaalt, soude men daar uyt verstaan: dat het oude regt *præferentie* van *Notariale obligatie* en andere *publique Instrumenten* stilswygende werd toegelaten, even gelijk als het met het *registreren* van *fideicommissaire* verbonden goederen en andere legale verbanden by Placate in den Jare 1624. op straffe van regts verlies geboden, verstaan werd, met dat het selve niet in treyn gebragt is, het vorige regt wederom toegelaten en herstelt is.

Dog verbinden by ons de *obligatien*, en verbanden op roerende goederen, niet verder als het goed in de eygendom van de Schuldenaar blijft, volgens den Regel: dat roerend goed geen gevolg heeft. So dat indien het selve door uiterlijke aankomst in een derde hand was gekomen, het selve na *Costuyme* van dese en naburige Landen, daar van vry en onbelast soude zijn, als te sien in 't *Amsteldams* 3. *Deel van de Consult. en Advijs. cons.* 147. *num.* 1. 3. Dog in Rijnland werd na den grond van de beschreven regten *arg. l.* 1. *ff. de Salv. interdict. junct.* §. 41. *instit. de rer. divis.* in tegendeel onderhouden: dat als yemand eenig roerend goed koopt, en van de schuld van dien *obligatie passeert*, stellende de gekofte goeden specialijk daar in ten onderpand, den Houder van deselve *oblgatien* als dan regt heeft van *preferentie* op 't selve goed so ver hy dat weet te bekomen. En indien sijn *obligatie* houd dat hy by gebrek van betaling het goed weder mag aantasten voor sijn vry eygen, so komt hy en tast het goed aan metten Bode van de plekke, al waar 't over den twede, of derde man verkoft. En alwaar de selve *obligatie* maar onder de hand verleden was. Sie *Costuymen van Rijnland art.* 48. *en* 49. 50. en Symon van Leeuwens verklaring over deselve Artikelen,

Een enkel handschrift by de onderteikening van drie geloofwaardige Getuygen bekragtigt, heeft mê regt van een *publyk Instrument*, en gaat voor lopende schulden. *l. qui scripturas* 11. *Cod. qui potior. in pignor. & ibi* D D. Sulks als in April 1619. ten verzoek van *Schepenen* van *Leyden* is geoordeelt, (en zedert aldaar is onderhouden) by *A. van Berendregt*; *J. van Vermeren* en *P. van Veen*. Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *tit.* 48. *num.* 33. Consult. en Advijsen 1. *Deel, cons.* 232. *ende* 235. ende *het* Amsteldams 3. *Deel, cons.* 93. Jacob. Koren *observ.* 38.

By sommige werd getwyfelt, of de *Clausule* (onder verband als na Regten) in een *Obligatie* gestelt, genoeg is, en so veel doet als onder verband van personen en goederen, gelijk als in de Advysen en Consult.

1. *Deel*, *conſ.* 267. *en volgend.* Waarom wel het ſekerſt is, het verband van perſonen en goederen in 't byſonder uit te drukken.

21 Op ſommige plaatſen is wel uit goede inſigten ingevoert, dat de Dienſtboden met haar Bode-loon in de goederen van haar Heer, voor alle andere lopende ſchulden voor gaan, indien ſy ten tyden van het Overlyden, ofbreken, in de huyſing, en in dienſt van den ſelven bevonden werden: Dog 't ſelve is by ons nog onſeker, daar ſulks niet uitdruklijk is gekeurt. Sie hier van Weſenbec. *parat. ad. tit. ff. de privileg. creditor. num.* 5. Berlich. *concluſ. practicab. part.* 1. *concluſ.* 64. *num.* 66. 67. 77. 79. Carpzov. *defin. forenſ. part.* 1. *conſt.* 28. *defin.* 24. 25. & 33. Coler. *deciſ.* 200. *num.* 8. Hartman. Piſtor. *part.* 1. *quæſt.* 8.

Buyten deſe is geen voorgang-regt, maar komen alle lopende ſchulden by *concurrentie*, en vermenging-regt, even na, elk na beloop van de grote van ſijn ſchuld. *l.* 32. *ff. de reb. auth. jud. poſſ. l.* 10. *Cod. qui pot. in pig. l.* 12. §. 2. *ff. eod.*

22 De welke voorgaat in hooft-geld, gaat ook voor in de Rente, de welke op de hooft-ſom verlopen zijn: Dog op dat de goede Luyden door al te grote opgehoopte verlopen *Intreſt*, van haar agterweſen niet vernietigt werden, is daaar op in verſcheyde plaatſen voorſien. Gelijk ook by *Plac.* den 26. October 1572. was ingeſteld, dat een ſchuld-eyſſcher met geen hoger, als drie Jaren *Intreſt* ſoude werden *gepræfereert* ten ware den ſelven *Intreſt* tot hooft-ſom gemaakt, en voor deſelve wederom pand geſteld, of onderſetting gedaan was: Dog is noyt onderhouden, *teſte* Zypæ. *Not. Jur. Belg. tit. de reditib. ann. verſ. fraudib. vero.* Sie Fab. *Cod. qui potior. in pign. defin.* 8. *num.* 5. *in Not.* Koren. *obſerv.* 18. als alleen in die plaatſen, daar het ſelve uitdruklijk by *Keur* is ingeſteld. Sie *Keuren tot Leyden*, *art.* 125. En is ter *Goude* een *Keur* dat een ſchuld-eyſſcher die ſijn Kuſting-penningen drie Jaren laat verlopen, ſelfs met de hooft-ſom en Kuſting-penningen op den grond, daar uit deſelve ſpruyten, niet voor andere ſchuld-eyſſcheren gaan mag.

Staat mê wel te letten, dat al-hoe-wel van Kuſting-penningen en Huyſen, of Landen, de welke niet op ſijn tijd betaalt werden, *Intreſt* moet betaalt werden, al iſt, dat het niet uitdruklijk bedongen is. *per. l.* 5. *Cod. de Action. empti.* Evenwel ſodanige *Intreſſen* geen regt van *præferentie* hebben, beneven de hooft-ſom, ten ware deſelve uitdruklijk bedongen, en het goed daar voor ſo wel, als voor de hooft-ſom, in 't byſonder was verbonden. Gelijk als by het *Hof van Holland* is verſtaan

staan, in de saak van *Jan Dirksz. van Keulen*, contra *Willem Willemsz. van Nieupoort*, den 11. November 1609.

Buyten desen, is nog een ander voor-regt voor den Schuld-eyschers: 23
Dat indien een Erfgenaam uit zijn eygen hoofd verdagt is van onmagt, of breuke, en sy luyden door de vermenging van zijn Boedel met den aangeërfden Boedel bedugt zijn schade te lyden, en uit de goederen van den voorgaanden Boedel wel kunnen betaalt werden, sy-luyden nog binnen de vijf Jaren, na de aanvaarding van den selven Boedel, de goederen van den aangeërfden Boedel, so ver die nog onder des Erfgenaams eygendom zijn, van de zijne vermogen te doen afsonderen, en daar op haar agterweesen alleen verhalen, sonder dat daar in enige schuldeyschers van den selven Erfgenaam, met hare agterweesen, het zy voor, of na gemaakt, enig deel kunnen hebben. *l.* 1. §. 10. 12. *l.* 2. *& tit. ff. de Separat. bonor.* Al waren deselve goederen ondertusschen by den Erfgenaam ten behoeven van zijne schuld-eyschers verpand en in het bysonder belast, *d. l.* 1. §. 1. *&* 3. *ff. de Separat. bonor.* dewyl het regt van boedelsplissing een *legaal* verband is dat so wel als andere *legale* verbanden voor bysondere jonger onderstelling en besegeltheden moet voorgaan.

Den schuldenaar overwonnen zynde, werd het veronderpande, of onderstelde goed, door bevel van den Regter, door een Deurwaarder, of Geregts-Bode, na gedane aanbieding, omroepen, en aanplekken, aan de meest-biedende verkoft, het welke hoedanig toegaat, te sien is by Merul. *prax. Civ. lib.* 4. *tit.* 95. *cap.* 2. *& seq.* Papegay gedrukt A°. 1668. *pag. mihi* 507. *& seq.* Damhoud. *prax. Civ. cap.* 258. *& seqq* en anderen.

Het welke gedaan zynde, so komt den prys in plaats van het goed, 24
ende werd het selve, onder alle die gene die daar eenig regt aan hebben, naar yders ordre en geregtigheid, by manier van *præferentie* verdeelt. Wieland. *prax. Civil. lib.* 10. *cap.* 7. Damhoud. *prax. Civil. cap.* 260. Merul. *prax. Civil. lib.* 4. *tit.* 95. *cap.* 14. Herbai. *lib. sing. cap.* 6. *in fin.* Mids stellende seker van 't selve t'allen tyden wederom te geven, indien by herschatting anders bevonden mogt werden te behoren. *Instruct. Cur. Holland. art.* 192. *in fin.*

HET XIV. DEEL.

Van geven om geven, geven om doen, doen om geven, en van doen om doen, en wat daar onder behoort

1. *Geven om geven, geven om doen, doen om geven, doen om doen.*
2. *Wissel van geld om geld, en op een ander plaats yet te doen betalen.*
3. *Berouw en afgang van de handeling, of, en wanneer plaats heeft.*
4. *Conditie, of weder-eyschen van het geen t'onregt, sonder schuld, of t'over is gegeven, wanneer, en waar in plaats heeft.*
5. *Tuys-spelen en u eddingen, of, en hoedanig verbinden.*
6. *Kuyperyen en stem-kopingen, tot het verkrygen van Ampten, en Officien.*

1 DAar sijn nog andere handelingen, dewelke door saaks overgang werden bekragtigt, en geen eygen bysondere naam hebben. *l.* 1. §. *&* 2. *ff. de præscript. verb. l. juris gentium. ff. de pactis.* Dese bestaan gemeenlijk uit vierderhande oorsaken: Want men gemeenlyk yet uit geeft, om dat den ander wederom yet sou geven, of men geeft yet om dat den ander wederom yet soude doen; of men doet yets, om dat den ander wederom yet sou geven, of yet soude doen, het welk anders geen naam gegeven kan werden, als *geven om geven, geven om doen, doen om geven, doen om doen. l.* 5. §. 1. 2. 3. 4. *ff. de præscrip. verb.*

2 Dog geven om geven, het welke in enkele saken bestaat, werd ruyling genoemt. *l.* 5. §. 1. *de præscript. verb.* Waar onder ook het wisselen van geld gerekent werd. Waar toe also by ons veel soorten van geld niet gangbaar zijn, en sonder verbeurte niet ontfangen mogen, of kunnen werden, zijn tot gerijf van de goede Luyden, in yder plaats sekere personen aangenomen, en gesteld, de welke op sekere ordre, en *Instructie van de Generaals van de Munt* daar op gestelt, sodanige soorten van gelden na haar innerlijke waarden aannemen, en tegen ander geld verwisselen. de *Ordonnantien* daar op gestelt, zijn te sien by de Ordonnantien van *Maxmiliaan* den 14. Deceb. 1489. van *Kaysar Karel* den 4. Feb. 1520. den *Grave van Lycester* als *Gouverneur* van de Nederlanden den 4. Augusti 1586. *Placaten* der *Generale Staten* den 11. December 1589. den 3. January 1595. den 21. Marty 1606. den 6. July 1610. en den 7. Maart 1619. en der Staten van Holland den 19. December 1603.

Also

Alſo is ook gebruyklijk onder den Koopluyden om het gevaar te ontgaan, dat yemand de welke buytens-lands eenig geld ſchuldig is, het ſelve alhier yemand in geld aantelt, de welke gelijke ſom ter geſeyder plaats door ſijn Factoors, of Laſt-hebbers, uit het geen hy aldaar uitſtaande heeft, kan doen betalen. *tot. tit. ff. & Cod. de eo quod certo loco.* Het welk men Wiſſel noemt, dog eygentlijk onder laſt-geving en overwyſing behoord, waar van hier na in't 26. en 27. deel.

By de Roomſe Regten ſo lange in deſe nameloſe handelingen, de ſaak 3
nog in ſijn geheel was, en aan de een zy nog de ander zy yet was gegeven, of gedaan, ſo vermogt den een ſo wel als den andere berouw daar van hebben, en de handeling vernietigen. *l. 5. ff. de cond. cauſ. datâ cauſ. non ſecut.* Maar om dat men na de Geeſtelijke Regten, die by ons daar in werden gevolgt, ook uit een enkele toeſegging, de welke met voor-bedagten raad geſchied, volkomen regt verkrijgt, gelijk wy hier voor *lib. 4. tit. 1. in fine* hebben geſeid, ſo werden ook huydensdaags in deſe en alle andere handelingen, alle berouw en afgang uitgeſloten: Ten waar uitdruklijk anders was bevoorwaard. Coſtuymen van Antwerp. *tit. 53. art. 4.* Grot. *Inleyd. lib. 3. part. 6. in fin. & part. 31. num. 13.* Gomez. *var. reſolut. tom. 2. cap. 8. num. 4. 5.* Mantic. *de ambig. lib. 1. tit. 8. num. 17. & ſeqq.*

Maar die aan ſijn zy alrê de handeling heeft voldaan, heeft regt om ſijn weder-*party* aan d'ander zy de handeling te doen voldoen. *l. 4. l. ult. Cod. de rer. permutat. l. 5. Cod. de Obligat. & act.* En ſou met het *Intreſt* niet behoeven te vreden te zijn, indien het doen beſtond dat in den anderen ſijn magt was, maar ſou ſijn weder-*party* by gyſeling kunnen dwingen, om te doen het gene hy toegeſeid had. *Inſtruct. van den Hogen Rade art. 275.* Ampliat. *van de Inſtruct. van den Hove van Hollad, art. 14 Ordonantie op de Juſtitie in de Steden en ten platten Landen, art. 31. 42.* Coſtuymen tot Antwerp. *cap. 68. art. 42. 43.* Chriſtin. *vol. 1. deciſ. 223. num. 8.*

Daar-en-boven, indien het eerſte voldoen in geven beſtond, ſo heeft 4
die geen die voldaan heeft ſijn keur, of hy den anderen tot ſulks wil bedwingen, als geſeid is, dan of hy 't gunt by hem gegeven is, wil weder eyſchen. *l. 5. §. 1. ff. de præſcript. verb. l. 4. 5. 7. Cod. de rer. permutat. tot. tit. ff. & Cod. de condict. cauſa data cauſ. non ſecuta.* het welk ſtilſwygende in deſe handelingen verſtaan werd bedongen te zijn, in de welke een dobbel verband is; eerſt, uitdruklijk, dat voldaan moet werden, het geen bedongen en toegeſeyd is, en ten twede, een ſtilſwygend gevolg dat het geen gegeven is, weder gegeven moet werden, ſo daar op niet

en volgt het geen belooft is. *l.* 5. *ff. de præscipt. verb. & tot. tit. ff. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſecuta* So nogtans dat de wan-voldoening toekomt door ſchuld, en nalatigheid van den toeſegger, en het voldoen in ſijn magt was: maar was het in ſijn magt niet gelijk of het ſelf door een onvermoedelijk geval, buyten hem wierd verhinderd; by voorbeeld, of ik toegeſeid had yemand ſijn leven lang, van koſt en drank te ſullen onderhouden, den ſelven het geld gegeven zijnde, dat daar voor was bedongen, ondertuſſchen dewijl hy hem bereyde om te komen, was komen te overlyden, ſou 't ſelve geld niet weder geëyſcht mogen werden, ja ſelf, al was het geld niet gegeven, ſou 't ſelve, de tijd gekomen zijnde dat hy had mogen komen, en by my niet verhindert, of geweygert zijnde, geëyſcht mogen werden. *l.* 10. *Cod. de condict. ob cauſ. dat junct. l.* 3. §. 3. 4. *ff. de condict. cauſ. non ſecuta.* Caroc. *tract. locati de Medico part.* 2. *quæſt.* 162. *& ſeqq.*

Gelijk ook alle andere handelingen mê brengen, dat het geen t' onregt of ſonder ſchuld, overgegeven werd, wederom mag geëyſcht werden. *tot. tit ff. de condict. indebiti.*

Alſo mag ook weder geëyſcht werden, het gunt yemand heeft gegeven om een ongeoorloofde, of anderſins oneerlijke ſaak: te weten, indien de oneerlijke oorſaak alleen is aan des aannemers zy. *l.* 2. *ff. de cond. ob turp. cauſ.* alwaar 't ſo dat ook de handeling was voldaan: gelijk of ſtilſwygend was bedongen, dat wederom ſou gegeven werden, het geen de Wetten niet toe laten, den aannemer te behouden. *l.* 1. *ff. eod.*

Maar indien de oneerlijke oorſaak is aan beyde zyden, ſo houd de betaling daar over gedaan plaats. *l.* 4. *ff. eod.*

5 Om die oorſaak vermag in't tuyſſchen en dobbelen, de winner ſijn geborgde winſt met geen Regt invorderen. *l.* 1. *Cod. de aleatorib.* en wederom die geen die betaalt heeft, geen Regt werd vergund om 't ſelve wederom te eyſchen. So ver, dat die geen de welk een ander geld leend om mê te dobbelen, of tuyſſchen, geen regt ſou hebben om het ſelve wederom te eyſchen. *arg. l.* 12. §. 12. *ff. mandati.* Coſtuym tot Antwerp. *tit.* 54. *art.* 17. 19. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 117. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 200. *num.* 1. Clar. § *ludus num.* 7. *& hanc totius mundi eſſe conſuetudinem teſtatur* Rebuff. *ad conſtit. reg. in proœm. gloſſ.* 5. *num.* 56.

By Keuren tot *Leyden* in den jare 1583. *art.* 130. en nieuwe Keuren, *art.* 144. en *Oudewater*, *art.* 129. Item tot *Utregt* Keure

den

den 18. Febr. 1657. *art.* 9. werd op Tuysſpelen geen regt gedaan, al waren daar over *Obligatien* verleden, de ſelve, of een andere oorſaak inhoudende.

Maar indien yemand door valſche-ſpeelders groflijk was misleyd, of een grote ſom, tot verval van ſijn huisgeſin had verſpeelt, of geen geld maar ſijn mantel, of ſijn klederen in betaling had gegeven, ſo ſou die ſelf door billikheid daar van verſchoont werden. *l. ult. verſ. Sed nec. Cod. de Aleator. arg. §. ult. inſtit. De his qui ſui vel alien. jur. ſunt.*

Van gelijken aart zijn de weddingen, de welke by ons gelijk regt hebben, en zijn dien-aangaande me in verſcheydene plaatſen byſondere Keuren. Ten waar dat die ſodanig waren, dat beyder voordeel en nuttigheid daar in beſtaat, gelijk als verſekering: *vulgo Aſſurantie*, Bodemery, en diergelijke. Daar van hier voor in het IX. *Deel.* Sie Grot. *Inleyd.* III. *Boek.* III. *Deel, verſ. Albier ontſtaat.* Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 54. *art.* 3. Zyp. *Not. Jur. Belg. de relligioſ. in fin.* Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 200. *num.* 5. Perez. *Cod. de aleator. in fin.* Het welk ook in *Vrankrijk* in gebruik is, alwaar de weddingen, de welke aan het enkel geval hangen, ongeoorlooft zijn, volgens tuyg van Ludovico Charond *in memorabil. verb. contractus. & verb. gage.* en hebben aldaar geene weddingen plaats, als daar pand, of geld onder geſteld is. Carol. Loyſeau. *lib.* 4. *deguerpiſſement. cap.* 3. *num.* 13. Te meer om dat ſelf na de Roomſe Regten daar over groot bedenken valt, of het ſelve mag plaats hebben, om dat ſodanige handelingen geen oorſaak hebben, en die geen de welke yet ſonder oorſaak bedingt, verſtaan werd ter quader trouwen te handelen, al is 't dat hy ten tyde van de handelinge geen bedrog pleegt. *l.* 2. §. 3. *ff. de doli mali. & met except. l.* 25. §. *fin. ff. de probationib.*

Op ſommige plaatſen werden daar onder me gerekent de geborgde drink-gelagen, als tot *Utregt*, daar ſulks den 18. Feb. 1657. is gekeurt: dat men geen drink-gelagen ſal mogen borgen als ſes Maanden: en dat voor drink-gelagen geen mantels, of yets anders aangehouden ſal mogen werden, op peyne van vyf-en-twintig gulden, en de aangehouden panden datelijk wederom te geven.

En by de nieuwe Keuren tot *Leyden*, *art.* 143. werd bevolen: dat geen Regt gedaan ſal werden op gedronken gelagen, alwaart dat daar over Obligatien gemaakt waren.

Het geen tot het bekomen van eenige Ampten, of Officien, aan yemand om ſijn ſtem te hebben gegeven is, mogt ook weder geëyſcht werden. *tot. tit. Cod. de Suffrag.* Maar by ons zijn alle giften en gaven, de welke

maar eenigsins na *corruptie*, en kuypery smaken, t'eenmaal verboden en ongeoorlooft: Christin. *vol.* 3. *decis.* 6. Zypæ. *Not. Jur Belgic. tit. de suffrag.* en so wel tegen die haar met eenige giften, of gaven aan yemand te beloven, behelpen, als die het ontfangen, by bysondere *Placaten* seer strenglijk voorsien. Sie *Placaat* van de *Staten Generaal* den 1. Julii 1651. en van de *Staten van Holland* tegen den *Griffier Mus*, en andere, den sesten Februarii 1652. Sie hier van breder in Mr. Johan van Heemskerkx Batavise Arcadia, *pag. mihi.* 764.

HET XV. DEEL.

Van Schriftlijke verbintenis.

1. *Schriftelijke overkomsten, of verbandbrieven, wat, en hoedanig geschieden.*
2. *Sonder oorsaak zijn kragtloos.*
3. *Provisie van Namptissement, wat, waar in, en wanneer plaats heeft.*
4. *Exceptie, of verset van ongetelden gelde, of, en wanneer plaats heeft*
5. *Afstand van de Exceptie van ongetelden gelde, van wat kragt, en hoedanig te verstaan*

SChriftelijke verbintenis is een handeling, de welke alleen door het schrift werd bekragtigt.

1 Geschied door Schepene-kennissen, door Verband-brieven, voor Notaris en Getuygen verleden, of ook door een enkel hand-schrift by den toesegger getekent.

Alle andere handelingen werden ook wel door een Notaris in schriftelijke *Instrumenten* verleden, maar het selve geschied niet uit oorsaak dat dat geschrift, sou zijn een wesentlijk deel van de handeling, gelijk als in desen, maar alleen om geheugenis wil, en om het gehandelde te beter te kunnen bewysen. *l.* 38. *ff. de oblig. & act.* maar geensins om dat sonder dien de handelingen, gelijk als dese van onwaarden souden zijn. Ten waar uitdruklijk was bedongen, dat sodanige handelingen niet souden bestaan, voor en al eer de selve behoorlijk in geschrift waren gesteld, en bekragtigt, het welk selden geschied. *l.* 4. *ff. de fid. instrument. l.* 4. *ff. de pignor.*

Van Schepene-kennissen, is voor genoeg gesproken.

In andere Verband-brieven heeft mê alles plaats dat tot nog toe van verbinteniss in 't gemeen, of in 't bysonder is geseid.

2 Behalven dat buyten dien om alle na-bedenken van bedrog weg te nemen,

men, de oorsaak van de schuld daar in moet uitgedrukt werden, om dat de Verband-brieven kragtloos zijn, de welke geen oorsaak in houden. *l.* 25. *in fin. ff. de probat. l.* 13. *Cod. non numer. pecun.* Het welk nog huydendaags onderhouden werd, tên waar onder Koopluyden, of andere personen, welkers handeling, en aansien, alle bedenken van bedrog buyten sloot; sie Papon. *lib.* 10. *tit.* 2. *art* 2. Costuymen van Antwerp. *tit.* 53. Damhoud. *prax. Civil. cap.* 174. Rebuff. *ad. constit. reg. de chirograph. in præfat. num.* 67. Costuymen van Utregt, Rubric. 7. *art.* 5. Damhoud. *prax. Civil. cap.* 71. Wieland. *practic. Civ. tit.* 2. *cap.* 19 *en tit.* 3. *cap.* 5. *num.* 19. Ordon. en Costuymen van Vriesland, *tit* 15.

Die uit sijn eygen hand-teykening, of uit een *publijk Instrument* werd aangesproken, moet sijn hand of het verly van het *instrument* bekennen, of ontkennen. Sie Merul. *prax. Civil. lib.* 4. *tit.* 37. *cap.* 2. *num.* 3. Het welke indien hy niet ontkennen kan, werd by *provisie*, dat is, voor afgewesen dat hy de penningen daar uit geëysscht, moet op leggen, en also handvulling doen aen den eysscher (dat men noemt *namptiseren*) onder-Borg-togt van de selve wederom te ontfangen, indien daar na ten *definitive*; dat is, by eynd-oordeel, verstaan mogt werden dat het anders behoord. Merul. *d. loco.* Costuym. tot Antw. *cap.* 56. *art.* 1. Rebuff. *ad constit. reg. de chirograph. in præfat. num.* 66. 3

Seg onder Borg-togt] Om dat die geen die het also voor af word toegewesen, dikmaals daar na niet sou hebben om wederom te geven, indien by het Eynd-oordeel anders verstaan wierd. *facit. l.* 3. §. 5. *ff. de collat. bonor. l.* 5. *ff. de Carbon. edict.* welke Borgte indien niet werd gesteld, de toegewesen goeden onder den Regter moeten blyven, of onder een anders bewaring versekerd. *d l.* 5. §. 2. *ff. eod.*

Welke manier van Voor-af-wijsen, anders *Namptissement*, of handvulling, by de sommige seer eng genomen werd, uit oorsaak, dat het selve buyten, of tegen het algemene regt sou ingevoert zijn. Dog het selve werd meer uit onkunde van het Roomse-Regt als na waarheyt voorgegeven, want mê na de Roomsche-Regten, geen uitstel, versekerheid, of Borgte, van een schuld, de welke erkent werd, of andersins van de deugdelijkheid van dien opentlijk kan blijken, onder eenig verset werd aangenomen. *l.* 4. §. 31. *ff. de rejudicat. l.* 10. *ff. de pign. act. l.* 6. §. 1. *ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. l.* 21. §. *ult. ff. eod.* Vid Bald. *ad l.* 9. §. 3. *ff. de pignorat. act* Tiraquell. *De retractu* § 3. *ad verb. à payer. Gloss.* 3. *num.* 14. *cum. seq.* Daar om ook in sodanige saken *geconcludeert* en gedingtaal werd tot kennen, of ontkennen, en by *provisie tot Namptissement* of handvulling,

als waar op alleen het *Namptiſſement* gegrondveſt is, dat yemand die ſijn handteyken, of andere ſchuld niet kan ontkennen, geen uytſtel mag hebben, en 't geen hy daar tegen weet in te brengen, aanſtonds moet blijken, of ſo hy yet by brengt dat nader onderſoek vereyſcht, moet hy namptiſeren, en handvulling doen. *per d. l.* 4 §. 3. *ff. de rejudicat. l.* 10. *ff. de pign. act.* Het welk niet buyten het regt, maar volgens den grond van het regt is ingevoert.

Of een Erfgenaam de hand-teykening van ſijn af geſtorven voorzaat ſou moeten kennen, of ontkennen, om daar op by *proviſie gecondemneert* te werden: is twijfelagtig, om dat niemand van eens anders eygen doen kan ſeker zijn. *l. Marcellus* 11. §. 2 *ff. de actione rerum amotarum.* En werd alſo in het *Hof van Vrieſland* onderhouden. Dat een Erfgenaam niet is gehouden des afgeſtorvens hand-teykening te kennen, of ontkennen, om daar uit voor af, of by *Namptiſſement* te werden veroordeelt. Sande *lib.* 1. *deciſ. tit.* 8. *definit.* 1. Maar in *Vrankrijk* daar de manier van *Namptiſeren* eerſt van daan gekomen is, moet den Erfgenaam des afgeſtorvens hand-teikening kennen, of ontkennen. *Teſte* Joan. Imberto *lib.* 1. *Inſtit. forenſ. cap.* 29. *in verb. Chirographum.* Het welk ook by ons werd onderhouden, en gemeenelijk in ſulken val bygevoegt: ten minſten *bonam fidem agnoſcendo*, dat is, ter goeder trouwen aan te nemen, of te kennen, of te ontkennen de *effecten* van de *Obligatie*, en den gevolge van dien, of diergelijke. Sie Joan. Imbert. *Inſtit. forenſ. lib.* 1. *cap.* 35.

Tegen deſe manier van voor-af-wijſen, of *Namptiſeren*, vallen verſcheyde uitſonderingen, daar by de ſelve, ſchoon uit bekende en openbare Verband-brieven ſpruyten kunnen, werden tegen-gegaan, daar van te ſien by Joan. à Sande *lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 3. en hier na 't 5. boek 19. deel ſal werden verhandelt.

Alſo ſommige Luyden haar hand-ſchriften op hoop en vertrouwen dat haar geld, 't welk ſy daar in bekenden ontfangen te hebben; ſoude werden geleent, dikwils voor het tellen van het geld uitgaven, en dan daar juyſt geen lening, of telling van 't ſelve geld op volgde, vermogt den ſodanigen, na Regten, binnen twe Jaar na ſijn gegeven hand-ſchrift volſtaan, met te ſeggen, dat het geld niet geteld, en moet den ſchuld-eyſcher bewyſen dat het geld geteld is geweeſt, na welke twe verlopen Jaren den ſodanigen ſchuldenaar met ſulk ſeggen niet mogt volſtaan, maar moſt 't ſelve den Regten genoeg zijnde bewijſen, volgens gevoelen van Accurſius, Bartholus, en andere,

ad.

ad. l. 3. & l. 14. Cod. de non num. pecun. Gomez. 2. *resolut. 6. num. 7.* Schneid. *ad tit. instit. de liter. oblig.* Bronkhorst. 2. *asser.* 22. Perez. *ad. Cod. tit. de non num. pecun. num.* 14. Faber *ad tit. Cod. eod. defin.* 1. Christin. *vol. 3. decis. 47.*

Maar zedert dat by ons ten voordeel van de Koophandel (de welke 4
haastig moet voortgaan, en in de welk de minste uitstel, een groot verlies kan geven) het *Namptiseren* en voor-af-verseekeren van schulden, spruytende uit Hand-schriften, of Verband-brieven die men niet ontkennen kan, in dese Landen is ingevoert, komt het self van sig selven te vervallen. Vinn. *ad. tit. instit. de liter. oblig. num.* 12. *in fin.* en is daarom by den *Hove van Holland* verscheyde-malen verstaan, dat den schuldenaar hem met de *exceptie*, of verset van ongeteld geld, niet vermag te behelpen: maar dat hy ook binnen de twe Jaar sulks gehouden is te bewijsen, *facit. l. ultim. Cod. de Apoch. public.* het welk ook met de onderhoudinge van andere Landen over-een-komt. Sie Costuym. van Antwerp. *cap.* 56. *art.* 11, 12. Zypæ. *not. Jur. Belg. tit. de except.* Gudelin. *de jure noviss. lib.* 3. *cap.* 6, *in fin.* Rebuff. *ad constit. reg. in proœm. gloss.* 5. *num.* 59. *& de Chirograph. art.* 2. *num.* 68. Imbert Enchirid. *in verb. confession.* Mantic. *de ambig. convent. lib.* 18. *tit.* 6. *nam.* 22. Sande *lib* 3. *tit.* 2. *defin.* 1.

Daar-en-boven werd in de Verband-brieven gemeenelijk en meesten 5
tijd van de *exceptie* van ongeteld geld, afstand gedaan, daar by den schuld eischer van het bewijs dat het geld immers geteld is, werd ontlast: Het welk so nogtans te verstaan is, dat den schuldenaar daar door hem niet verbind, met de *exceptie* van ongeteld geld hem niet te sullen behelpen, maar dat hy de selve voorgesteld hebbende, gehouden is de selve gelijk als andere *exceptien*, te bewijsen. Sande *lib.* 3. *tit.* 2. *defin.* 1.

Het XV. Deel.

Van gewillekeurde Verbintenis.

Gewillekeurde verbintenis, wat, en hare verdelingen.

GEwillekeurde Verbintenis is, de welke by overkomst tusschen twe personen geschied ter goeder trouwen, en met opregte mening dat den een, den ander daar door kragtelijk sou verbinden, sonder dat daar eenig schrift, of saaks overgang toe van noden is. §. 1. *instit. de obligat. ex consens. l.* 2. *ff. de oblig & act.*

Dese zijn, Koop, Huyr, Maatschap, Last-geving, en Trouw, of Huwlijk. *pr. instit. de obligat ex consensu. junct. l. impias. ff. de R. J.*

HET XVII. DEEL.

Van Koop.

1. *Koop, wanneer voltrokken? en num.* 9.
2. *Het gevaar van het verkofte voor de levering, en by wie te dragen, en num.* 8.
3. *Het verkofte goed wanneer den Koper eygen werd.*
4. *Het credijt van den Koper, wanneer verſtaan werd gevolgt te zijn.*
5. *Verkoping op rabath, hoe te verſtaan, contant, of op dag?*
6. *Die voldoening van koop begeert, moet deſelve eerſt aan ſyn zy voldoen.*
7. *Tot het weſen van de koop is geen ſchrift van node.*
9. *Kopen en verkopen, by en aan wie, en hoe te geſchieden.*
10. *Edel-luyden en Koopmanſchap te dryven behouden haren Adel, hoedanig.*

1 DE koop werd verſtaan voltrokken te zijn ſo haaſt als den prijs en de weder-zijdſe toeſtand is vaſt geſteld, al-hoe-wel datter nog geld gegeven, nog ſaaks overgift geſchied is. *l.* 2. §. *ff. de contrah. empt. l.* 1. §. 2. *ff. de rer. permutat. l.* 8. *ff. de pericul. & commod. rei vend. pr. inſtit. de empt. & vend.* Ten zy dat in de verkofte Ware een weſentlijk miſverſtand was, gelijk of yemand Koper voor Goud had geveilt, of daar voor was aangenomen, hoedanige koop van ſig ſelf nietig is, om dat de regte toeſtant van de verkofte ſaak gebreekt. *l.* 9 *in pr. &* §. 2. *l.* 14. *ff. de contrah. empt. l.* 41. §. 1. *ff. eod. junct. l.* 83. §. 1. *ff. de Verb. Obligat.* maar ſo het miſverſtand beſtaat in de omſtandige hoedanigheid van de ſaak blijft de ſelve geſtand. *l.* 10. *l,* 14. *ff. de contrah. empt. l.* 21. §. 2. *ff. de Act. emp.*

2 Daar uit dan volgt dat het voordeel, of gevaar, het welk by ongeval, of anders op het verkofte goed mogt vallen, den Koper aangaat, al is 't dat 't ſelve goed nog niet gelevert was. §. 4. *inſtit. de empt. vend. l.* 10. *l.* 11. *ff. & Cod. de pericul. & commod. rei vend.* Om dat den koop voltrokken zijnde, den Koper regt heeft om aanſtonds den eygendom te verkrygen, en derhalven gehouden werd, gelijk of hy al eygenaar was. *arg. l.* 15. *l.* 174. *ff. de Regul. jur.* Ten waar dat den Verkoper daar toe aangemaant zijnde, in gebrek was gebleven, de levering te doen, in welken val hy verſtaan werd het gevaar van het goed op hem te nemen. *l.* 15. §. *ult. ff. de rei vind. l.* 39. § 1. *l.* 57. §. *ult. l.* 108. §. 11. *ff. de leg* 1. *l.* 2. *Cod. de Uſur. & fruct legat.* Sie Ant. Fabr. *ad Cod. lib.* 4. *tit* 24. *defin.* 24. *num.* 3. *& tit.* 40. *defin.* 8. *num.* 9. Gomez. *Var. reſolut. tom.* 2. *cap.* 2. *num.* 34.

So

So loopt ook het gevaar op het verkofte ten laſten van den Verkoper, indien de koop onder ſeker *indien* is aangegaan, ſo lang het *indien* niet is voldaan. §. 4. *inſtit. de Empt. vend. l.* 80. §. 2. *ff. de act. empt.* Gelijk of ik ſekere Wijnen, of Granen op een ander plaats had gekoft, in *Holland*, of elders te leveren, ſou de ſelve Wijnen, of Granen, onder weg in 't overbrengen verongelukkende, de ſchade komen ten laſten van den Verkoper. *l.* 8. *ff. de peric. & commod. rei vend. l. pen. Cod. eod.*

De koop van het geen meet-baar, tel-baar, of weeg-baar is, en by maat, getal, of gewigt verkoft werd, werd niet verſtaan voltrokken te zijn voor dat de meting, telling, of gewigte is geſchied. *l.* 35. §. 5. *ff. de contrah. empt.* en ſulks behoord het gevaar van het verkofte, tot die tijd mê tot den Verkoper, gelijk of de koop onder ſodanig *indien* was geſchied *l.* 2. *Cod. de peric. & Commod. rei vend.*

Aangaande den eygendom werd het verkofte den Koper eerſt eygen, als de beloofde koop-penningen zijn betaalt, alwaar dat daar op volkomen levering was gevolgt, ſulks dat den Verkoper ſo lang als de penningen niet zijn getelt, zijn eygendom behoud, en regtlijke aantaal op ſijn verkofte goed ſou kunnen doen. §. *venditæ vero res & traditæ* 41. *inſtit. de Rer. Diviſ.* Keuren in den Lande *Voorn*, *art.* 51. Ten waar dat deſelve goederen waren vertrouwt, op dag verkoft, en den verkoper het woord, geloof en belofte of credit van den Koper had gevolgt. *d.* §. 51. *inſtit. de rer. diviſ. in fin. l. quod vendidi* 19. *ff. de contrah. empt.* ſonder dat by in ſulk geval na de overgift eenig regt van aantaal, of *rei vindicatie* meer ſou kunnen gebruiken, *dd. ll.* alwaar 't dat den Koper daar na ſonder de beloofde koop-penningen te betalen, quam te breken. Gail *lib.* 2. *obſerv.* 15. *inpr.* Behoudelijk alleen, indien dat men ſekerlijk koſt bemerken, dat ſodanigen Koper ſulks al, te voren in den ſin had gehad en alleen uit had geweeſt om den Verkoper met ſijn geloof te bedriegen, moet als dan verſtaan werden dat het gekofte goed, het zy de koop op dag, of om gereed geld geſchied is, niet tegenſtaande de overgifte, en het gevolgde geloof, in den eygendom van den Verkoper was gebleven, om dat in ſulk geval de ſaak niet ſo ſeer verſtaan werd overgegeven, als ter quader trouwen onthaalt te zijn. So als te regt werd aangemerkt by Andr. Gail. *d. loco, num.* 8. *& ſeq.* Conſult. en Advijſ. *part.* 1. *conſ.* 222. en *Conſult.* 245. 253. 285. *en* 286. en het II. *Deel*, *Conſ.* 127. en het Amſteldamſe III. *Deel*, *Conſ.* 2. *en* 6. *Deel*, *Conſ.* 2. Coſtuymen tot Antwerp. *tit.* 58. *art.* 7. Papon. *lib.* 18. *tit.* 5. *art.* 46. Everhard. *conſil.* 209. *num.* 9. Gelijk verſcheyde malen is geoordeelt.

3

Sie-

Sie Neostad. *suprem. cur. decis.* 5. Handvesten tot Amsteldam in 't jaar 1624. *pag.* 98. *en* 108. Sie hier van me een Keur in het *Recueil* van de Keuren en Costuymen tot Amsteldam, *Cap. van præferentie* 37. *art.* 6.

Of, en wanneer het geloof van den Koper is gevolgt; staat by ons uit de handeling af te meten, de welke geschied om gereet geld by de overgift, of op dag, waar van die, die om gereet geld kan geseid werden geschied te zijn, buyten twyfel geen geloof me brengt, en wederom die op dag geschied, niet sonder geloof bestaan kan.

Fe. Rotterdam staan ook 6 weken toe. (Procureurs-woordenboekje Amsterd. 1777. p. 109.)

En op dat het regt van vervolg, van het om gereed geld gekofte en onbetaalt gebleven goed, tot naadeel van een derde de welke ondertusschen 't selve door wettige aankomst en lastige *titel* mogt verkrygen, niet al te lang sou duyren, en tegen deselve mogt werden misbruikt, is het selve by Keuren in verscheyde Steden tot sekeren tyd bepaald. Tot Amsteldam binnen ses weken, volgens Keure den 31. *Januarii* 1658. en tot Leyden binnen 14. dagen, Keur aldaar den 8. *May* 1659. binnen de welke het verkofte goed moet werden vervolgt, op verval.

5 Waar uit dese twyfeling sou konnen ontstaan, of het geen dat onder de Kooplieden op *rabat* verkost werd, verstaan moet werden om gereet geld, of op dag geschied te zyn. Waar in men onderscheid maken moet, of de handeling is geschied om te moeten *rabateren*, of te mogen *rabateren*, dat is te korten, so hy gereed wil betalen, Indien den Koper is gehouden te *rabateren*, kan sodanige handeling niet anders als voor gereed gerekent werden; maar so hy heeft sijn keur om te mogen *rabateren*, of sijn tyd uit te wagten, soud als dan indien hy de penningen, aftrekkende het *rabat*, metten eersten niet betaalt, schijnen gevolgt te zyn het geloof van den Koper.

Dog in 't twyfelagtige, werd het voor gereet gerekent, gelyk als by den *Hove van Holland* verscheyde malen is verstaan.

6 Een Koper eyschende het gekofte goed, is gehouden al voor aan den Verkoper de koop-schat te betalen. *l.* 13. §. 8. *ff. de act. empt.* Insgelyks den Verkoper eyschende den koop-schat van den Koper, is gehouden alvoren de handeling aan sijn zy te voldoen, en aan den Koper de verkofte saak over te leveren. *l.* 5. *in fin. Cod. de evict. l.* 25. *ff. de empt. & ibi* Bart. Costal. *& alii.* Wesenbec. *eod. paratit. num.* 6. Maar indien sy-luyden elkanderen niet vertrouwden, mogen sy volstaan, mits stellende den koop-schat in bewaarder-hand van den Rechter, of van een derden ten weder-zyden daar toe te verkiesen. *l.* 39. *ff. de solut. in fin. & ibi* Bart.

Bart. Caſtrenſ. *& alii.* Gloſſ. *in l.* 13. §. 8. *in Verb. retinere poteſt, in fin. ff. de act. empt.* Franc. Curt *in tractat. de ſequeſtrat. quæſt.* 1. *num.* 12. *in fin.*

Al-hoe-wel in kopen en verkopen dikwils een aanteykening, of geſchrift tuſſchen beyden komt; ſo is nogtans het ſelve, gelijk hier voor van andere handelingen in 't gemeen is geſeid, niet noodſaakelijk, ten waar dat het anders uitdruklijk was bedongen. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 58. Weſemb. *ad. pr. inſtit. de empt. vendit.* Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 18. Maar het ſelve moet in deſe Landen alleen van onroerend goed verſtaan werden: gemerkt dat by *Placaat* van *Keyſer* KAREL in den jare 1529. is ingevoert, dat geen verkopingen, of vervremdingen van onroerende goederen ſullen beſtaan, voor, en al eer deſelve voor de *Magiſtraat* van de plaats, daar deſelve goederen gelegen zijn, wetlijk zijn opgedragen. Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 17. en den veertigſten penning daar van is betaalt. *Placaat van den* 40. *penn. art.* 11. 7

Waar uit deſe twyfeling ontſtaat: of ook huydensdaags het gevaar van ſchade en voordeel van bate, het welk op ſodanig goed, eer dat de wetlijken opdragt in ſulker voegen is gedaan, mogt vallen, den koper aan ſou gaan? Maar alſo de uitgedrukte mening, en ſin van het voorverhaalde *Placaat*, niet anders is geweeſt, als daar mê alleenlijk in voordeel van de goede Luyden, te voorſien, dat deſelve door geen heymelijke *tranſporten*, of veronderpandingen ſouden werden bedrogen of misleid, en op *d'Interpretatie* van het ſelve *Placaat* by den *Hogen Rade* verſcheyde malen is verſtaan: dat voor ſo veel daar by de opdragt, verkoping, en belaſting anders gedaan, voor *nul* en van onwaarden verklaart werd, alleen plaats heeft in opſigt van een derde perſoon, en niet ten opſigt van de handelaars ſelfs. Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 70. gelijk hier voor in het II. *Boek*, VII. *Deel*, *num.* 4. breder is geſeid: So volgt daar uit dat het ſelve daar in geen verandering kan geven: maar nog huydendaags, de ſchade en bate, die op het onroerende goed voor de opdragt ſoude mogen vallen, tot gevaar van de koper komt. Sulks ook by den *Hove van Holland* is verſtaan, volgens tuig van Groeneweg. *tract. de legib. abrogat.* §. 3. *inſtit de Empt. vend.* 8

Om welke redenen men ook oordelen moet, dat al is 't ſaak dat de koop van onroerende goederen voor onvoltrokken gehouden werd, voor en al eer de wetlijke opdragt daar op is gevolgt, den koper, of verkoper, deſelve koopmanſchap binnen die tijd evenwel niet mag afgaan, 9

maar uit kragt van haar overkomst, geregtelijk kunnen werden gedwongen, om aan d'een zy opdragt te doen, of aan d'ander zy de selve te ontfangen.

Als alleen tot *Leyden*, alwaar den koper, of verkoper van eenig goed dat onder de hand werd verkoft, nog altijd mag afgaan, so lang de selve koop, met de aanteykening van Schepenen, *vulgo*, inbreng, niet is bevestigt. *Keuren aldaar*, in den Jare 1583. *art.* 68. Dog om het ligtvaardig afgaan van de koop de welke met goed bedagten raad was aangegaan, is by de *nieuwe Keuren* der Stad Leyden *art.* 112. die gene de welke den koop wil afgaan opgeleid te moeten betalen den 20. penning van de bedongen of uytgeloofde koop-penningen. En is een algemeen gebruyk ten platten Lande, dat alle Koophandelingen in een Herberg of dronken gelag geschied, binnen 24. uyren mogen afgegaan werden, mits betalende de wijnkoop. Uytbesondert openbare verkopingen op een Zitdag aangeleid. Sie hier van Grot. *Inleyd.* 3. *boek*, 14. *deel num.* 8. Costuymen van Rijnland. *art.* 94. en het geen aldaar breder is aangetekent.

10 Wie dat kopen en verkopen mag, en wat voor goederen gekoft en verkoft mogen werden? werd huyden daags geen onderscheid gemaakt: maar staat yder een die maar de vrye regering van sijn goed heeft, vry, alle goed dat wandelbaar is, by verkoping te vervremden, want dewijl in de koopmanschappen en handelingen der Menschen de voornaamste welstand deser Landen bestaat, en is het selve niet te vergeefs, maar uit noodsakelijkheid ingevoert, dat yder een met kopen en verkopen sijn voordeel heeft mogen doen. §. 2. *vers. jus autem instit. de jure nat. gent. & civil. junct. l.* 16. §. 4 *ff. de minorib* en alle saken, de welke niet verboden zijn, by een yder die sulks niet verboden is, verhandelt, en verkoft mogen werden.

Uitgenomen dat op sommige plaatsen, en in sommige Steden, op het stuk van de Koopmanschap sekere *Ordonantie* en *Reglementen* zijn gesteld, de welk op verbeurte moeten werden onderhouden, en sonder de selve de kopen van onwaarden gehouden werden. Costuymen van Antwerp. *tit.* 51. *art.* 2.

So werden allesins, op dat de Waaren niet vervalscht werden, en de Neringen en Handwerken in haar fleur blyven, sommige koop-handelen niet wel in 't geheel verboden maar onder sekere ordre gebragt, en daar aan gebonden. Zyp. *Notit. Jur. Belg tit. de colleg. artific.* Daar binnen *Leyden* en andere plaatsen daar de manufactuyren en handwerk-

koop

koopmanschappen geoeffent werden byſondere hallen en gilden ſijn opgeregt daar het gemaakte goed; na de Ordre en keur daar op geſtelt moet gejuſt en beproeſt werden.

So nogtans, dat alle Koopmanſchappen en Waren in alle Landen, ſelfs by de Vyanden, mits betalende den Tol, en vry geld, daar toe ſtaande, vrylijk mogen werden gebragt, en vervoert; Sie Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 64. *num.* 7.

Uitgeſondert alleen Krijgs-wapenen, *Amonitie* van Oorlog, anders *Waren van Contrabande*, de welke buyten Lands aan onſe Bondgenoten, maar niet aan onſe Vyanden, mogen werden vervoert. Chriſtin. *dict. volum.* 3. *num.* 6. Matthæus *de criminibus lib.* 48. *tit.* 4 *cap.* 4. *num.* 1. Zypæ. *tit. quæres exportari non debeant*, het welk by verſcheyde *Placaten* tot verſcheyde tyden by ons is opgeſteld.

Wat de perſonen aangaat, de welke by ons ſonder onderſcheyd toe- 11
gelaten werden Koopmanſchap te dryven: mogt yemand vragen, of de Edellieden, ook behoudens haar Adel, Koophandel mogen doen. Maar aangeſien by de Koophandeling de zenuw, en gantſe welvaart van ons Land beſtaat, en daarom als een algemeen Regt aan alle perſonen werd vry gelaten, ſodanig dat men daar van met geen kleynagting ter Wereld, maar met de grootſte lof en waardigheid ſpreken moet; ſo volgt daar uit dat de ſelve ook den Adel niet kan hinderen, of daar door eenige kleynagting aangedaan kan werden, maar in tegendeel de Edellieden des-niet-tegenſtaande haar Adel, Regten, en Voor-regten van dien behouden, op dat niet het geen 't welk by de Wet, of de gewoonte, als een geoorloofde ſaak werd gevoert, eenige ſtraf onderworpen zy. *l.* 3. *Cod. ad. leg. Jul de adulter*, Sonderling indien het ſelf in openbare handeling, en groote Koopmanſchappen beſtaat, en ſy haar, van de minder ſoort, gelijk als wanneer daar handwerk, arbeid, of vuyligheid mede vermengt is, onthouden; of hare ſaken niet ſelfs, maar door andere laten doen, en uitvoeren. So is geoordeelt by Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 106. *num.* 6. 7. Anton. Fab. *Cod. lib.* 9. *tit.* 29. *defin.* 3.

HET XVIII. DEEL.

Van Koops-gevolg, en Waaring.

1. *Levering van het verkofte hoedanig te doen.*
2. *Vryen en waren, wat, en hoe te doen.*
3. *Guarand en guaranderen, by wie, hoe, en wanneer te doen.*
4. *Waar-borg te ſtellen, of, en wanneer men gehouden is.*
5. *Levering by willig decreet, van wat kragt en hoedanig te doen.*
6. *Onder, of overmaat van Land, of en wanneer te vergoeden.*
7. *De Clauſule by den hoop, ſonder maat, en met de voet te ſtooten, van wat kragt, en hoe te verſtaan.*
8. *Het Land by ſekere maat genoemt met de Clauſule, dog by den hoop ſonder maat, mag evenwel geen vijftig Roeden verſchillen.*
9. *Hoedanig, en van welke Landen te verſtaan.*
10. *Hoedanige gebreken in het verkofte te hergoeden, of niet.*
11. *Hoedanige hergoeding van gebreken in een Paart te doen.*
12. *Hoedanig in een Slagt-beeſt.*
13. *Hoedanig in een Verken.*

1 KOops-gevolg, is het regt tot een volle en vrye levering, overgift, of opdragt van het verkofte, daar toe de koop voltrokken zijnde, den verkoper mag werden gedwongen, indien het in ſijn magt is. *l.* 11. §. 2. *ff. de act. empt*, ſonder dat hy met het kort en ſchade door de wan-levering te lyden, mag volſtaan. *l.* 11. §. 2. *ff de act. empti. & ibi.* D D Pinell. *ad l.* 1. *ff. de bon. matern. part.* 3. *num.* 25. Covarruv. *var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 1. Coſt. tot Antwerp. *tit.* 51. *art* 9. Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 50. ten waar dat het in ſijn magt niet was, in welk geval hy met het kort ſou mogen volſtaan. *d. l.* 11. § 2. *ff. de act. empt.* Sie Coſtuymen tot Uytregt, *rubr.* 27. *art.* 7. Neoſtad. *ſuprum. cur. deciſ.* 82. Hoedanig deſelve ſo van roerende als onroerende goederen moet geſchieden, is hier voor 2. *Boek*, 7. *deel*, *verſ.* 2. 3. en 4. gehandelt.

Ik ſeg vol en vrye levering] Om dat den verkoper niet alleen gehouden is te leveren al het gene by hem verkoft is, of daar onder verſtaan werd begrepen te zijn, met alle regt, toe, en aanſeggen van dien. *l.* 3. §. 1. *ff. de act. empt. l.* 20. *ff. de rei vind. l.* 20. *ff. de acq. rer. dominio.* maar
2 ook boven dien het ſelve verkofte goed moed vryen en waren: dat is, den vollen en vryen eygendom doen hebben, en behouden. *l.* 2. *l.* 3. §. 1. *l.* 11. §. 2 *ff. de act. empt.* of by gebrek van dien, den koper boven de koopſchat ſo veel vergoeden, en weder geven, als hem aan de

de ſaak was gelegen, of anderſins na ſeggen van goede Luyden, vervullen wat daar aan gebrak. *d. l.* 11. §. *fin. ff. eod.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 14. *verſ. Tot waaring; ende cap.* 15. *verſ. Onder waaren. Vide l.* 59. *& ibi* Buſium, Cujac. & Duaren *in l.* 38. §. 3. *ff. de Verbor. obligat. l.* 61. *ff. de Ædilit. Edicto l.* 15. §. 1. *ff. de Evict.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 13. *art.* 38. *num.* 2. Andr. Gail *lib.* 1. *obſerv.* 116. *num.* 7. Zypæ *Notit. Jur. Belg de empt & vend. in fin.* Ten waar uitdruklijk anders was bedongen, *vulgò*, *met den voet te ſtoten*, in welk geval den verkoper met den juſten prys weder te geven ſou mogen volſtaan. Neoſtad. *ſuprem. cur. deciſ.* 68.

Indien by een derde, die op 't ſelfde goed eenig regt, of kommer had, 3
den koper eenige regtlijke moeynis wierd aangedaan, ſou den verkoper, tijdlijk de weet gedaan zijnde, het Regt voor den koper moeten uitvoeren, dat men *guarand* en *guaranderen* noemt. *tot. tit. ff. & Cod. de Evict.* Sie vorders Caballin. *tractat. de Evict.* Hoedanige weet en kennis aan den verkoper tijdlijk te doen verſuymt zijnde, ſou den koper geen regt van vergoeding hebben. *l.* 53. *in fin. ff. de Evict. l.* 8. *l.* 20. *Cod. eod. in fin. Cod. de periculo & commodo rei vend.* Menoch. *de arbitrar. judic. centur.* 3. *caſ.* 224. Hartmann. Piſtor. *obſerv.* 228. Math. Coler. *part.* 1. *deciſ.* 27. Ten zy van 't regt van den op-eyſſcher, en dat den verkooper geen regt tot het verkofte gehad heeft, ontwyfelijk bleek, en den koper op hem neemt't ſelve te ſullen bewyſen, in welk geval den verkoper ook ſonder voorgaande waarſchouwing tot vergoeding gehouden is. *arg. l.* 11. §. 7. *in pr. ff. de act. empt.* Ant. Fab. *dicto loco.* Covarruv. *lib.* 3. *var. reſolut. cap.* 17. Molin. *ad conſuetud. Pariſ.* §. 44. *num* 25. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 13 *art.* 38. *num.* 12.

Voor deſe waring werd den koper ſomwylen met goede Borge verſekert, indien 't ſelve bedongen is, of voor de volle betaling by een derde eenige kommer, of moeyenis op het verkofte goed werd gedaan. *l. pen.* §. *ult. ff. de pericul. & commod rei vend.* of dat eenige ſekere ſwarigheid over het hoofd hangd. *l.* 24. *Cod. de Evict. l.* 18. §. *ult. ff. de peric. & comm. rei vend.* Vid. Cenſur. for. *part.* 1. *cap.* 19. *n.* 11. *& ſeqq.* maar buyten dien is hy na regten ſulks niet gehouden. *l.* 56. *in fin pr. junct. l.* 4. *in pr. ff. de Evict.* Sie de aantekeningen op de Coſtuymen van Rijnland. *art.* 38.

Dog is op ſommige plaatſen in Holland *Coſtuym*, dat den verkoper 4
ook ſonder beding gehouden is Waarborg te ſtellen. Sie Coren. *Conſil.* 3.

Tot *Oudewater* werden drie Sonnedaagſe Geboden gedaan, en daar-boven Waarborgen geſteld, de welke tien jaar lang tegen alle uitlandige, en andere Jaar en dag, het verkofte goed bevryden. *Keuren aldaar, art.* 57.

Insgelijks in *Rijnland* moet den verkoper Waarborg stellen. *Keuren in Rijnland, art.* 38.

Item, tot *Leyden* moeten de verkopers van eenige Huysen, of onroerende goederen Waarborg stellen, en moet aldaar mê den koper penning borg stellen, voor de penningen die niet gerect betaalt werden ten waar by de handeling anders was bedongen. *Keuren tot Leyden, art.* 116. Van gelijken tot *Rotterdam*, ten waar anders was bedongen. Dog in't stellen van deselve Waarborg mag den verkoper volstaan, mits verbindende sijn selfs Huys, Land, of Erf, so ver hy eenig heeft, en het selve genoegsaam bevonden werd, sonder arg, of list, *Keuren aldaar.*

22 Maar yemand sijne goederen verkoft hebbende, en niet magtig zijnde Waarborg te stellen, *pro evictione*, of dat den koper vreest datter naderhand meer dienstbaarheden, of lasten, op de gekofte goederen souden mogen opkomen, so werd tot versekerdheid van den Koper dikmaal bedongen, dat den verkoper gehouden sal zijn het goed te leveren by Willig-*Decreet* van den *Hove*, of van't Geregt daar't goed leid. Daar by den verkoper in het verkofte goed werd geveft, en alle andere die naderhand op het selve goed eenig Regt souden willen maken, werden na drie voorgaande Merkt en Sondaagse geboden, ter plaats daar het goed gelegen is, en ten platten Lande in de verder naast rontom gelegen Dorpen gedaan, van haar agterwesen, en toe, op, of aanseggen in 't geheel versteken, daar van de manier van doen ten *Hove* te sien is in de Papegay, *pag.* 448. *en volg.* Het welk alleen te verstaan is in dier voegen plaats te hebben tegen alle onbekende, maar so veel aangaat die personen de welke men weet, of weten kan, dat yets, het zy van inschuld, of dienstbaarheid, op, of aan 't verkofte te eysschen, of te spreken hebben, deselve moeten in't bysonder gedaagt zijn, en kan uit sodanige algemene uitroeping van *Allen den genen, &c.* tegen deselve geen *default* verleent werden. *per l.* 6. *Cod. de remiss. pignor. & ibi Gothofred. junct. l.* 26. §. 7. *de fideicommiss. libertat. & l.* 47. *ff. de Rejudicat.* Sie Marant. *Prax. Aur. part.* 6. *de citatione ejusque requisit. num.* 89. *& seq.* Damhoud. *prax. Civil. cap.* 57. *num.* 9. Andr. Gail *lib* 1. *observ.* 57. Mynsinger. *lib.* 2. *obs.* 47. Leonin. *consil.* 14. *num.* 9. Sulks dat de naaste belenden, en andere daar voor gevriest werd, dat sy in tyden, of wylen, eenig regt van eygendom, stilswygend, of ondersproken verband, of andere dienstbaarheid souden kunnen, of mogen eysschen, deselve op 't gestaden van het decreet in 't bysonder moeten werden gedagvaart.

Sie

Sie de gedrukte A°. 1668. Papegay *pag.* 440. *en volgende.* en nieuwe Keuren tot *Leyden*, *art* 117. *verſ. En ſal*, *en volg.*

Wyders, indien de verkofte ſaak eenig heymelijk gebrek had daar by den Koper was bedrogen, heeft hy dit behulp-middel: dat indien de verkofte ſaak met ſodanig gebrek was beſmet daarom den Koper indien hy 't geweten had 't ſelve goed ſoude hebben gelaten: hy als dan vermag binnen ſes Maanden den verkoper regtelijk dwingen tot wedernemingh van het verkofte, en wedergeving van den Koopſchat. *l.* 1. §. 8 *l.* 2. *l.* 49. *ff. Ædilit. edict.* maar indien het gebrek maar ſodanig was dat hy dies niet-tegenſtaande het ſelve ſou hebben gekoft, blijft de koop van waarden, en vermag alleen binnen 's Jaars weder te eyſchen het geen hy minder ſoude hebben belooft, indien hy van dat gebrek had geweten. *l.* 1. *l.* 6. *l.* 2. *l.* 14. §. *fin. ff. eod. l.* 43. §. 1. *ff. de contrah. empt* Zyp. *Notit. Jur. Belg. tit. de Empt. vendit. in pr.* Chriſtin, *vol.* 3. *deciſ.* 97. Tulden & Faber *Cod. de Ædilit. edict.*

Sulks moet het geen op ſeker gewigt, getal of maat verkoft werd, na 6
de juſte maat, getal of gewigt gelevert werden, of vergoedet, het geen daar aan gebreekt. Daar toe by ons alle maten en gewigten, opentlijk moeten gejuſt en geteikent zijn, eer men deſelve mag gebruiken, dat men gemeenlijk noemt Yken: en om alle twiſt en geſchil weg te nemen, openbare Weeg-ſchalen en Waag-meeſters, tot het wegen; en geſworen Meters, Tellers en Roeyers, tot het meten en tellen geſteld werden. Dewelke van de mate en gewigt tuſſchen de luyden ten weder zyden, vol komen geloof hebben, en by deſelve ſekere ſoort van koopmanſchappen op verbeurte gewogen getelt en gemeten moeten werden; en ſo veel de Waag aangaat, al wat boven de thien ponden weegt, aldaar ter Wage gebragt, en gewogen moet werden. Waar van byſondere Keuren en *Ordonantien* in elke Stad weinig van de anderen verſchillende, geſtelt zijn.

Om in geen vergoeding van eenig gebrek gehouden te zijn, verkoopt 7
men het goed dikwils ſo goed en quaat als het is, het welk men noemt, *met de voet te ſtoten*: in welk geval men nergens anders in gehouden is, als 't verkofte ſo goed en quaad als 't is te leveren. *l.* 4 *in fin. l.* 10. 11. *ff. de heridit. vel action. vendit.* Chriſtin *ad l. Mechlin. tit.* 13. *art.* 38. *num.* 19.

Welk beding meeſt gebruikt werd in koop van Landen, of Erven, als de regte maat daar van niet ſeker is, met deſe woorden: *by den hoop*, *ſonder maat*, *en met de voet te ſtoten*, *ſonder in onder*; *of overmaat gehouden te zijn*, *of diergelijke*, daar by men verſtaat dat het goed by de ſtuk, of by den hoop, en niet by de maat verkoft is, en in ſulk ge-

val

val kan geensins eenige vergoeding, *ex l. qui fundum. 40. §. 2. ff. de contrab. empt.* geëyscht werden, hoe groot de over, of ondermate daar na bevonden wierd. Mantic. *de tacit. & ambig. conv. lib. 4. tit. 17.* Pinell. *ad. l. 2. Cod. de rescind. vendit. part. 3. cap. 2.* Fachin. *lib. 2. cap. 27.* Faber. *ad Cod. lib. 4. tit. 28. defin 2.* Coren *observ. 19.*

Maar was daar eenige begroting van maat by gedaan, by voorbeeld, als den verkoper had gesegt, *groot omtrent, &c. dog hy den hoop, sonder maat, &c.* so soude men onderscheid moeten maken, of den verkoper de maat uit kenlijke onkunde qualijk had uitgedrukt, en ter goeder trouwen daar in had gehandelt, dan of hy het selve tegen sijn beter weten had gedaan, om den anderen te bedriegen, in welk geval hy tot vergoeding gehouden sou zijn. *l. 1. ff. de Action. empti. in fin. d. l. 1. l. 6. & l, 39 ff. eod.*

8 Dog aangesien het dikwils onseker is, of den verkoper beter heeft geweten, of beter heeft kunnen weten, so is in *Rynland* en *Delf-land* dien-aangaande een *Costuym*, dat als maar eenige maat gestelt, of genoemt is, niet jegenstaande alle bedingen, hoe kragtig die mogen zyn, de onder, of over-maat van de Landen moet vergoed werden, voor so veel deselve meer verschild, als een half Hont, of vijftig Roeden, als de uitgedrukte maat, al is 't dat de penningen niet op de maat, maar by de stuk, of by den hoop zijn bedongen. Consult. ende Advysen *het* I. *Deel, Cons.* 207. Cor. *observ.* 19. Neostad. *Holl. cur. decis.* 18.

9 Welke costuym. te verstaan is van Landen, dewelke by de Mergen tot ses hondert Rijnlantse Roeden, en minder gedeelt na aandeel, werden verkoft, maar niet van kleyne stukken, dewelk by enkele Roeden werden verkoft, gelijk als zijn Thuynen, Warmoes-landen, en Staal-gronden die veeltijds geen hondert Roeden groot zyn. Ten waar men uit gelijke evenredenheid, in de stukken die by Honden, dat is, hondert Roeden, of minder maat werden verkoft, wilde seggen, dat gelijk als in de Landen, die by de Mergen genoemt werden, met de *Clausule*, by den hoop sonder maat, een twaalfde deel van een Morgen mag verschillen, also ook in kleyne stukken, de welke by de hondert Roeden werden verkoft, met deselve *Clausule, dog by den hoop, sonder maat* deselve maat uit kragt van die *Clausule* een twaalfde deel van hondert Roeden, tot uitslag, en meerder, of minder maat soude moeten, of mogen lijden. Sic daar van breder in de aantekeningen op de *Costuymen in Rijnland art. 95.*

10 Wy hebben geseid, een heymelijk gebrek daar by den koper was bedrogen]

drogen.] Om dat den Verkoper het sigtbaar gebrek van het verkoste niet behoeft te vergoeden, daar in den Koper sig selven moet vertrouwen. *l.* 1. §. 1. *ff. de ædilit. edict.*

Derhalven by ons in de Paarde-kopery, in de welke de meeste gebre- 11
ken kenlijk zyn, by die geen die haar daar op verstaan, voor geoorloft werd gehouden, dat den een den ander met kopen en verkopen mag bedriegen, behoudens alleen heymelijke blindheid, en overkoting, of spatten, of gallen, welke gebreken uitterlijk niet wel kenbaar zijn, volgens den gemenen regel, *van sessen klaar*, dat is, vier goede voeten, en twee goede oogen. *l.* 4 §. 3. *ff. eod.*

Ymand een Slagt-beest verkopende, het welk in 't slagten ongans 12
bevonden werd, om dat daar van uitterlijk niet kan werden geoordeelt, moet den Verkooper aan den koop-schat so veel laten korten, als de Keurmeesters, anders geseid, Vinders, daar van oordelen dat het daarom minder waardig is, ten zy dat het sodanig besmet is, dat self het vlees met geen gesondheid sou kunnen genuttigt werden, staande mê aan 't oordeel van de Keurmeesters, of Vinders, in elke Stad daar toe gesteld, in welk geval het Beest weder mag gegeven, en den gehelen prijs weder ge-eyscht mag werden. *l.* 3. §. 1. *& 3. ff. de ædilit. edict.*

Maar van een Swijn, om dat daar van uit de tong kan geoordeelt wer- 13
den, is den Verkoper op verscheyde plaatsen vry, met dat het op de tong schoon geschouwen is.

Het XIX. Deel.

Van Naasting.

1. *Naasting uit beding, wat?*
2. *Of voor een nieuwen koop te rekenen, en den Naaster den tweeden 40. penning schuldig is.*
3. *Wanneer het selve regt op houd.*
4. *Naasten buyten beding, wat en hoe velerhande.*
5. *Hoedanig de selve moet geschieden.*
6. *Algemene van Leen-goeden, Renten, Inschulden.*
7. *Bysondere, op welke plaatsen gebruiklyk.*
8. *Hoedanig de naderheid te rekenen.*
9. *Regt met den houde, wat?*
10. *Naasting in Mede-rederschap, en Scheeps-portien.*
11. *In welke goederen, en wanneer Naasting plaats heeft.*
12. *In verkopingen onder de hand, hoe te verstaan.*
13. *By wie de Naasting mag werden gedaan, en wie onder meer Naasters voorgaat.*
14. *Schouten en Baljuwen, hebben geen regt van Naasting.*

DE koophandelingen werden op veelderhande wyse en manie- 1
re aangegaan, en begrypen somwylen in sig een nader be-

ding, of twede handeling. *tot. tit. Cod. De pact. inter empt. & vend. compos.*

Onder de welke het regt van Naasting wel het voornaamste is, het zy dat het selve uit beding, of uit stilswygende Wet-duyding voortkomt. Het regt van Naasting uit beding, is daar by men bedingt, dat den Koper het verkoste goed, tot believen van den Verkoper, of ook wel binnen sekeren tijd, voor den selven prijs, aan den Verkoper wederom sal moeten overdoen, of in het verkopen, den Verkoper altijd wederom de naaste moet zijn, so hy wil. *l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend. compos. l. 12. ff. de præscript. verb.* In welken geval hem ook soude moeten volgen de vrugten, de welke op het Land bevonden wierden. *l. 13. §. 10. ff. de act. empt.* Christin. *vol. 3. decis. 90. num. 1. 2.* Ja selfs het aanwas het welk midler-tijd daar op, of aangekomen mogt wesen. *arg. l. 7. §. 1. ff. de acquir. rer. domin. l. 23. §. 5. de rei vind. l. 23. §. 1. ff. de ædilit edict. l. 6. & l. 16. ff. de in diem addict.* Sie Tiraquell. *de retract. convent. num. 92. sub fin.*

2 Maar of in sodanig beding het weder over-doen van de saak, voor een nieuwe koop werd gehouden, en de lasten by ons op de verpondingen van onroerende goederen gesteld, gelijk als den veertigsten penning of andere diergelijke geregtigheid, voor de twede-maal soude moeten werden betaalt, schijnt twyfelagtig: maar aangesien het wederom over doen, de koop niet breekt, maar nader versterkt, en sodanigen last en beding, een wesentlijk deel van de handeling schijnt te zijn *l. 7. §. 5. ff. 21. §. si tibi ff. de act. empt.* om welke oorsaak het goed ook voor so veel minder, als den Verkoper dat waardig is, verkoft werd. *l. 79. ff. de contrab. empt.* So is daar uit te verstaan dat den Verkoper op de gesevde Naasting, of weder over doen, geen veertigsten penning, of diergelijke geregtigheid schuldig is, als alleen, dat hy den Koper van de eerste onkosten die dienthalven zijn gevallen, moet bevryden. Tiraquell. *de retract. convent. §. 6. gloss. 2. numer. 4. 5. & seq.* Sie vorder Gomes. *var. resolut. tom. 2. c. 2.* Christ. *vol 3. decis. 90. num. 3.*

3 Dit Regt van Naastinge houd op, so wanneer de gestelde tijd om is Maar was daar geen tijd geset, en wanneer het selve dan te niet loopt. Sie Christin. *vol. 3. decis. 86. num. 5. 6. 7. & D D. ibi alleg.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 17. num. 4. 5.*

4 Buyten dit beding, is nog een ander Regt van Naasting, het welke by Wet-duyding en gewoonte alomme in dese Landen is ingevoert, daar door den Koper van enig onroerend goed, binnen sekeren tijd gehou-

houden is 't selve aan de naast-bemaag taalde van den verkoper, of andere gelijk regt hebbende, voor den selven prijs over te doen, het welk op oud-*Hollands*, naasten, naderen of na doen, en den tweden koop, (Naasting) gesegt werd, als of den tweden Koper, mids na doende het geen den eersten heeft voor gedaan, de naaste daar toe was.

Waar van de *Practijq* en *Costuyme* merendeels daar in bestaat, dat die 5
geen de welke naasting mag, en wil doen, Schout, en twe Schepenen van het Ambagt daar het goed leyd, op 't Land, of in 't Huys dat genaastet werd, moet doen komen, en in haar tegenwoordigheid gras, en grond-roering doen: waar op hy voorts den Koper een Regt-dag doet beteykenen, om sijn koop in te brengen, en den koop ingebragt zijnde, is den naaster schuldig binnen 24. uyren na te doen, al't gunt den Koper hem voor, gedaan en belooft heeft; en des gevergt zijnde, moet hy met Ede verklaren, dat hy de Naasting voor sijn selve, en met sijn selfs goed, en geld doet, moet ook betalen den Wijn-koop twevout, en den Gods-penning enkel. Sie hier van mê Damhoud. *prax. Civ. cap.* 265. *num* 15. Keuren in Rijnlant, *art.* 28. 29. Reinking. *de retract. quæst.* 6. Daar by wel te letten staat dat den Naaster gehouden is aan den eersten Koper, behalven de koopschat ook te voldoen de winstderving van de koop-penningen, van de tijd af dat de selve zijn betaald, ten waar dat de selve tegen eenige genoten vrugten wierden vergelijkt, en moet ook voldoen en vergoeden, alle lastige verbeteringen en noodsakelijke onkosten by den koper, aan het gekofte voor de tijd van de Naastinge ter goeder trouwen gedaan. Sie de Keuren in Rijnland, *art.* 30. aangesien den eersten Koper geen schade by Naasting lyden mag, en de naaster alles sonder onderscheid moet na doen, dat hem den Koper heeft voor-gedaan, en sulks als sijn voeten in des Kopers schoenen steken. 't Welk wel meest plaats heeft in gekofte Inschulden, de welke geen vrugten voortbrengen, de welke met het *Intrest* van des Kopers penningen kunnen werden vergelijkt, gelijk 't selve by Keuren tot *Rotterdam* uitdrukkelijk is *gestatueert*.

Dese is *gemene*, de welke door geheel *Holland*, of *bysondere*, die maar in dese, of gene plaats gebruiklijk is.

Algemene Naasting heeft de Graaflijkheid van *Holland*, in de ver- 6
kofte Leen-goederen, de welke voor den selven prijs, voor het verley, de selve Leen-goederen aan haar mag behouden. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 3. en *lib.* 2. *cap.* 42. *vers. Ten Derden.* Christin. *vol.* 6. *decis.* 23.

Een schuldenaar vermag ook de schuld die yemand op hem heeft, bin-

nen 's Jaars te Naaſten, voor den ſelven prijs daarom dat die verkoft is, te rekenen van de tijd af dat het tot ſijn kennis is gekomen, ten waar dat het hem aangeboden zijnde, hy 't ſelve eens hadde afgeſlagen. *l.* 22. *Cod. mandati.* Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 18. Goris *adverſar. tractat.* 3. *part.* 1. *cap.* 4. maar de ſelve hebben ſodanige *ſolemniteyt* niet als wel de Naaſtingen van onroerende goederen, maar is daar in genoeg dat by geſchrift voor Notaris en Getuygen, of anderſins, van de gedane Naaſting blijke.

Sulks heeft een beſitter van goed, daar op eenige Rente, losbaar, of onlosbaar, in 't byſonder geveſt is, daar van de Naaſting binnen 's Jaars, moet geſchieden, ſo wanneer de ſelve Rent aan een derde werd verkoft *arg. d. l.* 22. *Cod. mandat.* Coſtuymen in *Rijnland*, *art.* 57. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 49. *num.* 13. 14. Conſult. en Advyſ. II. *Deel*, *Conſ.* 159.

Maar tot *Amſteldam* moeten ſodanige Renten in 't openbaar verkoft werden, en moet daar na den Koper 't ſelve, als mê den prijs van dien, aan den eygenaar van 't Huys, of Land, daar de Rent, of Pagt op houd, aanbieden, die als dan binnen 14. dagen, den koop mag Naaſten, mits betalende den hondertſten penning, en mag hy die ſodanige Renten genaaſt heeft, de ſelve aan een derde niet verkopen, maar moet de Rentebrief vernietigen. *Willekeuren gedrukt a°.* 1639. *pag.* 132. de koop by *executie* geſchied, moet de Naaſting binnen 24. uuren geſchieden. *ibid. pag.* 134.

Tot *Leyden* is men gewoon de na koop van ſodanige Renten, 't ſy dat die losbaar zijn, of niet; als mê van alle Schuld-brieven, of *Obligatien*, aan te bieden aan den genen op wiens Huyſing, of Erf die ſtaan, mits gaders de ſelf-ſchuldige, en haar Borgen daar voor verbonden zijnde: die alle binnen agt dagen daar na moeten verklaren, of ſy de koop willen Naaſten; en bevond men daar na dat de ſelve aanbieding te hoog was gedaan, mogen ſy binnen een Jaar en ſes weken de Naaſting nog doen. *Keuren van Leyden*, *art.* 121.

Wanneer eenige Huyſen, of Erven, tot *Amſteldam*, by *executie* verkoft werden, waar op meer Renten, of belaſtingen ſtaan, als 't ſelve by verkoping heeft mogen gelden, ſo mag die geen welkers ſchulden, of Renten daar uit niet kunnen werden voldaan, de koop binnen ſes weken Naaſten, mits betalende aan den Koper den hondertſten penning van de beloofde koop-penningen. Dan de oudſte ſchuld-eyſcher gaat voor alle anderen, en ſo wie deſe Naaſting doet, ſijn ſchuld werd hier door gants gedood; 't ſelve heeft ook plaats in Schepen, die by *executie* verkoft werden, maar moet als dan binnen 24. uuren geſchieden, *Wille-*

keuren

keuren aldaar, gedrukt anno 1662. *pag.* 274. Sie Recueil van de *Keuren*, en *Costuymen* tot *Amsteldam*, *tit.* 35.

Alle goederen in den *Hage*, by *executie* verkoft zynde, mogen by de schuld-eyschers beter Regt als den Koper hebbende, genaast werden; Dog den eenen schuld-eyscher 't goed gekoft hebbende, en het selve by een ander genaastet zynde, so moet de Naaster den eersten Koper voldoen, die selfs sijn Regt op de *præferentie* moet vervolgen, sulks als by 't *Hof* is geoordeelt, en voor goed gekeurt het vonnis van *'s Graven-Hage* tusschen *Lenard Ketting*, en *Jacob Willemsz.* in November 1619.

Tot *Rotterdam*, heeft Naasting van Renten, of Rente-brieven, op eenige Hnysen, of Erven sprekende, mê plaats binnen ses weken, na dat den Eygenaar van de Huysing, of Erf, de kenlijke weet met den Bode, door die geen die de Rente gekoft heeft, is gedaan, mids dat hy beneven de penningen van den koop, daar voor de voorsz. Renten zyn verkoft, daar af ook *Intrest* betaalt tegen den penning sestien, van den tyd af dat de penningen van den selven koop zyn betaalt; mitsgaders dubbelde Wyn-koop, of Gods-pennink, so die in der waarheid gegaan zyn, en vorder niet. Van gelijken werd gehandelt met de Penning-brieven, Schuld-brieven, en *Obligatien*; *Keuren aldaar.*

Maar ter *Goude*, en *t'Oudewater*, heeft de Naasting geen plaats in de Renten, en Schulden. 7

De Plaatsen daar men het bysondere Regt van Naasting onderhoud (alhoewel niet overal op eenderley wijse) zijn *Delfland*, *Rijnland*, en de Landen *Voorn*. In Kenmerland heeft het regt van Naasting geen plaats, als te sien is in de *Costuymen van Kenmerland, gedrukt anno* 1652. *pag.* 214.

Alwaar de naaste van des Verkopers Vrunden binnen 's Jaars, na dat het tot haar kennis is gekomen, deselve Naasting mogen doen, mits verklarende dat sy het voor haar self doen.

Hoedanig de naderheid moet gerekent werden, is twyfelagtig, also by de voorverhaalde *Keuren*, en *Costuymen*, niet sekers daar van werd uitgedrukt, dog is daar van het gemeen gevoelen, dat men in de Naasting, aangaande de naderheid, en wie de naaste tot de Naasting is, het Versterf-regt in alles volgt, en dat die geen die de naaste is, om des Verkopers goed, by Versterf, te moeten erven, den selven ook de naaste is, tot het doen van de Naasting. Grivell. *decis.* 40. Berlich. *pract. concluss. part.* 2. *conclus.* 39. *num.* 26. 30. 31. Tiraquell. *de retract. lign* §. 1. *gloss.* 9. *num.* 81. *post pr.* & §. 11. *gloss.* 1. *num.* 18. & §. 13. *gloss. unic.*

9 Tot *Leyden*, heeft wel het Regt van Naasting geen plaats, maar so wanneer aldaar eenige Huysen met het Regt van den houde werden verkoft, moet den Koper en den Verkoper den houw-Heer de Naasting aanbieden, die dan sijn beraad heeft 24 uyren, ten waar dat de selve Huysing by *executie* ware verkoft. En so ver den houw-Heer daar na bevind, dat hem de na-koop te hoog aangeboden was, mag hy nog binnen 's Jaars de Naasting doen, of weder eyschen, 't geen hy daar voor te veel gegeven heeft; *Keuren van Leyden*, *art.* 120.

10 By so ver tot *Rotterdam* yemand van de Reders van een Schip, of ook den Stierman, verkoft de mede-*portien* Scheeps, als vreemde personen in het selve Schip niet redende, sullen de andere, het zy Stierman, of Reder, of eenige van hen die sulks begeren, al sulke verkofte portien mogen Naasten, en aan hem nemen voor sulke penningen, of prijs, en te betalen op al sulke termynen, als 't selve Schip verkoft ware, wel-verstaande dat de Naasting van dien sal moeten geschieden binnen 14. dagen, na dat de verkoping sal zijn bekent gemaakt, met een Stads-Bode, aan den Stierman, en sijn Boekhouder; en insgelijks sal geschieden tusschen den Schipper en sijn Reders van de Koop-vaarder-Schepen, uit de Haven aldaar varende, of die aldaar te huys behoren. *Keuren aldaar*, *&c.*

Ter *Goude* en *Oudewater*, heeft de Naasting geen plaas dan in Renten en schulden; waar van hier voor.

Tot *Weesop*, heeft de Naasting mê geen plaats, nog ook in *Zuid-Holland*, *Handv. aldaar*, *pag.* 88. 279. 287. 363. *en de nieuwe Druk*, *pag.* 254. 279. 394. als alleen binnen drie dagen na het laatste Kerk-gebod, *pag.* 169. *en laaste Druk*, *pag.* 534

11 Naasting heeft plaats in alle onroerende goeden, niet alleen in Erf-goederen, daar't selve regt wel meest op gegrond is Tiraquell. *de retract. gentilit.* §. 1. *Gloss.* 7. Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib.* 16. *cap.* 2. maar ook sonder onderscheid in allerhande goederen, hoedanig die mogten zijn, so wel Erf-goeden, als van buyten aanbestorven, of ook aangekofte goederen. Grot. *Inleyding cap.* 16. *lib.* 3. *vers. Dit Regt.* Dog is te verstaan van goederen die verkoft zijn, want in mangeling, heeft Naasting geen plaats. Sie Chassan. *ad consuetud. Burgund. des retraicts.* 19. §. *ex vendition.* 9. *vers. quid autem in permutatione.* Sie Consult. en Advijs. *het* I. *Deel*, *Cons.* 257.

Hier onder werden ook als onroerende goederen gerekent, alle Cijnsen, Jaarlijxse Renten en andere geregtigheden, de welke op onroe-

rend

rend goed zijn geveſt, en waar voor de onroerende goederen verbonden mogten zijn, dog met ſodanig onderſcheid als hier voor van Actien en *gehypothequeerde* renten is geſproken, Tiraquell. *de retract. Municip.* §. 1. *gloſ.* 6. *num.* 11. *& ſeq.* Chriſtin. *ad. ll. Mechl. tit.* 11. *art.* 25. Zypæ. *Not. Jur. Belg. de hered. vel. act. vend.* Of het ſelve ook plaats heeft in Leen-goederen, Erf-pagten, Cijnſen, of Tienden, is bedenklijk. En ſoude na regten de Naasting van den *dominus directus*, dat is den Leenheer, of Grondheer ſchynen te moeten voorgaan, om dat het goed niet anders werd beſeten en over gaat, als met ſodanige laſt.

Staat in 't byſonder aan te merken, dat de Naasting geen plaats heeft 12
als in verkopingen die onder de hand geſchieden, maar indien de verkoping in 't openbaar, na aanplakken van *Biljetten*, ſo na drie behoorlijke gedane Kerk-, of Merkt-daagſe geboden was geſchied, ſoo heeft Naasting geen plaats. Grot. *dict. loco*, *numer.* 5. *Keuren in Rijnland*, *art.* 36. Neoſtad *ſupr. cur. deciſ.* 29.

Maar of in ſulk geval, dat het goed met het welk in 't openbaar is te koop geſeten, dog niet verkoft, en binnen 's Jaars na de ſelve opveyling nog werd verkoft, ſonder vorder koop-dag, of veyling, de Naasting daar door, ſo wel, als door een openbare verkoping ſoude werden belet, is wel ſo verſtaan by *turbe* den 29. *Keure* van *Bailjuw* en *Mannen van Rijnland*. den 29. January 1591. in der ſelver Keur-Boek ingelijft: Maar daar over geſchil ontſtaan zijnde voor het *Hof van Holland*, tuſſchen den Heer *Willem Halling*, en *Mr. Jacob van Beveren*, Heer van *Swijndregt*, en Schout tot *Dordregt*, is by het *Hof van Holland*, den twee den July 1654. gelaſt de onderhouding van dien nader te bewyſen: om redenen dat de ſelve *turbe*, ten verſoeke van *Mr. Reynier van Amſteldam* wel beleid was, maar de ſaak daar in de ſelve ſou dienen, by verdrag is afgedaan geweeſt ſonder dat daar over volkomen kennis is genomen, of in *contradictorio judicio* is afgehandelt geweeſt; Immers de redenen daar op de ſelve *turbe* werd gegrondveſt, by vele niet genoegſaam geoordeelt wierden: Namentlijk, dat de Naaſtinge ſoude moeten ophouden, als wanneer de Schout ſijn pond-geld ontfangt, en ſulks het ontfangen van 't pond-geld van den Schout, de Naasting ſoude geven, of nemen. Het welke ſo te verſtaan was, tot wegneming van der Schouten Naasting, die ſy wel eer (alhoewel te onregt) hebben willen invoeren, als of daar mê 't ſelve gewaande Regt wierde afgekoft, maar geenſins in opſigt van 't Regt van Naasting van de Vrunden en Magen des Verkopers; Behalven dat men uit de inſtelling van de ſelve *Coſtuyme* en *turbe* uitdruklijk

kan:

kan sien, dat de Getuygen alle Schouten zijn geweest, en 't eenmaal strekt om tot haar eygen voordeel daar mê vast te maken, en staande te houden haar gewaande Regt van Naasting, dat haar naderhand (als hier na) 't eenmaal is ontseid; en een seker grond te stellen tot het ontfangen van haar pond-geld binnen 's Jaars na de verkoping. Welke saak dies niet tegenstaande tot nadeel van de Naasting is gewesen, en de geseyde *Costuyme* voor goed gekend, en naderhand aan den *Hogen Rade in cas d'appel* gekomen zynde, is deselve *sententie*, na dat den 17. November, 1657. alle die geen die het tegendeel van dien hadden beweerd, nader waren gehoord, den 22. December 1657. daar aan volgende, voor wel gewesen bevestigt

Dog in de Lande *Voorn*, heeft ook Naasting plaats in openbare verkopingen, indien de naaste Vrunden binnen de drie Merkt, of Sondagse geboden 't selve in het werk stellen, of indien sy uitlandig geweest waren binnen 's Jaars na haar wederkomst, of dat het tot haar kennis was gekomen. *Keuren van Voorn*, *art.* 59. Neostad *d. decis.* 29.

Indien meer personen gelijk de Naasting deden, souden die voorgaan, de welke onder de selve even voor de koop met het verkofte Land gemengder veur hadden gelegen, anderssins die geen die de naaste waren; maar indien den een na den ander de Naasting deed, so sou de eerste voor gaan, al was hy de naaste in bloede niet. *Keuren van Rijnland*, *art.* 24. 25. 26. 27. *ende* 34. Grot. *d. loco. Handvesten van Zuyt-Holland*, *pag.* 169. *en de nieuwe Druk*, *pag.* 504 Georg Tholosan. *Syntagm. jur. lib.* 26. *cap.* 13. *num.* 6. 7.

13 In *Rijnland* indien de naaste Magen niet Naasten, werden daar toe ook toegelaten die gemengder veur met het verkofte Land leggen, *Keuren van Rijnland*, *dict. art* 25.

After de naaste Magen, en die geen die gemengder veur leggen, meynen sommige Bailjuwen van de plaats, binnen ses weken na het Jaar, het selve Regt te hebben. Welk Regt ook hebben sommige Ambagts-Heren, ook op die plaatsen daar de naaste Magen geen Naasting hebben. Grot. *d. loco. post. num.* 16. *Keuren van Rijnland*, *art.* 35.

14 Dog aangaande de Bailjuwen en Schouten in *Rijnland*, is *in judicio contradictorio*, verstaan, dat de selve daar toe geen Regt hebben, om dat het geen Keur is, maar een onderkropen gebruik, sonder wil van den Prince en sulks een *corruptele*, tot quelling van de Luyden; in de saak van *Symon*, *en Huig Jansz. Impetranten in cas d'Appel*, contra *Gerrit Adriaansz. Oudshoorn*, Schout van *Soetermeer*, *Gedaagde*, en van

van de selve *Gerrit Adriaansz. Impetrant* van *Mandament pœnaal*, contra de voorsz. *Symon, en Huig Jansz. Gedaagdens*, den 25. April 1614.

Een Koper, of Verkoper die voor Naasting bedugt is, mag den gene die de Naasting, het zy uit beding, of volgens Land-regt, als voorseid is, soude toekomen, zijn gekofte wetlijk doen aanbieden. Het welke eens by hem geweygert en afgeslagen zijnde, vermag hy daar na niet wederom tot de Naasting toegelaten werden, om dat een yder van sijn voor-regt mag afstand doen; *l. penult. Cod. de pact.* en 't selve gedaan hebbende, hem daar mê niet wederom behelpen mag. *l.* 14. §. 9. *ff. de ædilit. edict. facit. text. in l.* 122. §. 3. *ff. de verbor. oblig.* en die eens sijn keur gedaan heeft of hy wil Koper zijn of niet, daar na niet wederom kan veranderen. *l.* 2. *&* *l.* 29. *ff. de opt. legat.* Sie Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *casu* 37. Joan. à Sande *lib.* 3 *tit.* 4. *defin.* 4.

Maar of yemand die anderfins Regt van Naasting sou hebben, de koop selfs mê had helpen maken, of de handeling van koop, als daar by, en over geweest, tot bevesting van dien had geteikent, &c. daar door soude geoordeelt werden sijn Regt van Naasting afstand gedaan te hebben, is verstaan dat het selve sijn Regt van Naasting niet sou benemen, of verkorten, maar dat de afstand van dien, uitdruklijk moet geschieden. *arg. l.* 39. *ff. de pignor. act. & l.* 34. §. *Lucia.* 2. *ff. de legat.* 2. *Vide* Tiraquell. *de retract. lib.* 1. §. 30. *gloss.* 1. *num.* 4. Hartman. Pistor. *lib.* 3. *quæst.* 17. *num.* 12. *& seq.* En is also geoordeelt by den *Hove van Vriesland*, Joan. van de Sande *lib.* 3. *tit.* 5. *defin.* 8.

Wat dat voort in de Naasting aan te merken staat, en hoe de selve toegaat; Sie Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 16. Georg. Tholosan. *in Syntagm. jur. lib.* 26. *per tot.* Christin. *ad leges Mechlin. tit.* 11. *& vol.* 3. *decis.* 55. *& seq.* Zyp. *Not. Jur. Belg.* Tiraquell. & Reinking *de Retractu.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 19.

HET XX. DEEL.

Hoedanige bedingen onder koop beſtaan mogen, of niet.

1. *Hoedanige bedingen by koop te doen.*
2. *Verkopingen by onwillig Decreet.*
3. *Monopolye, of gemaakte dierte verboden.*
4. *Avontuerlijke Koopmanſchappen.*
5. *Herſtellinge uit bedrog, over de helft in koop, hoedanig te verſtaan, of, en wanneer plaats heeft.*
6. *Uit bedrog in dronkenſchap.*
7. *Tegen openbare verkopingen werd geen herſtellinge vergund, en van wat kragt de ſelve zijn.*

1 IN't verder mogen allerhande bedingen in de koop werden inbedongen, de welke eerlijk, en by de Wetten onverbonden zijn. *l.* 79. *ff. de contrah. empt. l.* 7. §. 5. *ff. de pact. l.* 13. *Cod. eod.* Onder de welke eenige de verkopingen eygen en gemeenlijk in gebruik zijn. Gelijk als dat den koper voor eenige Jaren als huyrder, in't gebruik van het verkofte ſal blyven. *l.* 75. *ff. de contr. empt.*

Item, dat de koop ſal blyven, ten waar dat binnen ſekeren tijd een ander meer bood. *l.* 1. *ff. de in diem addict.*

2 Hoedanig beding by ons de goederen, de welke by *executie* en onwillig *decreet*, by het uitgaan van de brandende Was keers werden verkoft, ſtilſwygende onderworpen zijn. Welke kopen voor kragtloos gehouden werden, indien op't geſtaden van't *Decreet* voôr het *Hof van Holland*, yemand voor het aftrekken van't Zegel van den Waſſe meer komt te bieden. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *part.* 14. *num.* 72. daar van de manier van doen te ſien is in de nieuwe Papegay, *gedrukt A°.* 1668. *pag.* 464. *en de volgende.* en elders

Word ook ſomwijl bedongen dat de koop te niet ſal zijn, indien binnen ſekeren tijd de koop-penningen niet werden betaalt. *l.* 2. *ff. de lege commiſſoria.* Welken tijd verlopen zijnde, den verkoper nog altijd de keur heeft, of hy de koop wil laten ſtand grypen, dan of hy het goed als ongekoft weder aan hem nemen wil, en behouden het geen op de hand gegeven, of daar vorder op betaalt mogt zijn. *l.* 2. 3. 4. *ff. de lege commiſſor. l.* 25. *ff. de heredit. petit.* Grot. *Inleyd. lib.* 3. *tit.* 14. *n.* 77. *& ſeq.* Waar voor wederom den verkoper de genoten vrugten behoud. *l.* 4. §. 1. *ff. eod.*

So mag als geſeid is, geen beding by koop gedaan werden dat oneerlijk, onbehoorlijk, of tegen de gemeene onderhouding ſtrijd. §. 24. *inſtit. de inutilib. ſtipulat. & tit. Cod. de Monopol. & conventu negat. illicito.*

Om.

Om welke redenen by ons ook buyten de beſchreven Regten by verſcheyde *Placaten* en *Ordonantien* in alle handelingen, koopmanſchappen, handwerken, of neringen, de *monopoly*, dat is, opkoop van waren, en gemaakte dierte uitdruklijk werd verboden. *Placaat* den 7. October 1531. *Plac.* den 4. October 1540. en den leſten January 1562. Sie hier van breder Grot. *de jure belli lib.* 2. *tit.* 12. *num.* 16. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 98. *& ad leges Mechlin. tit.* 2. *art.* 27. Damh. *prax. crim cap.* 134. Zyp. *Notit. Jur. tit. de Monopol.* Rebuff. *ad conſtit. reg. tom.* 2. *de Magiſtr. artific. & monopol. prohib. art.* 4. *gloſſ.* 2. Georg. Tholoſan. *Syntagm. iur. lib.* 25. *cap.* 14. 3

Alle *avontuyrlijke* Koopmanſchappen, of Handelingen, mogen binnen *Leyden* by een yder afgegaan werden binnen 24. uyren, doende midlertijd ſijn *party* daar van verwittigen, mits betalende den Wijnkoop indien daar eenige op geſteld is. *Keuren aldaar* in den Jare 1583. *art.* 86. En is den 29. September 1599. daar by gevoegt, dat alle Koophandel aangegaan, op het leven, of ſterven van een derde, niet ſtaande onder het gebied van den Koper, of Verkoper, ſonder des ſelfs bewilging, van onwaarden zijn. 4

Koop geſchied op ſekere *haſardeuſe conditien* te betalen, werd tot *Amſteldam* als wedding geagt, en voor nietig en van onwaarden gehouden, *Willekeuren aldaar, gedrukt A°.* 1613. *pag.* 108. gelijk mê tot *Naarden.*

De mening van de Kopers en Verkopers, is altijds om met kopen, of verkopen winſt te doen. *arg. l.* 16. §. 4. *ff. de minor. & l.* 22. §. *ult. ff. locati*, ſodanig dat ſonder dat inſigt de luſt van het kopen en verkopen geheel ſoude vergaan.

Dog op dat door al te groote begeerlijkheid, den een niet al te veel met den ander ſijn ſchade, of agterdeel ſou werden verrijkt, en daar ſo doende, te groot bedrog mê gemengt ſou werden. *l.* 26. *de verbor. obligat.* ſo is daar tegen dat verſet verleent, dat die gene die in eenige handeling, ſo wel den Koper als Verkoper, meer als de helft is bedrogen, daar tegen by *Requeſt Civijl* van den *Hogen Rade* kan werden geholpen, en herſteld. *l.* 1. *Cod. de reſcind. vend.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 52. Sande *lib.* 3. *tit.* 4. *defin* 9. *& ſeqq.* 5

Niet dat daar door juyſt de gehele handeling word vernietigt, maar dat die geen die den ander bedrogen, of misleid had, ſou mogen volſtaan indien hy wilde, mids weder-gevende ſo veel het verkofte goed minder waard was als hy had genoten, of den Koper inbrengende het geen het gekofte goed meerder waard was als hy had gegeven, indien

de ſaak meer als de helft minder of meerder was gekoft als de waarde. Gloſſ. *& DD. ad l.* 12. *Cod. de reſcind. vend. in verb. elegerit.* Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap. ult. num.* 19. *& part.* 17. *num.* 7. Hoe, op wat wys, en by wie ſodanige ſchatting moet werden gedaan. Sie Sande *lib.* 3. *tit.* 4. *defin.* 16.

Dit middel heeft ook plaats in alle andere handelinge. Pinell. *de reſcind. vend. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. *uſque ad* 7. Daar van hier na. Maar of het ook plaats heeft in verkopingen die by *Decreet*, en ten overſtaan van den Regter werden verkoft, werd by ſommige in twyfel getrokken. *arg. l.* 16. *Cod. de reſcind. vend.* Sie Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 67. het welk in *Savoyen*, en *Vrieſland* alſo verſtaan is, *teſte* Fab. *Cod. lib.* 4. *tit.* 30. *defin.* 4. Sande *lib.* 3. *tit.* 4. *defin.* 12. Maar aangeſien by ons daar in met ſo groote ſorgvuldigheyt by den Regter (de welke alle bedenke van bedrog uitſluyt) werd gehandelt, ſo werd daar op geen aanſchouw genomen. *arg. l. Cod. de remiſſ. pignor.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap. ult. num.* 11. Coſtuym. van Antwerp. *tit.* 60. *num.* 23. Imberd. Enchirid. *in verb. decret. in addit.* het welk buyten alle twijfel vaſt ſtaat, in de onwillige *Decreten* en verkopingen, de welke by het uitgaan van de brandende Was-kaars, en afrekken van het Zegel van den Waſſe geſchieden. Sie Neoſtad *ſuprem. cur. deciſ.* 75.

Dog ſtaat te letten dat dit behulp-middel, *l.* 2. *Cod. de reſcind. vend.* geen plaats heeft in Koopmanſchappen die aan 't geluk hangen, en de welke ten tyde van de handeling een onſekere uitkomſt hadden te verwagten, al is 't dat den een, of den ander, naderhand by geval boven de helfte beſchadigt mogt zyn: Vermits de verkortinge, of het bedrog alleen ingeſien werd, ten tyde van de handeling, en ten opſigt van 't ſelve alleen herſtelling plaats heeft. *l.* 1. *Cod. de reſcind. vend.* Pinell. *ad l.* 2. *eod. part.* 1. *cap.* 4. *num.* 18. *in fin.* Sande *lib.* 3. *tit.* 4 *defin.* 16.

6. Wat aangaat de verkopingen die onder de hand geſchieden, aangeſien de Luyden van ons geweſt, door overvloed van innerlijke hitte, gemeenlijk wel ſo veel als andere tot den dronk genegen zyn, en daarom niet te min begeerig om in 't midden van d'onnoſele dronkenſchap d'eenvoudigen met kopen en verkopen te miſleyden, te bedriegen, en daar mede haar voordeel te ſoeken: ſo is buyten dit behulp-middel, door geheel *Rijnland*, en op veel andere plaetſen in *Holland* ingevoert, dat men van de Handelingen in Herbergen, of dronke-gelagen geſchied, nog altyd binnen 24. uyren mag afgaan, mits betalende het geen tot Wynkoop is verteert, of belooft; Sie Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 14. *num.*

14. *num.* 8. Burgund. *ad conſuetud. Fland. in proœmio, num.* 5. en het geen op de *Coſtuymen in Rijnland*, *art.* 94. breder is aangetekent.

Alle Koophandelingen tot *Wormer* en *Giſp* in dronke gelagen geſchied, zyn van onwaarden, en in 't geheel kragteloos.

By de Keuren tot *Leyden*, in den Jare 1583. *art.* 68. was *geſtatueert*, dat aldaar geen Koopmanſchappen van onroerende goederen, onder de hand gedaan, van waarden gehouden ſullen werden, voor en al eer dat daar van de behoorlijke kennis, verly, en inbreng voor Schepenen is gedaan, maar mag nog altyd binnen de ſelve tyd afgegaan werden. Het welke op dat niet al te ligtvaardig geſchiede, by de nieuwe *Keuren* in den jare 1658. *art.* 112. op het afgaan van ſodanige kopen is geſteld den twintigſten penning van de koop, de een helft ten behoeve van den geen die genegen is den koop te houden, en de wederhelft ten behoeve van den Armen.

Alle het welke te verſtaan is van Koopmanſchappen onder de hand, 7
om dat ſodanige verſet-middelen van bedrog, dronkenſchap, of andere miſleyding, in openbare verkopingen, daar in alles opentlijk aan de meeſt-biedende, door een Beampten-ſchryver, en Uitroeper, buyten alle bedenken van bedrog, of miſleydinge toe gaat, en yder een ſijn woord moet geſtand doen. *arg. l.* 12. *Cod. de tranſact.* So ver dat in het opveylen van eenige goederen, alle geboden ter Palmſlag toe van waarden gehouden werden, en die geen die minder geboden heeft, niet ontſlagen werd, door een ander die meerder bied, maar het den Verkoper vry ſtaat den meeſtbiedende, of wie hy wil den koop te gunnen. En of tuſſchen twe, of meer geſchil ontſtond, wie van haar het voorwoord had, werd den Uitroeper daar in op ſijn woord gelooft, of in val van twyfling werd het andermaal geveild, ſonder ontſlaging van de voorgaande bieders. *arg. l* 9. *ff. de in diem. addict. l.* 9. *ff. de publican. & vectigalib. & ibi DD.* Sie Boër. *deciſ. Burdigal. deciſ.* 248. Rebuff. *ad conſtit. Reg. tom.* 2. *tract. de præcon. & licitat. art.* 7. *gloſſ. unic. num.* 21. Papon. *lib.* 13. *tit.* 9. *art.* 25. *num.* 10. Het welke by ons om de meeſte ſekerheid gemeenlijk in de Voorwaarden werd inbedongen.

HET XXI. DEEL.

Van huyr van Huyſen en Landen.

1. *Huyr, wat?*
2. *Wanneer voor voltrokken gerekent.*
3. *Tot huyr, of, en wanneer ſchrift noodſaaklijk.*
4. *Een gehuyrde ſaak hoe te gebruyken.*
5. *Laſten en ongelden by wie te dragen.*
6. *Of, en wanneer huyr eyndigt en uit is, en wanneer verſtaan werd ſtilſwygende verlengd te zijn, en* 8.
7. *Of, en wanneer de Huyr ook voor de tijd uit is.*
9. *Of, en voor hoe lange Jaren verhuyring mag geſchieden.*

1 HUyr is een onderhandeling daar by het gebruik van een ſaak, of dienſt van eenig werk, of doen, voor een ſekeren penning werd toegeſeid. *l.* 1. 2. *ff. de locat. & conduct.*

2 Het gebruik van ſaken beſtaat merendeels in onroerende goederen, Woon-huyſen, of Bouw-landen.

Gelijk als de koop verſtaan werd voltrokken te zijn ſo haaſt als men in de koop-ſchat over een gekomen is: ſo werd ook huyr voor bekragtigt gerekent, ſo haaſt als de huyr-penningen vaſt geſtelt zijn. *pr. inſtit. locat. cond.*

Nog is van noden dat daar eenig ſchrift van werd gemaakt. *l.* 24. *Cod. eod.* het welke na het gemeen gevoelen in verhuyrde Huyſen onverandert is gebleven, en daar toe een gemeen bewijs genoeg is. Sans niet (Procureurs woordenboekje Amst. 1775 p. 109).

3 Maar in Landen, ſchijnt het ſchrift een weſentlijk, ten minſten een noodſaaklijk deel, van de verhuyring geworden te zijn, *Placaat van Kaiſer* KAREL jegens Huyrluyden en Pagters, den 13. January 1515. Politic. Ordonn. *art.* 30. 31. 33. Het welke tot *Utregt* mê in verhuyrde huyſen plaats heeft. Coſtuymen aldaar, *tit.* 7. *art.* 13.

4 Den Huyrder moet de gehuyrde ſaak na behoren gebruiken, gelijk als die van te voren gebruikt is geweeſt. *arg.* §. 5. *inſt. de locat. cond.*

Sulks dat yemand een ſtuk Weyland gehuyrt hebbende, het ſelve niet betelen, nog inſteken mag *arg. l.* 35. §. 1. *ff. locat.* Bartol. *ibid. num.* 3. Tuſſch. *vol.* 2. *practicab. concluſ.* 623. *num.* 3. *cum. ſeq. littera C. junct. l.* 13. §. 4. 8. *l.* 27. §. 1. *ff. de Uſufruct.* Sie mê Conſultat. *het* I. *Deel*, *Conſult.* 215

Maar mag het gehuyrde aan een ander wel over doen. *l.* 6. *Cod. locat.* ten waar dat anders was bedongen. Het welke voor ſo veel de woonhuyſen aangaat (aangeſien den verhuyrder daar mê merklijk ſou werden verkort

verkort, en groot onderscheid te maken is, by wat personen, en op wat manier een Huys werd bewoont) in sommige Steden duydelyk by Keuren is verboden. Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 19. num 27.* Gloss. & Bald. *in l. 6. Cod. locat.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 8. art. 10. num 2.*

So wie tot *Rotterdam* eenige Huysen, Schuyren, Lootsen, Kamers, Kelders, of andere Woningen huyrt, mag de huyr aan een ander niet over doen, sonder bewilliging van den verhuyrder, nog ook by hem eenig Huys-volk in sijn kost metter woon nemen. En so den verhuyrder en huyrder daar in niet konden verdaagen, sal 't selve staan tot bescheydenheid van den Geregte, so ver daar in eenige redene dienden. *Keuren aldaar.*

Item, tot *Amsteldam* is de geen die een Huys huyrt, gehouden 't selve te bewonen, sonder dat hy dat vermag aan een ander over te doen buyten toestaan, wil, en weten van den eygenaar, of verhuyrder, die altyd de voor-keur hebben moet, of hy het gehuyrde weder aan hem wil houden; *Recueil van de Keuren der Stad Amsteldam, cap. 51.*

Van gelijke tot *Utregt*, *Keuren en Costuymen van Utregt, tit 25. art. 10.* Ter *Goude*: Tot *Middelburg in Zeland*, *Keuren aldaar. tit. van Huyringe, art. 5.* Tot *'s Hartogen-Bos*, en andere plaatsen meer.

De gemeene lasten en ongelden de welke op het verhuyrde goed, by het Land, de Stad, of het Dorp, op de Landen, of Huysen werden gesteld, komen alleen tot lasten van den verhuyrder *arg. l. 7. de publican.* Charond. *pandect. du droicts franch. lib. 2. cap. 32.* Garsias *de expens. & meliorat. cap. 14. num. 18.* Tussch. *vol. 2. practicab. conclus. 617. littera C.* Pinell. *in l. 1. Cod. de bon. matern. part. 2 num. 72.* ten waar eenige lasten op de vrugten self waren gesteld, de welke den huyrder soude moeten dragen, anders geen. *arg. cap. 26, in verb. sicut. Colonus. extr. de decimis.* Charond. *d. loco.* ten ware anders was bedongen: Also bedingtmen gemeenlijk in verhuyrde Landen, vry geld van alles, so van Verpondingen, Dyk, Sluys, en Molen-gelden, als de onderhoudinge van Kaden, Dammen, en Ban-werken, op de gemene Wegen, tot lasten van de Landen leggende, sonder eenige korting. 5

Maar aangaande de vernieuwing en verswaring van eenige Kaden, opschieten van Sloten, ook de vernieuwing van Wind water-Molen, en de onkosten ten dien aansien over de Landen omgeslagen, is by *Dijkgraaf* en *Hoog-Heimraden* van *Rijnland* den sesten October 1634. onaangesien de bovenstaande bedingen, verstaan, en *gerefolveert*, dat sodanige onkosten, en ommeslagen, ten lasten van de Landen, die

vier',

vier, of vyf Jaar lang verhuyrt zijn, gedragen ſullen moeten werden, de twe delen tot laſten van de bruikers, en een deel tot laſten van de eygenaars: de Landen die drie Jaren verhuyrt zijn, by de eygenaars en bruikers elx half en half; de Landen die twe Jaaren verhuyrt zijn, twe deelen tot laſten van de eygenaars, en een deel tot laſten van de bruikers; en van de Landen daar van de huyr met het loopende Jaar uit is, ſal in 't geheel komen tot laſten van de eygenaars, des ſullen de bruikers gehouden zijn de betaling daar van te doen, mids korting daar van aan de eygenaars doende, in voegen als voor.

6 Den beſproken tijd uit zijnde, is ook de huyr uit: maar de verhuyring van de Huyſen werd ſtilſwygende verſtaan, verlengt te zijn, indien den verhuyrder ten eynde de huyr ſijn Huyrman ongemoeyt daar in laat blyven. *l.* 13. §. *fin. l.* 14. *ff. & l.* 16. *Cod de locat. & conduct.* Maar voor hoe veel tijds, werd getwyfelt: Hugo de Groot in ſijn *Inleyding tot de Hollandſe Regts-geleertheid, lib.* 3. *cap* 19. *num.* 4. meynt dat het in ſulk geval, voor de ſelve tijd daar het te vorens voor verhuyrt is geweeſt, moet verſtaan werden verlengt en vernieuwt te zijn: maar daar tegen zijn de gemeene DD. *ad d. l.* 13. §. *ult. ff. locati.* de welke willen dat het maar te verſtaan is voor dien juyſten tijd, de welke den huyrder boven, en ten eynde de huyr, door ſtilſwygend toe laten van den verhuyrder, in het verhuyrde goet blijft, na aandeel van de voorgaande huyr-penningen, en vorder niet. So is geoordeelt by den *Raad* van *Mechlen* volgens tuig van Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 8. *art.* 8. *num.* 10. *& vol.* 3. *deciſ.* 116. *num.* 3.

Dog dit werd daar van op veel plaatſen ſekerleijk onderhouden, dat den huyrder in ſodanige gelegentheyd, niet buyten tijd, uit het Huys mag werden geſtoten maar hem na redelijk ſeggen van den Regter, behoorlijke tijd moet werden vergund, binnen welk hy hem van een ander Huys mag voorſien. Coſtuymen tot Antwerpen, *tit.* 59. *art.* 12. *Keuren tot Leyden, art.* 132. Coſtuymen tot *Utregt, rubr.* 25. *art.* 7.

En is daarom in veel plaatſen gebruiklijk dat den verhuyrder ſijn huyrder, en den huyrder ſijn verhuyrder, binnen behoorlijke tijd, gemeenlijk drie Maanden, voor de uitgang van de huyr, gehouden zijn de huyr elkanderen op te ſeggen, en den anderen te waarſchouwen. In *Vrieſland* voor Nieuwe-Jaars-dag, Sande *lib.* 3. *tit.* 6. *defin.* 1. Menochius *lib.* 3. *præſumt.* 85. *numer.* 42. Tot *Utregt*, voor Kers-avond, of uitterlijk binnen. 14. dagen daar na. Keuren aldaar, *tit.* 25. *art.* 7.

Anderſins den huyrder, of verhuyrder binnen de tijd van de huyr ſtervende,

vende, moet de huyr by ſijn Erfgenaam voldaan werden. §. *fin inſtit. locat. conduct. & l.* 10. *Cod. eod.* Uitgeſondert in verbonden goederen, of andere daar den verhuyrder geen volkomen eygendom aan heeft: in welk geval de huyr met des verhuyders dood uit is. *l.* 12. *& l.* 35. §. 1. *Uſufructu junct. l.* 9. §. 1. *ff. locati*

Item, in preuve, of *Vicarije* goederen, in de welke den beſitter verhuyrt hebbende eenige Landen tot de preuve behorende, en komende te ſterven, verſtaan werd dat daar mê de huyr uit is. Om dat niemand meer regt aan een ander kan overgeven als hy ſelve heeft. *l.* 54. *ff. de Reg. Jur.* als by het *Hof van Holland* is verſtaan, in de ſaak van *Andries Jaſperſz. van Veſanevelt, Requirant van reanditie*, contra *Klaas Janſz. van Tetrode* den 22. July 1611. *arg. d. l.* 9. §. 1. *ff. locati & ibi* Gloſſ. & Coſtal.

Buyten deſen ſo gebeurt het wel dat ook binnen den beſproken tyd 7
de huyr uit is. Alſo is na Regten, indien dat het goed werd verkoft, aan yemand gegeven, of anderſins beſproken, de huir daar mê uit; *l* 9. *Cod. & l.* 32. *ff. locat. condict. l.* 25. §. 1. *ff. eod.* indien den huyrder van den koper, of making-beurder, behoorlijk, en by tyds werd gewaarſchout. *arg. l.* 17. §. 3. *in fin. ff. commod.* Sande *lib.* 3. *tit.* 6. *defin.* 1.

Maar in *Holland* en de Nabuyrige plaatſen is een gemeene regel, *dat huyr gaat voor koop*, en ſonder onderſcheid, niet alleen de Erfgenamen van den afgeſtorven, maar ſelfs den koper, of making-beurder de huyr van ſijn voorzaat moet voldoen. Neoſtad. *cur. deciſ.* 30. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 19. *in fine.* Coſtuym. tot Antw. *tit.* 59. *art.* 1. van Mechlen, *tit.* 8. *art.* 1. & Chriſtin. *ibid.* Gudelin. *de Jure Noviſſimo, lib.* 3. *cap.* 7. *verſ. finitimus, in fine. Keuren van Leyden, art.* 122.

Tot *Oudewater* moet den huyrder ontruyming doen, als hy vier Maanden voor 't uitgaan van 't Jaar huyr, gewaarſchout werd, behoudens ſijn regt tegen den verhuyrder. *Keuren aldaar, art.* 60.

En tot *Amſteldam* in Huyſen, by *executie* verkoft; duyrt de huyr niet langer als tot Mey daar aan, behoudens den huyrder ſijn regt tegen ſijn verhuirder. *Willekeuren aldaar, gedrukt A°.* 1662. *pag.* 272. *en* 661. Van gelijken tot *Leyden, Keuren aldaar, art.* 122.

So is ook de huyr uit, ſo wanneer den Heer van 't goed, ter nood, of by ſeker geval het huys moet vermaken, of vertimmeren, of dat hy aanwijſen kan, dat hem nodig is het huys ſelfs te gebruiken, *l.* 3. *Cod. locat. cap. penult. extr. eod.* Coſtal. *in l.* 30. *ff. locati.* Papon. *lib.* 10. *tit.* 3. *art.* 3. 7.

Item, als den huyrder het gehuyrde niet na behoren gebruikt, *l.* 3. *Cod. locati*, mids dat het selve, na genomen kennis, by den Regter moet werden geoordeelt. *l.* 176. *ff. de R. Jur.* Fachin. *lib.* 1. *cap.* 95. Bronkhorst. *cent* 1. *assert.* 82 Christin. *ad leg. Mechlin. tit* 8. *art* 8. *num* 7. & *volum.* 2. *decis.* 115. *num* 10. 11. 12. en den huyrder behoorlijke tyd gegunt werd, binnen welke hy hem van een andere gelegentheid kan voorsien. *arg. l.* 17. §. 3. *commodati.* Sande *lib* 3. *tit.* 6. *defin.* 1. of dat de huyr voor enige Jaren gemaakt zynde, onder Voorwaarden dat de huyr-penningen op sekere termijnen, sonder eenige uitstel, souden werden betaalt, en den huyrder nalatig was, deselve op sijn tyd te voldoen *l.* 3. *Cod. locati junct. l.* 56. & *l.* 54. §. 1. *ff. eod. l.* 10. §. 1. *ff. de publican. & vectigal.*

8 Op sommige plaatsen is in verhuyrde Woningen en Landen sodanig gebruik dat so lang den huyrder wel betaalt, den verhuyrder de Woning en Landen aan geen ander mag verhuyren, of den eersten huyrder moet voorkeur hebben. Van sodane gewoonte is te sien by Gomes. *tom.* 2. *resolut. cap.* 3. *num.* 5. Mynsinger. *centur.* 4. *observ.* 23. Boër. *decis.* 107.

Also kan men in de Landen *Over-Maes*, en daar omtrent, niet ligtlijk een nieuwen huyrder van sijn Woning en Landen vinden, als niet blijkt dat den voorgaanden daar van afstand wil doen, of andersins is verhindert in de huyr te blyven. *contra l.* 32. *Cod. de locat. & conduct.* Het welke nogtans verscheyde malen voor een *corruptele* door de Huisluyden tot haar bysonder voordeel, buyten alle redenen ingedrongen, by het *Hof van Holland* is geoordeelt, en verstaan als nog plaats te hebben het *Plac.* van *Kayser* KAREL den 15. January 1515. ten dien eynde in gesteld. Daar by bevolen werd dat geen voorgaande huyring, den nieuwen huyrder enige moeite ter sake van enige na-huyr aan sal doen, op peyne van daar over aan den lyve te werden gestraft; ten ware uitdruklyk anders was bedongen. *d. l.* 32. *Cod. de locat. & conduct.* en by de *Polityque Ordon. art.* 31. het selve *Placaat* daar mê is vermeerdert: dat niemand eenige huyr, of na huyr van eenige Landen sal mogen begeeren dan by openbare geschriften, of d'eygen hand van den Eygenaar, en niet alleen, *art.* 32. op lyf-straf is verboden, dat geen ouden huyrder den nieuwen hinder sal doen, maar ook by het 33. *Articul* sekere peyne gestelt jegens die gene, de welke Land sonder bedongen huyr gebruiken: jegens welke de *Concluste* te sien is in Papegay *Ao.* 1668. *pag.* 37. welk *Placaat* by de *Staten van Holland* den 26. September. 1658. is

is vernieuwt, en nader daar op voorſien. En hier van ſpreekt ſekeren Brief van *Hartog* PHILIPS VAN BORGONJEN aan den *Stedehouder* en *Raden* van *Holland*, *Zeland*, en *Vriesland*, den 11. Juny 1454. aldus: *Alſo de Ridderſchap, Edelen, en goeden Steden van onſen Landen* Holland *en* Vriesland, *ons hebben doen tonen, hoe dat in vele plaatſen in de ſelve onſe Landen, die Pagtenaars en Huyrluyden, als ſy yemands Land in huyr gehad, na dat die ſelve huyr uit is, willen met kragte en geweld bruyken dat ſelve Land, tegen den dank en wil van den genen die het Land toebehoort, ſeggende uit hoir ſelfs* authoriteyt, *en ſonder eenige* Ordonnantie, *by ons, of van onſen wegen daar op gemaakt weſende, als mogelijk alvoren ſchuldig is te geſchien, die na huyr aan dat voorſz. Land hebbende, en dat meer is als de Grondenaars van de voorſz. Landen ander nieuwe Pagtenaars ſoeken, ſo driegen de oude Pagtenaars de nieuwe, en houdenſe in ſulken vreſe, of ontſag, dat niemand dat voorſz. Land huyren en derf, by den welken ſy den Lieden hoir Land t'ongoeden maken, tot heuren groten ſware ſchade en agterdeel, ons ootmoedelijk biddende daar inne te voorſien:* So iſt, *dat wy niet willende dat dus gedane kragten, nog gewelden lijden, nog gehengen, u ontbieden, en bevelen, als wy ernſtelijxſt mogen, dat gy met goeden rijpen rade raamt, en maakt van onſen wegen, openbare* Koeren *en* Ordonnantien *op ſekere grote peyne, ſulks als u dunkt daar toe te behoren, en in ſulken ſchijne, dat de voorſz. gewelden niet meer en geſchieden,* Corrigerende *de overtreders ſonder eenig verdrag, ſo datter ander exempel aan neme, &c.*

Verhuyring mag geſchieden, voor ſo veel Jaren als men wil, al waar het voor altijd, *l.* 10. *Cod. locati.* Dog aangeſien by ons gene onroerende goederen dadelijk kunnen werden beſwaard, of verbonden, als voor de Overheid van de plaats daar het goed leyd. *Placaat* den 9. Mey 1520. en ſodanige lange huyr, het goed ſefs beſwaard en verbind, werd by ſommige verſtaan, dat men in ſodanige verhuyring de ſelve *ſolemniteit* moet gebruyken, die men in het vervreemden, en beſwaren van onroerend goed gewoon is. En ſou overſulks, een verhuyring van onroerend goed, langer als voor tien Jaar gemaakt, ſo veel deſelve de tien Jaren te buyten ging, niet mogen beſtaan, ten waar die voor de Overheid van de plaats wetlijk was verleden, om dat in verhuyringen voor ſo langen tijd de ſelve *ſolemniteyten*, en onderhoudingen vereyſt werden, de welke in vervremding plaats hebben. Covarruv. *variar. reſolut lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 1. D D. *ad. l.* 1. *& ult. ff. Si ager vectigalis.* Mantica *de tacit. & ambig lib.* 5. *tit.* 4. *num.* 5. 6. Sande *de prohibit. rerum alienat part.* 1. *cap.* 1. *num.* 45. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 130. *num.* 11. 9

12. 13. *& decis.* 183. *num.* 6. 7. Papon. *lib.* 1. *tit.* 13. *art.* 4. Maar aangesien de *solemniteyten* van vervreemding om andere bysondere insigten merklijk by ons zijn verandert, so soud ik het selve in geen gebruik durven stellen. Symon van Groeneweg. *ad Grot. lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 21. verhaalt daar wel een goed voorbeeld van, in de saak van *Gerrit Jansz. Opperman*, tot *Delft*, *Impetrant*, tegens *Koenraad Jansz. Laken bereyder*, den 18. Mey 1600. by het *Hof van Holland* geoordeelt. Maar is daar na anders verstaan, en is het selve tegenwoordig geheel in ongebruik, voornamentlijk in Abdije en Geestelijke goederen, de welke gemeenlijk voor tien, twintig, en meer Jaren werden verhuyrt, sonder onderscheid. Al wat voorts van koop geseid is, heeft ook na gelegentheid plaats in huyr. *pr. instit & l.* 2. *ff. locati. conduct. l.* 19. *l.* 20. *ff. de Act. empt.*

HET XXII. DEEL.

Van Werk-huyr, of Dienst.

1. *Verhuyrden dienst, of arbeyd van een Mensch, of een Beest, hoe te verstaan.*
2. *Hoedanige ordre in't huyren, verhuyren en waar-nemen van den dienst, tusschen Meesters, Dienstknechten, Dienstmaagden, en andere Werkluyden.*
3. *Hoedanig tusschen Kooplieden, Schippers en haar Bootsgesellen remissive*

IN de beschryving van huyr is geseid, van het gebruik van een saak, of dienst van eenig werk, of doen: om dat de huyr so wel in eenige daad als in het gebruik van eenige saak bestaat. *l.* 1. *ff. locati conducti.*

1 Also werd den dienst, of arbeid van een Mensch, of Beest, voor seker gewin verhuyrd en aangenomen, in welke overkomst niet alleen komt al het geen het beding duydelijk mê brengt, maar daar-boven al het geen tot sodanige daad, of werk, in redelijkheid, behoord. § 5. *instit. locati.* Daarom een Heer sijn Dienstboden sonder wettelijke reden, buyten tijds, niet mag laten gaan, of moet hem de volle huyr betalen. *l.* 24. §. 2. *l.* 38. *l.* 55. §. *fin. ff. locat. conduct.* En wederom een Dienstbode gehouden is sijn Meester, of Vrouw getrouw te dienen, ten uiteynde toe. Tegen welker ondienst en ongeregeltheden in het weg-lopen uit haar huyr en dienst, by *Placaat* 8. Mey 1608. by den *Hove van Holland* is voorsien, daar toe mê dient het *Placaat* van de *Staten van Holland*, tusschen de Ambagts-jongens en haar-luyder Meesters den

2. Sep-

2. September 1597. En is by Keuren tot *Leyden art.* 137. en by de Keuren en Koſtuymen in *Amſteldam, cap.* 51. *art.* 24. *& ſeq.* en by der ſelver *Willekeuren* duydelijk bevolen, onder anderen, dat een Dienſtbode, of Handwerks-man die ſig verhuyrt heeft om eenig werk, of dienſt te doen, het ſelve niet vermag te verlaten, ſonder wettige oorſaken, ter beſcheydenheid van Schepenen, binnen *Leyden* op een boete van twintig ponden, en niemand daar van kennis hebbende, ſodanigen Dienſtbode, of Werkman, voor ſijn tijd uit is, of ſijn werk voldaan is, mag aannemen, of onderhuyren, op peyne van des eerſten huyders ſchade te vergoeden. Tot *Leyden*, op gelijke boete van twintig ponden.

So wat Dienſtknegt, of Dienſtmaagt, tot *Rotterdam* jegens haar Meeſter, of Vrouw, om eenig werk, of gebreken wil opſtond, die ſullen de Meeſter, of Vrouw, mogen oorlof geven, en betalen na aandeel van de voldiende tijd, *Keuren aldaar*

Aangaande de Scheep-vaart, en den dienſt en huyr, de welke dien- 3
aangaande werd gemaakt, tuſſchen de bevragtende Kooplieden met den Schippers, en wederom tuſſchen den Schipper, en ſijn Schips-geſellen, heeft de gewoonte en den omſlag van den koophandel, in deſe Landen een byſonder regt ingevoert. Daar in gevolgd werden de ſorgvuldige inſtellingen van de Wisbuyſe Ze-regten, de *Ordonantie van Kayſar* KAREL op de Zee-regten den 19. July 1551. van *Koning* PHILIPS den laaſten October 1563. Daar by komt *Ordonn.* van de *Staten van Holland*, aangaande den *Haring-vaart* en *grote Viſſchery* den 9. Maart 1580. den 27. April 1582. den 12. April. 1588. den 2. April 1604. en den 15. February 1619. Daar uit by Hugo de Groot (in ſijn *Inleyding tot de Hollandſe Regts-geleerdheid*) by een geſteld is, *het* XX. *Deel van het* III. *Boek*, alwaar in't lange van huyr tuſſchen Schippers, Reders, Bevragters en Bootsgeſellen werd verhandeld. Sie Anſelm. *Codex Belgic. tit. Schippers*, en *tit. Ze-regten*.

HET XXIII. DEEL.

Van Maatschap, en Gemeenschap.

1. *Maatschap, wat, en hoe veelerhande.*
2. *Gemeenschap van alderley goed, wanneer stilswygend verstaan werd aangegaan te zijn.*
3. *Of, en hoedanige gemeenschap tusschen Man en Vrouw plaats heeft.*
4. *Of deselve ook plaats heeft in Leengoed, en Fideicommissaire goederen.*
5. *Of, en hoe ver deselve gemeenschap plaats heeft in het twede Huwlijk.*
6. *Of, en hoe ver deselve plaats heeft in schulden voor date van het Huwlijk gemaakt.*
7. *Of, en wanneer tusschen een Weduw, of Weduwnaar, en zijn, of haar Voor-kinderen.*
8. *Of deselve ook tot het twede Huwlijk overgaat, en hoedanig in sulken val de Boedels moeten werden gescheyden, en gedeelt.*
9. *Of deselve gemeenschap ook plaats heeft in Erffenissen, en giften.*
10. *Hoedanige delen van winst en verlies, in gemeenschap van seker goed.*
11. *Wanneer de gemeenschap ophoud, en eyndigt.*

1 MAatschap is; wanneer men met anderen gemeenschap van goed, of dienst aangaat, met mening om winst daar mê te doen, *l. 1. & tot tit. pro Socio.*

Gemeenschap is; als sulks sonder beding en metter daad geschied, *l. 4 in pr. ff. pro Socio.* Welk onderscheid alleen aangemerkt zynde, kan van het een en ander, door elkander en by na sonder onderscheyt gehandelt werden.

En zyn van alle goed, of van seker goed in 't bysonder, ook wel van sekere handeling en Koopmanschap *l. 5. in pr. ff. pro socio. pr. instit. eod.* Dese bestaat ook in ongelijke delen, daar by dat den een meerder deel in de Maatschap heeft als den ander, en by gevolg ook meerder deel in winst of schade: na dat hy veel of weynig had by geleyd. §. 1. *instit. de Societate junct. l. 29. §. 1. ff. eod.* ten waar de delen van winst of verlies waren vast gestelt, de welke moeten werden gevolgt. *per. l. 30. ff. eod.* Dog men mag geen deel in winst bedingen, sonder eenig deel in de schade te sullen lyden: Hoedanig beding by den Regtsgeleerden *Societas Leonina* werd genoemt, en na regten niet bestaan mag. *d. l. 29. §. 2. ff. pro Socio.* Men maakt ook Maatschap van gelt, of andere Koopmanschap van den een jegens den dienst van den ander *d. §. 1. inst. de Societate.* In welk geval het verlies en schade op het goed gedragen werd by die geen die het heeft toegebragt. §. 2. *instit. eod.*

Maat-

Maatschap, of gemeenschap van alle goed, is wederom of so wel van toekomende, als tegenwoordige. §. 4. *instit. eod. l.* 3. §. 1. *& l.* 72. *cum seq. ff. eod* of maar van tegenwoordige goederen alleen. *l.* 7. 8. 9. *ff. pro Socio.*

Gemeenschap van allerley goed, so toekomende als tegenwoordige, 2
werd dan eerst verstaan aangegaan te zijn, als wanneer uitdruklijk van allerhande goed is gesproken. *dd. legib.*

Dog somwylen gebeurt het, dat het selve verstaan werd stilswygende also geschied te zijn, en metter daad sodanige gemeenschap werd gepleegt. *l.* 4. *ff. pro socio junct. l.* 2. *ff. de pact.* om dat den toestand tot yets, niet alleen met uiterlijke woorden, maar ook metter daad verstaan werd te geschieden *l.* 25. *ff de testam. militari.* Gelyk, als Gebroeders na haar Vaders dood haar goederen, niet alleen die van haar Vader gekomen zyn, maar ook alle andere met gemeenschap van winst en verlies, onverdeelt met den anderen blyven besitten, nog den een den anderen ondertusschen, eenige rekening, bewys, of *reliqua* af heeft geeyscht. *arg. l.* 32. §. 1 *vers. Nam quid interest de legib.* Faber *ad Cod. tit. pro socio defin.* 3.

So werd ook metter daad by ons tusschen Man en Vrouw, de welke 3
geen Huwlyxse-Voorwaarden maken, gemeenschap getroffen van allerhande goed so wel toekomende, als tegenwoordige, en moet uit kragt van dien, so haast het Huwlijk voltrokken is, alles dat op eeniger wys, het zy hoe dat het zy, by den een verkregen werd, met den ander gedeelt werden, niet anders dan of het self uitdruklyk was bedongen. *juxta l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 1. *ff. pro socio.* Vinn. *ad pr. instit. eod. num.* 3. Grot. *Inleyd. lib* 2. *cap* 11. *num* 4 *& lib.* 3. *cap.* 21. §. *pen.* Neostad. *de pact antenupt. observ.* 6. *in notis.* Goris *adverss. de Societat. conjug. cap.* 1. Handvesten van *Zuid-holland*, *pag.* 530. *art.* 5. Costuymen tot *Amsterdam* in *civile saken*, den *Hove van Holland* overgegeven den 3. January 1570. *art.* 5. Ook van de goederen die gelegen zyn in een Land daar sodanige gemeenschap geen plaats heeft. Nicol. Burgund. *ad consuetud. Flandr. tit* 1. *num.* 15. Goris *adverss. de societat. conjug. cap* 6. *vers.* 8 Coren *decis* 20. Ten waar een Jongman beneden de 25. of een Dogter beneden de 20 jaren, met yemand sonder bewilliging van hare Ouders, Vrunden, of Overheid, haar ten Huwlyk had begeven. In welk geval sodanige gemeenschap geen plaats sou hebben. *Placaat* van den *Kayser*, den 4. October 1540. *art.* 11. als alleen voor so veel de gemeenschap sou kunnen strekken tot voordeel van de minderjarige, om dat de woorden van 't *Placaat* alleen houden tegen de

Cf. ad L. 3 C. 3 n. 16.

meer-

meerderjarige, die de minderjarige met aanleyding van sodanige Huwelijken komen te bedriegen. *per l. fin. ff. de legat.* 1.

In de Stad Groningen moet de Berlaping gevolgd zyn (Rechtsgeleerd Handboekje, Amsterdam, 1777 p. 110.

Dese gemeenschap heeft zijn begin en kragt, so haast het Huwlijk in de Kerk, of voor 't Geregt is bevestigt, alwaart dat daar geen beslaping was gevolgt. So als by den *Hogen Rade in Holland* is verstaan by Neostad. *de pact. Antenupt. observ.* 15. 16. 17. So hier voor in *het* I. *Boek*, XIV. *Deel*, *num.* 3. *is verhaald*. Sie vorders van dese materie, Christin. *vol.* 3. *decis.* 51. 52. *& ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 29. *& seq.* Grot. *Inleydinge lib.* 3. *cap.* 21. *& seq.* en *lib.* 2. *cap.* 11. Goris *adverss. de societat. conjugal.* Sande *lib.* 2. *tit.* 5.

4 Leen-goederen, en andere *fideicommissaire*, en verbonde goederen, komen in dese gemeenschap niet, als alleen so veel de vrugten aangaat. *arg. lib.* 2. *feudor. tit.* 2. *feudor. tit.* 26. *vers. In generali.* Consult. en Advys. *het* Amsteldamse III. *Deel*, *cons.* 34. *ende het* Rotterdamse 3. *Deel*, *cons.* 25. *num.* 1. *ende consult.* 131. Bort van de Hollandse Lenen, II. *Deel*, *pag.* 11. en de twede Editie, *pag.* 33. Goris *de societate conjugali*, *cap.* 3. Coren *consil.* 25. *num.* 27. Neostad. *de pact. antenuptial. observ.* 14. *& Cur. Holland. decis.* 5. Consult. en Advys. I. *Deel*, *cons.* 144. En is daarom verstaan, dat dese gemeenschap geen plaats heeft onder de Grote, en voornaamste Edelluiden, welkers goederen daar in meest bestaan, als zyn Graven, Baronnen, Vry-Heeren, en diergelijke. Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 9. *in Notis vers. sub. specie dotis.*

5 Maar of dese algemene gewoonte van gemeenschap van goederen, tusschen Man en Vrouw ook plaats heeft in het twede Huwlijk, met Voorkinderen van het eerste Huwlyk, was bedenklyk: om dat na Regten een Weduw, of Weduwnaar Voor-kinderen hebbende, niet meer aan sijn twede Egt-genoot, mag geven of maken als een Kints-gedeelt. *per l. hac Edictali Cod. de Secund. nupt.* Dog is om redenen dat deselve Wet alleen verbied yets regt uit aan de twede Egt-genoot, tot nadeel van de Voorkinderen, buyten het Kindts-gedeelt te geven, of maken, daar in de regtlijke, en *legale* gemeenschap tusschen Man en Vrouw, de welke de kinderen so wel voordelig als nadelig kan zyn, dewelke sonder toedoen van deselve Egt-genoten, en gelijk als uit sig selve voortkomen, niet verstaan werden begrepen te zyn *arg. l.* 13. *ff. famil. erciscund.* Sie *post* Ludovic Roman. & Tiraquell. Petr. Peck. *de Testam. conjug. lib.* 2. *cap ult. num.* 8. Ten anderen, dat de practyq van *d. l. hac. edictali* 6. *Cod. de secund. nupt.* eerst in dese Landen is ingevoert, en bekent geworden omtrent den Jare 1529. So als Neostad. tuygt *observ. de*

pact

pact. Antenupt. 4. *in notis. vers. Et licet*, en sulks het Al-oude-regt van deselve gemeenschap niet heeft kunnen vernietigen, maar in tegendeel deselve Wet, als jonger zijnde, daar na in alles moet werden geschikt, en in het twyfelagtige daar voor sou moeten wijken.

Waarom dat ook de geseyde gemeenschap, so wel in het twede, en verder, als in het eerste Huwlijk plaats heeft, alwaart datter Kinderen van het eerste Huwlijk waaren. Ook so ver dat die geen, de welke met een Weduwnaar, of Weduw, Voorkinderen hebbende, komt te trouwen, buyten de helfte, de welk haar uit kragt van deselve gemeenschap toekomt, nog een Kinds gedeelte by *Uiterste-wil* sou mogen genieten. Sie Christin. *vol.* 1. *decis.* 271. *num.* 11. En is het self also by den *Hogen Raad in Holland* den 22. May 1586. verstaan tusschen *Gerrit Louriss.* cum sociis, *Impetrant in cas d'Appel*, en *Elisabeth Cornelis Gijsbregts*, Weduw van *Louris Gerretsz.* als in 't lang te sien by Koren *observ.* 30. *num.* 29. *in margine.* en by het *Hof* in de saak van *Pieter Willemsz Impetrant in cas d'Appel*, tegen *Grietge Frankens*, *Gedaagde*, den 28. Mey 1612. En in gelijke saak den 8. October 1614. Sulks ook by den *Hove van Utregt* is verstaan den 25. Juny 1646. *in revisie* tusschen de Erfgenamen van *Klaas Elbertsz.* en de Erfgenamen van *Barent Evertsz.* en den 2. April 1653. in de saak van de Weduw en Kinderen van *Daniel van Horn*, volgens tuig van Johan van Someren, *tract. de jure Novercar. cap.* 1. *num.* 1. Sie mê Consult. en Advys. *part.* 1. *cons.* 31. 47. *en* 48.

Of dese gemeenschap tusschen Man en Vrouw, ook plaats heeft in de 6
schulden, voor dato het Huwlijk gemaakt, heeft sijn bescheid en insigt. 't Welk wel staande Huwlijk ongetwijfelt is, dewijl den een des anderens voordeel declagtig zijnde, ook de schade en lasten moet helpen dragen als *arg. l.* 29. *ff. pro Socio*, beweerd werd by Chassan. *ad consuetud. Burgund. rubr.* 4. §. 9. *vers. De tous debites*, *num.* 8. Sie mê Lambert Goris *adversar. de societate conjugali*, *cap.* 4. *num.* 14 Maar het meeste geschil bestaat daar in: of ook sodanige verbintenis so ver kragtig is, na dat het Huwlijk door de dood is gescheyden? En is te verstaan dat een langstlevende om de schulden, voor dato van het Huwlijk, by den afgestorven gemaakt na 't scheyden van 't Huwlijk niet kan aangesproken werden: uit oorsaak, dat ten tijde dat de schulden gemaakt wierden, den afgestorven geen magt heeft gehad om sijn, of haar toekomende Bed genoot te kunnen verbinden. En dat de gemeenschap waar door de langstlevende, ten tijde van het Huwlijk, mê schuldig

was gemaakt, is komen te vervallen, en geheel vernietigt met het sterven van deselve. Waar uit volgt dat sodanige schuld-eyschers het haar selven moeten wyten, dat sy den gehelen tijd van 't Huwlijk hebbende voor by laten gaan, sonder haar Regt te vervolgen, op den langstlevende, die niet verder en langer verbonden was, geen Regt kunnen maken. Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 12. *in fin.* Chassan. *ad consuetud. Burgund. Rubr.* 4. §. 11. Sie mê hier na het 5. *Boek.* 3. *deel. nº.* 13.

7 So wanneer een Weduwnaar, of Weduw Kinderen hebbende, onverdeelt in den Boedel blijft sitten: So komt de helft van alle aankomst, de welke na de dood van den eerst-Overleden den Boedel aankomen, voor de helft aan de Kinderen, sonder dat de Kinderen de schade die in deselve tijd sou mogen vallen, helpen dragen, of de belastingen, of wat anders, 't welk by de langstlevenden sou mogen werden gedaan, de Kinderen aangaat. Sulks als een algemeen regt van verscheyde Volken en Landen werd beweerd by Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 9. Sie mê Grot. *Inleyd.* 2. *boek*, 13. *deel*, *vers.* en daarom Zypæ. *Not. Juris Belg. lib.* 5. *tit. de Jure dotium* §. 1. Costuym. van Antwerp. *cap.* 41. *art.* 93. *Ordonnantie van de weeskamer tot* Alkmaar, en Edam, *tit.* 2. *art.* 28 Amsteldam, *art* 21. Leyden, *art.* 25. 27. Dordregt, *art* 56. 57. En is by de *weeskeuren* der Stad Delf duydelijk bevolen dat de langstlevende, 't zy Vader of Moeder, blyvende sitten in den gemeenen Boedel, sonder sijn, of hare Kinderen ter *weeskamer* te bewysen, en doen *registreren* haars Vaders, of Moeders Erfenis, gehouden zijn de Kinderen de helft van alle de conquesten, zedert den sterf-dag van den eersten Overleden Vader, of Moeder te laten volgen. Sie mê Consult, en Advys. *het Rotterdamse* 3. *Deel*, *Cons.* 16. *num.* 2. Turbe voor den Geregte in den *Hage* beleid den 7. April 1554. Costuym. tot Utregt, *rubr.* 23. *art.* 4 Land-regt in Over Yssel, II. *Deel*, *tit.* 2. *art.* 15. Goris *de societat. conjugal. tract.* 1. *cap.* 9. Chassan. *ad consuetud. Burgund. rubric* 4. §. 2. Ik seg een algemeen regt van verscheide Volken en Landen] om dat het selve ten voordeel van de onnoselheid der jonge Kinderen en straf tegens de nalatige ouders tegen het gemeen regt is in gevoert. En daarom by veel verstaan werd; dat daar sodanige bysondere keuren en gewoonten, niet zijn, de gemeenschap van goederen met de dood van een der egtgenoten ophoud. *arg. l.* 59. *ff. pro Socio l.* 65. §. 2. *ff. eod.* So verscheide malen by den Hove van Holland, als den Hogen Rade is verstaan. En by het Hof van Vriesland mê na het beschreve Roomse regt is geoordeelt. Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *de fin.* 9.

fin. 9. En by de sommige werd het alleen bepaalt tot de winsten by den overleden verovert, en niet uytgerekent tot eenige erffenis of giften, Keurboek der Stad Delf. *fol.* 101. *Ordon. der Stad Utregt tit.* 23. *art.* 4. *Landregt van Over-Yssel.* Sie mê *Costuym. van Mechlen tit.* 16. *art.* 34. Antwerpen *tit.* 41. *art.* 93.

Maar of dese stilswygende verlengde gemeenschap ook overgaat tot 8
de twede Egtgenoot, met de welke een Weduw, of Weduwnaar, de welke met sijn Voor-kinderen onverdeelt in gemeenschap blijft sitten, en hoedanig dat na het scheyden van het twede Huwlijk, de scheyding en deyling van de selve Boedels moet werden genomen? werd verstaan ja, dat deselve gemeenschap van de Voor-kinderen ook blijft duyren, en overgaat tot in het twede Huwlijk, waar mê haar Vader, of Moeder komt te trouwen, volgens het geen *arg. l. pen. Cod. in quib. caus. pign. vel hypothec.* in 't lang werd verhandelt by Argentr. *ad consuetud. Britann. art.* 418. *gloss.* 5. en Mornac. *ad l.* 64. *ff. pro Socio.* Sie mê Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 9. Maar hoedanig in sulken val de selve Boedels moeten werden gedeylt en gescheyden, zijn de D D. oneens, Daar van de sommige als Costal. *ad l.* 19. *ff. pro Socio.* Goris adversar. *tract.* 1. *cap.* 9 *num.* 14. Johan. Papon. *lib.* 15. *tit.* 2. *art.* 6. en andere, menen dat de selve maar voor twe Boedels moeten werden gerekent, en sulks in twe gelijke delen gedeelt, tusschen de Voor-kinderen en den tweden egt-genoot, om dat deselve Kinderen met haar Vader, of Moeder, t'samen in gemeenschap zijnde, t'samen maar een deel in de twede gemeenschap aanbrengen *arg. l.* 19. *ff. pro Socio. & l.* 47. §. 1. *ff. de Reg. jur.* Andere in tegendeel verstaan, dat het drie onderscheydentlijke Boedels zijn gebleven, en den twede Egt-genoot trouwende met yemand Voor-kinderen hebbende, sonder dat hy besorgt dat den Boedel van haar overleden Vader, of Moeder, van den Boedel van de langstlevende Weduw of Weduwnaar behoorlijk werd gescheyden. *arg. l.* 19. *ff. de Reg. jur. junct.* §. *final. instit. de Societat.* het sig self moet wijten, en hem met de boven-verhaalde Wetten niet kan behelpen, dat hem eenige twede maatschap, of gemeenschap, tegen sijn wil werd opgedrongen. En dat dien-volgende de selve gemeenschap in drie delen moet werden gedeelt, waar van het een derdendeel de Voor-kinderen toekomt, uit den hoofde van haar voor-overleden Vader of Moeder, en het twede derdendeel uit den hoofde van haar langstlevende Vader of Moeder. So dat beweerd en betuygt werd by Imbert. *Enchirid. Jur. Gall. verb. Societas an præsumatur.* Dat by het *Parlement* van *Parijs* op een beleyde *Turbe* van

ervare *Coſtumiers* in *Vrankrijk* den 23. Decemb. 1529, en den 7. Septemb. 1552 is verſtaan. Daar over in gelijk voor-val *Proces* ontſtaan zijnde voor den *Hogen Raad in Holland*, eerſtdaags gelijken uitſlag verwagt werd.

9 Wijders, of ſodanige gemeenſchap ook verſtaan werd van de Erffeniſſen en giften, is niet ſeker. Het ſelve werd wel ſo geſteld by Hugo de Groot in ſijn *Inleyd. lib. 2. cap. 13. in fine.* Maar andere Regts-geleerden (het welk wel 't waarſchijnlijkſte is) ſeggen: Dat het maar alleen plaats heeft in ſodanige aankomſt en winſten, die uit den gemenen Boedel haren oorſpronk hebben. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 24.* Zypæ.. *Not. Jur. Belg. tit. de jure dot. in verb. commuuo.* Buſius *ad l. 59. ff. pro ſocio.* Sande *lib. 2. tit. 5. defin. 9. arg. l. 65. §. 9. ff. pro ſocio.* En is ſulks een duydlijke Keur tot Delft, 1. *Keur-boek, fol.* 101. tot Utregt, *Coſtuymen aldaar, tit. 23. art.* 4. en tot Antwerp. *Coſtuym. aldaar, tit.* 41. *art.* 39 en in Over Yſſel, *Land-regt*, aldaar, II. *Deel, tit* 2. *art.* 15. Maar tot Leyden, *W. K. aldaar, art.* 25. 27. Amſteldam, *art.* 21. Briel, *art.* 48. Alkmaar, en Edam, *tit.* 2. *art.* 28. heeft het ſelf ook in Erffeniſſen en Giften van buyten aankomende plaats. Anders alwaar ſodanige byſondere Keuren en gewoonten niet zijn, werd verſtaan dat de gemeenſchap van goederen met de dood van een der Egtgenoten geſcheyden is; *per. l.* 59. *ff. pro ſocio.* en de kinderen in ſulk geval niet verder geregtigt zijn, als tot haar afgeſtorven Vaders, of Moeders Erffenis, met de vrugten van dien, ſo ver het ſelve kan werden geweten *l.* 65. §. 9. *ff. eod. l.* 20. §. 3. *ff. de hæredit. petit.* En is alſo by het *Hof van Holland* geoordeelt, als te ſien is Conſultatien en Advijſen *het* I. *Deel, conſ.* 105. *en* 161. en het Rotterdams, III. *Deel, conſ.* 47. Sie mê Sande *lib. 2. tit. 5. defin.* 9. Goris *adverſar de Societ. conjugali cap.* 9.

10 Gemeenſchap van ſeker goed, in 't byſonder, of voor ſeker gedeelte, is de winſt, of verlies, in de gemeenſchap te vallen, voor ſodanig deel als by het beding van de Maatſchap is uitgedrukt. §. 1. *inſtit. de ſocietate.* het zy dat deſelve gelijk zijn, of ongelijk, en dat den een groter deel in de winſt heeft als den ander. *d.* §. 1. *junct.* §. 2. *inſtit. de ſocietate. l.* 30. *in fin. ff pro ſocio.* gelijk gemeenlijk geſchied, als den een het goed, of geld in gemeenſchap brengt, en den ander ſijn kunſt, of arbeid. Sodanig nogtans dat niet den een al de ſchade op hem neemt, en den ander al het voordeel, of deel heeft in de winſt, ſonder eenig gevaar van ſchade, hoedanige gemeenſchap niet beſtaan mag. *l.* 29. §. *ff. pro ſocio.* So wanneer geen delen van winſt of verlies zijn uitgedrukt, werd het ſelve gerekent

na

na aandeel van het goed, of waarde van het geen dat men in de gemeenschap heeft aangebragt. §. 3. *instit. de societate.*

De gemeenschap houd op met de dood van den deel-genoot. *l.* 4. §. 11 1. *l.* 35. *l.* 52. §. 9. *ff. pro socio.* sonder dat deselve tot den erfgenaam over gaat. §. 5. *instit. de societate.* ten waar dat anders was bedongen. Of anders met de tijd in de gemeenschap bedongen. *l.* 65. §. 6. *ff. pro socio.* Of dat de saak, of handeling, daar in de gemeenschap bestaat, is uitgevoert. *d. l.* 65. §. 10 *ff. pro socio.* Of anders by onderlinge afstand. *arg. l* 95. *ff. de Reg. Jur.* Ook wel by afstand van een van de deel-genoten, in weer-wil van de andere, so sulks by tijds, en de saak nog in sijn geheel zijnde geschied. §. 4. *instit. de Societate l.* 63. *& d. l.* 65. §. 3. 5. 6. *ff. eod.*

Aangaande de gemeenschap van goederen tusschen Man en Vrouw, de selve eyndigt en houd op met dat het Huwlijk is geëyndigt en gescheyden: ten ware de langst-levende als Boedel-houder, den Boedel onverdeelt en ongescheyden had blyven besitten, waar van hier voor *n°.* 2. *en* 3. is gehandeld, en werd het goed gelijklik gedeeld, sonder dat huydendaags te pas komt, het gene van het weder-keren en vergoeding van de vrugten verscheydentlijk by de D D. werd getwist-redent, maar moeten de goederen in sodanigen staat als die ten tijden van de scheyding bevonden werden, in twe gelijke delen gescheyden en gedeeld werden, sonder enig onderscheid, hoedanig dat het soude mogen wesen.

Het welk mê so nauw werd genomen; Dat een Vrouw, of Man, de Rouw-kelederen over sijn Vrouw, of haar Man, uit den gemenen Boedel niet sou mogen genieten, maar een yegelijk die deselve dragen wil, die uit sijn eygen beurs, en op sijn eygen kosten moet betalen; Costuymen tot antwerp. *tit.* 47. *art.* 28. Coren. *observ.* 38. *num.* 45. En wederom de Dood-schulden, en wat daar aan behoort, aan de zy van den afgestorven moeten werden gedragen; Grot. *Inleyd.* 2. *Boek*, II. *Deel*, *num.* 13. Costuymen in Zuid-holland, *pag. mihi* 537. *art.* 40. *facit. l.* 23. *l.* 27. *in pr. & §.* 1. *& seq. l. ult.* §. 9. *Cod. de Jure delib.* Sulks hebben de Egtgenoten, of hare Erfgenamen, na het scheyden van 't huwlijk regt, om d'een tegen den ander de goederen te doen brengen, die ten huwlijk waren aangegeven, indien sulks niet was geschied, en dat met den Intrest van dien. Peck. *de Testam. conjug. lib.* 2. *cap.* 4. Neostad. *de pact. antenuptial. observ.* 11. *&* 14. Grot. *Inleyd lib* 2. *cap.* 12 Item, vergoeding te eyschen van de goederen, gebleven buyten gemeenschap; en staande Huwlijk, by den Man verkoft, of anderssins door sijn schuld en verzuym verongelukt, of beschadigt; Neostad. *observ.* 20. Grot. *d. loco.*

HET XXIV. DEEL.

Van Huwelykse-Voorwaarden.

1. *Huwlijkse-Voorwaarden, hoe, en van wat-kragt*
2. *Vrye keur van de Vrouwen, om aan de gemeenschap van winst, of verlies te houden, of niet.*
3. *De gemeenschap van goed, winst en verlies uitgesloten, hoe ver een Vrouw buyten dien is verbonden.*
4. *Verbod van de verhandeling, vervremding, beswaring, of belasting van der Vrouwen goeden by den Man te doen, in de Huwlijkse-Voorwaarden, gestelt, of, en hoe ver, tot na-deel van een derde, mag bestaan.*
5. *Wat niet uitdruklijk by Voorwaarden is uitbedongen, volgt de gemeenschap.*
6. *Onder winst en verlies wat te rekenen? geen erfenissen, of diergelijk.*
7. *Of Borg-togten daar onder mé gerekent werden.*
8. *In een twede Huwlyk met een persoon die Voor-kinderen heeft, niet meer te bedingen als een Kinds-gedeelte.*
9. *Het Kinds-gedeelte, by versterf van de Voor-kinderen, hoedanig te rekenen.*
10. *Het voordeel, by Huwlijkse-Voorwaarden, vervalt door Overspel.*
11. *Huwlijkse-Voorwaarden hoe ver kragt van Uitterste-wil hebben, en als Uitterste-willen bestaan.*
12. *Hoedanig te breken.*
13. *Morgen-gaven en Duaryen, hoedanig, en hoe ver by ons plaats hebben.*
14. *Giften en geschenken, staande Huwlijk tusschen Man en Vrouw, of, en hoe ver plaats heeft.*

1 OM dat de Luiden haar gelegentheid dikwils seer ongelyk is en het gevaar van schade, dat uit sodanige gemeenschap te wagten staat, dikwils seer groot is: So kan voor het voltrekken van het Huwlijk daar in by Huwlykse-Voorwaarden werden voorsien: waar by dat men so veel men wil, van de gemeenschap afgaan mag, en den een, of den ander cenige voordelen bedingen. Uitgesondert dat men niet mag bedingen deel te hebben in de winst, staande Huwlijk te vallen sonder in de schade gehouden te zijn. Hoedanige onderhandeling by den Regts-geleerden *Societas Leonina* genoemt werd, en na regten niet bestaan mag. *Per l 29. §. 2. l 30. ff. pro socio. §. 2. instit. eod.* Als alleen dat een Vrouw haar vrye keur
2 mag bedingen, om na 't scheyden van het Huwlijk, te komen in de helft van de winst en verlies, indien sy wil, of anders haar ingebragte goederen na haar nemen. Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 9. Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 12 num. 7.* Sie mê Carpzov. *defin. forens. part. 3. constit. 20. defin 12.* 't Welk alleen aan de Vrouw, tot een bysonder voor-regt tegen den grond van het

het algemeen regt is toegelaten, om dat ſy, haar Man overlevende, door bedrog, ſchade, of verlies van haar Man, by haar levende lyf van haar eyge middelen niet ſou werden verſteken, en ontbloot, en overſulks ſeer eng genomen moet werden: ſo dat hare Erfgenamen, ingeval ſy voor haar man quam te overlyden, 't ſelve Regt niet ſouden mogen gebruiken, alwaart dat het ſo bedongen was; om dat het geen tot yemands byſonder voor-regt vergund is, van het een geval tot het ander, of van de een perſoon tot d'ander niet mag uitgerekt werden. §. 6 *Inſtit. de Jure Naturali, gent. & civ. l.* 1. §. 2. *ff. de conſtit. princip.* En is alſo by het Hoge Hof van Parijs geoordeelt, volgens tuig van *Deſid. Herald. rerum judicat. lib* 2. *cap.* 18. *num.* 6. Het welk te verſtaan is van erfgenamen van ter zy of andere onbemaagtaalde. Om dat aangaande kind of kinderen *& hæredes ſuos* verſtaan werd, dat ſodanig regt van verkieſing ook tot deſelve overgaat, gelijk ook in andere dotale privilegien verſtaan werd, om dat deſelve voor-regten ſo wel om de kinderen, als om de Vrouwen ſelf vergunt zijn Hoedanig te verſtaan is het gewijsde van het Hof van Parijs daar van *Joann. Papon. lib.* 15. *Arreſt. tit.* 4. *art.* 12. Daar by geoordeeld werd dat ſodanig regt van verkieſing tot haar erfgenamen mê overgaat, alwaar de erfgenamen voor kind of kinderen, of verder afkomelingen, *& hæredes ſui* moeten verſtaan werden.

Maar de gemeenſchap van goederen, winſt en verlies uitgeſloten zijnde, mag evenwel de Vrouw, na haar Mans dood, aangeſproken werden voor de helft van de ſchulden, tot onderhoud van de huyshouding gemaakt, behoudens alleen hare *Actie* op d'Erfgenamen van haar Man, in dien daar eenige zijn. *arg. l.* 33. *l.* 78. §. 2. *ff. de iure dot.* Gelijk by den *Hove* is verſtaan den 6. Novemb. 1603 in de ſaak van *Cornelis Jacobſz. Laken-koper, cum ſociis*, contra *Juffrouw Maria Diert*, en den 26 Martii 1607. in de ſaak van de *Gravin van Solms*, tegen verſcheyde harer *Crediteuren.* 3

Aangaande het beding tuſſchen Man en Vrouw, by Huwlijkſe-Voorwaarden gedaan: daar by een Man verboden werd, de goederen by ſijn Huysvrouw ten Huwlijk gebragt, te mogen belaſten, beſwaren, of vervremden, dan by bewilging van deſelve Huysvrouw, of diergelijke, werd onder de DD. niet ſonder reden getwijfelt, of ſodanige overkomſt, na Regten beſtaan mag, en of de belaſting, of vervremding, in tegendeel van het ſelve beding gedaan, in opſigt van een derde, evenwel geen plaats ſoude moeten grypen? om dat een Vrouw voor onmondig werd gerekent, en geheel en al ſtaat onder Voogdye van haar Man; als hier voor in *het* I. *Boek.* VI. *Deel, num.* 7. in 't lang werd aangeweſen. 4

weſen. Daar by komt, dat het algemeen regt der Volken, door onderhandeling van d'een met d'ander, in 't byſonder, niet werd weg-genomen, *l.* 38. *ff. de. pact.* Hoedanigen Regel ook plaats heeft in byſondere Keuren en Gewoonten, ſo wanneer 't geen in tegendeel van dien gedaan word, ſtrijd tegen de goede Zeden, of tegen de Manlijke agtbaarheid, of anderſins, daar uit een quaad vertrouwen onder de Egt-genoten ſou voortſpruyten, gelijk als dat beweerd werd by Bart. *ad. d. l.* 38. *num.* 4. 5. Daar toe doet ook den text *in lege Alia cauſa* 14. §. *eleganter. ff. Soluto matrim.* Alwaar *Ulpianus* op het voorval: Indien een Man by Huwlijkſe-Voorwaarden ſig verbonden had, dat hy niet na ſijn vermogen, maar ook buyten dien in *ſolidum*, dat is 't geheel gehouden ſou zijn, of ſodanig beding beſtaan mag? verſtaat neen: om dat het ſelve tegen de goede Zeden, en de Manlijke pligt en agtbaarheid ſtrijd. Daar uit by Bald. werd aangetekent, dat geen verband kragtig is, daar by een Man benomen werd de eer en pligt die hem ſijn Vrouw ſchuldig is. Derhalven ook in Regten verboden is Borg te eyſchen voor de wederkering van 't Huwlijks-goed, of ſo die geſteld zijn, zijn niet verbonden *tot. tit. Cod. ne fidejuſſor. dot. dent. & ibi.* Bart. & D D. de reden is, op dat in het Huwelijk geen wantrouw plaats hebbe. Sie Groenew. *de l. l, abrogat. ad dict. titulum Cod.*

Ten anderen, dat volgens algemene gewoonte, de Man ſonder onderſcheid toekomt de vrye verhandeling, ſo wel van de goederen van ſijn Huysvrouwen zy gekomen, als van ſijn eygen zy. Dat ook een getrouwde Vrouw van haar eygen goed, onder den levenden niet handelen mag, 't welk ook plaats grijpt, alwaart dat de gemeenſchap van aangebragte en aanbeſtorven goederen, by Huwlijxe-Voorwaarden uitgeſloten zijn, en des niet te min de Man vrye verhandeling van ſijn Huysvrouws aangebragte goederen toekomt, mids dat by 't ſcheyden van het Huwlijk, in ſulk geval, de vervremding en vermindering van goederen aan d'een of d'ander zy gevallen, moet werden herſteld, welke *Coſtuym*, als rakende de agtbaarheid en pligt van een Man, by ſijn Huysvrouw, *pacto*, niet mag werden tegen gegaan. Aangeſien anderſins daar uit ſou rijſen een quaad vertrouwen van de Vrouw, in de ſchuldige pligt van haar Man, uit oorſaak ſy ſou ſchijnen haar goederen niet te willen vertrouwen den gene dien ſy haar Lighaam, en haar eygen ſelf had bevolen. En dat hoewel na de gewoonte van de Landen, geoorloft is te bedingen, dat tuſſchen Man en wijf geen gemeenſchap van goederen is, gelijk gemeenlijk alle Huwlijxe-Voorwaarden in *Holland* vermelden, nogtans ongehoort ſou zijn, en de goede manieren te buyten

ten ſou gaan: Dat een Man hebbende het regt van waardigheid en geſag over ſijn Huysvrouw, en de vrye verhandeling van ſijn Huysvrouwe goederen, in deſelve verhandeling, *pacto*, ſou mogen werden verkort; by ſonder, ſo wanneer tuſſchen Man en Wijf de gemeenſchap van winſt en verlies niet is uitgeſloten. De welke van ſodanige kragt is, dat de verhandeling en vervremding by den Man, over des Vrouwen goederen gedaan, beſtand is, en dat de Vrouw alleen wederom kan eyſſchen die goederen, de welke by het ſcheyden van het Huwlijk nog onvervremd, overig, en in weſen zijn. Behoudelijk alleen den Vrouwen voor de geleden ſchaden, en het kort, haar regt tegen des Mans Erfgenamen, en verder voor-regt dat haar vergund is, tot wederkeren van haar Huwlijks-goed voor andere des Boedels ſchuld-eyſſcheren. Daar van hier voor XIII. *Deel*, *num.* 14.

Groeneweg. *ad l.* 30. *Cod. de Jure dot.* maakt dusdanig onderſcheid: Dat ſo wanneer een Vrouw, by Huwlijkſe-Voorwaarden, de gemeenſchap van goederen uitſluyt, en hare ingebragte goederen wederom vry uit den Boedel bedingt, alleen plaats heeft, voor ſo veel daar van by haar Man ſtaande Huwlijk niet zijn vervremd, of beſwaard, en ter ſake van de vervremde, of beſwaarde goederen, ſy maar alleen heeft *Actie* op haar Man, of ſijn Erfgenamen, tot wederkering van dien om het algemene regt van gemeenſchap: Maar indien ſy boven dien, by Voorwaarde, de vervremding, of belaſting van hare goederen, by haar Man te doen, uitdruklijk had verboden, dat in ſulk geval de vervremding, of belaſting van hare goederen by haar Man gedaan, in opſigt van een derde, mê voor nietig en kragteloos gehouden ſou werden: Tot welk onderſcheid nogtans geen reden zijn; ten waar dat ſodanig verbod openbaarlijk was afgekundigt, het welk de woorden van Hugo de Groot *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 39. by de voornoemde Groenewegen bygebragt, ſchijnen mê te brengen: als hy ſeid, Een Vrouw kan bedingen dat haar Man geen bewind ſal hebben van haar goederen, en hem over zulks yets tragtende te vervremden, of te belaſten, ſulks regtlijk te verbieden: Waarom deſen aangaande vermids de algemene wetlijke Voogdy en volſlage onderwind, *Adminiſtratie* van de Man over ſijn Vrouws goederen, en om reden hier voor verhaalt, het waarſchijnlijkſte gevoelen is, dat de vervremding van der Vrouwen goederen by den Man, niet-tegen-ſtaande het beding in tegendeel van dien gedaan, in opſigt van een derde, ſou moeten plaats hebben, behoudens de *Actie* van de Vrouw op haar Man, of ſijn Erfgenamen, ten ware

het verbod van vervremding, &c. openbaarlijk was afgekundigt, of anderſints daar in ter quader trouwen was gehandelt; om dat men beſwaarlijk kan weten hoedane bedingen, onder de hand, tuſſchen de Egtgenoten, mogten werden gemaakt. Het welk ook in opſigt van beſwaring, of *hypothecatie* ſou volgen, ten waar den Vrouwen dien-aangaande een byſonder voor-regt, voor alle andere des Boedels ſchuld-eyſſcheren, was vergund, het gund by ons als nog werd aangenomen, als hier voor XIII. *Deel, num.* 14. Sie mê Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 21. Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. *verſ. Si mulier.*

5 Wat voorts niet uitdruklijk by de Huwlijkſe Voorwaarden is bedongen, volgt evenwel de geſeyde gemeenſchap. Grot. *inleyd.* 2. *boek* 12. *deel, verſ.* dan wat. Neoſtad. *d. tractat. obſerv.* 4. 23. Coren *obſerv.* 30. *& conſ.* 25. *l.* 22. *ff. ſolut. matrimon.* Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 6. Mantic. *de tacit. & ambig. conv. lib.* 3. *tit.* 9. *num.* 11. Argentr. *ad Conſuetud. Britann. art.* 418. *Gloſſ.* 1. *num.* 5. Sulks dat was de gemeenſchap van goederen uitgeſloten, evenwel gemeenſchap ſou blyven van de vrugten, baten, winſt, en verlies, ſtaande Huwlijk te vallen. *l.* 9. *ff. pro Socio.* Neoſtad. *pact. antenupt. obſerv.* 4. Gelijk mê by *'t Hof* verſtaan is in de ſake van *Hendrik Janſz. van Berkel*, contra *Krijn Gerritſz. Landman*, den 19 November 1619. Sie mê Joan. à Sand. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. Argentr. *d. art.* 418. *gloſſ.* 1. *num.* 7. 8.

En indien de gemeenſchap, by Huwlijkſe-Voorwaarden, niet in 't geheel maar alleen in ſeker geval werd uitgeſloten, als by gelijkenis; Wanneer datter maar geſproken werd in ſulk geval; by-aldien datter geen Kinderen uit het ſelve huwlijk voortkomen; ſo werd verſtaan by alle andere gevallen de geſeyde gemeenſchap plaats te hebben Coren *deciſ.* 30.

6 Als men van winſt en verlies ſpreekt, of het ſelve ſtilſwijgend gemeen werd, werden daar onder de Erffeniſſen, aanwaſſen, of diergelijke baten, of laſten niet begrepen. *l.* 7. 8. 9. 10. 11. *ff. pro ſocio.* Zypæ. *Notit. Jur. Belg. de jur. dot. in verb. plerumque.* Coren. *conſil.* 18. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 16. *art.* 18. *num.* 2.

7 Maar of onder de *Clauſule* van winſt en verlies, ook gerekent werden de Borgtogten die een Man, ſtaande Huwlijk, voor een ander mogt hebben aangegaan, en of een Vrouw, of haar Erfgenaam ook voor de helft gehouden is te dragen de ſchade daar door veroorſaakt, werd getwyfelt. En is dien-aangaande by het *Hof van Vrieſland* verſtaan, dat een Vrouw daar in niet gehouden is, maar dat het ſelve aan de zy van de Man.

Man alleen moet gedragen werden: Sande *lib.* 2. *tit.* 5, *defin.* 8. En ſou 't ſelve, na ſcherpheid van Regten, ook wel meeſt plaats hebben. *Vide* Barboſ. *de matrimonio. ad l.* 1. *ff. ſolut. matrimonio. part.* 3. *num.* 61. *& ſeq.* Pet. Sanz. *lib.* 2. *de bonor. diviſ. cap.* 13. *num.* 12. *& ſeq.* Aangeſien 't ſelve gegrond is op deſe maxime: Dat na ſcherpheid, en gewoonte van ſommige plaatſen, als in *Vrieſland*, *Gelderland*, en elders, een Man ſijn Vrouwe goederen, ſonder haar toeſtand, niet vermag te vervremden, of beſwaren; *Idem* Sande *lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 2. en Borg te blijven enigſins voor een onnoodſaaklijke beſwaring werd geagt. Dog aangeſien de gronden van onſe Hollandſe Huwlijken zijn, dat een Vrouw geheel en al ſtaat onder de Voogdy van haar Man, dat ſy ſelf haar eyge goederen niet belaſten, of beſwaren mag, maar dat een Man voor haar in Regten moet ſtaan, dat hy haar goederen beſtieren, vervremden, belaſten, of anderſins daar mê mag handelen na ſijn welgevallen, ſonder ſijn Vrouws bewilliging daar toe van node te hebben, als op ſijn plaats bréder is geſeid; en de Man eenige ſchulden makende, uit wat oorſaak het ſou mogen zijn, de Vrouw ook ſonder haar wil daar toe verbonden werd; Grot. *Inleyd. lib.* 1. *het* 5. *deel*, *verſ. Uit kragte.* Sou daarom by ons verſtaan werden, dat de Borgtogt by den Man gedaan, voor gemene ſchade moet gerekent werden, daar in de Vrouw, of hare Erfgenamen voor de helft gehouden is: daar toe mê diend dat de Borgtogten, ten gerijve van de koopmanſchap, en onderhouding van de gemene ſaak, onder den Menſchen zijn ingevoerd. En gelijk als de Man voor een ander, alſo een ander wederom voor hem Borg blijft, en alſo het geloof van den gemenen Boedel werd verſterkt. Alſo is Anno 1651. verſtaan by de Heeren en Mrs *Reynier Paauw*, Raad in den *Hogen Rade*; *Gerard Kromom*, en *Gualter. de Raad*, Raden in den *Hove van Holland*, als *Arbiters* in de ſaak tuſſchen de Erfgenamen van *Ary Joriſz. Beys*, *tot Schiedam*, Eyſſcher; en de Erfgenamen van *Katlina Jemans*, deſſelfs Huysvrouw, dog by andere is wederom anders verſtaan, ſulks dat daar van verſcheyde gevoelen zijn.

Een Man, of Vrouw, Huwlijk aangaande met een Weduw, of Weduwnaar, Voor-kinderen hebbende, vermag wel ſlegtlijk Huwlijk aan te gaan, en daar door te blijven by gemeenſchap van goed, gelijk als wy hier voor hebben geſeid: maar Huwlijkſe-Voorwaarden aangaande, mag daar by niet meer bedingen, of genieten als een Kinds gedeelte. *l. hac edictali 6 Cod. de ſecund. Nupt.* Coren *obſerv.* 30. *num.* 29. 54. 8

In Gelderland is die wet nog in gebruik. (Procedure-Boek Amſterd. 1777 p. 110.)

in margine. Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 4. *in Not. in verbis. portio in fin.* Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 8. En niet alleen dat de twede Egt-genoten van een Weduw, of Weduwnaar, Voor-kinderen hebbende, niet meer by Voorwaarden, Teſtament, gift, of anderſins, mag genieten als een Kinds-gedeelte, maar dat ook aan ſijn Voor-kinderen, Ouders, of andere, niet mag werden gemaakt, of beſproken, buyten het voornoemde Kinds-gedeelte, *juxta l.* 3. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. ſervo legato. §. ſi teſtator. ff. de leg.* 1. *& l. Sejus & Agerius* 27. *ff. ad leg. falcidiam*. Het geen daar boven aan de twede Egt-genoten gegeven of gemaakt is, komt tot voordeel van de Voor-kinderen alleen, *Novell.* 22. *cap.* 27. Sulks als verſtaan is by den *Hogen Rade* in de ſaak van *Adriana de Ruyſſer*, wonende *Ter Veer Impetrante in cas d'Appel*, contra *Jacob Pieterſz. Gedaagde* den 31. Junii 1620. en tuſſchen *Philippus de Bakkere*, ſo hy *procedeerde Gegijſelde* en *Requirant*, contra *Anthonis Thyſius* den 3. Junii 1634. Conſult. en Advijs. *Amſteldam* 3. *deel conſ.* 86. Maar of men de Na kinderen gewonnen uyt het twede huwlijk niet mag maken buyten het verhaalde Kints-gedeelte: en of de geſeyde wet ten aanſien van haar mê plaats heeft, werd verſtaan dat de geſeyde wet *l. hac edictali* 6. *Cod. de Secund. nupt.* 't ſelve niet verbied. En dat de aangeborene genegentheid omtrent de kinderen ſo Voor-als Na-kinderen en onder die aan d' een meer als aan d' ander alle bedrog weg neemt, en ſulks aan de ſelve wel wat voor uyt gemaakt mag werden. *per text. l. fin. ff. de his quib. ut indign.* En de Voor-kinderen in opſigt van de ſelve niet te klagen hebben, ſo ver ſy in haar *legitime portie* niet werden verkort. *arg. Novell.* 22. *cap. ult. junct. l.* 5. *Cod. de Inoff. donat. nov.* 92. *& auth. Unde & ſi parens: ſubject. l.* 6. *Cod. de inoff. teſtam.* En werd doorgaans alſo verſtaan Sie Gabriel. *concluſ. lib.* 2. *concluſ.* 13. *num.* 30. Jacob. Cancer. *lib.* 3. *var. reſolut. cap.* 2. *num.* 197. *verſ. an autem mater.* Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.* 12. *tit.* 33. *num.* 9. Joan. à Sande *lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 6. Andr. Gail *lib.* 2. *obſ.* 82. *num.* 9.

9 Yemand by Huwlijkſe-Voorwaarden gemaakt zijnde een Kints-gedeelte, indien eenige van de Kinderen, of ook al de Voor-kinderen, ſtaande het twede Huwlijk, quamen te ſterven, is bedenklijk, of en hoe dat het ſelve Kinds-gedeelte, by overlijden van de Moeder, of Vader der ſelver, tuſſchen de langſt-levende, en de Erfgenamen van de ſelve Vader of Moeder moet werden gerekent? En is daar van te verſtaan dat ſodanig Kinds-gedeelte moet gerekent werden na het getal van de Kinderen, de welke ten tijde van het affterven werden bevonden, het zy

dat

dat die dan minder, of meerder, veel, of weynig waren, dewijl de Huwlijkſe-Voorwaarden voor ſo veel daar in van Erffenis werd gehandelt, kragt van *Uitterſte-Wil* hebben, de welke met de dood werden beveſtigt, *l.* 5. *Cod. de pactis convent. ſuperdotem.* en dan eerſt haar begin hebben, ten waar uitdruklijk anders was bedongen, in opſigt van welke tijd, ook werd gerekent de ſchade, de welke de Voor-kinderen door het twede Huwlijk komen te lijden. *Novell.* 22. *cap.* 28. gelijk ook van de *Legitime portie* der Kinderen. *l.* 6. *Cod. de inoffic. teſtam.* daar op mê gegrondveſt is de geſeyde. *l. hac edictali* 6. *Cod. de ſecund. nupt. verſ. ita tamen.* Ten anderen, dat de Na-kinderen mê beneven de Voor-kinderen werden opgetelt, tot het ſchatten en uitvinden van 't meergemelte Kinds-gedeelte, tot vermindering van het ſelve. *Novell.* 118. *cap.* 1. So volgt dan ook aan d'ander zy, dat by het Voor-affterven van eenige der Voor-, of Na-kinderen, het ſelve Kinds-gedeelte moet aanwaſſen, en vermeerderen. *arg. l.* 10. *ff. de Reg. jur. l. unic.* §. 4. *Cod. de Caduc. tollend. l.* 65. §. *ult. ff. pro Socio.* Dog al de Kinderen Overleden zijnde, ten aanſien dat de Egt-genoot ſig ten tijde van het maken van de Voorwaarden, had ingebeelt, en de *Uitterſte-wil* gegrond was op Kind, of Kinderen na te laten, en ſijn, of haar Erfgenamen niet verder, of anders heeft willen uitſluyten. Ten anderen, dat door het affterven van al de Kinderen het beding van de Voorwaarden gelijk als komt te vervallen, door een opkomende geval daar van in deſelve niet is gedagt, of geſproken, welk geval als een *caſus omiſſus*, na het gemeen Land-regt, moet werden geſchikt, en geoordeelt, ſulks dat de gemeenſchap van goederen in dat geval ſou plaats hebben, gelijk offer geen Voorwaarde had gemaakt geweeſt: *arg. l.* 27. §. *pactus. & ibi DD.* Derhalven den ſelven Boedel in twe delen ſou moeten werden gedeelt, of anderſins gerekent, gelijk offer een Kind in 't leven was gebleven, het welk op een uit komt. Sie Jacob. Mæſtert. *tract. de Secund. nupt. quæſt.* 62. *en* 63.

Indien een van bey de Egt-genooten hem in Overſpel quam te verlopen, vervalt daar door, na rechtlijk Vonnis, *arg. l.* 176. *ff. de Reg. Jur.* tot voordeel van de beſchadigde, al het geen hem anderſins, of volgens het Land-regt of by Huwlijkſe Voorwaarden opgekomen ſou hebben. *Politic. Ordon. art.* 18. *in verb. als anderſins naar Regten. junct. Novell.* 117. *cap.* 8. §. 2. *cap.* 9. §. 4. gelijk hier na t'ſijner plaats breder werd aangeweſen.

Al-hoe-wel by de beſchreve Regten is ingeſteld, dat men geen Erffenis by overkomſt verkrygen mag. *l. pactum quod dotali.* 15. *Cod. de pact. l.* 4. *Cod. de inutilib. ſtipul.* en een overkomſt van toekomende Erffenis, na

Regten, niet beſtaan mag. *l.* 61. *ff. de Verb. oblig.* Sie Mæſtert. *de Juſt. Rom. leg. lib.* 1. *dubit.* 40. *& ſeq.* ſo mag nogtans, na *Coſtuyme* van deſe Landen, van alle goed, ook van toekomende Erffenis, by Huwlijkſe Voorwaarden ſo wel als by *Uitterſte-wil* werden gehandelt. *politÿque Ordonnantie, art.* 29. *in fin. in verb.* Huwlijkſe-voorwaarden, Andr. Gail *lib.* 2. *obſerv.* 126. *num.* 6. Berlich. *part.* 2. *concluſ. practicab. cap.* 51. om dat op die wijs de Erffeniſſen niet eygentlijk kunnen geſeid werden by overkomſten over te gaan. So dat aangemerkt werd by Neoſtad. *obſerv. rer. jud.* 2. *in not. in pr.* mids dat de *ſtipulatien* van toekomende Erffeniſſen by Huwlijkſe-voorwaarden gedaan, niet zijn onwederroepelijk, en dat ſy ſo veel kragt hebben als by *Uitterſte-wil, l.* 5. *Cod. de pactis convent. ſuper dotem.* deſelve gelijk als *Uitterſte-wil* herroepen mogen werden, en overſulks ook niet beletten de vrye *Teſtamentaire diſpoſitien.*

Dog ſtaat wel te letten dat Huwlijkſe-voorwaarden geen kragt van *Uitterſte-wil* hebben, in ſulker voegen, dat ſy de eerſte, of verdere navolgers en nakomelingen ſouden beletten by Teſtament, of anders, van deſelve goederen te *diſponeren.* maar het ſelve in ſulker voegen geſchied zijnde, heeft dan alleen plaats, en krijgt dan eerſt volle kragt, als by *Uitterſte-wil* van de Kinderen, of die geen die daar aan ondertuſſchen gelegen was, niet blijkt anders gewilt te zijn; Sie Coren *obſerv.* 20. *num.* 16. *& ſeq. & conſil.* 9. *num.* 45. *& ſeq.* Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 1. 2. *& ibi notat,* Peck. *de teſtam. conjug. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 2. Weſenbec. *paratit. ff. de pact. dotal. num.* 4. Fab. *ad Cod. lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 6. Boër. *deciſ.* 204. Teſſaur. *deciſ.* 225. Everhard. *conſil.* 128. *& conſil.* 119. *num.* 1. 2. Fred. à Sande *ad conſuetud. feud. Gelria tit.* 2. *cap.* 3. Carpzov. *defin forenſ. part.* 2. *conſtit.* 43. *defin.* 1. 2. 5. 6. Joan. à Sand. *lib* 2. *tit.* 2. *defin.* 7.

12 Hier by ſtaat dit aan te merken dat de Huwlijkſe-voorwaarden niet anders als by *Uitterſte-wil*, en weder-roeping of te niet-doening van bey de Egt-genoten, geſamentlijk kunnen gebroken werden. Waar in nochtans dat mishand; dat het ſelve *Teſtament* by een van beyde de Egt-genoten wederom gebroken zijnde (als komende daar mê te vervallen al het geen daar in begrepen was) de Huwlijkſe-voorwaarden daar door verſtaan werden in ſijn vorige volle kragt herſtelt te zijn, als of die noyt te voor hadden gebroken geweeſt. Sulks dat men van ſodanige wederroeping, en te niet-doening, nimmer ſeker kan zijn; en ſodanige herſtelling, niet alleen heymelijk, by een van beyde de Egt-genoten kan geſchieden, maar ook ſelf na de dood van een van beyde

beyde noch in vermogen van de langst-levend is, schoon de Huwlijkse-Voorwaarden te voor gesamentlijk by Testament waren gebroken, het selfbreken, wederom te niet te doen, en so veel haar aangaat, te blyven by de Huwlijkse-Voorwaarden; Sulks *by het Hof van Holland* is geoordeelt in de saak van *Hendrik Meyts*, als Man en Voogt van *Joffrou Adriana van Naaldwijk*, contra *Jonkheer Balthasar* en *Guido van Gistelen*, den 3. July 1609. en by den *Hogen Rade* den 31. July 1610.

Om welke onsekerheid voor te komen, sommige menen geraad-samer te zijn, dat men sodanige wederroeping niet by *Testament*, maar by *Acte* van overkomst voor een *Notaris* en twe Getuygen dede. Het welk in sig selven wel eenig bescheid schijnt te hebben, om dat alle handelingen kragtlijk verbroken werden, op deselve wijs als die gemaakt zijn. *l.* 35. *ff. de Reg. jur.* Maar aangesien de gemeenschap van goederen, de welke het land-gemeen-Regt invoert, eens by Voorwaarden afgegaan zijnde, door geen nader beding wederom kan ingevoert werden, en de Egt-genoten buyten de eens aangegane Huwlijkse-Voorwaarden elkanderen geen giften, voor-regten, of yets ter Wereld kunnen maken, of gunnen, ten zy by manier van *Uitterste-wil*, gelijk in het volgende Deel breder werd geseid, *facit. l. 6. Cod. de donat. ante nupt. & tot. tit. de donat. inter virum, & uxorem.* so is sulk bedenken geheel vrugtloos. Sie Gronew. *de legib. abrog. ad l.* 11. *Cod. ad senat. Vellejan. & ibi DD.* En in allen geval sou de geen die sijn Huwlijkse-Voorwaarden by manier van wederzijdse onderhandeling, en als by *contract* onwederroeplijk vernietigt heeft, daar tegen by *requeste civijl* hersteld, en de voorwaarden tot den vorigen stand gebragt kunnen werden. So by den *Hogen Rade* verstaan is, in de saak van *Geertjen Jans*, huysvrouw van *Hendrik Jansz.* contra den selven *Hendrik Jansz* den 30. Junii 1609.

So werd ook gevraagd, of by Huwlijkse-Voorwaarden, de gemeenschap van goederen uytgesloten zijnde, by het enkel verbreken en vernietigen van deselve Voorwaarden, wederom gemeenschap van goederen sou plaats hebben, gelijk of daar geen Huwlijkse-Voorwaarde gemaakt was geweest. Werd verstaan dat eens van het Landregt en gemeenschap uyt kragte van deselve plaats te hebben, afgegaan zijnde, deselve niet wederom plaats kan hebben, en indien de Egtgenoten elkanderen eenig voordeel willen maken, 't selfuytdruklijk by nader *dispositie* of *Uitterste Wille* moeten doen. So dat door het breken van de Voorwaarden wel komt op te houden al het voordeel daar by bedongen,

maar

maar geensins daar door enig voordeel kan werden verkregen of 't selve moet uitdruklijk by uiterste wil geschieden. *arg. tot. tit. de Donat. inter Vir. & Uxor.* En is also te meermalen verstaan. Sie Annæum Robert. *Rer. jud. lib.* 4. *cap.* 1. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 9. *art.* 11. *num.* 12. *in Notis.* Frederic. à Sande *de feud. Geld. tract.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *num.* 15. Goris *Adverf. tract.* 1. *cap.* 8. *num.* 4. *& seq.* In welken sin te verstaan is het geen Groeneweg. by brengt *ad l.* 11. *Cod. ad Senatusconsult. Vellejan.* Sie mê Coren *Consil.* 26.

13 Al het geen 't welk van Huwlijkse-Giften, Morgen-gaven, &c. by de beschreve Regten seer sorgvuldiglijk werd verhandelt, heeft by ons geen, of weynig plaats. Maar moeten by ons de Voorwaarden, en het beding voor het voltrekken van het Huwlijk gemaakt, in alles agtervolgt werden, of indien geen beding of Voorwaarden voor het voltrekken van het Huwlijk zijn gemaakt, heeft het geseyde gemene Land-Regt plaats, daar by alle goed tusschen Man en Vrouw gemeen werd gehouden. Sie Gudelin. *de jure Noviss. lib.* 1. *cap.* 8. *vers. ult. &* Zypæ. *not. jur. Belg. tit. de jure dot.* Grot. *Inleyd. lib.* 2. *cap.* 11. 12. Vinn. *ad §.* 3. *Instit. de Donat. num.* 7. Als alleen dat de Juwelen by den Bruydegom aan de Bruid, op Trouw, of voor een Morgen-gave gegeven tusschen Luyden van eere, verstaan, en toegelaten werd, de Vrouw als door een stilswygend beding eygen te blyven, sonderling so wanneer de gemeenschap van goederen is uitgesloten; Consult. en Advijs. *het twede Deel, cons.* 207. en krijgt de Vrouw haar Huwlijks goed dat sy vry bedongen heeft, met, of sonder vrugten, so gelijk als het in wesen bevonden werd, en werden ook geen onkosten by de langst-levende, staande Huwlijk, gedaan tot korting, geleden, al was het tot verbetering van het goed, of invordering van de vrugten geschied. Neostad. *de pact. Antenupt. observ.* 20. *in fin.*

14 Om dese oorsaak kunnen ook de giften en geschenken, tusschen Man en Vrouw, by ons van geender waarden zijn. *tot. tit. ff. & Cod. de donat. inter virum & uxorem.* Maar indien evenwel een Man aan sijn Vrouw, of een Vrouw aan haar Man yets had gegeven, en daar by ware gebleven tot het eynde van sijn leven; sou sodanige gift, als hebbende den aart van gift ter sake des doods, in dier voegen mogen bestaan, *l.* 32. §. 2. *en* 3. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 25. *Cod. eod.* Mantic. *de ambig. conv. lib.* 21. *tit.* 7. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 13.

So ook het geen de Vrouw aan eenig Officie, Ampt of waardigheid voor haar Man te kost leid, blijft van waarden, voor so veel het selve

ſelve tot onderſtand van het Huwlijk van node was. *l.* 4. *cum. ſeq. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

Item; de Klederen, Juwelen, die de Man tot optoying, en verçiering van ſijn Vrouw geeft, werden verſtaan wel gegeven, en genoten te mogen werden, voor ſo veel die de behoorlijkheid, en de gelegentheid van de Man niet te buyten gaan; *arg. l.* 18. *l.* 40. *& ſeqq. eod.* Mantic. *de ambig. convent. lib.* 22. *tit.* 4. *& tit.* 6. Coſtuym. tot Antwerp. *cap* 41. *art.* 53.

HET XXV. DEEL.

Van Trouw-beloften.

1. *Trouw-beloften wat? hoedanig aangegaan werd, en van wat kragt huydensdaags.*
2. *Wetlijke oorſaken van berouw, welke?*
3. *Heymelijke beloften, ſonder kennis, en weer-wil van Ouders, of, en hoe ver plaats hebben.*
4. *Verhaal van het proces tuſſchen Gerard Bikker, Droſt van Muyden, en Iuffr. Alida Konings.*
5. *Door bedrog in het aangeven van middelen by den Bruydegom ter quader trouwen gedaan.*
6. *Door verloop, en te buiten gaan van een van beyden.*
7. *Door aangeboren gebrek, opkomende verminktheid, of miſmaaktheid.*
8. *Door Verjaring.*

TRouw-beloften, zijn een onderlinge handeling en toeſegging van een toekomend Huwlijk. *l.* 1. *ff. de ſponſalib.* werden beveſtigt en bekragtigt gelijk alle andere handelingen, die by wederzijdſe toeſtemming werden voltrokken. *l.* 2. *ff. eod.* de welke wel merendeels met een wederzijds gewiſſeld ken-teikenen werden beveſtigt, gemeenlijk met een ſtuk geld, of een penning van ongemeene waarde, 't welk men een trouw-penning noemt. *arg. l.* 5. *Cod. de ſponſalib.* Dog van geen noodſaaklikheid; als ſonder de welke de ſelve beſtaan, en met het voortbrengen van de welke de Trouw-beloften, ſonder verder tuig, of bewijs, niet kunnen aangenomen werden. 1

De Trouw-beloften werden huydensdaags ſodanige kragt toegeſchreven, dat men daar van ſonder de wil van ſijn weder-gade niet wijken mag: maar ſodanige verbintenis en handeling moet voldoen, het beloofde Huwlijk voltrokken worden, en den onwilligen, by gijſeling en aanhouding daar toe kan gedrongen werden. Everh. *conſ.* 178. *num.* 7. *cum ſeq.* Chriſt. *vol.* 3. *deciſ.* 124. *n.* 44. Zanch. *de matrimonio lib.* 1.

disput. 29. *num.* 4. Gutier. *de iurament. confirm. part.* 1. *cap.* 51. *num.* 4 Perez. *ad tit. Cod. de sponsal. num.* 9. 10. Sonderling so wanneer een Dogter, na voorgaande beloften, was beslapen, of beswangert, gelijk als by *Schepenen* van *Leyden* in April 1655. is verstaan, tusschen *Daniel Bateman*, en *Lijsbeth vander Heyde*, in welk Vonnis uitdruklijk was gestelt dese Clausule: *Schepenen alvorens gehoord de verklaring van de Eysscherse; dat sy by den Gedaagde was beslapen, en daar uit twijfelde beswangert te zijn*, condemneren *den Gedaagde*, *de Eysscherse*, in facie Ecclesiæ, *te moeten trouwen*, *&c.* So ver dat yemand *gecondemneert* zijnde een Dogter by hem beslapen, of beswangerd, te moeten trouwen, na het verloop van de *fatalia appellationis*, daar tegen in *Appel* niet sou ontfangen werden. Neostad. *suprem. Cur. Holland. decis.* 52.

2 Ten waar datter wetlijke oorsaak van berouw tusschen beyde quam, of een minderjarige om redenen daar tegen, *beneficio restitutionis in integrum*, wierd hersteld. Welk en hoedanig dese redelijke en wetlijke oorsaken zijn, werd by de DD. *ad l.* 5. *Cod. de sponsalib.* gemeenlijk verhandelt. Sie Zanchez *de matrimonio lib.* 1. *disput.* 48. Gutier. *tract. eod. cap.* 24. *cum seq.* Mantica *de ambig. convent. lib.* 3. *tit* 17. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 455 Christin. *vol.* 3. *decis.* 124. *num.* 3. *cum seq.*

3 By ons zijn wel de voornaamste: 1. Indien een Soon ook meerderjarig zijnde, buyten, en sonder kennis van sijn Ouders heymlijk beloften had gedaan, de selve soude tegen de wil van sijn Ouders, huydensdaags, tot uitvoering van sijne verbintenis, niet wel kunnen werden gedwongen, indien hy de selve liever wilde gehoorsamen. Zanchez *de matrimonio lib.* 1. *disputat.* 13. *num.* 1. Gelijk als verscheyde-malen is geweesen, en nu laatst by den *Hogen Rade* in de saak van *Gerard Bikker*, Drost van *Muyden*, *geadsisteert* met sijn Vader *Andries Bikker*, Out-Burgermeester der stad *Amsteldam*, *Impetranten in cas d' Appel*, contra *Alida Koninks* den 27. May 1651. is geoordeelt: Maar of sodanige enkele weer-wil van de Ouders genoeg sou zijn, sonder dat sy daar van gehouden zijn redenen te geven, en of dat so ver sou kunnen werden getrokken, dat den sodanigen, *in foro conscientiæ*, gelijk men seyd, daar van bevrijd en ontslagen sou zijn, of door dat middel hem ondertusschen aan een derde sou mogen verbinden: dat sou buyten de reden zijn, en met de Geestelijke Regten (de welke wy huydensdaags in Huwelijkse saken groot gehoor geven) niet over-een komen. Gelijk ook de woorden van de herhaalde *Sententie* mede bragten, daar by de voornoemde *Joffrou Koninks* niet in 't geheel, maar voor als nog, wierd ge-

geboden haar met de gedane Trouw-beloften niet te mogen behelpen· Inwelke saak also verscheyde voorvallen van insigt zijn geweest, en men by na door het geheele Land van die saak heeft weten te spreken, en onder de DD. heel scherp werd gereden wistelt, of gelijk als in minderjarige, *de Clandestine* en heymelijke beloften, buyten kennis van Ouders gedaan, *beneficio restitutionis in integrum*, selfs al waaren die met gestaafden eede bevestigt, in 't geheel werden vernietigt, kragtloos gemaakt, en sodanig van onwaarden gehouden; dat daar uit in geenderley wijs, eenig regt kan werden gemaakt: daar van verscheyde Voorbeelden deurgaans zijn voorgevallen: ook in 't opsigt van meerderjarigen 't selve in sodanigen uitslag te verstaan is, en *ipso jure*, nul sou zijn, welkers redenen albier te verhalen, te lang sou vallen; sullen wy efter de gelegentheid van 't selve *Proces*, en waar in het voornamelijk heeft bestaan, so veel wy daar van hebben kunnen onderscoeken, mê deelen.

De gelegentheid van deselve saak was sodanig: dat den voornoemden *Gerard Bikker*, na dat hy met Joffr. *Alida Koninks*, een geruymen tijd hadde gemaakt de *vryagie*, en sig selfaan haar, so mondeling, als door menigte geschreve Brieven, en eyndelijk den sesten Juny 1648. als wanneer hy al gekomen was tot den ouderdom van vijf-en-twintig Jaren, by Ede, en schriftelijke Trouw-beloften had verbonden, welke Trouw beloften by hem op nieuws waren hervat en nieuwlijks bevestigd, den eerste May 1649. in een schriftelijke *Acte* met sijn eygen hand geschreven, en geteikent, als wanneer hy niet alleen gekomen was over de ses-en-twintig Jaren, maar ook verkregen, of bekomen had het *Drost-Ampt van Muyden*, by welke laatste *Acte* hy had bekent en verklaart: *Dat hoewel sijn Vader in den Jare 1649. hem had doen onderteikenen sekere* Acte, *inhoudende; dat hy bekent had aan niemand te zijn verlooft, als mede dat hy niemand was vrijende, en dat sulks niet soude doen sonder bewilging van sijne Ouders, &c. dat efter de selve* Acte *was verleend, uit ontsag van sijn Vader, niet uit sijn vrye wille; en by gevolg, dat hy voor God en sijn gewisse, verstaande gehouden te wesen sijne voorsz. Trouw-beloften te voldoen, selver verstaande dat sijne Ouders hem het Trouwen met haar, niet konden, noch behoorden te beletten, door dien hy ten tijde van deselve sijne beloften tot sijne Jaren gekomen was, dat hy mits dien de selve* Acte, *als uit ontsag van sijn Vader gemaakt, en geteekent, was houdende voor nul en van onwaarden, deselve weer-roepende, en te niet doende, voor so veel het nood mogte wesen, doen-* 4

de nog andermaal, en van nieuws by Droſtelijke eere, en vromigheid, in plaatſe van geſtaafden Ede, ſijne Trouw-beloften aan haar, Alida Koninks, *met byvoeginge van verdere beloften: dat hy doen eerſtdaags en tot haarder vermaninge tot voltrekking der ſelver Trouw beloften ſoude voortgaan, en met haar ingaan het voorſz. voorgenomen Huwlijk, volgens de* ſolemniteyten *van de* Placaten *en* Coſtuymen *deſer Landen gebruiklijk; daar toe verbindende, &c. en daar in by verſcheyden Brieven naderhand hadde volherd, noemende deſelve doorgaans*: Sijn Hert, ſijn Lieffte, ſijn Welbeminde, ſijn Vrouw, ja ſijn toekomende Droſtinne: Dat ook, tot onbrekelijke beveſtiging van dien, ſy luyden ten weder-zijden binnen *Amſteldam* het Avondmaal des Heeren aan eene Tafel, en met de voorgaande overſtemminge hadden ontfangen.

2 Waar tegen hy nogtans door afrading van ſijn Vader, of het ſchijnt op ſijn naam, met voeging van ſijn Ouders, in Auguſto 1649. ſig had gekeert aan den *Provincialen Hove van Holland*, en van deſelve verkregen ſeker Mandament: daar by de voornoemde *Alida Koninks* wierde geroepen voor *Commiſſariſen* van den ſelven *Hove*, en is aldaar ten dage dienende, jegens deſelve aangeleid: *Dat de voorverhaalde Trouw-beloften tuſſchen hem, en haar gevallen, ſoude werden verklaart voor nul,*
3 *en van onwaarden, en haar verboden daar mede tegen hem te behelpen, om uit kragt van dien, den ſelven te bedwingen met haar te moeten Trouwen, of hem te beletten, met een ander Joffrouw' Huwlijk aan te gaan.* Om redenen; dat de voorſz. Trouw-beloften, als buyten kennis, en in weer-wil van ſijn Ouders geſchied, voor heymelijke, en ongeoorlofde, ſouden werden gehouden, en dewijl tot een wettig Huwlijk van de kinderen, die bewilging van Ouders niet alleen uit eerbiedigheid, maar ook uit noodſaak vereyſt werd *per DD. comm.* het in ſijn vermogen ſoude zijn, daar uit te ſcheyden, en daar van af te gaan, ſonder dat daar eenig aantaal ſou toekomen, om hem daar toe te dwingen.

Daar op, aan de zijde van Joffrouw *Alida Koninks*, in tegendeel aangeleyd zijnde: namentlijk, dat ſodanige Trouw-beloften als zijnde by een meerderjarige, na ſo veeljarige omgang, uit ſijn vry gemoed en wil gedaan, en met ſo ongemene wijs bekragtigt; voor geen heymlijke Trouw-beloften mogen werden gerckent, veel min voor onbehoorlijke, en voor hem, nog voor ſijn Ouders, geen redenen kunnen dienen, om daar van te mogen afgaan, of haar regt tot het voltrekken van dien door haar-luyden weygering, nog na Regten nog

na

na practyque van dese Landen sou kunnen werden benomen, of verhindert, is aan haar zijde, niet alleen *contrarie Conclusie* genomen geweest, maar ook by eysch in *reconventie geconcludeert; Dat den voornoemden* Gerard Bikker *soude werden gecondemneert op eerlijke en redelijke Voorwaarden, tot beschеydenheid van den* Hove, *tot voltrekking van sijn voorsz. beloften met haar voorts te varen tot het trouwen* in facie Ecclesiæ, *volgens de* Placaten *en* Costuymen *deser Landen; en dat sijn Ouders, voor so veel als het nood waar, souden werden gecondemneert 't selve te gehengen, en gedogen:* Welken volgens het *Hof Provinciaal* den derden Juny 1650. by *diffinitive Sententie*, hem sijn eysch in *conventie* hadde ontseid, en den selven in *reconventie gecondemneert, haar op eerlijke en redelijke Voorwaarden, tot beschеydenheid van den* Hove, in facie Ecclesiæ *te trouwen, en sijn Ouders voor so veel des nood zy, 't selve te gehengen, en gedogen.*

Dog deselve saak by *Appel* gebragt zijnde aan den *Hogen Raad*, is, wat nader ingesien zijnde, op de verklaring van den voornoemde *Gerard Bikker*, inhoudende; *Dat also hy verstaan had dat sijn Ouders van het gunt voorsz. is, kennis bekomen hebbende, rondelijk hem te kennen hadden gegeven, dat sy om verscheyden gewigtige redenen (hem* Gerard Bikker *te vorens niet bekent) henlieden ten hoogsten hielden beledigt, en nimmermeer 't voorsz. Huwlijk souden toestemmen, hy beraden was sijn Ouders daar in te gelieven, en sulks af te gaan van de selve gegeven belediging, verklarende niet te willen, nogte in gelijke saken yets te sullen doen 't geen sijn Ouders soude mogen mishagen, &c.* by den *Hogen Rade* den 27. Mey 1651. en *Sententie* van den *Rade Provinciaal* te niet gedaan, en de Vaderlijke magt en schuldige eerbiedigheid op het alderscherpste in agt nemende, en doende van nieuws Regt, de meer gemelde Joffr. *Alida Koninks verboden haar met de Trouwbeloften, so schriftlijk, als mondeling, breder in den* Processe *vermelt, te behelpen, tot sulken effect om hem uit kragt van dien te bedwingen, tegen sijn, en sijn Ouderen dank, met haar te moeten trouwen* ontseggende partyen ten wederzijden haren vorderen eysch en *conclusie*, so in *conventie*, als *reconventie* voor den gemelten *Raden Provinciaal* op elk anderen gedaan en genomen, *voor als nog.*

Dog, also het den voornoemden *Gerard Bikker*, en sijn Ouders daar mê niet genoeg was, maar daar toe voornamentlijk arbeyden, dat de meergemelde Trouw beloften geheel *nul*, en kragtloos souden werden verklaart, en hy dies niet tegenstaande onverhindert met een ander sou mogen Trouwen: heeft by verklaaring van deselve *Sententie*

verſogt; dat die van den *Rade* ſouden verklaaren; dat het hem ſou vry ſtaan met bewilging en toeſtaan van ſijn Ouders, ſig met een ander in Huwlijk te begeven, en dat ſy *Alida Konings* niet ſou vermogen 't ſelve te beletten, nog ook hem na 't affterven van ſijn Ouders, te bedwingen een Huwlijk met haar, uit kragte van de voorſz beloften, aan te gaan; is by *Interpretatie* den 13. Martii 1652. verklaart: *Dat ſijn Ouders tot haar affterven toe, perſiſterende in haar des-advoy, en oppoſitien tegen deſſelfs Huwlijk, en dat hy ſelfs tot het voorſz. affterven toe, en ook na dode van ſijn Ouders perſiſterende in ſijn reſpect, en gehoorſaamheid, aan deſelve, niet en ſoude uit kragt van de voorverhaalde Trouw-beloften, konnen, of mogen werde geconſtringeert; het zy by't leven, het zy ook na de dood van ſijn Ouders, met haar te moeten Trouwen* in facie Eccleſiæ, *dog dat hy, 't zy by 't leven, of na dode van ſijn Ouders, ſig willende begeven in Huwlijk met yemand anders, de voornoemde* Alida Koninks *ſo by deſe, als by vorige Sententie, onbelet, en in haar geheel was blyvende, om haar daar tegen te mogen oppoſeren, behoudens hem, en ſijn Ouders haarluyder defenſie, en ſuſtenue ter contrarie.* Daar by wel op het alderſcherpſte de gehoorſaamheid en ſchuldige eerbiedigheid van de Ouders, en haar weygering en weer-wil wierd gehandhaaft, dat hy ten dien aanſien niet ſou mogen werden bedwongen, dog niet ſo veel ſijn perſoon in ſig ſelfs aanging, of dat hy in 't geheel kon ontſlagen werden van ſijne gedane beloften, en onder dat dekſel, tegen deſelve kon toegelaten werden met een ander te mogen Trouwen.

Maar alſo by deſelve *Interpretatie* het vorder regt van de voornoemde *Alida Konings*, niet in 't geheel aan haar toegeweſen was, maar alleenlijk dat zy dien aangaande, onbelet, en in haar geheel gelaten wierd, in ſulken val daar tegen te mogen *oppoſeren* behoudens hem, en ſijn Ouders haar tegen-ſeggen en bewering, had de voornoemde *Gerard Bikker* ſig in Mey 1652. voor de derdemaal gekeerd aan den *Hogen Rade*, en by *Requeſt* verſogt: dat by *Appointement marginaal* ſou werden verklaart, dat indien hy mogt *reſolveren* met een ander te trouwen, hy 't ſelve ſou mogen doen, ſonder dat ſy dat ſoude mogen beletten, &c. verdrayende by ſijn bygebragte middelen de *Clauſule*; *voor als nog*, dat die alleen te verſtaan was, tot dat by den *Rade* anders, of nader mogt werden geoordeelt, ſonder eenige verder inſigt, en ſo ſy meynden enige reden in tegendeel te hebben, dat ſy die binnen ſekeren tijd, na de gedane kennis, ſou hebben in te brengen.

Waar

Waar op by haar het tegendeel ingebragt zijnde, en onder andere middelen dat de meergemelte *Clausule, voor als nog*, als zy verhoopt hadde, sijn insigt alleen had, tot het overlijden van sijn Ouders; Immers, en in allen geval, niet verder tot sijn voordeel kon werden genomen, dan dat hy met een ander niet soude mogen Trouwen jegens haar wil en dank, so lang als zy ongetrouwt bleef, en haar eerlijk, en sonder opspraak quam te dragen, &c. voorts *contrarie concluste* genomen, is by *reconventie* geëysscht: Dat hy by *Sententie* van den *Hogen Rade* sou werden verklaart, uit kragt van sijn veelvoudige gedane Trouw-beloften, verplicht, met haar te treden in den Huwlijken Staat, en dat hy dienvolgend sou werden gecondemneert: so wanneer hy sig in Huwlijken State wilde begeven, met niemand anders dan met haar uit kragt, of in gevolg van de meergemelte beloften, te trouwen; en daar op, *hinc inde*, ten wederzijde de saak beschreven, en voldongen zijnde, is den 23. February 1655. den *Requirant* het voornoemde *sijn versoek ontseid*, met *compensatie* van kosten; zijnde ondertusschen komen te sterven eerst de Moeder, en daar na den meergemelten *Andries Bikker*, Vader van den voornoemden *Gerard Bikker*, de welke so men seid, hem *Gerard Bikker* by *Testament* sou hebben onterft, by aldien hy de beloften van sijne gehoorsaamheid aan hem gedaan, quam te breken, of oyt met de voornoemde Juffrouw *Alida Konings* quam te trouwen.

Daar op de saak by den voornoemden *Gerard Bikker*, na sijns Vaders dood, in *Revisie* hervat zijnde, also hy niet gesint was, ongetrout te blyven, en *voor als nog* niet kon overgaan tegen sijn Vaders verklaarde wil, en sijn beloofde gehoorsaamheid, hem met de voornoemde *Alida Koninks* in Huwlijk te begeven, immers om daar door, gelijk als men het doen wilde duyden, met een volkomen gewijsde in het een, of ander, sijn gemoed, en sijn Vaders wil te mogen voldoen de saak ten uitersten vervolgende. En daar op mê, onder de *Clausule van Relief*, aan de zy van de voornoemde *Alida Koninks*, *Revisie* versogt zijnde; voor so veel de *Sententie* van den *Hove Provinciaal* niet volkoment lijk was voor goed gekend, is eindlijk om het groot gevolg ingesien; dat men door dat middel, onder dekssel en heymlijk verstand met sijn Ouders, door sodane enkele weerwil, buyten vereysch van wetlijke redenen, veel eerlijke Luyden haar Kinderen tegen de mening van het *derde Artijkel van de Politijke Ordonantie; vers. Maar indien de Ouders compareren, &c.* sou sien bedrogen en misleid te werden,

in

in *Reviſie* den 23. February 1656. by den *Hogen Rade* en *de Heeren* en *Mr Willem Goes*, *Jacob vander Graaf*, en *Adriaan van Almonde*, *Raden* in den *Hove Provinciaal*; *Arent vander Duſſen*, *Raad ende Penſionaris der Stede Delff*; *Johan van Wevelichoven*, *Raad ende Penſionaris der Stede Leyden*; *Cornelis vander Duſſen*, *Raad en Penſionaris der Stede Schiedan*; *en Niclaas Raad*, *Burgermeeſter der Stede Hooren*; verſtaan, en verklaart in de *Sententie* van den *Hogen Rade* van den 27. Mey 1651. mitsgaders in de *Interpretatie* van de ſelve *Sententie* daar op gevolgt van den 23. Marty 1652. *erreur* te weſen, en de ſelve *Sententie* en *Arreſt*, met de nagevolgde *Interpretatie* te niet te doen, en corrigerende de erreuren daar in bevonden, verklaart den *Gedaagde by de Sententie van den Hove Provinciaal*, *ſo in conventie*, *als reconventie geweſen den* derden July 1650. *te weſen niet beſwaard*, met compenſatie van koſten, *inhoudende* als voor *condemnatie van de voornoemde Juffrouw* Alida Koninks, *op eerlijke en redelijke Voorwaarden*, *tot diſcretie van den Hove*, *in* facie Eccleſiæ *te moeten trouwen*, *&c.* gelijk den meergemelten *Gerard Bikker* met de ſelve, tot voldoening van dien, den 14. Mey 1656. tot *Muyden* in de Kerke is getrouwt.

5 Ten Tweden; heeft een Dogter wetlijke oorſaak om haar gedane beloften te ontſeggen, indien den Bruydegom een grote ſom ten Huwlijk heeft belooft, en daar na, in tegendeel, met vele ſchulden beſlommert bevonden werd, in welken val den Bruydegom te vergeefs de voldoening van de beloften eyſcht, van die geen tegen de welke hy ſijn eygen beloften niet houd. *cap. de illis 2. extr. de condit. appoſit. deſponſat. cap. fruſtra. 75. de Reg. in 6.* of dat den Vader van den Bruydegom ondertuſſchen, hangende de beloften, is komen te bank-breken, gelijk by den *Hove van Holland* is verſtaan; Sie Papegay *pag. mihi 39. & ſeq.*

6 Ten derden; indien een van de Egt-genoten, hangende de verbintenis, ſig met een ander had verlopen, werd de weder-gade toegelaten van de gedane beloften vrylijk afſtand te doen, en aan een ander te mogen trouwen. *cap. quemadmodum. 25. extr. de jurejurand.* Zanch. *de matrimonio lib. 1. diſputat. 57. & 65. num. 9.*

7 Ten vierden; indien na de verbintenis, een van bey de handelaars, door aangebore gebrek, onbequaam tot voort-teling wierd bevonden. *l. 10. cum. auth. ſeq. Cod. de repud. l. 36. §. 1. ff. de jure dot.* of door ſiekte, of gebrek, verminkt, of miſmaakt geworden was. Sie Zanch. *de matrimonio lib. 1. diſput. 57. num. 4.*

Ten

Ten vijfden; vervalt het regt van de Trouw-beloften door verjaring. 8
So wanneer een van beyde het voltrekken van sijn beloften, daar toe behoorlijk aangemaant zijnde, over de twe Jaren in gebreke gebleven was, in welk geval men verstaat, dat indien de weder-gade naderhand met een ander Trouw-beloften aangaat, de eerste beloften zijn verbroken, en vervallen. *l.* 2. *Cod. de Sponsalib.* Ten waar dat hy uitlandig was, of door eenige siekte, of andere noodsakelijkheid was verhinderd, in welk geval den tijd, tot drie, vier, en meer Jaren na gelegentheid werd verlengd. *l. pen. ff. de Sponsalib. junct l.* 2. *Cod. de repudiis.* Meer en andere middelen van berouw, en verval, zijn te sien by Zanch. *de Matrimonio lib.* 1. *disputat.* 48. *& seqq. usque ad fin.* Gutier. *eod. cap.* 24. *cum seq.* Mantica *de ambig. convent. lib.* 3. *tit.* 17. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 455. Christin. *vol.* 3. *decis.* 124. *num.* 3. *cum seq.*

Het XXVI. Deel.

Van Last-geving.

1. *Last-geving, of Vol-magt, wat?*
2. *Algemeen, of bysonder.*
3. *Van Eed-sweren, en opdragt van onroerende goederen, hoedanig te verlijden.*
4. *Is enkel, of met volle magt van alles tot de saak behorende.*
5. *Uitdruklijke, of stilswijgende.*
6. *Wie Last, of Vol-magt geven, of aannemen mogen.*
7. *Van welke saken.*
8. *Den Last-aannemer, of, en hoe ver verbonden, en wat hy moet verantwoorden.* 9.
10. *Last-gever wat, en waar in gehouden.*
11. *Wanneer de Last en Vol-magt ophoud, en eyndigt.*

Last-geving, of Volmaagt, is een handeling daar by yemand eenige 1
last om yets voor een ander uit te voeren, sonder eenig winst-beding aanneemt. *l.* 1. *& tot. tit. ff. & Cod. mandati.* als is een Last-geving om voor yemand wat te kopen, verkopen, of sijn saken in het een, of in het ander waar te nemen, daar toe dan wel een dankbaarlijke erkentenis staat tot bescheydenheyd, maar niet uit eenige schuld. *l.* 6. *in pr. ff. mandati.*

Last-geving is, of algemeen, van allerhande saken, en van alles dat- 2
ter sou kunnen voorvallen, of van desc, of gene saak in 't bysonder. *l.* 1. §. 1. *l.* 60 *ff. de procurator. l.* 11. §. *ult. ff. de pignorat. act.* Sonderling van saken, de welke om haar bysondere uitvoering niet verstaan werden onder een algemene last begrepen te zijn, gelijk als is het aangaan, of ver-

laten van Erffenis, of het nemen van besit. *l.* 25. §. 5. *ff. de acquir. hereditat. tit. ff. de Acquir. vel amitt. possess.* om eenig goed te verkopen, en te leveren. *l.* 63. *ff. de procuratorib.* quijtschelding te doen. *l.* 28. *ff. de pact.* Overkomst te maken. *l.* 13. *ff. eod. l.* 7. *Cod. de transactionib.* Eedsweren. *l.* 17. § *ult. ff. de jurejurando*, en diergelijke. De welke niet sonder bysondere last kunnen werden uitgevoert, ten waar den Last-hebber voor de gestading van dien sig sterk maakte, en de gestading daar op volgde, in welk geval de handeling bestaat, gelijk of den Last-gever dat van den begin had gelast gedaan te werden. *l. ult. Cod. Si major fact. rat. hab. & ibi* DD. *l. ult. Cod. ad. Senatusconsult. Macedon. l.* 60. *ff. de Reg. jur.*

3 En aangaande saken de welke tot het Verlijden van dien eenige *solemniteit*, of noodsaaklijke onderhouding vereyschen, kunnen een ander niet bevolen werden, of moet beneven de Last-geving, de selve *solemniteit* en onderhouding voldaan werden. Gelijk als Eed-sweren, om in den naam, en in de Ziel van een ander een Eed te sweren, hoedanige last niet volkomen is, of den Last-gever moet eerst den selven Eed behoorlijk gedaan hebben, en daar van moet in de Volmagt blyken, waar op den Gemagtigde dan voorts Eed doen mag. Sie Carpzov. *defin. forens. part.* 1. *constit.* 12. *defin* 12. Berlich. *part.* 1. *conclus.* 29. *num.* 24. Sulks ook by vele werd geoordeeld dat de Vol-magten om Opdragten van onroerende goederen te doen, voor het Geregt moeten geschieden, en voor Notaris en Getuygen verleden niet genoeg zijn, om dat de opdragt self sodanig verley vereyscht. So is gekeurt by de 119. Keur der Stad Leyden, *dat gene Brieven van Transporten, Opdragt, of Verbintenis van eenige onroerende goederen, by Schepenen sullen werden bezegelt, op andere Procuratien als die verleden en gepasseert zijn voor Geregten van Steden, Dorpen, of Vlekken, magt hebbende om over het bezegelen van Transporten, Alienatien, of Verbintenissen van onroerende goederen te staan.*

4 Algemene Last-geving is wederom enkel, daar by alleenlijk gelast werd het waarnemen van alle des Last-gevers saken. *l.* 60. *l.* 63. *ff. de procurator.* of met de bygevoegde *Clausule*, om in al sijn saken vrylijk te handelen, en alles te doen, wes den Last-gever tegenwoordig zijnde, sou kunnen, of mogen doen. *l.* 58. *& d. l.* 60. *ff. de procurator.*

5 Andere de welke uitdruklijk geschied, het zy by mond, of by geschrift. *l.* 1. §. 1. *ff. mandati. l.* 25. *ff. de acq. hered.* andere de welke stilswygend, en metter daad geschied, gelijk als of ik tegenwoordig zijnde, een ander willens en wetens mijn saken laat uit voeren, *l.* 6. §. 2. *l.* 18. *l.* 53. *ff. mandati.* Last-geving, so bysondere als algemeen, is wederom andere

tot

tot saken van regten, *tit. ff. de procurat.* daar van hier na t'sijner plaats. Andere tot saken buyten regten in gemene handeling. *l.* 33. *in pr. &* §. 1. *ff. de procat.* waar van hier eygentlijk werd gehandeld.

Last-geven en Last-aannemen mogen al die gene, de welk vrylijk 6
handelen, en haar selve kragtlijk verbinden kunnen. *l.* 12. §. 6. *l.* 39. *ff. de obligat. & act.* en dat van alle saken en daden, de welke eerlijk, en 7
by den Wetten onverboden zijn. *l.* 6. §. 2. *ff. mandati.* §. 7. *instit. mandati.*

Niemand behoeft den last aan hem gegeven aan te nemen; of hy 8
wil, maar aangenomen hebbende, is gehouden 't self uit te voeren. *l.* 22 §. *ult. l.* 27. 2. *ff. mandati.* §. *pen. instit. eod. l* 5. *Cod. de obligat. & act.* daar uit dan een wederzijds verband voortkomt; Aan de zy van den Last-aannemer, dat hy sijn last niet te buyten gaa, en deselve wel en getrouwlijk uitvoere. §. 8. *inst. de mandato. l.* 46. §. 4. *ff. de procurator. l.* 10. *in pr. ff. mandati. l.* 22. *l.* 35. *l.* 60. § *ult. ff. mandati*, en so hy sijn last te buyten ging, sou in vergoeding van de schade gehouden zijn. *l.* 13. *l.* 19. *ff. rem ratam haberi.* sonder korting, of vergoeding te mogen hebben van de onkosten buyten last gedaan. *l.* 36. §. 2. *ff. mandati l.* 12. *Cod. eod.* Het welk so te verstaan is, dat hy sijn last niet te buyten gaat, de welk yets doet, het welk by gevolg tot de uitvoering van sijn last behoord. *arg. l.* 62. *l.* 65. *ff. de procuratoribus.* of yets anders doet daar by gelijkheid van de saak en het doen den Lastgever soo veel aan gelegen is, als het geen in de Last-geving was uitgedrukt. *l. ult.* §. *ult. ff. mandati.*

Den Last-aannemer mag ook den selve sijn last aan een ander over 9
doen. *l.* 8. §. 3. *ff. mandat.* alwaart dat de Last-geving geen overstelling in hield, gelijk als wel gemeenlijk, bysonderlijk in de Last-geving van Regts-vorderlijke saken, daar by sulks merendeels werd uitgedrukt, ten waar aan de uitvoering van de persoon, die de saak werd aanbevolen, sonderling was gelegen, of het een saak was die een bysondere last vereyschte, de welke sonder de magt van overstelling aan een ander niet sou mogen werden bevolen. *arg. l.* 5. *ff. de jurisdict. l.* 10. *Cod. de pact.* Sie Wurmser. *pract. tit* 5. *obs.* 1. *num.* 1. Christin. *ad. leg.* Mechlin. *tit.* 1. *art.* 25.

Daar-en-tegen is den Last-gever gehouden het geen uit kragt van 10
sijn last is gedaan, en uitgerigt, te gestaden, en den Last aannemer te vergoeden al dat hy aan de uitvoering van de aangenomen last te kost heeft gehangen en hem buyten alle scha en winst-derving te hou-

den, *l.* 11. *l.* 18. *l.* 20. §. 1. *ff. mandati. l.* 19. §. *pen. ff. de negot. gest. l.* 12. §. 9. *l.* 22. §. 2. *l.* 26. §. 6. *ff. mandati l.* 23. *in fin. ff. de Reg. jur.* en daar-en boven sijn versuymde tijd, en moeyte na redelijkheid. *l.* 1. *& tot. tit. ff. de Extraordinar. Cognitionib.*

Den last houd op, I. So haast het geen belast was is uitgevoert, so dat al 't geen daar na gedaan werd, den Last-gever niet behoeft gestand te doen. *l.* 13. *ff. de pact. l.* 86. *ff. de solut.*

II II. Door de dood van een van beyde. §. 10. *instit. de mandato. l.* 26. *l.* 27. §. 3. *l.* 57. *ff. mandati.*

III. Door tijdelijke opsegging van den Last-aannemer. *l.* 22. §. *ult. l.* 23. §. 2. *ff. mandati.* of onderroeping van den Last gever, de saak nog in sijn geheel zijnde. *l.* 12. §. *penult. l.* 15. *ff. mandati*, of wederzijdse ontslaging. *arg. l.* 35. *ff. de Reg. jur.* §. *ult. instit. Quib. mod. tollitur obligatio.*

HET XXXII. DEEL.

Van Wissel-handeling, en Overwysing.

1. *Wissel-handeling wat, en van hoedanig aantaal.*
2. *Aangenomen, of, en hoe ver verbind.*
3. *By weygering wat te doen, en van hoedanig regt tegen den trekker.*
4. *Of, en hoedanig by een derde, ter ere van den teykenaar aan te nemen, en van wat regt.*
5. *Overwijsing, anders assignatie, wat, en van wat kragt.*

I TOt Last geving behoord ook Wissel-handeling en Overwysing. Wissel-handeling is een overkomst onder den Koopluyden gebruikelijk, daar by yemand seker geld, by hem ontvangen, voor seker gewin aanneemt, op sekere tijdt en plaats aan een ander te doen tellen. Daar uit een dubbel aantaal voortkomt, het een jegen die geen op de welke den Wissel-brief houd. *arg. l.* 1. *ff. de pact. l.* 5. *Cod. de obligat. & act.* want alle Koopluyden zijn schuldig om aan te nemen de Wissel-brieven getrokken en gesonden by die geen de welk het bewind harer saken heeft. *l.* 5. §. 11. 12. 13. *ff. de institor. act.* Costuymen van Antwerpen, *cap.* 55. *art.* 1.

Het ander jegen den Wissel-trekker self, dat hy deselve trek en Overwijs op yemand die deselve aanneemt; doet voldoen, of anders vergoed het kort dat daar aan gelegen was. *l.* 1. 2. *ff. de eo quod certo loco.*

Tot dien eynde moet die geen die een wissel-brief, op hem getrokken, werd aangeboden, deselve, of aannemen te betalen, of verwerpen.

arg.

arg. §. 11. *instit. mandati.* Maar aangenomen hebbende, is schuldig ten 2
dage in de Wissel-brief genoemt, de betaling te doen. *d.* §. 11. *instit. mandat.* of so hy hem in Regten laat betrekken, werd uit de aanneming, sonder eenig verset daar tegen te doen, gewesen by *Namptissement*, of handvolling, onder Borg-togt van weder te geven, so by eynd-oordeel anders verstaan wierd, 't selvete moeten voldoen. Sie de Costuymen tot Antwerpen, *cap.* 56. *art.* 1. Costuymen tot Amsteldam, *cap.* 50. *art.* 2.

Maar wierd deselve geweygerd, is den houder van deselve Wissel- 3
brief gehouden, daar tegen terstond, of binnen den derden dag daarna, *protest* te doen, en verhaal van schade daar door te lyden, wetlijk te doen aanseggen, het welk aan den trekker tijdlijk overgesonden zijnde, is hy gehouden den Wissel-brief, met alle schade daar op gevallen, goed te doen. Costuym. tot Antwerp. *cap.* 55. *art.* 8. Costuymen tot Amsteldam, *cap.* 50. *art* 3. 4.

Als deselve Wissel brief, aangenomen zijnde, op sijn tijd niet werd betaald, moet deselve *protestatie*, en verhaal-betuyg, me tijdlijk, dat is, binnen agt, of tien dagen, of sekeren korten tijd daar na gedaan werden, of anders verliest den houder sijn regt, tegen den trekker van den Brief. Costuymen tot Antwerp. *d. cap.* 55. *art.* 9. tot Amsteldam, *d. cap.* 50. *art.* 5.

Dit regt van Wissel-trekken werd so nauw onder den Koopluyden onderhouden, dat weygering van dien, of den trekker, of die geen daar die op houd, buyten geloof steld, en daar uit onmagt van betaling of verloop van saken besloten werd.

Derhalven so den Wissel-brief niet werd aangenomen by die geen 4
daar deselve op houd, mag een derde, ter eere van den trekker, deselve aannemen, de welke uit sodanige aanneming mê en so wel verbonden is, als of deselve op hem was getrokken: mits dat hem werde overgegeven het regt tegen die geen daar deselve op houd, en daar tegen het *protest* gedaan is, als mê tegen den trekker, om aan deselve sijn verhaal te mogen hebben. *arg. l.* 39. *ff. de negot. gest.* §. 11. *instit. de mandato.* Sie de Costuymen tot Antwerp. *cap.* 55. *art.* 5. tot Amsteldam, *cap.* 50. *art.* 10 11.

Overwijsing, anders *Assignatie*, is maar een enkele aanwysing, de wel- 5
ke in sig self niet verbind, *l.* 21. *ff. de Novation.* ten zy het self by den aangewesen schuldenaar mê werd aangenomen. §. 3. *instit. quib. mod. l.* 11. *ff. de Novation.* Waar van t' sijner plaats breder.

HET XXVIII. DEEL.

Van Verbintenis by Overkomst-gelijk.

1. *Verbintenis by gelijkenis van overkomst, wat?*
2. *Waar in beſtaat? en van wat onderwind.*
3. *Voogden hoedanig verbonden.*
4. *Naaſting in Rijnland.*

1 VErbintenis by overkomſt-gelijk, is allerley daad, daar door den een den ander ſonder overkomſt ſodanig verbind, gelijk of daar overkomſt tuſſchen beyde was gekomen *Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contr. naſc.*

2 Sodanige verbintenis geeft het onderwinden en uitvoeren van een anders ſaken, het zy dat men ter min, en ſonder laſt voor een afweſend Vrund des ſelfs ſaken verrigt. §. 1. *inſtit. de oblig. quæ quaſi ex contr. & tot. tit. ff. & Cod. de negot. geſt.* of dat de uitvoering van een anders ſaken voortkomt uit gevolg van ſekeren aangenomen laſt, of dienſt; gelijk als zijn Voogden, *Procureurs*, Laſt, en Bewindhebbers, en diergelijke.

So werden al die geen die haar eens anders ſaken onderwinden, het zy dan uit laſt, of ter min, ſtilſwygend verbonden, daar in te doen al wat de redelijkheid en behoorlijkheid tot nut van de onderwondene ſaken mê brengt, en daar van goede rekening te doen, de welke den anderen wiens ſaken werden verrigt, wederom verbinden tot vergoeding van het gene daar aan te koſt is gehangen, of anderſins, na redelijkheid, daar door is beſchadigt, of verhinderd. *l. 2. l. 19* §. 4. *ff. de negot geſt. l. 45. eod.*

3 Alſo zijn Voogden van Wees-kinderen verbonden, tot rekening, bewijs, en *reliqua l. 1. ff. de tut. & rat. diſtrah.* en boven dien tot verantwoording en vergoeding van het geen door haar verſuym, of quade trouw niet uitgevoert, verloren, of beſchadigt is. *d. l. 1. l. 18. ff. de tut. & rat. deſtrah. l. 4. l. 7. Cod. arbitr. tut.* Daar-en-tegen wederom die geen die op haren arbeid moeten leven, buiten de onkoſten by haar gedaan, ook voor haar verſuymden tijd, indien ſy dat begeren, na redelijkheid geloont werden, *arg. l. 7. ff teſtam. quemadmod. aper. junct. l. 33 in pr. ff. de adminiſtr. tutor.*

4 En alſo werd die geen die eenig onroerend goed in *Rijnland*, of andere plaatſen, daar ſodanige gewoonte is, koopt, onderworpen het Regt van Naaſting, daar by dat hy ſtilſwygend verbonden is, de koop aan een van de naaſte Magen van den Verkoper, binnen ſekeren tijd over te doen, indien het verſogt werd. Waar van hier voor *in het* IV. *Boek, het* XIX. *Deel.*

HET

Het XXIX. Deel.

Van Gemeenschaps-deling, Erf, en Land-scheyding.

1. *Gemeenschaps-deylinge en scheyding, so in gebruik als eygendom.*
2. *Grond-scharing in gebruik der Landen.*
3. *Grond-scharinge, en scheydinge van Landen in eygendom.*
4. *Erf-scheyding tusschen t' saam-belenden.*

ONder dese verbintenis werd me gerekent het geen uit gemeenschap, by gelijkenis van Maatschap voortkomt, gelijk als zijn *Gemeenschaps-deeling*, en *Erf-scheyding*. De welke daar in bestaan, dat die geen 1
die met een ander yets gemeens, en onverdeelt heeft, het zy uit oorsaak van gemeenschap, mede-erffenis, t'samen-belending, of andersins, hoe dat het sou mogen wesen, gehouden is, tot believen van sijn Mede-makker, te scheyden en delen. *l.* 14. §. 2. *ff. commun. divid. l.* 14. *ff. pro socio.*

Gemeenschaps-deyling, so van besit, of van eygendom, moet geschieden by gelijke stukken, of delen, in het gunt by stukken deylbaar is. §. 4. *instit. de offic. jud.* En in het geen by stukken, niet deylbaar is moet tusschen gebruik en eygendom onderscheid gemaakt worden

Aangaande 't gebruik, of besit, het selve werd meest gedeeld by gebruik van tijden, indien elk even veel daar in geregtigt is. *l.* 19. *§. fin. ff. commun. divid.* of by verhoging, en aan de meest-biedende van de besitgenoten, ook wel by keur te geef, of te neem; Menoch. *de arbitrar. jur. lib.* 2. *cent.* 5. *cas.* 442. Christin. *vol.* 3. *decis.* 116. *num.* 13. Na dat de Keuren van de plaatsen bysonder, of verscheydentlijk luyden. Sie Costuymen tot Antwerp. *tit.* 47. *art.* 2. Keuren tot Leyden, *art.* 123. Handvesten in Zuid-Holland, *pag.* 409. *art.* 31. Maar heeft yemand meer eygen daar in, die sal sijn keur hebben, om het besit, of het gebruik voor sekeren tijd te hebben, of by een ander te doen hebben voor den prijs by de andere geboden, daar voor Borg stellende, of den minder eyge 't selve toe te staan. *l.* 34. §. 2. *Cod. de donat. l.* 3. *Cod. comm. divid.* Sande *lib.* 4. *tit.* 11. *defin.* 4. Keuren tot Leyden, *d. art.* 123.

In *Rijnland*, so wanneer eenig Land-gemeng der veur gemeen leggende uitter huyr is, en geen nieuwe huyr gemaakt werd, werd het gebruik van dien, ter bequamer tijd, en na den oirboir, elk na sijn aandeel, by Schout, en Geregte toegeschaart, ter tijd toe dat het wederom 2

derom verhuyrt is. Weyland gemeenlijk op Mey-avond om met Beesten te weyen:

Een Merry met een Veulen, en een Kalf, voor	2. schaar.
Een Merry alleen	1. schaar.
Een Paart van twe Jaar	1. schaar.
Drie Een-winter-Paarden	2. schaar.
Een Een-Winter-Paart, met een Kalf	1. schaar.
Een Koe	1. schaar.
Twe Hoklingen, met een Kalf	1. schaar.
Drie Beesten van twe Jaar	2. schaar.
Vijf Kalveren	1. schaar.
Vier Oyen, met een Lam	1. schaar.
Agt Lammeren	1. schaar.
Een Een-Winter, met een Hokling, voor	1. schaar.

Weyens te rekenen, en werd gemeenlijk een Morgen Lands met twe schare Weyens beset. Maar Wrense Volens, een Volen van drie Jaar, rippende Ossen, Stieren van drie Jaar, ruydige, of rappige Schapen, Paarden die agter beslagen zijn, Verkens die ongelubt zijn, werden voor geen schaarbaar goed gehouden.

Het Maey, of Hoy-land werd gemeenlijk geschaart op S^t. Olofs-avond: De Teel-, of Ploeg-Landen op S^t. Pieters-avond *ad Cathedram*. Et-groen, Kennip, en Raap-waarden, werden geschaart als het nut en oirboir is: Sie de Costuymen in Rijnland, *art.* 51. 52. en 't gene daar op is aangeteykent daar onder een *Turbe* van Baljuw en wel geboren mannen van Rijnland, *den* 24. *Octob.* 1515. Handvesten van Zuid-Holland, *pag.* 409. en de nieuwe *Editie* door *Jacob van Oudenhoven*, *pag.* 535. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 28. *vers. Van Landen.*

3 Dese manier van schaarden; is op sommige plaatsen, voornamelijk in Braband, en Gelderland, seer gemeen, en in Stads, of Land-gemene-waarden, Gorsingen, of uiter Dijken, een geduyrig gebruik, en gewoonte.

De eyndelijke scheyding en deling van eygendom, geschied mê by stukken, en gelijke delen, en het gene by stukken niet deelbaar is, moet mê volgen aan die geen die 't meeste deel heeft, mids doende vergoeding aan de anderen. *l.* 6. §. 7. *commun. divid.* of, de delen gelijk zijn aan die geen die het meeste bied, en moet hy, die daar aan blijft, het geen hy belooft, betalen in gereden Gelde, mids dat die

die van ſijn gedeelte ſcheid, gehouden blijft het ſelve met goede verſekerheid te verwaarborgen, als in verkopingen. *arg. l.* 14. *Cod. famil. Erciſcund.* Keuren tot Leyden, *d. art.* 123.

Dit geſchied ook wel by loting, of ſtelling, te neem, of te geef. Coſtuym. tot Antwerp. *d. tit.* 47. *art.* 42. Keuren tot Leyden, *d. art.* 75. Coſtuym. van Mechlen, *tit.* 16. *art.* 47.

Dog als het den een niet gelegen is het goed te kopen, of het gebruik aan te ſtaan, gelijk als voorſeid is, ſo is de ſelve na Regte niet gehouden het goed te nemen, of den anderen te gunnen voor ſo geringen prijs als het hem te geef, of te neem geſteld is: maar ſou by onenigheyd het goed by openbare opveyling aan de meeſt-biedende verkoft, of verhuyrt moeten werden. *l.* 3. *in fin. Cod. comm. divid. & ibi.* Bald, Caſtrenſ. Zalicet. & Azo *in ſumm. n.* 8. *in fin.* Jaſon. *ad §. quædam.* 20. *Inſtit. de actionib. num.* 60. Zypæ. *notit. jur. Belg. tit fam. erciſc.*

Al het welk wel meeſt te pas komt in gemene Huyſen, de welke ſonder ſchade, of ongerijf niet kunnen aan ſtukken gedeeld werden, gelijk als Land, of ander goed

Land gemene verdeling, of ſcheyding, anders grond-ſchaarding, geſchied in de lengte, en niet in de brete, of over dwars, van de Zekant, of Rivier af te beginnen. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 28. *verſ. Op vele Plaatſen.* Turbe *beleid op de* 50. *Coſtuymen in Rijnland* den 18. Novemb. 1561. *pag. mihi.* 19.

Erf-ſcheyding kan genomen werden in een dubbelden ſin, en is twe- 4
derhand, de eerſte is, van mede-erffenis, d'ander van t'ſamen-belending, of gemengder-veur.

In ſcheyding en deyling van mede-erffenis, heeft mê plaats het gunt hier voor van andere gemeenſchap is geſeid.

Op ſommige plaatſen is na het voorſchrift van de Geeſtelijke Regten, *Geneſ.* 13. 9. *cap.* 1. *extr. de Paroch. & ibi Canon.* wel een oud gebruik, dat, daar twe Kinderen zijn, den oudſten delen ſteld, en den jongſten kieſt. Sie Auguſtin *de Civitate Dei, lib.* 16. *cap.* 20. *in fin.* Maar het ſelve is, nog by de Roomſe Regten, Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 116. & Weſemb. *parat. D. famil erciſc. num.* 9. Fachin. *lib.* 6. *cap.* 37. Menoch. *de arbitr. jud. caſ.* 123. nog by de practijk, en gewoonte van deſe Landen aangenomen. Sie Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ* 110. *numer.* 1. Zypæ *not. jur. Belg. tit. famil. erciſc. in pr.*

Uit t'ſamen-belending, of naaſt t'ſame-gelegentheyd van verdeelde

Landen, ſonder ſekere Land-ſcheyding, of afpaling, ſpruyt de ſtilſwygende verbintenis om te gedogen dat de oude ſcheyding werden vernieuwt, en verklaart voor ſo veel die by Brieven, teikeningen, oirkonden, of oude gerugten, kunnen werden gevonden. *l.* 8. *l.* 11. *ff. fin. regund.* Weſembec. *parat. cod. num.* 7. Maſcard. *de probat. concl.* 394. *& ſeqq.* of by gebrek van dien nieuwe grond en Erf-ſcheyding werd geſteld. Deſe werden gemeenlijk na het voorſchrift *l.* 3. *Cod. fin. regund.* op de meting en het ſeggen van geſworen Land-meters en Roy-meeſters, by den Regter, na redelijkheid, geoordeelt en geſteld. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 185. *num.* 4. Vinn. *ad* Weſemb. *paratit. finium regund. d. num.* 7. Waar in dikwils om gevoegs wil, den een wat meer als den ander werd toegeſchat, mits dat het ſelve met geld werd vergoed, en gelijk gemaakt. *l.* 2. 3. 4. §. 5. *ff. fin. regund.*

Alle Landen werden gerekent ter halver Sloot, Gloſſ. *in l.* 2. §. 1. *verb. confinio. ff. de aqua pluv. arcend.* Tuſſch. *vol.* 2. *practicabil. concluſ.* 694. *litera* C. *& vol.* 4. *concluſ.* 448. *litera* F.

Maar of, en wat plaats tuſſchen Woon-huyſen en Gebouwen moet gelaten werden, daar van zijn van ouds in de Steden byſondere Keuren geweeſt, dog zijn meeſtendeel verandert en te niet gedaan, ſulks dat de Huyſen en Woon-plaatſen nu voortaan, of digt en rakende aan den anderen, of ook wel op gemene muyren aan weder-zy werden gebouwt. Sie de Keuren der Stad Leyden, *art.* 104. *en volgend.*

HET XXX. DEEL.

Van Giften, en Geſchenken.

1. *Geſchenk wat, en hoe veelerhande.*
2. *Of, en hoedanig werd bekragtigt door aanneming.*
3. *Geſchenken boven de vijf hondert Roomſe Goud-gulden, of, en hoedanig beſtaan mogen.*
4. *Hoe veel 't ſelve in onſe Munt uit brengt.*
5. *Of een gift boven den* 500 *Rooms-gulde anders als wetlijk verleyd, in het geheel of voor het geen deſelf meer bedraagt komt te vervallen*
6. *Geſchenken van alle goed, of, en hoe ver beſtaat.*
7. *Geſchenken, of, en wanneer komen te vervallen, en weer-roepen mogen werden.*

BY gelijkenis van Overkomſt, werd ook yemand die uit mildadigheid aaan een ander yets ter Schenk belooft, aan den aannemer verbonden, om dat te voldoen. *l.* 35. §. *ult. Cod. de donationibus.* §. 2. *inſtit. de donat. l.* 3. *ff. & l.* 6. *Cod. de obligat. & act.*

Ge-

Geschenk is een vrywillige Overgift van sekere saak, sonder eenige oorsaak aan yemand te doen. *l.* 29. *ff. de donat. l.* 28. *ff. de Reg. jur.*

Andere, is de welke uit de hand, en onder den levende geschied. §. 2. *instit. de donat.* Andere de welke ter sake, en uit nadenken des doods geschied, als yemand op sijn sterf-bed, of uit bedenken des doods aan een ander yets geeft te behouden, so hy van die siekte, of dat gevaar des doods komt te sterven, anders so hy overleeft, weder te geven, of niet te genieten, ten zy, en voor dat hy sonder 't self te wederroepen, komt te sterven, §. 1. *inst. de donationib.* in de welke alles het regt van de makingen by *Uitterste-willen* gevolgt werd. *d.* §. 1. *instit de donation.* 17. *in fin. ff. de mort. clauf. donat.* 1

Andere is wederom de welk metter daad, andere de welk onder seker *indien*, en onder sekere last geschied, de welke so die niet volgt, het gegeven wederom geeyscht mag worden. *l.* 1. *& tit. Cod. de donat. qua sub modo, l. fin. Cod. de revocand. donationib.* 2

Tot het bestaan van een Gift, of Geschenk, is ook aanneming van noden, sonder de welke de gift kragtloos is. *l.* 10. *l.* 26. *ff. de donationib.* Welke aanneming ook door den Notaris en een ander van onsent wegen, en door onse last geschieden mag. *l.* 4. *ff. eod.* Joann. à Sande *lib.* 5. *tit.* 1. *defin.* 1. Christin. *vol.* 1. *decis.* 86. *num.* 7. 8. *& decis.* 185. *num.* 66. ook door Brieven van aanneming, by Luyden niet tegenwoordig zijnde. *l.* 10. *ff. l.* 6. *Cod. de donat.* Welke aanneming so haast die geschied is, de gift in sijn volle kragt bestaat, en daar uit regt gemaakt mag werden. *d. l.* 3. *ff. de oblig. & act. l.* 6. *Cod. eod. junct. l.* 35. §. *ult. Cod. de donat.*

Om de overdadige en onbedagte mildigheid in te tomen; was by den beschreve Regten ingevoert, dat alle Geschenken boven de waarde van vijf honderd Roomse Goud-guldens niet mogten bestaan, of de selve mosten by een openbaar, en wetlijk geschrift, voor het Geregt van de plaats verleden en bevestigt zyn. *l.* 27. *l.* 32. *Cod. de donat. junct. l. pen. Cod. eod.* Het welk of als nog by ons plaats heeft te vergeefs werd getwyfelt, dewyl het selve nergens, of oyt is te niet gedaan. Als alleen dat dewijl alle openbare geschriften, de welke te voren by het Geregt van de plaats plegen te geschieden, sonder onderscheid by ons voor een Notaris en twe Getuygen verleden, volkomelijk bekragtigt werden, daar uit volgt, dat sodanige Geschenken, mê voor Notaris en Getuygen verleden, voor volkome gehouden souden moeten werden. 3

Maar hoe veel de geseyde vyf hondert Roomse Goud-gulden in 4

ons geld ſouden komen te bedragen, is onder de Geleerden onſes tijds een twiſtige ſaak, waar van die, de welk de waarden na het gewigt van deſelve Roomſe Goud-guldens, na de ſwaarte, niet van de Geld-ponden, maar van de *Medicinale*, en het gewigt van de Genees-kruid-ponden (het welk onveranderd is gebleven) hebben willen ſchatten, wel het ſekerſte gevoelen hebben. Van welke ſtukken Gouds de LXXII. een pond gewigt uit maakten. *l. 5. Cod. de Suſceptorib. junct. l. 2. Cod. de Veter. numiſmat. poteſtate.* Welke ponden even ſo ſwaar van gewigt zijn geweeſt, als jegenwoordig de *Medicinale*, en Genees-kruid gewigt-ponden, daar van maar XII. oncien in een pond gerekent wierden, wegende omtrent ſo ſwaar als XIII. oncien van het jegenwoordige Geld-gewigt. Van hoedanig gewigt ſes der Roomſe Goud-guldens, een oncie goud gewogen hebben, de welke twaalfmaal verdubbeld, de LXXII. der ſelver een pond Goud van twaalf oncien uit maakten. Het welke om met onſe Munt en Geldwigt over een te brengen, ſy gelet, dat een pond Ducaten Goud van XVI. oncien geſchat werd op omtrent ſeven hondert guldens, het welk verdeeld in XVI. oncien, komt yder once Goud, te bedragen omtrent XLIV. gulden, daar van afgetrokken in onderſcheid van de XVI. tot de XII. oncien, die den tegenwoordige Geld-ponden meerder hebben als de Roomſe ponden hadden, een vierde-deel, blijft nog omtrent de XXX III. gulden, daar bygedaan een dertiende deel, die de Roomſe XII. oncien ſwaarder woegen, als de jegenwoordige XII. oncien Geld-gewigt, blijft na het gewigt, yder oncie Goud na de juyſting van het tegenwoordige Geld-gewigt, in waarden omtrent XXXVI. guldens: het welk verdeelt in ſes delen, daar van yder een twe-en-tſeventigſte deel van een pond was, komt te bedragen de juyſte waarde van ſes gulden.

So dat na deſelve rekening yder Roomſe Goud-gulden, na onſe dagelijkſe Munt, ſou bedragen de waarde van ſes guldens, of een pond groot, 't welk over een komt met een dubbelden goude Karolus gulden, of een ouden Vrankrijkſen-ſchild, wegende omtrent een ſeſtedeel ſwaarder als een goude Ducaat, daar van de vyf hondert ſouden bedragen drie duyſent gulden. Dan alſo de ſelve ſchatting beſtaan heeft in vijf honderd Goude ſtukken, als doen in gemeen gebruik zijnde, daar van yder ſo veel waard was, als hondert ſtuyvers, als doen mê in gebruik. *l. 5. §. 6. ff. de his qui effud. l. pen. & ult. ff. de in jus vocand. l. 47. ff. de manumiſſ. teſtam.* welke ſtuyvers omtrent ſo veel deden, als by ons een braspenning plag te doen, en by ons geen andere Goude ſtukken in gebruik zijn, of oyt geweeſt zijn, de welke daar naaſt by komen als

als een Hollandsen gouden Ducaat van vijf gulden in waarden, mê bedragende honderd Hollandse gemene stuyvers, werd het self niet sonder reden op het nauwst genomen op vijf honderd Ducaten, dat is, twe duysent vijfhonderd gulden, sulks het selve werd geschat by den *Hove van Vriesland*. Joan. à Sande. *lib.* 5. *tit.* 1. *defin.* 3. en jegenwoordig nog in *Duitsland* volgens tuyg van Carpzov. *Electoral. Responsa. tit.* 6. *responsa.* 56.

Of nu een gift van meer als vijf honderd *Ducaten*, in 't geheel sou komen te vervallen, door dien dat die wetlijk was verlyd? Werd verstaan dat deselve tot daar toe sou mogen bestaan, en alleen het geen deselve meerder bedroeg sou komen te vervallen. *arg. l.* 34. *in pr. l.* 35. §. 3. *infin. Cod. de donat. l.* 21. §. 1. *ff. eod. Novell.* 162. *cap* 1. §. *illud. etiam.* Vide Jul. Clar. *lib.* 3. *sententiar.* §. *donatio. quæst.* 17. *num.* 2. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 5, *num.* 8. 5

Anders Schenkingen hoe groot die ook zijn, alwaart van alle des Schenkers goed mogen en blyven bestaan *l.* 17. §. 1. *ff. Quæ in fraud. Creditorum. l.* 35. §. 4. *Cod. de donat.* mits dat die op sodanige wyse werden verlijd. Het welk alleen verstaan werd van tegenwoordige, om dat Schenking van toekomende goederen, 't maken van *Uitterste-wil* belet, en derhalven na Regten niet bestaan mag. Sie Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.* 12. *tit* 16. Ant. Fab. *ad. Codic. lib.* 8. *tit.* 36. *defin.* 9. Jul. Clar. *lib.* 4. *Sentent.* §. *donatio, quæst.* 19. Tessaur. *decis.* 99. 6

Alleen dat Geschenken van alle goed, of een groot gedeelte van dien, by yemand die geen Kinderen heeft, of waarschynelijk gedagt niet te sullen krygen, werd verstaan vernietigt, of weer-roepen, indien hy daar na Kinderen teeld, en na laat, de welk sodane giften mogen weder eysschen, om dat sodanig *indien*, daar onder stilswygend verstaan werd begrepen te zijn. *l.* 8. *Cod. de revocand. donat. l.* 102. *ff. condi. & demonstrat. l.* 30. *Cod. de fideicommis.*

Andere Geschenken mogen ook weer-roepen werden en vervallen, door groote ondankbaarheid, en ondaad, den Schenker aangedaan. Gelijk of den aannemer na des Schenkers leven stond, hem sloeg, of opentlijke laster en hoon aan dede, of dat hy hem, in groote armoede vervallen, geen bystand tot levens behoefte wilde doen, en diergelijke. *l.* 10. *Cod. de revocand. donationib.* 7

HET XXXI. DEEL.

Van Havery.

1. *Havery wat, en hoe velerhande.*
2. *By wie te dragen, en te gelden, en over welke goederen.*
3. *Over welke, en hoedanige ſchade.*
4. *Hoedanige ſchatting van de behouden en verloren, of beſchadigde goederen tot vergoeding by Havery te doen.*
5. *Aanvaarding van Erffenis, of, en hoe ver verbind.*
6. *Conditie, of weder-eyſſchen van het gene ſonder oorſaak, te veel, of te over is gegeven.*

BY gelijkenis van Gemeenſchap, werden de Koopluyden van een bevragt Schip, welkers Koopmanſchappen en goederen behouden over-komen, tot vergoeding verbonden aan de andere wiens Koopmanſchappen en goederen, door uitwerpen, of anderſins, ten behoud van het Schip, verloren, bedurven, of beſchadigt zijn. *l. 1. & 2. ff. ad leg. Rhod. de iact.* Het welk by ons *Avery*, of *Havery* genoemt werd. Waar van 't beduydſel der benaming te ſien is inden brief van *Marcus Zuerius Boxhorn* geſchreven aan den *Profeſſor Arnout Vinne*, over ſijn aanmerking ad *Petri Pecci rem Nauticam*, by my vertaalt en nader aangeweſen op het *tractaat van Avary van Quintijn Weitſen.*

1 *Havery* is twederhand, andere gemene, andere die men *Havery-Groſſe* noemt

Gemene *Havery* begrijpt alle gemene onkoſten buyten nood, en Schip-breuk, als zyn Lootsman-geld, Tollen, en Ongelden op de Schepen en Waaren, in 't komen en gaan langs de Rivieren betaalt, de welke maar alleen gedragen werden, by, en over het ingeladen goed, elk na ſijn waarde.

Havery Groſſe, is de vergoeding van alle ſchade by over-boord-werpen van goederen, kerven van Maſten, Ankers, Kabels, Touwen, Troſſen, Takels, en Gewant, met gemene toeſtemming, tot behoud van het Schip dat in nood was gedaan, de welk niet alleen gedragen werd by de ingeladen goeden, maar ook by het Schips toerufting en de waarde van dien. Sie Quintijn Weitſen *tract. van Avary, verſ. Avarije is twederhande.* Wisbuyſe Ze-regten, *art.* 12. 21. 25. 28. 60. Schips-regten van *Kayſar* KAREL van den Jaren 1551. *art.* 41. en van *Koning* PHILIPS den laaſten October 1563. *tit. van Schip-breking, art.* 4. *en volg.*

2 In deſe vergoeding zijn gehouden al die geen, die daar yet aan gelegen is, dat het Schip is behouden, en voor ſo veel als hem daar aan ge-

gelegen is, Sulks komen in dese schatting alle ingeladen Waren, en Koopmanschappen, gelijk ook de waarde van het Schip en toerusting, ook van het Geld en Juwelen, die yemand by hem heeft. *l.* 2. §. 2. *ff. ad leg. Rhod. de Jactu.* uitbesondert alleen de daaglijkse Klederen, die yemand, om, of aan heeft. Schips-regten van *Koning* PHILIPS, *tit. van Schip-breek, Zewerp. art.* 7. Quintijn Weitsen *tract. van Avarije. vers. Questie, of het geld.* En *vers. Alle de Bootsgesellen.* Jacob. Coren. *observ.* 41. *num.* 3. *in not.*

Daar van werden ook uitgesondert alle Eet-waren, om dat de selve op de reys, by gebrek, voor gemeen goed gehouden, en onder den anderen verdeeld werden. *l.* 2. §. 3. *in fin. ff. ad Leg. Rhod. de Jactu.* Sie Grot. *de Jure Belli cap.* 2. *num.* 6.

Wy seggen van alle schade] Om dat niet alleen dese vergoeding plaats heeft in de Koop-waren, die over-boord geworpen werden, maar in al de schade, de welke tot behoud van het Schip, so aan het Schip en Gereetschappen, als andersins werd geleden. *l.* 2. §. 1. *in fin. ff. ad leg. Rhod. de Jact.* Ook so wanneer den Schipper het Schip, met gemene toestemming, had doen stranden. Schips-regten van *Koning* PHILIPS in den Jare 1563. *tit. Van den Schippers, vers. Het Schip heeft doen stranden, art.* 4.

Wy seggen met gemene toestemming] Om dat het den Schipper ongeoorlooft is, sonder toestemming en goed-vinden van den Koopman, of sijn Bewind-hebber, so hy Scheep is, anders by afwesen, of by weygering van deselve van het merendeel der Schips-gesellen, eenige werping te doen, de welke aan Land komende, daar op onder eede werden gehoort, of sulks in nood, en met gemeene toestemming geschied is: want het geen by tempeest en onweder verongelukt, of schade komt te lijden, daar van werd geen vergoeding gedaan. *l.* 2. §. 1. *ff. ad leg. Rhod. de Jact.* Moet ook sorg dragen so veel doenlijk is, dat eerst geworpen werden de Waren van 't swaarste gewigt, en minste waarde Wisbuyse Ze-regten, *art.* 12. 20. 21. 38. 39. Schips-regten van *Koning* PHILIPS *d. tit. van Schipbreek, art.* 4. *en volg. en art.* 8. Weitsen *tract. van Avarije, vers. 't Gunt by Tempeest.* 3

Het geen aan de Ze-rovers, tot vrykoping van de goederen, werd betaalt, moet mê in dese vergoeding werden gerekent. *d. l.* 2. §. 3. *ff. ad l. Rhod. de Jact.* Dog het geen by deselve in 't bysonder is genomen, en naderhand werd geloft, komt de schade alleen tot laften van het geloste goed, en die geen die 't selve toebehoort, *d.* §. 3. Quintijn Weitsen

sen. *tract. van Avaijre, vers. Ende uit het gunt voorsz.* Ten waar dat den Schipper eenige goederen, tot verschoning van de andere goederen, had aangewesen, in welk geval deselve lossing als tot gemeen voordeel geschied, sou moeten werden vergoed. *arg. d. l. 2. in fin. pr. ff. ad. leg. Rhod. de Jact.* Weitsen *van Avarije, vers. Nu is de questie.*

Tot behoudenis van het Schip] Want so het Schip niet behouden blijft, gelijk of de boot met een gedeelte van de goeden gebergt wierd, en het Schip self quam te blijven, werd geen vergoeding gedaan. *l. 4. in pr. vers. contra ff. ad leg. Rhod. de Jact.* Strach. *de nav. part. 2. num. 19.*

4 Tot dese vergoeding moet twederhande waarde en schatting werden ingesien, aan d'een zy van de verlore, of beschadigde, en aan d'ander zy van de behoude goederen. De behoude goederen na de waarde die sy souden gelden ter plaatse daar sy henen geschikt zyn, en de verloren goederen na de waarde, dat sy waarschijnlijk in koop als anders hebben gekost, so sy de helft van de reys nog niet zijn overkomen, maar waren sy over de helft van de reys gekomen, souden mê geschat werden na de waarde die sy ter plaats daar sy heen geschikt waren souden gelden, afgetrokken de vragten en onkosten daar op te valien. *l. 2. §. 2. & §. 4. ff. ad leg Rhod. de Jact.* Quintijn Weitsen *Van Avarije, vers. In de taxatie.* Jacob Coren *observ. 41. num. 4. in not.* En het geld werd gerekent niet na dat het gangbaar is, maar na 't gewigt en innerlijke waarde. Schips-regten van *Konink.* PHILIPS, *tit. van Schipbreek, art. 7.* Quintijn Weitsen, *van Avarije, vers. Quæstie, of 't geld.*

Welke schatting also gedaan zijnde, werd daar na een gelijken omslag gemaakt, wat dat, en hoe veel de behouden goederen, tot vergoeding van de geleden schade, hebben te dragen, daar in de verlore goeden na hare waarden mê werden gerekent, so dat den eygenaars van dien, sijn eygen schade mê, beneven andere, moet helpen dragen. *l. 3. §. 2. ad leg. Rhod. de Jact.* Weitsen *van Avarije, vers. Nu is de Vraag.*

En werd daar in gevolgt de lijst en aantekening van de bevragting den Schipper mê gegeven, dat men noemt *Carga*, of *cognoscement*. Waar buyten so yemand eenige kostelijkheid van kleyne omslag in sijn kist, by hem had, sou 't selve voor de werping den Schipper moeten bekent maken, of souden deselve kisten, in 't werpen en in de schatting daar over te maken, gehouden werden of 't selve daar in niet had geweest.

geweest. Schips-regten van *Koning* PHILIPS, *tit. Van Schip-breek, art.* 5. Wisbuyse Zee-regten, *art.* 28. Weitsen *van Avary. vers. Quæritur in de meeste*. Sie hier van breder in het tractaat van Avarije van Quintijn Weitsen, en het gene by my daar op is aangetekent en by den des ervaren Mr. Math. de Vicq in de Latijnse tale is overgebragt en by gedaan.

Onder dese soort van stilswygend-verband, by gelijkenis van overkomst, werden mê gerekent aanvaarding van erffenis, daar door den erfgenaam verbonden werd al de schulden en lasten des boedels en makingen aan de schuld-eyschers, en aan de making-beurders te voldoen, gelijk of hy met de selve had gehandeld. *l.* 5. §. 2. *ff. de obligat. & act. l.* 8. *l.* 37. *ff. de acq. heredit. l.* 3. §. *fin. ff. de reb. auth. judic. poss.*

Gelijk ook de weder-geving van't geen yemand heeft, sonder oorsaak, te veel, of te over ontfangen. §. 7. *instit. de offic. Judicis. l.* 33. *ff. de Condict. indebiti.* Waar van hier voor III. *Boek*, X. *Deel*, *num.* 3. en het IV. *Boek*, XIV. *Deel*, *num.* 4.

HET XXXII. DEEL.

Van Verbintenis uit Misdaad.

1. *Misdaad wat? en hoe te verstaan.*
2. *Of en wanneer de wil voor de daad werd genomen.*
3. *Die een ander belast, of raad en daad geeft, is mê schuldig.*
4. *Beschermenis van sijn lijf, eer of goed onstrafbaar.*
5. *Overstallige Dronkenschap verschoont niet*
6. *Jonge kinderen, dolle, malle, of sinloose verbeuren niet.*
7. *Verbintenis uit misdaad, is tot straf, of weder-evening.*
8. *De aanklagte by wie te doen, en uit te vinden.*
9. *Misdaden by ons, hoe te onderscheyden*

Verbintenis uit Misdaad is als yemand door misdaad vervalt in de straf die daar tegen by de Wetten is gesteld. 1

Misdaad, in 't gemeen genomen, is alle strafbare overtreding van de Wetten, moetwillens, en uit euvelen moede begaan. Het welk seer naau en eng genomen werd: so dat het geen daar geen opentlijk bedrog, of quade Mening mê gemengt is, voor geen misdaad kan gestraft werden. *l.* 7. *ff. ad leg. Cornel. de Sicariis. l.* 1. *in pr. ff. Si famul. furt. fecis. dicatur.* Gail *lib.* 2. *observ.* 109. *num.* 1. So nogtans dat al is 't dat een groot verluym, al-hoewel het eygentlijk geen bedrog is, en voor geen misdaad te houden is, nogtans strafbaar is, dog minder na beschey-

denheid *l.* 1. §. *sed si clava. l.* 3. §. *sed. ex Senatus conſ. l.* 4. §. 1. *ff. ad leg. Cornel. de Sicariis.* Ant. Math. *de criminibus. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 2. byſonderlijk ſo die begaan is omtrent grove en ſware miſdaden.

2 So werd in vele ſaken de wil voor de daad genomen, en ſchoon het tot de ſaak niet is gekomen, geſtraft gelijk of het volbragt was. Te weten, ſo wanneer een vaſt voornemen geweeſt is om het ſelve te volbrengen en door het een middel of het ander belet of verhindert werd. *l.* 14 *ff. ad leg. Corn. de Sicar. l.* 5. *Cod. ad leg. Iul. Majeſtat.* Gelijk als yemand met opſet om een ander te vermoorden gewapent aanvalt, en het ſelve mislukt of belet werd, of het Venijn gereed heeft gemaakt, om een ander te vergeven, of een Vrouw-mens om te verkragten, ter neder geworpen heeft, of diergelijke, werd ſo genomen gelijk of hy het gedaan had, om dat de wil en mening geweeſt is 't ſelve te volbrengen, en buyten ſijn wil belet of verhindert is. *l.* 1. *ff. ad leg Corn. de Sicar. l.* 7. *ff. eod.* Dog werd merendeels minder als met de gemene ſtraf geſtraft. *arg. l.* 1. §. *ult. ff. de extraord. criminib.* Sie Jul. Clar. §. *fin. quæſt.* 29. Farinac. *tom.* 1. *quæſt.* 17. *num.* 48. Gomez. *tom.* 3. *reſolut, cap.* 3. *num.* 11. Gudelin. *de jure noviſſ. lib.* 5. *cap.* 17. Zypæ. *Notit. jur. belg. tit. ad leg. Corn. de Sicar. & ad l. Iul. Majeſtat.* Anton. Math. *de criminibus. lib.* 48. *tit.* 3. *cap.* 2. *num.* 7. *& cap.* 6. *num.* 9. Uytbeſondert hoogſte magtſchending, daar in het enkel voorneemen op het hoogſte ſtraf baar is. *l.* 5. *Cod. ad. l. Iul. Majeſtatis, l. unic. Cod. Si quis Imperat. maledixerit.* Anderſins is een enkele wil of voornemen, ſonder tot eenige ſaken te komen niet ſtraf baar *l.* 18. *ff. de pœnis.*

3 Die een ander gelaſt, opmaakt, of raad en daad geeft om eenige misdaad te bedrijven, is daar over ſo wel als den misdader ſelf ſchuldig. *l.* 11. *ff. de injur. l.* 15. *ff. ad leg. Corn. de Sicar. l.* 50. §. *pen. ff. de furt.*

4 Die yets doet tot beſchermenis van ſijn lijf, of behoudenis van ſijn eer, of van ſijn goed, is daar over niet ſtraf baar. *l.* 3. *ff. de juſtit. & jure.* daar onder mê werd gerekent dat men een nagt dief vrylijk mag dood ſlaan, en een overſpeelder by ſijn Wijf, of Dogter bevonden in toorn mag dooden en quetſen, als breder hier na in het 34 *deel, num.* 11.

5 Overſtallige dronkenſchap verſchoont yemand van gemene misdaad, *l.* 6. *ff. de re militari* Jul. Clar. §. *final. quæſt.* 60. *num.* 12. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 110. *num.* 24. Menoch. *de abitrar. jud. caſu.* 316. Maar van geen grove, als van dooden, quetſen, of diergelijke, waar van hier na in het 24. *deel, num.* 8. breder.

6 Jonge kinderen die nog geen kennis van goed of quaat hebben, misdoen niet, en blijven om haar onkund onſtraf baar. *l.* 12. *ff. ad leg. Corn.*

de

de Sicariis. Sie Damhoud. *prax. Criminal. cap.* 42. Menoch. *de arbitrar. jud. lib.* 2. *cap.* 329. Farinac. *prax. criminal. quæst.* 42. *num.* 46. 56. Gelijk ook alle dolle, malle, en sinneloſe Menſchen, die niet weten wat dat ſy doen. *d. l.* 12. *ff. ad leg. Corn. de Sicar. l.* 4. 5. *ff. de Reg. juris. l.* 9. *ff. ad leg. Pomp. de paricid. l.* 14. *de ff. Offic. præſid.* Farinac. *prax. criminal. quæſt.* 93. *num.* 19. Menoch. *de præſumpt. lib.* 6. *præſumpt.* 45.

Uit misdaad ſpruit twederhande Verbintenis, de een tot ſtraf en boete voor den aanklager, de andere tot weder-evening aan de beſchadigde. 7

De aanklagt en het regt tot de ſtraf en boete (*vulgò, de Calange*) komt de Gravelikheid toe, en die geen, welk tot het uitvoeren en waar-nemen van't ſelve zijn geſteld, en de perſoon van de Gravelijkheid daar in bekleden: als zijn den *Procureur Generaal*, alle Schouten en Baljuwen van de Steden en Dorpen, &c. Maar tot de weder-evening hebben regt alle die geen die door de misdaad zijn verkort, en voor ſo veel, maar verder niet. 8

En werden alle misdaden gevoeglijkſt onderſcheyden; andere te zijn tegen de Hoge-Magt en Overheid; andere tegen het Leven, tegen het Lighaam, tegen de ingeſchape vryheid, tegen de Eer, of goede Naam, en andere tegen, of in het Goed. 9

HET XXXIII. DEEL.

Van Hoogſte-Magt-ſchending, daar onder van Prinçen-Moord, en Land-verradery, Kerk-roof, Land-dieſte, Concuſſie, omkoop in het Regt, Staats-Regering, Valsheid, Boevery, en gemaakte dierte

1. *Hoogſte-Magt-ſchendery, wat, en waar in beſtaat.*
2. *Hoedanig te ſtraffen.*
3. *Swære ſtraf over de moord van Prins Willem.*
4. *Straf van den Jare 1619. tegen de Hoogheid van het Land, en van den Jare 1623. over het verraad jegens Prins Maurits.*
5. *Blaſphemie, of Gods-laſtering, wat, en hoedanig ſtrafbaar.*
6. *Kerk-roof wat, en hoe te ſtraffen.*
7. *Land dieſte wat, en haar ſtraf.*
8. *Concuſſie, of Knevelry, wat?*
9. *Corruptie wat, en hoedanig te ſtraffen.*
10. *Onkund, of onwetenheyd van een Regter, niet ſtrafbaar.*
11. *Misſlag van een Advocaat, of, en wanneer ſtrafbaar.*
12. *Valſchheyd, en valſche Muntery, wat, en hoe te ſtraffen.*
13. *Gemene Valſchheyd waar in beſtaat en hoe te ſtraffen.*
14. *Valsheyd in het Eed-ſweren, of, en hoedanig ſtrafbaar.*
15. *Boevery, wat, en hoe te ſtraffen.*
16. *Prævaricatie, wat en hoe te ſtraffen.*
17. *Monopoly, en gemaakte dierte.*

1 MIsdaad tegens de Hoogſte Magt en Overheyd, is *Crimen læſæ Majeſtatis*, of Hoogſte-Magt-ſchendery, en is wel de grootſte misdaad die van yemand begaan kan werden.

Werd verſtaan niet alleen van opentlijke Koninks, of Prinçenmoord, de welk na gelegentheid van de misdaad niet te hard geſtraft kan werden; maar van alderley t'Samen-ſwering, Verradery, en wat meerder in ſpijt, en tot agterdeel van de Prinçe van den Lande, of het gemene beſt, uit arren moede begaan, en gepleegt werd. *l.* 1. *& ſeq. ff. ad leg. Jul. Majeſtat.* ſulks dat ook daar in de wil voor de daad werd genomen, al is 't dat die tot de ſaken niet komt. *l.* 5. *Cod. ad Jul. Majeſtat.*

Aan deſe misdaad zijn ook ſchuldig die geen die van het Verraad wetende 't ſelve niet hebben ontdekt. *d. l.* 5. §. 6. *Cod. ad leg. Jul. Majeſtat.*

2 De gemene ſtraffen van de Hoogſte-Magt-ſchendery is het Swaard. *d. l.* 5. *ff. ad leg. Jul. Majeſtat.* Verbeurte van goederen. §. *per contrarium inſtit. de hereditat. qua ab inteſtato deferunt.* en uitroeying van de Naam, en het Geſlagt. §. *publica, autem* 3. *Inſt. de publicis jud.* Ten waar dat de omſtan-

ſtandigheden van de misdaad, deſelve ſtraf, of vermeerderde in Vierendelen, Rabraken, Branden, Worgen; of verminderde, in Geeſſelen, Brandmerken, Bannen, of diergelijke, groter, of kleinder ſtraffen, na gelegentheid van de ſake, ter beſcheydenheid van den Regter.

Van een ſware ſtraf in Prinçen-moord, zijn verſcheyden voorbeelden 3
onſes tijds. So is *Balthaſar Gerards*, die *Prins* WILLEM van *Oranjen*, Stad-houder en Veld-heer deſer Nederlanden, in ſijn Kamer binnen Delf doorſchoten had den 14. July 1584. eerſt ſijn hand, daar hy het mê gedaan had, met een gloeyend toeſluytende yſer toegeſchroyt, en afgebrand, daar na met gloeyende tangen, tot ſes reyſen, en op verſcheyde plaatſen, ſo aan armen, benen, en 't geen daar ſijn Lighaam meeſt met vlees bekleed was, het vlees uitgebrand, en afgenepen, en daar na levendig aan vier ſtukken gehouden, van onder beginnende, den buik opgeſneden zijnde, ſijn hert uitgenomen, en in ſijn aangeſigt geworpen, daar na ſijn hooft afgehouden, en ſijn vier quartieren, op vier Bolwerken uit gehangen, en ſijn hooft op den School-toorn, op een ſtaak geſteld, en al ſijn goederen verbeurd verklaard. Als breder te ſien by *Emanuel van Meteren* in ſijn *Hiſtorie*, *het* XII. *Boek*, en by *Pieter Borre* in ſijn *Nederlandſe Hiſtorien*, *het* XVIII. *Boek*, *pag.* 55.

So zijn ook in den Jare 1619. verſcheyde ſententien geweſen, tegen 4
die geen, de welke geſeid wierden tegen de Hoogheid en *Regering* van het Land misdaan en verbeurd te hebben. En zijn in den Jare 1623. verſcheyde ſware *executien* gedaan over de perſonen, de welke metten anderen verbond gemaakt, en opſet genomen hadden *Prins* MAURITS *van Oranjen*, mê Stadhouder en Veld-overſte deſer Nederlanden, om 't leven te brengen, ſo over die geen die aan 't ſelve opſet en voornemen ſelfs ſchuldig waren, als over die geen, de welke 't ſelve geopenbaart zynde ſulks niet tijdelijk hadden aangebragt, en bekent gemaakt. Daar van de omſtandigheden hoeveel, wie, en hoedanig ſy daar over zijn geſtraft, breder te ſien zijn by AITZEMA in *ſijn Nederlandſe Hiſtorien*, III. *Boek*, *pag.* 393.

Onder de minder ſoort van Hoogſte-Magt-ſchending, behoren Godslaſtering, anders Blaſphemie, Kerk-roof, of Land-dieſte, Knevelery, omkoop in het Regt en Staats-Regering, Valsheid, Boevery, en gemaakte dierte.

Balſphemie of Gods-laſtering is allerhande ſoort van vloek en ſchen- 5
ding van Gods naam en heylig woord. Ander is van meerder, ander van minder opſigt.

Blaſphemie van meerder opſigt is opentlijke en voorbedagtlijke verloogning en ſchending van Gods Hoogheyt en magt, en misbruik van ſijn heylige naam en woord, gelijk als ſijn alle Godverſakers, alle Duyvels-konſtenaaas de welke in Gods naam menſchen, en Vé vloeken en zegenen, alle Waarſeggers en Gochelaars, &c. Deſe ſijn na de Godlijke en wereldlijke Wetten met de dood ſtraf baar. *Levit. cap.* 14. *verſ.* 13. 14. *Novell.* 77. *cap.* 1. Dog werd by ons na het voorbeeld van andere omleggende plaatſen ſelden ſo ſwaar genomen, en meeſt met bannen, afkappen van hand of vingeren, het doorſteken van de tonge, of diergeijke minder ſtraf gebetert. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.* 61. *num.* 13. & 22. Anton. Math. *de Criminib. lib.* 48. *tit.* 10. *num.* 6. 7. Welk aangaande by Kaiſar Karel ſo in de Rijks-Ordening des *pijnlichen halsGeregts van den Jare* 1530. *en* 1532 *art.* 106. als in het *Edict den* 7. *Octob.* 1531. in en over de Nederlanden gegeven, het welk by ons als nog moet werden gevolgt, met dat dienaangaande geen andere wet is gemaakt. *art.* 43. bevolen met deſe woorden: *So hebben wy een ygelijk verboden, gelijk wy verbieden by deſen te blaſphemeren God Almagtig, op peyne dat die gene die God lochenen, afgaan en verſmaden, geapprehendeert en in ſtricte gevankenis gehouden ſullen werden, en op een ſchavot openbaarlijk de tonge deurſteken ſal werden ſonder gratie,*

Blaſphemie van minder opſigt, is de welke meer uyt quade gewoonte als uyt quaad opſet en boos voornemen geſchied, gelijk als is het enkel vloeken en ſweren, laſteren en ſchelden, dat ſommige ſo gemeen hebben dat ſy niet weten wat ſy ſeggen, het welk na gelegentheid van ſaken met te water en brood te ſetten, als mê by het ſelve *Edict. van Kayſar Karel d. art* 43. ſo wel met een geld-boete geſtraft werd. Sulks is by die tot Utregt *den* 12. *Juny*, en by die van Haarlem den 8. *Decemb.* 1653. en by die van Leyden den 15. *May.* 1655. het enkel vloeken en ſweren, dat anderſints ongeſtraft bleef, op een ſekere geld-boete verboden. Sie de *Keuren tot Leyden art.* 152.

6 Kerk-roof, is eygentlijk dieſte van Kerklijke en Gode toegewijde ſaken, welkers ſtraf by de beſchreve Regten verſcheyden is, en merendeels den hals, *l.* 4. §. 2. & *l.* 6. *in pr. ff. ad leg. Jul. peculat.* Sie Boſſ. *prax. criminal. tit. de Sacrilegiis num.* 1. Jul. Clar. *lib.* 5. *Sententiar.* §. *ſacrilegium num.* 1. *in fin.* Georg. Tholoſan. *Syntagma. jur. lib.* 33. *cap.* 14. *num.* 8. *verſ. Et generaliter.*

7 Land-dieſte werd begaan by die geen, de welk de beurs van den Armen, of andere Land, of Stad-gemene beurſen, daar van ſy Dienaars en Bewind-hebbers waren, ter quader trouwe beſtelen, *l.* 9. §. 2. *ff. ad*

ad l. peculat. welkers ſtraf was den ban. *l.* 3. *ff. ad l. Jul. peculat.* Maar die 's Lands, Stads, of des Gemeentens geld, daar hy het bewind van heeft, ſonder opentlijke quade trouw tot ſijn gebruik had gebeſiget, wierd minder, en met drievoud weder te geven geſtraft. *l.* 2. *l.* 4. § 5. *ff. ad l. Jul. peculat.* Dog huydensdaags ſtaat de ſtraf van ſodanige misdaden, by na tot beſcheydenheid, in minder, de beneminge van hare Ampten en bedieningen, in meerder daar opentlijke valsheid mê gemengt is, gelijk als merendeels, lijf-ſtraf, den ban, en verdubbelde wedergeving. Sie Damhoud. *prax. Criminal. cap.* 117.

Concuſſie, of Knevelery, is een afperſing van ſchatting, of yets anders, onbehoorlijks by den Ampt-bedieners en Overheden, den gemene Luyden boven het geen ſy ſchuldig zijn, afgeperſt, de welke daarom van hare bedieningen afgeſet werden, en boven dien na beſcheydenheid werden geſtraft. *arg. l.* 1. *ff. de concuſſ.* Sie Damhoud. *prax. Criminal. cap.* 131. Daar onder ook behoord, als yemand van nieuws op ſijn eygen naam, ſonder daar toe gemagtigt te zijn, eenige nieuwe algemene ſchattingen, of omſlagen invoert. *l.* 1. §. 3. *ff. ad l. Jul. Ambitus. l. ult. ff. de vi publica.* 8

Die om eenige Ampten, het Land beſtier betreffende, te verkrygen, die, de welke daar magt toe heeft, met giften, of gaven had bewilligt, of een Regter, of Magiſtraats-perſoon die hem met giften, of gaven ergens toe liet omkoopen, of bewegen, wierd wel eer daar om met de dood geſtraft, daar van onder de eerſte Wetten der XII. Tafelen, deſe de voornaamſt was: *Si judex arbiterve juris datus ob rem dicendam pecuniam accepit, capitale eſto.* Dat is: So een Regter, of Scheidsman van Regten om het oordeel van de ſaak, geld ontfangt, dat zy den hals. Welke ſtraf al-hoewel in een geld-boete vermindert, *l. unic.* §. 1. *ff. ad leg. Jul. de ambitu*, en by de ſommige verandert is, wy daar van wel het minſt geweken zijn, en ſo wijslijk daar in voorſien, dat in veel plaatſen, noyt yemand daar over beſchuldigt (ik laat ſtaan, verwonnen) is geweeſt; Die daar toe by ons verviel, ſou zijn Ampt, verbeuren, onbequam, en onnut tot eenige Staten, Ampten, en Officien, veroordeeld, en daar-en-boven na beſcheydenheid, verbannen, of aan den lijve geſtraft werden. 9

De Heeren van den *Hogen* en *Provincialen Raad van Holland*, is ook in 't byſonder ſeer ſcherp verboden van de ding-pligtige Luyden, eenige giften, of gaven, hoedanig, en hoe kleyn die ſouden mogen weſen, te mogen genieten, op verbeurte van haar Ampt, en daar-en-boven *arbitrale*

bitrale correctie En moeten tot dien eynde alle jaren met Ede verklaren dat by haar, hare Vrouwen, haar Kinderen, yemand van haar Huysing, of andere die onder haar behoren, met haar kennis niet is genoten, en haar *eodem sacramento* verbinden, te beſorgen dat het niet geſchiede.

Indien ondertuſſchen enig het minſte nabedenken valt, moeten ſy ook haar als dan met Ede daar tegen ſuyveren, en de dingpligtige op wien het bedenken valt, in den naam van het *Hof* bevelen, en dwingen met Ede te verklaren, dat hy aan niemand van den Rade, of hare Dienaars yetwes heeft gegeven, of belooft te geven. Den perſoon die de *corruptie* doet, en daar op, het zy voor, of na de *Sententie*, bevonden werd, verlieſt daar door het gene hy gegeven, of belooft heeft, ten voordeel van den Armen, en vervald in een boete *geproportioneert*, en *egalerende* de waarden van de ſaak die hy te verhandelen heeft, boven *arbitrale Correctie*, *infamie*, en *inhabiliteit* om eenige Ampten, Officien, of *Benificien* immermeer te mogen bekleden. Maar indien de dingpligtige eer dat ſy daar van zijn beſchuldigt, voor de *litisconſtatie*, ter goeder trouwen aan den Raad aan brengen, het gene by haar is gegeven, of van yemand, tot bevordering van haar ſaken afgeperſt, werden ſy van deſelve boeten bevrijd; Sie *Inſtruct. van den Hogen Raad, art.* 10. *Nader Ampliatie van d'Inſtructie, tit. ultimo, art.* 1, 2, 3. *& ſeq. placaat* van de *Staten Generaal* den eerſten Juny 1651. en van de *Staten van Holland* tegen den *Griffier Mus*, en andere van den 6. Feb. 1652. Coſtuymen tot Wtrecht, *tit.* 1. *art.* 11. Sie de keuren der Stad Leyden, *art.* 2, 3, 4, 5, *en volg.* Handveſt by *Hartog* AALBREGT *van Beyren*, aan de Stad *Amſteldam* verleend in den Jare 1387. Jacob van Heemskerk in *ſijn Hollandſe Arcadia*, *pag.* 755. en den laaſten Druk, *pag.* 485.

10 Maar indien door onwetenheid van een Regter, of anderſins, een onregtmatig Vonnis was uytgeſproken, ſou daar in den Regter niet gehouden zijn, maar die geen die daar by dagt beſwaart te zijn, hem ſelven met *Appel*, of hoger beroep tot een ander Regter, moeten helpen. Vinn. *ad § 1. Inſtit. de obligat. quæ quaſi ex delict.* Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 95. *num.* 4. Zypæ *Notit. jur. Belg. de appellat. verſ. in aliquibus.*

11 Insgelijks een *advocaat*, de welke een misſlag begaat, heeft daar niet voor te verantwoorden, Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 95. *num.* 4. Argentr. *ad Conſuetud. Britan. art.* 33. Want al is 't dat het niet betaamt, en een ſchande is voor een Regts voorſpraak des Regts onkundig te zijn. *l.* 2. *§.* 43. *ff. de Origin. jur.* ſo ſou het nogtans te hard vallen, dat ſy in

10

ſo woeſte en wilde Ze van oneensheid, en in een wetenſchap van alle ſaken, en in de menigvuldigheid van ſo veel pleit-geſchillen, alles in 't byſonder op 't nauwſt ſouden moeten verantwoorden: Ten waare ſy van openlijk bedrog konden werden overtuygd.

Valſcheid tot hoogſte-Magt-ſchendery behorende, is Valſche-mun- 12
tery in des Keiſers eygen Munt, by de opgeſtelde Munt Meeſters begaan. *l.* 2. *Cod. de falſa moneta.* de welke ſwaarlijk en met den viere wierd geſtraft. *l.* 1. & 2. *Cod. de falſa moneta.* Vervalſching in andere Munt, en by andere gepleegt, ſchroeying, en ander bedrog, wierd minder geſtraft, dog meeſt metten ſwaarde, *l.* 8. 9. *ff. ad l. Cornel. de falſ. junct. l.* 6. *ff. ad l. Iul. Majeſtat.* Daar uit ſchijnt voortgekomen, dat in voortijden in deſe landen de valſche Munters, ſonder onderſcheid, metten viere wierden verbrand, ook wel in de Oly geſoden. Volgens het geen daar van in de oude Frieſe Land-wetten werd gevonden, Omlandſe Land-regten, *l.* 7. *art.* 48. aldus; *Het is gewoonte alle Duitſe land door, den Dief Galge, den Moordenaar en Moord-brander het Rad, Manſlage en den Rovers dat Swaard, en den Valſcher den Ketel.* So mê in de Coſtuymen tot Utregt, *Rubr.* 41. *art* 2. dog onderſcheidlijker, werd geſeid. *So wie de munte van den Heer valſt, t zy met ſchroyen, conterfeyten, coleuren, of anderſins, of die valſche munte ſlaat, die ſal verbeuren 't lijf, te weten, die Schroders metten Galge, en die Valſche Muntenaars metten Viere.* Het welk wel ingeſien, dewijl by ons des Keiſers, of der Overheden beelden en wapenen, van ſig ſelven geen waardigheid hebben, ſou met goede reden kunnen verſtaan werden, dat alle gemene valſche munt, by andere dan den Munters ſelf gepleegt, ſou vervallen tot een ſoort van gemene valſcheid, en met deſelve behoord te werden geſtraft.

Gemene Valſchheid is allerley daad daar by yemand eenig ſchrift na- 13
maakt, uitdoet, of ter quader trouwen vervalſcht, of met eenig valſch ondermaat, of quaad gewigt uitmeet, of uitweegt. *l.* 1. §. 4. & 6, *l.* 9. §. *pen. l.* 16. §. 1. *l.* 23. *l.* 25. *l.* 28. *l.* 29. *l.* 31. *ff. ad. leg. Cornel. de falſ.* welkers ſtraf om de onſekerheid in de omſtandigheid van dien op 't ſwaarſte, en daar de gemene ſaak op 't hoogſte aan gelegen is, met den ſwaarde werd geſtraft, dog merendeels met den ban en verbeurte van goederen, *l.* 22. *Cod. ad leg. Corn. de Falſ.* by de ſommige met afkappen van de rechter Hand, afſnijden van Oren, een Brand-teyken in't Aangeſigt, en diergelijke. *arg. Novell.* 17. *c.* 8. & *Novell.* 42. *cap.* 1. Volgens *Plac.* van Kaiſer KAREL den 30 *Jan.* 1545. moſt deſelve met de galg geſtraft werden: 't Welk metter tijd, in den Ban met Geesling is vermindert gewor-

worden. So werden by ons merendeels de Valschheden, na openbare Geesling, met de valsche brieven over 't hoofd, en daar opgevolgde Ban, en verbeurte van Goederen gestraft. Sie Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 5. cap. 20. vers. aliud crimen.* Damhoud. *prax. criminal. cap. 119. en volg.* Christin. *vol. 4. decis. 119. num. 11. 12.*

14 Die van valschheid in haar Eedsweren kunnen werden overtuigd, werden voor eerloos en meineedig verklaard, en daar boven na gedane vergoeding aan de beschadigde, na gelegenheid, aan den lijve gestraft. Sie Rittershus. *de differ. jur. lib. 6. cap. 9. in fin.* Damhoud. *prax. Criminal. cap. 5. num. 19.* Jul. Clar. §. *perjurium num. 11.* Menoch. *de arbitrar. jud. cas. 319. num. 23. & seq.* Sodanig een is by sententie van den *lesten Maart* 1516 by den Hove van Holland gecondemneert het eerste lid van sijn twee voorste vingeren afgehouden te werden boven een *amende van* 20. *Philippus guldens* in der saak van *Adriaan van Borsselen*, Ridder, Kasteleyn en Baljuw tot Woerden *Impt. in cas van reformatie* contra *Jan Martyr.* Sie Sententie-boek, pag. 56.

15 Alle misdaad daar by eenige boevery, of bedriegery werd gepleegt, en geen bysondere naam heeft, *quod crimen Stellionatus dicitur. l. 3. §. 1. ff. de crimine stellionat.* werd mê *extraordinarie* na bescheidenheid gestraft, *l. 3. §. 2. ff. & l. 1. Cod. de Crimine Stellionatus.* Also is in Vriesland sekeren Engelsman, de welke Silver-verguld, en ook Koper-vergulde Ketens, voor Goud te koop gedragen, verhandelt, en anders ins de goede Luyden daar mê door een Goude, die hy onder den hoop had, en voor een monster gebruykte, had bedrogen, met een der selve Ketenen om den hals in 't openbaar ten toon gestelt, en daar na gegeesselt en gebannen. Sie Sande *l. 5. tit. 9. defin. 8.* Menoch. *de arbitrar. judic. lib. 2. casu 383.* & Jul. Clar. §. *final. quæst. 83. vers. si quis impostur am.*

16 Hier toe behoort ook de ontrouw der Advocaten, en Regts-voorspraken, dewelke het geen haar aan d'een zy vertrouwt is, aan d'ander zy overdragen, en eerst de een en dan d'ander in deselve sake dienen, dat men Prævaricatie noemt, het welk ter bescheidenheid straf baar is, met ontseggen van haar bediening, eerloosheid, bannen, verbeurte van goederen, of diergelijke. *l. 1 §. 1. l. 3. §. 2. ff. de Prævaricat. l. 4. §. 4. ff. de his qui notant. infamia.* Sie Menoch. *de arbitrar. iud. cap. 323. num. 5. 8.* Boss. *Prax. criminal. tit. de Prævaricat. num. 2.* Farinac. *tom. 1. tit. 1. quæst. 4. num. 15.*

17 Gemaakte dierte by op-koop van eetwaren, tot agterdeel van de gemene saak ter quader trouwen gepleegt, werd met den Ban en verbeurte van goederen gestraft. *l. unic. Cod. de Monopoliis. Placaat den 7. Octob.*

7. *Octob.* 1531. 4. *Octob.* 1540. en den *laatsten Julii* 1562. Sie de Placaten van de lijftogt en 't gene daar op by de Heer *Dirk Graswinkel* is aangetekent.

Het XXXIV. Deel.

Van Misdaad tegen het Leven en Doodslag.

1. *Doodslag wat en hoedanig te straffen.*
2. *Vader en Kinder-moord.*
3. *Die hare Kinderen te vondel leggen, hoedanig te straffen.*
4. *Die hem laat omkopen om een ander te doden, hoedanig te straffen.*
5. *Die yemand met Venijn of Vergif soecken om 't leven te brengen, hoedanig te straffen.*
6. *Tovenaars en Waarseggers welk, of, en hoedanig strafbaar.*
7. *Een Doodslag door versuym, sonder opset, of, en hoedanig strafbaar; en n.* 10.
8. *Een Doodslag in overstallige dronkenschap, of, en hoedanig strafbaar.*
9. *Die gewapent uit gaat, met opset om een ander te doden, of, en hoedanig strafbaar.*
10. *Noodweer, of, en wanneer verstaan werd.*
11. *Eygen moord, en die haar self om 't leven brengen, of, en wanneer strafbaar.*
12. *Drenklingen onstrafbaar, dog moeten geschouwen werden.*
13. *Een Doodslag daar meer als een handdadig aan geweest is, hoedanig te straffen.*
14. *Vergoeding aan de beschadigde in een Doodslag, of, en hoedanig te doen.*

MIsdaad tegen het leven, is Doodslag. Het welk gemeenlyk genomen-werd voor alle daad daar door de eene Mensch, des anderen menschen dood onbehoorlijken veroorsaakt, *l. 7. §. 6. ff. ad leg. Aquil.* 4

Aangesien de straffen der misdaden (om de veranderlijke omstandigheden, de welke de straffen, die anderssins seker sijn, of verswaren, of verligten,) veel aan de bescheydenheid van den Regter werden gelaten. Zyp. *Notit. Jur. Belg. tit. de pœnis.* Gudelin. *de jure Noviss. lib. 5. c. 15.* so moet ook in het straffen van den doodslag wel gelet werden, hoe, in wat wijse, van wie, en aan wie, dat die is geschied, om te onderscheyden of deselve *ordinair*, of *extraordinair*, dat is, meerder, of minder als met de gemene straf behoort gestraft te werden: want gelyk veel omstandigheden, dikwils de dood-straf verligten en verminderen, in bannen, of andere minder straffe, so kunnen ook andere omstandigheden de straf verswaren, in hangen, branden, rabraken en diergelijke, hoedanige omstandigheden veel bestaan in het onderscheid, tusschen de tyd, plaats, manier van doen, oorsaak van de begane misdaad, en onder-

ſcheid van perſonen, ſo van die het komen te doen, als die het komen te lijden. *l.* 9. §. 11. *ff. de pœnis.* van hoedanige omſtandigheden ſpreken, Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 110. Clar. §. *homicidium. num.* 1. *cum. ſeq.* Boſſ. *prax. criminal. tit. de homicid. num.* 68. *cum ſeq.*

De *ordinaire* en gemene ſtraf van een doodſlag, de welke moetwillens met een boos opſet, en quaad voornemen geſchiet, is onthalſing. §. 5. *inſtit. de public. jud.*

De *extraordinaire* en byſondere ſtraf is twederhande, of meerder en groter, of minder.

Groter ſtraf heeft plaats in alle doodſlagen, daar moord en louter geweld mê gemengt is.

2 Item: In Vader of Kinder-moord. Welkers ſtraf na de gewoonte van yder plaats by-na byſonder is. *De quo* Gudelin. *de jure Noviſſimo lib.* 5. *cap.* 17. *verſ. pen.* Damhoud *prax. crimin. cap.* 87. *num.* 3. Perez. *ad. Cod. de his qui parent. vel lib. occid. num.* 3. Anth. Math. *de criminib. lib.* 48. *tit.* 6. *cap. ult. num. ult.* Weſemb. paratit. *ff. ad leg. Pompejan. de parricid. num* 5. Gomeſ. *reſolut. tom.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. Clar. §. *parricidium. num.* 5. Dog werden meeſten tijd by ons de Vader-moorders (waar onder begrepen werden alle die haar Ouders, haar Kinderen, hare Egtgenoten, of andere van hare naaſte Bloed verwanten om het leven brengen,) §. 6. *inſtit. de publ. jud.* gerabraakt, hare lighaam op een horde geſleept, en op een rad geſet.

De Vrouwen die hare Kinderen om het leven brengen, werden veel tijds met de koorde gewurgt, en hare lighamen aan een paal geſet: Sie hier van Teſſaur. *deciſ.* 13. Anton. Faber. *Cod. lib.* 9. *tit.* 11. Berlich. *practicab: concluſ. part.* 4. *concluſ.* 7. *num.* 20. *& ſeq.* Sande *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 3.

3 Maar die Kinderen te vondeling ſetten, werden meeſt met geeſſelen, brandmerken en ban, of anderſins minder, en na beſcheidenheid geſtraft. Het welke te verſtaan is van de ſodanige, de welke uit armoede hare kinderen verlaten en nederleggen op gemene plaatſen, daar die aanſtonts kunnen werden gevonden, en van de Vinders en Aannemers, of andere van 't gemeen kunnen werden onderhouden. Maar die gene de welke ſonder eenige noodſaak hare Kinderen op een eenſame plaats nederleggen, daar deſelve van honger en koude ſouden kunnen ſterven, werden met de dood geſtraft. *arg. l.* 15. *ff. ad leg. Corn. de Sicariis l.* 4. *ff. de agnoſc. vel alend. lib.*

4 Die hem laat omkopen om een ander te dooden, werden ſo wel den omkoper, als die gene die het aanneemt, ſwaarder geſtraft. *l.* 15. §. 2. *ff.*

ad

Un témoignage en l'honneur des avocats (1608)

Nous ne connaissons aucun auteur, qui dans l'histoire du barreau belge ait relevé le fait suivant, si honorable qu'il soit pour les avocats.

Une ordonnance des archiducs Albert et Isabelle du 9 juin 1606, insérée aux Placards de Flandre III. p. 218, avait prescrit aux justices ou magistrats subalternes de s'appliquer à la torture et de ne condamner ou absoudre des personnes accusées de sorcellerie, que de l'avis conforme d'au moins trois avocats près le conseil de Flandre; et ce conseil avait designé à cette fin Maîtres Canin, J. van Hamme F. Bossier, A. Martens, A. d. Vulder et G. Rolins.

Dès 1608 le magistrat de Nieuport fait remarquer dans une requête aux archiducs que depuis cette ordonnance du 9 juin 1606 et l'obligation de prendre l'avis d'avocats, la répression de ce crime exécrable et abominable de sorcellerie a faibli non sans lamentations du public; que de cette obligation ont été exemptés non pas seulement les quatre chefs-colléges de Flandre, mais aussi les magistrats des villes et châtellenies de Cassel, de Furnes de Bergues-Saint-Winoc, de Bailleul, de Bourbourg et de Watten, pour ce motif, entre autres, que ces colléges seraient pourvus suffisamment d'hommes instruits, que, sans qu'il y ait à cela de la jactance de sa part le magistrat de Nieuport croit que les mêmes raisons militent ~~d'autre~~ aussi en sa faveur.

Il était encore exposé que les avocats consultés, n'ayant pas assisté aux interrogatoires et aux actes de la procédure, ne pouvaient avoir connaissance suffisante des charges

pour exprimer aussi pertinemment une opinion, que les magistrats qui avaient été présents et qui ne connaissaient d'ailleurs le naturel et le caractère des accusés.

En conséquence, pour la répression de la sorcellerie, les bourgmestres et échevins suppliaient les archiducs de dire que l'ordonnance de 1606 ne leur serait plus applicable, d'en dispenser eux et leurs successeurs, leur permettant d'agir comme au temps passé, en leur faisant délivrer à cette fin acte en due forme.

Des avocats délégués par le conseil de Flandre ne furent point consultés ; mais ce conseil donna un avis, dont nous n'avons pas le texte, et, par lettres du 21 avril 1608, les archiducs déclarèrent les bourgmestres et échevins de Nieuport et leurs successeurs dispensés à perpétuité de prendre l'avis des avocats sur les accusations de sorcellerie, comme ils s'en trouvaient dispensés avant l'ordonnance de 1606. (Costumen ende ordonnantien der stede van Nieuport, Gent 1774, p. 129).

Et la répression de la sorcellerie reprit son ancienne activité et rigueur. M. van der Borcht dans la terre de Flandre 1875 compte de 1500 à 1660 à Nieuport seul 28 procès pour sorcellerie suivis d'exécutions. C'est vers le temps des dernières de ces exécutions, que le célèbre jurisconsulte J. van Leeuwen écrivait en Hollande : Nous ne connaissons plus chez nous les procès de sorcellerie depuis la Réforme, tandis que nos voisins du Midi en nog vol van zijn (en sont encore pleins) en punition de leur fanatisme et de leur superstition (het Roomse Hollands Regt IV. 34) (Belgique Judiciaire LII 2e 64) W. 6535

ad. l. Corn. de Sicar. l. 1. §. 3. *ff. l.* 7. *Cod. eod. cap.* 1. *verb. mandaverit, De homicidio in* 6. gemeenlijk met het lighaam op een rad te ſtellen, rabraken, vierendelen, en diergelijke. So is den 5. April 1664. binnen Amſteldam *Jan Nieukerk* die van ſeker Jode om gekoft, een ander Jood om ſeker klein gewin had door ſchoten, half dood gewurgt, voort gerabraakt, en ſijn lighaam op een rad geſteld. Sie Jul. Clar. *lib.* 5. *ſentent.* §. *Aſſaſſinium. num.* 4. Damhoud. *prax. crim. cap.* 85.

Die yemand met fenijn of vergif ſoeken om het leven te brengen, 5
werden mê met den ſwaarde geſtraft, ook (volgens het gevoelen van ſommige) alwaart dat den perſoon daar af niet quam te ſterven *l.* 1. *l.* 3. §. 5. *ff. ad leg. Corn. Sicar. leg.* 28. §. *Venenarii. ff. de pœnis.* §. *Item lex Cornelia* 4. *Inſtit. de Publ. Iud.* op ſommige plaatſen werden de Mans-perſonen op een rad geſet, en de Vrou-luyden in een tob met water geſtolpt. Sie de *Criminele Ordon.* van Kaiſar Karel. *in den jare* 1530. *en* 1532. *art.* 130.

Van ouds plagten de Waarſeggers, en die van Tovery beſchuldigt 6
wierden, levendig verbrand te werden. *arg. l.* 3. *Cod. de maleficis.* Dog dewyl, na veel bedroefde voorbeelden onſes tyds, eyndelyk is bevonden, dat ſodanige ſaken maar beſtaan hebben in een naakte Inbeelding, van eenige onnatuyrlijke magt, die in waarheid niet beſtond, en die luyden genoeg betovert zyn geweeſt, de welke ſodanige dingen eenig geloof gegeven hebben, werden ſodanige ſaken huydendaags van de regt-banken afgeweerd: So ook by alle Regtſinnige uitleggers van de H. Schrift geleerd en als een grondſteen van een regtſinnig Chriſten-geloof beweerd werd, dat men geen onnatuyrlijke, of bovennatuyrlijke magt aan eenige menſchen mag toeſchryven, ja ſelfs niet den Duyvel en boſe geeſt, in eenige de minſte uytwerking en verſoeking eenige kragt of vermogen mag toeëygenen, buyten het genehen van God werd toegelaten. Al wat oyt by eenige beroemde Tovenaars is uit geworgt, is valſch bevonden. *Gy en ſult u niet keren*, ſprak de Heere tot Moſes, Levitic. 19. 31. *tot de Waarſeggers en Duyvels-konſtenaren, en ſoektſe niet, u met haar verontreynigende.* En cap. 20. 16. *Wanneer een ziele is die haar tot Waarſeggers en tot de Duyvels-konſtenaren ſal gekeert hebben om die na te hoereren, ſo ſal ik mijn aangeſigte tegen die ziele ſetten. Want ik ben de Heere. Daar en is geen Toverye tegen Iacob nog Waarſeggery tegen Iſraël*, dat is tegen de gelovige, *Numer.* 23. *verſ.* 23 So komt het, dat ſedert den herſtelden Godsdienſt in deſe Landen geen Toveryen nog ſpoken gevonden werden, nog eenige Luyden meer bekent zijn, die haar eenige Tovery, of boven-natuyrlijke uytwerkingen ver-

zie Wrakk. v. h. Recht n° 6535 „Mengelwerk."

vermeten, om dat volgens onſe leer daar in geen geloof geſteld werd. Daar andere nagebuyren tot ſtraf van haar wangeloof nog tegenwoordig vol van zijn. Niet dat daar meer als hier te lande geſchied, of begaan werd, het welk in onnatuyrlijke dingen beſtaat, maar datter luiden gevonden werden die haar ſo iets vermeten, en door een valſchen ſchyn iets vertonen, gelijk of het was dat ſo niet is, het welk by andere door een bygeloof daar voor werd aangenomen. Of dat mogelijk den boſen geeſt by God aldaar meer als hier, werd toegelaten de ongelovige in haar ongeloof te verſoeken. Immers men ſiet dat onder de gelovige ſodanige ſpoken niet gevonden werden, daar de and're over klagen, en vertellen dat haar wedervaren is. Men bevind niet datter een eenig menſch is, die oyt iets onnatuyrlijks heeft kunnen uytwerken, ja dat ſelf die geen die haar daar voor uytgaven, en haar ſelven inbeelden, dat ſy wat doen konden, van haar eygen bedrog en valſchheid ſijn overtuygt geworden. Als daar ſijn geweeſt die geen de welk haar herſſenen en gewrigten met eenige ſalf beſtreken, en daar door in een bedwelmde onmagt geraakten, haar ſelf inbeelden dat ſy op een beuſemſtok ter ſchoorſtede uytvlogen, en weder tot haar ſelven komende, haar ſelf inbeelden, en andere wijs maakten dat ſy wonderlijke dingen hadden uytgeregt, daar ſy nogtans van haar plaats niet waren opgeſtaan, gelijk daar van verſcheyde voorvallen verhaalt werden by den Raadsheer Johan van Heemskerk, *in ſijn Bataviſe Arcadia, pag.* 49. *en volgend.* Wat werdender niet al vremdigheden vertoont by die geen de welke met den Gogeltas om gaan, en uyt den Aaſak ſpelen, het welk ontdekt ſijnde, niet met allen geagt werd. Sodanige Luyden waren de Wijſe, de Guyglaars en de Ægyptiſe Tovenaars, de welke by *Phæro* geroepen wierden om het wonderwerk dat God door *Aron* hem liet vertonen na te bootſen, *Exod.* 7. 11. De welke door eenige behendige konſten vertoonden, gelyk of hare ſtaven, gelyk den ſtaf Aron mê in Draken veranderden, ſulks nogtans in waarheyd niet geſcheide, gelyk als klaarlyk bleek in de twede proeve, daar by *Aron* door Gods bevel het ſtof in Luyſen dede veranderen, het welke ſy wel trachteden na te bootſen, dog ſy konden niet, en hare Konſten wierden valſch bevonden, ſo dat ſy ſelfs daar in de magt Gods erkenden, *Exod.* 8. 18. En is geen minder verdigtſel, dat de Geeſt van Samuel door de kragt van de Toveres ſou opgewekt ſijn, 1. *Sam.* 28. 11. De welke van Saul ſelf niet is geſien noch bekent, maar van de Toveres hem wierd wys gemaakt, dat ſy hem ſag, die hy, van God afgeweken ſijnde, door de regtvaardige toelating Gods in plaats van Samuel

Samuel ge-eert heeft, en op sijn aangesigt ter neder gevallen sijnde gevraagd heeft, de welke daar toe by de Vrouw geschikt sijnde uyt de voorstelling van *Saul* self, en uyt het gene alrede gebeurd was, genoeg kon antwoorden, sonder dat men het selve voor een boven natuyrlijke voorsegging van toekomende dingen, die God alleen bekent sijn, kan of behoeft op te nemen; Daar over ook *Jesus Syrach* selve berispt werd, dat hy het daar voor heeft opgenomen, dat *Samuel* selve, na dat hy ontslapen was, gepropheteert, en *Saul* sijn eynde voorseyd sou hebben, *Ecclesiast.* 46. 12.

Het welk schoon by de Regtsinnige voor geen waarheid werd opgenomen, en wel klaar blijkt, dat niet anders als bedriegery is, so werden evenwel om het bygeloof dat daar door onder slegte en eenvoudige menschen gevoed werd, de sodanige Tovenaars, Waarseggers, en die met eenige beswering van woorden omgaan; of haar des vermeten, om haar waanwijsheid en by-geloof, met geeslen, bannen, of diergelijke straf gestraft. Sie Johann. van den Sande *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 8. En in 't lang Jan van Heemskerk in sijn Hollandse Arcadia, *pag.* 113. *in de laatste druk, pag.* 49. *en volg.*

Minder als *ordinaire* straf, heeft plaats in een doodslag de welke niet moedwillens, of met opset geschied, maar alleenlijk door versuym is toe gekomen. *l.* 7. *ad leg. Corn. de Sicar.* de welke na bescheidenheid werd gestraft. *arg. l.* 1. §. *seq. si clava. & l.* 3. § *sed ex Senatus cons. l.* 4. §. 1. *ff. ad leg. Cornel. de Sicar.* 7

Overstallige dronkenschap plagt yemand van een quaad opset, en van de gemene straf te verschonen, *l. omne,* 6. §. *per vinum ff. de re militari. Quod confirmat.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 110. *num.* 24. *in fine.* Clar. §. *final. quæst.* 60. *num.* 12. Gomes. *resolut. tom.* 3. *cap.* 1. *num.* 73. Menoch *de arbitrar. judic. casu* 316. Tiraquell. *de pœn. temp. caus.* 6. Maar werd daar op by ons geen aanschouw genomen, en het oude spreekwoord plaats gegeven: Dat men dronken doet, moet men nugteren boeten. Sie Andr. Gaii. *lib.* 1. *observ.* 110. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 84. Gudelin. *de jure Novissim. lib.* 5. *c.* 17. *vers. quum ebrietas.* Zyp. *notitia jur. Belg. tit. de Abol. vers. & quamvis.* Plac. van den Kaisar Karel 7. *Octob.* 1531. *art.* 15. En den 30 *Januarii* 1545. daar by duydelijk werd bevolen: dat van doodslagen in dronkenschap begaan geen *pardon* of *remissie* sal werden verleent, en verleent zijnde, als by onverdagt verleent, niet sal werden gestadet, maar des te swaarder sullen werden gestraft. Sulx ook in de *krijgsordening den* 13. *Augusti* 1592. *art.* 67. de Soldaten en Krijgs-luyden, 8

onder

onder de welke sulks ligt voorvalt, is opgeleid. Derhalven binnen Delf in Mey 1651. na genomen raadslag van het Hof, en den Hogen Raad, de persoon Zybert vander Have, dewelke in overtollige dronkenschap een neerlaag begaan hebbende, niet jegenstaande grote voorspraak, en alle bedenkelijke insigten tot sijn verschoning dienende, evenwel de *ordinaris* straf niet heeft kunnen ontgaan; maar aldaar opentlyk op het Schavot is onthooft. Sie mê de Papegay pag. 399. en de jongste Druk pag. 481.

9 Ymand die met opset gewapend uyt-gaat om een ander te quetsen, werd huydensdaags daar over niet gestraft, ten waar hy alrê eenige feytelijkheid had begost, en de saak alrê was begonnen in 't werk te stellen, de welke in sulken val, ter bescheidenheid wert gestraft. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 5. *cap.* 17. *vers. mox dictum.* Zyp. *notit. Jur. Belg. tit. ad leg. Cornel. de Sicar. vers. & quia, & tit. ad leg. Jul. Majest. vers. in tumultibus.* Perez. *Cod. ad leg. Cornel. de Sicar. num.* 5. 6. Sande *lib* 5. *tit.* 9. *defin* 11. Anthon. Math. *de criminib. lib.* 48. *tit* 5. *cap.* 1. *num.* 3. *cap.* 3. *num.* 11. *& tit.* 6. *cap.* 1. *num.* 7. *& tit.* 18. *cap.* 4. *num.* 13. Faber. *ad Cod. de pœnis defin.* 20. Gomes. *tom.* 3. *resolut. cap.* 3. *num.* 11. 30. Clar. §. *fin. quæst.* 92. Farinac. *prax. crimin. quæst.* 124.

Waarom tegen die geen die een mes trekken om yemand te quetsen, de straf welk eertijds niet of seer kleyn plag te wesen, op sommige plaatsen seer wyslijk vergroot en vermeerd is, tot twe, drie hondert en meerder Guldens toe; om dat sulk doen niet veel van de daad verschild en qualijk kan werden ontgaan. Sie mê Consult. en Advys. *het twede Deel cons.* 194.

10 Indien met het geen dat buyten alle versuym en schuld op behoorlijke wys en geoorlofde maniere geschied, yemand quam te verongelukken, is het self niet strafbaar, §. 3. 4 5. *instit. ad leg. Aquil. l.* 11. *l.* 13. *ff. eod.*

11 Van gelijken so yemand in noodweer, (dat is, genoodsaakt en gedrongen zynde sijn Lijf, Wyf, Kinderen of Goet, tegen geweld te beschutten en beschermen,) een ander dood-sloeg, sou daar onschuldig aan zyn, *l.* 1. *Cod. unde vi. l.* 1, 2. 3. *Cod. ad leg. Cornel. de Sicar.* en in sulken val Landwinning verkrijgen van de Hoge Overheid, sie de Papegay *pag. mihi* 388. *in fine.* en de jongste Druk *pag.* 472.

Onder Nood weer werd ook gerekent de bewering tegen een nagtdief, *l.* 4. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. & l.* 9. *ff. ad leg. Corn. de Sicar.* Item tegen een Vrouwe-kragter, *arg. l.* 3. *ff. de justit. & jure.* Grot. *de jure Belli, lib.* 2.

lib. 2. cap. 1. num. 7. Leſſ. *de juſtitia, & jure lib. 2. cap. 9. dubit. 12. num. 76.*

Alſo ſtaat een yder vry, om de noodſakelijke bewering van ſig ſelve en de ſijne, ſig ſelven te wapenen tegen de nagt-Rovers, en de geen die om yemand van het ſijne te ontbloten de openbare wegen beſetten, vrylijk dood te ſlaan. *l. 1. C. Quando liceat unicuique ſine judice ſe vind l. 4. Cod. ad leg. Corn. de Sicar.* Het welk in alderhande geweld en noodweer plaats heeft, en tot een yder die na een anders leven ſtaat, ſo dat men 't niet weerloos kan ontkomen, kan werden uitgerekt. *l. 3. Cod eod.* Inſgelijks ſo mag men een Dief, die men in de nagt in ſijn goed vind, vrylijk doodſlaan, en by dag indien dat hy daar-en-boven hem met wapens wil beweren, ſonder dat men hem met roepen behoeft te waarſchouwen, om dat ſulks niet werd vereiſcht by *Plac. van de Staten van Holland den 19. Decemb. 1595. den 19. Maart 1614. art. 7.* daar by ſulks werd vry geſtelt met deſe woorden: By ſo ver eenige der voorſchreve Dieven, by een Huys-heer, of jemand van ſijn familie, des nagts op 't Feit bevonden zynde, dood geſlagen of gequeſt werd, verſtaan wy dat daar mê niet verbeurt ſal zyn. *l. 9. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & l. 4. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* Sie vorder *Clar. §. homicidium. num. 47.* Grot. *de Jure Bell. lib. 2. cap. 1. n. 12.* Perez. *ad tit. Cod. ad leg. Cornel. de Sicar. num. 42.* Derhalven de wetten toelaten alle geweld, ter noodſaak, met geweld tegen te ſtaan *l. 3. ff. de juſt. & jure.* Perez. *ad tit. Cod. quando lic. unicuique ſine jud. num. 3. vide porro* Grot. *de jure Belli lib. 2. cap 1. & Introd. lib. 3. part. 33. num. 27, 28, 29.* Chriſtin. *volum. 2. deciſ. 162.* Sie mê *Conſult. en Advijſen het Rotterdams. 3. deel, conſ. 11. num. 7. & conſ. 40.* So ver dat een Man ſijn Wyf in Overſpel bevonden nevens den Overſpeelder, mogt doodſlaan, en een Vader ſijn Dogters Ontſchaker, ſonder ergens in gehouden te zyn. *l. 20. cum. ſeqq. ff. ad leg. Jul. de adult. auth. ſi quis Cod. eod. l. 30. ff. ad leg. Aquil. Numer. cap. 24. verſ. 7, 8.* Clar. *§. homicid. n. 49.* Sie vorders Couvarr. *de matrimonio part. 2. cap. 7. n. 7.* Leſſ. *de juſt. & jure lib. 2. cap. 9. dub 5.* Zypæ *not. jur. Belg. tit. de Raptorib. virgin. in pr.* Gudelin. *de jure Noviſſ lib. 5. cap. 18. verſ. prater eas.* Het welk evenwel met onſe manieren de welke de ſtraf van Overſpel en Ontſchaking met wil, tot een geld-boeten hebben geſtelt, niet wel over een komt: *Ut recte Notat.* Groeneweg, *ad l. Gracch. 4. Cod. ad leg. Jul. de Adult.* Alhoewel by de ſommige dat nog werd voorgeſtaan: Maar of en hoedanig de ſodanige by ons moeten werden geſtraft; ſal hier na werden geſeid.

12 Die hem ſelf om het leven brengt, en ſijn eigen dood moetwillens veroorſaakt, of, en hoe die geſtraft moet werden, ſtaat dit aan te merken, dat de dood van de ſodanige niet ſtrafbaar is, ten zy dat wetlijk blijk, dat die perſoon hem ſelve met opſetten wil, uyt boosheid, na begane misdaad, uit wroeging van ſijn gewiſſe, en om de ſtraffe te ontgaan, heeft omgebragt: Maar werden die geen de welke haar ſonder aan voorgaande misdaden ſchuldig te zijn alleen uit mistrooſtigheid en wanhoop te kort doen, niet ſtrafbaar gehouden; *juxta l. 1. & l. 2. Cod. de bon. eor. qui mortem ſibi conſciv. & l. 3. in pr. & §. ſeqq. ff. eod.* Naar luyd van't *Groot privilegie van Vrouw* Maria *van* Bourgondien *op den 13. Maart Anno* 1476. aan die van Holland; en het *Octroy* by Koning Philips *aan die van Kenmerland den 24. Maart* 1561. vergund. Daar by duydlijk werd geſeid, *dat gene Officiers yemand ſullen mogen moleſteren aan lijf of goed, daar men yemand dood vind, onder dekſel, dat die doden hem ſelven gedood en verdaan ſouden hebben: ten waar dat men eerſt wettelijk bevond dat die perſoon hem ſelven met opſetten wil en uit boosheid verdaan had.* Sulks den 30. September 1616. is verſtaan, tuſſchen de Voogden der Kinderen van Pieter Franſz. Suydervliet, tegen Mr. Albert Storm van Wena. En is zedert de *Reformatie*, het ſelve by den Hove van Holland altijd ſo verſtaan: Sie Conſultatien en Advijſen *het 1. Deel, conſ.* 332. *ende het Amſteldams 3. Deel, conſ.* 142.

De ſtraf van de ſodanige dan, de welke haar ſelve na voorgaande begane miſdaden met opſet om het leven brengen, is, dat hare goederen verbeurt verklaart, en hare lighamen op een horde geſleept, en in een Mik gehangen werden, *Handveſten in Zuyd-Holland, pag.* 163. *ende nieuw Editie van* Oudenhoven, 502. Coſtuymen tot Antwerpen, *cap.* 16. *art.* 3. Gudelin. *de Iure Noviſſ. lib.* 5. *cap.* 17. *in fine.* Zyp. *Notit. Iur. Belg. tit. de bonis eor. qui mortem ſibi conſciv.* Perez. *ad Cod. eod. num.* 3. Damhoud. *prax criminal. cap.* 88. *num.* 1. Grot. *de Iure Belli lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 5. *Recueil* der Keuren en Coſtuymen tot Amſteldam, *cap.* 13. *art.* 6, 7, 8.

13 De Drenkelingen, of die anderſins verongelukt of dood bevonden worden, mogen even wel van de plaats daar die gevonden werden niet gebragt werden, voor en al-eer dat die by d'Overheid van de plaats behoorlijk zijn geſchouwen. Waar toe dient het gene in 't geſeyde *Privilegie* van *Vrouw* Maria *art.* 45. en by Handveſt van Hertog Philips *aan die van Kenmerland den 12. Maart* 1455. gegeven, *art.* 3. werd geſeid: *dat men een ygelijk uitten water mag trekken, hy zy levende of dood, ſonder verbeuren,*

ren, maar indien dat hy dood gevonden word, so sal men hem weder met den voeten in't water leggen. Sie Groeneweg. *de legib. abrogat. ad tit. Cod. de bonis eorum qui mortem sibi conscivérunt. Handvesten van Kenmerland, pag. mihi* 47. *en* 64.

So een doodslag werd begaan in een gevegt, daar meer als een handa- 14
digh sijn geweest, en men niet weet, by wie van allen de wond is toegebragt, werden sy al daar over gestraft, dog minder als met de gemene dood-straf, ter bescheidenheid. *l.* 1. §. 3. *ff. ad l. Cornel. de Sicar. l. fin. ff. eod. junct. l.* 5. *ff. de pœnis.* Sie Andr. Gail *lib.* 2. *observat.* 109. Damhoud. *prax. criminal. cap.* 76. *num.* 24. Joan Sand. *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 5. Coren *consil.* 1. Boër. *decis.* 322. Ten waar dat sy alle met sodanig opset waren uitgegaan, en den nedergeslagen waren aangevallen, in welk geval sy alle met de dood gestraft werden. *arg. l.* 1. §. 3. *l.* 7. *Cod. ad l. Corn. de Sicar. l.* 15. *ff. eod.* Andr. Gail. *d'obs.* 109. *num.* 10. Damhoud. *d. cap.* 67. *num.* 27.

Buyten dese regtlijke straf, is den doodslager gehouden aan de 15
Vrunden van den nedergeslagen tot vergoeding van begravenis kosten, en so daar eenige schade of onkosten meer door de misdaad zijn veroorsaakt. Maar van het leven niet, het welk niet geschat kan werden, *l.* 3. *ff. si quadrup. pauper. fecis. dicat.* Als alleen dat aan de Weduw, Kinderen, of andere die door des neder-geslagen arbeid plagten onderhouden te werden, vergoeding moet gedaan werden, van de scha- en winstderving by manier van lijf-rente *juxta præsciptum l.* 68. *ff. ad leg. falcid.* en na den ouderdom van den neder-geslagen te rekenen, *l. fin ff. de his qui effud.* §. 1. *instit. de obligat. quæ quasi ex contract. Iul. Clar.* 7. *final. quæst.* 58. *num.* 32. Grivell. *decis.* 25. Joan. Sande *lib.* 5. *tit.* 6. *defin.* 5. *in fin.*

Sonder dat desen aangaande onderscheid gemaakt werd hoe dat den doodslag is toe-gegaan: Maar daar toe genoeg is, dat deselve by jemands verluym is toegekomen. *l.* 11. *l.* 44. 45. *ad leg. Aquil.* Sulks dat hier in ook gehouden zijn de Wagenaars of Schippers, door welkers verluym jemand komt te verongelukken. *l.* 8. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* §. 8. *instit. eod. l.* 29. §. 2. *ff. eod.* Item die een wild Beest had dat gewoon was quaad te doen, en verluymt had het selve te verseckeren, indien daar door jemand quam te sterven. *l.* 40. *l.* 41. *ff. de Ædilit. edict.* §. *instit. si quadrup. paup. feciss dicat.* Item die geen van, of uit wiens huys yet gevallen of gesmeten is, door het welk jemand is beschadigt, verseert, of verongelukt. *tot. tit. ff. de his qui dejecerint vel effud.* Waar van hier na in het bysonder.

HET XXXV. DEEL.

Van misdaad tegen 't Lighaam.

1 *Misdaad tegen 't Lighaam wat.*
2. *Hoedanig te straffen.*
3. *Vegt-keuren en boeten.*
4. *Lijf om lijf te vegten van ouds geoorlofd.*
5. *Iemand een vrede te leggen, wat en hoedanig van ouds.*
6. *Duëllen en Kampvegten huydensdaags ten hoogsten straf baar.*
7. *Sijn Ouders met woorden of werken te beledigen, ten hoogsten staafbaar.*
8. *Resistentie aan Officieren, Boden, Deurwaarders, &c. in stuk van haar ampt.*
9. *Vergoeding, aan de gequeste verminkte, en beschaadigde te doen.*

1 MIsdaad tegen 't Lighaam is alle ander leet en verkorting die yemand aan sijn lighaam werd aangedaan en veroorsaakt, gelijk als: slaan, verminken, bloed-riften, quetsen en diergelijke. *l.* 27. §. 17. *ff. ad leg. Aquil.*

2 Hier van is de straf op sommige plaatsen seer kleyn, en maar een slegte Geld-boete, volgens de *Ordinantien* en Keuren op het vegten, bloet-ritsen, en wonden, van ouds daar toe gestelt, welke nog op vele plaatsen (en voornamentlijk ten platten Lande) daar deselve niet duydlijk vermeerdert zijn, werden onderhouden.

3 Van ouds so wanner als d'een d'ander leemde, dat was op vijf Pond Hollands; ten waar dat de leemte, ten vollen was als een hand af, voet af, of een oog uyt, dat was op tien pond Hollands.

Vegten met staven of verboden wapen, mitsgaders Mes of Swaard te trekken, was een pond; een vuyst-slag op tien schellingen Hollands, *Handv.* van Graaf Willem aan *Amsteldam* gegeven *in den Jare* 1347. Sie *Handv. in Zuyd-Holland, pag.* 200. *en de nieuwe druk, pag.* 258. *en volgend.*

By de *Handvesten van Goyland en Amsteland*, van Hertog Aelbregt *Anno* 1387. zijn de selve wat vermeerdert geweest.

In Kenmerland is een Keur-wond, de lengte van een Nagel van twe die voorsten vingeren, te boete met een pond van 26. stuyvers: Een blaaw oog met twe schellingen: Been-breek dat is een tand uyt daar geen vlees aan is, of so mening been als een gequesten mensch uyt sijn hooft, of van sijn lijve gewonnen wert, dat men mag horen als men het in een bekken werpt, sal men boeten voor elk been een kroon, maar den Heer sal niet meer hebben als een pond: Een vinger of een duym af, een oog of een tand met vleesch of met dattem uyt is garsval, en zijn tien pond te-

boeten.

boeten. Een deurgaande wond in den romp van het lijf, dat zijn negen keurwonden; maar is het deur en weder deur, dat zijn agtien keurwonden. *Handveſten in Kenmerland, pag.* 181.

By de vegtboeten in Zuid-Holland van den Jare 1605 is een hooftwonde of andere wonde, leeds lang en nagel diep, geſteld op tien pond. Agtbare of andere ſwaarder wonden, daar door den gequeſten in lijfsgevaar was geweeſt, of yemand was verlemt, of anders eenig geweld aangedaan, op tien pond daar-en-boven *arbitrale correctie.*

Een mes op yemand bloot uyt te trekken, te ſtoten, ſlaan, of een vuyſt-ſlag te geven in grammen moede, mê vier pond. Sie *Hand-veſten van Zuyd Holland, pag.* 435. *en de nieuwen druk* van Oudenhoven, *pag.* 558. *& ſeqq.* wat agtbare wonden zijn, *ibid. pag.* 394.

In Rijn-land is op elke keur-wond tien pond, en ontleding of merklijke mishandeling is tien pond, en daar-en boven *arbitrale correctie, Keuren in Rijn-land. art.* 83 *ende* 84.

So wie in Zeland gewond werd dat die doorſteken is, ſal men die gelden tien nikken, elken nik gerekent tot vijf ſchellingen van een on-Edel, en van een Edelman twintig ſchellingen, en elken been-nik ſal men gelden voor vier vlees-nikken. *Keuren in Zeland, cap.* 4. *art.* 14. *en cap.* 5. *art.* 5. 6.

By de *Keuren tot Leyden* in den jare 1583. *art.* 157. *en* 158. was het trekken van een zijd-geweer drie gulden; bloed-ritſen ſes gulden by dag, en negen na de nagt-klok: Een keur-wond ander-half lid lang, tien gulde by dag, en twintig na de nagt-klok. Dog is den eerſten September 1639. by *Ampliatie* van deſelve Keur, daar by gedaan *arbitrale correctie*, of aan den lijve geſtraft, na gelegentheid, en daar-en-boven verboden eenig mes of ander geweer in ernſtigen gemoede op yemand te trekken, op de verbeurte van vijf-en-twintigh-gulden, en boven dien *arbitrale correctie*, of aan den lijve geſtraft, na de gelegenheid en de grootheid van 's feyt daar beneven gedaan. Sie de *Nieuwe Keuren der Stad Leyden, art.* 171.

By de Keuren van *Oudewater* is een vuyſt-ſlag op een pond, en ſo wie ſijn handen beſwaart met meſſen, ſtokken, kannen, ſtenen, of andere diergelijke *Inſtrumenten* ſonder quetſen twe pond: maar wierd daar door yemand gequeſt of gebloed-riſt, (meſſen daar onder niet gerekent) is vier pond, en met verbode wapenen, als priemen, brood-meſſen of andere diergelijke te quetſen is op tien ponden *Keuren aldaar, art.* 215.

Tot *Amſteldam, Haarlem* en andere plaatſen, is om alle ongelukken voor te komen, en de wreevelmoedigen te beter in toom te houden, de

boete van het geweer en mestrekken selfs tot twe en drie hondert guld. toe, of andere swaare straffe, na gelegentheid vergroot en vermeerdert, en by onvermogen gekeurt, dat den schuldigen in 't Rasphuys of ander werkhuys gebragt sal werden, tot dat hy met sijn arbeyd 't selve heeft verdient. Sie *Recueil* van de Keuren en Costuymen tot Amsteldam, *Cap.* 11. *art.* 24, 25. Keuren van Leyden, *art.* 170.

4 Lijf om lijf te vegten by beroep, schijnt van ouds onder de Hollandse Ridder matigen een geoorlofde saak geweest te zijn, so als te sien is uit sekere oude reekening van onkosten, gevallen over den kamp tusschen *Willem van Leeuwen* wonende tot Alphen, en *Boudijn Jansz.* tot Delf, Schildknapen, in de Gravelijksheids Rekenkamer gevonden, de welke om de oudheids wil, en de omstandigheden daar in vervat aanmerkens waardig is. Den inhoud daar van is dusdanig:

Willem van Leeuwen spreekt an Boudijn Jansz. te kampen 's maandags na beloke Paasen.

Willem komt weder tot Delf 's maandags op den Meydag en spreekt an met een paar handschoen.

Willem komt tot Delf 's maandags op *Sint Odulphes* dag tot der ander klage. Item een paar handschoen.

Willem komt tot Delf 's maandags op *St. Joris* avond en spreekt an ter derder klage. Item een paar handschoen.

Willem komt tot Delf 's maandags na *St. Gilles* dag voor de vierde klage, en ontfangt Boudyn handschoen. Item een paar handschoen.

	pond.	*schell.*	*den.*
Somma van onkosten	18		10
Willem van Leeuwen ende *Kophase* sijn Meesterschermer gegeven tot heuren kosten mede te doen in de leste weke doen hy leerde schermen voir hoir dag geld, hoirlijks daags 6. groten komt 21. schilden, maken —— —— —— ——	6	1	4
Item van tien ellen rood oranje laken die *Willem* en *Kophase* sijn Meester hadden tot haren kamp-rokken kosten d'elle tien schellingen ses den. maken —— —— —— ——	5	5	0
Item van twe boekswaarden en een boeklaer daar sy mede leerden schermen kosten —— ——	1	4	---

Item

	pond.	schell.	den.
Item van twaalf paar handschoen die sy in de leste ses weken hadden, hoirlijk een paar die weke, daar sy mede leerden: kosten 't paar agt deniers, maakt-	0	8	—
Item een Bode gesend van Delf op 'tSand aan den Burggraaf, en hem te weten dede, dat hy 't kryt dede maken van sijnen loon. — — —	0	2	8
Item *Geerlof* Heer Jansz. Klerk en Gerrit van Woerden mijns Heren bode een reise gereden tot Leyden te paard om die mate van den Kamp-swaarde, en van anders hoiren toebehoren, van hoiren kost een nagt 22. grooten, maken — — —	0	14	8
Item van drie riemen daar men den kemp mede gerwede, kosten — — — — —	1	0	—
Item van den swaarde daar hy mede vagt kost by Kophase. — — — — —	2	13	4
Item een bode die 't haalde uitter Hage te Leyden van sijn loon. — — — —	—	—	—
Item van een linne broek daar die kempe mede gegerwet was doe hy vagte, kost — —	0	6	4
Item *Willem van Veen* en *Jan Bogge* van hoiren kost die sy deden in den Haag doe sy getogen waren aan den Rade, en aan Heren Janne, om waar te nemen waar men den kamp vegten soude weder te Delf, of in den Hage, en te bevragen van de Grietwaarders, en wie 't kryt houden soude — —	16	0	—
Item Willem van Leeuwen voor sijnen kost die hy in den Haag dede in de leste week doe hy vagt, van des hem ontbrak, boven sijnen dag-gelde met *Kophase* sijnen Meester — — —	1	0	—
Item van den Boekel en van Boeklaar Mr. *Simon* den Beeldemaker te Delf. — —	2	8	—
Item van een paar handschoen daar hy den kamp mede vagt.	0	1	4
Item van den kampstoel. — —	0	13	4
Item *Jan de Vos* van Leyden den Talman. —			
Item den Kempe gegeven tot offergelde, tot Biegte gelde, den Paap en den Koster, die hem Misse dede, doe hy ten Kampe ging. — —	0	0	6

Item

	pond.	schell.	den.
Item de arme luyden die in de kerk baden om Gode	0	8	---
Item mijns Heeren Graven garsoen die een paard bragt uitter Hage, daar die kempe mede te krijte reed, te drinkgelde gegeven mede t'huys te trekken	0	6	8
Somma	56	--- 19	

Het welk, in het uitgetrokken, in als na de huydendaagse Reekening en telling, een pont Hollands gereekend jegens 15. stuyv. een schelling Hollands voor een blank, of twaalf onser penningen; en twaalf deniers voor een stuyv. sou komen te bedragen een som van *twee en-veertig gulden dertien stuyvers veertien penningen.* Dese *Willem van Leeuwen* en *Boudijn Jans* waren in den jare 1363. Hoog-Heimraden van Rynland.

5 Dog is het selve naderhand niet alleen in ongebruyk geraakt, maar ook tegen de sodanige de welke den anderen tot vegten uitdaagden, grote straf gestelt, en tot voorkoming van sodanige onheylen ingevoert, dat so wanneer tusschen twe of meer enige twist of geschil was ontstaan, waar uit men vreesde dat eenige handadigheyt sou volgen, op de aanklaagt of anders *ex officio*, so des kenlijk wierd, by de Regter van de plaats, aan deselve persoonen een vrede wierd aangeseid, en deselve by gyseling, of anders op een hooge boete, van 's Heren wegen gelast, deselve vrede te houden tot dat het geschil geslegt en ter neder geleit soude zijn. Het welk by handvest van den Hertog Philips van Bourgonjen aan den Lande van Holland en Vriesland gegeven den 9. Augusti 1446. eerst is ingevoerd: *Dat so wanneer in den selven lande tusschen eenige persoonen, van wat Stede, of conditie dat sy zijn, eenig vegtlik geschied daar doodslagen, leemten, of quetsingen of komen, dat die magen van beyde partyen die niet mede in vairde, nog in velde geweest sijn in den selven vegtlik, terstond na den selven vegtlik enen goeden en vasten vrede hebben sullen, ses weken lang, op dat enen jegelijk van beiden sijden die vrede begeert, enen vrede mogen doen soeken, en maken alst hem nood dunken sal, en waart dat jemand binnen die ses weken misdaan worde, van der eender sijde of van der andere, dat sal gerekent werden gedaan te wesen boven vrede, gelijk oft boven enen goeden hand vrede gedaan waar.* By welke handvest mê werd bevolen, *dat men in allen Stede in den selven lande daar men gewoonlijk is Keuren te maken, van de voorsz. Ordonantie en overdragt keuren maken sal om te bet gehouden te werden.* Welken volgend op vele en verscheyden plaatsen op het stuk van vrede leggen, en vrede eisschen

eyſſchen by Keuren wel is voorſien, als daar van te ſien is in de Handveſten en *Coſtuymen* in Zuid-holland *pag.* 464. 466. *en* 475. Handveſten en *Coſtuymen* in Kenmerland *pag.* 84. Rubr. van Vrede der onſchuldige magen. Keuren en *Coſtuymen.* in den lande Voorn. *art.* 110. en *art.* 132. Recueil der *Coſtuym.* tot Amſteldam *cap.* 12. in de Keuren en oude *Coſtuymen* der ſtad Leyden van den Jare 1400. en daar voor, bevind men: dat van alle twiſt die binnen of buyten Leyden geſchiede, tuſſchen den poirteren daar vrede af gemaand worde, of daar luyden om gequeſt, of ongequeſt bleven, die vrede duyrde ſo lang als ſy genomen en gegeven wierd, ſtiervenſe of leefdenſe, ten ſy datter binnen den Vrede geſoent wierde, en dan ſo was de vrede uit, daar van de manier van vrede leggen nader werd verklaard by der ſelver Keuren in den Jare 1545. op 't eynd, en in den Jare 1583. *art.* 63. dat alle die van den breden Rade ſodanige Vrede mogten eyſſchen, leggen, of nemen, daar toe verſogt zynde, of niet, in deſe maniere: *Ik vermane uw enen vrede van mijn genadige Heeren en van der Stede wegen, en gebiede uw deſelve te onderhouden van nu tot den aanſtanden regtdag hier aanvolgende, den gehelen dag geduyrende, en dit op criminele en civile correctie van die van den Geregte.* En die alſo een vrede geleid was, die was gehouden terſtond te gaan t' ſijner woonplaats, of was hy vremd, t'ſijner herberg, ſonder daar uit te gaan. En indien dat men jemand vrede wilde leggen, die men niet vinden, nog bekomen koſt, 't ſelve dede men t' ſijner woonplaatſe, over de deur aan den gebuyren, by twe tuygen. Sie mê de voorſz. *Coſtuymen* tot Amſteldam, *cap.* 12. en in Zuid-Holland *pag.* 494. en volgend. Sie mê de landregten en de gewoonten des Graffchaaps Zutphen. *tit.* 4. daar 't ſelve mê in gebruik is, en de Regten en de gewoonten der Stad Deventer *het* 4. *deel tit.* 2. *Van Vrede te gebieden en te houden.*

Dog ſedert dat in Holland op de *Duëllen*, en wederſijdſe uitdagingen, 6
en het geen daar toe de minſte oorſaak komt te geven, als ſlaan, ſmijten, ſchelden, laſteren, &c. ſeer ſcherp is voorſien, is ſodanige manier van vrede leggen, en houden onnodig geworden, en in ongebruik geraakt. Daar van te ſien het *Placaat* by Prins Maurits tijd tegen de Duëllen gegeven in den Jare 1610. En by de Staten van Holland jegens de *Studenten* van de *univerſiteit* tot Leyden gegeven den 10. Mey 1641. en het laatſte *Placaat* van de Staten van Holland den 20. Maart 1657. Sie mê de Keuren in Zeland *cap.* 4. *art.* 18.

De ſtraf van Miſdaad jegens het lighaam met vegten of ſmijten, werd

ſwaarder en *extraordinaire* geſtraft, ſo wanner daar eenige andere ondaad by komt, gelijk als daar geweld by komt, opſet, en voornemen, om jemand het leven te benemen, of diergelijke: Alſo werd een Soon die ſijn Vader of Moeder geſlagen, of anderſints met woorden of werken beledigd heeft, ter beſcheydenheid en na gelegentheit ſwaarder geſtraft. *l.* 1. §. 2. *ff. de obſequiis parentibus & patron. præſtand.* Sonderling als wanneer by d'Ouders ſelve over hare Kinderen werd geklaagt, ſo ver dat het tot lijf-ſtraf, en ook wel tot den hals kan werden uitgerekt, na dat de gelegenheid van het feyt komt te vereyſchen. Sie Clar. §. *fin. quæſt.* 38. *num.* 11. *verſ. & ita illam.* Ægid. Boſſ. *practic. criminal. tit. de injuriis num.* 30. En daar van een voornaam *Advys* te ſien in de *Conſult. en Advyſen het Rotterdams.* 3. *Deel*, *conſ.* 30. gegeven by de Heer J. Moons. Het welk ook na de Roomſe Wetten plagt plaats te hebben, indien een Knegt ſijn Heer en Meeſter geſlagen of met woorden gelaſterd had: Dan alſo by ons de Roomſe ſlaverny en lijf-eygene t' eenmaal onbekent zijn, als wy hier voor *het eerſte Boek* 2. *Deel no.* 1. hebben geſeit, heeft het ſelf by ons ſo ver geen plaats.

Alſo werden ook na gelegenheid ſwaarder geſtraft die gene de welke eenige *Officieren*, Boden, Deurwaarders, of andere *publijke* perſoon, in 't ſtuk van haar Ampt en *Officie*, qualijk bejegenen, tegenſtand of overlaſt doen: ſonderling aan die geen die in eenige waardigheid geſtelt zijn. *Conſ. en Advijſ. het Rotterdams* 3. *deel*, *Conſ.* 96.

Wat aangaat de vergoeding aan de gequetſte, verminkte, of beſchadigde te doen. Alhoewel niemand verſtaan werd Meeſter te zijn van ſijn eygen ledematen, en een menſche lighaam in ſijn waarde niet kan geſchat werden, is de ſelve als nog geregtigt tot vergoeding van't Meeſterloon, ſcha, en winſtderving, ſo geduyrende de geneſing gehad als ook daar na te lijden, indien dat het gebrek geduyrig is. Ook van pijn ſmert en onçiering van het lighaam, indien dat het werd begeert, na beſcheydenheid. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 34. *in pr.* Groeneweg. *de legib. abrogat. ad. l. ult. ff. de his qui effud. vel dejecer.*

HET

Het XXXVI. Deel.

Van Misdaad tegen de Aangebore vryheyt.

1. *Geweld wat, en hoe te straffen.*
2. *Vrouwe-kragt.*
3. *Huysbraak, remissive.*
4. *Ontschaking en vervoering.*

UYt kragt van de Aangebore vryheid, heeft een yder regt, dat hem een ander geen leet, of ongelijk mag aandoen. *l.* 1. §. *inst. de injuriis. l.* 5. *ff. eod.* 1

De misdaden daar by dat jemand overlast lyd, of ongelijk tegen de aangebore vryheid werd aangedaan, is alle geweld dat jemand met ongelijk aangedaan werd.

Geweld geschiet gewapender hand, en met hulp van mannen, of ongewapent. *tot. tit. ff. de vi publica aut privata.*

De Oproer-makers en die openbaar geweld bedrijven, werden gemeenlijk met het swaard, andere met minder straf gestraft. Dog aangesien 't selve nimmermeer, immers heel selden alleen werd begaan, maar meestendeel met de een of met de andere misdaad werd vergesselt, is de straf van dien na de gewigtigheid van de bykomende misdaad, ook meesten tyd onseker. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.* 100. *num.* 8. Perez. *ad tit. leg. Jul. de vi in fine.* Consult. en Advys. *part.* 1. *cons.* 320. *in fine.* Clar. §. *fin quæst.* 83. *num.* 4. En werd dese misdaad eigentlijk gerekent begaan te werden, by al die gene die jemand met geweld overvallen om hem van het sijn te beroven, het zy met wapens, of sonder, in of op Wegen, of Land, of op Zee; de welke niet altyd met het Swaard of met de Galg, maar ook dikwils met vier, en andere swaarder straffen na gelegentheit werden gestraft. Gud. *de jure Novissimo, lib.* 5. *cap.* 19. *vers. videamus.*

Vrouwe-kragt werd met den Hals of met den Swaarde gestraft, *l.* 1. §. 2. *de Extraord. criminib. l.* 29. §. *ult. ad l. Jul. de adult.* Neostad. *Cur. Holland. decis.* 47. *in fine.* Damhouder. *prax. crimin. cap.* 92. *num.* 3. *Deuteron. cap.* 22. *vers.* 25. Zypæ. *Notit. jur. Belg. ad leg. Julian. de adulter. vers. stupro.* en heeft d'Ont-eerde Regt tot vergoeding na gelegentheit. Clar. §. *stuprum, num.* 3. Papon. *lib* 22. *tit.* 9. *art.* 9. Damhoud. *d. cap.* 92. *num.* 6. Neostad. *suprema cur. decis.* 51. Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 10. 2

De verkragtinge belet of beschut zynde, werd hy evenwel gegeesselt en gebannen, die tot sulken eynd jemand geweld aandoet. Sande *lib.* 5. *tit.*

tit. 9. defin. 11, arg. l. 1. ff. ad l. Corn. de Sicar. Andere beſlaping of ontering ſonder geweld, is by ons by na onſtraf baar. *arg. c. ſcienti. 27. Extr. de Reg jur. in 6.* Alleen dat de jonge Dogter ontmaagd zijnde, den Schender haar moet trouwen, of voor de ontmaagding betering doen in geld, na beyder gelegentheid. Sie Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 35. verſ. tot beſlaping.* Ten waar dat een al te jonge Dogter in onnoſelheid groflijk misleid was, of Voogd, of andere Perſoon in wiens tugt en voorſorg deſelve bevolen was, deſelve had beſlapen, is met geeſſelen, ban, en verbeurte van goederen ſtraf baar. Sie Boſſ. *prax criminal. tit. de coitu Damnat. num. 67.* Damhoud. *prax Criminal. cap. 94. num. 8, 9.* Op welken grond binne Haarlem een Schoolmeeſter die een van ſijn ſchool-dogteren onteert had, gegeeſſelt en gebannen is geworden, volgens tuygenis van Groeneweg. *ad tit. Cod. Si quis eam cujus tutor fuer. corrupt.* En tot Leyden in Julii 1655. Willem Pas om dat hy een getrouwt man zijnde, een Winkel-Dogter t'ſijnen huyſe had onteerd, boven de gemene boete en ſtraf van Overſpel, voor eenige jaren uit de Stad gebannen.

3 Die openbare Huysbraak doet, werd met de koorde geſtraft; gelijk hier na breder.

4 Die een Dogter met geweld vervoert, is de dood ſchuldig. *l. unic. Cod. de raptu virgin.* Papon. *lib. 22. tit. 6. art. 8.* Maar indien het met haar ſin en wil geſchiet, is 't ſelve niet ſtraf baar. *cap. penult. extr. de raptor. cap. 49, cauſ. 27. quæſt. 2. cap. 95. num. 18. cap. 5. cauſ. 36. quæſt. 2. arg. l. 3. §. 5. de lib. hom. exhib. cap. ſcienti 27. & ibi.* Din. & Peck *de Reg. Jur. in 6.* Hyppol. de Marſil. *conſ. 61. num. 21. & ſeqq.* Bajard. *in addit. ad* Clar. *§. raptus num. 16. & ſeq.* Zanch. *de matrimon. lib. 7. diſputat. 12. num. 10.* Maſcard. *de probat. concluſ. 1260. num. 28.* Rittershuſ. *de differ. jur. lib. 6. cap. 5. verſ. deinde* Gomeſ. *ad l. tauri 80. num. 44.* Conſultat en Advijſen. *part. 2. conſ 193.* Damhoud. *prax criminal. cap. 95. num. 18.* Anthon Matth. *de criminib. lib. 48. tit. 4 c. 2. num. 12. Keuren in Zeland, cap. 4. art. 6.*

Hierom werden met gelijke ſtraf geſtraft, die geen de welke eenige hulp of byſtand tot het vervoeren hebben gedaan. *d. l. ult. §. 2. verb. vel quicunque opem. Cod. de raptu virginum.* Gelijk mê daar over ſtrafbaar zijn, die raad of daad daar toe gegeven hebben, dog meeſt met minder en kleinder ſtraf *arg. Novell. Leon. 53. in verb. Et ſi non nuptæ.* Waar van by ons een aanmerklijk voorbeeld is voorgevallen, in de alom rugtbare Joffer-roof, van *Katrijn d'Orleans*, door *Hans Diederik de Mortangie*, in 's Gravenhage in April 1664. begaan, tegen de welke ongemene uitſchrijving tot verſekering van ſijn Perſoon, met een *premie* van twe duyſend

Rijx-

Rijxdaalders, en op de perſonen ſijn mede-hulpers van twehondert Rijxdaalders, aan alle *Princen en Vorſten* gedaan zijnde, den ſelven na dat hy tot *Kuylenborg* (door toe doen van den Heer van *Langerak*, die daar over den 20. Mey 1664. van ſijn Staat en Ritmeeſterſchap afgeſet, en voor 5 Jaren uit Holland en Weſt-Fries-land is gebannen,) ontgaan, en tot Bremen in verſekering gehouden, in en omtrent de overlevering op een onverſiene wijs ontkomen zijnde, deſſelfs knegt die mê handadig was geweeſt, den 13. Mey 1664. voorleden, by den Hove van Holland is veroordeelt, aan een Galge te werden opgehangen, ſulks ten ſelve dage is geſchied, en den Voerman om ſijn onkunde des Regts, en andere verſchoningen dat hy daar toe was gedwongen, aan een paal gegeeſſelt, en boven verbeurte van goederen, uit den lande gebannen is.

De vervoerde Dogter mag met die geen die haar vervoert heeft, wel in Huwlijk treden. *cap. ult. extr. de raptorib.* Rittersh. *de different. jur. lib.* 1. *cap.* 21. Anth. Math. *de criminib. lib.* 48. *tit.* 4. *cap.* 2. *num.* 16. Maar of daar door de misdaad werd vernietigt, is niet ſeker. Sie Groenewegen, *ad. l. unic.* §. 1. & 2. *Cod. de raptu virgin.*

De Brandſtigters, en die geen de welke algemene Dijken en Dammen moetwillens komen deur te ſteken, werden mê verſtaan tegen de Hoogſte-Magt, en de gemene ſaak te misdoen, en daarom mê te ſwaarder geſtraft, als hier na in het XXXVIII. Deel ſal werden geſeid.

Het XXXVI. Deel.

Van Misdaad tegen d'Eer en goede Naam.

1. *Laſter wat, en hoe te beteren.*
2. *Fameuſe Libellen.*
3. *Actie van injurie binnen wat tijd te verlieſen.*
4. *Hoon wat, en waar in beſtaat.*
5. *Vrouwe-kragt remiſſive.*
6. *Ontering hoe te beteren, en hoe te bewijſen.*
7. *Overſpel hoe te begaan, en hoe te ſtraffen.* 8.
9. *Bloedſchande.*
10. Sodomiticum ſcelus, *of verkeerde en onmenſchelijke vermenging.*
11. *Openbare hoerery hoe te ſtraffen.*
12. *Concubinen.*

NA 't leven is niet koſtlijker als de Eer, en het goed gevoelen dat een ander van ons heeft. Waar in dat wy dikwils van een ander werden verongelijkt, het zy met woorden, of met werken.

1 Met woorden, so wanneer mondeling of schriftelijk, in 't by-wesen of af-wesen, in't heymelijk, of in 't openbaar, yets werd te kennen gegeven, waar door yemands Eer werd gekrenkt en verongelijkt. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. 9. *l.* 15. §. 2. 3. *ff. de injur.* Dit werd lastering genaamt, en werd gemeenlijk gebetert met *honorable* en *profitable amende*, dat is eerlijke en voordelige boete.

Honorable; Dat den Lasteraar schuld bekent, God en de Regtvaardigheid om vergiffenis bid, en verklaart dat hy die geen van de welk hy sulks geseit heeft, niet kend als in alle Eer en Deugd. Zypæ. *Notit. jur. Belg. tit. de injuriis.* Papon. *lib.* 8. *tit.* 3. *art.* 18. Papegay *pag.* 94. en volgend.

Profitable; Bestaat daar in dat den gelasterde sekere som geld noemd, met een aangeboden Eed, dat hy gelijke laster of ongelijk om soo veel of meerder niet sou willen lijden §. 7. *instit. de injuriis DD. allegat.*

Welke som merendeels voor en ten behoef van den Armen werd begeerd, of anderssins uit bescheydenheid van den Regter aan de Arme werd toegewesen. So dat om een *actie* van *injurie* of lasterspraak, den Schout of gemene sake in 't bysonder geen regt heeft, of daarom een *crimineel* geding kan werden aan geleid, ten sy het een ongemene laster-spraak is, daar de gemene saak om 't gevolgs wil selve aan gelegen is, daarom ook den ban of andere swaarder straf, kan plaats hebben. Sie Joan. à Sand. *lib.* 5. *tit.* 8. *defin.* 5. Carpzov. *defin. forens. part.* 4. *constit.* 42. *defin* 2. Dog op sommige plaatsen heeft ook den Baljuw regt, om een gemene laster-spraak tot een sekere kleyne geld boete, als in Rijnland tot een boete van tien gulden. *Costuymen aldaar art.* 14.

2 Tegen de *fameuse Libellen*, dat is, Naam-rovende geschriften, zijn op verscheyde tijden *Placaten* uitgegeven, waar van de laatste *den* 7. *July* 1615. *den* 22. *December* 1618. *en den* 16. *January* 1621. *den* 4. *Mey* 1624. hondert gulden tot boete mê brengen voor de eerste maal, voor de twede maal verdubbelt met lijfstraf.

3 Het Regt uit sake van laster of ongelijking spruytende, werd door een Jaar stil-swijgen verloren. *l.* 5. *Cod. de injur.* Dog het selve is niet anders te verstaan als van laster of ongelijk de welke met woorden geschiet, maar niet met werken, gelijk als met vuyst-slagen, of diergelijke handadigheden, de welke niet anders als door het verloop van dertig Jaren vervalt. *Cur. Holl. decis.* 13. Sande *lib.* 5. *tit* 8. *defin.* 3. Mysing. *cent.* 1. *obs.* 85. *& cent.* 5. *observ.* 77.

Mits-

Misdaad tegen d' Eer en goede Naam, metter daad en met werken (anders Hoon) is alle daad, waar door een ander in sijn Eer en goede Naam werd verkort. 4

Dit geschiet op veelderhande manieren; waar onder de voornaamste wel zijn de welk in het onteren van het lighaam en ledematen besig zijn: als: Vrouwe kragt, Ontering, en Overspel, Bloed-schande, en vermenging tegen de *Natuyr*, en wat daar aan hoort, waar van hier in 't bysonder gehandelt werd.

Vrouwe-kragt, is de schoffiering en ontering van een Vrouws-persoon, met geweld, en tegen haar wil gedaan, waar van in 't voorg: Deel geseid is dat deselve met den hals gestraft werd, en de ont-eerde vergoeding toe-komt, na beyder gelegenheid. 5

Maar die een Jonge Dogter buyten geweld onteert, of ontmaagt, is niet verder gehouden als deselve te trouwen of voor de ontmaagding vergoeding en betering te doen in Geld 't sijner keur, na beyder gelegenheid, op het scherpste met so veel als de Dogter om de Ontering meerder tot Huwlijx-goed van node sou hebben, om met haars gelijk te trouwen. *arg. l.* 60. 69. §. 4. 5. *ff. de iure dot.* Exod. 22. *vers.* 16, 17. Deuteron. 22. *vers.* 28, 29. *cap.* 1. *& 2. extr. de adulter.* Surd. *aliment. tit.* 1. *quæst.* 10. *num.* 20. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 18. *art.* 6. *num.* 8. Sie Clar. §. *stuprum. num.* 3. Papon. *lib.* 22. *tit.* 9. *art.* 9. Damhoud. *cap.* 92. *num.* 6. Neostad. *supr. cur. decis.* 52. Sande *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 10. En is also geoordeelt by den Hove van Holland in de sake van Ellert Ooms gerequireerde, *contra* Joffrouw Geertruyd Schepels, *den* 10. *Mey* 1636. Indien zy bevrugt is, moet hy de kraam-kosten betalen. Christin. *ad leg. Mechl. tit* 18. *art.* 6. *num.* 3. Maar het Kind moet onderhouden werden van beyde, tot gemene kosten, ten waar een van beyde geen middelen had, of bequaam was. In wat voegen deselve betering en vergoeding werd gerekent. Sie Menoch. *de arbitrar. jud. cas.* 288. *num.* 16. *in fin. & seq.* Covarruv. *de Sponsal. part.* 2. *cap.* 6. *num.* 19 Lessius, *de Iustitia & Iure lib.* 2. *cap.* 10. *dubit.* 2. *num.* 11. 6

Dies werd een Vrouws persoon niet gelooft in het seggen dat jemand haar heeft beslapen, alwaar dat zy 't self in barens nood had verklaart, indien de persoon sulks ontkent. Tessaur. *decis. Pedemont.* 3. *concl.* 6. *num.* 4. Alex. *cons.* 157. *circa primum. lib.* 5. *Bald. cons.* 437. *lib. ult.* Boër. *decis* 299. Consult. en Advijsen. *Amsteldams* 3, *deel. cons.* 156. mits dat hy bereyd is hem met ede te suyveren, en te verklaaren dat hy haar noyt beslapen heeft. Sande *lib.* 1. *tit.* 10. *defin.* 2. Christin *ad leg. Meshlin.*

Mechlin. tit 18. *art.* 5. *Coſtuym.* van Antwerp. *tit.* 45. *artic.* 5. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 97. *num.* 12. Faber *ad tit. Cod. de Adult. defin.* 6. Het welk te meer plaats heeft indien ſy hem het Kind niet opgeſworen heeft, ſulks by deſen Hove verſcheide-maal is verſtaan: maar byſlapen bekent zijnde, werd de Vrouws-perſoon gelooft in het aanwijſen van de Vader. Chriſtin *d. tit.* 18. *art.* 4. al bekende hy alleenlijk haar een Maand of een Jaar voor de verloſſing beſlapen te hebben *d. art.* 4. Sulks is by het Hof en den Hogen Rade in Holland verſcheyde-malen verſtaan: Dat een Jongman bereid zijnde, met geſtaafden ede te verklaren, de Dogter niet onteerd of vleeslijk bekent te hebben, en de Dogter het tegendeel van dien mê met ede willende beveſtigen, de verklaring van den Jongman behoorlijk gedaan, voor de verklaring van de Dogter werd aangenomen; volgens tuyg van *I. Vermeren* en *I. Goes*, in de Conſ. en Advijſen *het Rotterdams.* 3. *Deel*, *conſult.* 87. Het welk ſonderling plaats heeft, wanneer een Vrouws-perſoon ſeid beſwangerd te zijn van een getrouwt Man. Anton. Fab. *ad Cod. tit. de Teſtibus defin.* 49.

Indien jemand ſijn roem droeg een Dogter beſlapen te hebben, alleenlijk om haar daar mê te verongelijken, werd na beſcheydenheid van den Regter boven vergoeding van aangedaan ongelijk geſtraft. Sande *lib.* 5. *tit.* 8. *defin.* 5.

Dan officier is by Neerla republicq opperm. trend over overspel te mogen compo-seeren. Procureurs. mon. denboekje, Amsterdam, 1777 p. 110

7 Overſpel is de ontering van een anders Egtgenot, het welk geſchiet ſo wanneer als een getrouwde Vrouw haar met een ander buyten Egt vermengt, het zy dat het mê is een getrouwt Man, of een vry perſoon, maar een Man begaat na de beſchreve Regten alleen overſpel met een andere getrouwde Vrouw. *l.* 6. §. 1. *l.* 34 §. 1. *ff. de Adult. & l.* 101. *l.* 225. *ff. de verb. Signif.* doch na de Godlijke en Geeſtelijke Regten werd mê geen onderſcheid gemaakt in een Man. *Matth.* 5. 27. & 19. 9. *Marc.* 10. 11. *Canon. nemo.* 4 *cauſ.* 31. *quæſt* 4. *Canon. non machaberis* 15. *Canon. præcepit.* 19. *cauſ.* 32. *quæſt.* 5. Het welke by ons werd gevolgt; Het Overſpel wierd by de Roomſe Wetten met de dood geſtraft. *l.* 30. *in fin. Cod. ad l. Iul. de adulter. l.* 18. *Cod. de Tranſact.* §. 4. *inſtit. de public. jud.* Welk in Duytsland noch werd onderhouden, dog by ons werd het met eerloosheid, ban, en geldboete gebetert, in deſer voege:

8 Dat een Echte Man in Overſpel bevonden, het zy met een gehouwde of ongehouwde Vrouws-perſoon, of een ongehouwden Man met een gehouwde Vrouw, deſelve Man als eerloos en meynedig metter daad, verbeurt ſijn Ampt en Staat, indien hy eenige heeft, en verklaart ſal wer-

werden, onnut om enige Staat of Ampt binnen de Landen of Steden te mogen bedienen. En indien het Overſpel gedaan en bedreven is van een Egte Man met een getrouwde Vrouw, dat daar-en-boven zy beyde gebannen ſullen werden uyt de Landen den tijd van vijftig Jaren, maar was het Overſpel begaan van een Egte Man met een ongetrouwde Vrouw, ſal de Man boven het verlies van ſijn ampt, verbeuren een boete van hondert guldens voor de eerſte reis, en voor de twede reis met een banniſſement van vijftig Jaren, en een boete van twe hondert guldens: En ſal de ongehouwde Vrouw te water en brood geleid werden, den tijd van veertien dagen voor de eerſte reis, en voor de twede reis uyt den Lande gebannen den tijd van vijftig Jaren.

En indien een ongehouwt Man met een Egte Vrouw Overſpel bedrijft, ſal hy mede veertien dagen te water en te brood geleid werden, en boven dien verbeuren een boete van hondert gulden voor de eerſte reis, en eeuwlijk gebannen voor de twede reis.

Buyten alle 't welk de beſchadigde 't zy Man of Vrouw, zijn Regt tegen den Overſpeelder behoud, het zy tot ſcheiding van Huwlijk, als anderſins tot vergoeding en betering, als na Regten. *Politÿke Ordonantie art.* 15, 19, 17, 18. van *Zeland*, *art* 30.

Het welke daar in voornamentlijk beſtaat, dat den Overſpeelder tot voordeel van de beſchadigde vervalt, van al het geen hem, ſo volgens het Land-regt als by Huwlijkſe Voorwaarden, of anderſins uyt de goederen van ſijn Egt-genoot opgekomen ſou hebben. *Politic. Ordonn. art.* 18 *in verb. anderſints na Regten, junct. Novell.* 117. *cap* 8. §. 2. *& cap.* 9. §. 4. *Coſtuymen* van Antwerp. *cap.* 41. *art.* 29, 30, 31, 32. Damh. *prax. criminal. cap.* 89. *num.* 28. Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 2. *art.* 13. *num.* 11. 13. Couvarr. *de ſponſal. part.* 2. *cap.* 17. §. 6. *num.* 1. 4. Papon. *lib.* 22. *tit.* 9. *art.* 1. *in fin.* ſulks mê by het Hof van Holland is verſtaan in de ſake van Albregt Wierd, *contra* Anna Pieters den 19. Februarii 1609.

Volgens de beſchreve Regten vermogt een Man, ſijn Wijf in Overſpel bevindende, neven den Overſpeelder doodſlaan; en een Vader ſijn Dogters Ontſchaker, ſonder boete. *l.* 20. *& ſeq. ff. ad leg. Jul. de Adult. auth. ſi quis. Cod. eod. l.* 30. *ff. ad leg. Aquil.* het welk of nog huidendaags plaats behoort te hebben, niet ſeker is: Dat het ſelve als nog plaats behoort te hebben, gevoelen Clar. §. *homicidium. num.* 49. Grot. *Inleyding lib.* 3. *cap.* 33. *in fine.* Conſult. en Advijſ. *het eerſte Deel conſil.* 331. Maar aangeſien ſodanige toelating met de gronden van onſe *Regering*

niet wel over een komt, en de sagtigheid en gejuyste evenheid van ons Land en Luiden, hard en onbillik sou schijnen, werd sodanig voorval by andere met meerder reden, voor een ongeluk gehouden; en voor so veel dat een Overspel met sijn Vrouw, en een Ontschaking met sijn Dogter, om de ingeschapen hertogts-togten niet wel met goede ogen aan te sien is, *arg. l.* 38. §. 8. *ff. ad leg. ad adult.* sodanige daad verschoont, dat het juist niet met de gemene straf van een doodslag, maar minder behoort gestraft te werden, dog niet in 't geheel vry gesproken of toegelaten. *Ita tenent.* Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 5. *cap.* 18. *vers. prater, circa fin.* Perez. *ad Cod. tit. ad leg. Jul. de adulter. num.* 23. Anthon. Math. *de criminib. lib.* 48. *tit.* 3. *cap.* 7. *num.* 15. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 2. *art.* 13. *num.* 19. En sou het sekerste zyn daar over *abolitie* of *pardon* te versoeken, het welk ligtlijk sou toegelaten werden. Hier van is onlangs een voorbeeld voor-gevallen in de persoon van *Jan Joostensz. Bax*, wonende in de Heerlijkheit Voorschoten, dewelke by an-nacht t' huys komende, en sekeren *Christiaan Semartin*, sijn Buyrman, mê een getrouwt Man, by sijn Vrouw op het bed vindende, van welkers overspeligen omgang, men voor die tijd groot bedenken had gehad, in toorn en boven maten hevigheid ontsteken zynde, den voor noemden *Christiaan Semartin* aangevallen, en sodanig gequetst heeft, dat hy weinig tijds na daar van gestorven is, en daar over by den Baljuw van Voorschoten gevangen zynde, is den selven, terwyl voor hem by de Staten van Holland, *abolitie* of *pardon* wierd versogt, by Welgebore Mannen der voornoemde Heerlijkheit Voorschoten, en genomen *Advys* van Regts-geleerde, onder hand-tasting ontslagen, den 26. Jan. 1665. en tot nog toe vry en ongemoeit gelaten. Sulks dat daar in de beschreven Rechten meest gevolgt zyn, en deselve daad, na het voorbeeld van Pineas, *Num. c.* 5. *vers.* 6. *en volgend*, voor goet en onstrafbaar gehouden.

9 Bloed-schande is een vermenging van twe personen, die met den anderen om te na bloed of Swagerschap niet souden mogen in huwlyk treden, het zy dat dese vermenging geschied in huwlyk, of daar buyten.

Die daar op bevonden werden, wierden gelijk als Overspeelders gestraft. *Gloss. & DD. ad l.* 38. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Maar of het selve by ons, de welke de straf van Overspel tot een gelt-boete en eerloosheid hebben verminderd, ook behoort plaats te hebben, is twyfelagtig. Groenew. *d. legibus abrogat. ad. l.* 6. *Cod de incest. & inutilib. nupt.* schijnt te willen, dat het nog evens eens als Overspel behoort gestraft te werden. Dog ik

sou

sou verstaan, dat de Bloed-schande swaarder behoord gestraft te wer-
den als gemeen Overspel, en dat de verligting van de straf in Overspel,
tot gelijke of swaarder saken, gelijk als met bloed-schande, sonder uit-
gedrukte Wet niet mag werden getrokken, te meer also by de *poli-
tyke Ordonantie, art.* 18. uitdrukkelijk werd geseid, onverminderd en
ongekrenkt te blijven, al de straffen en peinen in de Keiserlijke en
beschreven Regten gesteld, tegen ontschaking, onteering, bloed-
schand, en diergelijke. Sonderling so wanneer het in Overspel werd
gepleegt gelijk al gemeenlijk gebeurt. *d. l.* 38. *ff. ad leg. Jul. de adulter.
l.* 5. *ff. de quæstion. & arg. l. unic. Cod. de rapt. virgin.* Sie Damhoud,
prax. crim. cap. 96. *num.* 5. Math. *de criminib. tit. de incest. cap.* 6. *num.* 5. 6.
Sulks is den 19. November 1612. Cent Adriaansz. die met sijn Moc-
der in Overspel en Bloed-schande geleeft had, by het Hof van Hol-
land gecondemneert gegeesselt en gebannen te werden, met verbeur-
te van goederen.

De verkeerde en onmenschlijke vermenging van Mans met Mannen, 10
(*Latinè, Sodomiticum scelus*) werd met het vier gestraft, en werden de
sodanige levendig tot asschе verbrand. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 96.
num. 12. Gudelin. *de jure Noviss. lib.* 5. *cap.* 18. *vers. transeo.* Clar. §. *Sodo-
momia, num.* 4. Papon. *lib.* 24. *tit.* 10. *art.* 6. Argent. *ad consuetud. Britt.
art.* 588.

Dog by de sommige die daar wat sagter mê handelen, eerst met de
koorde gestraft, en dan verbrand. *Ut tradunt* Guenoys *in addit. ad Im-
bert. pract. judiciar. lib.* 3. *cap.* 22. *num.* 21. Autumn. *Confer. du droict. Franc.
ad. l.* 31. *Cod. ad leg. Iul. de adulter.* Waar van wy by onse tijd tot Rotter-
dam een voorbeeld hebben gesien.

Maar indien yemand bevonden wierd, met een Beest te doen ge-
had te hebben, werd beneven het selve sonder verschoning verbrand,
Levit. 20. *vers.* 15, 16. Gudelin. *loco supra citato.* Damhoud. *d. cap.* 96.
num. 14. 15. Perez. *Cod. ad leg. Iul. de adult. in fin.* Clar. § *fornicatio numer.*
27. Papon. *lib.* 22. *tit.* 7. *art.* 1.

De oneerbaarheid of onkuysheid, de welke verder tusschen eenige 11
personen mogt werden begaan, kan niet wel openbaarlijk gestraft
werden; als alleen de openbare Hoeren, de welke haar lighaam om
vuyl gewin, met yder een sonder onderscheit gemeen maken, en de
geen de welke met sodanige op te houden, eerlijke Luiden Kinderen
soeken te verleiden, na gelegentheid werden gestraft, en uyt het
Land of Stad gejaagt, Sie Damhoud. *prax. crimin. cap.* 89. *num.* 43. 44.

& *cap.* 90. *num.* 1. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 2. *art.* 14. Clar. §. *fin. quæst.* 68. *num.* 23. Gomes. *ad leg. tauri.* 8. *num.* 73.

Dewelke op veel plaatsen na het voorbeeld van Italien, Spanjen, en andere plaatsen, van ouds by oogluyking sijn toegelaten geweest, dog als afschuwlijk benevens de vuyle Ambagten, haar in den eenen hoek of den ander opentlijk en kenbaar mosten onthouden, sonder ergens anders te mogen wonen, het welk tot wering van die ter schaamt en schande van die geen de welk daar uit of in gingen op die tijd genoeg geoordeeld, en verder te verbieden niet raadsaam is bevonden, so vind men in de oude Keuren der Stad Leyden in den Jare duysent vier hondert en daar voor: *Dat so wat Deernen binnen Leyden in openbaar leven saten, deselve mogten wonen tot twien plaatsen. Te weten die een plaats beginnende aan die Zuidsijde van der Vest, van de Hage poort tot Jan van den Wouden graft toe, die men hiet Schelu Truyden, of Groen-Hase-Graft, en voirt after die Graft van den Duelen, daar Zye metten Billen woont totter Vest toe binnen dat vierkant. Item die ander plaats en woonstede sullen sy hebben, binnen dat lege Erve, after Codden, beginnende op de hoek van der Vest, dair Truytjen Trompers plag te wonen die zijde langens, mit Codden steege tot Sinter Niclaas steege toe, en voirt die zijden van der Mirakel steeg, en norgent anders, So wat Deernen die binnen Leyden in der leven sitten, anders woonden dan binnen den twien plaatsen voirschreven: die Deernen sal verbeuren tjegen die Heer drie duysent stiens, en tjegen der Stede drie duysent stiens, vier-en-twintig Plakken voor elk duysent, te verwerken ander Stede Vesten.*

12 So wie hem met een ander buyten wettig Huwlijk in huis-houding en t'same woning, in allen schijn als egte Luiden, t'same voegt, sullen voor d'eerste maand, dat sy te samen huis-houden of wonen, verbeuren elk een boete van vijftig gulden, de twede maand hondert, en de derde maand twe hondert guldens, en so ver sy langer by den anderen blijven, voor den tijd van tien Jaren uyt den Lande Holland en Vriesland gebannen, en boven dien in hare goederen gebreukt werden, na de gelegentheid van personen. *Politijke Ordonantie. art.* 3. *Politijke Ordonn. van Zeland. art.* 29. Sie Christin. *volum.* 3. *decis.* 144. *num.* 3. Zyp. & Autum. *ad tit. Concubit.*

HET

Het XXXVIII. Deel.

Van Misdaad tegen het Goed en van Diefte.

1. *Diefte wat.*
2. *Roof.*
3. *Straf van diefte, wat, en hoedanig, en of men deselve met de dood mag straffen.*
4. *Kinder dieven.*
5. *Koe, Paard, of Schaape-dieven.*
6. *Instrumenten en Gereetschappen tot de Bouw-nering te stelen, hoedanig te straffen.*
7. *Bomen en Vrugten des velds.*
8. *Tuyn-dieven, hoedanig te straffen.*
9. *Beurse-snijders.*
10. *Brand-stigters*
11. *Doorsteken van Dijken, &c. hoe te straffen.*
12. *Straf der gener die Dieven ophouden en herbergen.*

NAast het Leven, het Lighaam, de Eer, en goede Naam, (dewelke door het schenden van de eerbaarheid wel meest werd verkort,) volgen onder de dingen die ons lief en waard zijn, de goederen die wy in eigendom besitten.

Misdaad tegen of in 't goed, is alle daad daar door een ander in sijn goed werd verkort of verongelijkt, het welk wel op veelderly manier toegaat: Dog het gene eigentlijk voor misdaad moet werden gerekent, zijn sulke daden daar uyt buyten de weder-evening van de aangedaane schade of ongelijk, bysondere straf spruit, waar in onder anderen voornamentlijk gehouden zijn alle Dieven en Rovers. Item, die door valschheit of andere quade middelen een ander van het sijn soeken te beroven.

Diefte is een heymelijke en bedriegelijke handeling en houding van eens anders goed. §. 1. *instit. de oblig. quæ ex delict.* 1

Roof is openbare dievery met geweld vermengt. *pr. instit. de vi bonor raptor.* 2

Enkele diefte is by de Roomse Wetten niet hoger gestraft geweest, als met twe of viervout weder te geven aan den geen die yet ontstolen was. §. 5. *instit. de obligat. quæ ex delicto.* Maar sedert dat by ons de aanklagte en het vervolgen van de misdaden een algemenen dienst van de Gravelikheid is geworden, en de straffen van de misdaden om de verandelijke omstandigheden van de saken, tijden, plaatsen en gelegentheden, meer en meer gelaten zijn tot bescheidenheid van den wereldlijken Regter, om de selve te verligten of te verswaren. *l.* 13. *ff. de pœnis.* want het Swaard der geregtigheid is van God den Oyerheden in de hand gegeven, om met een gematigde straf te wreken, dat is ten voorbeeld van 't 3

quade te doen af schrikken, niet alleen die het quaad doen, maar die het anderſints ſo het ſodanig niet geſtraft wierd, doen ſouden. Sie *Rom.* 13. *verſ.* 4. Sie Zypæ. *Notit. Jur. Belg. tit. de pœnis* Gudelin. *de Jur. Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 15. *verſ. ult.* Damhoud. *prax. crimin cap.* 55. *num.* 4. 5. ſo werd by ons mê de dieſte, en al wat daar aan hangt, ligter en ſwaarder, na gelegentheid geſtraft met geeſſelen, brand-merken, bannen, ook wel met de koord datter de dood na volgt, als hier na onderſcheidentlijk werd aangeweſen. Sonder dat hier tegen in eenig bedenken komt 't gene eenige verkeerde *Politijken* na de *voorbeelden* van het Oude Teſtament, en de Wetten Moſes, *Exod. cap.* 3. *ende* 32. *Deuteron. cap.* 5. en elders, voor een grond-Regel willen ſtellen; Dat het den Overheden niet gcoorloft ſou zijn de dieſte met de dood te ſtraften, om dat het in de H. Schrift juiſt niet geboden werd. Vermids de wereldlijke veranderingen, van menſchen, tijden, plaatſen, perſonen, gelegentheden &c. niet toe laten, dat men de ſtraffen der mitsdaden by Wetten of Geboden ſeker en onveranderlijk heeft kunnen ſtellen. Gelijk ook deſelve niet ſeker of onveranderlijk zijn geſtelt en onderhouden geweeſt, ſelfs niet ten tijde van het Oude Teſtament, als uyt verſcheide voorbeelden te ſien is, als onder andere de Dieſte, by tijde van Moſes met viervouwt of vijfvouwt wederom te geven, *Exod.* 22. *verſ.* 1. Onder den Konink Salomo ſevenvouwt, *Proverb.* 6. 31. en by Joſua, metter dood te ſtenigen en verbranden, *Joſua cap.* 7. *verſ.* 24. geſtraft is geweeſt: en den Propheet David, 2. *Samuel.* 12. door Nathan gevraagt zijnde, wat dien Man verdiende de welk om 't ſijn te ſparen, ſijn Buyrmans Oy-Lam had genomen? *Antwoord*: Soo waaragtig als de Heere leeft, de Man die dat gedaan heeft, is een kind des doods, en dat Oy-lam ſal hy viervoudig weder geven, *verſ.* 5, 6. maar is deſelve altijd. *arg. Jeſaiæ* 1. 26. en van tijd tot tijd meer en meer de Overheden en *Politijke Regeringe* bevolen en vrygelaten, het ſtraffen der misdaden na gelegentheid van tijd, plaats en perſonen, te verligten of te verſwaren, om dat de omſtandigheden der misdaden ſo verſcheidenlijk en ſo veranderlijk zijn, dat deſelve met geen ſekere en onveranderlijke ſtraf-wet kunnen werden bepaalt, maar na de gelegenheid van plaats, tijd, en manieren, tot een geëvenredende billijkheid, nu verſwaard en dan verligt moete werden, daar toc het ſwaard den Overheden is in handen gegeven, *Rom.* 13. 1. De dievery dan, de welke eerſt weinig en met viervouwt of vijfvouwt weder te geven, geſtraft wierd, werd by ons met regt, ook met de dood geſtraft. Niet dat de misdaad in ſig ſelve meerder en

en groter is als van ouds, maar om dat den eygendom der saken by ons so veel nauwer als van ouds beset en verdeylt zynde, by dese tegenwoordige boosheid en verdorvenheid des tyds, *Quo*

Vivitur ex rapto, nec hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.

Dat is:

Men leeft van roof, geen Mensch is vry, of seker in sijn goed,
Geen Kind verschoond sijn Vaar, geen Broer sijn Broeder voordeel doet.

Indien het selve met geen groter en swaarder straf wierd ingetoomt, niemand van het sijne sou kunnen versekert blijven, voornamentlijk van het gene dat men niet anders als daar mê kan beschermen; als zyn, de Beesten op het Veld, de Bouwgereetschappen op den Akker, en diergelijke. Wie souder in de Kerk, ik laat staan in sijn Huis, vry en onbekommerd kunnen leven? Indien de Boosdoenders haar de onstrafbaarheid uit de Wetten konden versekeren. Om welke reden die van Lombardyen met regt, alder eerst de derde dievery met de dood hebben beginnen te straffen. Suks daar na door geheel *Italien, Duytsland, Spanjen, en* andere om leggende plaatsen is ingevoerd, daar van te sien is Jul. Clar. *l. 5. sentent. §. furtum. num.* 8. Menoch. *de arb. Jud. cas.* 295. *num.* 91. *& seq.* Peinlich Halsgerigt van Keyser Karel *in den Jare* 1530. *en* 1532. *artic.* 159. Damhoud *prax. criminal. cap.* 112. *num.* 33. Joan. à Sande. *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 9. Na welkers voorbeeld by ons mê de gemene Dieven voor de eerste reyse gegeesselt en gebannen werden, voor de twedemaal gegeesselt, gebrandmerkt, en gebannen en voor de derdemaal daar op bevonden aan een Galg gehangen datter de dood na-volgd. Maar de Rovers werden voor de eerste reys met de koord ter dood gestraft; Huysbraak en diefte met geweld vermengd, werd om het quaad opset voor de eerste maal met de dood gestraft. volgens *Placaat* den 16. *December* 1597. den 18. *Iulii* 1607. *art.* 11. *den* 19. *Maart, en den* 16. *en* 17. *September* 1614. *art.* 2. 3. Dog werd deselve straf merendeels vermindert, en selden jemand om enkele Diefte ter dood veroordeeld. *arg. l.* 16. *ff. de pœn.* Sie Damhouder *prax. criminal. c.* 112 Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 5. *cap.* 19. *& lib.* 3. *vers. sed observ.* Zypæ. *Notit. jur. Beleg. tit. de furt.* Perez. *Cod. eod. num.* 22. Consult. en Advijs. *part.* 1. *cons.* 321.

De Kinder-Dieven de welke hare ouders de jonge kinderen ontnemen 4

en

en wegbrengen, dat met mening om deſelve noyt weder te regt te brengen wierd eerſt minder, dog by de jongſte Roomſe regten met de dood geſtraft. *l. ult. ff. & l. fur. Cod. ad leg. Fab. de Plagiar.* Daar mê de Burgerlijke Wetten van Moyſes over een komen, *Exod.* 24. 7. *en* 21. 26. Sulks in Duytsland ſtip onderhouden werd, volgen tuyg van Carpzov. *prax. criminal. part.* 2. *quæſt.* 82. *num.* 90. *& ſeq.* In deſe landen ſchijnt het een onſekere ſtraf te ſijn, daar in de beſcheidenheid van den Regter om de veranderlijke omſtandigheden veel werd toegegeven: So dat ſo wanneer ſo klaar niet blijkt dat het ſelve is geſchied om de kinderen te mishandelen, of noyt wederom te voorſchijn doen komen, deſelve misdaad, ſelden ſwaarder als met geeſſelen, en brandmerken geſtraft werd. Sie Groeneweg. *de legib. abrogat. ad* §. 10. *inſtit. de pub. judic.*

5 De Koey, Paard, of Schapen-Dieven werden voor de eerſte reis met de Galg geſtraft, en haar goederen verbeurt verklaart, *Placaat* van de Staten van Holland, *den* 26. *December* 1595. *en den* 19. *Martii, en den* 16. *en* 17. *Septemb.* 1614. *art.* 3. *en den* 1. *Julii* 1651. om dat de Beeſten in het Veld niet anders als met de grootſte ſtraf verſekert kunnen werden. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.* 115. *num.* 1. Chriſtin *vol* 4. *deciſ.* 203. *num.* 4. Zypæ. *Notit. jur. Belg. de abigeis. &* Perez. *Cod. eod.* Sande *lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 9.

6 Die de *Inſtrumenten* en Gereetſchappen tot de Bouw nering behorende, uit het Veld hadden geſtolen, of beſchadigt werden mê ſwaarder geſtraft als andere. *arg. l. agricultores Cod. quæ res pignori obligari.* gelijk mê de gene die eenige Molens, Paal-werken, Sluyſen, Bruggen, Ploegen, Wagens, of diergelijke werken berooft hebben, by *Placaat* van de Staten van Holland den 16. *en* 17. *September* 1614. *jegens Dieven en Dieveryen. art.* 3. met de dood en *confiſcatie* van goederen werden geſtraft.

7 Die by nagt of ontijde ander Mans Bomen hadden afgeſnoeit, of afgehouwen, hebben wy met een van de af-geſnede Bomen over het hooft openbaar ſien geeſſelen. *arg. tot. tit. ff. arbor. furt. Cæſar.* En by *Plac. van* Kaiſar Karel *den* 30. *Iuny* 1546. is bevolen, dat die by nagt of ontijden de Vrugten te Velde ſtaande, beroven of ſtelen, met de dood geſtraft ſullen werden. Dog is by de Staten van Holland den 18. *July* 1608. en den 8. *July* 1651. 't ſelve verboden op minder lijf-ſtraf ter beſcheidenheid. Des dat de geen die jemand in ſijn Land bevind beſig zijnde de Vrugten te beroven, den ſelve ook met quetſing van ſijn ligchaam daar mag uit drijven.

De

De Tuyn-Dieven die over de ſloten ſpringen, of ſchuttingen klim- 8
men, om de Bomen en Aard-Vrugten te ſtelen, werden meeſt ge-
geeſſelt en gebannen ter beſcheidenheid. *arg. l.* 82. §. 1. *ff. de furt. l.* 27.
§. 25. *& ſeqq. ff. ad l. aquil.* Sie mê het *Plac.* van de Staten van Holland
den 8. *Julii* 1651.

De Beurſe-Snyders, werden om de kleinheid van de Dieſte, meeſt 9
gegeeſſelt en gebannen. *arg. l.* 7. *ff. de Extraord. Criminib.*

De Vagabonden en Land-lopers, werden te water en te broot ge-
ſet, en het Land uitgejaagd, volgens. *Plac.* jegens de Egyptenaars,
Leproſen, Bedelaars, Vagabonden, Land-lopers, eerſt by Kaiſar Ka-
rel gegeven den 7. *Octob.* 1531. en vernieuwt by de Staten van Holland
den 12. *Julii* 1583. *den* 13. *Octob.* 1586. *den* 4. *Mey* 1588. *den* 16. *Decemb.*
1595. *den* 19. *Maart* 1614. *den* 4. *Maart* 1636. *en den* 12. *Mey* 1649. Sie
Damhoud. *prax. criminal. cap.* 112. *num.* 53.

De Brand-ſtigters, werden by ons gemeenlyk geworgd, met vlam- 10
mend vier in haar aangeſigt geblakerd, en haar Lighaam op een Rad
geſtelt. Volgens tuyg van Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l.* 28. §. 12.
ff. de pœnis. By andere werden de beſchreven Regten ſtip gevolgt, vol-
gens welk deſelve met vier werden verbrand. *l.* 28. §. 12. *ff. de pœnis. l.*
10. *ff. ad leg. Corn. de Sicariis l.* 9. *ff. de Incend. ruin. & nauf.* Sie Dam-
houd. *prax. criminal. cap.* 105. Anton. Math. *de criminib. ad tit.* 5. *lib.* 8.
ff. cap. 6, *en* 7.

Met gelijke ſtraf werden ook geſtraft, de welke uit moedwilligheid 11
de Dijken doorſteken, dat het Land onder water loopt *l. unic. Cod. de*
Nili. aggerib. non. rumpend. Dog werd het ſelve by ons minder en na gele-
genheid ter beſcheidenheid geſtraft: Soo nogtans dat het om de ſwaar-
wigtigheid mê tot de dood en confiſcatie van alle goederen werd
uitgerekt. Sie Damhoud. *prax. crim. cap.* 106, Placaet van de Staten van
Holland den 23. November anno 1675.

Die gene de welke de Dieven en Schelmen willens en wetens ophou- 12
den en herbergen, werden by *Placate den* 16. *December* 1595. *en den*
14. *Maart* 1614. *art.* 4. gelijk als de Dieven geſtraft, maar werd daar
ſo ſeer niet opgeſtaan, en werden de ſodanige na beſcheydenheid van
de ſaak wat minder geſtraft. *Ut recte docet* Menoch. *de arb. jud. caſ.*
348. Farinac. *crimin. quæſt.* 30. *n.* 94. 96. Gomeſ. *reſolut. tom.* 3. *c.* 3. *n.* 5.
Gelijk ook gehandelt werd met die gene die het geſtolen goed ter qua-
der trouwen voor een geringer prijs op-kopen. Sie Damhoud. *prax. cri-*
minal. cap. 119. *Plac. den* 19 *Maart* 1614. Sulk een is den 18. *Octob.* 1652. in

den Hage, niet tegenstaande van een goed Geslagt, en eerlijke Vrunden, openbaarlijk gegeesselt. volgens het oude spreek-woord; *Den Heelaer is so goed als den Steelder.*

HET XXXIX. DEEL.

Van Verbintenis uit Saaks gelyk als Misdaad.

1. *Verbintenis uit Saaks gelijk als Misdaad, wat en hoedanig geschiet.*
2. *Hoedanig gehouden uit wiens Huys yets u erd geworpen of gegoten.*
3. *Een Schipper of Herbergier waar in aan hare Reysigers en Gasten gehouden.*
4. *Een Artz of Medecijn-meester in sijn kunst missende, of, en hoedanig gehouden en straf baar.*
5. *Een Voerman hollende met sijn wagen.*
6. *Wiens Beest, Paart, Hond, Varken, &c. eenige schade doet, hoedanig te vergoeden.*
7. *Wiens Schip een ander Schip overseild.*
8. *Twe Wagens elkanderen tegen komende, hoedanig den andere moeten wijken.*

1. VErbintenis uit Saaks gelijk als Misdaad geschied of door het doen van de gene die wy in onse magt, of dienst hebben, of door schade die een ander uit en door ons goed komt te lijden *tot. tit. inst de oblig. quæ quasi ex delict.* Daar door wy tot vergoeding van schade gehouden zijn, gelijk of wy 't selve gedaan hadden, maar niet tot straf, de welke niet gaat buyten de Persoon van de gene die misdoet. *l. 26. ff. de pœnis.* als hier voor breder is verhandelt in het IV. *Boek*, II. *Deel*, *num. 7. en volgende.*

2. Door het doen van een ander werden wy verbonden, te vergoeden de schade die jemand aan sijn Lighaam, in sijn klederen, of anders komt te lijden door het gene by jemand van ons Huisgesin, uit ons Huis werd uitgeworpen, of uitgegoten. *tot. tit. ff. de his qui effud. §. 1. instit. de obligat. quæ quasi ex delicto.* Om dat een yder voor 't doen van sijn Huisgesin en die gene die hy in sijn dienst gebruikt moet in staan, en het geen by haar in sijn dienst begaan werd. *arg. §. fin. Instit. de oblig. quæ ex delicto.*

3. So ook een Schipper en Herbergier moet verantwoorden en in staan, voor de schade die de Reisende Luyden in het goed, dat sy in het Schip ofte Herberg hebben ingebragt, en by haar is aangenomen, het sy dat de schade geschiet door hare Knegts of Dienaars, of ook door andere Gasten en Reisende Luyden in het Schip of Herberg ingenomen.

nomen. *l.* 1. *& tot. tit. ff. Naut. Caupon. Stab. & tit. Furti adverſ. nautas.* welk aangaande hier voor in 't II. *Deel*, *num.* 10. of en hoe ver deſelve verbonden zijn, breder is verhandelt, Of en hoe ver een Regter, of Advocaat, door ſchuldig verſuim, gelijk als door misdaad, gehouden is, is hier voor in 't XXXIII. *Deel* geſproken.

Maar of een Artz, dat is een Medecijn-Meeſter, de welke by verſuim en onwetenheid jemand yets in gegeven had, dat hem qualijk bequam, of daar hy van geſtorven was, daar over ſtrafbaar ſou zijn, menen ſommige, met dat ſulks ſelden kan agterhaalt werden, en der ſelver misſlagen gelijk als met de aarde bedekt werden, dat ſulks in ongebruik ſou zyn geraakt, die nogtans na Regten daar over ſchuldig zyn te boeten, en na beſcheidenheid daar over mogen werden geſtraft. *arg.* §. 7. *inſtit. de leg. Aquil. junct. l.* 1. §. 1. *ff. de Var. & extraord. cognit.* Sie Damhoud. *prax. crim. cap.* 77. *num.* 28. 4

Een Voerman hollende en jemand quetſende verbeurd boven vergoeding Wagenen en Paarden, ſonder dat den *Officier*, maar die van de Kamer van Rekening daar van mag *compoſeren*, en jemand doodblyvende moet *remiſſie* hebben. Sie *Papegay pag.* 481. 5

Door ons goed werden wy tot vergoeding verbonden, of door levend, of door ademloos goed, gelijk als door onſe Beeſten, Paarden Honden, Verkens, Schepen, Wagens, &c.

Wiens Beeſt jemand eenige ſchade aan doet, moet 't ſelve vergoeden, of het Beeſt daar voor over geven. §. 8. 11. *inſtit. Si quadrup. pauper. feciſſe dicatur. l.* 8. §. 1. *ff. eod. l.* 39. *ff. ad l. Aquil.* Coſtal. *in l.* 1. *ff. eod.* Maar was het Beeſt dat wild was van inborſt, of anderſins gewoon quaad te doen, gelijk een Hond die gewoon is te bijten, of een Paard dat gewoon is agter uit te ſlaan, of diergelijk, ſou den Eigenaar in de juiſte vergoeding van de aangedane ſchade gehouden zijn, ſonder met de overgeving van het Beeſt te mogen volſtaan. *l.* 40. *l.* 41. *l.* 41. *ff. de Ædil. edict.* §. 1. *inſtit. Si quadr. paup. feciſſe dicat.* En in dien een Beeſt op anders Land gevonden werd, mag men het in een ſchut-hok of ſchut-koy daar toe geſtelt, doen ſetten, tot dat de Meeſter het ſelve na vergoeding van de ſchade en onkoſten, daar uyt komt loſſen. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 38. *num.* 14 Zypæ. *Notit. jur. Belg. ad leg. Aquil. verſ pecus* Sie de *Handveſten van Kenmerland*, *pag. mihi.* 204. *Keuren van Rijnland*, *art.* 138. *Keuren van Vooren*, *art.* 76. *& ſeq.* 6

Wiens Schip een ander Schip overzeylt, indien het in ſijn magt is geweeſt het ſelve te verhinderen, of door ſijn verſuym of ſchuld is toe 7

gekomen, moet hy de gehele schade vergoeden *l.* 29. §. 4. *ff. ad leg. Aquil.* maar als het door storm, onweder, of anderssints buyten sijn schuld toe gekomen is, so werd de schade ten tweder-sijden by de Schippers elk half en half gedragen, *Placaat van* Keiser Karel 1551. *art.* 46. Van Konink Philippus 1563. *tit. van Schepen die elkander beschadigen.* Wisbuys. *Ze-Regt. art.* 27, 48, 49, 50, 71. *Van West-cappel. art.* 16. Neostad. *decis.* 48, 49. Coren. *observ.* 40. *num.* 1. *& observ. ult.* De vergoeding te rekenen van alle het gene dat door en met het afstoten van het Schip eigentlijk metter daad werd aangedaan, maar anders niet *arg. l.* 21. §. 3. *ff. de act. empt.*.

Sulks seker Schip door het aanstoten van een ander Schip so onzeylbaar geworden zynde, dat het by de Vloot niet hebbende kunnen blyven, daar over binnen vierentwintig uyren vervallen was in handen van de Duynkerkse Rovers, is by den Hogen Raad van Holland verstaan, dat de Reders van het genomen Schip, op het beschadigde Schip en de Reders van dien, wel geregtigt waren om te eisschen de schade door het aanstoten eigentlijk geleden, maar verder en anders niet, den laatsten Julii 1623. tusschen Leendert Bouwens so hy *procedeerde Impetrant van Arrest*, en *Rauw Actie*, tegen Jan Claasz. gedaagden.

8 So zyn ook de Wagenaars verbonden elkanderen te vergoeden de schade die sy in het voor by rijden en aanstoten van de Wagens, elkander komen aan te doen. *arg. l.* 29. §. 2. *ff. ad. l. Aq.* Derhalven onder deselve voor een Regel werd onderhouden, dat sy den anderen in tyd moeten wijken: te weten, dat die geen de welke de helft van de tusschen beiden gelegen weg, en reis, van de een vaste plaats op d'ander niet voor by is, den andere die deselve voor en over gekomen is wijken moet, gelijk ook op een smalle weg daar geen twe Wagens elkander wijken mogen, die de minste weg daar in gereden is, voor den ander moet agter uit gehaalt werden, ter plaatse daar sy den ander kunnen wijken. Anders moet een Karre met twe wielen sonder onderscheid altoos voor een Wagen wijken: en in't vorder werd wel meest die bescheidenheid gebruikt dat een ledige Wagen voor een geladen wykt, sonderling in den Oegst, als de Wagens met Hooy of Granen swaar geladen uit het Veld komen, de welke sonder gevaar niet wel wijken kunnen: gelijk ook merendeels een gemene Wagen, voor een Karos met vier of ses Paarden komt te wijken. De schade de welke door het tegendeel van dien quam te ontstaan; sou moeten geboet werden, by die gene de welke sodanige ordre had te buyten gegaan. Sie Nicol. van der Hoog *Singular. jur.* 21.

HET

Het XL. Deel.

Van de Middelen daar by de verbintenis vergaat, en van Betaling, Vergelijking, Schuldverniewing en overſetting.

1. *Betaling hoe te doen, en hoe te bewijſen.*
2. *Compenſatie, en retentie wat en in welke ſaken plaats hebben.*
3. *Quytinge door overgift van het handſchrift, en hoedanig te verſtaan of te regten als het handſchrift verloren, of vermiſt werd.*
4. *Betaling aan wie te doen, en of men 't aan een Knegt, of Dienſt-Maagd mag doen.*
5. *Of men voor de tyd betaling mag doen.*
6. *Den ſchuldeyſſcher moet de betaling van ſijn ſchuldenaar tot ſijnen huyſe verderen.*
7. *Quytſchelding.*
8. *Verjaring en præſcriptie van Inſchulden.*
9. *Schuld-vernieuwing*
10. *Overſetting of aſſignatie.*
11. *Wiſſel brieven.*

DE verbinteniſſe door alle behoorlijke middelen ten vollen bekragtigt en verkregen zynde, heeft den Bedinger Regt tot voldoening van de ſelve. De welke voornamentlijk beſtaat in betaling of voldoening van het gene daar toe de verbintenis ſtrekt. *tot. tit. ff. & Cod. de ſolution.* Voldoening van gemene ſchuld geſchied by betaling of quyting met wil, in miſdaad ſchuld by ſtraf en boete, of door vergeefnis van deſelve ſchuld daar van elk in 't byſonder.

In betaling en voldoening van gemene ſchuld moet juiſt komen het gene dat de Verbintenis mê brengt, het zy dat het in doen, of geven beſtaat. *l. 2. §. 2. ff. de reb. credit.* 1

Als alleen dat den Schuldenaar daar in tot betaling, by *compenſatie* en vergelijking mag brengen, het gene den Schuld-eiſſcher aan hem van gelijke eigenſchap en waarde ſchudig was. *l. 1. ff. & l. 4. Cod. de compenſat.* mits dat het ſonder moeite blyke. *l. ult. §. 1. Cod. eod. & ibi DD.* Welke vergelijking alhoewel by middel van *exceptie*, of verſet, moet by gebragt werden, nogtans metter daad de ſchuld vermindert en haar werk doet, ſulks dat de lopende Renten en *Intreſſen* daar door metter daad werden verminderd, en komen op te houden, van dien tyd af dat den Schuld-eiſſcher iet van gelijke eigenſchap en verband ſchuldig is geworden. *d. l. 4. Cod. de compenſat. junct. l. 4. l. 11. l. 12. ff. eod.* Grot. *Inleyd. lib. 3. cap 40. num. 10, 11.* Faber. *ad Cod. lib. 4. tit. 23. defin. 4.* Chriſtin. *vol. 3. defin 33. num. 3. & 4.* 2

Hier onder behoort ook het regt van *retentie* of inhouding, van het gene-

gene ik wegens mijn schuldenaars onder mijn heb of krijg, tot betaling, of verlijking van 't geen hy mijn schuldig is. *arg. l. ult. Cod. depositi.* Het welk voornamelijk te pas komt in onderstelde en vertroude goederen daar eenige kosten aan gedaan werden, gelyk als de stoffen die ymand in handen werden gegeven om laken, grijn, of ander goed af te maken, welk gemaakte goed mag ingehouden en verlijkt werden voor het arbeids loon, en onkosten daar aan of aan gelijke stof gedaan. *arg. l. 15. ff. de impens. in res dotales fact. l. 26. §. 4. ff. de Condict. indebiti. l. 25. & seq ff. de procuratorib. l. 5. de dote prælegat. l. 9. §. 2. ff. de acq. rer. dominio l. 5. Cod. de rei vindicat.* Dog werd om gelijke reden mê tot allerhande saken en actien uitgerekt. *arg. tit. Cod. Etiam ob chirographar. pecuniam pignus retineri posse.*

Dit regt gebruyken ook de Schippers en Voerluyden, voor haar vragten, bergloon, en gedane onkosten. Bald. *ad l. ultim. num. 1. Cod. Comodati.* Coler. *de processib. executivis, part. 1. cap. 2. num 241.* Gelyk ook de Herbergiers, het goed van de t'huys-leggers mogen aanhouden en het opperkleed mogen afnemen voor 't gene by haar verteerd is. Bald. *ad l. 5. num. 5. Cod. locati.* Negusant. *de pignor. part. 2. memb. 4. num. 138.* Math. Coler. *de proces. executiv. part. 1. cap. 2. num. 254.*

So mogen ook de Advocaten en Regts-voorspraken de stukken van het geding aanhouden, tot dat sy betaalt sijn. *per text. &* Glos. *in l. 12. ff. de vi & vi armata l. 25. in fin. ff. de Procurator. l. 14. §. 1. ff. communi divid.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. observ. 12. num. 5.*

So ver dat men ook het goed van een derden mag aanhouden voor de onkosten daar aan ter goeder trouwen gedaan. *dict. legib.* Sie Anton. Faber. *ad Cod. lib. 3. tit. 22. defin. 15.* Joan. à Sande *lib. 3. tit. 15. defin. 5.* Radelant *decis. 100.*

3 Betaling werd bewesen met *Quitantie* en *Hand-schrift* van den Schuld-eischer; ook daar mê, dat de *Obligatie* en Verbintenis aan den Schuldenaar wederom gegeven en in sijn handen bevonden werd. *DD. ad l. Labeo. 2. ff. de pact.* ten waar by den Schuld-eischer anders wierd bewesen, want al is 't dat het Hand-schrift in handen van den schuldenaar gescheurd en doorgehaald werd bevonden, so volgt daar uit niet, dat hy waarlijk betaalt heeft, om dat sulks buyten weten en kennis van den Schuld-eyscher geschieden kan, het sy dat hy het verloren heeft, of dat het hem ontstolen is, en moet daarom den Schuld-eischer toegelaten werden het tegendeel van dien te bewijsen so hy kan. *l. 24. ff. de probat. Vide* Costal. *ad d. l. 2. ff. de pact.* Angel. *ad §. hoc amplius num. 10. Instit. quib. mod. tollitur obligat.* Ferrar. *in Form. libell. in act. hypoth. in verb. exce-*

exceptionem solutionis: & ibi Masuer. *in addit.* Lud. Romani. *consil.* 146. *num.* 13 Petr. Anchoran *lib.* 2. *quæst.* 69. *lib.* 2. *observ.* 37. *num.* 5, 6, 7. Nicol. Everhard. *consil.* 132.

In welk geval hy ook toegelaten werd met ede te verklaren dat het handschrift ter goeder trouw verloren of vermist is, daar op den schuldenaar hem een nieuw handschrift moet verlenen, onder versekering dat hy met het eerste, indien het te voorschijn quam, niet sal gemaant werden. *l ult. Cod. de fide instrum. l.* 57. *ff. de administrat. tutor.* Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 37.

De betaling moet gedaan werden in eigen handen van den Schuld- 4
eisscher, of desselfs Gemagtigde, anders soude deselve geen ontslaging geven. *l. ult. Cod. de negot. gest.* So dat ook aan jemands Knegt of Dienst-maagd, of aan de Kinderen in plaats van de Ouders, sonder quijting by hand-schrift van den Schuld-eisscher gedaan, niemand vrylijk betalen mag. *l.* 34. *ff.* 4. *ff. de solut.* ten sy aan de sodanige, de welk in de Koopmanschap, de winkel, of Geld-kas, en dagelijks ontvangen en uitgeven, toe vertrouwt werd. *l.* 7. §. 1. *ff. de instit. act.* Sic Guid. Pap. *decis.* 173. *num.* 3. Ant. Fab. *ad Codic. lib.* 8. *tit.* 30 *defin.* 29.

Men mag ook geen betaling doen voor de tijd om is op de welk de 5
betaling moet geschieden, so wanneer den dag ten voordeel van den Schuld-eisscher gesteld is, gelijk als tot dien dag toe tot sijn voordeel de *Renten* of *Intresse* lopen. *l.* 38. §. 16. *l.* 50. *l.* 41. §. 1. *l.* 137. §. 2. *ff. de Verb. obligat. l.* 70. *ff. de solut.* ten waar met believen van den Schuld-eisscher. So is een gemeen gebruik, dat de Penningen die op Intresse en Jaarlijkse Renten lopen, niet mogen werden afgelost, als na voorgaande waarschouwing en opsegging van drie maanden, of ten minste van ses weken voor den Jaarlijksen verschijndag, of men verstaat dat de tijd nog een geheel Jaar verlengd is, ten waar uitdruklijk was bedongen, dat men de losling ten allen tijden mag doen, in welken val men ook tusschen tijden na gelijke voorgaande waarschouwing en opsegging de betalinge, en afloslling mag doen, mits by de Hooft-som voegende so veel Renten, als na beloop des tijds verschenen zijn.

Die onwillig is te betalen, kan ook tot Intrest en Renten van Wan- 6
betaling gedwongen werden *l.* 17. §. *Si pupillo. ff. de Usuris.* Dog gaat niet eer in als sedert de *litiscontestatie* of Wetlijke maning, om dat den Schuldenaar niet gehouden is het gene hy schuldig is ten huyse van den Schuld-eisscher te brengen, maar den Schuld-eisscher t'sijnen huyse het selfmoet komen halen, of doen halen, ten sy 't anders was bedongen. *l.* 18.

ff. de

ff. de conſtit. pecun. & ibi Gloſſ. & DD. Gelijk als men gemeenlijk doet in jaarlijkſe geconſtitueerde renten, daar by dat men bedingt, de betaling ten huyſe en aan handen van den houder, op de juyſte tyd te doen, of doen doen. Sie Peck. *de jure ſiſtendi. Van beſetten ende hand opleggen, cap. 9. num. 2.* en 't gene aldaar is aangetekent.

Buiten betaling en juiſte voldoening van het gene dat in de verbintenis is, werd met toeſtaan en wil van den Schuld-eiſſcher de verbintenis gemeenlijk vernietigt, door quyt-ſchelding, ſchuld-vernieuwing, en overſetting.

7 Quyt-ſchelding is twederhande: Andere die metter daad geſchied, en is een toeſegging van niet te eiſſchen, in allen ſchijn of de verbintenis was voldaan. §. 1. *inſtit. quibus modis tollitur obligatio, & l. 1. ff. de accept.* Andere die door de Wet geſchied.

Alſo ſou volgens de Keyſerlijke en Geeſtelijke Regten, een Huysman of Huyrling die door inbreken, van Wateren, Oorlog, Brand, of andere groote ſchade aan het gehuyrde, buyten ſijn verſuym, gene of ganſch weynig vrugten had kunnen trekken, ſijn belooſde Jaar-pagt in 't geheel, of voor een gedeelte werden quyt-geſcholden. *l. 15. §. 1. l. ſi merces. l. 25. §. vis major ff. locati. l. licet. 8. Cod. eod.* Sie Mornac. *ad d. l. 15. ff.* & Anton. Fab. *ad d. l. 8. Cod. locati.* Covarruv. *pract. quæſt. tom. 2. cap. 30. num. 1. verſ. ob rem. & ibi allegat.*

Het welk mê plaats heeft in de Pagters van Gemeen Lands of Stadsmiddelen. *l. forma §. 1. ff. de Cenſibus.* Bald. *ad d. l. 8. Cod. locati.* Cravett. *conſil. 94. num. 3.* Sonderling wanneer yets afgeſchaft werd het welk by *d' Ordonantie* of Voorwaarden, waar op de verpagting was gedaan, was in bedongen. Sie mê Conſ. en Adviſ. het *Rotterdams 3. Deel, conſult. 105.*

8 Deſe quyt ſchelding geſchied ook door verjaring, wanneer ſekeren tyd overſtreken zynde, de ſchuld voor gequeten en voldaan gehouden werd. *l. 2 Cod. de præſcript. 30. annor.* Grot. *lib. 3. cap. 46.* Na welke tyd deſe verjaring plaats heeft, werd getwyfelt; en ſou het gemeen gevoelen zijn van een derdendeel van hondert Jaar. Grot. *ibid. num. 8.* Goris *Adverſar. miſcell. cap. 9.* Maar volgens de Roomſe Regten in dertig Jaren. *l. 3. & tot. tit. de præſcript. 30. annor.* gelijk als voor in het II. Boek, het VIII Deel. *num. 7.* geſeid is.

De *Ordonantie* van de Stad Gouda in den Jare 1607. *art. 99.* ſeyd, dat Schepenen geen Regt ſullen doen over Schuld of Rente-brieven daar van in drie-en-dertig Jaren niet ontfangen, is 't dat den Verweerder

der die ontkent, en op sijn Eed seyd, die gequeten te hebben. En by de selve *Ordonantie artic.* 96. & 97. so ver den Houder van een *Obligatie* niet bewijsen kan in thien Jaren daar mê gemaand te hebben, sal den Verweerder by Eede staan tot sijn onschuld, en sullen Schepenen daar van geen Regt doen: van gelijken ook den Erfgenaam van den Verlijder, indien sy in twe Jaren na desselfs Overlijden niet gemaand zijn; ten ware dat den Houder van deselve enig wettig verset had.

Alle Geld-boeten vervallen binnen 't Jaar, en alle breuken van sluykery moeten binnen 's jaars geëysoht werden. *Placaat* van de Gemene middelen den 4. *September.* 1603. Sie Cons. en Advijs. *het derde Deel cons.* 116, 117. en hier voor het II. Boek, VIII. Deel, *num.* 6.

Schuld-vernieuwing is wanneer de Verbintenis werd voldaan met dat een andere Verbintenis in de plaats werd gemaakt, daar door de voorgaande werd gedodet. *l.* 1. *ff. de Nov.* Sie Mant. *de tacit. & amb. conv. l.* 17. *per tot.* 9

Oversetting is wanneer den Schuldenaar bevrijd, en de verbintenis voldaan werd, met de over gifte van het regt dat hy op een ander sijnen Schuldenaar had (*vulgò, assignatie*) *l.* 11. *ff. & l. ult. Cod. de Nov.* Dog by de selve moet duydlijke quijting en anneming bykomen, of sou voor geen voldoening verstrekken, volgens het spreek woord, *Assignatie*, is geen betaling. *l.* 21. *ff. de novat. & delegat.* 10

Anders indien den eersten Schuldenaar door sulk doen niet duydlijk bleek ontslagen en bevrijd te zijn, sou het maar voor enkele anwijsing gehouden werden; en sou, alwaart dat die aangenomen was, den eersten Schuldenaar evenwel mogen aangesproken werden. *d. l. ult. Cod. & l.* 21. *ff. d de Novat.* Neostad. *Cur. Holland. decis.* 38. Costuym. van Antwerp. *tit.* 64. *art.* 2.

Waarom dat ook de Wissel-Brieven by ons, den eersten Schuldenaar niet bevrijden voor en aleer die voldaan zijn. Neostad. *suprem Cur. Holland. decis.* 12. Costuym. van Antwerp. *tit.* 55. *art.* 4. 11

Van Wissel-Brieven, en wat dien aangaande gebruikljk is, is hier voor in het XXVII. Deel gehandelt.

Onder de manier van voldoening werd ook by de sommige *Onderregtlegging* gerekent, dog oneygentlijk, om dat deselve voor geen voldoening mag verstrekken, so lange deselve niet voor sodanig by gewijsde is verklaart. De welke hoe deselve toegaat, en wat kragt heeft, hier voor in *het* XI. *Deel* is verhandelt.

HET XLI. DEEL.

Van Boedel afstand, Brieven van respijt, of uitstel. *Surreté des Corps, &c.*

1. *Cessie of Boedel afstand wat.*
2. *Hoe en by wie te doen.*
3. *Van wat kragt.*
4. Surretté des Corps.
5. *Brieven van Inductie of uitstel, wat, en van wat kragt.*
6. *Of de selve sonder borge en verseekering mogen bestaan.*
7. *Of en wanneer het meerendeel van de Schuld-eisschers het minderdeel kan dwingen tot het toestaan van uitstel, of kwijtschelding van de Schuld, of eenig deel van dien.*

1 AL-hoewel den Schuld-eisscher sijn schuldenaar met regt kan dwingen tot de voldoening en betaling van sijn agterwesen; so heeft nogtans de gene die meer schuldig is als hy kan betalen, sekere behulp-middelen, daar mê hy toe-gelaten werd hem te beweren, dat hy niet boven sijn vermogen van sijn schuld-eysscheren werd overvallen.

Dese zijn Boedel afstand, *Surretté des Corps*, Brieven van *respijt*, of *atterminatie*, dat is uitstel, tijd vergunning, en diergelijk.

Boedel afstand of *cessie*, is een willige overgift van al sijn goederen ten behoeve van sijn Schuld-eisschers, om daar door bevrijd te werden van gevangenis, *l.* 1. *Cod. qui bon. ced. poss.* en in de schulden boven dien niet verder gehouden te zijn, dan na vermogen. *l.* 7. 7. *Cod. eod. l.* 4. *ff. de Cessione bonor. §. ult. inst. de actionibus.*

Welk behulp-middel ten tijde van Graaf Floris nog niet bekent was, Want in de *Hand-vesten* van *Waterland*, in den jare 1288. *pag.* 7. vind men: dat jemand van schuld overwonnen zijnde, en niet betalende binnen twe Weken, by den Bode wierd bewaard, en daar na overgegeven in 't geweld van den Schuld-eisscher, die hem node mogte, sonder sijn lighaam moeyenis aan te doen, en hem houden tot dat hy betaalt was, of andersins met hem verdroeg, Waar toe ook dient het geen in de *Willekeuren tot Amsteldam* gevonden werd, *pag. mihi* 222. Die men eigent voor schuld, die sal men geven water en brood, en sijn vel niet quetsen, en hy sal leggen in s' Heeren slot, en dat water en brood sal geven die de eigenis begeert, &c.

2 Om het regt van Boedel afstand te genieten, moet aan de Hoge Overigheid toelating en Brieven werden versogt, met *committimus*, dat is,

is, gestading aan de Wet-houders daar den Versoeker woonagtig is, of indien hy ten platten Lande woond voor den Geregte van de naast beslote Stad, voor wien de Brieven verleent zynde, den Versoeker al sijn Inschuldenaars moet doen dagen, om sijn verkregen Brieven te sien voor goed kennen, en een *Curateur*, dat is, Boedel-redder over sijn Boedel te sien stellen, en moet aldaar over-leveren Staat en beschrijving, begrijpende al de schulden en inschulden, met verklaring onder eede, dat hy geen goederen heeft versteken, verswegen, of behouden, anders als een dagelijks kleed, om daar op by de selve Wet-houders na gedane onderzoek de selve Brieven voor wel, of voor qualijk verkregen, te doen erkennen. Sie *Instructie van den Hogen Raad, art.* 23. *van den Hove van Holland, artic.* 227. *Ampliatie, art.* 7. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 51. *vers. wy seggen.* Papegay, *pag. mihi* 201. *en volgend. Placaat den* 19. *Mey,* 1541. Zypæ, *Notit jur. Belg. tit. qui bon. ced. poss.*

Werd geen Boedel afstand vergund aan de gene die door misdaad in schuld zyn geraakt. *l.* 1. §. *fin. ff. de pœnis. l. ult. ff. de in jus vocando.* Christin. *vol.* 3. *decis.* 123. *num.* 5. 19. Sie ook Schneidwin. *ad Instit. de actionib.* §. *fin. num.* 16. Papon *lib.* 10. *tit.* 10. *arrest.* 8. Grivell. *decis.* 78. en Hugo de Groot. *Inleyd. lib.* 3. *cap.* 51. *vers. wie vertrokken.* De welke daar nog andere uitsonderingen by doet.

So ook niet die gene die hare goederen ter quader trouwe versteken, en met bedrog gemaakt hebben, dat niet betalen kunnen, die men gemeenlijk Bankerotiers noemt, die dat voorregt niet waardig sijn, *arg. l. fin. de his quæ in fraud. creditorum.* van de hoedanige gesproken werd in het *plac. van Kaisar Karel van den* 7. *Octob.* 1532. en *den* 4. *Octob.* 1540.

Na de Roomse Regten waren alle Vrouw-persónen in haar persoon *ipso jure* vry, en mogten om geen schulden, buiten misdaad, in gevangenis gesteld werden. *auth. hodie. Cod. de exhibit. rear.* Maar werd huidensdaags daar op geen aanschouw genomen, en tegen een Vrouw so wel als een Man, met anhouding van haar Persoon uitwinning gedaan.

Sulks is by het Hof van Holland in een saak van seker vrouw van Enkhuisen, dewelke Brieven van *cessie* verkregen hebbende, op het *Imeriniment* en gestading van dien van quader trouwe beschuldigd wierd, den 9. October 1582. de selve by *provisie* veroordeelt in besloten hegtenis te moeten gaan. Sie voorts Neostad. *Suprem. cur. decis.* 57. Radelant. *Traject. decis.* 54. *num.* 6. 7. Gudelin. *de Jure Novissimo, lib.* 5. *cap.* 14. *vers. plane.* Zypæ, *Notit. Jur. Belgic. tit. de execut. rei jud. lib.* 2. *vers. sed.* & Annæ Robert. *rer. judicat. lib.* 2. *c.* 7. Rebuff. *ad constit. reg. de literar. oblig. art.* 11.

Gloss. 4. *in fin.* Perez. *ad Cod. de custod. reorum. num.* 6. *in fin.* Gutier. *practic. quæst.* 25. Gomes. *ad l.* 62. *Tauri. num.* 1.

3 Dese Boedel afstand gedaan zynde, werden de schulden daar mê niet geheel gedood; maar in dien den Schuldenaar daar na enige middelen bekomt, is hy schuldig betaling te doen, so veel als hy boven sijn noodruft kan by brengen. *l.* 4. *ff. de cessione bon.* §. *ult. instit. de action.* Uitgesondert so wanneer als hy boven de willige afstand eenig schandaal heeft moeten lijden, in welk geval hy verstaan werd t'eenmaal bevryd te zyn, Guid. Pap. *decis.* 343. Brun. *de cessione quæst.* 3. *in pr. num.* 6. Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib.* 22. *cap.* 8. *num.* 7. *l.* 13. §. 7. *ff. de his qui not. infam. l.* 4. *Cod. ex quib. caus. infamia irrogatur.*

Gelijk als tot Leyden en Rotterdam, alwaar geen Boedel afstand geschieden mag, ten zy dat den Versoeker korts na de gestading van dien komt staan voor het Stadhuis in sijn onderste klederen, drie dagen achter een volgende, op een plaatse hoog zynde drie of vier trappen, elke dag een uyr, te weten, van half twaalf, tot half een uyre op de middag; *Octroy voor die van Leyden den* 30. *July* 1501. en voor die van *Rotterdam* verleent *in den Jare* 1519.

4 Anders, so wanneer den Schuldenaar hoop heeft sijn Boedel te kunnen redden, so vermag hy vryheit voor sijn persoon (*vulgò Surretté des corps*) voor een tyd van drie, vier, vyf, ses, en meer Maanden versoeken, om binnen dien tijd in sijn persoon, by sijne Schuld-eischeren niet bekommert te werden. Sie hier van Kinschot *in tractatu, De securitate corporis.*

5 Of andersints versoekt men van het Hof van Holland, Brieven van *Inductie*, of *atterminatie*, dat is, een bewilligde uitstel, anders *respijt* voor den tyd van vyf jaren, mits stellende Borg voor de voldoening, mê met *committimus* als voren. *l.* 4. *Cod. de precib. Imp. offer.* Sie Papegay. *pag. mihi* 185. Rebuff. *ad constit. reg. tom.* 2. *de litter. dilator.* Kinschot. *tract. de solution. induciis.* Sonder nogtans dat de Borgen die te voren *in singulis causis* waren gestelt, door *Cessie* of *Respijt-brieven* kunnen werden bevryd, ten zy dat het selve mê versogt en daar in is uitgedrukt. *arg.* §. 6. *instit. de jure naturali gent. & civili. l.* 1. §. *ultim. ff. de constit. princip. junct.* §. *fin. instit. de replicat. l.* 7. *in pr.* § § 1. *ff. de except.* Te meer, so wanneer, gelijk als by ons meesten tyd geschied van de *Beneficien Ordinis, Divisionis, & Excussionis*, behoorlijk afstand is gedaan. Daar wel op te letten staat: Want anders sou den versoeker geen voordeel hebben van sodanige sijner brieven, so wanneer de borgen aansprekelijk bleven, de welke in dien sy uytgewonnen

nen wierden aanwysing op des saakweldiges goederen vermogen te doen, en daarom by hem mê moet versogt werden dat deselve gelijke uitstel mogen hebben, met de *clausule: so voor hem als voor sijn alrede gestelde borgen.* Anders blijven deselve Borgen na het uytstel verbonden, sonder dat men verstaat door het stellen van nieuwe Borgen eenige *Novatie* geschiet is. Sie mê Consultat. en Advijsen *het* 2. *Deel*, *cons.* 135.

Indien den Versoeker geen Borgen weet te vinden, menen sommige 6
dat hy met *Cautie Juratoir*, dat is, een beëedigde toesegging volstaan mag. *arg. Nov.* 112. *cap.* 2. *& Nov.* 134. *cap.* 9. Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 47. *num.* 8. Dog het selve is in regte so seker niet om de woorden van de Wet *in d. l.* 4. *Cod. de precip. Imp. offer.* de welke een *genoegsame verborging en versekering* vereischt, nog is by ons verder aangenomen, maar in tegendeel werd by *Plac. van Kaiser Karel*, *in den Jare* 1544. *art.* 35. bevolen, dat geen Brieven van *respijt* en *atterminatie* van schulden sullen werden verleent, om te dwingen den *Crediteur* te consenteren, dat men geef dag van betaling sonder cautie. Sie mede Neostad. *Suprem. Cur. decis.* 53.

Tot dese uitstel werd den Versoeker mê niet toegelaten dan na voor- 7
gaande bewilging van sijn Schuld-eischeren, die daar op werden gehoort, of het merendeel van dien, te rekenen niet na het getal, maar na de grootheid van de schulden. *l.* 8. *ff. de pact.* dewelke het minderdeel by overstemming volgen moet. 7. §. *ult. l.* 8. *ff. de pact. l. ult. Cod. qui bon. ced. poss. in fin.* Het welk ook by de sommige tot quijtschelding van een gedeelte van de schuld werd uitgerekt. Doch werd het selve by ons niet aangenomen, by de welke niemand tot het quijtschelden van eenige schuld of een gedeelte van dien kan werden gedwongen, volgens den uitgedrukten text van het *Plac. van Kaisar Karel in den Jare* 1544. hier voor aangewesen. Sie Zanger. *de except part.* 2. *cap.* 12. *num.* 2. Berlich. *decis.* 235. *part.* 2. Anton. Tessaur. *decis.* 186. Jacob. Koren, *consil.* 8. Zyp. *notit. jur. Bel. tit. qui bon. ced. poss. & tit. de pact.*

En werd ook self in de overstemming van uytstel of en wanneer die plaats behoort te hebben, de saak aan de bescheidenheid van den Regter gelaten, deselve toe te staan of te weigeren, per *Gloss.* & DD. *ad l.* 7. §. 19. *ff. de pact.* Coler. *de processib. executiv. part.* 1. *cap.* 4. *num.* 15. Straccha *de Decoctorib. part.* 6. *num.* 5. *& num.* 21. Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 12. *num.* 2. *& seq.* En heeft dan geen plaats, so wanneer jemand van de Schuld-eyschereu beter regt heeft als een ander, gelijk of hy borg of *hypotheeq* had, de welke om de overgift van een ander die min-

der regt heeft, niet kan gedwongen werden. Sie Valentin. Franc. *de Fide juſſ. cap.* 3. *num.* 174. Math. Coler. *de proceſſ. executiv. part.* 1. *cap.* 4. *num.* 17. Joh. Zanger. *de Except. d. part.* 2. *cap.* 12. *num.* 2. Berlich. *deciſ. part.* 2. *deciſ.* 235. *num.* 36, 37.

HET XLII. DEEL.

Van Herſtelling.

1. *Herſtelling van welke ſaken te geven, en Num.* 4.
2. *By en van wie te verſoeken.*
3. *Wanneer ſijn begin neemt.*

IN deſer voegen dan moeten de Verbinteniſſen, met behoorlijke middelen en volkomentlijk bekragtigt zynde; voldaan werden. Maar waert ſaak dat die waren aangegaan met Perſonen de welke niet magtig waren haar ſelven te verbinden, of daar eenig ander bedrog, quade trouwe, of onbehoorlijkheid mê gemengt was, ſou den Schuldenaar daar tegen ſijn verſet hebben, en op ſijn verſoek by de Hoge Overigheid in ſijn vorigen ſtaat werden herſteld.

1 Welke Herſtelling werd vergunt om alderley belediging en miſleiding. *l.* 1. §. 1. *& tot. tit. ff. & Cod. ex quib. cauſſ. major.* ook in onbehoorlijke Verbinteniſſen en afgedwongen Beloften met geſtaafden Eede beveſtigt. Perez. *ad tit. Cod. Si ad verſ. vend. in fin.* Gudelin. *de jure Noviſſ. lib.* 3. *cap.* 14. *verſ. non. immorabor.* Rebuff. *ad conſtit. reg. in Proœm. Gloſſ.* 5. *tom.* 1. *num,* 50. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 25. Mynſing. *cent.* 3. *obſ.* 99. Sie vorders Groeneweg. *ad l. ult. ff. ad municip.*

2 Deſe Herſtelling moet van de Hog. Over. wiens plaats den Hogen Raad bekleed, verſogt werden met *committimus* aan den dagelijkſen Regter, van de Verſoeker; *Ampliatie van d' Inſtruct. art.* 7. Grot. *Inleyd. lib.* 3. *part.* 48. *num.* 7. 8. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 119. *num.* 1. *& deciſ.* 134. Zypæ. *Not. jur. Belg. de in integr. reſtitut.*

In dier voegen nogtans dat ſo lang deſe Herſtelling by den dagelijkſen Regter na genomen kennis niet is geſtadet of *geinterineert*, de Verbintenis ondertuſſchen haar volkomen kragt, en voortgang hebben moet onder Borgtogt. *contra. l.* 1. *Cod. in integr. reſtitut. poſtulata* Neoſtad. *ſuprem. cur. Holland. deciſ.* 73. Sande *lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 4. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 137. Coſtuymen tot Antwerpen, *tit.* 56. *art.* 13. *Cod.* Faber. *d. tit. in integr. reſtit. poſtulat. defin.* 1.

Na

Na de beschreve Regten moften alle Herstellingen binnen vier ja- 3
ren na de beswaarnisse niet alleen begonnen, maar ook voleindigt werden. *l. ult. Cod. de temp. in integ. rest.*

Maar huidendaags is genoeg dat de selve binnen de vier jaar werd aangevangen, alwaar 't dat die lange tyd daar na eerst wierd geëindigt. Christin. *vol.* 2. *decis.* 139. *num.* 2. ja werden dikwils sonder onderscheid ook na de vier jaren; om redenen, de Luiden daar toe nog veel tydts toegelaten, *teste* Groeneweg. *ad d. tit. Cod. de tempor. in integr. restitut*

In wat voorvallen of gelegentheden sodanige Herstellingen werden 4
vergunt, is by na onbepaalt, waar van wy alhier de voornaamste sullen aanwijsen.

Eerstlijk, so wanneer yemand eenige verbintenis aangegaan, of belofte gedaan heeft, uit grote vrees of nood-dwang. *tot. tit. ff. & Cod. quod met. caus.*

Alsowerd hy verschoont, en herstelt, de welke in doods-nood en gevaar zijnde, enige Beloften of Verbintenis heeft aangegaan, om daar door sijn leven te behouden. Gelijk als in dat *voorbeeld* het welke Christin. *vol.* 2. *decis.* 114. *in fin.* na het leven vertelt, te Antwerpen by sijn tyd voorgevallen te zyn: Alwaar een sekere jonge Dogter op het Ys in gevaar van haar leven zynde, aan een Schippers Gast belooft had, indien hy haar uit dat gevaar kon verlossen, dat sy hem sou trouwen: Door welkers toedoen sy het gevaar ontkomen zynde, wanneer sy over haar beloften wierd aangesproken, heeft zy deselve geweigert te voldoen, dog in plaats van dien, aangeboden voor sijn uit gestaan gevaar, en gedanen dienst, een grote som gelds te willen vereeren, waar mede sy ook by den Raad geoordeelt is te mogen volstaan.

Ten tweden, so wanneer in enige handeling ter quader trouwe is gehandelt. *tot. tit. ff. & Cod. de dolo malo.*

Ook sonder bedrog, indien een van beide de Handelaars meer als de helft van de opgeregte waarde van het geen in de handeling komt, is verkort *tot. tit. Cod. de rescind. vend.* gelijk wy *lib.* 4. *tit.* 4. *cap.* 12. breder hebben aangewesen.

Ten derden, indien de Verbintenis was gedaan by of van wegen een Minder-jarige, ten overstaan van Voogden of anders kragtlijk gedaan, mag deselve, om dat een Minder jarige door het doen van sijn Voogden niet verkort behoort te werden, daar tegen Herstelling versoeken. *tot. tit. ff. & Cod. de integr. restit.* Anders so de Verbintenis in sijn eygen

doen

doen beſtond, ſou van ſig ſelven ver vallen, en geen Herſtelling van node zijn.

So ook indien een uit-landige by verſuim, of anderſints, enige ſchade had geleden, of ergens in was vervallen, ſou daar tegen by Herſtelling kunnen werden geholpen. *l. ult. & tot. tit. Cod. de reſtit. milit. & eor. qui reipubl. cauſ.*

Voorts om alle andere redelijke oorſaken *l. 1. §. 1. & tot. tit. ff. & Cod. ex quib. cauſ. major.* de welke alhier te lang ſouden vallen te verhalen.

Uitgeſonderd in Verbinteniſſen de welke uit misdaden voort-komen, waar tegens ſelfs de Minder-jarigen na Regten niet werden herſtelt. *tot. tit Cod. ſi. adverſ. delict.* Alhoewel dat de ſtraffe om de Jonkheids wil dikwils verſagt werd. *l. 37. ff. de minorib. junct. l. 10. ff. de pœnis.*

Het welk nogtans aangaande de Minder-jarigen alleen van grote en ongemeene misdaaden daar lijflijke ſtraf toe-ſtaat, te verſtaan is. *l. 1. Cod. ſi adverſ. delict.* Sulks indien een enkel bevel en gebod in een gemene ſaak by een Minder-jarige was overtreden, ſou hy daar tegen wel kunnen werden herſtelt. *l. 2. Cod. eod.* indien daar geen bedrog of moedwilligheid by quam. *l. 9. §. 5. ff. de minorib.* Tuld. *ad Cod. ſi adverſ. delict. num. 2.* En ſtaat in de beſcheidenheid van den Regter na gelegendheid te oordelen, of een Minder-jarige over ſijn begane misdaden, *ordinarie* of *extraordinarie* en met minder ſtraf ſal geſtraft werden. Clar. *prax. crim. q. 60. num. 2, 3, 4, 5, 6,* Gomeſ. *tom. 2. variar. reſolut. cap. 1. num. 55, 56, & ſeqq.* Menoch. *de arbitrar. Jud. lib. 2. cauſ. 329. num. 19.* Teſſaur. *deciſ. 161,* Math. Coler. *deciſ. 162. num. 8.* Sie Sande *lib. 5. tit. 9. defin. 4.*

So werd ook een Schult-pligtige, in een misdaad die niet al te ſwaar nog al te moetwillig is, de boete en ſtraf uit oorſake van armoede dikwyls quijt-geſcholden of vermindert. *l. ult. §. fin. Cod. de modo multarum. junct. l. illicitas 6. §. ult. ff. de officio præſid. Qua de re latius tractat Tiraquell. de pœnis temperandis, cauſa 33. &* Menoch. *de arbitr. Jud. caſ. 182.* Het welk dagelijks by *Requeſt* werd verſogt, en na gelegentheid, *remiſſie* of *alteratie* vergunt. Sie Papegay, *pag. mihi. 405.*

HET

Het XLIII. Deel.

Van Straffen der Misdaden, en van *Pardon*, *Abolitie*, *Lantwinning* en *Remissien*.

1. *Pardon of Remissie in welke saken te verlenen.*
2. *Abolitie.*
3. *Lana-winning.*
4. *Pardon en Remissie of en hoedanig te onderscheiden.*
5. *Interinement.*
6. *Vry-geley.*

DE Verbinteniſſen uit Misdaden werden voldaan door het uitvoeren van de ſtraffen, met, of door deſelve verdiend. *tot. tit ff. de pœnis.* welke hoedanig die ſijn en hoe deſelve werden onderſcheyden hier na in 't volgende Boek onder den titel van *Straffen* en *boeten* onderſcheidentlijk ſal werden gehandelt; Ten waar quijtſchelding, *Remiſſie*, of *Pardon*, by de Land Overheid, of de gene die daar toe by haar is gemagtigt, wierd vergund. Gelijk de verbintenis uit Misdaad, andere ſtrekt alleen tot een Geld-boete, andere ook tot lichamelijke wêdom, ſo beſtaat dan de voldoening van deſelve, of in een boete, of in een lighamelijke ſtraf.

Onder Boeten werden verſtaan Geld-boeten die alle van eender ſoort zijn, groter en kleinder.

Straffen ſijn velerhande, daar van andere ſijn Hals-ſtraffen van het leven ter dood, andere gemene Lijf-ſtraffen. *l.* 6. §. 2. *ff. de pœnis.* Hals-ſtraffen zijn wederom verſcheyden, Onthalſen, Hangen, Worgen, Branden, Rabraken, en diergelijke meerder of minder *l.* 2. *ff. de pœnis, junct. l.* 8. *ff. eod.*

Gemene Lijf-ſtraffen ſijn Geſelen, Brand-merken, Bannen, *confiſcatie* en verbeurte van Goederen, en diergelijke. *l.* 4. *l.* 7. *ff. de pœnis.* Van alle het welk hier na breder ſal werden verhandeld.

Pardon of *Remiſſie* plagt-wel verleent te werden van andere ſaken, 1
als van doodſlagen, ſulks heeft *Jan de Braſſea* den 17. Maart 1517. *Remiſſie* of quijt-ſchelding gehad, van dat hy eenige onbehoorlijke woorden had geſproken: dog heeft meeſt plaats in misdaden tegen het Leven of Lighaam, met onderſcheid, of de misdaad is begaan

moordelijk, dat is luypende en loerende, of den Misdadige des saaks gewaar, en den neder-geslagen des saaks ongewaar zijnde, dan of de selve is geschied vegtender hand, met geoorloofde of verboden, gelijke of ongelijke Wapenen, wie tot het gevegt oorsaak heeft gegeven, en of den dood-slag is geschiet met opset, en uit euvelen moede, door verluym of om sijn lijf te verweren, is toe-gekomen. Want anderssints geen Hoogste Magten toe komt opentlijke Misdaden quijt te schelden, of ongestraft te laten, als de welke het Swaard niet te vergeefs in handen is gegeven, maar om na juiste regtvaardigheid te straffen, den geen die misdoen sonder versoening. *l.* 14. *Cod. de pœnis. lib.* 51. §. 2. *vers. quod si quis. ff. ad l. Aquil. Numer. cap.* 35. *vers.* 29, 31, 33. *ende volgende.*

2 Indien de misdaden uit nood-weer waren geschiet, of sodanig klein versuim by quam, dat het selve niet behoorde strafbaar te zijn, en den Schuld-pligtigen de schande en verdagtheid de welke hem t'onregt mogt werden aangedaan, soekt te ontgaan, kan hy daar van *abolitie* versocken, dat is, een uit-wissing en te niet doening van het Feit, gelijk als of het niet geschiet was, daar toe geen
3 Interinement vereyscht werd, of Land-winning, daar by dat hy midler-wijlen van sijn Persoon werd versekert voor altijd, indien het feit *composibel*, dat is, niet opentlijk strafbaar is, anders voor sekeren tijd, en gemeenlijk voor een half Jaar, om ondertusschen *Pardon* of *Remissie* te verkrijgen. Dog heeft de Abolitie meest plaats in andere saken als doodslagen.

4 *Pardon* is een volkomen quijtschelding van de begane misdaad, uit bysondere insigt.

Remissie is by na het selve en van eene kragt, als alleen, dat Brieven van *Remissie* dan eigentlijk plaats hebben als in het afweesen van den Schuld-pligtigen eenige feitlijkheid van *ban* of anders is gegaan, het welk boven de quijt-schelding van de misdaad werd te niet gedaan. *lege unic. in pr. ff. de remission.*

5 De brieven van *Pardon* of *Remissie* verleent zijnde, moeten deselve voor het Hof gestadet werden; waar toe de naaste Magen en Vrunden van den neder-geslagen moeten werden gedagvaart om de selve Brieven te wederleggen, en van *sub* en *obreptie*, dat is, van vals te kennen geven te overtuigen, indien het haar gelieft, of anderssints met den Schuld-pligtigen te soenen, na redelijk seggen. Zypæ. *Notit. Jur. Belg. tit. de abolition. & remission. vers.*

verſ. ante gratiam. En waart dat de Magen tot de ſoening onwillig waren, maakt het Hof de ſoening van haren 't wegen na redelijkheit. Sie voort de Papegay, *pag. mihi* 470. *cum ſeq. tot.* 488. Hier toe willen de ſommige paſſen, dat een Dief de welk veroordeelt was opgehangen te werden, de ſtrop gebroken zijnde, en half gehangen levendig ter aarden vallende, gelijk als door een onmidlijke verloſſing daar mê ſou vry zijn: immers in ſulken val behoord *Remiſſie* en quyt-ſchelding te verkrijgen, ſo wanneer hy van ſijn onſchuld te voren open tuyg-beroep gedaan had. Sulks gevoelen Lucas de Penna *ad l. 5. ff. de pœnis. & l. 1. C. de Deſert & occult. eor.* Dog werden ſodanige tuyg-beroepen, nog daar op gevolgde onmiddelijke toevallen, by ons niet aangenomen, of voor cenige Heilige Verborgenheid geloof gegeven. Maar alſo de ſodanige niet ſlegtlijk worden veroordeeld, gehangen, maar met de koorde geſtraft te werden datter de dood na volgd: en ſou in ſulk geval voor de twede maal met dubbele verſekering opgehangen werden. Volgens het *Voorbeeld* dat *Hieronim. Cagnol.* verhaald dat by ſijnen tijd is voorgevallen. *ad l. 125. ff. de Reg. Jur.*

So ook by ons niet wierd toegelaten, dat een Vrouws-perſoon uit liefde tot de perſonen, met hem te willen trouwen, yemand van de Galg of Dood-ſtraf ſou mogen verbidden. Sie Nicol. vander Hoog, *Singular. Jur.* 59. Paul. Buſ. *ad l.* 26. §. *ult. ff. ex quib. cauſ. major.*

Het ontſag van de Kerken, Beelden, Heiligen, en gewijde plaatſen, is van ouds ſo veel toe-gegeven, dat wat misdadigen daar in, op, en aan deſelve haar toevlucht konden nemen, volkomen vryheid kregen. *tot. tit. Cod. de his ad Eccleſ. confug. & l. unic. de his qui ad Statuas.* Sie Polidor. Virgil. *de rer. invent. lib. 2. cap. 12.* Auguſtin. *de civitate Dei. lib. 1. cap. 34.* Het welke uit de Heilige Schrift, *Numer. cap. 35. Deuter. 19. 1. Reg. 1. 50. Exod. 21.* eerſt by het Kerklijk Raad-beſluyt van Aurange, *in den Jare* 444. en daar na in het Geeſtlijk Regt-Boek ſonder onderſcheid is overgebragt. *cap. eos. 6. diſtinct. 87. cap. conſtituimus. 86. cauſ. 7. quæſt. 4.* Maar na dat by ons door de Herſtelling de Kerken, buyten de enkele Godsdienſt, geen Heiligheid, of waardigheid meer aan deſelve, als aan al ander goed is beginnen toe-gevoegd te werden, is deſelve vryheid niet alleen beſnoeid in de Perſonen van openbare Dieven, Rovers, Dood-ſlagers, Ketters, Hoogſte Magt-ſchenders, Banquerot- 6

tiers, en diergelijke, als by *Ordonantie van Koninck Philippus in den Jare* 1570. *art.* 66. maar t'enemaal verſtorven, en te niet gelopen: Daar ook de overgifte by *Rudolph van Diepholt, Biſſchop van Utregt*, door aanklagt van den warelijken Regter en dwang van *Hartog* PHILIPS *van Bourgondien*, overgegeven den *laaſten February* 1424. en in de Hoge Vierſchaar van Rijnland, die doe nog de eenigſte Hoge Vierſchaar van het gemene Land was, opentlijk afgekundigt, en in deſelve Vierſchaar by misbruyk en indragt van 't ſelve door ordre en byſonder aanſchrijven van de *Keyſerlijke Majeſteyt den* 14. *January* 1525. vernieuwt: *Dat of yemand om eenige misdaden wille, die hy misdaan had in der Kerken of op der Kerkhove ginge, die de Vryheyd van der Kerke niet en ſoude kunnen beſchudden, volkomelijk na den beſchreve regten, dien misdadige ſal onſe lieve Here den Hertog van Borgonjen, Grave van Holland, mogen doen nemen van der Kerk hof, ſonder daar om te violeren, of Interdict te weſen. Ook mede, ſo en ſal de vryheyd van der kerke niet te bate komen die gene die met opgeſeiten lage yemand dood ſloeg, dat kennelijk op hem geproeft waar, nog ook yemand die van onſen lieven Here den Hertog voorſchreven, van Geregten in der Landen heerlijkheyd gebannen ſijn om ondadige feyten, Alſo misdaan te hebben, jegens den Prince van den Lande, of ſijnen Lande, dat men hiet crimen læſæ Majeſtatis of diergelijke.* Het welk ook de Regt-ſinnige Reden en Heilige Schrift aller naaſt komt. Volgens welk, wel de onſchuldige, en die onnoſel tot een ongeval of ongeluk quamen, tegen het geweld van des nedergeſlagens naaſte Bloed-vrienden, die deſelfs Bloed mogten wreken, in de Vry-Steden wierden beſchermt, *Numer. cap.* 35. *verſ.* 27. Amez. *de caſib. conſc. lib.* 5. *c.* 34. *n.* 17. maar geenſins dat daar door de Overheid verhinderd ſou werden een ſchuldige te ſtraffen, of vry te laten, *Exod. cap* 21. *verſ.* 14. 1. *Reg. cap.* 2. *verſ.* 29. Derhalven deſelve vryheden ſonder Regtſinnige Reden na het wel-gevallen der Menſchen misbruikt, veroordeeld werden by Johan. Ferrar. *in ſua praxi. pap. tit.* 52. *Gloſſ.* 1. *num.* 47. En opentlijk tegen het Godlijk Regt ſtrijden, *Jerem. cap.* 7. *verſ.* 11. *Math. cap.* 21. *verſ.* 12. So ook te regt by Covarruv. *lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 2. *verſ. Secunda concluſio.* werd aangemerkt, dat het ſelve geenſints by den Godlijken Regten kan beweerd werden. Sie mê Damhoud. *prax. crimin. cap.* 106. *num.* 21. tegen *Rebuffum*, die voorgeeft dat ſodanige vryheid van God was ingeſteld. *ad Conſtitut. Reg. tom.* 2. *de immunitat. Eccleſ. artic.* 1. *Gloſſ.* 1. *num.* 2. Sulks dat by

ons

ons ſedert dat de Wraak van de begane Misdaad God, en de Overheid, die hy daar toe in ſijn plaats geſtelt heeft, bevolen, en niemand geoorloofd is ſig ſelve te regten. *Rom.* 12. 17. buyten *Pardon*, *Abolitie*, *Remiſſe*, of *Land winning*, geen vryheid bekend is, dē welke den Misdadigen de Handen en Banden van *Juſtitie* ſou kunnen onthouden. Ten waar eenig Vryheer of Graaf door ſijn volſlagen Magt, hem uit gunſt of andere reden in ſijn Graaffchap of binnen ſijn Landpalen wilde beſchermen, *vulgò*, *vry geley*: Het welke tot groot agterdeel van het gemene beſt in het Graffchap van Kulenborg, de Vrydommen van Vyanen, en elders, aan de *Banquerottiers* en andere Misdadigen, na een ſekere erkentenis dikwyls werd vergunt. Gelijk ik mē onderregt ben dat den Heer van Warmond Regt heeft, om voor veertien dage, gelijk Vry-geleyd te vergunnen: Welk aangaande te letten ſtaat, dat ten aanſien ſodanige vryheden ſeer zijn misbruikt geworden: den Graaf van Kulenborg, de welke by de Staten van Holland ter oorſaak van het verbergen van *Hands Didrik de Mortangne*, die om de geweldige Roof van Joffrouw *Katrijn d'Orleans* Jonge Dogter den 17. Maart 1664. in 's Gravenhage begaan, door des Grave beſcherming uit Kuylenborg ontkomen, gedreigd wierd, volgens *Reſolutie* van haar Ed. Gr. Mog. den 2. April 1664. dat tot vergoedinge van diergelijke *exceſſen* de Poorten van de Stad Kulenborg ſoude werden afgehangen, en de Val-bruggen aldaar vaſt gemaakt, of in plaats van dien Stene Bruggen, en daar by nog twee Breſſen in de Muyren of Wallen gemaakt ſoude werden: om daar door een onverhinderden toegang binne deſelve Stad te mogen hebben en behouden, &c. zijnde deſelve Stad tot dien einde rondom vaſt beçingelt, en met gewapent Krijgs-volk beſet, by *Acte* van Mey 1664. daar aanvolgende tot voorkoming van dien belooft en overgegeven heeft: dat hy voortaan geen Vry-geley ſal geven of verlenen, aan *Capitale Delinquanten*, *Malitieuſe Banquerottiers*, en diergelijke, uit de Vereenigde *Provintien* komende in de Stad, of het Graaffchap Kulenborg: maar al deſelve op d'eerſte aanmaning van eenige Heeren Staten van deſelve, of andere *Provincien*, van de Hoven van *Juſtitie*, of de *Magiſtraten* der Steden van dien, te ſullen aanhouden, en overleveren, om binnen de gemelte *Provincien* en *Steden*, na eiſch van ſaken te werden geſtraft, &c. Of en hoe ver ſodanige Vry-Steden haar Regt mogen oeffenen. Sie by Georg. Tholoſan. *Syntagm. jur. lib.* 33.

cap. 21. 22. Rebuff. *ad Constit. Reg. tom.* 2 *tit. de immunitat. Eccles.* Covarruv. *var. resolut. lib.* 2. *cap.* 20. Zepper. *de legib. Mosaic. l.* 2. *cap.* 7. *& lib.* 4. *cap.* 14. Amesius. *de casib. conscient. lib.* 5. *cap.* 34. *quæst.* 6. Polydor. Virgil. *de rer. Invent. lib.* 3. *cap.* 12. Martyr. *loc. commun. class.* 4. *cap.* 14. *num.* 33.

ROOMS-HOLLANDS-REGT

HET VYFDE BOEK.

HET I. DEEL.

Regters, en der ſelver Vierſchaar of Regtbank, en wat daar toe behoort.

1. *Wie en wat Perſonen Regters zijn, en haar Ampt.*
2. *Regt-bank en Vierſchaar, wat, en waar te houden.*
3. *Schouten Bediening wat.*
4. *Het Spannen van Vierſchaar hoedanig van ouds geſchiede.*
5. *Griphiers of Secretaris Ampt, wat en hoedanig van ouds.*

AAngeſien een yder, met de aangeboren ſwakheid van eigen liefde beſmet zijnde, in 't verdelen der ſaken, en de onderſcheiden van yders eigen, en het beſit van dien, ſig ſelven niet kon of vermogt te regten *l. unic. Cod. ne quis in ſua cauſa jud.* heeft de nootſaaklijkheid ingevoert, datter in elke Stad, en elk Dorp, onpartijdige Regters ſouden zijn die de ſaken volgens het gene regt is, tuſſchen twe of meer ſouden beſlegten, voor de welke ter plaatſe daar toe geſchikt, de twiſtende luyden hare ſaken wederzijds in Regten ſouden aanleggen, en beweren, en van de welke ſy na volkomen verhoor, van beyden ſijden den uitſlag en eind-oordeel ſouden verwagten.

Wie en wat perſonen van den begin of by ons als Regters, het Regt hebben gehandhaaft, is niet ſeker: maar allen waarſchijnlijk, dat aangeſien by de Staten van den Lande het Oppergeſag en het hoogſte gebied van den begin af geweeſt is het Regt en uitvoering van dien in 't geheel by de voornoemde Staten, na het *Voorbeeld* van de *Roomſe Koningen*, ſelfs is gehandhaaft, ſulks mê van de *Graven van Vlaanderen* getuigd werd by Nicol. Burgund. *ad Conſuetud. Flandr. tract.* 9. *num* 13. en uit verſcheyde oude *Handveſten* te ſien is; dat in den begin mê by de *Hollandſe Graven* gecoeffend is geweeſt. Dog door aanwas van de volkeren, en vermenigvuldiging van de laſten en ſwarigheden die in het Land-

Land-beſtier buiten dien ontſtond, was den ſelve dienſt veel te laſtig, en het gerief voor ſo veel Volken vry klein en ſober. Sulks dat de *Prince* van den Lande, met de ſorg van het Land beſtier en wat daar toe behoort, buiten dien beſet zijnde, de uitvoering van Regt en Geregtigheid aan andere, de welke ſy dat toetrouwen, hebben moeten bevelen; So dat metter tijd yder Stad, en yder Dorp of Heerlijkheid, ſijn eigen byſondere Regters verkregen heeft, de welke op dat die onſijdig, en buiten bedenken van t' ſamen-rotting of quade trouw blijven, alle Jaren werden vernieuwt en herſteld, in voortijden by de Hoogſte Magt, nu deſe Opper-Magt van elke plaats in 't byſonder, by de ſommige tot ſeven, by de ſommige tot agt in getal, uit het midden van de voornaamſte van geſlagt en middelen, daar onder de Regtsgeleerden als de bequaamſte meeſt voor gaan, en in Koop-Steden, daar veel geſchillen over den Koop-handel vallen, de voornaamſte onder de Koop-luiden werden bygevoegd. En boven dien hebben deſelve een algemenen Regts Raad, die men *Penſionaris* noemd, en ook wel eenige uit de voornaamſte Regts-Oeffeners, de welke haar op ſeker Jaarlijks Wedde, in ſwaarwigtige ſaken van haren raad dienen. *arg. l.* 2. §. 5. *ff. de Senatus Conſult.* en by de Regters ten platten Lande, werd in ſwaarwigtige ſaken ten laſten van de Dings-lieden, by twe of drie onſijdige Regtsgeleerden beraadſlaagd. Deſe werden gemeenlijk Schepenen genoemd, van welkers oorſpronk en onderſcheid hier voor in het I. Boek, het II. Deel, in 't lang is gehandeld.

De Baljuwen hebben dan regt over lijf-ſtraflijke ſaken, en de Schouten over de gemene ſaken, om daar over de beſchuldiging en aanklagt te doen. Daar by komt den *Fiſcaal* en *Procureur generaal*, die in gemeenlands-ſaken van het Hoge Hof, en in andere ſaken by præventie en voorhaal, daar hyſe op de daad bevind, en by verjaaring van andere ongeſtraft-gelatene misdaden, *Inſtruct. art.* 8. *ende* 19. de aanklagte doet uyt den naam van de Hoge Overheid *l.* 3. *ff. de offic. procurat. Cæſar.* Sodanige bediening had Pilatus, omtrent de beſchuldiging van Chriſtus, wiens ampt het was hem te beſchuldigen, gelijk hy ook alle middelen van beſchuldiging tot behagen des volks aangewend hebbende, meer als eens opentlijk verklaart heeft, dat hy geen ſchuld in hem vond, hem onder grote *poteſtatie* en voorbetuyg, de Regters heeft overgegeven, ſo dat hy by ſommige Schrift-geleerden te onregt genoemt werd, Stadhouder en Opperregter, daar hy niet anders was als Fiſcaal en aanklager uit den naam en van wegen den Stadhouder. Soo dat uit *Tertulliano*, *Joſe-*

pho,

pho, en *Tacito* beweerd werd by *Iacob. Cujacius. Observ. lib.* 19. *observ.* 13.

De plaats daar het Regt werd gehouden werd gemeenlijk genoemd 2
Regt-bank, of Vierschaar, also genoemd om dat deselve van ouds bestaan heeft in een vierderhand soort van Bediening, als in een Regter, in een Aanlegger, een Verweerder, en een Schout, de welke het Regt eischte of maande, en is een Land-gemeen of Stads-huis, daar het Regt op sekere dagen en tijden, opentlijk werd gehouden: by de sommige op den Weg en op de Straten, onder seker al-spansel, sulks nog in Gelderland ten platten Lande gebruiklijk is; So was by *Hand-vest* van *Hertog Maxmiliaan* aan die van Holland gegeven den 26. Mey 1480. *art.* 9. *belast. Dat geen Baljuwen, Schouten, nog Dijk-graven, binnen de Steden of op den Dorpen, regt doen sullen dan op een openbare Vierschaar, buiten op den weg, of in een Huis daar men geen drank nogte spijs en verkoopt, ende het Regt niet beginnende of die Vierschaar te spannen, dan goeds tijds by klimmende Son, voor de middag en niet voor negen uyren, maar als sy de Vierschaar gespannen en het Regt begonnen hebben, uit der Vierschaar niet te scheiden, nog het Regt een uyr, twee meer, ofte min op te setten, voor dattet Regt geëindigt is, en waart dat sy dat regt anders pleegden, so soude dat van geender waarden weesen:* Het welk by ons ten platten Lande voor so veel in ongebruik is geraakt dat by na over al het Regt en Vierschaar in een Herberg gehouden werd

In elke Vierschaar is een Schout die de Vierschaar spand, dat is die 3
Schepenen doet vergaderen, en van haar het Regt door de Dingsluyden op eyscht en maand; Want het woord Schout, komt van schuld, also genoemt als een Inmaner van gemene schuld. So vind men volgens tuyg van Grot. *Inleyd. 2. Boek* 28. *Deel, vers. die den oorspronk*, in de oude hand schriften in plaas van *Schuld* en *Schuldig*, *Schoud* en *Schoudig*. Hy had ook regt de kleine geld-boeten, of breuken, tegen den Heer te vorderen, die men als nog onderscheidentlijk Schoute boeten noemd, maar hoger boeten, en breuken, daar Welboren-Mannen de kenniss van toekomt, wierd gelijk als nog by den *Baljuw*, by na op gelijke wijs, berigt. Dog bey de selve Ampten werden in de Steden daar Schepens sonder onderscheid Regt doen, en in Dorpen en Heerlijkheden, de welke onder geen algemeen Baljuwschap en behoren, merendeels by een en de selve Persoon bediend, die men in de Steden *Hooft-Officier*, en ten platten Lande *Baljuw* en *Schoud* noemd, de welke desen Dienst so in gemene saken by Schepenen, als in strafbare saken by Welbore-Mannen waarneemd. Boven dien hebben de Schouten ten platten Lande het Regt

van alle Brieven, Overdragten, Oirkonden, en andere saken, daar Schepenen over kennen, met des Heeren of des Ambagts-Zegel te bevestigtigen. De Baljuwen trokken ook den derden penning van alle Verbeurten, die daar vielen in de Ambagten, in lijflijke en *criminele* saken, van welke twe andere delen, sy gehouden waren Rekening te doen aan den Grave, en de Schouten hadden uit den naam van de Ambagts-Heren de nakoop van alle verkopingen van vaste Goeden: daar uit naderhand het regt van Pond-geld, van een oort stuyver, en by de sommige tot meerder van elke gulden, van alle verkopingen der vaste Goeden die in 't openbaar geschieden, tot afkoop van dien schijnd voort gekomen te zijn. Waar van by den Hove van Holland een *Sententie* is gewesen, voor den Schout van Soeterwoude den 24. Feb. 1535. tusschen *Jacob Willemsz. van Leyden, Impetrant in reformatie*, aan d'een zy, en *Antonis Paats*, Schout van Soeterwoude, Gedaagde, daar by hem is toegewesen den sestigsten Penning van de koop-penningen van alle onroerende Goederen in 't openbaar verkoft, of ook binnen Jaars dat die openbaarlijk zijn geveild. Gelijke *Sententie* is gewesen voor de Schouten in Schieland, den 24. Feb. 1629. beyde te sien in het 1. *Deel van de Sententien, en gewesen saken, van den Hogen en Provincialen Raad, pag.* 269. *en* 309. Sie verder *Papegay pag.* 65. *en volg.* Den Oorsprong van de Schouten in Zuid-holland, beschrijft Jacob van Oudenhoven, in sijn beschrijving van Zuid-Holland *pag.* 449. 450. alwaar mê te sien is een *Sententie* van den Hove van Holland, *den* 22. *Decemb.* 1598. tusschen Jonkhr. *Jan van Duyvenvoorde*, Heer van Warmond, &c. *Impetrant in rauw actie*, en *Foy van Broekhoven*, Baljuw van Rijnland, misgaders den *Procureur Generaal*, aangaande het Regt van de Ambachts-heren, en haar gestelde Baljuwen. Van het regt over de gemene boeten tusschen den Baljuwen en Schouten. Sie de *Costuymen van Rijnland, art.* 10 en 't gene aldaar by my is aangetekent.

4 Van ouds plag den Schout de vierschaar te spannen in deser voegen: Na dat hy op den dag van Regt, dien hy behoorlijk had doen betekenen, de Schepens voor den middag had doen vergaderen op den Dingstal, dat is, de plaats daar men gewoon is Regt te doen, Vraagde hy, of het also goed tijds aan den dag was, dat hy Vierschaar spannen, en als Houder en Klager regten mogt, en sijn en sijns G. Heren boeten winnen mogt, daar op den eersten Schepen antwoorde: Ik ken den dag so ver gegaan te wesen, dat gy de Vierschaar maken meugd na de Regten van den Lande, so ver ik vervolg heb, en niemand daar tegen en agt.

Daar

Daar op den Schout uit riep, agt daar niemand tegen, ik mag hier Vierschaar maken na de Regten van den Lande, dat vraag ik, een, twe, drie, en vier werf; Also daar niemand met regt tegen en agt, so ban ik Vierschaar van mijns Heren wegen, van gebuyrs wegen, en van mijn selfs wegen; En 't selve gedaan zijnde, gebood hy de Gemeent te swijgen, en vermaande haar met dese woorden: Ik gebie luft, ik verbie onluft, Ik gebie dat niemand in dese Vierschaar en spreek, hy spreek met geagter taal, en met oorlof van den Heer of Regter, als regt is; Ik gebie dat niemand den Regter te na en gaat, nog staat, nog en spreekt met woorden, nog met werken, nog met geenderhande saken; Ik gebie al dat dese Vierschaar behulpelijk mag wesen, ja verbie al dat se hinderlijk mag wesen, dat gebie ik van 's Heren wegen, een, twe, drie, en vier werf, op de hoogste boeten die daar toe staan: Het welk gedaan zijnde vraagde hy offer jemand aan Regt te doen had, en als dan dongen Partijen haar Regt: Het welk gedaan zijnde, vraagde hy den eersten Schepen, wat daar van het beste Regt was, en seyde dat Vonnis vraag ik u; En als dat Vonnis gewesen was, vraagde hy voort van d' een tot d' ander, offy 't volgden: En de Stemmen vergadert hebbende, dede hy de uitspraak. Daar van in 't lange te sien is in de Handvesten en *Costuymen in Zuid-Holland pag* 517. *en volgend.* en Regten en *Costumen in Kenmerland pag.* 190, 200. *en* 290.

Dog al 't selve werd huydendaags so nauw niet onderhouden, en aan geen sekere woorden, of nauw beslette voorstelling gebonden, blijvende egter de magt van de Vierschaar te vergaderen, de Dingsluyden in goeden schik te houden, 's Heren boeten en breuken in te manen, Vonnis te vragen, en de Stemmen te vergaderen, als van ouds.

Aangaande den tijd van de *Vierschaar* te spannen mogt in Kenmerland den Schout den dag niet langer leggen als veertien dagen. *Costuymen van Kenmerland pag.* 191. En de Schepenen niet meer doen vergaderen, om Vierschaar te houden, als twemaal ter week, te weten, Dingsdags en Vrydags, op welke dagen de Gebuyren ook jegens elkanderen mogten Regts plegen. *Costuymen in Kenmerland pag.* 67. Dog op dat de Regt-dagen niet al te lang souden werden vertrokken, is ten platten Lande ingevoerd, dat men ten minsten alle veertien dagen Regt-dag houd; Sulks ook by Verdrag van de Hoge Vierschaar in Zuid-holland inden Jare 1433. is vast gestelt. Sie de *Costuymen in Zuid-Holland pag.* 455 wat regt en geregtigheid voort by den Schout gepleegt werd, is te sien in sekere sententie van den Hove van Holland tusschen *den Baljuw en*

den Schout tot Rijswijk geweesen den 5. Novemb. 1632. Sulks hier voor 1. boek 9. deel. vers. 14 onder de *Middelbare Iurisdictie*, die by hem uyt-ten naam van den Ambagtsheer gepleegt werd, breder werd verhaalt en opgeteld.

5 Boven dien heeft elke Vierschaar een beëdigden Schrijver, (die alles by geschrift stelt, en de gewijsden den Volke verkundigd, en daar van des behoevende afschriften geeft,) die men *Griphier*, of *Secretaris* noemd; dog is der selve Ampt so oud niet, immers ten platten Lande van ouds onbekent, onder de welke de Gewijsden en Vonnissen van regts saken mondeling aangeleid, en by den Schout uitgesproken wierden. Sie de *Costuymen in Zuid holland*, p. 449. Daar mê geseid werd, dat men van ouds niet en wist te spreken van den Secretarissen of Klerken, maar alle saken, by den Schout met sijn Schepenen, in den Naam van den Grave *de plano* wierden afgedaan. Het welk eerst uit de Pauslijke Regten *cap. quoniam extra. de probat. & cap. statutum. §. notarium. de Rescript. in* 6. is ingevoerd. So vind men in de oude Keuren der Stad Leyden, in den Jare 1400. en daar voor, dat by den Schout en agt Schepenen is gekeurt: dat *so wie eenige kenninge doet daar men wedden of bied, die Aanspeker en Verweerder sullen haar dingtalen in geschrift den Klerk overleveren, binnen twie dagen na dat sy ander kenningen gegaan, So wie sijn dingtaal niet over en gave als voorschreven is, die soude vervallen wesen van sijnen Regte.*

Der selver Ampt is, van alles wat in de Vierschaar tusschen den Dingsluyden voor of tegen werd ingebragt, goede onderscheid van saken, personen en tijden, aantekening te houden, dat men *Notulen* noemd, en na dat de saak voldongen is, het geen by den Dings-luyden werd overgeleid, den Regter voor te lesen, het wijsdom by geschrift te stellen, en het selve de Regters te doen hersinnen en gestaden, en 't selve gedaan zijnde, den luyden voor Regt te verkundigen, en van alles goed boek te houden, om 't allen tijden daar van des van node afschrift te geven. *d. cap. quoniam. 11. vers. statuimus extr. de Probat.*

Dese moeten haar onsijdig houden, nog haar met het stemmen en wijsen geensins bemoeyen, nog ook aan d' een of d'ander zy van den Dings-luyden iets van des anders saken buyten de Dingtalen bekend maken. *l. 1. ff. de prævaricat.* nog ook den Dings-luyden taal of woord houden. *Plac. van de Staten van Holland van den 1. Augusti 1603* daar by bevolen werd: *Dat gene Schouten of Secretarissen, van eenige Geregten of Vierscharen, hun sullen laten gebruyken als Woord-houders aldaar.* Sie de Handvesten *Costuymen in Zuid holland pag. 456.*

HET

Het II. Deel.

Van Regts-gebied, of Regts-dwang.

1. *Regts-gebied hoedanig door Regts-dwang uyt te voeren.*
2. *Regts-gebied aan iemand gegeven, kan niet wederom aan een derden over gegeven werden.*
3. *Regts-gebied wat. en hoe velerhande, criminele, civile, hoge, middelbare, lage.*
4. *Algemeen of by sonder wat, en hoe ver sig uit strekt.*
5. *By wie te oeffenen.*
6. *Het teiken van strafbare of crimineel Regts-gebied wat.*

OP dat de geschillen over de saken na wederzijdse Wet, en Redenkaveling beqamelijk werden gestigt, ten eynde gebragt, en uytgevoerd; so is aan de Regters gegeven, benevens het Regts-gebied, ook Regts-dwang, om hare gewijsden te doen gehoorsamen. *arg. l. 2. de jurisd. & l. 1. in fin. ff. de offic. eius.* want in het Regts-gebied verstaat men dat alles begrepen is, wat tot de uitvoering van het Regt behoord, sonder het welke het Regts-gebied kragteloos sou zijn. *l. ult. in fin ff. de offic. ejus cui mand.*

Op wat manier en hoedanig het Regts gebied werd gehandhaaft, en door Regts dwang uitgevoert, is by na op yder plaats bysonder, en omvangt het Regts-gebied sijn gedaante van de manieren en instellingen van deselve. Uitgesondert dat dit onder allen als algemeen en gebruykelijk is dat het hals regt, so wel als andere delen van het Regts-gebied, aan een ander kan werden opgedragen en overgegeven. Sulks dat huydendaags by alle Overheden dewelke enig Regts gebied vergunt is het hals-regt mê sonder onderscheid werd uitgevoert, Behalven dat alleenlijk ten platten Lande op de Dorpen, die geen bysondere Halsheerlijkheid hebben, de Schepenen maar alleenlijk hebben een enkel Regts-gebied, en het Hals-regt van deselve werd uytgevoert by de Wel-geboren Mannen, die de kenniss over de *criminele* en hals saken en de Schepenen maar over de gemene saken hebben. Gudelin. de *Jure Noviss. lib. 4. cap. 2. & lib. 5. cap. 13. in fin.* Vinn. *de Jurisdict. cap. 2. num. 8.* 1

Maar of het Regts-gebied dat iemand van een ander vergund is, by den selve wederom aan een derden kan over-gegeven werden? Werd ook huydendaags verstaan, neen, en vast gesteld, dat niemand anders een Gerigts-gebied door een derden kan doen uytvoeren, als die 't selve 2

van ſig ſelfs heeft. *l.* 8. *ff. de jurisdict.* of wel die geen welkers *commiſſie* of inſtelling een duydlijke overdragt aan een derde te doen mê brengt, gelijk als by ons zijn de Vry-Heren. Sie Bronkhorſt. *ad l.* 70. *ff. de Reg. Jur.* Vinn. *de Jurisdict. cap.* 3. *num.* 7.

3 Het Regts-Gebied, was eertijds na het gevoelen van de D D. veelerhand; dog kan wel bequaamſt onderſcheyden werden in *criminele*, dat is, ſtraffelijke, en *civile*, dat is, alle andere gemeene ſaken: Ten waar dat deſelve onderſcheyden wierd in *hoge*, dat is, van hals en lijf-ſtraflijke ſaken, *middelbare*, de welk alleen van Geld boete kenniſſe neemd, en over eenige andere uitgeſonderde ſaken, als het ſtellen van Voogden, het beregten van Weduwen en Weſen, ſtellen van *Notariſſen*, en diergelijke. Andere *laage Regts-dwang* of Regts-gebied over alle andere gemene ſaken der Dingpligtigen. Gelijk ſulks na het voorbeeld van de Franſen verdeeld werd, by Jan Bottelier in ſijn *Summe Ruraal cap.* 6. §. *natuyrlijk*, en *cap.* 272. *en volg.* Anders ſoude men het Regts-gebied kunnen verdelen in ſo veelerhande ſoorten, als het Regt ſelf, het welk is, of Godlijk, Menſchlijk, Geeſtlijk, Wereldlijk, Volker-regt, Burger-regt, algemeen, byſonder, Leen of Onleen-roerig: of ook wel in ſo veel ſoorten als de Regters van den anderen werden onderſcheiden; als in Hofgeregt, Stadsgeregt, Dorpgeregt, Geeſtlijk, Wereldlijk, Krijgsgeregt, en gemeen Burgerregt: Dog werden alle onderſcheiden in de twe genoemde ſoorten, van *crimineel*, en *civil*, dat is, van ſtraflijke, of gemeen onſtraflijke ſaken.

4 Het Regts-gebied ten aanſien van haar oeffening, is of algemeen, of byſonder.

Algemeen is het welk ſig over het gehele Land uitſtrekt, gelijk als het Regts-gebied van het Hof, of den Hogen Raad in Holland, het welk over al 't gehele Land door te werk geleid en geoeffent werd.

Byſonder Regts-gebied is het welk in ſekere plaats en omring bepaald is, gelijk als tuſſchen de Steden, Dorpen, en Heerlijkheden, onder de welk een yder ſijn byſonder Regts-gebied heeft, het welk van den anderen met ſekere grond-ſcheiding bepaalt is. Buyten welke afpaling en verdeling niemand eenig Regts-gebiet mag oeffenen, maar moet by een yder in het ſijne gepleegd werden, of is van ſig ſelve kragtloos. *l. ult. ff. de juriſd.* Sie Peck. *van Beſetten en Hand-opleggen, het* XXI. *deel*, en het geen daar is aangetekent.

5 In de Steden werd het Regts-gebied ſonder onderſcheid van hoog of laag *Crimineel*, of *civil*, by Schepenen geoeffent, maar ten platten Lande werd onderſcheid gemaakt tuſſchen *criminele* en *civile* ſaken.

Daar

Daar van alleen de *civile* en onstraflijke saken, by, en voor Schepenen werden verhandelt, en de *criminele* en strafbare saken, door Wel-geboren Mannen werden beslegt. Daar van breder in het I. Boek, II. Deel. num. 20. en volgende.

Het teken van een straflijk Regts-gebied was eertijds een swaard, 6
het welk voor uyt gedragen wierd, daar van het ook de Magt des swaards genoemd werd. *l. 3. ff. de Iurisd.* Maar by ons hebben de Baljuwen en Schouten te Regt sittende of gaande, een lange spits roede in de hand, die rood geverfd is; Daarom op verscheide plaatsen de Land-Drosten de *Roo Roede* werden genoemd.

Het III. Deel.

Van Aanleggers, en Verweerders.

1. *Een Eysscher of aanlegger wie.*
2. *Een Verweerder wie.*
3. *Of, en wanneer yemand gedwongen of genoodsaakt kan werden, Eysscher of Aanlegger te zijn, en wanneer men van een begonne aangeleyde saak afstand mag doen.*
4. *Wie Aanleggers, of Verweerders mogen sijn, wie niet.*
5. *Geen Minderjarige.*
6. *Geen Kinderen tegen haar Ouders.*
7. *Geen getrouwde Vrouwen.*
8. *Geen Uitgebanne.*
9. *Geen onbehoorlijke of ongeoorlofde Collegien.*
10. *Of deselve ook van criminele en lijfstraflijke saken verschoond werden*
11. *Meer't samenschuldige, of en wanneer in't geheel, of voor haar aandeel aanspreeklijk zijn.*
12. *Of en wanneer iemand voor eens anders verbintenis aanspreeklijk is.*
13. *Man en Vrouw, of, en wanneer voor elkanderen aanspreeklijk.*
14. *Een Vader voor sijn Soon.*
15. *Repressalien, wat, en wanneer plaats hebben.*
16. *Niemant ongemaant of voor dat de tijt om is, in regt aanspreeklijk.*
17. *Wat den Aanleggers eygentlijk te doen staat.*

DE Personen in en omtrent de Regts-pleging besig, sijn tweder-hande: Andere de welke de saak self aangaat: Andere de welke de saak voor deselve bedienen; als sijn: *Advocaten, Procureurs*; Deurwaarders, Boden, &c. *cap. quoniam. 11. extr. de probat.* Self-pleitende Luiden, de welke de saak eigentlijk aangaat, sijn Aanleggers en Verweerders, anders Eisschers en Gedaagden, die men gemeenlijk noemd *Partijen*, om dat sy over en weder tegen elkanderen dingen.

Een Eisscher of Aanlegger is, die een ander voor den Regter beroept, 1
om

om met hem in regt te dingen. *l.* 13. *ff. de judic. l.* 10. *ff. fin. regundor. l.* 14. *in fin. ff. de in jus vocando.*

2 Een Verweerder of Gedaagde is die geroepen werd, en den Eyſcher of Aanlegger in regten tegen gaat. §. 3. *inſtit. de perpet. & tempor alib. act. l.* 3. *ff de probat. l.* 5. *& ſeq. Cod. de Edendo.*

3 Niemand werd gedwongen Eiſcher of Aanlegger te zijn tegen ſijn wil of welgevallen. *tot. tit. Cod. Ut nemo. invitus ag. vel accuſ. l. fin. Cod. de Uſur. pupill. l.* 2. *Cod. de in litem jur. l.* 20. *Cod. de pign. & hypothec.* Maar ſijn ſaak eens aangeleid en voor den Regter aangevangen hebbende, moet deſelve vervolgen, of vervallen in de koſten van 't geding. *Inſtruct. van den Hove art.* 111. *en* 209. 't welk te verſtaan is van wederzijdſe dingpligt, dat men *litisconteſtatie* noemd, ſo wanneer datter eyſch gedaan, en daar op geantwoord is; Daar door de ſaak bank vaſt werd gemaakt. Anderſins vermag den Aanlegger voor de *litisconteſtatie*, nog van ſijn begonnen ſaak, voor dees of genen Regter begonnen, afſtand doen, en wederom voor een anderen Regter aanleggen, mits betalende de koſten, by den Gedaagde ondertuſchen gedaan, *D D. ad l* 4. *Cod. de pact.* Sie Damhoud. *prax. Civil. c.* 202. Johan. à Sande. *lib.* 1. *tit.* 7. *defin.* 1. Wieland *pract. Civ. tit.* 1, *cap.* 12. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 91. *num.* 4. Peck. *van beſetten en Hand opleggen, het* XLVIII *Deel.*

Dog Voogden van Wees-kinderen, Bewindhebbers, Ontfangers, Volmagtigen, en diergelijke, ſijn ook tegen haar keur en wil, van wegen haren Dienſt genoodſaakt, de ſaken hare pupillen, Minder-jarige en andere wiens ſaken te berigten haar vertrouwt zijn, aangaande, door den Regter te doen beſlegten, om het gevaar van namaning, ſo ſy daar in nalatig of verſuymig waren geweeſt *l.* 8. *in pr. ff. de negot. geſt. l.* 11. *ff. mandat. l,* 2. *Cod. arbitr. tutel. l.* 18. *l.* 24. *Cod. de adminiſtrat. tut.* Sie verder Andr. Gail. *l.* 1. *obſerv.* 9. Merul. *prax. Civil. lib.* 1. *tit.* 8. *cap.* 1. *num.* 9. Damhoud. *prax. Civ. cap.* 10. *num.* 2.

4 Voor den Regter, het ſy om te eiſchen, of te verweren, mogen verſchijnen alle Perſonen, die 't ſelve niet verboden is. *tot. tit. Cod. de his qui legit. perſon. ſtand. in judic. habent.* Onder welk verbod zijn:

I. Alle Minderjarige, de welke ſonder bewilging en byſtand van hare Voogden niet geoorloft is in Regt te verſchijnen. *l.* 1. 2. *Cod. qui legitim. perſon ſtand. in jud.*

5 II. Alle Kinderen tegen hare Ouders, ten ſy met voorgaande toeſtaan en kennis van den Regter. *l.* 4. §. 1. *ff. de in jus vocando. l.* 3. *Cod. eod.* §. *fin. inſtit. de pœna temere litigant.* Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 12. *num.*

num. 3. Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 5. *in pr.* Zyp. *notit. Jur. Belg. de in jus vocand. verſ. quamvis.* Perez. *eod. num.* 2. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 154. *num.* 8, 9. Rebuff. *conſtit. reg. in proëm. gloſſ.* 5. *num.* 47. Fachin. *lib.* 10. *cap.* 87. Vinn. *ad* §. *panales.* 12. *inſtit. de actionibus. num.* 5 Papegay *pag. mihi* 17.

III. Alle getrouwde Vrouwen, de welke na onſe dagelijkſe manieren, behoren onder de Magt, ſorg, en beſcherming van haar Mans. 7
Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap* 4. *num.* 4. Herbai. *lib. ſing. cap.* 13. §. 1. *cum. ſeqq.* Boër. *ad conſuetud. Biturig. tit.* 1. §. 4 *gloſſ.* 2. Argentr. *ad conſuet. Britt. art.* 424. Gudelin. *de Jure noviſſ. lib.* 1. *cap.* 7. *verſ. certe.* Sonder welkers toelaten, deſelve in onſtrafbare ſaken voor den Regter niet komen mogen, ten ſy dat de Man van huys en uit-landig is, in welk geval het ſomwijlen toegelaten werd. *arg. l.* 18. §. 1. *ff. de jud.* Dog daar onder werden niet begrepen de Vrouwen de welke openbare Nering en Koopmanſchap doen, die voor ſo veel haar Nering en Koopmanſchap betreft, regtlijk mogen eiſſchen, en haar ſelf verweren. Daar van hier voor 't I. Boek. VI. Deel. num. 7. meer werd verhandeld. Sie hier van breder by G. Waſſenaar in ſijn *praët. judic. cap.* 1. *num.* 23. *en de volgende.*

IV. Alle uitgebannen Perſonen. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 153. *num.* 1. 8
Daar onder ook gerekent werden die geen, die haar by onſe openbare Vyanden onthouden; ten waar dat die by bewilging van de Staten *Generaal* of die geen, in wiens *Provintie* de ſaak dienen moet, toegelaten werden. *Reſolut. van de Staten Generaal* 2. *Oct.* 1590. 4. *Martii* 1591. uitgeſondert mê in de ſaken en Koopmanſchap betreffende. *Conſult. ende Advijſ. part.* 1. *conſult.* 289.

V. Item alle onbehoorlijke en ongeoorlofde gemeenſchappen en vergaderingen. Van de welke alhoewel by ons ſommige verdragen en 9
toegelaten werden, werd deſelve nogtans alle Regts-vordering geweigert. als te ſien is by Jacob Coren *obſerv.* 9.

Al 't welk ſodanig in *civile* en onſtraflijke ſaken werd onderhouden; 10
maar in *criminele* en lijf-ſtraflijke ſaken, ſo moet den Gedaagde of Verweerder, ſelfs in perſoon hem komen verantwoorden; So dat noch der Voogden, in de ſaken der Minder-jarigen, nog ook des Mans toedoen, in de ſaken van ſijn Vrouw, daar in te pas komt, en de tegenwoordigheid van den Misdoender of Ondader ſelf niet alleen geoorlooft, maar ook noodſakelijk is. *cap.* 5. *extr. de except. l.* 17. *ff. de pœn.* Sie Coſtuymen van Antw. *tit.* 43, *art.* 75. Rebuff. *ad conſt. reg. in proëm. gloſſ.* 5.

n. 72. Imbert *Enchirid. jur. Gall. in verb. authoritas curatoris.* Boss. *pract. crim. tit. de confess. num.* 69. Clar. §. *fin. quæst.* 50. *num.* 2. Papon. *lib.* 6. *tit.* 1. *art.* 22. Argent. *ad consuetud. Brittan. art.* 208.

Dit is te verstaan van de Pleytende Luiden in 't bysonder, dat is, van een Aanlegger en Verweerder; Maar het gebeurd somtijds dat meer Personen t' samen, of als met eene hand tegen andere pleyt voeren. *tot. tit. Cod. de consort. ejusd. litis.*

11 Eertijds: Indien jemand van die meer mê-pleytende Luiden alleen, jemand anders in regt betrok, so wierd hem tegengeworpen, dat hy alleen niet volmagtig was: Wederom indien jemand in sulken val alleen als Verweerder in regten aangesproken wierd, vermogt hy met het verset, van dat hy meer gelijk schuldigen had, sig te beweren, volstaan. Cujac. en Gothofred. *ad l.* 1. *Cod. eod.* Dog huydendaags, niet tegenstaande jemand Mede-makkers in deselve saak heeft, vermag hy voor sijn aandeel alleen, of een ander in regt betrekken, of van een ander in regten betrokken werden. *d. l.* 1. *l* 4. *Cod. eod. l.* 85. §. 4. *ff. de verb. oblig.* En vermag ook de saak in 't geheel uytvoeren, indien hy Aanlegger zijnde, hem sterk maakt voor de gestading van sijn Me-gesellen, of Verweerder zijnde, borg steld voor het gewijsde. *l.* 2. *Cod. eod.*

Dog indien veel saak-weldige t' samen niet onderworpen zijn, een en den selve Regter, of een Regts-gebied, als woonende in verscheide regts-gebieden, so kunnen deselve onder een hogen Regter, en sulks aan het Hof van Holland ter eersten geding te gelijk betrokken werden, op dat de saak niet verdeeld of stuks-gewijs verhandeld werd. *l.* 10. *Cod. de jud. & tot. tit. ff. de quib. reb. ad eund. jud. eat.* als hier na breder sal werden geseid.

12 Anders kan niemand voor een anders verbintenis aangesproken werden. *l.* 3. *Cod. ne uxor. pro marito. l. unic. Cod. ut actio ab hærede.* Sodanig, dat selfs in de onscheidbare gemeenschap van Man en Vrouw, den een voor des anders handeling by de Roomse Regten niet verbonden blijft. *l.* 1. *Cod. eod. ne uxor pro marito.*

13 Welken regel sijn uitsondring heeft in saken daar in by opentlijk gebruik en gewoonte anders ingevoert is. Also mag de Vrouw, en hare Erfgenamen ten opsigt van de gemeenschap van Goederen, by ons voor de helft van de schulden van de Man aangesproken werden. Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 9. *in not.* Grot. *lib.* 1. *part.* 5. *num.* 34. Gomez. *ad leg.* 53. *tauri. num.* 73. *vers. ex quibus infero.* Consult. en Advijs. *part.* 1. *consult.* 47. *vers. van gelijken.* Peck. *de testam. conjug. lib.* 2. *cap.* 6. *in fin.*

Dog

Dog is een Weduw na de dood van haar Man niet gehouden in de schulden by haar Man voor de tijd van haar Huwlijk gemaakt, als hier voor't IV. Boek het XXIII. Deel, breder is verhandeld. Nog ook niet in de boeten en breuken die de Man om eenig quade daad werden opgeleid. Sie Papon *l.* 15. *tit.* 2. *art.* 3. Goris. *Adverſ. tr. de Societ. conjug. cap.* 4. *num.* 12. Gelijk als of den Man om Overſpel, of andere oorſaken in ſijn Goederen wierd geſtraft, ſo ſal die ſchade alleen uyt des Mans goed gedragen moeten werden. Sand. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. Goris. *dict. cap* 4. *num.* 8. *cum ſeqq.* Herbai. *lib. ſing. cap.* 13. §. 15. Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 35. Handveſten in Zuid-Holland, *gedrukt in't Jaar* 1654. *pag.* 531. *art.* 7. Inſgelijks ook als de Man al ſijn Goederen verbeurt verklaart werden, ſo blijſt de helft van de winſt evenwel vry voor de Vrouw. Coſtuim. tot Antwerp. *tit.* 16. *art.* 1. Chriſt. *ad leges Mechlin. tit.* 9. *art* 2. *num.* 12. Gomez. *ad l.* 77. *tauri. n.* 1. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 86. *num.* 14.

En heeft een Vrouw op veel plaatſen dat voordeel, dat ſy voor Schout en twe Schepenen, eer haar aflijvige Man ter aarde gebragt werd, afſtant mag doen van den Boedel, en uitgaande in haar dagelijkſe Klederen, is daar na in geen ſchulden gehouden, *vulgo*: De ſleutel op de kiſt leggen: of voor de baar uitgaan. Keuren tot Leyden, *art.* 203. Gelijk als de Keuren van Rotterdam dat uitdruklijk mê brengen: Dat alle Weduwen van de Poorters der ſelver Stad die hen willen ontlaſten van de ſchulden by haar Mans ſtaande Huwlijk, of daar voor gemaakt, gehouden zijn de ſleutelen van den huiſe op de kiſt te leggen, en deſelve openbaarlijk ter Kerke te laten dragen, en voorts met hare dagelijkſe Klederen uytten huyſe met het dood lighaam te Kerk te gaan, met eens tien ſtuivers aan geld, en daar voorts uit blijven. *Keuren aldaar.*

De Man aan d'ander zy (aangeſien volgens de gewoonte van ons Land, tuſſchen Man en Vrouw gemeenſchap werd gemaakt van alle het goed,) kan ook voor de ſchulden van ſijn Vrouw, die voor het Huwlijk gemaakt zijn, aangeſproken werden, ſtaande het ſelve Huwlijk. Sie Chaſſan. *ad conſuetud. Burg. rub.* 4. §. 9. *ad verb. de tuos debites. num.* 8. Maar voor de ſchulden, ſtaande Huwlijk gemaakt, kan hy niet anders aangeſproken werden, dan voor ſoo veel als het met zijn toeſtaan is gedaan: gelijk als wanneer de Vrouw met voorweten en wil van haar Man doet openbare Koopmaanſchap: ten waar ook dat het ſchulden waren, die het huys-houden in 't gemeen aangingen. *arg.* § *final. Inſt. quib. alienare licet l.* 33. *ff. de jure dot. l.* 78. §. 2. *ff. eod.*

14 Om deſelve oorſaak kan een Soon om ſijns Vaders, noch een Vader om ſijn Soons ſchuld niet gemoeit werden. *l. 1. & tot. tit. C. Ne Filius pro Patre, junct. l. 26. ff. de pœnis. & ibi DD.* Maar of een Vader in den naam en voor ſijn Soon, het Kind dat ſijn Soon by jemand in on-egt heeft geteeld, moet opvoeden, of de Dogter by ſijn Soon onteerd, haar eer vergoeden, werd by ſommige getwijvelt. Chriſtin. *vol. 3. deciſ. 17. in fin.* verhaalt dat *neen*, verſtaan is. Faber, *Cod. lib. 4. tit. 1. defin. 3.* ja. dog het ſelve kan niet verder als tot de opvoeding van het Kind uitgerekt werden, volgens gevoelen van Tulden. *ad. Cod. d. tit.* de welke ook een Groot-vader aan ſijnen Neef ſchuldig is gelijk hier voor 't I. Boek, XIII. Deel. *num. 7.* breder is geſeid.

15 Insgelijks ſo werden na het gebruik en gewoonte van ons Land, voor het geen dat een gantſche Burgerlijke gemeenſchap ſchuldig is, ſtilſwijgende verbonden, al de Goederen van de geen die onder deſelve gemeenſchap behoren: ſulks dan indien een Buiten-lander tegen ſijn Gedaagde in eenige *Provincie* regt werd geweigert, of een gewijſde over den hals gedrongen werd, dat baarblijklijk onbillik, onredelik, en onregtmatig is: of indien de gemeenſchap of de Hoofden van dien, niet willen voldoen het geen dat ſy ſchuldig zyn, ſo mag deſelve een Burger van deſelve gemeenſchap of *Provincie*, het zy wie dat hy ſy, of ook Schepen, Goederen, Koopmanſchappen, &c. daar van daan komende met kennis en toeſtaan van de Overheid van ſijn Land of de *Provincie* aanſlaan, en de Verweerders van dien door dat middel tot betaling of vergoeding van ſijn afterweſen dwingen: en werd dit gemeenlijk *Repreſſalien* genoemd. Daar van breder te ſien is by Chriſtin. *vol. 5. deciſ. 183. n. 7.* Bart. *tract. de repreſſ.* Gail. *de pignorat. obſ. 2. cum. ſeq.* Mynſing. *cent. 6. obſ. 1.* Georg. Tholoſ. *in Syntagm. Juris. lib. 38. c. 8.* Menoch. *de arbitr. jud. caſ. 527.*

Dog alſo deſe ſaken hard zyn waar door de nabuyrige Landen wel ligt in Oorlog komen te vervallen, daarom tuſſchen vele DD. werd getwiſtredent of het ſelf in een vry Landſchap voor goed of voor quaad, en voor geoorloft of ongeoorloft, moet gehouden werden; So is geraden tuſſchen de Nabuyren en Bont-genoten, om ſulks voor te komen, te volgen den voet by het *Tractaet* tuſſchen deſen Staat, en die van Engeland, den 15. *April* 1654. gemaakt. Daar by alle bedenklijke oorſaken tot ſodanige of gelijke voorvallen, voorgekomen en afgeſneden werden, en by het 24. *Artijkel* van 't ſelve Verdrag uitdruklijk werd bevolen: Dat indien een ongelijk of *Injurie* waar gedaan, by d'een aan d'ander,

der, of by het Volk of de Ingeſetenen van dien, nogtans geen brieven van *Repreſſalien*, *Marque*, of *Contra-Marque*, by een van beide ſullen werden verleent, voor datter eerſt regt verſogt ſal zijn, volgens den gemeenen loop van regten: En indien 't ſelve werd geweigert, of te lang vertrokken, dat dan de Opperſte Magt, van de zy wiens Volk of Ingeſetenen ongelijk geleden hebben, aan die zy daar Regt is geweigert, of te lang vertrokken, by geſchrift ſal aanmanen en verſoeken, alſulke verſchillen vrundlijk of door een gemeene manier van regts-vordering, beſligt en ter neder geleid te mogen werden: Maar indien dan nog uitgeſteld, en geen Regt of voldoening gedaan werd, in den tyd van drie Maanden, na ſodanige gedaan verſoek, dat dan eerſt brieven van *Repreſſalien*, *Marque*, of *Contra-Marque*, ſullen werden verleend, &c.

Deſen regel houd ook op in de Erfgenamen van een Overleden, de welke in alles ſijn Perſoon aannemen, en ſijn ſchulden hoedanig die zyn, moeten voldoen, ſelfs de geld-boeten en breuken, die uit miſdaad van den Overleden mogten ſpruiten, ſonder onderſcheid. *tot. tit. Cod. ex delict. defunct. in quantum hæred.*

Gelijk als niemand tegen ſijn wil behoeft Eiſſcher of Aanlegger te zyn: 16
So mag ook niemand tegen ſijn wil in regt geroepen werden, die bereid is te voldoen het geen van hem werd ge-eiſcht. Derhalven een Eiſſcher niemand in regt roepen moet, voor dat hy hem in 't minlijk aangeſproken en gemaand heeft, of ſou indien den Gedaagde voor den Regter komende, ſeide noit onwillig geweeſt, en als nog te vreden te zyn, het geen ge-eiſcht werd te voldoen, in de koſten vervallen, by hem en by den Gedaagde gedaan. *cap. novit extr. de Judic. arg. l. 73. ff. de Procuratorib. l. 13. de Serv. Urban. præd. l. 40. ff. de pign. act. l. 122. §. 3. ff. de V. Oblig.* Dog't ſelve is te verſtaan van Schulden die gemaand moeten werden, en daarom dat den Schuld-eiſſcher ten Huyſe van den Schuldenaar moet gaan om t'ontfangen, en geen ſekeren dag of plaats van betaling houden. In de welke de behoorlijke maning den Schuldenaar eerſt nalatig maakt. *d. l. 1. 2. §. 3. ff. de V. Oblig. l. 24. ff. Quando dies legator.* maar niet van Schulden de welke een ſekeren juiſten dag van betaling inhouden, en ten Huyſe en aan handen van den Schuld-eiſſcher moeten werden gebragt, gelijk als ſijn Erf-pagten, Jaarlijkſe Los-Renten, en diergelijke, daar in het verval van den dag, voor behoorlijke maning en waarſchouwing verſtrekt, en den Schuldenaar in gebreken ſteld. *l. 12. Cod. de contr. & commit. ſtipulat. l. 2. Cod. de jure Emphyt.* Of en wanneer den Schuldenaar ſelfs moet komen brengen het geen hy ſchuldig is,

en wanneer den Schuld-eisscher 't selve moet komen halen, verhandelt Caspar Roderic. *de Ann. & menstr. reditib. lib. 2. quast. 6.* Pyrrh. Maur. *tract. de Solut. cap. 29.* Anton. Fabr. *ad Cod. lib. 4. tit 43. definit. 15. & lib. 8. tit. 30. definit. 4.* Peck. *van Besetten, ende Hand-opleggen, cap. 9. num. 2.*

So mag ook niemand in Regt geroepen werden voor dat de tijd van betaling om is. *l. 213. de Verb. Signif. l. unic. Cod. Ut act. ab hæred. l. 7. ff. de compens.* Ten waar dat den Schuldenaar verdagt was geworden, of den Schuld-eisscher om andere saken reden had versekering of Borg voor de voldoening van sijn schuld te eisschen. In welk geval ook voor den tijd betaling, of seker, mag eisschen. *l. 41. ff. de Judic. l. 14. ff de pignor.* Sie mê Peck. *van Besetten, 4. Deel, num. 6.*

17 Den Aanlegger staat toe, eer hy den Verweerder doet roepen, sig wel te beraden en te letten, eerst, of en waar mê hy sijn geëischte sal bewijsen, sonder het welk den Verweerder van de saak vry gestelt sou werden. *l. 23. Cod. de probat. l. 21. ff. eod.* daar van hier na 't sijner plaats breder. Ook moet hy wel letten of den Gedaagde geen *exceptie* of verset, het zy tegen de saak, of tegen de manier van Regts-vordering, sal kunnen in brengen, de welke mê velerhande zijn.

HET IV. DEEL.

Van Regts-voorspraken en Taal-luiden, dat is, van *Advocaten* en *Procureurs*, en haar-luyder bediening.

1. *Advocaat, of Regts-voorspraak wie en hare waardigheid.*
2. *Haar Ampt wat, en hoedanig, en waar in meest bestaat.*
3. *Procureur of Taal-man wie, en haar waardigheid.*
4. *Haar Ampt en bediening in Civile saken.*
5. *In Criminele saken.*
6. *Of, en hoe ver Meester van de saak sijn*
7. *Of, en hoe ver nodig haar volmagt te vertonen.*
8. *Wanneer haren last en volmagt ophoud, en haren dienst uit is.*
9. *Of, en hoedanig, door uitwijsen van de Sententie.*
10. *Of, en hoedanig door de dood geeindigt, te hervatten.*

OM dat veel luyden om haar onervarentheid in Regts-saken, of om hun noodsaaklijk afwesen, haar eigen saken niet kunnen of mogen handhaven, en uitvoeren, so heeft de noodsaaklijkheid ingevoerd, dat men

men het ſelve vermogt te doen door hulp van andere daar toe wettelijk gemagtigt, na onderſoek gedaan op haar bequaamheid.

Deſe ſijn Regts-voorſpraken en Taal luiden, anders *Advocaten* en *Procureurs*.

Advocaten of Regts-voorſpraken ſijn, die eens anders Pleit-ſaken by 1
monde, by geſchrift, of anderſins met hunnen goeden raad, in en volgens het geen regt is, beweren. *l.* 6. §. 5. *Cod. de poſtuland. l.* 3. *Cod. de Advocat. diverſ. judicior. l.* 1. §. 4. *ff. de extraord. cognit.* ſo wel in gemene, als in lijf-ſtraffijke ſaken. *l.* 5. *Cod de poſtul. l.* 12. *ff. de publ. jud. l.* 2. *in fin. Cod. de Exhib. reis.* Derhalven der ſelver Ampt van groote waarde werd gehouden, en niet min noodſaakelijk, met dat ſy met haar begaatde welſprekenheid, den onnooſelen, onkundigen en onſchuldigen, in haar goed en bloed bewerende, niet min den Menſchen vorderen, als die geen de welke, met de wapens in de vuiſt, door ſchermſlagen en wonden, haar en haar Vaderland, vry vegten. *l.* 14. *Cod de Advocat. diverſ. judicior.*

Daar toe werden by ons, ſonder onderſcheit aangenomen, al de gene die in enige *Univerſiteiten*, of Hoge Scholen voor beider Regten Meeſter ſijn erkent.

Sulks dat het getal van deſelve huidendaags onſeker is; en onder de ordre van deſelve behoren, al de geen, die haar brieven van bequaamheid getoond hebbende aan den *Preſident*, of een daar toe gemagtigde uit den Raad, den gewoonlijken Eed hebben gedaan. *arg. l.* 11. *Cod. de Advoc diverſ judicior. Inſtr. art.* 71. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 16. & 17. *cap.* 1. & 2. *num.* 7. & *cap.* 3. *Inſtruct. van den Hoog. Rade. art.* 121. Zypæ. *notit. Jur. Belg. de colleg. artific. in pr.*

Welken eed alle jaren op den eerſten Regt-dagh na drie Koningen, op de openbare Rol, na gedane opleſing en vernieuwing van de *Inſtructie* van den Hove, voor ſo veel die de ſelve enigſins mag aangaan ten overſtaan van twe Commiſſariſen, moet werden vernieuwt, *Inſtruct. art.* 71. waar toe de agterblijvende twe dagen na haar wederkeren nog werden aangenomen. *d. art.* 71. De welke ook in de Steden daar op werden aangenomen. Sie de *manier van procederen voor den Geregte der Stad Amſteldam, cap.* 3. *art.* 1.

Hoe dat hem den *Advocat* in 't bedienen van ſijn Ampt moet dra- 2
gen. Sie Gudel. *de Jur. Noviſſ. lib.* 4. *cap* 4. Merul. *lib.* 4. *tit.* 17. *cap.* 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. *Inſtruct. van den Hove van Holland. art.* 71. *en volgende. Van den Hogen Raad art.* 123. *en volgende. Ordonnantie en Inſtructie van den Hove van Utregt, Rubr. van den Advocaten: manier van procederen binnen Amſteldam.*

dam. c. 3. En aldaar de aantekeningen van *N. Duyſent daalders.* Het welk onder andere daar in beſtaat.

I. Dat hy geen ſaken aan neemt die hy weet onregtvaardig te zijn. *l.* 14. §. 1. *verſ. non autem, & ibi* Bald. *Cod. de judicior. Inſtruct. artic.* 71.

II. Dat hy geen aandeel in de ſaak bedingt. *l.* 6 §. 2. *Cod. de poſtul. & Inſtruct. d. art.* 71.

III. Dat hy alleenlijk doet het geen de ſaak vereiſcht, en niet buiten het geen de bevordering van de ſaak lijden mag, in 't pleiten met ongebonden woorden of laſteringen uit berſt. *d. l.* 6. §. 1. *Cod. de poſtul. & d. art.* 71.

IV. dat hy geen onbehoorlijke, of onnoodſaaklijke uitſtellen maakt, om de luiden daar mê te quellen. *d. l.* 6. §. 4.

V. Dat hy in ſijn Regt-ſchriften geen *rediten* of *repetitien*, dat is, herhaling mag doen van het geen te vooren was geſeid, of in deſelve vervatten mag den gehele inhoud van de ſtukken, daar toe hy hem kortlijk gedragen, en met de letter van de ſtukken ſelf kan aanwijſen. Sulks als by *Ordinantie van den Hove van Holland den* 1. *Maart* 1583. was bevolen, en by de nieuwe *Ordinantie* en *reglement tot bevordering van de expeditie van de Juſtitie voor den Hogen Raad den* 7. *Junii* 1658. *art.* 33. is vernieuwt.

VI. Hier diend by gevoegt, dat hy in 't voorſtellen van ſijn ſaak, niet moet verſuimen of nalaten het geen in feiten en bewijs-ſtukken beſtaat. Anderſins in dien van 't geen dat in Regten beſtaat, door onervarenheid of onvoorſigtigheid by den *Advocaat*, yets werd vergeten of verſuimt by te brengen, het ſelve kan en moet van den Regter vervuld werden, en voor geſeid gehouden werden; maar dat heeft geen plaats in dingen die in bewijs-ſtukken beſtaan, want men alleen na het bewijs moet oordelen, in ſaken die daar in beſtaan. *l.* 6. §. 1. *ff. de offic. Præſid. cap. judicantem.* 30. *quæſt.* 5. *& cap.* 1. *de Officio Ordinario.* Sie Ant. Fab. *ad tit. Cod. Ut quæ deſ. advocat. part. defin.* 1. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 105. *num.* 1. 2.

Wat voor Perſonen haar als *Advocaten* mogen laten gebruiken, werd geen onderſcheid gemaakt, alſo de ſelve gelijk als geſeid is, by den Raad ſelfs, na genomen kennis, onder het getal werden aangenomen.

De *Advocaten* hebben tot haren dienſt, een Taal-man, anders genaamt *Procureur*, alſo genoemd om dat hy het dingtal houd, en den voortgang van de ſaak in alle delen van de pleitvoering moet waarnemen, en maken

ken datter niet verſuimt werd, en den *Advocaat* in alles ten dienſt is, de welke de ſaak door ſijn raad en den dienſt van den Taal-man voldongen zijnde, voort alleen het ſy mondeling, of ſchriftlijk, in Regt beweerd en verdedigd.

Der Taalmans, of *Procureurs* Ampt, al-hoewel, in voortijden veragt, en van kleinder aanſien. Sie Gloſſ. Bart. Angel. *ad. l.* 34. *Cod. de decurion.* 3
So werden nogtans, die tegenwoordig dit Ampt bedienen, in goede waardigheid gehouden, en ſo noodſakelijk, dat in den Hooge Vierſcharen niemand ſonder beſcherming van een *Advocaat*, en voorſorg van een *Procureur*, voor den Regter mag beſtaan Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 36. *cap.* 1. *num.* 5. Behalven dat in de kleine ſaken (ter eeſter *inſtantie* of aanleggen van hondert gulden, en daar beneden, en by hoger geroep uit de Steden van twe hondert, en van de Dorpen tot hondert gulden, en daar beneden,) een van beiden, of een *Advocaat* of een *Procureur* alleen, de ſaken mag verdedigen. *Inſtruct. van de Iuſtitie in kleine ſaken. art.* 23. Nader *Ampliatie van de Inſtruct. art.* 24.

Voor de lage Regters, bedienen en verdedigen de *Procureurs* de ſaak alleen; ten waar dat ſy luiden tot meerder verſekering, in ſaken van groot gewigt, en in Regten beſtaande, een *Advocaat* tot haar behulp namen; 't welk haar vry ſtaat.

Op dat de goede Luiden gediend mogen werden, van luiden daar toe bequaam zijnde, en hun des verſtaande, ſo werd in yder Vierſchaar en Regt-bank, een ſeker getal van perſonen tot het *Procureurs* Ampt onder eed, en na gedaan onderſoek, aangenomen, die alleen dat Ampt mogen bedienen. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 34. Merul. *prax. civ. lib* 4. *tit.* 18. *c.* 1. *n.* 7. Gudelin *de Iure Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 4. *infin.* Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 107. *& ſeqq.*

Deſe mogen alle *civile* en onſtrafbare ſaken aannemen, voor een ander in Regten uit te voeren, ſodanig: dat de Luiden ſelfs voor den Regter niet behoeven te verſchijnen, als maar by den *Procureur* kan vertoont werden ſijnen laſt of *Procuratie* voor den *Griffier*, *Secretaris*, of wel een *Notaris* en getuigen gepaſſeert. *l.* 46. §. 2. *l.* 53. *ff de procurator. l.* 110. §. 1. *ff. de R. J. & ſimil.* Marant. *de procur nmm.* 1. Merul. *prax. civ. l.* 4. *tit.* 18. *cap.* 2. 4

Maar in *criminele* en lijf-ſtraflijke ſaken, al-hoewel huidendaags de ſelve (ſo ver die buiten de eigen bekentnis van den Gedaagde, in *ordinaris proces*, dat is, een gemeen pleit-ſaak werd ontfangen) insgelijks door een *Procureur* werd bedient: (de wijle na ſtijl niemand toegelaten werd 5

ſijn eigen ſaak te bedienen,) ſo werd de Gedaagde van de perſoonlijke tegenwoordigheid, niet als met kennis van ſaken en voorgaande toelating, onder beloften van allen tijden weder voor 't geregt te verſchijnen, verſchoond. Merul. *prax. civ. lib.* 4 *tit.* 26. *cap.* 1. *num.* 4, 5, 6.

6 Na de beſchreve Roomſe Regten, waren de *Procureurs* Meeſters van de ſaak, en wierd de uitwinning van het gewijsde ook tegen de ſelve uitgevoert. *l.* 22. *Cod. de procurat.* Dog huidendaags werd maar alleen haar bloten Dienſt aangeſien, en werd de uitwinning van de geweſen ſaak niet tegen deſelve, maar tegen haar Meeſters te werk geleid. *arg. l.* 4. *ff. de re jud l.* 61. *ff. de procurat.* Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 88. *n.* 7. Zypæ *not. Jur. Belg. de ſentent. & re jud. verſ. ſententia.* Argentr. *ad conſuetud. Britann. art.* 102. *in fin.* Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 91. *num.* 16. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 111. *num.* 2. Sande *lib.* 3. *tit.* 7. *defin.* 1. Derhalven ſo mogen ook deſelve ſonder haren laſt en volmagt te vertonen, niet aangenomen werden. *l.* 2. §. 3. *ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. l.* 65. *de except.*

7 T'en welken einde, den Weder-dinger in alle delen van het geding ſijn *exceptie* en verſet mag tegen-werpen, dat ſy hare volmagten vertonen, en moet daarom de ſaak werden geſchorſt. *arg. l.* 24. *Cod. de procurat.* Sie Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 8. *num.* 36. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 18. *cap.* 3. 4. Dog volgens den dagelijkſen ſtijl en manier van pleit-voer, werd een *Procureur* die de ſaak in handen heeft, en van alles voorſien is wes daar toe behoord, dog ſijn volkomen volmagt nog niet heeft ontvangen, of het geen hy heeft ontvangen, ergens in komt te gebreken, onder belofte van waring en geſtading, van ſijn Meeſter, tijd vergund, 't ſelve als nog te mogen vorderen en overleggen, met volkomen opneming en geſtading van al het geen hy in de ſaak ſal hebben gedaan. Sie de *D D. ad l.* 1. *Cod. de procurat.* Imbert. *pract. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 38. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 108. *&* 109. Of by gebrek van dien werd de uitwinning van het gewijsde tegen ſijn perſoon te werk geleid, en blijft in alle ſchade en *Intereſſe* gehouden. *D D. ad. l.* 61. *ff. de procur. & l.* 4. *ff. de re Iud.* En zijn buyten dien de *Procureurs* van het Hof daar over ſtrafbaar na gelegenheid. *Inſtruct. van den Hove art.* 52. En moet by ons de magt van den *Procureur* uyt den *text* en ſin, van de laſt en volmagt, afgemeten werden. Ik ſeg uyt den ſin: want het gebeurd ſomtijds, dat den laſt ſig verder uitbreyd, als wel de woorden mede brengen. So werd in 't gemeen verſtaan, dat yemand iets by algemene laſt bevolen zijnde, ook laſt en magt heeft om al te doen, ſonder het welk

welke de bevordering van de ſelve ſaak niet ſoude kunnen beſtaan. *arg. l. 2. ff. de juriſd.* Sie Peck. *van Beſetten en Hand-opleggen, het 3. deel, num. 4. omtrent het midde.*

Deſen laſt houd op by ſommige voorvallen;

Als eerſt: ſo wanneer deſelve werd herroepen het welk t'allen tij- 8
den, de ſaak nog in ſijn geheel zynde; vermag te geſchieden. *l. 16. ff. de procurator.* Gail. *lib. 1. obſerv. 47.* Merul. *prax. civil. lib. 4. tit 18. cap. 6. num. 3.*

II. Als den *Procureur* ſelfs ſijnen dienſt opſeid, en hem doet verſchonen het welk op gelijke wijs mag geſchieden, Merul. *dict. loco num. 4.*

III. Door uitwijſen van de ſaak. *D D. ad l. 21. Cod. de Procurat.* So 9
dat de *Procureurs* ſonder byſondere laſt de verder uitwinning van het gewijſde niet mogen te werk leggen. per Bart. & *D D. ad l. 86. ff. de ſolut.* Nog aan deſelve ſonder byſondere laſt eenige betaling mag werden gedaan. *l. 13. ff. de pact. d. l. 86. de ſolut.* Sie Peck. *Van Beſetten en hand opleggen, het 3. deel, num. 4. en num. 10. in fin.*

IV. Door de dood van d' een of d'ander. *D D. ad l. 15 ff. eod. l. 26. in pr. ff. eod. & l. 6. ff. de juriſdict.*

Dog op dat de ſaak daar door niet verhinderd blijve, ſo werd na ſtyl 10
van den Hove, by overlijden van den *Procureur*, hangende het geding, den gedaagde gedagvaart om een ander in ſijn plaats te ſtellen, (*vulgò om Procureur acceptant te ſtellen.*) Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 83. cap. 6.* & *lib. 4. tit. 18. cap. 7.* en by overlijden van de Ding-pligtige luyden, werden de Erfgenamen van den Overleden gedagvaart om de ſaak ſo die leid aan te nemen, en daar in voorts te varen met den Tegendinger na de laatſte dingtalen daar in gehouden, of daar van afſtand te doen, en te bewilligen in den eyſch van den Wederdinger, alſo haren goeden Raad gedragen ſal. *vulgò*, om *d'arrementen* van het *Proces* aan te nemen. Merul. *lib. 4. tit. 83. cap. 4.*

HET XXXV. DEEL.

Van Deurwaarders, en Geregts-boden, en hare Bedieninge.

1. *Deurwaarders en Geregts-bodens wie en wat van hare bedieninge, en num.* 12.
2. *Eerste.*
3. *Andere.*
4. *Bus-boden en hare bedieninge.*
5. *Deurwaarders en Bus-boden teyken wat.*
6. *Geregts-boden haar teyken.*
7. *Deurwaarders en Geregts boden hsedanig geloof gegeven werd, in personele en reële hoedanig.*
8. *In welke saken en hoedanig te bepalen in Deurwaarders van gemene middelen.*
9. *Een Deurwaarder seggende geslagen of mishandelt te zijn, of en hoe ver te geloven.*
10. *Of, en hoe ver strafbaar, die een Deurwaarder in de oeffening van sijn Ampt tegen staat.*
11. *Of, en wanneer sonder verbeuren tegen gestaan mogen werden.*
13. *Of, en hoedanig een gewijsde buyten des Regters regt-gebied te werk geleid werd.*

1 DE dienaars van de Regters, en Regt-banken, of Vierscharen, sijn Deurwaarders of Geregts-boden, daar van de Deurwaarders, de Regters van de Hoge Hoven, en de Geregts-boden de Vierscharen van de Steden en ten platten Lande, elk in sijn regts-gebied, in het dagen van de dings luyden en te werk leggen van hare gewijsden, ten dienst zijn. *l.* 33. §. 5. *Cod. de Episcop. & Cleric. l.* 1. *Cod. de Execut. & Exact. l.* 13. §. 2. *Cod de re Judic.*

2 Onder de Deurwaarders van de Hoge Hoven, also genoemd, om dat sy gelijk als de deur van het Geregt openen, en gade slaan, sijnder twee, die men de eerste noemd, de welke in persoon de Regt-dagen waar-nemen en alleen de dagingen en uitwerkingen van de bysondere saken ter plaats daar het Hof gehouden werd, by beurten bedienen. *Instruct. van den Hove art.* 132. En de andere, al de buyten saken waarnemen. Buyten

3 de welke nog eenige reisende Boden sijn, welkers bediening is, de be-

4 sloten brieven van de Hove al om te brengen, daar van *art.* 103. *en* 104.

5 *van de selve Instructie.* De Deurwaarders hebben een stokjen op het eynd beslagen, en daar op het wapen van den Hove, het welk sy in het oefenen van haar dienst de luyden moeten vertonen. *art.* 99. *van de selve Instructie.* Maar de Boden hebben een bus, met een doorschijnend verdek, daar in 't wapen van het selve Hof besloten kan werden gesien, met een zijde snoer om den hals hangen. In

In de Steden en ten platten Lande hebben de Geregts-boden een doorne ſtoxken tot een teyken, 't welk ſy den luyden in de uitvoering van het geen van haren dienſt is vertoonen, daar om ſy ook Boden mette Roede werden genoemd. 6

Deſe hebben in het wedervaren van perſoonlijke dagingen, aanſeggingen en 't geen verder de uitvoering van haar dienſt raakt, volkomen geloof, op den eed die ſy op 't ſtuk van haar ampt hebben gedaan. *l.* 5. *Cod de Exact. Tribut. l.* 1. §. 12. *ff. de offic. prafect. Urb. l.* 13. *ff. de reb. eor. qui ſub tuel.* Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ. cap.* 54 *num.* 4, 5. Maar in uitwinninge van goederen moeten ſy twe van den Geregte, daar het goed leid tot by ſtaande getuygen, nemen. *art.* 175. *van de voorſ. Inſtructie.* daar *den* 7. *Januarii* 1577 Is by gevoegd, dat de Deurwaarders verboden werd, geen goederen in bewaarder-hand te ſtellen, of verkopen, dan in tegenwoordigheid van twe Schepenen, Geſworens, of Gebuyren. Sie Merul. *prax. Civil. lib.* 4. *tit* 95 *cap.* 3. *num.* 11. Al het welke ook by de Geregts-boden in de Steden, en Dorpen ten platten Lande, als mê by de Deurwaarders van des Gemeenlands middelen, in ſaken de verpagting, en het uitvoeren van dien betreffende, alom werd onderhouden. Dog 't ſelve ſtaat op het nauſte te bepalen tot het geen eygentlijk de uitvoering van haar dienſt betreft, want anders een forglijke ſaak ſou ſijn dat men deſelve ſonder onderſcheid in alle by vallende ſaken op haar enkel ſeggen geloof ſou geven: ſonderling in de Deurwaarders van Gemeenlands middelen, daar onder veel ſijn van geringe ſoort, en maar van tamelijk goeden omgang, welkers bedrog en knevlerije den goeden Luiden dikwils veel ongemak komt te baren, en nog verder ſou doen, indien deſelve te veel geloof wierd gegeven: Met dat ſy ook buiten de gemeene dagingen, en het geen eigentlijk de uitvoering van de regts-vordering betreft, haar laten gebruiken, om de ſluikerijen, en ſmokkelrijen, in het verſwijgen en verkorten van den Pagters geregtigheid, en des Gemeenlands opgeſtelde Schatting, te agterhalen, daar in ſy geen meer geloof hebben, dan andere gemene Luiden, als welke ſaken buyten manier van regts-vordering zijn en blijven, en derhalven in geen minder omſtandigheid, en door geen minder overtuiging moeten werden beweſen, als alle andere gemene ſaken, ſulks als te ſien is, dat ook de mening van de Heeren Staten niet is, uit het voorbeeld van de ſorgvuldige omſtandigheid tot peilen van alle Waren, de welke peil onderworpen zijn, en by peiling kunnen werden agterhaald, in het 12. *Artijkel van de Generale Ordonantie, op den Opheve van des Gemeenlands middelen* Welke niet 7 8

tegenſtaande, nogtans het geloof van ſodanige ten nadeel van veel onnooſle en onkundige werd mis-bruikt.

9 Het welk ſo nauw luiſtert, dat indien, by voorbeeld, een Deurwaarder, of Geregts-bode ſei, dat hy in het gaan of keren om ſijn geregtlijke bevelen te werk te leggen, van die geen aan de welk hy deſelve had te werk geleid geſlagen, geſmeten, of anderſins qualyk bejegent was, daar in geen geloof hebben ſou, als zynde een laak buiten de eigentlijke uitvoering van ſijn Ampt voorgevallen: ten waar dat hy kon verklaren dat hem 't ſelve onmiddelijke en ſonder eenige tuſſchen val in 't uitvoeren, en te werkleggen van ſijn ampt hem was aangedaan: In welk geval, gelyk in alle andere, of en hoe veel geloof deſelve mag werden gegeven, de beſcheidenheid van den Regter na gelegentheid van ſaken en perſonen veel werd toevertrouwt. *arg. d. l. 5: Cod de Exact. trib. junct. l. 37 §. apparitor. Cod. de Epiſc. & Cleric.* Sie Menoch. *de Arbitrar. judic. lib. 2. centur. 2. caſu 122. & centur. 1. caſ. 95.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 4. tit. 15. de Teſtib. defin 26.* en Peck. *van Beſetten en hand opleggen. cap. 32. num. 4. en 't geen aldaar werd aangetekent.*

10 Anderſins, met dat de Deurwaarders en Geregts-boden in het te werk leggen van hare bevelen, de perſoon van de Regters ſelfs bekleden, werd het hoog genomen, en is ten hoogſten ſtrafbaar; ſo yemand een Deurwaarder in 't werk te leggen van ſijn ampt, quam tegen te ſtaan, te verhinderen, of eenig leed aan te doen. *l 4. §. 1. & tot. ff. ne quis eum qui ne jus vocat.* Het welk om de veranderlijke omſtandigheid, wel meeſt tot beſcheidenheid van den Regter werd gelaten: Sonder dat hem ſoude mogen baten, dat daar na bevonden wierd, dat hy onſchuldig was in het geen tegen hem wierd te werk geleid, of dat den Deurwaarder ſijn laſt, of de behoorlijke manier van Regts-vordering had te buiten gegaan: in welken val hy daar tegen, by *oppoſitie*, dat is, tegenſtelling tegen de uitwinning, by den Regter na verhoor op ſijn verſoek, of anderſins by *pœnaal*, dat is, ſtraflijk bevel van ophouding, tot dat na verhoor van den Tegen-dinger en den Deurwaarder daar van ſal zyn geoordeelt; werd herſteld. *arg. l. 2. ff. Si quis in jus voc. junct. l. 5. C. Quorum*

11 *appel. non rec.* in 't verder of en wanner een Deurwaarder, hem ſeggende Deurwaarder te weſen, ſonder nogtans ſijn ſtok te vertonen, of van ſijn behoorlijke laſt en bevel eenig bewys te doen, ſonder verbeuren mag tegengeſtaan werden, werd in 't lange verhandelt, by Peck. *van Beſetten en hand opleggen het 25. Deel num. 3, 4.* en 't geen aldaar werd aangetekent. en by Anton. Fab. *ad Cod. tit. Quando liceat unicuique ſine judice, lib. 3. tit. 18. defin. 1. ad tit. de Executione rei judicat. lib. 7. tit. 10. defin. 15.*

Het

Het Ampt van den Deurwaarder of Geregts-bode, is de manier van Regts-vorderen t'sijner Vierschaar gebruykelijk, en de bevelen hem gegeven, op 't nauwste waar te nemen, op verbeute van 't selve tot sijn kosten te herstellen, en de schade daar uit ontstaan, dat hy desselve had te buiten gegaan, te voldoen *arg. l. 8. §. 1. ff. ad leg. Aq. l. 9. §. 5. ff. locat.* daar voor de Deurwaarders van den Hove voor de aanneming van haren dienst borg moeten stellen, ter somme van vijftig ponden Vlaams. *Instruct. art. 100*

Buiten het Regts-gebied van den Regter, onder wie desselve be- 12.
horen, en konnen sy mê haar dingen niet oeffenen. *l. 2. C. de Execut. & exact. Novell. 82. cap. 7. §. 1. junct. l. ult. ff. de jurisdict.* maar so by besetting van goederen, of by andere wettige Regtsvordring, een gewijsden is gedaan, tegen yemand die in een anders Regts-gebied sig onthoud, werd het gewijsde besloten, aan den Regter sijnen woonplaats overgesonden, met versoek dat hy 't selve tegen hem door sijner Gerigts-bode te werk legge, welke Versoek-schriften men gemeenlijk noemd, letteren *requisitoriaal. arg. l. 15. §. 1. ff. de re judic. Ordonnantie op 't stuk. van de Justitie in de Steden, ende platten Lande art 27.* Sie Peck *Van besetten het 21. Deel.* En het gene hier na breder van het te werk leggen van de gewijsden sal werden verhandelt.

Het VI. Deel.
Van de dagelijkse of eige Regter.

1. *Waanneer en om wat oorsaken het Regts-gebied van den Regter is gefundeert.* 1. *Ten aansien van de woonplaats, en de waardigheid, en voor-regt van de persoon.*
2. *Suppoosten van den Hove wie, en waar te regt te staan.*
3. *Studenten en Professoren voor wie te regt staan.*
4. *Krijgsluiden.*
5. *Minderjarige Weduwen en miserable Personen, welk en wie daar onder te rekenen.*

EEr dat men yemand in Regten betrekt, moet men wel rijpelijk overleggen, voor wat Regter dat hy moet te regt staan, en hem daar na gedragen, of sou ligtlijk te wagten hebben, dat den Verweerder den Regter sou wraken en wederleggen en versoeken *gerenvoyeert*, dat is overgesonden te werden voor sijn daaglijksen en eigen Regter, want den Aanlegger moet na den gemenen Regel de Vierschaar van den Verweerder volgen. *l. 2. Cod. de Jurisdict. & l. 2. Cod. de ubi de crimin. ag.*

So staat dan nader in te sien, wanneer en om wat oorsaken het

Regts-

Regts-gebied van den Regter is geveſt, en yemand ſou verbinden voor hem te Regt te ſtaan, de welke veel en verſcheiden zijn. want yemands Regts-gebied werd *gefundeert* en geveſt, uit de eigen Perſoon, of uit de waardigheid, bediening, en over regt van deſelve. of uit de enkele tegenwoordigheid van de Perſoon of gelegentheid van het goed, of uit eenige verbintenis, of wederzijdſe toeſtand, of uit de eigenſchap van een ſaak buiten de perſoon, of uit een hoger voor-regt van den Regter.

1 Uit de eigen Perſoon werd yemand genoodſaakt te Regt te ſtaan voor der Regter, onder wiens Regts-gebied hy ſijn woonplaats houd. In dewelke niet alleen wierd ingeſien de woonplaats die den Gedaagde had ten tijde van de Regts-pleging; maar ook daar hy woonde ten tijde van het aangaan van de handeling daar over hy in Regten betrokken wierd. *l. 2. C. de juriſd.* Maar het ſelve heeft huidendaags geen plaats, ten waar den gedaagde op de plaats daar hy woonde ten tijden van het aangaan van de handeling, gevonden wierd. *arg. l. 19. 20. ff. de judic.* Sie Chriſtin. *vol. 2. deciſ. 164. num. 1.* Nicol. Burgund. *conſuet. Flandr. tract. 2. num. 5.* Cod. Fab. *lib. 3. tit. 15. defin. 4.* Vinn. *ad §. 1. inſtit. de action. num. 10.* De vaſte woonplaats verſtaat men dat yemand heeft ter plaats daar by ſijn Huis-houden en ſijn meeſte Huis-raad heeft, en meeſten tijd verblijft. *l. 7. Cod. de Incolis. l. 27. §. 2. ff. ad admunicipalem.* Anders ſo yemand op twe plaatſen ſijn Huis-houden had, ſo dat men niet oordelen kon waar hy ſijn meeſte goed, of vaſter voornemen had te verblijven ſoude men verſtaan dat hy te regt moet ſtaan op een van beyde plaatſen daar hy met ſijn Huis-houding eerſt werd gevonden. *arg. l. 4. l. 203. ff. de Verb. Signif.* Sie Peck. *van Beſetten het 39. Deel. num. 4.* Welke woonplaats een yder na ſijn believen vermag te veranderen, ſo dikmaal en waar hy wil. *l. 31. ff. ab multicipalem.* ten waar hem ſulks by ſtraf of breuke om eenige ondaad was verboden, hier of daar niet te mogen wonen. *l. 5. ff. de interdict. & relegat.*

2 Aangaande de waardigheid, bediening en voor-regt van de Perſoon, mogen alle *Suppooſten*, dat is, alle Leden en onderhorige, alle Edelen, en andere Huis genoten van het Hof, nergens, anders in Regten betrokken werden, als voor 't Hof van Holland, ſo wel in *Civile* als *Criminele* ſaken. *l. ult. Cod. ubi Senator, vel Clariſſim.* *Octroy* by Hertog Karel, en naderhand de vijfde Keiſer van dien Naame, aan de *Suppooſten* dat is, onderhorige van den Hove van Holland verleend, *den 21. Maart* 1516. en de *Interpretarie* daar op gevolgt. En nog ſeker *Acte den 20. April.* 1520. Placc. *van de Wildernijſſen art. 2. proviſioneel accoort*

accoort van de Staten van Holland, tusschen het Hof en den Hage *den* 27. *Sept.* 1614. Sie hier van een gewijsde by Neost. *suprem. cur. decis.* 117. *Ordonantie van de Justitie voor den Hove van Holland in kleyne saken den* 21. *Decemb.* 1579. *art.* 2 Waar uit mê werd verstaan, dat sy in hare Personen of goederen, nergens in eenige Steden of Dorpen van Holland mogen werden beset, om daar door onderworpen te werden het Regts-gebied aldaar: waarom so wanneer eenige *Suppoosten* in hare personen of goederen ergens in de Steden van Holland of Zeland beset zijn geweest, en sy daar over geklaagt hebben aan het Hof, altoos by den selven Hove daar in voorsien is geweest, by het verlenen van bevelen *pœnaal*, schrijven van beslote Brieven, of andere middelen: daar van vele voorbeelden soude kunnen werden gegeven.

Voor *Suppoosten* en onderhorige van het Hof, voor so veel het Regtsgebied van dien aangaat, werden gerekent; *Den Stadthouder van Holland, Twe Præsidenten, al de Raden van den Hove en Hogen Rade, De Grissiers, Advocaat Fiscaal, Procureur Generaal, Twe Secretarissen Ordinaris, De Twe eerste Deurwaarders van beide Raad-kamers, De eerste en andere luyden van de Rekening, De Auditeurs, De Commissarissen, Den Clerq Ordinaris, en Extraordinaris van deselve Rekening, Dijk-graven en Hoge Heim-raden van de drie Collegien, als Rijn-land, Delf-land en Schie-land, Den Rentmeester* voerende den Titel van *Raad en Rentmeester, als Noord-Holland, Zuyd-Holland, en Kenmer-land, De drie Meester-knapen, Den Rent-meester en Secretaris van de Wildernissen, Den Rent-meester van de Exploicten en Expergnes, Den Grissier van den Leen hove, Den Casteleyn van het Hof in den Hage*, de welke alle voor Huisgenoten van des Graaflijkheids van Hollands Huisen werden gerekent, die men noemd, *Des Escrois*, om dat sy van oude tijden Kruysen op hare Rokken of Mantels plagten te dragen, en van daar komt ook het woord van *Heim-raden*, gelijk als *Huis-raden*.

Onder de *Suppoosten* van den selve Hove werden wijders gerekent, *Alle Secretarissen van de Hove, Substituyten, Grissiers, Advocaten, Procureurs, Deurwaarders* en *Boden*, die des Maandags na drie koningen dag ten Hove haar Eed hebben vernieuwt, en om de *practijque* t' oeffenen, en voor het Hof waar te nemen, aldaar hare vaste woonplaats houden, als breder by de voorgeroerde *Octroyen* en *Acten* te sien is. Maar andere de welke alleen hare *practijq* voor de lager Vierschaaren oeffenen, en aldaar hare woonplaats hebben, souden ook sonder besetting te doen voor haar dagelijksen Regter moeten te Regt staan, sonderling als den handel, daar over dagvaarding geschied aldaar gevallen is, of het goed daarom que-

ſtie is, aldaar gelegen is. *facit. l. 2. Cod. Ubi Senator. Inſtruct. van den Hove, art.* 8. Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 2. cap. 5. cum. ſeqq.* Anton. Fab. *ad Cod. tit. Ubi Senator.* Chriſtin. *vol. 2. deciſ.* 167. Leonin. *Conſil.* 80.

3 Item de *Profeſſoren* en *Studenten* van de Univerſiteyt tot Leyden, ſtaan te Regt: De Studenten voor haar Meeſter en *Rector*, dat is, den *Senaat* van de ſelve *Univerſiteyt*, beſtaande in den *Rector*, vier *Adſeſſoren*, dat zyn bygevoegde Regters, Jaarlijks daar toe uit de *Profeſſoren* te verkieſen, vier *Burgermeeſters*, en twe *Schepenen* van de Stad, de welke geſamentlijk Vierſchaar houden, maar de *Profeſſoren* ſelve ſtaan te Regt voor den Hove van Holland. Sie 't 39. *art. van de Statuiten van deſelve Univerſiteyt*, en *Interpretatie* daar op gevolgd. *auth. habita Cod. ne filius pro patre.*

Het ſelve *art.* van de Statuyten der Univerſiteyt van Leyden luyd aldus; *Dat alle Studenten, en die gene die tot de Univerſiteyt behoren, ſo wel in civile als criminele ſaken, 't ſy dat ſy aanleggers of verweerders ſijn, niet dan voor den* Rector *en* Aſſeſſeurs *met den Burgermeeſteren en twe Schepenen der Stad Leyden ſullen te regte ſtaan, 't ſy of de ſelve met Studenten of met Burgeren geſchil mogten hebben. Behoudelijk dat Burgers of Inwoonders der Stad Leyden, niet tegenſtaande die met eenig lidmaat van de Univerſiteyt mogten te doen hebben, of hem aan jemand vande Univerſiteyt mogten hebben misgrepen, in ſaken daar van wegen de Graaſlijkheyt en by de Officiers der ſelver jegen jemand criminelijk geprocedeert werd, ſullen te regt ſtaan voor Schepenen der ſelver Stede, en niet voor de Regters der Univerſiteyt, en ſo wanneer eenig gebuyr-twiſt, om erfſcheiding, ſervituyten, of diergelijke ſaken mogen oniſtaan, dat ſodanige gebuyr-queſtien, 't ſy tuſſchen Burgeren, Poorters, of Inwoonders, en Profeſſoren, Studenten of Lidmaten, 't ſy alleenlijk tuſſchen Lidmaten by Schout en Schepenen der voorſz. Stede geexamineert en gedecideert ſullen werden.*

Waar over onder andere geſchil ontſtaan zijnde, of een lidmaat van de *Univerſiteyt* ſig ſelf een anderen Regter ſoude mogen onderwerpen. Is by *nader Interpretatie* den 25. Maart 1662. verſtaan ja, en deſe navolgende *clauſule* by gedaan. *Ten waar nogtans deſelve meerderjarig ſijnde, by contract uytdruklijk en ſpecifice, en anders niet, in 't een of ander geval de jurisdictie van een anderen Regter in deſe Provintie hadde geprorogeert.*

4 Uit het voor-regt van de perſoon hebben mê alle Krijgs-luiden haar eigen Vierſchaar, beſtaande uit de Overſte van hare Bende, die men den Krijgs-raad noemd. *l. unic. Cod in quib. cauſ. milit.* Dog het ſelve is te verſtaan in ſaken den Krijg en Oorlog of haren dienſt betreffende, in andere gemeene ſaken ſtaan ſy mê te Regt voor den Hove van Holland. *art.* 19. *van de Inſtruct. van den Hove.*

Uit

Uit het selve voor-regt mogen alle Minderjarige, Weduwen, en andere *miserable* Personen, hare Tegen-dingers by *praeventie*, dat is, so sy eerst klagtig zyn, en om deselve saak nergens bank vast gemaakt, voor het Hof van Holland te regt roepen. *art.* 8. *van deselve Instruct. van den Hove.* 5

Waar onder ook behoren ongehuwde Jonge Dogteren, schoon sy tot haar Iaren zyn. *per l.* 242. §. *viduam. ff. de verbor. Significat. DD. ad d. tit. Quando Imperator.* Trentacinq. *lib.* 2. *resol. tit. de citat. resol.* 3. *num.* 16. Jacobus Cancer. *variar. resolut. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 5.

De welke het selve so ver nemen, dat ook ongehuwde Vrouwen, die rijk van middelen zyn, daar mê onder begrepen werden. Maar het selve werd by ons niet anders of verder gebruikt, als in die geen, de welke zyn van sobre gelegentheid, gelijkerwys als Dienst-maagden, en diergelijke slegte Vrouws-personen. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 9. *num.* 7. Contra Covarruv. *practicab. quæst. cap.* 7.

Maar of sodanige personen ter eerster aanleg yemand voor het Hof souden mogen roepen, andere die het selfde voor-regt hadden? Is bedenkelijk, om dat een voor-regt aan yemand gegunt niet mag werden gebruikt tegen die geen de welk gelijk voor-regt hebben, maar in sulk geval beide haar voor-regten stil staan. *l.* 11. §. *fin. ff. de minoribus. l.* 8. *in pr. ff. de excusat. Tutorum.* Covarr. *practicab. quæst. cap.* 6. *num.* 2. Trentacinq. *d. resolut.* 2. *numer.* 11. En also is by den Raad in Vriesland geoordeeld neen, by Joann. à Sande. *lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 2. Dog werd by het Hof van Holland 't selve des niet tegenstaande toegelaten, en aangenomen, volgens tuyg van Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. unic. Cod. Quando Imperator inter pupill. num* 7.

Staat mê wel te letten, dat het voorgenoemde voor-regt geen plaats heeft in saken, daar aan deselve Weduwen, Wesen, &c. komen by *transporte* of *cessie*, dat is, by overgift van een anders Regt. *arg. l.* 2. *Cod. de fisc usur.* Glosl. & DD. *ad l.* 8. *in fin. vers. etiam si pupillus. Cod. de non numerat. pecunia. l.* 4. *Cod. de hæreditar. action.* Panormitan. *in cap.* 10. *extra. de in integrum restitut. Ampliatie* van de *instruct. artic.* 1. Maar als sy by erfenis eenig regt verkrijgen, in en over het selve vermogen sy haar selven, met dusdanig voor-regt te behelpen, al is 't dat sy het geërft hebben van die geen de welke sodanig voor-regt self niet hadden. *arg. l.* 6. *ff. de jure fisci.* Sie mê Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. unic. Cod. Quando Imperator inter pupill. num.* 8.

HET VII. DEEL.

Van den Regter, en Regt-gebied, uit enkele tegenwoordigheid van de Perſoon of gelegentheid van het goed, dat is, van *Arreſten*, of Beſettingen op Perſoon en Goederen.

1. *Arreſten of Beſetten wat, en van wat kragt.*
2. *Arreſt of Beſetting hoe velerhande.*
3. *Wie Beſetting mogen doen.*
4. *Of daar toe byſondere volmagt van noden is.*
5. *Wie beſetting mag aangedaan werden, en om welke ſchulden.*
6. *Of en wanneer voor den vervaldag*
7. *Wie voor een anders ſchulden.*
8. *Een Erfgenaam voor de ſchulden van den Overleden.*
9. *Des Schuldenaars Schuldenaar voor het geen hy ſchuldig is.*
10. *Of en wanneer men in ſijn eygen handen beſetting mag doen.*
11. *Laſt, en Bewindhebbers, of en wanneer voor haar Meeſters ſchulden beſet mogen werden.*
12. *Of Voogden van Wees-kinderen voor de ſchulden van hare Weſen, en hoedanig.*
13. *Welke Perſonen niet beſet mogen werden.*
14. *Geen onderhorige van een Hoger Regter.*
15. *Geen Burgers of Ingeſetenen van eene Stad mogen elkanderen buiten de Stad beſettinge aandoen.*
16. *De Ingeſetenen van de groote Steden mogen ten platten Lande niet beſet werden.*
17. *Welke goederen beſet mogen werden.*
18. *Geen Studenten Boeken.*
19. *Geen Soldye of Krijgs-wapenen.*
20. *Geen Brouw-gereetſchappen.*
21. *Geen noodſakelijk onderhoud.*
22. *Geen Iaarlijkſe wedde van Profeſſoren, Advocaten, of Predikers.*
23. *Geen doode Lighamen.*
24. *Een ander Mans goed of en hoe ver beſet mag werden.*
25. *Op welke tijden en plaatſen geen beſetting mag geſchieden*
26. *Op geen vrye Iaarmarkten.*
27. *Of men op een Sondag, of op na Sonnen ondergang, Arreſt of Beſetting mag doen.*
28. *Noodſakelijke beſetting lijd geen uitſtel, of verſet*
29. *Lijfſtraflijke ſaken over al te beregten.*
30. *Of, aan wie, en door wie, de beſetting moet werden verſogt, en hoedanig aangeleid voor den Hogen Regter.*
31. *Hoedanig in de Steden.*

1 HEt Regts-gebied het welk voort-komt uit enkele tegenwoordigheid van de Perſoon, of gelegentheid van het goed, heeft plaats, ſo wanneer den een den ander om eenige ſaken in ſijn Perſoon doet beſetten, en aanhouden ter plaatſen daar hy hem vind, of op ſijn goed bekom-

komring doet, daar het gelegen is: daar door hy door de magt van dien Regter werd gedwongen, van die plaats niet te vertrekken, so hy in sijn Persoon bekommert werd, voor dat hy voldaan heeft, of so sijn goed beset is, sijn goed voor de schuld te sien uitwinnen, of moet hem aldaar voor dien Regter komen verantwoorden: het welk men *Arresteren* noemd. Volgens den gemenen regel, *Arrest fundeert Jurisdictie.* Sie Peck. *Van Besetten en Hand-opleggen, het* I. Deel. *num.* 4. *en het* XXXV. Deel. *num.* 1. *en num.* 4.

Andere is de welke uit noodsaak, en tot verseekering van de schuld geschied: gelijk als mijnen Schuldenaar sijn goed begind door te brengen, te versteken, of van voor-vlugt verdagt is. In welk geval het my vry staat, den selven in sijn Persoon, en in sijn goed, op alle plaatsen daar ik hem, of sijn goed vind, te vervolgen, en daar op Regt te maken. Hoedanige besetting, den gene die deselve eerst doen doen, op sommige plaatsen voor-regt geven voor andere Schuld-eisschers, sulks in Vriesland, en door geheel Duitsland werd onderhouden. *arg. l.* 7. §. 1. *ff. Quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l.* 10. §. 12. *ff. Quæ in fraud. credit.* Dog by ons en geeft het geen voor-regt voor anderen, ten sy dat het uiterlijken is uitgewonnen, volgens den gemene Regel: *Arrest* geeft geen *præferentie.* 2

Andere besetting is de welke alleen geschied, om het gemak van het pleit voeren, dat ik mijn Schuldenaar ter plaats van mijn Woon-stede vindende, beter en onkostelijker te Regt kan stellen, als dat ik hem na buiten, voor den Regter van sijn Woon-stede, sou moeten volgen: welke manier van doen van ouds onbekend was, dog by ons over al by Keuren en Gewoonte is ingevoerd: volgens den geseiden Regel: *Arrest fundeert Jurisdictie.* Sie Peck. *van Besetten cap.* 2. *num.* 5. en 't geen aldaar is aangeteikent.

Besetting mag gedaan werden, by al en een yder de welke voor sig selve, of voor een ander, in Regten treden mag. Daar van hier voor in het III. Deel is gesproken. 3

Maar of, om van wegen een ander Besetting te doen, bysondere volmagt werd vereischt? is te verstaan dat het selve onder *procuratie ad lites*, dat is, volmagt in Regt-saken begrepen is, om dat onder deselve magt verstaan werd, al het geen tot het aanleggen, en uitvoeren van een saak behoort. *arg. l.* 2. *ff. de Jurisdict. omn. jud. junct. l.* 56. *& l.* 62. *ff. de procuratorib.* Sie Peck. *van Besetten ende Hand opleggen het* III. Deel. *num.* 4. 4

Gelijk ook al en yegelijk Besetting mag aangedaan werden, op en van welk wy yet hebben te eisschen. Sie Peck. *van Besetten't* IV. Deel, 5

niet alleen voor een ſchuld die gereet moet betaalt werden: maar ook
6 voor een ſchuld op dag, of onder een indien, eer dat den dag om is, ſo wanneer den Schuldenaar ſijn goed begint te verwaarloſen, verſteken, of anderſins verdagt is. *l.* 14 *ff. pignorib. l.* 21. *l.* 41. *ff. de judic. l.* 15. *ff. de Privileg. credit.* Peck. *van Beſetten het* IV. Deel. *num.* 6.

7 En niet alleen voor ſijn eigen, maar ook voor een anders ſchuld. Gelijk als Borgen, en die een anders ſchuld hebben aangenomen. *l.* 2. §. 1. *ff. de pign. l.* 5. *ff. de Uſur.* alwaar 't ook ſonder afſtand van de voorregten den Borgen toekomende, ſo ſy voor den dag, of voor dat de ſelf ſchuldige waren uitgewonnen, tot vermindering van Goederen quamen, en van onmagt verdagt wierden. *l.* 91 §. 4. *ff. de obligat. l.* 49. §. 6. *ff. de legat.* 1. *l.* 10. §. 16. *ff. Quæ in fraud. Creditor.* Peck *van Beſetten, het* 4. *Deel, n.* 9.

8 So mag ook een Erfgenaam, voor de ſchulden van den Overleden, beſetting werden aangedaan, voor de welke hy moet verantwoorden. *l.* 44. *ff. ad Senat. Trebell. l.* 24. *ff de Verb. Signif. l.* 8. *ff. de acq. hered. l.* 2. *Cod. de hæredit. vel act. vend.* Peck. *van Beſetten, het* 4. *Deel, num.* 10.

9 Ja mag ook des Schuldenaars Schuldenaar in ſijn Perſoon of goed beſetting aangedaan werden. *l.* 21. *ff. de Senat. Trebell.* Gelijk ook het goed het welk mijn Schuldenaar onder een ander beruſtende heeft, om daar aan te verhalen het geen my van den ſelve mijnen Schuldenaar komt *d. l.* 21. *ff. eod.* In welken val ook den ſelf ſchuldigen de weet gedaan werd, om ſijn beſette ſchuld of goet te komen verantwoorden, of dat hy 't ſelve gedoogd te ſien verklaren, daar voor verbonden en uitwinnelijk te zyn. Sie Peck. *van Beſetten, cap.* 4. *num.* 11. Joann. à Sande *lib.* 1. *tit.* 17. *defin* 1.

10 So mag ik ook het Regts-gebied van mijn dagelijkſe Regter, in de perſoon van mijn Tegen-dinger, vaſt te maken, in mijn eigen handen doen beſetten, het goed daar op mijn Tegen-dinger eenig regt mogt vermeinen te hebben, dat hy verklaart werde, daar op of ter dier ſake by hem gewaant, geen regt nogte *actie* te hebben, om dat het geen een ander op my mag oeffenen, hy 't ſelve regt in my tegen hem ſelven moet gedogen, *arg. l.* 32. *ff. ad leg. Aquil. l.* 108. *ff. de Verb. oblig. & ibi DD.*

11 Laſt en Bewind-hebbers mogen ook voor de ſchuld van haar Meeſters beſetting aangedaan werden, in ſaken daar ſy haar ſelven voor haar Meeſters rekening hebben verbonden. *l.* 61. *ff. de Procurat. l.* 4. *ff. de re judic. l.* 1. *l.* 7. *ff. de inſtit. act. l.* 2. §. 17. *ff. de exercitor. act.* ten waar alleen

leen op haar Meesters naam en voor sijn rekening hadden gehandelt §. 2. *instit. Quod cum Eo in alien. potestat.* In welk geval sy niet verder of anders gehouden zyn, als hare last aan te wijsen, om dat in sodanige handelingen altijds ingesien werd, op wie de Schuld-eischer in het handelen waarschijnlijk gesien heeft, en wiens *crediit* gevolgt is. *l.* 6. §. 1. *ff. de negot. gest.* Sie Jacob Coren *observ.* 28. *num.* 47. Peck. *de jure sistendi, het* 4. *deel, num.* 12.

Dog Voogden van Wees-kinderen mogen, nogt in haar persoon, nogte in haar goed, voor schulden den Wees-kinderen aangaande, niet werden beset, of bekommert. *l.* 1. *Cod. Quando ex fact. tutor. l.* 13. *Si cert. petat. l.* 13. *Cod. de administrat. tutor. l.* 63. *ff. de re judicat.* Sie Jacob Coren *Observ.* 3. *num* 18. Recueil *van de Costuymen van Amsteldam cap.* 19. *Costuymen tot Antwerpen cap.* 27. *num.* 13. Sulks dat de Wees-kinderen, de welke mê geen Persoon in Regt hebben, *arg. l.* 22. *ff. de in jus vocando. l.* 22. *ff. ex quib. caus. major. l. fin. Cod. qui legitimam person. standi.* alleen in haar goed besetting kan werden aangedaan, het welk haar Voogden gehouden zyn te verantwoorden. Sie Peck. *van Besetten, het* 4. *Deel num.* 10. 12

Desen Regel, dat yder een in sijn Persoon of goed beset, of regtlijk bekommert mag werden, lijd dese na volgende uitsonderingen: 13

I. Dat van besetting, de welke alleen diend om het Regts-gebied van den Regter vast te maken, vry zyn, en in haar Persoon, of goed, ter dier sake niet beset mogen werden, al die geen de welk het voor regt hebben van ter eerster aanleg, voor een Hoger Regter te moeten beroepen werden. Daar van in het voorgaande Deel is gehandelt. Sie mê Peck. *van Besetten, het* 5. *Deel. num.* 1. 6. 10. 13. 14

II. Dat volgens gewoonte en bysondere Voor-regten van verschide Steden in Holland, geen Borger of Ingesetenen t'samen wonende in een Stad, elkanderen buiten deselve Stad eenige besetting sullen mogen aan doen, om den een den ander haren dagelijksen Regter te ontrekken. Sodanige voor-regt is den Steden van Holland in 't gemeen gegeven by het groot *Privilegie* van Vrouw Mary, Hertogin van Bourgundie, den 14. Maart 1474. *art.* 9. *Dat gene Ingesetenen van eender Stede, ter eerster instantie, om wat warelijke sake dattet sy, elkanderen sullen mogen betrekken dan voor den Geregte der selver Stede, en niet verder, nog ook tot geenen anderen Geregten, nogte Plekken.* So ook by de *Instructie* van den Hove van Holland *art.* 220 klaar werd uitgedrukt: *Dat geen van de Ondersaten deser Landen, den anderen sullen mogen betrekken in d' eerste instantie,* 15

ſtantie, dan voor ſijn dagelijkſen en Ordinaris Regter. Sie mê de Keuren der Stad Leiden, *art.* 182. *Coſtuymen van Utrecht, Rubric.* 19. *art.* 1. *Coſtuymen van Rijnland, art.* 44. in *Zuid-Holland, pag.* 490.

16 III. Dat volgens byſonder voor-regt, en gewoonte, de Ingeſetenen van de grote Steden in Holland ten platten Lande in hare Perſoon, nog in haar goed, dat niet in 't byſonder verbonden en veronderpand is, beſet, of bekommert mogen werden. Sie de *Papegay pag.* 319 *en* 320 en de laatſte editie pag. 350. Het welk ook aan die van Amſteldam by Handveſt van Hertog Aalbregt, den 20 *Juni* 1410. is vergund, *Dat men geen poorter van Amſteldam, nog ſijn goederen mag arreſteren, in eenige Dorpen benoorden de Maſe, uitgeſeid in beſloten Steden.* En aan die van Delf by Handveſt van Maximiliaan en Mary van den Jare 1477. *Dat die Inwoonders van Delf in gene Dorpen nog Ambagts heerlijkheden te regte ſtaan en ſullen, van eenigerhande actien perſonellen, daar of ſy alleen te regte en juſtitie ſtaan ſullen in onſen voorſchreven Steden.* En aan die van Leyden by Handveſt van Hertog Willem de Derde, den 1. Mey 1306. *Dat over Poorters van Leyden niemand hebben mag anders dan Schepen Vonnis.* Gelijk mê aan die van Rotterdam by Handveſt van Hertog Willem in den Jare 1340. vergund is, *Dat men de Poorters aldaar ten platten Lande niet en ſal mogen beſetten, van onverplogen Schout, maar van verplogen Schout, of van breuke die ſy jegens hem misdaden, ſullen ſy te regt ſtaan binnen den Ambagte daar het gevalt* Verplogen Schoud, of ſchuld, is, die by Verband-briet voor Schepenen verleden is, onder byſonder verband van eenig onroerend goed, of onderwerp van dien Regter, het welk van ouds plogen of plegen, plogte en plegte genoemt is geweeſt. Als te ſien is uit gelijke Handveſt by den ſelve Grave in den Jare 1328. aan de Lieden van Rotterdam, (het welk doen nog geen Stad was) gegeven. *Dat wat koopmanſchap, voorwaarde, of gelofte die men maakt in den Ambagte van Rotterdam, verpleegt voor den Regter en twe geſworen of meer daar brieven of ſijn, dat ſal den Baljuw uit doen panden in alle onſe Baljuwſchap van Schieland.*

Van Binkershoek vindt men in 't Rg. handboek agteraan ook dezelfde stellen. (Procureurs-moordenaar, Amsterd. 1777 p. 110.)

Sommige Steden hebben ook ſodanig Regt, dat twe buyten Luyden van eender regts-gebiet elkanderen met eenige beſetting bekomrende, in regte niet werden aangenomen, maar overgeweſen werden tot haar beide dagelijxen Regter. Sie de Keuren en de *Coſtuymen tot Amſteldam cap.* 19. *art.* 29. Sulks ook by Jan van Beverwijk verhaalt werd. dat die van Dordregt van gelijke haar gewoonte eertijds tuyg-ſchrift hebben overgeſonden, aan Vrouw Mary Her-

Hertogin van Borgundie. In sijn *Beschrijving van Dordregt pag.* 298.

Alle Goederen mogen by besetting werden bekommert, ligha- 17
melijke, onlighamelijke, roerende, onroerende, aantaal, inschuld, &c. sonder onderscheid, en van wat soort die mogten wesen: ten eynde den Schuldenaar of Besitter van dien, deselve niet vervreemde, of vermindere, voor en al eer den Schuld-eischer van sijn agterwesen sal sijn voldaan, of het selve goed verklaart werd daar over verbonden te zijn. *l. 5. in pr. & §. ult. ff. de petit. heredit. l. 6. in fin. ff. de pollicitat.*

Daar van werden uitgesondert: I. de Boeken der *Studenten* of 18
School-gasten, de welke met geen besetting mogen werden bekommert. *auth. habita Cod. ne Filius pro Patre.* Gelijk ook niet de Soldye en 19
Krijgs-wapenen van de Krijgs-luiden. *l. 4. C. de Execut. rei judic. junct. l. 6. C. de jurisdict.* Nog ook de Bouw-gereetschappen tot het bebouwen 20
van 't Land behorende. *l. 7. l. 8. junct. auth. Agricultores Cod. Quæ res pign. obligari.* Om dat op deselve geen stilswijgend verband, nog uitwinning gedaan werd *l. 40. ff. de re judicat. d. auth. habita junct. d. l. 6. 8. & auth. seq. C. Quæ res pign.* ten waar by gebrek van al ander goed. *DD. ad. l. 40. ff. de Re judicat. & l. 4. Cod. de execut. rei judicat.* Sie Peck. *van Besetten het* V. Deel, *num.* 1. 6. *en* 22.

II. Werden van de Besetting uitgesondert, het geen yemand tot 21
sijn noodsaaklijk onderhoud van noden heeft, gelijk als sijn dagelijkse klederen, en het geen yemand tot sijn noodsaaklijk onderhoud besproken is. *l. 6. & l. fin. ff. de aliment. & cib. relict. l. 15. ff. de re judicat §. in venditione.*

Daar onder ook gerekent werd het Jaarlijkse Wedde, dat is, het 22
Jaarlijks inkomen van *Professoren*, *Advocaten* of *Predikers*, die daar in by den Krijgs luyden geleken werden, *d. l. 4. Cod. de Execut. rei judicat. junct. l. 14. Cod. Advocat. diversf. judicior.* de welke ook by geen gewijsde verbonden verklaard, of ter uitwinning geleid werden, als voor so veel daar van boven het nodig onderhoud na gelegentheid geoordeelt mogt werden te kunnen overschieten. *arg. l. 173. ff. de Reg. jur.* Sonderling in de *Predicanten* of Kerken-Dienaaren, welkers Wedde of Jaarlijkse beloning by ons nauwlijks genoeg is, om na den staat van haar bedieninge te leven. Sie de Aantekeningen op Peck. *van Besetten het* V. Deel. *num.* 13.

III. Mag men geen dood Lijk met eenige besetting bekommeren. *l. 6.* 23
Cod. de Sepulcro violato. maar moet het selve, sonder eenige verhindering, ter aarden gebragt werden, *l. 27. ff. de Condit. instit.* Ten waar het selve,

om eenige baarlijklijke voorgaande misdaad, ook na de dood straf-baar, en onwaardig was ter aarden gebragt te werden. Daar van hier voor het IV. Boek, het XXXIV. Deel, *num.* 12. werd gesproken, en breder werd verhandeld in de aantekeningen over Peck. *van besetten het* V. Deel, *num.* 23.

24 IV. Gelijk een anders goed, voor des anders schuld, door een ander als die het toekomt, niet kan verbonden, of veronderpand werden. *l.* 1. *& tot. tit. Cod. Si res aliena pignori. l.* 41. *ff. de pignorat. act. l.* 54 *ff. de Reg. Jur.* so mag ook eens anders goed, voor de schuld van een ander niet beset, of bekommert werden. *arg. l.* 15. §. 4. *ff. de re judicat.* Sie Peck. *van Besetten, het* V. Deel, *num.* 19. als alleen, voor so veel, als des Schuld-eisschers Schuldenaar daar op, ten lasten van den Eygenaar, te spreken had. *arg. l.* 11. §. 5. *ff. de pignor. act.* So mogen de goederen van een tweden Huyrder in een Huis of op Land bevonden, wel beset werden, om daar op den eerste Huyr, ter som van de voort-verhuyring, dat is, de twede Huyr, te verhalen. *d. l.* 11. §. 5. *ff. de pignor. act.*

25 V. Sijn ook sommige plaatsen en sommige tijden, op de welke geen besetting mag geschieden. Gelijk als van ouds waren de Kerken, Kerkhoven, en Kloosters, en Gewijde plaatsen, daar men niemand in sijn persoon bekommeren mogt, de welke gelijk als voor is geseid, by ons geen heyligheid in haar selve werd toegeschikt, en dien volgend geen vryheid geven: alleen dat sommige Vry-Heren, den Bankbrekige Koopluiden, in haar Regts-gebied, voor het overval van hare Schuldeisscheren, bevrijden, soo by ons wel meest tot *Vianen* en *Kuylenburg*, niet alleen voor die geen de welke buyten schuld door ongeluk van de Ze, in onmagt, en verloop zijn gekomen, maar ook wel, voor die geen, die hare goederen, voor hare Schuldeisscheren, hebben versteken, tot groot nadeel van de gemene luiden gepleegd werd. Sulks wy in 't laatste deel van het voorgaande Boek hebben aangewesen: dat so veel *Kuylenburg* aangaat, ter oorsaak van de Herberging van *Hans Diedrik de Mortagne*, om de geweldige Juffer-Roof van *Katrijn d'Orleans*, tot daar toe vervolgt, vry bepaalt, en besnoeit is.

26 Dat de Vrye Jaar-markten, van dat deselve met de Klok werden ingeluit, tot dat deselve met de Klok werden uitgeleid, vryheid geven, van aldaar ter plaatse in persoon, niet te mogen werden beset, werd by ons als nog onderhouden, in sodanige besetting, de welk alleen werden aangeleid, om yemand van buiten, voor dien Regter-bank vast te maken. *juxta. l.* 1. *Cod. d. nundin. & mercationibus.* Sie me Peck.

Van

Van beſetten, het X. Deel, *num.* 3. 4. en 't geen aldaar werd aangetekent.

Daar van ook de ſommige de Sondagen en de gemene *Feeſt*-of 27
Vierdagen vry keuren; dat men op deſelve geen beſetting mag doen. *arg. l.* 11. *Cod. de feriis*, ook dat men na Son ondergang geen beſetting ſou mogen doen; Dog 't ſelve aangaande de *Feeſt*-en Vierdagen werd by ons niet uitbeſonderd. In 't verder mogen alle *Exploicten*, dat is, Regts-werking, en uitwinning tot allen tijden van den dag ſonder onderſcheid gedaan werden, ſonder dat het ſelve in de beſetting in het byſonder werd bepaalt: als zijnde yets dat den Aanlegger t'ſijnen *perijkel*, dat is, op koſten van ongelijk vermag, en ſonder volkomen kennis van ſaken, werd toegelaten, het welk tot allen tijden mag verſogt en toegeſtaan werden. *arg. l.* 2. *ff. Quis ordo in poſſeſſionib. ſervet.* Sie mê Peck. *van Beſetten, het* X. Deel, *num.* 1. 2.

Dog ſtaat te letten, dat al deſe uitſonderingen, alleen plaats hebben 28
in beſetting, de welk alleen om het Regts-gebied vaſt te maken, werden aangeleid. Tegen andere beſetting de welke uit noodſake geſchied, uit verdagtheid van onmagt, of voor-vlugt, en werd geen verſet van voor-regt der Perſoon, plaats, of tijd aangeſien. *l.* 2. *l.* 7. *ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. l.* 10. §. 16. *ff de his qua in fraud. credit.*

In lijfſtraffelijke ſaken, mogen ook de geen die iets misdoen of ver- 29
beuren, over al aangevat, en te regt geſteld werden ter plaatſen daar ſy gevonden werden, ſonder eenig onderſcheit, of verſet. *l.* 1. *Cod. Ubi de crimine agat.* Sand. *lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 6.

De beſetting werd by den hogen Regter, en ſulks by het Hof van 30
Holland, welk haar Regts-gebied over geheel Holland uit ſtrekt, niet toegeſtaan, als na voorgaande verſoek, waarſchijnlijke aanwijſing van de ſchuld, en verdagtheid van de Schuldenaars onmagt, gevaar van voorvlugt, of kennis dat hy hem in geen vaſte Woon-ſtede deſer Lande onthoud, daar men hem ſekerlijk ſou kunnen roepen, en heeft ſulks alleen plaats in noodſakelijke beſetting. Sie Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 25. *num.* 2. Damhoud. *prax. civ cap.* 64. *num.* 18. Peck. *van Beſetten, het* III. Deel, *num.* 5. Andr. Gail. *de Arreſt. Imp. cap.* 1. *num.* 11.

Dog in de Steden, werd het yder een tegen luyden van buyten, alleen 31
om haar aan het Regts-gebied aldaar vaſt te maken, ſonder voorgaande kennis, toegelaten, door een Geregts Bode te doen doen, de welke daar toe verſogt zijnde, ſijn dienſt niet mag weigeren; na dat yders Keuren en *Coſtuymen* dat in het byſonder inhouden. Sie mê Peck.

van Beſetten, het XXIV. Deel, *num.* 4. Alleen dat de beſetting van Borgers tegen Borgers, of Ingeſetenen tegen Ingeſetenen om verdagtheid van onmagt verſogt, en na voorgaande genomen kennis van ſaken, moeten toegeſtaan werden.

Op dat de beſette luiden in haar Perſoon of ſaak niet werden opgehouden, ſo moeten ſy onder ſeker Borg van aldaar te regt te ſtaan, ontſlagen werden, en kunnen haar ſaken, by kort regt, voor andere ſaken vervolgen. Sie Peck. *Van beſetten*, *cap.* 45. *num.* 7. en 't geen aldaar aangetekent is. Die anders en ſonder Borg de gedane beſetting ontging, ſou daar door vervallen in een groote boete en breuke, in yder plaats, by d'een meerder, d'andere minder, daar op geſtelt. Sie Peck. *van Beſetten*, *cap.* 38. En wederom, ſo den Beſetter ten eerſten Regt-dage zijn beſetting niet in bragt, ſou daar mê de ſaak ontſlagen, en af zijn. Van alle 't welk breder te ſien is, in de Keuren en *Coſtuymen in Rijnland. art.* 42. *en volgend. Van Leyden*, *artic.* 181. *Recueil van de Coſtuymen tot Amſteldam cap.* 19. *Coſtuymen in Zuid-Holland*, *pag* 489. *Coſtuymen tot Utregt*, *Rubric.* 19. *artic.* 4. *Coſtuymen tot Antwerpen tit.* 27. 28. *Statuyten in Vrieſland*, *lib.* 3. *tit.* 9. *Land-regt van Overyſſel*, *tit.* 5. *art.* 6. 13.

HET VIII. DEEL.

Regts-gebied uit verbintenis, en van *Prorogatie van Juriſdictie.*

1. *Regts-gebied by Verbintenis wanneer plaats heeft.*
2. *Prorogatie van Juriſdictie wat, hoedanig te doen, en tot wat ſom.*
3. *Of tot Erfgenamen, getrouwde Vrouwen en geſtelde Borgen kan uit gerekt werden.*
4. *Wanneer yemand ſtilſwijgende den Regter onderworpen werd.*
5. *Hoedanig door* reconventie *en weder aantaal.*
6. *Wanneer* reconventie *moet geſchieden, voor of na de* litiſconteſtatie.
7. *Heeft geen plaats na het gaan van het wijsdom.*
8. *Nog in ſaken van ongelijken aart en eigenſchap.*
9. *Nog tegen yemand die in de naam van een ander pleit voerd.*

1 HEt Regts gebied uit Verbintenis, heeft plaats, als yemand ſig een anderen Regter, daar hy anders niet onder hoord, uit druklijk of ſtilſwijgend onderwerpt: uitdruklijk, als yemand ſig met uitgedrukte

drukte woorden, het bedwang van den ſelven Regter onderwerpt, anders *Prorogatie van Juriſdictie. l.* 1. *ff. de judic. l.* 18. *ff. de juriſdict. l.* 1. *& l.* 3. *Cod. eod.* Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv* 1. *num.* 29. *& obſerv* 6. *num.* 7. *in fin.* Het welk by ons een gemene ſtelling der Notariſſen in de Verbinteniſſen geworden is, de welke ſelden werd agtergelaten, met deſe worden: *ten bedwang en executie, van allen's Heeren Regten en Regteren.* Het welk nogtans, ſedert de *nieuwe ampliatie van de Inſtructie van den Hove in den Jare* 1644. *art.* 6. niet uitgerekt werd tot het Regts-gebied van den Hove van Holland, ten ſy 't ſelve in 't byſonder werd uit gedrukt. Sedert die men gewoon is daar by te doen, *en ſpecialijk den Hove van Holland.* daar by mê vaſt geſteld is dat de ſom tuſſchen luiden van verſcheiden Steden, meer moet bedragen als hondert, en in de Dorpen vijftig gulden: en tuſſchen luiden wonende in de ſes groote Steden, onder een en het ſelve Regts-gebied, de ſaken bedragen boven de drie hondert, en in de kleyne Steden boven de hondert en vijftig gulden. Waar van hier na breder in het XXV. deel. Sie de nader *Ampliatie art.* 5, 6. *Ordonantie* van de kleine ſaken in den Jare 1579. *art.* 2. Merul. *pract. civ. lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 14. Sulks ook in Vrieſland onderſcheidentlijk ſchijnt plaats te hebben, uit het geen Joann. van den Sande uit der ſelver Land regt verhaalt. *lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 3. 2

Hoedanige onderwerping ook tot den Erfgenamen, van die geen de welke ſodanig verband hebben aangegaan, werd uitgerekt. *arg. l.* 44. *ff. ad Senat Trebell. junct. l.* 59. *ff. de Reg. Jur.* Sie Peck. *van beſetten, het* IV. Deel, *num.* 10. En XIII. Deel. Ook tot de Vrouwen, de welke uit het verband van haar Man daar in gehouden is. Sie Sande *lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 3. 3

Ook ſo yemand hem in ſeker Verband-brief onderworpen had het Regts-dwang van den Hove van Holland, en tot verſekering van de ſelve ſchuld ſig eenige Perſonen als Borgen hadden geſtelt, ſonder van het ſelve verband of onderworping op nieuws vermaan te doen, ſouden deſelve Borgen, ſo wel als de ſelf-ſchuldige, uit kragt van het ſelve verband, voor den Hove geroepen mogen werden, en indien de ſelve Borgen haar verſet wilden nemen, dat ſy tot haren dagelijkſen Regter mogten overgeweſen werden, ſou het ſelve verſet verworpen werden. So als verſtaan is in de ſaak van Jan Adriaanſz. Kleermaker in den Hage, en Pieter Vos tot Rotterdam Gedaagde, tegen Jan Marcijs *Impetrant*, *den* 13. *Decemb.* 1613.

Secus: van Binkershoek (Procesuus-rom. hodiernus, Amsterd. 1737 p. 110.)

Parate Executie, dat is, dadelijke uitwinning ſonder voorgaande regts-pleging mag men by ons niet bedingen. Het welk alleen is een regt van het gemeen Land, tot invordering van hare Schatting en Omſlagen. Sulks by *Reſolutie* verboden is, dat niemand ſig by onderhandeling of enkele overgift ſal aanmatigen. Sie *het Amſteldaams 3. Deel, van de Conſ. ende Advijſen, pag.* 16. Dog in plaats van dien is de manier van willige *condemnatie* ingevoerd, de welke daar van niet veel verſchild. waar van de manier van inſtelling t' ſijner plaats is aangeweſen.

4 Stilſwijgende werd het Regts-gebied erkent, als yemand geroepen zijnde voor een Regter daar hy niet onder behoort, daar tegen geen verſet neemt tot overwijſing aan ſijn dagelijkſen Regter, maar de ſaak aldaar ſonder tegen ſeggen bedingt, daar door hy verſtaan werd ſtilſwijgende in het Regts-gebied van dien Regter te bewilligen. *l. pen. ff. de juriſdict. l.* 1. *Cod. eod. l.* 1. *Cod. Ubi de crimen. l.* 30. *ff. de judic.*

5 II. Werd ook het Regts-gebied ſtilſwygende erkend, door *reconventie*, dat is, weder aanſpraak, of weder aantaal ſo aan de zijde van de geen die de weder aantaal doet, als die geen tegen welk deſelve werd gedaan: al is 't dat geen van beiden den ſelven Regter onderhorig is. Want ſo yemand geroepen zijnde voor een Regter daar hy niet onder hoort, alvorens te antwoorden, wederom aantaal en eiſch van *reconventie* doet, werd hy daar door verſtaan den Regter te erkennen, en dat hy daarom den ſelve in de eerſte ſaak tegen hem niet mag wraken, indien hy die in de twede ſaak voor hem erkent heeft. En wederom moet den Eiſcher die een ander voor beider onderhorigen Regter roept, voor den ſelven te regt ſtaan, ſo ſijn Weder-dinger yets op hem by *reconventie* en weder aantaal komt te eiſchen, om dat men den Regter die men voor ſig heeft verkoren, tegen ſig niet mag wraken. *l.* 11. *§.* 2. *ff. de juriſdict. l. pen. & auth. ſeq. Cod. de ſentent. & interloc. omn. jud. Novell.* 96. *cap.* 2. *§.* 1. Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 14. *num.* 4. *& ſeqq.* Andr. Gail. *lib* 1. *obſerv.* 39.

6 Deſe weder aantaal of *reconventie* geſchiet gemeenlijk voor de *litiſconteſtatie*, dat is, voor, of gelijk met de Antwoord, de welke den Aanlegger moet aannemen, al wilde hy van de ſaak afſtand doen, daar toe hy na het geding van het ſelve weder aantaal, en antwoord, niet mag werden toegelaten. So als hier voor in het III. Deel ten dele en hier na in het XVIII. deel breder is aangeweſen. Sie mê Chriſtin. *vol.* 4 *deciſ.* 94. *num.* 5. *in fin.* Berlich. *pract. concluſ. part* 1. *concluſ.* 22. *num.* 64. Cancer. *var. reſolut. part.* 2. *cap.* 13. *num.* 38. Maar mag, na het gevoelen

len van de sommige in alle delen van het geding ingeklampt werden, dog in sulk geval kan het den voorgang van de eerste aangeleide saak niet schorsen, of daar mê gelijk gestelt werden, de welke anders so die voor en met het antwoord werd ingedient, gelijk moeten voortgaan en geëindigt werden. Sie Merul *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 43. *cap.* 2. *num.* 3. Christin. *vol.* 1. *decis.* 180. *num.* 6. *& ad leg.* Mechlin. *tit.* 1. *art.* 24. *sub. num.* 5. Jacob Cancer. *var. resolut. part.* 2. *cap.* 13. *num.* 14. Wurmser. *prax. tit.* 12. *observ.* 4.

Sodanig weder-aantaal heeft geen plaats na het gaan van het gewijsde. Marant. *prax. part.* 4. *distinct.* 6. *num.* 39. Joann. à. Sande, *lib.* 1. *tit.* 6. *defin.* 2. Nogte vermag, in het eerste aanleggen versuimt zijnde in te dienen, by het hoger beroep of *appel* ingeklampt werden. So dat in 't lang werd verhandeld by Marant. *part.* 4. *distinct.* 6. *num.* 24. Guid. Pap. *decis.* 436. *num.* 102. Jacob. Cancer. *part.* 2. *var. resolut. cap.* 13. *num.* 5. En is na der selver gevoelen geoordeeld by den Hove van Vriesland, volgens tuyg van Jan van den Sande, *lib.* 1. *tit.* 6. *defin.* 1. 7

II. Moet ook de saak van weder-aantaal van gelijk regt, en gelijke soort en eigenschap zijn met de eerst aangeleide: om dat deselve gelijk als met den anderen by *compensatie* werden verlijkt, en gedood. Sulks niet kan geschieden tusschen saken, daar in eenige ongelijkheid is. *l. ult.* §. 1. *Cod. de compensat.* So dat hand-vulling, dat is, *provisie van Namtisse-ment*, by de eerst aangeleide saak versogt, door het weder-aantaal niet kan werden geschorst, ten zy daar by gelijke hand-vulling kan werden geëischt, en vast gemaakt. Sie Math. Coler. *de proceff. execut. part.* 1. *cap.* 3. *num.* 30. of het versoek van dadelijke onderhoud van lijf en levens behoeften kan tegenstaan, of schorsen. *arg. l.* 3. *Cod. de compensat.* Surd. *tract. de aliment. tit.* 8. *privileg.* 53. *num.* 5, 6. 8

III. Kan deselve niet tegengeworpen werde den geen, die uit last, en voor rekening van een ander pleit voert, in het geen hy op sijn eigen naam mogt schuldig zijn, gelijk als sijn Volmagten, Last-en Bevelhebbers, Momboirs of Voogden, en Bewind-hebbers. *l.* 2. §. 3. *ff. de Jud. l.* 14. §. *ult. Cod. de Sentent. & Interlocut.* Wurmseri, *prax. lib.* 3. *tit.* 12. *observat.* 7. *num.* 1. Andr. Gail. *de pace publica, cap.* 12. *num.* 3. 9

HET IX. DEEL.

Van Regts-gebied, en Regts-dwang uit overdragd, en wederſijds gewilkeurde toeſtand, daar in van geſtelde Regters, Keur-regters, en Goede-Mannen, anders *gedelegeerde Regters, Arbiters, en Arbitrateurs:*

1. *Gedelegeerde Regters wat en welke.*
2. *Commiſſariſſen wat en welke.*
3. *Gewillekeurde Regters wie en welke.*
4. *Arbiters, of Keur-regters.*
5. *Arbitrateurs, of Goede Mannen.*
6. *Hoedanig te onderſcheiden, en of de clauſule na ſcherpheit van Regten, of na regt, reden, en billijkheit eenig onderſcheid maakt.*
7. *Of men van een uitſpraak van Arbiters vermag te appelleren.*
8. *Of en wanneer het ſelve niet tegenſtaande appel, mag ter uitwinning geleid werden.*
9. *By en door wie de uitwinning van een uitſpraak moet geſchieden.*
10. *Verblijf onder willige condemnatie hoedanig aan te leggen.*

BY overdragt werden tot Regters geſtelt, die het van haar ſelven niet waren, maar laſt en bevel krijgen, om gelijk als eigen Regters deſe of gene ſaak te beſlegten. *l.* 1. §. 1. *& l.* 3. *ff. de offic. ejus.*

Deſe ſijn twederhande, andere die haar laſt en bevel krijgen van de Hoge Overheid, over ſaken de welke den Staat betreffen, en geen ſekeren Regter kunnen toegepaſt werden, of dat by die gene, tot welkers kennis de ſaak ſou behoren, ſwarigheid werd gemaakt, en verſet werd tegengeworpen, om de kenniſſe van de ſaak niet aan te nemen, die men *gedelegeerde Regters* noemt. *l.* 1. *& tot. tit. ff. de off. ejus cui mand. eſt juriſdict.* Andere de welke uit het midden van het Lighaam der Regters, tot het verhoor en kennis van deſe of geene ſaak werden geſtelt: derhalven deſelve gemeenlijk *Commiſſariſſen*, dat is, Bevel-hebberen genoemt werden. Daar van deſer magt nauw beſet en in de juiſte laſt van doen en uitvoeren is bepaalt; *l.* 1. §. 1. *ff. de offic. ejus Novell.* 82. *cap.* 1, 2. *l. final. Cod. Ubi. & apud quem tot. tit. Cod. de Pedan. judicib.* der gener heel breed, en onbepaald alles begrijpt, wat tot een Regts-gebied behoord. Sie Jul. Clar. *lib.* 5. §. *final. quæſt* 40. *& ſeq.* Marant. *prax. part.* 4. *diſtinct. jud.* 5. Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 97.

Gewillekeurde Regters zijn, aan de welke de ſaak met volkomen wil en toeſtaan van den Dings-luyden werd verbleven, ſo ſy 't good vinden uit te ſpreken.

Deſe

Deſe werden wederom onderſcheiden in Keur-regters, of Goede-Mannen, anders *Arbiters* of *Arbitrateurs*.

Arbiters of Keur-regters ſo genomen, zijn de gene die den Dingsluiden hun ſaken en geſchillen gehouden zijn te uitten, en hun Vonnis te vellen, na de Regten en gewoonten komen te vereiſſchen, na de magt hun by het verblijf gegeven, ſonder deſelve te mogen overtreden, of te buiten te gaan. *l.* 13. §. 2. *de recept. qui arbitr.* Sie Speculat. *de arbitratore.* §. 1. *in pr.* Hier werden gemeenlijk twe perſonen toe genomen, en werd deſelve de magt gegeven, om indien ſy den anderen niet verſtonden, een derden als Over-man tot haar te nemen. *l.* 17. §. 6. *ff. eod.* 4

Arbitrateurs of Goede-Mannen, van ouds genaamt, Kersluiden, zijn vriendlijke Middelaars, de welke na hun beſt verſtand en goed-dunken, ſonder eenig manier van Regts-vordering oordelen, en de luiden ſonder opſigt van het Regt in 't minlijk van elkanderen ſcheyden. 5

Om te weten of yemand als Keur-regter of goede-man is aangenonen, moet den inhoud en meening van het verblijf uitwijſen. *l.* 1. *l.* 3. *ff. de recept. qui arbitr.* So dat het uit het ſcharpſinnig onderſcheid van woorden, *na ſcherpheid van regten*, of *na Regten*, *Reden en Billijkheid*, ſo ſommige menen, niet ſtaat te onderſcheiden, gelijk offer yets regt was het geen dat niet redelijk, en billijk was, of yets redelijk, en billijk dat niet gelijk regt was: maar uit de ſaak ſelf, en de maniere van het verblijf ſtaat te oordelen. Gelijk als een ſaak, die eigentlijk in regt beſtaat, aan eenige perſonen, als Regters, en 't geen daar van regt is uit te ſpreken, het ſy met hoedanige woorden dat het ſy verbleven werd, welke ſaken altijds, na het geen daar van regt is moeten geoordeelt werden, het ſy dat deſelve dan in ruim of eng genomen regt beſtaan: en zijn de ſodanige, Keur-regters van regten. Maar ſo 't een onregt-middlijke ſaak was, daar in ſo ſeer niet wierd geſien op het geen dat regt was, als het geen buiten aanſchouw van het Regt, tuſſchen de Willekeurders oneven was, of tuſſchen beide ſtond, gelijk als in ſcheiding, verdeling van goederen, en Koopmanſchappen, daar twe anderen te loof en bod zijn geweeſt, en het oneven aan eenige perſonen, na redelijkheid uit te ſpreken werd verbleven, daar in ſo ſeer niet geſien werd op regt, of op den juiſten prijs, als op de bemiddeling van het geen dat tuſſchen de Keur-luiden oneven blijft, het welk eigentlijk Goede Mannen en vriendlijke Scheidsluiden zijn. Daarom ook der ſelver uitſpraak, het *Mannen ſeggen* werd genoemd. Sie *l.* 1. *junct. l. pen. Cod. de recept. arbitr. l. ult. Cod. de contrah. empt. l.* 24. *ff. locati. l.* 76. *& ſeqq. ff. pro. Socio.* 6

Sulks mê te regt werd onderſcheiden by Andr. Gail. *l.* 1. *obſ.* 150. *num.* 5. So dat in het twijfelagtige altijts moet verſtaan werden, dat de ſaak na regten is verbleven, als niet uitdruklijk anders blijkt, en werden de Goe-manſchappen van onregt-middelijke ſaken merendeels mondeling aangegaan, beſlegt, het ſy in volle kragt, dat men noemt, *klax, aling, en al*, of onder ſekere boete voor die geen die het Mannen-ſeggen afgaat: en werd ſelden eenig verblijf by geſchrift aangegaan, als met ſodanige mening dat de ſaak, na het geen dat regt is, ſal werden uitgeſproken, het welk of in ſaken van ſcherp-regt, of geëvende billijkheit beſtaat, het een niet min regt is als het ander, en beide onderſcheidentlijk, wat yder in ſijn ſoort regt is, by de wetten ontwijflijk verklaard werd.

7 Het onderſcheid tuſſchen de Keur-regter en Goede man is eertijds velerhand geweeſt, als te ſien is by Panormitan. *in cap. Quinta vallis, extr. de jurejur. num.* 8. *& ſeq.* Waar van wel het voornaamſte was, dat men van de uitſprake van Keur-regters niet vermogte te *Appelleren*, of tot een hoger Regter te beroepen, maar deſelve, het ſy dat die wel of qualijk gedaan was, moet voldoen; van een uitſpraak van Goede-Mannen was het geoorloft. Sie Sande *lib.* 1. *tit.* 14. *defin.* 1. Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 142. *numer.* 2. 3.

Dog huydensdaags vermag men ſonder onderſcheid, ſo wel van een uitſpraak van Keur-regters, als van Goede-Mannen, hoger beroep doen, het welk men *Reductie* noemt. Sande *lib.* 1. *tit.* 14. *defin.* 1. Welke *Reductie* indien dat binnen tien dagen werd aangeleid, heeft de kragt van *Appel*, en ſchorſing binnen 's Jaars van *Reformatie*, en enkel beroep ſonder ſchorſing. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 5. *cap.* 1. *num.* 3. 4. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 142. *in fin.* Na het Jaar, of indien van *Appel* of *Reductie* op ſekere boete afſtand gedaan is, werd deſelve niet toegelaten, ten waar by Relief en herſtelling.

8 Sommige meinen dat *Reductie* nimmermeer kragt van *Appel* en ſchorſing heeft, met ſulken inſigt dat daar door de uitwinning van het vonnis van de Keur-regters ſou kunnen werden geſtuyt. Als ſijn Salicetus *ad l.* 1. *Cod. Quando provoc. non. licet.* Menoch. *de arbitrar. jud. lib.* 1. *quaſt* 80. *num.* 20. Leoninus *Conſil.* 76. *num.* 5. Maar is na het gevoelen van Baldus *ad l.* 40. §. 1. *ff. de pact.* Parnomitan. *in capit. Quinta vall. col.* 23. *verſic. ſed hic annecto. extra. de jure jurando.* Maranta *tit. de Appellationibus num.* 122. anders verſtaan: te weten dat *Reductie* ook kragt van *Appel* heeft in het ſtuiten van de uitwinning by Boër. *deciſ. Burdigal.* 284. *num.* 24.

num. 24. Anton. Faber. *Cod. lib.* 2. *tit. de arbitr. defin.* 8. Christin. *vol.* 2. *decis.* 143. *num.* 8. 9. Sande *lib.* 2. *tit.* 14. *defin.* 4. En werd by ons het selve also onderhouden, uitgesondert indien op sekere boete van *Appel* en *Reductie* af-stand gedaan is, in welken val, alhoewel by herstelling, nog wel *Appel* werd vergund, heeft het vonnis en uitspraak evenwel sijn voortgang ter uitwinning, en moet voldaan werden onder Borg van weder geven, so daar na anders verstaan wierd nader *Ampliat. van de Instructie van den Jare* 1644. *art.* 20.

De boeten by het verblijf bedongen, werd niet eer verstaan vervallen te zijn, als wanneer de uitspraak in *Reductie* by het laatste gewijsde is bevestigt. Coren *observ. rer. jud.* 13.

En mogen geen uitspraken ter uitwinning werden geleid, ten sy 9
daar op een regtlijk vonnis is gewesen, om dat Keur-regters van haar selve geen Regts-gebied, nog Regts-dwang hebben, en daarom haar uitspraak by *wijsdom* van den dagelijksen Regter moet bekragtigt werden, daar uit het selve ter uitwinning mag geleid werden. *l.* 15. *ff. de Re judicat.* Sie Andr. Gail. *lib. observ.* 1. *num.* 53. Derhalven op dat de verblijven so veel te kragtiger souden zijn, by ons de Keur-dingers elk over en weder by het selve verblijf, en onwederroeplijke Volmagt in regten stellen, by willige overgift, en hem magtig maken, om haar in de uitspraak, by de Keur-regters te doen by den Hogen Raad te laten verwijsen: waar op de uitspraak gesloten aan den Raad werd overgebragt, en daar op wijsdom werd gegeven, en heeft als dan geen *Appel* of *Reductie* plaats. Self niet by manier van *Revisie*, of herziening: om dat den sodanigen op sijn eigen overgifte en met sijn eigen wil is veroordeelt, daar van hy niet kan werden herstelt; als hier na breder sal werden aangewesen. *In't V. Boek XXV. Deel nº.* 8.

Welke uitspraken gesloten aan den Raad werden overgebragt en 10
voor het wijsdom so verborgen gehouden als het mogelijk is. Om dat yemand een verblijf aangegaan hebbende onder willige overgifte van wijsdom van den Hogen Raad, en vernemende dat de uitspraak tot sijn nadeel sou mogen zijn, hem nog altijd voor en eer het wijsdom gevelt is, vermag aan den Hogen Raad te keren, en te kennen geven, dat hy hadde gemerkt; uit eenige woorden van de Keur-regters of anderssins, dat de uitspraak t'sijnen nadeel was beraamt, en verzoeken *mandament* van Relief, dat is, herstelling jegens het verblijf, en het geven van de volmagt tot het wijsdom met overgift van de uitspraak by de handvulling te voldoen onder behoorlijk seker.

By wat Regter men van een uitſpraak moet in *Reductie* komen, is eenigſints twijffelagtig: Dog is wel het ſekerſte en meeſte gevoelen, volgens tuyg van Chriſtin. *vol. 2. deciſ. 142. num. 4.* dat men den dagelijkſen Regter (dat is, die Regter ſou moeten weſen in deſelve ſaak, indien dat die niet had verbleven geweeſt,) niet behoort voor by te gaan: Dog werden by ons om de veelvuldigheid van de pleit-ſaken af te ſnyden, de uitſpraken van Keur-regters ten eerſten by het Hof van Holland tot hoger beroep aangenomen. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 5. cap. 1. num. 2.* gelijk ook mê in Vrieſland en in Vrankrijk onderhouden werd. Sande *lib. 1. tit. 14. defin. 2.* Mornac. *ad. l. 32 §. 5. ff. de recept. qui arbitr.*

HET X. DEEL.

Van Regts-gebied uit de eygenſchap van de ſaak buiten de Perſoon.

1. *Regts-gebied over 't goed by een ander beſet ter plaatſe daar men 't vind.*
2. *Of en wanneer men voor een ander Regter, uit ſaak van waring, moet te regt ſtaan.*
3. *Voor wat Regter men moet te regt ſtaan, ter ſake van erffenis beſit, maken van Staat en Inventaris, &c.*
4. *Voogden en Bewindhebbers voor wie, ter ſake van Rekening en bewijs te doen, te regt moeten ſtaan.*
5. *Voor wat Regter veel en meer gelijkſchuldige van een ſaak.*
6. *Saken van Gemeenlands-Middelen waar en voor wie te beregten.*
7. *Kerklijke of Geeſtelijke ſaken, by wie en hoedanig van ouds, en by ons te beſlegten.*
8. *Kerk-ordening van den Jare 1591.*
9. *Leenroerige ſaken waar en voor wie te beſlegten.*

TEn aanſien van het goed, daar geſchil over valt, werd men het Regts-gebied, en den Regts-dwang van een Regter onderhorig op verſcheide manieren.

I. Als eerſt: Dat een yder ſijn goed mag vervolgen, en op eiſſchen, over al ter plaatſe, en voor dien Regter, daar hy het vind. *l. 3. 7. C. Ubi in rem act.* Sie Merul. *prax. Civ. lib. 2. tit. 1. cap. 2.*

II. Moet den Verkoper, die het verkofte goed belooft heeft, of anders ſchuldig is, te *guaranderen*, dat vryen, en waren, ten opſigt van de ſaak, het aantaal dat by yemand tegen den Koper daar op werd gemaakt voor des Kopers Regter, of elders, daar hy geroepen werd, komen verantwoorden, en aldaar te regt ſtaan. *l. 1. C. ubi in rem act.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. obſerv. 37. num. 1.* Het welk alſo te verſtaan is, ſo wanneer hy aan de waring ſchuldig is, en deſelve niet tegenſpreken wil, of kan; maar

maar so hy de waring selve wil ontkennen, of tegenspreken, sou hy sijn verset hebben tot overwijsing aan sijn dagelijksen Regter, die de kennis toekomt, of hy in waring gehouden is, of niet. *arg. l. ult. Cod. ubi in rem. act. l. 2. Cod. de Jurisdict.* Joann. à Sande. *lib. 1. tit. 1. defin. 5.* Het welk by ons met sodanig onderscheid is aangenomen, dat den Verkoper voor het Hof van Holland, en sulks voor een Hoger Regter ter sake van waring geroepen zijnde, sonder onderscheit te regt moet staan, sonder sodanig verset te mogen tegenwerpen, volgens het 115. *en* 117. *art.* van de *Instructie van den Hove van Holland.* Maar voor een lager Regter ter sake van *guarand*, of waring geroepen zijnde, so hy de waring wil tegenspreken, mag hy *exceptie* van *renvoy*, dat is, verset van overwijsing tot sijn dagelijksen Regter, voorwenden, volgens tuyg van Groeneweg. *ad l. ult. Cod. ubi in rem. act.* Derhalven om 't selve voor te komen best is, dat den Koper sijn Verkoper, die in waring gehouden is, niet dagvaard om de waring aan te nemen, maar alleen wetlijk doet aanseggen en bekent maken, dat sodanig aantaal op het goed werd gemaakt, met versoek, dat hy hem daar tegen komt verantwoorden, en de saak aanneem, of dat hy by gebrek van dien, so hy daar in gewesen werd, de schade en kosten op hem sal verhalen. Tot vergoeding van welke schade en kosten, hy gehouden is en niet ontgaan kan, so hy in de waring zijnde, na gedane bekentmaking in gebreke is gebleven. *tot. tit. ff. & Cod. de evict.* Sie Sande *lib. 1. tit. 1. defin. 5. in fin.*

III. Moeten de saken rakende besit van erfenis, maken en leveren 3
van Staat en *Inventaris*, dat is, beschrijving des Boedels, besligt werden ter plaatse en voor dien Regter daar het sterf-huys is gevallen. *tot. Cod. ubi de heredit. agatur.*

En mogen en moeten alle Voogden en Bewindhebbers om reke- 4
ning van haar bewind geroepen werden, voor de Regter van de plaats daar 't Sterf-huys is gevallen, en onder het Regts-gebied van de welke sy de voogdye, en bewind hebben aangenomen, voor de welke sy gehouden sijn rekening te doen, al is 't dat de goederen elders gelegen, of 't bewind ergens anders is gevallen. *tot. tit. Cod. ubi de ratiociniis, junct. l. 45. ff. de judic. in fin princip. l. 19. §. 1. l. 36. §. 1. ff. eod. l. 54. §. 1. ff. de procurat.* Christin. *vol. 2. decis. 166. num. 7.* Zyp. *notit. jur. Belg. tit. de jurisdict. vers. Sed & tutela.* De welke ook voor haar dagelijksen Regter om sodanige saken geroepen zijnde, *exceptie* van *renvoy*, dat is, verset van overwijsing kunnen tegenwerpen, en daarom voor haar dagelijksen Regter wel aanspreeklijk zijn, dog by den selven niet verder kunnen werden gedoemt, als

voor den Regter van het Sterfhuys, en onder de welke sy de voogdye en bewind hebben aangenomen, haar rekening te moeten doen. *arg. l. ult. Cod. ubi in rem actio. l. 2. Cod. de jurisdict.*

5 So mogen ook, op dat de saak niet verdeelt werd, en by verscheyde Regters over een en deselve saak by d'een dus, en by d'ander so, geoordeelt werde, voor een algemenen hoger Regter geroepen werden, veel en meer te gelijk-schuldige, aan een en deselve saak, of anderssints voor den Regter van de plaats daar het goed dat veel en meer te gelijk aangaat, gelegen is, of de saak uit sijn eygen aart, aanhangig is, gelijk als in erffelijke en erfscheydelijke saken, Voogdyschappen, en diergelijke, de welke aldaar of anderssints voor een hoger Regter te gelijk mogen geroepen werden. *l. 1. l. 2. ff. de quib. reb. ad eundem judicem. l. 10. C. de jud. l. 11 ff. de jurisdict.* Merul. *prax civ. lib. 4. tit. 40. cap. 3. num. 16.* Andr. Gail. *lib. 1 observ. 32.*

6 Ten aansien van de saak, buyten aanschouw van de persoon, moeten alle saken van des Gemeenlands-middelen voor *Schepenen Commissarissen*, ter eerster aanleg beslegt werden, dewelke gestelt zijn tot Regters tusschen den Pagters van des Gemeenlands-middelen, en den gemenen Luiden, over alle saken van smokkelry, en sluykery, elk in sijn Stad, en over de Dorpen, onder der selver verpagting behorende. Daar van te sien is *het 17. ende 18. art. van de generale Ordonn. des Gemeenlands Impoften.*

7 Uit gelijk insigt behoorden alle Kerklijke of Geestlijke saken, tot de Kerklijke of Geestlijke Vierschaar. De welke van verscheide soorten waren. Andere de welke alleen in geloofs-punten, en instelling bestonden. Andere de welke de beroeping van Kerken dienaren, en den Kerken-dienst betreften. Andere de welke Kerklijk, en Geestelijk genoemt wierden by gevolg, gelijk als saken de Kerklijke tugt en oeffening, en geschillen tusschen Kerklijke Personen en over Kerk-Goederen voorvallende. Andere de welke waren van een gemengde Vierschaar, en ten deelen behoorden onder het Wereldlijke, ten deel onder het Geestlijk Regts-gebied, als zijn Huwlijx-saken, Eed-sweren, Egtscheiding, Overspel, en diergelijke. De welke alle in sijn soort tot de Geestlijke Vierschaar behoorden, en volgens de Pauslijke instellingen, by den Pausgesinden ter plaatsen onder den selven behorende, als nog by den Geestlijke in 't bysonder werden berigt, het welke waar in en hoe ver plaats heeft, te sien is by Andr. Gail. *lib. 1. observat. 37.* Georg. Tholosan. *Syntagm jur lib. 47. cap. 21. num. 26.* Welker Vierschaar sedert, en met den herstelden Godsdienst, by ons t'eenmaal is ver-

verworpen, en is den Kerken-Dienaren en Overheden, by ons geen Vierſchaar, of kennis van eenige Regt-ſaken gelaten, hoedanig die mogten weſen, de welke alle by den gemene Regter ſonder enig onderſcheid moeten werden beſlegt. Blijvende alleen aan de Kerklijke Overheid de voorſorg, en beſtiering van den dienſt der Kerken, gelijk als beroeping van Kerken-dienaren, Inſtelling van Kerklijke oeffeningen, en 't geen tot het Preek-Ampt behoord; in 't verder hebben ſy de ontſegging van de Kerklijke gemeenſchap over hare Ledematen, over die gene de welke van een opentlijk en bekend ergerlijk en ſchandlijk leven zijn. Tot de uitvoering van al 't welk de Kerk-broeders niet alleen te ſeggen hebben, maar de Overheid van de plaats, of hare toegeſondene Volmagtigden, werden bygevoegd. Waar van op de manier van doen, ſo in het verkieſen der Kerken Dienaren, als het onderhouden der vergaderingen van den Kerken-Raad, Claſſe, en Synode, en van den Kerkelijke Ban en Ontſegging, en meer andere ſaken, tot eendragtige onderhouding, en vordering van den herſtelden Godsdienſt deſer Lande, in den Jare 1591. by eenige Heeren uit den Hogen, en Provincialen Raad, beneven andere daar toe by de Staten van Holland gelaſt, ſekeren vaſten voet beraamt was, onder de naam van *Kerk-Ordning*. Dog de ſelve in de vergadering van de Heren Staten overgelevert, aan de Edelen en Vroedſchappen van de Steden uitgeſonden, en tot verſcheiden malen in de vergadering overſien zijnde, heeft in het eerſte geen volkomen voortgang gehad, door dien dat veel Steden hun lieten bedunken, dat de Kerklijke perſonen al te veel geſag daar by gegeven wierd, tot dat eyndelijk in de maanden Julio en Auguſto in den Jare 1612. by de gemelte Heeren Staten van Holland nader is gereſolveert, dat by *proviſie*, en tot dat anders ſou weſen geordonneert by den Steden, Heerlijkheden, en Dorpen van Holland en Weſt-Vrieſland, daar 't ſelve begeert en goed gevonden werd, deſelve Ordening ſou werden gevolgd en onderhouden: Sedert dien deſelve alom merendeels is gevolgd en onderhouden geworden, en als nog in twijfelijke ſaken, daar in de Overheid en de Kerken-Raad den anderen niet kunnen verſtaan, daar toe werd beroepen, het voornaamſte van deſelve Ordening ter voor verhaalde ſaken dienende, beſtaat in de navolgende Artijklen: 8

Verkieſing van de Kerken-Dienaren binnen de Steden.

Art. 1. So wanneer in de Steden eenigen Dienaar des Woords Gods ſal ontbreken, ſullen de Burgermeeſteren en Regeerders der ſelver Steden

den *Committeren* vier Perſonen, die ſy daar toe alder-bequaamſte ſullen verſtaan. En ſullen de Burgermeſteren en Regeerders voorſchreve, den Dienaren des Woords Gods, en Ouderlingen der Kerken in deſelve Steden bevelen, mê uit den haren vier perſonen te *Committeren*, die geſamentlijk na voorgaande Gebeden, en onderſoek dies aangaande by hen lieden te doen, *Procederen* ſullen tot verkieſing van alſulk een perſoon, of perſonen als hen goed dunken ſal, tot den voorſeiden dienſt van node, nut en bequaam te zijn: en deſelve hare verkieſing als dan voordragen het Collegie van de voornoemde Burgermeeſteren en Regeerders: en indien de gedane verkieſing den ſelven aangenaam is, ſal den verkoſen Perſoon in der maniere na-volgende geëxamineert werden, en ſo ver hy bevonden werd bequaam, en genoegſaam van God begaafd te zijn, ſal hy den Gemeente en de Kerke voor gehouden worden: en indien binnen veertien dagen daar na niemad hem openbaart, die eenige redenen weet voor te brengen, daarom men hem niet behoorde t'ontfangen, ſal hy tot den voornoemden Dienſt met oplegging der handen, of anders, na de wijſe van een yegelijke Kerk aangenomen en in de bedieninge van den voornoemde Dienſt geſteld worden. Maar ſo ver de voorſz Burgermeeſteren en Regeerders, verklaren de voorſeide verkieſing hen lieden niet te behagen, ſullen de voorſeide *Gedeputeerden* en in de maniere als voren tot nieuwe verkieſing van enige andere *procederen*.

Verkieſing van den Kerken Dienaren ten platten Lande.

Art. 2. So wanneer in de Dorpen eenigen Dienaar des Woords van noden ſal weſen, ſullen de Hooft Officier metten Schout en Geregte, aldaar vier perſonen uitten Parochie, die ſy daar toe alder-bequaamſt vinden, *Committeren*; die met drie Dienaren uitten *Claſſe* van dien quartiere met een Ouderling van de Kerke, of daar geen Ouderlingen zijn, met een vierde Dienaar van de voorſeide *Claſſe* geſamentlijk tot verkieſing van een bequaam Kerken-Dienaar *procederen*, en den ſelve behoorlijk doen *examineren*, en daar na in der Gemeente in de Kerk doen voorhouden, om 't ſelve in de manieren als vore gedaan, den verkoſen Dienaar in den dienſt aangenomen, en ſulks als voren geſteld te worden. En aangaande de Parochien, en Kerken daar van particuliere Heren of Ambagts-Heren regt van gift der Kerken hebben, en daar van in daatlijk gebruik zijn: deſelve Heren of Ambagts Heren ſullen uit hare Heerlijkheden of Ambagts Heerlijkheden daar 't ſelve valt, *committeren* vier perſonen: die ſy daar toe bequaamſt verſtaan, de welk met drie

drie Dienaren van de *Classe* van dat quartier, en een Ouderling van de Kerk, of daar geen Ouderlingen zijn, met een vierde Dienaar van den selve *Classe*, gesamentlijk tot de verkiesing van een bequaam Kerken-Dienaar sullen *procederen*. En 't selve gedaan zijnde, sullen die den voorsz Heren of Ambagts-Heren *presenteeren*. En in dien hen de verkiesing behaagd, sal *geëxamineert*, de Gemeente voorgehouden, en in den dienst gestelt worden, als voor verhaald is. Maar so ver hy verklaard dat hem de verkiesing niet behaagt, sullen de voornoemde *Gecommitteerden* in der maniere als voren tot nieuwe verkiesing van eenige andere *procederen*. En sal yegelijk *Classe* alle Jaar vier Kerken-Dienaren onder hen-lieden *deputeren*, die, als 't van node sal wesen, over de voornoemde verkiesing sullen staan, sonder dat de voorsz. verkiesing *geretardeert* sal worden door *absentie* van yemanden der voornoemder *Gecommitteerden*, daar toe van te voren *geinsinueert* zijnde. Welke *insinuatie* by den Hooft-Officier, of den Heer, of Ambagts-Heer binnen den tijd van twe Maanden sal moeten geschieden, na dat de Kerk van een Dienaar sal wesen onvoorsien.

Van 't onderhouden der vergadering, van den Kerken-Raad, Classis, en Synode Provintiaal.

Art. 28. Dat van nu voortaan in de Landen Holland en West-Vriesland, driederhande Kerklijke t'samen-komsten sullen worden onderhouden, te weten: den Kerken-Raad van elke plaatse: de *Classicale* Vergadering van elk quartier: en de *Provintiale Synode* van de voornoemde Landen. En dat in de voorseide t'samen-komst geen andere dan Kerklijke saken op Kerklijke wijse gehandelt sullen worden, mids dat in meerder Vergaderinge niet gehandelt sal worden, dan 't geen in minder niet heeft kunnen afgedaan worden, of dat tot de Kerken der meerder Vergadering in 't gemeen behoord.

Van den Kerken-Raad.

Art. 29. Dat den voorseiden Kerken-raad alle Weken gehouden sal worden by den Dienaar, of Dienaars des Woords mette Ouderlingen van yegelijke Kerke: mits dat ter plaatse daar 't getal der Ouderlingen klein is, de Diakenen daar by sullen gevoegd worden. Dat ook de Magistraat of Regeerders van Steden, of Dorpen *respective*, vry sal staan om yemand van haar (die sy daar toe bequaamste houden) daar by te voegen, om op alles opsigt te hebben, en te helpen *adviseren*, (is 't nood) en dat aldaar gehandeld sal worden dat alle saken in de Kerk met goede

ordre, en tot meeſte ſtigting aangeregt, en dat alle ergerniſſen onder de Gemeente gereſen, of te rijſen, weg-genomen en voorgekomen mogen worden.

Van de Claſſicale Vergadering.

Art 30. Dat in elk quartier ſulks die tegenwoordiglijk verdeeld zijn, ter bequamer plaatſe viermaal 'sJaars, een *Claſſicale* Vergadering gehouden ſal worden, die van de Magiſtraten van de Steden, daar deſelve gehouden ſal worden, ten *fine* als voren, daar mede overgeroepen zijnde, die daar toe ſullen mogen eenige (die ſy daar toe bequaamſt houden) *committeren*: Daar in vergaderen ſullen ten minſten een Dienaar, met een Ouderling uit elke Kerke van den Steden, metten Dienaars van de Dorpen van 't quartier, en neerſtig onderſoek doen, op 't leven en leringe van yegelijk Dienaar, d'een d'ander oeffenende tot vorderinge der Kerken-dienſt, en goede ſorge dragen dat alle ergerniſſen, misbruik, en ſcheuringen in de Kerke vermijdet mag worden, en ordre ſtellen op het onderſoek of de Kerken-Dienaren (byſonder ten platten Lande) haar-lieder Ampt wel bedienen.

Van den Provintialen Synode.

Art. 31. Dat voorts alle Jaars op den tweden Woonsdag na Pinxſteren een *Provinciale Synode* van alle de Kerken van Holland en West-Vriesland gehouden ſal worden in 's Graven-Hage, daar inne vergaderen en ſtemmen ſullen de *Doctores Theologiæ* van de *Univerſiteyt* van Leiden, met twe Dienaars, en een Ouderling by elke *Claſſe* daar toe te *committeren*, die ten voorſz. dage en plaatſe vergaderen ſullen ſonder dat van node ſal zijn daar toe eenige particuliere beſchrijvinge te gebruiken, en dat aldaar gehandeld ſal worden al 't gene dat tot goede eendragt in de Kerke, opbouwinge der Gemeente, en weg-neming van verhindering der Euangeliſe Leere bevonden ſal worden te dienen, en dat ten opſien en overſtaan van alſulke *Gedeputeerden*, als wy uit de *Collegien* van Rade of andere *committeren* ſullen, om al daar te *aſſiſteren* en toeſigt te dragen, dat alle ſaken met goede ordre werden gehandeld.

Art. 33. So yemand *ſuſtineren* wil, door d'aanſprake der minder Vergaderinge, verongelijkt te zijn, de ſelve ſal tot de meerder beroepen; en 't gene by den voorſeiden *Provintiale Synode* de Kerkelijke ſaken aangaande beſloten word, ſal voor vaſt en bondig gehouden worden, ſo lange 't ſelve in gelijke, of *Nationale* Vergadering niet veranderd en ſy-

Van

Van de Kerkelijke Cenſuren.

Art. 34. Ten einde de Kerklijke *Cenſuren* (daar door men nogtans niet verſtaat yemand van de ſtraffe der *Politijke* regten te bevrijden) in den Lande Holland en Weſt-Vriesland met goede ordre gebruikt mogen worden, ſo werd geſtatueert: ſo wanneer yemand tegen de ſuiverheid der Leere, of vromigheid des wandels, geſondigt ſal hebben; en de ſonde heimelijk is, en geen openbare ergerniſſe gegeven en heeft, ſal als dan den regel onderhouden worden door Chriſtum Matth. 18. voorgeſchreven, ſo dat in dien den Sondaar by een in 't byſonder, of voor twe of drie getuygen vermaand zijnde, berouw heeft, 't ſelfde voor den Kerken-Raad niet gebragt en ſal worden. Maar ſo hy van twe of drie vermaand zijnde geen gehoor en geefd; of anderſinds een openbare ſonde of ergeniſſe heeft bedreven, ſulks ſal den Kerken-Raad aan-gegeven worden, en ſo verre hy de vermaninge van den Kerken-Raad hertnekkelijken verwerpt, en geen verklaringe van leedweſen daar van voor den Kerken-Raad wil doen, ſo ſal hy van den Avondmale gehouden worden. En indien hy afgehouden zijnde na verſcheiden vermaningen, geen verklaringe van boetveerdigheid en wil doen, ſo ſullen die van den Kerken-Raad 't ſelfde de Magiſtraat, dat is, Burgermeeſteren en Schepenen in de Steden, of den Hooft-Officier met ſijne Mannen, of Regters ten platten Lande aangeven, en by hen-lieder *conſent* tot de uitterſte *remedie*, te weten, de openbare en naamkundige affnijdinge komen. Maar ſo verre die van de Magiſtraat ſwarigheid maken om in de voorſeide openbare af-ſnijding te *conſenteren* en die de Kerken-Raad nogtans dunkt der Kerke nodig te zijn, dat de ſelfde hare voortgang hebbe: ſo ſal de ſake gebragt worden in den eerſten *Provinciale Synode* als dan te houden, en aldaar by die van den *Synode*, en ſulken getal van *Gedeputeerden* als ons goed dunken ſal tot die ſake daar by te voegen, om by gelijke ſtemminge *getermineert* en uitſpraken daar van gedaan te worden.

In den Jare 1660. was groot oneenigheid in de Kerke tot Utregt, tuſſchen de Landſtands-beſtierende Overheid, en de Kerke-dienaren, daar by de Kerken-dienaren de Landſtands-beſtierende Overheid, geheel buiten de Kerkelijke vergaderingen meenden uit te ſluiten, dog hebben deſelve of hare Afgeſanten, volgens het XXXVII. *Art. van de Nationale Synod. van Dordregt, in den Jare* 1618. *en* 1619. *gehouden* moeten toelaten: als in 't lange te ſien is by L. van Aitzema in ſijn verhaal van Staat en Oorlog, het IX. Deel, pag. 1041. en volgend.

Eindlijken werd het Regts-gebied van den Regter, uit de eigenschap van de saak, vast gemaakt, in alle Leen-roerige goederen, van de welke die gene de welke van den Lande Holland selfs te Leen werden gehouden, in saken, het Leen eenigsins betreffende, volgens de nieuwe *Instructie van den Leen-Hove van Holland, den 7. April* 1661. in 't bysonder voor den Stad-houder, den *Præsident* en Hollandse Raden van den Hove van Holland, alle Leen-mannen zijnde, ter eerster aanvang moeten te regt staan: en de Agter-lenen, de welke eerst by den Heer en sijne Leen-mannen beregt sullen zijn; by hoger beroep voor het selve Leen-Hof mogen werden getrokken, en aldaar moeten werden ontfangen, volgens het 1. 2. *en* 5. *Artic. van de selve Instruct.*

Segge, in saken het Leen eenigsins betreffende, om dat alle andere gemene saken, het Leen niet betreffende, als sijn Huis, Erf, en Veld-dienstbaarheden, en diergelijke, de welke met het Leen-regt niet gemeens hebben, voor den dagelijksen Regter moeten werden beslegt. Volgens uitsondering van het 3. *artijkel* van deselve *Instructie*. daar van mê te sien Frederic. Sand *de feud. Geldriæ tract.* 3. *cap.* 1. §. 2. Gudelin. *de jure feudali part.* 6. *cap.* 1. Christin. *vol.* 6. *decis.* 81.

Hier toe souden men mê kunnen passen, de saken van Oorlog, de welke so voor den Krijgs-raad en Lande, als over saken ter Ze en te Water voor-vallende by de *Admiraliteyt*, dat sijn Regters het Ze-bestuyr betreffende, moeten werden verhandeld. Als mê van de Wildernissen en de Jagt, de welke by Houdvester en Meester-knapen; en van Dijken, Sluysen, en wateren, de welke by Dijkgraaf en Heimraden in 't bysonder beslegt werden. daar van elk in 't bysonder.

HET XI. DEEL.

Van Regts-gebied uit voor-regt van den Regter.

1. *Regts-gebied uit voor-regt van den Regter van wat kragt.*
2. *Leen-geregt.*
3. *Het Regts-gebied van de Academie in Leiden. of men sig 't selfmag ontrekken by prorogatie of anderssins.*
4. *Het Regts-gebied van het Hof Provinciaal in welke saken plaats heeft.*
5. *Het Regts-gebied van den Hogen Raad.*

1 HEt Regts-gebied uit voor-regt van den Regter, is het gene den Regter is gegeven, van dat sommige personen en in sommige saken aldaar, en voor geen anderen Regter te regt mogen staan,

Soda-

Sodanig voor-regt heeft het Leen-geregt, daar van in 't voorgaande Deel is gehandeld. 2

Sommige meenden dat ook gelijk regt hadden de Regters van de *Academie* tot Leyden, sulks dat de *Studenten* haar deselve Vierschaar niet mogten ontrekken. *arg. l.* 20. *ff. de Offic. præsid. l.* 18. *ff. de jur. l.* 7. *ff. de postulando.* 3

Dog de saak sijnde nader ingesien, is bevonden dat het selve voor-regt geen andere reden heeft, als 't voordeel van de *Studenten* de welke na Regten haar keur hebben, offy voor haar Leer-Meesters daar sy onder horen te regt willen staan, dan niet. *auth. habita. Cod. ne filius pro patre.* Sulks dat deselve wel vermogen haar selve een anderen Regter te onderwerpen, en van haar voor-regt afstand te doen. Sulks ook in de laatste *Interpretatie* van het 39. *art.* van de *Statuten van de Universiteit*, by de Staten van Holland den 25. Maart, 1662. gedaan, onder anderen is uitgedrukt: *dat deselve Studenten* meerderjarig zijnde by *contract* de *jurisdictie* van een ander Regter in de *Provintie* Holland vermogen te *prorogeren*, en van 't selve Regts-gebied vermogen afstand te doen.

Andere voor-regten de welke so wel ten voordeel van den Dings-luiden, als ten voordeel van de Regters gegeven zijn, staan mê ter Keur van de Dings-luiden, of sy deselve willen gebruiken, dan niet. Hoedanig meest sijn de voorregten van het Hof en den Hog. Raad in Holland. Daar van de voor-regten rakende het Regts-gebied van den Hove, zijn dese: 4

I. Dat tot kennis van den selven Hove behoren alle saken beroerende de Regten, Hoogheid, Vryheid, Heerlijkheid, en de *Domeynen* van de Landen *Instruct. art.* 1. §. 1. Bald. *ad l.* 51. *Cod. de Episcop. & cleric.* waar onder mede begrepen werd alle het geen tot nadeel, verachting, of ongehoorsaamheid van de Hoog. Over. by yemand werd gepleegt, gelijk als *Crimen læsæ Majestatis*, valsche Munt slaan, openbaar Geweld, onbehoorlijke Vergaderingen, en diergelijke. Sie Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 2 *cap.* 2. *num.* 5.

II. De geschillen of oneenigheden tusschen de Steden en Heerlijkheden, van feitelijkheden tusschen Edellieden en andere. Item, de saken rakende 's Lands diensten en *Officien*: Item, alle *Advocaten*, *Procureurs*, en andere *Suppoosten* van den Hove, moeten in saken rakende haar *Ampt* en *Officie* voor den selven Raad haar verantwoorden, en haar Meesters die sy gediend hebben op 't stuk van *Salaris* en regtlijke onkosten dagvaarden. Sie Merul. *lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 5. 6. 7.

III. Komt de vooornoemde Raad de kennis van saken alle Weduwen, Weesen, en andere *miserabile* personen aangaande. *l. unic. Cod quando Imper.*

inter pupill. & ibi DD l. 1. Cod. ubi pupill. educ. deb. Covarruv. *lib. pract. quæst. cap. 6. & 7.* Sie Merul. *d. lib. 4. tit 2. cap. 9.* en 't gene hier voor in het VI. Deel breder daar van is verhandeld.

IV. Van saken roerende het stigten van Kerken. Merul. *lib. 4. tit. 2. cap. 10.*

V. Van saken roerende besit van Proven of *Præbenden.* Instruct. *art. 8. 12. & art. 39. 40. & seq.* Andr. Gail. *lib. 1. observ. 5.*

VI. Over de Handteykeningen en Verband-schriften van *Officiers:* en van die geen die haar in 't bysonder den selven Raad onderwerpen Instruct. *art. 8.* Merul *d lib. 4. tit. 2. cap. 6. & 14.*

VII. Van alle lasterspraak of hoon, en knevelry, en overlast by den *Officieren* in haar *Officie* aangedaan, of alle andere die wegens overlast van de Edellieden of magtige personen begeren te klagen. Merula *d. loco cap. 15, 16, en 17.*

VIII. Van klagt en in val van nieuwigheid of ongebruik. Instruct. *art. 39. & seqq.* Andr. Gail. *lib. 1. observ. num. 30. & observ. 16. num. 9.*

IX. Beroerende Voor-regten, Costumen, Keuren, &c. Merul. *d. loco. cap. 12, 20.*

X. Van alle bevelen jegens die geene de welke yets tegens regt den anderen aandoen, *Vulgò, Mandament pœnaal.* Sie Gail. *lib. 1. observ. 13. & seqq.* Merul. *ibid. cap. 24.* Daar by het Hof, in saken daar in yemand overlast lijd, 't welk hy met geen *Ordinaris* middel weet te beletten, of het welk gedaan zijnde, niet wel hersteld sou kunnen werden, of tot merkelijke schade sou kunnen strekken, of anderssins de saak geen uitstel lijd, op sekere groote peyne yets verbied, of beveeld. daar van de manier van doen te sien is in de *Papegay pag. 322.* Het welk ook by de Regters in de Steden in sommige saken, en voornamentlijk in Timmering van Huysen is ingevoert.

XI. Van alle *Criminele* en lijfstraflijke saken verjaart zijnde, en ongestraft gebleven. Instruct. *art. 8. in fin.* daar onder ook begrepen zijn de *Vagebonden* en *Land-lopers.* Gail. *lib. 1. observ. 1. num. 33. & 34.* de welke om haar grote onsekerheid voor alle Regters daar mense vind, so in cas *Civil* als *Crimineel* betrokken kunnen werden. DD. *in l. 1. Cod. ubi de Crimine. in verb. reperiuntur*

XII. Op de gestading en onderzoek van verleende Brieven van *Pardon, Remissie, Abolitie, Cessie, Respijt, &c. vulgò, Interinement.*

XIII. So wanneer yemand een ander t'onregt heeft beklad, en onder het volk verdeeld, ter sake van eenig misdaad, schuld, besit ter quader trou-

trouwen, of diergelijke, vermag den beledigden hem roepen voor den *Provincialen* Raad, om sijne *actie* te *instituëren*, of dat hem by gebrek van dien een eeuwig stilswijgen opgeleid sal werden. *ex l. diffamari Cod. ingen. manumiss.* Gail *l.* 1. *observ.* 9. 10. *n.* 12. Mynsi. *cen.* 7. *obs.* 82. & *cent.* 6. *observ.* 93.

XIV. Om uitwinning verleend te hebben op verjaarde Vonnissen. Instruct. *art.* 118. en Ampl. *art.* 30. en van den Hogen Raad. *art.* 273. Marant. *de execut. num.* 54.

XV. Op alle arresten. Sic Merul. *d. loco. cap.* 25. en 't geen hier voor in het VII. Deel is verhandeld.

XVI. Van saken daar van dat verscheide Schuldenaars in verscheide Regts-gebieden wonen *l.* 10. *Cod. de jud. & tot. tit. ff. de quibus reb. ad eundem jud. eatur.* Gail. *lib.* 1. *observ.* 32. Mynsi. *cent.* 1. *observ.* 4. Menoch. *de Arbitrar. jud. l.* 2. *casu.* 371. Afflict. *decis.* 227. Ten waar dat eenige der selver buiten Holland woonden, de welke dan by haren dagelijksen Regter geroepen souden moeten werden. *per l. ultim. ff. de Jurisdict.* Zypæ. *Notit. Jur. Belgic. tit. de Judic. vers. quibus.*

Ten laatsten. Indien dat den lager Regter, of regt te spreken weigert, of door al te lang uitstellen geen regt doet, door wegen van *Evocatie*, dat is klagte van geweigert regt. Gail. *lib.* 1. *observ.* 1. *usque ad* 32. *inclusive, & observ.* 41. Mynsing. *cent.* 5. 81. Imbert. *Instit. forens. cap.* 13 Covarruv. *pract. quæst. cap.* 6. *&* 7.

De saken daar by dat het Regts-gebied van den Hogen Raad, behalven de saak van hoger beroep of *appel*, ter eerster aanleg plaats heeft, zijn dese: 5

I. In saken tusschen twe vreemde Kooplieden, die geen sekere woonplaats in Holland nog in Zeland hebben. *Instruct.* van den Hogen Raad, *artic.* 18.

II. In alle saken van besit, en in andere saken daar na Regten of *Ordonnantie* geen beroep valt. *Instr.* van den Hogen Raad. *art.* 19.

III. In saken beroerende de Schipvaart, *ibid. art.* 20.

Daar-en boven so verleend den Hogen Raad in Holland, in den naam en van wegen de Hoge Overheyt alle *Relivementen*, of herstellingen, en alle brieven van *Beneficien van Inventaris, Cessien*, of afstand van goederen, en diergelijke. *Instruct.* van den Hogen Raad. *art.* 23. So nogtans dat de gestading van dien, by den dagelijksen Regter moet getoetst werden, (*vulgò, geinterineert.*) de welke na genomen kennis van saken de gegeven Brieven of verwerpt, of toestaat, na gelegentheid.

HET XII. DEEL.

Van Actien, dat is, Regts-aantaal, en het aanleggen van dien.

1. *Actie of Regts-aantaal wat.*
2. *Hoe veelerhande.*
3. *Possessoir of Petitoir, wat.*
4. *Van wat kragt en waar te beregten.*
5. *Complainte en Maintenue wat*
6. *Hand-vulling anders* Provisie van Namptissement, *wat, wanneer plaats heeft.*
7. *Volgens den grond van het beschreven regt ingevoert.*
8. *Actie of Regts-aantaal is van ruym, of eng genomen regt.*

1 *Actie*, of Regts-aantaal, is het regt dat men op yemand heeft door Regts-dwang te doen voldoen, het geen dat hy ons schuldig is. *pr. Instit. de Actionib.* daar van den aart, en eigenschap, voornamelijk moet ingesien werden, om dat ook daar uit het onderscheidentlijke Regts-gebied en Regts-dwang, van den Regter werd vast gemaakt; so uit oorsaak van de persoon, als van de schuld, en het goed daar de schuld is opgevest, daar van hier voor onderscheidentlijk is gehandelt, gelijk dat te regt werd aangemerkt by Rombout Hogerbeets, van het aanvangen der *Processen*, in 't begin.

2 *Actie*, of Regts-aantaal, is van verscheide soort, daar van andere uit de daad, en manier van instelling, is lijfstraflijk, andere onlijfstraflijk, daar van de gene uit misdaad, de dese uit gemene schuld voort komt, Anders *Crimineel of Civijl:* die uit gemene schuld voortkomt, is wederom andere daar by yemand in sijn persoon alleen verbonden is: andere daar voor eenig goed verbonden, of versekert is, of het welk strekt om eenig goed op te eischen of te vervolgen. §. 1. *Instit. de Actionib.* Anders *personeel* of *reëel.*

3 *Reële*, dat is, saak-roerige *Actien*, zijn wederom andere, daar by alleen over het *provisioneel*, dat is, enkel en voor afbegeerde besit, het sy om te verkrijgen, om te behouden, of wederom te krijgen het geen men verloren heeft, verschil is. §. 3. §. 4. & §. 6. *Instit de Interdict.* Andere daar by het volle regt van het goed *ten definitive*, dat is, by eind-oordeel versogt of begeerd werd. *cap. pastorales 5. & tot. tit. extr. de caus. possess. & proprietat.* Anders *Possessoir en Petitoir.* Daar van altijds geraden is de saak *in Cas Possessoir*, dat is, by voor afwijsing van het besit, aan te leggen, om dat, dewijl het bewijs van het regt tot den vollen eigendom dikmaals swaar valt, den Aanlegger, door het voor af toewijsen van het besit, van het

het verder bewijs dapper werd verligt: door dien dat hy in het besit blijft, so lang den Tegen-dinger sijn regt tot het goed in het tegendeel van dien ten vollen niet bewijst. §. 4. *Instit. de interdict. l.* 23. *Cod. de probationib.* Dat ook het selve ligt te wagen is, met dat de geen die het Besit-regt niet kan verkrijgen, daardoor niet verliest, of verhinderd werd in het *Petitoir ten definitive*, dat is, ten vollen aantaal, by eind-oordeel voort te gaan. *l.* 14. §. *final. ff. de except. rei judicat.*

Het Besits-aantaal moet voor den Hogen Raad in Holland ter eer- 4
ster instelling aangeleid werden. *Instruct. van den Hogen Raad, art.* 19. behalven dat in verscheide Steden op't stuk van erffenis, bysondere Keuren zijn van inleiding en uitleiding, en weder inleiding in besit van het Sterf-huis, door twe Schepenen van de plaats te doen: daar op mê voor af over het besit werd geoordeelt, sulks hier voor t'sijner plaats is aangewesen. Welke saak van het Besit-regt der-in, of uitgeleide, voor af moet werden geoordeelt, eer men met de saak ter eind oordeel mag voortgaan. *l.* 3. *C. de interdict.* Dog de saak over ander Besit-regt voor den Hogen Raad aangeleid zijnde, verhindert niet voor den dagelijksen Regter by eind-oordeel voort te gaan; *contra d. l.* 3. *Cod. de interdict. & l.* 10. *Cod. de Judic.* Om dat het voor-regt van sodanig Regts-gebied, niet verder of anders kan werden uitgerekt, als het selve uitdruklijk inhoud. *arg.* §. 6. *instit. de Actionib. junct. l.* 2. *Cod. de legib.*

Gelijk het Besit-regt self, so is ook de manier van Regts vordering van dien twederhande; andere om het verloren en verhinderde besitregt wederom te krijgen; andere om in het ondernomen Besit-regt te werden gestijft en gesterkt. Daar van het een *Complaincte*, het ander 5
Maintenue, genoemd werd. Hoedanige *Complaincte* ook voor het Hof *Provinciaal*, by klagte van nieuwigheid ter eerster aanleg ingestelt mag werden. Van welke manier van doen in't lang te sien zyn in de Papegay. *p.* 111. *en* 120. Sie mê Wieland, *pract. civ. tit.* 1. *c.* 9. *en* 13. *en tit.* 2. *c.* 7. Damhoud. *prax. civil. cap.* 41. 42.

Daar op onderscheidentlijk staat te letten, dat in de *Complaincte* voor het Hof, voorgaande dagvaarding werd gedaan, om te sien openen de brieven van *complaincte* en voorts te procederen na sijn forme en inhouden, de welke geopent zijnde, daar op eerst *demonstratie* en aanwijsing van het besit-regt werd gedaan. Maar voor den Hogen Raad *mandament* van *complaincte* geligt en verleend zijnde, werd eerst en alvoor deselve te openen, den *Commissaris* sonder kennis en weten van partyen aanwijsing en *demonstratie in loco* gedaan, en by hem

informatie van de *poſſeſſie* genomen, en als dan eerſt dagvaarding gedaan om te ſien openen de Brieven van *complaincte*, en tijd te ſien ſtellen om *contrarie feiten poſſeſſoir* in te brengen, en deſelve te bewijſen, ſo 't haar goed dunkt.

6 Naaſt aan het voor aanleg van Beſit-regt, komt Hand-vulling, anders *Proviſie van Namptiſſement*, daar by den Aanlegger uit kragt van een openbare ſchuld-bekentenis by ſijn handteikening beveſtigt, mag eyſch doen tot kennen of ontkennen, en ingeval van kennen, voor alle uitſtel of vertrek, hand vulling mag verſoeken, daar by den Ged. voor af werd veroordeeld het geëiſchte onder den Regter te leggen, of anders aan den Eiſſcher op te ſchieten, onder goed ſeker dat hem 't ſelve wederom ſal gewerden, ſo by eind oordeel anders verſtaan wierd. Indien den Gedaagde ſijn hand-teikening en de ſchuld ontkend, werd op de gewone manier by eind-oordeel voortgevaren. Hoedanige hand-vulling ook tot alle andere openbare geſchriften uitgerekt, en ruim genomen werd, om
7 dat deſelve niet by de enkele *practijk*, dat is, manier van Regtspleging, tegen het gemene regt, ſo ſommige menen, zijn ingevoert, maar ſelf by de beſchreven regten geen verſet, of uitſtel wierd verleend, jegens ſchulden daar van by bekentenis, of anderſins uit dadelijke baarblijk kon werden geoordeeld. *l.* 4. §. 3. *l.* 31. *ff. de re. jud. l.* 10. *ff. de pignorat. act. l.* 6. §. 1. *ff. Quib. mod. pign. vel. hypoth.*

Dog tegen ſodanige verſogte hand-vullingen, valt ook ſomwijlen verſet dat den Eiſſcher daar op niet alleen ſtaan mag, maar dien onvermindert in de ſaak moet voortgevaren werden. Daar van is te ſien by Joann. à Sande *lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 3. en het geen hier na in het 5. boek, 16. Deel, onder den Tijtel, *van Regts-plegingen van gemene ſaken in 't bijſonder ſal werden verhandelt.*

8 Anders werden de *Actien*, en het Regts-aantaal verdeelt, in ruym of eng genomen regt. §. 30. *inſtit. de Actionib.* Aantaal van ruym regt, is daar toe gepaſt kan werden alles wat tot die ſoort van ſaken behoord, gelijk als in handeling van Kopen en Verkopen, werd in het twijvelagtige gevolgd, het geen uit den aart van de handeling, daar toe behoord, al is 't dat ſelve niet uitduklijk was bevoorwaard. *l.* 11. §. 1. *ff. de act. empt.* So ook in andere gelijke ſaken, als van Bewaar-geving, Laſt-geving, Gemeenſchaps-deiling, Erf-ſcheiding, Pand-geving, en diergelijke, daar in den Regter, de vryheid heeft na regt, reden, en billijkheid te oordelen, of en wat den een den ander na de eigenſchap van de ſaak te doen of te geven heeft, en magt heeft beider regt in verſcheide

ſcheide inſigten te juiſten en te verlijken, wat en hoe veel den een den ander moet toegeven. *arg.* §. 30. *inſtit. de Actionib.*

Aantaal van eng genomen regt is, daar in den Regter ſtip bepaalt is, aan het geen de ſaak uitdruklijk inhoud, ſonder daar op eenige gejuiſte of geevende uitlegging by ſaaks gevolg te mogen doen. Gelijk als in alle verbanden daar by yemand yets ſchuldig kent, bedongen Renten, Borg-togten, Aantaal uit ſake van uitterſte wil, en diergelijke, daar in de woorden van het verband en overgift ſtip moeten werden gevolgd. *l.* 1. *ff. de Verb. obligat. l.* 24. *ff. de præſcript. verb.*

Het XIII. Deel.

Van Daging.

1. *Daging wat.*
2. *Voor hoge en lage Regters hoe te doen.*
3. *Aan wie, en hoedanig buiten het Regts-gebied door weet-beſtedinge,*
4. *Hoedanig by* edicte, *buyten de Provintie,*
5. *Of en wanneer men ſijn eyſch mag veranderen.*

en letteren requiſitoriaal.

HEt beginſel, of om wel te ſeggen, de voorbereiding van een ſaak, is de daging, *als yemand als Aanklager of Eiſſcher ſijn tegen-dinger voor den Regter roept, om hem op ſijnen eyſch tegens ſekeren bequamen dag, te komen verantwoorden, en op't ſelve, wat regt is te horen wijſen.* DD. *ad l.* 2. *ff. de in jus voc.* 1

Het welk by de Hoge Regters niet anders geſchieden kan als by ſchriftlijk bevel van den Regter, die daar toe by verſoek en *Requeſt*, moet verſogt werden. Dog werd ſelden geweigerd, ten zy om merklijke reden, want den Aanlegger die pleit voerd op koſten van ongelijk, en die 't verlieſt, werd ten behoef van den Overwinner in de koſten geweſen. §. 1. *in fin. inſt. de pœna temere litigant. l.* 79. *in pr. ff. de jud.* Dog door de lage Regters vermogen de Aanleggers, op haar eigen bevel, het ſy mondeling of ſchriftlijk, door een Gerigts-bode de dagvaarding doen doen, Sie Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 5. en kunnen ſonder onderſcheid alle perſonen van wat gelegentheid die zijn, in Regten gedagvaart werden, maar is de manier van dagvaarden onder alle niet even eens. 2

Alſo moeten de *Magiſtraats* perſonen, alle *Officiers*, en *publijque* Luiden, die in dienſt van den Lande zijn, in ſaken betreffende haren Dienſt of *Officie*, niet voor haren dagelijkſen Regter, maar voor het Hof van Holland ter eerſter aanleg geroepen werden, en ook de Aanklagers te Regt ſtaan. *l.* 2. *ff. de in jus voc. Inſtr. art.* 8, 12, en 38. Merul. *prax. civ.*

civ. lib. 4. *tit.* 40. *cap.* 3. *num.* 2. Burgund. *ad conſuet. Flandr. tract.* 9. *num.* 15. waar van hier voor breder.

So mag ook een Kind ſijn Ouders in Regt niet betrekken, dan alvoren *petita venia*, en daar toe byſonder verlof hebbende van den Regter. *l.* 4. §. 1. *ff. de in jus vocand. l.* 3. *Cod. eod.* §. *fin. inſtit. de pœna temere lit.* Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 5. *in princ. num.* 4. Zyp. *not. Jur. Belg. tit. de in jus vocand. verſ. quamvis.* Perez. *ad Cod. eod. num.* 2. Rebuff. *ad conſtit. reg. in proœm. gloſſ.* 5. *num.* 47. Fach. *lib.* 10. *controv. c.* 87. Vinn. *ad* §. *pœnal.* 12. *inſtit. de act. n.* 5.

Voor den *Provincialen* en Hogen Raad werden de dagingen gedaan door de Deurwaarders daar toe geſtelt, die haar in 't doen van het ſelve moeten gedragen na de *Inſtructie* van den Hove, en voorts na den inhouden van de *Mandamenten* en bevelen. Het welk meeſt daar in beſtaat: dat den Deurwaarder met de dagvaarding den Gedaagde, of in ſijn afweſen t'ſijner Woon-plaats, aan yemand van ſijn Huis-geſin, of Gebuyren, hebbende de Jaren van beſcheidenheid, geeft, levert, en laat, een af-ſchrift van 't *Mandament* of *Requeſt*, met het bevel daar uit de dagvaarding ſal zijn gedaan, benevens af-ſchrift van 't gunt daar op d'Aanlegger (willende ten dage dienende *Proviſie* verſoeken,) hem *funderen* ſal, met aantekening van de ſelve dagvaarding, en van den Regtdag den Gedaagden aangeſeid, die in Holland ten minſten binnen veertien dagen, in Zeland drie weken, en ſo in Holland als in Zeland ten langſten van een Maand, na het *exploict* of aanleggen moet geleid werden. Het welk te verſtaan is van volkomen regtlijke dagingen. Andere inſinuatien en aanſeggen van minder ſaken tot voorbereyding of tuſſchenval, gelijk ook merendeels de comparitien voor Commiſſariſſen alvorens *Mandament* te verlenen, werden mê op korter en minder tijd genomen, na dat de ſaak haaſt vereyſcht. *Inſtruct. cur. Holland. art* 19. *Ampliat.* 8. 9. Wat verder het Ampt van de Deurwaarders betreft, is hier voor breder aangeweſen. Sie mê breder by Merul. *lib.* 4 *tit.* 24. *cap.* 5, 6, 7 *& ſeqq.*

Voor de lage Regters geſchied de dagvaarding door een Gerigts-Bode, gelijk als geſeid is, wiens Bediening mê meeſt beſtaat, uit de inſtelling en gewoonte van de plaats daar het geſchied, en moet ten minſte drie dagen voor den Regtdag geſchieden, *Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtit. binnen de Steden en ten platten lande, art.* 1.

3 Alle dagingen moeten gedaan werden aan de perſoon ſelve, ſo men hem vinden kan ter plaatſe daar hy woond, of anders tot ſijn huiſe, aan yemand van ſijn huisgeſin, of ſo daar niemand t'huis is aan ſijn naa-

ſte-

ſte gebuyren, ſo dat het tot ſijnder kennis komt, latende *Copye* van ſijn *Commiſſie* en korte *relatie*, als mede van al het gene daar op ten dage dienende eenige *Proviſie* ſal werden verſogt. *Inſtructie van den Hove van Holland, art.* 91. 99. *Ampliat. art.* 8. *en* 9. En ſo het een ſaak is tegen ymand die buyten het Regts-gebied woond, van dien Regter voor de welke hy werd geroepen, werd by *letteren requiſitoriaal*, dat zijn beſloten Verſoek-brieven, aan den Regter van die plaats verſogt, dat hem gelieve door ſijn Bode of Deurwaarder, ſodanige daging te laten doen, en ten dien einde ten platten Lande, ter Vierſchaar daar de ſaak werd aangeleid, tot koſten van ongelijk, de ſelve brieven te doen beſtellen, de bewilging van den Regter te bevorderen, en de daging door den Bode aldaar te beſorgen, ten minſten prijs aan te nemen, en openbaarlijk opgeveild te werden, 't welk men een weet-beſteding noemd. Maar in de beſlote Steden, zijn buiten de Deurwaarders en Geregts-boden, geſwore Briefdragers, die het Wapen van de Stad die ſy bedienen, onder een Kriſtal of glaſen verdek, aan een ſnoer, op haar borſt hebben hangen, die het ſelve beſtellen verſorgen.

Indien hy buyten het gemeen Regts-gebied deſer Landen woond, 4
werd de daging by *edictie*, dat is, openbare uitroeping op de uitterſte Land-palen, na voorgaande Klok-geſlag voor het Hof door een Deurwaarder van den Hove, en voor de Steden of Dorpen na voorgaande verſoek aan den Regter van de ſelve plaats, als voor door deſſelfs Bode gedaan, het welk gedaan zijnde, werd deſelve daging aldaar aan geplekt, en den Gedaagde daar van een dubbeld toegeſonden. Sie verder van daging by wie, hoe, en aan wie deſelve geſchieden moet, by Wieland *pract. civ. tit.* 2. *cap.* 4. en volgend. Damhoud. *pract. civ. cap.* 54 en volgend. Peck. *Van Beſetten, het* XXXIX. Deel. *Ordonnantie op 't ſtuk van de Juſtitie binnen de Steden en ten platten Lande, art.* 1. en 't gene aldaar by my werd aangetekend.

Eindlijk ſtaat te letten dattet voor alle Vierſchaaren, en Regt-banken, huidens daags als gemeen is, dat men in ſijnen eyſch daar by men ſijn Tegen-dinger doet dagvaarden, geen ſekere naam van *Actie* of Aantaal, die men tegen hem wil gebruiken, behoeft uit te drukken: maar ſlegtlijken het Feit, en ſijn agterweſen ſo als het leyt te kennen geeft, met de *clauſule*, om hem te komen verantwoorden jegens ſodanigen eyſch en *concluſie*, als den Eiſcher ten dage dienende, ter ſelver ſake ſal willen doen en nemen. Gudelin. *de Jure Noviſſ. lib.* 4. *cap.* 5. *verſ. tertium.* Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 88. *num.* 2. & 7. Daarom men 5

ten dage dienende in 't nemen van sijn Eysch en Dings-taal, aan het sodanig geëischte niet gebonden is: maar men voor de *litisconteſtatie*, dat is, het antwoorden, nog altijds sijn eysch self mag veranderen, na sijn welgevallen. Maar de meeste swarigheit beſtaat daar in, of en hoe dat men sijn eysch, of ander ingediende, na dat de sake voldongen is, mag en sal veranderen: en staat vast, dat niemand het selve doen mag, als onder herstelling by *Requeſt Civijl*, en mits wederkerende de kosten by den Tegendinger tot die tijd gemaakt. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 47. *cap.* 6. *num.* 4. Christin. *vol.* 2 *deciſ.* 104. *num.* 3. Ten ware dat het op den selve dag en aanstaande Rolle, verandert wierd. *arg. l. pen. ff. integr. reſtit.*

HET XIV. DEEL.

Van Defaulten, en Gebreken van niet in Regten te verschijnen.

1. *Default, wat, en van wat kragt.*
2. *Default.*
3. *Default.*
4. *Hoedanige te purgeren of herstellen.*
5. *Hoedanige saken op het eerste Default werden afgedaan.*
6. *Hoedanige op het twede*
7. *Intendit hoedanig in te brengen en van wat uitslag.*
8. *Comparuit.*
9. *Verstek, wat, en wanneer plaats heeft.*

YEmand behoorlijk gedaagd zijnde, is gehouden voor den Regter ten gesetten dage te verschijnen, of werd in sijn afwesen na twe gedane herdagingen, en een vierde daging ten overvloed, evenwel regt gedaan. Want al is 't dat yemand voor een Regter werd geroepen, daar hy niet onder behoord, moet evenwel in regten verschijnen, en 't selve by verset van overwijsing, na sijn dagelijkſen Regter inbrengen, op dat daar van blyke, en met kennis van saken werde geoordeelt, of het sijn onderhorende Regter is of niet. *l.* 2. *ff. Si quis in jus vocat. non erit.* in deser voegen.

1 So wanneer de saak behoorlijk diend, en den Gedaagde niet verschijnt, of gemagtigd send, versoekt den Aanlegger het eerste *default*, of versuim-regt, en voor het profijt van dien, werd den Gedaagde versteken van alle *exceptien declinatoir*, dat is, verset tot afwijking van den Regter, en werd den Aanlegger een twede daging vergund, aan den gebrekigen te mogen doen, met verhaal van kosten.

2 Indien de Gedaagde voor de twede maal niet verschijnt, werd tegen

gens hem verſogt en verleend het twede *default*, of verſuim-regt, en voor het profijt van dien werd hy verſteken van alle *exceptien dilatoir*, dat is, dag' van beraad en uitſtel-regt, en vergunt een derde daging, met verhaal van koſten als voor.

Voor de derde maal niet verſchijnende, werd den Aanlegger verleend 3
het derde verſuim-regt, en voor het profijt van dien blijft den gebrekige verſteken van alle *exceptien peremptoir*, dat is, al uit-eindig of oordeeluitig verſet, en werd hy toegelaten van ſijn *intendit* te dienen, dat is, overgeven aan den Rechter ſijn eyſch, en bewijſen daar toe dienende, om daar op regt gedaan te werden als na behoren. *Ordonnant. op 't ſtuk van de juſtitie binnnen de Steden en ten platten Lande van Holland. art.* 2. 3. Maar voor het Hof werd op het derde *default*, of verſuim regt, nog een daging verleend, *ex ſuperabundanti*, dat is, ten overvloed. *Inſtr. van den Hove van Holland. art* 108.

Dog op dat niemand werde verweſen, dien het onmogelijk was te 4
komen, of immers noodſakelijke belet was geweeſt *l.* 53. §. 2. *ff. de re jud. l.* 10. *Cod. Quomodo & quando judex.* werden de *defaljanten* en gebrekigen, na het eerſte en twede *default* of verſuim-gebrek, toegelaten het ſelve te *purgeren*, dat is, haar verſchoning daar tegen in te brengen, mits blijvende het *effect* van dien, dat is, het regt het welk den Aanlegger daar door heeft verkregen, te weten, dat den Gedaagde geen verſet van af-wijking, en uitſtel mag inbrengen, maar moet aanſtonds antwoorden, en boven dien betalen de koſten by den Aanlegger om ſijn verſuim gemaakt. Maar tegen het derde verſuim werd geen *purge*, of verſchoning toegelaten, 't en waar by *relief*, dat is, by herſtelling om reden: als alleen, dat men tegen de *exploicten*, dat is, het qualijk te werk leggen van de dagingen nog yet ſeggen mag, en daar tegen mag gehoord werden. *Inſtructie van den Hove van Holland, art.* 122. Sie verder *art.* 5. *van de Ord. op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande*, Merul. *prax. civ. l.* 4. *t.* 43. *c.* 3.

In ſommige ſaken ſijn geen herdaginge van noden, maar werd op 5
het eerſte en twede verſuim regt gedaan. Gelijk in ſaken daar van de ſchuld blijkt by *Regiſter* of Schuld-boek, of by openbaar verpand-brief, uit kragte van 't welk Hand-vulling of *Proviſie van Namptiſſement* werd verſogt, werd op het eerſte verſuim den Gedaagde verweſen tot Handvulling, en voorts ten *definitive*, dat is, tot eind-oordeel in de ſaak voort gevaren by drie verſuim-regten en herdagingen als voren, *art.* 6. *van deſelve Ordonn.* Dog voor den Hove van Holland, werd in ſaken daar

daar by yemand geroepen werd om te kennen of ontkennen ſijn handſchrift of zegel, voor het profijt van het eerſte verſuim het geſchrift gehouden voor bekent, en de gebrekigen verweſen tot hand-vulling,
6 en een twede daging verleend, daar by den gebrekigen werd geroepen tegen den Aanlegger om hem de toegeweſene hand-vulling te ſien *delivreren* onder *cautie*, dat is, te ſien verſekeren onder Borg, indien by eynd-oordeel anders wierd verſtaan, En in dien den gebrekigen alſdan wederom niet verſchijnt, werd voor het profijt van het twede verſuim, den Aan-legger de hand-vulling onder ſijn borg en ſeker geſtadet. Sie *Inſtruct. van den Hove van Holland*, *art.* 119.

Indien over de hand-vulling enig bedenken valt, werd de ſelve wel in het eerſte verſuim-regt toegeweſen, dog niet anders als *ſalvo purge* ten naaſte, dat is, behoudens de verſchoning en verantwoording daar tegen voor of op den naaſte Regt dag te doen, of anders in de Steden daar men dagelijx Regt-dag houd tot agt of veertien dagen. En ſchoon het ſelve voorbeding daar by niet werd uitgedrukt, werd den Gedaagde nog wel veel tijds tot *purge* of verſchoning op den naaſt volgenden Regts-dag toegelaten, en in ſijn verantwoording gehoord, ſo hy daar by meend beſwaard te zijn. Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4 *tit.* 43. *cap.* 3.

Als yemand gedagvaard is om *executie*, dat is, tot uitwinning te ſien verklaren, op verjaarde Vonniſſen, geregtelijke bekentniſſen, willige *condemnatien* of overgiften, op uitſpraken of overkomſten, op ſaken daar van Regts-vordering is geweeſt en daar van by *publijke inſtrumenten*, dat zijn opentlijke Brieven blijkt, wijsdom te hebben, werd me voor profijt van het eerſte verſuim, vonnis en uitwinning verleend met verhaal van koſten daarom gedaan. *Ordonnantie op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande*, *art.* 7. *Inſtruct. van den Hove*, *art.* 118.

So ook in ſaken daar yemand geroepen werd getuygenis der waarheid te geven, ſo deſelve ten tijde van de daging onder het Regts-gebied jegenwoordig is geweeſt, werd hy op 't eerſte verſuim en agterblijven verweſen getuygnis der waarheid te geven, tot ſijn koſten; op ſtraf van gijſling. *deſelve Ordonn. art.* 8.

Gelijk mê in ſaken van *declaratie*, dat is, toeſchatting van koſten, by het eerſte verſuim den gebrekigen verſteken werd van *diminutie*, dat is, aftrek tot vermindering, en werd met de toeſchatting ſonder verhoor voortgevaren. *Inſtruct. van den Hove*, *art.* 118.

In

In saken van Appel of hoger beroep hebben maar twe *defaulten*, of versuimen plaats. Gelijk ook als yemand gedaagd werd om als Erfgenaam van den Overleden de *arrementen van het proces* aan te nemen, en voorts te *procederen* volgens de laatste *retroacten*, dat is, het aangevangen geding van den Overleden in den gelaten stand voor goet op te nemen en voort te vervolgen. Sie de *Instructie van den Hove art.* 112. en volgend. Gelijk ook in saken van *Guarand*, en *Waring* maar twe *defaulten* plaats hebben, *Instruct. art.* 115.

Indien den Aanlegger by het *Intendit*, dat is, Regts inbreng, tot profijt van het verkregen *default* of versuim-regt, sijn eysch volkomelijk bewijst, werd de Gedaagde, en Gebrekige, by eind-oordeel in het geëischte gewesen met de kosten: maar so hy het niet volkomelijk bewijst, en de saak twijfelagtig is, werd hy toegelaten het gebrek, ter bescheidenheid van den Regter, met ede te bevestigen, en so hy daar van niet met al bewijst, werd de Gedaagde wel van den eysch ontslagen, en vry gestelt, maar evenwel gewesen in de kosten van het geding. Sie de *Instruct. van den Hove van Holland, art.* 108. *Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden en ten platten Lande, art.* 3. DD. *ad l.* 13. *Cod. de judic. l.* 68. *& seq. ff. eod.* Andr. Gail. *lib.* 1. *observ. cap.* 60. 7

Indien den Aanlegger selve ten dage dienende niet verschijnt, vermag den Gedaagde *comparuit*, dat is, oorlof versoeken, en voor profijt van dien werd hy van de aangevangen saak ontslagen met verhaal van kosten. *Instructie van den Hove, art.* 111. en *Ordonn. op het stuk van de Justitie in de Steden, art.* 2. In saken van *appel* of hoger beroep, werd het *appel* voor *desert*, dat is, vervallen verklaard, en den *Impetrant* of Aanlegger gewesen in de kosten. *Instruct. van den Hogen Raad, art.* 225. 8

So den Eischer of Gedaagde na het antwoord of voldingen van de saak in gebreke blijft, in de sake voort te gaan, werd daar jegens verstek versogt, daar by hy werd versteken van het geen daar toe den dag diend. *Instruct. van den Hove, art.* 61. *ende art.* 121. *Van den Hogen Raad. art.* 254. DD. *ad l.* 13. *Cod. de judic.* Hoedanige versteken mê wel verleent werden *salvo purge*, en op herstelling ten naasten, of werden anderfinds de gebrekige om reden daar jegens verschoont, en toegelaten het selve versuim als nog te beteren, mits betalende de kosten. Sie verder Damhoud. *prax. civ. cap.* 74. *en de volgende.* Wieland. *pract. civ. tit.* 3. *c.* 5. *en de volg.* Andr. Gail. *l.* 1. *obs.* 59, 60. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 31. *en* 32. en het gene by my is aangetekent 9

op de *Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande*, *art.* 1. 2. 3. en volgend tot *art.* 10.

HET XV. DEEL.

Van Eyſch, en *Concluſie* te maken.

1. *Eyſch hoedanig in te ſtellen mondling of ſchriftlijk in 't gemeen.*
2. *Hoedanig voor den Hove van Holland.*
3. *Hoedanig in de Steden en ten platten Lande.*
4. *Wat daar in aan te merken, en waar te nemen.*
5. *Hoedanig by proviſie te eyſchen.*
6. *Eyſch van vrugten en baten.*
7. *Eyſch van koſten, ſchaden, en* Intereſſe.
8. Salutaire clauſule *wat en van wat kragt.*
9. *Cumulatie van actie.*
10. *Eyſch en* Concluſie *of en wanneer te veranderen*

SO den Gedaagde ten dage dienende verſchijnd, moet den Eiſcher tegens hem een regtlijken Eyſch doen, van het geen hy van hem begeert: de welke is twederhand, mondeling, ofſchriftlijk, ter keur van den Dings-luyden, of anders ten bevele van den Regter.

1 Alle ſaken werden mondeling aangevangen, en werden daar van korte *notulen* gehouden, anders Dingtaal; de welke in dien die te lang vallen, werden by geſchrift geſtelt, en daar toe by de korte *notulen* aanwijſing gedaan, met deſe *clauſule: doende eyſch, pro ut in ſcriptis*: waar op dan mondeling by den Gedaagde werd geantwoord, en voorts de ſaak voldongen; het welk gedaan zijnde, de Dings-luiden de ſaak daar op mondeling doen bepleiten, ſo de *de plano* en ſonder verder onderſoek kan werden afgedaan, anders ſo 't een ſaak was die eenig nabedenken van Regten, of van feyten had, verdragen de Dings-luiden den ander, of werd haar by den Regter opgeleid, de ſaak in regten beſtaande, by *memorien*, dat is, korte ſchriften van den ſtand der ſake, en *additien* of *advertiſſementen*, dat ſijn by gebragte middelen van Regten te beſchrijven, of anders ſo die in feyten beſtaat, by eyſch, antwoord, *replijq*, en *duplijq*, met middelen te dienen, daar van hier na in 't byſonder ſal werden verhandeld.

2 De manier van inſtelling van eyſch en *concluſie*, is velerhand, na de eygenſchap van 't geëiſchte: dewelke voor den Hove van Holland en Hogen Rade, mede twederhand zijn; andere mondeling, de welke alleen ſijn een korte *concluſie*, en ſlot-reden, van de middelen van het te kennen geven des Eiſſchers, ſo dat in deſſelfs *mandament* is begrepen, met dusdanige ophef: *Concludeert by de middelen van des Impetrants mandament,*

en

en andere in tijden en wijlen nader te deduceren, is 't nood, dat den *Gedaagde ſal werden gecondemneert, aan den Impetrant te voldoen, &c.* Maar ſo daar enige nader middelen van node zijn, werd den eyſch by geſchrift ingeſtelt: inhoudende de nader middelen, en daar op een korte *concluſie*, en ſlot-reden: met dusdanigen ophef, *doende eyſch, dede ſeggen, dat, &c. en concludeerde by deſelve en andere middelen, is 't nood, nader te deduceren, dat den Ged. ſal werden gecondemneert, &c.*

Maar in de Steden, en ten platten Lande, daar geen *requeſten*, of 3
mandamenten met middelen voorgaan, maar Dagingen of mondeling of ſchriftlijk ſonder middelen geſchieden, is men gewoon de middelen van de ſaak ſo wel mondeling, als ſchriftlijk, kortlijk en klaar voor te ſtellen, en daar op net te paſſen, en te doen ſluiten 't geen by den Eiſcher van den Gedaagde werd geëiſcht, met dusdanige ophef: *den Eiſcher ſeid, en de waarheid is ſulks, dat, &c. en concludeerde derhalven dat den Ged. ſal werden gecondemneert, aan den Eiſcher te voldoen, &c.*

Waar in voornamentlijk te letten ſtaat, op het *diſpoſitijf* van de *conclu-* 4
ſie, dat is, den inhouden van de ſlot-reden, dat deſelve wel en in alles paſt op de middelen van den eyſch: want in dien by de middelen van den eyſch yets meer was begeert, dat in den inhoud van de *concluſie* en ſlot-reden niet was begrepen, ſou in het wijſen van het vonnis daar op geen agt genomen werden. Want het gewijsde moet ſtaan en mag niet te buiten gaan de *concluſie*. en het beſluit van den eyſch. *auth. offeratur Cod. de litiſconteſtat.* Innocent. *in cap. ſuper literis extr. de reſcript.* Bart. *ad l. Aurelius.* 28. §. *Stichum. 7. ff. de librat. legat.* Wieland. *prax. civ. den 4. tit. cap.* 3. Damhoud. *prax. civ. cap.* 102. *num.* 2. 3. Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 61. *num.* 2.

Derhalven den Aanlegger wel moet letten, of hy by *proviſie*, dat 5
is, by voor-afwijſing, enig regt kan krijgen, 't welk hy in ſijn ſlot-reden moet by voegen, met deſe *Clauſule: en by proviſie tot namptiſſement.* of, *ten minſten by proviſie.* De welke in hoedanig geval plaats heeft, ſie Wieland. *pract. civ. den 4. tijd, cap.* 4. en Damhoud. *prax. civ. cap.* 103. en het gene daar van hier na t'ſijner plaatſe, onder den Tijtel van Voldingen breder ſal werden verhandeld.

So ook in het op-eiſſchen van enige onroerende Goederen, by een an- 6
der te onregt beſeten, het beſluit van den eyſch moet inhouden, dat den Gedaagde ſal werden *gecondemneert* aan de Eiſcher over te leveren, &c. *met de vrugten en baten van dien, ſedert het voldingen van de ſaak gevallen,* of anders van ſodanigen tijd als de Gedaagde ſchuldig is geweeſt het ſelve goed over te geven. *l.* 22. *Cod. de rei vind. l.* 2. *Cod. de fruct. & lit.*

expenſ. §. 2. *Inſt. de Offic. judic.* Sie Wieland *prax. civ. tit.* 4. *cap.* 5. Damhoud. *prax. civ. cap.* 104.

7 En in gemene ſaken moet men altijd letten op de *clauſule*, van koſten, ſchaden en *Intereſſe*, het ſy dat die by verband of uit de ſaak ſelve by wan-voldoening toekomen. Wieland. *d. tit.* 4. *cap.* 6. *en* 9. Damhoud. *prax. civil. cap.* 105. *en* 108.

8 Tot al het welk men gewoon is by te doen, de *ſalutaire clauſule*, dat is, de behulpſame ſlot-reden, *Of tot andere alſulken eind, als mijn Heren, ex officio vel juris via, ſullen oordelen den Erffcher beſt te mogen volgen*: De welke van ſodanige kragt is, dat al het regt dat den Eiſcher uit de middelen van ſijn eyſch enigſins mogt toegekomen, daar door verſtaan wierd in de *concluſie*, of ſlot-reden in bedongen te zijn. *arg. l.* 66. *ff. de judic. l.* 83. §. 1. *ff. de Verb. oblig. l. unic. Cod. Ut qui deſunt Advocatorum partibus judex ſuppleat.* Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 61. *num.* 11. Damhoud. *prax. civ. cap.* 109.

9 Veel en meer actien van een en deſelve eygenſchap tegen een en deſelve toekomende, mag men in een en deſelven eyſch by den anderen voegen. Gelijk of ik uyt verſcheyde ſaken verſcheyde ſommen van penningen van een en deſelve moſt hebben, ſou alle deſelve tot een mogen brengen, en daar op een opgehoopten eyſch te maken. *l.* 11. *ff. de Juriſdictione Bart. & D D, ad l.* 3. *Cod. de Edendo.* So mag om een en deſelve misdaad *criminelijk* en *civilijk* aangeleyd werden, tot ſtraf, en boete, en tot meer als een boete uyt deſelve ſake voortkomende, gelijk als by ons in ſaken van ſmokkelry en overtreding jegens de Ordonnantien van Gemeenlands middelen, tot verſcheyde ſtraffen en boeten uyt een en de ſelve ſaken voort-komende, by den anderen gevoegt werden. *d. l.* 11. *ff. de Juriſdict.* Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 63. *num.* 3. 9. en van *de Arreſten, cap.* 5. *num.* 16. Anton. Teſſaur. *deciſ.* 18. Hartmann. *obſerv. tit.* 49. *obſerv.* 3. *num.* 6. So ook in alternative ſaken daar in het een of het ander ter keure van den wederdinger ofte oordeel van den Regter geſtelt werd, veel, en meer als een ſaak by den anderen kunnen werden gevoegt. §. 33. *Inſtit. de Action.* Dog het ſelve is eygentlijk geen cumulatie, dat is, een ophoping van de Actie, maar een alternative concluſie, en een keurgeding. Anders indien de keur beſtaat in verſcheidentlijke ſaken, daar van den een d'ander vernietigt, moet men hem by het een, of by het ander houden *l.* 1. *Cod. de Furtis.*

10 Den eyſch eens gemaakt, mag voor het verantwoord en *litisconteſtatie*, nog wel verandert werden. Dog na dat daar van gediend, en daar op geantwoord is, mag niet vergroot, of tot nadeel van den Eiſcher in enig deel

deel verandert werden *l.* 23. *ff. de judic.* ten waar onder *requeſt civijl*, dat is, by herſtelling van de Overheid, en mits betalende de koſten. maar mag altijd wel vermindert en verligt werden, ook na het antwoord, tot het geven van het bewijsde toe. Jaſon. *in* §. *omnium.* 1. *Inſt. de act.* Bart. *in l. edita. Cod. de edend. l. quidam exiſtimaverunt.* 21. *ff. de reb. cred.* Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 74. *num.* 5. *& ſeq.* Wieland. *pract. civ.* 4. *tit. cap.* 11. Damhoud. *Prax. civ. cap.* 110.

Tot den ſtijl en manier van eyſch en dingtaal te houden, behoren ſekere voorbeelden, die men gewoon is na te volgen. daar van hier na breder onder den Tijtel van Voldingen.

Het XVI. Deel.

Van uitſtel en dag van beraad.

1. *Dag van beraad en uitſtel, wat, en hoedanig te verlenen.*
2. *Hoe veelerhande, en num.* 7.
3. *Voor het voldingen welke.*
4. *Hoedanig, en welke in en tot het voldingen.*
5. *Of wanneer onnodig op d' antwoord van den Gedaagde, en repliij van den Aanlegger.*
6. *Of en wanneer na het voldingen.*
7. *Dag of uitſtel, andere ſlegtlijk verleend, andere peremptoire, op peine van verſtek.*
8. *Of en wanneer jegens Namptiſſementen en andere proviſien.*
9. *Dag en uitſtel na het gewijſde of en welke plaats heeft.*

DEn Gedaagde voor den Regter verſchijnende, of door gemagtigden ſijn ſaak op ſijn tijd doende waarnemen, op dat hy niet door enige nieuwigheden die hem buiten ſijn giſſing mogten voorkomen verſet werd, en buiten middel van nodige tegenweer geſtelt, heeft op alles ſijn tijd en dag van beraad, de welke by den een Regter wat korter, by den ander wat langer, na luyt van yders *Inſtructie* of *Ordonnantie*, en ook na gelegentheid van ſaken werd vergunt. So dat het merendeels hangt aan het oordeel en beſcheidenheid van den Regter, wanneer, wat, en hoe veel tijds van beraad den Gedaagde van noden heeft. *cap. quoad.* 15. *in fin. extr. de Sentent. & re judic. Inſtructie van den Hove van Holland art.* 69. *art.* 75. *en art.* 131. *Ampliatie van de Inſtructie art.* 18. Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 53. *num.* 20. *obſerv.* 91. *num.* 13. Merul *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 80. *cap.* 1. 2. 1

Dag en uitſtel is andere de welke voor en in het voldingen; andere de welke na het voldingen; andere de welke na het gewijsde, tot 2

G. L. 5. c. 19. n° 93.

uitſtel van de uitwinning werd verleend: daar van hier na t'ſijner plaats.

3 Dat voor 't voldingen, is eigentlijk de tijd die yemand hebben moet om bequaamlijk voor den Regter te kunnen verſchijnen, de welke voor de Hove van *Juſtitie* gemeenlijk genomen werd jegens luiden in Holland ten minſten veertien dagen te voor, en in Zeland drie weken, in de Steden en ten platten Lande jegens den eerſten aanſtaande Regtdag, de daging ten minſten drie dagen van te voor geſchied zijnde, anders ſou deſelve lopen tot den naaſtvolgende Regtsdag. *Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande, art.* 1. *Ampliatie van de Inſtructie art.* 1. Papegay, *pag.* 18. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 14.

4 Volgens de *Ordonnantie* op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande, werd in en tot voldingen van de ſaak, geen dag van beraad of uitſtel verleend, in de beſtoten Steden in ſaken bedragende hondert guldens, en op de Dorpen vijftig gulden, en daar beneden: de welke mondeling voldongen en *de plano* ſonder enig uitſtel moeten werden afgedaan: ten waar om gewigtige reden, by den Regter op 't verſoek van d'een of d'ander van den Dings-luiden wierd geoordeelt, dat enig uitſtel van noden was. deſelve *Ordonn. art.* 11. Maar in ſaken meerder bedragende als ſodanige ſom of andere *reële* of *perſonele*, ſal den Gedaagde jegens den eyſch binnen de Steden gegunt werden agt dagen, en voor Baljuw en Mannen, of Regters van Dorpen veertien dagen, om daar jegens te antwoorden, welken tijd mê vergund werd om te *repliceren* en *dupliceren*, dat is, weder-aanſpraak en weder-antwoord te doen. Sie deſelve *Ordonnantie. art.* 12. en 't gene aldaar werd aangetekent.

5 Wel te verſtaan dat tot deſelve *replijq* of weder-aanſpraak op d'antwoord van den Gedaagde tot de *duplijq*, dat is, weder-antwoord van den Ged. op de weder-ſpraak van den Aanlegger geen tijd behoord te werden vergunt, ſo wanneer by de antwoord van den Gedaagde, of by de wederſpraak van den Aanlegger niet nieuws werd geſeid, of in gedient, daar op enig beraad of bedenken valt, om dat deſelve tijd en uitſtel niet anders is ingeſtelt, als daar die van noden is, en altijds moet verkort en geweigert werden, daar deſelve niet hoognodig is. DD. *ad. l.* 1. *Cod de dilationib & l.* 2. *in pr. Cod. de temp. appellat.* Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 80. *cap.* 1. *num.* 3. So dat, indien den Gedaagde, of aanſtons, of na genomen dag van beraad, niet anders tegen ſteld als *contrarie concluſie*, dat is, enkele tegenweer, moet den Aanlegger, de welke aan

aan sijn zijde altijds gereet moet wesen, sonder eenig uitstel voortgaan. Gelijk ook den Gedaagde, so wanneer den Eysscher op sijn antwoord by *replijq*, of weder aanspraak, niet nieuws in brengt, maar *persisteert*, dat is, blijft by sijn eysch of aantaal, mag hy daar op geen nieuwe tijd of dag hebben, maar moet mê aanstonds de saak voort voldingen: daar op sonderling ten platten Lande, diend gelet daar de Regts-voorspraaken volgens de Letter van deselve *Ordonantie* tegen den sin en mening van instelling van dien, op elke dingtaal tijd en dag versoeken, alleen om elkander daar mê op te houden, en de saken onsterflijk te maken. Sie de aanteykening op het 12. *art. van de Ordonn. op het stuk van de Justitie.*

Dag of uitstel na het voldingen is den tijd die yemand werd vergunt, 6
om van sijn bewijsen te dienen, by *productie*, dat is overleg, en indiening van deselve *enqueslen*, dat is horen van Getuygen, *reprochen*, dat is wederlegging van Getuygen, *salvatien*, dat is bewering tegen deselve wederlegging, die men ook gewoon is te geven van den een Regt-dag tot den ander, of anders van 14. dagen te 14. dagen.

Dese is wederom andere de welke in enkel bevel bestaat, na de welke 7
om reden werd toegelaten nader versoek van uitstel te mogen doen; andere de welke *peremptoir is*, dat is op verstek, uit kragt van het welke regt sal werden gedaan op het geen van d'een of d'ander sal wesen ingedient, het welk in de Steden en ten platten Lande gemeenlijk vergunt werd op verstek, om daar mê alle verder of nader versoek van uitstel af te snijden, dog voor den Hove van Holland onnodig is by te doen, alwaar alle dagen en *termijnen peremptoir*, dat is vellig zijn, na de welke geen uitstel meer sal werden verleend. Sie *de Instructie van den Hove art.* 69. *art.* 75. *en art.* 124. *Ampliatie van de Instructie. art.* 18.

Jegens versogte *Namptissementen*, dat is, Hand-vulling en andere *pro-* 8
fijten en versoeken by voor afwijsing, gelijk als in saken van besit regt, en diergelijke, valt geen dag van beraad, maar moet den Gedaagde ten dage dienende *peremptoir*, dat is, vellig antwoorden. Mits dat hem in saken daar handvulling werd versogt, nevens de daging behoorlijk afschrift werd gelevert van het geen daar uit deselve hand-vulling werd vast gemaakt, het welk versuymt zijnde by den Gedaagde, ten dage dienende benevens dien dag van beraad mag werden versogt. Sie de Papegay *pag.* 19. *Ampliatie van d' Instructie van den Hove van Holland, art.* 9. Het welk ook in de Steden en ten platten Lande werd gevolgd.

Dag of uitstel na het gewijsde is den tijd die yemand werd gegeven tot beraad of hy van het gewijsde wil *appelleren* by hoger beroep, daar toe

toe by ons tien dagen ſtil ſtaan, en nog twintig dagen na de inſtelling van het *appel* lopen, om het ſelve te vervolgen, binnen de welke men de ſaak niet mag ter uitwinning leggen. *Inſtruct. van den Hove, art.* 198. *Ordonnantie op 't ſtuk van de Juſtitie binnen de Steden, &c. art* 23. Daar onder mê begrepen kan werden den tijd en ſchorſing van voldoening van het gewijsde, die yemand na gelegentheid van ſaken, by den Regter werd verleend: daar van hier na breder.

Sie verders het geen van deſe ſaken in 't lange werd verhandeld, by Damhoud. *prax. civ. cap.* 115. *en volgend.* Wieland *pract. civ.* 4. *tit. cap.* 15. *en volgend.*

HET XVII. DEEL.

Van *Exceptien*, dat is, verſet van den Gedaagde jegens het geding van den Aanlegger.

1. *Exceptie wat, en hoe veelderhande.*
2. *Exceptie declinatoir.*
3. *Recuſatie van den Regter of en hoe ver plaats heeft by ons.*
4. *Dilatoire exceptie.*
5. *Den dag te kort geleid zijnde.*
6. *Iemand jegens een Oorlof of Feeſt dag geroepen zijnde.*
7. *Tegens die gene die op een anders naam en niet uit haar eygen hoofde pleit voeren, hoedanig verſet te nemen.*
8. *Copye van de Procuratie en dag te verſoeken of en hoedanig by ons in gebruyk.*
9. *Cautie voor de koſten en* domicilium citandi *te eyſſchen, of en hoe ver gebruyklijk.*
10. *Cautie juratoir of en wanneer genoeg is.*
11. *Dag om guarand, of indemnite of en wanneer te verſoeken.*
12. *Den Eed* de Calumnia, *of en hoedanig by ons gebruykelijk.*
13. *Peremtoire exceptie wat.*
14. *Herrekening.*
15. *Hoedanig de exceptien moeten voorgewend werden voor af na de litiscontestatie.*
16. *By welke exceptie men mag perſiſteren of niet.*

EEr de Gedaagde antwoord, moet hy wel letten of hy het geding van den Aanlegger met geen verſet kan ontgaan, of afwijken, ſonderling op die geen de welke tot afwijking des Regters kunnen dienen, tot de welke hy na het antwoord (daar door men verſtaat dat hy in den Regter bewilligt heeft) niet werd toegelaten. *l. pen. ff. de juriſdict. l.* 30. *ff. de judiciis.*

1 Verſet of *exceptie* is een tegenſtelling des Gedaagde tegen het geding van den Eyſcher, ſo tot afwijking van den Regter als tot uitſtel of vernietinge van de ſaak. §. 8. *inſtit. de exceptionib.* Daar

Daar uit te verſtaan is, dat deſelve zijn van driederhande ſoort: andere *declinatoir*, andere *dilatoir*, andere *peremptoir*.

Exceptie declinatoir is, daar by yemand verſet neemt tegen de onder- 2
horigheid des Regters, tot afwijking, of wraak van deſſelfs regts gebied, voor welk hy te onregt is betrokken, om overgeweſen te werden tot ſijn dagelijkſen Regter. De welke plaats heeft in alle ſaken daarom yemand voor een Regter werd geroepen, die hy niet onderhorig is. *l. ult. ff. de juriſdict. junct. l. 2. ff. Si quis in jus vocat, non ierit.* daar van hier voor ten genoegen is verhandelt.

Onder de *declinatoire exceptie* was ook het verſet jegens de perſoon van 3
den Regter tot wraking van deſelve. *l. 16. & auth. ſeq. Cod. de jud.* Maar ſedert dat by ons de Regt-banken by ſeker getal van Regters zijn ingeſtelt, werd wel toegelaten, yemand van deſelve om vyandſchap, maagſchap, of andere ſaken te wraken; maar niet om de gehele Vierſchaar te wraken, of daar van in 't geheel te mogen afwijken. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4 tit. 40. cap. 4.* Damhoud. *prax. civ. cap. 157.* Wieland. *pract. civ. tit. 5. cap. 6.* Andr. Gail. *lib. 1. obſ. 33. num. 1. 2. 3.*

Dilatoire exceptie, is verſoek van dag en tijd daar by de ſaak werd ver- 4
lengd en uitgeſtelt, het welk om verſcheide oorſaken ter beſcheidenheid van den Regter mag werden toegelaten, ſulks hier voor mê is verhandeld.

Waar onder mê behoren *exceptie* jegens den korten dag, Oorlof of 5
Feeſt-dag, jegen welke yemand in Regt is geroepen. *cap. 1. de judic. in clement. l. 2. ff. Si quis in jus vocat. non ierit. l. fin. Cod. de feriis.* Want ſo yemand in de Steden of Dorpen geen drie dagen tevoren is gedagvaart, en te Hoof ten minſten veertien dagen gegeven werd, *Ampliatie van de Inſtr. art. 9. Ordonn. op 't ſtuk van de juſtitie in de Steden en ten platten Lande, art. 1.* ſo mag hy daar tegen verſet nemen, dat hy te kort voor den Regt-dag gedaagd is, en werd hem tijd vergund tot den naaſten Regt-dag. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit 40. cap. 11. num. 2.*

Maar aangaande de Feeſt of Oorlof dagen, ſo yemand jegen een 6
Oorlof of Feeſt-dag, op welk men geen regt houd, was gedagvaard, ſou daar door de dagvaarding niet komen te vervallen, maar van ſelve verlengd werden tot den naaſtvolgenden Regt-dag. DD. *ad l. 1. Cod. de offic. civ. jud.* Sie mede *d'Inſtructie van den Hove art. 50.* Damhoud. *prax. civ. cap. 60. num. 7.* Wieland. *pract. civ. tit. 2. cap. 8. num. 5. 6. 7.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 24. cap. 14. num. 12.* Peck. *van beſetten, cap. 10. num. 1. 2.* en 't geen aldaar is aangetekent. Chriſtin. *vol. 2. deciſ. 151. num. 11.*

7 Tegen die geen de welk niet op haar eyge naam, maar als het Regt voerende uitten hoofde, voor of van wegen een ander, yemand in regten betrekken mag men alvoren te antwoorden, bewijs verſoeken van haar *qualiteyt* en Regt, daar ſy de magt van haar Regts vordering op wilien vaſt maken. Sie Damhoud. *prax. civ. cap.* 97. *&* *cap.* 132. *&* 133. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit* 40. *cap.* 7. 8. Tegen de geen die uit een gekofte inſchuld aanſpraak doen, mag men alvoren te antwoorden, verſoeken verklaring wat hy daar voor heeft gegeven, om daar op te beraden of men de koop wil naaſten.

8 So ook de ſommige willen invoeren, dat ſy alvoren te verantwoorden, begeren te hebben overlevering, en af-ſchrift van de volmagt, uit kragt van de welke den *Procureur* de ſaak van ſijn Meeſter in regten waarneemt, *arg. l.* 24. *Cod. de probat.* Dog werd daar door, ſonderling in de Steden en ten platten Lande, de ſaak niet opgehouden, of uitgeſtelt, mits dat den *Procureur* belooft deſelve metten eerſten te leveren, en de ſaak tot ſijn perijkel en voor ſijn eygen aanneemt. Sulks hier voor in het IV. Deel, *num.* 7. breder werd verhaald.

9 Maar ſo den Aanlegger is een buyten Man, niet gegoed zijnde onder het Regts-gebied van den Regter voor de welk de ſaak werd aangeleid, mag de Gedaagde verſoeken borg voor de koſten, en voor het geen den Gedaagde by *reconventie*, dat is, wedergeding van hem Eiſſcher in tegendeel ſou hebben te eiſſchen, daar aan hy 't ſelve ſo hy daar in wierd geweſen, ſal kunnen verhalen, en *domicilium citandi*, dat is aanwijſing van een vaſte plaats onder 't ſelve Regts-gebied, daar men alle Dagingen en Regts-vordering tegen hem kan te werk leggen. *auth. generaliter. Cod. de Epiſc. & Cler. junct. Nov.* 112. *cap.* 3. *Cod. de his qui accuſ. non poſſ.* Chriſtin. *ad leg. Mechlin. tit.* 7. *art.* 19. Marant. *prax. aur. part.* 6. *de ſatiſdat. octavo membro judicii, num.* 16. Horat. Carpan. *ad ſtatut. Mediolan. part.* 1. *cap.* 44. *num.* 11.

10 Ten waar dat hy geen borg wiſt te bekomen, in welk geval hy onder *cautie juratoir*, dat is, op ſijn eed van 't ſelve te ſullen voldoen, moet werden aangenomen. *d. auth generaliter. Cod. de Epiſc. & Cler.* Sie Pyrrh. Maur. *tract. de fidejuſſorib.* 1. *part. princ.* 3. *ſect. prælud. cap.* 25. *alias* 34. *num.* 21. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 47. *num.* 8.

11 So yemand geroepen is, om een ſake die wederom een ander ſchuldig is voor hem te verantwoorden, als in ſaken van waring en bevrijding, mag den Gedaagde mê alvoren te antwoorden, tijd verſoeken om ſijn verhaal of *guarand* tegen den ſelven te mogen ſoeken, en moet d'eerſte ſaak ſo lang geſchorſt werden, tot dat de ſaak van het *guarand* of waring

ring is afgedaan; maar enkele bevrijding of *indemnitè* kan de eerſte ſaak niet ophouden, maar moet dien onverminderd ſijn voortgang hebben. Sie Papegay, *pag. mihi* 89. Damhoud. *prax civil*, 134.

Den Eiſſcher plag mê voor het antwoord en voldingen van de ſaak met eede te moeten ſweren, dat hy ſijn ſaak ter goeder trouwen, en met vertrouwen van ſijn goed regt had aangeleid, ſonder ſijn Weder-dinger daar mê te willen quellen. *l. 2. & tot. tit. Cod. de jurejurand propter calumniam dando.* dog het ſelve werd by ons weinig onderhouden. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 44. cap. 1.* en volgend. 12

Peremptoire exceptien, zijn tegen-weren van den Gedaagde daar by de gehele ſaak werd vernietigd. §. 8. 9. *Inſt. de except.* het ſy dat deſelve in regte of in feyten beſtaan, als zijn *exceptie* of verſet van vare, bedrog, of argliſt, van ongeteld geld, van betaling, ſchuld-vernieuwing, quytſchelding, en diergelijk. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap.* 13. 14. 13

Hier toe behoort het verſet van misrekening, en *error in calculo*: het welke men t'allen tijden mag voor wenden volgens de Regel, mis rekenen is geen betalen: het welk te verſtaan is van rekeningen de welke in forma beſtaan en herrekent kunnen werden, en de herrekeningen van dien by overkomſte niet is gequeten, *l. unic. Cod. de errore calculi junct. l. 2. Cod. de judic.* Sie Mascard. *de probat. vol. 1. concluſ. 253. num. 24. & ſeq.* 14

De *Peremptoire exceptien* moeten teffens en te gelijk met het antwoord van de ſaak voorgewend werden, met de *clauſule*, ten *fine van niet ontfanklijk en by ordine, &c.* Maar *declinatoire* en *dilatoire exceptien* moeten voor het antwoord en het voldingen van de ſaak by gebragt en tegen geworpen werden, *l. 16. Cod. de judic. D D. ad l. 57. ff. de re judic. l. 12. Cod. de except. l. 19. Cod. de probat.* Marant. *de exceptionib. part. 6. num. 7, 8, 9.* en d'een voor d'ander, want indien den Gedaagde alleen *dilatoire exceptien* voorwende, en alleen dag verſogt, ſonder *proteſtatie*, dat is, behouwtuyg van ſijn verder regt (het welk gemeenlijk met deſe woorden daar by gedaan werd *alvorens te antwoorden, excipperen of enig ander verſoek te doen*) of anderſins in de ſaak ſlegtlijk antwoorde, ſoude men verſtaan, dat hy daar door in den Regter bewilligde, en werd daar door van ſijn *declinatoire* en *dilatoire exceptie* verſteken. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 1. num. 1.* Damhoud. *prax. civ. cap. 120. num. 4.* Wieland. *tit. 5. cap. 1.* Maſuerii *prax. tit. de except. 9. num. 3.* 15

Onder deſe zijn driederhande ſoort, daar by men mag *perſiſteren*, dat 16

is, een gewijsde mag wagten, eer dat men met de aangeleide saak behoeft voort te gaan, als te weten, *renvoy*, dat is, *exceptie declinatoire* tot afwijking en overwijsing aan den dagelijksen Regter, *litispendentie*, dat is, dat deselve saak alrede voor een andere Regter bank-vast is gemaakt, en *litis finitæ*, dat is, dat de saak alré by voorgaande Vonnis is geoordeeld, daar onder ook begrepen werden *exceptien van transactie*, dat is, van overkomste en verdrag, en uitspraak van *Arbiters* van regten, daar van by *publique instrumenten*, of de eygen hand van *partye* blijkt, daar toe men gewoon is sijn *conclusie* te nemen: *ten fine van niet ontfankelijk en absolutie van de instantie. Litispendentie* daar by den Gedaagde bank-vast werd gemaakt, werd verstaan plaats te hebben, so haast de daging behoorlijk en benevens overlevering van eysch gedaan is, daar toe voor het Hof het *exploicteren* van het *mandament* sou genoeg zijn, daar by verstaan werd, dat den Gedaagde genoegsaam *gepræveniëert* en bank-vast gemaakt is. *cap.* 2. *Ut lite pendente nihil innovetur*, *In Clementin. & cap. præposuisti* 19. *extr. de foro compet.* Joan. Papon. *lib.* 7. *tit.* 8. *arrest.* 1. Sie mê Consult en Advijsen, *het Rotterdams* 3. *Deel*, *cons.* 326. En in sommige Steden zijn Keuren dat self enkele dagvaarding voor Vredemakers de saak aldaar bank-vast maakt. Sie *de Ampliatie vande* 176. *Burgerlijke Keur der Stad Leyden*, *art.* 1. Sie mê Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 11. Het welk te verstaan is ten opsigt van den Gedaagde, die daar mê bank-vast gemaak werd, maar niet ten opsigt van den Aanlegger, de welke nog altijds voor het antwoord van den Gedaagde van sijn begonne saak afstand mag doen, en deselve mag laten varen, of voor een ander *competenten* Regter mag betrekken als hier voor V. *Boek.* II. *Deel. num.* 3. Alle andere so *dilatoire* als *peremptoire exceptien* mogen wel voorgewend werden, en daar op alvorens regt versogt werden, maar moet dien onvermindert, op de saak self werden geantwoord. Sie de *Ordonnant. op't stuk van de Justitie binnen de Steden en ten platten lande*, *art.* 13. *Instruct. van den Hove van Holland*, *art.* 88. *Ampliat. art.* 2. Sie hier van breder Damhoud. *prax. civ. cap.* 23. en volgend. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 40. *cap.* 1. 2. 3. en volgend. Wieland. *prax. civ. tit.* 4. *cap.* 5. en volgend.

HET

Het XVIII. Deel.

Van *Reconventie*, dat is, Wedergeding.

1. *Reconventie wat.*
2. *Wanneer tegen geſtelt moet werden.*
3. *Waar in van compenſatie verſchild.*
4. *In welke ſaken plaats heeft of niet.*
5. *Of daar toe nieuwe daging van node.*
6. *Hoedanig te voldingen.*

Reconventie, of Wedergeding, is mê een ſoort van *exceptie* of verſet, tegen den eyſch van den Aanlegger, daar by het geëiſchte gelijk als gedood of verlijkt werd, met het gene den Gedaagde wederom van den Aenlegger heeft te eyſſchen. *Novell.* 96. *cap.* 2. §. *ſancimus. & Novell.* 123. *cap.* 25. Gelijk als of yemand twintig van my quam te eyſſchen en ik wederom vijftig of gelijke twintig van gelijke ſlag van hem te eyſſchen had, ſou ik alvoren te antwoorden weder eyſch tegen hem mogen doen, op dat van het een en van het ander te gelijk mogt werden geoordeelt. 1

Waarom het ſelve voor het antwoord moet werden ingebragt. Want na het antwoord ingebragt zijnde, maakt wel den Eiſſcher in de ſaak van het wedergeding voor dien ſelven Regter bank-vaſt, maar kan de eerſt aangeleide ſaak, die in het Ding-taal voor uit is, niet ophouden, ſulks hier voor mê onderſcheidentlijk is aangeweſen in het VIII. Deel. *num.* 6. Sie mê Damhoud. *prax. civ. cap.* 141. *num.* 1. 2. Andr. Gail. *de pace public. cap.* 12. Wurmſer. *pract. lib.* 1. *tit.* 12. *obſ.* 4. 2

Reconventie verſchild daar in van *compenſatie*, of verlijking-regt, dat van het geen by *compenſatie* werd ingebragt, ſo klaar moet blijken, dat het van gelijke ſoort, van gelijke eygenſchap, en van gelijk weſen is met het geen daar jegens het verlijkt werd, dat daar geen het minſte onderſcheid in is, ſo dat deſelve metter daad de ſchuld kan vernietigen. *l.* 1. *l.* 4. *Cod. de compenſat.* en ſulks niet alleen in alle delen van het geding *l.* 8. *ff. eod.* maar ook na het gewijſde in de uitwinning mag tegengeſtelt werden. *l.* 2. *Cod. de Compenſat.* Sie Grot. Inleyd. *lib.* 3. *cap.* 40. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 17. Maar *reconventie* heeft ook plaats in ſaken die ongelijk zijn, en daar van ſo dadelijk niet kan blijken, dat daar in *compenſatie* ſou kunnen plaats hebben, maar daar toe een vonnis vereyſcht werd. 3

So nogtans dat de *reconventie*, aangaande de manier van regtsvordering van gelijke ſoort ſy, op dat die met de aangeleide ſaak ſijn voorgang kan 4

hebben. Sulks hier voor in het VIII. Deel mê is aangeweſen: dat geen plaats kan hebben om een verſogte *proviſie van Namptiſſement*, dat is, Hand-vulling te ſtuyten, ten ſy de *reconventie* mê van ſodanige regt ſy, dat daar uit gelijke *proviſie van Namptiſſement* of handvulling kan werden geëiſcht. *arg. l.* 3. *Cod. de compenſat.*

Om deſelve reden heeft ook *reconventie* geen plaats in *cas poſſeſſoir*, en in de ſaken daar in om het beſit-regt by voor afwijſing werd gepleitvoerd: om dat daar in by kort regt en voor afwijſing werd gevorderd, het welk door geen andere gemene ſaken mag werden opgehouden. Sulks het ſelve werd aangemerkt by Damhoud. *prax. civ. cap.* 141. *num.* 9. 11. *en* 16. ten zy dat den Gedaagde aan ſijn zyde mê gelijk regt in brengt, dat men noemd het *interdict redoubleren*, het welk by na een en 't ſelve is met *reconventie*. Sie Willem de Groot *Inleyd. tot de Hollandſe Pract. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 23. Papegay pag. 116.

5 Tot het doen van *reconventie* is na onſe ſtijl geen byſondere daging van node, maar mag metter daaad tegen geworpen werden. Sie de Papegay *pag.* 28. Het welk by de ſommige anders verſtaan werd. Sie Damhoud. *d. cap.* 141. *in 't begin.* Joan Faber *ad auth. & conſequenter Cod. de ſentent & interlocut.*

6 De manier van doen in het voldingen van een ſaak in *reconventie* is dusdanig, dat den Aanlegger van ſijn eyſch gediend hebbende, den Gedaagde mê diend van ſijn eyſch van *reconventie*, en te gelijk antwoord op de eerſte ſaak, met dusdanige ophef: *doende reconventie concludeert, &c. en antwoorden in conventie concludeert, &c.* Waar op by den eerſten Aanlegger benevens ſijn *replijq* mê moet werden geantwoord, of is den Gedaagden ongehouden yet te ſeggen op ſijn eerſten eyſch, die ondertuſſchen moet ſtil ſtaan, tot mê op den eyſch van *reconventie* is geantwoord, het welk gedaan zijnde bey de ſaken, over en weder over, te gelijk werden voldongen, en houd den Eyſcher in *conventie* in de *reconventie* het laatſte woord. Sulks ook in het wijſen van het vonnis beyde ſaken onderſcheidentlijk werden uitgeſproken, *Doende regt eerſt in conventie condemneren, &c. en in reconventie, &c.*

Sie verder van de ſaak Damhoud. *prax. civ. cap.* 141. Merul, *pract. civ. lib.* 4. *tit.* 43. Wurmſer. *prax. lib.* 1. *tit.* 12. *per tot.* Durandi Speculum *tit. de reconventione.*

HET

Het XIX. Deel.

Van Voldingen so by monde als by geschrift.

1. *Voldingen wat en waar in bestaat.*
2. *Conclusie van eysch in raum actie hoedanig te nemen*
3. *Hoedanig by provisie tegen den Schuldenaar selve*
4. *Hoedanig tegen den Erfgenaam.*
5. *Hoedanig by Hypotheecq, of Arrest.*
6. *In rei vindicatie.*
7. *In cas possessoir by complaincte.*
8. *In Maintenue.*
9. *By Arrest.*
10. *By pœnaal in cas van nieuwigheid.*
11. *In Erffenis uit Boedel-scheiding.*
12. *In cas possessoir voor den Hogen Raad.*
13. *In actie van koop.*
14. *Om levering van Koopmanschap.*
15. *In Naasting.*
16. *In saken van Guarand.*
17. *In saken van Indemnité.*
18. *In saken van Injurie.*
19. *Wat Regt dien aangaande den Fiscus of Baljuw toekomt.*
20. *Om actie te instituëren ex lege diffamari affirmatoirie en negatoirie.*
21. *In saken van Præferentie*
22. *In cas van Purge.*
23. *Antwoord hoe veelerhande.*
24. *Hoedanig in renvoy en declinatoire exceptie.*
25. *In litispend; of litisfinitie hoedanig.*
26. *Antwoord by contrarie conclusie.*
27. *Hoedanig op een provisie te antwoorden.*
28. *Te gelijk met de principale saak te voldingen sonder splijssing van Ding-taalen.*
29. *Of en in welke sake provisie van namptissement kan werden gestuyt.*
30. *Antwoord in cas possessoir.*
31. *In complaincte.*
32. *Maintenue.*
33. *Antwoord by uitleyding uit het besit van Erffenis.*
34. *In Cas van Spolie.*
35. *In saken van Arrest, en Pœnaal.*
36. *In saken van Injurie.*
37. *In saken van Præferentie.*
38. *In saken van Actie geinstitueert te hebben ex l. diffamari.*
39. *In saken van purge.*
40. *Hoedanig antwoord by præsentatie*
41. *Replijq en Duplijq hoedanig.*
42. *Conclusie in Regten wat.*
43. *Manier van procederen in saken van Regten, by memorien en advertissementen van Regten.*
44. *In saken by Feyten.*
45. *Acten maken en dienen.*

DEn Gedaagde gereet komende om ten principalen op des Eisschers 1
versoek te antwoorden, krijgt de Regts-pleging eerst sijn wesentlijk begin, met het voldingen, en *concluderen* in de saak. *l.* 25. *ff. rem. ratam haberi. arg. l. unio. Cod. de litiscontestat.* Gail. *lib.* 1. *obs.* 74. Bestaande in den eysch en *Replijq* van den Aanlegger, en by de antwoord en *Duplijq* van de Gedaagde, anders *litisconteſtatie*, na het welke de *conclusien* en Dingtalen, niet als met toestaan van de Dings-luyden mogen werden veranderd. Hartm. Pist. *lib.* 4. *quæst.* 22. Sie voorts Joann. à Sande. *lib.* 1. *tit.* 4. *defin.* 2. Het welk by herstelling en *Relief* van het begane missag of versuim by *Requeste civil*, dat is, versoek-schrift aan de Hoge Overheid, of ook wel by *Requeste in judicio*, dat is, versoek aan den selven Regter

Regter voor wien de saak hangd, als het verſuim klein is, moet werden verſogt. Het welke verſogt en verkregen zijnde, de *partye* regt geeft, immers op ſodanige *conditie* werd toegeſtaan dat hy van gelijke doe, ſo hy wil. De *Concluſien* van eyſch zijn velerhande, dog kunnen meeſt tot de volgende voorbeelden werden gebragt.

2 In raaw *Actie*, dat is, ter eerſter aanleg, ſo de ſaak is om betaling te hebben van ſekere ſom, werd den eyſch aldus ingeſteld, *Dat den Gedaagde ſal werden gecondemneert aan den Eiſſcher te betalen de ſom van, &c. breder in het Mandament geroert*, met de koſten. Maar in de Steden en ten platten Lande daar geen ſchriftlijke verſoeken van daging van noden zijn, werd de ſaak aldus ingeſteld. *A. als gemagtigd van B. Eiſſcher tegen C. Gedaagde,*
3 *om betaling te hebben van de ſom van &c. ſpruytende ter ſake van &c. concludeert tot condemnatie van dien met de koſten*, of tot anderen, *&c.* Is't dat van de ſchuld blijkt by ſodanig *inſtrument* daar uit *proviſie* of voor afwijſing kan werden vaſt gemaakt, is men gewoon daar by te doen: *en by proviſie tot namptiſſement.* of ſo van de ſchuld blijkt by de eige hand van den Gedaagde, werd aldus *geconcludeert* en gedongen: *Tot kennen of ontkennen van de obligatie, tot condemnatie met de koſten, en by proviſie tot namptiſſement.* En
4 indien het is een Erfgenaam van de geen die obligatie heeft geteikent, *concludeert men tot kennen of ontkennen, ten minſten bonam fidem agnoſcendo*, dat is, ter goeder trouwen te erkennen, *of dat hy kenne of ontkenne de effecten van de obligatie, en gevolge van dien.* Sie Joann. Sand. *lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 1. *in fin.* Seg *met de koſten*] om dat die niet werden toegeweſen daar die niet verſogt ſijn. En is te verſtaan van geregtlijke koſten. Anders indien eenige ſchade of hinder by de ſaak is geleden, of by wan-voldoening te lijden ſtaat, moet men daar by doen: met de koſten, ſchaden en intereſſe alrede gehad, of nog te lijden. desgelijken indien wel de hooftſom was geëyſcht, ſonder van de Intereſſe gewag te maken, ſou deſelve niet mê toegeweſen werden, alhoewel dat den Regter uyt de volgende ſalutaire clauſule 't ſelve daar wel ſou mogen by doen. om dat 't ſelve voor geen onbedagtlijk verſuym werd gehouden. *arg. l.* 42. *ff de Re judicat junct.* §. 32. *inſtit de actionib. Of tot anderen*] is de *ſalutaire clauſule* uyt kragt van welke den Regter de magt heeft om daar by te doen het geen tot de ſaak behoort, en in den eyſch niet is uyt gedrukt daar van de practijk te ſien is by Andr. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 61. *nnm.* 11. en Damhoud. *prax. civil.* 109. Merul. *prax. lib.* 4. *tit.* 37. *cap.* 2. *num.* 21.

5 Indien voor de ſchuld eenig onroerend goed verbonden is, of dat daar voor eenig goed in *Arreſt* en bewaarder hand genomen is, werd daar by ge-

gevoegd, *dat voorts het Hypotheque in de Rente-Brief vervat*, of anders *het gearresteerde goed verklaard sal werden daar voor verbonden en executabel.*

In saken van *rei vindicatie*, dat is, om te hebben den eigendom van 6
eenig goed, het welk by een ander te onregt werd beseten, werd by den Aanlegger aldus *geconcludeert*: *Dat den Gedaagde gecondemneert sal werden afstand te doen, en sijn handen te trekken van, &c. en den Eisscher daar mê te laten bewerden als sijn vry eigen goed. En ook aan den Eisscher wederom te geven alle de vrugten en profijten, die hy Gedaagde daar van genoten heeft, of sou hebben kunnen genieten, geduyrende sijn ondeugdlijke possessie tot de effectuele (dat is, dadelijke afstand) toe, makende eisch van kosten, schaden en interesse.*

En so daar eenige *provisie* is, dat is, voor afwijsing het sy om te verkrijgen, om te behouden, of wederom te krijgen het besit dat men gehad heeft, by *complainte*, *maintenue*, of *spolie*, werd aldus geconcludeert:

In Complaincte: *Dat by sententie van den Hove het exploict van den Commissaris in de saak geordonneert te doen, als goed en deugdlijk geapprobeert, geratificeert en verklaart sal werden Stad te houden, en dienvolgende den Impetrant gemainteneert, gestijft en gesterkt sal werden in sijn deugdlijke possessie vel quasi, en den gedaagde gecondemneert werden, alle hinder, turbel, letsel ter contrarie gedaan, kostloos en schaadloos af te doen, met interdictie van gelijke meer te doen, en dat voorts den Impetrant geadjudiceert sal werden de recreantie onder cautie, &c.* 7

In Maintenue: *Dat d'Impetrant by sententie van den Hove sal werden gestijft en gesterkt in sijn deugdlijke possessie vel quasi*, en voort als in *complaincte.* 8

In saken van spolie aldus: *dat de Gedaagde gecondemneert sal werden den Impetrant te restitueren en reintegreren de possessie van, &c. met al 't geen datter op of in was ten tijde den Gedaagde den Impetrant daar af spolieerde, als mê alle schade en Interessen by den Impetrant ter sake van dien gehad of geleden, sulks die onder eede sal begroten, en dat by provisie den Impetrant in de possessie vande selve goederen sal werden gerestitueert.*

In saken van Arrest op goederen: *tot decretatie van het gedaan arrest, en dat den Gedaagde sal werden gecondemneert, aan den Eisscher of Impetrant, &c. en de arresterende goederen verklaart sullen werden daar voor verbonden en executabel te zijn.* 9

In saken daar in *Cas* van nieuwigheid, by *Pœnaal* en verbod werd 10

geprocedeert, *tot obedientie en reparatie van attenten pœnaal*, so daar yets tegen is gedaan, en *concludeert* voorts by de Middelen &c. *Dat de bevelen pœnaal als wel en te regt gedaan Stad houden en volkomen effect sorteren sullen, en dat dienvolgend den Gedaagde gecondemneert sal werden sijn handen te houden van, &c. en sijn begonne Timmeragie te demolieren en af te breken, en de saak te stellen in sodanigen staat als die was voor date van deselve Timmeragie, en te betalen al de kosten, schaden en interesse by den Impetrant daar door gehad en geleden tot taxatie van desen Hove, &c.* Daar toe werd gemeenlijk sekeren korten dag gestelt, de welke indien te lang genomen is, by den Gedaagde mag werden verkort by versoek van *mandament* van *Anticipatie*. En indien tegen het verleende *pœnaal* ondertusschen yets is gedaan, werd mê geconcludeert *dat den Gedaagde sal werden gecondemneert, 't selve ante omnia als een attentaat te restitueren.*

11 In saken van Erffenis en Boedel-scheiding: *Dat den Gedaagde sal werden gecondemneert aan den Impetrant te leveren behoorlijken staat en Inventaris, met eede gesterkt van den agtergelaten goeden, van A. en hem daar uit te laten volgen, &c. met de Vrugten, Baten en Interesse van dien, sedert het overlijden van deselve A. af tot de effectuele voldoening toe.*

12 En so wanneer yemand uit kragt van een uitterste wil, of ander bescheid daar van sonder moeyte kan blijken, tot een Erffenis bevoegd is *procedeert* men mê *possessoire*, voor den Hogen Raad by *Maintenue*, en *immissie in de possessie* van de goederen, *dat den Impetrant sal werden gestijft en gesterkt, en is 't nood geimmitteert in de possessie vel quasi, van, &c. en den Gedaagde werd gecondemneert alle hinder, turbel en letsel ter contrarie af te doen, met Interdictie van gelijke meer te doen, voorts dat hy sal kennen of ontkennen ter goeder trouwen de testamentaire dispositie van C. en den Impetrant by provisie sal toegewesen werden de recreantie.*

So ook op gelijke wijs in de Steden daar by inleiding in het Sterfhuis *geprocedeert* werd, voor de geen die inleiding versoekt, *mutatis mutandis* werd *geconcludeert* en geding-taald.

13 In *Actie* van koop: *Dat de Gedaagde sal kennen of ontkennen de Koopcedulle, en voorts tot condemnatie en by provisie tot Namptissement van de Koop-penningen daar by belooft.*

14 Om levering van Koopmanschap: *Tot kennen of ontkennen de Brieven of Contract van Koop, en voorts dat den Gedaagde sal werden gecondem-*

demneert den Eisscher te leveren de, &c. en te betalen de kosten, schaden en intereße door de Wanlevering geleden of nog te lyden, makende eysch van kosten, &c.

In saken van Naasting, *Dat den Eisscher verklaard sal werden te wesen* 15
nader gemaag-taald aan den Verkoper dan den Koper, en dienvolgend geregtigd tot de Naasting van alle sodanige landen, &c. en al het geen onder die Koop eenigsints begrepen is, en dienvolgende den Gedaagde sal werden gecondemneert sijn handen te trekken van alle 't selve, en den Eisscher 't selve te laten volgen met de Vrugten, Baten en Profijten, daar van sedert doen van de Naasting gekomen, mits dat den Eisscher te vreden is hem in alles te gedragen, na de Voorwaarden van de Koop, en het inhouden van dien te agtervolgen en den Gedaagde daar van te ontlasten, en daaren-boven aan den Gedaagde promptelijk te vergoeden, al het geen hy ter saak van de voorschreve Koop mogt hebben gedebourseert of te kost geleid, als mê hem te betalen dubbeld Ramsoen en Wijnkoop, en generalijk al te doen dat hy na Regten of Costuyme van Naasting gehouden en schuldig is te doen, makende, &c.

In saken van *Guarand*: Eerst *tot kennen of ontkennen, &c. en dat den* 16
Gedaagde sal werden gecondemneert den Impetrant te guaranderen, kosteloos en schadeloos te houden van den processe, eysch en conclusie by A. ter sake van, op hem gedaan en genomen, en hem behoorlijk sal caveren, dat hy de Goederen en Landen in het selve contract begrepen, rustlijk en vreedlijk sal mogen besitten en gebruiken, en voorts deselve te vryen en waren, volgens den inhonden van den voors. contracte, &c.

In saken van *Indemnite*, en ontlasting: *Dat den Gedaagde sal wer-* 17
den gecondemneert den Impetrant of Aanlegger te indemneren, kostloos en schadeloos te houden van den eysch en conclusie by A. tegen hem gedaan en genomen, &c.

In saken van *Injurie* en Laster-spraak: *Dat de Impetrant of Aanleg-* 18
ger verklaart sal werden by den Gedaagde geinjurieert te zijn, en den Gedaagde oversulks gecondemneert deselve injurie eerlijk en profijtlijk te beteren. Eerlijk, mits comparerende voor den Hove, (of anders ter Vierschare daar de saak hangd) *in de tegenwoordigheid van den Impetrant of Aanlegger, en aldaar in 't by wesen en aanhooren van een yegelijk, Bloots-hooft op sijn Knyen te bidden de Justitie en den Impetrant, soo hy present wil sijn, om vergiffenis, verklarende dat alle de woorden van injurien, by hem Gedaagde op sodanige tijd en plaats gesproken, onverdagtlijk, met onregt en quade sake zijn uitgesproken, en dat hy deselve weder-roept, en dat hem sulks leed is; daar by voegende, dat hy*

van den Impetrant niet anders weet, of vermoet, dat een man met eeren betaamt. Profijtlijk mits betalende aan handen van den Impetrant, aan den Armen, of anderſins te verſtrekken daar het hem gelieven ſal een ſom van &c. te vreden ſijnde met ede te verklaren, dat hy om gelijke, of meerder ſom, ſodanig injurie niet ſou willen lijden; makende eyſch van koſten.

19 In welke ſaken ten Hove den Fiſcus hem ſelven voegende *concludeert tot arbitrale correctie van den Hove:* Het welk ook in de Steden mag werden gevolgd. Marant. *prax. part. 6. judic. de inquiſit. num. & ſeqq* Boſſ. *prax. criminal. tit. 5.* Maar in Rijnland ſtaat daar toe geen hoger Boete als tien gulden, Keuren aldaar *art.* 14. Sie mê Andr. Gail. *lib. 1. obſerv. 64. en 65.*

20 Waar naaſt aankomſt de ſaak om *Actie geinſtitueert* te hebben op pene van ſtilſwijgen, *ex lege diffamari. 5. Cod de ingen. manumiſſ. & l. 6. Cod. de remiſſ. pignor.* In deſer voegen: *Dat den Gedaagde gecondemneert ſal werden binnen de tijd van ſes weken ſijn actie en querelen, die hy op of ten laſten van den Impetrant eenigſins vermeind te hebben, voor den Hove te intenteren en aan te leggen, op pene dat by gebrek van dien, en den ſelve tijd overſtreken zijnde, hem ter ſake van dien opgeleid ſal werden een eeuwig ſtilſwijgen en ſilentium. makende, &c.* In welke geval men ook *negatoire* kan *concluderen: Dat den Gedaagde ſal verklaart werden geen regt nog actie ter ſake van ſodanig voorgeven ten laſten van den Impetrant of Aanlegger te hebben.*

21 In *criminele* ſaken daar yemand beſchuldigd werd, van yets daar jegen hy hem wil ſuyveren, mag hy by *præventie*, dat is, voor dat hy ergens in Regten is geroepen, ſig ſelven voor den Hove ter *purge* ſtellen aldus: *Dat hy verklaart ſal werden puyr ſuyver en innocent van de feyten tegen hem voorgegeven, en dat den Baljuw van N. en anderen daar van opgelegd ſal werden een eeuwig ſtilſwijgen, en dat by proviſie de Impetrant ontſlagen ſal werden van de perſonele comparitie, onder hand-taſting en belofte van tallen tijden wederom te compareren, ſub pœna confeſſi & convicti, en geadmitteerd te mogen occuperen by Procureur, &c.*

22 In ſaken van *preferentie* tuſſchen verſcheide Schuld-eiſſchers werd aldus *gecconcludeert: Dat den Eiſſcher verklaart ſal werden met ſijn agterweſen geprefereert te zijn voor alle andere Schuld-eiſſcheren van N. geen beter regt hebbende op de Penningen gekomen van de verkofte, &c. of ſo hy voor deſelve niet mogt werden geprefereert, des hy vertrouwt ja, daar op alvorens regt verſoekende, dat ten minſten by Eiſſcher, met ſijn voorſchreven agterweſen met alle an-*

dere

dere Schuld-eisschers des Boedels, verklaart sal werden pond ponds gelijk te moeten concurreren.

Het antwoord van den Gedaagde is so veelerhande niet, en bestaat voornamentlijk in *exceptie* of verset *contrarie conclusie*, dat is, volle tegenweer, en *præsentatie*, dat is, aanbieding.

Antwoord van verset of *exceptie*, daar by men mag volstaan of *persisteren*, als is, *Renvoy*, *litis pendentie* of *litis-finitie*, daar van hier voor onderscheidentlijk is gehandelt, werd aldus gedaan: 23

In *Renvoy* of *declinatoire exceptie*: daar van hier voor in het XVII. Deel. tot *sub* en *obreptie*, *ten fine van niet ontsanklijk, en dat de sake als mê partijen, behoudens de eerwaardigheid van desen Hove, (of anderssins van desen Geregte) sullen werden gerenvoyeert voor den Geregte van N, wesende des Gedaagdens dagelijksen en competenten Regter; cum expensis.* 24

Anderssins, werd alleen *geconcludeert, ten fine van niet ontsankelijk en absolutie van de instantie, als den Eisscher obsterende litis pendentie, of litis-finitie voor den Geregte van, &c.* of *submissie en uitspraak daar op gevolgd, &c.* 25

Waar op by den Eisscher werd *geconcludeert, tot rejectie van de geproponeerde exceptie, en dat den Gedaagde sal werden gecondemneert peremptoire te antwoorden* en daar by ten wedersijde sijnde *gepersisteert*, en voldongen, werd daar op eer men in de saak voortgaat, regt gedaan, en de *exceptie* of aangenomen, en den Gedaagde van de *instantie*, dat is, van dat aanleg, *geabsolveert*, en ontslagen, of afgeslagen, en den Gedaagde *gecondemneert* dien onvermindert *peremptoire* te antwoorden,

Volle tegenweer, of *contrarie conclusie* werd aldus ingesteld: *tot sub en obreptie ten fine van niet ontsankelijk, en by ordine dat den Eisscher sijn eysch en conclusie op en tegen den Gedaagde genomen sal werden ontseit makende eysch van kosten, &c.* 26

En indien dat by den Eisscher enige *Provisie* is versogt, moet daar by gedaan werden *sustinerende datter geen provisie valt.* 27

En werd de saak na den stijl van alle Hoven, so op de *provisie*, als ten *principalen* gelijklijk voort voldongen, by *Replijq* van den Eisscher, antwoord en *Duplijq* van den Gedaagde, daar by gemeenlijk werd *gepersisteert*. Dog in sommige Steden en ten platten Lande, is door onervarentheid van de Pleitvoerders ingekropen, dat den Eisscher alleen op de *provisie* blijft staan, sonder de saak ten *principalen* voort te voldingen, splissende also de Dingtalen, en de eene saak van d' ander, om daar door den Regter gelijk 28

als te bedwingen, alleen op de *proviſie* regt te doen, tot grote koſten en moeylijkheid van de Dings-luiden, de welke twemaal over een en deſelve ſaak moeten pleitvoeren: daar het dikmaals in eens in 't geheel, en al, ſou kunnen werden afgedaan, het welk alleen behoord aan de beſcheidenheid van den Regter, de ſaak ten vollen aangeleijd zijnde, te oordelen of en wanneer de ſaak geheel en al kan werden afgedaan, en wanneer niet, en wanneer by verder onderſoek, de *proviſie* nodig is, of niet: de welke alleen in val van noodſaaklijk uitſtel, en nader onderſoek van de ſaak is ingevoert. So dat indien de ſaak alleen in regten beſtaat, gelijk als veeltijds, immers den Gedaagde hem met geen feitten, daar door de ſaak kan werden opgehouden, behelpt, den Eiſcher, die altijts gereet moet weſen, met geen regt kan weigeren voort te gaan, immers daar toe, niet tegenſtaande verſogte *proviſie*, kan werden gedwongen, dat hy alvoor by den Gedaagde op de *proviſie* te *dupliceren* op het antwoord van den Gedaagde by enkel *contrarie concluſie* genomen, aan ſijn ſy moet *repliceren*. Sonderling de wijl datter verſcheide middelen van de *principale* ſaak kunnen zijn, die de *proviſien* kunnen ſtuiten; als onder andere ſijn:

29 I. Alle *exceptien* van betaling, verlijking, of *compenſatien*, *novatie*, of vernieuwing, ſchuld-ſpliſſing en diergelijke middelen; die de ſaak in 't geheel ſouden weg nemen, in ſo ver daar van aanſtonds, en ſonder nader onderſoek, het ſy by een *publijq inſtrument*, of d'eigen hand van den Eiſcher of anderſins behoorlijk kan blijken, of dat de ſaak in regten beſtaat, en diergelijke. Sie Rebuff. *ad conſtit. reg. tract. de Sent. Proviſion. in præfat. num.* 122. *in fine* Math. Coler. *de proceſſ. executivis part.* 4. *cap.* 1. *num.* 194. *& ſeq. & cap.* 2. *num.* 23. *& ſeq.* Imbert *Inſtit. forenſ. lib.* 1. *cap.* 35. *in verb. tradend.* Sulks als getuigd werd by *Joan. van den Sande*, dat over al werd onderhouden. *lib.* 1. *tit.* 8. *defin* 3.

II. Heeft geen *proviſie* plaats, als de ſaak beſtaat uit een onderhandeling, de welke een wederſijds verband in houd, daar uit tegen den een geen *proviſie* kan werden geëiſcht, ſo lang deſelve onderhandeling aande ander zy ontkent en van valsheyd betigt werd, of niet voldaan te zijn; of dat *partijen* haar aan beide ſijden met een en het ſelve *inſtrument* behelpen. Math. Coler *proceſſ. execut. part.* 4. *cap.* 1. *num.* 92. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 17. *num.* 12. Sand. *dict. loco.* Tegens *pœnaal* valt geen *exceptie*. maar moet ten principalen werden geantwoord; om dat *pœnaal jurisdictie fundeert.*

III. In-

III. Indien het hand-schrift of *instrument* ontkend en van valschheid vertigt werd het sy dat de saak, daar in begrepen, werd ontkend, of de oorsaak van dien op den eed van den Eisscher werd gesteld, of dat den Gedaagde aanneemt sijn *alibi*, dat is, dat hy ten tijde van 't *passeren* en verlijden van het *instrument* ergens anders is geweest. *l.* 14. *Cod. de contr. & commit stipul.* Mornac *ad auth. sed novo jure. Cod. Si cert. petat. & ad l.* 18. *Cod. de constit. pecun.* Christin. *vol.* 2. *decis.* 5. *num* 9. Sie van dese *exceptien* en tegenwerpen die een *provisie* kunnen stuyten, breder by Gerard van Wasselenaar in sijn *pract. judic. cap.* 6. *num.* 17. *en volg.* en Joann. Sande *lib.* 1. *tit.* 8. *desin.*

In *Possessoir*, dat is, daar over besit-regt by *provisie* en voor afwijsing werd gepleitvoerd, als by *Complaincte*, *Maintenue*, of *Spolie*, werd aldus geantwoord. 30

In *Complaincte*, werden *geëmploieert* en gediend, of van *contrarie feiten pessessoir* en *destructiven* met middelen by geschrifte, daar by den Gedaagde gelijk *possessie* en deugdelijk besit beweerd, en onder dien *concludeert, tot niet ontfankelijk, en dat hem Gedaagde geadjudiceert sal werden de recredentie.* 31

Anders by enkele middelen *destructijf*, daar by den Gedaagde ontkent hem *Impetrant* eenige *turbe*, hinder, of belet in sijn besit te hebben gedaan. Daar van de manier van doen in 't lang te sien is in de nieuwe Papegay: *pag.* 109. en volgend.

In *Maintenue*, werd gemeenlijk het *interdict*, by manier van *reconventie geredoubleerd*, en by den Gedaagde *geconcludeert* aldus: *redoublerende het interdict concludeert dat hy selve by den Hove gemainteneert, gestijft, en gesterkt sal werden in possessie vel quasi, &c.* En werd so wel op de *conventie* als *reconventie* geantwoord, *ten fine van niet ontfankelijk en tot absolutie van den eysch en conclusie.* 32

Anders, alleen tot *sub en obreptie ten fine van niet ontfankelijk, en dat den Impetrant sijn eysch en conclusie als mê versogte provisie, sal werden ontseid.*

Het welk in de Steden daar men in saken van gevalle Erffenis, by inleyding in het sterf-huys pleit-voert, by manier van weder uitleiding op deselve wijse geschied, daar by den Gedaagde *concludeert, dat hy verklaart sal werden, wel en te regt uitleiding te hebben gedaan, en dien volgende self gestijft en gesterkt te werden in de possessie vel quasi, &c.* 33

In saken van *Spolie*, mê *ten fine van niet ontfankelijk, &c. en datter geen provisie valt.* 34

In saken van *Arrest* en *pœnaal*, mê tot *sub en obreptie ten fine van* 35

niet

niet ontfankelijk, en by ordine tot absolutie van den eysch concluſie op hem gedaan en genomen, en dat het Arreſt als qualijk en te onregt gedaan, koſtloos en ſchadeloos ſal werden afgedaan, en by proviſie de bevelen pænaal gemuteert en verandert ſullen werden in ſimpel bevel, &c.

Anders, mê alleen tot *ſub en obreptie ten fine van niet ontfankelijk, &c.*

36 In ſaken van *Injurie* werd merendeels *reconventie* gedaan, en *geconcludeert, dat den eyſch van den Impetrant tegen hem ſal werden geretorqueert, en by overſulkx in conformité van den ſelven eyſch in reguard van de Gedaagde ſal werden gecondemneert, en voorts tot niet omtfankelijk, en by ordine tot abſolutie van den eyſch, &c.*

Anders werd het feit ontkent, of verſchoond dat de woorden niet zijn geſproken *animo injuriandi*, of om den *Impetrant* of Eiſcher daar mê eenigſins verdagt te maken, en alleen *geconcludert in fine van niet ontfankelijk, &c.*

37 In ſaken van *Præferentie* werd by yder van de Schuld-eiſchers, die tegen den anderen regt van *Præferentie* vermenen te hebben, gelijke *concluſie* genomen, en voorts tegen den andere in volle tegenweer *geconcludeert ten fine van niet omtfankelijk, &c.*

38 In ſaken daar by geëyſcht werd *Actie geinſtitueert* te hebben, *ex l. diffamari*, mê ten *fine van niet ontfankelijk, en by ordine, &c.*

Anders, den Gedaagde *is te vreden ſijn Actie binnen den geſetten tijd te werk te leggen, voor des Impetrants competente Regter, of voor den Hove, t' ſijner keure*, Of,

Ontkennende den Impetrant gediffameert te hebben, verklaart ter ſake van dien niet van meninge te ſijn eenige Actie te inſtitueren, en dien volgend wel te mogen lijden, dat hem Gedaagde dien aangaande een ſtilſwijgen werd opgeleyd, met compenſatie van koſten,

39 In ſaken van *Purge*, den Gedaagde *concludeert* mê *ten fine van niet ontfanklijk, en in cas van ontfankelijkheid, des neen, dat hem ſijnen eyſch en concluſie ſal werden ontſeyd, &c.*

Anders, *dat den Impetrant ter ſake van het begane delict, in't mandament geroerd, geſtraft ſal werden criminelijk of civilijk, &c.* Of,

Dat hy by proviſie ſal gaan in beſloten hegtenis, om daar na in de ſaak geprocedeert te werden als men bevinden ſal te behoren, &c.

Anders, alleen *ten fine van niet ontfankelijk, en conſenteert in de ontſlaging van de perſonele comparitie, mits ſtellende cautie*, of *refereert hem dienaande tot diſcretie van den Hove, &c.*

In-

Indien den Gedaagde niet in 't geheel tot tegenweer, of vol ontſeg- 40
ging van 't geëiſchte wil pleit-voeren, maar voor een gedeelte den eyſch
toeſtaat, of yets anders in plaats wil aanbieden, daar by hy meind te mo-
gen volſtaan, werd aldus *geconcludeert*: *Doende preſentatie is te vreden, &c.*
ſuſtinerende daar me te mogen volſtaan, en by refuys van dien concludeert tot
verder of anders; of ten fine van niet ontfanklijk, en by ordine, &c.

Daar tegen wederom by den Eiſſcher gemeenlijk werd geantwoord,
tot weigering en afflag van dien aldus: *afflaande de præſentatie als captieus*
en inſuffiſant, perſiſteert voor replijq, of anderſins werd de *præ-*
ſentatie aangenomen, en werd daar op verſogt *condemnatie* met de
koſten.

In deſer voegen zijnde geëiſcht en geantwoord, ſo by de antwoord 41
enige aanbieding, of yets anders als enkele tegenweer by den Gedaag-
de wierd ingebragt, werd daar jegens by den Eiſſcher ſijn eyſch hervat,
en daar tegen geſeid ſulks hem goed dunkt, of anders *geperſiſteert* en
gebleven by het Ding-taal en de middelen van eyſch, dat men noemt *re-*
pliceren. Waar tegen den Gedaagde, ſo daar by yets nieuws werd inge-
bragt ſijn *duplijq*, dat is, twede antwoord mag in brengen, of anders
perſiſteren en blijven by ſijn voorgaande antwoord. Verdere Ding-talen
werden by ons niet toegelaten, maar werd de ſaak daar mê voor vol-
dongen gehouden, en werd daar op wisling van ſtukken over en we-
der over gedaan, en in de Steden en ten platten Lande, werd daar 42
gemeenlijk by gedaan, dat zy over en weder over *employeren*, dat is,
behouding-tuyg doen, van *reprochen en ſalvatien*, dat is, weer en te-
genweer *van Regten*, in Regte *concluderen*, dat is, voldienen en Von-
nis verſoeken.

Daar op de ſaak dan voort mondeling werd bepleit; of beſchre- 43
ven, indien dat deſelve in Regten beſtaat, by *memorien en advertiſe-*
menten van Regten: met byvoeging van alſulke Brieven en *Munimen-*
ten, als de Dings-luiden menen tot haar regt nodig te zijn: Waar
van onder *Inventaris* gediend zijnde, toegelaten werd elks van *partyen*
te nemen *Copye* van ſijn weder-partye *memorien*, en ſtukken by de
ſelve ingediend, om daar op te ſchrijven by *Additien* indien het hun
gelieft, en werd alſo mê in Regten *geconcludeert*, het ganſche
proces of geding voldiend, en by goeden *Inventaris* in de *Griffie* over
gebragt, en *ſententie* verſogt. Sie Merul. *lib.* 4. *tit.* 57. *per tot.* Pape-
gay *pag.* 612.

Maar indien de ſaken in feiten beſtaan, werd als dan by *partyen* ge- 44

ſchreven by *eyſch*, *antwoord*, *replijq* en *duplijq*, met byvoeging van ſulke *Acten* en *munimenten* als tot bewering van de ſaak diend. Sie de Ordonantie op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden en ten platten Lande, *art* 15. en 't gene daar op in 't lang by my is aangetekent.

Waar na *partyen* elk nog enige *motiven* en *advertiſſementen van Regten* vermogen over te leggen, ſulks en alſo veel het hen gelieft, ſonder van deſelve aan *partyen* yets te openen, maar geen feiten. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 84. *cap.* 3. *num.* 9. *& ibi D D. allegat.* Minſing. *cent.* 3. *obſ.* 17.

De gemene trein van regt-vordering van de ſaken, ſo in Regten, als in feiten beſtaande, is duſdanig:

Eerſtelijk, dat in een geding daar *partyen* geweſen werden te ſchrijven by *memorien*, ten dage dienende, eyſch werd gedaan, en den Gedaagde verleend dag om daar jegen te antwoorden.

Den dag omgekomen zijnde, werd geantwoord, en na datter *gerepliceert* of *gedupliceert* is, werden *partyen* gelaſt te ſchrijven by *memorien* en *advertiſſementen* van Regten, en daar by te voegen alſulke Brieven als ſy menen tot haar regt te dienen en te behoren, en daar van te dienen in de *Griffie* van den Hove van veertien dagen tot veertien dagen.

Welken volgende als dan gediend werd van *memorien*, als mê van alſulke *munimenten*, als elk by ſijn *Inventaris* opgeeft.

En als d'een of d'ander van *partyen*, Gedaagde of *Impetrant*, van ſijn *memorien* heeft gediend, en den ander in gebreke blijft, werd jegens hem verleend verſtek, welk verſtek gemeenlijk een maand loopt, ten zy *partyen* verſchenen zijn geweeſt voor een *commiſſaris* van den Hove, en het verhaal en overgifte anders mê brengt.

Als *partyen* verders in gebreke blijven, doet men haar aanſeggen om als nog binnen ſekeren tijd van hare *memorien* te dienen, of onder den *Commiſſaris* te leveren.

En als dan nog in gebreke blijvende, ſo geeft men *requeſt* over aan den Hove, dat *partyen* gelaſt werden, binnen ſekeren tijd haar ſake te leveren:

Waar op deſelve nog in gebreke blijvende, werd het ſelf aanſeggen en bevel op den *Inventaris* geſteld, en vervolgen *partyen* daar op *ſententie*.

Als by *partyen* is gediend van *memorien*, mag elk van *partyen* nemen *Copyen* uit de *Griffie*, van ſijn weder-partyen *memorien* en ingediende ſtukken, en ſchrijven daar op by *Additien* indien 't hem ſo gelieft, maar

maar daar werd geen *termijn* toe gegeven, nog Regt-dag of gehouden, en so haast de *memorien* in de sak zijn, so is de saak in staat van wijsen, en mogen *partyen sententie* vervolgen, Sie Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit* 57. *cap.* 1. *num.* 3. 5.

In saken daar *partyen* gelast zijn *Acten* te maken van hare Ding-ta- 45
len, en te dienen sonder *enqueste*, dat is, nader onderzoek te doen, werd mede eysch gedaan, zijnde den Verweerder dag gegeven om te antwoorden tot agt of veertien dagen.

Indien het in den Hogen Raad is, werd tegen den Verweerder verleend *absentie* en verstek, als ook voor den Raad van Braband; maar voor het Hof van Holland, werden deselve *termijnen* geensins toegelaten, en als de saak wederom uitkomt, so moet den Verweerder antwoorden, ten ware hy merklijke reden tot uitstel had.

En als dan so antwoord den Gedaagde by monde of by geschrift, en so hy het selve by geschrift doet, moet hy sijn *Conclusie* datelijk leveren ten bufset, of anders wil den *Griffier* geen *Notulen* teikenen, en werd den Eisscher als dan verleend dag om daar tegens te *repliceren*, so hy des begeert.

Ten dage dienende, *repliceert* den Eischer, werd den Verweerder dag gegeven om te *dupliceren*, en so den Eisscher sijn *replijque* doet by geschrift, moet hy deselve mê datelijk overleveren, als vooren.

Ten dage wederom dienende, *dupliceert* den Verweerder, en werden *partyen* gelast, *Acten* te maken en dienen.

Dog na stijl van den Hove werd dagelijks na dat by den Eischer is eysch gedaan, den Verweerder verleend dag om daar jegens te seggen, en ten dage van de antwoord werden de saken by monde op de Rol voldongen, en werd als dan gelast *Acten* te maken en te dienen als voren: welk *dispositijf*, en saaks-aanleg altijds genomen werd, als de saak in feiten bestaat, en dat niet van nood is *productie* te doen dat is, getuigen te horen, en werd als dan by *partyen* geschreven, by eysch, antwoord, *replijq* en *duplijq*, van veertien dagen te veertien dagen, en van deselve mette stukken en *munimenten* daar toe dienende overgeleid, 't welk genoemd werd *Acten maken, en dienen*: Dog werd altemets wel by *sententie interlocutoir*, dat is, tusschenspraak, van den Hove d'een of d'een ander *partye*, of alle beyde gelast *productie* te doen op de feiten in de schriftuyren vermelt, dat men noemt *Poincten van Officie* te openen.

En als by *partyen* ten wederſijden van Acte en *munimenten* is gediend, is de ſaak als dan mê in ſtaat van wijſen.

Acte maken en *productie* doen, is als *partyen* gehoort zijnde, bevonden werden in *contrarie* bewijs, en van node is daar op *productie*, dat is, verhoor van Getuigen gedaan te werden, in welk geval het Hof de ſelve *appoincteert in feiten contrarie*, of *Acte maken, en productie te doen.*

En word de ſake als dan mê beſchreven by eyſch, antwoord, *replijq* en *duplijq*'t welk gedaan zijnde, word als dan op het feit of feiten daar in begrepen *productie* gedaan, en Getuigen gehoort, volgens *d'Inſtructie, art.* 59.

Welke *productie* gedaan moet worden binnen tien weken, indien 't over water is, en binnen agt weken, indien binnen 's Lands, dog werd ligtlijk den ſelven tijd verlengd.

Den tijd omgekomen, en Getuigen ten wederſijden gehoord zijnde, doen beyde *partijen* afſtand van verder *productie*, en nemen dag om de Getuygen te *reprocheren* en *ſalveren*, en van alles gediend zijnde, werd mê in regten *geconcludeert*, en komt de ſaak in ſtaat van wijſen. Sie Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 58. 59. 60. *& ſeq.* Welke manier van doen in de Steden en ten platten Lande mê werd agtervolgd, in ſaken daar het noodig is: de *formulieren* en inſtelling van *Memorien*, *Additien*, *Eyſch*, *Antwoord*, *Replijq*, *Duplijq*, *&c.* ſtaan in de nieuwe Papegay. *pag.* 612. en volgend.

HET

Het XX. Deel.

Van bewijs, by geschrift of getuigen.

1. *Bewijs van saken hoedanig te doen.*
2. *By Geschriften; openbare hoedanig, en van wat kragt.*
3. *Onder de hand hoedanig, en van wat kragt.*
4. *Openbare Geschriften hoedanig te bekragtigen.*
5. *Notaris wie, en hare Bedieninge.*
6. *Der selver afschriften of en hoedanig geloof hebben.*
7. *Geschriften voor't Geregt hoedanig.*
8. *Een Vidimus wat.*
9. *Oude Leggers en Quohieren van wat geloof.* (geloof.
10. *Een getekend Hand-schrift van wat*
11. *Koopluiden Boeken of en wat geloof in regten.*
12. *Gesworen Makelaars, of en wat geloof op haar aanteikening.*
13. *Kerfstokken en schrift aan de wand*
14. *Bewijs by getuigen, wat en hoe te doen, num. 22.*
15. *Wie niet getuigen mogen, geen eerloose, of omgekofte.*
16. *Geen geslagen Vyanden, Bloedverwanten of Huisgenoten.*
17. *In geen eigen saken, of die men voor een ander bedient.*
18. *Geen dolle, malle, of minderjarige.*
19. *Reprochen en salvatien hoe en wanneer te doen.*
20. *Reprochen en salvatien van Regten.*
21. *Of en wanneer men getuigenis der waarheid mag weigeren.*
22. *Bewijs by getuigen hoe te doen.*
23. *Heel of halve preuve.*
24. *Of en wanneer 't horen seggen volle bewijs maakt.*
25. *Beëdigen en horen van Getuigen hoedanig en by wie te doen.*
26. *Of ook in de tegenwoordigheid van partyen moet geschieden.*
27. *Reprochen & contra interrogatorien*
28. *Letteren requisitoriaal om getuygen te horen buiten het Regts-gebied woonagtig.*
29. *Enquesten Valetudinair.*
30. *Horen en beëdigen van Getuigen, of en hoedanig in de Steden en ten platten Lande gebruiklijk.*

DE saak voldongen sijnde, so die in feiten bestaat, moet by den eyscher bewesen werden, of werd by gebrek van dien den gedaagde vry gesproken, die in geen bewijs van sijn *negative* of ontkennen, gehouden is, *l.* 2. *l.* 21. *& l.* 23. *Cod. de probat. l.* 9. *Cod. de obligat. l.* 3. *Cod. de non numer. pecun. l.* 4. *Cod. de edendo.* Of ten waar dat hy niet enklijk ontkende, maar by sijn ontkentenis sodanige omstandigheid voegde daar de waarheid van sijn ontkentenis op berustte, en't bewijs van den eyscher mê sou komen te vervallen, gelijk of hy tegen een *Instrument* of ander bewijs, ontkende dit of dat gedaan te hebben, om dat hy op die tijd op een ander

plaats geweest was, dat men noemt sijn alibi bewijsen *l.* 14. *Cod. de contrah. & commit. stipulat.*

1 Het bewijs en blijk van de waarheid van saken die in *feiten*, dat is, in doen bestaan, werd beweerd by geschriften, of door getuigen. Geschriften zijn openbare, of enkele onder de hand geschreven.

2 Openbare geschriften zijn, die wetlijk, het zy door het Geregt van de plaats, door Zegel en Brieven, of door een gewettigde Schrijver, benevens de onderteikening van twe Getuigen, zijn bekragtigd, de welke ten vollen bewijsen. *l.* 2. *C. de Edend. l.* 10 *ff. & C. de prob. Nov.* 6.

3 Maar geschriften onder de hand hebben geen geloof, als tegen den Schrijver self. *l.* 3. *Cod. diverf. reſcript. l.* 2. *ff. de fid. Inſtrument. l.* 5. 6. 7. *Cod de probat. Nov.* 48. *cap.* 1. 2.

4 In de uitterste willen wierden eertijds seven, in andere openbare geschriften vijf, en in de geschriften onder de hand drie Getuigen tot bewijs vereischt, en wierden de openbare geschriften, op dat die kragtiger geloof souden hebben, merendeels voor het Geregt onder het zegel van de plaats verleden. Dog huidendaags is een *Notaris* met twe Getuigen, Mans boven de veertien Jaren, en Luiden van eer genoeg, om allerley *Instrumenten* en tuygschriften, hoedanig die mogen zijn te bekragtigen. *arg. l.* 12. *ff. de Testib. l.* 6. *Cod. de re Judic. Novell* 73. *cap.* 2. *& ibi DD.*

5 Dese Notaris is een persoon, van de Land-overheid na voorgaande onderzoek van 't Hof over sijn bequaamheid, op de *Nominatie*, dat is, voorstelling, van de Steden, of Geregten daar hy soekt het selve ampt te bedienen, aangenomen en gemagtigd. Sie het *Placaat den* 20. *Maart.* 1524. buyten welke plaats hy 't selve niet mag bedienen, op straf, en boete, dog het geen hy des niet tegenstaande buyten die plaats quam te verlyden, is daar om van geen onwaarde. *arg. l.* 1. *de Cod. Testam. & l.* 3. *ff. de officio Prætorum.* Coren. *observ.* 37.

Op dat sy haar Ampt wel en bequaamlijk bedienen moeten sy een goed *Register* en *Prothocol* houden van al de *Instrumenten*, *acten*, en handelingen de welke voor haar werden verleden, en het bewerp, by de Verlyders haar en de Getuigen getekent, naarstlijk bewaren en gade slaan, op dat sy daar af t'allen tijden aan Luiden, des van node hebbende, behoorlijke affschriften en *Copye* mogen uitgeven. *plac. van den* 4. *Octob.* 1540. *art.* 9.

In 't instellen van hare *Instrumenten* moeten sy wel letten, dat sy benevens den goeden sin van dien; daar en boven stellen de namen, bedieningen, hanteringe en woon plaatsen van de Luiden, die 't aangaat, dat de selve haar, of ten minsten de getuige bekent zijn, en daar-en-boven het

het jaar, maand, dag en uyr wanneer het verly geschiet daar in uitdrukken, en dat sy het bewerp by de Verlyders en Getuigen doen onderteeknen. Sie het *Plac. den* 4. *Octob.* 1540.

Maar of ook de afschriften van sodanige openbare geschriften volkomen geloof hebben, staat onderscheidentlijk te oordelen. Daar van dat sommige willen, dat de eerste en eigen ondergetekende geschriften selve des nood moeten voortgebragt werden. *arg. l.* 5. *l. ult. Cod. de Edendo.* Dog is het selve te verstaan van geschriften by de eigen Ondertekening van de Schuldpligtigen bekragtigd, de welke self in wesen moeten voort-gebragt werden, om van der selver ondertekening te oordelen, so geschil om is, of deselve by den Schuldenaar werden gelochent. Tot welken einde de *Notarissen* gehouden zijn de eerste en eigen geteikende geschriften te bewaren, en die op het versoek, van des van node hebbende, tot allen tijden te voorschijn te brengen, daar op in veel Steden goede *ordre* gestelt is, dat by het overlijden van een der selver, de geschriften voor hem gemaakt, aan een ander *Notaris*, en so voort van den een tot den ander om altijds in wesen te blijven werden overgebragt *arg. l. ult. C. de re judic. & l.* 60. *ff. de judic.* Sie de Keuren *der Stad Leyden art.* 14. 6

Maar van andere geschriften, *apud acta*, dat is, voor't Geregt, met zegel of onderteekning van 't Geregt, of hare gewettigden Schrijver selve bevestigd, dewijl der selve getuig schriften ook sonder ondertekening van den Schuldpligtigen, volgens onse manieren, genoeg zijn, werd het eerste afschrift voor volkomen gehouden. *arg. l.* 11. *Cod. Qui pot. in pign.* 7

So, dat ook verder enkele afschriften van sodanige eerste uitgift brieven, die men om haar oudheid en verganklijkheids wil, na openlijke vertoog, *apud acta*, dat is, voor 't geregt, tot verkiesing laat afschrijven, (dat men noemt een *vidimus*) so de eerste door ouderdom vergaat, vermist, of verloren werden, volkomen geloof gegeven werd. 8

Wijders, dat ook enkele leggers, en oude dagboeken van Kerken, Gods-huisen, Gemeenten, en andere Vergaderingen geloof hebben, en daar op regt gedaan werd, in het geen sy daar uit bewijsen van ouds, en boven geheugen, also te hebben ontfangen; al is 't dat de brieven en eerste geschriften daar toe behorende, niet zijn te vinden *arg. l.* 10. *ff. de testib. l.* 29. §. *sed ne aliqua. Cod. de testam.* Sie Berlich. *pract. Conclus. part.* 1. *Conclus.* 44. 9

Buiten dien werd by een enkele handschrift van mijn Schuldenaar, al waar 't dat het nog so groten schuld begreep, indien hy maar sijn Handtekening niet kan ontkennen, mijn schuld voor deugdlijk en genoeg bewesen. 10

weſen gehouden. Sie Gudelin *de jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 11. *in fin.* Chriſtin. *volum.* 3. *deciſ.* 5. *num.* 8.

11 So werden ook de boeken van Koopluiden, van ſaken daar van de handeling en levering van het goed bekent werd, met goed onderſcheid van perſonen, ſaken, jaar, maand, en dag gehouden, in het verder volkomen geloof gegeven, ſo die met eede geſterkt, of met de dood van den Schrijver werd beveſtigd. Sie Joan. *de Paſſerib. de privat. Scripturâ, lib.* 4. *cap.* 21. *de lib. mercat. num.* 11, 30 & 82. Maſcard. *de probat. Concluſ.* 976. *num.* 28. & *Concluſ.* 977. *num.* 33. Chriſtin. *vol.* 3. *deciſ.* 25. *num.* 1. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 20. *num.* 8. Conſ. en Advijſ. *part.* 1. *Conſ.* 204. *en* 285.

12 Sulks ook geſwore Makelaars in haar aantekeningen, over den handel tuſſchen de Koopluiden, volkomen geloof hebben. Strach. *de proxenetic. part.* 4. *quæſt. liber. prox. an credat.* Joann. *de Paſſer. de privat. ſcript, lib.* 4. *cap. de lib. proxenet. num.* 10. Conſ. en Advijſ. het I. Deel. *Conſ* 248.

13 Op veel plaatſen werd ook onderhouden, dat alle nering-doende perſonen die haar Waren ten ſlete leveren haar Kerfſtokken met Eede mogen beveſtigen, mits daar op geſchreven ſy den naam van den Schuldenaar, en de verklaring wat en hoe veel elke Kerf doet, gelijk ook alle Vetwariers, Tappers, Bakkers, Bouw-luiden en andere, nopende het geen ſy van hare uitlevering aan de poſt van de Deur of Wand ſchrijven, tot ſekere kleine ſom geloof hebben, en het ſelve geſchrift twe Schepenen vertoont zijnde, met eede mogen beveſtigen. Sie Keuren tot Leiden. *art.* 191. tot Oudewater *art.* 145.

14 By Getuigen werd beweſen het gene by verklaring, van twe of meer geloofwaardige Getuigen, van haar ſekere kennis en wetenſchap, in de voorvallende ſaak kan blijken.

15 Eerlooſe en Meinedige Luiden hebben geen geloof in Regt. *l.* 3. §. 5. *l.* 15. *l.* 18. *l.* 21. *ff. de Teſtib.* Daar onder ook de geen die van dat ſy om getuigenis der waarheid te geven, haar om geld hebben laten omkopen, overtuigd zijn. *d. l.* 3. §. 5. *ff. eod.*

16 Mogen ook geen getuigenis geven, de gene die geſlagen Vyanden zijn, van die daar ſy tegen getuigen; of na Bloed-verwanten, of Huis genoten van die gene daar ſy voor getuigen. *l.* 3. *in pr. ff. eod l.* 6. *l.* 23. *l.* 24. *ff.* & *l.* 3. *Cod. eod.* Nog ook in ſaken die haar ſelfs aangaan. *l.* 10. *ff.* & *l.*

17 10. *Cod. de teſtibus.* Sulks mê niet de *Advocaten* of *Procureurs* in ſaken daar ſy ſelve in gediend hebben. *l. ult. ff. eod.* De Bloedverwandſchap waarom de getuigenis mag werden gewraakt werd gerekent tot in het vijfde lid. *arg. l.* 4. *ff. de teſtib. à contrario.* Sie de Conſult. en Advijſen, 4. *Deel, conſ.* 245.

Dolle

Dolle, Malle, en die beneden de veertien Jaren zijn, werden mê voor geen Getuigen aangenomen, om dat haar verstand gebreekt, en onvolkomen is tot kennis van saken. *d. l.* 4. §. 5. *de Testib.* §. 8. *instit. de inutilib. stip. l.* 5. *ff. de Reg. Jur.* 18

Derhalven de beweringen en bewijsen niet aangenomen werden van persónen, of van saken de welke gewraakt of wederleid kunnen werden, *by Plac. van den jare* 1556. En is van die tijd ingevoerd dat de Dings-luiden ten wedersijden de *Copyen* van yders bewijsen moeten hebben: daar op na de gedane wisseling van stukken, tijd vergund werd om des Tegendingers ingediende te wederleggen, die wederom tijd heeft om 't sijn daar tegen, staande te houden, *vulgo Reprochen en Salvatien*, het welk te verstaan is van saken die in feiten, by eysch, antwoord, *Replijq* en *Duplijq* beschreven werden, en in andere saken die in regten bestaan. Ossodanig in feiten, dat deselve op een *pleidoye* kunnen werden afgedaan, gelijk merendeels in de Steden en ten platten Lande, werd ten wedersijden wel gediend van *Reprochen* en *Salvatien*, dog werd daar op geen niewe tijd gegeven, of enige nieuwe stukken overgeleid, maar werd de saak mondeling over en weder over beweerd, en werden genoemt *Reprochen, en Salvatien van Regten.* Sulk in 't voorgaande deel is aangewesen. 19 20

Jemand geroepen zijnde om getuigenis der waarheid te geven, mag het selve niet weigeren, maar mag daar toe na voorgaande vonnis by gijseling werden gedwongen, om dat de gemene saak daar aan gelegen is, dat de waarheid bekent en openbaar werd. *l.* 16. *Cod. de Testib.* Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 100. Uitbesondert alleen in sijn eigen of sijner Bloed-verwanten saken, in of tegen de welke niemand mag gedwongen werden getuigenis der waarheid te geven. *d. l.* 16. *& l.* 4. *ff. de test.* Jul. Clar. §. *fin. quæst.* 24. *num.* 21. Tessaur. *decis.* 42. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 65. *cap.* 4. 21

By getuigenis werd beweesen het geen by verklaring van twe of meer geloofwaardige Getuigen, van haar sekere kennis en wetenschap kan blijken, het welk men noemd een *volle preuve l.* 5. *l.* 6. *Cod. de probat.* So dat het op het getal van de Getuigen, en op de reden van wetenschap aankomt. Want indien yets by een Getuig alleen beweesen werd, kan 't selve sonder andere behulp middelen niet aangenomen werden *l.* 9. §. 1. *Cod. de testib.* En wederom so de saak by twe, of meer Getuigen werd beweerd, sonder dat deselve volkomen reden van wetenschap wisten te geven, sou mê voor geen vol bewijs verstrekken, gelijk of sy alleen getuigden van horen seggen, van yets dat buiten het 22 23

ſelve horen ſeggen beſtond, en daar van men de regte ſekerheid niet kan weten. *Bart.* & D D. *ad l. teſtium.* 17. *Cod. de teſtibus.* en werd het
24 ſelve genoemd een *halve preuve.* Maar ſo het was van yets dat alleen in horen ſeggen beſtond, gelijk als dat yemand een ander op ſijn ſterfbed yets na ſijn dood had horen bevelen, gedaan te hebben, ſou ſodanige getuigenis volkomen zijn. *l.* 8. *ff. de offic. præſid. junct. l.* 13. *ff. de re militari.* Of dat het waren ſaken die boven geheugnis van menſchen geſchied waren, gelijk dat yemand van ſodanige geſlagt en afkomſt is, wie ſijn Ouders en Voor-ouders zijn geweeſt. en diergelijk, het welk dikmaals niet anders als door getuigen, (die 't ſelve van haar Ouders altijts voor de waarheid hebben horen ſeggen) kan werden beweſen. *cap. licet. ex quadam. extr. de teſtib.* Sie Maſcard. *de probat. concluſ.* 104. *num.* 1, 2, 3. *& ſeq.* Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 71. *cap.* 1.

25 Tot het bewijs en geloof van de Getuigen is niet genoeg, dat ſy ſchriftlijk voor *Notaris* en twe Getuigen, of anders met haar hand-teiken beveſtigen, ſulks waaragtig te weſen, maar moet het ſelve met eede werden beveſtigt. *l.* 9. *Cod. de Teſtib.* Het welk geſchieden moet voor den Regter daar de ſaak hangt, die de getuigen op ſekere *Interrogatorien* of vraag-ſtukken ondervraagd en den eed afneemd. So ſommige
26 menen in de tegenwoordigheid van *partijen* daar toe geroepen. *arg. Novell.* 90. *cap.* 9. Sie Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 102. Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 65. *cap.* 2. *num.* 1. en *cap.* 10. *num.* 1. daar hy het doen van den eed, en het ondervragen als twe byſondere ſaken van den ander ſchijnt te ſcheiden, gelijk of het een in de Tegenwoordigheid van den Tegendinger, en het ander in ſijn afweſen moeſt geſchieden. 't Welk nogtans volgens het waarder gevoelen van andere, *ſecundum. l.* 14. *junct. l.* 19. *in fin. Cod. de Teſtib.* in genen delen werd onderhouden, by welke de Getuygen elk in 't byſonder, en heimelijk in het afweſen van den tegen-
27 dinger werden gehoord. Alleen dat het ſelve van ſtuk tot ſtuk by geſchrift werd geſteld, en den Tegen-dinger daar van afſchrift mag begeren, om de geleide getuigenis te wraken en *reprocheren*, en ſo hy het goed vind andere Getuigen, in 't tegendeel van dien, of ook wel die ſelve Getuigen, op *contra interrogatorien*, dat is, tegengeſtelde vraag-ſtukken te doen horen. *Inſtruct. van den Hove, art.* 129. Sie verders Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 65. *cap.* 10. Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 95. *num.* 6. *in fin.*

28 So de Getuigen wonen buiten het regts-gebied van den Regter voor wien de ſaak hangd, werd het geregt van de ſelve plaats by letteren *requiſitoriaal*, dat is, verſoek-ſchrift tot het horen van dien verſogt, en werden

werden deselve getuigenissen, aldaar gehoord en bevestigt, besloten over-gesonden. *arg. l.* 18. *Cod. de fid. instrument. cap. Si qui testium. extr. de Testibus.* Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 96. waar van de manier van doen te sien is by Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit* 65. *cap.* 2. *num.* 2. *& seq.*

So wanneer de Getuigen sijn oude, swakke, en sieke Menschen, die 29
men vreest dat onderwijlen eer de saak so ver gebragt is mogten komen te overlijden, mag men *Commissarissen* van den Hove (so de saak daar hangd) versoeken te trekken ter plaatsen daar deselve haar onthouden, deselve in voorraat te horen, *vulgo enqueſten valetudinair. Ampliat. van de Instruct. art.* 19. Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 102. *num.* 4. *& seq.* Anders werden wel by de Dings-luiden selve voor 't geregt daar de Getuigen wonen, sodanige getuigenissen onder eede en voorraad beleid.

Het horen en beedigen van de Getuigen werd in de Steden en ten 30
platten Lande selden in volle *ordre* onderhouden, met dat het de Dings-luiden elkanderen sulks merendeels quijt geven. Dog als het op de getuigenis aankomt, werd by ervaren Regters alvoren in de saak uitterlijk te wijsen, bevolen dat de Getuigen sullen werden *gerecoleerd*, dat is, onder eede gehoord. Sie vorders wat een ygelijk der regts-vorderende personen, na gedane *productie* te doen staat. by Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 78. *en* 79. Damhoud. *prax. civ. cap.* 183. en volg. Wieland. *prax. civ. tit.* 7. *cap.* 3. en volgend.

Het XXI. Deel.

Bewijs buiten Getuigen, by *Confessie* en *inspectie oculair*, dat is, bekentenis en klaar betoog.

1. *Confessie of bekentenis wat, en van wat kragt.*
2. *Indiciele of geregtelijke wat.*
3. *Extrajudiciele, of en van wat kragt, en hoe ver yemand verbind.*
4. *Of en wanneer herroepen mag werden.*
5. *Een gequalificeerde, dat is, omstandelijke bekentenis of en wanneer men die mag splissen, en ten dele aannemen, ten dele verwerpen.*
6. *Bekentenis en verklaringe van yemand op sijn dood-bed gedaan, of en van wat kragt.*
7. *Oculaire Inspectie, wanneer en in welke saken nodig, en van wat kragt.*

BUiten Getuigen werd een saak ten vollen beweſen by *confessie*, 1
dat is, bekentenis van de Luiden selve, de welke voor het kragtigste bewijs in regte werd gehouden. *l. unic. Cod. de confess. l.* 1. *l.* 6. *ff. eod.*

Dese is *judicieel*, dat is, in regte en by Ding-taal overgegeven, of *extrajudicieel*, dat is buyten regte en Regts vordering gedaan.

2 Tot *judiciele confessie* of geregtlijke bekentenis werd vereischt dat deselve in regte, in 't by-wesen van den Tegen-dinger, vrywillig en met regt en ware wetenschap, sonder dwaling geschied. *l. unic. verb. in jure. Cod. de confess. l.* 6. §. 3. *ff. eod. l.* 22. *ff. quod. met. caus. l.* 2. *ff. de confess.* de welke also geschied zijnde den Eisscher daar op vonnis versoeken mag, om daar door tot de *executie* en uitwinning te komen, sonder verder Ding-talen te houden: sulks hem niet mag werden geweigerd, met dat yemand die yets in regte bekent, sijn eigen vonnis spreekt, en voor overwonnen werd gehouden. *l.* 1. *l.* 3 *in fin. l.* 6. *in pr. ff. de confess. l. unic. Cod. l.* 12. *in fin. ff. de Interrogat. in jure faciend.*

3 Bekentenis buiten regte gedaan, vereischt buiten dien volkomen bewijs dat en hoe deselve geschied, by geschrift of met Getuigen, de welke indien bewesen werd volkomen te zijn, dat is, met uitdrukking en byvoeging van onderscheidentlijke reden en oorsaken, in 't bywesen van den Tegen-dinger, en Getuigen, geschied te zijn, al ander bewijs uitsluit, en kragt heeft van *transactie* en overkomst, daar op mê vonnis werd gewesen. *l.* 26. §. *fin. ff. depositi. & l.* 25. §. *fin ff. de probat.* DD. *ad l.* 1. *& l.* 11. §. 6. *ff. de interrogat. in jure faciend. & ad l.* 40. *ff. de pact. l.* 13. *Cod. de non num. pecun. & ad l.* 25. *in fin. ff. de probat.* Hartmann. *observ. tit.* 11. *obs.* 1. *num.* 1. Nic. Everhard. *consil.* 186. *num.* 11. Specul. *tit. de confess.* §. *unic. vidend. num.* 5. Surd. *decis.* 12. *num.* 1. Mascard. *de probat. conclus.* 345. *num.* 1. 5.

4 Maar was deselve in het afwesen van den Tegen-dinger geschied, of met geen volkomen reden en oorsaken bevestigd, sou voor geen bewijs verstrekken, *l.* 6. §. 3. *ff. de confess. l.* 47. *ff. de re judic.* en t'allen tijden om reden van onbedagtheid en misseggen, verworpen en herroepen mogen werden. *arg. l.* 8. *ff. de juris & facti ignorantia.* Sie Mascard. *de probat. conclus.* 347. Gabriel. *commun. conclus. tit. de confessis conclus.* 1. *& conclus.* 5. Nicol. Everhard. *consil.* 72. *num.* 5. *& consil.* 164. *num.* 2. Marant. *prax. part.* 6. *tit. de confess. num.* 2. Marc. *decis.* 705. *num.* 2, 3. Boër. *decis.* 89. *num.* 4.

5 So ook indien yemand yets bekent met sekere bygevoegde omstandigheid, de welke de saak dus of so doet verstaan en uitleggen, moet deselve bekentenis so die leid aangenomen werden, sonder dat het een van het ander mag werden gesplist, om dat het doen, en seggen van een yder niet verder, of anders, als na sijn mening, kan werden uitgeleid,

leid, en een yeder de regte uitlegger is van ſijn eige woorden. *arg. l. 39. ff. de oper. lib. cap. cum. dilecti extr. de accuſat.* Ten waar de omſtandigheid van dien in ſodanig onderſcheidelijke delen beſtond, de welke niet gemeens met elkanderen hadden. Sie Althuſ. *dicæolog. lib. 3. cap. 38. num. 23.* Card. Tuſc. *practicab. concluſ. litt. C. concluſ. 673. & ſeq.* Boër. *deciſ. 263. & 339.* Surd. *deciſ. 258.* Ant. Fab. *ad Cod. lib. 7. tit. 24. defin. 1.* Andr. Gail. *lib. 2. obſ. 106. num. 7. & de pace publ. lib. 1. cap. 17. num. 1. 2. & ſeq.*

Een bekentenis, en een getuigenis van yemand op ſijn dood bed 6
gedaan, bewijſt wel tot ſijn nadeel, om dat niemand geagt werd in ſijn uitterſte te hebben willen liegen. *l. 1. §. 24. ff. de quaſt.* maar tot voordeel van hem of ſijn Erfgenamen, kan het niet verder ſtrekken als voor een waarſchijnlijke *præſumtie*, en tot een halve *preuve*. Sie Hypolit. de Marſil. *ad d. l. 1. §. 24. ff. de quæſtion.*

By *oculaire inſpectie*, dat is, vertoog en aanwijſing op en omtrent de 7
ding pligtige ſaak, werden, ten vollen beweſen alle grond-ſcheidingen, en Erf of Land-dienſtbaarheden. *l. 8. in fin. ff. finium regund.* de welke verſogt, en ook wel aan den Regter de Dings-luiden werd opgeleid op koſten van ongelijk. *l. 8. §. 1. ff. finium. regund & l. 44. ff. de Arbitris.* Bald. *ad l. unic. col. 4, Cod. ut quæ deſ. advocat. part.* Bart. Cæpoll. *cautel. 115.* De welke ook in veel andere gelegentheden nodig is: als om te oordelen van een wonde van een neder geſlagen, of deſelve doodlijk is geweeſt, en over Egt-ſcheiding om oorſaak dat yemand tot voortteling onbequaam is, en om te oordelen of een Vrouwe ſwanger gaat, en diergelijke, werden deſelve perſonen aan de ervare Medicijns, en Vroed-wijven ten onderſoek voorgeſteld, de welke daar van na genomen *inſpectie* en klaar betoog, oordelen wat van de ſaak is. *l. 1. ff. de ventr. Inſpic. cap. nec aliqua, & cap. propoſuiſti extra. de probat. cap. laudabilem in pr. extra. de frigid. & malef.* Sie Chaſſan. *ad conſuetud. Burgund. Rubric. 1. des juſtices & droicts. §. 6. Meſſiers & Sergens. in verb. par leurs Sermens num. 8. 9.*

HET XXII. DEEL.

Van halve Preuve, en bewijs by *præsumptie*, dat is, waarschijnlijke middelen, en van Eed-sweren.

1. *Halve Preuve wat.*
2. *Præsumptie wat en van wat kragt.*
3. *Is altijds voor de onschuld, so lang niet anders werd beweesen.*
4. *Den Eed by gebrek van vol bewijs, of wie en wanneer op te leggen.*
5. *By gebrek van bewijs, en verdagtheid, werd den Eischer opgeleid sijn geëischte nader te bewijsen.*
6. *Eed-sweren wat.*
7. *Deling van Eed, of en wanneer plaats heeft.*
8. *Mag aangenomen werden.*
9. *Of en wanneer de selve mag geweigert werden by den Gedaagde.*
10. *Wanneer by den Eischer.*
11. *By den Regter opgeleid, of en hoedanig te voldoen.*
12. *De weigering van wat uitslag.*
13. *Moet geschieden in tegenwoordigheid van den Tegen-dinger.*
14. *Of het Vonnis voorgaat, of op den Eed volgd.* (heeft.
15. *Het Eed-sweren in welke plaats*
16. *Of in criminele saken.*
17. *Of en hoedanig in geld-boeten.*
18. *In Pagters saken.*
19. *In saken van Huwelijk en Trouwbeloften.*
20. *In saken van Injurie.*

1 Halve *preuve*, is sodanige bewering daar by den Regter wel eenige kennis van de saak krijgd, maar niet volkomen, of sodanig, dat daar uit de saak by vonnis mag werden gewesen, of voor Regt kan werden uitgesproken.

2 Sodanige *preuve* is een bewering met een getuig, Welkers getuigetuigenis al was het een Man van eer, en geloofwaardig, voor geen bewijs kan verstrekken. *l.* 9. §. 1 *Cod. de Testib. l.* 14. *ff. de dote prælegata. l.* 1. § *fin. ff. Quemadmod. test. aper. l.* 13. *ff de jurejur.*

Door een gemeen gerugt werd ook een saak niet meer als ten halven beweerd, door dien dat de gerugten merendeels valsch zijn, en veel buiten de waarheid uit een gerugt werd by gedaan. *Gloss. & DD. in l.* 3. *Cod. de reb. cred. cap.* 2. *in fin. extr. de probat.*

Hoedanige *preuve* ook beweerd werd door *præsumptie*, dat is, omstandige waarschijnlijkheid. *l.* 2. *ff. de probat. & præsumpt.* de welke van sodanige kragt is, dat den Tegen-dinger gehouden is hem daar jegens te suiveren, en het tegendeel te bewijsen. *l.* 5. *Cod. de Codicill.* So besluitmen dat een voorvlugtige, aan de misdaad daar hy mê beschuldigd werd, schul-

ſchuldig is. *cap. nullis extr. de præſumpt. & cap. determinamus. 3. quæſt. 9.*

Anders ſo een beſchuldigde waarſchijnlijke omſtandigheid voor 3
hem heeft, werd hy ontſchuldigd, ſo lang het tegendeel niet ſo veel te kragtiger, en met vol bewijs beweerd werd. *l. ult. ff. quod met. cauſ. l. 57. in fin. ff. de jure dot. l. 16. Cod. de probat.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. obſerv. 128. num. 12.* Nicol. Everhard. *conſil. 3. num. 14.* Berlich. *pract. concluſ. part. 1. concluſ 37. num. 15.*

Andere loſſe giſſingen en *conjecturen*, die geen omſtandige waarſchijnlijkheid by brengen, kunnen geen halve *preuf* maken, maar werden in 't geheel verworpen, de welke of en van hoedanig gewigt zijn, veel aan de beſcheidenheid van den Regter werd gelaten.

De ſaak met een Getuig, of anders met ſodanige omſtandige waarſchijnlijkheid beweerd zijnde, dat deſelve wel waarſchijnlijk is, en ten halven beweerd werd, dog met geen andere middelen verſterkt werd, de welke vol bewijs ſouden kunnen uit maken, is de voornaamſte toevlugt en ſterkte, tot beſlegting van de ſaak, het opleggen van den eed aan d'een of d'ander zy, het zy tot vervulling van het gebrekig bewijs van den Aanlegger, of tot ſuivering jegens het waarſchijnlijke bedenken tegen den Gedaagde ingebragt. DD. *ad l. admonendi 31. ff. de jure jurando. in verb. ſolent cap. final. verſ. præſumptione. extr. de jurejur.* Het welk t'eenmaal hangd aan de beſcheidenheid van den Regter, of en wanneer den ſelven eed den Aanlegger, of den Gedaagde moet opgeleid werden.

Den Eiſſcher of Aanlegger werd deſelve opgeleid, ſo wanneer hy een 4
eerlijk Man zijnde, ſijn eyſch ten halven of meer dan ten halven heeft beweſen, en aan de ſeyde van den Verweerder geen tegen-bewijs, nog waarſchijnlijke omſtandigheden tot ſijn verſchoning waren: maar indien den Verweerder enig bewijs voor ſijn verſet, of *exceptie* heeft, of voor hem heeft enige regtlijke *præſumtie*, of anders ſo de ſaken ten wederſijden gelijk ſtonden, ſou den verweerder in het doen van den eed tot ſijn ontlaſting voor den Eiſſcher moeten aangenomen werden. *arg. l. 125. ff. de Reg. Jur.* Si DD. *ad l. admonendi. 13. ff. de jurejurando. & l. in bonæ fidei 3. Cod. de reb. credit.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 71. cap. 1.* Specul. *tit. de jur. delat. §. 1. num. 7.* Carpz. *defin. forenſ. part. 1. conſt. 23. defin. 9.*

Anders ſo den Eiſſcher of Aanlegger ſijn eyſch en voorſtel min dat ten 5
halven had beweſen, of dat anderſins bedenklijk is, of die met eede kan verklaart werden, is men niet gewoon den eyſch heel af te ſeggen, nog ook ſijn toevlugt tot den eed te nemen: maar werd de ſaak in *advijs* gehouden, of geſchorſt, en werd den Aanlegger opgeleid ſijn geëiſchte of geſuſti-

geſuſtineerde, dat is, voorgeſtelde ſaak nader te bewijſen; aldus: *Schepenen vinden de ſaak niet gediſponeert om uitterlijk te termineren, houden deſelve in advijs, en alvoren te uitten, Ordoneren den Eiſſcher ſijn geeiſchte nader te bewijſen, om't ſelve geſien alsdan in de ſaak gediſponeert te werden als bevonden ſal werden te behoren.*

6 Den Eed is een waaragtige belijdenis van't geen dat men ſpreekt, met aanroepinge van God tot een getuig van de opregte waarheid, en regtvaardig wraker van de leugen taal, met opgeregte vingeren en met dusdanige woorden. *So waarlijk help my God Almagtig.*

7 De Dings-luiden ſiende dat ſy in het volkomen bewijs gebreken, mogen ſelve haar toevlugt nemen tot den eed, en de ſelve in plaats van bewijs aanbieden te doen, of overgeven by den Tegen-dinger in tegendeel van dien gedaan te werden, *l.* 3. *ff. de jurejurando*, het welk men
8 noemt de ſaak te ſtellen in deling van eede. Welken eed by den Tegendinger hem aangeboden zijnde, wel mag aangenomen werden te doen, of anders verdragen werden dat gedaan werd: en werd daar op regtgedaan en vonnis geweſen. *l.* 1. *verb. ex pactione. ff. de jurejur.* Dog mag om reden wel gewraakt werden, ſo dat den Regel, Sweerd of ik ſweer. *l.* 31. *ff. de jurejur* niet altijts plaats heeft, maar t' enemaal ſtaat aan het oordeel van den Regter of het ſelve behoeft aangenomen te werden of niet. *l.* 12. *in pr. & §.* 2. *Cod. de reb cred. cap. fin. in pr. extr. de jurejurando.*

9 So mag een aangeboden eed, van den Eiſſcher by den Gedaagden afgeſlagen, en geweigerd werden, als hy ſijn eyſch of voorgeven met geen middelen, of min dan ten halven beweerd, in welk geval den Gedaagde daar op ſtaan mag, dat den Eiſſcher, onaangeſien den aangeboden eed, ſijn eyſch en *concluſie* moet werden ontſcid. *l.* 4. *in fin. Cod. de edendo. cap. fin. in prin. extr. De jurejurando* So dat indien deſelve hem van den Regter wierd opgeleid te doen, of gedoogt gedaan te werden, daar van met regt ſou mogen *appelleren*, en hoger beroepen. *arg. d. cap. fin. verſ. ſane extr. de jurejurando. & d. l.* 4. *in fin. Cod. de edendo.*

10 Wederom mag den Eiſſcher die het van den Gedaagde op ſijn eed geſteld werd, deſelve weigeren en wraken gedaan te werden als hy de ſaak buiten dien aanneemt den regte genoeg zijnde te ſullen bewijſen. *cap.* 2. *extr. de probat.* Bart. & D D. *ad d. l. admonendi.* 31. *ff. de jurejur.*

11 Den eed tot vervulling van volkomen bewijs door den Regter, het zy, *ex officio*, dat is, ampts-halven, of na gedane *delatie* en aanbieding, een van den Dings-luiden opgeleid zijnde, moet aangenomen werden, of werd

werd by weigering van dien de ſaak voor bekent gehouden. *l. manifeſte.* 38. *ff. de jurejurando.* en daar op vonnis geweſen, en in het ſelve vonnis uitgedrukt, *Schepenen alvoren gehoord N N. de welk weigerig was den eed hem opgeleid te doen, Condemneren, &c.* Om dat hy tegen ſodanige weigering in *appel* of hoger beroep niet mag werden gehoord, als op ſijn eige *confeſſie* en overgift verweſen zijnde. *d. l.* 12. §. 1. *& ſeq. Cod. de reb. credit.* 12
Als alleen, ſo wanneer hy wilde beweren, dat hem den ſelven eed te onregt en buiten noodſaak was opgeleid. *d. l.* 12. §. 2, *Cod. de reb. cred. & jurejur. cap. fin in pr. extr. de jurejurand.*

Den eed aangenomen, verdragen, of anderſins yemand opgeleid 13
zijnde, moet gedaan werden in de tegenwoordigheid van den Wederdinger, de welk daar toe geroepen, of daar van na gedane daging verſteken moet werden, of anders is deſelve kragteloos. *l.* 19. *Cod. de Teſtib. Novell.* 90. *cap.* 9. Wurmſer. *prax. tit.* 18. *obſerv.* 19. Hartmann. *obſerv. tit.* 18. *obſerv.* 6.

Den eed gedaan zijnde, volgt daar op terſtond vonnis, als zijnde van 14
ſodanige kragt, dat den uitſlag van de ſaak daar in gelegen is. *l.* 1. *in fin. ff. de jurejur. l.* 31. *verſ. ſolent. ff. eod.* Dog na onſe ſtijl is men gewoon, op dat den eed gedaan zijnde, niet ligt van valsheid werde verdagt, het vonnis te laten voor gaan, inhoudende *Condemnatie*, onder ſodanige mits, dat den Eiſſcher, of Gedaagde met ede verklaren, &c. en werd gemeenlijk het doen van den ſelven eed opgehouden ſo lang de tijd van *appel* en Hoger beroep open ſtaat: ten waar den Tegen-dinger den ſelfden eed ſonder tegenwerp van Hoger beroep gedoogde gedaan te werden en hem verdroeg.

Den eed heeft plaats in alle pleithangende ſaken. *l.* 3. *Cod. de Reb.* 15
cred. Maar den eed buiten Regts-vordering gedaan, of aangeboden verbind niemand. *l.* 3. *ff. de jurejurand.*

In *criminele* en lijf-ſtraflijke ſaken heeft eed-ſweren geen plaats, al- 16
waar't dat de ſaak ten halve was beweſen, om dat hem niemand ſou ontſien door een gedwongen eed de lijfſtraf te ontgaan, ſonderling ſo deſelve ſwaar en doodlijk was. *arg. l.* 1. *ff. de bon. eor. l.* 1. §. 3. *ff. de calumniatorib.* Sie Jul. Clar. *lib.* 5. §. *fin. quæſt.* 63. Boër *deciſ.* 86. Berlich. *concluſ. pract. part.* 1. *Concluſ.* 54. *num.* 5. *&* 8. Ant. Fab. *ad Cod. tit. de reb. cred. & jurejur. defin.* 43. Sulks dat het *juramentum purgatorium*, dat is, den eed van ſuyvering in lijf-ſtraflijke ſaken geen plaats heeft. Sie Boſſ. *prax. criminal. tit. de Sentent. num.* 75. *in fin.* Jul. Clar. *d. quæſt.* 63. *num.* 6. In welkers plaats gekomen is in grote ſaken. en

daar het bewijs by na volkomen is, het pynigen, daar van hier na, en in kleyne saken, en daar het bewijs so groot niet is, het horen op *artikelen* by ons gebruykelijk.

17 Hier van werden by sommige uitgesondert sodanige *criminele* saken, om de welke geen lijf-straf maar alleen een geld-boete werd geeyscht. Van hoedanig verstant zijn Ant. Fab. *d. tit. definit.* 43. Berlich. *pract. conclus. parte* 4. *conclus.* 54. *num.* 5. *en* 8. en de verdere *Auteuren* by hem aldaar aangewesen. Carpzov. *defin. forens. part.* 1. *constit* 23. *defin* 11. Dog aangesien in veel geld-boeten een gevolg is van *infamie*, dat is schand en verdagtheid van ondeugd, werd het selve ter bescheidenheid van den Regter gelaten.

18 Het welk voornamentlijk te pas komt in saken van smokkel en sluykery, van Pagten en Gemeen-lands middelen, daar uit de luyden van smokkel en sluykery overtuigd, metter daad vervallen in oneer en schand, en de boete dikmaals so groot valt, dat de luiden om 't selve te ontgaan, haar gewisse soude binnen houden, en tegen deselve tot haar uitterlijke ontschulding willen verklaren. Derhalven by veel niet sonder reden werd geoordeeld dat in sodanige saken geen eed-sweren tot ontlasting van node is, of behoort te werden toegelaten. *arg. l.* 27. §. 3. *ff. de pact. l.* 5. *ff. pact. dotal.* Sie Berlich. *pract. conclus. part.* 1. *conclus.* 21. *& conclus.* 29. *num.* 34. 35. Carpzov. *defin. forens. part.* 1. *constit.* 6. *defin.* 10. *num.* 4. *& constit.* 12. *defin.* 31.

19 In saken van Huwelijk en Trouw-beloften heeft mê na het gevoelen van de sommige het opleggen van den eed geen plaats. Dog dewijl het merendeels tusschen vier ogen geschied al wat des aangaande omgaat: en dikmaals swaar en onmooglijk valt volkomen te bewijsen, werd het aanbieden van den eed in sodanige saken, na waarschijnlijke omstandigheden, tusschen luiden van gelijke gelegentheid en onbesproken leven buiten het geen tusschen haar luiden is, merendeels aangenomen en toegelaten. Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 94. *num.* 12. Ant. Fab. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 44. *num.* 6. Carpzov. *defin. forens part.* 1. *constit.* 23. *defin.* 10.

20 Ten voordeel van de noodsaakelijke opvoeding der onnoosele Kinderen, werd in het twijfelagtige verstaan dat die geen, die op het aanseggen van de Moeder, niet ten vollen met eede derf verklaren, dat hy deselve noit, of t' eeniger tijd bekent heeft, voor de Vader verklaart werd, en in de opvoeding gehouden is. sulks hier voor in het I. Boek. XIII. Deel. *num.* 7. breder is aangewesen.

Of

Of het eed sweeren mê plaats heeft, in saken van *Injurie* en lasterspraak, in welk de hevigheid des gemoeds, de luiden buiten haar self vervoerd? werd mê, ten beschеidenheid van den Rehter, verstaan; dat daar in het eed-sweren, voornamentlijk tot ontlasting van den beschuldigde, (dat hy met de versproken woorden niet gedagt heeft den ander te lasteren) plaats heeft. *l.* 5. §. 8. *ff. de injuriis, junct. l.* 3. *Cod. de reb. credit. & l.* 3. *l.* 13. §. 2. *& l.* 30. §. 3. *ff. de jurej.* Sie Papon. *lib.* 9. *tit.* 6. *arrest.* 10. Boër. *decis.* 86. *num.* 4. 5. Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 1. *art.* 26. *ad num.* 4.

Het XXIII. Deel.

Van Verdrag en Overkomst.

1. *Welke saken by overkomst geslegt mogen werden.*
2. *Geen geschillen over het geen yemand tot onderhoud is gemaakt, ten waar, &c.*
3. *Geen geschillen, spruytende uit uitterste willen die nog niet geopent of gelesen zijn.*
4. *Geen misdaden, ten zy, &c.*

EEr dat de saaken ding-pligtig gemaakt, voldongen, en in staat van wijsen gebragt, uitterlijken werden uitgesproken, staat het een yder altijd vry sijn geschil of *quæstien*, die hy met een ander heeft, met den selven door overkomst te sligten, en af te maken. *l.* 1. *ff. de transact. junct. l. Cod. eod.* daar toe dan wel somwijlen by den Regter goede Mannen werden gesteld, daar voor *partijen* tot sekeren dage moeten verschijnen, *ten fine van accoord.* 1

Van twistige saken en geschillen, mag men verdrag maken.

Uitgesondert van het geen tot yemants onderhoud is gemaakt, het welk sonder kennis of gestaden van 't Hof of Geregt niet bestaan mag. *l.* 8. *in pr. & §.* 6. *ff. de transact.* Mantic. *de ambig. conv. lib.* 26. *tit.* 3 2

Ik seg sonder kennis of gestaden, of goed opnemen, om datter huidensdaags niet aan gelegen is, of de kennis en het toestemmen van den Regter voorgaat of na komt. *contra. d. l.* 8. *junct. l.* 5. *Cod. de legib.* Sie Groenew. *de legib. abrog ad l.* 8. *Cod. de transf.* §. 2. *inst. de auth. tutor.*

II. Mag men geen overkomst maken van geschillen, spruitende uit enige Uitterste-willen die nog niet geopent of gelesen zijn. *l.* 6. *ff. de transact. l.* 1. §. 1. *ff. testam. quemadm. aper.* Sie Christin. *vol.* 1. *decis.* 84. 3

Sande *lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 15. Faber *Cod. lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 1. Mantic. *de ambig. conv. lib.* 26. *tit.* 2.

4 Wat aangaat de misdaden en *delicten*, lieten de Roomse Regters toe, een yegelijk in 't byzonder te verdragen over doodslag en andere misdaden, daar by den hals en het leven verbeurt was. *l.* 18. *Cod. de transf.* maar overkomst over andere en minder misdaden, was niet geoorloft. *l.* 18. *ff. eod. in fin.*

Dog huidensdaags komt het vervolg van straf over de doodslagen en andere misdaden eigentlijk toe de Hoge Overheid, en in de naam van deselve den *Fiscaal* van 't Land, en alle andere des Graaflijkheids *Officieren*, *Baljuwen* en Schouten (gelijk als hier na in het XXVII. Deel breder geseid en aangewesen werd) de welke van egeen misdaden verdragen, overkomst maken, of quijtschelding mogen doen, ten zy, ten overstaan en met kennis van de Hoge Overheid, wiens persoon hier in, de Kamer van Rekening bewaart. Sie 't *Edict. en Ordonantie op 't stuk van de Criminele Justitie van Koninck Philippus van den* 5. *Julii* 1570. *art.* 13. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 14. *cap.* 2. *numer.* 5. *& cap.* 6.

Maar mogen dien onverminderd, die gene die bysonderlijk door de misdaad zijn beschadigt, voor haar bysonder *Intrest* onder den anderen vrijlijk verdragen, en quijtschelding doen, van alle misdaden sonder onderscheid. Grot. *Inleiding lib.* 3. *part.* 4. *num.* 10. Christin. *vol.* 1. *decis.* 152. Zyp. *not. Jur. Belg. tit. ne transact. vers. accusare.* Ja is so ver nootsaakelijk, dat het vergunnen van *Remissien* of *Pardonnen* niet eer sijn voortgang hebben kan; ten zy de Vrunden van de nedergeslagen, met den misdader hebben gesoent. Instruct. van den Hove *art.* 223. Zyp *notit. Jur. Belg. de abolit. & remiss. vers. Ante grat.* Grot. *Inleyd. part.* 33 *lib.* 3. *vers. cum. seq.* Het welk hoedanig toegaat. Sie Papegay *pag. mihi* 475. *en volg.* in Vlaanderen, Damhoud. *prax. crim. cap.* 145. en in Brabant, *Costuym, van Antwerp. tit.* 22.

HET

Het XXIV. Deel.

Van Vonnissen, en Gewijsden.

1. *Vonnis of Sententie hoedanig te wijsen, en hoe te verstaan, als de stemmen steken, en gelijk zijn.*
2. *Sententie of Vonnis interlocutoir of diffinitijf.*
3. *Appointementen wat en hoedanig te verlenen, en hoe velerhande*
4. *Vonnisse interlocutoir.*
5. *Exceptie remissive.*
6. *Vonnisse provisioneel, wat en hoe te verlenen en in te stellen.*
7. *Of men ten principalen kan voortgaan eer de provisie is voldaan.*
8. *Diffinitijf.*
9. *By Default hoe te procederen.*
10. *Gewijsden hoedanig te stellen en wat daar in waar te nemen.*
11. *Een gewijsde, hoe en wanneer voor de vaste waarheid te houden.*
12. *Binnen wat tijd te executeren.*
13. *Surcheantie van executie en hoedanig te verlenen.*

HEt *Proces* aldus gebragt zijnde in staat van wijsen, volgt daar op het gewijsde en vonnis van den Regter, daar by de saak eintlijk werd geuytet. *l.* 1. *ff. de re judic.* by meerderheid van stemmen, en by omvraag van den oudste tot den jongste, daar van den Schout de stemmen vergaderd en omvraging doet, en uit het meerder getal van een gevoelen het besluit maakt. *arg. l.* 19. *ff. ad munic. l.* 160. §. 1. *ff. de Reg. Jur. l.* 46. *Cod. de Decurion.* En indien de stemmen ten wedersijden gelijk zijn, gelijk op sommige plaatsen daar men met agt Schepenen wijst, of anderfins by het af wesen van een daar het getal ongelijk is, (sulks tot dien einde meest over al de Vierschaar in het getal van seven Regters bestaat,) ligtlijk kan voorvallen. Werd het omvragen voor de twede maal hervat, en rond gevraagt of yemand van sijn stem wil veranderen en d'een of d'ander sy wil kiesen. So niet, werd in saken daar over besit-regt, huwelijk en trouw-belofte, lijfs onderhoud en diergelijk werd gepleitvoert, voor het selve gewesen. *l.* 38. *l.* 39. *ff. de re judic.* In andere gemene saken werd in sulk geval voor den Gedaagde tot ontslaging, en onschuld geoordeeld: sonderling in lijfstraflijke saken, om dat in alle saken 't waarschijnlijke regt voor hem is. *l.* 125. *ff. de Reg. Jur. l.* 5. *ff. de pœn. junct. l.* 47. *ff. de obligat. & act.* Dog in sommige Steden sijn dien aangaande keuren: *dat in alle Vergaderingen bestaande by even personen, daar de stemmen gelijk zijn, en jegens elkanderen steken, en na gedane heromvraag niemant van sijn stem wil wyken, de stem van die gene die in't selve collegie præsideert, 't sy Burgermeester of Schepen kragt sal hebben van twe stemmen.* Sulks by de Vroedschap der Stad Lei-

Leiden den 28. Nov. 1592. is vaſt geſteld en als nog werd onderhouden.

Deſe wanneer die van een Hoger Regter is, werd een *Sententie*, en van een Lager Regter Vonnis genoemd.

2 En is, of *interlocutoir*, de welk yets tuſſchen beyde of voor af beveelt, of *diſinitijf*, dat is, vellig de welk het geheel geding ten einde brengt, anders genoemd eynd-oordeel. *l. 3. Cod. & l. 1. ff. de re jud.*

Alſo in het geven van de gewijſden vele *faulten*, en misſlagen kunnen werden begaan: So ſtaat voornamentlijk te letten, op den aart en regte eigenſchap en inſtelling van dien.

Deſelve werden verdeeld in *Appointtementen*, *Interlocutien*, *Proviſionele* of *diſſinitive*.

3 Een *Appointtement* is een bevel op een enkel verſoek of *incident* by monde, het zy voor of na het Ding-taal, of ook wel by geſchrift, tot verligting en voorkoming van verder geſchil gedaan, het welk by den Regter werd toegeſtaan, bepaalt of ontſeit, en *voorts* of *dien onverminderd, geordonneert op deſe of op gene manier in de ſaak voort te varen*, alles na beſcheidenheid van den Regter.

Daar op in agt te nemen ſtaat, dat aan d'een zijde *partye* niet al te haaſtig aangedrongen werd, om dat men in veel ſaken op ſtaande-voet niet kan bereit weſen, om hem te verantwoorden. D D. *ad l. 1. ff. & l. 2. Cod. de edendo*, en aan d'ander zijde, de gebrekige *partye* niet te veel bots werd gegeven, om ſijn Weder-dinger met noodloſe of ondienſtige uitvlugten te quellen, tot dien einde altijds vry latende, het mondeling tegenweer indien by *Notulen*, of ſchriftlijk antwoord, indien by verſoek-ſchrift werd gehandeld, volgens het gemeen ſpreek woord.

——*Audi & alteram partem.*

En werden ook buiten verſoek wel ſomtijds *partyen* door den Regter *ex officio* geordoneert *te Compareren voor Goede Mannen*, by *partyen* ſelve te verkieſen, of die by de Regter daar toe in 't byſonder werden genoemt, *om by deſelve vereenigt te werden, is 't doenlik, indien niet, deſelve gehoort, als dan in de ſaak gedaan te werden, gelijk als bevonden ſal werden te behoren.*

Deſe voorbereiding en voor-afgaande verſoeken, en bevelen zijn andere die den loop en voortgang van de *principale* ſaken noodſaaklijk ſouden ſtutten, en ſulks voor afgedaan en geuyttet moeten werden.

Andere die den loop en voortgang van het eind-oordeel niet noodſaaklijk ſtutten of beletten. En mag op ſodanige verſoeken dien onverminderd, bevolen werden ſodanig Ding-taal te houden als den ſtaat van het geding mê brengt, als by voorbeelt, indien yemand regt maakt uit

uit een gekofte *actie*, en tegen hem versogt werd, verklaring wat hy daar voor heeft gegeven, om door dat middel tot de naasting te komen. Item op het versoek van *Copye* van 't geen daar den Eischer sijn eysch of regt op maakt. Item op 't versoek van een saak in welk noodsaaklijk *guarand* plaats heeft, en den Gedaagde sonder sijn *Guarandeur* van het geding te verwittigen, sijn *actie* van *guarand* sou verliesen, voor een tijd in staat te stellen, en diergelijk: moet sodanig *incident* en tusschensaak, eerst en alvoor afgedaan worden.

Maar so wanneer, in een sake daar geen *provisie* werd begeerd, voor de *litiscontestatie* affchrift werd versogt van het gunt tot bewering van de *principale* saak sal werden overgeleid, en sulks op het *termijn* van *productie* eerst kan vallen, of dat in saken van *pœnaal*, alvoren eysch te doen, versogt werd *reparatie van attentaten*, of in *cas d'appel* van Baljuw en mannen by *provisie* werd versogt, het Vonnis ter *executie* te leggen, en voor het Hof de afdoening van de *clausule van inhibitie*, strekkende tot gelijken eind of dat in *cas* van *spolie ante omnia* restitutie werd versogt, of diergelijk, so staat het aan de bescheidenheid van den Regter, om na gelegenheid op de *provisie* te disponeren en af te doen, of het selve *te schorssen, ten uit-einde van de principale saak, en te ordineren dien onverminderd eysch te doen, te antwoorden, en de saak op alles te voldingen, om als dan ten principalen, of op de provisie gedisponeert te werden als na behoren.*

Gelijk ook so wanneer de *actie* niet enkel *possessoir* is, en by *provisie* werd geëischt behouding of herstelling van het gunt by yemand feitlijk afgebroken, of om ver gesmeten is.

Item daar ten principalen betaling, of by *provisie Namptissement* werd versogt, en de saak by den Regter niet gants en volkomen klaar werd bevonden.

Welk middel *om dien onverminderd voorts te procederen*, somtijds uit de eigenschap en gevolg van de saak noodsaaklijk is, of ook voor het bequaamst en gevoeglijkst gebruikt werd, om *partijen* welke tot uitstel genegen zijn, door volkomen ontsegging geen oorsaak tot *appel* of hoger beroep te geven.

Gelijk ook de Regters om deselve reden kunnen bewogen werden, op een klare en regtmatige *provisie* promptlijk regt te doen, alsser maar alleen op de *provisie* geantwoord is.

Vonnissen *interlocutoir* zijn, so wanneer uit het oversien en onderzoek van de sake als die voldongen is, by den Regter verklaard werd, *dat de saak niet werd gevonden in staat om eintlijk gewyttet te werden, en daarom den* 4

Eischer

Eisscher of den Gedaagde opgeleid werd, dit of dat, den regten genoeg zijnde nader te bewijsen, om het selve gedaan zijnde, als dan gewesen te werden als na behoren: Of dat gelast werd *de overgeleide verklaringen* die in opmerking komen, volgens het 17. Artijkel van de *Ordonnantie op't stuk van de Justitie* in de Steden *te doen recoleren*, dat is, de getuigen nader onder ede te doen horen, om, &c.

5 Vonnissen *interlocutoir* werden ook genoemd daar by het verset en *exceptie* by den Gedaagde voorgesteld werd afgeslagen en ontseit, en den selve gewesen in de saak ten *principalen* te antwoorden.

De *Exceptien* daar op dat men alleen mag blijven staan, en regt verfoeken, sonder voort op de saak selve te antwoorden, zijn driederhande, *declinatoir* of *incompetentie* anders *renvoy*, *litispendentie*, en *litisfinitie*, sulks hier voor in het XVII. Deel, breder is verhandeld.

Dog buiten dien zijn verscheide andere die de *instantie*, en het aantaal geheel souden vernietigen, *vulgò peremptoire exceptien*, of anderfints den Regter souden kunnen bewegen, om deselve niet los af te ontseggen, maar *deselve te voegen by de principale saak, en dien onverminderd den Gedaagde te ordoneren te antwoorden*: Dog mag den Gedaagde op sodanige *exceptien* (als geseit is) niet blijven staan, sonder mê op de *principale* saak te antwoorden, by voorbeeld: Indien een Minderjarige in regten verschijnd, sonder sijn Voogd, een getrouwde Vrouw sonder haar Man; Item als den Eisscher te vroeg op is, eer dat sijn regt geboren is te eisschen; Item dat van een *provisioneel* Vonnis van Steden aan het Hof werd *geappelleert*, en den Gedaagde daar jegen uit kragt van het 3. *Art. van de Ampliatie van de Instructie*, sijn verset en *exceptie* wil nemen aldus: *tot sub en obreptie, ten fine van niet ontsankelijk, versoekende daar op alvorens regt, en voorts by ordine tot, &c.* en kan dan schoon de saak op het een en op het ander gelijklijk is voldongen, in alle delen van het geding nog altijts op de *exceptie* en verset regt afgedaan, en den gedaagde van de *instantie*, dat is, saaks aanleg *geabsolveert* en ontslagen werden.

6 Een *provisioneel Vonnis* is daar by, om't grote voor-oordeel dat den Eisscher weet aan te wijsen, den Gedaagde al eer men de saak voorts ten *principalen* verder onderfoekt, by *proviste* en voor af werd verwesen, behoudelijk dat't selve Vonnis ten principalen, en by verder onderfoek, mag en sal werden veranderd, indien bevonden werd dat het alsso behoort te wesen.

wesen. Voor 't welk indien so mogt bevonden werden, den Eisscher gelast werd borg te moeten stellen, voor en aleer hy 't selve mag genieten.

Sodanige *provisien* werden dagelijks gewesen in saken daar in den Eisscher sijn eysch vast maakt op *Obligatien*, Hand-schriften en andere openbare *Instrumenten*, op welk den Gedaagde gedagvaart zijnde, deselve te kennen of ontkennen, ten minste *bonam fidem agnoscendo*, dat is, *ter goeder trouwen te erkennen*, sijn hand-teykening, en verly van dien niet weet te logenen aldus: *Condemneren den Gedaagden aan den Eisscher, by provisie te namptiseren, de geëyschte som van, &c. onder cautie de restituendo, indien namaals bevonden werd dat het alsо behoort*: Waar van breder hier voor in het XIX. Deel is gehandelt.

De *Procureurs* voor de lage Vierscharen, *practiseren* dikwils op de *provisien* te pleyten, eer dat op al *conclusien* zijn genomen, en meest op *namptissementen*, klovende de ding-talen, om daar mê het perykel te ontgaan, dat ten principalen regt gedaan sou werden. En met dat van een *provisioneel* Vonnis geen *appel* tot wering van de executie en uitwinning werd verleend, het regt van *appel* vrugtloos te maken, sulks hier voor mê voor een misbruik is tegen gesproken. Waar op so den Wederdinger niet staat, de saak ten *principalen* mê gelijklijk werd voldongen, of dat hy selfniet gereed is te antwoorden, kan by de Regters so het regt tot de *provisie* klaar leyd, en daar op alleen is voldongen, regt gedaan werden by volkomen toewijsing of ontsegging van de versogte *provisie*: of so die saak so klaar niet leid voor *als nog de provisie werden ontseid, en dien onvermindert geordonneert de sake voorts te voldingen*, na dat de Regters oordelen 't stuk meerder onderzoek te vereysschen. Gelijk den Regter ook de magt heeft in al de leden van 't geding op de versogte *provisie*, als nog regt te doen, mits dat in de principale sake altijds yets over-blijft te oordelen; want het vremt sou zijn, als een saake ten vollen is ingedient, en in state van wijsen gebragt is, *provisie* te verlenen, sonder daar by te verklaren, *dat den Regter de saak als nog niet gedisponeert vint, om eyntlijk te mogen geuytet werden, bevelende overzulks dit of dat, &c.* en *doende als nog regt op de versogte provisie, condemneert den Gedaagde by provisie, &c.*

Immers so nodig is het voor de Dings-luiden in haar *conclusien* yet ten *principalen* te laten, om by den Regter by eynd-oordeel te uitten.

By een *provisioneel* Vonnis is van node een mark-teyken of onderscheid dat het selve niet eynd-oordelig is, als *dat de kosten werden gereserveert*

veert ten uit eind van de saak, en na gelegenheid *geordoneert de saak ten principale voort te vervolgen na style*, of anderſints.

7 Die enige proviſie verkregen heeft, is volgens gevoelen van de ſommige niet gehouden in de principale ſaak voort te gaan, voor dat de *proviſie* is voldaan, van welk gevoelen onder anderen is Willem van Alphen *in de nieuwe Papegay pag.* 267. Het welk wel plaats heeft in *cas poſſeſſoir* of in ſaken van herſtelling uit nieuwe feytelijkheid, in welk het gebod en bevel van den Regter eerſt moet voldaan werden, eer men verder mag werden gehoort. *arg. l.* 26. §. 6. *ff. ex quib. cauſ. maj.* daar van *Rebuff.* ſpreekt in de aldaar aangetogen plaats *ad Conſtit. Reg. tract. de ſententi. proviſ. art.* 1. *gloſſ.* 4. *num.* 12. en Boër. *Deciſ. Burdegal.* 326. maar kan tot andere gemene *proviſien* van *namptiſſement* geenſins getrokken werden, welke niet ſien op 't gebod, en geſag van den Regter, maar op het waarſchijnlijk regt van de Pleyt-voerder, die het vry ſtaat, ſodanig regt terſtond ter uitwinning te leggen, en tot de uitwinning wel kan komen, eer dat de ſaak ten *principale* ſijn uitgang kan krijgen: maar dat belet niet dat den Verweſen ontfangen werd in de ſaak voort te gaan, 't welk hem den Regter niet kan weigeren, en tot het *executeren* van de *proviſie* geen verandering geeft.

8 Een *diffinitijf*, dat is, vellig of eynd-oordelig vonnis, is, daar by de ſaak ten principalen, als regt werd uitgeſproken, en eyntlijk geuyttet aldus: *Schepenen partyen gehoort, geſien het geproduceerde, en gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, condemneren*, of *ontſeggen*, *&c.* Sulks ook by het Hof werd onderſcheiden, aldus: *In der ſake hangende tuſſchen N.N. &c. 't Hof doende regt in den naam van de Hoge Overheid en Graaflijkheid van Holland, &c. condemneren, &c.*

Tot het welk wel te letten ſtaat, datter aan de ding-talen van eyſch, antwoord, replijq, en duplijq, ſo in *conventie*, als *reconventie*, het dienen van *productie*, *renuncieren* van vorder *productie*, *employen* van *reprochen*, *ſalvatien*, in regte te *concluderen*, en vonnis te verſoeken (waar van hier voren het XIX. Deel) niet ontbreekt, alſo om het minſte verſuim, de Vonniſſen van nietigheid aangevogten kunnen werden.

Item dat de *conventie* en *reconventie* altijds *pari paſſu* 't ſamen gaan en gelijk geuyttet werden, aldus: *Schepenen geſien, &c. gehoort, &c. en gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, eerſt in conventie, condemneren den Gedaagde aan den Eiſcher op te leggen en te betalen, &c.* en in Reconventie *ontſeggen den Eiſcher ſijnen eyſch en concluſie op en jegens den Gedaagde in 't ſelve cas genomen, &c.* of aldus: *Doende regt, eerſt in conventie.*

ventie ontseggen den Eisscher sijn eysch en conclusie, en in reconventie *condemneren den Gedaagde aan den Eysscher in 't selve cas op te leggen en te betalen, &c.*

En om in geen grover mis-slag of *nulliteyt* te vervallen; staat voor al wel te letten, dat alle Vonnissen so *provisioneel* als *dissinitijf* niet gaan of gestelt werden, buyten of boven de *conclusie*, en ding-taal, maar wel minder mag werden toegewesen. D D. *ad l.* 18. *ff. commun. divid.* Siet Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 37. *cap.* 2. *num.* 21. En in val van vermindering, daar altijd bygevoegt werd de volgende *clausule, ontseggen den Eysscher sijn vorderen eysch en conclusie op den Verweerder gedaan en genomen, of* in dien sijn verder regt wel goed is, maar tegen een ander of op een ander manier had moeten aanleggen aldus: *gereserveert, sijn verdere actie daar en sulks by te rade werden sal, en compenseren de kosten om reden, &c.* of als de sake aan d'een of d'ander zy gants klaar, en ontwyflijk is, die gene die openthijk ongelijk heeft, den selven te *condemneren in de kosten tot haar luyder taxatie en moderatie*, het welk t'eenmaal staat tot bescheidenheid van den Regter. *Instruct. van den Hogen Rade art.* 49. Damhoud. *prax. civil. cap.* 222. Wielant. *pract. civil. tit.* 9. *cap.* 7.

Hoe dat de Gedaagdens niet verschijnende, versteken sullen werden by Vonnis. Sie Ordonn. op 't stuk van de Justitie *art.* 3. en hier voor het XIV. Deel.

Van welke *defaulten*, volkomen *Notulen* moeten geteikent werden, 9
en wat voor *Intendit* heeft gediend, en daar *provisie* van *Namptissement* plaats heeft, aldus te stellen: *Schepenen verlenen den Eisscher tegen den Gedaagde het eerste default, en voor 't profijt van dien, (gesien hebbende de Obligatie in den eysch vermelt houden deselve voor bekent,)* of aldus *(gesien 't Register daar uit in desen werd geageert en gehoort de affirmatie van den Eisscher,) condemneren den Gedaagde by provisie,* &c. *en verlenen den Eisscher ten principalen een tweede citatie.* En by *contumacie* ten principalen aldus: *Schepenen gebleken zijnde dat den Gedaagde tot drie malen toe wetlijk gedagvaard zijnde, niet gecompareerd is, of gemagtigde van sijnent wegen, en dat hy dien volgende behoorlijken gecontumaceert en versteken is, gesien den eysch, het intendit, en verificatien van dien, en gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, condemneren, &c.*

In gemene Vonnissen stelt men het hooft aldus: *Schepenen partijen gehoort, gesien 't geproduceerde, en op alles gelet wat heeft mogen bewegen, doende regt, condemneren of ontseggen &c.* als hier voor ten deel is aangewesen: in dier voegen, dat deselve inhouden, dat den Gedaagde in 't 10

geheel of deel verweſen werd in 't geen van hem werd geëiſcht, of daar van vry geſproken en *geabſolveert* en voorts inhoude *condemnatie*, of *compenſatie* van koſten, ſonder dat men ook in de Vonniſſen mag gebruiken de *clauſule* van den eiſch en *concluſie* te ontſeggen, ſulks en in der voegen als die gedaan en genomen is, of diergelijke, maar moet de ſom en de begrooting van het gewijsde klaar uitgedrukt werden. Sie het 19. *art. van de Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden.*

In ſaken van Buyr-quæſtien aldus: *Schepenen geweeſt ter plaatſe contentieus, en van het quæſtieuſe genomen hebbende oculaire inſpectie, partyen gehoord, en op alles gelet, doende regt, &c.*

So wanneer als het Vonnis niet *liquide* en effen is, en daar in yets begrepen is dat naderhand moet werden *geliquideert* en vereffent, werden *partyen*, ten eynde ſy den anderen daar over met geen nieuwe *proceduyren* quellen, *geordoneert tot ſekeren bequamen dage, te compareren of gemagtigde te ſenden voor twe of meer Gecommitteerdens uitten Geregte, om de plano te ſien procederen, tot nader verklaring en liquidatie van het gegeven Vonnis.* Het welk alſo voor den Hogen Raad dagelijks werd onderhouden.

Voorts moet men hem wagten in alle leden en tuſſchen-vallen van het geding yet te doen of te bevelen *partyen* ongehoord, en in het wijſen moet men alles wel overwegen, en daar toe een voorſigtig, ſcharpſinnig, en onſijdig oordeel gebruiken. En in het geen daar in men ſijn eigen oordeel niet wel toevertrouwt, ſonderling als de ſaak van gewigt is, hem niet ſchamen het *advijs* van ervaren Regtsgeleerden te gebruiken, en in 't hooft van de vonniſſen als dan te ſtellen: *Schepenen geſien het advijs van gepractiſeerde Regtsgeleerden, ter ordonantie van deſelve daar over genomen, en hun daar mê confirmerende, partyen gehoort, geſien haar geproduceerde, &c.* Voort moeten alle *definitive* vonniſſen in houden *condemnatie* of *compenſatie* van koſten, *Ordonn. op 't ſtuk van de juſtitie, art.* 19. volgens den Regel dat die geen die in 't ongelijk valt in de koſten moet gecondemneert werden. *l.* 79. *ff. de judic.* § 1. *inſtit. de pœna temere litigant. Novell.* 82. *cap.* 10. *Auth. poſt. jusjurand. Cod. de judic.* aldus: En condemneren den ſelven in koſten van den proceſſe ter tauxatie en moderatie. Dog is te verſtaan van de ſodanige de welke opentlijk ongelijk hebben en de ſaak alleen hebben aangeleid of tegen gedongen om ſijn party te quellen. Anders in dien de ſaak twyfelagtig was, en ten wederſijden ſijn reden had, ſo werden de koſten *gecompenſeert*, en moet elk de ſijne dragen aldus: en *compenſeren de koſten om redenen, haar daar toe bewegende.*

Als

Als den aanlegger so opentlijk ongelijk heeft, mag hy ook boven dien in een mulcte en boete werden gecondemneert, de welke voor het Hof ter beschеidenheid werd gelaten, *Instruct. art.* 213. en in de Steden en voor Baljuw en Mannen bepaalt is tot drie guld. in reële saken en civile saken den dertigsten penning, van 't geëischte, tot ses guldens toe, en op de Dorpen tot dertig stuyv. in reële saken, en den vijftigsten penning van het geëischte, mits niet excederende drie gulden, al voor den Officier. *Ordonn. op 't stuk van de Justitie, art.* 22.

Het gewijsde van den Regter, werd na verloop van thien dagen 11
(binnen welk men vermag van deselve te appelleren) in die sake voor de regte waarheid aangenomen en bevestigd (*vulgò gehomologeert*) *l.* 25. *ff. de statu hom.* en vermag onder dekselvan nieuwe bewijsen of *munimenten* niet ingetrokken werden. Coren. *observ.* 26. Maar is genoeg dat de saak na het gene dat den Regter gebleken is, was uitgesproken, om dat men juist na het blijk en de ingediende bewijsen moet oordelen. *l.* 30. *ff. de testam. tutel. l.* 6. §. 1. *in verb. ex fide eorum quæ probabuntur ff. de offic. præsid. l.* 2. 4. *Cod. de re judicat.* Coral. 4. *Miscel.* 20. Hottomann. *illustr. quæst.* 27. Costal. *ad d. l.* 6. §. 1. *ff. de offic. præsid.* Sie Vinnium. *ad pr. instit de offic. jud. Reclamante.* Couvarruv. 1. *resolut* 1. Clar. *lib.* 5. §. *fin. pact. criminal. quæst.* 66. *num.* 2. en Christin. *vol.* 2. *decis.* 148. *num.* 21. *& vol* 1. *decis.* 4.

Wy hebben geseid (in die sake) voor de regte waarheid, om dat het selve moet bepaalt werden tot den toestant van die saak sonder dat het tot andere saken kan werden getrokken: dewijl het geen tusschen dese of gene is verhandeld, een derde niet kan benadelen. *l.* 63. *ff. de re judicat.* en men leven moet by sekere wetten, niet by voorbeelden van enkele saken, *l.* 13. *Cod. de Sentent. & interlocut.* Sie Coren. *observ.* 30. *num.* 2, 3, 4. en Christin. *vol.* 1. *decis.* 1. *& vol.* 2. *decis.* 51. *num.* 5. *cum seq. & decis.* 63. *num.* 3. *cum seq. & decis.* 65.

Het regt dat men by een gewijsde van den Regter had verkregen, 12
was eertijds altijd durende. *l.* 8. *Cod. de reb. cred. & l. ult. Cod. de usur. rei jud.* maar het selve werd by ons niet onderhouden, om dat het gewijsde van den Regter self in sijn Regts-gebied metten eersten ter uitwinning gesteld mag werden. *l.* 56. *ff. de re judicat.* of indien den Verweser uitlandig is, of geen goederen aldaar besit, werd het selve aan den Regter van de plaats daar hy is by *letteren requisitoir* versogt. *Instr. van de Justitie in de Steden, art.* 27. Merul. *prax. civil. lib.* 4. *tit.* 97. *cap.* 1. Argent. *ad Consuetud. Brittann. art.* 17. Welke uitwinning, indien niet binnen 's Jaars

geschied, t' elkens moet vernieuwt werden voor den Provincialen Raad binnen vijf, en voor den Hogen Raad binnen tien Jaren. Instruct. van den Hove *art.* 118. Ampliat. *art.* 30. Instructie van den Hogen Raad. *art.* 273.

13 Dat alle Vonnissen ten eersten na het wijsen ter uitwinning mogen werden geleid, heeft dese uitsondering, ten zy daar van aan een Hoger Regter by *appel* beroepen werd, daar toe den Verweesen tien dagen beraad gegeven werd, binnen welke men met de saak moet stil staan, en hy hem ondertusschen moet verklaren, waar van in het naastvolgende Deel. Of dat den Verweesen om sijn onmagt by het Vonnis enige uitstel van betaling werd gegeven, sulks by ons gebruyklijk is, dat luiden van onmagt in regten geroepen zijnde, de schuld bekennen, en versoeken de betaling te mogen doen by *termijnen* en posen, van twemaal drie, driemaal twe, driemaal drie, uitterlijk van viermaal drie, of driemaal vier maanden. Daar op in het wijsen van het Vonnis ter bescheidenheid gelet en 't selve geweygerd of toegestaan werd, mits dat ondertusschen voor deselve betaling borg en seker werd gesteld, aldus: *Schepenen gehoord de schuld-bekentenis van den Gedaagde, condemneren den selven, &c. surcherende niet te min de executie van dien den tijd van, &c. mits stellende cautie &c.* Het welke of en hoe ver mag bestaan in 't lang werd verhandeld by Gabriel Alvarez Velasc. *de privileg. paup. & miserabil. lib. 1. quæst.* 44. Sie mê de Papegay *pag.* 33 Keuren *der Stad Leyden art.* 176. *num.* 5. Consult. en Advijs. 1. *deel, Consult.* 278. Peck. *van besett. en hand-opleggen. 4. deel. num.* 6. *in not.*

HET

Het XXV. Deel.

Van Appel en Hoger Beroep.

1. *Appel en Hoger Beroep hoe, en binnen wat tijd te doen.*
2. *Wanneer nodig te appelleren, wanneer reformeren, en waar in het onderscheid van dien bestaat.*
3. *Inhibitie en schorsing van executie of en hoedanig te verlenen.*
4. *Reductie wat, en van hoedanige kragt.*
5. *Relief tegen de indebite interjectie of prosecutie van Appel of Reformatie.*
6. *Hoe en aan wat Regter te appelleren.*
7. *Revisie, wanneer die plaats heeft en wat daar in aan te merken.*
8. *Of plaats heeft jegens een Willige Condemnatie.*
9. *Of deselve d'executie kan stuyten.*
10. *Inthimatie en mê dagvaarding van den Regter.*
11. *Geen nieuwe feyten in Appel te brengen.*
12. *Van welke Sententien of Vonnissen te appelleren, van welke niet.*
13. *Of en wanneer van provisionele Vonnissen en interlocutien.*
14. *Of en wanneer van criminele Vonnissen.*
15. *Of en wanneer tegen Vonnissen in materie van Correctie, geweygerd Consent van Huwlijken, saken van Pagters en anders, rakende Dykagien, Policie, correctie, default en willige condemnatie.*
16. *Tot hoedanige som de Steden en Dorpen by arrest en sonder beroep mogen wijsen.*
17. *Tot hoedanige som geen inhibitie mag werden verleent.*
18. *Boeten van 't Fol Appel.*
19. *Hoedanige ding-talen in appel te houden.*
20. *Hoedanig in relief d'Appel.*
21. *Hoedanig in reformatie.*
22. *Hoedanig om ontfangen te werden als Appellant.*
23. *Hoedanig op de inhibitie tot sekeren dage, of dien dag al.*
24. *Van wat kragt sodanige inhibitie. (den.*
25. *Hoedanige ding-talen in reductie te hou-*
26. *Grieven à minima wanneer en hoedanig voor te stellen.*
27. *In Appel geen reconventie te doen.*
28. *Hoedanige ding-talen in revisie te houden.*

DE geschillen en saken waar in twe of meer niet over een quamen voor den Regter verhandeld, en door deselve eintlijk uitgesproken zijnde, krijgen kragt van gewijsde, en werden metter daat voor de waarheid bevestigt. *l.* 207. *ff. de Reg. Jur.* ten waar binnen behoorlijke tijd, daar van een Hoger Regter by wegen van *appellatie* of *reformatie* wierd beroepen.

Is 't dat hem yemand gevoeld belast en beswaart te zijn by enig Regter, en hy daar af wil *appelleren*, moet dat doen aanteykenen binnen tien dagen van 't wijsen van 't Vonnis af te rekenen *auth. hodie. Cod. de appell.* Instr. van den Hove *art.* 198 of immers dat het tot sijn kennis was gekomen. *dict. art.* 198. *in fin.* Glos. *&* Barth. *in l.* 1. §. 7. *ff. quando appell.* Marant. *de appellat. num.* 203. *&* 204. en binnen twintig dagen na het selve voor het Hof, en veertig dagen voor den Hogen Raad in 't werk leggen en vervolgen. D D. *apud* Andr. Gail. *lib.* 1. *observ.* 111. Instruct. *art.* 206. en *art.* 216.

Wel-

Welke tijd verſtaan werd te lopen *de momento in momentum*, dat is, van de uyr of ogenblik van het wijſen van het Vonnis, of dat het tot des Verweſens kennis is gekomen, tot deſelve uyr tien of dertig dagen daar na. Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 198. Sande *lib.* 1. *tit.* 13. *defin.* 2. Ten waar dat men ſo veel aangaat de tien dagen van 't aanteykenen het ſelve volgens de woorden van het 139. *art.* van de Inſtructie wilde verlengen, dat den gehele tienden dag daar in ſou moeten werden gerekent. Het welk ook kan werden uytgeleyt op den dag dat het vonnis is gegeven. Sie de aantekening op het XI. *art.* van de Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtitie in de Steden.

2 En werd hier gemeenlijk by verleent en verſogt de *clauſule van inhibitie*, dat is, verbod en ſchorſing van *executie* en uitwinning van het ſelve Vonnis; daar by den Regter die het Vonnis heeft gegeven, verboden werd middeler tijd te komen tot *executie* van heur lieder Vonnis, het welk eygentlijk *Appel* genoemd werd. Siet hier van Andr. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 144. Anders indien dat geen ſchorſing van *executie*, dat is, uitwinning nodig is, of den verweſen om de kleinheid van de ſom, boven welk de Vonniſſen van lager Regters niet jegenſtaande *Appel* by *proviſie* haar *executie* hebben onder *cautie de reſtituendo*, als hier na ſal werden geſeit, of anderſints te vreden is het Vonnis te laten ter uitwinning leggen, onder ſeker van weder op te leggen, indien namaals bevonden wierd dat het alſo behoord, ſo verſoekt men enkel *reformatie*, dat is, herſinning van het Vonnis ſonder ſchorſing, waar toe men binnen 's Jaars nog altijd werd toegelaten. *Inſtr. van 't Hof*, *art.* 212. Dog werden de Sententien van den Raad Provinciaal, niet tegenſtaande *reformatie* aan den Hogen Raad, evenwel uitgewonnen ſonder ſodanig ſeker: om dat *d'Inſtructie* van den Hogen Raad 't ſelve niet mê brengt, en die van den Hogen Raad haar geen meerder regt tegen den Raad Provinciaal kunnen aanmatigen, als haar gegeven is, gelijk den 22. April 1651. in de ſake van *Johan van Leeuwen*, en *Dirk Janſz. van Veſanevelt*, *qual*: *qua requiranten* van *mandament pœnaal*, *contra Petrus Stepſius. gerequireerde* by den vollen Raad is geoordeeld.

Staat mê wel te letten dat *reformatie* geen *executie* van koſten ſtuyt, alhoewel voor deſen by den Hove wel *mandament* van *Reformatie* is verleent, met de *clauſule* van *ſurcheantie* en ſchorſing van koſten, vermits 't ſelve nu niet meer in gebruik is, en by *Reſolutie van het Hof den* 13. *Martii* 1608. 't ſelve voor een *corruptele* buiten regt ingekropen veroordeeld is, en de Secretariſſen van den Hove aangeſeid

is

is de voorſchreve *clauſule* van *ſurceantie* voortaan uit het *mandement* te laten.

Appel met de *clauſule van inhibitie* en ſchorſing van *executie* verſogt zynde, werd niet altijd volkomen toegeſtaan, maar dikmaals alleen tot ſekeren dag toe: welke dag wederom twederhande werd genomen, of ſlegtlijk verleend, welke ſtilſwijgend *continueert* en verlengd werd, tot dat de ſaak diend, en den *Impetrant* eyſch gedaan heeft, daar by hy wederom verlenging van de ſelve *inhibitie*, of ſchorſing mag verſoeken: of met deſe bygevoegde *clauſule*, *præçiſe en dien dag al*, op welk den *Impetrant* de ſaak juiſt moet doen dienen, of vervalt de ſchorſing en *inhibitie* van ſelfs. werd ook ſomtijds maar verleend *mandament* om ontfangen te werden als *Appellant*, het welk geen *inhibitie* in houd, of enige *executie* kan ſtuyten. 3

Een ſaak welk aan *Arbiters* of Goe Mannen is verbleven en uitgeſproken, ſo yemand ſig ſelf daar by beſwaart vind, mag daar tegen komen in *reductie* het welk kragt van *Appel* heeft ſo het binnen tien dagen werd verſogt, anders binnen 's jaars heeft het kragt van *reformatie*, en werd daar by mê *inhibitie* en ſchorſing verleend, uytgeſonderd indien op ſekere boete van *Appel* en *reductie*, afſtand was gedaan, gelijk als gemeenlijk by ons in de verblijven werd uytgedrukt. Sie de *Ampliatie van d'Inſtructie van den Hove art.* 10. En 't geen hier voor daar van breder is verhandeld. V. Boek. IX. Deel. *num.* 7. 8. 4

Den geſetten tyd van *appelleren* of *reformeren* een weinig overſtreken zynde, werd den *Gecondemneerde* by *Requeſt Civijl* daar ligtlijk van herſteld. Het welk (als niet betreffende de ſake ſelf) ook by den Provincialen Raad werd vergund, en gemeenlijk in 't *mandament* ingelijft, met den naam van *Relief*, tegen de *indebite interjectie* of *proſecutie* van *appellatie* of *reformatie*, en werd genoemd *Relief d'appel. Octroy en Ordonnant. den* 27. *Auguſti* 1562. *art.* 5. Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 82. *cap.* 3. 5

Men *appelleert* altijd *gradatim* en met trappen van lager Regter tot hoger, tot den Hogen Raad *incluys* toe, ſonder den Regter die tuſſchen beiden is, voorby te gaan. *l.* 1. *ff.* 3. *de appellat. & l.* 32. *Cod. eod. Speculat. tit. de appellat.* §. *nunc tractemus, in pr.* Marant. *tit. cod. num.* 357. *& ſeq.* Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 119. *num.* 2. Ten waar den ſelve het *Appel* weigerde aan te nemen: want als dan vermag den Verweſen een hoger aan te ſpreken, en hem verſoeken dat hy in de ſake 6

wil handelen, als of daar in van d'eene tot de andere beroepen was. Groeneweg. *de leg. abrog. ad l.* 19. *verſ. quod ſi victus. Cod. de Appel. arg. l.* 4. *C. de Juriſ. omn. jud. & ibi Caſt.* Guid. Pap. *deciſ.* 436. en is het Hof van Holland uit kragt van het 205. *art. van de Inſtructie* bevoegt, in *appel* te ontfangen, en vermogen aan haar gebragt werden, alle Vonniſſen by Schepenen op de Dorpen geweſen, voorby gaande de Hooger *Vierſchaar* van Welboren Mannen daar ſy onder behoren, daar men aan beroepen mag ſo men wil, of anders deſelve voorby gaande, ten eerſten ten Hoof mag komen. *volgens Reſolutie van de Staten van Holland van den* 9. *Octob* 1577. Sie Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 3. *cap.* 1. *num.* 3.

7 Verder en buiten den Hogen Raad vald geen beroep meer. *l.* 1. §. 1. *ff. à quibus appellare non licet.* ten zy by manier van *Reviſie*, en aanwijſing van *erreur* en misſlag, welk binnen den tijd van twe Jaren na het wijſen van de *Sententie*, nog altijd mag werden verſogt. *auth. quæ ſuppl. Cod. de precib. Imp. off. art.* 279. *en* 280. *van Inſtruct. van den Hoog. Raad.* waar op *mandament* verleent zijnde, binnen drie maanden na het voldingen van de ſaak aan de Hoge Overheid moet verſogt werden, *Adjuncten* en bygevoegde Regters verleent werden, om het *proces* te herſien: en daar op werden by de Staten van Holland, beneven de Heren van den Hogen Raad, nog ſeven andere Regts-geleerden bygevoegd, welk men *Reviſeurs* noemt. *arg. l.* 35. *Cod. de Appellat. Inſtructie van den Hoogen Raad, art.* 282. waar toe gemeenelijk genomen werden de *Penſionariſſen* van de Steden, beneven twe uit den *Provincialen* Raad van Holland, indien de ſaak by *Appel* aan den Hogen Raad gekomen is.

En ſtaat dat in ſaken van *Reviſie* te letten:

I. Dat in ſaken *poſſeſſoir* of *appointementen interlocutoir* die ten *definitiven reparabel* zijn, geen *Reviſie* valt, maar ſodanige ſaken in 't *petitoir* en ten *principalen* moeten vervolgt werden. *Inſtruct. van den Hogen Raad, art* 258. *& ſeqq.* en *Ordonnantie op 't ſtuk van de Reviſie den* 16. *Januarii* 1578. *geregiſteert* in 't 7. Memoriaal-boek, *Bart. Ernſt. fol.* 206. *verſo.* Rebuff. *tract. de ſupplic quaſt.* 9. *caſ.* 8. *& ad Conſtitut. reg. alibi.*

8 II. Op en jegens een willige *condemnatie* van den Hogen Raad, valt mê geen *Reviſie*; om dat yemand die in *Reviſie* wil komen, *erreur* en misſlag in het gewijſde moet aanwijſen, het welk hy niet doen kan, die op ſijn eigen verſoek en overgift is verweſen, en daar boven in *reviſie* geen

geen nieuwe feyten bygebragt, of nieuwe ſtukken overgeleyt mogen werden: maar *ex iiſdem actis*, dat is, dat uit deſelve ſtukken de ſaak moet geoordeeld werden, of 'er wel of qualijk geweſen is. Sie Joan. Bender. *tract. de Reviſion. concluſ.* 16. *pag. mihi* 230. daar in dan wederom de overgift van willige *condemnatie* ſou in de weg zijn: daar tegen geen *Relief* of herſtelling, om wat verkorting of beſwaarniſſen het mogt weſen, by den Hogen Raad werd verleend: Ten waar dat yemand kon aanwijſen dat hy *juſto metu*, dat is, uit vare en argeliſt tot ſodanige overgift, en verblijf onder willige *condemnatie*, tegen ſijn wil was gedwongen en miſleid. Hodanig voorbeeld te ſien is in de Papegay. *pag. mihi* 395.

III. *Reviſie* belet of ſchorſt geen *executie*, als alleen in ſulken val, als de *executie* by deſelve *Reviſie* niet ſou kunnen werden herſteld, gelijk in ſaken van trouwen, of diergelijk: en om dat ſodanige *Reviſie* echter niet ſou ſtrekken om den toegeweſen op te houden, of de ſaak daar door ſlepende te houden, ſo worden Verweſen, op het verſoek van de toegeweſen, by de Staten wel ſekere korten tijd geſteld, binnen welk hy ſijn *Reviſie* moet vervolgen, op ſtraf van verval, daar anderſints deſelve eerſt binnen's Jaars behoeft vervolgt te werden: Sulks is Anno 1623. *Abraham Symons* tot Hamburg *Gecondemneerde*, jegens Juffrouw *Conſtantine Koymans* by *Apoſtil* van de Heeren Staten, tijd geſteld drie maanden: en Anno 1621. eenen *Pieter Franſz. Maalſon* tot Enkhuiſen *Gecondemneerde*, tegen *Diewertge Maartens*, mê aldaar, ſes weeken tijds. Sie mê *Conſultat. en Advijſen*, het Rotterdams 3. Deel. *Conſ.* 103. 9

IV. In *Reviſie* werd ook geen *Relief* of *Requeſt Civijl* toegelaten, van 't verloop van den tijd van't verſoeken en vervolgen van de *Reviſie*.

Dog is in de ſaak van Juffrouw *Alida Koninks*, tegens den Heer *Cornelis Bikker*, *Droſt tot Muiden*, *in cauſa Matrimoniali*, Anno 1655. by den Raad aan de voornoemde Juffrouw *Alida Koninks*, ſodanig *Relief* vergund, niet tegenſtaande ſy de *ſententie* van den Hogen Raad, over de twe Jaren had laten verlopen, om reden, dat hy na 't verloop van twe Jaren eerſt by *interpretatie* van deſelve *Sententie* nieuwe *inſtantie* en aanleg had gemaakt, en daar in te kort ſchietende, daar van in *Reviſie* was gekomen, het welk alſo eigentlijk den uitſlag van de voorgaande *ſententie* ſou raken, is haar insgelijks *Reviſie* vergund. Van welke ſaak hier voor in het IV. Boek, het 25. Deel, in 't lang is gehandeld.

10 Voorts werd in alle *appellatien* of *reformatien* onderhouden, dat den Regter die het Vonnis of de *sententie* heeft gewesen, beneven de *Partyen* werd geroepen en versogt, dat hy mê de saak komt verantwoorden, indien hy hem *party* wil maken, *vulgò inthimatie*. Het welk versuimt zijnde, werd den *Impetrant* verklaard in *Appel* niet ontfanklijk *Instruct. van den Hove art.* 206. *van de Justitie in de Steden, art.* 21.

11 In saken van *Appel* mogen mê geen nieuwe feiten of *allegatien* voort gebragt werden; ten ware onder *benefitie van Request Civijl* 't selve vergund wierd. *contra l.* 4. *Cod. de temp. appell.* Zyp. *not. Jur. Belg. tit. de appell. vers. ob expensar.* Waarom in saken welke van den *Provincialen* tot den Hogen Raad komen, indien die beschreven zijn geweest, het geheel *Proces* besloten en gezegeld over gebragt werd, *vulgò, geevangeliseert*, om *ex iisdem actis an bene vel male*, dat is, uit deselve stukken wel ofqualijk gewesen, uitgesproken te werden. *Instruct. van den Hogen Raad, art.* 222. Dog in de *appellatien* welke van de Dorpen en Steden aan het Hof *Provinciaal* komen, werd sulks so nau niet onderhouden.

12 Van alle Vonnissen en gewijsden van Lager Regters, daar by dat men meent beschadigd of verkort te zijn, vermag men te *appelleren*, en hem beroepen tot een Hoger Regter. want het is een Voor-regt den Verkorten en Beschadigden vergund, tegen de quade saak en bottigheid van den Regter. *l.* 1. *ff. de appell.* En de wijl hy niemand verongelijkt die sijn regt gebruikt. *l.* 5. §. 1. *& l. pen ff. de his quæ ut indign.* so verongelijkt hy den Regter niet, die tegen sijn gegeven vonnis hoger beroept. *l.* 20. *Cod. de appell. l.* 55. *ff. de Reg. Jur.*

13 Uitgesonderd van *provisien* en *interlocutoire* Vonnissen, welke ten *definitive reparabel* zijn, en by eind-oordeel hersteld kunnen werden, en niet hebben enige sequele van infamie. Sie *Ampl. van de Instruct. art.* 3. *Nad. amp. art* 1. de *Resolut.* van de Staten van Holl. den 19. *Martii* 1622. in de nieuwe Papegay *pag.* 282. Daar onder mê gerekent werden alle saken in *cas possessoir* gewesen, *vulgò recreantie. arg. l.* 7. *Cod. quor. appellat. non. recip.* Derhalven so wanneer bedenklijk is, of een gewesen *provisie* ten *definitive* niet sou kunnen werden hersteld, werd in plaats van *appel* verleend *mandament* om ontfangen te werden als *Appellant*: Het welk de uitwinning niet schorst, en den toegewesen niet belet met de saak voort te gaan. Sie nieuwe Papegay *pag.* 207. *en* 299.

14 II. *Criminele* Vonnissen gegeven op de eigen bekentenis van de schuld-pligtigen, daar in *extraordinarie* en by kort regt werd gepleitvoerd,

voerd, daar van geen *Appel* aan de Verweſen werd vergunt. *l.* 1. *ff. de confeß. l.* 2. *Cod. quorum appellat. non recip. & ib.* Bald. *Plac. van den* 10. *Septemb.* 1591. Neoſtad. *deciſ.* 47. *verſ.* (daar) *in fin.* Merul. *prax. civ. lib.* 4. *tit.* 93. *cap.* 7. *num.* 4. Maar na ſtijl ſo mag den *Officier* en Aanklager, hem by een Lager Regter beſwaart vindende, altijd tot een Hoger beroepen. *Ita tenent.* Grammat. *deciſ. Neapolitan.* 14. *num.* 1. *poſt* Innocent. Abb. Bart. Bald. Angel. & Parid. *de Puto locis ibi citaris.* Sie Jacob. Cancer. *Variar. Reſolution. tom.* 1. *cap.* 17. *num.* 15.

In welk geval ſommige menen dat ook de veroordeelde, de ſaak door dit middel in *cas d'appel* gekomen zijnde, van dien *geappelleerden* en beroepen Regter tot den Hoger in nader beroep en *Appel* moet ontfangen werden. Sulks in de ſaak van *Carles Payelle*, welke een Jonge Dogter op de weg verkracht hebbende, en nog getragt hebbende een andere Meyt te verkragten, by Mannen van Watering vijf-en-twintig jaren op de Galey gebannen was; den *Procureur Generaal* van het ſelve Vonnis *appellerende*, en daar op by den Hove den 4. Julii 1606. de *Sententie* te niet gedaan zijnde, en hy veroordeeld onthooft te werden, by die van ſijnen Rade wierd geoordeeld: dat aangeſien den *Procureur Generaal* voor hem had *geappelleert*, hem dien volgende geoorloft was verder te *appelleren. arg. tit. D. quod quiſque juris in alterum ſtat. ipſe eod. jure utatur.* Maar die van den Hogen Rade geſien hebbende de bekentenis van den Gevangen, is hem den 19. Julij daar aan volgende voor *Apoſtille* gegeven *nihil*, en is ſulks *geëxecuteert* en ter dood gebragt.

Van andere *Criminele Vonniſſen*, in welke ſlegtlijk en op de gemene wijs is gepleit-voerd; ſoud men na Regten in *Appel* ontfangen werden. *l.* 6. *ff. de appellat. junct. l.* 2. *in fin. Cod. quor. appellat. non recip.*

In Vrankrijk mag men van alle *Criminele* Vonniſſen ſonder onderſcheit ſig tot een Hoger Regter beroepen. Autum. *ad d. l.* 2. *Cod. quor. appellat. non recip.* Bugnon. *de legib. abrogat. lib.* 2. *Sect.* 148. Imbert. *inſtitut. forenſ. lib.* 4.

Maar in Vlaanderen heeft *Appel* in *Criminele* ſaken nimmermeer plaats. Wieland. *pract. civil. tit.* 9. *cap.* 21. *num.* 17. Damhoud. *prax. civ. cap.* 234. *num* 17. *& prax. crim. cap.* 151. *num* 3. om dat aldaar mê niemand ter dood mag verweſen werden, of hy moet de miſdaad met ſijn eigen mond bekennen. Damhoud. *dict cap.* 234. *num.* 17. *contra l.* 16. *Cod. de pœn. & l. ult. Cod. de probat. Quod an de jure procedat vide*

apud Boss. prax criminal. de convict numer. 2. *& seq.* Christ. *vol.* 4. *decis.* 109. Gomes. *resol. tom.* 3. *cap.* 13. *num.* 3. Nog in Duitslant, Mynsinger. *centur.* 2. *observat.* 98. *num.* 2. *& centur.* 4. *observ.* 41. Gail. *lib.* 1. *observ.* 1. *num.* 28. *& de pace publica, cap. ult. in fine. num.* 36. Wesemb. *consil.* 43. *num.* 80. Nicol. Reusner. *numer.* 2. *decis.* 23. *lib.* 2. Nog in Hispanje, Zigismund. Zcacch. *lib.* 1. *cap.* 97. *numer.* 62, 63, 87, 93, *&* 95. Couvarr. *pact. quæst. cap.* 23. *num.* 5. Nog in Italien, Clar. §. *fin. quæst.* 99. *num.* 3. Vincent. de Franch. *decis.* 637. *num.* 2. *part.* 4.

In Holland, Braband, en andere omleggende plaatsen, is het wel so seker niet; maar werd evenwel meest over al desen aangaande waargenomen, dat alwaar 't dat de misdaad door getuigen, klare bewijsen en anders genoegsaam bekent was, daar boven nog evenwel de eigen bekentenis van den Schuld-pligtigen, door pijnigen, indien hy hartnekkig is, werd afgeperst, en sonder dien selden yemand ter dood verwesen werd. Gudelin. *de jure Novissimo, lib.* 5. *cap.* 14. *vers. utrum.* Zypæ. *not. jur. Bel. de appell. vers. in criminib.* Neostad. *cur. Holland. decis.* 47. en brengen de Keuren van Rijnland *art.* 2. 't selve uitdruklijk mê; gelijk mê van sodanig gewoonte binnen Leiden Pieter Christiaansz. Bor in sijn Nederlandse Historien, *lib.* 5. *fol.* 192. *verso* getuygd. Waar mê al *appel* en *provocatie* in *Criminele* saken voor gekomen, immers een grote krak gegeven werd: Dewijle na Regte *per l.* 2. *Cod. quor. appellat. non. recip.* yemand op sijn eyge *confessie* regt ontfangende, in *Appel* niet is ontfanklijk. Sulks als volgens tuyg van *Hugo de Groot in sijn Apologie, cap.* 12. van oude tijden in Holland by de Staten is verweerd. Als in 't *Proces* tegen Braband, waar van *Sententie* is gewesen in den Jare 1549. en te voren by 't Hof van Holland, als te lien is by een *Missive* in den Jare 1545. geschreven aan den Groten Raad tot Mechelen, daar van ook gewag gemaakt werd in 't Octroy by de Staten van Holland van Konink Philips verkregen in den Jare 1562. waar na 't hof van Holland in den Jare 1564. andermaal schrijvende aan den Groten Raad van Mechelen, de voorsz. Costuym aldus betuygt: *Dat in criminele saken so ter lager Vierschaar als by ons luyden gegeven, over Lijf of Lid, men van al oude tijden geen appellatie hier in Holland toegelaten heeft.* En naderhand by *Resolutie van de Staten van Holland, den* 10. *September* 1591. genomen is vast gestelt: Dat die van den Hogen Provincialen Rade in Holland geen *provisie* sullen verleenen op 't versoek van enige personen tegen welk *criminelijk, extraordinarie* en op hare *Confessie* sal wesen *geprocedeert:* maar sullen de gewesen *Sententien* in de voorsz saken

saken tegen den *gecondemneerden* werden *geëxecuteert*, sonder dat enig *Appel*, *reformatie* of *provocatie* daar tegen sal werden toegelaten: Welke *Resolutie* mê gedrukt is in de Consult. en Advijsen *het Rotterdams* 3. *Deel pag. mihi* 353. Sie me Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 2. *art.* 43. *numer.* 15. en daar na Bald. *ad l.* 1. *in fin. Cod. de jurejurand. propt. calum.* Sie Couvarruv. *practicab. quæst. cap.* 23. *num.* 5. Less. *de justit. & jure, lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 152.

Van Zeland getuygt mê het 8. en volgende Artijklen van 't *Nader verdrag tusschen Holland en Zeland, den* 20. *Septemb.* 1596. Dat aangesien de Steden in Zeland van al oude tijden af in *Criminele* saken geweesen hebben by *arrest* sonder te gedogen eenige *Appellatien*, daarom den Hogen Raad in sodanige saken geen *provisie* van *appel*, *reformatie*, of enig andere sal mogen verleenen; maar dat alle Vonnissen, 't zy *interlocutoir*, of *diffinitijf*, hoedanig die mogen zijn, geen uitgesondert, geweesen in *extraordinaris proces*, op de *confessie* van den *Dilinquant*, of *præparatoire informatie* van den *Officier* sullen werden en blijven volkomentlijk *geëxecuteert*, sonder dat tegen deselve eenige *provocatie* sal werden toegelaten, gelijk mê geensints *appellabel* of *provocabel* sullen weesen, enige Vonnissen geweesen in *processen* by den *Officier ordinarie* beleyt, so wanneer deselve mê brengen enige *capitale* of *corporele* straf, &c. Ten ware in banniselement, of enige *honorable* of andere *amende*, *art.* 11. Sulks door geheel Neêrland in gebruik is, volgens tuyg van Christin. *ad leg. Mechlin. tit.* 1. *art.* 1. *num.* 12. ook in de Dorpen en Heerlijkheden, die daar in het regt van den Hoogsten gebruiken, sonder dat daar tegen enig hoger Beroep werd toegelaten. *l. unic. ff. de offic. præfect. prætor. l.* 1. *ff. à quibus appellare non licet.* Sie voorts van de saken in 't lang het Tractaat van 't gebruik van *Appel* in *criminele* saken, uitgegeven by *Mr. Pieter Bort.*

III. Alle *Sententien* of *appointementen* by den Hove *Provinciaal* gegeven, nopende de *Policie* van 't Land, *correctie* van de *suppoosten*, *amende civijl*, peyne of *mulcte pecunieel*, tot profyt van den *Fiscus* geweesen, hebben hare *executie* sonder *cautie*, niet tegenstaande *appellatie*, en sonder *præjudicie* van dien. *Instruct. van 't Hof, art.* 218.

IV. Alle saken die by manier van *correctie* by de *Politique Overheid* over haar Burgeren, het zy opentlijk tot ontseggen uit de Stad, of heymlijk in deselve boeten werden geweesen, daar tegen werd geen *appel* nog *reformatie* verleent. *arg. l.* 4. §. 1. *ff. de offic. præsid.* daar van hier voor I. *Boek*, II. *Deel, numm.* 19.

Gelijk

Gelijk mê in huwlijkſe ſaken over het *conſent* en toeſtaan van deſelve, tuſſchen Ouders en kinderen, jegens het weygeren van de Ouders, beveſtigd met gelijke verklaring en weigering van de *Magiſtraat*, geenderhand Hoger beroep of *appel* mag werden verleend, volgens *Reſolutie* van de Staten van Holland, in de ſaak van *Maritge Dirx.* Wed. van wijlen *Johan van Graſwinkel*, *contra Huybert Jacobſz. Grimain*, en *Geertjen van Graſwinkel* haar Dogter, tot Delft, den 23. *December* 1598. *by Edict van de Staten van Holland vernieuwt den* 27. *Septemb.* 1663.

Tegen Vonniſſen geweſen in ſaken van Pagters over Gemeenlandsmiddelen, mag men maar alleen *reformeren*, en werd tegen deſelve geen *Appel* of *inhibitie* of ſchorſing verleend, maar moeten dien onvermindert ſonder uitſtel werden voldaan, daar van hier na in 't byſonder.

't Selve werd ook onderhouden in ſaken rakende de *excyſen* en inkomſten van de Steden, welke mê by proviſie werden geëxecuteert, niet tegenſtaande *appel* of *reformatie*, volgens reſolutie den 22. Januar. 1590.

Gelyk mê alle ſententien of vonniſſen van lager Regters aangaande *materie van dykagie, watergangen, Sluyſen, policien, boeten van officieren, correctien*, en andere van gelijke Natuyr hare executie hebben op cautie, niet tegenſtaande appellatie, en ſonder præjuditie van dien. *Inſtruct. van den Hove*, *art.* 213. *ende* 218.

V. Alle ſaken by *default*, of *contumacie* geweſen. *l.* 13. §. 2. 4. *Cod. de jud.* Item alle willige condemnatien, en kunnen in appel niet ontfangen werden, om dat de nalatigheyt, en vrye overgift voor bekentenis en overgift gehouden werd, waar tegen geen appel valt. *l.* 23. §. 3. *ff. de appellat. junct. l* 73. §. 3. *ff. de judic. & l.* 8. *Cod. quorum appellat. non recip.* So ver dat indien yemand by den Hoger Regter en toelating van partyen in appel ontfangen was, de ſententie daar op gevolgt van ſig ſelf kragtloos ſou ſijn en niet ſou beſtaan. *per ea quæ tradit.* Iul. Cæſar Ruginellus. *tract. de Appellat.* §. 2. *cap.* 3. *num.* 225. Sie mê Damhoud. *prax. civ. cap.* 78. *num.* 30. *& cap.* 230. *num.* 2. Dog Groeneweg. *ad d. l. Cod. Quorum appell. non recip.* meent dat daar tegen om reden *Relief* van de Hoge Overigheid mag werden verſogt en verleent.

VI. Om de *authorireyt* en het *reſpect* van den Regter niet al te kleyn te agten, en niet te min de pleyt-ſugtige ligtvaardigheid van de luyden,

luyden, dewelk dikwils om een haver ſtroo, en uit enkele *malitie*, haar partye met *Appel* wel ſouden quellen, of haar voordeel met het uitſtellen en ſchorſen van een weynig tijts ſoeken wat te gemoet te komen, ſo is dien aangaande by ons ſeer goede *ordre* geſtelt, waar na dat hem een yder in 't *appelleren* en *procederen* moet gedragen.

I. Alſo vermogen de beſloten Steden van Holland, den Hage daar onder gerekent, by *arreſt* te wijſen tot vijftig guldens, en de Baljuws-Mannen en Geregten van de Dorpen tot twintig, ſonder enig *appel* of *provocatie* onderworpen te zijn, *nader Ampliatie van de Inſtruct. art.* 1. ten waar der ſelver Vonniſſen enig *ſequele* van *infamie* hadden. *d. art. in fin.* 16 Dit is nadienhand verhoogd. zie n° 14. (Proceures-boeck Amſterd. 1777 p. 111.)

II. Werd geen *inhibitie* verleent by den Hogen Raad tegen *Sententien* van 't Hof Provinciaal, niet bedragende boven de acht hondert gulden, *nader Ampliatie van de Inſtructie, art.* 22. En *proviſionele* of *Interlocutoire Sententien* van den voorſchreve Hove Provinciaal hebben *executie* onder *cautie* tot vijftien hondert gulden. *Nader Ampliatie van de Inſtructie, art.* 19. Vonniſſen van de Houd-veſtery by Meeſter-knapen geweſen, inhoudende *pecuniele* boete tot hondert gulden en daar beneden, hebben haar *executie* onder *cautie*, volgend *'t Placcaat den* 25. *Junii* 1621.

III. De *definitive* en eynd-oordelige Vonniſſen van de Grote Steden, *Dordregt*, *Haarlem*, *Delf*, *Leyden*, *Amſteldam*, *Goude* en *Rotterdam*, hebben haar *executie* tot drie hondert gulden, de andere beſloten Steden, den *Hage* daar onder begrepen, tot hondert en vijftig guldens, van Baljuw en Mannen tot ſeſtig, van de Geregten van Dorpen, tot veertig guldens: Alles onder *cautie de reſtituendo*, indien namaals bevonden wierd dat het anders behoorde, niet tegenſtaande by *appellatie*. *Nader Ampliatie van de Inſtruct. art.* 2, 3, 4. Doch is het voorgaande by *Placcaat den* 8. *Mey* 1674. verhoogt, dat de beſlote Steden, den *Hage* daar onder begrepen by *arreſt* ſonder enig *Appel* onderworpen te zijn, mogen wijſen in plaats van vijftig tot hondert, en de Dorpen in plaats van twintig tot veertig gulden. En de *definitive* Vonniſſen niet tegenſtaande *appellatie*, haar *executie* ſullen hebben in deſelve grote Steden, in plaats van drie hondert gulden tot ſes hondert gulden; in de andere beſlote Steden, den *Hage* daar onder begrepen, in plaats van hondert vijftig guldens, tot drie honderd guldens: van Baljuw en Mannen, in plaats van ſeſtig tot honderd guldens, en de Dorpen in plaats van veertig tot tachtig, al guldens elk van twintig ſtuyvers Hollands geld. 17

Maar indien yemand uit verſcheide oorſaken was verweſen, welke al te ſamen de voorſz ſom te boven gingen, maar elk in 't byſonder niet; moet

men onderscheid maken, dat indien deselve zijn van een en deselve saak, en sodanig dat sy uit elkander volgen, of dat sy niet wel van den ander kunnen afgescheiden werden, dat als dan sodanige opgehoopte *condemnatie* voor een som gerekent werd. *l.* 11. *ff. de jurisdict. l.* 10. § 1. *ff. de appellat.* Andr. Gail. *lib.* 1. *observ.* 123. *num.* 3. En also is in verscheide voorvallen geoordeeld by't Hof van Vriesland. Sande *lib.* 1. *tit.* 13. *defin.* 4.

18 Eintlijk werden die geen, welke qualijk en t'onregt verstaan werden beroepen te hebben, geweesen voor't Hof, in *Appel* in een boete van veertig guldens, in *reformatie* twintig, voor den Hogen Raad in *Appel* in een boete van vijf-en-seventig, en in *reformatie* van ses-en-dertig guldens, en in *Revisie* in een boete van twee hondert guldens. *vulgò* (*boeten van het fol Appel*) Alle welke boetens al voor dat men in *Appel*, *reformatie*, of *revisie* ontfangen sal werden onder den Rentmeester van *d' Exploicten geconsigneert* en opgebragt moeten werden, *nader Ampliatie. art.* 9. 10. 11, 12, 13.

19 In *Appel* en Hoger beroep voor een Hoger Regter werd den Eysch aldus gemaakt:

Voor een die het Vonnis tegen hem heeft gehad: *Tot Nullite of correctie van het Vonnis in quæstie, en doende dat de Regter ter eerster instantie behoorden gedaan te hebben, dat den Gedaagde sijn eysch en conclusie op en jegens den Impetrant aldaar gedaan en genomen sal werden ontseyt, makende eysch van kosten, &c.* Voor een Eyscher die het Vonnis tot sijn nadeel heeft, *Tot nullite of correctie, &c. en doende, &c. dat den Impetrant sijn eysch en conclusie ter eerster instantie jegens den Gedaagde gedaan en genomen sal werden geadjudiceert.*

Daar tegen by den gedaagde in *cas d' Appel* aldus werd geantwoord, *tot sub en obreptie ten fine van niet ontfanklijk, en by ordine, tot approbatie van het Vonnis in quæstie.* En wanneer op de afdoening van de *inhibitie* mag werden gestaan, en de saak sodanig is gelegen, dat die by *provisie* sijn *executie* behoort te hebben, wert' er by gedaan, *tot approbatie van het Vonnis in quæstie ilico, ten minsten dat by provisie afgedaan sal werden clausule van inhibitie, cum expensis.*

20 In *relief d' Appel* aldus: *voor den Impetrant ten interinemente van de clausule van relief in des Impetrants mandament geinsereert*, of anders *van de requeste civijl, en voort in Appel tot nullite en correctie, &c.*

Voor den Gedaagde: *tot rejectie ten fine van niet ontfanklijk en by ordine tot approbatie, &c.*

21 In *reformatie*, daar geen schorsing van *executie* van noden is, werden de ding talen *mutatis mutandis* op gelijke wijs gehouden.

In

Indien het *Appel* met de *clauſule van inhibitie* is afgeſlagen, en alleen is verleent *mandament* om ontfangen te werden als *Appellant*, werd het ding-taal aldus gehouden: *dat den Impetrant ontfangen ſal werden als Appellant van het Vonnis, &c. en dienvolgende in Appel tot nullite, &c. en doende, &c. En dat by proviſie den Impetrant verleent ſal werden de clauſule van inhibitie.* 22

Voor den Gedaagde: *ten fine van niet ontfanlijk en by ordine tot approbatie van het Vonnis in quaſtie ilico, immers dat den Impetrant ſijn verſochte proviſie ſal werden ontſeyt cum expenſis.*

Indien de *clauſule van inhibitie* niet ten vollen is verleend, maar alleen ſtadhoudende tot ſekeren dage, moet den *Impetrant* daar by doen, *dat by proviſie de clauſule van inhibitie den Impetrant tot ſekeren dage toe verleent, gecontinueert ſal werden ten uit-eind van de ſaak.* Daar by den Gedaagde alleen werd *geſuſtineert, datter geen proviſie voor den Impetrant valt*, ſonder verder afdoening van *inhibitie* te verſoeken, welk by ontſegging van de *proviſie*, hem mê genoeg werd ontſeid. 23

De *clauſule van inhibitie* tot ſekeren dage, is van ſodanige kragt, dat den Gedaagde de ſaak op dien dag mag doen dienen, en den *Impetrant* mag bedwingen, dat hy ten ſelven dage eyſch doet, of dat tegen hem *comparuit* werd verleend, voor het profijt van't welk de *inhibitie* en ſchorſing komt op te houden, en den Gedaagde met de *executie* en uitwinning van het Vonnis mag voortgaan. 24

Maar ſo de *inhibitie* en ſchorſing was verleend tot ſekeren dage, met deſe begevoegde *clauſule: præciſe, en dien dag al*, is den *Impetrant* ſelve gehouden op dien dag de ſaak te doen dienen, of vervalt de verleende *inhibitie* en ſchorſing van ſelfs, en mag het Vonnis ter uitwinning geleid werden.

In *Reductie*, dat is, herſinning van een uitſpraak van Goe Mannen, werd dusdanig ding-taal gehouden: *In reductie, tot nullitè of correctie van de uitſpraak van Arbiters in quaſtie en by ordine dat deſelve gereduceert ſal werden ad arbitrium boni viri, en ſulks den Impetrant ſijn eyſch en concluſie voor deſelve gedaan en genomen ſal werden geadjudiceert*, of anders ſo den Gedaagde de uitſpraak tot ſijn nadeel had, *dat den Gedaagde ſijn eyſch en concluſie voor deſelve gedaan en genomen ſal werden ontſeid.* 25

Voor den Gedaagde, *tot approbatie, &c.* op deſelve wijs als in *appel* of *reformatie.*

Als de ſaak ten deel is toegeweſen, en ten deel is afgeweſen of ontſeid, en den een of den ander daar van *appelleert*, mag den Gedaagde het ſelve mê tegen ſpreken dat hy ſijn ſaak niet in't geheel heeft gewonnen, 26

't welk men noemt *grieven à minima*, aldus: *Voor den Gedaagde proponerende alvoren grieven à minima, so veel hem sijn Eysch niet in 't geheel is toegeseit, of voor soo veel den Eisscher sijn gehelen Eysch niet is ontseid; concludeert dienaangaande mé in Appel tot nullite, en doende, &c. en antwoordende op de concluse van den Impetrant, ten fine van niet ontfanklijk, en by ordine tot approbatie, &c.* Daar op den *Impetrant* dan wederom antwoord: *nopende de grieven à minima concludeert ten fine van niet ontfanklijk, en by ordine dat den Gedaagde verklaart sal werden dien aangaande by het Vonnis in quastie te wesen niet beswaart, persisteert voor repliq.*

27 In *Appel* mag men geen *reconventie* doen, so men die ter eerster aanleg versuymt heeft, om dat men in *Appel* geen nieuwe feiten brengen mag, sulks hier voor is aangewesen, en also verstaan by *sententie* van het Hof, in de saak van *Guiljame Bartelotti tegen de West-Indise Compagnie* 11. *Maart.* 1650.

28 In *Revisie* werden de ding-talen aldus gehouden: *concludeert by de redenen en middelen in het mandament breder verhaalt, en andere van den Impetranten wegen breder ten proceße gededuceert, in revisie, dat by sententie van den Hogen Rade, als me van de Heeren adjuncten Revisеurs, verklaart sal werden in de sententie en arrest (onder reverentie) sal werden te niet gedaan; en corrigerende het voorschreven erreur daar in bevonden, dat, &c.* daar tegen werd geantwoord, *ten fine van niet ontfanklijk en by ordine tot approbatie van het arrest of sententie in quastie, en dat verklaart sal werden geen erreur daar in gecommitteert te zijn. makende eysch van kosten, &c.*

HET

Het XXVI. Deel.

Van *Executie* of uitwinning, en *Oppositie* of verset tegen deselve.

1. *Wanneer en door wie de executie van een gewijsde moet geschieden.*
2. *Hoedanig als de Persoon of het goed onder een ander Regts-gebied is, en buiten Regts-dwang van die het Vonnis heeft gewesen, by letteren requisitoriaal.*
3. *Executorien wat en wanneer te versoeken, en vernieuwen, en hoedanig de executie voor het Hof werd aangeleid.*
4. *Hoedanig in de Steden en ten platten Lande.*
5. *Hoedanig yemand in reële en possessoire gewijsdens, in den eigendom en besit werd gesteld.*
6. *Executie in enkele personele saken aan des gecondemneerdens persoon, by sommatie en renovatie.*
7. *Eerst op de roerende goederen hoedanig.*
8. *Aanwijsing van den borg op des principaals goederen.*
9. *Hoedanig en wanneer op de onroerende goederen, in de Steden en ten platten Lande.*
10. *Hoedanig by de executie van het Hof.*
11. *Hoedanig op speciale verbanden, hypothecatien en executabel verklaarde goederen.*
12. *Of en wanneer by Arrest op de persoon, en by gevankenis.*
13. *De Sondag en Markt daagse geboden van wat kragt of inhouden.*
14. *Oppositie tegen de executie of en wanneer plaats heeft ten opsigt van de geexecuteerde self en voor wat regter.*
15. *Een gewesen Vonnis boven wat tijd komt te vervallen of te verjaren.*
16. *Nieuwe letteren van executie of en wanneer te versoeken.*
17. *Betaling en compensatie of en hoedanig tegen of in de executie mag tegengeworpen werden.*
18. *Oppositie van een derde hoe te doen; hoe en wanneer ontvanklijk.*
19. *Pœnaal of en wanneer nodig.*
20. *Een saak in feiten hoedanig te executeren by gijseling*
21. *Hoedanig te procederen als het Vonnis illiquid is.*

ALle gewijsden daar van by *Appel*, *Reformatie* of *Revisie* niet hoger werd geroepen, mogen na de tijd tot het aanleggen en vervolgen van 't selve beroep gesteld, en na dat deselve sijn gegaan in kragt van gewijsde, het welk men noemd *gehomologeert* te zijn, op 't versoek van den Verwinner ter *executie* en uitwinning geleid werden. *l.* 2. *Cod. de Execut. rei jud.* door bevel van den Regter die deselve heeft gewesen, so ver de persoon, of het goed, daar op de uitwinning moet geschieden, onder sijn Regts-gebied is gelegen. *arg. l.* 4. *ff. de jurisd. junct. l. penult. & ult. ff. eod.* 1

So de persoon, of het goed buiten het Regts-gebied en Regts-dwang is van de gene die het Vonnis heeft gewesen, versoekt men *letteren requisitoriaal*, dat sijn brieven van voorschrijven, by welke den een Regter aan den ander het selve Vonnis oversend, en versoekt, also 2

ſo de perſoon of het goed jegens welk het Vonnis is geweſen, ſig onder deſelfs Regts-gebied onthoud, of gelegen is, het hem gelieve tot uitvoering van regt en geregtigheid, het ſelve Vonnis tegen deſelve te doen uitvoeren en te werk leggen, die ſulks verſogt zijnde, niet mag weygeren. *arg. l.* 15. §. 1. *ff. de Judic.* Sie de *Ordonn. op 't ſtuk van de Juſtitie binnen de Steden en ten platten Lande, art* 27. Chriſtin. *ad l. Mechlin. tit.* 1. *art.* 30. *num.* 4.

3 Tot de *executie* en uitwinning van een gewijsde, moet te Hoof uit de *Griffie* verſogt en geligt werden *Executorium*, daar by den eerſten Deurwaarder werd gelaſt het gewijsde ter *executie* te leggen, daar van een *formulier* en Beeldenaar te ſien is, in de nieuwe Papegay *pag.* 404. welke een jaar goed blijft, maar deſelve verjaart zijnde, ſonder te werk te leggen, moeten wederom nieuwe *letteren executoriaal* verſogt en geligt werden. welk *executorie* met het gewijsde geſteld werd in handen van een Deurwaarder, die 't ſelve na ſijn *form* en inhouden te werk leid.

4 In de Steden en ten platten Lande, werd maar alleen het vonnis by den *Secretaris* of *Griphier* opgeſchreven, en onder ſijn hand-teckning uitgegeven, en den Geregts-Bode in handen geſteld, om na ſijn *form* en inhouden, en volgens de gewoone manier van uitwinning, te werk te leggen.

5 Op alle *reële* en *poſſeſſoire* gewijsdens, daar by yemand enig vaſt goed, of beſit van dien werd toegeweſen, werden de verwinners in het goed geveſt, en metter daad in het beſit geſteld, en den Overwonnen daar uit geſteld, en werden daar in gehouden, geſtijft en geſterkt; volgens het 172. *artyckel van de Inſtructie van den Hove. facit l.* 68. *ff. de rei vind.* Dog moet na het gevoelen van ſommige, eer dat ſodanige feitelijke inſtelling in het toegeweſen goed geſchied, den overwonnen al voren gelaſt en aangeſeid werden, ſijn handen te trekken van 't ſelve goed, daar van ontruiming te doen binnen ſekeren korten tijd, en den Verwinner daar mê laten bewerden. *Bart. & D D. al l. à Dlvo Pio* 15. §. 2. *ff. de re jud.* Het welk over een komt met de *practijq* in de Steden en ten platten Lande, alwaar den Verwinner en Beſitter van de toegeweſen goeden, door den Bode van de plaats, het gewijſde werd voor geleſen, en deſelve *geinſinueert* en aangeſeid, binnen drie dagen haar handen te trekken van de toegeweſen goeden, en den Verwinner daar mê te laten bewerden: en by ſo ver ſy het ſelve binnen deſelve drie dagen niet doen, ſo werd daar na in tenwoordigheid van twe uitten

uitten Geregte, den Verweſen of den Beſitter van het ſelve goed, metter daad daar uitgeſteld, en den Verwinner daar in geſteld. Sie *d' Ordonn. op het ſtuk van de Juſtit. in de Steden en ten platten Lande, art.* 29. *ende art.* 30.

In perſonele *Actien* daar by yemand enige ſom van Penningen is toegeweſen, moet men onderſcheid maken, of 't ſelve is alleen en enkel perſoneel, dan of daar voor enig onroerend goed verbonden is geweeſt, het welk by 't gewijsde daar voor verbonden en *executabel* is verklaard.

In enkele perſonele ſaken werden de gewijsdens aldus te werk geleid: 6
Dat den Deurwaarder van den Hove met het gewijsde en *executorie*, of in de Steden en ten platten Land den Bode, met het Vonnis, hem laat vinden aan den Overwonnen perſoon, en hem 't ſelve voorgeleſen hebbende, met aanwijſing en vertoning van ſijn deurwaarder, of Boden teiken, aanſeit in ſijn handen te moeten betalen binnen vier-en-twintig uyren de ſom daar in begrepen, of dat hy by gebrek van dien, met ſijn begonnen *executie* ſal voortgaan. Het welk genoemd werd *ſommatie*, Welke vier-en-twintig uyren overſtreken zijnde, indien daar geen betaling gedaan is, verſoekt en gelaſt hy den ſelven anderwerf binnen vier-en-twintig uyren te voldoen de ſom in het Vonnis of gewijsde begrepen, of dat hy hem wijſe enig goed daar by ſijn *executie* aan doen, en de geſeide ſom verhalen mag, het welk men noemd *renovatie*. Welke tijd verſtreken zijnde ſonder betaling of aanwijſing van goederen te doen, daar aan hy de toegeweſen ſom kan verhalen, neemt hy in de tegenwoordigheid van twe Schepenen, Mannen, of Geſwoorens in *Arreſt*, en 7
bewaarderhand, de roerende en havelijke goederen die hy vind, het zy, dat hy deſelve door de Dienaars van den *Officier* van de plaats doet bewaren, ſo die van groote omſlag zijn, of dat hy deſelve in het Regt-huis overbrengt, welke hy den tijd van ſes dagen moet ophouden, binnen welk den overwonnen deſelve mag doen loſſen, mits betalende de koſten daar op gevallen. *arg. l.* 19. *Cod. de Uſur.* Waar na hy na voorgaande aanplekking, en een Sondags of Regts-dags gebod, ten naaſten Markt-dag in de Steden, en ten naaſten Regt-dag in de Dorpen, aan de meeſtbiedende doet verkopen: ten overſtaan van eenig uit den Geregt, ſo hy des goed vind: en van de penningen die daar van komen, doet hy betaling van de toegeweſen ſom aan de Schuld-eiſcher, en afgetrokken hebbende de regtelijk koſten by hem gedaan, geeft het overig met behoorlijke rekening van ſijn doen aan de *Geëxecuteerden* over.

Sie

Sie de *Instruct. van den Hove art.* 173, 174, 175, *en* 176. *Ordonn. op het stuk van de Justitie in de Steden en ten platten Lande, art.* 24. *facit l.* 15. §. 2. *in verb. primo quidem res mobiles. ff. de re judicat. l.* 31. *ff. de re judicat.*

8 Staat te letten dat een borg welke uyt kragt van sijn borg-togt onder renunciatie aangegaan gecondemneert is, aanwijsing mag doen op des selfs schuldigens goederen so daar eenige sijn. *l.* 1. *& l.*4. *Cod. Quando fiscus vel privat. debitoris sui debitores convenire possit vel debeat.* Sie de *Costuymen en Handvesten tot Amsteldam in den Jare* 1663. *pag.* 178. *en* 193.

9 Indien de roerende goederen niet genoeg zijn om de toegewesen som daar aan te verhalen, werden daar-boven ten overstaan als voren in *Arrest* gesteld, eerst de eigen onroerende goederen van den Overwonnen, en daar na de Chijns-goederen, en beterschap van de Erfpagt goederen, en de vrugten van de Leen-goederen, en na deselve de Leen-goederen selve, van welk *Arrest* hy den verwonnen Schuldenaar kennis doet, met regtlijk verbod van deselve goederen niet te mogen verhandelen, of vervremden, maar sijn *executie* daar op te laten doen, als na behoren: En werden deselve daar na mê openbaarlijk, na voorgaande vier Sondags en Markt-daagse geboden in de Steden, en vier Sondaagse en Regt-daagse geboden ten platten Landen, en by aanplekking van Biljetten ter naaster omleggende Steden of Dorpen, daar de *executie* geschieden sal, mê om gereed geld verkoft, en de penningen daar van komende verstrekt als boven. Sie *Instructie van den Hove, art.* 179, 180, 181. *en* 193. *Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden, art.* 25. met dusdanig onderscheid, dat de verkopingen by *executie* van de Vonnissen van de Steden en Dorpen eens en al gedaan werden op een gemeene manier van verkopen, by bieden, verhogen, geld-trekken, en mijnen, en den Hoogsten Bieder en Mijner, Koper blijft.

10 Maar de verkoping van onroerende goederen uyt kragt van *sententien* van den Hove te doen, werden wel eerst gedaan by het uitgaaan van een brandende Was-kaars, aan de gene die met het uitgaan van deselve kaars 't hoogste bod geboden heeft, doch deselve koop by *decreet* van het Hof nader bevestigd, en aldaar voor het gestaden van het self, het verkofte andermaal opgehangen, om te sien of yemand meer wil bieden, en werd gegunt aan de gene, die voor het aftrekken van het Zegel van het Was, daar deselve Brieven van *Decreet* en vesting mê werden

den beſegelt, het hoogſte bod heeft geboden, ſo niet werd de eerſte koop geſtadet en voor goed gehouden. Indien het by verhoging voor de twede maal werd verkoft, werd hem den Gods-penning by hem op de Koop gegeven, met het dubbelt rantſoen wederom gegeven. Sie *de Inſtr. art.* 190. Welke manier van doen in 't lang beſchreven werd in de niewe Papegay *pag.* 404. en volgend.

Indien uit kragt van enig verband of *hypothecatie*, op enig onroe- 11
rend goed is *geprocedeert*, of anderſints by Vonnis enig onroerend goed daar voor verbonden en *executabel* werd verklaart, werd het ſelve mê aan de Overwonnen, en die geen die het beſit daar van heeft, bekent gemaakt, en aangeſeit, dat hy binnen vierentwintig uyren den Inhouden van het ſelve Vonnis voldoe, of dat by gebrek van dien het ſelve goed daar voor verbonden ſijnde verklaard, by uitterlijk *executie* ſal werden uitgewonnen, waar op dan mê het ſelve goed op gelijke wijs na vier Sondaagſe en Merkt of Regt-daagſe geboden werd verkoft.

Soo ook indien by *Arreſt* enig roerend goed verbonden verklaard is, word 't ſelve op gelijke wijſe als de *executie* op onroerende goederen is geſeit verkoft.

En werd het *Arreſt* op de perſoon, of op enig goed gedaan, alleen om het Regts-gebied van den Regter vaſt te maken, werd het Vonnis tegen de perſoon, of by kort van het *gearreſteerde* goed voor het gebrekige, by letteren *requiſitoriaal* en brieven van voorſchryven, aan den Regter daar de perſoon woond, of het verdere goed gelegen is, aan de perſoon en verder goed, door deſſelfs Bode ter *executie* geleid: in voegen als hier voor is geſeid. Sie *d'Ordonn. van de Juſtitie in de Steden, art.* 27.

Indien de roerende nog onroerende goederen niet genoeg zijn, werden alſdan de *Actien* en Inſchulden in *Arreſt* geſteld, en op gelijke wijs als de roerende goederen ter uitwinning en *executie* gebragt. *Ordonnantie, voorſz. art.* 27.

Indien datter bedenken is dat de roerende en onroerende goederen, 12
nog *Actien* en Inſchulden niet genoeg zijn, om daar aan te verhalen de ſom in het gewijſde begrepen, werd beneffens het *Arreſt* op de goederen, ook *Arreſt* verleend op de perſoon, welke ſo hy te vinden is bewaard werd, tot dat de goederen ſijn uitgewonnen, of dat hy geen meer goeden weet aan te wijſen, of deſelve openlijk niet genoeg zijn, werd hy ten verſoek van den Schuld-eiſcher ten eerſten; anders na gedane

uitwinning in gevankenis gesteld, en gehouden (volgens *d'Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden en ten platten Lande, art.* 28.) op drie stuyvers daags, tot dat hy het kort betaalt heeft, dog by verandering van de tijd, tot ses stuyvers op 't minste na gelegentheid. Sie *Instruct. van den Hove art.* 164. en of en hoe ver yemand om schuld in gevankenis gesteld mag werden. Peck: *van besetten en Hand-opleggen het* IV. Deel. *n.* 2. *en 't geen aldaar is aangetekent.*

13 De Sondaagse, Merkt, of Regts daags geboden houden in 't bysonder in: dat al de gene die hun tegen deselve verkoping souden willen dragen als *Opposanten* of mede Schuld-eysscheren, dat sy middeler wijl haar selve aan den *Secretaris, Grissier,* Deurwaarder of Bode sullen moeten bekent maken, die hun als *Opposanten* sal ontfangen, de reden van *oppositie* by geschrift stellen, van de penningen by de voorschreve verkoping te *procederen* behoorlijk *præferentie* houden, en van alles goed bescheid sullen doen, op peine dat by agterblyven zy luiden van haar agterwesen sullen zijn en blyven verstoken.

14 *Oppositie* of tegenweer jegen de *executie* en uitwinning heeft alleen plaats ten opsigt van een derde, maar niet ten opsigt van den *Geëxecuteerde* selve, welke niet werd ontfangen in *oppositie, Instruct. van den Hove, artic.* 177. Maar so hy enige reden meent te hebben, als dat de *executie* qualijk en buiten ordre werd gedaan, of verder of anders als het Vonnis inhoud werd getrokken, en uitgeleid. *l.* 4 *ff. de appellat. l.* 5. *Cod. Quorum. appellat. non. recip. l.* 21. *Cod. de appellat. & ibid.* D D. Of dat het Vonnis daar uit de *executie* wierd gedaan is verjaard, en diergelijk, moet daar van *appelleren* en *concluderen, tot cassatie van de proceduyren van executie metten gevolge van dien.* Dog in de Steden en ten platten Lande werd hy mê in *oppositie* ontfangen, en ten eersten volgende Regtdag in sijn reden van *oppositie* gehoort, en daar op voort goed of quaad *Opposant* verklaard. Daar over quæstie vallende, wie dat Regter moet wesen over de *oppositie* tegen een Vonnis dat by *letteren requisitoir* voor een anderen Regter als die het gewesen heeft ter executie gesteld werd, werd verstaan dat indien de *Oppositie* alleen valt over de manier van executeren den Regter die de executie laat doen, daar over mag oordelen; Maar indien de *oppositie* raakt de middelen van de saak selfs, dat deselve saak moet *gerenvoyeert* en overgewesen werden tot den Regter die het vonnis heeft gewesen. *per text. l.* 75. *de judic. ibi* Bus. & Costal. Sie Anton. Fabr. *ad Cod. lib.* 7. *tit.* 20. *defin.* 1. 25. 29. Rebuff. *ad Constitut. Reg. tract. de Sentent. Execut.*

Execut. art. 7. gloß. 12. num. 19. Andr. Gail. *lib. 1. obs. 113. num. 8.* Argentr. *ad Consuetud. Britan. art. 17. num. 2. & seqq.* Sande *lib. 1. tit. 12. defin. 5.*

Een gewesen Vonnis vervald niet in dertig Jaren, maar daar op mag 15
geen *executie* werden gedaan, te weten, op Vonnissen van Steden
en Dorpen na het Jaar, van het Hof na vijf Jaren, en van den Ho-
gen Raad na tien Jaren verloop, ten zy daar op eerst en alvoren nie-
we *executie* werd verleend. Sie *d' Instruct. art. 118. Ampliatie artic. 30.* 16
Instruct. van den Hogen Raad, 263. nieuwe Papegay. *pag. 81. en 82.*
Sie mê Marant. *prax. de execut. sentent. num. 54.* Gelijk mê geen *execu-*
tie mag geschieden op *Executorien* van den Hove welke verjaart zijn,
maar moeten deselve telken Jare werden vernieuwt. niewe Papegay
pag. 405. De Vonnissen enige tijd verjaard zijnde, op dat den Ver-
weesen niet altijds in de sorg blijft van daar over met *executie* te werden
gequelt, tegen welk hy sijn verset mogt hebben: mag sijn Weder-din-
ger roepen om de saak te sien verklaren *desert*, en vervallen op deselve
wijs als men doet tegen een aangeleid *appel* het welk verjaart is, en niet
werd vervolgd. Sie Merul. *pract. civ. lib. 4. tit 3. cap. 13.* niewe Papeg.
pag. 102. en 103.

Van gelijken moeten na stijle niewe letteren van *executie* versogt wer-
den, tegen des *Gecondemneerdens* Erfgenamen welke voor de *executie* sijn
komen te overlijden. Sie Andr. Gail. *lib. 1. obs. 113. num. 17.* Ant. Fab.
lib. 4. tit. 29. defin. 10. num. 8. Christ. *ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 30.*
num. 10. Maar als een Vrouw verweesen is in yet te moeten betalen, en
sy voor de *executie* van selve komt te hertrouwen, werd de *executorie* tegen
haar Man verleent, sonder dat van node is haar Man te roepen, om nie-
we *executie* te sien *decerneren*, welk also by den Hove is vast gesteld
den 29. Mey 1599.

Tegen de *executie* en uitwinning mag ook betaling en *compensatie*, 17
dat is, vergelijking van schuld by manier van *oppositie* tegen-geworpen
werden, so daar klaar van kan blijken. *l. ult. §. 1. Cod. de Compensat.* Sie
Joann. Papon *lib. 19. tit. 8. art. 12.* Ant. Fab. *ad Cod. lib. 4. tit. 23. defin.*
4. num. 2. niewe Papegay *pag. 406.*

Indien een derde wil seggen dat de goederen by de *executie* te koop 18
gesteld of enig van dien hem toebehoren, of aan hem verbonden zijn,
of dat hy als mede Schuld-eisscher van den *Gecondemneerden* beneven de
gene die uitwinning doet doen, moet werden genomen, moet hem me-
de in tijds bekent maken, of sou sijn regt verliesen. Sie *d' Instruct.*

van den Hove, *art*. 177. *verſ. Maar indien*: In welk geval van deſelve penningen *præferentie* en regtlijke toeſchatting werd gehouden, en deſelve aan die geen die 't beſt en oudſt regt hebben werden toegeſchat, of onder deſelve die gelijk regt hebben pond ponds gelijk werden verdeeld. Sonder dat die geen de welke eerſt Vonnis bekomen, en daar op *executie* en uitwinning hebben aangeleid, daar uit meer regt krijgen als een ander, ſo lang niet de uitgewonne en *geëxecuteerde* penningen hem regtlijk ſijn toegeſchat, en daar van behoorlijke rekening is gedaan. Sulks als by den Hogen Rade in Holland den 27. *February* 1652. is verſtaan in de ſaak van *Albert Eraſmus Heerman*, tegen *Polder-Meeſters van de grote Polder in Aalſmeer*. Tot welke eind in verſcheide Steden gebruiklijk is, dat de *geëxecuteerde* penningen niet alleen onroerende, maar ook van alle roerende goederen, niet aan de geen die de executie doet doen werden overgegeven, maar in de *Griffie* werden gebragt, en aldaar behoorlijke reekening van werd gedaan, daar hy deſelve penningen ſo daar geen *oppoſitie* van een derde komt mag ligten. Sie de Keuren der Stad Leyden *art*. 197. Coſtuymen tot Utrecht *Rubric*. 16. *art*. 1. Van hoedanig gevoelen mê is Ant. Fab. *ad Cod. lib*. 7. *tit*. 20. *de Exec. rei jud. deſin*. 5. Alwaar hy vaſt ſtelt, dat een geweſen ſaak geen voor regt voor andere heeft, nog de uitgewonne goederen, by die geen welke de uitwinning doet, kunnen werden geaanvaard, of verſtaan kunnen werden toe te behoren, voor dat ſulks na de gedane uitwinning by den Regter werd verklaart.

So yemand na voorgaande opgeſtelde afkunding hem als *Oppoſant* bekent maakt; werd hy in *Oppoſitie* ontvangen en gaan des niet tegenſtaande de verder Kerkgeboden voort ten einde toe en deſelve gegaan zijnde, werd deſelve, en den *Gecondemneerden* ſo hy *geappelleert* heeft, of anderſints hangende de Kerk-geboden mê in *oppoſitie* is ontvangen, ſekeren dag betekent, of anders ſo het Kerk-gebod een ſekeren dag inhoud, werd deſelve waargenomen, om in te brengen de reden van *oppoſitie* tegen de opgeſtelde verkoping, en voorgaande *proceduyren*: werd als dan d' een jegen d' ander gehoort, en daar op *ſummarie* by den Hove *geappointeert*, en kort regt geweſen. Sie *d' Inſtruct. van den Hove*, *art*. 187. 188. *en* 189. Indien ſy tegen de verkoping en *executie* niet willen ſeggen, maar alleen als mede Schuld-eyſſcheren haar regt willen vervolgen, by ſchatting van de penningen van het verkofte komende, of daar op beter regt menen te hebben, werd deſelve verko-

ping

ping by haar-luiden toegestaan, behoudens haar regt op de *præferentie* van de penningen: in welk geval *præferentie* van deselve penningen werd gehouden. waar van de manier van doen in 't lang te sien is in de nieuwe Papegay, *pag.* 423. *en volgend.*

Indien den Deurwaarder den *Opposant* niet wil in *oppositie* ontvan- 19
gen, en des niet tegenstaande met de verder *executie* wil voortgaan, werd daar tegen by den Hove *pœnaal* en verbod verleend, en ten dage dienende, aldaar *summarie* geoordeeld, en hy voor goed of quaad *Opposant* verklaard. Sie Merul. *pract. civ. lib.* 4. *tit.* 95. *cap.* 4. *num.* 8, 9. nieuwe Papeg. *pag.* 406.

Eintlijk staat te letten dat de gemelte Kerk-geboden, daar by al en een yder wert geroepen, niet genoeg zijn om de bekende Schuld-eisscheren op en in het *geëxecuteerde* goed, (gelijk als die geen de welke enig bekende Renten, Onderpand of *Hypotheeq* daar op hebben) te verteken, welke in 't bysonder moeten werden geroepen. *arg. l* 6. *Cod. de remiss. pignor. junct. l.* 27. §. 7. *ff. de fideicommiss. libert. &* 46. *ff. de re judicat.* Als hier voor van de willige *Decreten* breder is aangewesen in 't IV. Boek, XVIII. Deel. *num* 5. Sulks by de niewe Keuren der Stad Leiden, *art.* 117. tot meerder sekerheid is gekeurt.

Indien het Vonnis begrijpt enig feit, het geen den verwonnen op- 20
geleid is te doen, gelijk als om reekening te doen, of yets anders dat in sijn doen bestaat, werd hem mê by *sommatie* aangeseid dat hy het gewijsde binnen vierentwintig uyren sal hebben te voldoen, en 't selve by *renovatie* als voor vernieuwt en verlengd zijnde tot de twede vier en twintig uyren, werd hy in persoon gegijselt in sekere Herberg, alwaar hy hem (de kosten al voor afgesproken en daar voor verborgt zijnde) moet laten vinden, of werd tegen hem verleend *default*, met een twede gijseling, en werd alsdan ter naaster Stede of anders te Hove gevangen overgebragt, Sie *d' Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden, art.* 31. *Ampliatie van de Instructie, art.* 14. So hy gijseling houd, en binnen veertien dagen niet bewijsd van sijn doen en *devoir*, dat hy het gewijsde wil voldoen, of geen versoek doet, om op de deugdelijkheid of ondeugdelijkheid van de gijseling te werden gehoord, sulks hem vry staat deselve tegen te spreken, so hy kan, werd tegen hem gevankenis en *apprehensie* op sijn persoon versogt, en met kennis van saken verleend. Sie *d' Ampliat. van Instruct. art* 15. *Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden en ten platten Lande, art.* 31. op 't einde. Indien hy een maand in de hegtenis blijft sitten, en nog het gewijsde niet voldoet, mag den

Aanlegger verſoeken, dat het feit, of het werk in het gewijſde begrepen, na voorgaande *declaratie* en begroting van de ſchade en kort daar door te lijden, tot een geld ſom werde geſchat, jegens welk begroting hem tijd werd gegeven om deſelve te *diminueren* en tegen te ſpreken, ſo hy wil, of anders werd hy daar van verſteken, daar op de ſchatting werd gedaan, welke by uitwinning op ſijn goederen, in manier als voor werd verhaald, blijvende hy in de hegtenis tot dat deſelve ten vollen is voldaan. Sie de *Ampliatie van de Inſtruct. van den Hove art.* 15. 16. *Ord. op 't ſtuk van Juſtitie, art.* En voort van de manier op 't ſtuk van gijſeling en wat daar toe behoort. nieuwe Papegay *pag.* 430. *en volgend.*

21 Indien het Vonnis *illiquide* is, en geen ſekere ſom of ſaak in houd, maar yets begrijpt, het welk nog moet gerekent en begroot werden, gelijk als yemand *gecondemneert* is tot wederkering van vrugten, vergoeding van ſchade en *Intereſſen*, en diergelijke, ſo kan men mê het ſelve Vonnis niet ter uitwinning leggen, maar moet den Verwonnen eerſt geroepen werden, om te komen tot *liquidatie* van het ſelve en den inhouden van dien te ſien begroten. Sulks hier voor in het XX. Deel. *num.* 8. mê is aangeroerd.

Tot welken eind ten Hove *Commiſſariſſen* werden verſogt, voor de welke over deſelve vergroting kort Verbaal en ding-taal werd gehouden, en daar op verklaring en uitſpraak werd gedaan, de welk dan eerſt ter *executie* kan werden geleid, in manieren als voor. En op dat de Dingsluyden den anderen daar over niet al te lang ſouden ophouden, werden dikmaals by het Vonnis de *Commiſſariſſen* uytgedrukt, en *partyen* gelaſt, tot ſekeren dage voor deſelve te *procederen* tot *liquidatie* van de *Sententie*.

HET

Het XXVII. Deel.

Van Regts-pleging in Criminele Saken.

1. *Wie over Criminele saken mogen en moeten oordelen.*
2. *Wie de beschulding en aanklagt doen moet.*
3. *Of en wanneer om een en deselve saak civiliter en crimininaliter werd geprocedeert.*
4. *Jurisdictie van den Fiscaal.*
5. *Van alle andere Officieren.*
6. *Haar Officie voor het aanvangen van een Proces Crimineel.*
7. *In Criminele saken hoedanig te procederen ordinarie of extraordinarie.*
8. *Het Officie van den Officier in criminele saken wat en hoedanig.*
9. *Hoedanig als de Beschuldigde niet komt.*
10. *Hoedanig als hy verschijnt of tegenwoordig is*
11. *Requisiten tot een extraordinaris proces.*
12. *Wanneer ordinarie of extraordinarie te procederen. en num. 16. en 18.*
13. *In welke saken.*
14. *Wanneer en in welke saken den Beschuldigde in ordinaris proces ontvangen werd.*
15. *Confessie of en wanneer nodig.*
16. *Appel of en wanneer in criminele saken plaats heeft. en num. 19.*
20. *Misbruyk in de Vierschaar van de Universiteyt tot Leyden, in het weygeren van Copyen en communicatie van stukken.*

DE kennis van de *Criminele* en lijfstraffelijke saken, gelijk als wy elders geseid hebben, komt huidensdaags juist niet alleen aan den Hoger, gelijk in Vriesland aan het Hof alleen, maar ook aan de *Subalterne* en Lager Regters, elk in sijn Omring en gebied. DD. *ad l. 1. ff. de officio ejus cui.* Sulks dat alle *Magistraten* en Overheden van de Steden en Dorpen benevens het Regts-gebied van gemene saken, ook de kennis van *Criminele* saken toe-komt, uitgesonderd weinige Dorpen, in welk de Schepenen maar alleenlijk hebben een enkel Regts-gebied, en de *Criminele* saken van de plaats verhandeld werden by de wel geboren Mannen, daar onder deselve Dorpen staan. Gudelin. *de Jure Novissimo: lib. 4. cap. 2. & lib. 5. cap. 13. in fin.* Arnold. Vinn. *de Jurisdict. cap. 1. num 8.*

De aanklagt, en het vervolgen van de Misdaden, wierd by de beschreven Regten by de luiden in't bysonder gedaan, en wierd daar toegelaten een yegelijk die het op sodanig indien wilde uitvoeren, dat so de beschulding valsch bevonden wierd, hem sodanige straf als hy aanleide voor de quade beschulding sou werden aangedaan. *l. 1. de accus. & tot. tit. Cod. de his qui accus. poss.* Dog is het selve om al onsekerheid, haat, gevaar, en verwerring, welk daar uit tusschen de luiden en in de goede Regering ontstond, te ontgaan, van tijd tot tijd gelaten aan de Land-Overheden, die niet uit eenige haat of opset, maar uit regtvaardigheid der Wetten de straf der Misdaden sou vorderen.

Sulks

2 Sulks dat het Regt tot ſtraffen en boeten der miſdaden, als nu de Graaflijkheid toe-komt, en van haren 't wegen het ſelve regtlijk uitgevoerd en vervolgd werd by den *Fiſcaal*, of *Procureur Generaal*, en alle *Officieren*, Schouten en *Baljuwen* van de Steden en Dorpen. Blijvende alleen, dat de beſchadigden weder-evening en vergoeding van overlaſt, geleden ongelijk, of aangedane ſchade mogen eiſſchen, en regtlijk vervolgen. Sie Grot. Inleyd. *lib.* 3. *cap.* 23. *numer.* 12. *&* *cap.* 33. *num.* 7. Coſtuym. van Antw. *tit.* 13. *art.* 4. Chriſt. *vol.* 4. *deciſ.* 194. *num.* 4. Gudelin. *de Iure. Noviſ. lib.* 5. *cap.* 14. *verſ. quod dixi.* Zypæ. *notit. Iur. Belg. de his qui accuſ. poſſ.* Anthon. Matth. *de criminib.*: *lib.* 48. *tit.* 2. *cap.* 2. *numer* 1. 2. Rebuff. *ad conſtit. reg. in præm. gloſſ.* 5. *numer* 29. *&* 105.

3 Volgens welk onderſcheid geoordeeld moet werden, of en wanneer om een en deſelve ſaak *criminaliter* oft *civiliter* werd *geprocedeert*. *Criminelijk*, in opſigt van den *Fiſcaal* of *Officier*, *Civilijk* in opſigt van de gemene Luiden, tot vergoeding van haar geleden ſchade. Clar. §. *fin. quæſt.* 1. *numer* 1. Ferrar. *in ſua praxi*, *tit.* 64 *gloſſ.* 1. *num.* 4. Bonacoſſ. *in Syntagm. comm. opinion. lib.* 8. *tit.* 30. *de pœn. num.* 18. Sie Mart. Digeſt. Noviſſ. *tom.* 1. *tit. Iudex ad quem. cap.* 1. Carpzov. *defin. forenſ. part.* 4. *conſtit.* 42. *defin.* 2. *num.* 6, 7, 8, 9. *&* *defin.* 3. *num.* 5.

4 Den *Procureur Generaal* de welke voor 't Hof van Holland ſijn ſaken aanleid, heeft regt tot alle *Criminele* ſaken en verbeurniſſen verjaard zijnde, en by andere Regters ongeſtraft gebleven. *Inſtruct. van den Hove*, *art.* 8. Dog gelijk de D D. verſtaan by *præventie* en in voorhaal: Voorts heeft hy voorgang regt voor alle andere *Officieren*, met aantaſting en aanhouding van den geen die hy metter verſſcher daad betrapt, en bevint verbeurt te hebben *Inſtructie*, *art.* 19.

5 Voorts en anders mag de aanklagt gedaan, en regtlijk vervolgt werden by den *Officier*, Schout, of *Baljuw*, in wiens Gebied dat den Miſdader werd gevonden, ten waar dat ter plaatſe daar het feit was begaan of den Miſdader ſijn woonplaats had, *præcedente informatien*, dat is, voorgaande Tuyg-kunden waren genomen, *præventie* was gedaan, dat is by inroeping of daging de ſaak aanhangig was gemaakt, in welk geval den Miſdader ſou moeten werden overgeſtuyrt, en gelevert in handen van den *Officier*, die de *præcedente informatien* beleyt, en de *præventie* had gedaan. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 33. *num.* 5. Sande *lib.* 1. *tit.* 1. *defin. ult.* Clarus §. *fin. quæſt.* 38. *num.* 20 21. Weſemb. *parat. de accuſ. num.* 8. Rebuff. *de conſtit. reg. in præm. gloſſ.* 5. *num.* 53. Gail.

Gail. *de pace publ. cap.* 16. *numer.* 30. Vinn. *in add. ad Peck. in l.* 7. *ne quid in fin. ff. de incend ruin. & naufr.*

Al Voor dat den *Officier* of *Baljuw* enige saken in *Cas Crimineel* aanneemt, of yemand aan sijn persoon bemoeyt, moet daar op eerst nemen de kennis en het *advijs* van de Magistraat, even gelijk als den *Procureur Generaal* geen *informatie* mag nemen buiten *advijs* en goeddunken van den Raad of die van de Rekening. *Instruct. art.* 1. *junct. l. ult. Cod. exhib. & transmitt. reis.* ten waar op de versche daat, en in saken daar hy tegenwoordig was als het feit geschiede. *d. art.* 19. Item tegen de Vagebonden en Land-loopers, of in saken daar merkelijk gevaar in 't vertoeven soude zijn, en het feit swaarwigtig en *notoir* bevonven wierd, in welk geval genoeg is, dat den *Officier* binne vier-entwintig uyren na de *apprehensie* en aanhouding, de Regter daar van kennis doet. Sie *Instruct. van den Hove art.* 19. *Ordonnantie op 't stuk van de Criminele saken* van Konink Philippus, *den* 5. *Julii* 1570. *art.* 50. *en manier van procederen in Criminele saken ibid. art.* 2. 6

En staat verder te letten dat deselve *Ordonnant.* aangaande den stijl van *procederen* in *Criminele* saken, als eeuwig *edict*, en altijds duyrende Wet, tot onderhouding van 't gemeen, met volkomen kennis van saken zijnde in gesteld, in *Poincten* en *Articulen* daar in de selve niet uitdruklijk by de Heeren Staten sijn veranderd, of door een tegendeel gebruik zijn te niet gedaan, als nog voor een *Instructie* en nodige onderhouding behoort te verstrekken, aangesien so vele redenen dienen tot onderhouding van deselve in *Criminele* saken, alsser zijn voor de onderhouding van de *Instructie* van den Hove van Holland by Keiser *Karel* in *Civijle* saken den 20. Augusti 1531. en sulks 39. jaren te voren opgesteld. 7

Op twederhande manier, en by twederhande wegen, werd tegen de Misdader in regt aangeleid. 1. By lighamelijke *apprehensie* en gevangenis. 2. By dagvaarding om in persoon voor den Regter te verschijnen.

So wanneer het feit twijfelagtig is, of en by wie dat het is begaan of niet, en van het selve niet blijkt, of ontkent werd, item dat de hoedanigheid van het feit onseker is, als by voorbeeld, of een Nederslag is geschied by Nood weer of niet, so ver dat men tot de *torture* en pijnigen niet sou mogen komen, of de kleinigheid van het selve geen lijf-straf mê brengt, moet men de saak aanleggen by dagvaarding en op gemene wegen. Damhoud *prax. crimin. cap.* 3. *num.* 3. en werd als dan den Misdader ontfangen in *Ordinaris Proces*, en moet

hem in sulk geval *Copyen* gelevert, en opening van stukken werden gedaan, daar jegens hy sijn verantwoording doet doen als in een gemene saak.

Maar indien het feit met de naam alleen lijfstraf mê brengt, sulks dat het feit zijnde bekent de straf uit de Wetten kenlijk volgt, en dat het *delict* kenbaar is, of by voorgaande Tuyg-kunden werd bewesen: so *procedeert men Extraordinarie* en by kort regt, by daadlijke aantasting en gevankenis, en werd voorts den Misdader gehoort, en op desselfs bekentenis Regt versogt. *l.* 2. *Cod. quorum appell. non recip.*

8 Indien datter *quæstie* sal vallen over een lighaamelijke straf, of andersints de persoon verdagt was, so moet den *Officier* met *advijs* en kennis van de *Magistraat*, den Misdader of Schuld-pligtigen met den eersten in hegtenis nemen en hem doen versekeren, so hy te bekomen is. *l.* 1. *ff. de custod. & exhib. reor.* Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 305. *num.* 1 Gomes.

9 *var. resolut. tom.* 3. *cap.* 9. *num.* 6. So hy niet te bekomen is, werd hy met aanplekken van Biljettten en klok-geslag ingeroepen om hem binnen sekren dage te komen verantwoorden *sub pœna confessi & convicti*, dat is, dat hy by gebrek van dien voor schuldig sal gehouden werden, waar op indien dat den Misdader laat gaan vier after-een-volgende *defaulten*, sal hy voor schuld-pligtig gehouden werden. En na gesiene *informatien* en Tuyg-kunden, gebannen werden, en sijn goederen verbeurt verklaard, of anders na gelegentheid van de saak verwesen. *Instruct. van den Hove van Holland, art.* 120. Sie Damhoud. *prax. crimin. cap.* 28. *num.* 5, 6. Anth. Math. *de Criminib lib.* 48. *tit* 20. *cap.* 2. *num.* 23. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 5. *cap.* 14. *vers. pen.* Zypæ. *notit. Iur. Belg tit. de dolo & contumacia.* Clar. §. *fin. quæst.* 44. *numer.* 3. 4. Gomes. *ad l.* 76. *Tauri, num.* 1. gelijk als verscheiden male by den Hove is verstaan, en laatst den laasten July 1640. en den 7. Feb. 1684. Dog kan daar tegens nog binnen 's Jaars werden toegelaten om hem *beneficio restitutionis in integrum* te komen *purgeren*, en na toelating sijn behoorlijke verantwoording te doen. *arg. l.* 4. *ff. de requirend. reis.* Christin. *vol.* 4 *decis.* 203. §. *fin. quæst.* 94. *num.* 12. Maar sou sodanige *restitutie* voor den selve Regter niet wel willen vallen, en bequamer voor een Hoger Regter by *provocatie* onder *Benificie van Relief.* Indien den beschuldigde sig elders onthoud, dog evenwel vertrouwt dat geen bewijsen t'sijnen laste en zijn, en in tegendeel sijn onschuld met Getuigen wil beweren, daar toe hy tijd van noden heeft of andere reden van verschoning van sijn agterblijven weet te geven, mag ten dage dienende, van sijnent wegen de ver-

verschoning van sijn afwesen ingebragt werden, verleng van tijd versogt werden, dat hy als nog mag verschijnen om sijn verantwoording te doen. Sie Rebuff. *ad constit. reg. de Excusat. & exoner abs. tom.* 3. *tract.* 8. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1. *arb.* 79. *& seq.*

De Schuld-pligtige *compareerende* of anderssints in goede versekering 10
zijnde, vermag den *Officier* of *ordinarie* en *communicative*, dat is, met opening van de bewijsen hem te beregten, of *extraordinarie* by kort regt, alleen op sijn bekentenis, hem by verhoor en mondeling onderzoek van den *Officier* in de tegenwoordigheid van twe Schepenen wetlijk afgenomen. *auth. apud. eloquentissimum. Cod. de fide Instrument. Novell.* 90. 5. Gail. *lib.* 1. *observ.* 96. *num.* 10. *junct. l.* 8, 9. *ff. de quæst.* ook wel door *torture* en pynigen in grote swaarwigtige saken, wanneer den Schultpligtige de waarheid met gemoede niet wil bekennen. *l.* 15. §. 1. *l.* 18. §, 2. *ult. ff. de Quæst.* en werd dan daar op sonder verder omslag van regtsvordering regt gedaan, ten waar dat den Misdader op sijn versoek om reden in een *ordinaris Proces* ontfangen wierd, in welk geval sijn verschoning en onschuld tegen de beschulding van den *Officier* na de gemene trein werd gedaan, als dan aan den Beschuldigde affschriften en opening van stukken moet werden gelevert: waar toe den Regter (ten waar't gewigt en de gelegentheid der saken anders vereyscht) ligtelijk behoort bewogen te werden, om dat het regt de verdediging van onschuld veel toe geeft. Sie Hypolyt. de Marsyl. *ad l.* 1. §. *si quis ultro. ff. de quæst.* en een yder moet toegelaten werden het onschuld van een beschuldigde te bewysen, alwaar 't in sijn afwesen en buyten sijn kennis. Item Hipolyt. *pract. criminal.* §. *opportune. num.* 16. 17. So dat ook den Regter selve sijn onschuld moet navorschen, al is 't dat daar voor geen bewering by yemand werd gedaan. Sie Boër *decis.* 165. *num.* 1.

Dog op dat de *Officieren* de Luiden onder dekssel van *extraordinaire* te 11
procederen, met geen hegtenis, of andere ongemakken buiten behoren souden quellen, werden daar toe by het *twede*, *vierde* en volgende *artijklen* van de *Ordonnantie* op den stijl van *procederen* in *Criminele* saken, in den Jare 1570. drie nootsakelykheden vereyscht.

I. Dat den Misdader in *flagranti delicto*, en op de daad selve bevonden werd.

II. Of dat daar de Misdader op de daad niet betrapt werd de Regter selve na genomen kennis en gesiene bewijs-tuygen, gelast en toegestaan hebben, *proviſie* van *Prince de corps*, of sijn persoon te doen aantasten, of *adjournement personeel*. dat is in persoon te *compareren*.

III. Of by *accusatie* en *geformeerde partie* ter *dispositie* van de beschreve Regten, en ter *arbitragie* van den Regter, &c. dat is na den loop van de gemene regtsvordering. Uitgesondert als het Vagebonden en Lantlopers waren, daar merklijke verdagtheid van de vlugt sou zijn, daar 't feyt seer grieflijk en afgrijslijk sou wesen, en dat de sake by den *Officier* wel klaar bevonden waar.

In welk geval den *Officier* binnen vier-en-twintig uyren na de *apprehensie* en hegtenis de Regters daar van kennis doen moet, als mê van de oorsake van dien, en hoe dat hem daar of blijke, om by den Regter te oordelen of de hegtenis opregt is of niet: so werd in de Steden met onderscheyt van de gelegentheid van de misdaden, en hoedanigheid van de persoon, de Magistraat voor af kennis en *communicatie* daar van gedaan, welk in het toestaan, 't zy van *apprehensie* of personele dagvaarding, egter niet verder verstaan werd sulks te doen, als ten *pericule* van den *Officier*.

Dat enigsints over een komt met de ordre rakende den *Procureur Generaal* of *Fiscaal* in het 19. Artijkel van *d' Instructie* van den Hove, mede brengende: *dat den Procureur Generaal geen saken sal mogen aannemen voor* Officiers *of andere, ten zy datter oorsake zy, en by* Ordonnantie *van den Hove, so ver als 't roert* Justitie, *of van die van onse rekening, so ver als 't roert onse* Domeynen *of* Finantie: *en sal niemand in Proces mogen betrekken, ten zy by informatie precedente tegen de geen die hy in regten betrekken wil, en sal onsen Procureur Generaal geen informatie precedente van nu voortaan nemen, ten ware by ordonnantie van den Hove, of in saken die by avontuyr geschieden in plaatse daar hy present waar als 't delict geschiede.*

En is mê na regten kenlijk dat *incarceratie* en hegtenis geen plaats heeft, als over misdaden daar van blijkt, en daar van behoorlijke bewijstuigen voorgaan. Gloss. *& D D. ad l. si quis alicui* 3. *Cod. ad leg. Iul. majestat.*

Binnen de Stad Amsteldam, alwaar den Hooft Officier by de Magistraat gesteld werd, vermag den Schout en ook sijn *Substituyt* door sijn ordre en last alle personen, 't zy vreemdlingen of Ingesetenen, daar merklijk verdagtheid op valt, tot allen tijden uit alle plaatsen te halen, en in de boeyen brengen, en in alle huisen en plaatsen, huys soeking doen, so om *Civile* als *Criminele* saken, sonder bysonder bevel van Burgermeesteren en Schepenen.

Dog mag geen Poorter gijsselen, vangen, nog bekommeren, of verhinderen aan sijn lijf of goed, so ver hy ten genoegen kan verborgen tot

tot beſcheidenheid van Schepenen, dat hy regt ſal verbeyden, van 't geen den *Officier* op hem ſou mogen eiſſchen, en dat van alle feiten die een Poorter van Amſteldam gedaan mag hebben, uitgeſondert Moort, Brant, Vrouwe-kragt, indien hy hem ſtelde met gewapender hant tegen de Hoge Overigheid, of indien een Poorter misdede binnen de Vaar-ſloten van Reygerbroek, ter Over-Amſtel, en Oude Konynen in Goylant, en dat uit kragt van ſeker *Priv. van Hertog Aalbregt* gegeven *Sondags na S. Georg dag.*

En oft gebeurde dat een Poorter van Amſteldam van enig ander *delicten*, niet onder de voorſchreven uitgeſonderde begrepen, gevangen en in hegtenis genomen mogt werden, ſo ſou des niet tegenſtaande den Schout hem moeten laten gaan, ſo wanneer yemand bekent en genoeg weſende, hem wilde verborgen.

Maar 't ſelve niet geſchiedende, en den Poorter *de facto* in hegtenis gebragt zijnde, ſou vermogen ten dage dienende ſijn verſet te nemen, en verklaren ongehouden te zijn op de ſaak te aantwoorden, voor en al eer hy uit kragt van 't voorſchreve *privilegie*, onder ſeker van 't regt te verbeiden, ontſlagen zy, welke *exceptie* en verſet aldaar in ſulk een *cas* werd aangenomen, en den Gevangen onder hant-taſting van 't allen tijden wederom in regt te verſchijnen en onder borgt, tot ſodanige ſom als na gelegentheid by Schepenen werd verklaard. Sie hier van breder in ſeker *Recueil* van Keuren, *Coſtuymen* en manieren van *procederen* binne Amſteldam door Gerard Roſeboom beſchreven, en gedrukt A°. 1644. *p.* 46. *& ſeqq.*

En werd voor een Regel onderhouden, dat by den *Officier geprocedeert* werd, tot gevangenis op *perſonele* dagvaarding, by verſoek van in beſloten hegtenis gebragt te werden, om by wegen van verhoor en overtuiging te komen tot bekentenis van het feit, den Gevangen verhoord, en op deſſelfs bekentenis te regt geſteld werd, en ſo voort: de *Criminele proceduuren* genoemt en gehouden werden te weſen *extraordinair.*

Het welk den *Officier* altijt in ſijn keur ſtaat, in ſaken over welke het 12 toegelaten werd, 't zy *extraordinarie*, dat is, by hegtenis of *apprehenſie* en op de bekentenis alleen van den Misdader, of *ordinarie* en opentlijk te *procederen:* maar eens van de *extraordinaris* manier van *procederen* geweken zijnde, ſoude daar niet wederom toe kunnen komen.

Sonder dat hem daar in hinderlijk is, dat hy den Gedaagde ten dage van de *perſonele Comparitie*, alvoren eyſch te doen op *Articulen* en vraag-

poincten, hoord, 't welk den selve vry staat, op *avontuyr* of sulks eenig ligt mogt geven, en vermag hy dien onvermindert blijven staan op *provisionele incarceratie*, en dadelijke hegtenis, om den Beschuldigde aldaar nader te doen horen, om als nog te sien of hy hem op sijn bekentenis alleen wil te regt stellen. Het welk wel somwijlen goed is voor de onkundige die haar selven beklappen, maar die geen welke weten dat niemand sig selve behoeft te beschuldigen, en een yder met enkel ontkennen na regte mag volstaan, weinig schrik daar voor hebben.

13 Om geen andere saken mag *extraordinarie* werden *geprocedert*, als om Misdaden daar enige lighamelijke straffe toe staat, vermits *personele* dagvaardingen, *apprehensie*, en *adjudicatie* van *provisionele incarceratie*, welke het begin zijn van alle *extraordinarie processen*, geen plaats hebben, als in misdaden welkers straf is de dood, of lighaamlijk wederom; om dat anderssints gevankenis welke is een soort van lighaamlijke dwang, en om de bykomende schande, swaarder soude zijn, als de straf tot het feit vereischt, sulks datmen om alle ondaad daar van de straf niet lighamelijk is altijds met borg mag volstaan. *l.* 1. *& l.* 3. *de custod & exhibit. reor. l.* 2. *Cod. & transmitt. reis. & ibi* D D. Jul. Clar. *lib.* 5. *Sent.* §. *ultim. quæst.* 28. *num.* 1.

14 Op twederhande manier werd in den naam van een Gevangen of Gedaagd persoon versogt te komen in *ordinaris Proces*:

I. Dat in den naam van een Gevangen, als hy te Regt werd gestelt, werd versogt, *Copy uytten Eysch, en dag ten principalen, en dat by provisie den selven ontslagen sal werden van de personele comparitie, of uyt de hegtenis daar in hy is, en geadmitteert te occuperen by Procureur, onder hant-tasting en beloften van 't allen tijden tot vermaning wederom te compareren in persoon, sub pœna confessi & convicti, of cautie, is 't nood. ter arbitragie van Schepenen.*

II. By *contrarie Conclusie* aldus: *Ontkennende de feiten hem by den Eysch te laste geleyt, concludeert by de redenen en middelen in den Processe nader te deduceren ten fine van niet ontvankelijk, en tot ontsegging en absolutie van den gedanen Eysch en genomen Conclusie met de kosten, en dat den Heer Eyscher gecondemneert sal werden, de detentie mette gevolge van dien als qualijk en 't onregt gedaan, kosteloos en schadeloos af te doen, en dat by provisie den selven sal ontslagen werden, &c.*

In dese Landen is een *Costuyme* dat niemand metter dood werd gestraft, als die sijn eigen misdaad met sijn eigen mond bekend heeft: voor namelijk ingevoerd, op dat den Verwesen jegens sijn gegeven Vonnis niet

niet sou vermogen te *appelleren*: dewijl yemand op sijn eigen *confessie* regt ontfangen hebbende in *appel* niet ontfankelijk is. *l.* 3. *Cod. quor. appell. non. Plac. van den* 10. *September* 1561. Welk aangaande wel by het 61. *Artijkel van de voorgemelte Ordonnantie op 't stuk van de criminele Justitie van Koning Philips* duidlijk verboden werd, om tot bekentenis te komen, de *torture* of pijnbank te gebruiken daar het bewijs seker en ontwyfelagtig is, &c. dog werd by ons om reden als nog onderhouden, daar van in 't volg. Deel.

Waar uit voort komt, dat niet tegenstaande de bewysen genoeg zijn, het middel van scherper *examen* en pynigen evenwel werd ingevoerd. 15

En is wel waar dat aan d' een zy bekentenis strekt tot meerder gerustigheid en sekerheid voor den Regter: Maar aan d' ander zy voor de *Justitie* daar uit meer agterdeel en swarigheid te verwagten is, indien den Gevangen in de pijn halstarrig by sijn ontkennen blijft, hy enigsins daar door gesuivert, de bewysen verswakt, en volgens de mening van sommige by *provisie* onder hand-tasting en *cautie* van t' allen tyde wederom te *compareren* ontslagen sou moeten werden: Dog also dien aangaande by het Hof van Holland Anno 1583. is verstaan, dat een Misdadige uit hertnekkigheit de pijn doorstaande, of sijn *confessie* wederroepende, so wanneer de bewysen van sig self klaar en genoeg zijn, efter evenwel verwesen en *geëxecuteert* behoord te werden. Sie Neostad. *cur. Holland decis.* 47. en hier na in 't volgende deel. *num.* 4. So komt dat alleen te pas in val dat de bewysen van sig self niet al te klaar en genoegsaam zijn, so nogtans dat de ramingen tot de schuld van den Misdader so kragtig zijn, dat het niet wel anders wesen kan. sulks hier na breder sal werden verhandeld.

Dog also na Regten de Misdadige, als de bewysen klaar en genoeg zijn, so wel sonder als met sijn bekentenis mag werden verwesen. *arg. l.* 8. *ff. de quæstionib & ibi DD. Farinac. prax. criminal. vol.* 2. *quæst.* 40. *num.* 19. 20. Sie Gomes. *resolut. tom.* 3. *cap.* 13. *num.* 20. Clar. *pract. criminal. quæst.* 74. *versic. illata reo.* 38. Anton. Fab. *ad. Cod. lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 9. *& defin.* 12. *num.* 3. so staat by d' *Officiers* van de *Justitie* hier in met grote omsigt te bedenken, of de *Justitie*, na de gestaltenis van sommige sterke en bose halsterrige Misdaders, door tegenstand van de *torture* niet sou komen te veragteren. En als het feit klaar kan werden bewesen, of het niet beter is hem daar aan te houden, en den Misdadige selve sonder sijn *confessie* te veroordelen. Maar daar in staat wederom te bedenken, of men als dan in *ordinaris Proces* sou moeten komen.

Wat

Wat het eerſte aangaat, daar in is geen grote ſwarigheid gelegen, en ſtaat hier in aldus te onderſcheiden: Naamelijk dat groot onderſcheid gelegen is tuſſchen yemand die by *appointement* van den Regter, by *proviſie* uit de hegtenis of van *perſonele comparatie* werd ontſlagen, en toegelaten by *Procureur* te mogen bedingen, en alſo in *ordinaris Proces* werd
16 ontfangen. En tuſſchen yemand die niet ontſlagen, maar in hegtenis blijft, over enige ſware ſaken daar lijf-ſtraf toeſtaat, of die tot *arbitrale correctie* ter beſcheidenheid van den Regter ſo ver kunnen werden getrokken: En men in deſelve ſaken, niet tegenſtaande men de *confeßie* niet heeft efter geraden vind op de bewijſen alleen tegen den Misdader te *procederen*, het welk dan nog eigentlijk geen *ordinaris Proces* is, maar efter op ſulke korte dagen, *termijnen*, en met ſulke *ordre* buyten de gemene trein werd voort gevaren, als by Schepenen goed gevonden en gelaſt werd: Gelijk als by 't *Recueil* van de Keuren tot Amſteldam *art.* 33. de perſonen die uit hegtenis werden ontſlagen evenwel in geen *ordinaris Proces* ontfangen werden, maar in ſulken geval gehouden zijn ſodanige korte dagen, en *termijnen*, als by Schepenen goed gevonden en *geordonneert* werd, in Regten te *concluderen*, en Vonnis te wagten, alles op verſteken, *ſommarie*, of by monde, ſonder de ſaak op eenige Rol te ſtellen, anders als op Schouts Rol; gelijk nader by *d' Ordonn. op de maniere van procederen t' Amſteldam Anno* 1655. is vaſt geſtelt.

Daar toe diend dat men in enige van onſe Steden de Misdadigen vry ſteld, indien ſy begeren haar verantwoording, het zy tegen haar bekentenis, of andere bewijſen *ſummarie*, en by monde in vollen Vierſchaar voor het wijſen te doen of laten doen, ſonder nogtans enige gemeenſchap van *ordinaris Proces* te hebben.

Sulks is by de Ed. Grootm. Heeren Staten van Holland en Weſt-Vrieſland, verſtaan de behoudenis van 't gemeen Vaderland daar aan gelegen te zijn, tegen de Smoklaars en Sluikers en Tegeſtrevers des Gemeenlands middelen, ſelf tegen die geen welke daar over *arbiralijken* aan den lijve ſou kunnen werden geſtraft *ſummarie* en *de plano*, dat is, ſonder trein te *procederen*, in welke ſaken wel onderhouden werd, opening van ſtukken te doen, en de Getuigen en getuygeniſſen mondeling te wederleggen dog efter *ſummarie* en *de plano* ſonder den gemenen trein van *procederen* te volgen. *Generale Ordonnantie art.* 13. Daar van hier na in 't byſonder.

Het voornaamſte daar op in *criminele* ſaken ſtaat te letten is: dat een Gevan-

Gevangen in sijn verantwoording niet onbehoorlijk verkort, of in 't stuk van de bewijsen als men also *procedeert* geblinthokt werd.

Daar over hy met geen reden sou kunnen klagen als hem sodanige opening wierde gedaan, als op den voet van de Gemeen-lands middelen werd onderhouden, en dat in sulker voegen tegen hem *summarie* werde *geprocedeert*. Het welk t'eenmaal tot bescheidenheid van den Regter staat, daar in onbepaalt zijnde, aan d'een zy, aanschou nemende hoe veel de gemene welvaart daar aan gelegen is, dat de Misdaden gestraft, en 't Land by goe korte wegen daar van gesuivert werd, en aan d'ander zy, dat door al te groten haastigheid sodanige misslagen niet begaan werden, waar door de onnosele verdrukt sou mogen werden: Welk aangaande mê by de *Ordonnantie op den stijl van Procederen in cas Crimineel*, van Koning Philips, in den Jare 1570. by verscheide *Artijkelen* en voornamentlijk by het *twe-en-dertigste*, en *vijf-en-dertigste Artijkel*, opgestelt is, dat alle *criminele Processen extraordinairlijk* vervolgt en beleyt sullen werden, ten waar om de swarigheid, en duysterheid, voorbedagtelijk *geordonneert* werd. dat deselve in *ordinaris Proces* sou ontfangen werden. Item dat de uitstellen die nodig bevonden sullen werden om te *procederen*, of de schriftuyren te maken, sullen wesen op korte *termijnen*, en tusschen val van tijd van dag tot dag, of van derden dag tot derden dag, en alle op versteken, en dat het selve sonder gewigtige en wettige reden by den Regter niet verlengt sal werden.

Maar of het Vonnis niet op de *confessie*, maar op de bewijsen gege- 17
ven zijnde, *appel* onderworpen soude zijn aan de zijde van den Gevangen, heeft zijn swarigheid, als breder hier voor in het XXV. Deel is aangewesen. Dog soude den gevangen des niet tegenstaande in de gevankenis moeten blijven. En werd by 't Hof niet ligt *mandament van appel* verleend sonder alvoren gesien te hebben de *informatien*, en deselve volkomen bevindende, werd het versock van *appel* ligtelijk afgeslagen.

En sulks om de *criminele* pleit-saken na haar eigen aart te onderschei- 18
den, kan men deselve beqaamlijk verdelen in driederhande soorten.

I. *Extraordinarie*, als men of om hegtenis, en voort op de *confessie* en bekentenis alleen regt vordert.

II. *Sommarie* en *de plano*, als men *procedeert* op de *informatien* en bewijsen tegen yemand in hegtenis blijvende, of by *provisie* daar uit, of anders van de *personele comparitie* onder hand-tasting ontslagen zijnde.

III. *Ordinarie*, als yemand ten vollen uit de hegtenis of van de *personele*

comparitie is ontslagen, of van den *Officier simplijk*, dat is, sonder *persoonlijke* noodsaak is gedagvaart.

19. Al is 't dat van de *criminele* Vonnissen by de Veroordeelde beswaarlijk kan werden *geappelleert*, en ten scherpsten genomen alleen in sulken val dat den Misdader sonder sijn eigen *confessie* is verweesen in *appel* ontsanklijk is, so werd nogtans voor een gemeenen Regel onderhouden, dat den *Officier* voor 't regt van de Hoge Overheid, so wanneer hem dunkt het Vonnis te sacht geweesen te zijn, altijd daar van vermag *appelleren* aan een Hoger Regter, alwaar 't ook sulks dat het Vonnis was gegeven tot *provisionele* ontslaging. Het welk den Gevangen so lang moet uitstaan, tot dat de saak voor den Hogen Regter is afgedaan.

Maar staat hier in te ondescheiden, dat indien den Verweesen niet gevangen, maar op sijn vrye voeten in regt was verschenen, en in sulker voegen op de *provisie* van ontslaging of hegtenis was gepleitvoert, en dat Schepenen in sulk voorval den Gedaagde by *provisie* ontsloegen van de *personele Comparitie*, den *Officier* als dan niet vermogen sou tegen 't selve *provisioneel* Vonnis den Gedaagde vast te houden, maar den Gedaagde moet blyven in sulken staat als hy was voor de *litisconteststatie*, en wederom vry gaan mag gelijk hy gekomen was.

Sulks houd men mê voor een quade *practijcq*, so wanneer den *Officier*, hebbende yemand in persoon gedaagt om hem te komen verantwoorden op den eysch *conclusie*, en versoek van hegtenis, den Gedaagde tot dien eynde in regt verschynende, sonder eysch te doen, of *appointtement* van den Regter daar toe te hebben, den selven in hegtenis en gevankenis wil nemen.

20. In de Vierschaar van de *Universiteyt* tot Leyden is, tegen het algemeen regt, ingedrongen: dat in alle *criminele* saken sonder onderscheid, of men *extraordinarie* op de bekentenis van den Beschuldige pleitvoert, of *ordinarie* op de bewijsen regt vordert, evenwel geen *communicatie* en opening van stukken en bewysen werd gedaan, en de beschuldigde, sonder dat sy behoorlijk verantwoording kunnen doen, gelijk als ongehoort verweesen werden. Daar over te meermalen, sonder vrugt, geklaagd is. Dog sedert dat verstaan is, dat ook van der selver gewijsdens, daar van anders geen *appel* of hoger beroep valt, *revisie* en hersinning aan de Staten van Holland mag werden versogt, en des begerende verleend werd, is ook onder anderen daar over onlangs *revisie* versogt, dog by den *Officier*, als sig op 't selve misbruik niet vertrouwende, onvervolgt gelaten, en is de saak die anders buiten dien van gevolg en gewigt was, blyven steken.

HET

Het XXVIII. Deel.

Van Pijnigen.

1. *Welke bewijſen genoeg zijn om yemand tot de torture of pijnigen te brengen.*
2. *Hoe den Schuld-pligtigen hem daar tegen mag defenderen remiſſive.*
3. *Hoe dat pijnigen moet geſchieden.*
4. *Indien de Gepijnigde de pijne doorſtaat, wat te doen.*

HOedanige bewijſen genoeg zijn om yemand tot het pijnigen te 1
brengen, werd verſcheidentlijk by de DD. gehandeld; Dog is het gemeen gevoel daar van dat het ſelve op geen *præſumptien*, of kleine *indicien*, dat zijn, ramingen of enkele merkteikenen, maar alleen op ſodanige bewyſen, die by na genoeg ſouden zijn om alleen de ſekerheid ſtaande te kunnen houden, plaats kan hebben, en in ſulk geval niet anders geoordeeld werd te gebreken als de bekentenis van de Schuldpligtige, om hem van de genoegſame ſekere misdaad ten overvloed by ſijn eigen mond te overtuigen. Sulks dat verhandeld werd by Boër. *deciſ.* 163. *num.* 2. 3. Chriſt. *ad leges Mechlin. art.* 7. *num.* 4. Hyppol. de Marſil. *ad l.* 1. *ff. de quæſt. num.* 3. *verſ. ſecundo debent.* Caution. Criminal. *dubio* 32. *reſponſ.* 3. *pag.* 146. Farin. *prax. crimin. quæſt.* 37. *num.* 1. Het welk na beſcheidenheid van den Regter moet geoordeeld werden: Die 't ſelve ſodanig moet matigen, dat hy altijd genegen is tot het ſachtſte en minſte nadeel van den Beſchuldigde. So dat al is 't dat de *indicien* en merk-tekenen van de begane misdaad, tot het pijnigen nodig, ter beſcheidenheid ſtaan; nogtans ſodanig moeten ingeſien werden, dat deſelve wetlijk en regtmatig zijn. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.* 36. *num.* 3. En ſodanig dat ſy by na genoeg zijn om yemand te veroordelen. *l.* 8. §. 2. *C. de quæſt.* niet ſodanige die alleen op het gerugt en den gemene roep, op een getuig, of op voorgaande quaad leven van den Beſchuldigde geveſt zijn: maar ſo waarſchijnlijk, datter alleen de eige bekentenis van den Beſchuldigde aan ſchijnt te gebreken. *l.* 1. §. 1. *ff. de quæſt. l.* 18. §. 2. *ff. eod.* Alber Gentil. *ad tit. Cod. de leg. Jul. Majeſt. diſputat.* 3. en Farinac. *prax. criminal. quæſt.* 37. *num.* 3. Sulks ook verſcheiden (om het goed gevoel van ſijn even naaſte) van dat verſtant zijn, dat al is 't dat men om wetlijke en regtmatige merk-tekenen, tot het pijnigen mag komen, 't ſelve efter geen plaats heeft als in Luiden van beſproken leven, en dat een Man van een onbeſproken leven, uit enkele merk-tekenen van ſchuld hoe kragtig die zijn, tot pijnigen niet mag gebragt werden. *Ut tradit*

poſt. Andream de Iſernia, Thomas Grammatic. *Quibus accedit.* Hyppolit de Marſil. *prax. crimin. §. diligenter, num.* 196. *& 97. arg. l. non omnes 5. §. à barbaris 6. ff. de re militari.*

Welke en hoedanige *indicien* daar toe dienen, verhaalt Chriſtin. *ad conſuetud. Mechlin. art. 7. num. 4. in fin. & num. 5. in pr. remiſſive.* Gomeſ. *reſol. lib. 3. cap. 13. num. 7. & ſeqq.* Ant. Fab. *in ſuo Cod. lib. 9. tit. 21. def. 10. in not.* Tholoſan. *in Syntagm. jur. civ. lib. 48. tit. 12. num. 10. 11. & late apud.* Hypolit. de Marſil. *prax. criminal. §. diligenter. & latius apud.* Farinac. *prax. criminal lib. 1. quæſt. 43. & ſeqq.* Sie mê dien aangaande een goed *advijs* in de *Conſultatien en advijſen het* II. *Deel. Conſ. 76. en volg.* En het geen in 't lang werd verhandeld by Johan van Heemskerk in ſijn Bataviſe Arcadia *pag. mihi* 452. *en volgend.*

2 Hoe en in wat manier den Schuldpligtige tegen de *indicien* de welke pijnigen ſchijnen mê te brengen, moet beſchermt en verantwoord werden, ſchrijven Hyppolit. de Marſiliis *ad. l. 1. ff. de quæſt. num. 5.* & D D. *ibi allegati.* Boſſius, *tit. de indiciis. num.* 74. & Farinac. *prax. criminal. quæſt.* 38. *num.* 3. Gomeſ. *reſol. tom. 3. cap. 13. num. 21.* Chriſt. *ad leg. Mechlin. art. 7. num. 5. & ſeqq. Et qualiter indicia elidantur per contraria.* Boër. *deciſ.* 165. *num. 2. & ſeq.* Hyppolit. de Marſil. *in ſua praxi, §. diligenter, num.* 190. *& ſeq.* Tholoſan. *in Syntagm. Inſ. lib.* 48. *cap. 12. num. 7.* Anton. Math. *tit. de quæſt. cap. 3. num.* 20. Farinac. *prax. crimin. quæſt.* 28. *num.* 110. 111. 112.

Dog werd by ons ſodanige tegenweer den Schuldpligtigen niet altijd toegelaten: ſonderling niet, ſo wanneer een ſaak *extraordinarie* ſal werden beregt. In welk geval het na onſe ſtijl vreemd ſou zijn, dat men op een *incident*, en tuſſchen val, de *communicatie* en opening van ſtukken en bewijſen ſou doen, die men in de *principale* ſaak ſelve weigert en ongehouden is: maar werd ſulks de beſcheidenheid van den Regter volkomenlijk toe vertrouwt.

3 Hoe en in wat wijs de pijniging moet geſchieden, werd mê na de gelegentheid van de ſaak, en de perſoon, aan de beſcheidenheid van den Regter gelaten, *l. 7. l. 10. §. 3. ff. de quæſt.* Vigel. *cap. 4. quæſt. 4. reg. 1. Conſtit. Carolin.* 58. die altijts ſorg moet dragen, dat de pijn ſo ſwaar niet zy dat de Gepijnigde daar door aan lid of lighaam gekrenkt werd. Sie Jul. Clar. *prax. crim. quæſt.* 64. Hyppolit. de Marſil. *ad d. l. 7. ff. de quæſtion. num.* 72. Damhoud. *prax. criminal. cap.* 37. *num.* 5. Chriſtin. *ad conſuetud. Mechlin. art. 7. num.* 11. Coſtuym van Utrecht *Rubr. 37. art. 5.*

Indien

Indien de Beſchuldigde de pijn door ſtaat ſonder enige bekentenis te doen, of en hoe dat de ſelve als dan behoort geſtraft te werden, is niet ſeker, en werd dien aangaande nergens eenparig regt onderhouden. 4

By ſommige werd hy geheel vry geſproken, en van de *inſtantie* ontſlagen. Van hoedanig gevoelen ſijn Hyppol. de Marſil. *ſing.* 262. *& multi ibi ab eo & à* Farinac. *prax. crimin. quæſt.* 40. *n.* 7. *allegati.* Papon. *lib.* 24. *tit.* 9. *arreſt* 1. Argentr. *ad conſuetud. Britan. art.* 41, *num.* 4. Sulks by 't Hof tot Utrecht werd gevolgd, *tit. de Proceſſ. crim. art.* 20. Coſtuym. van Utrecht *rub.* 37. *art.* 9. En brengen de *Keuren in Rijnland art.* 1. mê dat men niemand en verwijſe te ſterven, of hy moet de misdaad ſelve bekennen, niet tegenſtaande dat het *notoir* en kenlijk is door Getuigen en andere *indicien.*

Andere verwijſen hem evenwel gelijk Gomeſ. *reſolut. tom.* 3. *c.* 13. *n.* 20. *& plurimi quos citat.* Farinac. *in prax. criminal. quæſt.* 40. *num* 7. dat by het Parlement van *Parijs* gevolgt werd, na tuyg van Papon. *lib.* 24. *tit.* 9. *arreſt.* 1. *in fin.* Sie mê Fab. *in Cod. tit.* 21. *lib.* 9. *defin.* 9. *& ibid. in notis, num.* 2. *& definit.* 12. *num.* 3. *in not.* Chaſſan. *ad conſuetud. Burgund. rubr.* 1. §. 5. *n.* 93. & Argentr. *ad conſuetud. Brit. tit.* 1. *art.* 41. *num.* 4.

Andere meinen wederom dat men hem nog moet vry ſpreken, nog verwijſen, maar alleen onder hand-taſting of borgtogt, van 't allen tijden weder in regt te ſullen verſchijnen, los laten. *Uti refert* Gomeſ. *tom.* 3. *cap.* 13. *num.* 20. & Faber. *in ſuo Codice lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 9. *& ibi not. num.* 1. *& defin.* 15. Het welk wel redelijk en billijk is ſo wanneer alleen op ſterke *præſumptien* en vermoedens blijk, de Beſchuldigde de pijn is aangedaan.

Maar in 't geheel en *in genere* ſchijnt het reklijkſte gevoelen te ſijn van die geen, welke hem of geheel vry ſpreken, of met een minder en *extraordinarie* ſtraf verwijſen, na de gelegentheid van de ſaak, en volkomenheid van de bewijſen. So gevoelen Ludovic. Rom. *in l.* 1. §. *ſi quis in villa. ff. ad* S^t. *Syllanian.* Fachin. *controv. lib.* 9. *cap.* 6. Anthon. Math. *tit. de quæſtion. cap.* 3. *num.* 22. Clar. §. *fin. quæſt.* 64. *verſ. illata reo, num.* 38. Grammat. *conſ.* 12. *num. ult. in fin.* Ant. Faber. *Cod. lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 25. Farinac. *prax. criminal. quæſt.* 40. *num.* 11, 12, 13. *& ſeqq.*

By het Hof van Vriesland is verſtaan dat een Gepijnigde om een ſaak dien buyten dien klaar werd beweſen, met de *ordinaire* en gemene ſtraf

moſt geſtraft werden. Joan. à Sande *lib. 5. tit. 9. defin.* 14. En by het Hof van Holland is Anno 1521. verſtaan, dat het feit by den Schuldpligtige in de pijn bekent, en daar na buiten de pijn wederom ontkend, met een verklaring dat de bekentenis maar alleen was geſchied om de pijn te ontgaan, de ſodanige niet wederom behoorde gepijnigt te werden: maar om dat de bewijſen van ſig ſelf klaar en genoeg waren, is in de ſelve ſake des niet tegenſtaande den ſchuldigen verweſen, *arg. l. 16. C. de pœn. & l. ult. Cod. de probat.* Sie Neoſtad. *deciſ. cur. Holland.* 47. naderhand in den Jare 1583. vaſt is geſtelt, dat een Misdadige uit hertnekkigheid de pijn doorſtaande, ſo wanneer de bewijſen van ſig ſelf klaar en genoeg zijn, des niet tegenſtaande, moet verweſen werden. Boſſ. *prax. crimin. de convict. num. 2. & ſeqq.* Gomeſ. *reſolut. tom. 3. cap.* 13. *num.* 20. Fab. *Cod. lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 15. Chriſtin. *vol.* 4. *deciſ.* 109. *num.* 6. Joann à Sande. *d. lib. 5. tit. 9. defin.* 14.

Anderſints werd de bekentenis in de pijn gedaan niet voor volkomen gehouden; ten zy de Gepijnigde enigen tijd daar na, ten minſten van vier-en-twintig uyren, buiten pijn en banden van yſer, vrywillig by ſijn bekentenis volhert. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.* 39. *num.* 7. Gomeſ. *reſolut. tom. 3. cap.* 13. *num.* 24. Hyppolit. de Marſil. *ad l.* 1. §. *Divus Severus* 17. *ff. de quæſt. num* 4. 5. Coſtuymen tot Antw. *tit.* 13. *art. ult.*

HET XXIX. DEEL.

Van ſtraffen en boete.

1. *Boete wat.*
2. *Straffe wat.*
3. *Confiscatie van Goederen of en wanneer 't plaats heeft.*
4. *Welke Steden by Handveſten vergund is uitkoop van Confiscatie te doen, en hoe te verſtaan.*

IN de lijf-ſtraflijke Vonniſſen komt boete, of ſtraffe.

1 *Boete* is een gedoem dat in geld beſtaat.

2 *Straffe* is lighamelijke pijn, toe voldoening en vergelijking van de misdaad, den Schuldpligtigen aan te doen.

Deſe is *doodlijk*, als het Vonnis in houd de *clauſule* (datter de dood na volgt) *l. 2. ff. de pœnis.* of *niet doodlijk*, gelijk als eeuwige gevankenis, ban, geeſſelen, brant-merken, en diergelijk *l. 28. ff. eod.* Na de omſtandigheid van de ſaak, tijd, plaats, en perſonen, te oordelen. Sie

Zypæ

Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de pœnis.* Gudelin. *de Jure Noviſſimo lib. 5. cap. 15. verſ. illud circa.* Damhoud. *prax. crimin. cap. 55. num. 4, 5.*

De lighamelijke doodlijke ſtraffe, volgen gemeenlijk by de beſchreven Regten verbeurte van goederen. *l. 1. & tot. tit. ff. & Cod. de bon. damnat.* Dog heeft by ons en de nabuyrige Landen geen plaats, ten ſy ſulks in het Gewijsde byſonder werd uitgedrukt. 3

Welke verbeurte indien die al by het gewijſde werd uitgedrukt, de Ingeſetenen van het merendeel van de Steden van Holland daar van uitkoop mogen doen, met een ſekeren kleinen en geringen penning, by d'een van honderd, by d'ander van tagtig, van ſeſtig, van vijftig, van twintig, en van minder guldens, alles na luyd van de *Privilegien* en Voorregten, daar toe by de Graven van Holland in der tijd aan verſcheide Steden en Dorpen in't byſonder, en aan de geheele Landſtreken in 't gemeen, verleend.

Deſe afkooping heeft plaats in alle misdaden ſonder onderſcheit, ſelfs in Hoogſte Magt-ſchendery, uitgeſondert in die plaatſen in welkers Handveſten anders is uitgedrukt. Sie *Conſult. en Advijſ. Amſteldams 3. Deel, conſ.* 187. *en't 2. Deel, conſ.* 10. Gelijk ook by ſommige van deſen uytkoop uytgeſloten en buiten gehouden werden die geen, welk haar ſelve, van eenige misdaden overtuigd vindende, met opſet om het leven brengen, ſulks als in de navolgende Handveſten en Privilegien (gelijk die by Johan. van Heemskerke in ſijn Bataviſe Arcadia *pag.* 388. *en volg.* ſeer ſorgvuldig by den andere zijn geſteld,) te ſien is, en alhier ten merendeel werden verhaalt en by gedaan, 't geen ik daar van buiten dien heb kunnen ondervinden.

De Stad *Dordregt* heeft hier in wel noit eigen bezegelt blijk kunnen tonen, dog nemen daar in t' haaren voordeel dat na het voorbeeld van de *Privilegien* aan de Zuid-Hollantſe Dorpen in deſen gegeven, ('t welk ſy in alles meynen te mogen volgen) een ſlegten doodſlag by een Poorter der ſelver Stede ſonder opſet, verraat, of eerſt aanranden binnen der Stede Dordregt, of den Hove van Zuid-Holland geſchied, ſo ver den ſelve Poorter niet gevangen waar, en de Magen van de neder geſlage hadden verſoend, des Graaflijkheits Schout ſchuldig is verklaart, den ſelven ſijn Landwinning te geven, mits betalende vijftien ponden voor den Doodſlag, en ſeſtien ponden voor de Landwinning. *Groot Octroy tuſſchen Keyſer Karel, en die van Dordregt, den 4. Septemb. 1520. art. 4.* Sie mê *Handveſten in Zuid-Holland, pag.* 243. en de nieuwe druk in den Jare 1654. *pag.* 122. 4

Die-

3 Deſe verbeurte is in 1732 by Raatsreſolutie in Hollandsch Westfriesland, in 1735 in Zeeland afgeſchaft (Procureurs-Handboekje Amſterd. 1777 bl. 111).

Die tot *Haarlem* hebben by *Handveſt van Hertog Aalbregt van Beyeren den ſeſtiende Junii* 1394. verkregen: dat niemand van hare Poorteren in geender manier meer tegen den Heer verbeuren mag, dan ſijn Lijf en ſeſtig ponden uit ſijn goed: behalven in 't ſtuk van doodſlag binnen der ſelver Steden geſchied, waar voor hy verbeurt ſijn Lijf en tagtig ponden uit ſijn goed, ſonder meer: Maar werd hy verwonnen, als Regt is, en over den doodſlag gebannen, ſullen al ſijn goederen boven de gemelde tagtig ponden vry weſen, en hem volgen waar dat hy vaard.

Gelijke Vryheden hebben die tot *Delf*, in deſen als *Haarlem*, gegeven by *Handveſt van Hertog Aalbregt, den 6. Julii* 1393. *uitgenomen dat de Handveſt van Delf houd: van Doodſlag begaan binnen der ſelver Stede, of de vryheid van dien.*

Leyden heeft by *Handveſt van Hertog Jan van Braband, den 20. April* 1418. verkregen: dat geen van hare Poorteren om eniger breuke wil, hoedanig die zy, meer verbeuren ſal mogen tegen den Graaf en ſijn Heerlijkheid, dan ſijn Lijf en ſeſtig ponden, ſulker ponden als den Graaf in dier ſelver tijd van ſijn Boeten in Rijnland nemen ſoude.

Aan de Stad *Amſteldam* zijn in deſen op verſcheide tijden verſcheide Voor-regten vergunt:

Eerſt by *Handveſten van Graaf Willem van Henegouwen den* 19. *Decemb.* 1340. ſo dat wie van hare Poorteren een Man doodſlaat, en daar op begrepen werd, verlieſen ſal ſijn Lijf, indien hy verweſen werd als regt is, en van ſijn goed niet meer aan den Heer ſal verbeuren als twintig pond Hollands; ontruimt hy, en werd hy balling gemaakt, ſo ſal den Heer insgelijks niet meer van ſijn goed hebben, als twintig pond Hollands.

En nog by *Handveſt van Keyſerin Margriet, gegeven des Maandags na Hemelvaarts-dag* 1346. dat ſo wie van hare Poorters een doodſlag doet buiten der ſelver Stede, wanneer hy geſoent ſal hebben tegen de Magen des Doden, niet meer aan den Heer ſal ſchuldig zijn, als tien pond van boeten, en tien pond voor de Landwinning.

Nog by *Handveſt van Hertog Willem van Beyeren den* 13. *Mey* 1355. dat ſo wie van hare Poorteren ſijn Lijf met Regt verbeurt, tegen den Graaf niet meer mag verbeuren dan half ſijn eigentlijke goederen, en dat de ander helft ſal blijven ſijnen Wijve, ſijnen wetagtigen kinderen, of ſijnen regten Erfgenamen.

Eindlijk by *Handveſten van Hertog Willem van Beyeren, Willems Soon,*

Soon, den 20. *Maart* 1404. dat niemand van hare Poorteren meer tegens den Heer verbeuren mag van enige saken of breuken, dan sijn Lijf en honderd ponden van sijn goed.

Gouda heeft by *Handvest van Hertog Willem van Bourgondien, den* 28. *September* 1451. verkregen, dat wie van hare Poorteren by ongeval, of hitte van bloed, yemand van levende Lijf ter dood brengt, tegen den Heer sal verbeuren sijn Lijf, en de boete van seftig ponden uit sijn goed, sonder meer.

Rotterdam, by *Handvesten van Hertog Willem van Beyeren den* 13. *Mey* 1355. dat so wie van hare Poorteren sijn Lijf met regt verbeurt, niet meer tegen den Heer mag verbeuren dan half sijn eigentlijke goed, en dat d'andere helft sal blijven sijnen Wijve, of sijne wetagtige Kinderen, of sijne Erfgenamen. En nog by *de Staten van Holland* in den Naam van *Koning Philips den* 13. *Februarii* 1580. binnen Utrecht gegeven, dat de Poorteren van Rotterdam, doende enige Manslag, uit hare goederen niet meer sullen verbeuren als eens tagtig ponden, van veertig groten 't stuk, Vlaamser munte.

Schiedam is eerst by *Handvest van Keyserin Margriet in 't Iaar* 1336. vergund: dat so wie van hare Poorteren een Doodslag doet, niet meer sal verbeuren dan sijn Lijf en de helft van sijn eigentlijke goederen, en dat d'ander helft van sijne goederen behouden sullen sijn Wijf en sijn wetagtige Kinderen, of sijne geregte Erfgenamen, en wanneer hy gesoent heeft tegen des dode Magen, sal hy den Heer maar schuldig wesen tien pond van boeten, en tien pond voor de Land winning. Maar een onmondig Kind van een Poorter binnen der selver Stede, mag niet meer verbeuren dan sijn Lijf, en tien pond van sijns Vaders en Moeders goed, also ver als sy selve leven. En daar na by *Handvest van Hertog Willem van Beyeren den* 27. *Augusti* 1412. dat so wie van hare Poorteren een Doodslag doet binnen den Lande van Holland, verbeuren sal sijn Lijf en tagtig ponden van sijn goed.

Schoonhoven, by *Handvest van Heer Ian van Bloys, Heer van Schoonhoven, en der Goude, op Ste Barbaren dag in 't Iaar* 1536. dat geen Poorter aldaar, die in wetlijk Huwelijk sit, meer tegen den Heer mag verbeuren dan d'een helft van sijn goed, blijvende d'ander helft aan sijn Wijf. Voorts, dat geen Poorteren Kinderen in haar Vaders en Moeders Brode zijnde, meer tegen den Heer verbeuren mogen van haar ouders goed, dan tien ponden Hollands.

Briel, by *Handvest van Hertog Jan van Beyeren, Heer van Voorn, den*

den 18. *November* 1407. dat geen Poorter der ſelver Stede meer tegen den Heer ſal mogen verbeuren, in eniger wijs, dan ſijn Lijf, en vyftig ponden Hollands uit ſijn goed.

Alkmaar, by *Hand-veſt van Hertog Willem van Beyeren, den* 1. *Mey* 1355. Dat ſo wie van hare Poorteren ſijn Lijf met regt verbeurt, niet meer tegen den Heer mag verbeuren, dan half ſijn eigentlijk goed, en dat d'andere helft ſal blyven ſijnen Wijf, of ſijne wetagtige Kinderen, of ſijnen regten Erfgenamen.

Hoorn en Enkhuyſen, by *Handveſt van den ſelven Hertog Willem van Beyeren gegeven op S*^t. *Marijns dag in de Somer* 1356. *Edam* op *S*^t. *Elizabets dag* 1357. *Monikendam* op *S*^t. *Clemens dag* 1356. En *Medenblik den* 4. *Sept* 1355. hebben een en deſelve vrydom verkregen met *Alkmaar*. Als dat die van *Hoorn* daar-boven nog by *Handveſt van Hertog Philips van Ooſtenrijk den* 2. *Aug.* 1504. vergunt is, dat ſo wanneer enige van hare Poorteren een goed vreedſaam Man weſende, ſijns Lijfs verwerende, na grove verongelijking, een Doodſlag dede, ſodanigen Poorter in ſulk geval ſijn goed tegen den Heer ſal mogen vryen, mits daar voor betalende eens wegdragens ſeſtig ponden, van veertig groten, Vlaamſer munte.

Woerden heeft een *Handveſt van Hertog Aalbregt van Beyeren*, *op S*^t. *Pontiaans dag* 1401. gegeven, dat een Poorter aldaar die een Doodſlag vervalt, ſijn lijf daar over tegen den Graaf verbeuren ſal, en niet ſijn goed.

Woudreghem en het *Land van Altena*, *by Handveſt van Jacob Grave van Hoorn*, *Heer van Altena en Woudreghem*, *gegeven den* 18. *December* 1476. Dat of eenig Man of Wijf, haar Lijf en haar goed breuken, en in wetagtige ſtate waren, of dat enig van hun wet-agtige Kinderen had, in ſulk geval niet meer dan het halve goed aan den Heer ſoude komen, en de andere helft aan de Man of Wijf die niets gebreukt had, of aan de Kinderen. Des dat alle wettige ſchulden eerſt van den gemenen boedel ſouden betaalt werden.

Heusden heeft by *Hand-veſt van Albregt van Beyeren*, *gegeven in den Hage den ſeven-en-twintigſten Mey* 1430. dat geen Man geſeten in der Steden of Lande van Heusden, die een getrouwde Vrouw, of getrouwt Kind, of meer getroude Kinderen heeft, met enige feilen of breuken, in wat maten die geſchieden mogten, meer ſal mogen verbeuren tegen den Heer, dan ſijn Lijf, en de helft van ſulke goederen, als hy en ſijn Wijf, of ſijn getrouwde Kinderen, met elkandren te ſamen hebben: maar waart dat hy geen goederen met hen Luiden gemeen had,

ſo

so soude hy alinge sijn goeden die hy had tegen den Graaf verbeuren.

Naarden, Weesp, en Muyden, hebben sodanige vrydom in desen, als die in Goyland en Amsteldam, waar van hier na.

Vlaardinge, heeft by *Hand-vest van Keyserin Margriet, gegeven des Maandags voor Pinxtren* 1346. Dat so wie van haar Poorteren een doodslag doet, verbeuren sal sijn Lijf, en van sijn eigentlijke goederen niet meer dan d'eene helft, en d'andere helft van sijn eigentlijke goederen sal behouden sijn Wijf en sijn wetagtige Kinderen, of sijn geregte Erfgenamen, dog dat so wie van den selve Poorteren een doodslag doet, en versoent heeft met den dode Magen den Graaf niet meer sal schuldig wesen, dan tien pond van boeten, en tien pond ter Land-winning.

Die van *Zirxzee* by *Privilegie van Hertog Willem van Beyeren op S^t. Jans dag Midsomer* 1312. by *Keyser Karel* vernieuwt den 4. *Julii* 1515. Dat heur Poorters uit heure goederen, niet meer mogen verliesen dan 60. ponden *parasiis.* voor den Heer, en 10. ponden voor de Stede, wat ofte saken *messus* sy *committeren* mogten, in het *crimineel* of *civijl*, en het zy sy heur Lijf verbeuren of niet.

Hardinxveld een Dorp in Zuid Holland, heeft by *Hand-vest van Heer Arent van Gent, in den Jare* 1412. Dat in wat manieren een Mensch een Doodslag, of enig andere quade feyten doet, hy niet meer verbeuren mag dan sijn Lijf en seven Engelse Noblen.

Papendregt, Vinkenland en *Matena*, mê Dorpen in Zuid-Holland, hebben by *Hand-vest van Heer Reynout van Brederode in den jare* 1387. Dat niemand van de goede Luiden aldaaar, meer tegen den Heer sal mogen verbeuren dan sijn Lijf en tien Ponden, ook wat hy misdaan mogt hebben: en so yemand verwonnen wierd van sijn Lijf, en ruimde, die sou efter niet meer verbeuren dan de voornoemde tien ponden, en de rest van sijn goed vryelijk mogen genieten.

De Dorpen van *Voorn*, *Koedijk*, *Ouddorp*, en *Otterleek*, hebben Poorter regt en vryheid, met de Stede Alkmaar. Waar van hier voor.

De Landstreken welke met sodanige *Privilegien* ten behoeve van alle haar Ingesetenen in 't gemeen zijn begunstigd, zijn: Zuid-Holland, Noord-Holland, Kenmerland, Voorn, Amstel-land, Goy-land, en Waterland.

Zuyd-Holland, dat sijn die geen die onder den Hove en hoge Vierschaar van Zuid-Holland behoren, als zijn de Landen en Dorpen behorende onder de Steden, Dordregt, Gorcum, Worcum, Schoonhoven, Heusden, en Geervlied (in't Land van Putten) hebben by *Hand-vest-*

van Graaf Jan van Henegouwen, in den Jare 1303. verkregen, dat yemand die een Doodslag dede binnen den Hove van Zuid-Holland, sijn Landwinning soude hebben van den Heer om tien ponden Hollands, en niet meer dan gelijke ponden soude verbeuren aan den Doodslag, en dat mits geldende de geseide twintig ponden Hollands, de Schuldige wederom soude mogen komen op al sijn goed en erve, dat hy hadde doen hy den Doodslag dede. Het welk by *Keyserin Margriet is bevestigt den* 10. *Mey* 1346. en daar by gedaan, dat die van Zuid Holland so Wel gebore Mannen als Gemeenten, woonagtig buiten den vrye Steden, en vrye Heerschappen, het sy Man of Wijf, die wet-agtige Kinderen heeft niet meer verbeuren mogen tegen den Heer dan haar Lijf en half haar eigen goed, en dat d'andere helft sal blijven haren wet-agtige Kinderen. Als mê dat niemand sal mogen verbeuren des anderens goed, maar elk Mensch sijn goed self sal verbeuren metter hand: het waar een Mans inneem-kind, dat mondig waar en niet uitgegoed, als regt is in Zuid-Holland, dat soude tien ponden mogen verbeuren, tegen der Heerlijkheid, van sijn Vaders en sijn Moeders goed, sonder meer.

Die van *Noord-Holland*, waar onder mê begrepen zijn 't Dijk Graafschap van *Rijnland*, *Delfland*, *Schieland en Woerden*, met de Steden *Delf Leyden*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Oudewater*, *Woerden*, *Vlaardinge*, en *'s Gravenhage*, hebben mê by *Handvest van de selve Keyserin Margriet des Sondaags na Hemelvaarts dag Anno* 1346. verkregen: Dat so wie van de goede Luiden woonagtig in den Lande van Noord-Holland, sonder onderscheid, (behoudens alleen den gene die in deselve Lande vrye heerschappye haars regts hebben, binnen heuren vryen heerschepe) een Doodslag doet, niet meer tegen den Heer sal verbeuren, dan sijn Lijf en half sijn eigen goed, en dat d'andere helft sal blijven op sijn Wijf en op sijn Kinderen, of sijn geregte Erfgenamen, en sijn Leen-goed dat van de Graaflijkheid roerd, sal hem volgen: En so wanneer yemand een Doodslag gesoent heeft, so sal hy vryelijk komen op al sijn goed, eigen en leen, also als hy 't hadde doen hy den Doodslag dede: uitgeseid daar aan geregt ware met breke of met brande, en sal den Heer geven tot boeten tien ponden, en tot sijn Land-winning tien ponden. Voorts so wie sijn Lijf met regt verbeurt van anderen saken dan van Doodslag, dat sijn Wijf of sijn Kinderen, of sijne regte Erfgenamen in sulken geval mede behouden sullen half sijn eigentlijk goed, en geheel sijn Leen-goed even als van doodslagen geseid is. En geen onmondig Kind sal meer mogen verbeuren van sijn Vaders en Moeders goed, dan

Ken-

tien ponden.

Kennerland, waar onder de Stad Haarlem en veel deftige Dorpen en hare gehugten daar omtrent behoren, heeft mê by *Handveſt van Keyſerin Margriet, Vrydags na Heyligen Aſcenſionis dag Anno* 1346. verkregen: Dat ſo wie van haar ingeſeten ſijn Lijf verbeurt met regt, tegen den Heer niet meer mag verbeuren, dan ſijn Lijf en ſijn half eigentlijke goeden, en die andere helft ſal blijven ſijn Wijf en Kinderen, of ſijn regtgeboren Erfgenamen. En ſijn Leen-goed dat van den Graaf roerd, dat ſal hem vryelijk volgen, van alle misdaad, alſo ver als hy ſijn Heer daar hy 't afhout, doet dat een Leen-man ſchuldig is ſijnen Heer te doen ſonder argliſt: En alle Leen-goederen die van den Graaf niet roeren, die ſullen weſen en blijven ſtaan in allen regten als ſy van ouds her gekomen zijn. En ſo wanneer yemand een Doodſlag dede, en den ſelven geſoent heeft ſal hy ſchuldig weſen tien ponden van Land-winninge, en daar mê ſal hy komen op ſijn goed, dat hy hadde doen de doodſlag geſchiede, uitgeſeid daar aan geregt waar met breuke of met brande, en ſijn Leen-goed ſal hem volgen als voorſchreven is. Item: dat geen onmondig Kind meer verbeuren mag van ſijn Vaders en Moeders goed, dan tien ponden.

De Ingeſetenen van 't Land van *Voorn*, hebben by *Handveſt van Hertog Philips van Ooſtenrijk in December* 1494. verkregen: dat ſy Luiden om geenderhande misdaad meer ſullen mogen verbeuren, dan haar Lijf en hondert ponden, van veertig groten, Vlaamſer munt, te weten, tagtig ponden voor de verbeurte, twintig ponden voor de Land-winning; uitgenomen van moord, moord-brand, Vrouwen-kragt, ſtraatroof, Kerk-roof, *deſperatie*, *monopolie*, opſtand tegen den Heer, en doodſlagen met ingeſetter lage.

Die van *Amſtel-land* en *Goylant*, ſo binnnen de Steden als buiten, by *Handveſt van Aalbregt van Beyeren, Sondags na Sint Gregorii* 1487. Dat ſo wie een Man doodſlaat in den voorſz. Lande, en met regt daar in verwonnen werd, vry ſal zijn; mits aan den Heer gevende hondert pond van ſijnen goede; maar waarder meer als een Man in den ſelven doodſlag beſchuldigt en beſworen, ſo ſoude elk van de Beſchuldigde in ſulken geval aan den Heer uit ſijn goed verbeuren ſeſtig pond, en daar toe den Doodſlag beteren den Dode Magen tot ſeggen van den Geregte, of vredeloos des Lands blijven. Maar waar 't dat de handadige met verſcher hand wierde begrepen en over den doodſlag verwonnen, gelijk als regt is: ſo ſal men 't ſelve regten aan ſijnen Lijve, en daar en ſal den Heer nogte niemand yets van hebben. Voorts dat geen Kinderen

haar Ouders goed mogen verbeuren, by haar Ouders leven: Eintlijk, dat niemand in den ſelven Lande meer mag verbeuren van geenen ſaken dan half ſijn goed, en dat d'andere helft ſal hebben ſijn Wijf en ſijne Kinderen, of ſijn regte Erven.

Die van *Waterland* hebben by *Handveſt van den Heer Jan van Perſijn gegeven op onſer Vrouwen Avond*, 1273. Dat ſy voor een doodſlag den Heer niet meer ſullen gelden dan tien pond.

Dit zy in't korte van de Steden en plaatſen welk haar byſonder vrydom in deſe by eigene Handveſten, verkregen hebben, buiten welke geen, immers weinig andere gevonden werden.

Dog aangaande *'s Graven Hage*, welk mê deſen aangaande geen byſonder voorregt is vergunt: ſtaat het evenwel aan te merken, dat aangeſien de *Handveſt van Keyſerin Margriet in den Jare* 1346. daar by de gehele Landſtreek van Noord Holland haar voorregt, gelijk als geſeit is, werd vergund, ſpreekt: van alle goede Luiden woonagtig in de Lande van Noord Holland ſonder onderſcheit, behoudens alleen die genen die in den ſelven Lande vrye Heerſchappye haars regts hebben binnen haren heerſchepen, daar uit met goede reden is te beſluiten dat die van's Graven-Hage als zijnde in deſelve Land-ſtreek gelegen, en den Rentmeeſter van Noord Holland aldaar ſijn woonplaats houd, van deſelve vryheid niet kunnen uitgeſloten werden.

De Edelluiden in Holland is by octroy van de Heren Staten van Holland den 9. Jan. 1593. vergund, over geen ſaken of breuken meer te verbeuren als haar Lijf en tagtig pond. Uitgeſondert gequeſte Hoogheid.

By de *Ordonnantie van den Hove van Utrecht Rubr. van proces crimineel. art.* 3. werd mê verklaart dat tot nader verklaring van deſe *clauſule* in verſcheiden van de voor verhaalde Handveſten uitgedrukt: *dat wie ſijn Lijf verbeurt niet meer ſal verbeuren, dan half ſijn goed, en dat de andere helft ſal blijven ſijn Wijf en Kinderen, &c.* Staat wel te letten, dat de Graaflijkheid daar in niet alleen heeft geſien op de gemeenſchap van goederen tuſſchen Man en Vrouw, als of daar mê maar alleenlijk het twyfelen en bedenken weg genomen wierd, of ook in ſulk geval van de helft welk de Vrouw uit kragt van de gemeenſchap toekomt, yets by de Man als Meeſter des boedels door Misdaad verbeurt ſou kunnen werden: gemerkt by dat ſo te verſtaan, ſodanige gunſt ſeer klein, en geen voordeel ter werelt ſou mê brengen, immers niet anders of meer aan de begunſtigde ſou geven als het geen dat de Graaflijkheid na gemene Regten niet kan behouden. *l.* 9. *Cod. de bon proſcript.* Hand-

veſt

veſt in Zuid-Holland. *pag.* 403. *art.* 7. en de nieuwe druk van den Jare 1654. pag. 531. Coſt. van Antwerpen. *cap.* 16. *art.* 1. Sande *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. Goris *de ſocietat. conjugal. c.* 4 Grot. *Inleyd. lib.* 1. *cap.* 5. *verſ. uit krachte, in fin.* Welke mening by de ſommige nog nader werd beveſtigt, en buiten alle twyfling geſtelt, met deſe by gevoegde *clauſule*: *ſijn Wijf en Kinderen, of ſijn regte Erfgenamen*: Ten waar uit de woorden van het Handveſt uitdruklijk anders koſt blijken: Gelijk als in de voor-verhaalde Handveſten van *Woudreghem* en *Altena*, en nog nader, by die van *Heuſden* daar aan volgende: by de welke geen meerder vryheid ſchijnt gegeven te werden, als wel het gemene Land-regt yder een is toe-voegende, en alleen het twijflen uit te ſluiten: of ook de goederen van de Vrouw in den gemenen Boedel gebragt door de Man als Meeſter des Boedels, mogen verbeurt werden.

Item: dat alhoewel in meeſt alle de voor-verhaalde *Privilegien* en Handveſten, geen andere woorden werden gebruikt, als van *verbeurte van Lijf en goed*, deſelve evenwel juiſt niet verſtaan werden alleen plaats te hebben, als de ſchultpligtige van leven ter dood werd gebragt, en daar boven ſijn goed verbeurt verklaart werd, ſulks als de woorden wel ſouden mê brengen; maar ook als hy gebannen of in eeuwige gevankenis werd geſtelt met verbeurte van ſijn goed. *l.* 2. *ff. de pœnis. & ibi D D. l.* 1. *Cod. de hered. Inſtit. l.* 14. §. 1 *ff. de bon. libert.* Hypolit. de Marſil. *in pract. criminal.* §. *opportune. num.* 36. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1, *cap.* 89. *num.* 3. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 16. *num.* 2. Sulks als verſcheide malen is verſtaan en geoordeeld; en een goed voorbeeld daar van te ſien is, in *Rombout Hogerbeets*, in ſijn leven Raad *Penſionaris* der Stad Leyden, in de Conſult. en Advijſ. *het Amſteldams derde Deel, num.* 1. *conſ.* 187.

Deſen pagt-ſchat in deſer voegen by de Borgers en Inwoonders van de voorſeide plaatſen, na luid van hare Handveſten en *privilegien* zijnde betaalt, of anderſints de verbeurte of *confiſcatie* niet duidlijk zijnde uitgedrukt, komen de overige en verdere goederen van den verweſen voorts aan ſijn Erfgenamen, ſo wel die by Teſtament als die *ab inteſtato* komen te erven; ſo wel zijd-Magen als andere opgaande of nedergaande. Sie Clar. §. *fin. quæſt.* 78. *num.* 1. Chriſtin. *vol.* 5. *deciſ.* 49. *num.* 6. niet alleen tot den derden, gelijk eertijds, maar ook tot de tiende en verder leden. Sie Perez. *ad tit. Cod. de bonis proſcriptor. ſeu damnator. num.* 22. *verſ in Germania, in verb. quocunque gradu.* Carer. *practic. criminal.* §. *homicid.* 7. *num.* 34. Farinac. *d. loco, num.* 1. *& D D. ibi allegati.* volgens het verſterf in deſe Landen bekend.

Het

HET XXX. DEEL.

Van Regts-vordering in Gemeen-Lands Middelen, en invorderen van alle Stads of Land-gemene Schattingen, en Omslagen, als mê Schouw en onderhouding van gemene Wegen, Dijken, Kaden, Sloten, Dammen.

1. *Smockel en Sluikerien van Gemeen-lands Middelen, hoe te straffen.*
2. *Contraventie en enkele overtreding hoe te rekenen.*
3. *By wie te oordelen.*
4. *Praecise verantwoording van de vijf* (*posten.*
5. *Parate executie in Gemeen-lands Im-*
6. *Stads Excijsen hoedanig te vorderen en de Smoklaars te straffen.*
7. *In Verpondingen en Schattingen.*
8. *Panding volgens Dijk-regt.*
9. *Schouw van Wegen, Dijken, Kaden, Sloten, Dammen, Polder-rekeningen, &c. hoe te doen. en num.* 10.
10. *Seve-tuyg.*

IN Gemeen-Lands Middelen (waar onder gerekent werden, alle Verpondingen, Tollen, Schattingen, Impoſten, Pagten, Axcyſen, Contributien, en andere bewilligde omslagen, tot onderſtant van de gemene ſaak ingeſtelt) is een ganſch byſondere Regts-vordering.

1 Alle de *Impoſten*, of opgehevene Pagten en Axcyſen tot onderhoud van de gemene ſaken, op de eet en ſleet-waren in de Steden en ten platten Lande geſteld, moeten promptlijk betaalt en aangebragt werden: of werden de nalatige en de gene die enige *Impoſt* of Tol-ſchuldige goederen of waren ſullen hebben verhandelt, vervoert, in-geſlagen, geſleten of verbruikt, ſonder het vol en geheel regt der voorſchreven middelen te hebben voldaan, veroordeelt: eerſt in een boete van 200 guldens, met verbod van haar nering, handeling, &c. voor een Jaar voor d'eerſte maal: voor de twede maal, twe Jaar en vier hondert guldens: en voor de derde maal, ſes hondert guldens met een eeuwig uitbannen, en verklaring van de Landen onnut, en vyanden van 't gemene beſt te zijn, volgens het *Generale Placaat op 't ſtuk van de opheve van de Generale en Gemene Middelen*: alles onvermindert en behalven de boetens, welk by de byſondere *Ordonnantien* van elke *Impoſt* en Axcijs in 't byſonder is geſtelt, tegen de Smoklaars en Overtreders van deſelve, ſo van wegen 't Gemene Land, als van de Steden en plaatſen, welke daar toe byſondere magt is vergund, op haar ſelf.

2 Met dat onderſcheyd nogtans, dat de overtreding van deſelve byſondere

dere *Ordonnantien* in het gene dat de *frauden* en verkortingèn van de gemene middelen en geſtelde *Impoſten* eigentlijk niet raakt, het ſelve maar voor een *contraventie* en enkele overtreding gehouden moet werden, en daar over niet verſtaan werden de boeten van 't voorſeyde *Generaal Placcaat* plaats te hebben.

Tot de kennis en regts-dwang over de boeten, breuken, of andere 3
geſchillen, rakende de gemelte *Impoſten* en opheven, werden in elke Stad de Schepenen, of enige der ſelver gemagtigt en gelaſt ter beſlegting van de ſelve verſchillen, ſo wel in de Stad, als in de naaſte aanpalende Dorpen vallende, die gehouden zijn op ſekeren dag ter week daar toe te ſitten, en de Dings-luiden *ſummarie* en *de plano*, dat is, kort en onvertogen regt te doen.

By welkers Vonniſſen indien yemand bevind ſig beſwaart te zijn, mag hem daar van beroepen aan de Heeren *Gecommitteerde Raden* van de Groot Mog. Heeren de Staten van Holland, binnen twe maanden, mits dat indien het Vonnis gegeven is tegen Pagters, de *executie* middelerwijl werd geſchorſt en uitgeſtelt, en indien tegen andere, des niet tegenſtaande, by *proviſie* het ſelve ſijn voortgang moet hebben. Sie *de generale Ordonnantie*, *art.* 17.

Wat dat op 't ſtuk van de gemene middelen het regt is, moet de by- Gelyk is ook ſedert 1740, tyde van het afſchaffen der pachte, by 't land, inzake de gemene middelen, rakende, groote veranderinge is voorgevallen.
ſondere *Ordonnantie* in elke ſaak in 't byſonder uitwyſen, welke in al hare delen ſcherplijk werden onderhouden, van tyd tot tyd overſien, en dikwils vermeerdert en verandert werden, ſulks dat te ver ſou lopen, daar van alhier in 't byſonder te handelen.

Als alleen dat daar in tot een Waarſchouwing dit aan te merken 4 (Procureurs-Woordenboek, Amſterd. 1777 p. 111).
ſtaat: dat de *Ordonnantien* van den opheve op de *conſumptien* en verbruik van de Wijn, Bier, Sout, Zeep, en Wolle-Lakenen, in den Jare 1633. op geſteld, en nog t'elkens vernieuwt, voor ſo veel daar by was ingevoert de juiſte verantwoording van de geſeyde vijf *ſpecien* tot deſen dag toe, by de Steden niet zijn aangenomen en in treyn gebragt, ſulks dat men hem daar in als nog moet gedragen na de *Ordonnantie* van den Jare 1632.

De *Impoſten* en opheven over de eet en verbruik waren, *item* de 5
Verpondingen over de Landen, Huiſen en andere Schattingen, en omſlagen, (alleen de boeten en breuken tegen de byſondere Overtreders, waar toe alvoor Vonnis van den Regter van node is uitgeſondert) werden tegen de onwillige betaalders, of die gene die haar penningen te geſetter tyd of plaatſen niet op brengen, met gerede en dadelijke *executie* ingevordert, en na *ſommatie* van vier-en-twintig uyren

reëlijk en metter daad ingevordert, met aantasting en aanhouden van persoon en goederen, by gyseling, *arrest*, en gevankenis, van alle die geen welke aan de gemene sake dien aangaande yets ten agter mogt bevonden werden, selfs de Steden, Dorpen, Vergaderingen, en andere welk de *Impoften*, en Pagten, by huyr of Pagt moeten opbrengen of anderfints moeten verantwoorden, (waar voor yder Poorter, Inwoonder en Lidmaat voor sijn Stad, Dorp of Vergadering in 't bysonder aangesproken mag werden) beneven beschrijving en aanhouding van hare goederen so wel roerende als on-roerende, om ses dagen na de gedane *insinuatie*, by gebrek van voldoening, daar op *geprocedeert* te werden tot verkoping van dien, volgens de *executorie* tot dien einde *den laatsten Martii* 1588. opgestelt en uitgegeven.

Die hem door sodanige *executie* beswaard vind, mag daar tegen komen in *oppositie* voor de *Gecommitteerde* Raden van de Heren Staten van Holland, 't welk hy by *requeft* moet versoeken, daar toe hy blyvend in hegtnis, of anderfints na voorgaande ontslaging onder *cautie*, so hy dien weet te stellen, en de saak van geen groot gewigt is werd toegelaten, en hem een sekeren dag gestelt werd, op welke hy niet alleen, gelijk als in andere gemene gysseling, de manier van *executie* mag tegenspreken, so daar in gemist is: maar ook daarenboven, ten aansien in de selve saak geen gewijsde is voorgegaan de deugdlijkheid, of ondeugdlijkheid van de gehele saak tot schuld of onschuld mag beweren.

6 De Steden hebben meest al regt om excysen ten behoef van de Stad te mogen heffen, en opstellen, om daar uyt het nodig onderhoud van Stads werken en andere onkosten te vinden, gelijk als op de wijn op de bieren, op het gemaal, op het bestiaal en diergelijk. Daar van, en van het geen daar uyt betaalt werd, door den Thesaurier jaarlijks reekening werd gedaan aan sommige voorsittende Leden van de Regering daar toe beroepen, die men *Rojermeester* noemt.

Van welke *Excysen* de sommige, beneven de gemeenlands middelen opentlijk werden verpagt, en sommige by *collectie*, en *collecteurs* werden ingevorderd, en de versuymende tegendoenders welke sodanige excysbare goeden komen in te slaan sonder den excys daar van betaalt te hebben, en die gene welke sonder behoorlijke Cedul daar van te sien, deselve leveren en uytslaan, werden by kort regt voor die van den Gerechte, dat is voor Schout, Burgermeesters en Schepenen, na gelegentheit van saken *arbitrarie*, verboet en gestraft. Waar van voor desen die gene die met opset haar werk daar van gemaakt hadden, opentlijk op de

de kaak ten toon geſtelt wierden, met een houte huyk, of ongebodemde tonne om het lijf, over alle ſtraten geleid wierden, en diergelijke opentlijke ſchande wierden aangedaan, dog ſijn deſelve ſtraffen in lange niet gebruikt, en werden ſodanige ondaden meeſt met geld, met verbod van nering; en als het hoog loopt, met ſtil ontſegging van de Stad, geboet en geſtraft. Van welke gewijſden, als behorende onder arbitrale correctie mê niet mag geappelleert of hoger beroepen werden, gelijk als hier voor van Arbitrale Correctie is aangeweſen.

De Verpondingen en Schatting van de Landen, werden met ge- 7
lijk regt by d'Ontfangers en Gaarders van dien ingevordert en verantwoord. Maar van de Huiſen in de Steden, worden deſelve by *Magiſtraten* van dien tot ſekere ſom toegeſchat. welke hare Verpondingen en andere omgeſette penningen, mê metter daat en ſonder trein van regt, de nalatige afvorderen: By de ſommige met hantvolling, dat is, als den Schout den Huisraat aanſlaat, en voor ſijn agterweſen verkoopt: By ſommige met oplegging van Kluivers, dat is, Soldaten, Boden, of Dienaars, de welke tot ſeker dagelijks loon in het goed werden geſtuurt tot dat de voldoening geſchiet. By andere werden de deuren of venſters afgehangen. Siet hier van *de Keuren van Leyden art.* 201.

Maar aangaande de verpondingen van de Landen ſtaat dit byſonderlijk aan te merken, dat de *executie* van dien geſchiet tot laſten van de Huurder, gelijk als *by Reſolutie van de Heeren Staten van Holland den 6. Junii* 1605. is verſtaan: Dat Schout en Geregten van de Dorpen, nog de Aannemers van het garen van de Verponding, na den uitgang van drie maanden van elk Jaar geen regt ſullen hebben aan de Eigenaars ofte hare Landen, iet van verponding des voorleden Jaars te eiſſchen, ten waar ſy luiden binnen den ſelven tijd behoorlijk en uitterlijk *executie* ſonder *colluſie* jegens de Bruikers hadden gedaan. En ingeval van behoorlijk *devoir* en *executie* niet meer aan d'Eigenaars mogen *pratenderen*, als den agtſten penning. Dog is den 1. Auguſti 1658. deſelve *reſolutie* van na de drie maanden na het *expireren* van elk Jaar geen verponding van verhuurde landen tot laſten van de Eigenaaars te brengen, verlengt tot een geheel jaar. En aangaande de Eigenaars die haar land ſelfs banen of *cultiveren*, blijft ſo wel den Eigenaar als het Land ſelve onder het verband en *executie*.

In Rijnland werden de penningen, die met bewilliging van Dijk- 8
Graaf en Hoog-Heim-Raden over de Ambagten omgeſlagen wierden tot making en vernieuwing van Sluiſen, Duikers, Plaatwerk, Molens,

Dijken, Bruggen, Heulen, Kaden, en diergelijke, van die gene welke op den geſetten tijd en plaats niet komen betalen by panding ingevordert, welke panding geſchiet zijnde, den Dijk-Graaf de Penningen metten Pand gelde uitleid, mits dat hy deſelve by ſchatting aan des gebrekigens goederen wederom ſal mogen vinden, en *executeren* twe ſchat aan gelde en vier ſchat aan pand, volgens Dijk-regt, in deſer voegen: Den geen die panding begeert gedaan te hebben en daar toe regt heeft, levert een Cedulle aan den Heimraads-Bode, by hem geteikent, inhoudende juiſte verklaring van de penningen, daarom de panding ſal geſchieden en waar uit deſelve zijn geſproten, daar mê de Bode de perſonen daar in begrepen ſal panden en aanſeggen, binnen vier-en-twintig uyren betaling te doen van de penningen daar in begrepen metten pand gelde, dog indien yemand te onregt, te hoog, of om een ſchuld die niet *liquide* was, wierd gepand, ſou daar jegens door den ſelven Bode binnen vier-en-twintig uyren pand-kering mogen doen, mits *namptiſerende* de penningen met den pand-gelde daarom hy gepand is: en ſal de Bode ſo wel den Pander als pand-keerder dag van Regten leggen om de panding en pand-kering in te brengen.

De vier-en-twintig uyren overſtreken zijnde, en geen betaling nog pand-kering gevolgt zijnde, levert den Bode daar van *relatie* en tuigkonde aan handen van den Dijk-Graaf die gehouden is de penningen metten pand-gelde uit te leggen, welke hy by ſchatting aan des overgeleverde gereetſte goederen wederom ſal mogen innen en afvorderen. waar van hy den ſelven doet aanſeggen dat hy de penningen uitgeleit heeft, dat daarom den Gepanden binnen vier-en-twintig uuren dubbelt van dien ſal wederkeren, of dat hy by ſchatting ſal *procederen*, daar tegen hy wederom, mits *namptiſerende*, binnen vier-en-twintig uyren ſchat-kering mag doen, maar geen voldoening of ſchat-kering geſchiedende, werd door de Bode by twe Schepenen of Gebuiren ſchatting en aanwijſinge van goederen gedaan, genoeg voor de geëiſchte penningen, boeten, en koſten, welke ſchatting gedaan zijnde, mag de Bode 't geſchatte goed tot profijt van de geen die de ſchatting heeft doen doen na hem nemen, of 't ſelve de Schatters laten voor 't geen daar op 't goed is geſchat. Sie hier van *Keuren in 't Heimraadſchap van Rijnland, art.* 195. 215. 219. 222. *en andere, Keuren van 't Heemraadſchap van Delfland, art.* 301. en volg. *van Schie-land, art.* 231. en volgend.

Welke manier van doen ook in Kenmer-land gebruiklijk is, volgens *Handveſten van Hertog Jan van Beyeren in den Jare* 1422. Sie *Handveſt van*

van Kenmerland pag. 198. alwaar de manier van panding mê in 't lang werd verhaalt.

Gemene Dorpen of Ambagts-werken, van Wegen, Dijk en Kaden, Dammen, Sloten, hebben ook hare byſondere *proceduyren* in Rijn-land, in deſer voegen: Dat, ten einde alle gemene Wegen, Kaden, Dammen, Dijken, Sloten, geduyrig wel onderhouden werden en blijven: Den Schout, elk in ſijn omring met vijf Kroos-Heimraden eens of twemaal in een Jaar, deſelve na voorgaande verkundingen en uitroeping van veertien dagen te voor, ten minſte agt dagen, gaan ſchouwen en beſigtigen al de Wegen, Kaden, Dijken, Dammen, Sloten, en andere gemene werken. Ten welke geſtelden dage, al gehoef-ſlaagden gehouden zijn te wijſen den aan en afgang van hun werken, en dat de twee naaſt-gelegene van 't werk daar van geen aanwijſing werd gedaan, gehouden zijn den gehoef-ſlaagden te noemen, of haar met ede te ſuiveren 't ſelve niet te weten, waar op de Schout en Kroos-Heimraden met eender ſchou deur ſchouwen, en over 't werk dat als dan te banne geſchouwen werd, als den genen die daar in gehouden is te boeten, verbeuren twaalf ſtuivers tot profijt van den Schout. En den Schout ſal den genen die beſchouwen is 't zy Eigenaar of Bruiker een weet doen van de beſchouwing, tot koſten van de Beſchouwde, ten einde hy de boeten en het weet-geld ſal mogen betalen, en het werk als nog maken na behoren, en komen den Schout met ſijn Kroos-Heimraden, na den agtſten dag andermaal op het ongemaakte werk, en beſien of het gemaakt is, en ſo het als dan nog niet gemaakt is, ſal den Beſchouwde verbeuren dubbelde boete, en den Schout doet hem wederom een weet, en op den agtſten dag na de twede ſchouw, komt den Schout en kroos-Heimraden derde-werf, op het ongemaakte werk, en 't ſelve als dan nog niet gemaakt zijnde, ſal den Beſchouwde verbeuren twe dubbelde boeten, en beſteed den Schout het werk om den minſten penning en doet het ſelve maken tot koſten van de Beſchouwde. Tot inning van welke koſten en boeten, den Schout mê voortgaat by panding als voor. Sie *Keuren van 't Heimraadſchap van Rijnland. art.* 190. *en* 191. *van Delfland, art.* 173. en volgend. 9

Maar belangende d'ongeheerde en ongemaakte werken, daar den eigenaar niet van te vinden, of onſeker is, of daarom tuſſchen twe of meer getwiſt werd, na dat daar op driemaal geſchouwen, het werk beſteet en opgenomen is, werd daar in voorts gevaren by Seven-tuig en dingtaal in dier voegen: Dat den Schout tegens ſekeren dag op het werk 10

doet dagvaarden de seve naast-gelegen van het ongeheerde werk, te weten; vier van de Ze-sy en drie van de Land-sy, die ten gesetten dage gehouden zijn te verschijnen, op de verbeurte van twe-en-veertig schellingen voor den Schout voor de eerste reys, van een derdendeel van tien ponden voor de tweede reis, de helft voor den Dijk-Graaf en de helft voor den Schout, en voor de derde reis op een boete van tien ponden, twe derdeparten voor den Schout, en by verder onwilligheid, op *arbitrale Correctie*, en ban.

Ten selven dage komt den Schout met sijn Kroos-Heimraden op het ongeheerde werk, en spant aldaar sijn Vierschaar, vertonende betoog van beschouwing en uitgeleide penningen, en neemt *Conclusie* voor de voorschreven Kroos-Heimraden tegens de seve naaste, dat sy luiden sullen bekent maken den regten Heer van 't werk, of dat sy de boeten en kosten by *provisie* verschieten, en het werk voort metten anderen maken, tot dat den regten Heer van 't werk bekent gemaakt sal wesen, om by hem als dan 't werk voort aangevat, en alle voorgaande boeten en kosten wederom gegeven te werden, waar op de Kroos-Heimraden de seven naast-gelegen in atwesen van de Schout volkomenlijk gehoort hebbende, sullen haar luider verklaring by geschrift doen stellen, en terstond of ten langsten binnen agt dagen daar na, by haar luider vonnis in het werk, en mitsdien in alle de boeten en kosten wijsen, den gene die sy by hare eed bevinden sullen daar in gehouden te zijn, jegens de welke den Schout voor de voorschreve Kroos-Heimraden sijn *declaratie* en begroting van kosten overleid, daar op toeschatting verloekt, en na den meergemelte Dijk-regte tot inning van dien by panding voort gaat. Sie *Keuren van Rijnland, art.* 193. *van Delf-land. art.* 182. *en van Schieland art.* 202. *Handvest van Kenmerland. pag.* 53. Sie mê *Handveste van Zuid-Holland de nieuwe druk van den Jare* 1654. *pag.* 327. 344. *en* 496. En de *Handveste van Hertog Philips van Borgonjen aan de Steden in Holland gegeven den* 9. *Augusti* 1446. luyd daar van aldus: Want tot sommige plaatsen in onsen Landen veel subtijlheden en uitwegen gebesigt worden in Regt-vordring, die onse onderzaten tegen elkanderen hantieren, in aansprake van Landen die sy op elkanderen doen, met een Sevetuyg, dat een oude *Costuyme* van regt is, die sy misbruiken: So hebben wy by Rade en goeddunken van onse gemene Ridderschap, Steden, en Notablen en Verstandelen Personen van onse voorsz. Lande, *geordonneert*, en overdragen, en gesloten, een maniere hoe en in wat wegen men voortaan dat regt van Sevetuig gebruiken en hantieren sal, dats te weten, dat de naaste seven

ſeven Akkeren die daar aan een winnen willen, nog en verlieſen aan beyden ſijden gelegen na oude *Coſtuyme*, den agſten Akker behoren ſel, ſonder Ban en Boet, dats te verſtaan, dat uit elken ſtukken Lands tuſſen twe Hein-ſloten, niet dan een tuyg weſen en ſal, en dat ſtukke Lands ſal ten minſten groot weſen een Morgen, of ſes hondert Roeden Lands, en of er meer dan een perſoon, eigendom in hadde in dat ſtukke Lands, ſo ſou de gene daar uyt tuygen die 't meeſte Lands daar in heeft, en waren daar meer dan een yegelijk ingeland, ſo ſouden ſy daarom kavelen, wie die tuyg weſen ſal, en ſo wie in den onregt viel, die ſal die ſeven Heren koſten betalen, te weten elk van den ſeven voor ſijnen koſt van elken Regtdag twie goede groot, en wair eene van den ſevene die verre ſaten dan een mijle, ſo ſullen ſy daar of geven voor elke mijle twe goede grote, des en ſullen die Schouten niemand dag van regten leggen van enige Sevetuyg, ſy en ſullen eerſt Borge nemen voor den ſevene koſt, en desgelijks van den verwere. Ook ſo en ſal niemand Seventuyg weſen van enigen Lande, hy en ſal jaar en dag in beſitte van den Lande geweeſt hebben, eer hy daar of tuigen ſel. En als van Landen gelegen op geeſten, of anders daar geen Hein-ſloten en zijn, is mê te verſtaan, dat elk ſtuk Lands daar men uit tuygen ſal, groot ſal weſen een morgen ten minſten als voorſz. ſtaat.

Aangaande de ſchouw van Kaden, Dammen, Sloten en Wateringen, in Polders, welke in Rhijnland veel zijn, daar van heeft yder Polder ſijn byſondere ordre, het welk gemeenlijk hier in beſtaat: Dat om de Polders bequaamlijk droog te houden, voor het gevaar van inbreken of overlopen, van tijd tot tijd agt genomen werd op het hoogſtwinter water, dat van buiten tegen de Polders aankomt, 't welk met bequame Kaden moet werden afgekeert, en daar van werd aan de Molens, Sluyſen, of uytwateringen een peyl en maat geteikent, waar na dan de hoogte van de Kaden en Dammen boven deſelve peyl en mate met enige duymen *remedie* en krimp voor ſekere maat werd geſteld, by ſommige by vijf, ſes, meer of minder duymen boven deſelve peyl, tot ſodanigen brede, als tot kering van het ſelve buitewater na elx gelegentheid genoeg geoordeeld werd.

Op dat de Landen elk evenwel gediend mogen zijn, werden eens 's Jaars de Wateringen, mê tot ſekere peyl gediept, en de Sloten hand over hand, het ene Jaar aan de Zuyt-ſy, en het andere Jaar aan de Noort-ſy van de Lande bequamelijk gereynigt en opgemaakt.

De ſchouwen werden eens of twemaal 's Jaars gedaan, by den Schout

Schout van het Ambagt, daar onder deſelve Polder leyd, en Polder-Meeſters daar toe alle Jaars by de Ingelanden te verkieſen, welke twe of meer ſijn waar van een afgaat, en een ander als Out-Polder-Meeſter aan blijft, mê by eerſte, en twede en derde ſchouw-boete, en eintlijke beſteding als voor van Land-gemene wegen is geſeid.

De werken werden gemaakt veeltijds elke neven ſijn Land, daar het endelinge weren ſijn, die tegen de Wateringen of Kaden aankomen, maar daar de Kaden of Wateringen ter langs van yemands Land heen lopen, of in grote Polders, daar vele binne Landen zijn, werd een hoeſlag gemaakt, en op de Kaden en Wateringen by verdeling van de gehele langte, yders werk na de grote aan ſijn landen met palen afgeteikent.

Van de gemene onkoſten van het Malen en anders, werd Jaarlijks by de Mole-Meeſters ten overſtaan van den Schout, in de tegenwoordigheid van de Ingelanden, daar toe by aanplekking van biljetten gedaagd, rekening gedaen, en tot meerder ſekerheit, dat daar in geen onbehoorlijke onkoſten werden gebragt, moet deſelve rekening by Dijk-graaf en Heimraden van Rijnland op ſekere boete werden overſien, en een omſlag over de mergentalen des Polders elk na ſijn aandeel gemaakt en verleend, eer dat by de Molen-meeſters van deſelve Polder het ſelve mag werden gegaart en ontfangen. Dog ſommige Polders hebben by de inſtelling en ſtigting van deſelve, om de koſten en moeylijkheid van het garen, verkregen, dat de Ingelanden op en beneven het doen van de rekening, en omſlag in voorraat haar aandeel moeten opbrengen, daar op dan *approbatie* van Dijk-graaf en Hoogheimraden werd verſogt. Sie hier van *de* 187. *Keur van't Heimraadſchap van Rijnland*, en ſekere gedrukte *Ampliatie* en *Interpretatie* op deſelve, *den* 12. *November* 1639. *den* 6. *Julii* 1651 *en den* 3. *Februarii* 1652. Hier van werden uytgeſonderd de Polders beneden de hondert Mergen groot, die om de kleinheid by Mole-Meeſters alleen, ſonder kennis van den Schout of *approbatie* van Heim-raden, in alles beſtierd werden. Sie de voorſ. *Keur den* 12. *Novemb.* 1612. met de *Ampliatie* en *Interpretatie* daar op gevolgd.

HET

Het XXXI. Deel.

Van de manier van Procederen by geschrift of Mondeling Playdoy.

1. *Hoedanig een sake te verhandelen en te procederen na het voldingen van deselve.*
2. *By memorien en advertissementen van regten, en hoedanig deselve moeten werden ingestelt.*
3. *Additien wat en hoedanig in te stellen.*
4. *Advertissement van Regten of en wanneer te gebruyken, en7.*
5. *Nieuwe feyten hoedanig in te brengen.*
6. *By eysch, antwoord, replijq, en duplijq, hoedanig te schrijven.*
8. *Reprochen.*
9. *Salvatien.*
10. *By Debat, Contradebat, Solutien, Supersolutien.*
11. *Hoedanig by monde te pleyten.*
12. *By eysch.*
13. *Antwoord.*
14. *Replijq.*
15. *Duplijq.*

DUs ver van de Regtsvordering, in't gemeen, en het aanleggen van dien, soud in 't verder vereysschen in 't bysonder te verhandelen, hoedanig een saak so voor het Hof, als in de Steden en ten platten Lande, na het voldingen moet werden aangeleyd en volvoert, daar toe dienen de *Instructie van den Hove van Holland*, voor een rigtsnoer, en de dagelijkse leer-oeffening van deselve voor de uytwerking van dien, daar by gevoegt de *Formulieren*, so van *Requesten*, *Mandamenten*, het nemen van *Conclusien* en *Formulieren* van Schriftuuren by den Secretaris Willem van Alphen: op de naam van *Papegay* of *Formulierboek* uitgegeven, en so veel de Steden en platten Lande aangaat, daar toe dient de *Ordonnantie op 't stuk van de Justitie so binnen de Steden als ten platten Lande, in den jare* 1580. in civile saken, en het *Edict en ordonnantie van Koning Philips op 't stuk van de Criminele Justitie* so voor het Hof als voor de andere Regters in den jare 1570. uytgegeven, en by my met alle Regten, Regts-geleerden, Placaten en Ordonnantien, Handvesten, Keuren, gewoonten en gewijsden bevestigt, gelijk mê over de *Costuymen in Rijnland*, rakende de manier van Procederen voor de Hoge Vierschaar van Rijnland van ouds in Criminele saken gebruykelijk, by my nader is bevestigd, waar by genoeg werd verhandeld, het gene tot deselve saken in 't bysonder mag dienen. Vide L. 5 C. 19 n° 43.

Als alleen dat by deselve niet werd verhandelt, hoe en in wat wijs een sake na dat deselve ten vollen is aangeleyd, en gelijk dat genoemt werd, in regte is geconcludeert, en de saak ten eynd-oordeel gesloten, verder moet werden voldient. 1

Het welk beſtaat in twederhande middelen, by geſchrift, of mondling playdoy na den aart der ſaken.

By geſchrift werden de ſaken wederom twederhande aangeleyt, in regten, of in feiten.

2 Saken die in regten beſtaan, werden aangenomen, of geordonneert beſchreven te werden by *Memorien en advertiſſementen van Regten.*

Memorien ſijn korte ſchriftuuren daar by alleen de ſaak en ſtaat van quæſtie werd verhaalt, en de *concluſie* en *diſpoſitijf* daar op genomen ſo aan de ſy van den Eyſſcher en *Impetrant*, als aan de ſy van den gedaagde en verweerder. Aan de ſy van den Eiſſcher en *Impetrant*, tot kort verhaal van ſijn ſaak en goed regt, en aan de ſy van de Gedaagde tot kort verhaal, en bewering van het tegendeel tegen den eyſch van den Eiſſcher en *Impetrant*, met een kort beſluyt en herhaal tot *concluſie* van eyſch en antwoort in de ſaken genomen. Sodanig dat daar by geen opening van regts middelen werd gedaan, maar alleen de ſtaat van quæſtie en voorſtel van den Eyſſcher en tegenſpraak van den gedaagden by ontkentenis of anderſints gedaan werd, ſonder enige verder bewering, welke geſpaart werd tot de twede ſchriftuur die men *Additien* noemt.

In ſaken die by Memorien beſchreven werden, dien men van veertien dagen, tot veertien dagen, ſonder verder uytſtel op verſtek; en by overlevering en wiſſeling van *Inventaris* van ſtukken tot bewijs van het gene by de *Memorien* werd bygebragt, ſlaande op de Artijklen van de *Memorien* daar toe deſelve dienen, en werden de andere Artijklen in den ſelven *Inventaris* alleen by verhaal gebragt dat deſelve ſijn *Juris*, *Illatijf*, *of Negatijf*, dat is, dat die in regten beſtaan, of klaar ſijn in voor, of tegenwerp, ſonder enig verder bewijs van node te hebben.

3 Van Memorien gedient ſijnde ſchrijft men by *Additien*, tot wederlegging van elks Memorien, daar van geen verder opening aan Partyen wederdingers werd gedaan, als in val van *Appel*, dat is, Beroep tot een Hoger Regter.

De ſchriftuur van *Additien* is de nader bewering van de voorſtelling van den Eyſſcher en *Impetrant*, en wederlegging van des gedaagdens en verweerders Memorien, aan de ſy van den Eyſſcher, en een wederlegging van de Memorien van den Eyſſcher en Impetrant, aan de ſy van den gedaagde en verweerder, daar tegen te weder-zyde werd geſchreven van Artykel tot Artykel, met byvoeging van ſodanige middelen van regten, als elk aan ſijn ſy tot bewering als wederlegging van elks ingediende, weet by te brengen.

Op

Op welke ſchriftuur van *Additien* aan elke ſy tot nader bewering 4
ſomwylen bygedaan werd, een ſchriftuur die men noemt *advertiſſement van Regten*. Daar by de ſaak nader in regten werd beweerd, ſo des nodig werd bevonden, ſonderling in de eerſte *inſtantie*, ſo wanneer gevreeſt werd, dat van de ſaak ſal werden geappelleert, om dat wel in de eerſte *inſtantie* de *Additien* de laatſte ſchriftuur blyven daar van partyen geen kennis krygen, welke alleen uyt de *Memorien*, en *Inventaris* van de over te leggen ſtukken ſlaande op de Articulen van deſelve Memorien, moeten ſien en giſſen waar op dat partyen haar ſaak nemen, en met wat middelen ſy 't ſelve in hare ſchriftuur van *Additien* ſullen beweren. Dog van de ſaak geappelleert en hoger beroepen ſijnde, mag men Copie ligten van elkanders *Additien*, om te ſien waar op de ſaak, en 't gewijsde mogt ſijn genomen.

Daarom als men bedenken heeft dat van de ſaak ſal werden geappelleert, ſo weten ſommige Pleitoeffeners, om ſo weinig opening te geven waar op de ſaak mogt genomen werden als mogelijk is, de ſaak ſodanig aan te leggen, dat by de Additien de ſaak heel ſober beweerd werd, en by na niet verder of anders als by de Memorien gedaen is, voegende daar by een *advertiſſement van Regten*, daar by volle en nader bewering doen, welk *advertiſſement* is en blijft een heymelijke ſchriftuur ſo wel in het twede en verder, als in het eerſte aanleg. Het welk by andere die gewoon ſijn rond te gaan ſo veel niet geagt werd, welke menen dat men uyt de *Memorien* wel kan ſien waar op dat de ſaak ſal aankomen, en de middelen van regten, die yder in den ſijne kan by brengen, ſo bekent moeten ſijn, dat men die uyt de partye haar ſchriftuur niet behoeft te ſoeken, en ſulks daar weinig aangelegen moet ſijn, of deſelve in de twede inſtantie partyen bekent kunnen werden of niet, en men niet behoort elkanderen met gedekte ſchotelen op te diſſen, maar op de regtvaardigheid van de ſaak ſelf te ſien, ſonder enige agterhoudende middelen te gebruyken, dat voor geen regtſchape pleitoffening werd gehouden, en is de Regter ook niet gehouden ſodanige *advertiſſementen* na te ſien. So dat het *advertiſſement* om by de *Additien* te voegen, eerſt in de twede inſtantie te pas komt, tot wederlegging van de *Additien* van partyen daar van tot dien eynd te weder-ſy affchriften werden gegeven. So ook de ſaak by het Hof uytgeweſen ſijnde, die geen die 't verlieſt affchrift mag begeren van de *Additien* van ſijn partye, om te beraden of hy appelleren wil of niet.

Als van een ſaak welke voor een Lager Regter by *memorien* en *Additien*

is beſchreven aan het Hof werd geappelleert, werd wederom op nieuws geſchreven by *Memorien en Advertiſſementen van regten*, ſonder dat men van de voorgaande ſchriftuuren behoeft te dienen.

Maar ſo wanneer van een ſaak welke voor het Hof by Memorien en advertiſſementen van regten is beſchreven, aan den Hogen Raad geappelleert werd, werden deſelve ſchriftuuren ſo die leggen, met alle de ſtukken van het proces *geëvangeliſeert*, dat is beſloten overgebragt, om *ex iiſdem actis an bene vel male* te werden getermineert: en werden alleen afſchriften van de *Additien* ten weder-ſijden uytgegeven om daar jegens by *Advertiſſement* van regten te ſchrijven. Sie hier van het 225. *art. van de Inſtructie van den Hogen Raad.*

5 Indien na dat de ſaak by Memorien is verſchreven, enige nieuwe ſtukken bevonden werden welke tot de ſake dienen, mag men by *requeſt civil*, of wel by *requeſt in judicio* verſoeken nieuwe feyten en poſitiven te mogen allegeren, daar van mê by *ampliatie* van de *Memorien* en nieuwe *productie* onder *Inventaris* werd gedient.

De ſaken in feyten beſtaande werden beſcheidentlijk beſchreven. In gemene ſaken by *eyſch*, *antwoord*, *replijq en duplijq*. Het welk by partyen ſelve na het nemen van hare korte *Concluſien*, alſo werd aangenomen. Of werd anders by den Raad ſelf geordonneert met de clauſule van *acte te maken, en te dienen.*

6 Den eyſch werd by na op deſelve manier ingeſtelt als de Memorien, by verhaal van de ſaak ſo als die leyd, daar tegen werd geantwoord, onder gelijken Inventaris van ſtukken tot wederlegging van den eyſch dienende. Waar op dan voort werd gedient van ſchriftlijke *replijq en dupliq*, daar by ten weder-ſy by den eyſch en antwoord werd geperſifteert, en des anders by gebragte wederleyd, mê van veertien dagen, tot veertien dagen. Waar van gedient ſijnde werden elks ſchriftuuren wederom uytgegeven, om onder Inventaris daar by te doen ſodanige ſtukken
7 waar mê den inhouden of Articulen van de ſchriftuuren werden beweerd, en beweſen. Daar van ten weder-ſijden gewiſelt ſijnde, (elk daar van verſoekt ſodanige afſchriften als hem nodig dunkt, tot nader bewering en wederlegging van elks bygebragte,) geſchreven werd by *Advertiſſement van Regten.*

Indien het bewijs by getuygen beſtaat, werden deſelve nader gehoort, en haar getuigeniſſen met ede beveſtigt dat men noemt *recoleren* of *recolement van getuigen*, en op ſodanige articulen en vraag ſtukken gehoort, als elk tegen of voor de ingediende getuygenis wil bybrengen, en verſoeken

ken. Daar tegens dan wederom wert geſchreven by *Reprochen*, en *Salvatien*.

Reproche, is een ſchriftuyr daar by de getuygenis werd gewraakt en wederleyd, ſo tegen de geloof-waardigheid van de getuygen ſelve als ook tot wederlegging van het gene by deſelve is getuygt. 8

Salvatie, is een ſchriftuur, daar by de getuygen, en getuygeniſſe werden beweerd en jegens de gedane *reproche* ſtaande gehouden. 9

In ſaken van Rekening ſchrijft men by *debat*, *contradebat*, *ſolutien*, en *Superſolutien*, op deſelve wijſe gelijk als by *Eyſch*, *antwoord*, *replijq en duplijq*. 10

Debat, is een ſchriftuur daar by tegens een Rekening werd geſchreven, en aangeweſen de misſtellingen en onregt inbrengen van deſelve, waar op men gewoon is van de een tot de ander by manier van antwoord te ſchrijven of men deſelve toeſtaat of niet, en wat men daar tegen te ſeggen of in te brengen heeft.

Contradebat, is een wederlegging op het ingediende debat daar tegen mê *articulatim* van het een artykel tot het ander werd geſchreven.

Solutien, is een ſchriftuur daar by het *debat* nader beweerd, en het *contradebat* werd tegengeſproken, en gelijk als verwurpen.

Superſolutien, is een nader bewering van het *contradebat*, en wederlegging van de ſolutien by den debattant ingedient.

Van alle welke ſchriftuuren de formulieren en beeldenaars bekent, en te ſien ſijn in de *Papegay* of *Formelierboek* van den Secretaris *Willem van Alphen* jongſt by hem vermeerdert en uytgegeven.

By monde werden gepleyt alle ſaken welke ſo klaar ſijn dat datelijk ſonder verder onderſoek daar van kan werden geoordeelt, of ſodanig ſijn, dat geen uitſtel lijden, of daar op proviſie werd verſogt, als ſijn ſodanige ſaken welk by openbare Inſtrumenten; bekentenis en handſchrift van de Gedaagdens, of diergelijke klare en onwederſpreklijke bewijſen werden beweerd, gelijk op alle tuſſchen-vallende verſoeken en *incidenten*, by monde gepleyt werd. 11

In de Steden en ten platten Lande werden de ſaken ſelden of weinig beſchreven, maar meeſt in alle ſaken by monde gepleyt, tot groot agterdeel van veel ſaken, welke niet wel werden gevat, of begrepen, en veel ſckerder by geſchrift ſoude kunnen werden beweert, en ingedient. Maar voor het Hof werd het ſelve wel onderſcheidentlijk waargenomen, en ſtaat het wel in de keur van den aanlegger, de ſaak voor ſijn rekening by monde te bepleyten, dog heeft te wagten dat indien van enig nader onderſoek werd geoordeelt de ſaken na gedane pleydoye nog wel geordonneert werden te beſchrijven.

12 In het mondeling pleyten gaat den Eyſſcher of Aanlegger voor, met een korte aanleyding en verhaal van den toeſtand van de ſaak, met verhaal van den eyſch en concluſie, en korte bewering van de ſelve, met de reden daar op deſelve werd gefundeert, en gegrondveſt, en verder toeëygening tot den genomen eyſch, en concluſie.

13 Ik ſeg een korte bewering. Om dat de breder en wijdlopiger bewering bewaard werd tot de *replijq*.

Daar op volgt het *antwoord* van den Gedaagde mê met een kort verhaal van den ſtant van de *quæſtie* en toeſtand der ſake, ſodanig als hem tot bewering van ſijn *concluſie* van antwoord beſt dunkt, met een korte wederlegging van het gene by den Eyſſcher is bygebragt, en verder toeëygening tot ſijn *concluſie* van Antwoord.

14 Daar jegens den Eyſſcher repliceert met een kort verhaal van ſijn pleydoye by eiſch gedaan, en verder wijdlopige bygebragte reden, met Wetten, en Doctoren beveſtigt, daar toe veel kunnen doen de voorbeelden in gelijke ſaken voorgevallen, en geweſen, alhoewel den Regter hem daar aan niet bind, *Quamvis enim rerum ſapius judicatarum non vilis ſit authoritas, l. 36. ff. de leg. Attamen non uſque adeo ſui valitura eſt momento ut aut rationem vincat aut legem. l. 2. Cod. Quæ ſit longa Conſuetudo*, als hier voor 1. *boek*, 3. *deel. num.* 12. breder werd aangeweſen. Na welke bewering volgd een verder tegenſpraak van 't gene by den gedaagde daar tegen is bygebragt, en herhaalde toepaſſing van 't gene by hem tot grondveſt van ſijn eyſch en concluſie gepleit is, met de ſlot-reden dat hem derhalven ſijn eyſch en concluſie ſal werden toegeweſen.

15 Op de *replijq* van den Eyſſcher volgd de *duplijq* van den Gedaagde of Verweerder, daar by hy mê kortlijk herhaalt de ſtaat van quæſtie, en middelen by ſijn antwoord bygebragt, met wederlegging van de argumenten en bygebragte reden van den Eyſſcher, ſo veel hem doenlijk is, en ter contrarie bygebragte reden, Wetten, Doctoren, en wederlegging van de bygebragte voorbeelden en gewijsden, dat deſelve ter ſake niet doen, om de verſcheidentheid der ſaken, ſo die daar in te vinden is, *quum minima circumſtantia variet cauſam & ſic ipſum jus*. Als dat ook de gewijsden geen regt of wet maken, &c. met een korte herhaling van ſijn bygebragte reden en bewijs en verder toepaſſing tot ſijn genome contrarie concluſie.

In het *pleyten* van de ſaken moet wel gelet werden op het verhaal van de ſaak, dat niet anders, nog meer nog min werd by gebragt, als met den grond van de ſaak en de waarheid over een komt. En daar toe moeten gepaſt werden ſodanige middelen van regten als men enigſints weet

by

by te brengen, met een wederlegging van al het gene men kan denken dat daar tegen sal werden by gebragt, om op alles en gereet antwoord te hebben, sodanig, dat men de voornaamste wederlegging, en dringende slot-reden voor het laatste seggen houd.

Het XXXII. Deel.

Van de Regters, Regtsgebied en Manier van Procederen, van het Jagtbedrijf en Saken de Wilderniſſen betreffende.

1. *Regtsgebied van den Houdvester en Meesterknapen.*
2. *Meesterknapen, welke en hoedanig voor deselve te procederen en hoeveel maal 's jaars te regt sitten.*
3. *Welke saken by deselve te beregten.*
4. *Koddebeyers en Duinmeyers Officie.*
5. *Dagvaarding en Executie te doen.*
6. *Hoedanig te procederen voor Houtvester en Meesterknapen.*
7. *By kort Regt in welke saken.*
8. *Van welke vonnissen niet te mogen appelleren.*
9. *Aan wie te appelleren.*
10. *Geen Poßessoire provisien by het Hof of Hogen Raad te verlenen.*

Hier voor gesproken zijnde van de bysondere Vierschaar van het Jagtbedrijf en Wilderniſſen, vereysicht daar van ook in 't bysonder te handelen, en staat dien aangaande te letten dat alle de saken de Wilderniſſen en het Jagtbedrijf betreffende voor geen anderen Regter, als de Houdvester en Meesterknapen mogen beregt werden: Daar van den Houdvester den Aanklager is, en de Meesterknapen de Regters, uyt de voornaamste van den Adel daar toe by de Graflijkheid van Holland verkoren. 1 Staan voor als de steden, in acht in getal. (Procureurs-Vrondenboeck, Amsterd. 1777 p. 112.)

Dese sijn drie ingetal, de welke op de klagte en eysch van den Houdvester of sijn Stedehouder regt doen en Vonnis spreken by kort regt sonder figuur en trein van Procederen, de welke volgens *Ordonnantie van den 26. December* 1517. viermaal des Jaars plagten te regt te sitten, als in 't beginsel van Januarius, April, Julius, en October, dog by het jongst *Placcaat van den 26. Martii* 1674. vermindert tot tweemaal des Jaars, te weten, den tweden Maandag in de Maant Mey, en den eersten Maandag in de Maant October, om te beregten al de saken, breuken en forfaicten, die in deselve Wilderniſſen in het overtreden van de Placaten van de Wilderniſſen gevonden en gevallen sullen wesen, so wel criminelijk aan den lijve, als civilijk by mulcte en geldboete na de gelegentheid en grote der misdaden, als breder by de Placaten en Ordonnantie daar van zijnde, alhier te lang te verhalen: En indien enige Extraordinaire saken mogten voorvallen, daar van de breuken so groot waren dat den Houdvester en Meester-knapen de Misdaders niet aanvatten of daar over niet wijsen souden derven, vermogen sy 't selve over te geven en ter kennis te stellen van den Fiscaal en Præsident en Raden van Holland 2 3

Tot het agterhalen van welke breuken en onderhouden van de bevelen en Ordon- 4

donnantien op 't ſtuk van de Wilderniſſen opgeſteld, werden gebruikt de Koddebeyders en Duinmeyers, die op alles nau agt ſlaan, en de overtreders Gijſelen en in boeten beſlaan en in haar Bekeuringen en Gijſelingen volkomen geloof hebben.

5 De Dagvaardingen en de Executien der geweſen Vonniſſen werden gedaan by de Deurwaarders van den Hove, daar toe van ouds en laatſt by Acte van den 2. April 1598. gemagtigd.

6 De Regts-pleging geſchied by voorgaande bekeuringen van de Koddebeyders en Duinmeyers, de welke ſy binnen ſes dagen na het begane feyt, den Houtveſter moeten aanbrengen, die daar op ten langſten binnen veertien dagen, en tegens onbekende veld-vlugtige den aangebragten over het feyt hem te laſte geleid met omſtandige beſchrijving van het ſelve feyt, plaats, dag en ſtond, waar en wanneer en hoedanig het ſelve geſchied is, doet gijſelen en dagen voor Houtveſter en Meeſterknapen jegens den eerſten aaanſtaanden Regtdag.

7 In alle kleyne ſaken tot hondert caroli gulden van twintig ſtuyvers toe, gelijk wel de meeſte ſaken zijn, werd by kort regt en de *plano* geprocedeert ſonder enige termijnen oftreyn van procederen toe te laten. Sie *Plac. van Kayſer Karel van den laatſten Julii* 1545. 't welk alleen ſpreekt van ſaken tot hondert Philippus guldens toe, daar uyt dan volgt dat in andere groote ſaken boven die ſomme, of in andere criminele ſaken tot lighamelijke of infamerende ſtraffe ſtrekkende, of daar hy ongemene en irreperabile breuke of Amende eyſcht, de gemene manier van Procederen by drie defaulten en termijnen van eyſch, antwoord, *replijq* en *duplijq* moet toelaten.

8 Van de Vonniſſen by Houdveſter en Meeſterknapen niet hoger lopende als hondert Caroli guldens, en ſulks ter ſelver ſomme toe mag niet werden geappelleert met enige clauſule van Inhibitie, maar deſelve Vonniſſen by proviſie haar Executie moeten hebben, en ſulks jegens deſelve niet anders als Reformatie plaats heeft: Sie het *Plac. van den* 25. *Junii* 1621.

Het Hof en Leen-hof is thans een Procureurs-woordenboekje Amſtelv. 1777 p. 102.

En ſtaat mê te letten, dat van de Vonniſſen van Houtveſters, Meeſterknapen niet geappelleert of gereformeert mag werden aan het Hof van Holland, maar aan het Leen-hof, en van daar aan den Hogen Raad.

10 Gelijk ook in cas *poſſeſſoir*, als yemand wil ſeggen in poſſeſſie te zijn van de Jagt te mogen oeffenen, op het voorgeven van ſodanige poſſeſſie by het Hof of den Hogen Raad geen mandament van *Complaintte*, *Maintenue* of enige andere proviſie *poſſeſſoir* mag werden verleend, maar dat deſelve daar over by verbod of Gijſeling aangeſproken zijnde: die ſake op de gemene manier van procederen voor Houdveſter en Meeſterknapen moet verdedigen, behoudens ſijn Appel of Reformatie aan het Leenhof en vervolgens aan den Hogen Raad, ſo hy vermeynt by der ſelver Vonniſſe beſwaart te zijn: *Reſolutie nopende de judicatuyre van de Jagt van den* 22. *November* 1670.

BLAD-

BLAD en TAL-WYSER

Van de voornaamste

SAKEN en WOORDEN.

A.

ABolitie wat, hoe en in welke saken te verkrijgen. *Pag.* 498. *No.* 2
Abts regt wat. 154. 3
Academie tot Leyden haar Vierschaar. 530. 3. en 557. 3
Actie wat, en hoe velerhande. 560. Sie *Aantal.* Cumulatie van Actie. 572. 9
Actien, Inneschulden, Renten, &c. voor roerend of onroerend goed te rekenen. 103. 7. wanneer verjaren. 134. 7
Actio in personam. Sie *Verbintenissen.*
Actio in rem. Sie *Regt tot de saken.*
Acte maken en dienen wat. 595. 45
Additien, schrifture van Additien wat en hoedanig in te stellen. 682. 3
Adel wat, en hoe te wijsen. 42. 1. Oorspronk van den Hollandsen Adel. 43. 4
Admiraliteyt. 8. 12
Adoptie. Sie *Aanneming tot Kinderen.*
Advertissementen van Regten. 593. 43
Advertissementen van Regten, wat en wanneer nodig. 683. 4
Advocaten Ampt. 518. 1. Eed en bedieninge. 519. 1. haar competenten Regter aldaar. 2. misslag van een Advocaat onstrafbaar. 448. 11
Aanklagte en vervolgen van de misdaden by wie. 648. 2. en hoe te doen. 649
Aanlegger. 511. 1. of en wanneer men gedwongen en genootsaakt werd een saak in regten aan te leggen. 512. 3. wie dat Aenleggers van een proces mogen zijn, wie niet. 512. 4. Geen Minderjarige sonder consent van Voogden. 512. 5. Geen Kinderen tegen haar Ouders. 512. 6. Geen getroude Vrouwen. 513. 7. Geen Uitgebannen. 513. 8. Geen verbode *Collegien.* 513. 9. Wat hem voor het aanleggen te doen staat. 518. 17
Aanneminge en opvoedinge van Kinderen. 61. 3
Aanspraak. Sie *Aantal.* Niemand ongemaand in regten aansprekelijk. 517. 16
Aantaal wat en hoe velerhande. 560. Possessoir waar en hoe te beregten. 561. 4. van ruym of eng genomen regt, hoe te verstaan. 562. 8. hoedanig aan te leggen. 565. 5. Sie *Eysch.*
Aanwassen hoe en by wie te eigenen. 116. 2. Regt van aanwas by erfenis hoedanig by ons. 227. 4. en 240. 8. hoedanig in legaten of makingen. 263. 32
Aanwijsing van goederen. 640. 8. by den Borg op de goederen van de principale. 640. 8
Aasdoms-Regt. 280. 8
Afstand. Of een Schuldenaar tot nadeel van sijn Schuld-eysscher afstand mag doen van een opkomende erfenis. 129. 10
Afkoop van confiscatie van goederen. 663. 4
Alienatie. Sie *Vervreemding.* 124. 4
Alimentatie. Sie *Opvoeding.* 63. 7
St. Andries gulden wat en van hoedanige waarde. 163. 8
Antwoord. Sie *conclusie van antwoord.*
Appel hoe, en binnen wat tijd te doen. 623. 1. *gradatim.* en van den eenen Regter tot den ander. 625. 6. wanneer nodig te appelleren of reformeren. 424. 2. hoe en aan wat Régter. 625. 6. geen niewe feiten in Appel te brengen. 628. 11. van welke Vonnissen te appelleeren, van welke niet. 628. 12. &c. van gene provisien. 628. 13. van gene criminele hoe te verstaan. *ald.* 14. 657. 17. en 658. 19. boeten van 't fol. Appel. 634. 18. hoedanige Ding-talen in appel te houden. 634. 19. geen reconventie in Appel te doen. 636. 27.
Appoinctementen wat, hoedanige te verlenen, en hoe veelerhande. 614. 3
Arbiters. 545. 4
Arbitrateurs. Sie *Verblijf.* 545. 5
Arbitrale Correctie. Sie *Correctie.* 11. 19

Arrementen van een Proces aan te nemen. 523. 10
Arreſten wat en van wat kragt. 532. 1. wie 't ſelve mogen doen. 533. 3. wie 't ſelve mag aangedaan werden. *ald.* 5. en wie niet. *aldaar*, *ende volg.* wie voor een anders ſchuld. 534. 7. een Erfgenaam of en wanneer. 534. 8. des Schuldenaars Schuldenaar. 534. 9. of en wanneer in ſijn eigen handen. *aldaar.* 10. Voogden van Weeskinderen. 535. 12. geen onderhorige van een hoger Regter. 535. 14. geen Borgers of Ingeſetenen van eene Stad. 535. 15. geen Borgers of Ingeſetenen van de groteSteden ten platten Lande. 536. 16. op welke goederen. 537 17. geen Studenten Boeken. 537. 18. geen Soldye of Krijgswapenen. *aldaar.* 19. geen Bouwgereetſchappen. *aldaar.* 20. geen noodſakelijke onderhoud. *aldaar.* 21. geen Jaarlijkſe Wedden van Profeſſoren, Advocaten, Prædicanten, *aldaar.* 22. geen doode Lichamen. 537. 23. een ander Mans goed of en hoe verre. 538. 24. op welke tijden en plaatſen. *aldaar.* 25. op geen vrye Jaarmaakten. 26. of en wanneer op een Sondag. 539. 27
Arreſten hoe te doen en vervolgen. 539. 30. en 31. Arreſt fundeert Juriſdictie. 532. 1. of Arreſt den loop van intereſt ſtut. 331. 9
Alle arreſten kunnen en moeten onder borgtogt ontſlagen werden. 540
Tot hoedanige ſom de Steden en dorpen by arreſt wijſen. 633. 16
Aſſeurantie wat. 336. 3. hoedanig en hoe hoog te doen. *aldaar.* 4. wanneer het regt van dien ingaat en ophoud, en hoe te beregten. 337. 10. voor wat ſchade of verlies ſchuldig. 336. 5. over wat goederen mag geſchieden. 336. 6. 7. op goede en quade tijding. 337. 8. geen andere Haven in te gaan, of reys te veranderen als uit nood. 337. 9
Aſſignatie wat. 429. 5 en 489. 10
Atterminatie 492. 5. Brieven van Atterminatie of en hoedanig te verkrijgen. 493. en 575. 6. Of en wanneer deſelve ſonder Borg verleent werden. 493. 6
Auditeurs van rekening. 9. 17
Avontuyrlijke Koopmanſchappen. 387. 4. Sie *Weddingen.*
Azingen en gebuuren hoedanige Regters, 13. 24.
Azingen wie en welke van ouds. 13. 23

B.

voor de BAar uitgaan wat. 515
Baljuwen, 13, 23. haar Vierſchaar. 13. 25. Sie *Schout* en *Officier.*
Baljuwen en Welboren-Mannen van Rijnland of ſy magt hebben om Keuren te maken, werd getwijfelt. 20. 9
Ballingen en Banditen mogen by verſterf nog by teſtament geen goed erven. 222. 9
Baltaſar Gerard om de Moord van Prins Willem geſtraft. 445. 3
Bank van Leening wat, en by wie te bedienen, en onder wiens voorſorg. 333. Maat en tax van het gewin. 334. beleende Panden wanneer en hoedanig te loſſen. 334. 4
Ban-werken van Wegen, Dijken, Kaden, &c. hoe te beſchouwen. 677. 9
Baander heren. 45. 9
Barons. *aldaar*
Baronnie, en wat daar onder behoord. 45. 11
Baanronſchap. 46. 13
Baſtard kinderen welke en hoe veelerhande. 33. 3
Baſtarden mogen van hare Ouders niet erven. 222. 10. en 33. 4. mogen egter ſelfs wel Teſtamenten maken. 219. 5
Beeſten enige ſchade doende by wie en hoedanig te vergoeden. 483. 6
Bekentenis. Sie *Confeſſie.* 603. 1
Beloften wat en hoedanig te verbinden 313. 3
Beneficium authenticæ ſi qua mulier. 316. 3
Beneficie van Inventaris wat, en wanneer plaats heeft. 269. 7. waar en hoe te verſoeken. *aldaar.* wanneer en binnen wat tijd. *aldaar.* wert niet vergunt ſo lang yemand van de Vrunden ſimpel Erfgenaam weſen wil. 270. 8. De Godshuyſen hebben 't ſelve regt ſonder te verſoeken. 270. 7
Beneficien *Ordinis*, *Diviſionis & Excuſſionis.* 319. *en volg.* Sie *Borgen.*

Beschermers van eygen lijf, eer of goed, onstraſbaar. 442. 4. en 456. 11
Beſit-Regt wat, waar in beſtaat. 130. 1. by wie en hoe te bewijſen. *aldaar*. 2. hoedanig te behouden en beſchermen. 131. 3
Beſlote Teſtamenten. 208. 5
Betaling hoe te doen. 485. 1. aan wie, en of men aan een Knegt of dienſt-maagd doen mag. 487. 4. hoe te bewijſen. 486. 3. of en wanneer voor de tyd van vervaldag betaling mag geſchieden. 130. 11. en 487. 5
Beurſe-ſnijders of en hoedanig ſtraſbaar. 481. 9
Bewaargeving wat. 339. 1. waar in den bewaar-gever en bewaar aannemer gehouden. 341. 8
Bewys van Feiten hoe te doen. 597. by geſchriften hoedanig. 598. by getuig. 600. 14
Bewys en uitkoop van Kinderen. 66. 9. aangaande de opvoeding, by wie, hoe te doen, en hoe te verſtaan. 66. 9
Bylbrieven van hoedanig regt in 't vervolgen van 't ſchip of ſchuyt. 124
Byſit of die een oneerlijk perſoon is. 229. 10
Byſlapen hoe te bewijſen. 472. hoe te bereren en ſtraffen *aldaar*. Sie *Onteringe*.
By den hoop, ſonder maat, hoedanig in verkofte Landen te verſtaan. 375. 7
Blaſphemie wat en hoedanig te ſtraffen. 445
Bloedſchande wat, en hoe te ſtraffen. 474. 9
Bloedverwandſchap hoe ver in erffenis te rekenen. 296. 6. Sie Maagſchap.
Bodemerye wat en by wie aan te gaan. 335. by de Schippers of en wanneer buyten laſt van de Reders. 335. 2
Boden. Sie *Geregtsboden*. 524. 1
Bodendrager wat, en van hoedanige waarde. 164. 21
Boedel en Boedel-regt. 205
Boedel afſtand wat, hoe en by wie te doen. 490. en 491. van wat kragt. 492. 3
Boeſem-regt wat. 115. 12
Boete, 497. en 662. by Uitterſte-wille yemand opgeleyt of en wanneer vrylijk te overtreden. 243. 15
Boeten van 't ſol Appel. 634. 18
Boeten by Compromis geſtelt wanneer vervallen. 547
Boeverye wat, en hoe te ſtraffen. 450. 15
Borgen, borgtogte wat. 316. moet duidelijk afgevraagt worden, en wel weetende geſchieden. 318. 5. wie Borgen mogen zyn. 316. 2. en voor welke Schulden. 317. 3. voor geen misdaden daar lighamelijke ſtraf toe ſtaat. *aldaar*. en 318. 6. hoe en hoe verre yemand door borg-togt verbonden werd. 317. 4. of yemand voor meer, of yets anders als den Selfſchuldige ſchuldig is, borg blijvende gehouden is. *aldaar*
Borgen hoedanige voorregten vergund. 319. 7. wanneer op houden, en hoedanig daar van afſtand moet werden gedaan. 320. 8, 9. en 321. wat en hoedanig regt tot vergoeding. 322. 13. hoedanig tot laſten van ſijn mede Borg. *aldaar*. 14. door ceſſie van actie. 222. 15. mogen de goederen van den principaal aanwijſen. 640
Borg-togt wanneer eyndigt, en den Borg ontſlagen werd. 323. 16. of hy voor de beraling ontſlaging van de borgtogt mag eyſchen. *aldaar*. 17. of hy door de daging van de Self-ſchuldige, en het geding met den ſelven ontſlagen werd. 321. 10. of en wanneer door het verlengen en geven van nieuwe tyd. 324. 18
Borgonſen Schild wat, en van hoedanige waarde. 162. 7. 12
Brandſtigters hoedanig te ſtraffen. 481. 10
Brieven van Inductie. Sie *Inductie*.
Broeders en Suſters of en wanneer elkanderen mogen onterven. 229. 8
Bruyk wat. 338. 2
Bruyk-leen wat, by wie, en van welke ſaken. 338. 1, 2. en hoe te gebruyken. 338. 3. waar in den leen ontfanger en de uitlener gehouden is. 338. 3, 4
Burgermeeſters. 11. 19
Burgers en haar voor-regt. 50. 3
Burg Graven. 44. 6
Burg graafſchap en wat daar onder behoord. 46. 12
Buyt en roof der Vyanden by wie en hoe te eygenen. 114. 10
Busbode wie en haar bedieninge. 524. 4
Buytelanders. 49. 2

C.

CAutie voor de kosten. 578. 9
Cautie juratoir of en wanneer genoeg is. *aldaar*. 10
Ceſſie van Actie voor een borg, of en wanneer noodſakelijk. 322. 15
Ceſſie. Sie *Boedel afſtand*. Brieven van Ceſſie aan wie en hoedanig te verſoeken. 491. 2
Cijns-Regt wat, en van wat voorregt van ouds. 153. 1. waar in van het erfpagt regt verſchilt. 153. 2
Citatie. Sie *Daginge*.
Codicillen. 207. 2. Sie *Teſtament*.
Collatie of inbreng van te voren genoten goeden voor alle deling te doen onder de Kinderen, hoedanig, by wie, en waar van te doen. 298. *en de volg*. of ook plaats heeft in de Boedel ſcheyding tegens de langſt-levende. *aldaar*. 2. of en hoe ver in de Kinds-Kinderen. 299. 3. of ook plaats heeft in het geen de Kinderen ſelfs in de koſt van haar Ouders gewonnen hebben. 299. 4. in giften. 300. 5. Bruyloſs koſten. 300. 6. Pil gaven. 300. 7. kolten van Studie. 301. 8. Kopen van een Ampt of Officie. 301. 9.
Commiſſariſſen wie en welke. 544. 2
Communicatie van ſtukken aan wie en wanneer te doen. 575. 8
Comparuit. 569. 8
Compenſatie wat. 485. 1. wanneer en hoedanig plaats heeft. *aldaar*. in en tegen de executie van een vonnis. 643. 17
Competenten Regter. 528. 2. ten aanſien van de perſoon. *aldaar*. 1. en 532. ten aanſien van het goed daar over quæſtie valt. 532. 1. ten aanſien van de ſaak en het Proces. 548. by conſent en bewilging. 540. over Soldaten en Krijgsluyden. 531. 4. Studenten. 530. 3. van Minderjarige, Weduwen, en Weeſen. 531. 5. van welke en hoedanig te verſtaan. *aldaar*. in materie van poſſeſſie van Erffenis. 549. 3. om rekening gedaan te hebben jegens Voogden. *aldaar*. 4. voor den Provincialen Raad ter eerſter inſtantie. 557. 4. voor den Hoogen Raad. 559. 5. Sie voort *Regts-gebied*.
Complaincte. 561. 5
Compromiſſen, hoe in te ſtellen. 547. 9. 10
Concluderen of voldingen wat en hoedanig. 583
Concluderen in Regten. 593. 42. In ſaken by feyten. *aldaar*. 44. in rau actie. 584. 2. hoedanig by proviſie van Namptiſſement. *aldaar*. 3. tegens een erfgenaam. *aldaar*. 4. hoedanig by arreſt, op een hypotheeq. *aldaar*. 5. *in rei vindicatie*. 585. 6. in cas poſſeſſoir by complaincte. *aldaar*. 7. en 12. Maincténue. *aldaar*. 8. by Inleyding. 586. 13. by arreſt op goederen. *aldaar*. 9. by pœnaal. *aldaar*. 10. in erffenis en boedel-ſcheyding. 586. 11. in actie van koop. 13. naaſting. 587. 15. Guarand. *aldaar*. 16. Indemnite. 27. injurie. 18. om actie te inſtitueren. 588. 20. in præferentie. 588. 22. purge. *aldaar*. 21
Concluſie van eyſch wat en hoe velerhande. 582. *en de volg*.
Concluſie van antwoord wat en hoe velerhande. 589. 23. *en de volg*. In renvoy en declinatoire exceptie, hoedanig. 589. 24. litispendentie of litisfinitæ. *aldaar*. 25. contrarie concluſie. *aldaar*. 26. op een proviſie. *aldaar*. 27. in cas poſſeſſoir. 591. 30. complaincte. 31. Maincténue. 32. hoedanig by uytleyding. *aldaar*. 33. Spolie. 34. Arreſt en pœnaal. 35. in ſaken van injurie. 592. 36. præferentie. 37. om actie te inſtitueren. 38. in ſaken van purge. *aldaar*. 39. hoedanig by præſentatie. 593. 40
Concubynen of oneerlijke perſonen. 229. 10. of en hoe te ſtraffen. 476. 12.
Concuſſie. 447. 8
Condictie, of weder-eyſſchen van het gene t'onregt ſonder ſchuld, t'over, of om oneerlijke en ongeoorlofde ſaak is gegeven, wanneer en waar in plaats heeft. 359. 4. en 361. 6
Conditie, of indien onder erffenis of making hoedanig beſtaan mag. 241. 10. en 247. 3
Conditie van niet te Huwelijken, of en hoe ver beſtaan mag. 422. 12. met be-

believen van een derde. *aldaar*. 13. met die of met gene. 243. 14
Conditie onder ſtraf en boete van verval of en hoe ver plaats heeft. 245. 15
Confeſſie tot het ſtraffen der Misdadigen, of en wanneer nodig. 655. 15
Confeſſie en bekentenis in gemene ſaken wat en van wat kragt. 603. Judiciele. 604. 2. extrajudiciele. 604. 3. of en wanneer te herroepen. *aldaar*. 3. een gequalificeerde of en wanneer te ſpliſſen. 604. 5. op het dood-bedde of en van wat kragt. 605. 6
Confiſcatie van goederen of en wanneer plaats heeft. 663. 3. Afkoop van geconfiſqueerde goederen hoe en by welke Steden en plaatſen te doen, en hoe te verſtaan. 663. 4
Conſent van de Ouders tot het Huwelijk van hare Kinderen, en hoe en wanneer noodſakelijk. 73. 6. en 74. van de Voogden onnodig. 769. 9. Sie voorts *Huwelijk*.
Conſignatie. Sie onder-regtlegging. 339
Contravantie. 672. 2. by wie te oordelen. 673. 3
Contra-debat. 685. 10
Copyen en dag, of en hoedanig te verſoecken. 574. 3. en 575. 8. en 578. 11
Correctie, en by correctie regt doen wat, en in welke ſaken. 11. 19
van Correctien niet te appelleren. 631. 15
Corruptien wat, en hoedanig te ſtraffen. 448. 9
Coſtuymen 22. 10. hoe te bewijſen. *aldaar*. 11
Credijt of en wanneer verſtaan werd gevolgd te zijn. 368
Criminele ſaken. Sie *Misdaden*. hoedanig in criminele ſaken te procederen. 649. 7. in criminele ſaken moeten de Gedaagdens in perſoon compareren. 950. 9. van geen criminele Vonniſſen te appelleren. 628. 14. Wie over criminele ſaken mogen en moeten oordelen. 647. 1. wie de beſchulding en aanklagt doen moet. 628. of en wanneer een en deſelve ſaak civiliter en criminaliter mag werden aangeleid. 648. 3. in criminele ſaken hoe te procederen, ordinaire of extraordinaire. 649. 7
Criminele Actien of en binnen wat tijd gepræſcribeert en verjaart kunnen werden. 133. 6
Cumulatie van actie. 572. 9. hoedanig te rekenen in gewelene Vonniſſen. 633. 17
Cuſting-penningen op de geſette tijd niet betaald, geven Intereſt, als is 't dat het niet bedongen is. 332. 11. maar komen met geen Intereſt in præferentie, ten zy bedongen. 356. 22

D.

DAdelijke overkomſt. 525
Dading. Sie *Overkomſte*. 611
Daging of dagvaarding wat en hoe te doen. 563. 1. hoedanig by weet-beſteding en letteren requiſitoriaal. 564. 3. hoedanig by edictie. 564. 4
Dag van beraad. 573. Sie *Uitſtel*.
Debat en ſchriftuur van debat. 685, 10
Debiteur, of en wanneer ten nadeel van ſijn ſchuldeyſchers een erffenis of ſijn legitime mag repudieren en afſtand doen. 129. 10
Decreet. Merkt of Sondagſe geboden op de decreten tegens de bekende Schuldeyſcheren in 't byſonder te doen. 374. 5. Willig decreet. *aldaar*. onwillig decreet. 386. 2
Defaulten hoe veel en hoedanig op elk te procederen. 566. en 567. 4. en hoedanig het Vonnis in te ſtellen. 619. 9. hoedanig te purgeren. 567. 4
Defenſie, die het doet tot defenſie van ſijn lijf is onſtrafbaar. 442. 4. en 456. 11
Defloratie. Sie *Ontering*. 471. 6
Denier Obels. 164
Derogatoire clauſule. 214. 17
Deurvaart wat. 202. en by wie te onderhouden. 202. 18
Deurwaarders wie en hare bedieninge. 524. en 526. 12. haar teyken. 524. 5. of en hoe ver geloof hebben. 525. 7. van gemene middelen. 525. 8
Dierte, gemaakte dierte verboden. 387. 3. ſtrafbaar. 450. 17
Diefte, Dieven. 477. hoedanig en of men de Dieven ook met de dood mag ſtraffen. 477. 3. door de ſtrop vallende

of daar mê vry zyn. 499. 5. Kerk dieven. 446. 6. Kinder-dieven. 479. 4. Koe, Paard, of Schapen dieven. *ald.* 5. Veld- of Tuyn-dieven. *ald.* 6. en 480. 8
Dieven op te houden hoedanig te ſtraffen, 481. 12
Dienſtbare luyden welke van ouds. 48. 17
Dienſtbaarheid wat. 198. 1. hoedanig te verkrijgen. *aldaar.* 2. door beſit-regt en verjaring. 190. 3. en 197. 18. of en wanneer by toelating. 190. 5. andere Huys, andere Veld-dienſtbaarheden, en der ſelver onderſcheid. 192. 7. Sie *Huys-dienſtbaarheyd*, en *Veld-dienſtbaarheyd*. Hoedanige dienſtbaarheden verloren werden. 203. ende 197. 18. de Clauſule, gelijk als het getimmert en gemaakt ſtaat, gebruykt en bewoont werd, of deſelve enige dienſtbaarheyd kan maken. 191. 6. Twee byſondere huyſen van een eygenaar, naderhand geſpliſt, behoudelijk ſijn vorige dienſtbaarheden. 191. 6
Dienſtbaarheden die in verbod beſtaan, werden door geen verjaring verloren. 197. 18. water-gang-regt, waterloſing. 201. 13. 15. deurvaart. 202
Dienſtboden dienſt, en hoe ſy haar moeten gedragen. 396
Dienſtboden loon of voor andere Crediteuren werd gepræfereert. 356. 21
Dyk-Graaf en Heemraden van Rynland by wie en wanneer ingeſtelt. 15. 26
Dijken door te ſteken, of en hoedanig ſtrafbaar. 481. 11
Dobbelen of en hoedanig verbind. 360. 5
Domicilie hoe te rekenen. 282. 10
Dood-graven werden by ons met volkomen regt van eygendom als al ander goed beſeten. 105. 9
Doop-pand wat. 154. 3
Doodſlaan wat en hoe te ſtraffen. 451. ordinaire of extraordinaire. *ald.* die hem laat omkopen om een ander te doden, hoedanig te ſtraffen. 452. 4. een doodſlag door verſuym ſonder opſet, of en hoedanig ſtrafbaar. 455. 7. in overſtallige dronkenſchap. *aldaar.* 8. in noodweer. 456. 11. een doodſlag daar meer als een handdadig aan geweeſt is, of en hoedanig te ſtraffen. 459. 14. die haar ſelven om 't leven brengen, of en wanneer ſtrafbaar. 458. 12. vergoeding aan de beſchadigde, hoe en wanneer te doen. 459. 15. die handdadig is geweeſt aan een doodſlag, mag van den ſelven geen goed erven. 222. 9
Dood-ſchulden of en hoedanig voor andere gepræfereert. 346. 9. en wat daar voor gerekent werd. 347. of ook de Rouwklederen voor de Weduwe en Kinderen. *aldaar.* het verdiende loon en de Medicamenten van den Doctor en Apotheker. *aldaar.*
Dordregtſen Tuyn wat en van hoedanige waarde. 164. 23
Drenkelingen onſtrafbaar. 458. 13
Dronkenſchap en verſchoond niemand van een miſdaad. 442. 5
Duëllen of en hoedanig ſtrafbaar. 462. 4. ende 465. 6
Dupublyq, hoedanig in te ſtellen. 593. 44
Duinmeyers en Koddebeyers officie. 607. 6
Duiven houden of en wie geoorlooft. 111
Dwang of nood verſchoont en herſteld yemand van ſijn beloften of verbinteniſſen. 495. 4

E.

EGtſcheyding. 84. by 't leven van de Egt-genoten, om Overſpel of en hoedanig. *aldaar.* moedwillige verlating of en wanneer plaats heeft. 86. om onbequaamheid tot voort-teling. 88. 5. by wie en hoedanig de kinderen na de ſcheyding op te voeden. 88. 6
Edel-luyden welke en hoe te onderſcheyden. 42. haar voor regten en Vryheden. 47. mogen Koopmanſchap drijven behoudens haren Adel. 371. 11
Eedſweren wat. 608. 6
Eed de calumnia. 579. 12
Eed by gebrek van volle bewijs, of, wie, den en wanneer op te leggen. 607. 4. ling van eed wanneer plaats heeft. 608. 7. of en wanneer mag aangenomen of geweygert werden. 608. 8, 9. *en de volg.* hoedanig geſchieden moet. 609. 13. In welken ſaken plaats heeft. 609. 15. in,

in criminele ſaken 609. 16. of en hoedanig in geld-boeten. 610. 17. In Pagters ſaken. 610. 18. In ſaken van Huwelijk en Trouw beloften. 910. 19 In ſaken van injurie. 611. 20. een valſchen Eed of en hoedanig te ſtraffen. 450. 14

Eygen moord, of en wanneer te ſtraffen. 458. 12

Eygenen van ontſtolen goed hoe en wanneer te doen. 125

Eygendom wat. 107. 1. volle of gebrekelijke. 107. van enkele of veel begrijpende ſaken wat en hoe velerhande. 107. 2. hoe te bekomen. 107. 2. door overgifte, 122. van tilbaar of roerend, 123. 2. en van ontilbaar of onroerend goed, hoe. 124. 4

Eygendom en beſit van goederen door wie te verkrijgen. 126. 6

Eylanden hoe en by wie te eygenen. 113. 8. en 118. 4

Eyſſchen. 511. Sie *Aanlegger*. den Eyſſcher of en wanneer hy ten huyſe van den ſchuldenaar moet komen halen 't geen hy hem ſchuldig is; of wanneer de ſchuldenaar hem 't ſelve moet komen brengen. 517. 16. Of en wanneer ſijn eyſch mag veranderen. 565. 5. ende 572. 10 ſch en concluſie hoedanig in te ſtellen. 565. 5. 570. en 583. Voor 't Hof. 570. 2. in de Steden en ten platten Lande. *aldaar*. 3. hoedanig by proviſie. 571. 5. en 583. 3. om vrugten en baten. 585. 6. van koſten, ſchaden, en intereſſe. *aldaar*. 7. Salutaire clauſule in eyſch en concluſie hoedanig en van wat kragt. 572. 8. of en wanneer te veranderen. 565. 5. en 572. 20. Sie *Concluderen* en *Concluſie*.

Eyſch antwoord, replijcq en duplijcq, 593. 44

Eyſch, antwoord, replijq en duplijq hoedanig in te ſtellen. 684. 6

Emancipatie, wanneer verſtaan werd te geſchieden. 62. 5

Endvogel-vangſt. 111. 6

Enqueſte valetudinair. 603. 29

Error in calculo. 579. 14

Erffenisſe wat en hoe velerhande. 206. *en volg*. hoedanig te verkrijgen, 206. 4. by Uiterſte-wille *aldaar* by verſterf. 252. wanneer verſtaan werd aan den Erfgenamen te vervallen. 266. en 267, 4. afgaan en verlaten van erffenis hoedanig te doen. 271. 9. aan wie vervalt, en hoedanig *aldaar*. 10. of en wanneer, des niet tegenſtaande de makingen en verbonden plaats hebben, 571. 11. hoedanig van beſit van Erffenis te procederen. 549. en voor wat regter. *aldaar*

Erfgenaam wie te ſtellen. 226. 2. en wie goed erven mogen, wie niet. 222. 9. geen overwonne baſtarden van hare Ouders. 222. 10. geen Ballingen of Banditen, en die haar by de Vyanden onthouden. 222. 9. Die handadig is geweeſt aan een doodſlag, mag van den ſelven geen goed erven. 222

Erfgenaam wie en welk men noodſakelijk ſtellen moet. 228. 5. Ouders hare Kinderen. *aldaar*. en of het ſtilſwijgend voor by gaan van Kinderen, de Uiterſte-wil komt te vernietigen. 229. 6. Kinderen hare Ouders. 229. 7. Broeders en Suſters of wanneer elkanderen tot Erfgenaam moeten ſtellen. 229. 8

Erfgenaam wie en welke onder het ſelve woord te begrijpen. 239. 5. en 254. 16

Erfgenamen waar in gehouden zijn. 267. 3. of en hoe ver voor de ſchuld van den Overleden verbonden. 205. 3. en 267. 3. en 441. 5

Erflating wat. 226. hoedanig van makinge te onderſcheiden. 238. 3. en hoe deſelve geſchied 238. of en hoe ver de onkunde en bottigheid van den Schrijver de erflating ſou vernietigen. 238. 2. Verdeling van erflating in deſen hoe te verſtaan, 227. 3. voor een gedeelte by Uiterſte-wil, en voor een gedeelte by verſterf, of en hoedanig beſtaat. 227. 4. Erflating en making hoedanig te onderſcheiden. 238. onder hoedanige mits of conditie deſelve mag geſchieden. 241. 10. Sie *Conditie*.

Erf pagt Regt. 144. 1. Verval, of en hoedanig te beteren, 145. 2. aan een ander over te doen, 146. 3. verkopen, of en hoedanige, *aldaar*, of en binnen wat tijd

tijd het selve komt te verjaren. 134. 8.
Splissing of en wanneer plaats heeft. 146. 4. ongeval en geleden schade, of en wanneer afslag geeft. 147. 5. en 148. 8. of en hoedanig erfpagt-regt werd verkregen. 147. 6. of en hoedanig werd verloran. 134. 8. en 148. 7
Erfscheyding wat en hoe te verstaan. 433. van mê-erfenis. *ald.* van t'samen-belending en gemengder veur en aarde hoedanig te doen. 433. Sie *Scheyding*.
Erftogt wat en hoe te verstaan. 144. 16
Exceptie wat en hoe velerhande. 576. Hoedanig voor te stellen. 589. 24. declinatoire. 577. 2. dilatoire. 577. 4. peremptoire. 579. 13. by de welk men mag persisteren. 580
Exceptie van ongetelden Gelde, of, wanneer, en hoe by ons plaats heeft. 365. *en de volg.* renuntiatie en afstand. 365. 5
Executie van een Vonnis, door wie en hoedanig te doen. 637. voor het Hof. 638. 3. hoedanig in Steden. *aldaar.* 4. in reële saken. *aldaar.* 5. in personele. 639. 6. by sommarie en renovatie. *aldaar.* aanwijsing van goederen. *ald.* by arrest op persoon of goederen. 641. 11. *en de volg.* hoedanig buyten het Regts-gebied. 637. 2. by gijseling hoedanig. 645. 20. Surcheantie van executie. 622. 13
Executoiren. 638. 3. en nieuwe letteren van executie. 643. 16
Exuve, ofte issue wat, en van wie en wat goederen te vorderen. 72. 276. 13. en 277

F.

FActoors verbinden haar Meesters. 310. 9 hebben Regt van haar præferentie op haar Meesters goed voor haar agterwesen, hoedanig. 350
Falcidie portie wat en wanneer plaats heeft. 272. Sie *Trebellianique portie*.
Fameuse libellen. 470. 1
Feyten hoe te bewijsen. 597. met hoedanige Getuygen, en met hoe veel. 600. 14. die tot enig feyt verbonden is, of hy met het kort volstaan mag. 312. 13
Feyten hoedanig, by feyten te procederen. 684. 6. nieuwe feyten hoedanig in te brengen. 684. 5
Fideicommis. Sie *Verbonden Erfenisse*. 247
Fideicommissen zijn gepræfereert voor alle andere later Schuld-eyscheren op het goed gekomen uit den boedel van den Testateur. 351. 15
Financie. 9. 16
Fiscaal sijn Officie wat. 648. 4
Frauden, Sie *Smokkel*. 672. 1
Frauduleuse transporten. 127. 3

G.

GAlg, of een Dogter yemand van de Galg mag verbidden, met hem te willen trouwen. 599. 5
Gecommitteerden Raden. 9. 15
Gedaantgeving, of en wanneer eygendom geeft. 120. 4
Gedelegeerde Regters. 544. 1
Gedeputeerde tot het horen van de Rekening. 9. 17
Geestelijke, en hare Vierschaar. 53. 1. 2. ende 56. 5. ende 550. 7. hare Voorregten. 55. 4
Geestelijke goeden of en hoe verre die aan de Geestelijkheyd by erfenis komen mogen. 55. 4. welke en hoedanig aan de gemene saak vervallen. 189. 6. Abdye van Rijnsburg, Leeuwenhorst, ter Lee, d'ordre van St. Jan tot Jerusalem by die van Malta daar van uitgesondert, en waarom ingestelt. 189. 7
Geestelijk regt hoe ver by ons in gebruyk. 3. 12
Geld-lening waar in bestaat, hoedanig geschied, en of 't selve wandelbaar is. 326. 2. Minderjarige geen geld te lenen buyten weten van Ouders. 311. 11
Geleerde, hare Voor-regten. 57. 6
Gemeenelands Middelen, of en hoedanig in Gemeenlands Middelen te procederen. 637. hoedanig voorregt by præferentie voor of nevens andere hebben. 347. 10. Voor wat Regter. 550. 6
Gemeenschap wat. 398. en hoe velerhande. *aldaar.* Stiltwijgende of legale gemeenschap van goederen, in welken geval plaats heeft of niet. 398. *en volg.*

Ge-

Gemeenſchap van goederen tuſſchen Man en Vrouw. 399. 3. leen en verbonden goederen of en hoe ver daar onder begrepen. 400. 4. of deſelve ook plaats heeft in het twede Huwelijk daar Voorkinderen zijn, en hoedanig. 400. 5. Item, of in-ſchulden voor dato van het Huwelijk gemaakt. 401. 6. of en wanneer deſelve by continuatie plaats heeft tuſſchen een Weduw, of Weduwenaar, en ſijn, of haar Voor kinderen. 402. 7. en of deſelve continuatie overgaat tot het twede Huwelijk. 403. 8. of mede plaats heeft in erffeniſſen en goeden die van buyten aankomen. 404. 9

Gemeenſchap van winſt en verlies hoe te verſtaan, en wat daar onder begrepen. 410. 6. geen erffeniſſen. 404. 9. en 410. 6. of daar ook onder begrepen zijn de borgtogten by den Man aangegaan. *aldaar.* 7. Het Huwelijks goed van de Kinderen of verſtaan werd uit den gemenen Boedel te gaan. Sie *Huwelijkſe Voorwaarden.*

Gemeynſchaps deyling. 431. 1. Sie *Scheyding.* meer t'ſamen ſchuldige by de gemeenſchap, erffenis of anders, of en wanneer in 't geheel of voor haar aandeel aanſprekelijk. 514. 11

Gemengder veur en aarde hoe te ſcheyden. 431

Generale Staten. 8. 10

Generaliteyts vergadering. 8. 10. Rekenkamer. 8. 13

Generaal verband wat. 352. en hoe te doen. *aldaar.* gaat voor alle andere onverſekerde ſchulden. 352. 19. of en hoe ver jegens een derde Beſitter plaats heeft. 352. 19. Sie *Pand.*

Gerard Bikker en Alida Koninex Proces. 419. 4

Geregte, die van den Geregte wie. 11. 19 en haar regts-gebied. *aldaar.*

Geregtsbode wie en haar Ampt. 524. haar teyken. *aldaar.* 6. of en hoe ver geloof hebben. *aldaar.* 7. *en de volg.*

Geſchenken. Sie *Giften.* 434. 1

Geſchillen welke by overkomſt geſligt mogen werden. 611

Geſtolen goed hoedanig op te eyſchen. 125 die geſtolen goed opkopen of en hoedanig te ſtraffen. 481. 12

Geſtrande goederen. Sie *Zee vonden.* 113. 9

Getuygen: Getuygenis der waarheyt hoe en by wie te geven. 600. 14. *en volgend.* mag niet geweygert werden. 601. 21. getuygenis van horen ſeggen, of en van wat kragt, en wanneer plaats heeft. 602. 24. horen en beëdigen van Getuygen by wie en hoe te doen. 603. 27. *en de volg.* een Getuyg alleen maakt geen bewijs. 601. 23. een Getuyge beneden de 14. Jaar maakt een Teſtament geheel kragteloos. 210. 8

Geven om geven, doen om doen, &c. 358. 1. Wanneer en hoedanig by berouw af te gaan. 359. 3. en 359. 4

Gevonde ſchatten en goederen hoe en by wie te eygenen 115. 13

Geweld wat, en hoe te ſtraffen. 467

Gewijsde van een Regter, van wat kragt. 22. 12. hoe en wanneeer voor de regte waarheyt te houden. 621. 11. Sie *Sententie.*

Gewillekoorde Verbintenis wat, en hare verdeling. 365

Giften en geſchenken wat, en hoe veelerhande. 434. 1. of en hoedanig bekragtigd werden door de aanneminge. *ald.* 2. boven de 500. Roomſe goud gulden of en hoedanig beſtaan mogen. 435. 3. hoe veel 't ſelve in onſe munt uitbrengd. *ald.* 4. Van alle goed of en hoedanig beſtaan mogen. 437. 6

Giften en geſchenken of en wanneer vervallen en weerroepen mogen werden. 437. 7

Giften en geſchenken tuſſchen Man en Vrou van onwaarden. 416. 14. ten waar Huwelijksgift, Juwelen, of Morgengave. *aldaar.*

Godslaſtering hoe te ſtraffen. 445

Goede mannen wie, en hoedanig van Arbiters te onderſcheiden. 545. 6. en 546

Goudgulden. Sie *Roomſe goudgulden.*

Graden van Maagſchap hoe te tellen. 37. 38. Sie *Maagtalen.*

Gratien en beneficien welke en hoe veelderhande. 25

Graven. 105. 6. Sie *Dood-graven.*

Graaf wat en hoe veelderhande. 44. 6.
Wanneer erffelijk gemaakt 44. 7
Graven van Holland wanneer en hoe geſtelt. 5. 3. hoedanige Weeten onderworpen. 6. 4. wanneer en by wie overtreden. 7. 5
Graaflijkheyds Rekenkamer. 9. 17
Gratien, Pardonnen, &c. hoe te verkrygen. 25. 3
Griphiers of Secretatis Ampt. 508. 5
Gyven à minima. 635. 26
Grondſcharing. 431. *en de volg.*
Grond. Dat op ymands grond gebouwt of geſaayt werd volgd den grond Eygenaar. 119. 2.
Groot-vader is ook by gebrek gehouden in de opvoeding van het Kind dat ſijn Soon in On-egt heeft geteeld. 64.
Groote Komans payment wat. 164. 19
Guaraud, en Guaranderen wat, by wie, hoe en wanneer te doen. 373. 3

H.

HAls-regt werd by ons ſonder onderſcheit by alle Magiſtraten en Overheden gepleegt. 511. 5
Hand-ligting. 62. 5
Hand-veſten. Sie *Privilegien.* 22. 9
Hand-vulling. Sie *Proviſie van namptiſſement.*
Haverye wat en hoe velerhand. 438. by wie te dragen en te gelden, en over welke goeden. 438. 2. over welke en hoedanige ſchade. 439. 3. hoedanige ſchatting van de behouden en verloren goeden in Haverye te doen. 440. 4
Heymelijke tranſporten, hoedanig te vernietigen. 127. 8
Heemraden van Rijnland by wie en wanneer ingeſteld. 15. 26
Heergewaden. 179. 2
Herbergiers voor haar Dienaars verbonden. 311. 10. en 482. 3
Herſtelling wat, hoe, en om welke ſaken. 494. van bedrog over de helft, hoe te verſtaan. 387. 5. in Koopmanſchap by den dronk geſchiet. 388. 6. by en van wie, en binnen wat tijd te verſoeken. 494. en 495. geen herſtelling jegens misdaden. 496
Hertog wat. 44. 5
Hoererye of en hoe te ſtraffen. 475. 11. van ouds toegelaten. *aldaar.*
Hof-Regten. 178
Het Hof Provinciaal, wanneer en by wie opgeregt. 15. 28. haar Regts gebied wat en hoedanig. 557. 4
Hogen Raad wanneer in Holland opgeregt. 15. 29. en haar Regts-gebied wat en hoedanig. 559. 5
Het Hof en Hogen Raad mogen geen Poſſeſſoire proviſie verleenen in ſaken de Jagt en Wildernisſen rakende. 688. 10
Holland van ouds een vrye Republijcq. 5. 2. van niemand te leen gehouden. 171. 16
Hollandſe Leeuw wat en van hoedanige waarde. 194. 22
Hollende wagen. Sie *Voerman.* 483. 5
Hoogſte Magt ſchending wanneer en hoe te begaan, en hoe te ſtraffen. 444. *en de volg.*
Hoon. Sie *Laſtering* en *Injurie.* 471
Houtveſter, en Meeſter Knapen, by wie en wanneer ingeſtelt. 15. 27. deſſelis Regtsgebied en proceduren 687. 1. en 6 Hoe veel maal ſy 's jaars te regt ſitten en over welke ſaken. *ibid.* 2. en 3. by kort regt in welke ſaken. 688. 7. Van welke Vonniſſen te appelleren en aan wie en van welke niet. *ibid.* 8. en 9. Executie van haar Vonniſſen by de Deurwaerders van 't Hof te doen. 687. 5
Huyr gaat voor koop waar plaats heeft, en hoe te verſtaan. 393. 4
Huyr wat, en wanneer voltrokken. 390. 1. of en wanneer ſchrift noodſakelijk, *aldaar.* 3. het gehuyrde hoe te gebruyken. *ald.* 4. de huyr aan een ander over te doen, of en wanneer. *aldaar.* en 391. Laſten en ongelden op 't gehuyrde by wie te dragen. 391. 5. Vernieuwen van Kaden, Wegen, Sloten, Dijken, Water-Molens, of en voor hoe veel by den Huyrder te dragen. *aldaar.* voor hoe veel Jaar te maken. 395. 9. wanneer eyndiget, en by welk geval vervalt. 392. waar in, ſen van welke ſaken huyr gemeenlijk beſtaat. 396. 1. verhuyrden dienſt of arbeid van een Menſch of Beeſt. 396. 1. hoedanig tuſſchen Meeſters

ſters en dienſt-boden. 396. 2. tuſſchen Koopluyden, Schippers en Boots-geſellen. 397. 3. voor de huyr van Huyſen of Landen is verbonden al dat op den grond gevonden werd. 349. 12
Huysbraak, 468. 3. en 479
Huys dienſtbaarheyd wat en welke. 193. Gebouw dragende. 194. 4. Inankering. 195. 6. Overtrek. *aldaar*. 7. Drepregt. *aldaar*. 8. Dropvang. 169 9. Waterloop. *aldaar*. 10. Goot of kruynregt. *aldaar*. 11. Belet van hoger-timmering. *aldaar*. 12. vry ligt. 197. 13. vry uitſigt. 197. 14. venſterregt. *aldaar*. 15. gehgt verbod. *ald*. 17. ſtaande ligten niet te beletten. 197. 18
Huys huyr heeft Regt op den Huysraad in 't Huys gebragt 349. 12
Huys-meeſter of en hoe ver tot vergoeding van ſchade verbonden door het gene uit ſijn Huys geworpen of gegoten werd. 482
Huysraad en Inboedel wat, en hoe te verſtaan. 261. 18, 19
Huwelijk wat, en deſſelfs oorſpronk. 69. 1. mag niet beſtaan als tuſſchen een Man en een Wijf te gelijk. 70. 2. 78. 11. en 82. 14. in wat jaren toegelaten. 28. 2. hoe te voltrekken van ouds, en huydendaags. 71. 3. of en wanneer de Huwelijx geboden mogen werden verkort. 72. 4. tegen het weygeren en af ſtaan van de geboden mag niet werden geappelleert. 75. 7. of het Huwelijken door volmagt en by procuratie mag geſchieden. 73. 5. van Minder-jarige niet ſonder conſent van hare Ouders, of de langſt levende van dien. 73. 6. en 74. ten waar in het tweede Huwelijk. 78. in Meerder jarige of en hoedanig het conſent van de Ouders noodſakelijk. 74. conſent van de Voogden onnodig, als op ſommige plaatſen daar ſulks duydelijk gekeurd is. 76. 9. Wettelijke oorſaken tot belet van een Huwelijk. 74. 10. te na Maagſchap om te mogen trouwen. 78. 12. of en hoe ver in Swagerſchap. 78. 10. of yemand ſijn voor overleden Vrouws Suſters Dogter, of Mans Broeders Soon mag trouwen. 81. Item, ſijn Stief-vaders of Stief-ſoons Weduwe, of ſijn Huys-vrouwen Ooms of Boeders Weduwe. 81. een Vrouw binnen wat tijd tot een tweede Huwelijk te gaan. 83. 14. Huwelijk wanneer en hoe te ſcheyden. 84. by 't leven geſcheyden zijnde, by wie en hoedanig de Kinderen op te voeden. 88. 6. Sie *Egtſcheyding*.
Huwelijk maakt Minder-jarige mondig, en haar eygen Meeſter. 61. 4. 98. 11
Huwelijks giften of en wanneer die gemeen zijn. 416. 14
Huwelijks goed van Kinderen gaat uit den gemeenen Boedel. 299. 2. of Kinderen daar van Intreſt moeten in brengen jegens andere Kinderen die geen Huwelijx goed genoten hebben. 299
Huwelijkſe Voorwaarden hoe te verſtaan, en van wat kragt. 406. 1. in 't reguard van een derde. 407. 4. Winſt en verlies hoe ver te reckenen, en wat daar onder begrepen. 410. 6. Erffenis daar onder niet begrepen. *aldaar*. Van een perſoon die Voor-kinderen heeft niet meer te bedingen als een Kinds gedeelte. 411. 8. en 225. 17. het Kinds gedeelte by verſterf van alle of enige der Voor-kinderen hoedanig te reekenen. 412. 9. Vrouwen mogen de vrye keur bedingen, of ſy haar aan de gemeenſchap van winſt en verlies ſullen houden, of nier. 406. 2. Winſt en verlies uitgeſloten, of en hoe ver een Vrouw buyten die verbonden. 407. 3. verbod van vervremding en beſwaring der Vrouwen goederen by den Man te doen, of en hoe ver plaats heeft ten opſicht van een derde. 407. 4. het welk niet uitdrukkelijk by Voorwaarden uitgeſloten is blijft gemeen. 410. 5. het voordeel by Huwelijkſe Voorwaarden bedongen, vervalt door Overſpel. 413. 10. wanneer Huwelijxſe Voorwaarden kragt van Uiterſte-wil hebben, en beſtaan. 413. 11. niet anders als by Uitterſte-wil te breken. 414. 12. of daar door de gemeenſchap wederom plaats heeft. *aldaar*.
Hypotheeq, Sie *Pand-gevinge*. 341. 1

I.

JAcoba Gravin van Holland haar verscheyde Huwelijken, by 't leven van een en deselve man voor onwettelijk verklaart. 86. 4

Jaarlijxse Legaten, of en wanneer haar begin en eynde hebben. 265. 40

Jagt en jagen, by wie en hoe ver geoorloft. 109. 3

Jagtbedrijf en saken van de Wilderniffen haar procederen voor den Houtvester en Meestetknapen. 687

Imposten. Sie *Pagten*. 672

Impost van den 20. penning op de collaterale successie. 275. 12. van welke goederen te geven. *aldaar*.

Inboedel wat. 261. 18, 19

Inbootlingen welke en haar voorregt. 48. 49

Inbreng. Sie *Collatie*. 298

Indien. Sie *Conditie*. 241

Inductie wat. 492. 5. hoedanig te verkrijgen. 493. Sie *Atterminatie*.

Inheymen of Inlanders. 49. 1

Inhibitie of en hoedanig te verlenen. 625. 3. tot sekeren dage, of dien dag al, van wat kragt. 635. 24. tot hoedanige som geen inhibitie jegens gewesene Vonnissen te verlenen. 633. 17

Injurie wat, en hoe te beteren. 270. 1. hoe te boeten. 587. binnen wat tijd te instituëren. 133. 6. 470

Inleyding en uytleyding in het besit van Erffenis. 268. 5. en 586. 12

Inspectie oculair wat, en van wat kragt. 605. 7

Institutie. Sie *Erfstating*. 226

Instrumenten, of geschriften; welke en hoe veelerhande, en van wat kragt in 't bewijs van saken. 598. en 599. Sie *publijque Instrumenten*.

Intendit hoedanig in te brengen, en van wat uitslag. 569. 7

Interesse wat, en hoe hoog te bedingen 328. Welke so wanneer niet uitgedrukt is, hoe veel. 328. 3. hoe lang deselve verstaan werd te lopen, als die maar voor sekeren tijd bedongen is. 329. 4. betaling van Jaarlijksen Interest buyten beding, of en hoe ver yemand verbind. 330. 5. Interest van Interest niet te bedingen. 330 6. of en wanneer yemand schuldig is. *ald.* Stilswijgenden Interest. 331. 8. 332. 10, 11. hoe en wanneer den loop van Interest ophoud 332. 12. of door arrest gestuyt werd. 331. 9

Interest van Legaten, of makingen, en beswaarde erffenissen. 332. 10. van Kusting-penningen. 332. 11. Interesse of en hoe ver benevens de hooft-som werden gepræfereert. 356. 22

Interinement van gratien, pardon, &c. 25. 3

Inthimatie. 628. 10

Inventaris. Sie, *beneficie van Inventaris*. Staat en Inventaris van Wees kinderen goeden, of, hoedanig, en wanneer te maken. 95. Daar in niet te verswijgen op verbeurte. *aldaar*. 7. Staat en Inventaris te eysschen, of en wanneer den Erfgenaam mag werden verboden. 243. 16

Jurisdictie, hoog, laag, en middelbaar. 46. 14. Sie *Regts-gebied*.

Justitie hoedanig, en op wat manier geadministreert in Holland. 12. 21

Jus patronatus wat en hoedanig den Vryheren en goed keuren van Kerke Leeraars toekomt. 186. 1

Juwelen, wat en hoe te verstaan. 261. 20. ten Huwelijk gegeven of die in den gemenen Boedel komen. 416. 13

K.

KAmpvegten of en hoedanig in oude tijden geoorloft. 462. 4

Karolus gulden. 163. 14

Kennen of ontkennen. 363. 3. Sie *Namptissement*. 562. 6

Kennen of ontkennen de hand teykening van den Overleden, of de Erfgenamen gehouden zijn. 584. 4. 363. 3

Kerf-stokken hoedanig geloof in Regten. 600. 13

Kerken hebben by ons buyten enkele Godsdienst geen heyligheyt, of waardigheyt. 500. toevlugt voor Misdadige aan de Kerk, Beelden, Heyligen, by ons verworpen. 500

Kerk graven werden by ons met volkomen regt

regt van eygendom als ander goed beseten. 105.9
Kerk dieven, en Kerk-roof wat, en hoe te straffen. 446.6
Kerkelijke Vierschaar, of en hoedanig by ons. 550.7
Kerk ordening van den Jare 1591. 551.8
Kersluyden wie en welke. 545.5
Keuren van Steden, by wie te maken, en van wat kragt. 20.9
Keur-regters wie en welke. 545.4
Kinderen in het versterf-regt hoedanig te verstaan. 239. 7. of en wanneer daar onder Kinds-kinderen verstaan werden begrepen te zijn. *aldaar*. en 251. 11. moeten voor alle deling inbrengen het gunt sy genoten hebben. 298. dog sonder Interest. *aldaar*. Sie *Collatie*. Het gunt de Kinderen in de kost van haar Ouders winnen, verkrijgen de Ouders. 126. 7. 299. 4
Kinderen onder conditie gestelt, of en wanneer verstaan werden mê geroepen te zijn. 252. 12
Kinderen benevens hare Ouders geroepen of en hoedanig deselve mê erven. 253. 13
Kinderen staan onder de magt van haar Ouders. 60. Opvoeding van kinderen by wie en hoe te doen. 63. 7. Minder-jarige mogen geen Huwelijk aangaan sonder consent van haar Ouders. 73. 6. en 74. Item, meerder-jarige hoedanig te verstaan. 74. jonge Kinderen misdoen niet. 442. 6
Kinder-dieven hoe te straffen. 480
Kinds-gedeelte: Sie *legitime portie*. Een Man of Vrouw Voor kinderen hebbende, mag niet meer aan sijn twede Vrouw, of haar twede Man maken, als een Kinds gedeelte. 225. 17. en 411. 8. het kinds gedeelte by versterf van alle of enige der voorkinderen hoe te rekenen. 412. 9
Klinkaarts wat, en van hoedanige waarde. 162. 7
Knevelerije wat, en hoe te straffen. 447. 8
Koddebyers en Duynmeyers officie. 687. 4
Koe, Paard, of Schape-dieven. 480. 5
Koop wanneer voltrokken. 366. 1. in dronken gelag geschied mag men binnen 24. uyren afgaan. 388. 6. tot koop schrift onnodig. 369. 7. perijkel van het verkofte voor de levering by wie te dragen. 366. 2. en 269. 8. het verkofte goed hoe en wanneer den koper eygen werr. 367. 3. roerend, of onroerend. *aldaar*. en 372. 1. koop op rabat hoe te verstaan, contant of op dag. 368. 5. voldoening van koop hoe te doen en begeren. *aldaar*. 6 het verkofte goed in specie te leveren, sonder met het kort te mogen vollstaan. 372. 1
Koper en verkoper by wie, aan wie, hoe en van welke goederen te geschieden. 370. 10. 11. hoedanige bedingen in koop te doen. 386. wat en hoedanige gebreken de koop vernietigen. 375. en 376. 10. in de verkofte Paarden. 377. 11. in de Slagt beesten. *aldaar*. 12. in de Verkens. *aldaar*. 13
Koop die openbaarlijk geschied mag niet gewraakt worden, en is geen herstelling onderworpen. 389. 7. Sie *herstelling*.
Koop geschied, met de voet te stoten, en *by den koop sonder maat*, van wat kragt. 375. 7. hoedanig te verstaan is, als daar maat by genoemt is. *aldaar*. 8
Koopluiden door haar Factoors verbonden. 310. 9
Koopmans Register hoedanig geloof in Regten. 600. 11
Krijgsluiden waar te Regt te staan. 530. 4
Kuypery verboden. 361. 6. Sie *Corruptie*.
Kusting-penningen onbetaalt, hebben stil swijgende interest. 532. 11. dog werden in præferentie met geen Interest voor andere geprefereert. 456. 26

L.

LAnddiefre wat, en hoe te straffen. 446. 7
Land Graaf. 44. 2
Landhuyr. 390. 3. *en volg*. bestaat niet sonder schrift. *aldaar*.
Land hoedanig in huyr te gebruiken. 390. 4 aan een ander over te doen. *aldaar*.

laſten en ongelden op de Landen by wie te dragen. 391. 5. voor hoe veel Jaren te verhuyren, 395. 2
Land huyr heeft Regt van præferentie op het gene daar op bevonden werd. 349. 12
Landverraderye hoe te ſtraffen. 444
Landwinning. 498. 3
Laſtering wat. 469. 1. en hoe te beteren, honorabel en profitabel. *aldaar*.
Laſt-geving 425. algemeen of byſonder hoedanig. *aldaar*. Enkel of met volle magt. 426. 4. om eed te ſweren, of opdragt te doen hoedanig. 426. 3. ſtilſwijgende welke. 426. 5. wie laſt geven en aannemen mogen, en van welke ſaken. 427. 6. 7. of en wanneer gegeven laſt aan een ander mag overgedaan werden. 427. 9. wanneer deſelve eyndigt en ophoud. 528. 11
Laſt aannemer en laſt gever hoe ver den anderen gehouden. 527. 8
Leen-hof en leen geregt wat en hoedanig werd gehouden. 15. 30. by wie en wanneer opgeregt. *aldaar*.
Leen-Regt wat. 166. by wie en wanneer ingevoert. 3. 13. en 165. beſtaat in onroerend goed. 166. 3. quade of regte Hollandſche lenen welke. 167. 4. goede lenen welke en hoedanig verſterven. 167. 5. lenen onſplisbaar. 167. 6. Oorſpronk van de Hollandſche lenen niet uit der Graven boeſem, maar uit eygen opdragt, en wederom te leen ontfangen van de Ingeſetenen. 168. 8. in Friesland geen leen-goed bekend en waarom 169. 10. hoedanige verbintenis tuſſchen den Heer en ſijn Leen-man. 169. 11. Heervaarten. 169. 12. of en hoe ver de Leen-mannen van de oude dienſtbaarheden ontſlagen. 170. 13. Heerlijke en Adelijke lenen. 171. 15. agter lenen. 171. 17. ſonne-lenen. *aldaar*. 16. Leenregt hoedanig te bekomen. 172. Eed van getrouwigheyt in Leen goed, wat, wanneer, en aan wie te doen, en hoedanig. 170 14. Hof regten. 178. Heergewaden. 179. wat en welke ſo wanneer by de brieven in 't byſonder niet is uitgedrukt. 182. 4. of en wanneer te betalen. *aldaar*. 5. confirmatie wat, en wanneer genoeg is. 182. 6. verſterf van Leengoed 172. 2. of daar in repræſentatie plaats heeft. 173. 3. vervreemding by Teſtament of anders hoe te doen. 174. 4, 5, 6. Octroy. *aldaar*. Reſtoir, of en wanneer te doen. 176
Leengoed hoe te gebruyken. 168. 7. by welke perſonen te beſitten. 167. 6. of en hoedanig tot Allodiaal goed te maken. 184
Leenregt of en hoedanig verloren werd. 183. door verjaring. *aldaar*. 2. door quyting. *aldaar*. 3. door verbeurte of verſuym. 184. 4, 5. door gebrek van regte Leenvolgers. 185. 6
Leenroerige ſaken welke en voor wie te beſlegten. 555. 9
Legaal hypotheecq. 346. Sie *Pandgeving* en *Præferentie*.
Legaten. Sie *Makinge*.
Legatariſſen regt van præferentie. 351. 15
Legitimatie wat. 34. 5
Legitime portie hoe veel en wat. 232. 1. hoe veel, als Ouders met en benevens Broeders en Suſters erven. 233. 3. beſtaat in een vollen eygendom. 236. 8. of en wat onderſcheyt tuſſchen de legitime portie der Kinderen, of Ouders. 232. 1. wanneer de Ouders geen legitime portie toe komt. 229. 7. of en wat de Kinderen in haar legitime portie mag toegerekent werden. 234. 4. De Kinds kinderen het geen hare Ouders genoten hebben. 235. 5. in legitime portie heeft ook repræſentatie plaats. *aldaar*.
Legitime portie mag ook belaſt en beſwaart werden ten goeden en tot voordeel van de Kinderen. 236. 9
Legitime en Trebellianique portie t'ſamen komende, maken altijd de helft. 275
Legitimeren. Sie *Wettig maken*. 34. 5
Lettres requiſitoriaal om getuygen te horen. 602. 28
Limijt-ſcheyding van gronden en huyſen. 433. 4
Lijftogt. 140. Sie *Vrugt-gebruyk*.
Lijftogter hoedanig het goed moet gebruiken. 140. 7. 10. welke laſten by hem te dragen. 141. 11. Alle ſcheidingen en 't gene tuſſchen beyden leyt is gemeen. 194. 5

Lom-

Lombard. Sie *Bank van Leening*. 333
Loſſing van renten, met wat voor Geld, en hoe te verſtaan. 159. 160. Pagten, Erfpachten, welke wanneer en hoe te loſſen. 157. 7

M.

MAkelaars hebben geloof in de handeling daar ſy over ſtaan. 600. 12
Maagſchap en Verwantſchap wat. 36. 1. Maagtalen hoe te reekenen, en onderſcheyden. 37. en tellen 38. Van Chriſtus anders by Matthæus anders by Lucas, hoe te verſtaan. 36. 2. na de Roomſe Regten. 38 7. na de Geeſtelijke Regten. 40. 8. te na Maagſchap om met elkanderen te mogen trouwen. 78. 12
Maagſchap in ſwagerſchap hoe ver te rekenen. 41. 9. in erfeniſſen hoe ver. 296. 6. nedergaande en wie daar onder te rekenen. 279. 3. opgaande. 279. 6. zijdmagen. 280. 7
Maken en laten, wanneer voor erffenis en erf ſtelling te rekenen. 239. 4
Making of Legaat wat. 257. 1. hoedanig van erflating te onderſcheyden. 259. aan wie te doen en hoedanig. 257. 1. of en hoedanig aan onſekere Perſonen. *aldaar*. 2. aan Steden, Gemeente, Godshuyſen. *aldaar*. 3. aan den Armen hoe te verſtaan. *aldaar*. 4. miſſing in de naam van de perſoon, of van het goed, of en wanneer de making vernietigd. 257. 5. hoedanig in making van geld daar de aanwijſſing met de begroting van de ſom niet over een komt. 258. 6. een van twe of meer ſaken ſonder onderſcheit weg gemaakt, van welke te verſtaan, en wie de keur heeft. 259. 7. en 263. 29, 30. gemaakten of beſproken huyſraat en Imboedel hoe te verſtaan. 261. Silver en Goud, Kleederen, Juwelen, &c. *aldaar*.
Making in en van hoedanige goederen geſchieden mag 259. 8. of en hoedanig van een ander mans goed. *aldaar*. 9. van een belwaarde of veronderpande ſaak. *aldaar*. 10. van een ſtuk goed met een ander gemeen. *aldaar*. 11. van leengoed. 259. 12. van Vrugt gebruyk. 260. 13. van 't geen den makingheurder ſelf of een ander ſchuldig is. *aldaar*. 15
Making van een Kudde wat daar onder te verſtaan. 260. 16. onder Vee wat. *aldaar*. 17. Imboedel. 261. 18. Huysraat. *aldaar*. 19. Kleinodien, Juwelen. *ald*. 20. Goud en Silver. *aldaar*. 21. Kleederen. *aldaar*. 22. en 262. 28. Onderhoud. 261. 23. Toebehoren van Huys, Land, of wooning hoe te verſtaan. 262. 25
Making aan den Erfgenaam, of en wanneer ſonder aanvaarden van de Erffenis mag genoten werden. 265. 37
Makingen of en binnen wat tijd moetten werden voldaan. 265. 39. Jaarlijkſe makingen of en wanneer ſijn begin en eynde hebben. 265. 40
Maat by den hoop ſonder maat, hoe te verſtaan. 375. 7
Maatſchap. 398. Sie *Gemeenſchap*.
Mandament pœnaal hoe en wanneer te verſoeken. 558. en 586
Manier van procederen. Sie *Regts-vordering*. 503. 687
Man is Voogt over ſijn Vrouw. 30. 7. en 407. 4
Man en Vrouw kunnen by verſterf van elkanderen niet erven. 297. 7
Man en Vrouw Voorkinderen hebbende, mogen elkanderen niet meerder maken als een Kinds gedeelte. 225. 17. en 411. 8. nogte ook aan de Voorkinderen. *aldaar*. maar wel aan de Nakinderen. *aldaar*. Tot Uitregt mogenſe elkanderen niet meer maken als de lijfregt. 235. 18. Tot Delft niet anders als reciproce over en weder over. 225. 19. of en wanneer elkanderen verbinden geen ander Teſtament te maken. 221. 8
Mannen en Vrouwen onderſcheid aangaande het regt. 208. 4. wanneer haar ten Huwelijk mogen begeven. 28. 2. of en wanneer voor elkanderen aanſprekelijk. 514. 13
Mark-Schippers, en ordre op de verſekering van Pak goederen by haar te voeren. 311. 10
Markgraaf. 44. 6.
Medicijn Meeſter in ſijn kunſt miſſende of en hoe ver ſtrafbaar. 483. 4

Mede-

Mede-Reders van een Schip waar in gehouden, en hoe ver elk van hun mag aangesproken werden. 310. 9
Meerder-jarige welke en wanneer. 58. 1. 2. en 62. 6. Het Huwelijk maakt de Kinderen meerder-jarig. 61. 4. en 98. 11. of en hoedanig de selve het consent van de Ouders in het voltrekken van een Huwelijk van noden hebben. 73. 74
Maintenue. 561. 5.
Memorien en Advertissementen van Regten. 593. 43
Memorien, schristure van memorien wat en hoedanig in te stellen. 682. 2
Menschen, alle Menschen zijn by ons van geboorte vrye Luyden. 27. 4. haar verdeling het regt aangaande. 28. 5
Mes-trekken strafbaar. 456. 9. 461
Mette voet te stoten wat. 375. 7
Minderjarige welke. 59. 3. wanneer haar eygen Meester. 98. 10. mogen geen handeling doen sonder consent van haar Voogden. 97. 8. en 126. 8. geen Huwelijk aangaan sonder consent van haar Ouders. 73. en 74. Sie *Huwelijk.*
Minderjarige geen geld te lenen of te borgen. 311. 11
Minderjarige waar te regt staan. 531
Misdaden wat en hoe te verstaan. 441. tot wiens kennis. 13. 23. Wie de beschuldiging en aanklagt doen en vervolgen moet. 443. 8. hoe te onderscheyden. 443. 9. enkel verzuym in misdaad of en hoedanig strafbaar. 441. 1
Misdaad in 't gemeen hoe te straffen. 497. Wanneer om een misdaad criminaliter of civiliter mag werden aangeleid. 648. 3. ordinaire of extraordinaire. 649. 7
Misdaad tegens het leven. 451. Sie *Doodslaan.* tegens het lighaam. 460. tegens de aangebore vryheid. 467. tegens de Eer en goede Naam. 469. in of tegens het goed. 477. Sie *Diefte.*
Misdaats gelijk. 482
Miserabile personen wie, en welke daar onder begrepen, Weduwen, Weesen, Dienst-maagden, &c. 531. 5.
Mits of op dat hoe ver van indien verschild. 244. 17
Morgen gelden. 675. 7
Morgen gaven of die in gemeenschap vinden Boedel komen. 416. 13. hoedanig en hoe ver by ons plaats hebben, in Voorgang regt. 350. 14
Molen-gelden. 680
Mondige en onmondige. 58
Mondig Werden. Sie *Meerderjarige.* 58
Monopolie en gemaakte Dierte verboden. 387. 3. strafbaar. 450. 17
Moord van Prins Willem swaarlijk gestraft. 445. 3
Muyr-muragie hoedanig te betimmeren, 193. 3. en 194. 5

N.

NAaste Vrienden, welke en hoedanig te verstaan. 239 5. en 254. 16
Naasting uit beding wat. 378. In hoedanig geval deselve moet geschieden. 379. 6. hoedanig de naderheid te rekenen. 381. 8. buyten beding. 378. 4. algemene, van leen-goeden, renten, inschulden. 379. 6. byzondere, op welke plaatsen gebruykelijk. 381. 7. wanneer en in welke goederen. 382. 11. by wie te doen, en wie onder meer naasters voorgaat. 384. 13. hoedanig voor te komen. 384. Schouten hebben in Rijnland geen naasting. 384. 14
Nagt-dief of en hoedanig sonder boete te doden. 456. 11
Nameloze handelingen wat en welke. 358. 1
Namptissement. 363. 3. Sie *Provisie.*
Na trek. 116. door aanwas. *aldaar.* 2. door saaks gevolg. 119
Naturalisatie. 52. 6
Niemand toebehorige saken. 104. 9
Nobel wat en van hoedanige waarde. 163. 13
Noodweer wat en hoe te rekenen. 456. 11
Notaris Amps wat. 698. 5. hoedanig geloof. *aldaar.* mag niet genieten by Testament dat voor hem gemaakt of verleden is 224. 15
Notaris en Getuygen hebben volkomen geloof in alles. 598. 6
Notarissen bottigheid of onkennde, of en hoe ver de uitterste wille kan vernietigen. 238
Notariale Obligatie, of en hoe ver gepretereert

fereert voor enkele handschriften. 354. 20
Novatie. Sie *Schuldvernieuwing.* 324. 18

O.

OBligatie. Sie *Verbintenis.* 305
Obligatien op onroerende goederen, of en hoedanig regt hebben in præferentie. 354. jegens een derde. 20. *aldaar.*
Obligatie inhoudende (*of den Toonder deses*) van wat kragt en hoe te verstaan. 306. 5. Inhoudende onder verband als na Regten, of genoeg is, en of so veel kragt heeft als onder verband van persoon en goederen. 356. moet de oorsaak van de schuld inhouden. 362. 2
Obligatie geteykend en verleden ten overstaan van drie Getuigen, heeft so veel Regt als een Notariale. 355
Een Obligatie daar uit in tien of twintig Jaren niet is gemaant, of deselve is verjaart. 134. 7
Oculaire inspectie wat, en van wat kragt. 605. 7
Officiers. Officie in criminele saken. 649. 6 wanneer ordinaire, wanneer extraordinaire te procederen. *aldaar.*
Onderhout, wat daar onder te rekenen. 261. 23
Onder of over-maat, of en wanneer te vergoeden. 375. 6
Onder verband als na Regten. 356
Onder verband van persoon en goederen. *aldaar.*
Onderregt-legging wat en hoe te doen. 339. willige *aldaar.* onwillige. 340. 4 waar in van sequestratie en bewaargeving verschild. 340. 6. Consignatie geld wat en hoe hoog te rekenen 341. 7
Onderscheit der Personen so veel in Regten te pas komt. 26. *en de volg.*
Onderstetting, algemene, of bysondere. 342 algemene onderstetting of en hoe ver plaats heeft, jegens een derde besitter. 353. Sie *Pandgeving* en *Præferentie*, item *Generaal* en *speciaal verband.*
Onderwind. 430
Ongeëygent goed wat, hoe verkrijgende, en hoe te bekomen. 108. *en de volg.*
Ongeheerde werken hoe te beschouwen. 677. 10
Ongeluk sonder versuym onstraffbaar. 455. 7. *en* 456. 10.
Ongelden op het gehuyrde by wie te dragen. 391. 5
Ongeoorlofde Vergaderingen welke. 224. 13. werd Regt geweygert. 515. 9
Onkunde van den schrijver mag de Uiterste wil niet hinderen. 238. 2
Onkuysheid of en hoedanig straffbaar. 475. 11
Onroerend of roerend goed, wat en hoe te rekenen. 103. 6. hoe te leveren. 124.
Onroerende goederen van Wees-kinderen hoe en wanneer te verkopen. 97. 9
Ont-erfenis tusschen Kinderen en Ouders, om welke redenen en hoe te doen. 230. 231. sonder wettelike redenen om goede insigten. 236. 9. Sie *Legitime portie.*
Ont-erfenis, of voor by gaan te ontregt gedaan, hoedanig te beklagen, en wat regt 't selve geeft. 235. 6. of en hoedanig 't selve aan den Erfgenaam overgaat. *aldaar.* 7
Onteering van een Dogter, met, of sonder geweld, hoe te beteren, en straffen. 471. 6. en hoe te bewysen. 472. van een Voogt aan sijn pupille hoe te straffen. 468. 2
Ontschaking of ontvoering hoe te straffen. 468. 4
Onvrugtbare en verlaten landen, of en wanneer verloren werden. 104. 9
Onwettig geboornen wie. 33. 3. hoedanig te wettigen, 34. 5
Onwillig decreet. 386. 2
Opdragt en overgifte van onroerend goed 124. 4. by wie te doen, en hoe door een Gemagtigde. 126. 5. wie geen levering of opdragt mogen doen van haar eigen goed. *aldaar.* 8
Op-eisschen van sijn goed dat by een ander werd beseten hoedanig. 125. of, wat, of wanneer te vergoeden. *aldaar.*
Oppositie tegens executie van een Vonnis, of, hoedanig, en wanneer plaats heeft. 642. 14. Van een derde. 643. 18
Oproer-makers hoe te straffen. 467
Opset en voornemen om ymand 't leven te benemen, of en hoedanig straffbaar. 456, 1. *en* 466. 7.

Opvoeding, wat daar onder te rekenen. 63.
Opvoeding, by bewijs en uitkoop hoe te rekenen, en wat daar onder behoort. 66. 9. of en wanneer eyndigd by overlijden van de gene die 't selve heeft aangenomen. 68
Opvoeden en onderhouden van Kinders, Ouders, Broeders, en Susters, &c. by wie, en hoe te doen 63. *en de volgende.* Groot-vader is by gebrek gehouden in de opvoeding van het Kind dat sijn Soon in on-egt heeft geteelt. 64. *en* 516
Ordinarie of extraordinarie te procederen, wanneer en in welke saken. 649. 7. *en de volg.* hoe te versoeken dat men in ordinaris proces ontfangen werd. 654. 14
Ouders magt over hare Kinderen wat en hoe groot. 60. 1. wanneer en by welke gevallen de Kinderen van de magt harer Ouders ontslagen werden. 61. 4. Vrugtgebruyk der Kinderen goederen by de Ouders niet verder te genieten als tot hare opvoeding. 60. 2. het gunt de Kinderen in de magt en kost van hare Ouders komen te winnen, komt de Ouders toe. 126. 7. consent van de Ouders tot het Huwelijk van hare Kinderen noodsaaklijk. 73. 6. *en* 10. Sie *Huwlijk.* De Ouders voor hare kinderen of en hoe ver verbonden. 308. 7
Ouders voor hare Kinderen misdaden of en hoe te boeten. 516. 14
Overkomst van twistige saken. 611. 1. welke saken by overkomst gesligt mogen werden. *aldaar.* geen quæstien over het gunt yemand tot sijn onderhoud gemaakt is. 611. 2. geen quæstien of geschillen spruytende uit Uitterste-willen die nog niet geopend en sijn. 611. 3. geen misdaden ten sy, &c. 612. 4. Dadelijke overkomst. 325. Sie *Verbintenis uit overkomst.*
Overgift van eygendom van roerend of onroerend goed. 124. 4. Sie *Opdragt.*
Overjarige en haar regt. 58. 2
Overseylen wanneer en hoedanig te beteren. 483. 7
Oversetting. Sie *Assignatie.*
Overspel wat. 472. 7. met een gehouwde of ongehouwde, of en hoedanig gepleegt en gestraft werd. 472. 8. Een overspeelder verliest al het voordeel dat hem anderssints van sijn Egtgenoot sou opkomen. 226. 20. *en* 413. 10
Of een Man sijn Vrouw in Overspel bevindende den Overspeelder mag doodslaan. 473
Overwonne Bastarden niet te wettigen. 35. 7. mogen van haar Ouders by Testament geen goed erven als alleen haar opvoeding. 222. 10. mogen wel Testament maken. 2. 19. 5

P.

PAarde Dieven. 480. 5
Pagten of Impostten. 672
Pagten of Renten. 144. 153. losbare ofte onlosbare. *aldaar.* hoedanig te lossen, en in te gaderen. 155. 6
Pagten metten houde. 154. 4. kleyne Pagten of Renten hoedanig in te vorderen. 155. 9. en af te lossen. *aldaar. en* 156. 157
Pacificatie van Gent. 7. 6
Pals-graaf. 44. 6
Pand-geving wat. 341. 1. *en* 344. 1
Pand en Hypotheecq of en hoe te onderscheyden. 341. 2. generaal en speciaal onderpand hoe te doen. *aldaar* 3. 4. welke overkomsten by ons in materie van pand en hypotheecq gebruyklijk sijn. 343. 5. wat voor goed veronderpand mag werden. 344. 2. veronderpanding by een bank-brekige gedaan, of en hoe ver bestaan mag 345. 3. van andere mans goed. *aldaar.* 4. een stuk goed met een ander gemeen, of en hoe ver kan werden verpand. *aldaar.* 5. of het gene eens verpand is, andermaal verpand mag werden. 345. 6. Stilswijgende pand of legaal hypotheecq voor wie en in welke saken plaats heeft. 34. 6. *en de volg.* Sie *Præferentie.* op pand by verkoping en uitwinning hoedanig te procederen. 357. 24
Panding by Dijk-regt. 675. 8
Parate executie in Gemeenlands middelen. 674. 4. in Verponding en Schattingen. 675. 7. Mag by onderhandeling niet bedongen werden. 541
Pardon of remissie hoedanig in welke saken te verlenen. 497. 1. *en* 498

Pa-

Patroon. Sie *Jus patronatus.*
Perſonen hoe veelderhande. 28. andere Edele, andere onedele. Welke. 42
Perſonele Actie, hoe en door wie te verkrijgen. Sie *Verbintenis.*
Pæne. Sie *Straffe*, en *Boete.* 497. 662
Pænaal hoe en wanneer te verſoeken. 586. *en* 558. tegens de executie van een Vonnis. 645. 19
Pænale clauſule of en hoe ver plaats heeft in Uitterſte-willen. 243. 15
Petitoir hoe te beregten. 560. 3
Philippus de twede van ſijn Graafſchap vervallen, en verbeurt verklaart. 7. 8
Philippus ſchild, wat en van hoedanige waarde. 162. 7. *en* 163. 12
Pijnigen wanneer, en op hoedanige bewijſen. 659. *en de volgend.* en wat te doen als de Beſchuldigde de pijn door ſtaat. 661. 4
Pilgiften of die de Ouders of Kinderen toebehoren. 300. 7
Plakke, Vlaamſe plakke wat en van hoedanige waarde. 204. 23
Plaats-vulling. Sie *Repræſentatie.* 295
Pleyten. hoedanig by monde te pleyten, en wat daar in waar te nemen. 1. 681
Politijque Regeering in Holland hoedanig. 5. *en de volg.*
Poincten van Officie te openen wat. 595
Pond Hollands wat. 164. 16
Poorters. 51. 4. en haar Regt. *aldaar.* 5
Poſſeſſie wat en waar in beſtaat. 130. 1. hoe te bewijſen, *aldaar.* 2. en hoedanig ſtaande te houden en te beregten. 131. 3. *en* 561. 4.
Precario te beſitten, van wat regt. 124
Præcijſe verantwoording van de vijf ſpecien. 673. 4. *en de volg.*
Præferentie, of voorgang regt wat. 344. *en* hoedanig over roerende en onroerende goederen. 346. *en de volg.* of en hoedanig ſtilſwijgende en by uitduyding *aldaar.* een Cijnsbeurder. 346. 8. Kuſting of grond brieven. *aldaar.* uitgeleyd geld tot onderhoud van Wegen, Dijken, Kaden, &c. *aldaar.* geleend geld tot nodige reparatie van een Huys, ofte Schip, of en hoe ver. *aldaar.* Doodſchulden. 346. 9. en wat daar onder te reekenen. 347. het gemene Land. *aldaar.* 10. Verpondingen of en hoe ver. *aldaar.* Wees-kinderen op de goederen van hare Voogden. 348. 11. een Verhuyrder of en hoe ver op het goed op ſijn grond gebragt. 349. 12. Schip en goed voor de vragt van den Schipper. 349. 13. een Factoor op de Koopmanſchappen van ſijn Meeſter. 350. Een Vennoot op de goederen van de Vennootſchap en Maatſchap behorende. 350. een Vrouw of en hoe ver op het goed van haar Man. 350. 14. Legaten en fideicommiſſen. 351. 15
Præferentie en voorgang-regt by byſondere of algemene onderſetting. Sie *Speciaal generaal verband.*
Præferentie van roerende goederen. 354. 20
Præferentie van hooft geld, of en hoe ver de Intereſſen mê werden gepræfereert. 356. 22
Præſcriptie. Sie *Verjaringe.* 331. 4
Præſumptie wat en van wat kragt. 606. 2. is altoos voor de onſchuld. *aldaar.* 3
Prævaricatie. 450. 16
Preuve heel of halve wat. 601. 32. *en* 606. 1
Princen moord hoe te ſtraffen. 444
Prins Willem vermoord hoe geſtraft. 445. 3
Privilegien wat en hoe te onderſcheyden. 22. 9. by wie te verlenen en hoedanig. 25. 3
Proces by geſchrift of by monde hoedanig na het voldingen te verhandelen. 681. 1
Procuratie. 425. Sie *Laſtgeving.*
Procuratie om in yemands naam Eed of opdragt te doen, hoedanig te verlijden. 426. 3
Procureurs Ampt. 521. 3. Magt. 522. of en wanneer procuratie van noden. 522. 7. wanneer eyndigt. 523. 8
Procureur acceptant. 523. 10
Procureur Generaal ſijn officie wat. 648. 4
Productie te doen wat, hoe, en wanneer. 595
Prorogatie van Jurisdictie, wanneer plaats heeft of niet. 540. 2
Prove. Sie *Vicarie.*
Proviſie en Namptiſſement wat, waar in en wanneer plaats hebben of niet. 363. 3

en 562. 6. *en* 590. 29. wanneer en hoe te verſoeken. 584. 3. of en hoedanig te ſtuyten. 590. 29. Volgens de beſchreve regten ingevoert. 562. 7. of men ten principalen kan voortgaan eer de proviſie is voldaan. 618. 7.
Provincialen Raad en hare Jurisdictie. 15. 28. *en* 557. 4.
Publijke Inſtrumenten welke en van wat kragt. 598. 2. of die regt van præferentie hebben, voor enkele handſchriften en andere lopende ſchulden. 354. 20. daar onder ook gerekent werden enkele handſchriften by de geloofwaardigheyt van drie Getuigen bekragtigd. *aldaar.*
Purge van defaulten. 567. 4

Q.

QUytſchelding. 488. 7
Quitantie. 486
Quyting door overgift van het handſchrift. 486. 3

R.

RAbat. 368. of contant, of op dag moet verſtaan werden, hoe te onderſcheyden. *aldaar.* of men aan een Verdagten ſchuld-eyſcher de ſchuld by rabat voor de tijd mag betalen. 129. 11
Raad van Staten. 8, 11
Raptus. Sie *Ontſchaking.* 468. 4
Reconventie wat. 541. 5. *en* 581. wanneer moet geſchieden. *aldaar.* 6. *en* 581. 2. in welke ſaken geen plaats en heeft. 543. 7. *en* 582. 4. heeft geen plaats in appel. 636. 27. of daar toe niewe daging van noden is. 582. 5. hoedanig te voldingen. *aldaar.* 6. waar in van compenſatie verſchild. 581. 3
Recolleren, Recolement van geruygen. 684. 7. *en* 603. 30
Reders voor haar Schippers of en hoe ver verbonden. 310. 1
Reductie. 546. 7. en van wat kragt. *ald.* of en wanneer kragt van appel heeft. 546. 8. voor wat Regter aan te leggen. 547. hoedanige ding-talen in reductie te houden. 635. 25
Reken-kamer van de Generaliteyt. 8. 13. van de Staten van Holland. 9. 16. van de Graaflijkheyts Domeynen. 9. 17
Reken-Meeſters. 9. 17
Reformatie. 624. 2. Sie *Appel.* 624. 2
Regt wat en hoe veelerhande. 1. *en* 26
Regt hoedanig by ons onderhouden. 2. 11 't Roomſe Regt hoe ver by ons aangenomen. *aldaar.* wanneer en by wie eerſt ingevoert. 4. 1. Verdeling van het Regt en Wetten 24. 1. het Roomſe regt over al ingevoert. 2. 11. hoedanig by ons in gebruyk. *ibid.* Geeſtelijk regt hoedanig by ons in gebruyk. 3. 12. Leenregt by wie en wanneer ingevoert. 15. 30
Regt tot de ſaken. 102. hoe en door wien te verkrijgen. 105. *en* 106
Regtboek wat en waar te houden. 503. 2 Sie *Vierſchaar.*
Regters Ampt wat, en by wie van ouds en nu bediend werd. 503. Competenten Regter. 527. *en de volg.* onkunde en onwetenheid van een Regter niet ſtrafbaar. 448. 10. gedelegeerde Regters. 544. 1. Commiſſariſſen. *aldaar.* 2. gewillekeurde. *aldaar.* 3. Sie *Arbiters.* 4.
Regts-gebied, hoge, lage, en middelbaar, hoe te onderſcheiden. 46. 11, 12, 13, 14. *en* 510. 3. algemeen of byſonder. 510. 4. by wie te oeffenen 511. 5. of en wanneer ſtilſwijgende onderworpen werd. 542. 4. door reconventie. *aldaar.* 5. by prorogatoire van Jurisdictie. 540. hoedanig door Regts-dwang uit te voeren. 509. 1. of en by wie aan een ander over te geven. 509. 2
Regts gebied in ſaken van waring. 548. 2. in en over beſit van erffenis. 549. 3. in ſaken van Rekening, bewind en voogdye. 549. 4. in kerkelijke ſaken. 550. 7. in leenroerige ſaken. 556. 9
Regts gebied van het Hof van Holland, in welke ſaken. 557. 4. van den Hoogen Raad. 559. 5. van de Academie van Leyden hoe te verſtaan. 557. 3
Regts gebied in criminele ſaken. 647. 1
Regtspleging. 503. 1. ſig ſelven te Regten ongeoorloft, wanneer en in welke ſaken toegelaten. 456. 11. *en* 457
Wie Regtsplegen, dat is, in Regten beſtaan mogen, wie niet. 512. 4
Regtpleginge in Criminele ſaken, hoedanig

nig en wanneer ordinarie, of extraordinarie aan te leggen. 649. 7
Regtspleging in Gemeenlands middelen hoedanig. 672
Regtvaardigheid wat. 1. en haar werkinge. 27. 3
Regeringe van Holland hoedanig in't begin. 5. 2. tegenwoordig. 8. 10. *en de volg.*
Regeringe in Steden. 11. 19. en ten platten Lande. 12. 22. Verandering in de Regering met en 't zedert de Vredehandeling met Spanjen. 16. 31
Registers van Koopluyden hoedanig geloof in regten. 600. 11. Oude Registers en leggers van wat geloof. 599. 9
Rei Vindicatie. en vervolg van goed om gereed gelt verkofr. 123. 3. 548
Rekening. Voor wat Regter te doen. 549. 4 is herrekening onderworpen. 579. 14
Rekening. In materie van Rekening hoedanig te schryven. 685. 10
Reinaldus gulden wat en van hoedanige waarde. 163. 11
Relief. Sie *Herstelling.* 494. 1
Relief tegens de *indebite interjectie* of *prosecutie* van Apel of Reformatie. 625. 5
Remissie hoe en in welke saken te verlenen. 498. 5
Remissie van cautie, Staat en Inventaris, hoe ver plaats heeft. 243. 16. *en* 255.
Rentmeester Generaal van de Elperges 113. 9
Renten. Sie *Intereſſe.* 328
Renten op onroerend goed gevest, of voor roerend of voor onroerend goed moeten werden gehouden. 103. 7. Jaarlijkse rente of en wanneer komt te verjaren. 135. 9. of en wanneer door boedelscheiding en langdurig ontlang van een derde het hypotheeq werd ontslagen. 135. 10. Ewige en onlosbare renten welke. 158. 1. by geen beding te verkrygen. 159. lossinge van renten hoedanig en met wat voor geld. 159. 160. *en de volg.*
Replijq en dublijk hoe te nemen. 593
Repræsentatie hoe ver plaats heeft, en hoe dat het te verstaan is. 295. of en waar in desselve van erffenis by staken of kluften verschild. 295. 5. of desselve plaats heeft in fideicommis en verbonden erffenis. 253. 14. of en wanneer buiten het gemene versterffregt kan werden uytgetekt. 254. 15. of desselve plaats heeft in versterf van leengoed. 173. 3
Reprochen, en salvatien van geruygen. 601. 19. *en* 602. 27
Reproche, wat. 684. 8
Repressalien 516. 15. hoedanig voor te komen. *aldaar.*
Requeste Civil. Sie *Herstelling.* 494. 1
Resistentie wat en hoe te straffen. 466. 8. tegen een Deurwaarder. 526. 10
Respijt-brieven. 492. 5
Restoir in Leengoederen wat en hoe te doen. 176
Retentie, Regt van Retentie wat. 485. 2. by wie en in wat saken te gebruyken. *aldaar.*
Revisie wanneer plaats heeft, en wat daar in aan te merken. 626. hoedanige dingtalen te houden. 636. 28
Ridderschap. 8. 14. Ridders welke van ouds. 45. 8
Rijnsgulden wat en van hoedanige waarde. 162. 6
Roerend en onroerend goed, wat en hoe te onderscheiden. 103. 6. Roerend goed heeft geen vervolg. 353.
Roof. 477. 2
Ro Roe wat. 511. 6
Roomse Goudgulden wat en hoe veel in onse munt. 436. 4

S.

SAken hoe velerhande, na haar eygen aard. 102. ten opsigt van haar gebruyk. 104. 8. lighamelike, onlighamelike. 103. roerende, onroerende. 103. 6. yemand of niemand toebehorig. 104. 8. alle menschen toebehorende. 105. 10. Land-gemeene. 105. 12. Volk gemeene. 106. 14. bysondere menschen toebehorende. 106. 15. Wandelbare of Onwandelbare. *aldaar.* Regt tot de saken wanneer en door wie te verkrijgen. 102. *en de volgend. en* 107
Salaris van Advocaten en Procureurs binnen wat tijd verjaard. 136. 11
Salvatien, wat. 685. 9.
Salvatien. 601. 19

Salutaire clauſulen in den eyſch van wat kragt. 572. 8
Samen-belending. 431. hoe te ſcheyden. *aldaar.*
Samenſchuldige of en wanneer in't geheel of voor haar aandeel aanſprekelijk. 514. 11. haar Regts-dwang. 550. 5
Schape-dieven. 480. 5
Scheid-brieven te geven by ons onbekent. 85. 2
Scheyding van Tafel en Bed. 86. 3
Scheyding en deyling. 441. Sie *Limytſcheiding*. van goederen tuſſchen Man en Vrouw. 405. 11. van mê erffenis. 433. 4. van t'ſamen belendig, en gemengder veur en aarde hoe te doen. 431. 433
Scheydinge of en wanneer iemand van de gemeene ſchulden ontlaſt. 135
Schelling Hollands, wat. 163. 10. *en* 164 17. Schelling goed gelts 164. 20
Schepenen haar Ampt. 12. 21
Schependoms Regt. 280. 8
Schild knapen. 45. 10
Schild wat en van hoedanige waarde. 163. 15
Schippers, Herbergiers en Stalmeeſters ſijn voor haar Knegts en Dienaars verbonden. 311. 10 *en* 482. 3
Schippers elkanderen overſeylende, of en hoedanig tot vergoeding gehouden. 483. 7
Schouten. 13. 23. haar ampt. 505. 3. en geregtigheyd. *aldaar.* hebben geen Regt van Naaſting in Rijnland. 384. 14
Schouten Vierſchaar. 13. hoedanig te ſpannen. 506. 4. hoedanig moeten procederen in 't vervolgen van de miſdaden. 648
Schouwen over Wegen, Dijken, Kaden, Watergangen, Sloten; &c. 677. 9
Schuld-eiſchers of en wanneer het merendeel het minderdeel kan dwingen tot het toeſtaan van eenig uitſtel, of quijtſchelding van de ſchuld of enig van dien. 493. 7
Schuldige. Veel en meer te gelijk ſchuldige voor een Regter te beregten. 550. 5
Schutten van Beeſten. 483. 6
Schuttingen tuſſchen tuynen hoedanig te ſtellen. 202. 21
Schriftelijke verbintenis wat en hoedanig te doen. 362. 1
Secretaris of Griffiers ampt wat. 508. 5
Sententie. 613. Interlocutoir. 514. proviſionneel. 616. 6. of men ten principalen kan voortgaan eer de proviſie is voldaan. 618. 7. Definitijf. 618. 8. hoe en wanneer voor de regte waarheyt te houden. 621. 11. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 613. 14. hoe en binnen wat tijd te executeren. 621. 12. wanneer verjaren en interrupt lopen. *aldaar. en* 643. 15. In welke geen Appel plaats heeft. 628. 12
Separatie, Regt van Separatie wat en wanneer plaats heeft. 357. 23
Sequeſtratie wat en wanneer nodig. 340. 5
Servituiten. Sie *dienſtbaarheden.* 190. 2
Seventuyg. 677. 10
Silver en Goud, wat en hoe te verſtaan. 261. 21
Slavernije en lijf-eygnen by ons onbekent. 27. 4
Sluyken en Smokkelen. Sie *Frauden.* 672. 1
Sleutel op de Kiſt leggen wat. 515
Smal-Tienden. 151. of daar onder Warmoes en Boom-vrugten gerekend werden. 151. 4
Smokkel en Sluykeryen van gemeen-lands Middelen hoe te ſtraffen. 672. 1. by wie te oordelen. 673. 3
Sodomye wat en hoe te ſtraffen. 475. 10
Solutien. 685. 10
Sommatie en renovatie. 639. 6
Speciaal verband of byſondere onderſetting hoe te doen. 342. 4. gaat altijd voor generaal op onroerend goed. 352. 18. uitbeſondert tot Amſteldam. *aldaar.* 16
Speel kinderen, of die van haar Ouders erven. 33. 4. hoedanig te wettigen by volgende Huwelijk of gunſt van de Land-Overheyt. 34. 5. van wat kragt. 35. 6. *en* 223. 11. of die voor oneerlijke gehouden werden. 223. 11
Stadhouders van Holland. 9. 18
Staten Generaals Vergadering. 8. 10
Staat en Inventaris te eyſchen of en hoe ver de erfgenaam mag werden verboden. 243. 16
Steen. Blawe, Witte, en Rode Steen tot Leyden van wat beduytſel. 54. 2

Stijl en manier van procederen. Sie *Regtspleging*. 503
Stoffe. Twe ſtoffen met den anderen vermengt, aan wie het gemaakte moet volgen. 120. 3, 4, 5.
Straffe weike en hoe veelderhande. 497. *en* 662. 2
Studenten waar te regt ſtaan. 530. 3. *en* 557. 3
Subſtitutie, wat en van hoedanige kragt. 244. In de ſelve heeft plaats al wat in de inſtitutie geſteld was. 245. 4. wanneer deſelve komt op te houden of vervallen. 246. 6
Subſtitutie *pupillair* by ons onbekent. 246. 5
Superſolutien. 685. 10
Suppooſten van den Hove wie en waar te regt te ſtaan. 528. 1
Succeſſie. Sie *Verſterf*. 278. 1
Surcheantie van Executie. 622. 13
Surétte des Corps. 492. 4
Swaar-geld. 159. 1
Swagerſchap wat en hoe te reeknen. 41. 9. *en* 80. 13
Swane-drifte. 110. 5. en hoedanig regt en boete tegens het vangen van Swanen, *aldaar*. 5

T.

TEſtamenten en Codicillen hoe te onderſcheyden. 207. 2. mondelinge. 207. 3. of en hoe by ons een Teſtament ſonder geſchrifte kan beſtaan. 208. 4. ſchriftelijk anders beſloten. 208. 5
Teſtamenten hoe te maken by ons. 209. 6. voor Notaris en Getuigen wanneer ingevoert. 209. 7. hoe te veranderen of breken. 215. 18. een Getuyge beneden de 14. Jaar al wierd hy by yder een ten tijde van het maken van het Teſtament voor volkomen geagt en aangenomen, ſou het Teſtament kragteloos maken. 210. 8. Of de Getuygen den inhoud van het Teſtament moeten weten. 211. 10. Of een Teſtament gepaſſeert na den ſtijl en manier van de eene plaats, ook van waarden is op een ander plaats, daar andere en meer ſolemniteyten werden vereyſcht. 212. 11. Teſtament van een blinde hoe te maken. 211. 9. *Teſtamenta privelegiata* van een Vader onder ſijne Kinderen. 213. 13. van Krygsluyden *aldaar*. 14. by tijde van Peſt of tot voordeel van den Armen hoe te maken. 213. 15
Teſtament by wie te maken, by wie niet. 218. 2. een veroordeelde ter dood mag by ons wel Teſtament maken. 219. 4. Item, die in On-egt geboren ſijn. *aldaar*. 5. die in publicque Gods-huyſen opgevoed en onderhouden werden, mogen van haar goed niet weg maken. 220. 6. die by de Vyanden overlopen mogen geen Teſtament maken. 219. 3
Teſtamenten van welke goederen te mogen maken of niet. 221. 7. Vrouw en Man of en wanneer elkander kunnen verbinden van haar eygen goed geen ander Teſtament te maken. 208. 4. 221. 8
Teſtamenten aan welke perſonen te maken of niet. 222. 9. Ballingen en Banditen, en die haar by de Vyanden onthouden en mogen by Teſtament geen goed beuren. *aldaar*. Die handadig is geweeſt aan een doodſlag mag van den ſelven by Teſtament niet genieten. 222. 9. Overwonne Baſtarden niet van hare Ouders *aldaar*. 10. Voogden, Curateurs, en Adminiſtrateurs, mogen van hare Wees-kinderen by Teſtament niet genieten. 223. 12. Klooſters, Geeſtelijken, en andere ongeoorlofde Vergaderingen. 224. 13. geen Pausgeſinde geordende perſonen. 224. 14. Notariſſen by het Teſtament voor haar gepaſſeert. 224. 15. een Man of Vrouw van ſijn twede Egtgenoot die voor kinderen heeft, niet meer te genieten als een kindsgedeelte. *aldaar*. 17. In Stigt van Uitregt mogen Man en Vrouw elkanderen niet meer maken als de lijftogt. 225. 18. tot Delft, niet meer als over en wederover. *aldaar*. 19
Teſtamenten wanneer haar volkomen kragt en begin ontfangen. 214. 16. binnen 's Jaars prompt uit te voeren en te voldoen. 265
Teſtamenten. Sie *Uitterſte-willen* 206
Tiend-Regt. 149. 1. des ſelfs oorſpronk. 149. 2. wat en hoe veelhande. 150. 3.

of onder Smal Tienden ook gerekent werden Warmoes en Boom-vrugten. 151. 4. Kennip of en welke Tien-baar. 152. 5. hoedanig in te garen. 152. 6
Tilbaar of ontilbaar goed wat. 103. 6
Tijns Regt wat. 154. 5. en wat daar van de coſtuym is. *aldaar.*
Toebehoren tot Huis, woning of Landen, hoe te verſtaan. 262. 25
Toeſegging wat en waar in beſtaat. 304 hoedanig geſchied en van wat kragt. 313. op dag., of onder conditie. *aldaar.* en 314.
Togt, wat en hoe veelderhande. 138. 159. Sie *Vrugt gebruyk.*
Tol-vry welke. 51. 5
Toonder deſes, in een verband brief wat en hoe te verſtaan. 306. 5
Tovenaars by ons onbekent. 453. 6
Torturen. Sie *Pynigen.* 659
Tranſactie. Sie *Overkomſt van twiſtige ſaken.*
Tranſport. Sie *opdragt.* Heymelijke en bedriegelijke Transporten hoedanig te vernietigen. 128. 9
Trebellianique of falcidie portie, wat en wanneer plaats heeft. 272. 3. of en in welke perſonen verboden mag werden af te trekken. 273. 3. geen plaats tegens Gods huyſen en Armen. *aldaar.* 4. houden op 't geen jemand voor ſijn legitime is gemaakt. 273. 5. of en wanneer door nalating van Staat en Inventaris werd verloren. 274. 6. of en wat in deſelve moet werden toegerekent. 274. 8. of en wanneer genoten vrugten. *aldaar.*
Trebellianique en legitime portie maken t'ſamen de helft. 275. Een Soon met fideicommis belaſt, mag een dubbelde portie af trekken, en hoe te reekenen. 274. 9. 't ſelve heeft ook plaars in Kints kinderen. 275. 10. maar niet in de Ouders. *aldaar.* 11
Trouw. Sie *Huwelijk.* 69. 1
Trouw beloften van wat kragt huydendaags. 417. 1. verbinden yemand te moeten trouwen. *aldaar.* Wetlijke oorſaken van berouw om deſelve te mogen afgaan, welke. 418. *en de volg.* Het weygeren van de Ouders in Meerderjarige, of en hoe ver een wettelijke oorſaak van berouw is. 418. 3. *en de volg.* en wanneer door verjaring en præſcriptie vervallen. 425. 8
Tuyſſchen en dobbelen geeft geen Regt. 360. 5
Twintigſten penning wat. 275. 12. en van welke goederen te geven. *aldaar.*
Twiſt-ſaken of en welke by overkomſt geſligt mogen werden. 615

V.

VAders magt en regt over ſijn Kinderen waar in die beſtaat. 60. 1. wanneer en door welke middelen ophoud en eyndigd. 61. 4.
Vader en Kindermoord hoe te ſtraffen. 452. 2. die ſijn Vader of Moeder ſlaat of met woorden of werken beledigt, of en hoedanig ſtraf baar. 466
Valsheyt wat. 449. en hoe te ſtraffen. 449 13
Valſen eed, of en hoedanig te ſtraffen. 450. 14.
Valſe Munters hoe te ſtraffen. 449. 12
Valſe Speelders. 361
Vegt boeten. 460. 3. tot ſtraffe. *aldaar.* tot weder-geving of vergoeding welke. 466. 9
Vegten lijf om lijf of en hoedanig ſtrafbaar. 462. 4. met Meſſen. 461
Veld-dienſtbaarheden, welke en hoe veelerhande 198. Voet-pad. *aldaar.* 2. Rypad. *aldaar.* 3. Dreef-weg. *aldaar.* 5. en hoe te gebruyken. 199. 6. Die in verbod beſtaan welke. 202. 19. Heerewegen en wateren by wie te gebruyken. 199. uitwegen en uitpaden. 199. 200. Noodweg. 199. 8. Lijweg. 200. 9. *Veld dienſtbaarheden* die in verbod beſtaan welke. 202. 19
Vennoten. Sie *Mede-reders.*
Verband. Sie *fideicommis.*
Verbeurte. Sie *Boete.*
Verbintenis wat. 303. 2. hoe te geſchieden en hoe veelerhande. *aldaar.* 4. door wie en hoe door een ander 308. 7. *en* 418. 2. Sig ſelven beneffens een ander te verbinden van wat kragt. 315. 1. Yemand door eens anders verbintenis aan te

te ſpreken, of en in welke perſonen plaats heeft. 308. *en de volgende. en* 482. 1. hoe ver de Ouders voor hare Kinderen. 308. 7. *en* 482. 1. Een Reder voor ſijn Schipper, of Koopman voor ſijn Factoor. 310. 9. Schippers en Herbergiers voor haar Knegts en Dienaars. 310. 10. *en* 482. 3. een Vader voor de geld-leninge aan ſijn minderjarige Soon. 311. 11. Man en Vrouw of wanneer voor elkanderen aanſpreeklijk. 514. 15.

Verbintenis uit over komſt wat. 305. 1. en hoe veelderhande. 305. 1. en wie haar ſelve by overkomſt verbinden mogen, 306. 2. en van welke ſaken geen overkomſt geſchieden mag. 312. 13

Verbintenis tot nadeel van een derde hoe te verſtaan. 306. 4

Verbintenis uit overkomſt is, andere dadelijke. 325. en hare verdeling. 325. 2. ſchriftelijke. 362. 1. gewillekoorde. 365.

Verbintenis ſonder oorſaak mag niet beſtaan. 363. 2

Verbintenis by gelijk van overkomſt waar in beſtaat. 430

Verbintenis uit misdaad. 441

Verbintenis uit ſaken gelijk als misdaad. 482.

Verblijf by compromis hoedanig. 545. 6 Sie *Arbiters.*

Verblijf na ſcherpheid van regten, of na regten, reden en billikheid hoe te verſtaan. 545. 6. of en wanneer men daar van mag appelleren. 546. 7, 8. hoedanig ter uitwinning te leggen. 547. 9. by willige Condemnatie. 547. 10

Verbonden Erffenis wat. 247. 1. hoe en op wat wijſe 't ſelve mag geſchieden. 247. 3.

Verbonden erffenis met magt om te mogen vervremden, verteren en handelen als met vry eygen goed, hoe te verſtaan. 250. 9. *en* 10. wanneer eygendom geeft. 251. 9.

Verbod van vervremding uit den bloede of uit den geſlagte hoe ver te reekenen. 249. 6, 7. of daar in de naderheid van den Erflater of van den Erfgenaam moet gevolgt werden. 250. 8, enkel verbod van vervremding binnen Amſteldam by uitterſte wil ingeſtelt, of en van wat kragt. 352. 16

Verbod van vervremding en belaſting van goederen tuſſchen Man en Wijf by Huwelijkſe voorwaarden, of en hoe ver plaats heeft ten opſigt van een derde. 407. 4

Verbod van geen Staat en Inventaris te moeten leveren of en wanneer plaats heeft. 243. 16

Verbeurte van goederen. Sie *Confiſcatie*

Verbeurte tegens de wil van den Teſtateur in de Teſtamenten geſtelt, of en hoe ver die plaats hebben. 243. 15

Verborgen ſchatten hoe en by wie te eygenen. 115. 13

Verbruyk-leen wat en waar in beſtaat. 326. *en* 327. hoedanig in geld-leening. *ald.* 2. hoedanig in meetbare, of weegbare ſaken. 326. 3

Verdrag. Sie *Overkomſt.*

Vergif en vergeven, die yemand met venijn of vergif ſoekt om 't leven te brengen, hoe te ſtraffen. 453. 5.

Verjaring en præſcriptie hoedanig van ouds en by ons. 131. 4. *en* 132. Criminele Actien of en binnen wat tijd verjaard werden. 133. 6. Overſpel. *ald.* Injurie *aldaar.* Actien en inſchulden. 134. 7. *en* 488. 8. erf-pagten en onlosbare renten. 134. 8. los-renten. 135. 9. Salaris van Advocaten en Procureurs. 136 11. welke en hoedanige actien nimmermeer verjaren. 137. 12

Vemenginge van het ſijne met eens anders 119. 3

Verloren en vermiſt goed aan te brengen. 113. 9

Verponding of en hoe ver gepræfereert werden. 347. 10. hoedanig in te vorderen. 675. 7

Verradery tegens *Prins Maurits* geſtraft. 445. 4.

Verſekering. Sie *Aſſurantie.*

Verſtek wat en wanneer plaats heeft. 569. 9

Verſterf Regt wat. 278. en hoe veelerhande. 279. Nedergaande. 279. 3. Op-

gaande. 279. 6. Zijd-magen. 280. 7. hoedanig van ouds en huydendaags te onderſcheyden. 280. 8. in roerende of onroerende goederen. 281. 9. volgens Gemeen-Lands Regt en de Politijque Ordonnantie in Holland. 284. *en de volg.* volgens het byſonder Regt der Steden en het Placaat op 't ſtuk van de ſucceſſie. 288. *en de volg.* na Aasdoms of Schependoms Regt. 280. 8. *en* 282. 10. in Zeelant. 287. 8. in den Lande van Arkel. 287. 9. in het Land van Heusden. *aldaar.* 10. in het Stigt van Utregt en Gelderland. 288

Verſterf, van die gene die na Indien varen, hoedanig te reekenen. 282

Verſterf-Regt tuſſchen Gemeen-Lands en byſonder regt der Steden in Holland na den grond van Schependoms of Aasdoms Regt, hoedanig te onderſcheyden. 293. hoe ver in Bloedverwantſchap te rekenen, en of deſelve tot het tiende Lid bepaalt is. 296

Verſterf in Leen-goederen 172. 2

Verſterf van onbe-Maagden hoedanig. 296

Verval van Erffenis of making. 241. 9. 246 6. *en* 263. 33.

Vervoeren. Sie *Ontſchaking.* 468. 4

Vervolg Regt van Vervolg. Sie *Rei vindicatie.* 123. 3

Vervremding verboden. Sie *verbod van vervremding.* 249 6.

Vervremding van goederen hoe te doen. 124. 4. by wie te doen 126. 5. wie geen vervremding van hare eygen goederen mogen doen. *aldaar* 8.

Verwantſchap wat en hoe veelerhande 32. 1.

Verweerder. 512. 2. in criminele ſaken in perſoon te verſchijnen. 513. 10. Die iets doet tot verwering van ſijn lijf is onſtrafbaar. 442. 4. *en* 456. 11.

Vicarie of præbende, wat en hoedanig van ouds ingeſtelt. 187. 2. gifte by wie en hoe te doen. 187. 3. waar in van Leengoed te onderſcheiden. 187. 4. inſtelling hoedanig. 188. 5.

Vidimus wat. 599. 8.

Vierſchaar welke en hoedanig van ouds. 13. wat en waar te houden. 505. 2. ſpannen van de Vierſchaar hoedanig van ouds. 506. 4.

Viſſchen. 112. 7. 't Regt om te viſſchen by wie, hoedanig en van wie te verkrijgen. 106. 13.

Vlaamſe plakke van wat waarde. 164. 25.

Vliegen, vlugt wat, hoe en by wie te doen. 110. 4.

Unie tot Utrecht. 7. 7.

Univerſiteyt tot Leyden. hare Vierſchaar en Regts-gebied. 530. 3. *en* 557, *en* 658. 20.

Voerman hollende met ſijn wagen, ofen hoedanig ſtrafbaar. Sie *Wagenaars.* 483. 5.

Vogel-koyen en vogel-vangſt. 111. 6

Voldingen. 583. 1. in Regten. 584. *en volg.* in feyten. 593. 44. Sie *Concluderen, concluſie.*

Voldingen; na het voldingen van een ſaak hoedanig te procederen. 681. 1

Volmagt. Sie *Procuratie, Laſt-geving.*

Vondelingen, hoedanig en by wie te onderhouden 65. 8. hoedanig te ſtraffen die hare kinderen te vondel leggen. 452. 3

Vondel-huyſen, en Vondelingen by wie op te voeden. 65. 8. *aldaar.*

Vonniſſe. 613. Sie *Sententie.*

Voogden, voogdye. 89. 1. Teſtamentaire of by de Wet-geſtelde. *aldaar.* 2. hoe, welke, en by wie te ſtellen. 91. 4. Bloed-voogden by ons onbekent. 89. 2. Vader, Moeder, Grootvader, Grootmoeder bequaam zijnde, gaan voor alle andere. 92. deſe tot her-Huwelijken, de gene tot den einde toe. *aldaar.* Officie van de Magiſtraat in 't kieſen der Voogden 92. Excuſatie van de geſtelde Voogden. 95. 5. Magt en pligt der Voogden, wat ſy moeten doen, en hoe ſy haar dragen moeten. 95. 6. der Wees-kinderen penningen hoe en binnen wat tijd te beleggen. 96. 8. wanneer de voogdye eindigt. 97. hoe ver ten einde de voogdye de Voogden verbonden zijn, en wat ſy moeten verantwoorden. 99. 12. 430. 3. voor wat Regter ſy moeten te Regt ſtaan om rekening te doen. 549. 4

Voogden trekken haar ſalaris indien ſy 't begeren. 430. 3

Voogden mogen van hare pupillen by Teſtament geen goed erven. 223. 12
een Voogd die ſijn pupille onteert, of en hoedanig te ſtraffen. 468. 2. een Man is voogd over ſijn Vrouw. 30. 7.
Voor de Baar uitgaan. 515
Voor-kinderen. Man en Vrouw Voor-kinderen hebbende mogen elkander niet meer maken, als het minſte kints gedeelte. 225. 17. gelijk mê niet aan haar of ſijn Voor kinderen. *aldaar*. maar wel aan de Na-kinderen. 411. 8. *aldaar*.
Vrede-handeling met den Konink van Hiſpanjen 15. wat verandering ſedert in de Regering. *aldaar*.
Vrede te leggen wat en hoedanig van ouds. 464. 5
Vrydom der Kerken en Kerk-hoven. 53. 2. 499. 6.
Vry-gely, of en hoe ver plaats heeft. 501.
Vryheid is den Menſche aangeboren. 27. 4
Vryigheid om iets te doen of te laten, werd door niet doen of anders te doen niet verloren. 33. 13
Vryen en waren wat. 372. 2, en hoe te doen. *aldaar*.
Vrouwe-kragt, hoedanig ſtrafbaar. 467. 471. 5, 6.
Vrouwen van alle ampten en bedieningen uytgeſloten. 29. 3.
Vrouwen die getrouwt zijn ſtaan geheel en al onder de voogdye van haar Mans. 30. 7. *en* 408. mogen niet in Regten ſtaan. *aldaar*. geen ſchulden maken, nogte haar goed vervremden, ſonder toedoen van haar Mans. 408. 7. hoe ver haar ſelven en haar Mans verbinden mogen. 31. 8. of en hoe ver een Vrouw gepræfereert is voor andere Crediteuren op het goed van haar Man, tot verſekering van het geen by haar ten Huwelijk is gebragt. 350. 14
Vrouwen mogen haar vrye keur bedingen by Huwelijkſe voorwaarden, of ſy deel aan winſt of verlies willen hebben, of niet. 406. 2, winſt en verlies by Voorwaarden uitgeſloten, of en hoe ver een Vrouw buyten dien is verbonden. 407. 3
Vrouwen of en hoedanig haar ſelven voor haar Mans ſchulden als Borgen verbinden mogen. 16. 2
Vrugten van eens anders goed ter goeder trouwen beſeten, hoe te bekomen. 121. 1. ter quader trouwen wat te vergoeden. 122. 4. wat onder vrugten werd gerekent. 121. 2
Vrugt gebruyk. 138. wat daar onder werd gerekent, wat niet. *aldaar*. 3. 139. 6. van Turf en Veen-landen, Yſer en Metaal Mijnen hoedanig. 138. 4. 139. 5. hoedanig te gebruyken. 140. 10. hoedanig te verkrijgen. 142. 12. hoedanig vervalt en ophoud. 142. 13. of en wanneer door overdoening en afſtand ten behoeven van een ander. 143. 14. in Huysraad, klederen en inboedel hoe te gebruyken. 140. 7
Vrugt-gebruyk der Kinderen goederen niet verder by de Ouders te genieten als tot haar opvoeding. 60. 2
Vrugt-gebruyk in erfſtating geſteld ſonder dat aan een ander den eygendom werd gelaten, werd mê van den eygendom verſtaan. 255. 18
Uyt-koop. Sie *bewijs*. 66. 9
Uytſtel van betaling. Sie *Atterminatie*.
Uytſtel of dag van beraad. 573. hoe veelerhande. 573. 2. *en* 575. 7. voor het voldingen 574. 3. in en tot het voldingen. 574. 4. na het voldingen. 575. 6. ſlegte of peremptoire van wat kragt. 575. 7. tegens namptiſſementen en proviſien. 575. 8. na het gewijſde of en welke. 579. 9
Venia Ætatis. 99

W.

WAarbourg wat en wanneer men gehouden is te ſtellen. 371. 4
Waatſeggers by ons onbekent 453. en die haar ſelven daar voor uitgeven, hoedanig te ſtraffen. *aldaar*. 6
Wagenaars of Schippers yemand door haar verſuym verongelukkende, of en waar in gehouden. 483. 5. *en* 484. 8. hoedanig elkander in 't voor by rijden moeten wijken *aldaar*.

Warmoes-vrugten en geven geen Tienden. 151. 4
Waterbrieven. Sie *Bijl brieven.*
Watergang regt. 201. 13. Waterloſing of Waterloop. *aldaar.* 15. Waterleyding of Water-togt, *aldaar.* 16.
Weder-eyſchen van het gunt te onregt ſonder ſchult, of om oneerlijke, en ongeoorlofde ſake was gegeven. 359. 4
Weddingen geven niemand Regt om te eyſchen. 361
Weduwen en Weſen competenten Regter. 531
Weduwen, ſchoon nog minderjarige, werden voor mondig geagt. 62. 4. 78
Weeskamers Regt wat. 100. 13
Weeskinderen-regt van Præferentie. 348, 11. Sie *Voogden.*
Weg wat. 198. 5. *en* 200. 11. hoedanig te gebruyken. 199. nood-weg. 199. 8. lyweg. 200. 9
Welgeboren Mannen welke van ouds. 47. 16.
Welgeboren Mannen van Rijnland welke, en haren oorſpronk. 13. 25. of ſy magt hebben om Keuren te maken. 21. 9
Wetten wat en waar in beſtaan. 17. 1. hoe velerhande. 20. 7. *en* 24. 1. by wie te maken. 20. 8. hoedanig te onderhouden. 18. 6. *en* 23. 13. en hoe ver een Regter daar aan is verbonden. 18. 6. wanneer die verbinden. 32. 14.
Wettig maken. 34. 5
Wettig geboren wie. 32. 2. en wanneer. *aldaar.* regtelijk onderſcheid tuſſchen wettig en onwettig geboren. 33. 4. die op de ſevende of binnen de twaalf Maanden na haar Vaders dood geboren werden, werden voor wettig geboren gehouden. 32. 2
Wilderniſſe en Jagt-bedrijfs procedueren voor den Hout-veſter en Meeſter knapen. 687.
Wilhelm Prince van Oranjen, Veld Overſte gekoren. 7. 9. vermoord tot Delft 445. 3.
Wilhelmus ſchild. 163. 9
Wilhelmus Dordregtſen gulden. 163. 10
Wil voor de daad in misdaden, of en wanneer te ſtraffen. 442. 2. *en* 456. 9
Willige condemnatie op een uitſpraak. 547. 10.
Willig decreet of en wanneer nodig, en hoe te doen. 374. 5.
Winſt en verlies, in gemeenſchap hoe te reekenen, en wat daar onder begrepen 410. 6. Sie *Gemeenſchap.*
Wiſſel van geld om geld. 428. 1
Wiſſel-brieven. 428. 1. *en* 489. 11. aangenomen of en hoe ver verbinden. 429. 2. by weygering wat te doen. *aldaar.* 3. of en hoedanig ter eeren van den Trekker by een derde mag aangenomen werden. 429. 4
Wooning-Regt. 138. 2
Woonplaats hoe en waar te reekenen. 282. 10.
Uitpad of uitweg wat en hoedanig te gebruiken te land of te water. 199. 7. hoedanig te bewijſen. *aldaar.* 8. van hoedanige breete. 200. 11
Uitſpraak van Arbiters of goede Mannen of en hoedanig ter executie te leggen. 547. 9.
Uitterſte wille wat 206. 1. en hoe velerhande. *aldaar.* 2. hoe te maken en te bekragtigen. 209. 6. voor Notaris en Getuygen wanneer ingevoert. 209. 7. Sie *Teſtamenten*, Pœnale clauſule of en hoe ver plaats heeft. 243. 15.
Uitheimen en buytelanders. 49. 2
Uitkoop. Sie *Bewijs.* 66. 9.
Uitweg en Uitpad te land of te water 199. 200.

Z

ZEe-vonden onder wiens eygendom. 113. 9.

REGISTER.

Van Nederduytſe Reghts-geleerde Boeken, de welcke in Hollandt by de Practiſijns en Liefhebbers der Rechten meeſt in gebruik, en tot Amſterdam, by *Hendrik* en de Wed. van *Dirk Boom*, Boekverkoopers, te bekomen zijn.

HAndtveſten en Privilegien van Amſterdam, met de vervolgen, tot het jaar 1684. in Folio: dito, vervolg apart.

——— van Enkhuyſen, Alkmaar, Hoorn, Medenblik en de Dorpen van't Noorder-quartier, in Fol.

Groote Placaat-boeken van de Heeren Staten Generaal en de Heeren Staten van Hollant, 3. Deelen, in Fol.

Bort alle ſijn werken, in Folio.

Mr. Simon van Leeuwen, Rooms-Hollands-Regt, de laatſte Druk, 1697. Vermeerdert en verbetert, in Quarto.

——— Handtveſten, Privilegien en Coſtumen van Rijnlant, 2. Deelen in Quarto.

——— Coſtumen, Keuren en Ordonnantien van Rijnlant, daar in de Algemeene Regt-gebruyken en Procederen binnen de Steden en ten platten Lande van Hollant begrepen zijn, in Quarto.

——— Het Regt der Edelen en Welgeborene in Hollant, in Quarto.

——— Manier van Procedeeren over de Ordonantie van de Criminele Juſtitie in de Steden en ten platten Lande in Hollant, in Octavo.

——— Volkome Practijk der Notariſſen, met het Woorden-boek der Rechter, de laatſte Druk merkelijk verbetert, in Octavo.

——— Proces Crimineel, hoe verre in lijfſtraffelijke ſaaken de wil voor de daat mag opgenomen werden, in Octavo.

Andreas Gail Keyſerlijke Practijk en Obſervatien, in Quarto.

Conſultatien en Advijſen der voornaamſte Regts-geleerden in Hollant in 6. Deelen, in Quarto. Item ook de Stukken apart.

Conſultatien en advijſen van de voornaamſte Regts-geleerden voor den Hove van Utrecht, in 2 deelen in Quarto.

Kort Begrijp van de Conſultatien en Advyſen, inhoudende alle de voortreffelijke Materien en Voorvallen van de ſes Deelen der Hollandſe Conſultatie-boeken; in ordre gecolligeert en by een geſtelt door den letter A, B, C, tot dienſt van die geene welke de zelve Conſultatien en Advyſen gebruyken, in Quarto.

Nederlands Advys-boek, inhoudende verſcheyde Conſultatien en Advyſen van voorname Rechtsgeleerden in Nederland, by een verſameit met korte Hooftſtukken van de Materie voor yder Advys, en met een wydlopig Regiſter voorſien, door Mr. *Iſaac van den Berg*, Rechtsgeleerde, in drie deelen, in Quarto: ook werd yder deel apart verkocht.

Keyſerlyke Statuiten, Ordonnantien, Coſtumen en Gewoonten, ende byſonder elcker Stad Rechten, principalyk den Keyſerlyken Landen aangaande, in Quarto.

Hollantſe Practijk van *Cornelis Nieuſtad* en *Jacob Koorn*, in Quarto.
Rooſeboom Recueil der Keuren en Coſtumen van Amſterdam, in Quarto.
Keuren en Coſtuymen van Leyden, in Quarto.
Hugo de Groot. Inleyding tot de Hollantſe Regts-geleertheyt, met een nieuw Regiſter, in Quarto.
Willem de Groot, Inleyding tot de Practijk voor den Hove van Hollant, in Quarto.
Damhouder Practijk in Civile en Crimineele ſaken, in Quarto.
Inſtructie voor den E. Hove van Hollant, in Quarto.
Ordonnantie op de Gemeene Lands-middelen, waar in al de particuliere Pagt-Ordonnantien begrepen zijn, in Quarto.
Papegay ofte Formulier-boek, door *Willem van Alphen* de laatſte Druk in 2 deelen.
Sententien en Geweſen Saken voor den Hogen en Provincialen Raad, in Quarto.
Handveſten en Privilegien van Kenmerland, laatſte druk, in Quarto.
Waſſenaars Practijk Notariaal en Judicieel, laatſte Druk, in Quarto.
Repertorium Van de Placcaten, Octroyen en Ordonnantien van Hollant, in Quarto.
Zutphen Practijk der Nederlandſche Regten, in Quarto.
Allers Inleyding tot een Beampt-Schrijver, nevens het Examen der Notariſſen en eenige Conſultatien, in Quarto.
Sande Vijf boeken der Gewijſde Saken, in Quarto.
Cæſar Jus Hodiernum ofte Heedendaags Regt, in Quarto.
Peckius Van't Hand-opleggen, vertaalt en vermeerdert door *Mr. Simon van Leeuwen*, in Quarto.
Tjaſſens Zee-Politie, in Quarto.
Wisbuys Zee-Regten, met de Aanmerking van *Taco Glins*, en Tractaat van de Avarye, in Quarto.
Certificatien en Gewijsden, rakende het vergoeden der Schaden die de Binnelandsvaarders malkanderen door het overzeylen komen aan te doen, in Quarto.
Bellum Iuridicum, ofte Oorlog der Advocaten, beſtaande in Conſultatien, Advyſen, Deductien, en diergelyke ſchriften van Regten, waar van den een, d'ander, directelyk is contrarierende, en welkers voorvallen alle in 't byſonder bekragtigt ſyn, in Quarto.
Ordonnantie en Manier van Procederen voor den E. Gerechte van Amſterdam, met de nieuwe Ampliatie: Kamer van Aſſeurantie, en deſolate Boedels, in Duodecimo.
Ordonnantie en Manier van Procedeeren voor den Geregte van Amſterdam, met ſchoon Papier om by te Schrijven, in Folio.
Amſterdamſe Secretarye, inhoudende alderhande Formulieren, in de Practijk gebruykelijk, in Octavo. wert weder vermeerdert gedrukt.
Corpus Juris Militaris, Zijnde het Krijgs-Regt van *Pappus*, in Octavo.
Feltman Aantekening voor den Articulbrief met eenige nieuwe Plakkaten en Ordonnantien beveſtigt, in Octavo.
Recueil van de notabelſte beſoignen en Reſolutien van den Krijgraat door den Griffier *van Dalen*, in Octavo.

Claude

Claude le Bruyn, Proces Civijl en Crimineel, in Octavo.

Generale Regulen en Definitien van beſchreve Rechten, met verſcheyde Explicatien onder yder behoorende, naar ordre van 't *Corpus Juris*, uitgegeven door Mr. *Carel van Aller*, Advocaat voor den Hove van Holland, in Octavo.

Tractaat van Teſtamenten, Codicillen, Legaten, en andere Acten van Uiterſte Willen; als mede van de Teſtamentaire Actien; mitsgaders van de Legitime, Falcidie en Tribellianique Portien, uit verſcheide Doctoren getranſlateert door *W. v. Aller*, in Octavo.

Manier van Procederen voor den Hove van Holland hedensdaags gebruykelyk, Nieuwe Druk, vermeerdert, in Octavo.

Lodewijk Meyers Nederlandſche Woorden Schat, in Duodecimo.

Vroman Tractaat de Foro Competenti, in Octavo.

Weytſen Tractaat van Avaryen, vermeerdert met de Aantekeninge van Mr. *Simon van Leeuwen*, en de Ordonnantie van de Aſſeurantie en Avaryen der Steden Amſterdam, Rotterdam, Middelburg, &c. in Duodecimo.

Ordonnantie van 't Zegel met de gebruiken van dien, in Duodecimo.

EINDE.

Instituut voor Rechtsgeschiedenis
der Rijksuniversiteit te Utrecht